Микола ПАВЛЮК, Іван РОБЧУК

Українські говори Румунії

Діалектологічна
скриня

CANADIAN INSTITUTE OF UKRAINIAN STUDIES
SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY, USA
IVAN KRYPIAKEVYCH INSTITUTE OF UKRAINIAN STUDIES
OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE

Nicolae Pavliuc, Ion Robciuc

UKRAINIAN DIALECTS IN ROMANIA

DIALECTAL TEXTS

Edmonton – L'viv – New York –Toronto
2003

КАНАДСЬКИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА В АМЕРИЦІ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І.КРИП'ЯКЕВИЧА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

Микола Павлюк, Іван Робчук

УКРАЇНСЬКІ ГОВОРИ РУМУНІЇ

ДІЯЛЕКТНІ ТЕКСТИ

Едмонтон – Львів – Нью-Йорк – Торонто
2003

ББК 81Г57

Книга має велике наукове значення для української діялектології, історії мови та культури мови загалом. Особливо цінні діялектні дані тих говірок, територія яких протягом тривалого часу була у складі інших держав. Ці говірки функціонували у відриві від українського мовного середовища. Саме такими є українські говірки Румунії. Вони зберегли низку архаїчних особливостей у фонетиці, морфології, синтаксисі, особливо в лексиці. Збір і публікація матеріялів українських говірок Румунії на сучасному етапі стало доконечною потребою, оскільки останнім часом спостерігаємо інтенсифікацію впливів румунської мови на ментальність усіх поколінь мовців, що позначається й на структурі українських говірок.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доктор філологічних наук, професор П. Гриценко

кандидат філологічних наук Н. Хобзей

Видано завдяки фінансовому сприянню Наукового Товариства ім. Шевченка в Америці з фонду Івана та Єлисавети Хлопецьких

ISBN 966-02-2916-X
ISBN 966-02-2982-8 (серія)

© М. Павлюк, І. Робчук, 2003
© Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 2003
© Обкладинка — М. Москаль, 2003

ТЕКСТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРОК РУМУНІЇ

Українські говірки на теренах Румунії здебільшого становлять продовження ареалів тих діалектів, які знаходяться на території України; це окраїнні зони середньозакарпатського, гуцульського, буковинського, подільського і степового діалектів; лише в Банаті українські говірки утворюють острівний ареал, не пов'язаний з основним українським діалектним континуумом. Говірки Добруджі, Сучавщини, Мараморощини й Банату не творять єдиного континууму, що виключає їх взаємодію. Носії цих українських говірок не зазнали відчутного впливу української літературної мови (чи її локального варіанта), оскільки інфраструктура україномовної освіти, культури та богослужби на цих теренах не була достатньо розбудована. Водночас інтенсивною була і залишається взаємодія з румунськими говірками та румунською літературною мовою; короткочасними (хоча й не безслідними) були впливи на українські говірки Румунії чеської, угорської та німецької мов. Наслідки цих іншомовних впливів досі простежуються на різних структурних рівнях українських говірок, особливо – на лексичному та фразеологічному.

Сьогодні українські говірки Румунії становлять окремий предмет славістики (чи слов'яно-романістики) і вже мають тривалу історію свого вивчення[1]: створено описи говірок за різними структурними рівнями, на підставі цих описів подано діалектну

[1]Початки вивчення цих говірок сягають кінця XIX ст., коли з'явилися праці І. Верхратського, а згодом – докладні описи окремих говірок І. Панькевича; інтенсифікація вивчення припадає на II пол. XX ст. і пов'язана з дослідженнями М. Павлюка, І. Робчука, І. Ребошапки, К. Регуша, А. Регуш, Д. Хорвата, О. Горбача, докладніше див.: *І. Робчук*, З історії вивчення українських говірок Румунії, [в:] *І. Робчук*, Студії і статті, Бухарест 1999, с. 27–34.

класифікацію, укладено диференційні словнички окремих говірок[2], обґрунтовано ідею підготовки регіонального атласу українських говірок Румунії[3], яка чекає своєї реалізації.

Особливістю багатьох описових діалектологічних праць в україністиці й славістиці є орієнтація на вияв та аналіз системних, так званих *типових* елементів у структурі окремих говірок чи діалектів, прагнення авторів подати списки важливіших, характерних рис. Стосовно україністики зазначимо, що багато дослідників брали за основу панівні у 60 – поч. 80-х рр. моделі діалектологічного опису, які значною мірою усталилися під впливом створюваного *Атласу української мови* та *Програми для збирання матеріалів до діалектологічного атласу української мови* (Київ, 1948; 1949). Особливістю цих описів була орієнтація на окреслений репертуар явищ, переважання описів, диференційних стосовно літературної мови, а не повних, системних дескриптивних досліджень. Зауважимо, що будь-яка програма для записування діалектного матеріалу для лінгвістичного атласу, залишаючись важливим інструментом упорядкування мовних свідчень з різних населених пунктів, і водночас засобом досягнення зіставності цих свідчень у просторовому дискурсі, що є передумовою дослідження ареальної варіативності діалектної мови, спирається передусім на вже відому інформацію про діалектні явища, а тому певною мірою повторює цю інформацію, блокуючи її суттєве розширення. Тому поза увагою дослідників часто залишається значна кількість структурно важливих елементів, без яких неможливий вичерпний опис говірок.

---

[2]На підставі експедиційних записів дослідники опублікували ряд цінних словників говірок окремих сіл, зокрема: проф. О. Горбач – словники з сіл Муругиль і Верхній Дунавець у Добруджі (друковано у різних виданнях, передруковано в: *О. Горбач*, Зібрані статті. V. Діялектологія, Мюнхен 1993), із сіл Бродина, Милешівці біля Радовець на Сучавщині, Поляни над р. Русковою на Мараморощині (передруковано в: *О. Горбач*, Зібрані статті. VIII. Історія мови. Діялектологія. Лексикологія, Мюнхен 1997), І. Ребошапка – з села Вишня Руна (Glosar dialectal ucrainean din comuna Rona de Sus, Maramureş, Bucureşti 1977); І. Робчук – словник говірки села Марицея Сучавського повіту (*І. Робчук*, Студії і статті, Бухарест 1999, с. 187–205, 208–230).

[3]*М. Павлюк, І. Робчук*, Регіональний атлас українських говірок Румунії, [в:] *Праці XII республіканської діалектологічної наради*, Київ 1971, с. 24–36.

Кроком у досягненні повноти фіксації свідчень про говірки як цілісні системи є урахування інформації різних джерел: з одного боку, записів за програмами для лінгвістичних атласів, а з другого, – діалектних текстів. При цьому для дескриптивних праць тексти мають пріоритетне значення порівняно зі свідченнями, зібраними за програмами. Необхідність спиратися на діалектні тексти є самоочевидною і, здається, не вимагала б спеціальних коментарів. Однак сьогодні можемо спостерегти недооцінку текстів як джерела свідчень для діалектологічних досліджень, а тому діалектна текстографія – створення текстової бази для опису говорів – ще не знайшла належного поширення. Від 60-х років в українській діалектології підготовлено лише кілька видань діалектних текстів – загальноукраїнських[4] та регіональних[5], хоча традиція укладання *хрестоматій діалектних текстів* в україністиці має майже столітню історію[6]. Ці видання відрізняються засадами добору й опрацювання матеріалу, метою, технікою представлення текстів. Так, у книзі *Говори української мови. Збірник текстів* уміщено тексти з говірок усіх українських діалектів; для упорядників важливим було загальне ознайомлення читачів з просторовою варіативністю, змінністю української мови в цілому континуумі (всього подано інформацію з 232 населених пунктів у межах та поза межами України). З огляду на таку кількість репрезентованих говірок упорядники змогли вмістити у книзі лише відносно невеликі

---

[4]*Говори української мови. Збірник текстів* / Упор.: С. Довгопол, А. Залеський, Н. Прилипко, Київ 1977.

[5]*Говірки Чорнобильської зони. Тексти* / Кол. упор., за ред. П.Гриценка, Київ 1996; *О.Лешка, Р.Шишкова, М.Мушинка,* Розповіді з Підкарпаття. Українські говірки Східної Словаччини, New York – Praha – Kyjiv 1998; *S.Warchoł, F.Czyżewski,* Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny, Lublin 1999; *Говірки південно-західного наріччя української мови. Збірник текстів* / Упор. Н. Глібчук, Львів 2000; *Старобільщина. Матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій* / Упор. К. Глуховцева, В. Курило, В. Леснова, О. Міхно, І. Ніколаєнко, З. Сікорська, В. Шевцова, Луганськ 2000; *Північно-східна Слобожанщина (Новопсковський, Біловодський, Міловський райони Луганської області). Матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій* / Упор. І. Магрицька, В. Семистяга, З. Сікорська, М. Чорнописький, О. Шевцова, Львів 2002 та ін.

[6]Першим відомим збірником українських діалектних текстів була праця: *Н.Н. Дурново,* Хрестоматия по малорусской диалектологии, Москва 1913.

за обсягами тексти (далеко не вичерпавши зібраного й упорядкованого фоноархіву); на підставі таких текстів можна скласти загальне уявлення про говірки, але не можна здійснити їх докладного опису. Тому ця праця має загальне ознайомче значення, залишаючись важливим джерелом передусім для дидактики і меншою мірою – для власне наукових спостережень.

Інше спрямування має праця *Говірки Чорнобильської зони. Тексти*, упорядники якої орієнтувалися на великі тексти обмеженої кількості репрезентативних середньополіських говірок (всього 11 н.п.). Такий підхід зумовлений передусім метою та специфічним об'єктом записування: адже необхідно було зафіксувати і зберегти інформацію про говірки, носіїв яких відселено з екологічно небезпечної зони, а для самих говірок реальною стала загроза відчутної структурної й функціональної трансформації внаслідок некомпактного переселення діалектоносіїв, руйнування їх усталених мікросоціумів та діалектного змішування[7]. Закономірно, що в розлогих текстах значно повніше виявляються як системні риси говірок, так і синтагматично зумовлені, менш поширені риси. При цьому ще під час записування матеріалу автори намагалися реалізувати ще одну настанову – орієнтацію на монологічне мовлення діалектоносіїв, на мінімалізацію впливу на мовну свідомість оповідачів мовлення експлораторів.

Так само на відтворення великих за обсягами текстів орієнтувалися й упорядники книги *Розповіді з Підкарпаття*, навівши інформацію лише з 9 н.пп., а з окремих н.п. – особливо докладно. У цій праці вперше реалізовано ряд прийомів подачі інформації, які раніше не використовувалися в українській діалектографії. Зокрема, у книзі наведено зразок фонологічного опису говірки, що дає змогу читачеві спостерегти реалізацію фонологічної системи у мовленні, спонукає до двовимірного сприйняття текстів – як модельованої узагальненої системи і як її текстової реалізації. Водночас запропоновано ритмо-мелодійну інтерпретацію фрагмента тексту з використанням нотного запису, що покликано проілюструвати не лише локальну ритмічну

---

[7]Докладніше див.: *П.Гриценко*, Говірки Чорнобильської зони сьогодні, [в:] *Полісся: мова, культура, історія*, Київ 1996.

специфіку мовлення, а й можливий напрям удосконалення графічного відтворення діалектного мовлення. Самодостатню цінність має вміщений у книзі етнографічний нарис про традиційні обряди, що сприяє глибшому розумінню елементів культури, і водночас – семантики зафіксованої у текстах лексики.

Інший інноваційний прийом реалізовано у праці *Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny*, у якій для кожного з 29 н.пп. наведено тексти польської й української говірок, що співіснують у цих етнічно змішаних населених пунктах. Для багатьох мешканців східної Люблінщини, зокрема для українців, польські й українські говірки є тими двома мовними кодами, якими вони можуть попеременно послуговуватися залежно від комунікативної ситуації. Таке паралельне представлення текстів двома мовами (до того ж польськодіалектні й українськодіалектні інформатори нерідко описують ті самі ситуації й об'єкти, тобто у текстах двома діалектами передано тематично близькі оповіді) дає дослідникам надійний матеріал для з'ясування характеру й ступеня інтенсивності міждіалектної (*resp.*: міжмовної) взаємодії.

Чимало опублікованих текстів подано разом з елементами етнографічних описів та фольклорними текстами (як у сучасних збірниках матеріалів з Луганщини та південно-західного ареалу української мови), що є свідченням пошуків форми репрезентації діалектної текстової інформації і водночас – різного розуміння мети упорядкування текстів та різного уявлення про їх евристичну цінність як джерела інформації.

Впадає в око, що серед видань українських діалектних текстів переважають такі, які мають ознайомче чи дидактичне призначення[8], що відбилося на обсягах (часто – це лише уривки) та докладності відтворення текстів[9]. Ще мало видань, у яких була б реалізована власне дослідницька мета – створення текстової бази для

---

[8]Різної величини добірки текстів друковано як додатки до описових праць з діалектології (як у відомих монографіях І. Панькевича, 1938 р. – про закарпатські говірки чи В.Ващенка, 1957 р. – про полтавські говірки).

[9]Виразне дидактичне спрямування мають добірки текстів у підручниках та посібниках з діалектології, напр.: *Ф. Жилко,* Нариси з діалектології української мови, Київ 1955, с. 214–298; *С. Бевзенко,* Українська діалектологія. Збірник вправ і завдань, Київ-Одеса 1987.

вивчення говірки як системи, а текстів – як спеціальних об'єктів лінгвістичного аналізу. Дидактична мета підготовки окремих збірників текстів (що не завжди експлікується) спонукала деяких укладачів до "редагування" чи часткового "адаптування" текстів. Зрозуміло, що кожен відступ від точного відтворення автентичного тексту знижує його якість як лінгвального джерела, зневиразнює мовотворення як акт, як лінійне розгортання тексту. Адже *лінійність* діалектного тексту, як вона природно формується у мовленні, значно відрізняється від *умовної лінійності* писаного, змінюваного й редагованого тексту. Діалектний текст має інші порівняно з писемним текстом архітектоніку, структурну організацію, синтаксис. Усталені структури, типи речень, способи їх поєднання в цілості вищого порядку мають ряд особливостей у діалектному тексті, які нерідко зневиразнені чи можуть бути відсутні в літературних писемних текстах. Творення усного тексту залежить від конкретної комунікативної ситуації, у якій одночасно з "мовним кодом використовуються коди мімічно-жестикуляційний і просодичний"[10]. Усному діалектному текстотворенню – процесові індивідуальному і завжди неповторному – притаманні особливості, пізнання яких важливе для розуміння усного різновиду комунікації і водночас для повнішого вияву елементів структури зафіксованих діалектних систем. Тому закономірно ставиться питання про оральний (вимовлюваний) текст як окремий тип тексту, що зумовлено насамперед тією обставиною, що наратор (оповідач) і реципієнт (слухач) є активними учасниками процесу текстотворення. "Маємо в цілому справу з усним текстом, – зауважує А. Крупська-Перек, – на відміну від писемного, тексту, який твориться безпосередньо і спонтанно в акті комунікації, що має певні умови для процесу текстотворення і зумовлює появу специфічних рис оральних текстів, а може, навіть їх окремий тип"[11].

---

[10] *J. Bartmiński,* O pewnej różnicy między językiem pisanym a mówionym, [w:] *Prace Filologiczne,* 1975, 25, s. 225; див. також: *U. Żydek-Bednarczuk,* Struktura tekstu rozmowy potocznej, Katowice 1994; *M.T. Lizisowa,* Konteksty historyczny i kulturowy w dialektologii, [w:] *Gwary dawniej i dziś* / Pod red. S. Cygana, Kielce 2002, s. 143–156.

[11] *A. Krupska-Perek,* Teksty gwarowe w metodyce i dydaktyce dialektologii, [w:] *Dialektologia jako dziedzina językoznawstwa i dydaktyki.* Księga dedykowana Profesorowi Karolowi Dejnie. – Łódź 2002, s. 261.

Ознайомлення з текстами, підготовленими різними упорядниками, переконує в тому, що досі не усталено вимог щодо оптимальної величини, тематики, оформлення (зокрема транскрипції) текстів, не чітко сформульовано коло тих завдань, які можуть бути реалізовані на підставі текстів. Тому актуальними залишаються питання: *для чого* і *як* необхідно записувати, транскрибувати й публікувати діалектні тексти, створювати діалектні текстотеки, які сфери і прийоми їх використання. Відповіді на ці питання можуть здаватися самоочевидними, однак насправді виявляються складними, оскільки багатоплановим є сам об'єкт вивчення, а діалектна текстологія як напрям досліджень ще не склалася. Тому сьогодні ще відсутні докладні описи текстів як складних одиниць вищого порядку, не з'ясовано їхнього евристичного потенціалу.

Нижче пропонуємо, спираючись на тексти, підготовлені М. Павлюком та І. Робчуком, окреслити деякі напрями пошуків у цій ділянці.

1. *Текст як наратив.* Діалектні тексти за своїм характером становлять оповіді на заздалегідь визначену тему (що може бути не вербалізовано у тексті) або як відповіді на прямі запитання чи запитання-орієнтири експлораторів. Ці тексти відтворюють комунікативну ситуацію, у якій беруть участь щонайменше двоє учасників: оповідач-діалектоносій і експлоратор; для останнього записувана говірка може бути так само рідною, як і для оповідача, або ж незнаною. Тому, залежно від того, "своїм" чи "чужим" для діалектоносія є експлоратор, може формуватися структура оповіді, кількість і характер метамовних вставок та ін. Ці вставки (*парентези*[12]) можуть мати характер: а) актуалізації участі слухача (експлоратора) у комунікативному акті (звідси – прямі звертання до слухача; повтори синтагм, частин повідомлення для посилення впливу на слухача тощо); б) вияву метамовної свідомості діалектоносія-наратора, який

---

[12]Див.: *B.Bartnicka,* Parenteza w "Łomżyńskich tekstach gwarowych", [w:] *Polszczyzna Mazowsza i Podlasia. Śladami Kolberga i Glogera po ziemi Łomżyńskiej*, Łomża 1997, s. 111–119. Про вставні елементи у структурі орального тексту як його характерну рису, їх різновиди й умови використання див. також розділ О. Яндової *Odchylky od lineárnosti textu* у книзі: *I. Bogoczová, K. Fic, J. Chloupek, E. Jandová, M. Krčmová, O. Müllerová,* Tváře češtiny [Spisy Filozoficke fakulty Ostravské Univerzity, č. 132], 2000.

прагне бути зрозумілим експлораторові, а тому подає додаткові коментарі щодо описуваних подій, реалій, а також особливостей свого мовлення чи говірки в цілому. Такі відхилення від основної лінії оповіді також можуть мати форму включення в текст літературних відповідників до діалектних лексем чи виразів, наведення синонімів чи розгорнутих пояснень[13]. Так, наприклад, згадка лексеми *гамфа* 'орчик – деталь воза, саней' переходить у докладний опис реалії: *Га́мфа – тото́ је, назива́т са, што штра́нги сут припја́ті до не́го, што т'а́нет кун'*; *а то стојіт наза́т кон'а́ з-за́ду*; *а га́мфа припја́та, има́је два́і ташк'и га́мфа, изробле́н'і у циган...*(с. 147). У випадках, коли мовець оцінює лексему як потенційно незрозумілу для слухача, він подає коментарі, синонімічні назви, аби забезпечити порозуміння зі слухачем-експлоратором, напр.: *ре́клики, холошн'і, јак ка́жут у нас* і далі *ре́клики, ка́жут по-на́шому* (с. 151); пор. також: *робл'ат шче так'і бо́цики, ка́жут у нас* (с. 156), *капки – јамки так'і* (с. 150), *ч'ін'у зупу – сербанку з ріпи* (с. 148), *тоти шаранчики до вікон – очепи* (с. 191); синонімічними можуть бути і фразеологізми, усталені звороти (семантику яких часто можна з'ясувати саме завдяки такому коментуванню), пор.: *ци хто јак поза јідоу – јак кому са л'убит* 'як кому смакує' (с. 149). До автокоментування свого мовлення наратори вдаються часто, що свідчить про наявність своєрідного "діалогу" між наратором-діалектоносієм і експлоратором, діалогу, який саме завдяки такому коментуванню уявнюється, експлікується. Присутність експлоратора як співтворця тексту може бути засигналізована звертанням до нього з боку наратора (*так, про во́с'ко вам ска́жу* – с. 192, *шо би-м вам каза́ла* – с. 203).

Однією з рис твореного автентичного тексту є переорієнтація, зміна синтаксичних зв'язків, яка відбувається у момент мовлення, внаслідок чого виникає логічно й синтаксично невмотивована побудова синтагм, речень, з'являються надлишкові компоненти структури, пор. порушення координації між підметом і присудком *умерла і н'ин'о і мама*, с. 161 (присудок у формі однини замість множини), *аж је до волц*, с. 109 (форма наз. відм. мн. замість

---

[13]Про типи метамовних вставок як вияв мовної свідомості діалектоносія див.: *Е. Иванцова*, Феномен диалектной языковой личности, Томск 2002, с. 251–283.

синтаксично зумовленої форми род. відм.) чи надлишкове уживання прийменників – *тогди іду на до лікар'а* (с. 156), *аж сут до коло молодих* (с. 156). Інколи в тексті повторюється надлишкове поєднання прийменників, що створює враження усталення, своєрідної "лексикалізації" такої формальної надлишковості (*не тôўст'і, так'і по на пáлец*; *порубájу фájно по на дарапки* – с. 199).

Надлишковими у структурі тексту можуть бути семантично ідентичні елементи, які уживаються поруч в одній синтагмі і є наслідком змішування різних мовних (діалектних) кодів, що є типовим для говірок ареалів активної міждіалектної та міжмовної взаємодії, напр.: у синтагмі *jакмаі н'і пр'а* обидва елементи (і *jакмаі* і *пр'а* – з румунського *prea*) мають те саме значення 'дуже'.

Говорячи про логіко-синтаксичну переорієнтацію під час лінійного розгортання мовлення, зазначимо, що невідповідність між зафіксованими діалектними синтагмами, з одного боку, і синтаксичними моделями, типовими для інших говірок, – з другого боку, не завжди уповажнює на оцінку таких явищ як синтаксичної трансформації чи девіації. Незвичний для дослідника синтаксичний зв'язок, зафіксований як спорадичний, може сигналізувати про ще не пізнані явища чи процеси у говірках. Такі одиниці заслуговують на спеціальний розгляд, оскільки за такими формами можуть стояти неоднакові процеси – іншомовні впливи, збереження архаїки, усталення міжслівних зв'язків у мовленнєвому потоці та ін., пор. синтагми: *платили нас фájно* (замість *нам* – с. 194), *а зим'і годýjу маржинáми* (форма орудного відм. замість знахідного – с. 108), *стojíт нам* 'стоїть собі' (с. 153), *тот мен'і остáў* 'тот залишився' (с. 202). Зміна синтаксичного зв'язку може бути зумовлена еліптизацією, яка є типовою для діалектного мовлення й може охоплювати різні компоненти речення[14]; наприклад, у реченні *так нин'о жиў, буў-jим изнôў колó дóми ◊ косити, орáти та ї из маржинами ◊* (с. 107) у двох сегментах наявна вербальна недостатність (позначено ◊), яка на семантичному рівні компенсована контекстом, описом ситуації.

---

[14] *H. Sędziak*, Elipsa w łomżyńskich tekstach gwarowych, [w:] *Teoretyczne, badawcze i dydaktyczne założenia dialektologii* / Pod red. S. Gali, Łódź 1998, s. 295–304.

Зміст оповідей, як правило, відтворює зацікавлення, постійні заняття діалектоносіїв або заторкує загальні теми. У випадках, коли розмова стосується спеціальних, малознаних тем, наратор нерідко вдається до додаткових пояснень, забезпечуючи порозуміння з експлоратором. В окремих випадках до подібних пояснень спонукає експлоратор, внаслідок чого текст набуває діалогічної форми.

Аналіз тексту як реалізованого акту *мовотворення* передбачає дослідження архітектоніки тексту (особливості початку, кінця оповіді, використання у цих частинах тексту усталених елементів, клішованих виразів; мовні засоби передачі логічного й структурного зв'язку у тексті як цілості; вплив присутності та особливостей мовлення експлоратора на мовлення наратора та ін.).

Говорячи про текст як наратив, необхідно виділити в ньому принаймні два підтипи: текст, створюваний оповідачем у момент записування, і текст, відтворюваний, переказуваний, ймовірно, неодноразово повторюваний, а тому частково клішований. До другого підтипу належать перекази готових усталених текстів, зокрема фольклорних, які, хоча й підпорядковані структурі говірки, все ж не сповна автентичні щодо особливостей текстотворення; тому при їх дослідженні необхідна корекція висновків щодо структурної цінності їх елементів.

2. *Текст як відтворення структури говірки.* Сприйняття й оцінка діалектного тексту як простору, в якому говірка як система може бути максимально реалізована, є самоочевидною. Адже прагнення докладніше пізнати говірку, її особливості на тлі інших говірок чи літературної мови є найважливішим поштовхом до записування й опрацювання текстів. І все ж, доки на підставі текстів не буде здійснено докладного опису говірки за різними структурними рівнями, доти не можна сповна окреслити значення тексту як бази свідчень для дослідження говірки. Спостереження показують, що репертуар одиниць, відтворюваний текстом, відчутно ширший від того, який можна зафіксувати за програмою для лінгвогеографічних чи дескриптивних праць. У жодному питальнику не можна передбачити такого докладного відтворення усіх структурних рівнів, якими вони постають із аналізу текстів. Адже у тексті виявляються зафіксованими не тільки типові для говірки, а й малопоширені, структурно маргінальні явища, часто функціонально обмежені,

передбачити наявність яких не можливо на етапі укладання питальника. Це стосується усіх структурних рівнів – від реалізації фонем до граматичних форм, лексем та їх значень, фразеологізмів та синтаксем.

Аналіз текстів переконує в тому, що багато структурних елементів говірок досі залишаються поза описами; для багатьох явищ у дослідженнях наведено лише перелік одиниць без урахування особливостей їх функціонування. Так, у фундаментальній праці І. Панькевича *Українські говори Підкарпатської Руси і сумежних областей* (Praha 1938) у галузі граматики охоплено лише морфологію – іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, залишено поза увагою прислівник та важливі для пізнання граматичної будови говірок прийменники, частки, вигуки, а також усю складну проблематику синтаксису. Опис морфології, який не зорієнтовано на вияв текстової поведінки кожної з граматичних форм, подано як перелік словоформ без вказівок на їх функціональні особливості. На підставі текстів репертуар одиниць, особливо ж – їх функції постають в іншому світлі. Так, наприклад, у синтагмах *йти у сва́ти* 'бути сватом' (с. 153), *чериз нуч* 'за ніч' (с. 158), *ут сус'і́д* 'до сусіда'(с. 158), *при час* 'під час' (с. 107), *іти ід нему* 'до нього' (с. 194) і под. виявляються локальні типи синтаксичних зв'язків, особливості вживання прийменників, що складно (а то й неможливо) передбачити питальником, а тому – записати під час експедицій. Так само поза текстом, ймовірно, було б неможливо зафіксувати малопоширені граматичні форми (як род. відм. мн. з нульовою флексією *без оч* 'без очей'– с. 200, нульову флексію місц. відм. мн. *чотир'ох м'і́ст* 'у чотирьох місцях' – с. 108), форму числівника 'півтора' *половина на оде́н* – с. 207, давню форму майбутнього часу дієслова *молитис'а* – *ме с'а Бо́гу молити* – с. 208), синонімію одиниць (*до́ў ра́но* і *до́ў перед днини* 'до ранку' – с. 204), зміну граматичного роду іменників (*ко́пле одну коло́д'іц'*, с. 191 – при типовому для інших діалектів віднесенні *коло́д'іц'* до ім. чол. роду) чи функціонування нетипових багатокомпонентних аналітичних одиниць (*пе^{и}рит то́го оде́н дин* 'напередодні' – с. 204) та багато інших. Подібних прикладів розширення інформації щодо складу та особливостей функціонування граматичних одиниць в українських говірках Румунії тексти подають велику кількість. Те

саме можна стверджувати і щодо лексики, фразеології та семантики; причому, локальну своєрідність говірок творять не тільки й не скільки іншомовні запозичення, стільки розвиток питомих одиниць, значення яких можна встановити на підставі текстів, пор.:: *парувати* 'готувати, здійснювати приготування', *ма́ти д'а́ку* 'бажати, мати бажання', *голубиј* 'сірий', *кла́сти* (за стіл) 'садити (за стіл)', *дује* (про світло) 'падає (про світло)' тощо, а часто повторювана синтагма *жо́ни і л'уди* (пор. також: *л'уди, жо́ни, ц'імбори* – с. 206) свідчить про збереження давньої локальної семантики лексеми *л'уди* 'чоловіки'.

Опис структури говірки не обмежується відтворенням репертуару одиниць та виявом парадигматичних відношень між ними. Важливим є з'ясування реальної поведінки кожної одиниці в говірці, її функціонування, що можливе лише на підставі аналізу текстів. Так, саме текстова поведінка репрезентантів фонеми дає змогу змоделювати набір алофонів та визначити правила позиційної поведінки, а також окреслити алофони, які перебувають у відношенні вільного чи позиційно обмеженого варіювання, заступлення. У великих за обсягами текстах нерідко та сама словоформа зафіксована неодноразово, що дає змогу оцінити її функціонування з позицій сталості / змінності. Так, у текстах з Мараморощини лексема *овес* зафіксована з початковим [*о*], [*о*^{у}], [*ôў*], а прийменник *до* може мати вигляд [*до*], [*дô*], [*дôў*], причому останній варіант у текстах виявився високочастотним.

На підставі текстів для говірки як окремої системи можна змоделювати не лише фрагменти структури, напр., вокалізму, консонантизму, словозміни,[15] а й закономірності, тенденції розвитку окремих одиниць і структур, типові умови текстової поведінки явищ та ін. Так, наприклад, тексти мараморoської говірки с. Поляни уповажнюють на висновок, що давня фонема /о/ зазнала наступної рефлексації:

*/о/ → [о] (*хо̱див-им*),
→ [ô] (*тô̱то́, при вô̱ї́н'і, ô̱де́н*),
→ [о^{у}] (*по^{у}ту́к*),

---

[15]Див.: *М. Павлюк, І. Робчук*, Фонологічні системи українських говірок Румунії, [в:] *Праці XII республіканської діалектологічної наради*, Київ 1970, с. 113–121.

→ [ôў] (*дôў* 'до'),
→ [і] (*в'і̱с'імна́ц'ц'іт'*),
→ [у] (*гуд* < *годъ, душли* < *дошли*),
→ [и] (*вил* < *волъ, видтак, вид*),

а також на висновок про етимологічну базу сучасної фонеми /о/, це: *о, *е (*чотирна́ц'ц'іт'*), ∅ (у *о́школу, овин* 'він').

Зауважимо, що текст як величина кінечна дозволяє з високим ступенем точності (на підставі статистичних характеристик) визначати базові, центральні й периферійні у структурі тексту (*resp.:* говірки) одиниці, типові й нетипові позиції та умови появи й функціонування цих одиниць.

Таким чином, опис говірки – репертуару одиниць, їх структурної організації як цілості та функціональних параметрів – можливе лише на підставі широкого залучення діалектних текстів як джерела мовної інформації. Такий *кадастр* говірки, особливо щодо функціонування структурних одиниць говірки, не може бути створений без докладної текстової бази.

Крім дексриптивного опрацювання тексти значною мірою надаються до лінгвогеографічної інтерпретації: згадана вище *Програми для збирання матеріалів до діалектологічного атласу української мови* майже повністю може бути виповнена за текстами, поданими в книзі М. Павлюка та І. Робчука, а тому ці тексти удокладнюють інформацію *Атласу української мови*, у якому ці латеральні говірки не репрезентовано.

3. *Позамовний інформаційний потенціал діалектних текстів.* Автентичний діалектний текст завжди відтворює значний шар позамовної – культурної інформації, яка пов'язана з життям конкретного мікросоціуму в окреслений час. Тексти репрезентують різноманітні свідчення про фрагменти культури діалектоносіїв; ці свідчення часто є розрізненими, неповними, тому часто не відтворюють цілісної картини традиційної культури чи її більшого сегмента. Однак пізнавальне значення таких свідчень залишається великим, і насамперед тому, що такі оповіді часто репрезентують не лише більші фрагменти, а й евристично цінні деталі. При цьому показовими є інформаційні пріоритети, оскільки наратор сам виділяє в оповіді важливіші блоки інформації, на них зосереджує свою увагу, що може свідчити про домінантний характер описуваних

компонентів у структурі цілого обряду чи іншого сегмента культури. Наприклад, оповідь про святкування великодня містить опис архаїчного ритуалу, у якому відтворено особливу роль домашніх тварин у цьому обряді: *Приїдемо дóма: пéрший рас ідéмо ў хл'їў із пáскоў, потому їдéмо ў хáту, покладéмо сóбі на стул. Як покладéмо, роскладéмо фаїно, їдéмо пéрший раз із маржин'ї, нисéмо тóго, шо пуп пос'атиў. Пéрший раз із маржин'ї нисéмо, а ўтак сóбі с'а с'їдáємо за стул та бе^{ч}рéмо с'а ôбідати* (с. 207). Зауважимо, що в багатьох етнографічних описах містяться вказівки на годування домашніх тварин свяченим, проте в наведеній оповіді підкреслено, що таке ритуальне годування передує говінню членів родини: тваринам віддана першість.

Поза етнологічним тлом не можна докладно пояснити мотив номінації *диўjатки́ гаси́ти* – різновид магічного лікування, у якому використовують гасіння дев'яти вуглин (с. 155).

Такі етнологічні свідчення, яких у записах М. Павлюка та І. Робчука чимало, виявляються цінними як для семасіології, мотивології, так і власне етнології. Органічний зв'язок між елементами культури та їх мовним вираженням дозволяє виявити кореляцію між ними та з'ясувати характер взаємозумовленості.

Окрім важливості свідчень про елементи традиційної культури, зокрема вірування, обряди, народний календар, не менше історико-культурне значення мають описи побуту, виробничих процесів, історичних подій. Адже при цьому можливими є спостереження над архітектонікою інформаційного простору діалектоносіїв, визначення ними домінант в ієрархії цінностей. За умови фіксації великих текстів, повторення окремих сюжетів у кількох текстах реальною стає можливість спостереження над мовною картиною світу діалектоносіїв. Такими чином, з одного боку, позамовна інформація має самодостатню цінність, а з іншого – зберігає додаткові свідчення про характер і причини появи у структурі говірки власне мовних одиниць.

* * *

Осмислення можливих напрямів аналізу діалектних текстів, визначення їх евристичної цінності підводить до необхідності окреслення загальних оптимальних параметрів тексту. Визначальними серед них, на нашу думку, є:

– обсяг, величина тексту: при деякій невизначеності поняття *величина* самоочевидною є перевага розлогого тексту над незначним за обсягом тексту, як і непридатність для докладних дескриптивних діалектологічних досліджень малих текстів;

– комунікативна ситуація в момент фіксації тексту має бути такою, яка дозволила б мінімізувати вплив експлоратора – його присутності та його мовлення – на добір наратором елементів тексту і на структуру тексту як цілості; оповідь діалектоносія не має впливати на мовлення експлоратора;

– як джерело мовних свідчень пріоритетне значення має текст, *творений* у момент оповіді, і меншу цінність становить текст *відтворюваний*; аналіз останнього має враховувати можливість мовленнєвого наслідування відтворюваного прототексту з використанням невластивих для говірки елементів;

– тематично оповіді мають охоплювати передусім традиційну культуру, що уможливлює поєднання мовної інформації з етнокультурною; проте обмеження лише архаїчним шаром культури не дозволяє відтворити культуру як цілість, виявити зміни, які притаманні культурі й мовленню, а також зафіксувати реакцію на такі зміни діалектоносіїв;

– користувачами діалектних текстів є не носії відтворених у текстах конкретних говірок; тому обсяг знань про говірку як ідіом визначається саме текстом. У зв'язку з цим особливого значення набуває графіка текстів, точність відтворення як окремих звуків, так і їх лінійного поєднання, а також особливостей сили звучання, зокрема ослаблення сили звучання чи повної редукції звуків. Останнє може бути як рисою індивідуального мовлення, так і нормою для говірки стосовно окремих позицій у слові чи фразі; однак за будь-яких умов передача такої інформації становить цінність.

Таким чином, діалектні тексти репрезентують реальне буття мови, склад, функції мовних одиниць, динаміку їх форми і змісту; це реальність мови, не затиснена і не трансформована вузькими берегами нормативних приписів і обмежень, як у літературному різновиді мови. Свобода мовної самореалізації діалектоносія дозволяє співіснувати на паритетних засадах архаїчних та інноваційних,

питомих і засвоєних елементів, узуальних для системи говірки і функціонально обмежених одиниць.

Стильова, прагматико-ситуативна диференціація діалектного мовлення, наявність різних мовленнєвих кодів сприяють легкості слово- і формотворення, невимушеності у побудові висловлювань. Усе це забезпечує діалектному мовленню і текстам як його відтворенню високий евристичний потенціал.

Павло Гриценко

INTRODUCTION

This book is the result of on-going scholarly collaboration between two linguists – one of the "Iorgu Iordan" Institute of Linguistics of the Romanian Academy and the other at the University of Toronto. It consists of two parts.

In the first part, "A General Characteristic of Ukrainian Dialects in Romania", we present the problems of the phonetic and phonological structure of the dialects; we examine the morphological aspects of the noun, the adjective, the verb and other parts of speech; and investigate the syntax and lexicon. On the basis of the studied dialectal characteristics, the authors have for the first time ever classified the Ukrainian dialects in Romania and then determined their place among other Ukrainian dialects and the Ukrainian literary language. They come to the conclusion that the dialects they studied are characterized by considerable linguistic differences caused by their different dialectal origin. This is very important for the dialectology and the history of the Ukrainian language.

Thus, the study of the Ukrainian dialects in Romania presents a great interest because here we can observe not only their internal principles of development, but also the intensity of the external influence of the Romanian language on them. Finding themselves in the direct influence of the Romanian language, the Ukrainian dialects in Romania registered a series of facts, which attest to the influence of the Romanian language.

The second part of the book "Dialectal Texts", which encompasses the materials from 32 Ukrainian villages, constitutes the basis of the book. The source for this second part of the book was taped conversations of dialectal speech made basically between 1962-1965 by the Linguistic Institute "Iorgu Iordan" of the Romanian Academy. The transcription of texts and the interpretation of the data belong to the authors of this book.

The texts offer interesting data for dialectology as well as for sociolinguistic, ethnographic and folklore studies. Therefore

this book is valuable not only for linguists, but also for specialists in other related disciplines.

A "Vocabulary", which is indispensable for understanding the transcribed texts, is given at the end of the "Dialectal Texts".

As we have stated previously, the Romanian language is constantly influencing the Ukrainian dialects in Romania. The speakers of these dialects are bilingual and this leads, in a great number of cases, to their denationalization. This phenomenon has been occurring for a long time, but has not always been recorded in history. In addition to this, the Ukrainians in Romania were almost completely isolated from their language group to which they belonged. As well, the Ukrainian language in Romania was not frequently studied in schools and thus was not actively used in the cultural-educational domain. As a result of these circumstances, the Ukrainian dialectal speech, which presents a valuable resource for linguistic studies and for the history of the people, gradually dwindled and continues to lose ground. Therefore, the publication of these Ukrainian dialectal texts from Romania becomes an obvious necessity.

The authors wish to thank the copublishers – the Canadian Institute of Ukrainian Studies (Edmonton and Toronto), the Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Science of Ukraine (Lviv) , and the Shevchenko Scientific Sosiety , Inc. (New York) – for accepting this book for publication, their editorial contributions, and their financial support; the referees of the manuscript for their valuable suggestions; and Mr. Wasyl Sydorenko for all his work on the technical improvements to the computer programmes that were used in the transcribing of the dialectal texts. The authors are also grateful to their wives, Christina Pavliuc and Maria Robciuc for their help, patience, and understanding during the writing and editing of this book.

March 2003

Authors

ÎNTRODUCERE

Cartea de faţă, care este rezultatul unei colaborări ştiinţifice indelungate dintre Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan" al Academiei Române şi Universitatea din Toronto, se compune din două părţi.

În prima parte, intitulată "Caracterizare generală a graiurilor ucrainene din România", se prezintă aspecte ale structurii fonetice (fonologice) a graiurilor, se analizează fenomene de morfologie (substantiv, adjectiv, verb şi alte părţi de vorbire) şi se cercetează domeniul sintaxei şi al lexicului. Pe baza particularităţilor dialectale studiate, autorii fac pentru prima dată clasificarea graiurilor ucrainene din România, definesc locul pe care acestea îl ocupă în cadrul altor graiuri ucrainene şi al limbii literare. Ei constată faptul că graiurile studiate se caracterizează printr-o accentuată diferenţiere lingvistică, datorită provenienţei lor eterogene. Acest lucru are o mare importanţă pentru dialectologia şi istoria limbii ucrainene.

Aşadar, studierea graiurilor ucrainene din România prezintă interes şi pentru faptul că aici pot fi urmărite nu numai acţiunea legilor interne, ci şi forţa deosebită a influenţelor externe. Aflându-se în sfera de influenţă directă şi nemijlocită a limbii române, graiurile ucrainene din România înregistrează şi o serie de fapte care atestă influenţa acestei limbi.

Baza cărţii o constitue însă a doua ei parte, intitulată "Texte dialectale", care cuprinde materiale din 32 de localităţi ucrainene. Pentru redactarea părţii a doua au fost folosite înregistrările pe bandă de magnetofon ale vorbirii dialectale, efectuate în perioada anilor 1962-1965 de către Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan" al Academiei Române. Transcrierea textelor şi interpretarea materialului faptic aparţin autorilor acestei cărţi.

Textele oferă date interesante atât pentru dialectologie, cât şi pentru cercetările sociolingvistice, etnografice şi folclorice. Prin urmare, cartea este utilă nu numai pentru lingvişti, ci şi pentru specialişti din domeniul disciplinelor complementare.

La sfârşitul "Textelor dialectale" se prezintă "Glosarul" care ajută la înţelegerea textelor transcrise.

După cum am mai spus, graiurile ucrainene din România se află sub o puternică influenţă a limbii române. Purtătorii acestor graiuri sunt bilingvi şi aceasta duce, în majoritatea cazurilor, la deznaţionalizarea lor. Fenomenul s-a manifestat în permanenţă de-a lungul veacurilor, dar el nu a fost înregistrat întotdeauna de istorie. În afară de aceasta, ucrainenii din România au fost aproape complet izolaţi de masivul lingvistic din care provin. Limba ucraineană a fost puţin studiată în şcoli şi nu s-a manifestat în sfera vieţii cultural-educative. Aceasta a făcut ca limba ucraineană dialectală, care prezintă interes ştiinţific pentru limba şi istoria poporului, să dispară treptat, proces care continuă şi în zilele noastre. De aceea, publicarea textelor dialectale ucrainene din România constituie o necesitate.

Autorii mulţumesc Institutului de Studii Ucrainene din Canada (Edmonton şi Toronto), Institutului de Studii Ucrainene "I. Krypiakevyci" al Academiei Naţionale de Ştiinţe din Ucraina, Societăţii Ştiinţifice "T. Şevcenco" din America (New York) care au fost de acord să tipărească această carte de lingvistică, pentru contribuţiile lor editoriale şi finanţarea publicării acestei lucrări; recenzenţilor acestei cărţi pentru sugestii preţioase; domnului Wasyl Sydorenko care a depus eforturi pentru perfecţionarea tehnică a programului de transcriere a textelor dialectale. De asemenea, autorii mulţumesc soţiilor lor – Cristinei Pavliuc şi Mariei Robciuc – pentru ajutor, răbdare, înţelegere şi susţinere în timpul elaborării cărţii.

Martie 2003

Autorii

В С Т У П

Ця книга є результатом довголітньої наукової співпраці між двома дослідниками-мовознавцями — один із Інституту лінгвістики ім. Йоргу Йордана Румунської Академії, а другий із Торонтонського університету. Вона складається із двох частин.

У першій частині "Загальна характеристика українських говорів Румунії" висвітлюються питання фонетичної (фонологічної) структури говірок, розглядаються явища морфології (іменник, прикметник, дієслово та інші частини мови), робляться розвідки в галузі синтакси і лексики. На основі обстежених діялектних відмінностей автори роблять клясифікацію українських говірок Румунії, з'ясовують їх місце серед інших українських говорів та української літературної мови. Вони констатують, що досліджувані говірки характеризуються значною мовною диференціяцією, зумовленою їх різнодіялектним походженням. Все це має велике значення для діялектології та історії української мови.

Отже, вивчення українських говірок Румунії становить великий інтерес і тому, що тут можна спостерігати не тільки закономірності їх внутрішні, а й особливу силу дії зовнішніх впливів. Потрапляючи в орбіту безпосереднього впливу румунської мови, в українських говірках Румунії зустрічається і ряд фактів, які вказують на вплив цієї мови.

Основу книжки становить її друга частина "Діялектні тексти", яка охоплює матеріял з 32-ох українських населених пунктів. Джерелом для цієї частини книги послужили магнітофонні записи суцільного діялектного мовлення, зроблені в основному в період 1962-65 рр. Інститутом лінгвістики імени Йоргу Йордана Румунської Академії. Транскрибування текстів та інтерпретація матеріялу належить авторам цієї книжки.

Тексти подають цікаві дані як для діялектології, так і для соціолінгвістичних, етнографічних і фольклорних

студій. Отже, книга корисна не тільки мовознавцеві, а й спеціялістам суміжних дисциплін.

В кінці «Діялектних текстів» наведено «Словник», який необхідний для розуміння змісту транскрибованих текстів.

Як ми вже говорили, українські говірки Румунії перебувають під активним румунським впливом. Носії цих говірок є білінгвами і це зумовлює у більшости випадків їх денаціоналізацію. До речі, це явище відбувалось весь час упродовж віків, але не завжди було реєстроване історією. Крім цього, українці Румунії були майже цілком ізольовані від основного українського мовного масиву, а українська мова в Румунії мало вивчалась у школах, нею не здійснювалась активна культурно-освітня діяльність. За таких обставин поступово втрачалась і продовжує далі втрачатись українська діялектна мова, що становить цінність для мовознавчої науки, історії народу. Тому необхідність видання текстів діялектної української мови в Румунії є самоочевидною.

Автори висловлюють свою подяку видавництвам Канадського інституту українських студій (Едмонтон і Торонто), Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Львів), Науковому товариству ім. Т. Шевченка Америки (Нью Йорк), що погодилися видати цю мовознавчу працю, за їх видавничий вклад та фінансування публікації цієї книги; рецензентам книги за цінні зауваження та поради; Василеві Сидоренку, який потрудився над технічним удосконаленням компютерної програми для написання діялектних текстів. Автори також вдячні своїм дружинам — Христині Павлюк та Марії Робчук — за їх допомогу, терпеливість, розуміння і підтримку під час написання і редагування книги.

Березень 2003 р.

Автори

ФОНЕТИЧНА ТРАНСКРИПЦІЯ

При транскрибуванні діялектних текстів українських говірок Румунії автори застосували фонетичну транскрипцію **Діалектологічного атласа української мови** («Програма для збирання матеріалів до Діалектологічного атласа української мови», друге видання, Київ, 1949, стор. 94-101). Однак ця транскрипція не відображає всіх звуків і нюансів звуків досліджуваних говірок. Тому в нашій системі фонетичної транскрипції вживаються такі додаткові букви і діякритичні знаки:

ä — відкритий обнижений голосний звук [е], який вживається у гуцульських говірках (*кола́шн'а, кола́ба, ла́ск'и* "листя");

ê — закритий і напружений голосний [е], який вживається у гуцульських і буковинських говірках (*jêблуко, к'ếшк, жит'/к'/ế*);

e^a — звук переднього ряду, низького підняття, наближений до [ä] (*тре́^{a}ба, плече́^{a}*);

ô — закритий і напружений голосний [о], який зустрічається у закарпатських говірках (*тôто́, додо́му, пôмо́чник*);

^{ў}і — лябіялізований і нелябіялізований голосний переднього ряду високого підняття (неоднорідної артикуляції), перший компонент якого є звук [^{ў}] (*б^{ў}ік, м^{ў}іст; н^{ў}іш, р^{ў}іх*);

^{ў}и — лябіялізований і нелябіялізований голосний неоднорідної атрикуляції передньо-середнього ряду високого підняття, з першим компонентом [^{ў}] (*в^{ў}ин, б^{ў}ик; ст^{ў}их, гр^{ў}им*);

^{ў}ы — лябіялізований і нелябіялізований голосний неоднорідної артикуляції, заднього ряду середнього підняття з першим компонентом [^{ў}] (*п^{ў}ыд; р^{ў}ых, пор^{ў}ы́х*);

ы͡ⁱ — лябіялізований і нелябіялізований дифтонг заднього ряду середнього підняття з другим компонентом [ⁱ] (*кы͡ⁱн', кы͡ⁱл'ко, мы͡ⁱст, плы͡ⁱт* "пліт");

ы — голосний звук заднього ряду високого підняття, (подібний до російсього [ы]), який вживається, в основному, в закарпатських говірках (в селах Вишня Рівна, Ремети та спорадично в селах Зоріле та Копачеле). В селі Вишня Рівна цей звук вимовляється з обниженою артикуляцією (*тогды́*, по *тры* в·ідра *воды́, сы́пл'у, фа́їныї, румн'аны́ї*;

э — відкритий обнижений голосний звук [е], який вживається в деяких словах у закарпатських говірках (в селі Вишня Рівна): *эсэ́* "сесе, це"; мыро́ван'а *эсэ́*, колы́ храм це́рквы; ро́быме *эсэ́* з во̂ўны;

ⁱ — надрядковий елемент, який вказує на слабе пом'якшення зубних приголосних [д, т, н] перед наголошеними голосними [е, и], які в окремих гуцульських говірках Сучавщини вимовляються з дифтонгічним забарвленням : *дⁱе́хто, тⁱе́плиї, днⁱи́на, нⁱи́тка*;

w — білябіяльний звук [в], подібний до (англ. [w] у слові Washington) нескладового [ў] — звук, який вживається перед голосними заднього ряду: *wодⁱи́, wо́ду, wодно́, ўwосенⁱи́* "осінню", *побуwа́ли* "погуляли", *ји́wур* "явір".

j — напівприголосний ~ напівголосний звук, який втілює в собі певні риси обидвох — голосного і приголосного. Вживається на початку слова перед голосними, в середині або наприкінці слова між голосними (*јагн'а́, ма́ јемо, помага́ју*);

ї — нескладове [і], яке вживається на початку слова перед приголосним, після голосного в середині та в кінці слова (*їдет, їк'іс, приїшо̂ў, котри́ї*);

~,/ — знаки, які вживаються для передачі паралельних форм слів або звуків (*на то́му ~ на тім, г/в/оробе́ц, д͡жи́/е́/рга* "вовняна ковдра");

[ ] — квадратові дужки вживаються для фонетичної тран скрипції звуків і слів ([ÿ], [jijí] "її", [*сид'íў*] "сидів"), а також для позначення авторських ремарок ([Касета № 2]) та пояснення або перекладу деяких слів і висловів (як *гри́жа* [рум. grijă] "журба, гризота, турбота", *б·іле́т дус-инто́рс* [рум. bilet dus-întors] "квиток туди й назад");

/ / — прямі похилі дужки вправо вживаються для позначення фонем та фонологічних одиниць — морфем (/а/, /е/, /и/, /і/, дуб/-ок/, буў/-сме/);

< — вказує на походження одного звука з іншого: [і] < [о] (*стіл* < столъ) або вказує на походження слова з якоїсь іншої мови (*пога́р* < мад. pohár, *бад͡жо́кура* < рум. batjocură, г*арма́н* < тур. harman);

> — вказує на зміну одного звука в інший або однієї форми слова в іншу (о > і, ÿ, у, ы͡і конь > *кін', кÿн', кун', кы͡ін'*; ходилъ > *ходи́ў*, літ. "ходив");

͡ — дужка над двома голосними [ы͡і] вживається для позначення дифтонгічної вимови (*кы͡ін'*), а також для позначення африкат [дж], [дз] (*фі́нд͡жа* "чашка", *д͡зиґа́рок* "цигарка", *д͡з'и́ма* "м'ясний навар");

‿ — заокруглена дужка-ліґатура, яка вживається під окремими двома буквами або словами для позначення їх суцільної вимови (*та‿ї, схо́д'ат'‿с'а з‿ус'ы́х с·іл*);

' — діякритичний знак, який вказує на м'які (палятальні) приголосні [д'], [т'], [н'], [л'] (*д'і́до, т'ін', сул'* "сіль", *весіл'е́*);

' — діякритичний знак, який вказує на пом'якшені (паляталізовані) приголосні [з'], [с'], [ц'], [р'] та ін. (*з'ат', во́с'ко, ус'о́, ји́ц'а, вепр'а́, горш'о́к, неґ'і́ли, ш'іс'к'о́х*);

· — діякритичний знак, який вказує на слабе пом'якшення губних і задньоязикових приголосних, особливо перед [і], а в деяких гуцульських та буковинських говірках і після зубних перед [і], [и] та [е] (*тро́х·и мук·и́,*

мн'і/и/к·é, бут·ún, ў дв·і год·ún'і, пот·íм, дрýгоjі дн·ú-н·і, н·і трéба, до н·éго);

″ — діякритичний знак, який вживається для дуже сильного пом'якшення зубних [з], [с], [ц], які артикуляційно майже збігаються із шиплячими [ж'], [ш'], [ч'] (*вóз″у, с″ім, с″п·івáти, с″íно, ц″іпкú, ц″óмати);*

′ — діякритичний знак, який вживається над голосним для позначення наголошеного складу (*рáно, помагáў робú^{е}ти, jíсти, такá об·ічéjа, jіjí).*

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

англ. — англійська мова
Бан. — Банат
Ban. — Banat
болг. — болгарська мова
бук. — буковинські говірки
вар. — варіянт
виг. — вигук
вип. — випуск
відм. — відмінок
гр. — грецька мова
гуц. — гуцульські говірки
дав. — давальний відмінок
див. — дивись
дієпр. — дієприкметник
дієсл. — дієслово
діял. — діялектне слово
Добр. — Добруджа
Dobr. — Dobrogea
др. — давньоруська мова
ж. — жіночий рід
займ. — займенник
зам. — замість
зак. — закарпатські говірки
заст. — застаріле
збірн. — збірний
звор. — зворотній займенник
зменш. — зменшувальна форма
знах. — знахідний відмінок
ім. — іменник
іт. — італійська мова
кл. — кличний відмінок
літ. — літературне слово
мад. — мадярська мова
майб. — майбутній час
Мар. — Мараморощина
Mar. — Maramureş
мин. — минулий час
м. — місто
місц. — місцевий відмінок
мн. — множина
наз. — називний відмінок
нак. — наказовий спосіб
напр. — наприклад
нім. — німецька мова
н.п. — населений пункт
н.пп. — населені пункти
одн. — однина
оказ. — оказіональне
ор. — орудний відмінок

ос. — особа; особовий
пол. — польська мова
пор. — порівняй
прийм. — прийменник
прикм. — прикметник
присв. — присвійний
присл. — прислівник
р. — рік
род. — родовий відмінок
рос. — російська мова
рр. — роки
рум. — румунська мова
с. — середній рід
сл. м. — слов'янські мови
спол. — сполучник
сп. — спосіб
сс. — села
степ. — степові говірки
ст. — століття
ст.-сл. — старослов'янська мова
стор. — сторінка
Суч. — Сучавщина
Suc. — regiunea Suceava
Such. — Sucheava region
т. — том
теп. — теперішній час
тур. — турецька мова
укр. — українська мова
цит. — цитована праця
числ. — числівник
ч. — чоловічий рід
част. — частка

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРОК РУМУНІЇ

І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРІВ РУМУНІЇ

1. Історико-географічна довідка

§1. Українське населення в Румунії проживає окремими групами в Сучавській, Мараморошській, Банатській та Добруджанській областях.

Найдавнішими українськими поселеннями в Румунії є українські осередки на Мараморощині і їх згадки датуються XIV сторіччям[1]. Так, у документах цього періоду згадуються деякі села, в яких українське населення проживає й зараз. Це, наприклад, такі села, як: До́вге По́ле (Câmpulung pe Tisa) — 1329 р., Ви́шня Рі́вна (Rona de Sus) — 1360 р., Вели́кий Бичкі́в (Bocicoiul Mare) — 1375 р., Ми́ково (Virişmort) — 1374 р., Кричуні́в (Crăciuneşti) — 1385 р., Ру́сково (Ruscova) — 1390 р., По́ляни/Русь-По́ляни (Poienele de sub Munte) — 1411 р., Кривий (Repedea) — 1411 р., Луг (Lunca la Tisa) — 1442 р., Ремети (Remeţi) — 1465 р. Українці прибули в ці села з Закарпаття та Галичини.[2]

§2. Про українське населення на півночі Молдови вперше згадується на початку XV ст.[3], хоч, можливо, окремі

---

[1] Ioan Mihályi, *Diplome maramureşene din sec. XIV*, Maramureş-Sighet, 1900, стор. 9, 42, 43, 65, 75, 85, 99, 168, 169,175, 314, 315, 467; T. Morariu, *Maramureşul în organismul etnic şi politic al Ţării Româneşti*, Bucurşeti, 1942, стор. 28.

[2] В. И. Феделеш, *История Подкарпатской Руси*, Мукачево, 1922, стор. 17-18. A. Filipaşcu, *Istoria Maramureşului*, Bucureşti, 1940; З. Р Нееддлы, *История Закарпатской Руси до XIV ст.*, "Известия АН СССР, Серия истории и философии", т. II, № 4, Москва, 1954. , М. Павлюк *З історії українських сіл Мараморощини*, "Новий вік", № 134-136, Бухарест, 1957.

[3] M. Costăchescu, *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, vol. I, Iaşi, 1931, стор. 298-307.

села (Киндéшти [Cândeşti] та Рогожéшти [Rogojeşti]) існували вже в XIV ст.[4] У XIV-XV ст.[5] в північній Молдові загальна кількість українського населення поступово зростала за рахунок прибулих з Галичини. Це були селяни, що втікали з-під гніту польських феодалів, панування яких дедалі посилювалося в Галичині.

Що ж стосується гуцулів як з Мараморощини, так і Сучавщини, то вони згадуються в документах XVII століття[6]. Гуцули Мараморощини та гуцули сіл верхньої течії Тиси, що осіли в цих місцях протягом XVII-XVIII сторіч, прибули з "північних околиць Карпат з округів Надвірнянського та Коломийського"[7], становлять суцільну лінгвістичну групу.

Гуцули Сучавщини споріднені з гуцулами з-над Черемошу, Путили та верхньої течії Пруту[8]. Про це свідчать не лише історичні факти, а й особливості їх говірок.

§3. Українське населення проживає і в Добруджанській області. Проникнення в цю область українського населення пов'язане зі скасуванням Запорізької Січі в 1775 році[9].

Як свідчать історичні документи[10], населення, з якого складалася Запорізька Січ, було неоднорідним. Після ліквi-

---

[4] M. Costăchescu, *цит. праця*, стор. 302.

[5] Ioan Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, vol. I, Bucureşti, 1913, стор. 160, 205, 243, 404, 407, 410, 416; vol. II, стор. 167.

[6] І. Панькевич, *Українські говори Підкарпатської Руси і сумежних областей*, ч. І., Прага, 1938, стор. 24, 391 ; N. Iorga, *Chestia rutenească în Bucovina*, "Revista istorică", 1-2, Bucureşti, 1915, стор. 49-50.

[7] І. Панькевич, *цит. праця*, стор. 391.

[8] N. Iorga, *цит. праця*, стор. 49-59.

[9] Al. Arbore, *Aşezările lipovenilor şi ruşilor în Dobrogea"*, Bucureşti, 1, 1920, стор. 20; *Історія Української РСР*, т. І, Київ, 1951, стор. 370-371; В. Ріцко, *Фонетичні особливості української говірки села Чукурови в румунській Добруджі*, "Територіальні діалекти і власні назви", Київ, 1965, стор. 10-15.

[10] А. М. Мукан, *Українські наддунайські говірки*, "Діалектологічний бюлетень", вип. VII, Київ, 1960, стор. 44.

дації Запорізької Січі переселення частини козаків до гирла Дунаю відбувалося в період, коли діялектні відмінності цього населення ще не стерлися. Це явище спостерігається й зараз у мовних особливостях степових говірок Добруджі.

§4. Крім згаданих областей, українці проживають і в кількох банатських селах. Перші їх поселення відносяться до кінця XIX — початку XX сторіч[11]. Наявні документи, а також розповіді старших людей свідчать про те, що більшість українців Банату прийшла із Закарпаття і лише частина з Галичини (ті, що проживають у селі Корнуцел-Банат). Їх сюди завезли угорські дворяни з метою використання на лісорозробках[12].

2. Клясифікація українських говорів Румунії

§5. До першої половини сімдесятих років українські говірки Румунії були мало вивчені. Перші спроби їх дослідження були зроблені в кінці XIX сторіччя І. Верхратським[13]. Потім їх продовжував вивчати І. Панькевич[14], а згодом Е. Петрович[15], І. Петруц[16], М. Павлюк[17], А. Врачу[18] та ін. Всі вони

---

[11] И. Перени, *Из истории закарпатских украинцев, 1849-1914,* "Studia Historica", 14, Будапест, 1947, стор. 39; *Calendarul Românului,* anul XLVIII, Caransebeş , 1936, стор. 124.

[12] Calendarul *Românului,* anul XLVIII, Caransebeş , 1936, стор. 14-15.

[13] J. Werchratskij, *Über die Mundart der Marmaroscher Ruthenen,* Stanislav, 1883; його ж: *Дещо до говору Буковинсько-руського,* "Zbornik u slavu Vatroslava Jagića", Berlin, 1908, стор. 423-432.

[14] І. Панькевич, *Говір сіл ріки Рускої був. Мараморoша в Румунії,* "Науковий збірник тов. "Просвіта", X, Ужгород, 1934, стор. 185-216.

[15] Частина діялектного матеріялу зібрана в с. Бродині й опублікована в "Atlasul lingvistic român", serie nouă, vol. I-II (1956), vol. III (1961), vol. IV (1965), vol. V (1966), vol. VI (1969), vol. VII (1972), Editura Academiei R.P.R., картографічний п. 366.

займалися вивченням окремих закарпатських (мараморо-ських) та гуцульських (сучавських) говірок. Таким чином, більшість українських говірок Румунії взагалі залишилися невідомими. У зв'язку з цим не можна було зробити і їх наукової клясифікації[19].

У першій половині сімдесятих років, користуючись "Програмою для збирання матеріалів до Діалектологічного атласа української мови" (Київ, 1949), автори цієї книги зібрали багатий діялектний матеріал. На основі зібраного матеріалу та магнітофонних записів[20], які зберігаються в *Фонограмному архіві слов'янських говірок Румунії* Інституту лінгістики імени Йоргу Йордана Румунської Академії, зроблено спроби визначити приналежність кожної української говірки до говіркової групи, а останніх до відповідного наріччя[21].

---

[16] I. Pătruţ, *Fonetica graiului huţul din valea Sucevei*, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1957.

[17] Н. Павлюк, *Украинские говоры Мараморощины, Харьков, 1958* (автореферат кандидатської дисертації).

[18] A. Vraciu, *Note de dialectologie slavo-romînă*, "Romanoslavica", VII, Bucureşti, 1963, стор.132-139.

[19] Спроба представити загальний стан слов'янських говірок на території Румунії була зроблена в шістдесятих роках Е. Врабіє в роботі *Место славянских говоров на территории РНР в системе славянских языков и их значение для славянской диалектологии*, "Romanoslavica", IX, Bucureşti, 1963, стор. 196-197. У цій статті в розділі, присвяченому українським говіркам, трактується надто загально питання лінгвістичного розподілу українських говірок у Румунії.

[20] Записи здійснено в період 1962-1965 рр. науковими співробітниками Інституту лінгвістики імени Йоргу Йордана І. Робчуком, К. Гегушем, Ґ. Болоканом та В. Ністореску. У збиранні матеріялів брали участь і викладачі Букарештського університету М. Павлюк та І. Ребушапка.

[21] Див. статтю М. Павлюка та І. Робчука, *Очерк фонологических систем украинских говоров в Румынии*, "Revue roumaine de linguistique", tome X, № 6, 1965, стор. 595-617.

§6. За своїми фонетичними, морфологічними, синтаксичними та лексичними особливостями українські говірки на території Румунії належать до двох основних наріч української мови:

1) південно-західного наріччя та

2) південно-східного.

§7. Українські говірки Мараморощини, Банату та Сучавщини відносяться до п і в д е н н о - з а х і д н о г о наріччя, а говірки Добруджі — до п і в д е н н о - с х і д н о г о.

§8. Українські говірки, що відносяться до південно-західного наріччя, належать до трьох діялектних груп, а саме:

а) закарпатської,

б) гуцульської та

в) буковинської.

Нижче вказуємо на приналежність до відповідної говіркової групи всіх населених пунктів українцями в Румунії[22].

§9. З а к а р п а т с ь к і говірки поширені в Мараморощині та Банаті.

В Мараморощині вони зустрічаються в долині ріки Рускови в селах *По́ляни/Русь-По́ляни* (Poienile de sub Munte), *Криви́й* (Repedea) та *Ру́сково* (Ruscova) Вишавського району; на правому березі річки Тиси в селах *Луг* (Lunca la Tisa), *Ви́шня Рі́вна* (Rona de Sus), *Бичкі́в* (Bocicoi), *Кричуні́в* (Crăciuneşti), *Ми́ково* (Virişmort), *До́вге По́ле* (Câmpulung pe Tisa), *Реме́ти* (Remeţi), *Тя́чево* (Teceu) Сігетського району, а в

[22] Див. статтю E. Vrabie, *Cu privire asupra localităţilor cu graiuri slave slave din Republica Populară Română*, "Romanoslavica", VII, Bucureşti, 1963, стор. 76-77, в якій наводиться список українських населених пунктів. Однак цей список не охоплює всіх українських населених пунктів, а також до нього залучені й деякі румунські села (Петрова, Леордина, Борша, Джеменя та ін.).

Банаті в селах *Корнуцéл-Банáт* (Cornuţel-Banat), *Копачéле* (Copâcele), *Зóріле* (Zorile) Карансебеського району та в селах *Крúчова* (Criciova), *Черéшня* (Cireşul Nou), *Áнтолка* (Pârâu), *Гýсарка* (Pădureni) Лугозького району.

§10. Г у ц у л ь с ь к і говірки поширені в Мараморощині та Сучавській областях, а також в одному банатському селі.

В Мараморощині вони знаходяться в долині ріки Вишави в селах *Крáсний* (Crasna), *Бúстрий* (Bistra) та *Вúшавська Долúна* (Valea Vişeului) Вишавського району. Вони є продовженням гуцульських говірок по річці Тисі, становлячи з ними, таким чином, єдиний компактний мовний масив.

В Сучавській області в долині верхньої течії річки Молдови слід назвати такі села: *Ізвóри Сучáви* (Izvoarele Sucevei)[23], *Молдóва-Сýлиця* (Moldova-Suliţa), *Бря́за* (Breaza), в долині річки Молдовиці в селах *Арджéл* (Argel), *Молдовúця* (Moldoviţa), *Пáлтін* (Paltin/Valea Boului), *Чумúрна* (Ciumârna) Кимпулунзького району; в долині річки Сучави в селах *Лупчúна* (Lupcina), *Кунýнський* (Cununschi), *Éгріште* (Ehrişte), *Чотирнадцятий кілометр* (Kilometru 14), *Ýльма* (Ulma), *Нісіпíтул* (Nisipitul), *Бро́дина* (Brodina) Радовецького району; в селі *Кирлібáба* (Cârlibaba) району Ватра Дорней.

В Банатській області гуцули знаходяться лише частково в селі *Корнуцéл-Банáт* (Cornuţel-Banat) Карансебеського району.

§11. Б у к о в и н с ь к і говірки поширені тільки в Сучавській області, а саме: в Радовецькому районі в м. *Сереті* та в селах *Вáшківці* (Văşcăuţi), *Синівцí* (Sinăuţi), *Руснакú* (Ruşi), *Негостúна* (Negostina), *Бáлківці* (Bălcăuţi), *Ботошанúця* (Botoşeniţa), *Гропéни* (Gropeni), *Щербівцí* (Şerbăuţi), *Калинéшти-Купарéнко* (Călineşti-Cuparencu), *Калинéшти-Енáке*

[23] Гуцульські села в Сучавській області в переважній більшости випадків мають присілки, які не відмічені у нашому списку сіл.

(Călineşti-Enache), *Калине́шти-Василáке* (Călineşti-Vasilache), *Кліт* (Clit); в Ґура-Гуморському районі в селах *Качíка* (Cacica), *Солоне́ць* (Soloneţ); в селах *Рогожéшти* (Rogojeşti) та *Киндéшти* (Cândşti) Дорогойського району; в селі *Семенíча* (Semenicea) Ботошанського району, а також в селі *Іпотéшти* (Ipoteışti) біля м. Сучави.

§12. У деяких селах Сучавської області гуцульські та буковинські говірки взаємно переплетені, створюючи, таким чином, групу змішаних говірок, які ми назвали буковинсько-гуцульськими. Це стосується таких сіл, як *Мелешíвці* (Milişăuţi), *Слобозíя* (Slobozia), *Данúла* (Dănila), *Марицéя* (Măriţei) та *Дарманéшти* (Dărmăneşti) Радовецького району.

§13. До п і в д е н н о - с х і д н о г о наріччя належать лише говірки Добруджі. Їх характер зумовлений неоднорідним походженням населення, яке прибуло сюди після скасування Запорізької Січі (1775 р.)[24]. Населення Запорізької Січі в переважній своїй більшости походить з півдня України (з Середньої Наддніпрянщини) і лише невелика частина з південного заходу (Поділля)[25]. Отже, з лінгвістичної точки зору українські говірки Добруджі відносяться до групи с т е п о в и х говірок південно-східного наріччя з деяким впливом південно-західного. Ось чому українські говірки Добруджі слід вважати перехідними говірками від південно-східних до південно-західних, в основі яких лежить південно-східний діялект.

С т е п о в і говірки Добруджі поширені в селах *Гамчáрка* (Hamcearca), *Рýська Джафéрка* (Geaferca Rusă) Мачинського району; *Чукурóва* (Ciucurova), *Башпунáр* (Başpunar), *Лýнка* (Lunca) Істрійського району; *Тéлиця* (Teliţa), *Пóшта*

---

[24] Al. Arbore, *цит. праця*, там же (див. § 13); В. Ріцко, *Фонетичні особливості української говірки села Чукурови в румунській Добруджі*, "Територіальні діалекти і власні назви", Видавництво «Наукова думка», Київ, 1965, стор. 10-15.

[25] А. М. Мукан, *Українські наддунайські говірки*, "Діалектологічний бюлетень", вип. VII, Київ, 1960, стор. 44.

(Poşta), *Кúшлиця* (Câşliţa), *Чаталкіóй* (Ceatalchioi), *Пáрдина* (Pardina), *Татанíр* (Tatanir), *Килíя* (Chilia), *Степóк* (Stepoc), *Лéтя* (Letea), *Вúшні Ілґáни (Ilgani de Sus), Ґóрґова* (Gorgova), *Кришáн* (Crişan), *Караормáн* (Caraorman), *Суліна/Сýлим* (Sulina), *Пирлíта* (Pârlita), *Нúжня Карасувáта* (Carasuhatul de Jos), *Махмýдія* (Mahmudia), *Узлúна* (Uzlina), *Мурíґіól/ Мурýґіль* (Murighiol), *Вúшній Дунавéць* (Dunăveţul de Sus), *Нúжній Дунавéць* (Dunăveţul de Jos), *Свúнту Ґеóрґе/Катерлéз* (Sfântu Gheorghe) Тульчанського району.

Українське населення проживає також і в окремих районах м. *Тульчі* та *Ісакчі*.

Наведена клясифікація українських говірок Румунії підтверджена дослідженнями, які з'явились після опублікування нашої статті[26].

---

[26] М. Павлюк, І. Робчук, *Фонологічні системи українських говірок Румунії*, "Праці XII республіканської діалектологічної наради", Київ, 1971, стор. 114-126; C. Reguş , *Consideraţii privind graiurile ucrainene din judeţul Suceava*, Bucureşti, 1976 (автореферат докторської дисертації); А. Регуш, К. Регуш, *Прислівники в українських говірках Сучави*, "Обрії", Видавництво "Критеріон", 1984, стор. 187-203; I. Reboşarcă та ін., *Glosar dialectal ucrainean din comuna Rona de Sus (Maramureş)*, Bucureşti, 1977; D. Horvath, *Graiul ucrainean din Crăciuneşti şi Tisa (judeţul Maramureş)*, Bucureşti, 1978 (автореферат докторської дисертації); І. Робчук, *Вивчення українських говірок в Румунії*, "Обрії", Видавництво "Критеріон", Бухарест, 1979, стор. 222-227; його ж: *Студії і статті*, Бухарест, 1999; В. Ріцко, *Морфологічні особливості української говірки села Чукурова Тульчанського повіту*, "Обрії", Видавництво "Критеріон", Бухарест, 1982; N. Pavliuc, *Morphological Peculiarities of the Ukrainian Dialects of Northern Moldova (Romania)*, "Living Record. Essays in Memory of Constantine Bida", University of Ottawa Press, 1991, стор. 403-417; О. Горбач, *Мараморoська говірка й діялектний словник с. Поляни над р. Русковою (Румунія)* (1977), *Південнобуковинська гуцульська говірка й діялектний словник с. Бродина, повіту Радівці (Румунія)* (1977), *Південнобуковинська говірка с. Мелешовець бл. Радовець (Румунія)* (1977) "Зібрані статті. VIII. Історія мови. Діялектологія. Лексикологія", Мюнхен, 1997, стор. 123- 376.

3. Фонетичні особливості

А. Вокалізм

§ 14. Українські говірки на території Румунії відрізняються від літературної мови складом голосних звуків та особливостями їх вимови. Відмінність у вимові голосних залежить, в основному, від наголошеності складу, вокальної гармонії та від сусідства попередніх і наступних м'яких приголосних.

§ 15. У наголошеній позиції голосні звуки у всіх говірках вимовляються виразно і ясно, якщо немає впливу м'яких приголосних. Виняток становлять закарпатські говірки (Мараморош, Банат), в яких у певних позиціях зустрічається вузьке [ô] (див. §16), і гуцульські говірки (Сучава, Мараморош і Банат), в яких голосні [е], [и] мають відмінну артикуляцію (див. §17, 18).

§ 16. Вимова вузького [ô] спостерігається перед складом з [у] та [і] (*гôлубцʼі* "голуби, голубці", *вôлум, вôжу, кôрʻінʼ, ôсʻінʼ, колôпнʼі, у горôдʼі*), перед нескладовим [ў] (*голôўнʼа, пôўний, пôўный, шôўк, ногôў, сеᵘстрôў, знôў*) та перед складом з [а] у деяких закарпатських говірках (Мараморош) (*колôдʼазʼ, сôнʼашнык, пôтʼа, прôсʼат*).

§ 17. У гуцульських говірках наголошені [е], [и] взагалі мають обнижену артикуляцію. В позиції перед твердими приголосними, особливо при енергійній вимові, [е] пересуває свою артикуляцію вниз на місце [ä] і вимовляється більш відкрито, щось подібно до французького [è] у слові *légère* "легкий", а [и] вимовляється як [иᵉ] або навіть як [ä]: *колäшнʼа/ê/, сäрце, клäн, овäс, столäц, пäчу* (від *пектú*), *плäтʼ/кʼ/и* "коси", *беᵘрä* (3 ос. одн. від *брати*), *сиᵉн, полúᵉн, калúᵉна, зазулéцʼа, лé/ä/скʼи, јалäцʼа, колä* "коли".

§ 18. У частині гуцульсьих та буковинських говірок Сучавщини голосні [е], [и] в наголошених складах після зубних [д], [т], [н] вимовляються з дифтонгічним забарвленням: *дⁱéхто, дⁱéсʼїкʼ, дⁱéсікʼ, тⁱéстʼ, тⁱéмно, нⁱéбо, конⁱéви,*

дⁱим, молодⁱúц'а, платⁱúнка "хустка", *тⁱúхо, нⁱúтка, днⁱúна, солонⁱúна, з нⁱéго.*

Нескладовий перехідний елемент [ⁱ] між приголосним та наступним голосним [е, и] належить, по суті, до приголосного, оскільки він вказує на слабе пом'якшення цього приголосного. В той же час цей перехідний елемент належить і до голосного, тому що вказує на його початок. Нахил до злиття нескладового елемента з наступним голосним відбиває у цих говірках процес завершення депаляталізації приголосних, які в інших говорах української мови перед [е, и], як відомо, стверділи. Явище подібного типу зустрічається і в деяких російських та румунських говірках, в яких між паляталізованими приголосними й наступними голосними з'являються перехідні звуки[27].

§ 19. У частині закарпатських і гуцульських говірок виступають у наголошеній позиції голосні звуки, не характерні багатьом іншим діялектам та літературній мові.

Звук [ы], який переважно виступає у наголошеній позиції, є продовженням давньоруського [ы]: *мы́ло, ры́ба, сын, бык, бы́ла, ты, мы, вы, дорогы́й* (зак. говірки Мар.).

§ 20. У гуцульських говірках Сучавщини на місці давнього [о] у нових закритих складах виступають такі рефлекси: [ы], [ы̂], [і]: *доры́шка, кын' — кон'á, выўц'á, кы́л'ко, рых — ро́га, рык — ро́ку, ныч* "ніч" *— но́ч·і , плы̂т — пло́ту, кы̂н' — кон'á, вы̂ў —волá, кы̂ў — колá, ры̂х — ро́га* (гуц. говірки долини річки Молдови); *кы̂ш* "кіш" *— кошá, кы̂н'миᵉ, вы̂з — во́за, окры́п — окро́пу, бр'ід — бро́ду, ніш — нож'á, р'ік — (до) ро́ку* (гуц. говірки долини річки Сучави).

---

[27] Л. В. Щерба, *Русские гласные в качественном и количественном отношении*, СПб., 1912, стор. 85; E. Petrovici, *"Depalatalizarea" consoanelor înainte de e în Muntenia, sud-estul Transilvaniei şi în dialectul istroromîn*, "Cercetări de lingvistică", Editura Academiei R.P.R., №1-2, 1960, стор. 9-21.

Як видно з наведених прикладів, у відкритому складі зберігається давнє [о].

Дифтонг [ы͡і] у гуцульських говірках долини Сучави відмітив також і І. Петруц[28].

Наявність дифтонгічної вимови давнього [о] у гуцульських говірках допомагає краще зрозуміти процес еволюції цього голосного в південно-західному діялекті української мови.

§ 21. У частині закарпатських говірок (Банат) на місці давніх [о], [е] у нових закритих складах виступає звук [ӱ], який за своїми акустико-фізіологічними рисами є звуком високого піднесення переднього ряду, лябіялізований подібний до німецького [ü] у слові *München*: *мӱст, хвӱст, двӱр, /о/тӱ́л'ко, помӱ́ст* "підлога", *стӱл, кӱн', окрӱ́п, бӱк, нӱч, овӱ́н* "він", *постӱ́л; мӱт* "мед", *лӱт* "лід", *тӱ́тка, допӱ́к*. У відкритому складі у наведених прикладах-іменниках зберігаються давні [о], [е]: *мо́ста, хвоста́, двора́, пôмо́ста, стола́, кон'а́, окрốпу, бốку, но́ч·і, постôла́, ме́ду, ле́ду* (літ. льоду).

§ 22. Голосний [а] після м'яких приголосних (у гуцульських і буковинських говірках), незалежно від наголосу, змінює свою артикуляцію. У вимові він заступається звуками переднього ряду [ê], [и], [і]: *к'ếшко* "тяжко", *мн'ê* "ім'я", *мн'и́со, ји́блуко, ји́года, гор'и́чка, ж'ил', ш'и́пка, ч'ис, пр'и́сті, ш'інува́ті/и/, іли́ц'а* (і *јили́ц'а), ічм·ін', іце́*.

Виняток становлять гуцульські та буковинські говірки Сучавщини, в яких [а] після м'яких приголосних не звужується, коли виконує функцію граматичного закінчення, а також і в ряді випадків на початку і в середині слова, для яких важко встановити якесь правило: *молоди́ц'а, рукави́ц'а, пла́т'/к'/а* (род. одн. від *пла́т'/к'/и*[29]; *нас'ін'а* (род. одн. від

---

[28] I. Pătruţ, *цит. праця*, стор. 35.

[29] Звук, шо в похилих дужках / /, крім фонемного значення, вказує ще на існування слів з паралельними формами в межах тієї ж самої говіркової групи (переважно в гуц. і бук. говірках).

нас'ін'ê), веᵘрéн'а, вес'íл'а (род. одн. від *вес'íл'ê*), *др'áпаје, јáблуко, јáма, л'áпаті/и/.*

У перехідних буковинсько-гуцульських говірках голосний [а] в позиції після [j], в залежності від наголосу, звужується в напрямі до закритого [ê], яке вимовляється як [и], або до [і] — явище не відоме буковинським говіркам: *јúблуко, јúма* "яма", *јілúц'а* "ялиця", */j/ірéм* "ярмо", *ігн'ếта.*

Ненаголошене [а] вимовляється як [і] також і в степових говірках Добруджі. Перехід [а] (<ę) > [і] спостерігається лише в деяких числівникових формах: *дéв'/j/íт', дéс'ít', дванáц'ц'ít', чо/у/тирнáц'ц'ít', двáц'ц'/ц'/ít', трúц'ц'ít'* та ін.

Наявність цього фонетичного явища свідчить про зближення цих говірок з окремими говірками південно-західного наріччя.

§ 23. Ненаголошені голосні [е], [и] у всіх досліджуваних говірках у вимові наближаються один до одного. Наближення ненаголошеного [е] до [и] через підвищення його артикуляції і [и] до [е] через розширення, обниження його призводить у переважній більшості випадків до змішування цих голосних: *сеᵘлó, беᵘрéза, сеᵘстрá, веᵘснá, зеᵘлéна, меᵘнé, греᵘбстú, виᵉнó, рóбиᵉмо, калиᵉнóвиї, миᵉнé* (від *минáти*), *гриᵉбú.*

§ 24. Ненаголошене [е] у всіх говірках виявляє тенденцію до звуження.

У закарпатських, гуцульських і буковинських говірках (Мараморош, Банат, Сучава) перед наголошеним або побічно наголошеним складом з голосним високого піднесення ([у], [і]) звук [о] наближається у вимові до [у] (оᵘ, уᵒ) або збігається з ним: *коᵘжúх, кужúх, упоᵘлúдне/і/, тоᵘбí* (зак. говірки), *коᵘгýт, уᵒнúч'і, гулубúї, гудувáті/и/, убрúч* (гуц. і бук. говірки).

У степових говірках Добруджі вимова ненаголошеного [о] з нахилом до [у] або як [у] помічається не тільки в позиції перед голосними високого піднесення, а й перед іншими голосними: *моᵘлоᵘдú, путоᵘмú, зуᵒзúл'а, коᵘструкціја, турýјут', поᵘгул'áјут', оᵘдн'í, коᵘтр'í, туᵒд'í, чулув'íк, у слубуд'і* "в селі", *дудóму, мугúла, чутúри, пужáр, бујáрин* "дружба".

Поширення тут цього фонетичного явища ("укання") у більшій мірі, ніж в основному масиві степових говірок, зближує степові говірки Добруджі з окремими південно-західними, яким властиве "сильне укання"[30].

Варто згадати ще одну особливість ненаголошеного [о], яка пояснюється позафонетичними причинами. В деяких лексичних запозиченнях з російської мови [о] у ненаголошених складах вимовляється як [а]: *гавjа́дина, дамо́ї, апjа́т', када́, тада́, на́да, оканчи́н'іje, благада́рн'і.*

Явище "акання" спостерігається також і в ряді слів, які своїм походженням і звуковим складом є спільні з відповідними їм російськими словами: *харашо́, хал'е́ра, абрама́т', адн'і́, правóрниї.*

Б. Консонантизм

§ 25. Приголосним звукам українських говірок на території Румунії властивий ряд специфічних особливостей, якими вони відрізняються від деяких інших говірок та від літературної мови. Такі особливості залежать, в основному, від позиції приголосних звуків у слові.

§ 26. В досліджуваних говірках губні приголосні [б], [п], [в], [м], [ф] виступають у всіх позиціях твердими, крім позиції перед [і], в якій вони злегка пом'якшуються. Таке незначне пом'якшення губних (деколи й інших приголосних) перед [і] ми позначаємо крапкою: *об·і́д, соп·і́л/ў/ка, в·і́хот', ум·і́ті-/и/, ф·і́т'кат і/и/, ф·і́ўкат і/и/.*

Губний [ф] у більшости випадків виступає на місці звукосполучень літературної мови [хв], [кв]: *фу́ртка, фў́ртка, ф·і́ртка, фарту́х, фасо́л'а, фасу́л'а* (зак. говірки); *ф·і́ст, фыст, ф·і́ртка, фали́т і/и/, фата́т і/и/, форо́ст, фарту́х, фасу́л'а* (гуц. та бук. говірки); *фали́ти, фата́ти, форо́ст, фарту́х, фасо́л'а* (степ. говірки).

---

[30] Див. Ф. Т. Жилко, *Нариси з діалектології української мови*, Київ, 1966, стор. 178.

Губний [ф] виступає також і в ряді запозичених слів з інших мов: *фист, фыст* (<нім. fest) "дуже", *фурт* (< нім. fort, пол. furt)) "завжди", *фáїно* (< нім. fein) "гарно" (зак. говірки); *ф·ін* (< рум. fin) "хрищеник", *ф·íра* (< нім. Fuhre) "віз", *фист* (< нім. fest), *буфéт* (< рум.bufet) (гуц. та бук. говірки).

§ 27. Зубні приголосні звуки [д], [т], [н] вимовляються твердо і м'яко.

На відміну від літературної мови зубний [т] вимовляється твердо у 3-ій особі однини і множини дієслів II дієвідміни та в 3-ій особі множини дієслів I дієвідміни (зак. говірки): *стоїт — стоját, нóсиᵉт* (і *нóсыт*) *— нóс'ат, кладýт, беᵘрýт.*

У частині закарпатських говірок (Мар., Бан.) [т] виступає в 3-ій особі однини дієслів I дієвідміни: *знат, дýмат, слýхат, úграт, з·в·íдат* "питає", *беᵘрéт.*

У гуцульських та буковинських говірках твердий [т] виступає у 3-ій особі множини дієслів I дієвідміни та у 3-ій особі однини і множини дієслів II дієвідміни: *знájут, кладýт, б·іжáт — б·іжýт, стоїт — стojýт.*

У частині згаданих говірок, як і в деяких закарпатських, твердий [т] зберігається і в 3-ій особі однини дієслів I дієвідміни: *знájет, дýмajет, слýхajет.*

У всіх досліджуваних говірках, що належать до південно-західного наріччя (див. §9-12), твердий [т] виступає на місці літературного [-ть] в окремих дієсловах 2-ої особи множини наказового способу: *робíт, нес'íт, клад'íт.*

§ 28. У гуцульських і буковинських говірках Сучавщини м'які зубні [д'], [т'] часом пересувають свою артикуляцію назад на місце задньоязикових приголосних [ґ'], [к'] у різних позиціях: *ґ'іўка, ґ'ід* "дід", *ґ'éґ'а* "дядько", *ґ'éкуваті/и/, ґ'óхкаті/и/* "битися (про серце)", *к'íло* "тіло", *ск'інá* "стіна", *к'ітка* "тітка", *к'ẽшко* "тяжко", *лáс'к'ê/і/* "листя", *багак'óх, ш'і/ы/с'к'óх, м·іґ'* "мідь", *дéс'ік', д'éс'ік'.*

§ 29. Фрикативні приголосні [з], [с] у досліджуваних говірках бувають твердими і м'якими. У порівнянні з

літературною мовою звук [с'] у гуцульських та буковинських говірках Сучавщини виступає твердим у таких випадках:

а) в кінці слова у деяких прислівниках та займенниках: *дⁱес, колúᵉс, хтос*;

б) у прикметниковому суфіксі *-ск-*: *с·íл'ск'ій, м·іск'ій, рýск'ій*;

в) у короткій формі зворотного займенника *ся* (< sę): *ja си‿купájу, ja ўбирájу‿сиᵉ, колú ми сиᵉ‿стр'íт·ілu.*

У частині закарпатських говірок (Банат) у деяких випадках спостерігається цілковита палаталізація фрикативного [с'], внаслідок чого цей приголосний сприймається з додатковим, ніби "шиплячим", відтінком [ш"]: *с"ім, с"íно, с"в·іт, с"п·івáти, неᵘ с"м·íїс'а, ôс"ін', с"ímн'а, с"атúй* (літ. святий), *с"ідáти.*

§ 30. Африкати [д͡з], [ц] так само вимовляються твердо і м'яко.

Відповідно до м'якого [ц'] літературної мови у гуцульських, буковинських та переважній більшості закарпатських говірок виступає тверде [ц]:

а) в іменниковому суфіксі *-ец*: *купéц, стi/о/лéц, клиᵉвéц* "молоток", *одовéц, рубéц, г/в/оробéц, го/ô/лубéц* "голуб, голубець". Виняток становлять деякі закарпатські говірки Банату, в яких у даній позиції зберігається давня м'якість звука [ц]: *столúц', одовúц', хлóпиц', оʸтúц'.*

б) у прикметниковому суфіксі *-цк-*: *н'iмéцк'ій, турéцк'ій, парубóцк'ій, г'івóцка, купéцк'ій* (гуц. та бук. говірки).

в) у знахідному відмінку однини деяких іменників на *-а*: *теᵘ/і/лúᵉцу, полúᵉцу, паланⁱúцу, копúᵉцу, д·інⁱúцу, пшенⁱúцу, гранⁱúцу, одовúᵉцу* (гуц. та бук. говірки Сучавщини).

§ 31. Фрикативні приголосні [ж], [ш] та африката [ч] вимовляються твердо і м'яко. У всіх говірках м'якими вони виступають лише в позиції перед [і]. Виняток становлять гуцульські та буковинські говірки, в яких [ж], [ч], [ш] вимовляються твердо і м'яко і в інших позиціях: *сáж'а, дýж'а,*

ж'и́ба, гри́ж'а (< рум. grijă) "турбота", *ж'êл', прếж'а, пр'ếж'ê; душ'á /ê/, дóш'ка, ш'и́пка; кýч'а/ê/, ч'ис, хóч'у, ч'олó.*

§ 32. Африката [д͡ж] у всіх досліжуваних говірках вимовляється, звичайно, твердо і виступає переважно у запозичених словах: *д͡жи́/é/рга* (< рум. cergă) "ковдра", *ф·ін-д͡жа* (< мад. findzsa) "тарілка", *д͡жміл'* (зак. говірки); *бд͡жолá, фри́д͡жу* "виховую", *бад͡жóкура* (< рум. batjocură) "глузування" (гуц. та бук. говірки Сучавщини); *бад͡жáк* (< тур. baca) "комин", *бд͡жолá* (степ. говірки Добруджі).

§ 33. Плавний [л] у всіх говірках досліджуваної мовної території вимовляється твердо і м'яко.

У позиції перед [і] плавний [л] у переважній більшості говірок виступає м'яким. Лише в деяких закарпатських (с. Вишня Рівна) та гуцульських говірках (Сучавщина) [л] у даній позиції вимовляється твердо: *хліб, цыбýлі, улíт'і, колíно, кліт'* "комора", *лінь́івыї* (Вишня Рівна); *лíто, цибýлі, полíно, лíсті/и/, бíлі, ја ўліў сказáті, лісúᵉ* (гуц. говірки).

§ 34. Сонорний [р] у досліджуваних говірках не вимовляється однаково.

На відміну від літературної мови у закарпатських, гуцульських та буковинських говірках звук [р] зберігає давню м'якість як у кінці, так і в середині деяких слів перед приголосними: *косáр', рибáр', рыбáр', возáр', учáр', скотáр', бир'* "кладка", *вир'х, тир'х* "вантаж", *з/с/ми́р'ком, гýр'ко* (зак. говірки); *випéр', гробáр', в·іўч'ếр', стол'и́р', бäр'* "кладка", *дóхтор', вер'х, г'íр'ко, д͡з/з/éр'кало, в·íр'ті "вірте"* (гуц.та бук. говірки).

У степових говірках Добруджі приголосний [р] вимовляється твердо не тільки в кінці та середині слів, а й у багатьох випадках перед голосними заднього ряду [а], [о], [у], де в літературній мові [р] виступає м'яким: *клáдим буракá, прадéм, зорá, рабúї, прáмо, вивáрујемо, трох, чотиᵉрóм, орýт'* "орють", *пеᵘриᵉóрувaт'*.

§ 35. Середньоязиковий приголосний [j] виступає, як і в літературній мові, на початку слова перед голосним і в позиції між голосними: *ја́года, је́года, зна́ју.*

У переважній більшості говірок спостерігається зникнення [j] у таких випадках:

а) в закінченні орудного відмінка однини жіночого роду іменників, прикметників та займенників у позиції між голосними: *жонốў, жу́нкôў, рукốў, головốў, ве^{и}ли́кôў, го^{у}лубốў, тôў, неў* (зак. говірки); *мукóў, хáтоў, душéў, зе^{и}мнéў, зе^{и}мн^{і}éў, жóўтоў, малóў, мóјоў* (гуц. та бук. говірки);

б) на початку слова, особливо у ненаголошеній позиції, у частині гуцульських та буковинських говірок Сучавщини: *ічм·ін'* (літ. ячмінь), *іли́ц'а* (літ. ялиця), *ізи́к* (літ. язик), *іж'и́к* (літ. їжак), *іцé* (літ. яйце), *іму́* (літ. йому), *іки́ї* (літ. який), *і́сти* (літ. їсти);

в) у 2-ій і 3-ій особах однини теперішнього часу дієслів I дієвідміни у частині закарпатських (Мар., Бан.) і гуцульських (Суч.) говірок внаслідок певних фонетичних процесів відбулося стягнення -аје- на -а-: *знајеш* > *знаш* — *знајет* > *знат* (пор. літ. знаєш — знає), *ду́маш* — *ду́мат* (пор. літ. думаєш — думає), *слу́хаш* — *слу́хат* (пор. літ. слухаєш — слухає) (зак. говірки); *мотáт* (але й *мотáје), выберáт, т^{і}и тремáш* — *вын тремáт, т^{і}и сп·іwáш* — *вын сп·іwáт* (гуц. говірки долини Сучави)[31].

§ 36. У гуцульських та буковинських говірках Сучавщини зберігається давнє [j] після губних приголосних [б], [п], [в], [м] у деяких формах 1-ої особи однини і 3-ої особи множини, тоді як у закарпатських (Мар., Бан.) та степових (Добр.) говірках, а також у літературній мові у даному випадку розвинувся епентетичний [л]: *л'убју́* — *л'у́бјут* (літ. люблю — люблять), *спју* — *спјут* (літ. сплю — сплять), *лóўју*

[31] I. Pătruţ, *цит. праця*, стор. 72.

— *ло́ўјут* (літ. ловлю — ловлять), *дʲи́ўјусиᵉ* — *дʲи́ўјутсиᵉ* (літ. дивлюся — дивляться).

§ 37. Як варіянт середньоязикового [j], у досліджуваних говірках виступає нескладове ([Ɪ]). Артикуляційно ці два звуки ([j] та [Ɪ]) дуже близькі, однак ототожнювати їх не можна, бо вони виступають у різних позиціях (див. "Фонетична транскрипція").

Нескладовий [Ɪ] виступає після голосного в кінці слова та перед приголосним (*крaĭ, заĭшлá*). а [j] — на початку слова перед голосним, в середині або наприкінці слова між голосними (*jáма, спʻівájеме, пригадájу*).

У гуцульських та буковинських говірках Сучавщини спостерігається зникнення [j] у таких позиціях:

а) у закінченні наз. відм. одн. ч. роду деяких прикметників, порядкових числівників і присвійних займенників: *велúкʻі* (літ. великий), *чóрнʻі* (літ. чорний), *зáднʻі* (літ. задній); *трéтʻі* (літ. третій), *шéстʻі* (літ. шостий); *мʻі* (літ. мій), *твʻі* (літ. твій), *свʻі* (літ. свій);

б) у закінченні дав., місц. відм. одн. ж. роду деяких прикметників, порядкових числівників і присвійних займенників: *малʻíʲ* (літ. малій), *гулубʻíʲ* (літ. голубій), *тʲéмнʻíʲ* (літ. темній); *трéтʻíʲ* (літ. третій), *дiўjéтʻ/кʼ/íʲ* (літ. дев'ятій); *мojíʲ* (літ. моїй), *твojíʲ* (літ. твоїй), *свojíʲ* (літ. своїй).

§ 38. Задньоязикові [г], [к], [х] та гортанний [г] вимовляються твердо у всіх позиціях, за винятком позиції перед [і]: *ґáнок, скáтеᵘрка, скáтиᵉртʻ, хóлод, горʻáчка, горʻúчка; ґʻінс, такʻí, сухʻí, тогʻíт* (у зак. говірках *тоᵘгýт, тоᵘгýт*). Лише в гуцульських та буковинських говірках Сучавщини пом'якшені приголосні [г'], [к'], що виникли на місці зубних [д'], [т'] внаслідок палаталізації останніх, можуть виступати і в інших позиціях (див. §15).

§39. Дзвінкі приголосні звуки в закарпатських, гуцульських та буковинських говірках в кінці складу перед глухими і в кінці слова частково втрачають свою дзвінкість або й переходять у відповідні парні глухі: *прýдко, сóлодко, дуб, руг*

"ріг", *пу/и/тпе́рти* "підперти", *опхо́ди́ти, опходы́ти, бли́с(')ко, бль́ис(')ко* (зак. говірки); *пру́дко, груз', зуб, кла́тка, ба́пка, во́хко, п·ідб·іх, грис* (від *гризти*), *бие*с "без", *круг* (гуц. та бук. говірки).

У степових говірках Добруджі оглушення дзвінких приголосних засвідчено в середині слів перед глухими, тоді як у кінці слів це явище спостерігається, але не послідовно: *б·ігти, р·іг, в·іг, гоулу́пка, соло́ткиї, вохки́ї, бецр'іска, лошка, моро́с, гот* "рік".

Усім досліджуваним говіркам характерне, правда в меншій мірі, і явище одзвінчення глухих, коли глухі приголосні перед дзвінкими, внаслідок регресивної асиміляції за дзвінкістю-глухістю, набувають голосу або й повністю переходять у парні дзвінкі: *Вецли́ґдін', про́з'ба, огли́г би(с), хоґ' би́* (род. відм. від *ходьба*, пор. дієслово *ходити*), *ја́гби́* (і *је́гби́*).

4. Фонологічна структура

§ 40. Вивчення говірок української мови допомагає краще зрозуміти і поглибити окремі сторони фонологічної системи літературної мови. В останні десятиріччя з'явилося чимало робіт, присвячених вивченню українських говорів у фонологічному аспекті, серед яких особливої уваги заслуговують праці Ф. Т. Жилка[32], Й. О. Дзендзелівського[33], Ю. Шевельова[34], Л. Э. Калнынь[35], М. А. Жовтобрюха[36], А. М. Залеського[37], С. П. Бевзенка[38] та ін.

---

[32] Ф. Т. Жилко, *Фонологічні особливості української мови в порівнянні з іншими слов'янскими*, Київ, 1963, 36 стор.; його ж: *Нариси з діалектології української мови*, Видавництво "Радянська школа", Київ, 1966.

[33] Й. О. Дзендзелівський, *Конспект лекцій з курсу української діалектології, ч. І. Фонетика*, Ужгород, 1965.

[34] G. Y. Shevelov, *A Historical Phonology of the Ukrainian Language*, Heidelberg, 1979.

[35] Л. Э. Калнынь, *Корреляция твёрдых и мягких фонем* в

Що ж до українських говірок на території Румунії, то до недавна діялектні відмінності фонем були зовсім не досліджені, тому що і фонетичні особливості цих говірок мало вивчені, а деякі зовсім не відомі.

Українські говірки на території Румунії мають виразну діялектну диференціяцію. Фонологічні відмінності, характерні згаданим говіркам, не стосуються основних елементів фонематичної системи (напр., кореляції приголосних за твердістю — м'якістю і дзвінкістю — глухістю), у чому полягає єдність говірок з літературною мовою, а складу фонем, особливостей їх вияву, особливостей послаблення й занепаду їх диференційних рис, функціонального "навантаження" окремих фонем та сполук приголосних, тобто частоти їх вживання.

Незважаючи на територіяльну близькість, на їх спорідненість, кожна з них має свою, хоч і незначну, специфіку, яка надає їй певну індивідуальність. Тому кожна говірка має свою систему[39], а в деяких говірках співіснують дві структурно відмінні системи (Корнуцел-Банат, Кричова), у зв'язку з походженням населення з різних місцевостей.

украинском языке, "Учёные записки Института славяноведения АН СССР", XXIII, Москва, 1962, стор. 63-103; її ж: *Опыт моделирования системы украинского диалектного яхыка*, Москва, 1973.

[36] *Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика*, Видавництво "Наукова думка", Київ, 1969.

[37] А. М. Залеський, *Вокалізм південно-західних говорів української мови*, Київ, 1973.

[38] С. П. Бевзенко, *Українська діалектологія*, Видавництво "Вища школа", Київ, 1980.

[39] Див. М. Павлюк, І. Робчук, *Фонологічні системи українських говірок Румунії*, "Праці XII республіканської діалектологічної наради", Київ, 1971, стор. 114-126.

На основі вивчення звукової природи досліджуваних говірок можна було визначити у загальному плані їх фонологічні системи[40].

Групування говірок у системи було зроблено на основі складу голосних і приголосних фонем та їх вияву у межах кожної говіркової групи (закарпатської, гуцульської, буковинської, степової), не беручи до уваги незначні фонетичні відмінності, характерні кожній говірці зокрема.

А. Голосні фонеми

§ 41. Українським говіркам на території Румунії властиві три відмінні щодо складу голосних фонем системи, які схематично можна зобразити так:

1) і	у	2) і	ы	у	3) і	ы	ў	у
и	о	и	о		и		о	
е		е			е			
а		а			а			

§ 42. З а к а р п а т с ь к и м говіркам (Мараморош, Банат) відомі всі три системи голосних фонем.

а) Система з шістьма голосними фонемами (див. §41, схема 1), яка характерна для української літературної мови й більшости українських говорів[41], властива для переважної більшости закарпатських говірок Мараморощини (сс. Поляни, Кривий, Русково, Луг, Бичків, Кричунів, Миково, Довге Поле).

б) Система з сімома голосними фонемами (§41, схема 2) зустрічається в частині закарпатських говірок Марамо-

---

[40] М. Павлюк, І. Робчук, *цит. праця.*

[41] Ф. Т. Жилко, *Фонологічні особливості української мови в порівнянні з іншими слов'янськими*, стор. 11.

рощини (сс. Вишня Рівна, Ремети, Тячево) та Банату (сс. Корнуцел-Банат, Антолка, Гусарка).

в) Система з вісьмома голосними фонемами (§ 41, схема 3) характерна лише для деяких закарпатських говірок Банату (сс. Копачеле, Зоріле, Черешня, Кричова).

Нижче наводимо приклади на протиставлення голосних фонем:

/і/ ~ /и/: *в·ійе~вúje, ум·íла~умúла, б·íла~бúла, ч'ір* "губка" *~ чир;*

/и/ ~ /е/: *крúше^{и}~крéше^{и}, сúла~сéла, клин~клен, лиў~леў, три~тре;*

/е/ ~ /а/: *сéла ~ сáла, бéрда* (від *бéрдо*) "скеля" *~ бáрда* "теслярська сокира", *грéбл(')і ~ грáбл(')і, пес~пас, пéра~пáра, керт* "сад" *~карт* (від *кáрти*);

/а/ ~ /о/: *дáти~дóти, корáва~корóва, слáва~слóва, краў ~ крóў, нáша~нóша;*

/о/ ~ /у/: *грóш'і~грýш'і, дóти~дýти, дóл'/'і~дýл'/'і* "сорт груш";

/у/ ~ /і/: *бýдн'і~б·íдн'і, мýхи~м·íхи, бýла~б·íла, мýси^{е}мо/е/~м·íси^{е}мо/е/.*

На відміну від літературної мови та більшости досліджуваних закарпатських говірок (див. § 42 а) частина говірок (див. § 42 б) має у складі голосних фонем на одну фонему більше (/ы/), а окремі говірки (див. § 42 в) — на дві фонеми більше (/ы/, /ў/).

Фонема /ы/ співвідносна з давньоруським [ы], а фонема /ў/ виступає тільки під наголосом на місці етимологічного [о], зрідка [е], в нових закритих складах.

Нижче наводимо приклади на фонемне розрізнення /ы/ ~ /и/ (з давнього розрізнення /ы/ ~/и/ [і]), /ў/ ~ /і/, /ў/ ~ /у/:

/ы/ ~ /и/: *ты* "ти"~*ти* "тобі", *мы* "ми"~*ми* "мені", *сы́на* (від *сын*)~*си́на* "синя", *бы́ла* (від *быти "бути"*)~*би́ла* (від *бити*).

/ӱ/~/і/: *б·ӱҕ* "Бог"~*б·іҕ* (від *б·ічи*) "бігти", *м·ӱх* (від *мочи́*) "могти"~*м·іх* "мішок", *(у) сӱм* "у цьому" ~ *(у) с'ім* "о сьомій (годині)", *м·ӱст* "міст" ~ *м·іст* (від *місто*) "місце" (род. вім. мн.).

/ӱ/~/у/: *грӱҕ* "гріб" ~ *груҕ* (від *груба*), *б·ӱк* "бік"~*бук* "дерево ", *кӱт* "кіт"~*кут* "місце стику боків", *зал·ӱҕ* "заліг" ~ *зал'іҕ* (мин. час від *лягати*).

§43. Переважній більшості гуцульських, буковинських та буковинсько-гуцульських говірок властива шестифонемна система голосних фонем (див. §41, схема 1).

Приклади на фонемне розрізнення:

/і/ ~ /и/: *ум·і́ті/и/~ум·и́ті/и/*, *п·іӱ* (від *піти*)~*пиӱ* (від *пити*), *в·іӱ* "віл" (і від *вести*)~*виӱ* (від *вити*), *гр'іҕ* "могила" ~ *гриҕ;*

/и/ ~ /е/: *ми* (займ.)~*ме* (коротка форма майб. часу від *імати*), *клин~кле(ä)н, лип* (від *липа*)~*леп, миш* "миша" ~ *меш* (коротка форма майб. часу від *імати*);

/е/ ~ /а/: *оре́ӱ* "орел"~*ора́ӱ* (від *орати*), *ле/ä/н~лан, дер, дʲер* (від *дерти*) ~ *дар, ве́рті/и/* "кинути" ~ *ва́рті/и/* "сторожа";

/а/~/о/: *пра́ті/и/~про́ті/и/, на́ш'а, на́ш'ê~но́ш'а, па́чка* "тютюн"~*по́чка* "нирка", *драӱ* (від *драти*)~*дрôӱ, кора́ва~корóва;*

/о/ ~ /у/: *тот* "той"~*тут, мох~мух* (від *муха*), *ко́рка* (род. одн. від *корок*)~*ку́рка;*

/у/ ~ /і/: *бук~б·ік, мух* (від *муха*)~*м·іх, мур~м·ір* (род. від *м·і́ра*), *пук~п·ік.*

§44. Частині гуцульських говірок Сучавщини (сс. Ізвори Сучави, Молдова-Сулиця, Бряза, Палтін, Чумирна,

Лупчина) вритаманна відмінна система голосних фонем. Цим говіркам, крім згаданих голосних фонем у попередній групі гуцульських та буковинських говірок, відома ще й фонема /ы/, яка виступає на місці етимологічного [о] в нових закритих складах під наголосом.

Приклади на фонемне розрізнення /ы/ ~ /и/, /ы/ ~ /і/:

/ы/ ~ /и/: *выў* "віл" *~виў* (від *вити*), *пыў* "пів"*~пиў* (від *пити*), *фыст* "хвіст" ~ *фист*" дýже"; *стыў* "стіл" *~стиў* (від *стинути*);

/ы/ ~ /і/: *выў* "віл"*~в·іў* (від *вести*), *выз* "віз"*~в·із* (від *везти*).

§45. С т е п о в і говірки Добруджі мають у своєму складі, як і переважна більшість говірок на території Румунії, шестифонемний наголошений вокалізм (див. §41, схема 1).

Наводимо приклади на фонемне розрізнення голосних фонем:

/і/ ~ /и/: *в·íјім* "(ми) віємо"*~ви́јім* "(ми) виємо", *губ·íў* "губ" ~ *(з)губи́ў* (від *губити*).

/и/ ~ /е/: *три* (числ.)*~тре* (від *терти*), *сил~сел;*

/е/ ~ /а/: *бент* "потік"*~бант* "стрічка" (від *ба́нта*), *ден' ~дан', цеп* "ланцюг"*~цап;*

/а/ ~ /о/: *знаў~зноў, мак~мок;*

/о/ ~ /у/: *то́же* "теж"*~ту́же* "тужить", *во́тка~ву́тка;*

/у/ ~ /і/: *бу́ла~б·íла, бук~б·ік.*

§46. На відміну від наголошеної позиції голосні фонеми у ненаголошених складах мають ряд своїх специфічних відмінностей щодо їх вияву. Деякі фонеми втрачають фонемне розрізнення, внаслідок чого з'являється нова фонема, а деякі фонеми, характерні для наголошеної позиції, не зустрічаються у ненаголошеній позиції.

§47. У всіх досліджуваних говірках у ненаголошеній позиції виступають фонеми /і/, /а/, /о/, /у/, а фонемне розрізнення /е/ ~ /и/ в переважній більшости випадків нейтралізуються, виступаючи як одна фонема зі спільним

виявом: *го́ре*^{и} "горе" ~ *го́ри*^{е} "го́ри", *ме*^{и}*не́* (займ.)~*ми*^{е}*не́* (від *мина́ти*), *бра́те*^{и} (кл. відм. від *брат*)~*бра́ти*^{е} (дієсл.), *гре*^{и}*бу́* (нак. спосіб одн. від *гребти*)~*гри*^{е}*бу́* "гриби".

§48. Система голосних фонем у досліджуваних говірках у ненаголошеній позиції має такий самий вигляд, як і в говорах південно-західного та південно-східного наріччя[42].

і у
и/е о
а

Нижче наводимо приклади на фонемне розрізнення голосних фонем у ненаголошеній позиції:

/а/ ~ /о/: *зар'а́* (від *зар'* "замок для дверей")~*зор'а́* "зірка", *рабу́~робу́, те́мна* (про колір)~*те́мно, валу́* (нак. спосіб одн. від *валу́ти*)~ *волу́* (зак. говірки Мар. і Бан.), *залу́ті/и/~золу́ті/и/* (гуц. говірки Суч. і Мар.); *дару́* (наз. відм. від *дар*)~*дору́* (від *дора́*), *ра́на~ ра́но* (степ. говірки);

/о/ ~ /у/: *по́ток* "потак"~*пото́к* "потік", *коре́ц* "комаха"~*куре́ц, добу́ти~дубу́ти* (зак. говірки Мар. і Бан.); *дору́~дуру́* (нак. спосіб одн. від *дуру́ти*), *укосу́ті/и/~укусу́ті/и/* (гуц. і бук. говірки);

/у/ ~ /і/: *рудка́* "ду́шла" ~ *р'ідка́, буду́* (від *буду́ти*) ~ *б·ідо́* (зак. говірки); *бужу́* (від *буду́ти* "вудити (м'ясо)"~*б·іжу́* (від *бігти*), *сук~сік* (гуц. і говірки); *рука́~ріка́* (степ. говірки).

§ 49. Голосні фонеми у досліджуваних говірках, в залежности від наголошености складу, сусідства деяких

---

[42] Ф. Т. Жилко, *Фонологічні особливості української мови в порівнянні з іншими слов'янськими*, стор. 23; *Атлас української мови. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі*, т. II, Київ, 1988, стор. 9, коментарі й карти № 1, 2.

голосних звуків у наступному складі, від сусідства попередніх і наступних м'яких приголосних, під наголосом, а особливо в ненаголошеній позиції, мають ряд варіянтів.

а) Фонема /о/ як у наголошених, так і в ненаголошених складах у закарпатських говірках (Мар. і Бан.) має варіянт [ô], який виступає перед складом з [у] та [і] (*вôлум, вôжу, кôр'ін'; ôс'ін', нôчýје*), а також перед [у] нескладовим ([ў]) (*пôўний, шôўк*), і в деяких закарпатських говірках перед складом з [а] (*колôд'аз', сôн'ашнык, пôт'а, прôс'ат*, село Вишня Рівна), а в степових говірках Добруджі, тільки в ненаголошеній позиції — варіянт [а] (*дамóї, апјáт', кадá, адн'í*, див. §24).

У всіх говірках на території Румунії у ненаголошеній позиції /о/ має такі варіянти: /оᵘ/, /уᵒ/, /у/: *коᵘжýх, тоᵘбˑí, уᵒнýч'і, гулубúї, убрýч; коᵘтр'і, туᵒд'і, дудóму, чутúри* (степ. говірки Добр.) (див. §24).

б) У деяких гуцульських та буковинських говірках Сучавщини фонема /е/ в наголошених складах після зубних [д], [т], [н] має варіант [ⁱе], а фонема /и/ — варіант [ⁱи]: *дⁱéс'ік', тⁱéмно, нⁱéбо, дⁱим, тⁱим, нⁱúтка* (див. §18). Ці ж самі фонеми у наголошеній позиції можуть мати і варіант [ä] після інших приголосних тільки в гуцульських говірках: *колäшн'ê, овäс, јилäц'а, плäт'/к'/ê, кобäх* "коли б я" (див. §17).

в) Фонеми /е/, /и/ в усіх досліджуваних говірках у ненаголошеній позиції мають спільний варіянт [и/е], який, у переважній більшости випадків, передаємо через [еᵘ] та [иᵉ]: *сеᵘлó, беᵘрéза, зеᵘлéний, меᵘнé, виᵉнó, рóбиᵉмо, миᵉнé* (від *минати*) (див. §23).

г) У гуцульських та буковинських говірках фонема /а/ після м'яких приголосних має такі позиційні вияви: [ê], [и], [і] (*мн'êсо, јêгода, гор'ếчка, ж'ил', ч'ис, ж'ідáті/и/*, див. §22), тоді як у степових говірках Добруджі на місці /а/< ę зустрічається тільки варіянт [і] в деяких числівникових формах (*дéв/ј/ім', дéс'ім', чо/у/тирнáц'ц'ім', трúц'ц'ім'*) (див. §22).

д) У частині гуцульських говірок Сучавщини виступає позиційний вияв фонеми /ы/ — звук [ы͡ⁱ]: *кы͡ⁱн'* "кінь", *кы͡ⁱў*

"кіл", *ры͡ix* "ріг" (див. §20). Цією рисою згадані говірки відрізняються від інших гуцульських, в яких не засвідчений дифтонгічний звук [ы͡і].

Б. Приголосні фонеми

§ 50. В галузі консонантизму досліджувані говірки в порівнянні з українською літературною мовою мають ряд своєрідних особливостей, хоч системи приголосних фонем не мають такої диференціації, як системи голосних. Тому приголосні фонеми всіх говірок розглядаємо в межах наявних кореляцій, указуючи на відмінності видів приголосних фонем, характерних для кожної говіркової групи зокрема.

§ 51. Для українських говірок на території Румунії характерні дві кореляції приголосних фонем:

а) кореляція твердости - м'якости та

б) кореляція дзвінкости - глухости.

а) Кореляція твердости - м'якости

§ 52. У переважній більшости досліджуваних говірок у корелятивному зв'язку за твердістю - м'якістю виступають такі фонеми:

тверді:	д	т	н	з	с	ц	д͡з	л	р
	|	|	|	|	|	|	|	|	|
м'які:	д′	т′	н′	з′	с′	ц′	д͡з′	л′	р′

З наведеної схеми випливає, що українські говірки на території Румунії (крім гуцульських та буковинських), як і в літературній мові[43], мають 9 пар протиставних за твердістю-м'якістю приголосних фонем. Тверді приголосні фонеми /б/,

---

[43] Див. *Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика*, стор. 259.

/п/, /в/, /м/, /ф/, /ж/, /ш/, /ч/, /д͡ж/, /г/, /к/, /х/, /г/ не мають відповідних м'яких фонем; фонема /j/ не має відповідної твердої.

Опозиція, тобто фонемне розрізнення твердих і м'яких приголосних фонем, реалізується в різних позиціях. Нижче наводимо приклади, які ілюструють цю опозицію приголосних фонем:

/д/ ~ /д'/: *во́даўка* "пузир"~*во́д'аўка* "сорт груш" (зак. говірки Мар. і Бан.); *во́ду* (від *вода*) ~ *во́д'у* (від *водити*) (гуц. й бук. говірки); *рад* ~ *рад'* (степ. говірки Добр.);

/т/ ~ /т'/: *там~т'ам* (від *тямити*), *та~т'а* (літ. *тебе*, коротка форма ос. займ. *ти*) (зак. говірки Мар. і Бан.); *ба́тка* "мозоль"~*ба́т'ка* "хресний батько", *ужи́ті* "воскреснути"~*у жи́т'і* (від *жито*), *жита́* ~ *жит'а́* (гуц. і бук. говірки); *брат* ~ *брат'* (від *брати*), *тік* ~ *т'ік* (степ. говірки Добр.);

/н/ ~ /н'/: *дна~дн'а*, *на~н'а* (літ. *мене*, коротка форма ос. займ. *я*) (зак. говірки Мар. і Бан.); *ніс~н'іс* (від *нести*), *німа́* "немає"~н'има́ (гуц. і бук. говірки Суч.); *си́на~си́н'а* (степ. говірки Добр.);

/з/ ~ /з'/: *за́т'аў* "встромив (сокиру)"~*з'а́т'а* (зак. говірки Мар. і Бан.), *зи́ми* (наз. відм. мн. від *зима*) ~ *з'и́ми* (від *з'и́ма* "м'ясний відвар") (гуц. і бук. говірки);

/с/ ~ /с'/: *усо́м* (від *овес*)~*ус'о́м* (від *усе*) (зак. говірки Мар. і Бан.); *суди́* (від *судити*)~с'уди́ (зак. говірки Мар. і степ. говірки Добр.); *красу́* (від *краса*) ~ *крас'у́* (від *кра́сити*), *ко́су* (від *коса́*) ~*ко́с'у* (від *коси́ти*) (гуц. і бук. говірки Суч.);

/ц/ ~ /ц'/: *цо́кати~ц'о́кати* (сокирою) (зак. говірки Мар. і Бан.); *ца́пнути* "схопити" ~*ц'а́пнути* "сказати щось не до речі", *цап~ц'ап* (звуконаслідування) (гуц. і бук. говірки Суч.);

/д͡з/ ~ /д͡з'/: *дзóркати/і/* "бряжчати"~*дз'óбати/і/* (зак., гуц. і бук. говірки Мар., Бан., Суч.); *дзиґáрок* "цигарка" ~ *дз'úма* "м'ясний навар" (гуц. та бук. говірки Суч.);

/л/ ~ /л'/: *кул* "кілок"~*кул'* (від *куля*), *прáла*~*прáл'а* (зак. говірки Мар. і Бан.); *с'їл* (від *село*)~*с'їл'* (гуц. і бук. говірки Суч. та степ. говірки Добр.), *дýла* (від *дути*)~*дýл'а* "сорт груш" (гуц. і бук. говірки Суч.);

/р/ ~ /р'/: *рад*~*р'ад* "ряд (черга за овечим молоком і бринзею в полонині)", *прáл'а* ~ *пр'áл'а* (зак. і гуц. говірки Мар. і Бан.); *м·ір* (від *міра*) ~ *м·ір'* (нак. спосіб від *мірáти*), *трóхи*~*тр'ох* (гуц. і бук. говірки Суч.).

§ 53. Крім наведених корелятивних пар приголосних фонем за твердістю-м'якістю, для гуцульських і буковинських говірок характерні ще корелятивні пари шиплячих /ж/ ~ /ж'/, /ш/ ~ /ш'/, /ч/ ~ /ч'/ у зв'язку зі збереженням у певних позиціях давніх м'яких приголосних фонем /ж'/, /ш'/, /ч'/. Наводимо приклади на фонемне розрізнення твердих і м'яких шиплячих фонем:

/ж/ ~ /ж'/: *жúті/и/*~*ж'úт'і/и/* "жати", *жарт* ~ *гож'áк* "комин", *жабрáк* ~ *сáж'а;*

/ш/ ~ /ш'/: *дýшу* (від *душа*)~*дýш'у* (від *душити*), *дашóк* (від *дах*) ~ *дош'óк* (від *дошка*), *шúпка* "шибка" ~ *ш'úпка* "шапка";

/ч/ ~ /ч'/: *чúсто*~*ч'ис* "час", *чаї*~*ноч'áми*^{е}, *пе*^{и}*чú* (від *пекти*) ~ *(на) печ'ú* "на печі".

§ 54. Для гуцульських і буковинських говірок Сучавщини характерні ще фонемні розрізнення задньоязикових /ґ/ ~ /ґ'/, /к/ ~ /к'/. На відміну від інших досліджуваних говірок, у яких [ґ'], [к'] виступають лише в позиції перед [і], як варіянти твердих фонем /ґ/, /к/, у гуцульських і буковинських говірках [ґ'], [к'] виступають у різних позиціях — перед

голосними заднього ряду і в кінці слів. У зв'язку з цим [ґ'], [к'] (< [д'] [т']) утворюють не тільки окремі фонеми /ґ'/, /к'/, а й нове фонемне розрізнення за твердістю-м'якістю:

/ґ/ ~ /ґ'/: *ґл'иґ* "сироваткова заквашка" ~ *м·іґ'* "мідь", *ґáнок* ~ *ґ'áул* "чорт";

/к/ ~ /к'/: *к'ил'кóх~багак'óх, тіл'кóх~ш'іс'к'óх, кóтік* "котик"~*д'éс'ік'*.

Перехід [д'], [т'] > [ґ'], [к'], внаслідок якого виникли нові фонеми /ґ'/, /к'/, зустрічається і в інших говірках південно-західного наріччя[44].

§ 55. Кореляцію приголосних фонем за твердістю-м'якістю у гуцульських, буковинських і буковинсько-гуцульських говірках можна зобразити так:

тверді:	д	т	н	з	с	ц	д͡з	л	р	ж	ш	ч	ґ	к
	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|
м'які:	д'	т'	н'	з'	с'	ц'	д͡з'	л'	р'	ж'	ш'	ч'	ґ'	к'

Отже, з наведених таблиць приголосних фонем (див. §55) випливає, що їх склад у всіх досліджуваних говірках не однаковий. Так, наприклад, у гуцульських і буковинсько-гуцульських говірках виступає більше на 5 м'яких фонем: /ж'/, /ш'/, /ч'/, /ґ'/, /к'/, які відсутні в літературній мові та інших досліджуваних говірках.

§ 56. Досліджувані говірки мають свої особливості й щодо частоти вживання окремих приголосних фонем:

а) Фонема /р'/ у закарпатських, гуцульських і буковинських говірках більш поширена, ніж у літературній мові. Це "навантаження" фонеми /р'/ пояснюється збереженням нею давньої м'якости наприкінці слів і перед приголосними: *косáр', рибáр', з'в·íр', вир'х, ґýр'ко* та ін. (див. §34).

---

[44] Див. Л. Э. Калнынь, *цит. праця*, стр. 83.

б) У степових говірках Добруджі в окремих словах перед голосними заднього ряду спостерігається протилежне явище — поширення [р] замість [р'], яке не порушує фонемного розрізнення /р/ ~ /р'/: *прадéм, зорá, рабúй, прáмо, трох* та ін. (див. §34).

в) У переважній більшості досліджуваних говірок (за винятком степових Добруджі) вживаність фонеми /т/ збільшується у зв'язку зі ствердінням /т'/ у флексіях особових дієслівних форм: *стоїт—стоját, нóсиᵉт* (і *нóсыт*)*—нóс'ат; знат, дýмат, беᵘрéт, меᵘтéт; б·іжúт—б·іжýт, стоїт—стоїýт; знájет, дýмajет, слýхajет; роб·ít, клад'ít, неᵘс'ít* (див. §17).

г) У говірках, що належать до південно-західного наріччя, в окремих позиціях спостерігається ствердіння [ц'] (*купéц, столéц, одовéц; н'імéцк'ій, парубóцк'ій; полúᵉцу, копúᵉцу, граніúцу*, див. §30), тому вживаність твердої фонеми /ц/ більша, ніж у літературній мові.

д) У всіх досліджуваних говірках фонема /ф/ має більше поширення, ніж у літературній мові, у зв'язку з виникненням її на місці звукосполучень літературної мови [хв], [кв] та в ряді запозичень: *фý/ýj/ртка, ф·іст, форóст, фалúті/и/, фасó/ý/л'а, фáйно, ф·ін, ф·іна, фурт* (див. §26).

б) *Кореляція дзвінкости - глухости*

§ 57. У досліджуваних говірках (крім гуцульських та буковинських) за дзвінкістю-глухістю виступають такі фонеми:

дзвінкі:	б	д	д'	г	ґ	ж	з	з'	д͡з	д͡з'	дж	
	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|	
глухі:	п	т	т'	х	к	ш	с	с'	ц	ц'	ч	

Отже, за дзвінкістю-глухістю виступає, як і в літературній мові[45], 11 пар протиставних фонем. Сонорні

[45] Див. *Сучасна українська літературна мова. Вступ.*

приголосні фонеми /м/, /н/, /н'/, /л/, /л'/, /р/, /р'/, /j/ не мають відповідних глухих.

Приголосні фонеми /в/, /ф/ також не протиставляються за дзвінкістю-глухістю, тому шо розрізняються за місцем творення ([в] — губно-губний, [ф] — губно-зубний); крім того, [в] не оглушується. Отже, диференційні ознаки /в/ і /ф/ у жодних фонетичних умовах не нейтралізуються.

Фонемне розрізнення дзвінких і глухих приголосних фонем виявляється в різних позиціях. Нижче наводимо приклади, в яких реалізується це фонемне протиставлення:

/б/ ~ /п/: *ри́ба* (і *ры́ба*)~*ри́па* (і *ры́па*) "обрив", *бра́ти ~ пра́ти* (зак. говірки Мар. і Бан.); *банува́ті/и/* "жаліти" ~ *панува́ті/и/, в·і́бити/и/* "вибити"~ *в·і́пити/и/* "випити" (гуц. і бук. говірки Суч.); *брат' ~ прат', туб·і́* "тобі" ~ *туп·і́* (степ. говірки Добр.);

/д/ ~ /т/: *дам~там, дим* (і *дым)~тим* (і *тым*), *пода́ти ~ пота́ти* (зак. говірки Мар.і Бан.); *де́/íé/рті/и/ ~те́/íé/рті/и/, ро́да~ро́та* (гуц. і бук. говірки Суч.);

/д'/ ~ /т'/: *д'і́ло~т'і́ло, д'і́ти~хот'і́ти* (зак. говірки Мар. і Бан. та степ. говірки Добр.); *во́д'у* (від *водити*) ~ *ко́т'у* (від *котити*), *гад'е́* "гадюкй" ~ *хо́т'е* "хочуть" (гуц. і бук. говірки); *сид'а́т'~хот'а́т'* (степ. говірки Добр.);

/г/ ~ /х/: *го́лод~хо́лод* (всі говірки), *годи́ти* (і *годы́ти*) ~ *ходи́ти* (і *ходы́ти*) (зак. говірки Мар. і Бан.);

Фонетика, стор. 259; М. Ф. Наконечний уводить в опозиційне протиставлення також і губно-зубний [в] та губно-губний [ф] (див. *Курс сучасної української літературної мови*. Том I *(1. Вступ, 2. Лексика, 3. Фонетика, 4. Морфологія, 5. Наголос*. Державне учбово-педагогічне видавництво "Радянська школа", Київ, 1951, стор. 149).

граб̯ (дерево)~*храм* (гуц. і бук. говірки); *го́да~хо́да, га́д̯ка~ха́тка* (степ. говірки Добр.);

/ґ/ ~ /к/: *ґу́л'а* "череда"~*ку́л'а* "кілля; пуля" (зак. говірки Мар. і Бан. та гуц. і бук. говірки); *ґа́ра* вокзал" ~ *ка́ра, ґу́ма* "резина"~*ку́ма* (від *кум* "хресний батько"), *ґрунт~кру́глиї* (гуц. і бук. говірки); *ґради́на* "сад"~*краду́т', ґу́ша* "воло"~ *ку́шат'* (степ. говірки Добр.);

/ж/ ~ /ш/: *лиᵉжа́ти~лиᵉша́ти, у жур'і~у шур'і* (від *шур'* "сарай" (зак. говірки Мар.); *жо̂/о́/ўч ~ шо̂/о́/ўк , меж~меш* (коротка форма майб. часу від *іма́ти*) (зак. говірки Мар. і Бан.);

/з/ ~ /с/: *зви/ы/сти́* "звести"~*сви/ы/сти́* (від *свистіти*) (зак. говірки Мар. і Бан); *в заду́~в саду́* (зак., гуц. та бук. говірки); *зв·ії~св·ії, зл'із̯* (від *злізти*) ~*сл'із̯* (від *сльози*) (гуц. і бук. говірки Суч.); *л'із̯ ~л'іс* (степ. говірки Добр.);

/з'/ ~ /с'/: *з'ат'~с'ад'* (зак. говірки Мар. і Бан.); *з'і́ла* "з'їла" ~ *с'і́ла, каз'ма́* "кирка"~*п·іс'ма́* "листа", *у доро́з'і ~ у воло́с'і* (гуц. і бук. говірки); *во́з'ат'~но́с'ат', во́з'у~ко́с'у* (степ. говірки Добр.);

/д͡з/ ~ /ц/: *д͡зи́р(')кало~ци́р(')кати* (зак. говірки Мар. і Бан.); *д͡зе́ркало~це́рква* (зак. говірки Мар. і гуц. та бук. Суч.); *д͡зв·ін~цв·іт, д͡зе́стра* "придане" ~ *цес* "цей" (гуц. і бук. говірки Суч.); *ґу́д͡зик* "вузол" ~ *ку́цик* "щеня" (гуц. і бук. говірки Суч. та степ. говірки Добр.);

/д͡з'/ ~ /ц'/: *бри́нд͡з'а* "бриндза" ~*хло́пц'а* (зак. говірки Мар. і Бан.); *д͡з'о́бати/і/~пац'о́рки* "бісер" (гуц., бук. та зак. говірки Суч., Мар., Бан.);

д͡з'и́ма "м'ясний навар"~*ц'и́тка* "бісер" (гуц. і бук. говірки Суч.);

/д͡ж/ — /ч/: *д͡жи́рга* (і *д͡же́рга) ~ чи́ркнути* (і *че́ркнути*), *д͡жу́мар'* "шкварка"~*чу́ма* (зак. говірки Мар. і

Бан.); *фри́д͡жу* "виховую" ~ *кли́чу* (гуц. і бук. говірки Суч.).

§ 58. У гуцульських, буковинських і буковинсько-гуцульських говірках Сучавщини є перехід (подекуди неповний) зубного [д′] в задньоязиковий [ґ′] у різних позиціях, хоч процес переходу [д′]> [ґ′] у даних говірках ще не закінчений. Не зважаючи на це, приголосний [ґ′] слід вважати окремою фонемою, бо /ґ′/ і /д′/ можуть розрізнятися в однакових позиційних умовах (*ґ′ід̯*~wонⁱи́ *хо́д′і*)[46]. Будучи самостійною фонемою, /ґ′/ творить з /к′/ корелятивну пару за дзвінкістю-глухістю.

Крім корелятивної пари /ґ′/ ~/к′/, для цих говірок характерна ще корелятивна пара /ж′/ ~ /ш′/. Нижче наводимо приклади на корелятивні пари /ґ′/ ~ /к′/, /ж′/ ~ /ш′/:

/ґ′/ ~ /к′/: *ґ′і́ло* "діло" ~ *к′і́ло* "тіло", *ґ′іткú* "дітки" ~ *к′іти́* "тітки", *ґ′и́куваті/и/* "дякувати" ~ *к′и́шко* "тяжко", *ґ′о́хкаті/и/* "битися (про серце)" ~ *багак′о́х* "багатьох", *м·іґ′* "мідь" ~ *де́/ⁱе́/с′ік′* "десять".

/ж′/ ~ /ш′/: *ж′и́пка* "жабка"~*ш′и́пка* "шапка", *са́ж′а*~ *на́ш′а*, *ду́ж′у* (від *ду́ж′а*)~*ду́ш′у* (від *душити*).

§ 59. Кореляція приголосних фонем за дзвінкістю-глухістю згаданих говірок (див. §57) має такий вигляд:

дзвінкі:	б	д	д′	з	з′	д͡з	д͡з′	ж	ж′	дж	г	ґ	ґ′
	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|
глухі:	п	т	т′	с	с′	ц	ц′	ш	ш′	ч	х	к	к′

[46] Л. Э. Калнынь, *цит. праця*, стор. 83; Ф. Т. Жилко, *Фонологічні особливості української мови в порівнянні з іншими слов'янськими*, стор. 30.

Отже, склад приголосних фонем за дзвінкістю-глухістю в гуцульських, буковинських і буковинсько-гуцульських говірках має більше на 4 м'які приголосні фонеми — /ж'/, /ш'/, /ґ'/, /к'/.

§ 60. У всіх досліджуваних говірках фонемне розрізнення дзвінких і глухих виявляється в позиції перед голосними та перед сонантами [р], [л], [м], [н], [в], [р'], [л'], [н'], [j]. У всіх інших випадках повна чи часткова нейтралізація протиставлення приголосних за дзвінкістю-глухістю шляхом оглушення дзвінких виявляється в таких позиціях:

а) перед глухими приголосними в усіх позиціях у слові: *л'ýб̯ка~кýпка, клáд̯ка~лáтка, д'íд̯'ко~бáт'ко, вог̯кúї~ криᵉхкúї, бóж̯ка* "піст"*~дóшка, кáз̯ка~пáска, бýз̯ка* (від *буз'ок*)*~кýс'ка;*

б) в абсолютному кінці слова: *риб̯* (від *риба*)*~рип* (від *рúпа*); *пруд̯~прут, буд̯'* (від *бути*)*~мут'* (від *імати*), *(г)орсáґ̯* "шосейна дорога"*~гусáк, зáраз̯~гáрас* "тонка вовняна нитка" (зак. говірки Мар. і Бан.); *груз' ~ трус',* зокрема й у запозиченнях з румунської мови: *ґард̯* (< рум. gard) "тин", *ґл'аґ* і *ґл'êк* (< рум. *cl'ag) "сироваткова закваска" ~ *бурд'ýх* (зак., гуц. і бук. говірки). Подібне явище властиве й іншим слов'янським говіркам на території Румунії[47].

в) перед дзвінкими приголосними у всіх позиціях у слові: *прóз'ба, Веᵘлúґдін', jáґби* (і *jéґби*).

У перших двох випадках [§60 а) і б)] має місце оглушення дзвінких приголосних, а в третьому [§60 в)] — навпаки, одзвінчення глухих. Перші два випадки нейтралізації приголосних фонем більш поширені.

У степових говірках Добруджі функціональна тотожність дзвінких і глухих приголосних фонем виявляється в

---

[47] Gh. Bolocan, *Cu privire la corelaţia de sonoritate în graiul Bulgar din comuna Brăneşti, "Studii şi cercetări lingvistice"*, № 4, Bucureşti, 1958, стор. 493.

меншій мірі, у зв'язку з частковим збереженням дзвінкости приголосних наприкінці слова.

Як відомо, нейтралізація за дзвінкістю-глухістю буває двох типів: а) коли дзвінкі приголосні фонеми частково або й повністю втрачають свою фонемну рису — дзвінкість і б) коли глухі приголосні фонеми набувають голосу або переходять у дзвінкі (див. §39). Перший тип нейтралізації (оглушення дзвінких) поширений в більшій мірі, ніж другий (одзвінчення глухих), але обидва вони зумовлені регресивною асиміляцією.

У всіх досліджуваних говірках фонеми — члени корелятивних пар за дзвінкістю-глухістю — мають неоднакове функціональне навантаження. Так, наприклад, пари /д͡з/ ~ /ц/, /дз'/ ~ /ц'/ і /д͡ж/ ~ /ч/ виступають досить обмежено, тому не вдалося підібрати прикладів на нейтралізацію деяких із них.

§ 61. Обидві кореляції приголосних фонем у всіх українських говірках на території Румунії взаємно переплітаються, творячи для багатьох фонем, що входять у ці кореляції, паралельні ряди:

д — д′	з — з'	д͡з — д͡з'
| |	| |	| |
т — т′	с — с'	ц — ц'

Для гуцульських та буковинських говірок до згаданих рядів додаються ще три ряди:

ж — ж'	ґ ґ'	д͡ж — -
| |	| |	| |
ш — ш'	к — к'	ч — ч'

Протиставлення /ґ/ ~ /к/, /г/ ~ /х/, які входять у кореляцію за дзвінкістю-глухістю, не мають відповідних м'яких фонем /ґ'/ ~ /к'/, за винятком гуцульських і буковинських говірок Сучавщини, а протиставлення /н/ ~

/н'/, /р/ ~ /р'/, /л/ ~ /л'/, які входять у кореляцію за твердістю-м'якістю не мають корелятивних відповідників щодо дзвінкости-глухости.

§ 62. У досліджуваних говірках деякі сполуки приголосних, на відміну від літературної мови, мають більшу частоту вживання, а саме: двофонемні сполуки /бл'/, /пл'/, /вл'/, /мн'/, /бj/, /пj/, /вj/, які виникли внаслідок депаляталізації губних, що виділили свою м'якість у приголосні [j], [л'], [н'], тотожні з відповідними фонемами[48].

На місці сполук /бj/, /пj/, /вj/ у закарпатських говірках (Мар., Бан.) постали сполуки /бл'/, /пл'/, /вл'/: *ри́бл'ачиї* (і *ры́бл'чиї*), *жа́бл'ачиї* (і *жа́бл'ачії*), *голубл'а́та, р'іпл'а́к, че^{и}ре^{и}пл'ани́ї* (і *че^{и}ре^{и}пл'аны́ї*), *здорбўл'а, де^{и}ре^{и}в/ў/л'ани́ї* (і *де^{и}ре^{и}в/ў/л'аны́ї*).

Подібні двофонемні сполуки зустрічаються в окремих словах і в степових говірках Добруджі: *жа́бл'ач'ї* (літ. жаб'ячий), *здоро́ўл'а*.

У гуцульських і буковинських говірках Сучавщини на місці сполук приголосних /бл'/, /пл'/, /вл'/, /мл'/ виступають сполуки /бj/, /пj/, /вj/, /мj/: *л'убjу́, спjу, ло́ўjу, ло́мjу* (див. §36).

У всіх досліджуваних говірках на місці /мj/ виступає сполука /мн'/: *па́мн'ат', соло́мн'аниї* (і *соло́мн'аныї*), *мн'ата́* (зак. говірки Мар. і Бан.); *мн'е́со, мн'е́тка, па́мн'іт', с'імн'і/е́/, /і/мн'е́* (гуц. і бук. говірки); *мн'а́со, мн'а́тка* (степ. говірки Добр.).

§ 63. Українським говіркам на території Румунії не характерне подовження приголосних у позиції після голосних перед колишнім сполученням *-ьје* (*життя*). Подовжені приголосні виникають у досліджуваних говірках тільки тоді, коли при утворенні слів стикаються два однакові

---

[48] Див. Ф. Т. Жилко, *Фонетичні особливості української мови в порівнянні з іншими слов'янськими*, стор. 27.

приголосні звуки, що належать до різних морфем: *оббúти/і/, в·іддáти, уддáти, вúнна* (і *вы́нна*).

У степових говірках Добруджі спостерігається подовження приголосних [ц'ц'] у 3-ій особі однини і множини зворотних дієслів, яке виникло внаслідок регресивної асиміляції в сполученні *т'+с'* (*-т'с'а*): *наро́диц'ц'а, кончáец'ц'а, см·ійéц'ц'а, повéрниц'ц'а, неᵘсýц'ц'а*. Це явище спостерігається також і у сполученні приголосних *ч+ц'* у давальному та місцевому відмінках однини в імуннику *дочкá*: *доц'ц'і́* (і *дуц'ц'і́*).

У даному випадку подовжені приголосні в дієсловах не утворюють окремих фонем, тому що вони виникли на стику двох морфем і відображають не фонемні, а морфемні розрізнення[49].

* * *

[49] Див. Ф. Т. Жилко, *Фонетичні особливості української мови в порівнянні з іншими слов'янськими*, стор. 34.

5. МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

§ 64. Українські говірки Румунії мають свої особливості в морфології, які зумовлюються збереженням архаїчних морфем словозміни і поширенням деяких іновацій (наприклад, тенденції до уніфікації основ іменників і прикметників, дієслівних парадигм і т. д.). Велике значення мають також контакти з сусідніми румунськими говірками, які позначились на деяких частинах мови досліджуваних говірок. Всі ці процеси ще більшою мірою посилюють мовну диференціяцію поміж українськими говірками Румунії і іншими українськими говорами.

§ 65. У досліджуваних говірках спостерігається хитання в роді окремих іменників, перехід з одного роду в інший. Так, у переважній більшости говірок (Суч., Мар., Добр.) іменники, які в літературній мові мають чоловічий рід, виступають у жіночому роді, напр.: *кл'áса* (літ. клас), *зýпа* (літ. суп), *ґр'ípa* (літ. грип), *л'ítpa* "міра місткости(= ¼ л); бляшаний посуд такої місткости" (літ. літр), *марґар'íна* (літ. маргарин), *комбáїна* (літ. комбайн), *ґард·ірóба* (літ. гардероб), *об·ічéja* (заст. обичай), *васúл'ка* (літ. васильок). Рідше помічається перехід іменників жіночого роду в чоловічий, напр.: *олíй* (літ. олія), *шквáр(')к* (літ. шкварка), *макýх* (літ. макуха), *миш* (літ. миша) і т. д.

Слід відзначити, що при переході іменників одного роду в інший, очевидно, значна роля належить граматичній аналогії (індукції), хоча тут також може спостерігатися і вплив румунської мови.

§ 66. Категорія числа в обстежуваних говірках полягає в розрізненні двох чисел — однини і множини. Проте в буковинських та гуцульських говірках зберігаються і залишки двоїни. Найбільше таких колишніх форм двоїни зустрічаються від іменників жіночого роду в наз.-знах. відм., що виступають у сполученні з числівниками *два, дві, обидва, обидві*, а також (за аналогією) *три, чотири*. Так, наз. та знах.

відм. двоїни іменників жіночого роду твердої групи мають закінчення *-і* (< -ѣ) (*дв·і руц'і, дв·і ноз'і, дв·і коро́в·і, три доро́з'і, три верб·і́, шт^{і}и́ри^{е} ба́б·і*), а наз. та знах. відм. двоїни іменників жіночого роду м'якої та мішаної груп — закінчення *-и* (< др. *-і*) (*дв·і зе^{и}мн^{і}и́, дв·і скри́ни^{е}, три сп·ідн^{і}и́ци^{е}, шт^{і}и́ри^{е} удови́ци^{е}; дв·і куле́^{а}ши^{е}, дв·і души́).*

Форми двоїни зустрічаються також у наз. та знах. відм. одн. деяких іменників середнього роду (*дв·і в·ікн'і, три к'іл'і*) і в сполученні числівника з іменником чоловічого роду (*со́рок і два дн^{і}и*).

§ 67. Відмінювання іменників у досліджуваних говірках визначилося внаслідок перебудови давніх іменних основ за родами, а також взаємодією твердих і м'яких різновидів (у межах типів відмін). Різниця між твердим і м'яким різновидами, яка відрізняється відмінністю флексій, зберігається тільки в гуцульських, буковинських і, частково, закарпатських говірках. У всіх інших говірках іменники м'якої основи і основи на шиплячий уподібнилися до іменників твердої групи.

§ 68. У говірках закарпатського (Мар., Бан.), гуцульського (Мар., Суч.) і буковинського (Суч.) типу іменники I відміни з основою на м'який і шиплячий приголосний у давальному і місцевому відмінках однини зберігають давнє, фонетично змінене закінчення *-и* (ненаголошене *-и^{е}*): *(на) поти́ли^{е}ци^{е}, (по, у) пши^{е}ни́ци^{е}, (на) р'іли́, (на) торго́ви^{е}ци, (на) іли́ци^{е}, (на) зе^{и}мни́, на стодо́ли^{е}, (на) ора́н^{і}и́ци^{е}, (на) поли́ци^{е}, у кирн^{і}и́ци^{е}, (на) ла́ви^{е}ци^{е}, (на) межи́^{е}, (на) гру́ши^{е}, (на) души́^{е}.* Те ж саме закінчення виступає і в окремих іменниках II відміни у місцевому відмінку однини, напр.: *на кон^{і}и́, на па́лци, на това́риши^{е}* та ін.

У цих же говірках орудний відмінок однини втратив інтервокальний [j], а [у] після голосного перейшов у [ў] : *доро́гôў, рукôў, ногôў, головôў, жу́нкôў, соло́мôў, в/ѡ/одо́ў, д'/ґ'/і́ўкôў, р'іле́ў, в·іўце́ў, пшени́цеў, тели́цеў, зе^{и}мн^{і}е́ў, душе́ў.* Наявність цієї морфологічної риси свідчить про

тісний зв'язок досліджуваних говірок з іншими південно-західними говорами.[50]

§ 69. У говірках степового типу (Добр.) розрізнення закінчень твердих і м'яких основ у орудному відмінку зникло, переміг тип закінчень твердих основ. Однак кінцевий приголосний основи в більшости випадків зберігається без зміни, напр.: *молоди́ц'оју, доло́н'оју, пла́ўн'оју, карто́пл'оју, зи^{е}мн'о́ју, ке^{и}рни́ц'оју, оде́жоју, гру́шоју, душо́ју.*[51] Уподібнення в орудному відмінку іменників І відміни м'якої основи до іменників твердої основи є характерним також для закарпатських говірок (Мар., Бан.): *зе^{и}мн'о́ў, орани́ц'оў, свин'о́ў, тельи́ц'оў, уц'о́ў, но́шоў, душо́ў.* [52]

§ 70. Відзначимо, що в частині українських говірок Добруджі засвідчено іменники жіночого роду з основою на [г, к, х], у яких у давальному і місцевому відмінках однини не відбувається перехід цих приголосних у [з, ц, с] (як це буває в переважній більшости українських говірок та літературній мові): *нога́ — ног'і, доро́га— доро́г'і, риба́лка —риба́лк'і, скаме́їка — скаме́їк'і, блоха́ — блох'і.* Відсутність цього чергування пояснюється, мабуть, підтримуванням впливу російської мови, носії якої (липовани) проживають або разом з українцями (сс. Махмудія, Килія, Ґорґова, Суліна), або в сусідніх селах (Чукурова, Башпунар, Летя).

§ 71. У степових говірках Добруджі в родовому відмінку множини іменників І відміни поряд з нульовою флексією (*рук, н'іг, те^{и}ли́ц', керни́ц', душ, гру́ш*) широко виступає флексія *-іў* (*доро́г'іў, сестр'іў, шко́л'іў, зе́мн'ў, ме́ж'іў*), характерна для род. відм. мн. іменників II відміни (*стол'іў,*

---

[50] Ф. Т. Жилко, *Нариси з діалектології української мови*, Київ, 1966, стор. 182; *Атлас української мови*, т. II, стор. 39, карта і коментар № 170 .

[51] М. Павлюк, І. Робчук, *Словозміна іменників в українських говірках Румунської Добруджі*, «Українська діалектна морфологія», Київ, 1969, стор.144.

[52] D. Horvath, *Graiul ucrainean din Crăciuneşti şi Tisa* (автореферат кандидатської дисертації), Bucureşti, 1958, стор. 12.

степ·íй, мор'íй). Матеріяли свідчать про те, що флексія *-iй* є більш продуктивною, виступаючи в той же час у багатьох іменниках паралельно з нульовою флексією (*дор'íг — дорóг'iй, баб — баб·íй, теᵘлúц' — телúц'iй, меж — меж'íй*).

§ 72. В усіх обстежених говірках іменники чоловічого і середнього роду II відміни у давальному відмінку однини виявляють тенденцію до спрощення і уодноманітнення. Так, гуцульським і буковинським говіркам характерні фонетично змінені закінчення *-овиᵉ, -евиᵉ* (*чолов·íковиᵉ, брáтовиᵉ, бáт'ковиᵉ, ýїковиᵉ, конíéви, лицéвиᵉ*). В усіх інших говірках, незалежно від основ іменників, переважно виступає єдине закінчення: в закарпатських воно має вигляд *-овиᵉ/-овы* (*сúновиᵉ, брáтовиᵉ, брáтовы, кон'óвиᵉ, купц'óвиᵉ, пн'óвиᵉ, імн'óвиᵉ, товáришовы*), а в степових — *-ов·і* (*бáт'ков·і, кабанóв·і, сеᵘлóв·і, хлóпц'ов·і, крайóв·і, гóсц'ов·і, комиᵉшóв·і*).

Вплив іменників твердої основи на іменники з основою на м'який приголосний та шиплячий спостерігається також в орудному відмінку однини іменників II відміни: *крайóм, пóл'ом, дн'ом, імн'óм, нас'íн'ом, см·íт'óм* (зак. говірки); *кон'óм, кóр'ін'ом, крáйом, товáриᵉшом* (степ. говірки).

§ 73. Привертає до себе увагу кличний відмінок іменників. Поряд з відомими формами вокативу (з флексіями *-о, -е, -у: бáбо! мáмо! тéто! брáте! зéмле! дóн'у! т'óт'у! тáту!*) в закарпатських, гуцульських та частині буковинських говірок виступають скорочені форми від іменників I і II відмін. Це стосується, головним чином, власних імен: *Василú!* (Василино), *Парá!* (Параско), *ма!* (мамо), *Васú!* (Василю), *Ми!* (Митре), *Пе!* (Петре), *Николá!* (Николáю), *Івá!* (Іване) — в закарпаських говірках; *Варвá!* (Варваро), *Ивá!* (Іване), *Федý!* (Федусе), *Гаф·í* (Гафіє), *Ілé!* (Ілено), *ба!* (бабо), *ма!* (мамо), *та!* (тату), *В·ірó* (Віроно), *Домн·í!* (Домніко), *Костá!* (Костане), *Мар'í!* (Маріє) — в гуцульських та буковинських говірках.[53] Як видно, кличний відмінок у цих говірках може творитись без кінцевого голосного або без

[53] І. Робчук, *Студії і статті*, Бухарест, 1999, стор. 111.

кінцевого складу. З приводу подібних скорочених форм Л. А. Булаховський писав: "Цілком зрозумілі психологічні мотиви, за якими в швидкому темпі звернень кличні форми могли діалектно деформуватись, урізуючись щодо кінцевих складів: *бра!* (зам. брате!), *хло!* (зам. хлопче!), *Максú! Степá! матýсь!*; *Мар'і!* (зам. Маріє), *Гафі!* (зам. Гафіє!), *Парá!* (зам. Параско!)".[54]

Слід відзначити, шо подібні скорочені кличні форми від назв спорідненості і власних імен виступають і в румунських говірках Сучавського і Мараморошського повітів: *ma!* (mamă), *ta!* (tată), *matu!* (mătúşă), *Toa!* (Toadere), *Vasi!* (Vasile), *Pa!* (Pavele)[55]; *hăi ma!* (hăi mamă), *hăi ta!* (hăi tată), *măi Grigo!* (măi Grigore), *măi Pe!* (măi Petre), *măi Vasi!* (măi Vasile), *tu Save!* (tu Savetă).[56] Наявність цих форм у румунських говірках прикордонних областей (Суч., Мар.) слід, мабуть, пов'язувати з тим же морфологічним явищем, характерним для сусідніх українських говірок. Між румунами і українцями в північній Румунії існують тривалі інтенсивні мовні контакти; тут представники двох народів складають одну суспільно-політичну єдність, живуть на тій же території і ведуть спільне господарське, політичне та культурне життя. Крім того, певне значення в перенесенні елементів і моделей з однієї мови в іншу має також географічне сусідство.

§ 74. У закарпатських, гуцульських і буковинських говірках іменники III відміни зберігають фонетично змінені закінчення давніх -ĭ-основ у родовому, давальному і місцевому відмінках однини: *рáдости, смéрти, крбýли, сóлиᵉ, (на) печú, нóчи, л'убóвиᵉ, грýзиᵉ*. Однак можливе й варіянтне

[54] Л. А. Булаховський, *З історичних коментарїв до української мови*, "Мовознавство", Київ, 1952, т. X, стор. 93.

[55] Ilie Dan, *Un vocativ regional*, «Limba română», Bucureşti, 1963, № 3, стор. 527.

[56] I. Faiciuc, *Vocativul termenilor de înrudire şi al prenumelor în graiul maramureşan*, «Cercetări de lingvistică », Cluj, 1973, № 1, стор. 71-73.

закінчення *-і*, що виникло в ненаголошеній позиції здебільшого після зубних приголосних: *м·ід'і, кóриᵘст'і* (зак. говірки); *нáпасті, шéрсті, мáсті* (деякі гуц. та бук. говірки). Сюди належить також іменник *парк'* (< рум. párte), який у вищезгаданих відмінках має форму *пáрті*.

§ 75. Іменники середнього роду з основою на приголосний, що в літературній мові виділяються в окрему IV відміну, в говірках степового типу (Добр.) зблизились в однині з відповідними формами іменників середнього роду II відміни. Так, у формах давального і місцевого відмінків вони втратили деривaційний суфікс *-ат-* і набули закінчення *-ов·і: јгн'óв·і теᵘл'óв·і, порос'óв·і, лошóв·і, курчóв·і*. В орудному відмінку однини функціонує закінчення *-ом*, що теж є результатом індукції відмінкових закінчень II відміни на закінчення іменників IV відміни: *јагн'óм, теᵘл'óм, порос'óм, лошóм, курчóм*.

Що ж до закарпатських говірок (Мар., Бан.), то в них зафіксовано як основні форми *тиᵉл'áти, пôрôс'áти, лôшáти*, так і варіянтні до них *тил'óвиᵉ, пóрос'овиᵉ, лóшовиᵉ*. В орудному відмінку іменники цієї ж відміни так само втрачають суфікс *-ат-* і мають закінчення *-ом: гýс'ом, ти́/ы́/л'ом, пóрôс'ом, јáгн'ом, гóрн'ом*.

§ 76. З українських говірок Румунії лише в частині закарпатських (Бан.) прикметники середнього роду в наз. – знах. відм. однини виступають у членній нестягненій формі з флексією *-оје: багáтоје, густóје, велúкоје, широкоје, дбýгоје, нис'које, малóје* (також вказівні займенники: *такóје*). Форми наз. – знах. відм. однини на *-оје* зустрічаємо в прикметниках середнього роду також у середньозакарпатських, надсянських та в ряді волинсько-поліських говірках української мови.[57]

§ 77. На відміну від літературної мови (а також українських говірок Добруджі) у закарпатських, гуцульських і буковинських говірках витворився тільки тип прикметників

[57] С. П. Бевзенко, *Українська діалектологія*, Київ, 1980 , стор. 108-109.

з твердою основою: *жи́тни^{е}ї, ра́ниї, посл'і́дниї, сере́дниї* (зак. говірки); *ве́рхні^{ї}, л'і́тні^{ї}, поро́жні^{ї}, да́ўні^{ї}, ра́ні, си́ні, за́дні* (гуц. та бук. говірки).

Як видно з наведених прикладів, у гуцульських та буковинських говірках виникли форми називного відмінка однини із закінченням *–і^{ї}* або, навіть, *-і*. Стягнення закінчень відбулось також у давальному і місцевому відмінках однини прикметників жіночого роду: *фа́їні^{ї} ґ'і́ўч'ін'і, стар'і^{ї} ба́б·і, на зе^{и}ле́н'і трав·і́, на ви^{е}со́к'і гор'і́, на чуж'і́ зе^{и}мн'і́* (гуц. та бук. говірки); *ба́би^{е}н'і до́ц'ц'і, чуж'і́ ж'і́нц'і, у гли^{е}бо́к'і вод'і́, молод'і́ до́чц'і́* (степ. говірки).[58]

§ 78. Інші відмінкові закінчення прикметників відрізняються від літературних лише їх фонемною структурою. Так, поряд із звичайним закінченням для місцевого відмінка однини *-ому* (*на до́брому, на голубо́му, на ра́нôму, на сере́днôму)* в окремих закарпатських говірках функціонує закінчення *-ум* (*на до́брум кони́, на до́ўгум мо́с'ц'і, на сере́днум стулци́*). У цих же говірках і давальний та місцевий відмінки однини прикметників жіночого роду мають відмінне закінчення, а саме *-уї* : *(на) ве́рхнуї поли́ци, (на) криву́ї доро́з'і, (на, у) зеле́нуї трав·і́, (на) до́бруї землы́, (на) высо́куї гор'і́* та ін. Згідно з фонетичними законами цих говірок, голосний [*у*] в структурі закінчення *-уї* є рефлексом давнього [*о*] в нових закритих складах.

§ 79. У закарпатських, гуцульських і буковинських говірках в орудному відмінку однини прикметники жіночого роду мають закінчення *-оў: зеле́ноў, до́броў, сы́воў, пов·і́сн'аноў, до́ўгоў, ши^{е}ро́коў, жи́тноў, поро́жноў, си́ноў;* в степових говірках Добруджі поширена флексія *-оjу*, яка часом може набирати фонетичного вигляду *-оï: до́броï молодо́ï, бага́тоï, благада́рноï* та ін.

§ 80. У степових говірках прикметники твердої групи (також займенники і числівники прикметникового типу) в

---

[58] Див. В. Ріцко, *Морфологічні особливості української говірки села Чукурови Тульчанського повіту*, «Обрії», Бухарест, 1982, стор. 193.

непрямих відмінках множини мають варіянтні закінчення *-їх, -їм, напр.: мéртв·їх, стар'їх, молодíх; так'їх; пéрв·їх; чуж'їм.* Подібні форми прикметників відомі також південно-східним та південно-західним українським говорам; такі форми вважаються гіперичними, що повстали внаслідок міждіялектних контактів.[59]

§ 81. Характерною рисою переважної більшости досліджуваних говірок є творення форм вищого і найвищого ступенів порівняння прикметників. Вищий ступінь порівняння прикметників (і прислівників) у говірках закарпатського, гуцульського і буковинського типів твориться шляхом додавання до форми позитива частки *маї* (< рум. mai): *маї фáїни/ы/ї, маї рôзýмние/ы/ї, маї дôўгиеї, маї тôўстé, маї густóје; маї дýже, маї глубóко, маї мнóго, маї богáто* (зак. говірки); *маї дорогúї, маї мн'икúї, маї фáїнїї, маї зеулéнїї, маї веулúк'ї, маї рáні; маї злä, маї гл'ібóко, маї р'їтко, маї дієáшево, маї блúеско* (гуц. та бук. говірки). Зауважимо, що в закарпатських говірках *маї* у цьому випадку, як правило, ненаголошене. Частка *маї* може сполучатися з уже наявною в говірках синтетичною формою вищого ступеня: *маї б·íлшиї, маї блúшч'ї, маї стáршиї; маї бýлше, маї бý/ў/рше, маї рáнше, маї скóрше* (зак. говірки); *маї л'íпшиї, маї мéншиї, маї дорóшчиї; маї лéакше, маї г'їрше* (гуц. та бук. говірки). Синтетичні форми компаратива замінилися в даному випадку звичайними прикметниками і прислівниками. Функцію словотворчої морфеми виконує частка румунського походження *маї.*

§ 82. За допомогою частки *маї* твориться форма вияву повноти чи надмір дії, мов би своєрідний вищий ступінь порівняння дієслів та іменників: *маї рóбл'у, маї казáти, маї гбст'ат, маї п·ішбў, маї їсти; маї ч'ил'адúна, маї богáч, маї хы́жа* (зак. говірки); *маї грáти/і/, маї здієар, маї знáју, маї чýју; маї чолов·ік, маї г'їўка, маї пáр/у/обок* (гуц. та бук.

[59] Ф. Т. Жилко, *Нариси з діалектології української мови,* стор. 253-254.

говірки). Ці вирази (типу *маї гóст'ат; маї чолов·ік і т. п.*) лише умовно можна назвати ступенями порівняння. При дієслові частка *маї* вказує на вищий кількісний вияв дії, а при іменнику — на кількісно вищий вияв ознаки даного іменника в порівнянні з іншим іменником тієї самої категорії. Слід зауважити, що цей спосіб "ступенювання" дієслів та іменників виступає і в румунській мові, з якої міг бути запозичений українськими говірками.

§ 83. У говірках закарпатського типу (Мар., Бан.) форми найвищого ступеня порівняння прикметників (та прислівників), звичайно, творяться додаванням до форми позитива наголошеної частки *мáї* або словосполучення *шчé маї: мáї фáїни*^{е}*/ы/ї, мáї дорогú/ы́/ї, мáї мúли/ы/ї, мáї сúл'ниї; мáї даўнó, мáї рáно, мáї úнак; шчé маї блúс'киї, шчé маї дóўгиї, шчé маї корóткиї, шчé маї дóбре, шчé маї швúтко* та ін. Однак, тут наявні і свої власні способи творення даного ступеня за допомогою слів *фест* (< нім. fest) *пре, дýже*^{и}*, пр'а* (< рум. prea): *фест фáїни/ы/ї, пре солéне, пре мал'í, дýже*^{и} *тонкú/ы́/ї, пр'а лопкé, пр'а дýже*^{и}.

Що ж до форм найвищого ступеня типу *маї ве*^{и}*лúки/ы/ї, маї здорóви*^{е}*ї і т.д.*, то вони виступають у верхньонадборжавських говірках[60], з якими закарпатські говірки Мараморощини та Банату генетично споріднені.

Частка румунського походження *маї* поширена в багатьох українських говірках південно-західного діялекту.[61]

§ 84. Займенники в українських говірках Румунії зберігають, з одного боку, ряд архаїчних ознак у відмінюванні, а з другого — різного типу іновації.

---

[60] В. В. Німчук, *Ступенювання у верхньонадборжавських говірках*, «Питання граматики і лексикології української мови», Київ, 1963, стор. 24- 26.

[61] Про функцію і територіяльне поширення рум. *маї* в конвергентних і дивергентних українських говірках див. І. Робчук, *Interferenţe morfologice româno-ucrainene*, «Actele celui de-al XII-lea Congres Internaţional de Lingvistică şi Filologie Romanică», II, Bucureşti, 1971, стор. 1109-1112.

Своєрідною рисою говірок закарпатського типу, що відрізняє їх від багатьох говорів української мови, є енклітичні форми. Ці форми поширені поряд із звичайними відмінковими формами особових займенників: *н'а/ме^{ч}не́, т'а/те^{ч}бе́* (у знах. відн. одн.); *ми, мы/ме^{ч}н'і́, ти, ты/то^{у}б·і́* (у дав. відм. одн.).[62]

§ 85. У говірках закарпатського і буковинського типів займенник 3-ої особи однини так само має архаїчні форми. Так, у родовому і знахідному відмінках чоловічого і середнього роду вживаються форми *јего́, јіго́/не́го/го* (зак. говірки), */ј/іго́, не́го/н'е́го* (гуц. та бук. говірки); у давальному відмінку чоловічого і середнього роду— *јему́, јіму́/не́му/му* (зак. говірки), */ј/іму́* (гуц. та бук. говірки); у родовому та знахідному відмінках жіночого роду — *јеј/не́ј/неў/ји* (зак. говірки); *неў/н'еў/ји* (гуц. та бук. говірки); в орудному відмінку жіночого роду — *(з) неў* (зак., гуц. та бук. говірки).

В українських говірках Добруджі особові займенники можуть виступати, як і в багатьох середньонаддніпрянських і інших говірках[63], із приставною фонемою /н/ або без неї: *ў н'о́го/ў јо́го, з ним/з јім, на н'о́му/на јо́му, на н'ім/на јім, у не́ј/у јеј, на н'ій/на јій, у них/у јіх.*

§ 86. У переважній більшости досліджуваних говірок вказівні займенники мають свої місцеві структури: *сес, сес'а́, сесе́, с/'і/ис'і; тот, тота́, тото́, тот/ў/ы́* (зак. говірки); *цес; тот, тота́, тото́, тот'і; ото́т, ототá* (і *ота́*), *отото́* (і *ото́*), *отот·і́* (і *от·і́*) (частина гуц. і бук. говірок).

З іновацій цих займенників треба вказати на скорочення їх форм в окремих відмінках. Наприклад, давальний і місцевий відмінки однини вказівного займенника на означення близькости об'єкта *сес'а́ (ц'а)* мають форму *(на) с'/у/ій* (у зак. говірках) і *(на) ц'і* (у гуц., бук. та степ. говірках);

---

[62] Н. Павлюк, *Украинские говоры Мараморощины* (автореферат кандидатської дисертації), стор. 11.

[63] Ф.Т. Жилко, *Нариси з діалектології української мови*, стор. 54; Див. *Атлас української мови*, т. II, стор. 47, коментар і карта № 208.

орудний відмінок однини — *сеў* (у зак. говірках), *цеў* (у гуц. та бук. говірках) і *ц'о́ју* (у степ. говірках). Займенник *сес'а́* може виступати у редуплікованій формі лише в називному відмінку.

В українських говірках Добруджі вказівні займенники *цеĭ, тоĭ* мають у непрямих відмінках множини такі форми: *ц'їх, ц'їм, ц'їх* і *ц'і, ц'і́ме, на ц'їх; тіх, тім, тіх* і *ті, ті́ме/ти́ме, на тіх*. Поява [і] (пор. літ. [и]) у непрямих відмінках множини пояснюється, очевидно, впливом називного відмінка (*ц'і, т·і*).

§ 87. В усіх обстежених говірках відбулося також стягнення закінчень присвійних займенників. Так, присвійні займенники жіночого роду в родовому відмінку однини мають форми *мо́ї, тво́ї, сво́ї* (у зак. , степ. і частині бук. говірок) і *моĭ, твоĭ, своĭ* (у гуц. і частині бук. говірок) (пор. літ. *моєї, твоєї, своєї*); в орудному відмінку однини — *мо́йо̂/е/ў, тво́йо̂/е/ў, сво́йо̂/е/ў* (у зак., гуц. та бук. говірках) і *мо́ју, тво́ју, сво́ју* (у степ. говірках) (пор. літ. *моєю, твоєю, своєю*).

§ 88. У говірках закарпатського типу відзначені своєрідні структури питального/відносного займенників: *тко* 'хто'; *што/ште/ч'о/шо* "що". Форма *шо* функціонує як єдина і в буковинських та гуцульських говірках. Характерним для цих говірок є те, що в родовому відмінку однини займенник *шо* може виступати також у скороченій формі: *Ч'о т'и хо́ч'іш?* "Чого ти хочеш?"

§ 89. В обстежених говірках числівники мають відмінності як фонетичного, так і морфологічного харатеру.

Форма називного відмінка від числівника *один* у досліджуваних говірках відома у кількох варіянтах: *оди́н, оде́н, од'е́н, једе́н*. Місце кожного з цих різновидів далеко не однакове. Основною формою, яка звичайно виділяється територіяльно, є *оди́н*. Варіянт *једе́н* функціонує лише в окремих закарпатських говірках, а варіянт *од'е́н* — в деяких гуцульських та буковинських говірках.

Форму називного відмінка від числівника *чотири* відзначено у вигляді таких різновидів: *чоти́/ы́/ри* (зак. говірки), *шти́ри*^{е}*/шт*^{і}*и́ри*^{е} (гуц. та бук. говірки), *чутíр'ї/ чоти́ри*^{е}*/четы́р'ї* (степ. говірки).

Від числівника *шість* форма називного відмінка відома у таких фонетичних різновидах: *ш'їст'* (у зак. і переважній більшости гуц. та бук. говірок), *шыст'/к'/* (в окремих гуц. та бук. говірках), *ш'їс'ц'* і *шес'ц'* (у степ. говірках).

Числівник *вісім* зафіксовано в таких формах: *в·íс'їм* (найбільш поширена), *у́с'їм* і *во́с'їм*. Варіяції в основі останніх двох форм виступають у залежности від типу говірок, до яких вони належать. Так, варіянт *у́с'їм* відзначено в окремих закарпатських говірках (в яких відома зміна давнього [*о*] >[*у*]), а варіянт *вос'їм* — у степових говірках (в яких перехід давнього [*о*] > [*і*] відбувся не послідовно).

Назви чисел другого десятка зазнали різних фонетичних змін: *јединáц'ит'* (і *одинáц'їт'*), *дванáц'ит'* (і *дванáц'їт'*) та ін. Числівники другого десятка своєю формою збігаються з числівниками, наведеними вище. Відзначимо, що поява [і] на місці давнього [ę] у числівникових формах даного типу спостерігається також у степових говірках (*одинáц'їт'*, *дванáц'їт'*, *тринáц'їт'*, *чоти*^{е}*рнáц'їт'/ чутірнáц'їт'* та ін. Цією рисою українські говірки Добруджі наближаються до інших говорів.

Повну відсутність диференціяції форми називного відмінка виявляє числівник *сорок*. В усіх досліджуваних говірках не відзначено жодного відхилення від цієї форми. В порівнянні з літературною мовою числівник *со́рок*, звичайно, не змінюється.

Від числівника *дев'яносто* форма називного відмінка відома в таких двох лексико-морфологічних різновидах та фонетичних варіянтах: *де*^{и}*ўјаддис'áт* і *диўјаддис'áт'*, *дéўјік'діс'éт* і *деўјанóсто*. Перша форма і фонетичні варіянти, що її супроводжують, характерна закарпатським,

гуцульським і буковинським говіркам, а друга форма функціонує в степових говірках.

§ 90. В українських говірках Румунії простежено функціонування форми родового та місцевого відмінків числівників типу *п'ять, шість* і т. д. Ця форма тут виступає лише в такому вигляді (з різноманітними фонетичними видозмінами в корені): *пjат'ох* (і *пjіт'ох, пjет'ох), ш'іст'ох* (і *шыст'ох).* Форми *п'яти, шести,* відомі іншим українським діалектам і літературній мові, у досліджуваних говірках не вживаються.

У закарпатських, гуцульських і буковинських говірках усі порядкові числівники, включаючи і числівник *тре́тиеї* (і *тре́тії*) відмінюються як прикметники і займенники прикметникового типу.

§ 91. Досліджуваним говіркам характерні дієслівні форми, які збігаються з літературно-нормативними, і такі, що докорінно відрізняються, отже, місцеві, діялектні.

У закарпатських, гуцульських і буковинських говірках форма інфінітива утворюється за допомогою суфіксів *-ти* і *-чи* (коли основа інфінітива закінчується на [г], [к]): *говори́ти, кла́сти, св·іти́ти, сокоти́ти, реᵘва́ти, б·і́чи, стри́чи, мочи́, л'ачи́, печи́* (зак. говірки); *пра́ти, пеᵘреᵘї́ти́, звести́, іт'и́, тр'іст'и́, рост'и́, мочи́, л'і́чи́, тоўчи́, п·і́чи́* (гуц. та бук. говірки). Паралельне функціонування основних суфіксів *(-ти, -чи)* зі своїми варіянтами засвідчено в закарпатських говірках *(-ты, -ч'і: пугна́ты, моч'і)* і частині гуцульських та буковинських *(-ті, -ч'і: ходи́ти, стри́ч'і).*

Степові говірки Добруджі знають інфінітив на *-т'* (але може виступати й форма на *-ти): каза́т', в·іб·іра́т', говори́т', назиᵉва́т', ора́т', пидгорта́т', приᵉјаза́т', нар'іка́т'.*

§ 92. У гуцульських, буковинських і степових говірках у формах дієслів 1-ої особи однини II дієвідміни не зазнали чергувань приголосних [с — ш], [з — ж], [т — ч], [д — д͡ж]: *про́с'у, но́с'у, ко́с'у; во́з'у; леᵘт'у́, кру́т'у, тра́т'у, моло́т'у; во́д'у, хо́д'у* (гуц. та бук. говірки); *голос'у́, крас'у́, прос'у́;*

лаз'ý, треᵘмт'ý, веᵘрт'ý, трат'ý; ход'ý, город'ý (степ. говірки). Ці форми виникли під впливом аналогії до основи відповідних дієслів: *проси́ти/і/, коси́ти/і/, вози́ти/і/, леᵘт'іти/і/, крути́ти/і/, молоти́ти/і/, води́ти/і/, ходⁱи́ті, голоси́т', краси́т'* і т. д. Форми без чергування кореневого приголосного зафіксовані у південно-східних, частково в південно-західних говорах.[64]

§ 93. У 1-ій особі однини теперішнього часу після губних приголосних основи немає епентетичного [л] у частині досліджуваних говірок. Замість [л] в окремих закарпатських говірках поширений вставний [н] (*ло́мн'у, др'ї́мн'у*), а в гуцульських і буковинських говірках — вставний [j] (*ро́бју, л'ýбју, ло́мју, кýпју, спју*).

§ 94. У дієслівних формах 2-ої особи однини теперішнього часу дієслів I дієвідміни в багатьох говірках виступає переважно закінчення *-іш* замість ненаголошеного *-еш: гра́јіш, дⁱи́хајіш, л'і́тајіш сп·іва́/ј/іш* (частина гуц. та бук. говірок); *дýмајіш, слýхајіш, пиᵉта́јіш* (степ. говірки). Звуження або навіть зникнення ненаголошеного [е] в позиції після [j] спостерігається також у закінченнях 1-ої та 2-ої особи множини: *зна́јімо — зна́јітеᵘ/і/ руба́јімо — руба́јітеᵘ/і/, дос'іга́ї́мо — дос'іга́ї́теᵘ/і/, слýхаї́мо — слýхаї́теᵘ/і/* (окремі бук. та гуц. говірки).

У деяких дієсловах I дієвідміни в 2-ій і 3-ій особах та в 1-ій і 2-ій особах множини, внаслідок занепаду [j], відбувається в закарпатських говірках стягнення голосних: *знаш, знат, зна́ме, зна́те; сп·іва́ш, сп·іва́т, сп·іваме, сп·івате; дýмаш, дýмат, дýмамеᵘ, дýматеᵘ*.[65] Ця риса поширена і в інших говірках української мови.[65a]

---

[64] Ф. Т. Жилко, *Нариси з діалектології української мови*, стор. 94; *Атлас української мови. Середня Наддніпрянщина і суміжні землі*, т. I, Видавництво "Наукова думка", Київ, 1984, стор. 52, коментарі й карти № 150, 151.

[65] Н. Павлюк, *Украинские говоры Мараморощины*, стор. 11;

[65a] Див. *Атлас української мови*, т. II, стор. 53, коментарі й карти № 237, 240 .

§ 95. Форма 3-ої особи однини від дієслів II дієвідміни в досліджуваних говірках викликає особливий інтерес. Вона так диференційована і ускладнена, що важко говорити про виділення основних форм і варіянтних до них.

У закарпатських і буковинських говірках форма 3-ої особи однини теперішнього часу виступає в таких двох видозмінах: *во́зиᵉт, стіе́ᵃлиᵉт, ро́биᵉт* і *во́зиᵉ, стіе́ᵃлиᵉ, про́сиᵉ, ро́биᵉ, хо́диᵉ*. В окремих гуцульських і буковинських говірках наявні два варіянти, які ускладнюються в свою чергу ще й фонетичними видозмінами: *хо́ді, во́ді, кру́ті, го́ні.*

У степових говірках форма 3-ої особи однини теперішнього часу виступає у таких двох видозмінах: *хо́деᵘ, но́сеᵘ, про́сеᵘ, во́зеᵘ, ба́чеᵘ* і *хо́дит', но́сит', про́сит', во́зит', ба́чит'*. При цьому переважає перша видозміна без *-т'*, виступаючи основною. Зауважимо, що зникнення *-т'* у даному випадку відбувається при наголосі на основі дієслова.

§ 96. Форма 1-ої особи множини теперішнього часу функціонує в степових говірках у двох видозмінах: *рвиᵉмо́, сиᵉдимо́, ро́биᵉмо, чи́стиᵉмо/чи́стим, р'їжиᵉмо/р'їжиᵉм, сапа́јемо/сапа́јем, м·ісиᵉм, праде́м, краси́ᵉм.*

Основна риса форми 1-ої особи множини в українських говірках Добруджі — це паралельне функціонування обох видозмін. У самостійному вжитку варіянт на *-мо* зафіксований лише тоді, коли флексійне [о] є наголошеним; в ненаголошеній позиції виступає переважно *-м.*

Давнє закінчення *-ме* (ненаголошене *-меᵘ*) східнослов'янської мовної спільности виступає в деяких закарпатських говірках: *сп·іваје́ме, рубаје́ме, думаје́ме, ро́биᵉмеᵘ, несы́ме, возы́ме, просы́ме.*

§ 97. Матеріяли обстеження закарпатських, гуцульських і буковинських говірок свідчать про наявність тут форми 3-ої особи множини дієслів тільки з твердим *-т: даю́т, пеᵘчу́т, чита́јут, хо́д'ат, но́с'ат, ід'а́т; ка́жут, сп·ива́јут, дою́т, про́с'ут.* Те ж саме в наказовому способі: *беᵘрі́т! неᵘс'і́т! ход'і́т!*

У гуцульських та буковинських говірках спостерігається індукція І дієвідміни за закінченням 3-ої особи множини ІІ дієвідміни: *б·іжу́т, кр'ічу́т, ст^{і}ел'ут, со́л'ут.* Однак, хоч цей процес тут значно поширений, в багатьох випадках зафіксовано паралельне функціонування двох основних варіянтів: *ва́р'у́т/вар'е́, фал'у́т/фал'е́, но́с'ут/-но́с'і, во́з'ут/во́з'і.* Варіянт без флексійної фонеми /т/ характеризується в свою чергу ще й фонетичними видозмінами. Голосні [ê] та [і] у формах типу *вар'е́, но́с'і* є рефлексами тематичного суфікса *-а-* відповідно до місцевих фонетичних рис.

§ 98. Минулий час, звичайно, виражається формою колишнього фонетично зміненого дієприкметника на *-лъ, -ла, -ло.* Але поряд з цією формою, властивою і українській літературній мові, в закарпатських, гуцульських і буковинських говірках поширена перфектна форма для 1-ої і 2-ої особи без особового займенника. Вона складається з дієприкметника минулого часу і фонетично змінених, стягнених особових форм дієслова *бути* в теперішньому часі, що виконують роль закінчень: *коси́ў-/j/им, коси́ў-/j/ис, коси́ла-с; хот'і́л$^{и^{е}}$-сме^{и}; каза́лы-сме* (зак. говірки); *накладáў-/j/ім, накладáў-/j/іс, накладáла-с; накладáл$^{и^{е}}$-сме^{и}, накладáл^{и}-сте^{и}/і/* (гуц. та окремі бук. говірки). Закінчення-енклітики можуть відокремлюватися від дієприкметникової частини форми минулого часу і приєднуватись до інших частин мови: *Д'е́-с ход^{і}и́ў? Ч'ім́у́-с ні пр'ішлá? У ко́го-сті бу́л$^{и^{е}}$?* (гуц. та окремі бук. говірки).

Привертають на себе особливу увагу повні форми перфекта від дієслова *бу́ти^{е}* у 1-ій і 2-ій особах однини (*јем, јес, јесмо́, јесте́*), зафіксовані в окремих закарпатських говірках. Вони виступають тут незалежно від дієслова, виконуючи функцію присудка: *Ви у́тки^{е} јесте́? Ти јес, Іва́не? Ми јесмо́ із*

Кричунóва і Мúкова.[66] Залишки давнього перфекта засвідчені також у багатьох південно-західних говорах.[67]

Крім минулого часу, у досліджуваних говірках енклітичні форми допоміжного дієслова *бути* виступають як складові частини передминулого часу. Вони вживаються тільки в 2-ій особі однини і в 1-ій та 2-ій особах множини: *буў-júс казáў jуї, буў-ис покосúў с·íно, бýла-с шшúла сорóчку, бýли-смо пушлú на свад'бу, бýли-сте понéсли грóш'ї* (зак. говірки Мар.); *буў-jіс п·ішóў, бýла-с п·ішлá, бýли^{е}-сме^{и} п·ішлú^{е}, бýли^{е}-сте/і/ п·ішлú* (гуц. та окремі бук. говірки).

§ 99. У закарпатських, гуцульських та буковинських говірках поширена аналітична форма майбутнього часу (недоконаного виду), що складається з інфінітива і вживаного окремо допоміжного дієслова ꙗти, фонетично зміненого. Його місце перед дієсловом: *му робúти, меш робú^{е}ти, ме робúти, мéмо робúти, мéти^{е} робúти, мут робúти* (зак. говірки); *му возúти^{е}/і/, меш возúти^{е}/і/, ме возúти^{е}/і/, мéмо возúти^{е}/і/, мéте^{и} возúти^{е}/і/, мут возúти^{е}/і/* (гуц. та бук. говірки). Такі самі форми майбутнього часу відомі деяким південно-західним українським говорам.[68]

Крім того, в окремих буковинських говірках (Марицея) виступає ще одна аналітична форма майбутнього часу, що складається з допоміжного дієслова недоконаного виду *мáті* та інфінітива певного дієслова: *мájу маст^{і}úті, мá/j/іш маст^{і}úті, мájі/т/ маст^{і}úті, мáj/і/мо маст^{і}úті, мáj/і/ті маст^{і}úті, мájут маст^{і}úті.* Ця форма майбутнього часу відтворює, напевне, відповідну аналітичну форму майбутнього

---

[66] D. Horvath, *Graiul ucrainean din Crăciuneşti şi Tisa*, стор. 17.

[67] Б. В. Кобилянський, *Про залишки перфекта в південно-західній групі діалектів української мови*, «Українська мова в школі», Київ, 1953, стор. 69-71.

[68] Ф. Т. Жилко, *Нариси з діалектології української мови*, стор. 101; *Атлас української мови*, т. II, стор. 54, коментар і карта № 244 .

часу в румунській мові, до складу якої входить допоміжне дієслово *avea* "мати", напр.: *am să lucrez* "маю робити".[69]

В українських говірках Добруджі відзначено паралельне вживання двох варіянтів форми майбутнього часу недоконаного виду: *клúкатиᵉме, ночувáтиᵉмéмо* і *бýду брат', бýдиᵉм пидгортáт';* вони тісно сплітаються між собою і вільно заступають один одного в мовленні однієї і тієї ж особи.

§ 101. Частина закарпатських, гуцульських і буковинських говірок зберігає давні форми умовного способу, які утворилися з активних нечленних дієприкметників минулого часу і особових форм аориста від допоміжного дієслова *бути*. Зберігаються ці форми з деякими фонетичними змінами: *маў бих робúти, мáли бúсмо робúти, мáли бúсте робúти* (зак. говірки); *даў бих, дáла бис, дáлиᵉ бúстеᵘ/і/* (окремі гуц. та бук. говірки).

Особові форми аориста можуть стояти в препозиції або постпозиції до дієслова. Вони можуть також відділятися від дієслова іншими словами: *Зáўтриᵉ бис мóже п·ішлá ў м·істо. Д'е бих ні ходúўў, скр'із' фáїно.*

§ 102. Прислівники в українських говірках Румунії іноді дуже відмінні щодо структури і семантики порівняно з іншими діялектами та українською літературною мовою: *гéзде* "осьде", *гéнде* "он де", *бóрзо* "швидко", *тогдú* "тоді", *студи/і/нó* "холодно", *забáўно* "дуже повільно", *нáр'ік* "наступного року", *снóч'і* "учора ввечері", *загóд'і* "заздалегідь, завчасно", *в·ідрáнку* "зранку", *ні/иᵉ/гдé* "ніде", *окрóме* "окремо", *в·і/т/ци* "звідси", *в·ít/т/іў* "звідти" (бук. та гуц. говірки); *слобóдно* "вільно", *снóчи* "учора ввечері", */у/шон* "надвір", *вы́ц'ц'і, ýц'ц'і* "звідси", *долý* "вдолину, *дô/у/мý* "додому", *довóрôха* "разом", *дáле* "далі", *тýїкы* "тут", *і/и/звúр'хи* "зверху", *обичáїно* "звичайно", *тогд'і/ú* / "тоді", *и/і/дгóр'і* "вгору" (зак. говірки).

---

[69] І. Робчук, *Студії і статті, стор.* 127.

§ 103. У порівнянні з іншими частинами мови (іменник, прикметник, дієслово) прислівники як граматичний клас є здебільшого закритим і дуже рідко зазнає зовнішніх впливів. Все ж таки наші матеріяли свідчать, що ряд іншомовних прислівників проникли в досліджувані говірки, наприклад: *ану́м·і* "якраз" (< рум. anume), *ґа́та* "кінець"(< рум. gata), *ури́тно* "нудно, скучно" (< рум. urât), *фуду́л'но* "гордо" (< рум. fudul), *з'їх'ір* "(на)певно, звичайно" (< нім. sicher), *фе́ртік* "готово, кінець" (< нім. fertig), *фис/ї/ст* "сильно, дуже" (< нім. fest), *фу/о/рт* "завжди" (< нім. fort), *мо́цно* "сильно, міцно" (< пол. mocno) (Суч.); *путе́рно* "сильно" (< рум. putere, puternic), *симпера́тно, се^{и}пара́тно* "окремо" (< рум. separat), *перікуло̯зно* "небезпечно" (< рум. periculos), *п·іц'іко* "трохи, трошечки" (< мад.), *б·ізу́/ў/но* "певно, дійсно, так" (< мад. bizony), *ба́нно* "жаль, сумно" (< мад. bánni), *ўракаши́* "вкупі, разом" (< мад. rakás) (Мар., Бан.); *лі́берно* "вільно, доступно" (< рум. liber), *апја́т'* "знов(у)" (< рос. опять), *дамо́ї* "додому" (< рос. домой), *ра́н'ш/ч/е* "раніш(е)" (< рос. раньше), *харашо́* "добре"(< рос. хорошо) (Добр.).

6. СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

§ 104. На синтаксичному рівні українські говірки Румунії мають менше діялектних відмінностей, ніж у фонетиці та морфології. Майже це ж саме можна сказати і про синтаксичну систему інших українських говірок та діялектів.

Крім того, синтакса є однією з найменш досліджених галузей української діялектології. В даному розділі ми розглядаємо лише найголовніші синтаксичні явища українських говірок Румунії на підставі обмеженої кількости діялектних матеріялів. Важливим джерелом синтаксичних досліджень українських говірок Румунії є діялектні тексти, включені в цю книгу.

§ 105. Синтаксичні відмінності досліджуваних говірок досить різноманітні щодо свого походження. Вони можуть бути як архаїзмами, так і іноваціями. Іновації виробилися на власне діялектному ґрунті у мовотворчому процесі або виникли не без впливу сусідніх мов.

Серед відмінностей у синтаксі, зумовлених збереженням старовинних синтаксичних конструкцій, що сягають ще протоукраїнської чи й праслов'янської епохи, слід відзначити конструкції давального відмінка із прийменниками *д, ид, и^{і}д, і^{и}д, ід; т, ит, іт,* властиві закарпатським (Мар., Бан.), гуцульським (Мар., Суч.) та буковинським (Суч.) говіркам: *і порубáју так на кускы́, поклáду д‿мн'áсови^{е}, іт тôму дрýгôму; гúја ї́ти д‿дитúн'і м·ін'í; не^{и} вúї́шла д‿нéму; перікулóсно је чолов·íкови^{е}, би ї́шоў ид н'уї́; нóчоју прijíхала однá д'іўчúна ид нéму; бáба устáла ўночú ид кобúл'і; кýл'і ўс'і ї́дут и^{і}д гóр'і; ме^{и}дв·íд' устáў та рýшиў і^{и}д мé^{и}н'і; приб·íх і^{и}д нéму; та‿ї́ ід дитúн'і м·іц'íку гúја ї́ти, тогдú с'а нат'т'ігáт ід нéму; прив·íў ја ід коп·ітáнови^{е}; пак приї́шлá т‿хáт'і; п·ішôў буў соб·і ит хлóпц'ум свóјім; ун пишóў ит кýрв·і, ужé ит хáт'і; п·ішôў іт стáји* (зак. говірки); *хóчу, абú пáдала д‿гóр'і; ід'íт соб·í д‿хáт'і без грúж'і; вин прихóд^{і}ит д‿н'ії і кáже; а д‿цéму приї́шóў тої́ стриї́ бородáтиї́; верну́‿си^{и}*

назáд д‿бýкови^{е}; пре^{и}ч'íс ужé д‿вам ні ме ĭти; та ĭд'іт ид н^{і}éму; хто мáје жúнку молодý, та мýси^{е} ĭти ид ж'íнц'і та д‿діт^{і}úн'і; в·іл'ітáјут пјêк' воўк'íў ид мúн'і; ја гадáју, ĭду д‿фéштіров·и^{е}; кóждиĭ соб·í п·ішóў т‿хáт'і; прúĭдут т‿хáт'і та дајýт јíсти; п·ішóў т‿хлóпцеви (гуц. та бук. говірки).

Згадувані вище прийменники (*д, ид, и^{і}д, і^{и}д, ід, т, ит, іт*) є фонетичними варіянтами колишнього прийменника *къ,* які вже давно втратились більшістю українських діялектів і не стали надбанням української літературної мови. Конструкції давального відмінка з цими прийменниками знаходимо в ряді говорів південно-західного наріччя.[70]

§ 106. Говорячи про синтаксичні відмінності, що виникли на діялектному ґрунті, можна сказати, що такі відмінності спостерігаються у вираженні різних словосполучень, хоч вони стосуються й організації речень, особливо складних.

Зрозуміло, що тут ідеться тільки про словосполучення, що належать до діялектних синтаксичних відмінностей протиставного типу, які, будучи різними за структурою, мають відповідники в інших діялектах чи в літературній мові для вираження того ж самого змісту. Наприклад, у частині закарпатсьих говірок (Мар., Бан.) виступає конструкція заперечного змісту з формою є від дієслова *бути: ја приĭшóў дôмý, а дóма нікóго не је; те^{и}пúр ужé маĭ не^{и} је тих косúц'; та бýлы даўнó і лашкы́, те^{и}пúр' не^{и} је; дúвит‿с'а, а грôш'і у бисáгах на кобúл'і, а д'íда не је; на робôту пéршиĭ, а дрé^{и}пту не је.*

В переважній більшости українських діялектів, як і в літературній мові, у цих конструкціях виступає присудкове слово *нема(є).*

§ 107. У зв'язку з розвитком у діялектній мові полісемії сполучника *де,* він може вживатися в усіх українських говірках Румунії відповідно до літературних конструкцій із сполучником *куди* із значенням напрямку: *А однá кáже, та*

---

[70] С. П. Бевзенко, *Про діалектні відмінності української мови на синтаксичному рівні,* «Мовознавство», Київ, 1976, № 4, стор. 46.

де ти їдеш? (зак. говірки); *д^{і}е т^{і}и (j)ід^{і}éш, ік дóма німá нікóго?* (гуц. та бук. говірки); *де машúна jíде?* (степ. говірки). Ця риса дуже давня. У слов'янських мовах колись прислівник *де* вживався з місцевим відмінком у значенні «де» та із знахідним відмінком у значенні «куди». Така ще не розмежована семантика цього прислівника зберігається в деяких говорах білоруської і російської і характерна також для болгарської і польської мов.

§ 108. В закарпатських, гуцульських та буковинських говірках допоміжне дієслово *бути* у формі теперішнього часу в іменному складеному присудку використовується частіше, ніж у говорах інших діялектів української мови: *онú сут се^{и}л'áни^{е}* (зак. говірки); *в·ін je профéсор'; л'ýди^{е} наш'і je маї дóбр'і* (гуц. та бук. говірки). Проте паралельно можуть бути і конструкції без дієслівної предикативної зв'язки, як і в більшости говорів української мови: *ви рýс'к'і, а ми чéхи^{е}* (зак. говірки); *надвор'í морóз велúкиї* (гуц. та бук. говірки).

У складі іменного складеного присудка іменна частина може виражатися (хоч і непослідовно) в буковинських говірках знахідним відмінком із прийменником *за: ýїко буў за стáросту* (паралельно: *ýїко буў стáростом); брат стаў за трактор'íста* (паралельно: *брат стаў трактор'íстом*). Зазначені конструкції виступають також у реченнях із самостійними присудками: *(j)ігó в·íбрали^{е} за дірéхтор'а.*

§ 109. Для вираження дії, зв'язаної з категорією емоціональних понять (батьки й інші особи, до яких ставляться з повагою), що виражають одиничне число предметів, у частині буковинських говірок (Вашківці, Роґожешти) вживається форма множини (pluralis majestatis reventiae): *тáто п·ішлú до м·íста; мáма зварúли^{е} (j)íсти^{е}/і/.*[71] Це явище відоме і іншим говіркам української мови.

§ 110. У вираженні другорядних членів речення, зокрема додатків, у закарпатських, гуцульських та буковин-

[71] І. Робчук, *Студії і статті*, стор. 154.

ських говірках є ряд особливостей, пов'язаних з категорією живих істот.

Категорія назв істот у множині після дієслів, які керують знахідним відмінком, часто виражається формою знахідного відмінка, тотожного з називним: *ja ви́д'іў твójі хлóпц'і кóло шкóли; учáр' заган'áje ýц'і ў кошáру; Iван приjазáў кóн'і до вóза; ти неᵘ ви́д'іў мojí д'іўкú? — Н'і, ja неᵘ ви́д'іў твójі д'іўкú, áн'і хлóпц'і неᵘ ви́д'іў* (зак. говірки); *гоᵘдýjу д'íтиᵉ/і/; пасý гýси /свúн'і/* (гуц. та бук. говірки).

Архаїчна форма знахідного відмінка, тотожного з називним множини, зберігається також і в південно-західних говорах.[72] У південно-східних і північних діялектах цим конструкціям, звичайно, відповідають конструкції з родовим відмінком множини, тобто прямий додаток виражається знахідним відмінком, тотожним з родовим: ja *не ви́д'іў твójіх хлóпц'іў кóло шкóи; в·іўчáр заган'áje овéц' у кошáру; Iван приjазáў кóнеї до вóза; ти неᵉ ви́д'іў мojíх д'івóк? — Н'і, ja неᵘ ви́д'іў твójіх д'івóк, ан'і хлóпц'іў неᵘ ви́д'іў; гоᵘдýjу д'ітéї; пасý гусéї /свинéї/*.

§ 111. У говірках гуцульського та буковинського типів збереглися кострукції із прийменником *по* у місцевому відмінку на означення часу: *по об·íд'і л'ех спáтиᵉ/і/; по вóїні брат веᵘрнýўсиᵉ дудóму*. Ця риса поширена на всій території південно-західних говорів і звідси потрапила і в літературну мову. Паралельно до цих конструкцій у північних і південно-східних діялектах виступають конструкції прийменника *п·íсл'а* з іменником у родовому відмінку.

§ 112. В буковинських говірках мету руху передають конструкції із прийменником *за: п·íшóў за водóў*. Проте найуживанішим і найбільш характерним для досліджуваних говірок є безприйменникові конструкції з інфінітивом, який і вказує на мету руху: *п·íшóў водíй приᵉнíéстиᵉ/і/*.

§ 113. У досліджуваних говірках структура складних речень є відносно простою. Досить часто зустрічаються

---

[72] Ф. Т. Жилко, *Нариси з діалектології української мови*, стор. 118.

безсполучникові складні речення як складно-сурядні, так і складнопідрядні. У такому разі різноманітні логічні відтінки речень відтворюються послідовністю елементів речення, інтонацією, наголошуванням або паузами.

Хоч безсполучникові складні речення через їх специфіку не можна ототожнювати ні із складносурядними, ні із складнопідрядними, проте певна подібність і спорідненість між цими конструкціями не викликають сумніву.

У залежності від зв'язків між компонентами безсполучникові складні речення можна поділити на такі різновиди:

а) безсполучникові складні речення, які мають ті самі відношення між компонентами, шо й складносурядні: *тоб·і неᵘ пиᵉтáтиᵉ/і/, меᵘн'і неᵘ казáтиᵉ/і/; колúс робúли хатⁱй маї мал'і, тіпéр кладýт з ітажéм* (при потребі між однотипними компонентами складного речення можна вставити сполучник сурядности: *тоб·і неᵘ пиᵉтáтиᵉ/і/, а меᵘн'і неᵘ казáтиᵉ/і/; колúс робúлиᵉ хатⁱй маї мал'і, а т·іпéр кладýт з ітажéм);*

б) безсполучникові складні речення, які мають ті самі відношення між компонентами, що й складнопідрядні: *с'ідáїмо у хóлод, сóнце дýже пеᵘчé; мáюу ґ'їўч'іну, ужé хóдеᵘ/і/ до трéтої кл'áси* (ці речення в однаковій мірі можуть бути поєднані сполучниками підрядности: *с'ідáїмо ў хóлод, бо сóнцеᵘ дýжеᵘ пеᵘчé; мáюу ґ'їўч'іну, ікá хóдеᵘ/і/ до трéтої кл'áси);*

в) безсполучникові складні речення, які не можуть бути поєднані ні сполучниками сурядности, ні сполучниками підрядности: *неᵘ задýрно в·ін роспúўсиᵉ, Бог би (j)ігó побúў.* У безсполучникових складних реченнях другий компонент мотивує зміст першого, уточнює його. Це залишок архаїчного типу складних речень, які виникали шляхом поєднання за змістом і інтонацією двох простих речень, що слідували одне за одним у мовному потоці.

§ 114. Діялектні відмінності в будові складносурядних речень виявляються у застосуванні багатьох говіркових сполучників.

Хоч основні типи речень у досліджуваних говірках і літературній мові однакові, у говірках маємо значні функціональні й формальні розходження у вживанні сполучників.

Відповідно до сполучників *але, і* та *й* в українських говірках буковинського типу виступає сполучник *ба.* Цей сполучник часто зустрічається в українській літературі XIX століття.

Крім згаданих вище говірок, сполучник *ба* відомий також румунській мові. Тут це слово запозичене із слов'янських мов через говіркові контакти і набуло права літературної норми.

У буковинських говірках і в румунській мові сполучник *ба* поєднує компоненти складносурядних речень і може виконувати як єднальну, так і протиставну та розділову функції. Приклади: *про ж'інку ні дбаў, ба на́в·іт'/к'/ ні хот'іў чу́тиᵉ/і/ про н'у* (єднальний відтінок); *ба до си́на б·іжи́т, ба дон'ц'і помога́ji* (розділовий відтінок).

Цей полісемантизм сполучника *ба* є залишком архаїчного типу сурядности. Нерозмежованість його функцій пояснюється тим, що він рідко використовується навіть у говірках, а розмежовані функції мають ті сполучники, які часто вживаються.

§ 115. Сполучник *но,* який був добре відомий у давній мові, але вийшов із вжитку в сучасній українській літературній мові, у буковинських говірках з'єднує протиставні речення і може виражати обмеження щодо змісту попереднього речення або доповнювати висловлену в попередній частині речення думку: *мо́жеᵘш іти́ до кумна́тиᵉ/і/, но лиш ні стії до́ўго.*

Для поєднання двох речень із протиставним значенням у деяких закарпатсьих говірках вживається сполучник *аїбо́* відповідно до *але* в інших діялектах: *уже́ с'ме-навози́ли ма́ло, аїбо́ шче неᵘ ста́лô нам; у́їшли-сме на бе́реʒ, аїбо́ ду́же ма́ло; то́го у нас до́ста бы́ло, аїбо́ хл'і́ба, ду́же-сме т'а́шко жи́ли с хл'і́бом.*

§ 116. Діялектні відмінності в будові складнопідрядних речень виявляються переважно у вживанні різних говіркових сполучників і сполучних слів. Так, наприклад, при обставинних підрядних часу в гуцульських та буковинських говірках вживаються сполучники *зáк'їй, зáки/і/, зáким: Зáк'їй в·ін повернýўсиᵉ, ужé бýло п·ізно; зáки/і/ дíйшлá дудóму, корóва загúбла.* Ці сполучники часто використовувались у мові західньоукраїнських письменників (І. Франко, В. Стефаник, М. Черемшина, О. Кобилянська), хоча вони не поширилися в літературній мові.

У цих же говірках зустрічається у підрядних реченнях часу і сполучник *н'ім*, що відповідає сполучникові *поки* в інших українських діялектах: *н'ім ja пр'ішóў, (j)ігó ўже ні бýло; в·ін в·іораў дⁱéс'ік' пражúн пóл'а, н'ім сóнцеᵘ з'їйшлó.*

§ 117. У гуцульських та буковинських говірках сполучник *би* зустрічаємо частіше в складних реченнях з підрядним мети, яке має відтінок вмотивування дії головного речення, наприклад: *лиᵉш'ýjут л'уфт, би дⁱим проходⁱýў.* Складні речення із сполучником *би* зустрічаємо в творах Ю. Федьковича.

Для з'єднання підрядних речень мети у цих говірках поширений сполучник *най*: *тáту, куп·ít меᵘн'í чеᵘрвúк'і, най ні хóд'у бóса; бýла ў сус'їда, най меᵘн'í віддáст грóш'і.*

§ 118. Відмінності між говірками спостерігаються і в підрядних реченнях причини. Якщо в переважній більшости українських говірок та українській літературній мові основними синтаксичними засобами приєднання підрядних причинових речень у складнопідрядній конструкції є сполучники *бо, (тому) що*, у закарпатських говірках Мараморощини і Банату може виступати і сполучник *заштó: нанáщ'і трéба дáти фáїный подарýнок, заштó онá и держáла с'ìс'ý д'íўку; на мелáї дýже гúja угож'áти, заштó абú бýла фáїна годúна; заволоч'íти дóбре, áби не поїдáли воронú, заштó туї je пр'а кóлô л'íса.*

§ 119. Сполучник *кобú*, що широко розповсюджений в закарпатських, гуцульських та буковинських говірках, приєднує найчастіше підрядні речення з умовно-наслідковими відтінками. У препозитивному компоненті виражається умова, а в постпозитивному — наслідок: *кобú ја знаў, шо бýде дошч, то ја би не^{и} змок* (зак. говірки); *кобú мáма пр'їшлá до мéне, мен'í би маї лé^{а}кше стáло* (гуц. та бук. говірки). Сполучник *кобú* має варіянти, які утворилися внаслідок контамінації сполучника *кобú/ы/* та зміненої форми теперішнього часу і аориста від колишнього дієслова *быти*: *кобúм, кобúх, кобúс, кобúсми^{е}/смо/, кобúсте^{и}/і/*. Отже, ці форми сполучника є наслідком нарощення частки *би* залишками колишніх архаїчних форм від дієслова *быти*.

Підрядні умовні речення у частині закарпатських говірок (Мар., Бан.) приєднуються до головного сполучником *аж (аш)*, який в інших українських говірках і українській літературній мові виражає інші синтаксичні відношення між частинами складного речення: *аж мáјут д'áку, прúїмут, аж не^{и} мáјут д'áку, та утклáдут; клáду ў обоурýґ, аж је дóбре^{и} вéремн'а ; аж не^{и} је водú, дóбре^{и} је, маї мáло робóти; просúла би вас, абúсте бýли^{е} так'í дóбр'і, бúсте пришлú до нас на свáд'бу, аж імáїте д'áку; аж нáїдут висóкого кôлá, їмат висóкôго чолôв·íка, аж нáїдут ни́^{е}ского колá, їмат ни́^{е}скôго чолôв·íка; аж не^{и} мáје свôју маржúну, продáст с'íно та ўсе мáје хосну́; із ни́ми г'їја с'а занимáти, аш хóче чолôв·ік, аби онú с'а плóдили.*

§ 120. Окремий тип діялектних відмінностей у синтаксі становлять відмінності, що виникли внаслідок тривалих міжмовних контактів, зокрема між суміжними діялектами сусідніх мов.

Серед діялектних синтаксичних відмінностей цього типу слід відзначити спорадичні конструкції орудного знаряддя із прийменником *з (ис, іс)* у закарпатських говірках (Мар.): *ве^{и}зé с'íно із вóзом; рубáје хл'іб із ножóм; робúли-сме ис пи^{е}лбў; іс чбўныком зачинáјеме ткáти; кáждыї шор присипáју іс сýл'бў; утáк ис плýгом шурýјут; те^{и}пúр' укáжу*

вам, јак с'а‿ро́бит у л'іс'і ... іс цап·і́нôў; іс фурнікула́ром тим го не^{и}се́ почере́з го́ри.[73]

Наявність конструкції орудного знаряддя із прийменником *з* у середньозакарпатських українських говірках відзначають П. М. Лизанець[74] і С. П. Бевзенко,[75] припускаючи при цьому також вплив німецької та мадярської мов на оформлення цієї конструкції. В закарпатських говірках Мараморощини спорадична конструкція орудного знаряддя із прийменником *з (ис, іс)*, як нам здається, могла поширитись під упливом румунських відповідних конструкцій: *transportă fânul cu carul; taie pâinea cu cuţitul* і т. д. До речі ця конструкція найбільш поширена в селах, в яких носії закарпатських говірок Мараморощини проживають разом або поряд з носіями румунської мови і користуються вільно українською та румунською мовами.

---

[73] Див. також і D. Horvath, *Graiul ucrainean din Crăciuneşti şi Tisa*, стор. 1.

[74] П. М. Лизанець, *Із спостережень над орудним знаряддя з прийменником з (из, с, ис) у закарпатських говорах*, «Міжвузівська наукова конференція з проблем синтаксису української мови», Чернівці, 1965, стор. 117-121.

[75] С. П. Бевзенко, *Про діалектні відмінності української мови на синтаксичному рівні*, стор. 47.

7. ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

§ 121. Лексика українських говірок Румунії досліджена ще дуже мало. Певні зауваження про лексичний склад цих говірок знаходяться в книзі І. Робчука,[76] але вони лише в якійсь мірі характеризують дійсний стан речей. Більше відомостей про діялектну лексику окремих говірок знаходимо в докторських дисертаціях,[77] на жаль, неопублікованих і до цього часу.

На підставі власних спостережень і попередніх даних автори мають на меті, принаймні в загальних рисах, скласти уявлення про взаємовідношення між українськими говірками на лексичному рівні, подати найхарактерніші слова, які стосуються архаїзмів, локалізмів і запозичень з інших мов.

§ 122. У складі лексики досліджуваних говірок існує основний словниковий фонд, яким однаково користуються носії і закарпатських, і гуцульських, і буковинських, і степових говірок. Це корінні українські слова, що ведуть свій початок від спільнослов'янської мови. Але, крім корінних українських слів, у лексичному складі українських говірок Румунії є й слова, які не мають загального поширення або функціонують лише в говірках певного типу. Саме такі слова становлять відмінності у лексиці говірок, викликані насамперед чужомовним середовищем, природно-географічними чинниками, характером занять населення і специфікою виробничої діяльности.

§ 123. Слова в лексиці говірок сприймаються шляхом лексичних розрізнень. Діялектні розрізнення бувають протиставні і непротиставні.

Непротиставні розрізнення мають менше значення для характеристики складу українських говірок. Вони полягають

---

[76] І. Робчук, *Студії і статті*, стор. 163-184.

[77] Н. Павлюк, *Украинские говоры Мараморощины*, стор. 12-15.; C. Reguş, *Consideraţii privind graiurile ucrainene din judeţul Suceava*, стор. 19-23; D. Horvath, *Graiul ucrainean din Crăciuneşti şi Tisa*, стор. 25.

у наявности в даній говірці чи в даному говорі слів, що відсутні в інших говірках у зв'язку з відсутністю в останніх відповідних реалій і понять. Переважна більшість лексичних відмінностей цього типу — це етнографізми або терміни, пов'язані із спеціяльними галузями господарства. Так, у закарпатських та гуцульських селах, де основним заняттям українського населення є тваринництво, знаходимо ряд термінів, пов'язаних із скотарством та вівчарством, невідомих у Добруджі чи в окремих місцевостях України, де ця галузь слабо розвинена або й зовсім відсутня. Наприклад, слово *бо̑ўгар' (бовáр')* "пастух рогатої худоби" (і похідні від нього: *бо̑ўгáрка* "загін для худоби", *бо̑ўгáрити* "бути пастухом рогатої худоби") широко відоме у згадуваних говірках. За походженням — це румунізм (пор. рум. *boúár* з тим самим значенням). Відоме це слово в деяких південно-західних говорах,[78] та в окремих південнобессарабських говірках.[79] Йому конкурує в цих говірках синонім *вакáр'*, так само румунського походження від слова *văcár*.

Сироватку, що залишається після збирання вурди при нагріванні неварки, звичайно, звуть словом *(д)зер* (виступає так само у формі жіночого роду — *дзéра*). Ці назви відомі закарпатським, гуцульським та буковинським говіркам на території Румунії; вони знані і в багатьох південно-західних говорах.[80] Етимологічно пов'язується з рум. *zer*, діял. *dzăr, dzáră*.[81] Від *(д)зер* у досліджуваних говірках відзначаються похідні: *з(д)зéр'іти* "зсідатися (про молоко)", *(д)зéравиї* "що з сироваткою".

---

[78] I. Robciuc, *Raporturile lingvistice româno-ucrainene*, Bucureşti, 1996, стор. 91-92.

[79] П. Ю. Гриценко, *Моделювання системи діалектної лексики*, Київ, 1984, стор. 101.

[80] Й. О. Дзендзелівський, *Назви молочних продуктів вівчарства в закарпатських українських говорах*, «Територіальні діалекти і власні назви», Київ, 1965, стор. 84-85.

[81] I. Robciuc, *Raporturile lingvistice româno-ucrainene*, стор. 117.

До назв, пов'язаних з тваринництвом, у закарпатських, гуцульських та буковинських говірках належать ще такі: *бáлеґа* "екскременти рогатої худоби" (< рум. bálegă); *бáнуш* "мамалига, зварена на сметані" (< рум. bálmuş), *бач* "старший над чабанами, який робить бринзу" (< рум. baci), *ботéї* "отара овець" (< рум. botei), будз "свіжий (несолений) овечий сир" (< рум. bulz), *вакáр'* "пастух корів, корівник" (< рум. văcár), *вáтаг* "старший чабан", *(в)ýрда* "сир, що одержується після підогрівання неварки" (< рум. urdă), *ґл'аґ (кл'аґ, ґл'еґ, кл'еґ)* "заправа з висушеного шлунка маленького ягняти чи теляти, що вживається для вироблення сиру чи бринзи переважно з овечого молока" (< давнє рум. *cl'ag) та ін. Переважна більшість цих термінів має карпатський ареал. Але існують слова розглянутої термінології, які поширені переважно в гуцульських або буковинських говірках (Суч), наприклад: *балáн* "білий віл" (< рум. bălán), *бредзája* "назва корови з білими плямами" (< рум. brezáia), *брумар'íja (блумар'íja)* "назва сивуватої корови" (< рум. brumăríe), хоч деякі з иих (*балáн, бурмарíйа*) відомі й іншим говіркам.[81а]

§ 124. Можна навести і ряд інших прикладів непротиставних діялектизмів. Так, словник жителів Мараморощини і Сучавщини охоплює багато назв, пов'язаних із специфікою гористої місцевости, які, наприклад, в Добруджі чи в деяких регіонах України, за винятком бессарабських, відсутні: *бéрдо* "скеля" (зак. говірки), *ґрун'* "гора, верхів'я гори" (< давнє рум. grun'), *плаї* "гірська стежка" (< рум. plai), *полонинá* "пасовище на верхів'ях гір" (зак., гуц. та бук. говірки Суч.).

Наведемо ще назви ряду специфічних місцевих страв, що споживаються українцями Банату, Мараморощини, Сучавщини і невідомі населенню багатьох інших говорів української мови: *дз'áма* "відвар з м'яса"; "м'ясний ріденький суп з макаронами" (пор. рум. діял. dzámă), *р'íпл'анка* "суп з картоплі" (Мар.), *токáн* "мамалига" (пор. рум. tocánă) (Бан.),

[81а] Див. П. Ю. Гриценко, *цит. праця*, стор. 24, 31.

гу́сл'анка (Мар.), *гу́сл'ê/і/нка* (Суч.) "ряжанка", *мала́ї* "вид хліба з кукурудзяного борошна " (< рум. mălái) (Суч.).

Можна наводити багато інших прикладів непротиставних діялектизмів. Зупинимося тільки на слові *с'і́тка (с'и́тка, с'е́тка)*, яке, мабуть, відоме для багатьох людей, не зв'язаних з рибальським промислом. Але для українців Добруджі це слово має далеко важливіше значення.

Отже, головною ознакою локальних лексичних одиниць діялектів цього типу є те, що вони називають такі реалії чи поняття, які не входять у загальнонародний вжиток, а тому не мають відповідників у літературній мові та частині інших говорів. Вивчення непротиставних діялектизмів має певне значення для пізнання складу лексики якогось говору чи діялекту, але для визначення взаємовідносин місцевих діялектів між собою, їх специфіки в галузі лексики значно більше значення мають протиставні одиниці.

§ 125. Протиставні лексичні розрізнення полягають в уживанні у різних говірках чи діялектах відмінних слів для позначення однієї і тієї ж речі чи поняття. Так, наприклад, для такої сільськогосподарської культури, як *кукурудза* маємо відмінні назви в українських говірках Румунії: *мела́ї* (< рум. mălái) (зак. говірки), *кури́(д)зи* (гуц. та бук. говірки), *папушо́ja* (< рум. păpuşói) (степ. говірки). Наведемо ще ряд лексичних розрізнень: *р'і́па* (зак. говірки), *бараб'у́л'а* (гуц. та бук. говірки), *карто́шка* (степ. говірки); *смык* (поряд з *ґра́па*) (зак. говірки), *борона́* (гуц. та бук. говірки), *ґра́па* (< рум. grápă) (степ. говірки); *волоч'і́ти* (поряд з *ґрапа́ти*) (зак. говірки), *боронува́ти* (поряд з *шкоро́діті)* (гуц. та бук. говірки), *ґрапа́ти* (< рум. grăpá) (степ. говірки); *рі/ы/скал'* (зак. говірки), *рускал'* (гуц. та бук. говірки), *гарл'е́ц* (< рум. hârléţ) (степ. говірки) (протиставлення типу *рі/ы/скал'* ~ *рускал'* не власне лексичне, а фонетичне); *шур'* (< рум. şúră) (зак. говірки), *стодо́л'а* (гуц. та бук. говірки), *самали́к, саманúк* (< тур. samanlic) (степ. говірки); *хл'іў* (поряд з *ґражд)* (< рум. grajd) (зак. говірки), *ґражд(а)* (гуц. та бук. говірки), *сара́ї* (степ. говірки); *темиту́* (< мад. temető) (зак.

говірки), *цвúнтар'* (гуц. та бук. говірки), *гробкú* (степ. говірки); *штрí/ы́/мфел'* (< нім. Strumpf) (зак. говірки), *панчóха* (гуц. та бук. говірки), *чýлка* (степ. говірки); *крисáн'а*, *кр'ісláн'а* (поряд з *клепáн'а*) (зак. говірки), *ка/і/пел'ýх* (поряд. з *кресáн'ê*) (гуц. та бук. говірки), *шл'áпа* (< рос. шляпа) (степ. говірки); *топáнки/ы/* (поряд з *половичкú)* (зак. говірки), *половинкú* (гуц. та бук. говірки), *пантóфи* (< рум. pantófi) (степ. говірки); *куркáн* (< рум. curcán) (зак. говірки), *тр'ухáн* (< нім. Trúthahn) (гуц. та бук. говірки), *гúндик* (степ. говірки) і т. д.

§ 126. Серед протиставних діялектних відмінностей у лексиці на окрему увагу заслуговують семантичні діялектизми. Вони полягають у тому, що слова, які звучать однаково в різних говірках чи говорах мають відмінні значення. Так, наприклад, у закарпатських, гуцульських та буковинських говірках на території Румунії відоме слово *будúти (будʲúті)*, яке означає "вудити (м'ясо)". В інших українських говірках і літературній мові це слово з таким значенням не вживається, хоч тут є слово тієї ж етимології, але з іншим значенням ("переривати, припинити чий-небудь сон" і переносно "збуджувати, спонукати до діяльности").

Наведемо ще ряд прикладів лексичних діялектизмів цього типу: *в·ічкó* "шибка (у вікні)", *бéрег* "горб", *вéремн'а* "погода", *гарбýз* "кавун", *годú/ы́/на* "погода", *р'íпа* 'картопля", *с'íрка* "сірник", *хú/ы́/жа* "хата" (зак. говірки); *вéреᵘмн'і* "(соняшна) погода", *гнілúй* "лінивий, ледачий", *гýби* "гриби", *кáчка* "кожен з чотирьох вертикальних стоячків у самотоці — ткацькому приладдю", *мáтка* "весільна чи хресна мати", *св·íтло* "керосин, гас", *солонʲúна* "свиняче сало" (гуц. та бук. говірки) *гаjáдина* "м'ясо", *брáвий* "гарний, хороший", *гробкú* "кладовище" (степ. говірки). Визначення семантичних діялектизмів пояснюється насамперед відносною ізоляцією місцевих говірок чи говорів у процесі їх розвитку, внаслідок чого певна частина слів загальнонародного вживання розвинула свої значення.

Крім того, міжмовні контакти теж накладають певний відбиток на семантичну структуру деяких слів. Так, у закарпатських (Мар.), гуцульських та буковинських (Суч.) говірках дієслово *лови́тис'а, лови́ти/і/сиᵉ* (тільки 3-я ос. одн. і мн.) набуло значення "гуснути, скисати (про молоко)" під впливом рум. *a se prínde*; у гуцульських та буковинських говірках *га́рни/і/ї* стало вживатися у значенні "працьовитий, роботящий" під впливом рум. *hárnic* тощо. Такі семантичні запозичення іноді помітно позначаються на системі значень окремих слів територіяльно-обмеженого вживання. Вивчення і дослідження діялектизмів цього типу, напевно, дасть важливий матеріял для історичної лексикології й семасіології української мови.

§ 127. У складі діялектної лексики з погляду її походження можна виділити архаїзми, локалізми і запозичення з інших мов.

А р х а ї з м и являють собою спільнослов'янські слова, що збереглися в українських говорах чи діялектах до наших днів. Вони не ввійшли до складу нової української літературної мови.

В Румунії на діялектні слова цього типу особливо багаті закарпатські, гуцульські та буковинські говірки. Вкажемо на деякі приклади архаїзмів, збережених у згаданих говірках: *бо́рзо* (вищий ступінь *бо́рш'і)* "скоро, швидко" вживається в гуцульських та буковинських говірках (пор. др. **бръзо**); *варува́тис'а, варува́тиᵉсиᵉ* "остерігатися, уникати (небезпеки); усуватися вбік" зустрічається в деяких закарпатських та буковинських говірках (пор. др. **вароватиса**), *ве́веᵘри́ᵉца* (і *ви́виᵉриᵉц'а)* "білка" належить до активного словника гуцульських та буковинських говірок (похідне від др. **вѣверица, веверица**); *ве́реᵘмн'а* "(добра, гарна) погода" зустрічається в ряді закарпатських говірок; у гуцульських і буковинських говірках цей архаїзм має форму *ве́реᵘмн'і* (пор. др. **время** "час"); на говірковому ґрунті слово *ве́реᵘмн'а* почало означати не час узагалі, а "добрий час, добру для

сільськогосподарських робіт погоду"; *ви́д'іти* (та його варіянти *ви́ґ'іті, в·ід'іты*) "бачити" є загальновживаним у закарпатських, гуцульських та буковинських говірках (пор. др. **видѣти**); слово *ви́д'іти*^{e} вживається на значній території південно-західної діялектної групи[82]; *ви^{e}пе́р'* (та його варіянти *випи́р', ве^{и}пе́р'*) "кабан, дикий кабан" відоме переважній більшости закарпатських, гуцульських та буковинських говірок (пор. др. **вєпрь**); *в·ідаї* "здається, мабуть" поширене в закарпатських, гуцульських та буковинських говірках; з таким же значенням у закарпатських говірках уживається варіянт *в·ідаў*, а в буковинських говірках — варіянт *в·ід^{і}ий* (пор. др. дієслово **вѣдати**) "знати"); *в·іно* "придане" є загальновживаним у гуцульських та буковинських говірках; поширене так само в частині закарпатських говірок (пор. др. **вѣно**); *в·інува́ти*^{e} (і *в·інува́ті)* "давати придане, наділяти віном" занотоване в гуцульських та буковинських говірках; у цих же говірках відома і префіксальна форма *в·ідв·інува́ти*^{e}*/і/* "наділити приданим" (пор. др. **вѣновати**); *га́ч'і* "штани з домотканого сукна" відоме гуцульським, буковинським і окремим закарпатським говіркам (Вишня Рівна) (пор. др. **гашта** "спідня оде́жа"); *гости́не^{и}ц* (та його варіянт *гости^{і}и́ніц)* "велика дорога; шосе" вживається у гуцульських, частіше в буковинських говірках (пор. др. **гостиньць**, зафіксоване ще в XII ст.[83]); *кли^{е}ве́ц* "молоток" активно вживається у гуцульських та буковинських говірках; відоме також і в частині закарпатських говірок (пор. др. **клєвьць** "вид зброї у вигляді молотка з гострим кінцем") ; з часом семантика цього слова змінилася і воно почало означати всякий вид молотка; *кл'іт'* "комора" зустрічається лише в окремих говірках закарпатського типу (Вишня Рівна)

---

[82] С. П. Бевзенко, *До характеристики складу лексики українських діалектів*, "Діалектологічний збірник", Ужгород, 1957, т. XXV, вип. 2, стор. 173; В. А. Прокопенко, *Областной словарь буковинских говоров*, «Карпатская диалектология и ономастика", Москва, 1972, стор. 336.

[83] И. И. Срезневский, *Материалы для словаря древнерусского языка*, Москва, 1972, т. I, шпальта 586.

(похідне від др. **клѣть** "кімната, дім"); у формі *кл'ім* це слово збереглося і в деяких говірках на території України[84]; *кн'из'* "наречений, молодий (під час весільного обряду)" збереглося в деяких гуцульських і буковинських говірках (пор. др. **къняzь**); *кнігúн'а* "молода (під час весільного обряду)" збереглося в деяких гуцульських та буковинських говірках (пор. др. **кънягыни**); *корéц* (і *кóрец)* "центнер" зафіксоване в буковинських говірках (пор. др. **корьць**); *кýча* означає "приміщення для свиней, собак" (переважна більшість закарпатських, гуцульських та буковинських говірок) (пор. др. **кꙋча** "халупа, курінь"); як видно, семантика цього слова дещо змінилася; *ораúц'а* "зоране поле, нива" вживається у закарпатських, гуцульських та деяких буковинських говірках; в окремих говірках закарпатського типу (Вишня Рівна) цей іменник має форму *ораньúц'а* (пор. др **ораница**); *перст* означає "палець" у частині закарпатських говірок (пор. др. **пръстъ**); як архаїзм його знає і літературна мова; *п·ід* (та його фонетичні варіянти *п·ім, пуд, пӱд*, в залежности від різних рефлексів давнього [о] в нових закритих складах) "горище" поширене в закарпатських, гуцульських говірках (пор. др. **подъ**); *порк'інúц'і* (мн.) вживається із значенням "кальсони" (переважна більшість гуцульських та буковинських говірок) (похідне від др. **портκы** "(полотняні) штани"); *пр'áтатиᵉ* означає "хоронити померлого" (ряд закарпатських говірок); із значенням "сховати, заховати" у говірках закарпатськго та буковинського типу зафіксовані такі префіксальні форми: *спр'áтати, запр'áтати, преᵘпр'áтати* (Мар.), *спр'éтатиᵉ/і/, запр'éтатиᵉ/і/* (Суч.); у цих же говірках наявні і *запр'éтатиᵉ/і/, попр'éтатиᵉ/і/, приᵉпр'éтатиᵉ/і/, спр'éтатиᵉ/і/* (Суч.), *попр'áтати, припр'áтати, переᵘпр'áтати* (Мар.) із значенням "прибирати, наводити порядок, збирати (з поля урожай); переховувати щось" (пор. др. **опрѧтати** "спорядити, убрати (покійника), приготовити (до похорону)";

[84] С. П. Бевзенко, *До характеристики складу лексики українських діалектів*, стор. 174.

семантика цього слова значно розширилася на говірковому ґрунті; *рискáл′* "заступ, залізна лопата" відоме у різних фонетичних варіантах (*рыскáл′, р′іскáл′, рускáл′, роскáл′)* у закарпатських, гуцульських та буковинських говірках) (пор. др. рыскарь "кирка"); *ст′аг* "весільний прапор" зустрічається в деяких закарпатських говірках (пор. др. стѧгъ "бойовий прапор"); *стрий* "батьків брат", "дядько" зустрічається в ряді закарпатських говірок; із значенням "старий чоловік" це слово вживається у гуцульських говірках (пор. др. стрын); *студе^{ч}нéц* (і його варіянт *студін^{і}éц)* "холодець" активно вживається в закарпатських, гуцульських та буковинських говірках (пор. др. стѹдень "холод"); *трудни́й* із значенням "змучений, втомлений" збереглося в гуцульських та буковинських говірках (пор. др. трѹдьныи "втомлений трудом"); в українській літературній мові слово *трудний* означає "важкий, тяжкий"; *ýйко* (рідше *вýйко*) належить до активного словника досліджуваних говірок; у говірках закарпатського типу це слово вживається із значенням "материн брат", "дядько"; значно розширило воно своє значення у гуцульських та буковинських говірках: "материн і батьків брат", "старий, чужий чоловік" (утворене від др. ѹи "материн брат"); *хоро́ми^{е}* (мн.) "сіни" є загальновживаним у гуцульських та буковинських говірках (пор. др. хоромъ "дім, домова будівля", яке в досліджуваних говірках звузило свою семантику); *чел′ади́на* (та його варіянти *чел′ады́на, чил′ади́на, ч′іл′ади́на, чел′іди́на*) "жінка (середнього віку)" вживається в закарпатських та гуцульських говірках (похідне від др. челѧдинъ. *"раб"*, яке значно змінило своє значення); *чéл′ад′* (та його варіянти *чи́л′ад′, чéл′êд′)* "жінки (і дівчата)" відоме закарпатським говіркам Мараморощини та гуцульським Сучавщини; в закарпатських говірках Банату це слово означає "натовп, скупчення людей", а в степових говірках Добруджі — "молодь"; походить від др. челѧдь "раби, слуги".

Із розглянутого вище матеріялу випливає, що в складі лексики досліджуваних говірок зберігається помітний шар протоукраїнського, у значній частині спільнослов'янського

походження. Одні з них дійшли до нашого часу, не змінивши давнього значення, інші в історичному розвитку мови змінили свою семантику. Переважна більшість розглянутих лексичних архаїзмів відома і в інших говорах української мови, особливо південно-західних.

§ 128. Значну частину словникового складу українських говірок Румунії становлять л о к а л і з м и — слова вузько місцевого вживання, що виникли час на ґрунті окремих говірок. Багато таких локалізмів не відрізняються від лексем в інших діялектах своїми коренями, а лише своїми словотворчими морфемами. Наприклад: *боро́давиц'а* "бородавка", *буркут'а́нка* "криничка з мінеральною водою", *в·і́чко́* "шибка (у вікні)", *гно́јаўничка* "короста", *гусе́лник* "скрипаль", *гри́бл'анка* "вид страви з грибів", *дово́ро́ха* "разом", *дохторкы́н'а* "лікарка", *дранычáрка* "теслярський стілець, на якому зберігаються драниці під час покривання хати", *дрива́рн'а*, "колода, на якій рубають дрова; дровітня", *жебе/о/ло́ўка* "хусточка для носа", *зарокува́ти* "вступити до війська", *кл'і́паўка* "повіка", *клеᵘ/а/па́н'а, шлык* "капелюх", *клеᵘпáч* (від *клеᵘпáти*) "молоток", *коси́/ы́/ц'а* "квітка", *кр'ісла́н'а* "капелюх", *куп·іл'ны́ц'а* "посуд митися, купатися", *ла́стовиц'а* "ластівка", *мытро́ўка* "хустка завбільшки в 1 метр", *пастуўни́к* "обгорожена сіножать", *пасту́шка* "пастухова сумка", *пчола́рын'а* (від *пчола́* — бджола) "пасіка", *р'і́па* (зменш. *р'і́пка)* "картопля", *р'і́пл'анка* (від *р'і́па)* "суп з картоплі", *с'і́рка, с'і́рканúц'а, сірка́ч* "сірник", *смычка́ты* "грати на скрипці", *смычка́ш* "скрипаль", *смычкы́* "скрипка", *трырога́чка* "вила з трьома рогами" (з а к. г о в і р к и); *бараву́л'е/і/ник* "хліб з домішкою тертої картоплі", *ба́т'ко* "весільний чи хресний батько", *бер'* "кладка", *гладу́н, гладуне́ц* "глечик для молока", *горн'е́ц* "горщик", *гран'* "жар", *го́рш'ê/і/* "кухлик на воду", *гоᵘлуб·інк·и́* (мн.) "сироїжки", *ґра́л'і* "металеві вила для вантаження буряків, картоплі", *дожіда́тиᵉ/і/* "докучати", *дуфа́тиᵉ/і/* "ретельно дбати", *жмака́ті* "прати ручно", *зба́витиᵉ/і/* "зіпсувати", *катра́н* "ганчірка", *ко́леᵘсо* "велосипед", *кошéрка* "великий кіш з двома ручками", *л'уба́с*

"коханець" (від *л'уби́ти*), *ма́тка* "весільна чи хресна мати", *м'іни́тиᵉ/і/* "обіцяти", *мухари́ц'і* (мн.) "мурашки", *напраўц'і* "навпростець", *нора́* "джерело", *опа́лка* "торба, з якої коні їдять овес", *п'і́шва* "наволочка", *переᵘмашиᵉнува́ти* "молоти м'ясо (на машинці)", *поко́ўтач* (від *поко́ўтати)* "дятел", *половиᵉнкʼу́* "(мн.) "туфлі", *по́рц'їја, порц'їје́нка* "чарка", *по́ўніц'а* "обдарування молодих (під час весільного обряду)", *свʻі́тло* "керосин, гас", *тʻіер'х* "вантаж, тягар", *треᵘпе́та* (від *треᵘпеᵘта́тиᵉ)* "тополя", *увиᵉха́тісяᵉ* "швидко поратися, спритно працювати", *утиᵉра́ўник* (від *утиᵉра́тиᵉ)* "рушник", *чу́ркало* "джерело", *шу́лʻок* "качан кукурудзи із зерном" (г у ц. та б у к. г о в і р к и); *бор'і́дка* "залишені стебла при косінні", *бра́виї* "гарний, хороший", *бу́чка* "пастуша палиця", *дух'і́д* "гостинець, подарунок колядникам", *зату́лка* "заслінка (у печі)", *кабу́ц'а* "літня пічка для готування їжі на дворі", *кра́шанка* "закрашене великоднє яйце", *посвиᵉстʻа́ка* "батіг", *сто́лиᵉк* "шухляда", *ша́нʻка* "сумка" (с т е п. г о в і р к и).

Слід зазначити, що деякі із наведених вище локалізмів відомі й ішим українським говіркам.

§ 129. Значний шар лексики досліджуваних говірок становлять з а п о з и ч е н н я з і н ш и х м о в, що не стали надбанням словникового складу інших українських говорів.

В умовах постійного українсько-румунського контакту і масової двомовності основним джерелом поповнення лексики досліджуваних українських говірок є румунська мова — діялектна, якщо йдеться про безпосереднє оточення, — і літературна, здійснювана багатьма шляхами (через школу, мас-медія та ін.).

За наявності таких обставин лексичні запозичення румунського походження глибоко проникають в українські говірки і вільно в них функціонують. Однак вживання таких слів не завжди витісняє українські відповідники. Таке "співіснування" українсько-румунських лексичних паралелей сприймається вільно й не гальмує мовлення. Наведемо

найбільш уживані лексичні одиниці р у м у н с ь к о г о походження: *акчелерáт* (< accelerát) "швидкий поїзд", *акч'ідéнт* (< accidént) "нещасний випадок", *аліментáра* (< alimentáră) "гастроном", *аменда* (< améndă) "штраф", *анджін'ір* (< inginér) "інженер", *ár'ija* (< árie) "тік, гарман", *баламýк* (< balamúc) "розгардіяш; гамір, галас", *бáлеᵘґа* (< bálegă) "гній (після худоби)", *барóс* (< barós) "ковальський молот", *беᵘрбеᵘнú/ы/ц'а* (< діял. berbeníţă) "діжка, барило", *болá* (< boálă) "хвороба", *бомбóна* (< bomboánă) "цукерка", *бри/ы/ндýша* (< brândúşă) "підсніжник", *бр'їґадú/ы/р* (< brigadiér) "бригадир", *в·íз'іта* (< vízită) "медичний огляд", *в·ітúза* (< vitéză) "швидкість", *гáлба* (< hálbă) "півлітровий кухоль на пиво", *ґáра* (< gáră) "вокзал", *ґараж* (< garáj) "гараж", *ґáта* (< gáta) "готово", *ґранічéр* (< grănicér) "прикордонник", *ґр'їпа* (< grípă) "грип", *ґрун'* (< gruń) "вершина гори", *дз'áма (*< діял. *dzeátă)* "відвар (з м'яса)", *дíплома* (< díplomă) "диплом", *дóґа* (< doágă) "клепка", *жиᵉр'áда* (< jireádă) "велика кладка снопів у полі, на току, у городі; скирта", *јарúч* (< arící) "їжак", *какарáдза* (< căcareáză) "гній після овець", *кáнчеᵘр* (< cáncer) "рак (хвороба)", *к'інз'íна (*< chenzínă) "півмісячний заробіток", *кончéт* (< concédiu) "відпустка", *кравáта* (< cravátă) "галстук", *кумнáт* (< cumnát) "брат дружини", "сестрин чоловік", *куркáн* (< curcán) "індик", *локомотíва* (< locomotívă) "локомотив", *матернітáт'а* (< maternitáte) "родильний будинок", *меᵘлáї* "кукурудза (стебло, зерно)", *мóб·іла (*< móbilă) "меблі", *мóша* (< moáşă) "акушерка", *мýсаї*(< músai) "конче", *нанáшка* (< діял. nanáşă) "хресна мати", *нанáшко* (< діял. nanáş) "хресний батько", *неᵘпóта* (< nepoátă) "внучка", *неᵘпýт* (< nepót) "внук", *пóрта* (< poártă) "ворота", *путéрни/ы/ї* (< putérnic) "сильний", *путéр'а* (< putére) "сила", *ремóрка* (< remórcă) "причіпний вагон", *реᵘпеᵘтéнт* (< repetént) "учень другорічник", *реᵘспéкт* (< respéct) "повага", *реᵘспонсáбел* (< responsábil) "відповідальний", *рú/ы/па* (< râpă) "обрив, пропасть", *рýґа* (< rúgă) "храм (церкви)", *салáр* (< salár) "заробітна плата", *сеᵘрбáр'а* (< serbáre) "святкування", *сеᵘрв·íч*

(< servíci) "служба, посада", *спу́д͡за* (< діял. spudză) "попіл", *тока́н* (< tocánă) "мамалига", *тр'а́ба* (< treábă) "діло, справа, заняття", *уніфо́рма* (< unifórmă) "форма, мундир", *у́рда* (< úrdă) "солодкий овечий сир", *ф·ілú/ы́/н* (< *filiân) "хрещеник", *ч'ір* (< cir) "рідка мамалига", *шкрум* (< scrum) "попіл", *штампі́ла* (< ştampílă) "печатка" (з а к. г о в і р к и); *а́фиᵉниᵉ/і/* (< áfine) "чорниці", *бад͡жо́кура* (< batjócură) "глузування, насмішка", *бадíка* (< badícă) "старший чоловік, дядько", *ба́лта* (< báltă) "болото, стояча вода", *ба́рос* (< barós) "ковальський молот", *басма́* (< basmá) "кашне, шарф", *батеᵘ/і/ле́ў* (< batălău) "прилад для першого биття конопель", *бату́за* (< batóză) "молотарка", *бач* (< baci) "старший чабан, що займається готуванням бринзи", *бли́ндиᵉ/і/ї* (< blând) "смирний, спокійний", *бо́ла* (< boálă) "хвороба", *бонґ'і́ца* (< діял. bonghíţă) "безрукавка", *бука́та* (хліба, землі) (< bucátă) "шматок, кусок; клаптик", *бук/т/лу́к* (< buclúc) "клопіт, сварка, спір", *бумбо́на* (< bomboánă) "цукерка", *бурдⁱе́ї* (< bordéi) "землянка", *вака́нца* (< vacánţă) "вакації", *виᵉнту́зи* (мн.) (< ventúze) "банки", *гарпака́ш* (< arpacáş) "перлові крупи, перлівка", *гота́р* (< hotár) "межа, границя (села)", *гри́ж'а* (< gríjă) "журба, туга, турбота", *ґо́ґозиᵉ* (мн.) (< coácăze) "смородина", *ґражд/а/* (< grajd) "стайня, конюшня", *ґрун'* (< *gruń) "вершина (гори)", *д͡ж'а́нта* (< geántă) "портфель, сумка", */д/з'е́ма* (< діял. dzámă) "суп, відвар", "фруктовий сік", */д/зер* (< діял. dzăr) "сироватка (з молока)", */д/зе́стра* (< діял. dzéstre) "придане", *жиᵉнтⁱи́ц'а* (< jintíţă) "сироватка (переважно з овечого молока)", */j/іма́ш* (< imáş) "пасовище", *і/н/жи́кц'іја* (< injécţie) "укол, ін'єкція, застрик", *карам·і́да* (< cărămídă) "цегла", *карау́ш* (< cărăúş) "возій, возильник", *к'ілóциᵉ* (мн.) (< chilóţi) "підштанки, труси", *к'ілтува́тиᵉ/і/* (< cheltuí) "витрачати (гроші)", *кла́ка* (< clácă) "спільна робота за частування", *коко́ш'і* (мн.) (< cocóşi) "жарені кукурудзяні зерна", *корч'іту́ра* (< corcitúră) "помісь; виродок", *куле́ш'а* (< діял. culéşă) "мамалига", *куриᵉш'і́л'* (< culişér) "дерев'яна палка-мішалка (для мамали́ги)", *курме́ї* (< curméi) "мотуз", *маґа́р'*

(< măgár) "осел (і переносно)", *малáї* (< mălái) "кукурудзяний хліб", *мантá* (< mantá) "(військовий) плащ", *мáртор'* (< mártor) "свідок", *мáрфа* (< márfă) "товар, що продається", *мунч'ітóр* (< muncitór) "робітник", *муст* (< must) "гноївка", *нотáр'* (< notár) "секретар сільського управління, сільський писар", *неᵘп·ít* (< nepót) "племінник", *неᵘ/і/пóта* (< neroátă) "племінниця", *нóта* (< nótă) "оцінка", *орúз* (<oréz) "риж", *палтóн* (< paltón) "пальто", *пантал'óні* (< pantalóni) "штани", *парт'/к'/* (< párte) "частина (чогось)", "придане", *плаї* (< plai) "гірська стежка", *пражúна* (< prăjínă) "1,25 ара землі", *пр'ец* (< preţ) "ціна", *пр'імáр* (< primár) "війт", *ротáр'* (< rotár) "колісник", *самеᵘнáтиᵉ/і/, сеᵘмеᵘнáті* (< semănă) "бути подібним (до когось)", *саráку* (< sărácu) "бідний, бідолашний", *сеᵘрбáр'а* (< serbáre) "свято (шкільне)", *стúна* (< stână) "літня вівчарня в полі", *тáбла* (< táblă) "таблиця (класна)", *тр'іфóї* (< trifói) "конюшина", *тýрма* (< túrmă) "отара (овеча)", *фáлч'а* (< fálce) (заст.) "одиниця виміру площі (приблизно гектар)", *ф·ін* (< fin) "молодий стосовно до весільних батьків", "хрещеник", *флеᵘк'éў* (< flăcău) "парубчак, парубок", *фр'ізýра* (< frizúră) "чоловіча зачіска", *фудýлниᵉ/і/ї* (< fudúl) "гордий", *фуркалúц'а* (< furculiţă) "виделка", *цаráн* (< ţărán) "селянин", *циᵉнцáр* (< ţânţár) "комар", *шáнеᵘ/і/ц* (<şanţ) "рів, окіп" (г у ц. та б у к. г о в і р к и); *адíки* (< adícă) "тобто", *батíк* (< batíc) "хустка", *батóза* (< batóză) "молотарка", *бензíна* (< benzínă) "бензин", *брацáра* (< brăţără) "металічне кільце, яке служить для прикріплення коси до кісся", "браслет", *бróска* (< broáscă) "замóк", *бурдéja* (< bordéi) "землянка", *бутеᵘлíja* (< butelíe) "балон для газу", *бутýк* (< butúc) "кущ винограду", *веᵘр'ішкáн* (< verişcán) "двоюрідний брат", *вотувáти* (< votá) "голосувати", *ґрáпа* (< grápă) "борона", *ґутýл'а* (< gutúie) "айва", *дул'чáца* (< dulceáţă) "варéння", *зéстра* (< zéstre) "придане", *камашéїка* (< cămeşúică) "светр", *ковеᵘртýра* (< covertúră) "покривало", *комб·íна* (< combínă) "комбайн", *кóрда* (< coárdă) "квітка виноградного куща", *кумнáт* (< cumnát) "шурин", *кýрса* (< cúrsă) "автобус", *магáр* (< măgár) "осел", *маса мáриᵉ* (< má-

să máre) "велике прйняття на другий день після весілля", *мукáн* (< mocán) "румунський чабан", *нанáшул* (< nanáşul) "весільний батько", *орúз* (< oréz) "риж", *пантóфи* (< pantófi) "черевики, туфлі", *папушója* (< păpuşói) "кукурудза", *плачúнда* (< plăcíntă) "рід паляниці з начинкою", *рáр'іца* (< ráriţă) " розпашник; плужóк", *т'áска* (< teasc) "преса для видушування виноградного соку", *фуртýна* (< furtúnă) "бýря на морі, гроза́" (степ. говірки).

Наведені матеріяли дають підставу відзначити, що в галузі лексики українських говірок спостерігається інтенсивний вплив румунської мови. Цей процес особливо активно відбувається в тих говірках, де українське населення не компактне або становить меншість. Що ж до ареалів суцільного українського населення (Мар., Суч.), то тут мовна традиція і вплив оточення певною мірою стабілізують говіркові системи і сприяють збереженню їх елементів. Як ми вже говорили, багато румунських лексичних запозичень, увійшовши у вжиток українців, не витісняють власних відповідників, а співіснують з ними як дублети. Постає значна кількість синонімів, які розрізняються лише тим, що вживаються в різних ситуаціях.

Крім слів румунського походження, досліджувані говірки характеризуються значною кількістю мадярських, німецьких, польських, російських, турецьких та болгарських запозичень. Само собою зрозуміло, що різні говірки мають різні запозичення. Так, у закарпатських говірках переважають мадяризми, менше — германізми; у гуцульських та буковинських говірках особливо помітний вплив германізмів, менше — полонізмів і мадяризмів; у говірках степового типу — русизми, менше — тюркізми і болгаризми.

Мадяризми: *алдувáти/ы/* (< áld) "бажати", *банувáти* (< bánni) "жаліти, сумувати", *бырóў, бирý* (< biró, діял. biróų) "війт", *б·ітáнґа* (< bitang) "ледар", "розбишака", *бокóнчї* (< bokoncs) "ботинки", *брóўза* (< bróuza) "бікарбонат", *вад'* (< vagy) "або", *валý* (< válóų) "корито", *вáри/о/ш* (< város) 'місто", *вошолý* (< vasalóų) "праска", *гí/é/ja* (< híja)

"треба", *ґа́т'і* (< gatya) 'кальсони", *ґо́мба* < gomb) "ґудзик", *дара́ба*(< darab) "кусок, шматок", *жеб* (< zseb) "кишеня", *катуна́* (< katona) "солдат", *керт* (< kert) "фруктовий сад", *к'ілу́н* (< külőn) "окремо", *кре́денец* (< kredenc) "буфет", *ле́ґ/к/вар* (< lekvár) "повидло", *леґ'ін'* (< legény) "юнак, парубок", *ма́рга, маржи́на* (< marha) "худоба", *ну́лашка* (< nullasliszt) "біла пшенична мука високої якости", *орса́ґ* (< országút) "шосе", *па́рна* (< párna) "подушка", *пога́р* (< pohár) "склянка", *ранта́ш* (< rántás) "підлива з підсмаженої муки і масла", *р'ішка́ш/а/* (< riskása) "риж", *сарса́ма* (< szerszám) "знаряддя, приладдя", *та́нджо/у/р* (< tányér) "тарілка", *тепші́* (мн.) (< tepsi) "посудини пекти хліб", *ц'і́мбора* (< cimbora) "товариш, приятель" (з а к. та частково гуц. говірки);

Деякі із згаданих румунських та мадярських запозичень мають слов'янські корені. Це означає, що в далекому минулому румуни та мадяри запозичили їх із слов'янських мов, а потім з румунської та мадярської мов вони проникли в українські говірки Мараморощини, Сучавщини та Банату (напр.: *боло́то* < рум. báltă, пор. бол. бла́то, ст-сл. блато; *гри́ж'а* < рум. grîjă, пор. бол. грѝжа; *ґражд/а/* < рум. grajd, пор. ст-сл. граждъ; *сти́на*< рум. stână, пор. ст-сл. станъ, *па́рна* < мад. párna, пор. ст-сл. перо́ та ін.). Більшість із цих запозичень зберегли своє первинне лексичне значення, а деякі змінили свою звукову форму.

Германізми: *а́нцуґ* (< Anzug) "костюм", *ґу́нцвот, ґу́нцут* (< Hundsfott) "негідник", "пустун, хитрун", *ґвалт* (< Gewalt) "шум, крик", *ґвер* (< Gewehr) "гвинтівка", *ґл'анц* (< Glanz) "блиск, ґлянс", *кано́н/а/* (< Kanone) "гармата", *каса́рн'а* (< Kaserne) "казарма", *л'уфт, луфт* (< Luft) "повітря", *ме^{ч}лдува́ти^{е}/і/* (< melden) "заявити, доповісти", *п·і́ксл'а* (< Büchsle) "табакерка", *пл'ац* (< Platz) "місце", "базар", *рихт* (< Recht) "правда, рація", *р'іхтува́ти/і/* (< richten) "вирівнювати"; лагодити", *у́рлап, у́рл'оп* (< Urlaub) "відпустка (у війську)", *фа́йниї* (< fein) "гарний", *фаєро́нт, фаїра́нт* (< Feirabend) "кінець роботи", *фа́на* (< Fahne)

"прапор", *фе́ште^{и}/і/р* (< Förster) "лісник", *фи/е/ст* (< fest) "дуже, сильно", *ф·і́ра* (< Fuhre) "віз", *фл'е́шка* (< Flasche) "пляшка", *цуґ* (< Zug) "поїзд", *шви́л'а* (< Schweller) "шпала", *шо́па* (< Schuppen) "приміщення для сільськогосподарського реманенту", *шпарга́т* (< Sparherd) "залізна плита" (г у ц., б у к. та частково з а к. г о в і р к и);

П о л о н і з м и: *а́л$^{(')}$бо* (< albo) "або", *ва́рґ'і* (мн.) (< wargi) "губи", *ґ·е́мба* (< gęmba) "рот" (згрубіло)", *запл'о́нтати* (< zapłatać) "заплутати", *маґл'іўн^{і}ю́ц'а, маґл'уни́ц'а* (< maglownica) "рубель і качалка", *пат^{і}е́лн'а* (< patelnia) "сковорода", *пац'орк·и́* (< paciorki) "намисто", *пл'о́нтро* (< piętro) "поверх", *т^{і}е́нґ'іґ* (< tęgi) "великий, високий на зріст" (б у к. та частково з а к. г о в і р к и);

Р у с и з м и: *апјáт'* (< опя́ть) "знов(у)", *бро́сит'* (< бро́сить) "кинути", *в·ір'о́ўка* (< верёвка) "мотузка", *вме́ст'і* (< вместе) "разом", *д'е́лат'* (< де́лать) "робити", *жи́зн'а* (< жизнь) "життя", *карто́шка* (< карто́шка) "картопля" , *на́да* (< на́до) "треба", *ле́нта* (< ле́нта) "стрічка", *пошти́* (< почти) "майже", *ра́н'че* (< діял. ра́н'ч'е) "раніш(е)", *сапаги́* (< сапоги) "чоботи", *скаме́їка* (< скаме́йка) "стілець, крісло", *с'і́ча́с* (< сейча́с) "зараз" (с т е п. г о в і р к и);

Т ю р к и з м и: *ба́га* (< bağ) "виноградник", *баджа́к* (< baca) "димар, бовдур у кузні", *булгу́р* (< bulgur) "крупи з облущеної і розтертої пшениці", *бурча́к* (< burçak) "кормова горошкувата рослина для коней", *гарма́н* (< harman) "тік (молотити бутуком)", *дала́к* (< dalak "селезінка") "хвороба коней", *јапра́к* (< yaprak) "сом вагою 2 кг", *каба́к* (< kȧbak) "гарбуз", *к·ирпи́ч* (< kerpic) "саман", *самал/н/и́к* (< samanlık) "приміщення для соломи, сіна, полови", *тирпа́н* (< tırpan) "одрубок коси на вкороченому держаку", *чаму́р* (<çamur "болото, грязюка") "розмішана глина для будови хати" (с т е п. г о в і р к и);

Б о л г а р и з м и: *ко́си^{е}р* (< ко́сер) "ніж-серп для жаття комишу", *чу́шка* (< чу́шка) "гострий їдкий перець" (с т е п. г о в і р к и).

ПРИНЦИПИ УКЛАДАННЯ "ДІЯЛЕКТНИХ ТЕКСТІВ"

Діялектний матеріал має велике значення для української діялектології, історії мови та культури мови в цілому. Особливо цінними є діялектні дані тих говірок, територія яких протягом тривалого часу знаходилась у складі інших держав і ці говірки функціонували у відриві від основного діялектного масиву та літературної мови. Саме такими є українські говірки Румунії, відділені від інших частин української діялектної мови державним кордоном. Через це ці говірки зберегли ряд архаїчних особливостей у фонетиці, морфології, синтаксі та особливо у лексиці. Отже, цінність таких матеріялів є незаперечним фактом; на них очікують насамперед україністи, славісти, викладачі вищої освіти, студенти. Крім того, збирання і публікація матеріялів з українських говірок Румунії нині стало доконечною потребою, оскільки останнім часом спостерігається інтенсифікація впливів румунської мови на всі покоління і групи мовців, що відбивається на структурі українських говірок.

Виходячи з цього, автори поставили за мету опублікувати "Діялектні тексти" і "Словник" текстів українських говірок Румунії, які дадуть змогу читачам довідатись про особливості цих говірок, здійснити їх дослідження за матеріялами поданих текстів.

Наявність українських говірок у чотирьох різних областях Румунії (Мараморощина, Сучавщина, Банат та Добруджа) змусили обрати для публікування тексти з 32-ох населених пунктів, тоді як всіх населених пунктів, в яких живуть українці Румунії, є понад сто. Джерелом цих текстів є магнітофонні записи суцільного діялектного мовлення, які зберігаються у *Фонограмному архіві слов'янських говірок Румунії* при Інституті лінґвістики імени Йоргу Йордана Румунської Академії. Вони дозволять повніше й докладніше вивчити вже відомі з деяких описів мовні явища у ділянці фонетики, морфології, лексики, вперше звернути увагу на синтаксичні і стилістичні особливості говірок.

Записи текстів були зроблені, в основному, протягом 1962-1965 рр. науковими співробітниками Інституту лінґвістики імени

Йоргу Йордана Румунської Академії; у збиранні матеріялів брали участь і викладачі Букарештського університету.

Далі подаємо деякі методологічні принципи, що стосуються техніки запису, добору тематики та інформаторів, транскрибування і організації лінгвістичного матеріялу.

Для опублікування "Діялектних текстів" відібрано матеріяли від 81 інформатора, які розподіляються за поколіннями і статтю в такий спосіб:

Покоління	*Кількість інформаторів*	*Стать*	
		ч.	*ж.*
понад 60 років	20	15	5
між 50—60 років	16	7	9
між 25—50 років	32	11	21
між 9—14 років	13	8	5
Всього:	81	41	40

Як видно, особливу увагу приділено інформаторам старшого покоління, оскільки їх мова краще відбиває давнішу структуру говірок, а також традиції, звичаї і виробничі процеси, що виходять з ужитку або є специфічними для обстежуваних областей. Відзначимо, що етнографічні тексти наводяться в "Діялектних текстах" лише тоді, коли вони є релевантними з лінгвістичної точки зору. Отже, при доборі матеріялу з банку даних, яким є *Фонограмний архів слов'нських говірок Румунії*, береться до уваги тільки його лінгвістична вартість.

Водночас представлено значну кількість текстів від інформаторів середнього і молодшого віку. Розподіляючи пропорційно тексти за поколіннями, автори ставили за мету всебічно репрезентувати говірку як засіб комунікації усього макросоціуму і цим зберегти всі зафіксовані відтінки мовного портрету української громади. Це дає можливість точніше оцінити реальні відношення між консервативними та іноваційними тенденціями, що спостерігаються у говірках, виявити динаміку цих відношень і установити напрямки розвитку говірок. Отже, і на етапі добору та транскрибування текстів автори прагнули досягти рівномірности представлення мовлення інформаторів різного віку, особливо досягти рівноваги між інформаторами понад 60 і 25—50 років. Цим ставилося завдання відбити мовну диференціяцію різних поколінь — старшого, середнього і молодшого.

"Словник" має диференційний щодо літературної мови характер, до нього включено:

1) слова, які відсутні в літературній мові, незалежно від того, відомі вони в інших говірках чи ні;

2) слова, які в обстежуваних говірках мають інше значення, чи окремий компонент зчачення, ніж у літературній мові; у таких випадках подаються лише діялектні значення;

3) слова, які відмінні щодо фонетичної чи морфологічної структур порівняно з літературною мовою.

Словникова стаття містить реєстрове слово з обов'язковим позначенням наголосу, граматичні та стилістичні ремарки, фонетичні варіянти; нерідко подано етимологічні відомості.

Оскільки переважна більшість іменників, прикметників та дієприкметників виступають у текстах у непрямих відмінках (рідше в наз. відм. одн. і мн.), а дієслова — в особових формах однини чи множини (рідше в інфінітиві), і не зафіксована в текстах у своїй вихідній (лексикографічно прийнятій) формі, то реєстрове слово у "Словнику" подано у такій формі, в якій воно зафіксоване в текстах.

У "Додатках" подається:

а) список населених пунктів та інформаторів;

б) карта з позначенням чотирьох областей Румунії для кращої орієнтації, де саме знаходяться українці в Румунії;

в) карта, в якій вказано, до якої діялектної групи української мови досліджувані говірки належать і

г) загальна карта українських говорів як на території України, так і поза її межами — у деяких сусідніх країнах.

* * *

А. ЗАПИСИ ТЕКСТІВ ІЗ *МАРАМОРОЩИНИ*

Село ПОЛЯНИ

[Касета №1, А]
Записано в 1963 році.

Юнацькі роки, військо і домашнє господарство.

Прíшта Івáн, ш'íздіс'ит' і два‿ї полови́на. Дôў чотирнáц'ц'іт' ходи́в-им у ошкôлу, вид чотирнáц'ц'іт' був-јим з маржи́нами ў ни́н'і. Вид в·іс'імнáц'ц'іт' пушôў-јем до аўстрáку дô вóс'ка, до Áўсто-Унґáріјі. Там јеᵘм-переᵘбýў одéн гуд, у Албáніјі, на фрóнт'і. Не так, н'і, раз бýла веч'íрка, а видтáк, јак исмé-душли́ гет, видтáк там буў фронт; там исмé-держ'áли фронт. Видтáк вóїна са‿минýла, ви́шôў-им додôму. Та знôў-јим буў з‿маржи́нами колó ни́н'і дôў двад'ц'áтого. Двад'ц'áтого-м са‿жени́ў. Так ни́н'о жиў, буў-јим изнôў колó дóми коси́ти, орáти та‿ї из маржи́нами.

У двац'ц'іт' трéтого пушôў-им до ромунý, до вóс'ка, вад' у двац'ц'іт' дрýᵒго[го], та буў-јим дôў двáц'ц'іт' трéтого, бо два гóди трéба бýло. А видтáк-им наїшôў назáд додôму та‿ї ужé-м коси́ў, орáў та‿ї из маржи́нами.

У двáц'ц'іт' шéстого пушôў-јим на кончентрáр'а на триц'ц'іт' деᵘн' до ромунý. Видтáк-им нашôў додôму та‿ї коси́ў, орáў та‿ї з‿маржи́нами, бо ўже ни́н'о ўмéр та ја ўже заступáў дôў сóрок трéтого. У сóрок трéтого викли́кали н'а мад'áри на кончентрáр'а, а видтáк передáли мад'áри до н'імц'а на робôту. Та там јеᵘм-буў дôў сóрок пјáтого, вад' сóрок чеᵘтвéртого, бо пјáтого, знáју, што-м ви́ᵉшôў. Сóрок чеᵘтвéртого ја п·ішôў, а сóрок пјáтого-м ви́ᵉшôў. А видтáк-јеᵘм соб·í ґаздовáў дóма до сéго кун'ц'á.

— А що ви робили в Австрії?

— У А́ўстріјі? У А́ўстріјі? У А́ўстріјі там пришли́-сме, јак исме́-зарокува́ли, виму́штрували за два м·і́с'ац'і, а‿ў два м·і́с'ац'і уже́ тôто́ буў катуна́, прихо́дит ви́ўче^{а}н, бо там за два м·і́с'ац'і наўч'і́ли, ште ге́ја. Та‿ї ўтак исме́-зиц'іро^{у}ва́ли, уч'і́ли‿са до во́їни. Тôто́ бу́ло при час вôї́н'і. Та ўтак-им пушôў на фронт. Но, там уже́ фронт держ'а́ў. Так бу́ло ў А́ўстріјі.

— Чи ви знаєте, які люди жили тут давно?

— Та ўже́ с'ис'і́ л'у́ди попри^{е}ходи́ли, але́ тôто́ лиш ка́з̯ка прихо́дит, ка́з̯ка бу́ла. Не^{и} ч'іта́ў-јем ја дес тôто́, шоби́ бу́ло б·ізу́не. Каза́ў стари́ї ôде́н чолов·і́к, так, мо́же бу́ло, так ја то, ци ја зна́ју ў тôто́ в·і́рити, ци так? Ја тôто́ в·і́р'у, што је напи́сано, прихо́дит у чому́с', јак сут брошу́ри, та там пи́шет та так, хто писа́ў та лиш пра́ўду писа́ў. Та што гово́рит лиш із голови́, ан'і́ не^{и} знаў писа́ти, мо́же‿сі лиш прига́дуваў, хто зна́је.

— Як ваше село називалося в різні часи?

— То тогд'і́ са назива́ло‿са Гòвошме́зиў [мад. Havaszmező], при А́ўстріјі. При рома́нах Поји́н' д'е суб Му́н'т'е [рум. Poieni de sub Munte], при тих мад'а́рах Гòвошме́зиў.

Заснування села. — *Чи ви знаєте, як і коли ваше село заснувалося?*

— Дес ко́лис даўно́, хто зна́т, уд̯ коли́ тôто́ бу́ло, што-с туї́ бу́ла лиш јака́с пол'а́нка мале́н'ка. Ўтак л'у́ди са‿посходи́ли та‿ї са‿рошч'іни́ли, та‿ї так жију́т доти^{е}п·и́р'.

— Ваше село має присілки. Чи ви могли б нам сказати, як вони називаються?

— Тут, там, а вид̯та́к туї́ Об̯ч'іна́, а вид̯та́к там Квасни́ц'а по^{у}ту́к, а вид̯та́к Бард'і́ї по^{у}ту́к, а вид̯та́к је Р'іка́ по^{у}ту́к, а ўта́к је Сокôлу́ў по^{у}ту́к, а вид̯та́к је Фарки́^{е}ў одна́ гора́, але́ там ја не^{и} буў, лиш коли́ јем‿маў пјатна́ц'ц'іт', ш'існа́ц'ц'іт' го́ду, раз на туї́ горі́, на Фа́ркôв·і. А та с·а‿назива́јет там Ґрош'і́ји, але́ там-јем не^{и} буў н'і раз, лиш ка́жут, што там Ґрошії́. А там маї́ гет — Гôўд'а, коло́ Ру́скоји. Но, там-јем і буў на Гôўд'і из маржи́нами. Але́ ї у се^{и}л'і́ ўсе ўночи́.

— Скажіть і про ґруники.

— Ґруникй? То ўже-м казáў Передполýґ. А‿ўтáк там Броданцкиї, де је темитý. Видтáк на ток бук Глинйшч'а. Ўтáк Друґашéво, ў долйн'і Переᵘпýрка назывáје. Туї, на полýдне, ўноч'і, Кйчера, кáм·ін' Софійý. Там, у Кривýм — Жóлоб.

Сінокóси. Наколй вйжу, што је вéремн'а, тогд'і бéру‿са косйти. Кôшу там дôў дйс'іт'. У дйс'іт', аж імáју јак'іс ч'іл'адйни, абй тôтó розм·ітуᵒвали нáтôнко — дóбре, аж н'і — ја клáду кôсу та‿ї бéру та‿ї тôтó рошч'ін'ују, абй бýло нáтôнко так. Та‿ї тôтó схнéт, а колй вйжу, што ўже дôў половйцу вйсхло, тогд'і переᵘвертају на дрýгиї бук. Та‿ї ўтак ижды знôў, докй вйсхнет, а видтáк клáду ў такйї малйї нáвилки, јак ми кáжеᵘмо, та‿ї лиш'áју. Аж вйсхло дóста, ужé так'і нéсу ў обоᵘрýґ та‿ї клáду ў обоᵘрýґ такйї, шо је на чотйри...вйдти і вйдти, вйдти; чотйри, на обоᵘрýх. Клáду ў обоᵘрýґ, аж је дóбре вéреᵘмн'а та вйсхло. Аж неᵘ вйсхло, леᵘш'áју до дрýгоји днйни. Дрýгоји днйни назáд рош·ч'ін'у. Розмéᵘч'у по зéмни та‿ї утáк грабл'áју та‿ї мéᵘч'у го у обоᵘрýґ. Так стојít до зим·í. А зим·í годýју маржйнами.

Коса та її частини. Косá máје однó кус'á дôўге. А‿ўтáк máје одný рýчку кривý, што са‿ймн'áје прáвôў рукôў, а одný máје прáву, што са‿ймн'áје л'ívôў рукôў. А попйд вир'х, де косá, там імájет одну обрýч'ку зеᵘл'ízну. А ў тôтý ôбрýч'ку кладéт‿са клин дереўл'аныї, абй стојáла, абй неᵘ хлйпала, абй путéрно стојáло.

Та‿ї видтáк máју кливéц та‿ї бáпку та‿ї то клепáју, абй бýла тонкá. А з-зад'і máју брус та‿ї п·ішл'áк, ми кáжеме, што са‿стојít водá, што стојít водá там. Намôч'у та‿ї гóстр'у ўсе так, тогд'і кôшу.

Сани. Одныї складájут‿са из двох дéреў криᵉвйх, абй бýли однáк'і і однó ї дрýге. Криwýл'і ми кáжеме томý, криwýл'і. А видтáк са‿кладéт маї раз дв·í криwýл'і. Тôтó са‿вйдôўбаје у чотир'óх м·íст: у двох м·íст однá, у двох м·íст дрýга. Тôтó так стојít. Тиᵉп·йр', згорй са‿складájут насáди, а з бôку ч'отйри накóпели. Два насáди ймájут бýти, ч'отйри накóпели,

а́бо три наса́ди, а ш·іс' нако́пелу, котри́ї до тир'ха́ вели́кого, так јак до дро́ў вад' до ч'огóс, но аж маї до́ўгиї. Та‿ї витта́к, аж је до ко́ниї, кладеме́ одну́ ру́ду. Аж је до воли́ — таки́ї роск'і́п, та ро́ско́лиш, штоби́ їми́ело і туї, і туї. А на роск'і́п·і ма́јет бу́ти јаре́м, то што кладе́ вил го́ло́ву. Та‿ї туї одна́ за́нуска та‿ї утта́к на воли́ рем·ін'а. А на са́ни іш'ш'е́ одну́ лу́їтру, маї таки́ї дв·і, але́ ўже маї м·іц'іко криви́ї та‿ї уже́ маї по́увир'ч'е́на лиш так, јак оде́н муї перст. Та там накла́ду би́л'ц'і та‿ї на то мо́жно те́ир'ха́ти с'і́но, аж іду́ за с'і́ном. Аж іду́ за дри́вами, тогд'і не́и ги́ја ми лу́їтри, лиш тоти́ наса́ди та‿ї са́ни.

Розвоження гною. У фебрува́р'а, у ма́рта, јак коли́ је по́го́да, тогд'і зач'ина́ју вози́ти гнуї та‿ї розм·і́тују у миґли́, н·е ў мали́ї ду́же, ан'і ў ду́же вели́киї, бо ў ду́же вели́киї јак кла́ду, тогд'і многа́ робо́та наве́исн'і розм·і́товати. Але́ кла́ду так мали́ї. Та‿ї то́то́ на р'і́пу, на мела́ї або́ на облу́ґ. Коли́ гет зима́ изги́нет, тогд'і то́то́ аж је на обло́з'і, тре́ба розби́ти ма́хом. Ско́ро́ зима́ іде́т соб·і́ гет, до́к'і ш'ш'е‿wин хо́чет‿са поте́рти. А котри́ї је до р'і́пи або́ до мелају́ на о́раницу, тот ги́ја лиш'а́ти, лиш тр'ома́ дни упере́д о́ран'а розби́ти, аби́ не́и виходи́ў из не́го тот а́бур', тот ду́шост'. А то так из гно́јем.

Орання. А ора́ти, наве́исн'і пе́ир'ш'иї раз о́реме на о̂ўwе́с. Ско́ро зима́ іде́т соб·і́ гет, уже́ зимн'а́ је ли́бер, ідеме́ ора́ти на о̂ўwе́с. Коли́ сме-доку́н'ч'іли о̂ўwе́с, тогд'і їдемо́ ора́ти на р'і́пу. Ко́ли доку́нч'іме р'і́пу, тогд'і о́реме на мела́ї. А на мела́ї — то ду́же ги́ја туї угож'а́ти, аби́, у По́л'ен'іх, зашто́, аби́ бу́ла фа́їна годи́на, коли́ са‿ро́бит на мела́ї. На о̂ўwе́с мо́жно хо̂д' ја́к, і ў дож'ж'і.

Јак то̂то́ по̂о́реме, оно́ прихо́дит, пос·і́јеме́ мела́ї, тогди́ ўже је ў три пе́ра, ги́ја ґраца́ти упе́ир'ш'иї раз. Р'і́па, коли́‿са јави́т из зе́имн'і ма́лен'ко, — изно́ў ги́ја ґраца́ти. Витта́к, коли́ ўже је ма́ло вели́ка, ги́ја ма́ї‿раз ґраца́ти. Мела́ї, коли ўже је до до̂ту́ї, ў̆так, изно́ў ги́ја ґраца́ти удру́гиї раз. Коли́ сме-поку́нч'іли з мелајо́м, из р'і́по̂ў из ґра́цан'ам, тогд'і са‿бере́имé до с'і́на.

Сінокоси (продовження). Так јак јем‿казáў, с'íно кладемé го ў копúцу абó ў ôбôрýг. Колú ўже‿смé готóвиї из с'íном, де је отáви, — там косúти оутáви. Алé оутáву трéба сушúти три дни абó‿ї два дни. Дóбре, дóбре вéремн'а, за днúну не схнéт, бо ўже малúї дни, а онá молôдá.

Плуг та його частини. І мáје раз однý прúедолобу дереиўл'анý. На тôтý прúедолоб кладéт‿са бéрце из двомá шрýбами, из долúни. На бéрце кладéт‿са пáдлах, полúц'а, кáжеме ми. На тôтý полúцу прикладáјеме зеил'ízo. Тогд'í, јак са‿из·з'íст однó, — мóжно клáсти дрýге. А у тóјі прéдолоби póги сут дереиўл'анú, штобú мóжно деиржáти. А видтáк је вис', та‿ї је два теил'íги, та‿ї је одéн кл'уч', што са‿запинáјет кóн'і абó волú. А на тум кл'уч'í је чотиерлéја. Колú са‿идéт тудá, — заверéч'іт‿дгóрі, колú са‿ідет у сес бук, — заверéч'іт у сес бук, прихóдит, штобú могló брáти бôрозну маї велúку.

Хôт' кôн'і, хôд' волú — тôтó ўсе так ідéт. А виттáк је смик, што јак пос'íјемо ци‿ўwec, ци мелáї, ци ход' јáке збýж'а, тôтó трéба заволоч'íти. А заволоч'íти дóбре, áби неи појідáли воронú, зáшто туї је пр'а кôлô л'íса, абú неи видирáли пôт'áта — птах.

Борона. Ми кáжеме смик, а тудú, маї долý, кáжут борôнá.

Бéрце, тôтó зел'íзне, што са‿кладéт на прúбилоб дериўл'анý. Из долúни са‿имн'áт двомá шрýбами.

Пирст' імáје два дрикú: áбо зеил'íзниї, áбо дереиўл'анúї. На тотú два дрикú кладýт‿са ч·отúри колéса. Тотú колéса імáјут імáти ч·отúри заколéсники, штобú неи ўпáли долý. А видтáк ідéт на дрик одéн насáд, імúтиї двомá обруч'áми зеил'íзними. А на тот насáд ідýт б·ір'фú áбо скрúн'а. Аж је до волý, так трéба розк'íп. Аж је до кóнеї — лиш рýду та‿ї б·ір'фú áбо скрúн'у. Но јак хто хóчет, так ч'íнит, áбо јакúї мáт матријáл. Подеијáкиї їмат матријáл, што сут дранúц'і, та лиш ч'íнит скрúн'у, а подеијáкиї неи їмáт дранúц'і та‿ї ч'íнит лиш б·ір'фú. Áбо до снопý трéба б·ір'фú та‿ї до с'íна, а до р'íпи вад' мелáї, — до тóго маї дóбра скрúн'а, абó до п·іскý.

— Повторіть ще раз ті назви, про які ви тільки що говорили.

— Маї каза́ти раз̧? Б·ір'фи́? До снопу́, до с'і́на до́брі‿ї б·ір'фи́, а до п·іску, до р'і́пи, до мелају́ — скри́н'а. Та‿ї до оўwéс, мела́ї.

Овес. Из усо́м так ро́биме: јак го пос'і́јеме уже́, лиш ги́ја диви́ти‿са л'і́т'і, аж је тôто́ черва́к у н'ому, вад' таки́ї лен, јак ка́жеме ми, бур'а́н'а аж је ў н'ум, то ги́ја ви́полоти та‿ї бу́рше н'іч'о́ неи чини́ти з ним дôў осени́, до́ки неи зажôўт'і́јет. А коли́ ўже ви́д̧ко, но уже́ је зр'і́лиї. Теипи́р'ки пожа́ли л'у́де ду́же мно́го, бо сви́н'і ї́дут тоти́ ди́к'і та пôказ'а́т. Каз'а́т р'іпи́, каз'а́т мела́ї, каз'а́т ус'а́ч'іно: ї оутави́, ї ко́жде. Та теипи́р' пож'а́ли л'у́ди мôлоди́ї. А́ле коли́ је, јак до теипе́р', до сес гуд̧ неи було сви́н'і ди́к'і, неи ї́шли́ ў сеило́. Дес ма́ло в·ер'ха́ми, а туї н'іт, у се́ла. А теипи́р' бли́жат‿са‿ї суди́, маї бли́ско.

Жнива. Коли́ је ўже жо̂́ўтиї ове́с, ни́ва тôта́ жôўта́, тогд'і́ ї́деме́ ж'а́ти, але́ се́рпом, рука́ми.

Серп іма́јет дериўл'ану́ руч'ку, а ови́ен зеил'і́зниї... Тôто́ по́жнеимо, поја́жеимо у снопи́ і кладеме́ ў кла́дн'у. Аж је сеири́ї сноп, мо́криї — у тонку́, аж је сухи́ї ду́же — ў‿тôўсту́. Гет так тôто́ ї́мат стоја́ти два-три ти́жн'і. У два-три ти́жн'і веиземе́ додо̂́му та‿ї ўтак моло́тиме тим ц'і́пом дери́ўл'аним, што ма́је ц'іп одну́ ру́ч'ку до̂́ўгу, одну́ шкур'ану́, ка́жеме ми то̂́му, о́гôло̂́ў. Вид̧та́к ма́је у́јаз̧ку, а‿ўта́к би́лин'. Тим бјеме́, до́ки ви́бјеме пр'іч оуве́с ўвон, а соло̂́му марж'а́тум, маржи́н'і.

До́бре је јі́сти ї ч'олов·і́кови, јак са до́бре ме́лет, а‿ї маржи́н'і ш'ш'е маї до́бре.

Як садити картоплю. Так, коли́ сме-ви́орали, а́ле на р'і́пу тре́ба ора́ти маї глубо́ко, јак на и́нше, маї пуска́ти, ци зна́јете, што то плуг̧, долу́, маї у зи́мн'у, так, ш'ш'е маї бу́р'ше, јак на ту́л'ко.

Коли́-сме тôто́ ви́орали, заволоч'і́ли, тогд'і́ ч'і́неиме таки́ї шо́ри, јамки́. Та‿ї кладеме́ р'і́пу ў ко̂́жду ја́мку ци по-дв·і, ци по-три, а ко́жда к'іли́н аби́ бу́ла, аби́ неи бу́ли ў

Тôтó ĭдет однá ч'іл'ади́на кладуч'і́ абó і ч'олов·ік, аби́ бýло... Мéч'еᵘт так, аби́ однá туĭ, однá туĭ, однá туĭ у туĭ jáмц'і. Аж je ч'оти́ри абó дв·і, абó jак jаки́ĭ завели́киĭ. Аж вели́киĭ — дóста‿ĭ двох, аж мали́ĭ — три, аж ішчé‿д мали́ĭ — ч'оти́ри. А‿ўтáк дрýге ĭдет загр'ібájуч'і, аби́ тôтó бýло фáĭно, рýно, аби́ моглá виходи́ти, аби́ неᵘ пришлó из доли́ни на грýшу та‿ĭ тогд'і́ неᵘ ви́ĭдет, бо ĭдет убýк. Коли́ са‿jави́т м·іц'іко з зимн'і́, jак са ўже ви́jавит пр'іч, тогд'і́ ĭдéмо ґрацáти. А ґрацáме рýно, рýно je пéрш'іĭ раз̧, неᵘ ч'і́неме н'іjáкиĭ шóри.

Коли́ ўже ви́росла гор'і́ та‿ĭ ги́jа пантроᵘвáти, би неᵘ переросла́ пр'а дýже, бо тод'і́ са‿мôлóтит. Виґрацати́ так та‿ĭ ч'іни́ти шóри, штоби́ вôдá моглá ст'ікáти помежи́ н'і, би неᵘ держ'áло‿са бôлóто. Коли́ ўже je ви́ґрацано, бýр'ше н'іч'ó неᵘ ги́jа ч'іни́ти з неў, дóки неᵘ ги́jа jі кôпáти.

Коли́ копájеме, тогд'і́ копájеме та‿ў м·і́хи та додôму áбо ў jáму, áбо ў пи́ўницу. Ў кóго je пи́ўниц'а, бич' тôтó са кáже, пи́ўниц'а ми кáжеме. А ў‿кóго je jáма, кладéт у jáму та так затокни́ти трéба дóбре богдáĭ і пjи́т'дес'ат' цéнту гли́ни, аби́ неᵘ дот'áг̧ мôрóз̧ абó стýд'ін'. Та‿ĭ так стоjі́т, дóки ч'олов·і́кови трéба. Коли́ му трéба, дóбре je jі́сти ĭ ч'олов·і́кови, дóбре ĭ маржи́н'і, дóбре ĭ сви́н'атум. Так ч'і́неᵘмо з р'і́пôў.

Пивниця. — *Ви самі робите пивницю?*

— Пи́ўницу неᵘ jа, алé одéн мáĭстер у мéне та‿ĭ пôмагáў і jа. Пи́ўниц'а са‿рóбит так. Ги́jа раз на тôтó м·і́сто, де са‿хóчет роби́ти, ви́метати гли́ну ўвон. Прихóдит ч'іни́ти там однý такý дирý, а вид̧тáк вози́ти кам·і́н'а та‿ĭ муровáти так помáлу, помáлу здоли́ни, здоли́ни ĭдет, ідéт, ідéт, ідéт, ідéт, ідéт, ідéт дóти ĭ ви́цци ĭ ви́д̧ти, ĭ ви́д̧ти, ĭ ви́д̧ти, ĭ ви́д̧ти, ĭ ви́д̧ти лиш са‿ч'і́н'ат одни́ дв·и́р'і дóти, дóти, дóти доки́, алé ў мéне je спóдом, а‿ў подеjáких л'уди́ĭ je з̧ кам·і́н'ам та коли́ са‿бли́жит кам·і́н'а однó до дрóго, тогд'і́ зви́р'хи запл'іши́ти кáменем, таки́ĭ jак клин, твéрдо стáвит. Ўтак об̧си́плет гли́нôў, аби́ неᵘ іми́ў мôрóз̧ та‿ĭ je пи́ўниц'а. Аж je вôдá там м·і́ц'іко, ви́д̧ти, ви́д̧ти ги́jа ч'іни́ти одéн шанц попи́д дви́р'і. Аж неᵘ je води́, дóбре je, маĭ мáло рôбóти.

Господарські знаряддя. — *Які найважливіші речі, знаряддя у господарстві?*

— Ґражд. Ґражд ,то тре́ба маї пе́и̯р'шиї раз̯ плуґ, аби́ їмаў ч'олов·ік та‿ї виз̯, бо плу́том тре́ба ора́ти, а во́зо̂м штос приве́сти. Тре́ба би їмаў ко́̂су, тре́ба би їмаў грабл'і: і зеи̯л'і-з'н'і і дереўл'ани́ї; ви́ли до́бре би ї зеи̯л'із'н'і і де́риўл'ани́ї. Ги́ja би буў д'у́ґас коло́ хи́ж'і, гра́ца, лопа́та, ви́ла зеи̯л'ізна з̯ ч'отир'ма́ рога́ми. Соки́ру ги́ja би їмаў, пилу́ би їма́ў, до́ўбн'у би їмаў; нуж об·іручниї аби́ їмаў; нуж̯ таки́ї, jак одно́ў руко́ў, што са‿ро́бит. До́бреи̯ би‿ї ва́серваґ, но́жиц'і аби́ бу́ли. Мно́го што тре́ба. Одно́jі дни́ни тре́ба сисе́, а дру́гоjі то̂то́. Та‿ї аж неи̯ je — ги́ja їти дуста́ти, аж je — уз'аў с'і та ўже їшо́ў.

Садівництво. — *Чи у вас у саду ростуть яблука, груші, сливи?*

— Шо то, у ме́не je сада́ та ja то́го вич'іш'ч'у сами́ї. Та ї тод'і ш'ш'е пе́р'шиї раз̯, коли́-м буў молоди́ї, неи̯ знаў-jем та кли́каў-jем дру́ого.

— *Як ви садите дерева чи прищепи в саду?*

— Сади́ти — тре́ба ч'ини́ти одну́ вели́ку jа́му, а то̂ту́ гли́ну , зве́и̯р'хи што je, меи̯та́ти на́бук, то̂та́, што je си́та. А ўже коли́ за́їдет гли́на то̂та́ черле́на, то̂та́ жива́, то̂ту́ на дру́тиї бук. А видта́к садови́ну кла́сти там. Та‿ї коли́ бу́ло шче гно́̂jу, та‿ї то̂ту́ гли́ну пе́и̯р'шиї раз̯ кла́сти на спуд, што бу́ла на земни́ зве́и̯р'хи, а видта́к уже́ мо́жно ї дру́гу гли́ну та‿ї наза́д об̯токни́ти так, jак бу́ла, там на тум м·і́сц'і, де ja jі ви́копаў, аж неи̯ пришла́ з̯ св·і́та. Што jак ви́цци, ja сади́ў ви́цци из л'і́са, копа́jемо ў л'і́с'і таку́м, де ви́росло са́мо, та‿ї jем са‿диви́ў, што туди́, видки со́нцеи̯ схо́дит, бу́ло сим кра́нґом та там-jем го зазнач'і́ў. Та так-им покла́ў, jак там бу́ло, так і туї. Коли́ ўже jа́ма je гото́ва та‿ї je об̯си́пана, тогд'і ги́ja ма́ло потр'асти́, аби́ то̂то́ кор'ін'а так са‿роз̯пра́вило. Та‿ї видта́к, аж je она́ ди́ч'ка, тре́ба бра́ти то̂го́, котри́ї ск'іпи́т та котри́ї іма́т мно́го фи́л'у jа́блок, што натокни́ў соб·і́ зим·і́, та поск'іпи́ти.

Видта́к у с'ім-ви́с'ім-ди́с'іт' го́ду уже́ то̂ти́ jа́блика сут, неи̯ то̂ти́, што бу́ли ў л'і́с'і. С'іс'і́ ўже до́бр'і. Так je з jабло́н'о̂ў.

Jо̂ўнатан, ка́жет‿са, та‿ĭ в·іда́ĭ, не́ зна́ју, по-мад'а́рскиĭ, вад' јак. Jо̂ўнотан из да́ўну, тоти́ сут черво́нниĭ. Одни́ сут таки́ĭ р'аби́ĭ, одни́ сут чеᵘрле́ниĭ маĭ так, одни́ сут чеᵘрле́ниĭ ду́же, чеᵘрле́ниĭ та тверди́ĭ. А тоти́ jо̂ўнатани, тоти́ ма́ло мали́ĭ та чеᵘрле́ниĭ. Лиш то туĭ са‿говори́ло мно́го, каза́ли ша́рґашаґ одни́м ја́бликам, одни́ jо̂ўнатан, одни́...

Сли́ви ду́же ма́ло мо́жно сади́ти, бо сли́ва не слу́жит мно́го. Сли́ва, јак при́ĭдет на н'у мôро́з до́бриĭ, та‿ĭ изме́рзнет та‿ĭ узим·і схнет. Сли́ви — то-м не́ сади́ў, ја́блон'у-м сади́ў. Тôто́ зна́ју. Ја тôто́, до гор'ĭўки ја н'і не́ᵘ јем. Меᵘн'і неᵘ ги́ја гор'ĭўки. Ја ў ко̂рчму, коли́ за́ĭду та лиш ту́л'ко мо̂жу пи́ти а́па м·інера́ли (рум. apă minerală "мінеральна вода") з̧ с'і́ропом, а и́нше н'іч'о́. Н'і пи́во неᵘ пју. Неᵘ занима́ју, то меᵘн'і неᵘ тре́ба. Ја са‿занима́ју ў таку́м, што меᵘн'і тре́ба.

Ле́квар зна́ју, јак са‿вари́т. Неᵘ зна́ју, јак то са‿кет — ле́квар (не мармола́да), маĭ густи́ĭ, јак мармола́да. Ви неᵘ зна́јете, јак са‿кет ле́квар? (— Повидло, варення зі слив.)

Из слиў мо́жно хо́сну вибира́ти таку́: коли́ ўже призр'і́ли, тогд'і кус'ки ви́миᵉтати ўвон, а сли́ви у коте́л. А коте́л тот кла́сти на ва́тру, наĭ са‿гото́виᵉт та‿ĭ м·іш'а́ти ду́же ско́ро, аби неᵘ пригор'і́ло та‿ĭ вари́ти до́ти, до́ки је таки́ĭ загусти́ĭ, јак к'і́сто, коли́ са‿кладе́т у кори́то печ'і хл'іб̧. Та тôто́ је таке́, јак мармола́да. Але́ ми ка́жеме тôму́ ле́квар.

Сли́ви мо́жно роби́ти таки́ĭ из двох драни́ц ф·ірису́ских, ми ка́жеме тôму́ су́шн'а. А вид̧та́к таки́ĭ мали́ĭ би́л'ц'і та ви́плисти тим ло́з'ам та‿ĭ кла́сти над ва́тру так ма́ло висо́ко. Там аби́ ўсе ĭшôў дим, ішôў сим до́ти, аби́ ĭшôў дим, до́ки са‿у́мор'ш'ш'ат. Коли́ ўже са‿пôмо́р'ш'іли, тогд'і мо́жно покла́сти јіх, аби́ стоја́ли. А вид̧та́к тôто́ ду́же до́бре гôто́вити на зи́му вар або̂ јак ч'олов·і́к бите́жниĭ, ви́пити мо́жет то̂јі дз'а́ми из ти слиў. Та‿ĭ із гру́ш'і так.

Лісові дерева. — *Які дерева ростуть у ваших лісах?*

— У нас росту́т смереᵘч'і́на маĭ бу́рше та‿ĭ бук, бу́ки. Јак са‿ке́т, смереᵘч'і́на по-нашему, а по-воло́скиĭ мôлі́т (рум.

molid). Тôтó je маї́ мнóго — смереᵘч'íна та‿І бук. Je І́ jáceᵘн'a, je дес jáвуjiᵖ, алé маї́ мáло. А дубjá так'і мáло дýже.

— *Чи ви знаєте, як треба рубáти дерево в лісі?*

— Тôтó знájу, jак; но, тôтó так ужé, бо ходúў ja дес маї́ даўнó, а теᵉп·úр' уже-м неᵘ ходúў, jак тиᵉп·úр' рубájут паркéти. То знájу, jак са‿рубáje л'іс. Ідет‿са та‿І са раꙋ вúрубат сокúрôў, кудú І́мат пáдати, ци д‿гôр'і, ци ўдолúну — вúтти гúja вúрубати. А‿ўтáк вúцци клáсти пеᵘлý та‿І рубáти, рубáти та‿І бúти дôўбн'ôў, кудú І́мат íтú, абú неᵘ показúла дрýге. Колú ўпáло долý, смерич'íна, аж je комáнда, што гéja чотúри мéᵘтири, рубáт чотúри. Je комáнда, што в·іс'ім абó шíст', абó дúс'ат', дванац'ц'іт'. Такé с'а ч'олов·íк рубáти, де jемý гúja.

Аж je дýже висóко, гóнит. Овúн сам такôЇ идéт на рýне, штобú мóжно припинáти маржúнами абó jак тиᵉп·ир' трактóрами. І здаў матр'іján, кóтре je здорóве ґанц, а котрé je ў серидúн'і мáло жоўтé вад' бортáве, тôтó неᵘ дóбре, лиш крají.

Бук дóбриЇ je до вáтри абó, но, і до jакóгос' úнакого матр'анý, áле смерич'íна je до кóждого дóбра, до фалашúн, а до вáтри неᵘ won'.

Дикі звірі і птахи. — *Які звірі находяться у ваших лісах?*

— Je зájиц'і, je лисúц'і, je вôўциᵉ, je медвúд'і, а свúн'і je дýже мнóго, што‿І шкôду ч'ín'ат л'ýд'ом, тотú дúк'і свúн'і. Je сéрни, je óлеᵘн'і, бурсукú, кунúц'і. За кунúц'і чуў-jем, што ходúли л'ýди даўнó імн'áти кунúц'і, а бурсукú І ja сокотúў, бо І́шôў у меᵘлáЇ до нас. Ўднúну-м неᵘ вúд'іў бурсукá, лиш уноч'í. Вôўка-м вúд'іў удннúну, зájац'а-м вúд'іў, лисúцу-м вúд'іў, а медвúд'а лиш уноч'í, алé ўднúну-м неᵘ вúд'іў, лиш так тудú тотú медвúд'і, што І́дут судú ýлиц'ами, а ôтóго ... н'і.

Казáли, што одéн ч'олов·íк так ч'інúў, ус'íгди головôў так, бо са‿спýдиў медвúд'а, хот'íў го ўбúти, алé тот ужé ўмер. Знаў биў тот, jак тôтó бýло, алé ўмер.

— *Які птахи нахояться у ваших селах?*

— Jак ми jім кáжеме, дрóзди малéн'к'і. Je воронú, je половикú, je орлú, je ор'апкú, такé, што ja вúд'іў. Но кáжут, аж

тут маї јак'іс' п·ітухи́, тоти́ ја не^{и} ви́д'іў, п·ітухи́ јак'іс', тоти́ не^{и} ви́д'іў, бо ја тôтó не^{и} занимáў‿са з̧ тим ади́ у винитóрах.

Вівчарство: молочні вироби. Из виўц'áми так ідéт: наве^{и}сн'і, јак са‿пôкóтат wýц'і, ги́ја ждáти, не^{и} слôбудно дојíти, наї иссýт јáгната до, јак са‿пôкóт'ат у мáрта, та ўже ў мáја мóжно би мáло дојíти. А виттáк пом'іш'áти јі маї у бýрше — ци двáсто, ци три́сто овéц изворошúти дôвóроха. Та‿ї виттáк мáјут у зарáн'і, коли́ је дни́на зáраз̧, ужé ги́ја јіх дојíти. Та‿ї пôдојíти та аби́ їшли́ пáсти. На пôлýдне знôў приїти́, подôјíти та‿ї вид̧ полýдн'а знôў пáсти. На пи́двеч'ур при́їдут, подôјíти та‿ї уже ў ц'íлу травý ги́ја би їшли, аби́ са‿напáсли швид̧ко, бо там уже корóткиї час.

А там до них імáје бýти, до тих овéц, одé^{и}н вáтаг̧, ч'обáн, јак са кáжет ти^{е}п·и́р', та‿ї дрýг'ії учар'і, а одéн, мали́ї лиґ'íнч'ік, гони́ти, струнґáр'.

Тôтó їмáје бýти: мáје бýти в·íдра, у ште би бýло дојíти; мáјут бýти пýтини, у ште процидúт та‿ї от циди́ла, процидúти молôкó. Та‿ї виттáк јего заклáж'іти, роби́ти сир, а сир, коли́‿са ви́н'н'ит ис пýтини тôјі, с тôјі вели́којі, сир у циди́ло, а женти́цу у котéл та на вáтру. Та шше са‿ўч'íнит однá ýрда с тóго. Там маї ги́ја би бýли јак'í ї кофич'ки́, аби́ їмáли ш'‿ч'óго јíсти, лишки́, бл'ýда, учар'í.

Так, јак стојíт стáја туї, там мат бýти дуїнáр'ка, там дрýга коли́ба, там трé^{и}т'а, јак ідé вôўк абó м·ідв·íд̧', аби́ одéн ви́тти, одéн ви́тти та так сôкóт'ат. Так ідéт ис стáјôў.

— Чи медведі або вовки часто нападають на вівці?

— Алé но, рас пришôў м·ідв·íт', тогд'í ја там буў колó‿ўвец', так'í пасти́р' јим-буў ја. Буў одéн ч'олов·íк, шеф-ч'обáн, одéн Кíфа Йвáн, а ја буў ч'обáн. Та‿ї приїшôў м·ідв·íт', áле не^{и} їшôў межи ýц'і, бо колó стáјі испáли сви́н'і не^{и}делéко, та‿ї с'і хáпиў одно пóрôс'а. Та‿ї нас кýл'ко бýло там учар'ý — пјит' ци ш'іс'т' — ус'í сме-б·íгли — не^{и} могли́-сме в·ідн'áти та‿ї с'і пушôў из ним. Іш'ш'é хот'íў ви́бити ї нас м·ідв·íт'.

— Як медвідь ніс порося?

— Уз'а́ў с'і по́рôс'а, вели́ке по́рôс'а, што ї́ма́ло ви́с'імд'іс'ат к'іл. Та‿ї не͡и могли́-сме ї́ти, бо вин, коли́ би ўда́риў ч'олв·іка, та‿ї ме́ртвиї је. Або́ ўз'аў би ї плúту та верг вад' јуку́с колбду, ади́ вад' јаке́с дриво́. В'ід м·ідви́д'а је страх. Вôўк маї т'іка́т, а м·ідв·ít' коли́ са‿осе́рдит, та‿ї уби́ў би. Ід медве́деви не͡и сло́будно ї́ти так дýже блúс'ко. Пушбў м·ідв·ít' усе́ тогд'і там, коли́ ја буў ч'оба́н, та‿ї зашбў у ста́ју. Но, ми бу́ли трудни́ї, бо бу́ла годúна велúка у днúну та‿ї сме-пôўси-па́ли. Не͡и ўч'у́ли-сме, коли́ овúн зашбў у кош'а́ру. Коли́ овúн зашбў у кош'а́ру, ч'у́ли-сме, млину́јут‿са у́ці. Ми са ўс'і посхапл'а́ли, оде́н ви́тти, оде́н ви́тти з ва́трôў. Ади́ таки́ї ма́ли-сме лу́шниц'і, јак са ка́жет, ади́ ко́лет‿са таке́ дру́бно смере́ка та‿ї тогд'і запа́лиме с‿смолбў та‿ї б·іжеме́ ви́д'іти, ште там је. Коли́‿сме ўздр'іли медви́д'а та сме́-вигони́ли ўwон ис кош'а́ри, а ўвин са‿усе́рдиў та‿ї јак јаку́ wо́зме уцý, так ве́ржит та‿ї кул'ухи́ ви́їдут. Та‿ї во́змет та‿ї ве́ржит та‿ї кул'ухи́ ви́падут из уц'і, так заду́же ве́ржит. Та‿ї нам показúў тогд'і пјéт' ове́ц однбји но́ч'і. Та‿ї ўтак‿исме́ го нагна́ли. А ўже на дру́гу нуч' оде́н јесме́-бу́ли сантін'е́ла, по́стом, до́ки‿сме с'і пушли́ додбму. І не́ бу́ли-сме, ку́л'ко ги́ја, бо не́ го́ден буў, не́ могли́-сме суфер'а́ти (рум. a suferi "терпіти") ту́л'ко. Ги́ја сокоти́ти с'і і удни́ну ї́ти з‿уц'а́ми, а ўноч'і аж котри́ї из уц'а́ми їдет напа́сти — до́бре, оде́н пр'и́чет дрôў, а оде́н ги́ја роби́ти с тим молôко́м, а ўноч'і са‿дри́мнит ц'ілу́ нуч' стоја́ти. А наколи́ ма́ло задр'імну́в-им — вин до́ти жуп, а ўже витта́к не͡и мож ви́гнати, бо бјет. Во́змет одну́ та ве́ржит у дру́гу та ўби́ў об·і́. А мо́же о͡удно́ў убје́т і три.

— А на худобу — воли, корови — медвідь нападає?

— Так'і так вели́ку, не́ трафл'а́ў-им, штоби́ ўс'іў при м·і͡ин'і. Ш'ш'е буў-им лег'і́нч'ік у Гуґашéв·і та‿ї прийшбў м·ідв·ít' та с'іў на одну́ коробу, та коли́ ји за́ч'аў істи ту́ї за похребтину та так ре́ўкала, што wо́лоси зн'има́ло гор'і. Та‿ї до́ти, до́ки загна́ў у л'іс, та‿ї доби́ў гет та‿ї зјіў. Та‿ї бу́ло там, мо́же, бу́ли ч'оти́ри ч'обани́, а бу́ло таки́ леґі́нчику, јак сес, та маї вели́ких та маї мали́х, мо́же три́ц'ц'атеро — не͡и помага́ли

н'ічó. Кóждиї са‿бојаў бли́жити, бо вин метáў кам·ін'ом у л'ýди.

(Прішта Іван, 62 роки)

* * *

[Касета №1, В]

Вінчання. Ідýт у свáти двóје м олоди́х та‿ї јіх старин'á. Прихóд'ат до молодóјі і пот·ім но питáјут‿са, ци їмáје д'áку однó дрýге, јегó, јіх старин'і. І в·іттáк прóс'ат авéр'у. Но, аж імáјут, говóр'ат, што дајýт, аж н'іт — н'і. Потôму їдут додôму, їдýт до л'íкар'а, берýт крôў, ўтак із Ви́ш'ави їдут са‿запи́сувати і потôму ждут ди́ўјіт' дин'. В·іттáк са‿в·іᵘнч'áјут, ідýт та зап·ікáјіт. Та‿ї утáк ідýт са‿спов·ідáти до пôпá. Та‿ї утáк увечи́р'і ши́јут ст'аґ. Ідýт та кли́ч'ут дрýшку неᵘв·íстка, а кн'аз' — ст'аґар'á. Ўтак ідýт до кумý кли́ᵉкати куми́ᵉ, би јіх в·інч'áти. Увеᵘчи́р'і, јак ши́јут, јак при́їдут лиґ'ін'і та їдут за л'уд'ми́ та‿ї в·іᵘттáк ши́јут ст'аг, увеᵘчи́р'і. Ўтак, јак са‿росхóдит свáл'ба, увечи́р'і јак ужé скýнчит, узарáн'н'і ідýт за л'уд'ми́ јáре та їдут за тôў жýнкôў, што запл'ітáт, і починáјут јі запл'ітáти. І в·іᵘттáк убирáти јі починáјут.

— *Чи у вас на свадьбі п'ють?*

— Пјут і баби́ і мушч'íни та‿ї потôму са‿ўбирáт нив·íстка у порти́шч'а, в·інóк та їдут в·іᵘттáк до цéркви та са‿зв·інчáјут у цéркви; ўтак ви́їдут wон из цéркви та пýїд'ут на пјац та сп·івáјут на пјацý. Ўтак при́їдут додôму до бáт'ка та‿ї коли́ јіх приїмáје до хи́ж'і, с'ідáјут на лáвиці. Та‿ї ўтак увечи́р'і веᵘчи́р'ајут та‿ї пјут, сп·івáјут, ігрáјут. Та‿ї потôму ўтак ідýт за кумáми назáт. Прихóд'ат куми́ᵉ та кли́чут л'уди́ї за стул та‿ї ўтак пјут та‿ї дáл'і гул'áјут. Та‿ї перикáзујут, но подарýнки та‿ї потôму дáл'і гул'áјут: пјут, сп·івáјут, ігрáјут. Та‿ї уттáк узарáн'і, ўже јак са‿росхóдит свáл'ба, рошшивáјут стаґ, та‿ї молоди́ї зн'імáјут порти́ш'ш'а, в·інóк ізн'імáјут из голови́. В·іᵘттáк, јак са ўже росхóжује свáл'ба, уже неᵘ так ідýт до кумý јáре та несýт колач'í ўweᵘчи́р'і та‿ї кунчáјет‿са ўсе.

— Як запрошують молоді на свадьбу?

— Коли́ перика́зуйут та‿ї ка́жут: "Проси́ла би вас молоди́ї на сес дар мали́ї, за вели́киї прийм·і́т". А молод·і́ ска́жуйут: "Кра́сниї та‿ї вели́киї". Молод·і́ при́їдут так јак до нас: "Проси́ла би вас, аби́сте бу́ли так'і́ до́бр'і, бисте́ пришли́ до нас на сва́л'бу, аж има́їте д'а́ку".

— Чи має молода якесь придане, тобто віно?

— Та‿ї в·і́но їма́јет: дра́нт'а, коро́ву та‿ї бука́тку, зимн'а́, ... пла́ти, дже́ргу, ве^{и}рин'і́, платки́, пити́ц'а ...

Пе́тик, шо са‿ро́бит из во́ўни, шо са ўбира́јет‿са повйр'-хи ве^{и}р'х к'іптар'а́ — вир соро́чки.

Христини. Ја, јак са‿наро́дит дити́^{е}на, ута́к бере́т мо́ш'а та їдет до куми́^{е}, та їдет до по́па́ хри^{е}сти́ти го. Та‿ї ута́к пуп с'ати́т го та‿ї му кладе́т імн'а́ та‿ї ті́л'ко.

І в·ітта́к, коли́ са ўже в·іддајé та берé мо́шу та‿ї кума́ та‿ї подају́т колач'і́ наза́т кум·і́, котра́ са‿хри́стит.

Святвечір. Увечи́р'і на с'атви́чур гото́ўјат істи^{е}: пшени́ц'і, мелају́, р'і́пки, фасу́л', хл'і́ба пе^{и}чу́т. В·ітта́к вечи́р'і вечи́р'ајут. Прихо́д'ат кол'адники́ — кол'аду́јут пид око́нцем, витта́к захо́д'ат до хи́ж'і. Ч'істу́јут іх із гор'і́ўко^{у}ў, із ідо́ў. Го́лупц'у вар'а́т, п·ічу́т ме^{и}д'аніку́, ч'істу́јут іх, в·і^{и}тта́к гул'а́јут, но іграју́т у хат'і. Ута́к сі їдут до дро́го маї. Ўтак дру́гиї маї при́їдут, то́же так ро́бјат — гул'а́јут, пју́т до́ў зара́н'і.

На дру́гиї ви́чур прихо́д'ат то́же з му́зико^{у}ў, гор'і́ўки ім дају́т, істи ім дају́т го́лупц'у, зу́пи, ме^{и}д'анику і так гул'а́јут ја́ре до́ў зара́н'і.

Різдво. *— Які колядки у вас колядують?*

— Ди́ўнаја нови́^{е}на,
ни́н'і д'і́ва си́^{е}на,
породи́ла ў ве^{и}фли́јем·і
Мар'і́ја једи́^{е}на.
Іста Бо́га іста,
Мар'і́ја преч'і́ста,
порождаје, ўповива́је

јегó јак нев·íстка.

Великдень. У пјáтницу великóдну, у ш·іш чáсу, рóбјат в·ічýрн'у і ўпривýт і поᵘтôму у субóту п'ічýт паски́ᵉ та‿ї пи́шут пи́санки́ᵉ, би їмáли, би ўно, на нид'íл'у. Ў нид'íл'у ўзарáн'і ўстáнут і їдýт до цéр'кви с'ати́ти пáску. Јак скýнч'іт слýжбу пуп, потôму при́їдут додôму, об·íдајут. У три чáси пупулýдн'у ідýт на ци́нтар', тóже гул'áјут. Ігрáјут‿са дôў в·іᵘчи́р'у. Увечи́р'і л'агáјут спáти. У понеᵘд'íлнок неᵘсýт кôлач'í на ци́нтар' јáре. Рóбјат слýжбу, дајýт колач'í пр'éтин'ум сі (рум. la prieteni "друзям") та‿ї писанки́ᵉ дôў в·іᵘчи́р'і, так што гул'áјут по ци́нтари.

— *Як ви пишете писанки?*

— Варимé ји́ц'а, в·іᵘттáк кладимé виск і беримé пи́ш'ш'ок та‿ї пи́шеме. Кладимé ў фáрбу, утáк імн'áјет‿са на зилéнеᵘ ї на чеᵘрлéниᵉ і в·іᵘттáк оптирáјеме ї сут писанкиᵉ.

Вечірниці. Ідемé ў вечоᵘрни́ц'і, при́їдеме ў‿однôјі хáти, збиᵉремé‿са, но, мнóго д'іўчáт. Ўтак при́їдут хлôпц·і, пос'ідáјут. Коли́ берýт веритéно, ўпадéт, а ўни́ прóс'ат, би јіх ізн'áно та‿ї утáк цулувáти јіх прóс'ат. Та јіх цулýјеме, ўтак ігрáме, пјемé.

Ісхóд'ат‿са д'іўчáта, нанóс'ат мелáї. Нанóс'ат мелáї, іᵘттáк берýт та ч'ᵉáмшут. Іᵘттáк при́їдет сми́чок, хлóпц·і та зáчнут гул'áти і оци́м ск'інчéно.

Ідýт д'іўчáта та‿ї рóбјат на клáку. В·іᵘттáк чолов·íк ідéт та наїмáт геґедуш'á та‿ї іᵘттáк ідýт... Ўстајý рáно, ми́ју‿са і бéру в·іᵘттáк та захáју ў хáт'і, вар'ý íсти і поᵘтôму їду на робôту: мелáї ж'áти, р'íпу копáти, с'íно роби́ти. Ўвечи́р'і приїду, готôўју јíсти, л'агáју спáти.

Сінокоси. Пýїдет чôлôв·íк, зáчнет коси́ти сі травý. Іᵘттáк ідý, ростр'áсују, обеᵘртáју, грабл'áју, нáвеᵘлики кладимé, нóсиме, мéчеᵘме ў копи́цу.

Сапання картоплі. Нав·існ'í óреᵘме, ч'íниме јамки́, р'íпу кладеᵘмé, іᵘттáк загр'ібáме.

Ул'іт'і пи́р'шиї раз ґраца́ме, удру́-гиї раз ґраца́ме, в·іᵘтта́к увосени́ уже́ копа́ме, но́симе, кладиме́ ў пи́ўницу, у ја́му кладиме́. Ўтак закрива́ме раз с·іном, а в·іᵘтта́к гли́ноў. Ўсе к'інче́но.

Сапання кукурудзи. Нав·існ'і о́р'ат, ўтак с'ijут мела́ї. Пи́р'шиї раз ґраца́ме, удру́гиї раз і потôму жнеᵘме́, ла́миме, ч'ᵉа́мсиме. Кладиме́ на пут, шу́шиме, лу́шч'іме. Ск'інче́но.

Ва́рення повидла. Бериме́ сли́ви, дру́скаме, кладиме́ ў коте́л, м·іш'а́ме, до́ки са згôто́вит і поᵘтôму бериме́, кладиме́ у буркани́ на зи́му. Зajáжиме таки́м паᵒпеᵘре́м і стоjі́т на зи́му. Так са вари́т ле́квар.

Варе́ння зі слив. Беримо́ сли́ви, збира́jемо та кладиме́ у буркани́, ја́жиме таки́м паᵒпеᵘре́м, ута́к кладиме́ у одну́ бл'а́ху вели́ку вари́ти из буркана́ми. І вари́т‿са оди́н час, ута́к бериме́ та кладиме́ ўwон, аби́ стоjа́ло на зи́му. Се jе дулч'ᵉа́ца.

Як пекти пасху. Јак са‿ро́бл'ат на Вели́кдін' паски́ᵉ. М·і́симе, кладиме́ цу́кур, праф д'е копт (Рум. praf de copt ("порошок до печення"), вани́л'іjі, курки́, олôjу і м·і́симе с тим дôво́рôха і потôму кладиме́, ро́биме одну́ па́ску таку́ і меᵘч'іме́ ў п·іч. Се jе па́ска.

Як робити палачінти (столовий пиріг). Јак са‿ро́бјат палач'і́нти. М·і́шу ду́же р'ідко, кла́ду цу́коᵘру, кла́ду вани́л'іjі і потôму бе́ру, кла́ду олôjу у тиґа́н'ку і сси́ч·у, в·іᵘтта́к завива́jу го из мармола́дôў. Скунче́но.

Як пекти хліб. Јак са пеᵘче́т хл'іп. Бе́ру, с'і́jу муку́, кла́ду ў кори́то, рошч'і́н'уjу дру́жд͡ж'і, ўтак пр'іч'ін'а́jу. Јак пр'іч'і́на ви́росте, м·і́шу, кла́ду со́ли, ... олôjу, ўтак јак уже́ зам·і́шу ў кори́т'і, ки́снет два ча́си. Ута́к бе́ру та‿ї кла́ду на стул, вал'а́jу, бе́ру тапч'і́, ма́шчу тапч'і́ оло́jôў, по́т'ім кла́ду ў тапч'і́, кла́ду ва́тру ... Так ро́бит са хл'іп.

Як робити голубці. Јак са‿вар'а́т гôлупц'і. Пе́ᵘршиї раз вôз'му, с'і́ч'у капу́сту, ўтак руба́jу мн'а́со, папри́ґи, пе́ᵘрц'у, куро́к і потôму р'ішка́ш'і, в·іᵘтта́к завива́jу jіх та кла́ду jіх

вари́ти у горне́ц, би са‿вари́ли два-три ча́си. Се так ро́бјат са го̂́лупц'і.

Як садити і квасити капусту. Јак са‿ро́бит капу́ста. С'і́јеме роса́ду наісн'і́. В·іитта́к ви́ростет роса́да, ч'і́ниме́ горо́диц, кладиме́ роса́ду, в·іитта́к ро́бит‿са голоўки́, капу́ста. Ґраца́ме уwосени́, ўже збира́ти тре́ба. Руба́ме јі та‿ї ч'і́стиме. Ми́јеме бо́ч'ку і кладиме́ ки́снути. Голо̂ўки́ кладиме́ здоли́ни оде́н ринд. В·іитта́к кладиме́ ли́ст'а. Ўтак кришéноjі кладиме́. У капу́сту кладиме́ бо́бику, куро́к, ли́ст'а дубо̂́вого і іита́к кладиме́ јі у хи́жи, би ки́сла, до́ки ски́сне. Так са‿ро́бит капу́ста.

Як садити і квасити огірки. Наісн'і́ из оугурка́ми јак са‿ро́бит. С'і́јеме ог'ірки́, по́лиме, ґраца́ме у л'і́с'і. Уwосени́ збира́ме, кладиеме́ јіх у бо́ч'ку. Там с'і́л'у по̂со́лиме, кладиеме́ ў н'у кро̂́пу, пе́ирц'у, ли́ст'а дубо̂́вого. І с‿сим кладе́т‿са оугурки́.

Про квочку. ... Так ро́биме́ іс по̂т'а́тоум. Беириме́ ...ји́ц'а ..., ўтак кладиеме́ јі у одну́ коша́рку; кладиеме́ там с'і́на та кладиме́ кл'у́чку. Сиди́т кл'учка три ти́жн'і. В·іитта́к ди́вимо‿са, котре́ продо̂́ўбане, лише́ де ... ўже роспоча́то. Јак уже́ ви́їшли по̂т'а́та, бериме́ та јі кладиме́ ў оудну таку́ ко̂ша́рку. Ўтак пуддајеме́ јім і́сти, гатку́јеме́ јіх, до́ки сут вели́к'і. Сисе́ так са‿ро́бјат по̂т'а́та. Пи́р'шиї раз јім дајеме́ јі́сти жо̂ўтки́ з јіје́ц, в·іитта́к пшени́ц'і, ўтак уса́, мелају́, до́ки сут вели́к'і. ...

Як робляться джерги (ковдри). Јак са‿ро́бјат джеирги́. Стри́жеме у́ц'і, попа́риме во̂́ўну, ўтак ч'і́стриме, пр'адиме́, насто́же маї ми́јеме, кладиме́ ..., снујеме́, ўтак набира́ме ў ни́чилниц'і, у бе́рдо і ччиме́. Так са‿ро́бјат джирги́.

Як робиться полотно. јак са‿ро́бит полотно. Сі́јеме колопн'і́, ... збиера́ме, чеса́ме та‿ї друг'і збиера́ме, то́же чеса́ме та‿ї ди́р'гаме, бје́т‿са на оде́н бук пов·і́смо, ... В·іитта́к пр'адиме́, вариме́ пр'аж'і́, ўтак ізмота́ме, мијемо́ і набире́мо у ни́чилниц'і, ў бе́рдо та так са‿ч'і́нит полотно́. Так са‿ро́бит полотно́. Забу́ў-им сказа́ти ўсе. Пе́ршиї збира́ме ко̂ло̂пн'і́,

в·іиттáк кладимé моч'íти. Мóчат‿са три ти́жн'і. В·іиттáк ми́јеме и схнут та‿ї в·іиттáк навивáме пôлôтнó. В·іиттáк і‿тчимé, набирáме та так і тчимé. Так са‿рóбит пôлôтнó. Б·íлит са, кладимé го б·іли́ти два-три тижн'і, в·іиттáк полокáме го ў вôд'í, ўтак крáјеме сорочки́ ши́ти. Се так рóбит са с пôлôтнóм.

Весілля. ... Утáк уч'іни́ли свал'бу, кли́кали-сме л'ýди на свáл'бу та‿ї исмé-уч'іни́ли свáл'бу. Ўч'іни́ли-сме íсти, пи́ти, ігрáли, мóвили, сп·івáли. То та‿ї кн'аз', та‿ї дрýшка, та‿ї куми́ фáїно сут, кли́чут куми́, ч'істýјут. Так. У нас тут одни́ куми́ лиш. Та‿ї принеисýт рушни́к, áмпер, пôгари́, мéид'анику, тáрджули куми́ принеисýт. А молоди́ї із жýнкôў фáїно поч'істýјут молоди́ц'у ... Віиттáк ужé сі їдýт доумý. Молоди́ї са‿остајýт дóма, та‿ї так.

Христини. Та‿ї перикáзујут, та‿ї перипрóс'ат фáїно молоди́ї куми́, куми́ молоди́х. Коли́ са‿нарóдит дити́на, із дити́нôў утáк ідýт до цéркви, ... попрóс'ат кумý, кумá даст кри́жму фáїно, так полотнó такé ч'íсте б·íле, пáрну, св·íчку. Дајýт дрáн'ічко на дити́ну, дајýт куми́. Та‿ї молоди́ї сі ф·іли́нов·і поч'істýјут куми́, што куми́ хри́ст'ат фáїно дити́ну та‿ї дадýт зéрна, дити́на фáїна.

Картопляний суп. Теж р'íпу та‿ї кри́шемо та‿ї кладемé там мóркви, петрýшки, цибýл'і, та‿ї ки́сле молокó, сметáни, та‿ї је дóбре.

Квочка. То кл'ýчку покладимé. Кýри са‿нанесýт та кладимé кл'ýчку та‿ї утáк сиди́т три ти́жн'і та‿ї в·іиттáк са‿ви́ведут. Та‿ї дајемé м·іц'íко јíсти јіц'á, в·іиттáк дајемé к'íста з муки́, та‿ї ростýт соб·í, би-сме на својý сáму мáли.

Клака. ... вôўну пр'адимé та‿ї утáк оснôва, ткан'á, тчемé, фарбимé, учч'імé та‿ї у пр'áжу.

Стрижемé ýц'і та‿ї ми́јеме вôўну та‿ї ч'íстриме, пр'адимé та‿ї в·іиттак снујемé та‿ї учч'імé та‿ї упр'áжен'а на сéбе.

Увеичи́р'і, коли́ је там на нуч, пáлиме лôмпу. Та‿ї при́їдут д'іўки́ та пр'адýт та‿ї ми пр'адимé у хи́жи кл'óч'а, пов·í-

смо, верите́но на куж'і́лки, лиш пр'аде́мо. Јак јаке́ пога́не, та ме́ч'іме до^{у}лу́ та кладе^{и}ме́ води́ та ми́ла та ми́јеме ў лаво́рі дра́нт'а. Та і̯де́ме на во́ду вели́ку та полока́ме, би бу́ло ч'і́сте.

Орання. О́риме. Раз͡о́риме, в·і^{и}тта́к ч'і́ниме ја̯мки́ та кладиме́ р'і́пу. В·і^{и}тта́к уже́ там оде́н раз̯ та ўдру́гиі̯ раз̯ граца́ме. А͡та́к ти^{е}пи́р' уже́ копа́і̯ме та с'і но́симе у ја́му р'і́пу.

Білення стін у хаті. Коли́ і̯дет с'а́то вели́ке та во́з'ме ... та͡і̯ в·і^{и}тта́к ч'і́ниме вапно́ зно́ву, розмива́і̯ме у а́мпер'і та͡і̯ там кладиме́ голубо́го та͡і̯ в·і́ж̯ку та͡і̯ в·і^{и}тта́к б·і́лиме ск'і́ни фа́і̯но, би бу́ло ч'і́сте. Та͡і̯ в·і^{и}тта́к берimé та ми́јеме ...

Великодні свята. На Вели́г̯дін' печ'іме́ паски́, хл'іп. Та͡і̯ берimé та прос'і́јеме фа́і̯но муку́, коли́ ку́пиме та прос'і́јеме та берimé та м·і́симе к'і́сто. Там кладиме́ дру́д͡ж'і, кладиме́ со́ли, кладиме́ муку́ у кори́то по-старов·і́цки, јак у нас је. Та͡і̯ тото́ м·і́симе фа́і̯но та кладиме́ ў тепш'і́ та кладиме́ ва́тру ў печ'і. Загр'іба́ме так ко̂че́ргу̂ў та͡і̯ вигр'іба́ме так по-старов·і́цки, но, ко̂че́ргу̂ў, ва́тру, та͡і̯ утта́к берimé, но, та͡і̯ утта́к уже́ меч'іме ў п·і́ч, јак ви́кладет͡са ва́тра фа́і̯но та ме́ч'іме́ ў п·і́ч хл'і́п та там са͡сп·і́чет фа́і̯но та͡і̯ у́тти͡вон та͡і̯ ўта́к уже́ і́сти. Но та͡і̯ так, ута́к ч'і́ниме, лиш ма́ло бире́мо па́ску, би бу́ла фа́і̯но ... та͡і̯ са најі́ст ута́к ади́, пасочки́... Ма́ло бире́мо, тач'а́ме та͡і̯ кладиме́ го ў п·і́ч, би са фа́і̯но спекла́. Ўтак і̯де́мо на ци́нтар'. Там с'ат'а́т па́ску на ци́нтари, то на Вели́г̯ден' раз у гуд. Та͡і̯ ута́к несиме́ домо́ў та при́і̯деме домо́ў та фа́і̯но, пооб·і́дајем с'і фа́і̯но до́ма. А ни́н'о, кум та чолов·і́к та ми пооб·і́дали...

Дитячі роки та одруження. За́ўтри је, бо за́ўтри је нид'і́л'а, а ти^{е}пи́р' ду́же гу́р'ко. Ја бу́ла м·іц'і́ка, са͡оста́ла вид ма́ми. ја ни^{и} ма́ла лиш пјит' го́ду, коли́ ма́ма ўме́рла, лиш-им са оста́ла з ни́н'ом та-м ду́же б·і̯ду^{о}ва́ла-м, бо-м бу́ла мала́; с коро́вами-м сид'і́ла та-м б·і̯ду^{о}ва́ла. Та͡і̯ в·і^{и}тта́к уже́, коли-м ви́шла маі̯ вели́ка-м бу́ла ўже ма́ло, би-м бу́ла ма́ло до́ма, та͡і̯ ута́к-им са ў с'імна́цц'іт' го́ду видда́ла.

Коли-м са͡видда́ла, пришла́-м с'і ўже суди́ (ја не^{и} сид'і́ла ту́і̯ки из мало́ји, ја туі̯ пришла́ на нив·і́ску). Та͡і̯

пришла́ суди́-м уже́ та‿ĭ туĭ до́бре жију́, ду́же до́бре жију́ ш чолов·і́ком. Ро́бит чолов·і́к та‿ĭ ја ро́бју та‿ĭ д'і́ти ўже сут. Іма́ла-м уже че́тверо д'ітиĭ. За чотирна́ц'ц'іт' гốду че́тве^{и}ро д'іти́ĭ уже́ ĭма́ју. Та‿ĭ ти^{е}пи́р' ро́биме, чолов·і́к у одну́м бо́ц'і, ја ў дру́гому бо́ц'і, та‿ĭ, бốгу сла́ва, до́бре жијеме́: по-одну́ĭ корốв·і с·і де́ржиме, аби́ ту́л'ки не^{и} бу́ли таки́, шо би-м бис н'ічо́го там бу́ли. А и́нче — ду́же до́бре жијеме́ ш‿чолов·і́ком. Ни^{е} жијеме́ ли́хо, шо бих са‿би́ли, бо́же борони́, вад' би ште бу́ло та — тако́го не^{и}ма́, штоби́ не^{и} могло́ бу́ти. За и́нче ўже маĭ не^{и} зна́ју, шо вам таке́ каза́ти.

Буденна робота жінки. Уста́ну та‿ĭ фа́ĭно позам·і-та́ме ў хи́жи та‿ĭ приста́вимѐ на шпур гôто́вити і́сти куле́^{и}ш'і, но вари́ти, ка́жите^{и} капу́сти, деморо́јі, коли́ солони́ни гр'і́ти, таке́, но, у нас так іде́, по-старов·і́цки, ка́жут та‿ĭ молôко́. Та‿ĭ ута́к ідеме́ с·і на робốту, до́ма са‿о^{у}стају́т д'і́ти дру́г'і, а ми с·і ĭдеме́ на робốту, би пушли́-сме с'і ко^{у}па́ти ра́но. Те^{и}пи́р' за́раз ги́ја ĭти по^{у}лу́динок гôто́вити, а чи́л'ад' бут' чуж'і́ кôпа́ти, аби́ тôто́ гôто́вити по^{у}лу́динок, та‿ĭ утта́к бу́ду ĭти ўже‿ĭ ја кôпа́ти та‿ĭ ід‿дити́н'і м·іц'і́ку ги́ја ĭти, бо је ў хи́жи. Но, та‿ĭ при́ĭдет ви́чур, изнốў маĭ гôто́вити і́сти та‿ĭ маĭ л'іга́ти. Маĭ ра́но здôју корốву та‿ĭ кла́ду молôко́ на шпур та викина́ју та‿ĭ ч'і́н'у си́ра, бри́ндза. Но, сир ч'і́н'у та‿ĭ в·і^{и}тта́к (јоĭ н'і, не^{и} чи́н'у н'іко́ли, бо ја, молôка́ то́нко пôма́ли је маĭ). Но, та‿ĭ в·і^{и}тта́к ч'і́ниме си́ра та‿ĭ іме́.

— Як ви чинете сир?

— У ку́тлик, но н'і, у ку́тлик ци́деме ци́шкôў. Ци́деме ў ку́тлик та‿ĭ ч'і́ниме там си́ра.

— Як ви робите масло?

— ... кла́ду ў кошин'а́ та‿ĭ та́мки бју ли́шкôў так'і так по-старов·і́цки, не^{и} маĭ маши́нôў вад' ште, лиш по-саров·і́цки, ли́шкôў бју та‿ĭ ч'і́н'у ма́сло та‿ĭ кла́ду ў бл'у́до, та‿ĭ та́мки хл'і́ба з ма́слом і́сти. Унно́, што ма́ло коли́ је, маĭ р'і́тко.

— Що ви варите їсти?

— Каза́ла-м пе́рше, што вар'у́ і́сти. Куле́^{и}ш'а. Куле́шу ва́р'у. Кла́ду у укру́п на шпур та‿ĭ кла́ду со́ли, та‿ĭ ми́ч'у муки́

та‿ї ва́р'у куле́шу та‿ї іме́ з моло̂ко́м, из бри́нзоў, с‿солони́ноў.

— Як ви робите кулешу з бринзею?

— Кла́ду ва́тру та‿ї кла́ду укру́п на куле́шу. Та‿ї кла́ду там со́ли ў укру́п та‿ї ута́к ч'ін'у куле́шу р'і́тку, та‿ї в·і[и]тта́к зам·іш'а́ју та кла́ду куле́[и]ш'і: одну́ версту́ куле́[и]ш'і, одну́ версту́ бри́нзи та‿ї в·і[и]тта́к зар'а́жу куле́шу, фа́їно у бл'у́до та нагр'і́ју та‿ї утта́к і́сти, р'ажена́ куле́[и]ш'а з бри́нзоў. Кла́ду на шпур, аби́ са‿п·ідогр'іва́ла ма́ло, аби́ бу́ла те́пла, з бри́нзоў.

Нате́шу р'і́пи та зва́р'у р'і́пи та потру́ фа́їно ў горнеци́ кул'іш'ірем по-старов·іцки, но. Та‿ї в·і[и]тта́к покла́ду ў кори́то; та‿ї кла́ду та́мки дру́дж'і та‿ї мукы́ б·і́лоји та‿ї в·і[и]тта́к напе́[и]ч'у там на шпо́р'і фа́їниї таки́ї, пуфт'и́нечки с‿хл'і́ба та‿ї ута́к лиш і́сти.

— Ви знаєте, як варити леквар, тобто повидло?

— Но, ја не[и] зна́ју , бо ја не[и] вари́ла ле́квар.

Коноплі та сорочки. Но, пак јак і тчут', што је там маї, јак б·іл'ц'і́ бу́ло даўно́ та бу́ло ї тото́, ко̂ло̂пн'і, та с'і́јали, та кла́ли ў моч'і́ло, та к'іпа́ли, та пр'а́ли даўно́, та не́сли до[у]му́ с'і. Та‿ўта́к уже́ коли́ ви́варили та‿ї помо̂та́ли та бу́ло б·іл'ц'і́ та тка́ли, та ўта́к б·іли́ли ма́ло, би бу́ло б·і́ле. Та‿ї в·і[и]тта́к ч'іни́ли сорочкы́, ши́ли с'і. Фа́їно вишива́ли виши́ван'а та ч'іни́ли фа́їн'і оши́їки. Та сме-вишива́ли та сме-ч'іни́ли вели́к'і виши́ван'а та таки́ї оши́јок оди́н, јак каза́ли даўно́, геї ба́јор те[и]пи́р' у тра́їсти. Таке́ даўно́ бу́ло, но. Но, та‿ї носи́[е]ли́, чи́л'ад' виширива́ли чирле́ним, зиле́ним, волоч'ка́ми. Так је, ци н'і? Ма́ма м·і ш'ш'е б·ізу́но ма́т ти сорô̂ч'о́к.

З во̂ўни, фа́рба че[и]рле́на, зе[и]ле́на, голуба́ та ч'іни́ли‿са волочкы́ даўно́ з во̂ўни та са‿ши́ли сорочкы́.

— З яких частин складається сорочка?

— Стан има́т рукави́, кли́ни ў рукава́х, кли́ни ў станку́ за́ду, напе́ред оши́јок, пр'іч. Унно́, пак сисе́, сисе́ је плич'і́[и], на пли́ч'ох. Сисе́ плич'і́, а сисе́ рукави́, а сисе́ стан. Сисе́ рукави́ са даўно́ держ'а́ли, сисе́ ўже ти[е]п·и́р' унно́, сисе́ сут лопухи́. Сисе́

је сорóчка тиᵉпи́рки, кунц'а́ми зробле́на ду́же до́бра, фа́їна, по-старов·і́цкиᵉ.

— *Що ви маєте в хаті?*

— Унно́ та ште їмáјут у хáт'і? Тиᵉп·и́р' ади́, јаке́ је ў хáт'і. Даўно́ бу́ло маї и́наке ў хáт'і, маї по-старов·і́цкиᵉ. Даўно́ бу́ло, бл'у́да бу́ли гли́н'ан·і, бу́ли дериўл'ани́ї бл'у́да, бу́ли лидар'і́ даўно́ ў хи́жи, лишки́ дериўл'ани́ї бу́ли, горниц'і́ гли́н'аниї бу́ли, но, таке́ бу́ло даўно́ ў хи́жи. А тиᵉп·и́р уже́ маї неᵘ је таке́, тиᵉпи́р уже́ маї фа́їне је, ўже маї ви́ц'іфроване, маї ви́роблене. А даўно́ так бу́ло по-старов·і́цки.

— *У вас є кооператива в селі. Що там можна купити?*

— У копératів·і тиᵉпи́р' је ко́жне, нове́, фа́їне, шо купу́јете. Даўно́ бу́ло бреᵘби́нц'а маї з муко́ў стоја́ла, м·іх то̂ўсти́ї, шкри́н'а бу́ла, ли́шка дериўјана́ бу́ла, што са‿бра́ла муки́. Ко̂ўтки́ тоти́ бу́ли дериўјан'і́, што са бра́ли муки́. Ко́жде, но, тиᵉпи́р' уже́ н'і, тиᵉпи́р' уже маї фа́їне је, тиᵉпи́р' уже́ неᵘ је так.

Кјар', нуж, лы́шка, ну пак ко́жде, што ги́ја ў ру́ки ўз'а́ти, но, коли́ би уже́ маї ма́ла дру́г'і жу́ри, маї н·і ма́ла би ..., ко́жде би с'і шш'е́ нагада́ла на голо̂в·і́, так маї неᵘ мо̂жу, бо са‿жу́ру и́нше. Зараз уста́не дити́на, ги́ја їти д‿дити́н'і м·ін'і́, ги́ја їти копа́ти р'і́пу та мно́го си́жу ту́їки та н·і ма́ју коли́; јої, хвата́јет‿са, ду́же!

Там і ми роби́ли на тра́су, заїме́ ў по̂лонину́, тамки ч'ін'ат бри́нзу. Наколи́ у́ц'і при́їдут — і бри́нзи н·іма́. А бри́нзу ги́ја ў копératíву дава́ти, су́ди-ту́ди та‿ї н·іма́ бри́нзи ўже. Пришли́ у́ц'і — ўже бри́нзи н·іма́. Та‿ї так.

Вовняний одяг. Стриженеᵘме́ у́ц'і, пр'аденеᵘме́ во̂ўну, ч'і-неᵘме оᵘсно̂ву, ткан'á, и‿тчеме́, неᵘсеме́ ў сту́пи. Та́мки п·іха́т у млин'і́ пе́нру, принесиме́ дому́, ви́схнет, покра́јеме. Пр'адиме́ таки́ї снур та ши́јеме сукма́ни по-старов·і́цки, не на маши́н'і, лиш така́ маї, по-старов·і́цки, пога́не, неᵘ је фа́їне. Та‿ї віᵘтта́к рубул'іка́ме та їдеме́ ў сило́ .... ис полôтна́ тôўсто́го покра́ју стан, рукави́ та ўч'і́ниме зупки́ та ши́ју. Коли́ доши́ју фа́їно...

Гриби. ... та сут м·іц'іц'киї, хри́ст'і ма́јут тôўсти́ї та‿ї ута́к они́ роᵘсту́т, роᵘсту́т, роᵘсту́т. В·іᵘтта́к беримé та ўрвимé. Ўтак нагр'íјеме солони́ни та покладимé та́мки пи́рц'у та‿ї покладимé часнику́, а ход' із цибу́л'ôў, хôд' із часнико́м. Та та́мки са‿пеᵘрипа́лит солони́на, покладимé тої часно́к та‿ї пéрицу та‿ї папри́ґи ма́ло та‿ўта́к та́мки са‿засма́жит гриби́ фа́їно. Ўтак та́мки кладимé смиᵉта́ни у гриби́ та‿ї ута́к ужé їма́те гриби́. Вели́ких је, но ја неᵘ хоснува́ла лиш гриби́, ја сиров·ішки́ неᵘ хоснува́ла, лиш гриби.

Квіти. І по-старов·іцки, јак усé, је сис васи́л'ок та‿ї сут чеᵘрлéниї коси́ц·і, одни́ висо́к'і сут, одни́ чеᵘрлéн'і сут жôўти́ї так'і ру́ж'і, та‿ї, но, ус'а́ких коси́ц' таки́х старо в·íцких, гво́здики: чеᵘрлéних, б·íлих, је‿ї запôўнених, је маї уо́бридниї, ч'іни́ли та‿ї в·інки́ с тих голо́здику даўно, Теᵘпи́р ужé неᵘ ч'ін'ат д'іўки́ в·інки́ так'і з голо́здику.

Но теᵘпи́р ужé маї неᵘ је тих коси́ц', јак усé бу́ло...

Буденна робота жінки (продовження). А так'і ма́је ч'іл'ади́на фурт. Но, пак јак ка́жу, жу́нка ра́но ўста́не та їмат ухôд·і, їмат маржи́ну, їмат д'íти. Ідéт та даст корôвам íсти та фа́їно заха́јет у хи́жи та‿ўта́к са‿биᵉрéт пр'а́сти, јíсти д'íтом гôто́вити. Та‿ї кôро́ви в·іᵘтта́к ужé, јак ви́јід'ат, ги́ја їти напо́јувати, на вôду гони́ти, дојíти. Ноᵘ, ко́жде опходи́ти: дрôў занéсти до хи́ж'і, води́ занéсти до хи́ж'і, ко́жде, што лиш хиби́т, ко́жде са‿ку́нч'іт; ґазди́н'а ў хи́ж'і, но.

На Андрія. Пак лиш ту́л'ко што би вам каза́ла, што коли́ је ви́ч'ур та дес у́цци плоти́, та їдут д'іўки́ ку́л'а л'іч'íти — дôў ди́ўјат' кулу́. Аж на́їдет висо́кôго кôла́ — їмат висо́кôго чолôв·íка, аж на́їдут ни́ᵉскôго кôла́ — їмат ни́ᵉскôго чолôв·íка. Та‿ї булше неᵘ зна́ју, што каза́ти вам.

Про мертвих. Пак коли́ ўмрéт — умиᵉрéт. Умрéт чолов·ік, умрéт жу́нка. Та‿ї там беру́т фа́їно та го розбôлочу́т та го ви́мијут, ви́купајут го фа́їно.

(Біліч Марія, 27 років)

* * *

Село КРИВИЙ

[Касета №2 А]
Записано 6 жовтня 1963 року.

Дитинство та юнацькі роки. Ja у пу́дрога ро́ка, коли́-м ма́ў-им, тогди́ муі́ ба́т'ко ўмер. Пото́му пудру́с-им. У ш'іс' ро́ку, коли́-м ма́ў-им, пушо́ў-им до шко́ли. Ку́нчиў чоти́ри кла́си, ў чоти́ри кла́си нас ви́митали ш‿шко́ли ўwон. Бу́лше нас не" прийма́ли ў школу, бо не" бу́ло, не" форма́ло с·а бу́лше кла́су. Пото́му ja им-пушо́ў служи́ти; служиў-им коло́ л'уди́і, лиш за шшом хл'іба одно́го та-м са‿ўбраў та пото́му, коли́-м маў тринац'ц'іт' ро́ку, пушо́ў-им у л'існу́ робо́ту. Робиў-им бутина́ми, буў-им у Ку́рт'а де Ард͡жеш, буў-им у Барла́ду, буў-им у Ілв·і, бу́ў-им у Сіб·ію. Пото́му пришо́ў-им из бу́тином, пушо́ў-им у вос'ко́ три́ц'ц'ат' диўjа́то́го нове́мбра цjатна́ц'ц'атого. Там перибу́ў-им одина́ц'ц'іть м·іс'ац'у. Ви́тти, коли́-м с·а поверну́ў, бу́ло чеда́р'а Ард'алулу́і (рум. Cedarea Ardealului), переда́ло‿са ста́тул Мад'арс'кулуі.

Прибу́ў-им до́ма, у се́му робиу-им коло́ ти́"глу, при ка́псул. Робиў-им вид со́рок тре́того го́да. Со́рок тре́того, ўwосени́, пушо́ў-им до вос'ка мад'а́рс'кого. Перебу́ў-им там пу́дрога ро́ка; у со́рок че"тве́ртого, у септе́мбра м·іс'ац'а, пришо́ў-им дому́ на пе"рм·іс'iju одну́ таку́ та‿і у тум часу́ са‿ску́нчила воіна́ та‿і бу́лше не" пушоу-им. Ўтак пото́му буў-им до Те́ргил' оде́н р'ік, а пото́му інкадра́ли н'а ла око́л [рум. la ocol], на л'існу́ спра́ву оста́ў-им‿са, інкадрова́ли н'а л'існи́к та‿і до́ў те"пир'ішного ча́су прац'у́ju там.

Про військо. У кату́нах, коли-м буў на во́ін'і, пушо́ў-им до Бу́дапесту. У Будапе́сту перебу́ў-им там три м·іс'ац'і і полови́на. Пе́ршо́го ве́чера, коли́-м прийшо́ў там, тогди́ пе́ршиі раз забомбардова́ли... Би́ли бо́мби нас, двох нас, так што лиш жал' бу́ло са‿диви́ти. Три м·іс'ац'і і полови́на маі ко́жду н'іч би́ли бо́мби. У три м·іс'ац'і і полови́на пушо́ў-им на фронт на Коломи́ju... Там-им перебу́ў два м·іс'ац'і і полови́на.

У два м·іс'аці ĭ полови́на са утт'а́ли тру́пи мад'а́рс'к'і, евенту-а́лно ру́ск·і. Пото́му іми́ли нас партіза́ни у сил'і́ Ја́вор, на По́лш'і. Там нас хот'і́ли стр'іл'а́ти, бо ўзна́ли, што ми‿сме-банде́ри н'име́цк·і. Пак пото́му сме-ви́казали, јака́ с'ітуа́ц'ија, та нас лиши́ли. Пушли́-сме ўдоли́ну, заби́ли нас у ла́ґир у Ўжгород'і, н'і, у тум, у Ша́троўґел'. Роби́ли-сме там два дни ў ла́ґир'і, пото́му нас увели́ ў радро́м та сме-роби́ли там, де са‿уби́ли дв·і маши́ни из ме^{и}лі́ц'ијо́ў. Та сме-носи́ли с то́ў ме^{и}лі́ц'ијо́ў проје́кт'іли та бем бе^{и}з нас, ки́нули ў то, ў л'іс. А ви́тти м·ін'і да́ли пје̂т' дн'у мад'а́ри. Та пушо́ў-им додо́му са‿-перем·ін'а́ти та наза́д аби́х приĭшо́ў ута́к. А ја витта́к им-приĭшо́ў і бу́лше не^{и} хот'і́ў іти́. Сид'і́ў-им у л'іс'і.

Про Довбуша. — *А що ви чули про Довбуша та опришків?*

— Так ка́жут стари́ĭ, што ў сило́ на́ше привезло́ опри́шку, каза́ли. О^{у}ни^{е} бу́ли ... заĭшли́ туди́ опри́шки та‿ї пото́му они́ росс'і́ли‿са, поўс'іда́ли по го́рах, н'і не^{и} ўс'іда́ли‿са суда́. А пото́му, јак са розмно́жили маї ма́ло, маї боґа́то л'уди́ĭ, тогди́ они́ пришли́ та са‿за́чали опс'іда́ти ўже ўс'у́ди у сил'і́. Посили́ў‿са наро́д та ўтак са умно́жило. Тото́, што бу́ло, каза́ли, што они́ чу́ли, прика́зуваў рас стари́ĭ ме^{и}н'і, што каза́ли, што шше бу́дут суда́ ходи́ти ко́ни и визе́ бес ко́ниĭ си́ми дворами́. А дру́гиĭ л'у́ди каза́ў, што уд ве́бурел'а. Тоти́ изл'уби́ли ўже з ро́зуму, бо они́ не^{и} зна́јут, што гово́р'ат, што ўже пре́ де^{и} тот [рум. prea de tot]. Ўтак каза́ли, што ўс'акиĭ і^{и}нд͡ж'ін'і́ри, што бу́дут друл'і́ри ходи́ти ў посто́лах зил'і́зних та‿ї усе́. Та‿ї ус'а́к'і ф'іґу́ри і́зо мно́ў то прика́зували. Но та‿ї ута́к те^{и}пи́р уже́ ви́димо сами́ĭ, што визе́ бес па́ру хо́д'ат, ис паровў визе́, машини́ ўс'у́ди. Наро́д б·ідува́ў ду́же у с·ум сил'і́. У нас у сил'і́ б·ідува́ли ду́же, б·ідн'і бу́ли ўс'і́гди. Те^{и}пи́р уже́, уже́ јак наста́ло по́сл'і се́ји во́їни, ба́чили, што са‿прова́-дит маї и́нак уже́, так што маї до́бре жију́т л'у́ди. Ко́ждиĭ има́т асіґуро́ваниĭ хл'і́п сеї.

Село та його частини. На́ше сило́ са‿зачина́јет вид готара́ ру́шчанского, Л·а́спид^{е}а. Там је бога́то наро́да, што

жијýт. Маї б·ідно жијýт тоти́ л'ýди на Л·áспид·і. Алé там, за Л·áспид'ôў, прихóдит Плаўн'ік. Ми пид колó Мирóно, сис д'ал Томнáтик (рум. deal Tomnatec), Берешí, Горовéц, Бендрéслоп, Берéст'а, Пел·ібетýра, Ми́куў, Лешитý, Суропáт, Ґрупшóра, Зинзирéн, Дáнкул, Рýн'а, Сáминчино, Теруґáш.

Ізвори́: Судá гôр'і, гôр'і сим ізвóром вели́ким — прінчіпáлул ізвôр (рум. principalul izvor) — је Криви́ї, а виттáк је Кел·іґетýра однá там, је Бендирéнул ізвóром Берéнск'і. Уттáк је Кáм·інчин ізвôр та‿ї Пеᵘнтáја.

Сорти дерев. — *Які дерева ростуть у ваших лісах?*

— Је ў л'ісу, је ўс'áк'і спéᵘчіјі. Маї б·ілше је смерикôв·і та букóв·і. Даўнó, коли́ ја јим-роби́ў, рубáло‿са, роби́ли-сме ис пиᵉлôў, рубáли-сме сокирáми смеричинý. Смерикóвиї корôвáли-сме, рубáли-сме на полôви́ᵉну та‿ї уттáк т'ігали л'ýди саб·інами. Изгон'áли с перéмислом по-пјáт', по-ди́с'ат' у ек'і-п·і бýли, декотри́ї л'іс завеᵘли́киї. А ви́тти ўт'агли кýн'ми до на рáмпи, теᵘр'хáли ўтак ужé ви́тти на корчýл'і, а ви́тти т'ігали на дýра фáбрику корчýл'ами, кýн'ми. Та вид букáт, букóве д'істóве, так јак с'іс'і д'істи́ч'і там маї прінчіпáлне (mai principal), што сут. А и́нак, коли́ ми са‿наричáт, коли́ је‿ї трипéт'іјі, је‿ї бер'іза, је‿ї éлен, је дубóвого. Дубóвого мáло је ў нас. Но а тéᵘпи́р ужé, јак са‿рóбит ... посеᵘрéдин'і, їдут рубáјут дрýґани ў л'іс'і, из горóда удган'áјут так лиш, ідéт соб·і трактóр, бирéт соб·і з м·іста ут пн'а, т'áгне трактóром дôў на рáмпу. Там тир'хáјут на ваґóни, кладýт на шéла, вóзит, ремарки́ вóз'ат, áбо кудá ї так бувáт, т'ашкиї вóзи та берýт на тим фунікулáри, фунікулáрами. Там три-чоти́ри л'ýди рóбл'ат на фунікуларóх, штоби́ даўнó трéба бýло с тим дéривôў там, аби́ ми то пришлó на доли́ᵉну. Та дýже маї лéкшу робóту нарóдови.

Букóве са‿рубáјет тóже так, јак і смерикóве, пиᵉлôў са‿пидрубáјет та‿ї соки́рôў з однóго бôку. Ўтак са‿порубáјет пиᵉлôў з дрýгого бôку та‿ї утак, јак упадéт — рубáт‿са на мéтеᵘри задôўге, колóлô‿са дотеᵘпéр та‿ї утáк зновá на мéтеᵘри. Мéтеᵘр три́ц'ц'іт' зависóко бýло, а мéтеᵘр заширóко. То

буў ме́теᵘр. Так што ї там аби́ преда́ли зна́ти, наро́да бога́то. До́ки зро́биш ме́теᵘр, ме́теᵘр пјêт′, бу́лше н′і. Но, але́ то теᵘпе́р са‿изган′а́ло рука́мы та т′ігали са́нками л′у́ди, јак де са‿трафл′и́ў каз. А теᵘпе́рки ро́бл′ат канало́м. Тим ізган′а́јут, ви́дно, канала́мы удоли́ну ў ракаш′і та‿ї ута́к пото́му во́з′ат из ремарка́ми в·іда́ї до на ра́мпу принч′іпа́ли.

Полювання. — *Які дикі звірі находяться у ваших лісах?*

— Шче суда́ наха́дит са меᵘдви́д′і, о́лен′і, се́рни, лиси́ц′, во́ўк′і, сви́н′і ди́к′і бога́то. Меᵘдви́д′і жију́т полони́нами, котри́ї жију́т маї мно́го из ма́ргоў ул′іт′і, а сви́н′і ри́јут, ід′ат... уосени́ їдут доля́ми, бли́жут‿са, хил′а́јут малајі, р′іпо́ў ри́јут. О́лен′і, а се́рни — тото́ неᵘ чин′а́т н′і шко́ди, то жије́т, гра́јут так со́б·і ч′і́сто. Маї принч′іпа́лне сут: то о́лен′і та сви́н′і та‿ї меᵘдви́д′і, што неᵘсе́т продукц′ију теᵘпе́рки на́шуї держа́в·і.

Теᵘпе́рки, коли́ бу́ло товариші́ з Букуре́шту та ўби́ли три меᵘдви́д′і, теᵘпи́р, с′ијосени. Ўби́ли три меᵘдви́д′і, ўби́ли по ше́ст′ свини́ї, о́лен′а та‿ї ца́па. Меᵘдви́д′а ду́же т′а́шко стр′іл′а́ти. Меᵘдв·ід′ је пер′ікуло́зниї. Аж неᵘ са неᵘ ўбје́т іᵘс пе́ршого ра́зу, јак ма́јет бу́ти, аби́ ўпаў, та їде́т на чолов·і́ка, бјет чолов·і́ка. ... Стр′і́лиў меᵘдви́д′а раꙁ, медв·і́д′ уста́ў на дв·і но́ги та ру́шиў іᵘд ме́ᵘн′і д·ире́кт. Аж им‿стр′і́лиў дру́гиї раꙁ, то́же ў гру́ди, не́ ўдаў... Та‿ї тре́т′ії раꙁ, јак уже́ у не́го ўда́риў, та-м ўпаў пе́ред не́го, што ми пр′іч кро́ўл′о́ў но́ги забри́скаў...

Вода́ска...тогди́ са‿орґанізу́јут л′уди́ї грома́да, та одни́м бо́ком пу́їдут л′у́ди та го́н′ат, а дру́гим бо́ком пу́їдут там на шта́нду та зас′іда́јут, пушкаш′і, котр′і стр′іл′а́јут — стр′іл′ц′і. Ја ста́нуд та‿ї с′іс′і јак пригон′ат до́ў там, што на оде́н на ко́тро́го — стр′іл′а́је. Усе́ уд пеᵘршу́ туї на шта́нд′і, стојіт соб·і запре́таниї, аби́ го неᵘ ви́тко, неᵘ ку́рит н′іч, стојіт так ти́ᵉхо моме́нт, коли́ рас со́б·і зв·ір на не́го іде́т. И́нче неᵘ је таке́ пер′ікуло́зне ду́же. Меᵘдв·ід′ је ду́же пер′ікуло́зниї. Аж го са неᵘ ўбје́т зара́с, то б·іда́. А и́нше н′е.

Коли́ бу́ло у ш′і́јис′ат пе́ршого, ш′і́јис′ат дру́того, това́риш Д′о́рд′е Апо́стол, та тогди́, ми сме-бу́ли ў ґе́н′і, гони́ли-

смо, а оде́н стаў на шта́ндтах. Јак са‿вер ме^{и}дв·і́д′, вели́киї оде́н, та с тих пра́во на ме́не, на пјит′ ме́те^{и}ру уд ме́не. А ја тогди́ ре́ўкаў-им, хот′і́ў н′а там уби́^{е}ти, та‿ї‿им-стр’і́лиў, але́-м не^{и} стр’і́лиў у не́го. Уби́ў-им са, аж не^{и} ўго́диў та буў-им не^{и} ўпаў, та ўтак буў н′а уби́ў на сме^{и}рт′. Але́ стр’і́лиў-им, так гор’і́лиц’, два ра́зи. Та ўтак ут′і́к, поб·іжа́ў ... на това́риша Д′о́рд′і Апо́стол, тогди́ го ўби́ли... Іс тим јем-го́стиў, утак пото̂му ... та ўсе-м убиў.

А из свин′а́ми го́стиў-им маї мно́го ока́з’ії. Раз в·іўц’і пришли́, ади́, бу́ли-сме троје́ та два пушли́ гони́ти, ја стаў на штант, то бу́ла зима́ вели́ка, та ви́шли чоти́ри сви́н’і на ме́не. А ја ... так‿им стр’іл′а́ў та ўбиў-им ус’і чоти́ри бука́ти. Бу́ли сви́н′і вели́к’і та‿ї замута́ў-им‿са там, то не^{и} бу́ла ді^{и}ри́кц’іја на́ша, ў Би́ср’ім. Замута́ў-им та-м перида́ў там у план м·і́ста.

А ка́зу маў-им гут те^{и}пи́р у Ква́сниц’і, ў По́л′анах. Сид′і́ў на шта́нд͡з’і та стр’і́лиў оде́н бр’іґади́р за одни́м свин′о́м вели́ким та не^{и} ўго́диў, а ја сид′і́ў коло̂ ^{о}дно́го бу́ка ўпа́де^{и}ного та спер ве^{и}пи́р’ на го́лу лиш на одни́ два́ц’ціт′ це́нту... за голу́, голово̂ў, увир’х зуба́ми, та з-за стра́ху, јак буў-им стр’і́лиў лиш так, не штоб-им клаў пу́шку ў ди́рку, лиш-им стр’і́лиў та‿ї ту́л′ко шча́ст′а маў, шо-м уго́диў-им у са́му го́лôву маў та ўпаў, а и́нак‿им-буў гôто́виї.

— *Як ви ловите живих звірів?*

— Кладемо́ с’ітки́ на во̂ўци. Коли́ хо́че^{и}мо їми́ти во̂ўка та кла́демо с’ітки́ на доро̂гу тôту́, би вин ла́поў уз’е̂ў пе^{и}ре́дну. Та‿ї в·із’ідемо́ ў с’і́тку, укри́јемо воро́нку паперо́м, а пото̂му верх утр’асе^{и}не́м ли́^{е}стом, аби́ їму́ не^{и} ўтак би не^{и} н′у́хали пид н′ус, бо и́нак не^{и} пу́їдет на с’і́тку, лиш аж не^{и} обн′у́хајут. Та ўкри́јеме вори́^{е}нку, но́жцим бу́рим паперо́м, а пото̂му ли́стом сухи́м попиттр’а́сујемо, аби́ не^{и} ви́д′іў. Та ўтак буў-им пилнува́ў, ма́ў-им..., шо-м маў у Го̂ўди. Коли́ іде́т та сту́пит там, ўха́пит го та ўтак с’і́тка са уд вори́^{е}нки не^{и} припина́јет до бу́ка н′і́ґда. Лиш са‿зниме́ тôто́, а́нкора тôта́, або́ са‿ўја́жет оде́н буту́к, аби́ ун муґ іти́ с тим пома́лен′ки, би са‿т′і́гаў. Бо аж не^{и}

мóжет ітú дáл'і з м·íста, овúн тогдú вир'íʒ соб·í нóгу. Та‿І пýїдет на тр'ох ногáх, а остáнет са с'íтка там.

У сóрок сéмого гóда пушóў-им у Бард'íї; ч'инúли-сме контрóлн'і у кантóн'і у однóго јáгра. Пушлú-сме з бр'іґадúром двојé. Та‿І ми, јак‿исмé-скýнч'ілú контрóл', пушлú-сме ўдолúᵉну, а бр'іґадúр са ўсе остáў трóхи з-зáду. Пушлú-сме на кантóн, іждеᵘмé однú два-три чáси — тóго неᵘмá. Пушлú-сме назáд гор'í, дúвиме‿са, а там дв·і с'іткú злáдан'і: однá бýла з однóго бóку дорóги, а друґа бýла у друґум бóц'і дорóги, бо вин, д'е об·ічéї, імат ітú так опхóдит..., кýл'ко-тýл'ко поклáсти серéд дорóги јакýс хашч'íну, бо вин там ужé вертáт‿са, ... неᵘ опхóдит тудá. А бр'іґадúр јак ішóў, ўтак јак приїшóў у хашч'íну та ступúў там. Ўхáпиў му одну́ нóгу, а вин тогдú са‿напýдиў та са верх та ступúў друґóў у друґу капкáну, так што об·í нóги бýли му там. Колú‿сме-пришлú — вин там са‿вал'áў доʸлý. Та бýли-сме неᵘ вúїшли д‿немý, там погáно то на веᵘчúр'у. Там‿исмé-пришлú, ... росч'инúли-сме капкáну, та‿І утáк исмевúїн'али та‿сме-принéсли ўдолúну, бо му побúло дýже нóги. С'íтки вóўч'і бýли, бýли бýли меᵘдвéж'і, поломúли би му нóги на дорóз'і ...

Птахи. Судú ў нас сут маї бýрше воронú, што іх трéба ўбивáти, абú неᵘ казúли гн'ízда пот'átум тим друґим, што сут фолосníї, што појідájут ус'ákиї мýхы іᵘз л'íса, што принéсут шкóду л'ísу. Тотú ўбивájеме, стр'іл'áме. Сорóки ўбивájеме тóже, тóтó неᵘ сут дóбр'і; сóјі, половикú. Половикú сут однó дóбр'і, фолосни́, а однú сут неᵘ дóбр'і. Тотú, што појідájут пот'áта, тотú ўбивájеме, а тотú, што неᵘ јід'át пот'áта, што неᵘ шкóд'ат та дојідájут ґúнди, тотú неᵘ ўбивájеме. Мнóго так је так'í, што фолосни́ сут, што мóжно стр'іл'áти, што мóжно јíсти. Је тотú орапкú, у л'íс'і, што дóбре јíсти сут. А друґúх с'удú такúх неᵘ је, штобú до јíства, ґóтиц'і. Ґóтиц'і сут велúк'і, мájут дóў три-чотúри к'íла одéн і половúна. Тотú са неᵘ бјут, лиш тотú са‿бјут на аўтор'ізáцију. Без аўтор'ізáції неᵘ слóбудно бúти.

Тоти́, што ро́бл'ат шко́ду, тоти́ сут маї мали́ї, та сут си́в·і; туї че́рево їма́јут си́ве. А котри́ї, тоти́, што неи ч'ін'ат шко́ду н'іја́ку, тото́ сут тоти́ вели́к'і таки́ї — арме́ ми јім ка́жеме, лиш они́ неи ч'ін'ат н'іја́који шко́ди. Је оде́н ф'іл' вели́к'і, тоти́, што сут р'аби́ї, тоти́ знôў ч'ін'ат шко́ду, што појіда́јут мали́ї се́рн'ата, коли́ са знач'ін'ат або за́јац'і мали́ї појіда́јут. Там то знôў бјеме́.

Звірячі шкірки. Шк'ірки́ до́бре сут из зв·ірини́, та‿ї из лиси́ц'. Из лиси́ц' сут до́бре накла́сти би́їлиш, оде́н чолов·і-к клаў у ко́бат, а́бо до́бр'і, јак но́с'ат одни́ на пле́чох книгин'і за го́нор. Куни́ц'і сут у нас, што до́бр'і сут та‿ї сут дороги́ї. Тото́ знôў, они́ но́с'ат книгин'і, так на го́лу. Жиди́, они́ носи́ли з них в·інки́ тоти́, рабини́. То бу́ло ду́же дороге́. Та ўни́ плати́ли за одну́ куро́пку пјит' ти́с'ач леї. Та с ко́ждоји куни́ц'і лиш бра́ли хво́стик, вир'х із хво́стом; та с то́го-с ізроби́ў, ту́л'ко-с ізроби́ў одну́ ша́пку тоту́ до субо́ти. Та јему́ тре́ба бу́ло так'і два́ц'ц'іт' бука́т куни́ц'. Так што сто ти́с'ач леї куштува́ло одна́ ша́пка ў жи́да, тôто́ бу́ло.

А је ри́с'і с'уди́ ў нас, лиш ду́же р'ідко рис' је. Ја заби́ў одну́ рис' чоти́ри го́ди теипи́р, у пјит'д·іс'а́т' диўја́того го́да уби́ў-им одну́ рис'. Ду́же фа́їна бла́на у не́ј — сму́шок; ус'а́к'і, ўс'а́к'і куло́ри їма́јет, јаки́ї еґзісту́јет: черле́ниї, чо́рниї гоулуби́ї, б·і́лиї, жо́ўтиї — ус'а́киї, зиле́ниї. Ду́же фа́їна зв·ірина́, лиш је перікуло́сна. Заїда́т зв·ір'і́ў ў л'і́с'і: се́рни, о́лен'і зр'і́жут. І до чолов·і́ка са‿бере́т, коли́ каз је. Ду́же фа́їниї скотина́, їмат у́ха мале́ин'к'і, фа́їниї, кôро́тк'і у́ха, а у со́ск'і ма́јет оде́н чу́п, је таки́ї ки́тиц'і, таки́ї дôўг'і. Хво́стик іма́јет коро́ткиї, на пјит' це́нту задôўгиї, але́ чо́рниї ду́же, св·і́тлиї чо́рниї, а ре́шту бла́на јего́, јак-им каза́ў, што је ўс'а́к'і куло́риe, ўс'а́к'і куло́риe по́сибил

— *Коли дикі звірі можна забивати?*

— Коли́? Хот' котро́го ча́су. Лиси́цу мо́жно би́ти лиш уwосени́, лиш тогди́ је сму́шок до́бриї, бо она́ ул'і́т'і, увесн'і са‿ўго́д'інит та пога́на је. Лиси́цу лиш уwосени́ мо́жно би́ти.

Вôўка мóжно би́ти хот′ коли́, бо тут бувáје, реп·ітôр је, што заїдéр зв·ір ус'ак у л′íс'і, коли́ сн′іх покри́јет.

Куни́цу тóже лиш ywосени́, вит сиптéмбра м·íс'ац'а мóжно би́ти ji, коли́ ўже студи́т, тогди́ ўна мат ужé блáну своjý дóбру. Та‿ї дôў мáрта м·íс'ац'а куни́ц'а їдет. Лиси́ц'а тóже дôў мáрта м·íс'ац'а мóжно би́ти. А рис' мóжно би́ти хôт′ кóтриї час, та‿ї вôўка хôт′ кóтриї час. Медви́д′а мóжно би́ти лиш ywосени́, ут сеᵘптéмбра м·íс'ац'а та‿ї дôў деᵘцéмбра, дôў кунц'á деᵘцéмбра, а виттáк ужé неᵘ слóбут би́ти. А óлен′і мóжно би́ти ут пјитнáц'ц'атого сеᵘптéмбра, коли́ зач'інáјет‿са рикóвище, јак са кéт, то ў них је бенґан·і, та мóжно тáм одéн м·íс'ац' держ'áти водáску на н′і, а бýрше н′і. Цáпы, с'і сéрни, н′ікóли неᵘ мóжно би́ти. Цáпа мóжно би́ти за аўтор'ізáц'ijý спеч'ijáл′ну уд м·ін′істéра. Хто хóчет jijí купи́ти, плати́т двáсто пјит′д·іс'и́т′ лéју та‿ї утáк мóжет уби́ти ji. Тóже у в·існ′í лиш у л′ýда м·íс'ац'а, а ўwосени́ н′í, теᵘпи́р са неᵘ бјет‿са. Лиш у jýлija м·íс'ац'а, jýлija-аўґýста м·íс'ац'а, тогди́ коли́ ї они́ мáјут, ігрóвишче, кáжут, імперек'éре (рум. împerechére "спаровування" тварин, звірів).

Сви́н′і ди́к'і мóжно би́ти вид кунц'á сеᵘптéмбра, уд пéршого октôўбра дôў фебровáра кунц'á, дôў пéршого мáрта. А виттáк н′іт, бо потôму што они́ сут, ч'ін′ат малńї порôс'áта та ўтак ужé са контурбýјет лíніште (рум. se conturbă liniştea "порушується спокій").

Вироблення шкіри. Зв·ірини́ сут, што билó вôўка, лиси́ᵉцу, куни́ᵉцу, рис', јак са ўбјет, та ми лýпимо. Туї, межи́ ногáми зáдними, притнéт са мáло, лиш тýл′ко на двáц'ц'іт′ цéнту: из одгóго лáпки ди́с'іт′ і з дрýгого лáпки ди́с'іт′. Та‿ўтáк са‿лýпит на бурдýф. Фáїно са‿обрóбјат, облýпит‿са ї нýхт′і са‿ви́робит фáїно. Раз нýхт′і са‿остáвит на шкýрку, на смýшки, а рéшту са ст′áгнет, так лиш ýха му беᵘрéмо — ўс'о гет. Неᵘ знáју, так што коли́ са‿облýпит, та са‿кладé назáд, нат′áгнемо на дóшку однý та ви́ᵉсушимо та ўтак коли́ са‿ви́дит сухá, тогди́ са‿рóбит. Ги́ја оброби́ти фáїно ви́вер го из однý, берé‿са на вагý та л′ізет дулý сирс'т′ із них.

... п·ітухý, шо з л′ісовúх, шо сут, та тогдú їдемé у мáрта м·íс′ац′а са‿зач′інáјет, пéршого мáрта, тогдú, колú ўже зимá згúнет у долúну, лиш ужé у ве͡ирхáх је, тогдú онú ч′ín′ат ігрóвишче. Та там не͡и мóжут жúти, бо рас клúмат, лиш ітú на шрáту, на пúнду. Там не͡и мóжут робúти úнак. Та‿ї са‿маў нат′т′ігáти потúхи ў тот час, колú вин ігрáјут, ро͡узум·íјете, вин, тогдú рóбит ијúц′і, сл′іпúї. Он не͡и чýјет, н′і не͡и вúдит тогдú, колú грат, там м·інýту абó пуўм·інýти, тогдú са‿нат′-т′ігáт ід нéму. Та дóти са нат′т′ігáјемо так, дóки што прúїдемо блú͡еско, што мóжно го ўстр′іл′áт′ ў них. Бо аж би їшôў маї так, знáти маї дýже, а вин пот′ámит та ўтак т′ікáт. А ўтак, што лиш на пјат, та‿ї у тот час, кýл′ко вин ігрáт, у тот час ми натхóдиме. Тýл′ко са‿удвéрнимо на триц′ц′іт′-сóрок мéтру, што мóжно го ўстр′ілити.

Ме͡идв·íд′, колú ywосенú ўже, у кунц′á де͡ицéмбра, тогдú вин захóдит соб·í ў берлýх свуї. Вин мат при тôму бирлýт, так јак одéн чолов·ík хы̆жу соб·í рóбит. Изрóбит соб·í там из колóд′а, нанóсит соб·í хáшч′і ўс′ákоји, накрúў фáїно тим лú͡естом, глúном позакривáт фáїно. Там јемý тепло́, так јак і ўл′ít′і. Так′ін′ хот′áт уч′інúти, би са‿прибирáјет на зú͡ему — домовúну ... Сидúт там вид кунц′á деце́мбра м·íс′ац′а дôў мáрта м·íс′ац′а; овúн там сидúт, зáрас три м·íс′ац′і штобú ховáт‿са в·ід зв·іривúн. Годýјет са — лиш што соб·і ссет лáби из но͡ухт′íў; такúї обичáї јегó је. У мáрта м·íс′ац′а, ўже колú зимá вит перéд, што маї малá зимá је, тогдú ўже вин вихóдит вúтти ўwон та ўже шукáт ísти што-не͡ибут′. Онú ч′ín′ат, говор′ím, шо шéвет‿са вид медвúд′і у апр′íл′а м·íс′ац′а. У апр′íл′а м·íс′ац′а, тогдú са‿чú͡ен′ат. Медв·íд′, медвéдиц′а однó чи͡ен′ат, по двóје толуч′áт, маї бýлше н′і, лиш двóје; обичáї такúї је. Та‿ї у тот час, колú онá імáт то͡улуч′áта, дýже перікулóсно је ч′олов·íкови, би їшоў ид н′уї, бо онá тогдú бјет ч′олов·íка. Колú аж би нé стр′іл′áў н′íч′ó на св·ít′і, їде попереду та‿ї тогдú она соб·í côкótит свої шшин′áта.

За вôўка, вôўк не͡и імáт бирлóга стаб·іл·ірного, оставúчного, лиш хóдит, заўс′игдá хóдит, лиш де би соб·í наїшôў, соб·í јакýс′ грáну, штобú са‿пожe͡ивúў. Вôўк ч′ínит і по дúс′а-

теро, і по одина́ц'ц'атеро шшин'а́т, так јак і кут'у́га ди на́штере [рум. naşte "родить"], г'а́та. Бо́ўка мо́жно і́ми́ти то́же, ја не[и] зна́ју, коли́ са‿ше́н'ат, тогди́ они́ ма́јут ізно́ў, так јак і медви́д'і, берло́г такі́ї, штоби́ са‿ўш'а́нит заўча́с, бо там два-три ти́жн'і, тоти́ ўже шшин'а́та мо́жут ходи́ти за неў. Тогди́ мо́жно ду́же ле́хко імн'а́ти шшин'а́та. Попа́сти ў нору́ там за сл'і́дом. Буваје ўже, коли́ шшин'а́та ма́лен'ко маї́ вели́к'і сут, тогди́ наза́т уже́ схо́дити ци лет'і́ти, зна́јете, там. Та‿і́ поза́ тим го́ло́сом јіх мо́жно попа́сти на н'і та‿і́ аж там забра́ти ўс'і. Јак с'а ўтра́фиў каз у оде́н ў нас гут те[и]пе́р, оде́н ја́г'ер у По́л'анах та і́миў ше́стиро. Бу́ли ди́ўјатеро ўс'ох та ше́стиро і́миў, а тро́је ўха́пила она́ ў зу́би та‿і́ по́ўт'іка́ла з ни́ми.

[Зайці] ро́д'ат‿са по чоти́ри ра́зи, по пјит' раз на год та‿і́ ч'і́н'ат то́же по пја́теро, по ше́стиро мали́х, а лиси́ц'і ч'і́н'ат по тро́је, по че́твиро, то лиш раз у го́д'і, навис н'і́, у ма́ја м·іс'ац'а. О́лен'і ма́јут імперик'е́ре ywосени́, септе́мбра м·іс'ац'а, оде́н м·іс'ац' дура́т, обича́л'но вит пјетна́ц'ц'атого септе́мбра до пјетна́ц'ц'атого окто́ўбра, де́ржит оде́н м·іс'ац' — рико́вишче, ка́жет с'а по-на́шому, ута́к ч'і́н'ат по одно́му тел'а́тини; дво́је не[и] ч'і́нат, лиш одно́, навис н'і́, у јўліја м·іс'ац'а; тогди́ они́ са‿мно́жат.

Се́рни ма́јут, то́то́ ігра́јут‿с'а, у јўліја м·іс'ац'а та‿і́ зача́тл'а аўгу́ста, а ч'і́н'ат у ма́ја м·іс'ац'а, у апр'і́л'а кунц'а — зача́т·ија ма́ја, тогды́. Се́рни ч'і́н'ат по дво́је, по одно́му, по дво́је, мале́н'к'і. Сви́н'і ди́кі ма́јут ови́нн'і імпере[и]ке́рел'н'і децембра м·іс'ац'а та са‿пло́д'ат у ма́рта, кунц'а́ ма́рта, у апр'і́л'а ў зача́т'і. Сви́н'і ч'і́н'ат і по дванаи́ц'ц'атеро, по трина́ц'ц'іт' бука́т; тоти́ с'а‿пло́дит маї́ ду́же.

Птахи (продовження). Пта́хы с'ис'і́, што прихо́д'ат из дру́того кра́ју до нас, сут с'іс'і́ ла́стовиц'і на́ш'і, што ўwисн'і́ прихо́д'ат, у апр'і́ла м·іс'ац'а прихо́д'ат суда́, та ц'і́ле л'і́то жију́т у нас, ч'і́н'ат соб·і́ гн'і́зда попіт хати́, ус'у́ди попит хати́ ў л'уди́ї та‿і́ сид'а́т соб·і́ до́ў се[и]пте́мбра м·іс'ац'а. У се[и]пте́мбра м·іс'ац'а тогди́ витхо́д'ат. Там они́ са‿пло́д'ат у тум, у тих ма́јут гн'і́зданки там, пло́д'ат‿са, ви́тко јім, јак с·і но́с'ат

сли́ўн'і пот'а́тум мали́м істви́ там, јак году́јут јіх там. Об·ішну́јут тере́су, ч'ін'ат ус'у́ди попіт хати́ из гли́ни тоти́ гн'ізда; так што лиш там одна́ ди́рочка, т·іл'ки она́ захо́дит, бу́лше там дру́ге по́т'а неᵘ ї́мат што шука́ти, бо они́ неᵘ заїда́је, зна́јете. А у септе́мбра соб·і в·ітхо́д'ат у́цци уд нас. А таки́х пот'а́т дру́гих, штоби́ у нас бу́ли, опс'іда́јут‿са. Жураўл'і с'іс'і, што ї́дут, с'іс'і прихо́д'ат. Іду́т з одно́го кра́ју св·іта та ї́дут у дру́гиї, туда́ ў м·іста́ маї те́пл'і, куди́ са‿нахо́д'ат.

Про життя людей. — *З чого у вас люди живуть, тобто чим вони займаються?*

— У нас жију́т л'у́ди маї бу́рше из маржи́ни, суда́. Наро́д бо б·і́дниї, зна́јете. Зеᵘмл'і ду́же ма́ло ма́јеме, наро́да је бога́то, так што жију́т із маржи́ни.

Маржи́ни де́ржимо с‿с'і́ном. Ко́симо уже́ ўл'і́т'і, там у аўгу́ста м·іс'ац'а зач'іна́јут коси́ти. Ко́симо ко́сами, а пото̂му са‿розбива́јет вали́, би маї то́нко бу́ло. У ве́реᵘмн'а схне маї до́бре, витта́к оберта́је на дру́гиї бук, јак прусхло́ до полови́ну, оберта́јет‿са на дру́гиї бук, витта́к са‿грабл'а́т уве́чир'і ўже́ акура́т. Грабл'а́јмо ў нави́ᵉлки, аж неᵘ је сухе́ до́бре, на дру́гиї ден' маї ростр'аса́јемо раз та маї са‿пересу́шит, а пото̂му зграбл'а́ме у нави́ᵉлки, но́симо на ру́дах таки́х, ме́ч'імо ў копи́ц'і а́бо ў о̂бо̂рух, јаки́ї котри́ї чолов'і́к за ї́ма́јет. Аж је о̂бо̂ру́х — на о̂бо̂ру́г ме́чут, аж неᵘ ї́ма́јут о̂бо̂ро́га, то ме́чут у копи́цу. Так ро́бит‿са фа́їно, обче́шет са из верхо́ў або́ ўздо́ўжн'і на бо́ц'і та‿ї ута́к уже́ ўзим·і со̂б·і во́зит чолов'і́к до̂му́ та‿ї году́јет маржи́ни. Во́зит доᵘлу́, кла́деме ў о̂бо̂ру́г до́ма або́ на хл'іў...

[Касета №2 В]

Про Довбуша та опришків. ... І они́ таки́ї с'іл'ниї бу́ли, шо они́ дес' хот'і́ли — заїшли́ на ка́су, ви́брали грош'і́ і тод'і́ зане́сли доў вер'хи́ до полони́н і ч'ини́ли соб·і́ та́мки одну́ бич'-пиўни́цу і там пр'и́тали грош'і́. І так они́ і ходи́ли, і ходи́ли, і ходи́ли. Іх неᵘ муг н'іхто́ поб·іди́ти, іх н'іхто́ неᵘ муг іᵘзлови́ти. Пото̂му, шо он таки́ї буў си́лниї, так'і маў збро́јі, шо јего́ неᵘ ї́мн'а́ла н'і ку́л'а, неᵘ ї́мн'а́ла н'і са́бл'а, а н'іч'о неᵘ

ĭмн'áло. Потôму вин дóти ходи́ў і ходи́ў, дóки он са пол'уби́ў іᵘз однôў жонôў, котрá імáла чолов·íка, називáў са Звинчýк Штефáн. І он ходи́ў і ходи́ў, і ходи́ў, і л'уби́ў‿са до нéјі. Та‿ĭ тоти́ хлóпц'і з ним ходи́ли.

Посл'íдного часôў тот Дзв·інчук Штефáн неᵘ муг јемý зроби́ти н'ічогó, бо вин буў си́лниĭ, а неᵘ таки́ĭ, што буў си́лниĭ, си́лниĭ буў. Тот таки́ĭ буў заси́лниĭ, шо у млин'í жорнý, шо тóч'іт кукурудзи́, јак кáм·ін' жорнови́ĭ іᵘгрáў, то і так, коли́ точ'íў зéрно, коли́ вин клаў соб·í там рýку до середи́ни і браў однóју рукôју ісхопи́ў і поклáў на белтáґ соб·í. Маў таки́ĭ белтáґ вели́киĭ і клаў на белтáґ, на тупори́ш'ш'а, на держ'áк, і јíхаў до гори́, таки́ĭ буў засилни́ĭ. Но јемý н'іхтó н'іч'ó неᵘ муг уч'іни́ти, пóки он пол'уби́ў‿са дýже с тôў жонôў. Знáјете шо, кýрва — кýрва, тотá зради́т хôд' јáкого чолов·íка розýмного, ход' јáкого пис'мéлного, ход' јáкого м·ін'íстра, цáр'а змудрýје, не би неᵘ змудрувáла однóго чолов·íка маĭ такóго. І потôм, коли́ ўже приĭшли́ часи́, он пушôў до хôлóди так іᵘз тôў жонôў, і буў дýже трудни́ĭ. Он і нóчôју ходи́ў і вербоᵛвáў колó хати́ĭ. Котри́ĭ продáў воли́ ĭ дýже грóшиĭ мáје, вин забрáў, пон'íс до гори́ ĭ захôвáў. І потôму вин прикрáў‿са і пóтом тáмки жон'í пôклáў свôјý голôву на јіјí кол'íна і јемý зáчала ви́пеᵘрисати гóлôву ...

Шо ч'іни́ла, зáч'ала јегó спитáти. Кáже: "Дôбош, Дôбош, скажи́ ти мен'í в·éрну прáўду, шо ти мáјеш такý си́лу, шо теᵘбé неᵘ мóжут уби́ти?". А вин таки́ĭ за дурáк і јуĭ јі сказáў: "Ја, кет, мáју туĭ три волóси ў голôв·і, кáжет, так'í, што тоти́ три волóси коли́ би в'íбраў, а потôму, кáжет, пшени́ц'а такá јаровá, котрá са‿рóдит на грôб·í, де чолов·íк помрé, а потôму там ви́ростеᵘт так'í три стéбла пшени́ц'і. Іᵘз тих тр'ох стибéл уз'áти зернá, зернá пшени́ц'і, і положи́ти ум·éсто с ти́ми волóсами і ч'іни́ти из вóску вит пчул таки́ĭ мозóлик, такý кýл'у і положи́ти тôтó до пýшки і тогд'í менé, кáжет, мóжно тим уби́ти". І так онá зроби́ла. Коли́ јемý шнýберила ў гôлóв·і і онá јемý в·íбрала тоти́ три вôлóси і онá јемý прибáгнула годи́ну. І так он, коли́ му ви́шн'уберила, ўже приĭшôў час, уже ĭ в·ін сôб·í појíхаў с ти́ми хлóпц'ами у својý дорóгу, куди́ мáли

jíхати. Когдá ўже ў к'íлко м·íру часóў, у тúжн'у або ў м·íс'ац' одéᵘн, прújíхаў вин назáд до нéjі, вéчеᵘром. Прijíхаў і закричáў с-пит хáти:

— Шо д'íjеш, жóно? Пускáї менé, — кед', — до хáти!

— Ох, — кáжет, — ja тебé неᵘ пуш'ш'у, бо ja, — кáжет, — Стефанкóви, ґаздóви мóму, веᵘчéр'у готóўл'ý, — кáжет. Он кáжет:

— Пушчáї менé до хáти!

— Ої, ja тебé неᵘ пуш'ш'ájу, ў мéне,— кáжет,— двúр'і зáмкнени. У мéне, — кед', — двúр'і тисов·í, зáмки шталов·í, ja тебé тут неᵘ пýш'ш'у. Он и сказáў:

— Ох, — кáжет, — не помóжут твójі зáмки, ан'í двúр'і тисов·í, jак ja пидлóжу свójі плéч'і, зáмки твójі бýдут вотскóч'іти, повитстájут і ja дýїду до хáти до тéбе, — он кáжет. Онá, жонá, кáже jемý:

— Ої, ja, — кáжет, — цим часóм, — кáжет, — Штефанкóви, кáжет,— веᵘчúр'у готóўjý. А се, — кет, — веᵘчúр'а бýдет пилнá, ус'íм л'ýд'ом бýде диўнá.

Она jемý проказáла, што когдá owúн би jі зроᵛзум·íў, то wин буў неᵘ їшóў до хáти, он буў са обернýў і п·ішóў буў соб·í ит хлóпц'ум свójім і неᵘ зашóў буў до хáти, шо owúн неᵘ порôзум·íў. Колú он, знájете, пидложúў свójі плéч'і і двéр'і розламáў. Колú переᵘступúў пôрýх, так jак ýтти до хáти, Штефанкó Дзв·íᵘнка буў на пôд'í, гôр'і, і так ис пýшки у прáве плиᵉчé jегó дур, стр'íл'йᵉў, і он тогд'í неᵘ ўпаў дол'íў, лиш исказáў:

— Ої, — кет', — хлóпц'і мojí, хлóпц'і, — кáже, — ужé, — кáжет,— менé кýрва зрадúла,— кáжет. — Ну, кет', абú-сте знáли, хлóпц'і, у кýрви тýл'ко в·íри, jак на бúстр'ії вóд'і п·íни. А ви, — кет', — хлóпц·і мôjí, хлóпц·і, бер'íт менé на топóрц·і і нес'íт менé, — кет, — у Чóрну гóру, де ja са, — кет, — родúў, там, — кáжет, — наї гúну. Нес'íт менé, — кет, — у Чóрну гóру, у висóку полôнúну, де-м са, — кет, — нарóдиў, там наї ja, кет, гúну. І там менé, — кет, — закопáїте, — кáжет, — і т'íло мôjé на друбнúї букаткú посоч'íт і до гróба полôжíт, шобú [п]тúц·і неᵘ

прил'іта́ли ї моје́ т'і́ло не^{и} рознôш'а́ли. А ви, — кет', — хлôпц·і, ід'і́т, — ка́жет, — додôму і фа́їно стр'і́блом-зло́тôм под'іл'і́т‿са і по св·і́ту розиїд'і́т‿ са, і лиш'і́т, — ка́жет, — хлôпц·і, рабова́ти, а́ле їд'іт дôму́ і пожен'і́т‿са і начина́їте ґаздова́ти.

Про сильну людину (велетня). Наї поду́мају, ци мо́жно прика́зувати таку́ о́дну праўдика́ц'іју. Ш'ш'е те^{и}пи́р' не^{и} ло́вит мене́ тут, не^{и} ло́вит, шо буў оде́н, шо л'уби́ў‿са л'існôў, шо јему́ подарова́ли те^{и}пи́р' тако́ї, шо ун браў бу́ка ц'і́лого з зимн'і́ і кла́ў côб·і́ на пле́ч'і ї н'ус côб·і́ до^{у}дôму; но тôто́, знаје, таки́ї при́каз.

Бу́ло даўно́ ў одно́м раз'і́ў, коли́ тра́фило‿са д'е́ло, шо ў нас буў једе́н уч'а́р' і^{и}с тими́ в·іўц'а́ми л'ітова́ў і зи-мува́ў. І так он зимува́ў у зим·і́ диле́ко, у поло́нин'і́ сам. І у но́ч'ојý при-јі́хала одна́ д'іўчи́на ид не́му. Ови́н подиви́т‿са, шо тôто́ за д'іўчи́на. Вин ди́вит‿са, шô то д'іўчи́на крас'і́ва, фа́їна, зда́бна, а ја́к ови́н сами́ї, јему́ са зда́ло, шо вин би са‿пол'уби́ў из неў. І так ови́н са з неў пол'уби́ў і она́ јего́ запита́ла, шо би вин хот'і́ў, шо би́ ўна́ јему́ подаро^{у}ва́ла. Ови́н соб·і́ запроси́ў, шоби́ јему́ да́ла путе́^{и}р'і тако́ї, шоби́ не^{и} бу́ло тако́го запуте́рного чолов·і́ка на ц'е́лом све́т'і. Она́ јему́ сказа́ла:

— Ја тôб·і́, хло́пче, л'у́пку муї, ја тôб·і́ пôдару́ју, ку́л'ко бу́деш ти ж'ада́ти од ме́не.

Так ови́н, јак са‿пол'би́ў ис тôў д'і́ўчинôў, і јему́ подаро^{у}ва́ла си́лу, і ови́н пушôў і запрôбува́ў оде́н бу́ч'ок таки́ї мали́ї і пôто́ргаў та‿ї го́ ви́т'аг. Ах, јему́ ш'ш'е тôто́ не^{и} ўда́ло‿са. Ови́н ка́жет, мен'і́ тре́ба маї бу́рше си́ли. Она́ јему́ маї подихну́ла дô ро́та і дуста́ў си́лу маї вели́ку. І п·ішôў, попрôбува́ў бу́ка вели́кôго і ви́т'ах ис кор'ін'ам і пôкла́ў côб·і́ на пли́ч'і і прин'і́с додôму. Коли́ покла́ў, верг із плича́ ўпере́д хи́ж'і і аж хи́жа задри^{е}нча́ла. І вин пôра́доваў‿са, шо вин таки́ї силни́ї. І так вин са‿л'уби́ў ис тôў д'іви́цôў, по́ки уме́р, та‿ї ту́л'ко.

Про вівці. — *Чи у вас є вівці і що ви робите з овечої вовни?*

— Так, імáме ýц'і. На уц'áх ви́ростет вȏўна, жýнка пострижéт ýц'і і попáрит вȏўну водȏў кипјáчôў і ви́шушит вȏўну, а виттáк росскубéт вȏўну на друбни́ї волоски́, а виттáк почýстрит вȏўну, а виттáк попр'адéт вȏўну. Алé ис тȏјі вȏўни вóлос ви́т'агнет і видд'ілит кіли́н, а штим оᵘстáнет‿са к'іли́н — из вóлôсу пр'адéт оснȏву, а ш‿штиму пр'адéт и ткан'á. Тиᵉпи́р' оснȏву наснујéт на сноᵘвáл'н'у і виттáк нар'áдит на кроснá і нáпнет тôтó. Потȏму імáје ни́чилниц'і, імáје бéрдо, імáје такý лáбу зи спȏду, де ногáми потȏптујет. Імáје таки́ї пóтôк, іᵘмáјет ц'іўки́ і сýчит ц'іўки́. Імáје потȏму чȏўник і кладéт ц'íўку ў чȏўник і хпáје там крус' тôтý нáтру і пронирáје ничилниц'ами́ гор'í-доᵘлý. І тóже маї бје ти́ми нáбиўками і пôтóм маї пронирáје, назáд бјет нáбиўками. Но ужé ви́ткала тôтó сукнó. То са ў нас називáје пéнура. Виттáк тôтó сукнó неᵘсéт у стýпи і там стýпи п·іхáјут дв·і дóби. Коли́ ви́п·іхајет, што онó ўже потôўст'íјет, і ви́тти ви́н'н'ет і ви́шушит тôтý пéнуру, а виттáк принесéт додȏму і нисéт до сабȏwа і сабý ши́јет сукмáн'а.

Село. — *Чи ви чули, коли і звідки перші люди прийшли у ваше село?*

— Так, ја чуў з мóјіх д'ідý стари́х, шо тут, у Кривýм, неᵘ бýло лиш дв·і-три хиж'í, а потȏму приїшлó л'уди́ї маї из дрýгоjі пáрти: из Бóґдана, из Јас'ін'á позаходи́ли с'уди́ л'ýди і так поки́ пôмáлу-пôмáлу, дóки са рôзмножи́ло туї сиᵉлó.

Одяг. — *Як одягалися давно у вашому селі?*

— І нáш'і дáўн'і л'ýди ходи́ли ў wолȏс'у дȏўгум, носи́ли аж до на пли́ч'а wôлóс'а, дȏўге. І носи́ли таки́ї холôшн'í, і носи́ли сукмáна, і ходи́ли ў постȏл'іх. Тут бôкáнч неᵘ бýло, áн'і шужéн неᵘ бýло, а жóни неᵘ носи́ли ґáт'і, носи́ли сýлоп. Коли́ їшли́ до в·íнчан'а, виддавáла‿са однá д'íўка, а онá їмáла постоли́, волóки, тóже унýч'і с пéнури їмáла, сукмáн корóткиї, однóстаїниї из полôтнá тôўстóго, бо б·ілéного неᵘ бýло. Утáк імáла ýплетети с'імéни з вȏўни, тôтó бýло запрошéне ...

Так тôтó је, штул тут називáјет‿са, бо коли́ ши́јет‿са ис пéнури́ новóјі, холȏшн'і са‿називáјут, і так ч'олов·ік тôтó

нóсит одéн пôгýт, одéн гут, а ў гут, уже јак са‿постáр'ијет, тôтó л'ýди тôмý кáжут штýли.

Лісова робота. — *Яку роботу люди виконують у лісі?*

— У л'íс'і, туї у нас, так је. Ідýт л'ýди до л'íса і мнôг'í л'ýди, двáц'ц'іт', трúц'цат' л'удúї, сóрок л'удúї ідýт до л'íса. Імáјут пúли, ім дустајýт пúлники, імáјут сокирú, вúстр'ат сôб·í пúли пúлниками. І виттáк по-два ў парт'íјі, і по-три ідýт. Одéн пидрýбује гач'ýґу сокúрôў, а два пúл'ут пилôў. Гач'ýґа ўпадéт до^{у}лý, виттáк берýт і ч'опýјут двојé, а одúн корýјет áбо л'íтом лýпит, бо л'íтом са‿лýпит, а óсен'у, зимôў са‿корýјет. І виттáк то дéриво виопч'опýјут і облýпјат áбо опкурýјут; виттáк јегó пом·íр'ајут на вúс'ім митéру, áбо на ш'іс' мéтиру (кôтрé маї тôўстé), áбо на ч'отúри мéтири (котрé маї тôўстé), а котрé тонкé — на дванац'ц'іт' мéтиру і розрубáјут пилôў, і зач'ýл'ат фáїно сокúрôў на однýм бóц'і. І дрýг'і л'ýди прúїдут ис саб·íнами і тôтó кивáјут, крýт'ат і гóн'ат на ізвúр удолúну, а на ізвóр'і сут кôн'і, кôтр'í їмáјут виїцé ис чофлúнками і так кôн'і тотú (чофлúнки прúбјут до тóго бо^{у}тукá) і везýт на рáмпу. На рáмпу привезýт, там видберýт, кýл'ко тôто їмáје куб·íку, і виттáк тер'хáјут на ваґóни і шл'ут на машúну велúку. І так на машúн'і велúкуї ви^{е}тúр'хујут і шл'ýт до ф·íриса, котрúї рубáт дошкú з нéго.

Одруження, господарка і садівництво. У нас туї у сил'í так је: јак одéн лиґ'ін' ужéнит‿са та‿ї óзмет сôб·í д'íўку на жýнку, а виттáк рóбит сôб·í хúжу, рóбит сôб·í хл'іў і виттáк сôб·í садúт сад на пóле колô хúж'і, і тôтó сôб·í закладéт у гôрóт, і тот сад садúт сôб·í, алé из л'íса дúч'ку їдéт та‿ї вúкопáт та прине^{и}сéт і посадúт сôб·í колô хúж'і та‿ї тôтó гнојíт, та‿ї тôтó гаткýјет, дóки тôтó пидростé. Колú тôтó пидрôслó, тогд'í пет і нарубáт у мáрта м·íс'ац'і ск'іплинéц' из дрýгôјі јáблони, кôтрá јáблун' дóбра, велúк'і јáблика їмат і так нарубáт сôб·í прýт'ічко однóгол'íтнôго і прине^{и}сéт, покладéт у скрúн'ку п·іскý, а ў п·ісóк тотú прýти накладéт. Там стојíт до мáја м·íс'ац'а, а рубáти рубáт на мáрт'і, бо аж не^{и} рубáт на мáрт'і, на дрýгих

м·íс'ац'ах неᵘ је дóбре рубáти. У мáја м·íс'ац'а, колú ўже корá видстајéт, тогд'í овúн ч'íнит гýїла мáло из вôску та‿ї мáло шп·ірт натурáл [рум. spirt natural], та‿ї мáло смолú из гач'ýґи та‿ї ч'інит гýїло, такé би бýло р'íтке, јак мáсло. Та‿ї виттáк рубáт ч'опú доᵘлý из јáблони такúї затôўстúї на пјêт' цéнту, на ч·отúри цéнти, на с'ім цéнту і дôў вúс'ім цéнту маї тôўстé рубáт; і виттáк тôтó прýт'а переᵘтенáт по-два пýп·інки абú їмаў прут; і виттáк тот прут затéшит на одéᵘн бук, уч'íнит так јак клинóк лиш на одéᵘн бук; і імáт изроблéне из дрýгôго прýта сухóго такúї однá кóп·іст' — клинóк; і виттáк надóтнит, јак прúтнет пúлкôў розсôшку у јаблонú; виттáк ножéм фáїно зарунáт, скам издúјит, абú неᵘ бýло скáму н'ijáкôго; виттáк ножéм кôрý надóтнит на три цéнти заглубóкô збôку і тим кóп·іст'ôў, што сôб·í ўрóбит, захпáт там і тôтý кôрý видвéрнит і потôму тот прутóк, што затесáў јак клинóк на одéн бук, захпáт тáмки попрú кôрý і óзмет тôў мáст'ôў гýїлом і фáїно обмáстит і заўјáжит платúну такý дôўгу, на два пéрсти заширôку, і тôтó обмотáт та‿ї заўјáжит, та‿ї нúткôў обмотáт, та‿ї заўјáжит, та‿ї виттáк тôтó вид мáја м·íс'ац'а на ўwосенú, јак са‿прúїмет, дóбре ўгодúў та‿ї на ўwосенú вúростет на пумúтир та‿ї на одéн мúтир пресáза завелúка. І так тôтý јáбл'ун', јаблон'кú маї многúї насадúў і гнојíт, абú тôтó рôслó і опкóпујіт, обґрáцујіт і у ш'íз' гôду ужé тотú пресáди рóд'ат јáблика. І так садú ў нас, у нáшум сил'í, так ч'ін'ат л'ýди і так са‿ розвóд'ат ис садáми.

Порося, свиня й солонина. Колú хóчеме імáти солонúну, коᵘпýјеме, ідемé ў базáр, коᵘпýјеме однó пóрôс'а малéн'ке, вит ш'іс' тúжн'у, вид вúс'ім тúжн'у та‿ї платимé по двáсто лéᵘју, по трúсто лéᵘју за ôднó пóрôс'а. Принесимé дôмý, изрóбиме однý скрúн'ку і покладимé го ў скрúн'ку та‿ї там гôдýјеме: дајемé молôкó сôлóтке, крúшеме кулéшу ў молôкó сôлóтке, ч'íниме молôкó квасné с‿сôлóткого, крúшеме кулéшу ў молôкó квасné — годýјеме, дóки їмат дúс'іт' тúжн'у, дванáц'ц'іт' тúжн'у; а виттáк ужé лýпиме р'íпи та‿ї тримé р'íпи та дајемé р'íпу јíсти. А виттáк пôмáлу мелајý вéржиме по жмéни, дáле по прúгорш'ах, дóки пидростéт, што ўже је

вели́чке, што ўже ĭмат дôў три́ц'ц'іт' к'іл. А витта́к, ул'іт'і, је ја́блика, дајеме́ ја́блок, маĭ дајеме́ ўта́ви, маĭ дајеме́ зе́рна пома́лу, маĭ ча́мшиеме ли́сту, па́риме, дајеме́ л'ітом дôў сикте́мбра м·іс'ац'а. Вит сикте́мбра м·іс'ац'а, вид октôўбра уже́ запира́ме, аби́ неи ходи́ло н'іку́ди, би спа́ло ў хл'ів·і, к'іар аби́ ĭма́ло мале́н'к'і, аби́ са неи схо̂жувало. Закулцу́јеме, покладиме́ колце́ у бу́д͡зу му́, у гук, аби́ неи ри́ло, бо јак ри́јет, а ўно ро́бит та са‿зро̂бл'ујут та‿ĭ неи си́тјет. Та јак закоулцу́јеме та‿ĭ дајеме́ јісти, ме́лиме уса́, з уса́ муку́ ч'іниме у млин'і. Ч'іниме и му ч'ір, у ч'ір си́племе молôка́ сôло́ткого, аж је ма́ло, р'адиме́, дајеме́ пи́ти, та‿ĭ дајеме́ му јісти р'іпу варе́ну; та‿ĭ да́л'і гôто́виме му куле́шу из р'іпи, кладиеме́ муки́ ма́ло на р'іпу, м·іша́ме та гôто́виме куле́шу та‿ĭ тим гôду́јеме, поки́ уже́ потôўст'ијет, што је на ди́с'іт' це́нту, на двана́ц'ц'іт' це́нту і на пјêтна́ц'ц'іт' це́нту солони́на. Та‿ĭ витта́к р'іжеме, шку́ру лу́пиме доулу́, бо ш‿шку́ри ч'ін'ат (че́л'ад') постоли́ сôб·і на л'іто, аби́ јім ле́хко ходи́ти ў постôл'іх, на поло̂з'і роби́ти, ґраца́ти ходи́ти, бо суди́, у нас, го́рами хо́д'ат чи́л'ад', берда́ми. Т'ашке́ о̂бову неи мо̂жут носи́ти, лиш ле́хку.

По́рôс'а зар'іжеме́, солони́ну зн'а́ли ми з не́го, розу́тнеме на дв·і полови́ц'і солони́ну, котре́ ис че́рева, ви́рубаме, то́пиме на са́ло. Са́ло си́племе у таки́ĭ бл'а́хи або́ ў слоĭки́ си́племе са́ло. Солони́ну пов·ішеме у пут, пу́стиме на н'у дим чере́з зи́му на одни́ два м·іс'ац'і, аби́ са‿ви́будила, аби́ са‿закур'іла вид ди́му. А витта́к солони́ну изн'а́неме, поруба́ме на бука́ти мали́ĭ, на три́ц'ц'іт' це́нту у кадра́т і посо́лиме, і папри́ґу наси́племе, і покладиме́ у таки́ĭ берби́нц'і. І стојіт солони́на ц'ілиĭ гут, і два го́ди, по́ки појіме́ солони́ну. Јак појіме́ — дру́ге по́рôс'а купу́јеме.

Сани. — *Чи ви знаєте, як робляться сани?*

— Са́ни? Ми ду́же требу́јме са́ни, у нас, бо ми сидиме́ ў го́рах, у берда́х. Из во́зôм неи мо́жеме ходи́ти. Та‿ĭ ідеме́ до л'іса, руба́ме таки́ĭ бу́ч'ок, котри́ĭ је вит ко́р'ін'а криви́ĭ і принесиме́ додôму́, і ви́тешиме на чоти́ри ре́бра. І витта́к розу́тниме пило̂ў на полови́цу і ви́робиме криву́л'і фа́ĭн·і і

наро́биме нако́пили, і наро́биме наса́ди. Витта́к берим**е́** і ви́знач'іме фа́їно пид м·і́ру і пове́ртиме све́рдликом, і ви́до̂ўбаме доло̂то́м. Нако́пили ви́тешиме фа́їно, позару́бл'ујеме, запу́стиме у кривул'і і наса́ди искладим**е́** на нако́пили. І витта́к покладим**е́** перихре́стину, пришурубу́јеме дво̂ма́ шуру́бами до пи́ску до кривул' і на перихре́стину покладим**е́** одну́ кл'у́ку і до кл'у́ки га́нцук при́пниме ис кулце́м, изробле́ну га́мфа кулце́ у ци́гана. І витта́к штранги́ на то̂то́ і упр'ага́ме ко̂н'а́ та‿ї виземе́ та‿ї на са́ни.

Аж хо́ч'іме ве̯зти с'і́но а́бо снопи́ с по́л'а, ро́биме одну́ лу́їтру таку́ густу́, штоби́ с'і́но не ви́пало, і при́преме до сани́ї извир'хи; і витта́к тир'ха́ме с'і́но. До́ки натир'ха́ме са́ни с'і́на, извир'хи попр'а́гниме одно́ў руди́но̂ў вели́ко̂ў і ве"зиме́ с'і́но, куди́ ги́еја, из о́боч'і у доли́ну, додо́му.

Га́мфа — то̂то́ је, назива́т‿са, што штранги́ сут при́пјат·і до не́го, што т'а́гнет кун'; а то стојі́т наза́т ко̂н'а з-за́ду; а га́мфа при́пјата, има́је два·і ташки́ га́мфа, изробле́н'і у ци́ган: одна́ на одну́м ка́пит'і (рум. la un capăt "на одному кінці") та́шка, дру́та на дру́гум ка́пит'і та́шка, а одна́ та́шка на сери"еди́н'і с кулце́м. Кулце́ припена́т‿са вит тої га́мфи до кл'у́ки, до перихре́стини, аби́ са‿держа́ло, аби́ т'агло́ са́ни.

(Катерлез Николай, 45 років).

* * *

Село РУСКОВО

[Касета №3 А]

Записано 4 жовтня 1963 року.

Ніколаїчу́к Іріна, ти́с'ача ди́ўјат'сто ш'ішна́ц'ц'атого рожéна.

Пéчення хліба. І јак кла́ду вари́ти р'і́пу та‿ї посу́ну маї́ сире́дн'у, ізнéсти јім із маши́ну, а в·іттáк кла́ду прич'і́ну. Кла́ду дро́ж'дж'і ўже пôза́ мукôў. Та‿ї посире́дн'у прич'і́ну ўвечи́р'і лиша́ју сид'і́ти дôў зара́н'н'і. Ўзара́н'н'і зам·і́шу, сі́ју муки́, зам·і́шу та лиша́ју ки́снути. Пот'і́м во́з'му та прила́гожу с'і тапш'і́ та кла́ду муки́ на са́бл·у. Та‿ї соб·і́ шче оди́н под'і́л'у, ў ко́жду та́пшу ку́л'ко к'і́ста і шче лиша́ју оде́ин пуча́с, аби́ стоја́ло у тапша́х. А пот'і́м соб·і́ зро́бл'у ва́тру та‿ї витта́к кла́ду у п·і́ч; та́мки стоји́т оде́ин час. Пот'і́м ви́беру с п·і́ч'і та гôто́в·і.

Пéчення налисників. ... Аж ро́бл'у ки́сл'і, тогди́ кла́ду дро́ждж'і ма́ло та‿ї кла́ду ма́ло молôка́ та рошч'і́н'у дро́ждж'і з молôко́м, а пот'і́м кла́ду цу́кру та‿ї кла́ду јак'іс' ја́ц'і та‿ї рошч'і́н'у з молôко́м. Ута́к пот'і́м кла́ду муки́, аби́ бу́ло јак тре́ба загусте́. Та‿ї ута́к пи́ч'у. Покла́ду та́пшу на шпор, ду́же ји напа́л'у, аби́ бу́ла гôр'а́ча та п·і́ц'іко-п·і́ц'іко оли́ју або́ маст'і́ — ма́сти, а пот'і́м кла́ду пуў поли́їника до с'ого́, јак за́раз л'у́биме, јак зату́ст'і. Та‿ї так ро́бл'у да́л'і.

Суп. Ч'і́н'у зу́пу — се́рбанку з р'і́пи. Бе́ру р'і́пу, пуцу́ју фа́їно, кри́шу на коцки́ та‿ї кла́ду ў во́ду. Во́ду посо́л'у та‿ї кла́ду на шпор. Пот'і́м зро́бл'у ма́ло ранта́ш, цибу́л'у накри́шу, ўтак зиле́ноји питру́шки і шче бука́тку солони́ни, аж је, издо́їму, иссáду к'ілúн та‿ї шче тôто́, покла́ду на не́го — папри́ги, бул·ијо́н, хто л'у́бит, поза́ сма́кôм.

Голубці. Го́лупц'і так ро́бл'у: бе́ру ли́ст'а с капу́сти, фа́їно го ви́мију та‿ї го опч'і́ст'у, а пот'і́м бе́ру мн'а́са та сôб·і́ изме́л'у на маши́н'і та кла́ду до не́го оре́зу, кла́ду пе́рц·у, кла́ду

цибу́л'і та͡ї кла́ду одни́ два-три ја́їц'і, бо са ду́же тве́рд'і де́ржат. Та͡ї витта́к изро́бл'у фа́їн'і го́лупц'і, пом·і́рн'і. Скла́ду ў фа́їниї го́ршч'а або́ ў тига́н'у та͡ї закри́ју нави́р'хи шче друбно́ў капу́сто́ў та͡ї кла́ду вари́ти.

Студенець (холодець). Студине́ц ва́р'у так: бе́ру мн'а́со та͡ї ду́же фа́їно го ви́мију у скул'ка́ вода́х. Та͡ї кла́ду со́б·і оᵘкру́п на шпор, аби́ кип·і́ў. Поᵘсо́л'у, аж неᵘ је мн'а́со соле́не ду́же, тогди́ поза́ сма́ком то посо́л'у. Та͡ї поᵘкла́ду го вари́ти, то там то са вари́т, так јак вид узара́н'і до поᵘпулу́дн'у са вари́т пати́хен'ки, аби́ пати́хи кип·і́ло, би неᵘ бу́ла каламу́тна зу́па. Та͡ї витта́к ишче́ опире́д то́го м·і́с'у так јак за оди́ᵉн пачо́к пе́рц·у, аби́ кип·і́ло одни́ два ча́си иззо́ў'с'ім. Коли́ ўже ви́жу, што је го́то́ве, тогди́ бе́ру часнику́, напуцу́ју, исп·іха́ју та шче ве́ржу та́мки ужé опире́д то́го, коли́ хо́чу, би буў го́то́виї. Тогди́ соб·і нала́го͡жу та́нд͡ж'іри та кла́ду ў ко́ждиї та́нд͡жур п·і́ц'іко папри́ги чирле́ноји на сп·і́т. Та витта́к, ц'і́жу зу́пу к'ілѝн ў одну́ тига́н'у, а мн'а́со ви́беру та͡ї кла́ду ў ко́ждиї та́нд͡жур к'ілѝн по бука́тц'і мн'а́са, а по́т'ім то́ји зу́пи — ку́л'ко тре́ба у та́рд͡жул; та лиша́ју вид уве́ᵘчи́р'і до́ў зара́н'н'і, но ўзара́н'н'і таки́ї, на см·і́х, до́бриї.

Пе́чення куриці. Зар'і́жу оᵘдну́ ку́риц'у, тогди́ во́зму та͡ї нала́гожу с·і оᵘкру́п і по́па́р'у, о͡скубу́ фа́їно. А витта́к бе́ру доли́ју та та́мки ји розр'і́жу. Ви́беру кишки́ ўwон і зно́ў фа́їне́ᵘн'ко та͡ї витта́к, јак ви́беру кишки́, по́кла́ду ў о͡дно́ бл'у́до води́ та͡ї со́б·і фа́їно ви́мију. По́т'ім го роскра́ју: во́з'му, пи́рш'ії рас, лапки́ — ц'о́мби, та по́кра́ју доᵘлу́, а витта́к кри́ла, а витта́к за́дн'у, тоᵘту́, зви́р'хи, а витта́к спу́дн'у та на́двоје перичел'у, ши́ју к'ілѝн та го́то́ва је. Та͡ї ута́к по́кла́ду ји вари́ти; аш хо́чу на зу́пу — кла́ду укру́п та͡ї со́б·і поᵘкла́ду на зу́пу вари́ти. У зу́пу поᵘкла́ду зелени́ну, кла́ду ўс'а́к'і зеᵘлени́ни: мо́ркву, питру́шку, зе́леᵘр та͡ї оᵘдну́ цибу́л'у, та͡ї о͡де́ᵘн ардиї, та͡ї ишче́ о͡де́ᵘн парада́їпе, о͡ди́н часно́к поᵘкла́ду. Та͡ї коли́ ўже је варе́не, тогди́ исц'і́жу та͡ї со́б·і завáр'у, шчо хо́чу: ци лашки́, ци галушки́ ис то́го, з ґр'і́су, ци хто јак поза́ јідо́ў, јак ко́мý са л'у́бит. А мн'а́со запра́жу: кри́шу оᵘдну́ цибу́л'у

та‿ї го фа́їно і ви́стиржу ї ви́смажу, а витта́к кла́ду там м·іц'іко муки́, а за муко̂ў ма́ло смита́ни та‿ї папри́ґи. Та витта́к роспу́шчу м·іц'іко тоў зу́пкôў і ў тôто́ пôᵘкла́ду мн'а́со та го запра́жу, што је оди́н таки́ї попр'іка́ш, јак ка́жут туї.

Вирощування та маринування огірків. Бе́ру нав·існ'і, іско́пл'у ду́же фа́їно, заволо́ч'у сôб·і та‿ї витта́к ч'ін'у так'і капки́ — јамки́ так'і, та‿ї сôб·і кла́ду та́мки ог'ірки́, та‿ї гно́ју перегни́лого. Та‿ї фа́їно закри́ју та‿ї витта́к, аж ви́жу, што неᵘ је одни́ три-чоти́ри дни дожд͡жу́, ма́леᵘн'ко поли́ју, аби́ зиїшли́ маї ско́ро. Коли́ ўже са јаўл'а́т, коли́ је типло́, та ўс'ігди ўвичи́р'і м·іц'іц'ко јіх поли́ју, аби́с маї ско́ро росли́. А пôт'ім уже́, коли́ сут фа́їн'і, тогди́ јіх ôпко́пл'у рас та‿ї витта́к ишче́ рас, та‿ї поти́ч'у јіх. Та‿ї јак уже́ са наро́д'ат, уже́ је, тогди́ јіх избе́ру фаїн·е́ᵘн'ко увеᵘчи́р'і та јіх ви́мију та јіх пôпа́р'у водо̂ў соле́нôў, та лиша́ју до ра́но. Ра́но нала́гôжу сôб·і студе́ᵘну одну́ бо́ч'ку або́ беᵘрби́нц'у. Ду́же фа́їно ви́мију, ви́пар'у та кла́ду зи спо́ду ли́ст'а, кро́пу кла́ду; кла́ду тôго́ ли́ст'а ис питру́шки зиле́нôјі та‿ї кла́ду шче ли́ст'а і сливо́вого або́ вишно́вого. Та‿ї фа́їно скла́ду зар'адо́м. А витта́к хри́н'у кла́ду оди́н шор, а витта́к ишче́ кла́ду фо́је де замф·і́р (рум. foaie de zamfir "лавровий лист"), того́ ли́ст'а. То́же так фа́їно го скла́ду ôдно́ за дру́гим. Коди́ је по̂ўне, тогди́ по̂ўна бо́чка, ўже ку́л'ко іма́ју, пôт'ім бе́ру та нап·іха́ју часнику́ та ўч'ін'у во̂ду таку́, аби́ бу́ла јакма́ї соле́на, н'і пр'а соле́на та‿ї наси́пл'у на тоти́ оᵘгурки́. Та‿ї витта́к стоја́т ти́жд·ін' або́ два та јіх мо́жно хосноᵘва́ти јіх.

Квашення капусти. Капу́сточку то́же так ро́бл'у. Нав·існ'і, коли́ пос'і́ју рас у гр'а́тку јі, јак іззи́їде, фаїни́н'ка ўже је, нала́гôжу сôб·і дру́ге м·і́сто та јі переᵘса́жу. Опко̂пл'у два-три ра́зи, пот'ім уже́, коли́ је фа́їна, ви́жу, шо ўже тре́ба јі ви́рубати, бо пу́каје, аж јі са бога́то лиша́је у гôро́тци. Тогди́ јі ви́рубају та јі фа́їно ви́ч'ішчу. Котра́, аж фа́їна је, голôўки́, ли́шу голôўка́ми, котра́ је штос хи́блашна, тоᵘту́ фа́їно ви́пису та јі покри́шу. Та‿ї сі нала́гожу студе́ну та‿ї на спут кла́ду друбну́ капу́стоᵘчку, покрише́ну, а витта́к фа́їно нам·і́шчу

голôвочки́ одна́ кôлố дру́гôјі зар'адо́м. А де са оᵘста́не м·і́ц'іко м·і́ста, там ішче́ на́бју капу́сти дроᵘби́н'коjі, аби́ неᵘ луфтува́ла туди́ она́. Та‿ї кла́ду у н'у, кла́ду то́же ли́ст'ічка тôго́, де замф·і́р, та‿ї кла́ду пе́рц·у, та‿ї кла́ду хри́н'у. Та‿ї витта́к так зар'адо́м кла́ду сôб·і́ пốўну бо́чку, до́ки је. Нави́р'хи кла́ду крушки́ та‿ї пôкла́ду оди́н т'аг та наси́пл'у водо́ў соле́нôў, та‿ї чере́з два ти́жн'і гото́ва је ки́сла, квасна́.

Вівці та овеча вовна. В·і́ўц'і навеᵘсн'і́, коли́ поте́пл'іје, бериме́ та опстижеме́ фаїне́ᵘн'ко. Та‿ї витта́к сôб·і́ прила́гôжу води́ те́плôјі та јі пôпа́р'у, вốўну. Ви́беру, кôтра́ је маї фа́їна; кôтра́ је така́, маї пôга́на — тôту́ кла́ду окре́мо, хоᵘсну́ју јі на і́нше, штос маї на таке́. Та јі фа́їно ви́мију, пу́їду до води́ та јі ви́полôчу та кла́ду, би схла. Јак ви́схне фаїне́ᵘн'ко, бе́ру та јі обви́скубу. Јак јі ви́скубу, тогди́ дају́ на гри́б·ін', таки́ї дериўл'ани́ї, та јі шчухра́ју фа́їно. Ви́т'агну во́лôс к'іли́н, а вốўну тоᵘту́ мн'аке́ᵘн'ку маї к'іли́н. Из во́лôсу пр'а́диме та ч'і́ниме пе́нуру. Та‿ї ч'і́ниме с пе́нури ре́клики, холôшн'і́, јак ка́жут у нас, ис пе́нури, а с тốјі мн'аке́ᵘн'коjі вốўни ро́биме ткан'и́ до пе́нури. Ро́биме ткан'и́ та с тим зн'іме́ та‿ї ишче́ с тốјі мн'аке́ᵘн'коjі вốўни сôб·і́ ро́биме покру́ўц'і.

— Що ви робите з фарбованої (кольорової) вовни?

— Испр'а́ду вốўну фа́їно та ви́мију, витта́к из б·і́лôјі ро́бл'у ус'а́к'і свити́: ч'і́н'у черво́н'і, ч'і́н'у могори́ст'і, ч'і́н'у засино́в·і, зиле́н'і, си́н'і, бурако́в·і — ус'а́к'і свити́ ро́бл'у с то́јі фа́їноjі б·і́лоjі вốўни. А чо́рну або́ таку́ гулуби́ᵉн'ку — тоᵘту́ зафарбл'у. Тоᵘту́ зафарбл'у́ шче маї на чо́рне та витта́к, де м·ін'і́ тре́ба чо́рн'і фо́нти, кла́ду чо́рного. Та так изро́бл'у ду́же фа́їн'і поᵘкру́ўц'і, зро́бл'у биса́ги, зро́бл'у пла́ти ис тốјі вốўни ўже сôб·і́.

Пе́нура така́, јак што́фа. Ч'і́ниме с то́го ре́клики, ка́жут по-на́шому, а туї, тôто́, шо ў пр'а́жі — стр'ілки́. По-старов·і́ц'ки ўни но́с'ат пла́ти. Дају́т оде́н наза́т, а дру́гиї наўпе́ред.

Коноплі. Колôпн'і́, нависн'і́ пос'і́јме с'і́мн'ê та‿ї ка́жут так: коли́ ўже призр'і́јут пе́рш'і колôпн'і́ — ви́бериме. Пе́рш'і пôкладиме́ у моч'і́ло јіх та витта́к јіх ви́мијеме фа́їно у

моч'íл'і; покладимé, аби́ схли. Коли́ сут ду́же сух'í, тогди́ јіх ісц'іпáјеме. Јак ісц'іпáјеме, пот'íм беримé та јіх ізди́р'гајеме.

Клóч'а мéч'іме оᵘкрéмо, а пов·íсмо шче оᵘкрéмо. Теᵘпи́р'ки с пов·íсма рóблиме оснóву до верини́ї абó до рушнику́, абó до м·íх'ів, а клóч'ê перичухрáјеме на оди́н гри́б·ін' та спр'адимé та імáјемо на ткан'ế, та с ти́ми ткан'óм з ни́ме ідé. Ис пов·íсма рóбиме оснốву, а с тôгó клóч'а рóбиме ткан'ế. Та виттáк ви́вариме та фáїно ўснујемé. На пов·íсмо тôтó кладимé оснốву. На оди́н фонт кладимé чоти́ри лу́кт'і. А на ткан'ế — ужé јак прихóдит. Оди́н фонт трéба, два лу́кт'і бјемé одни́м фóнтом. Тôтó зрóбиме соᵘб·í.

Та‿ї из нéго виттáк ужé іду́т пôсл·íдн'і колôпн'í. Пôсл·íдн'і колôпн'í ви́бериме из земн'í ўwосени́. Тогди́ сц'іпáјеме с'íмн'ê, кладимé јіх шуши́ти, сц'іпáјеме с с'íмн'ом. С'íмн'ê покдадимé у оди́н м·іх, аби́х імáли нас'íн'ê на дру́гиї гут, а јіх покладимé ў‿wóду, ў моч'íло, та са‿ви́мачат, а пот'íм, јак са‿ви́мочат, фáїно іх ви́мијеме та јіх ви́шушиме та‿ї тоти́ сц'іпáјеме. А виттáк ужé зди́р'гајеме, а пôв·íсмо соб·í покладимé знôў окрéме, а клóч'а вóз'миме та шчухрáјеме на грéбеᵘни та рóбиме з нéго ткан'ế: с тóгô ўсе пов·íсмо, а с тóгô ткан'ế, а‿ўзим·í виттáк ужé пр'адимé та‿ї ви́вариме фáїно, та‿ї уччимé з нéго, што нам пôтр'íбно: ци полôтнó, ци верин'í, ци на м·íхи, ци рушники́, што нам потр'íбно — ўс'о рóбиме з нéго.

Ткацький верстат (кросна). — *На чому ви тчете полотно?*

— Імáјеме так'í крóсна из дéрива исклáден'і. Тóже так імáјут дв·í ворôти́ла: однó на зад'í, однó на переᵘд'í. Та‿ї імáјут одни́ нáбиўки тóже; ўс'о је зроблéно з дéреᵘва. У нáбиўкáх кладимé однó бéрдо, ужé јакé нам потр'íбне. Імáме ўс'áк'і бердá, зроблéн'і рукáми: і до полôтнá, і до тóго, до верини́ї, і до рушнику́, і до плáту — до кóждôго їмáме однó бéрдо, к'іли́нн'і, окрем·íшн'і бердá. Так што на тоти́ одни́ крóсна хôт' што навивáјеме, алé бéрдо ўсе нам трéба íнаке. Виттáк ни́чилниц'і; імáјеме ни́чилниц'і і пр'ади́ўн'і, і з вốўни роблé-

н'і. У вôўн'áних маĭ лигéн'ко хóд'ат крóсна, ниткú, а ў цих пр'адúўних маĭ ч'áшко хóд'ат. Алé колú ми бирýјеме, тогдú рóбиме сôб·і лиш пр'адиўн'і, аж неи ĭмáме дóста вôўни. Та‿ĭ так і ччимé ў них. Імáјут на зад'і, на воротúло навивáјеме та там кладимé ц'іпкú. Та‿ĭ імáјут онú такý одéин навúвач, припрýскач; ис тим навивáјеме, а наўперúд'і імáјут лопáтку такý, што с тим напинáјеме. Та‿ĭ витták тáмки сут диркú вúроблен'і так'і, та‿ĭ імúје одéин чôпок, іи с тим сôб·і істúскујеме та‿ĭ так нúчилниц'і нáпниме, наберимé, видјáжеме та так сôб·і ччемé крóсна.

Господиня (ґаздиня). Ў оўднýĭ хат'і, што нахóдит, кôтрá је ґаздúн'а, тôтá ĭмáјет у хат'і ус'ó: імáје одúн ш'іфонéр, јак ми кáжеме по-нáшому, імáјеме пóст·іл, імáјеме стýл, стулц'і імáјеме, імáјеме јакýс лáду до дрúва. Витták ужé до вáреин'а у ш'іфôнéр'і дéржиме тиґан'і, гôршчáта. У ф·ијôўку, ў тум дéржиме лишкú, вилкú та‿ĭ нôж'і, та‿ĭ полôўник, блýц'ц'ата, тáрд͡жоли, ф·інд͡жí, пôгарú — тôтó ўс'о дéржиме ў тум ш'іфôнéр'і. А у кôмóр'і стојít нам мукá, стојít нам до зимú, што трéба — ус'ó.

Сватання. Је д'íўч'іна та‿ĭ хлóпеиц. Хлóпеиц са‿зал'ýбит у д'íўч'іну та‿ĭ дáд'і са‿докладýт онú, што са поўбирájут. Но теипúр ужé прихóдит, што ґ'íја ĭти ў свáти. Хлóпеиц попрóсит свôјí рóдич'і, абú ĭшлú ў свáти. Та‿ĭ искáже мáмц'і та‿ĭ н'áн'ови, што овúн хóче са женúти та‿ĭ от чúсто, кôтрý д'íўч'іну хóче брáти. Та мáма кáже, аж са л'ýбит, кáже, сисé што ис сим онó дóбре. Ідемé ў свáти. Та‿ĭ пýĭдут у свáти та‿ĭ са фáĭно вúсватајут.

Мáма, н'áн'о прóс'ат зúстр'і хлóпцев·і. Та‿ĭ ас‿са‿удадýт на зúстр'у, тогдú са вúсватајут. Аж хлóпец дýже л'ýбит д'íўч'іну, тогдú јему неи трéба зúстр'і. Кáже мáм·і та‿ĭ тáтови, лишáĭте, м·ін'í дóбре бýде ĭ так, без зúстр'і. Та‿ĭ са‿вúсватајут. Тогдú витták са докладýт, што колú абú бýла свáд'ба — черúс тúжд·ін' абó черúс два, абó черúс м·íс'ац', јак ужé забеирýјут. Тогдú ўже, колú лáгод'ат‿са на вес'іл'ê, сôб·і кýпл'ат ус'о, што јім трéба, придáгод'ат та‿ĭ клúчат однý кýхар'ку. Та‿ĭ клúчат

одну́ ку́хар'ку, аби́ ї́шла́ вари́ти, а они́ ї́дут кли́кати на сва́д'бу л'уди́ї — го́ст'у. Та‿ї кли́чут мôлôд'і, а ку́харц'і там пе^{и}ри даду́т, аби́ она́ роби́ла, што тре́ба. Іма́јут уже́ і мн'а́со, іма́јут і муку́, ма́јут капу́сту, ко́жде та́мки прила́гôжине: цу́кур, олу́ї, што тре́ба. Тогди́ витта́к ку́хар'ка ро́бит, што г'і́ја до сва́д'би, а они́ хо́д'ат за го́ст'ами. Зач'іна́је са сва́д'ба.

Коли́ ўже ўсе пр'іч је гôто́ве, при́ї́дут муз·іка́нти та‿ї за́чнут так у чоти́ри ча́си мо́вити по^{у}пулу́дн'у, а молôд'і са прила́го^{у}жујут до в·і́нчан'а. Та‿ї витта́к уже́, јак при́ї́дут мôлôд'і, та ї́ду́т на в·і́нчан'ê та‿ї ма́ма јіх благослови́т, коли́ они́ ї́ду́т до в·і́нчан'ê.

[Касета №3 В]

Нікулайчу́к Іріна, ти́с'ача ди́ўјат'сто ш'ішна́ц'ц'атого рожд͡же́на, јанова́ра во́смого.

Роблення домашньої ковбаси та кишки. ... витта́к изме́лиме мн'а́со на маши́нц'і до кирнацу́. Покла́де^{и}ме ў не́го часнику́, пе́рц'у, папри́ґи. Ду́же-ду́же го ви́м·ісиме. Та‿ї поку́шајеме, ци је смашне́, аби́ бу́ло до́ста со́ли, аби́ бу́ло і залопке́ до́ста, аби́ не^{и} бу́ло ї пр'а лопке́ ї пре соле́не. Тогди́ кишочки́ тоти́ тоне́^{и}н'к'і ду́же фа́їно опшкре́пч'іме та так јіх набива́јеме та ч'і́ниме кирнаци́. Коли́ сут гото́в·і кирнаци́ та‿ї коли́ гото́виї кирна́ц, тогди́ фа́їно ў ôдно́ в·ідро́, у во́ду студе́ну. Та‿ї ўтак в·і́шајеме на одну́ ти́чку, на одну́ вели́ку бо́ту то^{у}сту́. Так јіх пов·і́шајеме та ли́шеме, би дôў зара́н'н'і стр'ахли́, а витта́к не^{и}семе́ ў пуд. У по^{у}ду́ маї мно́го јіх де́ржиме пјит' дин', бо аж де́ржиме маї мно́го, та сут гур'к'і́. Та јіх бе́ру ўдоли́ну та витта́к у кôмо́р'і пов·і́шају на гр'атку одну́ фа́їну, но, та так хусну́јеме јіх да́л'і.

Витта́к ис тих дру́гих кишо́к ро́биме кишки́ так'і і́сти. Изваримé пе́^{и}ч'ін'и, изваримé ле́хк'і, изваримé шку́р мно́го та јіх изме́лиме. Јак изме́лиме, цибу́л'у спра́диме, пукладиме́ пе́рц'у, папри́ґи та‿ї покладиме́ бу́лки. Ис сим засмаку́јеме мн'а́сô тôто́ та‿ї р'і́шкашу варе́ну та зро́биме таке́ к'і́сто та на́бјеме кишки́. Кишки́ фа́їно ду́же г'і́ја мно́го ми́ти, би не^{и} вон'а́ли, а витта́к уже́ јак гôто́в·і, по^{у}кла́ду у д͡за́му то^{у}ту́, де са

варúло мн'áсо. У тýї дзáм·і вáр'у кишкú. Вúберу вúтти та клáду jіх на тáлу кóжду к'ілúн, абú проустúла. А jак л'ýбиме — хоуснýjеме і сирý, а аж н'і — та jіх кладимé прáжити та так клáду р'іпи до них та з_угуркáми дýже дóбре.

Вечірниці. Вечернúц'і узим·í са póбл'ат у нас. Д'іўчáта їдýт пр'áсти, а хлóпц'і їдут на веч'ірнúц'і та_ї витták онú пр'адут. Кóждиї хлóпеиц с'áде кôлó свôjі д'ўч'іни та_ї неи лишáje jі пр'áсти. Там вóз·ме та jакос' jі вúбje веиритéно. Тогдú ўпадé веиритéно, оувúн здóїме та неи хóче jі пôдáти. Онá прóсит — овúн неи хóче. Кáже, аж н'а пуцулýjеш — пôдáм ти веиритéно. Та онá, jуї сóром, неи хóче цулувáти. Прóсит_са колó нéго, што неи ч'ínит. Је подијáка д'іўч'іна, што го пуцулýje та_ї сі вúбере веиритéно, а је подијáка, што неи хóче. Та_ї неи пр'адé зáрас ц'ілиї вúчур та_ї веиритéно ў хлóпц'а. Та са прóсит та на кунцú шче са_ї свар'áт за веиритéно, дóки мýсит пôдáти д'іўч'ін'і. Та_ўтák пр'адé маї дóўго, бо jак пýїде дôдóму та пôрóжне веиритéно — вáдит са мáмка та_ї н'áн'ко. Што_ш ч'інúла, што неи імájеш пóўне веиритéно?

Но, је подијáка, што шúje, је подијáка, што плитé. Вúт'агне шп·ілку с плит'ín'а хлóпеиц, неи хóче пôдáти jуї. Тóже так зач'інájут робúти, jак і тôтú. І ігрájут са, шч'іпájут_са, jак кôтр'і.

Навроки. Је порáс, што је битéжна дитúна, абó што. Та_ї нáш'і л'ýди шче в·ірујут у тôтó, што зурóч·ило, стáло з_оч. Та_ї витták клúчут jакýс бáбу, би гасúла диўjаткú. Вóз'мут у удну́ бл'ахýчку водú та_ї витták ідýт до шпóра та гас'áт ýтл'і. Гас'áт дúўjіт' ýтл'у. Та_ї кáжут так: неи одúн, неи два, неи три, дôў дúўjат' л'ічат. Та_ї витták пеирихпúст'ат вóду, колú гôтóво, та_ї стáне ýтл'ê однó ўдолúну, а дрýге гоур'і. Та_ї витták кáжут так, што тôтó, што ўстáне гôр'і, тôтó сут вит чоулов·íка, а тôтó, што ўдолúну — тôтó вит ж'ínки. Та_ўтák ідýт та дадýт дитúн'і ў рот та обмújут дитúну та_ї витták ідýт та вéржут чеирéс хáту, чеирéз дах.

Што дитúна їмájет так'і зґирч'і велúк'і, болúт jегó чериўкó, ја бéру та_ї вáр'у чаї. Вáр'у чаї ис крóпу та_ї пребилýjу.

Аж не^{и} је тôтó дóбре, тогди́ вáр'у чаї ис перч'íц·і. Аж і тôтó не^{и} је дóбре, тогди́ бéру та вáр'у чаї із ли́пи абó вáр'у чаї из романи́ц·і. Виттáк бéру та чериўкó розмáшчу. Клáду олóју та бéру та розмáшчу та клáду тéпле на чéриво дити́н'і. Та‿ї ви́жу, што не^{и} је ї тôтó дóбре, тогди́ бéру та си́пл'у сп·íрту на одну́ смáту та побри́шчу водô̂ў та виттáк клáду на чéриво та ўпови́ју, сти́сну, а на голô̂ўку бéру однó јіцé (аж ви́жу, што гори́т) та ро^{у}зýбју та ви́беру б·ілóк та в·íмішају з грици́лом. Та виттáк замáшчу олóјом, аби́ не^{и} прели́пло, та по^{у}клáду на одну́ шмáтку прóсту, ис колопи́н' роблéну шмáтку, та по^{у}клáду на чôлó та сти́сну та так ви́бе^{и}ре гор'áчку: ви́бе^{и}ре бол·íн'І, би са не ї́миў мóзôк — дити́н'і. Та ви́жу, аж је маї дóбре, тогди́ шче рас уч'íн'у. Аж не^{и} је маї дóбре, тогди́ ї́ду на до л'íкар'á.

Стародавні звичаї. На Андр'íјê, уве^{и}чи́р'і, ї́дут д'íўчáта на веч'ірни́ц'у, а виттáк ідýт кýл'а л·іч'íти. Та ї́дут л·іч'íти кýл'ê; та‿ї л·íчат дôў ди́ўјіт' тáмки, а диўјáтиї зајáжут. А ўзарáн'н'і ї́дут са диви́ти, јаки́ї кул је, ци прáвиї, ци криви́ї, ци јакóго чôлôв·íка бýдут імáти. Аж је фáїниї кул, кáжут, што такóго бýдут імáти чôлôв·íка. Аж је јаки́с криви́ї абó не^{и} знáју, тогди́ ўже сут засмучéн'і.

А виттáк рóбл'ат ишче так'í бóцики, кáжут у нас, малéн'к'і, та кладýт на стул. Кóжда д'íўка оди́н бóцик. Та поли́јут смитáнко^{у}ў та‿ї масц'ô̂ў, та‿ї утáк бирýт кóта та‿ї кáжут, штоби́ іў кут. Та‿ї котрé маї скóро хáпне, кáжут, што тôтá д'íўч'іна маї скóрô са виддáст.

А шче рóбл'ат — пи́шут цидулки́ та пôкладýт цидулки́ так у удну́ грôмáду та ус'áке імн'ê напи́шут на тоти́ цидулки́. Та виттáк, кôтру́ цидýлку ви́т'агнут, покладýт пит пáрну та спл'ат на н'уї та ўзарáн'н'і, кôтру́ цидýлку ви́т'агнут, јакé імн'ê, такóго чôлôв·íка ї́мáјут.

Издóї́мут двирц'і ўвичи́р'і ут сус'íд. Ідýт та здóї́мут дви́рц'і та ворôтá та пôкладýт на ýлиц·у, закладýт, уч'íн'ат оди́н плут на ýлици: из двирéц, из вороти́ї, ис пóрти, так што коли́ ї́де ўзарáн'н'і виз абó кýрса, або што — не^{и} гóдн'і проїти́;

г'ія тôтó рас розбира́ти, бо пр'іч закла́ли у́лиц'у.

А ĭдут до л'уди́ĭ пит хл'іу̯ц'і́, пит хл'іви́ та де је свин'е́, котре́ са го^у^ду́је, та ĭдут та там ду́ркају̯т. А све^и^не́, коли́ заґро́хкаје, та аш ка́же рас "гу-у", тогди́ ка́жут, што чери́с гут са виддаду́т; аж два ра́зи, тогди́ ка́жут, што чери́с два го́ди. Та так ро́бимe на Андр'ія̂.

Казка про царя. Памн'ата́ју, што прика́зуваў м·ін'і рас тот Іва́н наш, Пол'анчу́к, ни́д'о мі̯ĭ, але́ не^и^ зна́ју ји до́бре, усе́ так'і́. Лиш у се́рц'у, коли́ хо́че^и^те, лиш ја ји не^и^ зна́ју до́бре. Каза́ў, што буў рас оди́н ца́р' та⁀ĭ маў три д'іўча́та. А тоти́ д'іўча́та так'і́ бу́ли ду́же фаĭне́н'к'і, што держа́ў ји̯х у однўĭ со́б·і за́мкнен'і́ та ўни лиш круз' ô ко́нце са диви́ли на у́лиц·у. А оди́н хло́пиц, таки́ĭ лема́к, ішôў у л'іс, але́ ц'іли́ĭ лема́к из не́го буў, та ĭмаў соки́ру на плич·у́. Та⁀ĭ тот хло́пиц ішôў у л'іс та⁀ĭ са ди́вит та́мки на тоти́ д'іўча́та; стаў са та⁀ĭ забу́ў са. А одна́ ка́же, г·і на т'а лема́ку, ка́же, та де ти ĭдеш, ка́же, таки́ĭ? А вин ка́же, joĭ, јака́с фаĭна, ка́же, скопели́чила бис са, рўк д'іўч'ін'і, та⁀ĭ пишôў да́л'і.

Іде́ со̂ка́чка, нисе́ ји̯сти д'іўча́тум і ди́вит са, что д'іўч'іна о^у^дна́ ду́же тôўсне. Ка́же ўна́, примо́жниĭ цар'у, не^и^ зна́ју, што је, ка́же, бо о^у^дна́ д'іўч'іна ду́же то^у^ста́ је, ка́же, але́ н'і так, штоби́ уси́т'ила, але́ че́ре^и^во́ вели́ке ĭма́је. Ка́же вин, та де, х'іба́ ко̂го́с-ис запусти́ла та́мки. Та ја не^и^ запусти́ла н'іко́го. Захо́д'ат та́мки — так і је. Уз'а́ли то^у^ту́ д'іўч'іну гет уже́ вит тих двох та⁀ĭ ізв·ідају̯т, кара́ју̯т ји̯, што што́ ўна ч'іни́ла? Ка́же ўна, што ўна н'іч н'ічо́ не^и^ ч'іни́ла. Јак уже́ по̂ро́дила де^и^ти́ну, те^и^пи́р' цар' со^у^б·і́ рўк, што вин ч'і́нит однў вели́ку гости́ну та скли́че ус'іх-ус'іх пан'ію̆ тих вели́ких на гости́ну. Де^и^ти́на уже́ ĭма́ла оде́н гут та ўч'іни́ли оде́^и^н сто̂ўп вели́киĭ, висо́киĭ та та́мки так уч'іни́ли, јак о^у^дну́ ф'ілідо́р'ију та там по̂кла́ли де^и^ти́ну та⁀ĭ аби́ ви́д'ила де^и^ти́на, што хто ви́тки прихо́дит. Та на ко́го де^и^ти́на рче, што тôтó је јего́ н'а́н'о, тот бу́де јего́ н'а́н'о.

Прихо́д'ат пани́ ўс'а́к'і: з мо́тôрами, с к'ін'ми, с ко́ждим. Н'і на о^у^дно́го не^и^ ка́же де^и^ти́на. Та⁀ĭ рас тот лема́к, што ĭшôў

гор'і ў л'іс, ідé ї ови́н ви́д'іти, што тôто́ је такé. Та‿ї хло́пч'ік уздр'ію́ де́ᵘлéко тôго́ лемака́, ка́же, ади́ муї́ н'ан'о деᵘ је.

Цар' тогди́ са ду́же поган'би́ў, ду́же му бу́ло со́рôм, што де таки́ї ле́ма би буў деᵘти́нин н'ан'о! Уз'аў тôгди́ та ўч'іни́ў одну́ бо́чку та поᵘкла́ў тоᵘту́ деᵘти́ну там та‿ї ма́му деᵘти́нину, та‿ї тôго́ лемака́, та јіх верх на оᵘдну́ во́ду вели́ку. Та јак они́ їшли тôў водо́ў, та‿ї рас ка́же тôта́ д'іўка јему́: "Но, ти лема́ку, јак ис знаў каза́ти м·ін'і, би ја са скопили́чила, так, ка́же, теᵘпи́р поду́маї, аби́х ви́їшли с тôї бо́чки". Тої лема́к пôду́маў — они́ ви́їшли с тôї бо́чки. Ви́їшли по́ниш ца́р'а, по́ниш ха́ти, поний́ш пала́ти царско́ї уноч'і. Но теᵘпи́р там на зар'і́нку што би роби́ли. Ка́же ўна: "Подума́ї соᵘб·і, бих има́ли ї ми оᵘдну́ ха́ту". Подума́ў сôб·і ови́н, аби́‿ї они́ їма́ли ôдну́ ха́ту. И ста́ла са‿ї там ха́та. "Подума́ї с·і, — ка́же, — би туї́ чери́з р'і́ку буў оди́н муст". І тôто́ пôдума́ў сі і тôто́ са ста́ло. "Но теᵘпи́р, — ка́же, — би ми, — ка́же, — неᵘ бу́ли так'і цу́рав·і — ка́же. Подума́ї соᵘб·і, бих бу́ли фа́їно у́бран'і". Поду́маў лема́к — і тôто́ са ста́ло. Бу́ли фа́їн'і. Ду́же така́ ха́та преᵘкра́сна бу́ла, што са‿св·іти́ла.

Ви́дит цар уноч'і, што пр'а́мо ў јего́ в·ікно́ так ду́је ду́же св·і́тло. Што тôто́, што тôто́ са‿ста́ло? Узара́н'н'і ўста́не цар' та їде. Озми́ли ко́н'і та їде са‿диви́ти та́мки, што там са‿ста́ло чери́з нуч. Прихо́дит — там ха́та та‿ї та́мки је молôди́ї, та‿ї молôда́, та‿ї деᵘти́нка. Та‿ї ови́н зв·і́даје, "ви́тки ви приїшли́, хто ви јесте́?" А они́ сказа́ли: "Ми јесме́ тоти́, што ви нас покла́ли ў бо́ч'ку та-сте нас ве́ргли на во́ду". Витта́к ка́же ови́н, штоби́ јему́ перибачили та‿ї што, та‿ї јак они́ там ста́ло‿ са. Но так, та‿ї коли́ ўже цар витта́к запроша́ў јіх до них та‿ї ішôў сôб·і дôму́, а ле́ма — лема́к, поду́маў, што теᵘпи́р аби́ са муст урва́ў, аби́ ўпаў цар' у во́ду, јак јіх хôт'і́ў, би они́ їшли дôлу́ водо́ў, так аби́ ўпаў і цар' у во́ду. Та‿ї муст са ўрваў та‿ї цар' пушôў долуводо́ў, а тот ле́ма са‿оста́ў на ца́р'а из ж'і́нкôў.

— *Яка різниця між словами лемáк і ле́ма?*

— Лемáк ход' ле́ма — тото́ одно́ је.

— *Скажіть нам ще одну казку!*

— Но, ја неᵘ ўм·і́ју каски́ каза́ти, ја лиш памн'ата́ју, што

м·ін′і каза́ў.

Смерть людини. Коли́ ўмре, аж је чолов·і́к, кли́чут мушч′і́н, аби́ го скупа́ли. Та го скупа́јут, фаїне́н′ко ўбиру́т го та покла́дут на стул або́ таку́ ла́виц′у ўч′і́н′ат сере́т хи́ж′і та там го поста́ўл′ат. Та́мки запа́л′ат св·і́чку та гори́т св·і́чка. Та аж је ч′іл′ади́на або́ д′і́ўка, тогди́ кли́чут жо́ни та купа́јут. Та‿ї јего́ ўберу́т та‿ї ўтак то́же кладу́т. Витта́к іду́т та дају́т дзвони́ти. Дзво́н′ат узара́н′н′і, наполу́дне, ўве^{и}чи́р′і. На тре^{и}т′у дни́ну пр′е́чут. Пу́їд′еме заплатиме́ о^{у}приву́т та витта́к при́їде пуп, нала́годиме ко̂лач′і ґро̂пар′у́м. Ґро̂пар′і зако́пл′ут ја́му та‿ї тим са‿дајé кождо́му оди́н ко̂ла́ч та‿ї о̂ди́н рушни́к.

Јак при́їде пуп, изро́бит о̂приву́т та‿ї виднесу́т на ја́му уме^{и}рц′а́, запр′и́чут, зако́пл′ут го, тогди́ витта́к збира́јут л′уди́ї додо́му та јім дају́т на кома́шн′у. Кладу́т іх за стул, дају́т ім і́сти, дају́т ім пи́ти та‿ї дају́т запрости́бух. Аж са‿о^{у}ста́ло фа́їноји оде́ж′і, а то јак котри́ї има́ло, та дају́т маї б·і́дним, котр′і не^{и} їма́јут, дају́т то̂ту́ оде́жу, што са о^{у}ста́ло вит то́го, тим б·і́дним. Та‿ї дају́т маї, ко̂тр′і маї би^{е}ру́јут, уц′у́ або́ ти́л′е, штос таке́ маї дају́т запрости́бух усе́ та́мки.

На гро́б·і по^{у}кла́дут хрест, по^{у}кладу́т коси́ц′і. Аж је моло̂де́ — ч′і́н′ат в·і́но́к фа́їниї та та́мки по^{у}кладу́т в·і́но́к. Аж је маї старе́ — тогди́ н′і не^{и} косича́јут хрест у нас. А коли́ прихо́дит годи́на то̂та́ ме́ртвих, тогди́ па́ли^{е}ме́ св·і́чки́ та‿ї їде^{и}ме́ ўвечи́р′і та са‿мо́ли^{е}мо там Бо́гу. Аж сут до коло́ молоди́х — кладие^{е}ме́ коси́ц′, в·і́нки́; коло́ стари́х ли́с‿са‿по̂мо́ли^{е}ме́ Бо́гу.

— Яка різниця між словами жінка і чілядина?

— Ч′і^{и}л′ади́на або ж′і́нка — сисе́ је о̂дно́, а чи́л′ад′ — то̂то́ ўже та́мки је ї ч′і^{и}л′ади́на, ї д′і́ўч′іна, ўже маї мно́го, ўже ўс·і.

Одяг. Даўно́ чи́л′ад′ има́ли сорочки́ так′і до́ўг′і, ц′і́л′і, ис про́сто̂го поло̂тна́, ис колопи́н′ роблéне. Та‿ї ви́шили рукави́ ис за́полоч′о̂ў, н′і так, јак те^{и}пи́р, ис шо́ўком, але́ з за́полоч′о̂ў, фарбле́ними нитка́ми. А пла́ти зроби́ли бу́ли одни́ то̂ўст′і так′і, та‿ї бу́ло так, што ї не^{и} бу́ли краси́н′і, лиш

чóрне та б·íле изробúли. Та кужýх одúн такúй в·їлúвий та так ходúли: платóк вôўн′áний, а звúр′хи шче клáли подеиjáк′і і шáпку сôб·í — жóни, беис платкá. А молôд′í д′іўчáта — плат назáт, а на ўперúд′і — чóрний та зат ч′ізми їмáли вад′ постôлú та оўнýч′і — так ходúли. А теипúр, теипúрки ўже дýже гáрно хóд′ат. Теипúрки їмájут топáнки, сукн′і ўс′ák′і пригáдан′і, сорôчкú, блускú, шир′інкú. А даўнó сегó неи бýло.

Щоденна робота жінки. Рáно ўстáне ж′інка таі застúлит, пеирший рас, пóст·іл′ сі. Витták вóз′ме, зрóбит вогúн′. Измеитé шпор, пристáвит íсти. Наколú ўстáнут д′íти, чолôв·ік — поукладé на стул, што зрóбит. Там уже ўч′інит онá, ци уч′інит ійéшниц′і, ци ўч′інит фр′íги, jак у нас са ч′ín′ат, а за тим молôкó квасné абó côлóтке поукладé маї за тим, абú íли. Теипúр д′іточкú jак устáнут, обмúje jix, поукладé jix за стул, абú jíли. Витták іх убиерé та вúправит гет іх. Чолôв·ік пýд′е на рôбóту, а д′íти, аж je фáїна годúна, ідýт wón са їграти. Ж′інка вóз′ме, переимúje, поукладé ўс′о на м·ícто, замитé ў хат′і таі сі прилáгодит ужé до поулýдинку. Тогдú поукладé там на поулýдинок варúти, ч′інит однý зýпу, фасýл′і. Тогдú поукладé фасýл′і варúти côб·í, уч′інит рантáш, затóкнит. То теипúр ішчé гíja дрýгий ф′íл′ íстви. Уч′інит однý р′íпу смáжену абó однú налúсники, абó однú хрéмзлики маї тáмки, та зрóбит. Прúїде чолôв·ік, прúїдут д′íти, застéилит стул, даст ім íсти. Jак ід′át, вóз′ме знôў, перемúje ус′о, поклáде на м·ícто і їде на рôбóту.

Ідé wон, у гôрóдиц. Аж імáje пôлóти — пóле. Аж імáje кôпáти — кóпле. Ўс′і ми рóбиме, їдеимé грабл′áти. На цáрин′і мájеме кôпáти. Пýд′еме на пóле дôў вечúр′і. Ўвечúр′і прúїдеме дôмý, пôзжúвеме маржúну. Аж імájеме свúн′і — дамé íсти свин′ám, дajемé íсти кýр′ом, пôт′átум. Ус′ó закладимé jix.

Витták ідý до хúж′і гôтóвити вечúр′у. Зготôўл′у вечúр′у, дам д′íт′ом íсти, уч′ín′у пóст′іл′, поукláду іх спáти. Рôзбéру іх та іх поукláду спáти, а ja витták запôрájу, перимújу, заméту, кóжде на м·ícце поукláду, бô ўзаráн′н′і колú ўстáну, би ми неи пáла ми хáта.

— Як ви робите фрiґу?

— Испра́жиме цибу́л'у та коли́ испра́жиме — ве́ржиме бри́нд͡зоїі. То са‿по́сто́пит та ўже је фр'і́ґа.

(Николайчук Ярина, 47 років)

* * *

Ја Узду́лич Оле́кса, ти́с'ача ди́ўјат'сот де"ўјато́го роженй.

Юнацькі роки та військова служба. — *Розкажіть, де ви служили у війську?*

— У то́му-м во́с'ко служи́ў і ў ромў́ну, ў ру́с'ких-јим буў, на во́ін'І туди́. Јем-буў на четве́ртум украјінск'ій фро́нт'і, див·ізіја три́сто пјет'д·іс'ет' пе́рва. Ране́нй јим-буў на О́дері. У тум‿им-буў, јак са ка́же, но, у Каўка́зах, у Краснода́ри, ў К'ијев·і, ў Оде́с'і. Но, а‿ўтак-им прийшо́ў до́му́; но та те"пи́р робо́тају суды́. А‿ўпере́же то́го робиў-јем у тум, у Сиб·ијй... Там-им перибу́ў два́ц·ц·іт' го́ду. Но, а‿ўтак, јак зайшли́ с'іс'і ромў́ни, та-м буў май на зе"л'ізн'ій доро́з'і чоти́ри го́ди, до́ки зайшли́ с·уды́ ру́ск'і.

Ја ро́диў-им са ти́с'ача ди́ўјат'сто де"ўјато́го. І коли́-м зайшо́ў у wошко́лу, туі̆ бу́ла во́іна из ру́скими, вели́ка во́іна суда бу́ла. Туі̆ ц'іли́і̆ корп буў. Та‿І ја ошко́лу таку́ не" і̆ма́ју вели́ку, ходи́ў-јим там чоти́ри кла́сы, маі̆ бу́лше, јак ка́жу, маі̆ бу́лше-м укра́ў, јак-им са науч'іў, бо не" буў хто буў н'а уч'іў. А пото́м уме́рла і н'ин'о І ма́ма. Са зоста́ў сами́і̆, та-м пушо́ў та буў у Сиб·ији. Там-им перибу́ў два́ц·ц·іт' го́ду.

Но, а‿ўта́к прийшо́ў до́му́ та са ўжени́ў, маі̆ ходи́ў-им изно́ў туды́. Та‿І утак зача́ла‿са с'іс'а́ во́іна; буў јак на зе"л·ізн'ій доро́з'і туі̆, при мад'а́рах сих.

Ўтак зайшли́ ру́ск'і, ўтак зайшо́ў ў‿а́рм·ију буў з ни́ми. Та-м буў до со́рок пја́того го́да, дис'а́то́го ма́рта. Тодг'і н'а ра́н'ило. Та ходи́ў-им туди́ по Сове́ц·кому Сојўзу, буў-им у...јак ка́жу, пе́ршй раз у Каўка́зах, та‿І по Украјін'і туды́, по Кубан'і. Туды́-м са л·іч'іў та прийшо́ў-им домў́ витта́к; буў-им на прешид'ін'е ў сват пјет' го́ду. А‿ўта́к дванац·ц·іт'-им робиў у то́му, ў копера́ц'ij, а оде́н гуд у ІФЕТ-а та та‿І уже час

маї переᵘхо́дит; та‿ї маї учи́ў-им‿са т'і чоти́ри го́ди ў с'ім.

— *Скільки дітей маєте?*

— Но, та‿ї ма́јеме пја́теро д'іти́ї: оде́ᵘн теᵘпи́р іде́ до вос'ка́, д'і́ўч'іна ско́нч'іла ошко̂лу, у́ч'іт тут, а оде́н је ў деᵘўја́тоᵘму ў л·іче́јі. Та така́ на́ша ко̂ро́тка аўтоб·іґра́ф·іја, јак ка́жут.

Про історію села. Сисе́ сеᵘло́ так је, што оно́ бу́ло, јак бих каза́ў, јубаж'і́ја. О́ни буў оди́н јаки́с' там он вели́киї оди́н бога́ч у Гроза́ўл'і та они́ му роби́ли па́ншч'іну. Та‿ї витта́к муї д'і́до са‿назива́ў Драґу́ш, бо вин буў у не́го жил'а́р'. Та забуў-им, ку́л'ко ї́маў — два́ц·ц·іт' дин', ци три́ц·ц·іт' на гуд роби́ᵉти. А витта́к јакос' со́рок wо́з'мого, ци јак каза́ў д'і́до, што коли́ са ўт'а́ла то̂та́ па́ншч'іна та пото̂м розд'іли́ли зи́мн'у. Та ўже-м са зоста́ў на то́го ї́мн'и. Но, а витта́к маї приї́шли́ с'іс'і́ мад'а́ри, с·уды́ бу́ли ў нас та са‿наробили зно̂ў таке́, зна́те, ... Ўтак заї́шли́ с·уды́ с'іс'і́ жиды́ с По́лшч'і. А д'і́до муї прика́зуваў, што ми не́ је с'іс'і́ украјі́нц·іᵘ. Јак нас істис'ка́ли з доли́ни, так лиш у го́ри т'іка́ли. Так от пришли́ пит с'іс'і́ го́ри карпа́цк'і, ўже неᵘ бу́ло де т'іка́ти, лиш туї г'і́ја, би-с стоја́ў.

Так јак роска́зуваў м·ії пра́д'ідо, што на́ше сило́ са‿заснува́ло. Та каза́ў, што пе́ршиї раз буў у По́л'анах Поп Іва́н оде́ᵘн, а што ру́ск'і н'іко́го неᵘ бу́ло. Там са‿заснува́ло.

— *Чи ваше село має свою полонину?*

— Шче јаку́с' то ми ї́ма́ли Стару́ за Обла́зом. То̂то́ нам да́ли јак запрости́бух из Мус'і́јева, бо шче на н'ії бу́ли і хрест, і зв·ізда́ ї м·і́с'ац', јак бу́ло даўно́ ў ту́рку, коли́ они́ с·уды́ панува́ли. Но та так, јак м·ін'і́ роска́зуваў муї пра́д'ідо, та‿ї ја так де́ржу соб·і́ на т'а́му, бо коли́ прика́зујеш јако̂мус' молодо̂му, та вин маї до́бре то́му је, јак коли́ ўже је стари́ї.

Та прика́зуваў, бо бу́ла туї во́їна, туї си́лно бу́ло, н'і́мц'іў бу́ло, се́рбу пл'е́нних ус'а́ких, коли́ роби́ли с'іс'у́ жил'і́зну доро̂гу до̂ў Коп·іла́ш. Та туї двана́ц·ц·іт' офинд͡зі́wу они́ да́ли. Туї си́лно бу́ли вели́к'і бојі́ у туї во́їн'і, а теᵘпи́р неᵘ пришо̂ў н'і оде́ᵘн сов·і́цкиї суды́, пушли́ В·ішевом туды́ так, а туї н'іхто́ неᵘ заї́шо̂ў. Опкружи́ли іх та витта́к...

Топонімічні назви села. — *Як називаються частини вашого села, ґруні, потоки?*

— А ос так'і м·істá, јак голôўн'í, јак са називáје туĭ, Дубровéн', је Берегом·íт', там са‿óре. Пид доли́нôў — Драгми́нуў; там лази́, што с'іно кóс'ат. А маĭ бли́ско полонинá — ми кáжеме Кáм·інчани́ĭ та Тумнáтик; тоти́ маĭ бли́шч'і сут до нас. Та Пôп·івáн, бо тóго ви́дно маĭ ви́цци, ис селá так'і. А‿ўтáк је за Р'ікôў, туĭ са‿кáже, Д'іл; а виттáк Питкерни́чним, Лаз·í. Но, та ўтак, бих вам казáў, што је Солост'áнул, Сеᵘрéдн'і, Нив·íру, Бáбин, Облáзниĭ, Б·íлиĭ, так, је Хýтар, розум·íјете. А íнше ...

А коли́ ĭмáме туĭ однá з нáми, што са междýје, Крáсниĭ; тôтó су русини́-уᵒкрајíнц·і. А виттáк је Леорд'íна, тáм ромýни, В·ішéў знôў ромýни. А туĭ Рéпед'а з нáми однá. Криви́ĭ тôтó са‿називáје, јак са кáже, ми кáжеме Криви́ĭ у нáшому сеᵘл'í.

Лісорубство. — *Як ви рубаєте дерево у лісі?*

— Абó та рас са рубáје доᵘлý, виттáк са, јак бих казáў, са беᵘрé тôтá корá доᵘлý, бје сýкы тоты́ доᵘлý. Виттáк, јак де је, де мóже ĭ прит'агнýти с кýн'ми — т'áгне с кýн'ми, де н'і — дајé го на таки́ĭ ри́зи, на так'і планкы́ та го провáдит удоли́ну, дóки при́ĭде на такé м·íсто. Је што са‿т'агли́ ĭ форн·іᵘкоᵘларóм, је т'агли́, што ĭ т'агли́ ĭ ти́ми з ..., тир'хáли так'í пр'áво на ваґóн, то так у фабри́ку. А бýло так, што бýла такá... загат'áт вôду. Та дóкы са напр'иче води́, а‿ўтáк коли́ пýст'ат тоᵘтý вôду та тôтó забиᵉрé гет пр'іч. Та‿ўтáк на два-три дни стојíт, дóки са‿напôўнит тот лак из водôў, та дóки са напр'и́че та знôў так провáд'ат дéреᵘво, дóки при́ĭде онó на свóје м·íсто, дóки óзмут на ваґóн. Мóже аж ідé на ваґóн, тогд'í знáч'іт, што ўже там ідé ў фабри́ᵉку абó де ўже јегó шл'ут.

Такé је, јак са‿кáже, што јак са ĭ дéреᵘво рубáје ...

— *Які дерева находяться у ваших лісах?*

— По рас је дéреᵘво јалóве, је смереᵘкóве, ми кáжеᵘме, бо је ĭ јали́ц'а і смеᵘрéка. Је букóве, јавôрóве, јасинóве, такé, што са ман·іпоᵘлýје з ним. На матер'ijáл је раз јалóве дóбре, бо тôтó са рубáје дóшка А виттáк је ĭ букóве. З букóвого ўс'áк'і

плака́жи ро́бл′ат та‿ї до дро̂ў та до ва́три го кладу́т. А је, што го шл′ут та го вара́т, у таки́х, то ци ро́бл′ат траве́рзи до жил′і́зноји до̂ро́гы ис то́го; з буко̂вого ўс′а́ке вибира́јут. Из буко̂вого маї ма́јут, кра́јут јаке́з′ јало́ве, бо с то́го лиш оде́н клас ви́їде там, а с‿се́го ўже маї мно́го. Је така́ фабри́ка, што ї оце́т вин′има́је з не́го, из буко̂вого.

— *Що таке фунікулар?*

— Фун·і[и]ко[у]ла́ри је мног′і́ систе́ми, јак бих вам каза́ў, је оде́н таки́ї, што го т′а́гне, тої по̂вен т′а́гне по̂ро́жного́, што лиш ту́л′ко з одни́м таки́м, јак са‿ка́же, с фри́ноў іде́. А је таки́ї, што їма́је шта́ц'ију, купл′у́је, роскупл′у́је, има́је чоти́ри ка́блы: оди́н т′а́гне, одни́м іде́, дру́гим прихо́дит. Но, та‿ї има́је так′і шта́ц·іјі там ра́зн′і ўже, јак де вин са‿наход́ит, на јаку́ї поз·і́ціјі, бо вин не[и] мо́жет бу́ти лиш го́рами та ска́лами, таки́м.

Ја там переробу́ў два́ц·ц·іт′ го́ду на форн·і[и]ко[у]лари́, до́кы-м буў молоди́ї, шче до вос′ка́. Је те[и]пи́р уже́ так′і форн·і[и]ко[у]ла́ри, што ја іх н′і не[и] ви́д′іў. Ја лиш са‿ди́ўл′у, коли́ дес је одна́ ґазе́та, прихо́дит форесте́ра, та са‿ди́ўл′у. Ја таке́ н′і не[и] ви́д′іў, јаке́ те[и]пи́р, јак о́зме одно́го, јак ми ка́же-ме, кл′о́ца та го веде́ так, јак св·і́чку зав·і́шеного, та вин го та́гне за собо̂ў.

Там до не́го са‿јави́ти на тум, коли́ са ўрве оде́н ка́бел, тогд′і́ там пр′і́ч то̂то́ поперерубо́је, бо тако̂ји церку́ли нима́, аби́ так шви́тко ўт′а́ло, јак тот ка́бел, коли́ пу́д′е на де́ре[и]во́, бо вин т′іка́јет. Так го ўтнет до на зе́мн′у та там тогд′і је‿ї акч′іде́нти, ї мо́же са‿тра́фити, што... са трафл′а́ло, што ї чолов·і́к, котри́ї тої рев·і́зо̂р, што вин хо́дит по тої ли́ніјі та бу́ло так, што ўпа́даў. Рас са тра́фило, коли́‿ме-бу́ли ў Бр′азо́в·і ў Т′е́ји, там оде[и]н упаў.

Раз, коли́ са‿за́хwати́ў, ја тогд′і́ роби́ли на га́їбу то на ка́пит. А‿ўта́к уже́ за́чали ку́быкы. Руба́ли пило̂ў, соки́ро̂ў. Те[и]пи́р ја ви́жу, што ўже то̂то́ полиши́ли.

(Уздулич Олекса, 54 роки)

* * *

Село БИСТРИЙ

[Касета №4 А]

Записано в 1963 року.

Юнацькі роки. Ja си‿пи́шу Корен′у́к Д′о́рд′е ис комý-ни В·ішéў-Б·íстра, райóнул В·ішéў, ред͡жіу́н′а Марамýреш. Рóк′іў мáju ш′íздіс′ит′ і ш′іст′. Жиў-им из мójіми рóдичи до в·іс′імнáц′ц′іт′ рóкіў, жúў-им іс свójім тáтом докýпи.

Утáк п·ішów-им на воїнý у в·іс′імнáц′ц′іт′ рóк′іў.

Ja на воїн′í буў чотúри рóки, тílки на фрóнт′і. Минýла си воїнá, ja приїшóў домý та‿І си‿оженúў та-м жиў іс пéршоў ж′íнкоў, ўже кýл′ко рóк′іў бýло, зо трúц′ц′ет′ ци сóрок рóк′іў. Та пот′ím ізнóў си‿оженúў з‿однóў дрýгоў ж′íнкоў, маў-им, шо не мójа пéрша там ж′íнка, у Бакúў. Тогдú ja буў jáґром у тих сих годáх. Двáц′ц′іт′ диўjáтого рóку заїшóў-им у jáґра та чинúў сирв·íч дóў сóрок вóс′мого рóка, док′íў те‿пéр, jак заїшóў, ... богáто рýс′к′і заїшлú, то ja дóў сóрок вóс′мого бýў-им jáґром. Ўтак-им п·ішóў-им на робóту. Рóбл′у І нúн′і. Ja шче до пéнс′іjі не заїшóў, а те‿пéр, за то шо в·ідт′íл′, абúх заїшóў до пéнс′іjі, ро‿зум·íjете.

Ўтак ізмé‿ў‿си, jак стójу, шо бих дóў пéнс′іjі заїшóў, шо бúх jакúх пáру гóд′іў маў, рóк′іў казáти, животá, шо бих і ja жиў. Jак мójі рóки прúїдут, ме‿нé притúснут, ja ўзагал′í і тíл′ко вам знáju сказáти, бо, казáти, і ж′íнка мójа дрýга молодá, крúво си‿дúвтит на мéне. Г′íja бих тíл′ко розум·íли, колú хóчу фáїно прот′ёгнýти І фáїно прожúти. Фáїну ja мáju соб·í фамéлiju, бо лиш товáриш знáje, котр′í сут у штáт′і ў нас, ус′í мójі фамéліjі сут у свáт′і, так сказáти, комáнда, н′і? Áнна, не знáju котр′í, дýже фáїно жијýт, і фáїно, Бóгу д′ёкују, що дóбре прот′агáju, кобú так ми їшло, лишé дóк′іў бýду жúти наўперéд. Тíл′ко вам знáju сказáти. Ja бих вам сказáў, г′і, на воїн′í, не знáju шо, тôтó абú-сте сид′íли.

Про війну. Колú, ja колú буў молодúї, ja маў в·іс′імнá-ц′ц′іт′ рóк′іў. Ja маў в·іс′імнáц′ц′іт′ рóк′іў, колú п·ішóў на

воїну́, пе́ршу мôндіјáлну. Ја буў на мôјім ред͡жиме́нт'і три м·íс'ац'і; чини́ў-им істру́кц'іју. Пот'ім ме^{и}не́ мад'áри і н'ímц'і дáли на воїну́, на ру́с'киї фронт. Ја там војувáў два ро́ки.

Ја буў молоди́ї, казáти, мáў-им вели́ку охво́ту до воїни́, молоди́ї. Ја знаў три јази́ки: знáў-им јази́к ру́с'киї, мад'áрс'киї, ро^{у}му́нс'киї. Ми^{е}не́ раз-два поклáли на катурáра, ми^{е}не́ поклáли до м·італе́р'і, до маш'íнґвера, так казáли тогди́ мад'áри, у чотирнáц'ц'ат'ім року́. Ја там буў два ро́ки, војувáўши, казáти, на ру́с'к'ім фро́нт'і. Коли́ ми^{е}не́ порани́ло і дáли ми^{е}не́ из з'í Л'во́ва, з Ле́мберґа, до Бу́дапе́ста. Ја там си‿в·íл'ікувáў; ш'іс' м·íс'ац'іў і полови́ну јим‿буў, л'ікувáw-им‿си, казáти, у шп·ітáл'ни, а в·íтти ўтак проси́w-им‿си до́ма. Не хот'íли ме^{и}не́ дáти до́ма, ў конче́^{и}т. Ја приїшо́ў назáд на ред͡жиме́нт до на м·іï ред͡жиме́нт. Пот'ім в·іттáк ја приїшо́ў на ред͡жиме́нт, а ред͡жиме́нт ме^{и}не́ назáд убрáў у дру́ге шмáт'а, нове́, та‿ї н'ê дáли до Талíјáншчини, бо тогди́ н'ímц'і і мад'áри би́^{е}ли‿си с талíјáнами у с'імнáц'ц'ат'ім ро́ку. Ја п·ішо́ў до талíјáну, там, уже́ до дру́гого, казáти, цáр'и. Дôто́м служи́ў мад'áрс'кого цáр'и, пушо́ў до дру́гого цáр'и. Пушо́ў-им, ја вам кáжу, типе́р фáїно је. Так казáти, шо ја тро́шки шос мáло шос...

При т'ім, ја коли́ приїшо́ў із сп·ітáл'н'і, із Бу́дапе́ста, на м·іï ред͡жиме́нт, ја проси́ў конче́^{и}т додо́му. Не хот'íли мен'і дáти. Таї тогди́ бу́ла лу́пта вели́ка у талíјáн'іў, бо талíјáни ду́же наших би́ли, а нáш'і би́ли јіх. Та‿ї ду́же бу́ла лу́пта вели́ка, ади́, казáти, зв·íр'с'кá. Ме^{и}не́ ўбрáли ў марш кумпáніју... Коли́ си‿приїшло́, ја приїшо́ў до ред͡жиме́нту; ме^{и}не́ ўбрáли у нове́ шмáт'ê, ја п·ішо́ў на Талíјáншчину, на му́нт'е Ґрáпу. Так си‿називáли, бо тоти́ му́т'е Ґрáпа, тоти́ је вели́к'і полони́ни. Називáли‿си му́нт'е Ґрáпа, му́нт'е Ро́ра по-талíјáнс'киј. Ја там два ро́ки војувáў знôў. Ус'о́го ја војувáў ут пјêтнáц'ц'атого ро́ка дôў диўјêтнáц'ц'атого ро́ка — чоти́ри ро́ки воїни́. Фурт-им буў на фро́нт'і. Ја буў картурáр, казáти, ја буў до м·ітрале́ри. Маў-им ґрáделе, картурáр. На му́нте Ґрáп·і, там ду́же вели́ка во́їна. Там знáјете, јак бу́ло, на фро́нт'і, котри́ї буў ду́жиї чолов·íк на ру́ки, то^{у}ту́ ґранáту м·іґ кидáти в·ід нáшего штелу́нка, казáти, в·ід де́кунка, не казáти

де́кунка, але́ траншо́ра..., де буў фронт стоја́ў. Ја м·іг ки́нути ґрана́том оде́н до дру́гôго. Тôто́ буў ду́жиї на ру́ки, та-м ґрана́том кида́ў, там на ди́с'ат' ме́тр'іў ци к'іл'ко. А там во́с'ко ду́же па́дало.

Раз у одина́ц'ц'ат'ім року́ приїшо̂ў оде́н мајо́р, наш коменда́нт, та нас заби́ў у оде́н, у земн'і там, каза́ли по-н'іме́ц'киї карана́р-зу́пер, та даў кома́нду таку́ју: "Хло́пц'і, воїни́ б·іл'ше неᵘма́ с таліја́нами!" Короᵘну́ сво́ју зруба́ї іш‿ша́пки. Ја маў три м·іта́ліјі, три мо̂јі м·іта́ліјі ја му́с'іў з'ібра́ти дол'і́ў. Ја буў коло́ маш'інґвѐра, каза́ли при мад'а́рах шт'у́рид'ир, ўт'а́ли, ізруба́ти дол'і́ў, тіл'ки дол'і́ў. Та ка́чор тогди́ уби́ли, м·ін'істра Тіса П·і́шту, але́ хот'іли кла́сти за не́го. Тогди́ ста́ла воїна́ на Таліја́ншчин'і, в Іта́ліјі, каза́ти, тогди́ ста́ла воїна́, коли́ ўби́ли ўс'іх есі́ст'іў.

Ми в·і́тти коли́ ру́шили, наш мајо́р, н'і мајо́р, јак би каза́ти, колоне́л, даў нам по́зиў, шо муні́ц'ију аби́ ми не лиша́ли н'іґде́, бих бра́ли с‿собôў. На Інзбруку́, на грани́ци таліја́нс'к'ії, че́хи бу́дут в·ід нас забира́ти муні́ц'ију. Там бу́де шче воїна́ на штац'ијі́, на ґа́р'і. Так бу́ло. Бу́ла ... воїна́. Ја ма́ју одного́ чолов·і́ка св·і́тку в·і́цци з Би́строго, Лу́цик Паўло́, і ви́д'іў, шо там бу́ла одна́ б·іда́. Ўсе шче ру́шиў, тут војува́ли на ґа́р'і, аїбо́ то́же ўсе, оф'іц'і́р'і си‿пороᵘзум·і́ли межи́ ни́ми, так шо ми му́с'іли переᵘда́ти на́шу муні́ц'ију. Ми переᵘда́ли кано́ни, ми переᵘда́ли маш'інґвѐри, ми переᵘда́ли кухн'і́ сво́јі, каза́ти казани́, гет і тото́ переᵘда́ли. А в·і́тти ўтак пришли́-сме лиш ті́л'ки у сво̂јії воје́нс'к'ії оде́ж'і додо̂му.

Ўтак ја приїшо̂ў додо̂му. Ја буў молоди́ї, ја шче не буў жена́тиї. Та‿ї утак си ті́л'ко ожени́ў та‿ї із мо́јôў жиў три́ц'ц'іт' ро́к'іў. Ж'і́нка ута́к тота́ с·і ўме́рла; ја оз'ми́ў дру́гу ж'і́нку, поку́ї і ме́ншиї занима́ў із неў. І фа́їно жију́ і хва́ла, і хва́ла ус'о́м д'а́кују.

Про село. ... Ті́л'ки ў л'і́с'і находи́ли‿си, каза́ти так: ду́же ма́ло бу́ло хат'і́ў і ма́ло наро́да бу́ло. У нас, дес' коли́с' даўно́, на мо́јіх ўчи́нках, јеўре́јі не бу́ло лиш јак'іс' два, а русин'і́ў шос' ма́ло маї б·іл'ше. Ја, так м·іі д'і́до прика́зуваў, і

ja так бу́ду прика́зувати, та же jак т′ёмн′у ja, не ма́ju, каза́ти, стари́ї д′і́до не^{и} jем, ма́ju ш′і́здіс′ёт′ і к′і́л′ка ро́к′іў, але́ то́же ўсе т′ёмн′у, бо г′і́ja би́х′ т′ёмиў. Тре́ба би́х т′ёмиў. Так шо до́ма ішо́ў, не^{и} і̆шоў лихи́ї жив·і́т, жиў.

Спогади про давнину. Даўно́ шо бу́ло... фа́і̆но жи́ли, фа́і̆но гул′а́ли. Даўно́ шо робили? Чолов·і́кий і̆шли ў ко́ршму, пи́ли, а ж′і́нки́ там носи́ли і́сти чолов·і́кови. Там гул′а́ли, там си фа́і̆но пове^{и}сили́ли. ... Ни́н′і ку́л′ки сом... нера́с си‿избе́ру, г′і́ja тро́шки ма́ї̆ мно́го робити, н′і? бо г′і́ja жи́ти. А́ле ду́же фа́і̆но, до́бре, бо робо́ти je, заробити мош, хто хо́че, а хто не хо́че — не заро́бит. Ja ті́л′ко вам мо́жу сказа́ти.

Мо́ji д′іди́-пра́д′іди, они́ бу́ли за́і̆шл′і, із‿Украjі́ни, называ́je се^{и} ло́ Богда́н, Бо́гдан.

І ту́ї̆ они́ бу́ли два бра́т′і, каза́ти за ме́не би́х говори́ў ци за дру́тих? Мо́ji два, они́ бу́ли два бра́т′і і они́ бу́ли сам·і́ со^{у}с′і́ї̆с′к′і.

Тут шос′ ди́с′ёт′ называ́jут Ґлод′ани́, одна́ фаме́ліja, каза́ти, Ґлод′ан′і́ўс′ка, одна Ігнатбўс′ка. Тота́, шо нахо́дит ни́н′і, каза́ти, у на́ш′ім сва́т′і ...Питро́. А даўно́, мо́жу так сказа́ти, шо ту́ї̆ je, ja ви́д′ў, шо ту́ї̆ je ... Куди́ ja буў — не мо́жу сі пригада́ти.

Коли́с′ у на́ших сих л′і́тах ту́рки ґазд′ува́ли. Ту́рки наробили многи́х хат′і́ў, шо мо́жу приказа́ти і показа́ти. У Ле^{и} у́рдин′і коло́ мо́ста je одна́ ха́та вели́ка, до́ўга, в·і́т ту́рк′іў робле́на. То ту́рки зробили. Коли́ бу́ли ту́ї̆ на бере^{и}г′і́ўц′і у нас ту́рки, тогди́, ті́л′ки сон, покла́ли бир′.

Зӑшли́ мад′а́ри та‿І зӑшли́ і румуни, і ру́с′к′і, бо ру́с′ки́ї̆ даў Франц Йо́сифови р′і́д дон′ку́. Франц Йо́сиф, каза́ти, буў оде́н цар′ мад′а́рс′ки́ї̆. А в·і́н даў сво́ju дон′ку́, цар′ Николajо́вич, ру́с′ки́ї̆, шо це бу́ла ўс′ё́ земн′е́, шо у нас си‿нахо́дит у се^{и}л′і́. Се бу́ла ру́с′ка земн′ё́, ро^{у}с′і́с′ка. Але́ Николajо́вич цар′, пере^{и}да́ў Франц Йосифови у в·і́но, каза́ти зе́стре, сво́jуї̆ донц′і́. Так шо Франц Йо́сиф уме́р, ру́шиў у ту́ї̆ во̆ни́, забе^{и}рува́ли. А пе́ре^{и}т то́го, коли́ буў Франц Йо́сиф, шо́і̆но пере^{и}бра́ў уже́, Франц Йосиф, jего́ дон′ку́. Але́ хот′і́ли в·і́гнати ту́рк′іў в·і́цци. Хто в·і́гнаў? — Роман′і́ja і ру́с′к′і.

Вели́ка воїна́, котра́ ни́н'і си‿нахо́дит, і мо́ја ж'і́нка зна́јет, у пјитд·ісе́т' тре́т'ім року́, ја буў тогди́... , де си‿нахо́д'ат деку́нки, у Мараши́шт'і, гор'і́ одни́м ґруне́м. Тоі нас прив·і́ў, де ўз'а́ли деку́нки, буў оде́н, каза́ли, з Роман'і́јі, Ту́дор Владіᵘміᵘре́ᵘску. Владіᵘміᵘре́ᵘску, в·ін војува́ў‿си с ту́рками. А в·ін ту́рк'іў ўс'іх гнаў з Роман'і́јі. В·ін ма́је св·іі ўх'ід у Ти́рґужо̀лі, каза́ти, на "ла тімп", каза́ти, в·ін биў по ора́шул, јак си‿ка́же. Пан јего́ ўт'ік, а до́ма Ту́дор Владіᵘм·іᵘре́ᵘску, там намал'о̂ваниі јего́ змеᵘў. ... Цеі в·і́гнаў із на́шоји ца́ри, Ту́дор Владіᵘміᵘре́ᵘску, та‿і ру́с'киі та‿і мад'а́ри. Тогди́ заі́шли́ пе́ршиі раз мад'а́ри та‿і ті́л'ко.

Топонімічні назви (полони́ни). Ја буў одни́м падура́ром, ја ус'і служи́ў, ја ходи́ў коло́ них: они́ си‿назива́јут: пе́рша полонина́ назива́је си Менч'і́л; дру́га полонина́ си‿назива́је Полони́нка; тре́та полонина́ си‿назива́је Ри́пи; четве́рта си назива́је Пôп·іва́н; је там Герба́н; за Герба́ном Пôп·іва́н; за Пôп·іва́ном Томна́т·ік; гота́рул Ре́пед'а. Дôў там ја роби́ў серв·і́ч, падура́р. Ті́л'ко зна́ју сказа́ти, не ўсе так го́ден і роспов·і́сти бут'-коли́.

— Які дерева находяться у ваших лісах?

— У нас си‿нахо́дит, у на́ших л'іса́х, і ў на́ших полони́нах јаки́і матр'і́јал: смере́ки, јали́ц'і, ја́вори, ја́сен'і, мела́ди; Је топо̂л'і і бу́к'іў маі мно́го, топо̂л'і, ли́пи, бере́зи. У нас нахо́дит‿си ўсе, шо потр'і́бно, але́ је пор'а́дно.

Каза́ти тоі р'ік, двац'ц'іт' диўја́того ро́ка, ут со́рок во́с'мого ро́ка, ја ту́і не сид'і́ў. Ја буў соб·і́ рас, ја буў фа́іно секрета́рул пу́блік, шо-м го́дин ни́н'і показа́ти ў карне́т пу́блік, бо ма́ју тут дис' у ха́т'і. Ја ўс'іх познају́ ў кому́н'і, ја ўс'іх приготôўл'а́ју, служи́ў, ја ходи́ў коло́ них... Так шо ў нас си‿нахо́дит ус'е̂киі матр'іа́л. Так-им каза́ў напершу́: смере́ка, јали́ц'а вели́ка. Мног'і л'у́ди гово́р'ат, ка́жут: "моᵘлі́дул — молі́д, бра́дул — брад". Тут смере́ка — смере́ка, јали́ц'а — јали́ц'а вели́ка.

— Як у вас рубають дерево в лісі?

— Ја́с'ін', тут је граб, топо́л'і, ли́пи. Паркéти си‿руба́ли так: два́ чолов·іки́ виходи́ли, ч'іни́ли куб·іки. Та‿ї ја буў тогди́. Ја јім маркува́ў л'іса́, шир'ін' пока́зуваў, ма́ју тої др'іт. У нас, на тих зворáх ходи́ла маш'інка мала́, і штри́ка бу́ла. Ваґо́нами вози́ли де́ре"во. Л'у́ди два рука́ми т'агли́, пили́ли. Дру́жби не бу́ли, јак те"пе́р наxо́дит‿си. Бли́с'ко, каза́ти, чолов·іки́ т'агли́ ў доли́ну. Ми́тери си‿роби́ли, куб·іки‿си роби́ли. Бушт'а́н так си‿роби́ў, јак і ни́н'і си‿наxо́дит, так ро́бл'ат, так і тогди́ роби́ли. Пра́ўда, шо транспо́рти маш'інко́ў вози́ли ў нас, п·іса́рем не ходи́ли, бо штри́ка бу́ла, каза́ти, ли́нија. Із тим наш'і виходи́ли. Тíл'ко зна́ју сказа́ти.

Дикі звірі. — *Які дикі звірі є у ваших лісах?*

— У нас си наxо́дит медве́д'і, о́лен'і, серни́, ... ја буў до них ма́їстер... Ја лиш пра́ўду ка́жу, ја приґа́дујy соб·і́, сви́н'і ди́к'і је, ... по питписа́н·ију си‿ка́же сарни́, ка́при, ко́зи, о́лен'і, бурсуки́, лиси́ц'і, во́ўки..., ја мно́го ра́з'іў находи́ў о́лен'іў зајíдених в·íд во́ўк'íў. Пра́ўда, шо не носи́ли, отра́ву скажéну носи́ли на́ш'і бр'іґади́ри, ја зна́ју, шо-м так'і ви́д'іў, ја з ни́ми ходи́ў, ја, ми, ка́же, доку́пи го бра́ли. Упа́ло па́ру лиси́ц', але́ во́ўки́ напра́во не" хот'íли то јíсти. Ішли́ коло́ ґаї го́л'ка... так шо прiїшли́ тої го їд та не хот'íли јеґо́ јíсти. Та лиси́ц'і по́чали го јíсти..., јíли та јíли та‿ї мно́го лиси́ц' упа́ло с то́ґо отро́бју. І так јака́с' ви́їшла, бо не маў ґра́ни т'е́шк'і..., ја јему́ каза́ў та пра́ва хо́дит на ґра́н, каза́ти, ду́жа, ... дванáц'ц'атиї ґран, так ја јему́ каза́ў. Но ї тíл'ки, ја ўже ї не зна́ју, шо вам сказа́ти тако́ґо до́брого. Зна́ў бих маї, але́ шос тро́шки је ...

Птахів. — *Які птахи находяться у вашому краю?*

— У нас је та́хи, назива́јут‿си: ґо́тури, пе́рш'і, го́тури д·е му́нте. Пот'ím си‿наxо́дит чо́рниї во́рон, ута́к си‿ка́же кан'у́ґи, ута́к си‿ка́же ворóни, со́ји. Маї ута́к пател'íка, јак си‿ка́же, ворохт'е́т, то је до хосно́ван'а чолов·íка. Ку́ри ди́к'і, то́то́ до́бре íсти. Је вор'іпц'í та‿ї ута́к је сини́ц'і, ўтак је, котр'і коха́јут уви́сн'і. Утак је соро́ки, со́ји фа́їн'і пта́xа. Чолов·íк, котри́ї хо́чет жи́ти, јак хо́че, аби́ прожи́ў та би до́бре проте́"кт сво́јім

животóм, хóче робúти — рóбит, аж хóче жúти, а аж н'і — наї гúне.

Сінокоси. — *Як ви сіно робите?*

— У нас с'íно си рóбит, каж'ím, пéрший раз кóсит і вал'кú тотú розбúти, абú онú схли, фáїно присушúти, г'íja обернýти, а пот'ím берé та͡ї згр'ібáje докýпи, та͡ї утáк чúнит нáвил'ки. Тотú нáвил'ки берé та знóсит докýпи та чúнит копиц'í. Тотú копиц'í, аж је далéко в·іт свójі хáти, берé та наїмáje возú ци сáни та jак мóже до верхý — сан'мú т'íгаje додóму; тир'хáje на сáни, ўтак іх привóзит дóма. Та аж мáje свójу маржúну — годýje свójу маржúну, аж не мáje свójу маржúну — продáст с'íно та ўсе мáje хосну́, казáти так; не мош сáмо так, jак ja рóбл'у, і так је.

Пôт'ím с'íно скосúў та в·ін си͡позмагáў. Рáно скосúў травý п·ід отáву і до óсени мáje отáву, скосúў і отáву; тóже мáje хосну́ з отáви і ве͡нзé і ў се͡л'í ци ў горк'íў, ци здéлеку, ци в·íтки. Тóже в·ін мáje чáстиї х'ід... Учúнит jак та͡ї ве͡нзé. Jак сáмо то jем, jак і ja мájу так'í. Алé усé казáти, шо чолов·ík абú ўсе тримáў, так абú планувáў, абú jемý си не приїшлó дýже т'ёшко. Абú так планувáў, абú ўсе му лéхко приїшлó. Рôбóта не је т'ёшкá, бо мош і т'ёшко робúти та͡ї лéхко мош, алé хто знáje план робúт'і..., а хто не знáje — не знáje. Ja тíл'ко знájу сказáти.

А колú с'íно привéзе додóму, ja с'íно свóje клáду ў óбор'iґ; так си ў нас називáje — ў óбор'iґ; там ми напакýjем, а в·íтти берé, аж мáje свójу корóўку ци в·íўц'і, ци шо мáje, ци кóзи. І з тóго óборога берé потрóхи с'íна та͡ї занóсит до хл'івá, та͡ї свójу маржúну там го͡удýje, аби онá рослá, би онá чинúла чолов·íкови хóсну та͡ї і дл'а стáта хоснá.

Коса. Чолов·ík máje ко͡усý. Косá рубáje травý.

[Касета №4 В]

Скрипка та дзунґура (ґітара). Та͡ї онá зáчала онá ме͡н'í сп·івáти. Jак'í мóви? Ja знájу гусл'áти дáўн'і. Ja гусл'ájу у скрúпку, а онá сп·івáла, Áнна Манýс'ка. Jак'í ja нóти знájу та͡ї к'íл'ко нóтиї? Так шо ja в·íклаў дес' дванац'ц'іт' нóтиї

стародáўних, дáўних, не тепир'íшних; ja тепир'íшних неи знájу, a лиш дáўних. Та колú ja тотú зaўдáў jiї нóти, a онá jix сп·івáла, a та брáли с тôў, апарáтом брáли в·іт нас двох. Онá сп·івáла, a ja мóвиў у гýсл'і тúхо, a онá сп·івáла. Колú си_приїшлó, ми док'інчúли, колú пýстили нам апарáт тої, алé шче маї фáїно прикáзувало, позá jак ja гусл'áў. Чýjете, такé чудné, вам кáжу.

Столярські інструменти. М·íстеир, котрúї си_називáje темплáр, в·ін мáje варстáту, так си_називáje; в·ін мáje мáти ўс'ёк'і г'íблики. Котрúї рóбит, казáти, з рукáми, не фабрúчно, a ї рукáми, в·ін маje мáти колó трúц'ц'іт'-сóрок сарсáмиї, ус'ёкиї ф'íл' г'íблик'іў і ўс'ёк'і пил'кú і шпац'іўникú, парц'іўникú, фог'іўникú і до ц'іфрошáгу; рáшп·ір'і, пап·íр тої, котрúї си ґланцýje рукáмие, бо тої чолов·íк, котрúї рукáми рóбит, в·ін мýсит мáти такé, казáти, шо рукáми рóбит. Бо шо je фáбрика — je фабрúчне, a шо je рукáми — рукáми. Тíл'ко мôжу казáти, шо в·ін мáje мáти колó jакúх сóрок-цjêт'дic'ёт' кавáл'к'іў сарсáми ус'ёкоjі, не однáку, бо із однôў фóрмôў не ме робúти; ус'ёк'і формú мáje мáти: пал'ц'іўникú, фог'іўникú, шпац'іўникú, рáшп·іри, лáўка, лáўка стáрша, велúка, в·íнкл'і, в·íнк'іл' пéршиї, мúтер пéршиї на чентімúтри, котрúї роскáзуje; бис тóго неи мóже робúти.

(Коренюк Георге, 66 років)

* * *

Пúшу_си Олáшин Мар'íja, мájу пjúт'дicêт' і дéўjит' рóк'іў.

Сватання. Даўнó бувáло, колúс' бýло, a теипéр свáтajут цúгани, прéчут_си ї познакóмит_си ї свáтajут_си. Алé колúс то так бýло, шо там, jак ужé мнóго дýмали лиш на одну́ д'íўчину. То аж хлóпец je — ан'í неи говорúў до нéjі так шос такóго. Але ўже дýмали, но ц'а д'íўчина би бýла дóбра дл'а нáшего хлóпц'а ци шо. Там уже шукáли сватачá, однóго вýїка ци ужé молодóго, ўже хлóпц'ови ýїко ци хто буў. Та_ї ужé там казáли,

шо но, хот'íў би ц'у д'íўчину та ўже міг би ýўко шос там заговори́ў.

Пе́ршиў раз ішо́ў тот уже́ ву́ўко, роди́на, оде́н таки́ў ци ўже хто, ци то ж'ínка одна́ така́ розу́мна ўшла, заговори́ла до старин'í д'íўчини. Она́ ўже там, jак уже́ ў старин'í д'íўчини, там запита́ла‿си, ци могло́ би се"се́ бу́ти, ци не" могло́ би се"се́ бу́ти. Аж би не" могло́, аж вам си шос не" сподо́баje наш, уже цеў молоди́ў хло́пец, то н'íчо́, аби́ це н'íхто́ ан'í не" знаў про це, шо ў нас бу́ло сло́во шос тако́го. Аж іспадо́баjет‿си вам, тогди́ ми приўде́мо ў сва́ти. Но то ўже jак в·ідпов·íли, шо но, приўд'іт у сва́ти, бо сподо́баje‿си, мо́же бу́ти, тогди́ ўже бра́ли‿си. Там ішла́ мо́же ма́ма молôдо́го або́ ба́т'ко, або́ ўже хто там. Уже ма́ма маў го́лôўно ма́ла п·іти́ та‿ў уже́ цеў, шо буў уже ýўко-сватáч ци ўже хто.

Та приўшли́, jиjí посва́тали там, посва́тали с'а гарне́н'ко, зговори́ли‿с'а і ўже там ішли́ с'а‿запи́сувати дру́тоjі дни́ни ци ўже тре́т'оjі, ци коли́ си‿погоди́ли они́ там. П·ішли́ си запи́сувати. Потôму они́, jак уже́ си‿записа́ли, цеў час си‿іск'інчи́ў, шо коли́ ўже они́ си‿докла́ли, шо коли́ бу́де сва́д'ба, jак си‿погоди́ли, ци маў п·íмше, ци маў ско́рше. Аж маў ско́рше, так'í ско́ро записа́ли‿си і ско́ро так'í роби́ли сва́д'бу. То ўже так, jак роби́ли сва́д'бу, уже́ сôб·í ма́ли ду́мку, шо так'í ско́ро робл'ат сва́д'бу. Там уже́ сôб·í парува́ли, шо jім потр'íбно. Ўже сôб·í хло́пец одно́го хло́пц'а дру́гого за дру́жбу, а д'íўчина суб·í там дв·і друшки́ чи¹ мо́же одну́, jак схот'íла, ци мо́же дв·і. Jак ма́ла до́бр'і д'іўч'ита, то дв·і друшки́. Та‿ў там сôб·í ўже заклúкувала на куми́, кôтр'í она́ хот'íла — д'іўчина́ сôб·í, хло́пец сôб·í. Так шо коли ўже там, уже́ лиш jак почина́ла‿си сва́д'ба, ўже то ўс'о спор'аткува́ло си. У не́jі ўже она́ сôб·í запро́шувала куми́, котр'í потр'íбно, та‿ў уже́ там за́ч'êла‿си сва́д'ба. Там приўшла́ му́з'іка, ў д'íўчини, ў хло́пц'а се"пера́тно сва́д'ба, не ў во́рôс'і; то ўже поча́ла‿си.

Потôму приўшо́ў хло́пец' та‿ў уз'а́ў д'íўчину до в·íнчан'а до це́р'кви. Ўни, напри́клад, напе́ред усе́ пов·інч'и́ли ў сва́т'і, jак каза́ти, но, по-зако́ну, та ўни си‿пов·інч'а́ли. Але́ ўже, коли́ ўдут до цер'кви, там уже́ хло́пец, jак уже́ jе так'і сва́д'ба, то ўже

прихо́дит до д'і́ўчини́ та јіјі́ забире́ та ї́дут в·інч'ати‿си до це́р'кви.

Там прихо́д'ат до це́р'кви, там јіх закли́кујут пе́рше, упе́рше кум·і́ў, а они́ стоја́т пере́т цер'кви. А куми́ закли́кујут там, аби́ си‿запи́сували. Там куми́ си‿запи́сујут, у це́р'кви, кôтр'і́ ўже сут. Та‿ї потôму кли́че ўже, п·іп кли́че:

— Па́н'і молôд'і́, пôт'те до ме́не. — Там јак уже́ јіх прикли́че, но, та‿ї — ци ти ма́јеш, — хло́пц'а зв·і́дује си пе́рше, — хло́че, ти ма́јеш дôбру вôл'у бра́ти сôб·і́ ц'у д'і́ўчину, кôтру́ пере́т собôју ви́диш? — Там назива́је ўже ї́мн'а, јак она́ то си‿назива́је, — ци н'е, ци не је ти приси́луваниї јеjі́ бра́ти за ж'і́нку? — Но, хло́пец ка́же:

— Н'е, ја не је приси́луваниї, ма́ју дôбру д'ếку. — Но до́бре, но пôт'і́м:

— Ти, д'і́ўчино, ти ма́јеш дôбру вôл'у, јако́ бра́ти сôб·і́ сего́ хло́пц'а за чôлôв·і́ка, кôтро́го пере́т собôју ви́диш? Ци не приси́луваў тебе́ хтос', ба́т'ко чи ма́ти, ци хто дру́гиї?

— н'і, — до́бре, — ма́ју дôбру вôл'у.

— Но, тогди́ пôт'те.

Та‿ї захо́д'ат до це́р'кви. Там си‿пов·інч'а́јут, не зна́ју шо. Јак си‿пов·інч'а́ли — в·іхôд'а; там ма́ло сп·іва́јут кôло́ це́р'кви, ма́ло шос не зна́ју шо, кру́т'ат‿са су́ди-ту́ди, запрôшујут сôб·і́ до сва́д'би уже́ там кôго́ хо́т'а, кôго́ л'у́бл'а, хло́пец сôб·і́, д'і́ўчина сôб·і́ і іду́т сôб·і́ доᵘдôму розлу́чин'і сі. Вона́ ї́де с сво́јеми л'уд'ми́ соᵘб·і́ доᵘдо́му, а хло́пец іде́ знôў соᵘб·і́ доᵘдôму. Потôму оᵘни́ ро́бл'ат там сôб·і́ пôза́ столи́ та‿ї там уже́ ўс'о — гост'а́т л'уди́ї, не зна́ју јак, ко́жде ў се́бе. Потôму уже́, коли́ зак'інчи́т‿си уже́ гости́ти столи́, ўже ў хлôпц'а, іду́т уже́ тогди́, они́ ма́јут сôб·і́ шл'ут кого́с, ци ў не́јі, ўже ў д'і́ўчини, уже́ гôто́ве там столи́ᵉ, ци ўже испор'аткôвано ус'е, ци мôжут приходи́ти за не́ју. Ноᵘ тогди́ ўже, аж уже́ гôто́ве, при́ї́де в·і́цци хтос, ци поᵘсла́нец оде́н, котри́ї хо́дит, та‿ї ка́же, шо ўже готôво, мôжут приї́ти́.

Тогди́ ї́де па́н'і молôди́ї та‿ї бере́ сôб·і́, бере́ сôб·і́ ж'і́нку, в·ід ма́ми, в·ід ба́т'ка дô се́бе. Та‿ї бере́ сôб·і́ там дô се́бе та

ўже там jiйí ўже берýт, jiйí тôтó, в·інóк, дол′íў, шлájер, шо там мáje, та‿ї ужé кладé jiйí сисé на голóву, jак у нас кáжут, шир′íнку, не знájу, jак казáти, та‿ї завивáje jiйí, та‿ї ужé онú там маї гôст′át та‿ї не знájу шо. От так. Так к′інчúт‿си свáд′ба, там ужé ў нéго.

Онá там си‿залишáje, аж мáje там жúти, онú ўже на нев·íску, та‿ї онá си ўже лишáje так′і ц′ілúї час. А колú н′é, тогдú онú сôб·í прихóд′и назáт і їдут сôб·í, де онú мájут жúти. Шо ужé потóму — н′íчóго та‿ї ск′інчúла‿си свáд′ба.

Христини. Там іршч′ín′a так: jак то ўже ж′íнка народит одну́ дитúну, уже народит‿с′а дитúна, то онó такé залéжит в·íс′ім дн′íў. Н′íчóго, бо ж мáма слабá, там ж′íнка ц′а слабá, то н′íчóго. Потóму jеjí, дитúну, запúсуjут. Про то, шо ж′íнка слабá — запúсуjут, так jак си‿налéжит. То ўже ў cwát′і, то ўже ўс′о. Там jі рóбл′ат екстрáкт, алé иршч′ín′a не рóбл′ат так скóро. Иршч′ín′a, jак залéжит, пôрáс рóбит‿са у дв·і нед′íли, а пôрáс і ў два м·íс′ац′і рóбит‿си иршч′ín′a. А‿ї рóбл′и иршч′ín′a. Берýт хре^{и}стúти пôпá і додóму. Удóма христ′á. А от ц′á семóго дн′і несýт дô цéркви хре^{и}стúти. Алé котр′í хóт′a маї велúке иршч′ín′и, то берýт пôпá додóму.

То ўже там прúїде додóму, там ізлáгожено, наварéно ўс′о, кóжде — пит′á jе, jíства jе, ўс′о приготóўлене. І п·ўп прúїде ї тотú нанашкú, кôтр′í сут запрошéн′і до тójі дитúни похрестúти. Та‿ї похрест′áт ц′у де^{и}тúну тáмки та аш шо, потóму, jак с′а‿похрестúт, онú ўже с′ідájут за стіл і гост′á‿си. Там си‿гост′ájут, пjут, то сп·івájут, чáсом ішче ї мýз′іка, аж ... ц′а ж′íнка не jе слабá ї муз′іку сôб·í та‿ї ужé там гост′á си, та‿ї потóму — по хре^{и}стúнах.

Вечірниці. — *Чи у вас роблять вечірниці?*

— Дýже мáло веч′ірнúц′. Пáру там у нас слаб·í веч′ірнúц′і. Пáру д′íўчáт ізúїдут‿си, там одни́ пр′адýт, одни́ вишивájут, одни́ плетýт, такé шос. Аш прúїдут там одни́ два-три хлóпц′і та‿ї шос jім там кáжут каскú jак′іс та см·іхú спраўл′ájут та‿ї забаўл′ájут д′íўч′ит, шобú не моглú робúти, тíл′ко. Забаўл′ájут іх, см·ijýт‿си і тримájут і берýт в·íд них ц′і

вереᵘте́на. Јак одна́ ўже ўпусти́т вереᵘте́но, то ўже хло̂пец уха́пнет та она ўже јего́ тре́ба би поц'ул'ува́ла, аш хо́че, би јуї пода́ў вереᵘте́но, а јак н'і — та н'і, не хо́че пода́ти, а в·ін т'іка́је з ним надв·ір та снује́ туда́ нао́коло ха́ти нитка́ми, там в·ін хо́дит, а она́ с‿ску́ри аж вихо́дит. Або́ ро́бл'ат так'і́ см·іхи́: при́їде оде́н таки́ї неграмо́тниї, јаки́с' ма́ло маї но, каза́ти, так маї, маї мутулкува́тиї, а хло̂пц'і то̂го́, аби́ танцува́ў, би ўз'аў вереᵘте́но в·ід д'і́ўчини, котра́ маї си‿трима́је ду́же горда́, та аби́ ут то̂јі, шо маї таки́ї мутулкува́тиї, аби́ ут то̂јі ўз'аў вереᵘте́но та аби́ она́ јего́ му́с'іла ..., аби́ они́ ма́ли ш‿чо́го см·іја́ти‿с'а, би она́ јего́ му́с'іла поцул'ува́ти. Аж н'і — а в·ін т'іка́је на дв·ір там із вереᵘте́ном та јеjі́ нитки́ розт'а́гне туди́ по дворо́ви — ўс'у́да. Та‿ї таке́, та см·іју́т‿ц·а та так на віч'ірни́ц'ох.

Як варити суп (ріплянку). Це, шо варимо́ кут'і́, теж зна́ју то́го сказа́ти. Пе́рше зу́пу з р'і́пи, р'і́пл'анку, јак у нас си по-на́шему гово́рит, так јак кла́демо, те́шеᵘмо р'і́пу, кладе́мо ў во́ду у горш'ч'о́к на то̂то́, на пли́ту і пото̂му, коли́ вода́ гор'а́ча ўже така́, тогди́ доба́вимо опчи́шчену фа́їну петру́шку, обми́ту і пор'і́зану на шматки́. Та ўтак кладе́мо там петру́шку та‿ї мо́ркви та тут с'і́л', кладе́мо тро́шки цибу́л'і, аби си‿звари́ла, лиш коли́ ўже так'і́ за́рас уже́ кладе́мо р'і́пу, тогди́ ї цибу́л'у, аби́ лиш не звари́ла ду́же, би си не роспа́ла. Пот'і́м кладе́мо р'і́пу там. Коли́ р'і́па шче лиш почина́је кип·і́ти, ўже ро́бимо за́прашку, ранта́ш, јак у нас гоᵘво́римо. Ро́бимо за́прашку, кладе́мо ма́сти та‿ї муки́ та си ро́бимо то̂то́, запра́жимо та пото̂му додаје́мо смета́ни шче ма́ло, јак је, а так коли́ не је — розведе́мо ц'у́ муку́ пересма́жену з ма́ст'о̂ў, та‿ї кладе́мо одну́ ґра́ничку ч'а́брику. Ча́брик је ў нас, таке́ паху́че ду́же, то кладе́мо там та си ма́лен'ко пригото́вит, а то̂то́ пото̂му в·іки-да́јемо та‿ї цибу́л'у в·ібира́јемо, то лиш залиша́је‿си сама́ петру́шка із мо́рквô̂ў у т·ім, у зу́п·і. Та‿ї пото̂у го̂то́ва, то ско́ро го̂то́ве, раз-два — то је го̂то́ва і́ства.

Як варити голубці. Јак чи́н'а го̂лупц'і с крупа́ми? То от‿та́к: лиш крупи́ ц'і фа́їно в·іс'іва́јут та в·і́трут в·іт то́го та‿ї

намо́ч'ујут јіх та тото́ ўстајé го́р'і, тота́ поло́ва, та пото́му посипа́јут, аби́ сам·і чисте́н'к'і крупи́ лиш залиши́ли‿с'и та‿ї мо́кнут. А пото́му додаю́т до них — кри́шат цибу́л'у ци ў ол'і́ју, ци ў ма́сти, јак је. А јак н'і — не одн'і сохту́јут і сухо́ цибу́л'у, так сиру́, лиш накриши́ти у тото́, ў крупи́. Та‿ї јак накриши́ли там цибу́л'у, ма́ло нате́рли це́го — че́брику та тро́шки шос пе́рц'у там дода́ли, сп·іха́ли зо па́ру тих, дода́ли перц'у, посоли́ли до смаку́ і завива́ли го́лупц'і у капу́ст'ане ли́ст'а. Ли́ст'а јак квасне́ ду́же — обми́ли шос, шоби́ не бу́ло ду́же квасне́, та‿ї залива́ли го́лупц'і, наси́пали го́р'а́чоју, склада́ли фа́ї̆но ў го́рш'чики, пото́му гор'а́чоју водо́ју зали́ли і то си пово́лен'ки тре́ба би вари́ло, бо коли́ на́гло — то си‿розбива́јут, так коли́ лиш пово́лен'ки си‿вари́т, то і так.

А дру́т'і го́лупц'і, шо из ри́жом та з мн'а́сом, це шче л'і́пше шос, бо це нар'і́жемо на мн'асору́пц'і, нарубајемо мн'а́са та кладе́мо риж, ми́јемо фа́ї̆но та кладе́мо јего́ тро́шки би моч'и́ў‿си. Пото́му мна́со фа́ї̆но, таке змоло́те, кладе́мо там, до ри́жу, ї додамо́ там шо тре́ба. Посма́жемо цибу́л'у у ри́жу, ў ма́сти, та‿ї си́племо там у то, та‿ї маї̆ там доба́вимо пе́рц'у, шо там, тро́шечки папри́ґи, шо. Та‿ї пото́му залива́јемо то́же са́мо так, јак і с'іс'і с крупа́ми. Завива́јемо ў ли́ст'а капу́ст'ане та‿ї склада́јемо ў го́рш'чик і залива́јемо о̂кро́пом, водо́ју го̂р'а́чоју, кипл'а́чоју, та‿ї варит‿си по̂во́лен'ки. То ўже це дру́т'і го́лупц'і. Це ўже ма́лен'ко смачн'і́ш'і, јак ци с крупа́ми, но.

Юнацькі роки. Ба́т'ко зна́ў, але́ Ма́р'ија с'а лиш с'ім рок'іў ма́ли, але́ ја си‿залиши́ла в·ід ба́т'ка, шо таке́, журна́ли маў ба́т'ко укра́јінс'к'і, з Унґва́ру јему́ їшли́. Маў журна́ли дарóван'і, јему́ јака́с' бу́ла роди́на поп·і́ўс'ка. Та уже́ јему́ їшли́ тоти́ журна́ли та ја ўсе чита́ла по-укра́јінс'ки. То так'і по-укра́јінс'ки бу́ло. А потóў, јак бу́ла в·іїна́ у штирна́ц'ц'ат'ім, јак наста́ла в·іїна́, та‿ї уже́ не сла́ли укра́јінс'кими, не зна́ју, јак шо, лиш мад'а́рс'кими буква́ми, а укра́јінс'ка мо́ва бу́ла ўсе ж так'і, та мад'а́рс'кими буква́ми. Ја ўже си‿приучи́ла та с то́го та ја зна́ла-м уже́ так чита́ти.

— У скільки років ви навчились читати?

— Но, ја си залиши́ла мала́ дити́на, то ў с'ім рок'іў ја ўже зна́ла чита́ти і так'і церкô̆ўн'і јак'іс' книшки́, јаке́с' таке́, то ја ўс'о зна́ла чита́ти, јак ба́т'ко ўмер так'і. І потô̆му маї ја си‿доучи́ла так. Потô̆му ўже, гаї уже́ пô в·іїн'і, воїна́ си‿ск'інчи́ла, уже приїшло́ Роман'іја. Уже́ тре́ба мен'і бу́ло си‿учи́ти по-ру́с'киї та‿ї научи́ла‿си ї по-руму́нс'киї. Потô̆му ўже ... ї по-укра́јінс'киї — це ўже з д'іти́ї. Це ўже јак син буў туда́ учи́тел', не зна́ју шо маї там, та ўсе јак'іс' книшки́ та шо, но і так с'а научи́ла. Но, та в·іт тод'і ўже та ја скр'іс' абону́ју, бо мене́ то з ма́лости ц'іка́вило шос таке́ прочита́ти, бо то ја л'у́бл'у таке́ шос зна́ти, шос тако́го. Або́ ў робô̆т'і ја шос си‿у́чу там. Там мен'і јак'іс' і тепе́р, јак'іс' рев·і́сти заабону́ју та при́їде мен'і по однô̆му нове́л'ови фа́їному; ја то вибира́ју с то́го шос. Так.

Олашин Марія, 59 років)

* * *

[Касета №4 В]

— Ну, а як ви називаєтесь і скільки років маєте?

— Пережу́к Ју́лча, тритц'ит' і пјит' ро́к'іў. Шо вам каза́ти?

Буденна праця. Ми си‿занима́јемо з на́шими робôта́ми. Ми ро́бимо сôб·і ў на́ш'ім хаз'а́јств·і, з на́шими д'іт'ми́ си‿занима́јемо, з робôта́ми і́ншими. Теᵘпе́р рôбо́та с пр'êтан'êм. Теᵘпе́р ми мела́ї пр'ếчемо, р'і́пу ко́племо, фасо́л'і збира́јемо. Маржи́ни, в·і́ўц'і бере́мо с полонини́ теᵘпе́р. С'і́јі роботи́, ми си‿занима́јемо с‿си́ми робôта́ми теᵘпе́р.

Д'і́ти до шко́ли посила́јемо, та‿ї і́нше, шо бих вам сказа́ла?

— Јак ви печете хліб?

— Јак пе́чимо хл'іб̯? Причи́нимо, кладе́мо др'іж'д͡ж'і, потô̆му три годи́ни ки́сне с причи́ноју. Ўтак зам·і́симо, дру́г'і дв·і годи́ни, ўтак кладе́мо ў п·іч; одну́ годи́ну ї полови́на

де́ржимо ў печи́. Потôму вибира́јемо ўwон або́, аж маї вели́киї — стојі́т б·ілше, де́ржимо б·і́лше, де́ржимо дв·і годи́ни.

Як пекти налисники. Нали́сники ро́бимо так: кладе́мо молôко́ соло́тке, цу́кор, брôўзу та ті́л'ки. Пеᵘче́мо соло́тке. Потôму кладе́мо сир у них, мота́јемо, а в·ітта́к кладе́мо јіх тапш'і́ та кладе́мо ма́ло ў бло́дер.

Вирощування огірків. Ог'ірки́ ми ко́плеᵘмо. Ко́плеᵘмо, садимо́ јіх, с'і́јемо јіх. Потôу јіх опко́пујемо, оппôл'ујемо, а в·ітта́к бере́мо та јіх ти́чемо. Потôму збира́јемо ог'ірки́ та јіх ізбира́јемо та јіх руба́јемо но́жиц'ами. Збира́јемо јіх та јіх ми́јемо фа́їно, кладе́мо ў борканй, до то́го кладе́мо пе́реᵘц, папри́ґу, хр'ін'. Ўтак готôўјут вôду с с'і́л'ôў та јіх напиха́јемо, та јіх јêжемо цел'офа́ном та‿ї кладе́мо на зи́му.

Вирощування капусти. То́же с капу́стôў ро́бимо. Пе́ршиї рас с'і́јемо роса́ду. Ута́к роса́ду в·ібера́јемо та‿ї ти́кајемо јі ў зе́мл'у. Росту́т криж'іўки́ вели́к'і. Ул'і́т'і догл'ада́јемо, бо јі појіда́је гус'і́лка. Так росту́т криж'іўки́; потôму криж'іўки́ збира́јемо, чи́стиᵉмо. Ла́годимо бо́ч'ку, склада́јемо јі ў бо́ч'ку, полови́ц'у с'іче́ноjі, полови́ц'у кладе́мо криж'іўка́ми. С'іче́мо јі на шатк'іўни́ци, утак јі приклада́јемо фа́їно кру́гами; кладе́мо ў н'у б·і́ḑку, гвозди́чку. Б·і́пку та‿ї гвозди́чку кладе́мо ў капу́сту. Потôму јі приклада́јемо кру́гами, а в·ітта́к ка́мен'у зве́р'хи.

Вовняні ковдри. Ми ро́бимо цо́ли. Цо́ли ро́бимо так: пе́ршиї рас вôўну ми́јемо, ўтак потôму скубе́мо, ч'іхра́јемо та‿ї пр'êде́мо. Ўтак јак испр'êде́мо, поᵘми́јемо знôва́, в·ітта́к беᵘре́мо та фарбимо́. А јак пофарбимо́, то в·і́схне; кладе́мо оснôву та‿ї ччéмо цо́ли. То в·ібеᵘра́јемо рука́ми на кро́сна, кладе́мо на кро́сна, на кро́снах в·ібеᵘра́јемо рука́ми.

Ткацький верстат (кросна). — *З чого складаються кросна?*

— Кро́сна, вороти́ла, на́билки, пôнуж'і, ни́ти, бе́рдо. Це је ўс'о.

Коноплі. Колóпн'і ми с'íјемо. С'íјемо колóпн'і, ростýт вели́к'і, потốму јіх беᵘрéмо. Беᵘрéмо колóпн'і пéршиї рас пéрш'і, потốму јіх кладéмо ў мочи́ло. Ў мочи́ло мóчимо јіх, ўтак јіх в·ібеᵘрáјемо, шýшимо, т'іпáјемо јіх. Ўтак дрýг'і колóпн'і зновá в·ібеᵘрáјемо зилéн'і дрýгиї рас. Покладéмо јіх у кýпку, стојáт, в·іттáк јіх в·ібивáјемо в·ід нас'ін'ê. В·ід нас'ін'ê јіх в·ібивáјемо, шýшимо јіх. Кладéмо јіх у мочи́ло знôвá. В·ібирáјемо јіх із мочи́ла та јіх шýшимо знốў, т'іпáјемо јіх, дéр'гајемо, в·ібирáјемо клóч'а окрéмо, пов·íсмо окрéмо, потốму пр'êдéмо. Пр'êдéмо, в·іттáк зóлимо, мотáјемо в·íтки, ўтак снујéмо. Снујéмо, ўтак крóсна нар'ếжујемо, потốму ччéмо пôлотнó, ччéмо чốўником.

Н'е, снујéмо, снујéмо на сноᵘвáлц'і, потốму ми мáјемо пáсма. Дéс'іт' ч'íлниц' чи́нимо пасмó. Пасмó си‿зрóбит із дéс'іт' ни́чиниц', а дéс'іт' ни́чиниц' си‿рóбит із три́ц'ц'êт' нитóк.

Похорони. Јак умирáје чôлов·íк. Умирáје, купáјут го, убирáјіт го, потốму го складáјут на лáвиц'у. В·іттáк рóбл'ê кôперш'íў, кладýт го ў кôперш'íў. В·іттáк прихóдит п·іп, рóбит оприв·íт, закривáјут го, потốму го несýт до грóбу. Кладýт го ў јáму, закривáјут го. Вертáјут‿си доᵘдóму, чи́н'е комáшн'у, а на комáшн'і дајýт íсти, дајýт пи́ти там. Потốму си‿росхóд'ат додốму.

Коли́ мéртвиї лежи́т на лáв·і, схóд'е‿си ўвечéр'і на ўпривéд'і. На ўпривéд'ох си‿ўгрáјут молодни́к, а маї стар'í ўгрáјут у кáрти; а дрýг'і шче маї стар'і, то сп·івáјут п·існ'і дл'а мéртвого.

(Пережук Юлча, 35 років)

* * *

Кореᵘн'ýк Дᵘми́тро, мáју одинáц'ц'іт' гóд'іў, шéстиї клас, селó Би́стриї.

Казка про одного чоловіка і змію. Буў оде́н чолов·ік, в·ін хот'іў ма́ти мно́го д'іте́иї, в·ін не м·іг ма́ти д'іте́иї. Раз јему́, в·ін маў ду́же мно́го д'іте́иї, в·ін не маў јіх чим гоудува́ти. В·ін п·ішо̂ў у одну́ полонину́; в·ін чуў, шо та́мки іде́ зм·іјá і зајіда́је стри́ешки. В·ін п·ішо̂ў та каза́ў, шо в·ін в·іджене́ ту зм·ію́, але́ в·іўчар'і јего́ не хот'іли в·ірувати. В·ін ута́к оз'ми́у та каза́ў, шо в·ін в·іджене́, та с'іў уноч'и́ та‿ї ждаў; ждаў та‿ї ви́д'іў, шо їде зм·іјá. Коли́ приїшла́ зм·іјá, а в·ін каза́ў, шо хто там? А зм·іјá ка́же ја, приїшла́-м кра́сти в·і́ўц·і. А в·ін ка́же: — Не кради́ в·і́ўц·і, а ја тебе́ си не бо́ју. А в·ін ка́же, зм·іјá, — ід'ім си‿би́ти. Но, а в·ін, п·ішли́ они́ си‿би́ти. Ка́же тої чолов·ік: — Ја маї ду́жиї в·іт те́бе, ја так го́деин стисну́ти ка́м·ін', шо вода́ бу́де течи́ з не́го. А тод'і в·ін озми́ў гру́тку со́ли і коли́ поти́с, то в·і́шла вода́, а тої змеў оз'ми́ў ка́м·ін' і коли́ поти́с, а вода́ не їшла́, лиш по́рох п·ішо̂ў.

Тогди́ каза́у тої змеї, шо аби́ п·ішо̂ў до не́го служи́ти. В·ін п·ішо̂ў. І јак п·ішо̂ў до́ма, в·ін приїшо̂ў до́ма. В·ін каза́ў, шо из них котри́ї бу́де маї ду́жиї. Они́ п·ішли́. Пе́ршиї рас п·ішли́ т'ê гну́ти дрôў. А змеї п·ішо̂ў, браў дри́ва, изôўс'ім іс кор'ін'ем в·іт'êга́ў і н'іс до́ма, а в·ін, чолов·ік, не м·іг н'і одно́ дриево́ мале́ оз'ми́ти. Але́ в·ін оз'ми́ў та зач'ếў приўјếзувати в·ід одно́го де́реива до дру́гого, в·ід одно́го до дру́гого. В·ін каза́ў, шо в·ін забере ўс·і, ус·и́ї л'іс. А змеї каза́ў: — Не мож забера́ти ўс'иї л'іс, даї по́к'ії, їд'ім гет.

П·ішли́ гет і так уже́ они́ п·ішли́ та каза́ли, шо бу́дут би́ти ло́птôў. Коли́ приїшли́, така́ бу́ла си́лна ло́пта зил'ізна, шо в·ін не м·іг н'і кину́ти. А змеї оз'ми́ў та‿ї ґи́ґнуў ло́птôў так деиле́ко, шо ло́пта ўда́рила у оди́н ґрун', а ї так они́ п·ішли́ ду́же диле́ко за неў. А цеї чолов·ік каза́ў, шо в·ін, коли́ ґи́ґне ло́пту, та ло́пта роз'і́бје со́нце. А тогди́ змеї каза́ў, шо не мож, в·ін си бојі́т, то аби́ не розби́ў со́нце.

В·ітта́к в·ін уже́ не знаў, шо ч'іни́ти, јак би ўби́ли они́ тôго́. В·ін каза́ў, шо аби́ їшôў спа́ти там, де они́ спл'ếт, а в·ін каза́ў, шо в·ін не хо́че там іти́ спа́ти. В·ін слу́хаў, шо они́ гово́р'ê. Они́ говори́ли, шо они́ јак би јего́ ўби́ели. Змеї каза́ў, шо

во́зме ту ло́пту та коли́ в·ін ме спа́ти ўночи́, тогди́ в·ін ве́рже на не́го ту ло́пту та‿ї поруба́је јего́ ша́бл'ôў. Тогди́ в·ін п·ішо̂ў та л'êх спа́ти. Та в·ін не л'êх спа́ти, але пôкла́ў кôўбана́ ў по́ст·іл' та ўбраў та‿ї ута́к п·ішо̂ў, а сам л'êх п·іт по́ст·іл'. Прихо́дит зм·іï уночи́ та верх ло́пту там та ша́бл'ôў поруба́ў та ўт'ік.

Нара́но прихо́дит, ди́вит‿са, аж̧ чолов·ік там у по́стели жеви́ї. Коли́ са‿диви́ў, а там в·ін ішче́ жеви́ї буў. В·ін ду́же си‿чу́дува́ў, в·ін каза́ў, шо јак спаў? А в·ін каза́ў, шо так јак коли́ би го блиха́ ўкуси́ла. Тогди́ в·ін ду́же си‿перепу́диў і в·ін каза́ў, шо к'іл·ко в·ін хо́че, аби́ їшо̂ў гет в·ід не́го? А в·ін каза́ў: — Ја не їду в·іт те́бе гет, бо ја приїшôў до те́бе служи́ти. А в·ін ка́же: — Але́ јак би-с ми даў два м·іхи зо́лота, та шче їду. В·ін оз'ми́ў, даў му два м·іхи зо́лота та ка́же, — но їди, — ка́же. — Але́ ја не їду, бо ја зо́лото не не́су, — ка́же, — ја не хо́чу не́сти зо́лото. В·ін не м·іг̧ не́сти. Ўтак оз'ми́ў змеї та‿ї несе́ јего́ зо́лото, а в·ін іде́ пере́д̧ кон'е̂. А к'ін' јак ди́хаў, та в·ін таки́ї буў слаби́ї, то к'ін' јак ди́хаў, то ўсе б·іх то упе́рет, то‿ї наза́т, упе́ред̧-наза́т. А тої зве јего́, пита́ў, шо ч'ого́ ти так б·ігајеш? А в·ін каза́ў, шо бо̂ју‿са, аби-с не ўт'ік из зо́лотом. А чорт, тої змеї, си‿напу́диў та верх зо́лото то та ...

(Коренюк Дмитро, 11 років)

* * *

Село ВИШАВСЬКА ДОЛИНА

[Касета №5 А]
Записано 2 жовтня 1963 року.

Ја с·а назива́ју Папари́ґа Петро́, Петр'і́ў та‿ї Мар'і́чин, роже́ниї ти́с'êчу дѐўјêт'сто́ двана́ц'ц'атого ро́ку, ма́рта два́ц'ц'іт' четве́ртого у Ви́ш'іўс'к'ії Доли́н'і.

Юнацькі роки. М·ії ба́т'ко буў землед'і́лец і л'ісору́п: коли́ роби́ў іс сво́јôў зеᵘмне́ў, коли́ роби́ў у л'і́с'і. Ми були́ у сво́го старин'і́, бу́ли-смо одина́ц'ц'іт' д'іти́ї, с котри́х ішче́ ни́н'і с·а нахо́димо че́тверо; ре́шту ўже ме́ртв·і. При вос'ку́, о́ди при вôї̆н'і тепе́р два ўме́рли. Бу́ли, приїшли́ до́ма акч'ідентôван'і, а ре́шту пôўмеᵘра́ли ўже до́ма, но.

Ја з мало́го хло́пц'ê си‿занима́ў до́ма: із в·і́ўц'ếми-м ходи́ў, із ја́гн'êтами-м, ја́гн'ата пас. П·і́сл'а то́го ходи́ў-им у шкôлу ма́ло, в·ітта́к-им п·ішôў у бу́тин у Пу́тн'у із П·ітулико́м, із-за в·і́цом П·ітулико́м — із к'іри́лом, по-на́шему укра́јінцкôму. П·ішôў-јем у бу́тин та ма́ў-им ш'ішнац'ц'іт' го́д'іў та-м перебу́ў дôў два́ц'ц'іт' ро́к'іў. Чоти́ри го́ди-м буў у бу́тин'і.

А в·ітта́к-им приїшôў до́ма та-м пішôў за сво́го до мо́го ву́їка р'і́дного у Би́стриї. Там-им перебу́ў, в·і́тти-м п·ішôў до во́с'ка; во́с'ко-м служи́ў у С'іᵘб·і́ї. Бу́ў-им маґаз'іоне́р на пр'ів·ізона́ре. В·і́тти-м си‿л'іберува́ў. Із Би́строго-м си‿ожени́ў. Воз'ми́ў-им жу́нку з Лу́га, с котрôў жију́ ї ни́н'і і ма́ју з неў двана́ц'ц'êтеро д'іти́ї, котр'і́ два хлôпц'і-м в·і́учиў, шо ма́јут уже́, тепе́рки док'інчи́ли одина́ц'ц'атиї клас. Уже́ ск'інчи́ли ї во́с'ко, теᵘпе́р тре́ба би дес' приїшли́ до́ма. У Тім·ішôр'і у ґраніᵘче́р'іў служи́ли ў вôс'ку, там на бр'іґа́д'і. А в·ітта́к бу́ли на јоне́л·і на грани́ци се́рбс·к'і, но а теᵘпе́р тре́ба би приїшли́ до́ма. Но ї прац'у́ју.

— Де ви працювали?

— У копера́ц'іјі прац'ува́ў-јем двана́ц'ц'іт' го́д'іў јак шиф, де́јаки нача́л'ник деревоскла́ду, по-на́шему јак каза́ти,

деревоскла́ду на ІФІ. В·іттáк-им маў одéн акч'ідéнт. Там убúло мен'і одно́го чолов·íка та ми чинúли, рошчинúли ми контракт та в·іттáк ја даў у ком·íс'ија де літíдж'ију (рум. comisia de litigiu "комісія спірних питань"); назáт н'ê приĭмúли. Лиш в·іцци н'ê мутáли. Там-им не акчептувáў та те"пéр поклáли н'ê ў копера́цију та ро́бл'у јак дже́стіонáр у буфéт'і до ни́н'ішного ча́су.

Військова служба. Ја робúў во́с'ко. Колú пéршиĭ рас н'ê заклúкали до во́с'ка ў Áлба Ју́лију у п·іон'éри. В·íтти ме"нé дáли ўwон; ја буў м·інор'ітáр, знáјете. Ме"нé в·íклали ўwон; ја р'ік одéн перебýў дóма і потóму ме"нé заклúкали ў Сіб·íў та там ја робúў у шкóла д'е аплікáције ў фантéріји. Пôклáли ме"нé ў маґазúн та ја робúў јак маґаз'іонéр на апр'ів·із'іонáре і вíтти си ліберувáў із Сіб·ијá. Там буў к'інц'á мóје вóс'ко.

У тúс'êчу дéўјêт'сто сорокóв·ім року́, то ја із јакúмис·л'уд'мú туĭ си‿стр'íтиў прот'íў шкóли у нас. І онú ме"нé питáли, чому́ ĭде машúна такá натéр'хана дуолу́ з мад'árами? Ја казáў, див·ít‿си, черéз одéн м·íс'êц' тут бу́дут ру́с·к'і. Це ш'ш'е пусте́, це лиш зáчало‿си, не так онú бу́дут т'íкáти. І онú ме"нé заўдáли на, јак си лиш назива́ло, до дидектúв·іў мад'árс·ких і в·іттáк ме"нé постáвили, шобú ја ĭшôў доў су́ду у Ко́шиц'і, а ја ўт'ік. Та буў-јем дизертóром-партизáном ш'іс' м·íс'ац'іў і половúну, по л'ісáх, дóки не" приĭшлú ру́с'к'і.

Јак приĭшлú ру́с'к'і, ужé ја з ру́с'кими, тогдú ја заĭшôў тут у село́ і ја пере"бráў с'íл'с'ку ráду. Ја буў чотúри ро́ки ĭ половúну бир'íў, јак у нас ка́жут, претсидáтел'. Не претсидáтел', у нас ка́жут бир'íў селá; буў-им чотúри ро́ки ĭ половúну. Бир'íў, у нас так ка́жут, по-нáшему, бир'íў або голôвá, ал'бó це голôвá, алé ми маĭ б·íл·ше туĭ ужива́јемо бир'íў, но. І буў-јем чотúри ро́ки ĭ половúну ĭ п·íсл'а тóго в·іттáк-им п·ішôў на ІФ (рум. Intreprindere forestieră "лісове підприємство") і робúў-јем, дóки, бýў-им вам казáў, шо си стаў тот акч'ідéнт, і те"пéр ро́бл'у на копера́ц'іји.

Топонімічні назви села. — *Як називаються частини вашого села, ґруні і потічки?*

— Рôска́жу ї полони́ни аж дôў пôза́ По́л'êни... гет туда́. У нас тут, сес наш х'ітар Ви́ш'еўс·коjі Доли́ни, так по л'івому бо́кови тут си‿назива́jе Іди́ж, за Жбере́м Арши́ц'ê, за Арши́цеў Jали́нка, за Jали́нкôў Черету́, за Черетôўом Дупенла́чка, за Дупенла́чкôў Менч'іл, за Менче́лом Шушни́ц'ê, за Шушни́цеў Дôўга Пре́лука, полонина́, за Дôўгоў Пре́лукôў Полони́нка, за Полони́нкôў Ша́рбан, за Ша́рбаном Ґрош'і, за Ґроши́ми М·іку, за М·ікуму Бендра́ска, за Бендре́скôў Бере́ска, а потôму Лешети́ў, за Лешети́ўом прихо́дит Кирлеґиту́ра, за Кирлеґиту́рôў Кикет'а́ска, за Кикет'а́скôў Бирсан'а́ска, за Бирсан'а́скôў прихо́дит Ґло́пажу́р'і, Виндере́н і потôму ўже прихо́дит ц'а полонина́ Бушуте́иску. Дôў тут зна́jу.

По л'івому бо́кôви, у нас у сеил'і, Ро́стока, Заподире́ї, Пожи́рниц'ê, Плаї, у Ду́бах, Ру́нкул, Глухи́ї, Jали́нка, Зави́ш'ева та‿ї Опчина́.

Дещо про заснування села. Даўн'і л'у́ди, то зна́jут', шо гôвор'ат даўн'і л'у́ди, шо тут одна́ хаччи́на бу́ла. І м·ії ба́т'ко, пра́дід із Ра́хôва́ приїшôў. Л'у́ди тут у нас ўсе приїшли́, замута́ли‿си тут. Се сило́ к'іл'ко ма́jе? — сто два́ц'ц'іт' го́д'іў.

Тут на́ше сеило́, так си‿гово́рит чере́с стар'і л'у́ди, шо сто два́ц'ц'іт' ро́к'іў уза́т, то в·іт тогди́: оде́н приїшôў із Ра́хôва, дру́гиї приїшôў іс Трабуш'ếн, тре́тиї приїшôў із Р'іўноjі, четве́ртиї приїшôў із Лу́га. Так л'у́ди туї приход'а́шч'і бу́ли. Тут гово́р'ê, шо маї даўно́ три ха́ти бу́ли. Каж'ім, мôjі д'іди́, пра́д'іди так они́ прика́зуjут. Но теипе́рки ўже ў нас си‿нахо́дит jеки́х три́сто ї два́ц'ц'іт' хати́ї, но, до три́ц'ц'іт' і, с ти́с'ечу де́ўjêт'сто три́ц'ц'іт' і деўjêтого ро́ку ми си‿держ'ếли с село́м на́шим до Р'іўноjі.

В·ітта́к, коли́ приїшли́ тут мад'а́ри, то ўже в·ітта́к ізроби́ли тут сват у Би́стр'ім та до Би́строго-сме си‿держ'и́ли. Спере́жи пере́т чотирна́ц'ц'êтого рôку ми, де ма́jемо ўс'і ста́ре чівіли́ (рум. starea civilă "управа громадського стану", с'іс'і запи́ски, нарожéніjе це, ма́jемо ми у Требуша́н'ох, на Укра́jін'і, там ми ўс'і бу́ли запи́сан'і. В·ітта́к тôто́, jак поста́вила си‿грани́ц'ê тут, у двац'ц'ếт'ім року́, межи́ Ви́шаўс'кôў Доли́ноў і

Требуша́нами. Так ми зоста́ли тут, ми си‿в·ідорва́ли. Ўтак оде́н час ми си‿держ'ё́ли до Ви́шноjі Р'і́ўн'і, а п·ісл'а то́го в·ідорва́ли‿си та си‿держ'ё́ли до Би́строго. І потốму тут, уже jак приїшли́ і уже́ по ут со́рок і четве́ртому року́, jак приїшли́ ру́с·к'і, то зроби́ли с'і́л'с·киї́ у́р'ад туї́ у нас у сел'і́ і тут іґз'істува́ў ш'іс ро́ка і потốму наза́т закл'учи́ли‿си до Би́строго і теᵘпе́р ни́н'ішного ча́су ми ма́jемо с'і́л'с·ку ра́ду у Би́стр'ім і ц'а Ви́ш'іўс'ка Доли́на де́ржит си до села́ Би́строго.

Про назву "гу́цул". Jак бих вам каза́ў, каж'і́т, бо гу́цул — то по-руму́нс·ки го́цул. Так jе. Но гуцули́ так каза́ли, но, бо слу́хаїте, гуцули́. Ми си‿де́р'ж'им, ми в·і́тти проосхо́димо. Сеᵘсе́, нас jе чотирна́ц'ц'іт' с'іл туї́, ви зна́jете. Ми до тốjі сторони́ си‿дер'ж'ё́ли дес ко́лис, бо ї там, до Трибуша́н ми си‿дер'ж'ё́ли, там ішче́‿ї і на́ш'і тоти́ ўс'і а́кти зареґ'істрốван'і у т'ім, у с'іл'с·к'ії ра́д'і. Ми там си‿дер'ж'ё́ли, но але́ гуцули́, так нам ка́жут гуцули́, бо така́ jе зви́чка: гуцули́, гуцули́. Зна́jете в·і́тки прихо́дит тôто́ гу́цул? Тото́ каза́ли, шо хтос· т'іка́ў, дес коли́с шос учини́ў та ўсе ў го́ри т'іка́ў, бо тôто́ буў зло́д'ії — гу́цул. А гу́цул, но, наї бу́де так, гу́цул, та гуцули́. Шо би-х вам каза́ў, jа так істốр'іjу глі́боко не зна́jу і так шо туї́ аби-х вам каза́ў істốр'іjі так jа ма́ло зна́jу.

— *Що говориться в селі?*

— Шо jак ми, в·і́тки ми. Но, та ми, ми си‿де́р'ж'ếмо до, в·і́тти смо-приїшли́. Ми, каж'і́м, тут си‿нахо́димо чотирна́ц'-ц'іт' с'іл, котр'і́‿смо... Ми, нам при мад'арах каза́ли ру́тін, тоти́ русини́. Но, теᵘпе́рки приїшли́ ру́с·к'і, ка́жут, шо ми укра́jінци. Даўно́ каза́ли, шо ми гуцули́, шо jа зна́jу теᵘпе́р в·і́брати?

Лісова робота. У л'і́с·і де́реᵘво, при́їдеш до бу́ка, утне́ш дулу́. Пе́р'шиї рас іде́ш в·ід вер'ш'ếка́. Шо їде ў дереᵘво́ — ў дреᵘво́, шо у челулốзу — ў челулốзу, шо на бутука́, на кл'о́ца — їде на кл'о́ца. Тото́ пер'шиї рас маї б·ілр'ше си‿соко́тит, шоби́ в·іходи́ли бутуки́, кл'о́ци. П·і́сл'а то́го, аж не їде кл'о́д͡зи — челуло́зи. П·і́сл'а то́го с челулốзу, jак не їде челуло́зи — лемн констру́кц'іjа (рум. lemn de construcţie "будівельний матеріял"), с'іс'і́ так'і́ тоне́н'к'і з ґрано́к, кôтр'і́ пра́в·і,

то си‿в·ібера́је лемн констру́кц'іја, а дл'а пали́ва — шо лиш маї слабе́, а ре́шту то си в·ібера́је у матр'ијал. І пали́во си кладе́ окре́мо, буту́к т'ё́гнут окре́мо, лемн констру́кц'іју с'іс'у́, шо је — тôто́ т'ё́гнут‿си окре́ме та прова́д'ê до^{у}лу́ із тракто́рами. По^{у}т'ім тер'ха́јут на реморки́ і по^{у}т'ім тут на ста́нц'іју і туї си‿розд'іл'ује, а кôтре́ си‿терха́је, бутуки́ окре́ме. Там си‿в·ібера́је фон'е́р іс то́гô, в·ібера́је‿си пе́ршиї клас на дошки́, потốму в·ібера́је‿си дру́гиї клас, і ч'ілулốза їде лемн м·іно, котра́ је в·ід в·іс'імна́ц'ц'іт' дôў два́ц'ц'іт' і чори́ри, плус јака́ је кома́нда: је маї тонка́ — то си‿в·ібера́је в·ід в·іс'ім це́нт'іў дôў чотирна́ц'ц'іт'. Тото́ ішче окре́ми, то туї уже́ на депốз'іт'і си‿сорту́је.

А у л'іс·і, с'іс'і л'ісору́би; тôто́, шо соб·і лиша́је јім дл'а пали́ва, они́ тôто́ їдут руба́јут, пи́л'ê на митери́ ї ко́л'і, склада́јут і там ма́јут они́ зада́чу, шо де си‿зна́їдет одно́ фа́їне дре^{и}во́, шоби́ не їпали́во ў пали́во, шоби́ в·і́брати јего́ на челулốзу. Зна́јете, шоби́, котре́ је гла́тке, шоби́ не п·ішло́... Й они́ ма́јут зада́чу, ї маїстри́ із то́го парке́ту ма́јут зада́чу і тоти́ ши́фи в·ід бр'іґа́ди ма́јут зада́чу, шоби́ тôто́ перебира́ти, шоби́ в·і́шло, котре́ је до матр'іја́лу, шоби́ не п·ішло́ ў пали́во. Ў пали́во лиш таке́, котре́ з не́го не мо́же в·ібра́ти‿си н'іја́киї матр'іја́л.

І де́ре^{и}во́ си‿у́чит. При́їдеш ід бутуко́ви ї де́ре^{и}во ід бу́кови, п·ідкампу́јеш го, обди́вис‿си, шоби́ тоб·і не ўпа́ло шос тоб·і на гốлу пе́р'шиї рас, јак в·ін сто́јіс, п·іткампу́јеш із гори́, в·ітта́к із доли́ни пи́лиш, на́бјеш соки́ру і вал'а́јеш јего́ гор'і, і ди́виш‿си, шоби́ дес не буў чолов·і́к вад' хто, би јего́ не ўда́рити. Кричи́ш "ва́рде!" вад' "кла́їгôў!", шоби́ чу́ли, коли́ паде́ дере^{и}во, шоби́ кого́с не ўби́ло. Но це.

Ў тих года́х, даўно́, л'у́ди прац'ува́ли т'ё́шко, п·іттина́ли сокира́ми, пи^{е}лами. Ни́н'і ўже је дружби́, тôто́ руба́јут маї ле́хко, бо ўже је меканізо́вано, то ўже маї ле́хко. І л'у́ди даўно́, котр'і роби́ли бутина́ми, жи́ли т'ё́шко.

Ја, коли́-м вандрува́ў по св·і́тови, буў чоти́ри ро́ки та руба́ў у л'іс·і, та соб·і шшиў одни́ ґа́т'і з м·і́ха папере́вого та

коли́ ўпа́ли з мн'а — не зна́ју, лиш тото́ си‿стопи́ло, јак-им упр'і́ў, та ўже не бу́ло. Ни́н'і, та спа́ли-смо ў спу́з'і там, у т'і́м че"ти́на постеле́на, таке́, а ни́н'і ўже је, нахо́дит‿си фа́ĭн'і посте́л'і, фа́ĭн'і соломожаки́, там мн'е́ко, там чи́сто, там кабани́. Там уже́ ни́н'і — так јак не́бо в·ід земн'і́, то́то́ шо бу́ло даўно́ та‿ĭ шо је ни́н'і. То ўже ду́же вели́ка р'іжни́ц'ê при то́му, шо бу́ло даўно, та је ни́н'і. Тото́ ни́н'і оде́н роб·і́тник је сокоче́ниĭ, так шо би в·ін так спаў та‿ĭ келши́к д'істајé, маґази́н до́бре у ре́гул'і је. А даўно́ роби́ли л'у́ди та раз у м·іс'іц' аж даў хтос маґази́н, аж н'і — та ў три м·іс'ê̂ц'і платн'е́ бу́ла бу́ла, не бу́ла — маĭ б·і́р'ше ходи́ли за платне́ў, а те"пе́р ре́ндешно је; к'інз'і́на ў два ти́жн'і, у м·іс'ê̂ц' је платн'е́, ни́н'і јес і л'у́ди" спја до́бре, ма́јут чистоту́, ма́јут кабани́ на д'испоз'іц'іјі, ма́јут ко́жде.

Лісові дерева. — *Які дерева є у ваших лісах?*

— Дерева́ ў нас је так: бу́ки, смере́ки, јали́ц·і, гра́би, це, котре́ си‿експлоту́је, котре́ ĭде на то́то́. Ре́шту је в·і́л'ха, л'і́ска. Се"се́ је так'і дома́шн'і дерева́, шо си‿хусну́је коло́ господа́рки, маĭ слаб·і́. То бук, смере́ка, јали́ц'ê, дуп, ја́с'ін', ја́в·ір, нат. Се"се́ ĭде ўс'о на матр'ијал.

Пе́ршиĭ рас, коли́ паркет си передајé, тут рас прихо́дит орґа́ни сілвікулту́ри (рум. organele silviculturii "органи лісництва"). То о"ни́ в·ідзнач'е́, до̂ў де, јак аби́ си‿руба́ў оде́н паркет. Даду́т јему́ одну́ ме́жу і в·іття́к прихо́д'ê там у андж'ін'і́ри, с'іс'і́ ўже ІЛФА із ма́ĭстром паркета і о"ни́ јему́ спра́ўл'ê до̂ў тут і до̂ў тут се"се си‿ма́је руба́ти. І о"ни́ тогди́ орґанізу́јут бр'іґа́ди і з бр'іґа́дами тут заста́ўл'у ў ц'у сторо́ну одну́ бр'іґа́ду, на ц'у сторо́ну дру́гу. Одна́ бр'іґа́да руба́је бутуки́, дру́га бр'іґа́да руба́је челуло́бзу, тре́та бр'іґа́да, котра́ руба́јет дрива́, то так они́ но бр'ґа́ди порô̂зд'ил'ујут і в·іття́к тоти́ тракто́ри, о"ни́ т'е́гнут у ката́рч'у, т'е́гнут до"лу́. Та‿ĭ туĭ ішче́ зно̂ў на депо́з'іт'і, интермедијал·і, шче маĭ розд'ил'ујут там, шче перепи́л'ујут, котре́ в·іпада́је, шо не је до́бре, там челуло́бзу ро́бл'ê, там уже́, коли́ ст'е́гнут до"лу́.

Дикиі звірі. — *Які дикі звірі находяться у ваших*

лісах?

— Тут је так: вôўки́, медве́д'і, сви́н'і, ко́зи л'існ'і, о́лен'і, за́јец·і, лиси́ц·і. От сисе́ ў нас. Дру́гих зв·ір'і́ў у нас неᵘма́.

Птахи. — *Які птахи находяться у вашій місцевості?*

— Је со́ја, вôро́на, ла́сті'іўка, сени́ц'ê, вôрôбе́ц, о́р'іпка. Полови́к та‿ї оре́л. Полови́к је мали́ї, а оре́л — тôто́ је вели́киї, тôто́ је одна́ аніма́л вели́киї, а полови́к — це је́ межи́ хата́ми. Оре́л — то в·ін пôлони́нами б·і́лше сиди́т. Је із гори́ на гôру́ лети́т таки́ї вели́киї, тôто́ в·ін не је ди́киї.

Сінокоси. Іс сим-јем в·і́р'іс. То ў нас ота́к, де маї у на́ш'ім сел'і́, де маї до́бра земн'а́, то си‿ко́сит маї із-заўгôд'і траву́. Іде́‿си ра́но, ко́сит‿си, розбива́је‿си валки́; коло́ полу́дне — си‿оберта́је, увече́р'і си‿згр'іба́је ў на́вилки. І потôму, дру́гого дн'а, тр'êсе‿си і си‿оберта́је і д‿ве́черу, јак неᵘма́ дôж'д͡ж'у́, шо дож' не перескожа́је, ўже је до́бре, шô мож' меᵘта́ти у копи́ц'у або́ ў ôбор'іг̣. Так по-на́шему.

І пô го́рах, де неᵘма́ вели́кôјі трави́, то не г'і́ја н'і два, два дн'ê. Тôто́ ôдно́ днем, бô тôто́ је слабе́, тôто́ си‿згреᵘбе́ і ве́чером си‿чи́нит копи́ц·у вад' у ôбо́р'іг̣ си‿зм·і́тује, бô тôто́ мала́ трава́, бо ве́р'хами, си́ми го́рами, де је маї до́бра, то г'і́ја два дн'а суши́ти, а де н'і — то ра́но скоси́ў, розби́ў, напоᵘлу́дне оберну́ў, а ве́чером мож ізгріда́ти ї кла́сти ў копи́ц·у, бо тôто́ тôнке́, тôто́ слабе́, тôто́ не је тôўсте́ ї мош кла́сти ў копи́ц·у ўже ве́чером.

Пе́ршиї рас сисе́ с'і́но си‿ко́сит, косôў си‿ко́сит, і потôму вили́ з де́рева ма́јемо. Ма́јемо два́рогачки, ма́јемо три́рогачки, ма́јемо гра́бл'і дериўл'ên'і́; тим ізгр'іба́јемо, складе́мо ў на́вилок; ма́јемо дв·і нôш'і, таке́ з јалôвого, два руди́ни ї с тим ізно́симо ў ку́пу і кладе́мо у копи́ц·у або́ ў ôбор'іх.

Зимôў іде́мо іс бика́ми або с к'і́н'ми, тер'ха́јемо на са́ни та‿ї везе́мо до́му. Руба́јемо сôб·і цапа́р, бо тôто́ ўго́рами; ма́јемо два ланци, так'і аби-х пу́тали, аби́ не гони́ло ду́же, са́ни вјêжемо, бо ду́же аби́ не нагна́ло, би не ўби́ло там воли́ ват' ко́н'і. То ст'êгнемо дôў на ро́в·ін', а ўже з наро́вени збере́мо гет тоти́ пу́та, ланци́ с тих талпи́ї, шоби́ тôто́ зиїшло́ маї

лéхко і везéмо додóму ї кладéмо у óбор'ıг або́ на хл'íй і годýємо там, ци коро́вам дає́мо, ци в·іўц'ém, ци шо ўже хто ма́је.

Коса. Кôсá си‿складáје так: пéршиї раз је пјéтка, потóму је прут, за пру́том полôтнó; је к'іс'ê, је обру́чка, је зак'íўка, је на к'іс'éти ру́чка, оню́к. А је багáто. До коси́ је ба́пка, је клевéц, је бапч'ир', је ку́шка, је брус.

Весняні роботи. — *Що ви сіете у ваших городах?*

— Тут си‿с'íје, кладé‿си р'íпу, мелáї, цибу́л'і, ч'êснóк. Р'íпа је рáна, р'íпа је п·íзна. Мелáї, сисé обичáїниї, сисé однáкиї мелáї. Кладé‿си овéс, јачм·ín'. Пшени́ц'і — це нема ў нас. Сисé н'іхтó не кладé. От сисé. І дес· хтос грéчки кладé, алé цé маї р'íтко.

Ми пéр'шиї раз зимóў, коли́ је дóбра пôгóда, ве"зéмо гн'íї. І ў кóго зостáне — не ве"зé зимóў, ве"зé веснóў і потóму пéр'шиї рас си‿óре на зб·íж'ê. На овéс, на жи́то, јачм·ín', бо це їде маї рáно.

Потóму си‿óре на мелáї, р'íпу. В·іттáк си‿опк'інчи́т óран'ê, потóму трéба ти́чити фасóл'і. Фасóл'і си‿пóти́ч'ê, трéба рубáти тичкú фасóл'і ти́чити. П·íсл'а тóго в·іттáк си‿кóпле мелáї спéршого, р'íпу спéршого; в·іттáк си‿кóпле здрýтого і потóму, ўже јак си‿док'íнчит сисé кóпан'ê, в·іттáк си‿бе"рé ўже до с'іна.

Ўwосен'í вóзимо сан'ми́, так зимóў. Јак веснóў — то ве"зéмо вóзôм. Мáјемо колó гнóју ви́лу зел'ízн'у, вилú, тим тер'хáјемо, із вóза або́ с санúї ростéр'хујемо і потóму, коли́ си‿прихóдит орáти, берéмо тот гн'íї роз'íбјемо по т'і ни́в·і, в·іттáк óремо плýтом ци бикáми, ци то к'ín'ми óремо і п·íсл'а тóго јак в·íоремо, то зас'íјемо. Берéмо сôб·í м·іх, із м·íха зас'íјмо ї п·íсл'а тóго берéмо ґрáпу і ґрáпôў заґрапáјемо фáїно і в·іттáк, јак заґрапáјемо, то шче потóу ди́ве"мо, јáко зостáло јакéс' зéрно повéр'хи, то трéба п·íти́ з б·іґарéм пóти́кати, шоби́ не забрáла птáха, шоби́ не зôстáло вер'х земн'í, бо онó не схóдит, шо ґрáпа јегó не загреблá — так јегó шче пóти́кајемо, шоби́ заїшлó ў зéмн'у, шоби́ ї онó зиїшлó. І п·íсл'а тóго в·іттáк

уже́ лиш прихо́дит, коли́ ўже прихо́дит ко́пан'ê. І ко́пан'ê уже́ ко́племо з мотика́ми ру́чно.

Плут. — *З яких частин складається плуг?*

— Плут, в·ін си складáje так: пе́ршиї раз је грид'íл. До грид'íли́ си‿де́ржит чепи́ги, пото́му ма́јемо поли́ц'у, за поли́цеў зел'ízo, за зел'ízом ма́јемо н'іш, котри́ї наўпере́д'і рубáje і пото́му плух стојíт на тел'íсц'і і до тел'íшки приўjе́заниї, котрá тел'íшка си‿нахо́дит із двомá коле́сами. І тел'íшку ўже т'ếгнут ко́н'і або́ воли́. Во так в·ін си‿склладáje.

Сани. — *З яких частин складаються сани?*

— Са́ни. Са́ни си‿складájут: је талпи́, је нако́пели, је на́сади, је перехре́стина, је кл'уч та‿ї је руд, а на ру́д'і јармо́, а ў јармо́ кладе́ш бики́. Аж нема́ јарма́, то кладе́ш ди́ч'іл та зач'іпл'ájеш ко́н'і.

Колеса. — *З яких частин складається колесо?*

— То раз так: одно́ ко́лесо си ро́бит, то кладе́‿си ба́гра, шпи́ц'і, голови́ц'і, обручки́, бо́кш'і; в·іттáк пото́му дри́к, за дрико́м ро́суху пере́дну, ро́суху за́дну, б·ір'фи́ та‿ї рут, чоти́ри леўч'і; аж до ко́ниї — во́рчк, аж до вол'íў, то во́рчика не г'íja, лиш рут.

Ґрапа (борона). — *З яких частин складається ґрапа (борона)?*

— Ґра́па складáje‿си з дванáц'ц'іт' в·íтесаних де́реў; у тото́ је повер'че́но, у тото́ си‿кладе́ зв·íзд'ê зал'íзне наостре́не і уздо́ўж прихо́д'ê дванáц'ц'іт', а ў попе́рек прихо́д'ê дв·і задо́убан'і кр'іс тоти́ дванáц'ц'іт' і пото́му тре́ба ў н'і покла́сти со́рок і де́ўjіт' звóзд'іў. Тото́ је ґра́па.

Як будується хата. Ха́ту ў нас, коли́ почина́јут ув·ікла́сти, пе́ршиї раз во́зит кам·ín'ê. Ро́бит фуда́мент, муру́је мур, ко́пле пи́ўниц'у, јак хто ро́бит пи́ўниц'у, а хто таки́ї, шо не ро́бит пи́ўниц'у — не ро́бит. Пото́му шука́је п·ідва́лини дубо́в·і, вjе́же п·ідва́лини. Тоти́ п·ідва́лини те́шут си або́ драчу́јут‿си дра́чко́ў. Вjе́же п·ідва́лини по обича́јему старода́ўному, шука́је јаки́с гр'іш там ср'ібе́лниї, шоби́ розруба́ў та

скла́ў на угли́ на ўс'і чоти́ри бо́ки. Там п·ід у́гол си‿руба́је хре́ст та ў тот хрест си‿запуска́је тоти́ гро́ш'і. І потóму почина́је си‿склада́ти одв·і́рки, к'іл'ко ма́је в·ін уже́ там хати́ї. Пару́је одв·ір'ки, кладе́‿си одв·ір'ки. Кладе́‿си в·іття́к шче пје́теро, че́тверо, јак јак'і де́рева заширо́к'і до́ў п·ід в·і́кна. В·іття́к кладе́‿си в·і́кна, в·іття́к вер в·іко́н си‿кладе́ оче́пи, котр'і де́ржут в·і́кна, тоти́ шара́нчики до в·іко́н — оче́пи. Ве́р'х оче́п си кладе́ прави́ла і пове́р'х прави́л си‿кладе́ в·і́нц·і. Вер в·іўне́ц си‿кладе́ к'ізли́, кладе́‿си ґерендѝ, а в·іття́к к'ізли́. А в·іття́к кладе́ л'а́ци, а потóму ўже ўкрива́је а́бо драни́ц'ёми, а́бо че́репом, а́бо чим, а закрива́је — кладе́‿си штукито́р'і, котре́ ўже со́бу закрива́је, до ко́тро́го си ўже вакýје, штукито́р'і кладе́ а́бо бје плафо́н. Аж не ма́је штукито́р'і так'і то́ўст'і три цолóв·і, пјет' цолóв·і, то бје дошки́, плафон до ґерендѝ. Но, і оце́. Оце́ с‿се́го си‿склада́је одна ха́та.

Чолов·і́к коли́ покладе нову́ ха́ту, так ко́ло ха́ти јему́ тре́ба аби́ маў во́ду. І ко́пле одну́ колóд'іц', ко́пле, поки́ на́їде во́ду. Јему́ тре́ба копа́ти, шоби́ наїшо́ў н·ів·е́л п·ід водо́ў, де те[и]че́.

[Касета №5 В]

Ще про диких звірів. Туї́ сут медве́д'і, туї́ сут сви́н'і ди́к'і по на́ших л'ісáх, о́лен'і, зв·ір'е́та, во́ўки́, куни́ц'і, лиси́ц'і, бурсуки́. Маї́ б·і́лше нема́ туї́ зв·ір'е́. Та‿ї́, јак ка́жут, бонкан'і́т, сло́б·ідно би́ти о́лен'е́. Сло́б·ідно би́ти о́лен'е́ тепе́рки, се́го м·іс'е́ц'е́, свин'ý; медве́д'е́ лиш ку ауторіза́ціја з м·ін'істе́р'іји, медве́д'е́ лиш тогди́ мож уби́ти. Ну, во́ўка мож би́ти хо́т' коли́. То́го мож, бо тот трип·іта́н, тíл'ко тот шко́ду чи́нит. Лиси́ц·у водно́ мож би́ти; тепе́р јіх мож би́ти. Је так'і м·іс'е́ц'і, шо не мож би́ти, је запе́рто.

Праця в лісі. Дри́ва буў пали́ў ус'е́, тепе́р то с'и‿руба́је ўже матр'ија́ли.

Оде́н буў тут, по́т'ік оде́н, ту́їки бу́ла одна́ мала́ штри́ка така́. Ја там роби́ў на т·ії́ штри́ц·і ду́же бога́то, в·ід трина́ц'-ц'е́того ро́ку та тепе́рки два вад' три ро́ки, јак си туї́ то́то́ розби́ло. Ја фурт там роби́ў на т·ії́ штри́ц'і; мале́н'кими ваґо́-

нами-смо возúли дрúва ўдолúну. Так с'а то транспорувáло дôў туĭ, а в·íцци возúли возáми на штáц'ійу дôў машúни та тíл'ко. Так си‿рóбит.

Весняна праця. Та в·ін у нас апр'íла не си туĭ не с'íје н'íчó. В·ід мáја, тогдú с'ê‿зачинáје гн'íĭ возúти, орáти, с'íјати, р'íпу клáсти і тотó в·іттáк потóму кóпл'ут л'ýде р'íпу, мелáĭ, два рáзи си‿кóпле тôтó і потóму, тепéр уосенú, с'ê‿збирáје.

С'íје маĭ ráно — то змéрзне, моро́ẓ. Аж с'ê ўс'íје маĭ п·íзно — тепéр уосенú — замéрзне уд морóзу.

С'íно знôў си‿рóбит так, колú прихóдит час јемý, скос'и́ фáĭно, складýт і ўс'о.

Зима. А колú је подéколи, туĭ на рóвени, мúтер зимá маĭ висóка, алé р'íко того́, мáло. Подéколи је, шо немá лиш такé на пјéтд·ісит' цéнт'іў, на сóрок цéнт'іў. Вéр'хами, полонúнами там је мнóго. Там је ĭ по-два мúтери зимá. В·íтер не зав·івáје туĭ у горóт, так јак у рóвени. Так.

Про вíйсько. Но так, про вóс'ко вам скáжу. Двáц'ц'ит' і одéн р'ік-им маў, колú-м п·ішóў там на смóтр'ін'ê. В·ідобрáли ме"нé на три рóки. В·іцци бýли-смо с‿се"лá два хлóпц'і, два лег'ін'í і чинúў-јем армáту пјêтнац'ц'ит' м·íс'êц'іў і пôтому приĭшóў одéн мајóр, дóхтор, і пов·із'ітерувáў ме"нé. Ја маў баĭ на óчи, бол'íли ме"нé óчи. Пýстили ме"нé дóма і б·íл'ше ја при вóс'ку не буў.

Бýли дв·і воĭнú, то јим-буў на робóт'і, máў-им скут'íре на робóт'і. Упéрет, колú бýла вóĭна чотирнáц'ц'итого рóку дôў в·іс'імнáц'ц'итого і те"пéр знôў с'іс'ê — ізнôў-им буў на робóт'і, там-им скут'íре на робóт'і. Так-им робúў при вôс'ку.

Різні дерева. — *Які дерева ростуть у вашому селі?*

— І грабóв·і, дубóв·і, јасенóв·і, јáсен', јáв·ір, јалúцви, сме"рéка. Потóму, каж'íм, у садáх је гор'íхи, јáблика, грýш'і, тýл'ко је. Úншого дéрева ў нас не је.

Про повíнь. Ја буў раз у Сигóт'і. Ходúў-им у Сиг'íт по грóш'і. Там ішлú мен'í с'ê грóш'і, платн'ê, шо-м робúў у л'íс'і. І приĭшóў-им на штáц'ійу — машúна не ĭшлá на В·ішóвил'д', бо

вода́ ду́же вели́ка бу́ла — така, шо штрик позабира́ла. І прийшо́ў-јем в·і́тти дру́гоји дни́ни; там-им спаў. Дру́гоји дни́ни, то́то́ бу́ло на Йва́ндел′. Дру́гоји дни́ни прийшо́ў-јем і чере́з во́ду, через м·іст — туї не го́дин-им буў переїти́; там-им спаў — на тім бо́ц·і. Йшла́ така́ вода́, шо і хати́ пере"верта́ло, забира́ло тет. У мо́јего ву́ка, там буў сид′і́ў, та забра́ло в·іт ха́ти хл′іў, оборо́ги с‿с′і́ном, шо маў, гет забра́ло в·і́тти в·іт ха́ти — вода́. То́то́ бу́ло трина́ц′ц′е́того, ми с′а‿ви́дит, тринац′-ц′е́того го́да.

Пото́му маї бу́ла туї вода́ така́ вели́ка, лиш тако́ји шко́ди не зроби́ла.

Про грабунок пошти. В·іття́к ішче́ не т′е́мн′у, котро́го го́ду то́то́ бу́ло, шче вам пока́жу одно́ д′і́ло, јак уби́ли туї у Ру́нкул′і по́шту. Розби́ли по́шту злод′і́ји. Уби́ли одно́го плоутуне́ра жанда́рс′кого та‿ї одно́го бержави́того — ко́т′іш′а, шо буў коло́ ко́не"ї. То́то́ бу́ло, не т′е́мн′у, котро́го го́ду, то́то́ бу́ло на Р′із′дво́ на́ше, на пе́ршу дни́ну на Р′із′дво. То́та́ по́шта ходи́ла с Пе́трова до́ў Требуш′е́н. Шче грани́ц′і туї не бу́ло. Та їшла ў деўји́т′ ча́с′іў с·уда́. А ту́їки у Ру́нкул′і, туї у Ру́нкул′і, в·і́цци је два к′іломи́тери до́ў там, там пере"ста́ли три жиди́, а три румуни. Уби́ли плоутуне́ра жанда́рс′кого і ўби́ли лег′ін′е́ одно́го там. І там каза́ли, шо бу́ло два́сто пје́тд·іс′е́т′ сорок′і́ўц′іў-гро́шиї — забра́ли. І пото́му јіх в·і́ловили жанда́ри та одно́го зав·і́сили, а дру́г′і пов·іходи́ли с темни́ц′і. То не т′е́мн′у, котро́го го́да бу́ло се, ш′ч′е ја буў молоди́ї хло́пец.

Драчування (розпилювання) дерева на дошки. К′імаки́ так′і, три ми́тери, чоти́ри ми́тери, і пото́му ўтнут дв·і со́хи і на́бјут у зе́мн′у, і пото́му кладу́т там два друґар′і і гор′і тим кач′е́јут до́ре"во. Та оде́н л′і́зе гор′і чолов·і́к, беру́т трач у ру́ки, там фа́їно в·ім·ір′ајут, кладу́т в·із′м·іртик таки́ї, кладу́т то́то́, во́до́ва́гу, бјут снур на оба́ бо́ки і так пото́му оде́н л′і́зе го́р′і, а оде́н з доли́ни та тим трач е́м руба́јут: дошки́ с′а‿руба́јут, та‿ї дерева́ с′а так розруби́ли у ск′іну́ на ха́ту, котре́ то́ўсте́. Так то си ро́бит.

Різання свині. Свин′у́ с′е́‿р′іже, је р′ізни́к до́ то́го, је

чолов·ік на́їмн'ê дô то́го, та зар'іже та кôтр'і даўно́ лупи́ли свин'ý, шк'ірý ис свин'і лупи́ли. Те"пе́р не лу́пл'ê, а‿ї па́л'ê. Оппа́л'ê, фа́їно обми́јут, опскре́пчут та‿ї ута́к беру́т солони́ну окре́ме, мн'ёсо окре́ме, солони́ну то́пл'ê на мас'ц'. Хто не то́пит на мас'ц' — так хосну́јут, ўтак тôто́ ў дим, бу́д'ê солони́ну, ўтак ід'ê.

І кôўбаси́ чи́н'ê із мн'ёса; ме́л'ут мн'ёсо і ўтак у кишки́, фа́їно в·і́мијут кишки́ і так чи́н'ат кôўбаси́. Кладу́т у дим, в·і́кур'ат та‿ї потóму на Р'іздво́ зјід'ê.

Про роботу в Бельгії. Та роби́ў-им даўно́, шче моло-ди́ї, шче не бу́ло грани́ц'і ту́їки, бу́ла Унґа́р'ија ту́їки, та роби́-ли-смо з одни́м ле"г'іне́м оде́н ц'іли́ї р'ік у Бе́лг'іјі. Плати́ли нас фа́їно, та смо-роби́ли і потóму тот леґ'ін' перебра́ў (ту́їки не дале́ко так'і) дру́ту роло́ту ў бе́рд'і. Кли́каў ме"не́, би-м ішо́ў ід не́му на робо́ту, ја не хот'і́ў іти́ ід не́му на робо́ту і ў одну́ пје́тниц'у пере́д Р'іздва́ в·і́биў д'ірý, запали́ў і їшо́ў, бра́ў ра́нґу тôту́ та їшо́ў та́мки замива́ти тôто́, ўпаў на не́го таки́ї ка́м·ін', шо лиш го́лу та одну́ ру́ку ви́тко бу́ло. Та там уме́р.

Папариґа Петро, 51 рік)

* * *

Луца́к А́нна, со́рок го́д'іў ма́ју.

Казка про одного чоловіка та жінку. Жиў соб·і́ чолов·ік та‿ї жона. Та они́ бу́ли ду́же б·і́дн'і. Та ходи́ў в·ін до одно́го богач'ê роби́ти футрт ко́ждиї г'іт. Та фурт роби́ў јему, зароби́ў та ўсе јему́ дава́ў го́ршч'ê молока́, т·і́ко бу́ло платн'і́. Рас тот бога́ч, чолов·ік, ка́же:

— Зна́јеш шо, жо́но, ми си, ка́же, пора́д'мо та да́їмо, ка́же, се́му б·і́дному одну́ коро́ву та в·ін нам бу́де роби́ти, ка́же, за ту коро́ву та не г'і́ја му бу́де їти, ка́же, з го́р'шч'êм молока́ до нас фурт.

Та‿ї рас прииш о́ў б·і́дниї до не́го, до то́го богач'ê, та‿ї ка́же:

— Зна́јеш шо, чолов·і́че, ја си, ка́же, пора́диў іс свójôў жоно́ў та ти дају́ одну́ коро́ву, ка́же. Ка́же, до́бре, та‿ї ти дају́, ка́же, дара́пку зе"мн'і́, шо би-с маў на коро́ву с'і́на. Ка́же в·ін, наї бу́де.

Озми́ў в·ін ц·у коро́ву, а они́ си не токми́ли, шоби́ к'і́ко плати́ли тôму́ за коро́ву, јему́ к'і́ко робиў. П·ішо́ў. Озми́ў коро́ву, п·ішо́ў до́ма. Рас приїшо́ў до чолов·і́ка, то́го богач'ê, роби́ти б·і́дниї. Тот ка́же, ја не ма́ју шо роби́ти, їди́, чолов·і́че, до́ма. Тот маї п·ішо́ў дру́гиї ден'. Тот ка́же, і ни́н'і не ма́ју шо роби́ти, јако́с хма́рно, на пол'і́г не в·іїду́, іди́ до́ма. Тот ішо́ў па́ру раз'іў, а в·іття́к не хот'і́ў, не їшо́ў. Приїшо́ў та‿ї ка́же се́му, п·ігна́ў тот бога́ч одно́го слуг ў. Ка́же, — їди до б·і́дного, би-с, ка́же, му пригада́ў, аби́-с ішôў ме"н'і́ роби́ти. Но, він ка́же, — тогди́ бе́ру коро́ву. Ја, ка́же, — не дају́ коро́ву, бо ја коро́ву зимува́ў, ја за коро́ву ўже робиў. Ја, ка́же, — бе́ру, бе́ру гет коро́ву. Но, ка́же, в·ін, ја не дају́.

Да́ли‿си ў суд. Іду́т, су́д'ê одни́ пани́, дру́т'і пани́, так шо тôто́ приїшло́ дôў ца́р'ê. Приїшло́ дôў ца́р'ê. Ка́же цар', — јак то, ка́же, бу́ло? — Но, так бу́ло, ка́же, шо ја се́му даў чолов·і́кови, однôму, ка́же, б·і́дному, коро́ву, аби́ ме"н'і́ роби́ў. А к'і́ко би ти роби́ў, ја не маў то́кму. А те"пе́рка, ка́же, сес, ка́же, хо́че, ка́же, бра́ти, ка́же, в·ід ме́не наза́т коро́ву. А ја, ка́же, не хо́чу да́ти. Но до́бре.

— Ма́ли-сте то́кму? Ка́же, — н'і! — Но, та тогди́, ка́же, јак мо́же се"се́ бу́ти? — ка́же.

Но до́бре, іми́ў в·ін (а тôму чолов·і́кови б·і́дному бу́ло імн'ê Пау́к), іми́ў в·ін Паука́ ў ру́ку та ка́же, — їди, на, ка́же, чолов·і́че"шчу, ка́же, се́го, ка́же, шо ја туї ма́ју, котри́ї се ўгада́је? А тот ка́же, — еї, Пау́че, Пау́че, те"пе́р-ис ти, ка́же, ўпаў п'і́сареви ў ру́ку. А в·ін сам за се́бе каза́ў. А сес ка́же, — пра́ўда, ка́же, бо тôто́ је, ка́же, пау́к та оз'ми́ў та пу́стиў из руки́ Пау́ка.

Ка́же сес, цар', — но, твója, чолов·і́че коро́ва, іди́ сôб·і́, ка́же, до́ма. П·ішо́ў чолов·і́к. П·ішо́ў чолов·і́к та‿ї приїшо́ў, ра́но п·ішо́ў та‿ї ка́же, — гоп, верни́‿си. Верну́ў‿си тот наза́т.

Сес ужé си напýдиў, шо в·ін бýде брáти јегó корôву. Кáже, — в·ітки ти такúї, кáже, јес ро-зýмниї, чолов·íче?

— А ја, кáже, се, кáже, не јем такúї розýмниї, ја, кáже, мáју такý д'íўчину дýже розýмну.

— К'íл'ко онá мáје гóд'іў?

— Шос тринáц'ц'êт'. Но дóбре.

— Ти, кáже, нá, кáже, с'іс'ý, кáже, пшенúц'у, а пшенúц'у зготóвиў. Такá, і јúїц'і зготóвиў. Та‿ї кáже:

— На, кáже, с'і јúїц'і та, кáже, би рас тотá д'íўчина твóја, кáже, клóч'ку поклáла, абú с'іс'í, кáже, пот'ếта в·íїшли та в·іттáк, кáже, аби-с ми прин'íс, кáже, за три м·íс'êц'і, абú си ўже ї нéсли тотú кýрки.

А онá, кáже, приїшôў додôму та д'íўчна маї упéред б·íгла тотá, маї велúка бýла, ўс'і.

— Н'ін'ку, нáш'ê корóва?

— Оï, кáже, нáш'ê корóва, аїбó ти не бýдеш нáш'ê.

— А шо је? — Казáў, кáже, цар', шобú-с му, кáже, с‿сиᵉх јіјéц в·íклоч'ила, кáже, пот'ếта та би-с му за три м·íс'êц'і принéсла, шобú, кáже, ужé си ї нéсли. Но дóбре, кáже, тáту. Там бýло дванáц'ц'іт' јіјéц та‿ї јіх дванáац'ц'іт' бýло ўс'ох у хáт'і. Онá оз'мúла, тотú јúц'і побúла, полупúла, поклáла у, кóждôму по-óднôму јіцéви дáла, онú појíли, а н'úн'о ўже за стрáх лиш стаў та дúвит‿си. Оз'мúла два-три јúц'і та‿ї дáла н'úн'ови та кáже їд'іт та купíт пшонá.

П·ішôў н'úн'о та купúў за три јúц'і пшонá та прин'íс. Онá то пшонó зготóвила та кáже:

— Нáте, н'ін'ý, та нес'íт до цáр'ê та каж'íт цáреви, шобú в·ін сисé пос'íјаў, шо на колú пот'ếта в·íїдут за три тúжн'і, шобú в·ін меᵘн'í прислáў іс цéго, бо ја б·íдна д'íўчина, не мáју чим гоᵛдувáти кýри, шобú в·ін меᵘн'í прислáў пшонó.

Та‿ї п·ішôў н'úн'о. Приїшôў:

— Дóбриї ден'!

— Даї, Бóже, здорóўјê!

— А шо ти туї, чолов·íче?

— Ja приїшо́ў, каза́ла мо́ja д'і́ўчина, шо аби-с ти сисе́ пос'і́jаў та би-с jі присла́ў; на коли́ ку́ри в·і́їдут, пшоно́ аби́ ма́ла чим го^удува́ти. Но, цар' ка́же "до́бре". Ходи́ў — то̂то́ гото́ўлене.

— Коли́, ка́же, ў те́бе така́ му́дра д'і́ўчина, тогди́, ка́же, бери́, на́ цес прут та, ка́же, с це́го пру́та, шоби́ ми, ка́же, на́ с'іс'ý коло́пн'у та шо шче би с‿се́jі коло́пн'і она мен'і́ ўчини́ла соро́чку.

До́бре, п·ішо́ў. В·ін іде́, маї́ б·іж'е̂ д'і́ти, маї́ "н'и́н'ку, на́ш'ê коро́ва?" — Ка́же "на́ш'ê, але́ ти не jес на́ш'ê".

Із'ібра́ў‿си та‿ї́ іде́. Та‿ї́ она́ воз'ми́ла ту коло́пн'у, поломи́ла та покла́ла ў шпор. Поб·і́гла ў‿wон та прине́сла оде́н пру́тик, таки́ї́ jак па́лец, однол'і́ток, та ка́же "на́те, ка́же сисе́ та не^с'і́т, та́ту, до ца́р'ê та каж'і́т, штоби́ сес учини́ў кро́сна ме^н'і́, гет ус'е́, та‿ї́ бе́рдо, та‿ї́ ус'е́, бо ja молода́ ґазди́н'ê, ja кросе́н не ма́jу. Ja jему́ соро́чку в·і́ччу, але́ не ма́jу на ч'і́м. Та бер'і́т!". Брат іде́. Іде́ маї́ тот чолов·і́к б·і́дниї́. Цар':

— Шо ти ті́ко хо́диш до ме́не? Ка́же:

— Присла́ла мо́ja д'і́ўчина до вас, шоби́-сте, ка́же, ви оз'ми́ли та би́-сте, ка́же, сисе́, шоби́-сте, ка́же, ўчини́ли ї кро́сна, шо на коли́ она́ то̂то́ в·і́мочит, іспр'ếде́, шоби́ ўже, ка́же, кро́сна гото́в·і бу́ли. Но, поди́виў цар':

— Jак із одно́го пру́та зроби́ти ц'іл'і́ кро́сна? — та‿ї́ ка́же:

— Но, коли́ така́ тво́ja д'і́ўчина му́дра, тогди́, ка́же, їди до́ма та, ка́же, наї́ приїде она́, ка́же, суди́ сама́. Та, ка́же, аби́ приїшла́ го́ла та‿ї́ не го́ла, та‿ї́ ўбу́та та‿ї́ не ўбу́та, та‿ї́ з дару́нком та‿ї́ не із дару́нком, та‿ї́ н'і п·і́ш'І, н'і на коні́.

Но п·ішо́ў. Приїшла́ д'і́ўчина, но шо jе? Ка́же н'и́н'о, так каза́ў цар', шоби́ ти приїшла́ сама́ до не́го, бо ка́же, би в·ін те^бе́ ви́д'іў, шо̂ шо ти jес за одна́. П·ішо́ў.

— До́бре, та́ту, п·і́ду. П·ішла́. Оз'ми́ла скри́н'ку, покла́ла на санки́. Іми́ла воропц'е̂, покла́ла воропц'е̂ ў скри́н'ку та‿ї́ упр'і́гла (ма́ли одно́го ца́па), с'і́ла на санки́ та одно́ў убу́ла‿си та в·іддє́рла там дес с топа́нк'іў з доли́ни. Одну́ но́гу сиди́т, а

однôў ногôў труч'éје ти санки́ та‿ї іде́.

Раз ди́вит цар', шо тôто́ таке́ си там т'ếгне? Т'ếгне‿си, раз она́ приї́шла́.

— Но приї́шла́-с?

Убрала‿си ў јаки́с сак. Ди́вит, тôто́ н'і го́ле, н'і од'і́те. Та‿ї веᵘзе́ одну́ но́гу, однôў веᵘзе́‿си, однôў іде́.

— А дру́га, ка́же, а дару́нок?

Гада́је, сим ісч'êлу́ју.

— А дару́нок де је?

А она́ в·і́брала с‿скри́н'ки воропц'ế та пу́стила, ка́же "туї́ је", та‿ї п·ішôў.

— Но коли́ ти така́, ка́же, му́дра д'і́ўчина, то ти, ка́же, бу́деш ту́їки ў ме́не, ка́же, фурт.

Як пекти хліб. Но хл'іб бе́ру та в·і́с'ију муку́ у кори́ᵉто. А в·ітта́к др'і́жд͡ж'і розми́ју фа́їно, покла́ду то́му ли́шку, красно́ в·і́бју-в·і́бју та покла́ду на те́пле м·і́сто. Ўтак тôто́ стојі́т та́мка два-три ча́си, ўтак в·і́тти во́з'му та фа́їно нагр'і́ју води́, ўми́ју ру́ки та вис'і́ју муку́ та наси́пл'у води́, покла́ду со́ли, посôл'у та красно́ в·і́м·іщ'ију-в·і́м·іш'ију-в·і́м·іш'у. Та ўтак покла́ду наза́д на те́пле м·і́сто, ўкри́ју фа́їно та потôму в·і́кисне фа́їно, шо ўже је пôўне кори́то. Ўтак іду́, накла́ду ва́три ў печи́ та во́з'му та учи́н'у тапш'і́, фа́їно в·і́тру, в·і́машчу; ўтак накла́ду ў тапш'і́ та потôму в·і́кисне. Наколи́ ва́тра в·і́горит, в·ігор'іла ўже ва́тра, роз'і́бју гет гран' по печи́ та‿ї ута́к во́з'му, накла́ду та́мка хл'іп та за́пру п·іч та‿ї шу́бер. Ўтак си та́мка пече́ јак'і одни́ два ча́си вад' маї ма́ло, јак коли́. Та‿ї ота́к іспече́‿си, ўтак лиш в·і́т'êгну та‿ї уже́ је.

Палачінта (паляниця). Йду та покла́ду молока́ соло́ткого та цу́кру, та ўбју ји́ц'і та‿ї ўтак прос'і́ју муки́ фа́їно та покла́ду ў одну́ ми́ᵉску та ли́ᵉшкôў фа́їно, брôўзи ма́ло, со́ли, посôл'у та фа́їно в·і́бју-в·і́бју та‿ї ута́к палач'і́нтошку на шпор та поси́пл'у ол'і́јем та‿ї ута́к лиш там накла́ду так'і́, не би ду́же густе́ бу́ло. Та‿ї так си‿спече́ на оде́н б·ік та обе́рну на дру́гиї б·ік та‿ї ўтак покла́ду на те́ц'у, покла́ду ў та́нд͡ж'ір та

напе́чу-напе́чу та‿ї ўтак нап·іха́ју, ма́ло гор'іх'іў та цу́кру та‿ї ута́к во́з'му та jіх поси́пл'у та ўсе скач'е́ju-скач'е́ju та накла́ду на та́нд͡ж'ір та‿ї ўтак і́ште здоро́в·і лиш.

Бараболяний суп (ріплянка). Та наси́пл'у окр'і́п у горне́ц та покла́ду на шпо́р, кла́ду ва́тру, начи́шчу р'і́пи, накри́шу, ўми́ju фа́їно, ўтак покла́ду та́мка. Коли́ ўже вода́ кипи́т, то наме́чу р'і́пу ў горне́ц, а в·іття́к при́їду та во́з'му питру́шки, мо́ркви та закри́шу, посо́л'у. Ўтак во́з'му, ранта́ш учи́н'у, а у ранта́ш уси́пл'у смета́ну, маї ута́к роспу́шчу, кла́ду папри́ґи, загото́ўл'у та‿ї je ўже р'і́пл'е́нка.

Палачінтошка. Во́з'му р'і́пи та згото́ўл'у оде́н горне́ц, а в·іття́к в·іц'ц'і́жу та покла́ду, облу́пл'у фа́їно та ў кори́ето. Ўтак во́з'му оде́н — дара́пку со́ли — таки́ї вели́киї дро́убо́к та поп·іха́ju-поп·іха́ju та муки́ фа́їно, а‿ї ўтак начи́н'у так'і, jак палач'і́нти. Ўтак покла́ду, пома́шчу палач'і́нтошку ол'і́jем та‿ї ўтак напе́чу, на шпо́р'і так'і́н' обе́рну ў оде́н б·і́к, на дру́ґиї б·і́к, але́ не то́ўст'і, так'і́ по на па́лец. А в·іття́к напе́чу та‿ї ута́к коли́ ма́ju коли́ та во́з'му ол'і́ju та засма́жу цибу́л'і та поло́мн'у-поло́мн'у ў ми́ску, ўтак по́уруба́ju фа́їно по на дарапки́ та зар'е́жу та‿ї ўтак імо́.

Як варити голубці. Дауно́, коли́ ja шче бу́ла мала́ д'і́ўчина та мо́ja ба́ба шче чини́ла голупц'і́ так'і: во́з'ме капу́сту та в·і́бере з бо́чки, пос'і́чé фа́їно, бо розбере́ криж'іўки́ та попа́рит, шоби́ не бу́ли ду́же квасн'і́ та‿ї ўтак п·і́їдемо та во́з'ме крупи́ та в·іс'іje-в·іс'іje фа́їно та ўми́je, а в·іття́к іх покладе́ на сті́л, накри́шет ма́ло мн'е́са с свин'і́, а в·іття́к покладе́ папри́ґи та пе́рц'у, посо́лит; во́з'ме — шче ч'е́брик je таки́ї у нас, шо кладу́т — та фа́їно ў горне́ц оде́н таки́ї, аби́ не буў в·і́пуканиї, та ў ли́ст'е за́ўje фа́їно та покладе́ та згото́ўл'е́, та‿ї ута́к уже́ си в·іц'ц'і́же та‿ї імо́ так. А те"пе́рка ўже маї попа́нс'ки си‿научи́ли і́сти, бо те"пе́рка ўже го́лупц'і чи́н'е́ із р'і́шкаш'і та ме́л'ут мн'е́со, ўтак кладу́т парадічки там у мн'е́со та папри́ґу, пе́рец, и́нак закри́шуjут та так гото́ўл'е́.

Казка про бідного та богатого чоловіка. Буў оде́н чолов·і́к б·і́дниї, а оде́н бога́ч. Они́ соб·і́ бу́ли бра́т'і. Та‿ї раз

в·ípало хл′íба ў сел′í. Даўнó не бýло маш′íни, jак тепéрка, би принéсти. З′íбрáў‿си богáч та‿ї кáже тóму: “їдéмо, кáже, делéко, дес на дрýге, трéте селó та, кáже, привезéмо хл′íба. Кýпимо там, кáже, та привезéмо. Та под′ і ти, кáже, jа ўпр′ёжу кóн′і” (бо маў кóн′і). А сез б·íдниї не маў н′íчó.

Оз′мúли соб·í íсти, пôзá к′íко воз′мúли та‿ї iдýт. Iдýт к′íл′ко їдут та‿ї кáже (С′íли jíсти). Кáже сес богáч: “знájеш шо, iд′íм та мéмо íсти з‿однójі трáїсти, кáже, ч′огó мéмо розjёзувáти об·í, а в·іттáк мéмо, кáже, бýдемо íсти з мójі”. А б·íдниї кáже: “наї бýде”. С′íли та jíли два-три рáзи та‿ї пojíли, бо не бýло мнóго. Та‿ї іде дáд′і.

Раз берé богáч свôjу трáїсту та‿ї с′іў та‿ї jíст, та‿ї не клúче б·íдного, ужé тогó брáта соб·í. Кáже в·ін, не кáже н′íч. П·ішóў дáл′і. Маї дáл′і, на полýдне, сес так згôлодн′íў, с′іў маї богáч, маї с′іў та jíст, а б·íдниї, сес не клúче го. Б·íдниї кáже: “даї і мен′í, кáже, шос, бра, jíсти, кáже, бо jа, кáже, не мájу н′íчó; ўже-м так згôлодн′íў. Та ти, кáже, сам iш та‿ї мôjу-с iдý пом·íх пojíсти, а мен′í, кáже, не дajéш”. Кáже: “так ти дам íсти, кáже, аж ми даш, кáже, однó óко з головú, би-х ти в·íкопáў”. Тот кáже: “jак jа тоб·í, чôлов·íче, мôжу дáти óко, jа ўже, кáже, сл′іпúї би-м ішóў?” Та‿ї не хот′íў дáти.

Тот так згôлодн′íў, шо ўже не гóден iтú. Та гадáje, jа про однó óко бýду та даў. Тот оз′мúў н′іш та тôмý в·ірубаў óко та‿ї даў тôмý jíсти. Бол′íло го, алé, но, гадáje’, шче бýду жúти з‿однúм óком. Iдýт дáл′і, їдут, згôлодн′íў маї так назáт; тот не давáў jíсти. Тот кáже: “но, та дáї ми маї jíсти!” Тот кáже: “даї і дрýге óко!” Сес кáже: “де, jа ўже, шо jа бýду д′íjати, кáже. Jа, кáже, не гóден бýду без оч!” Iдýт. Iдýт-iдýт. Та‿ї ужé сес так, гáта, зголодн′íў, шо ўмирáje. Оз′мúў та‿ї п·ішóў тот. Тої кáже: “нá!” Тот му даў íсти. Рас пôпojíў та в·íкопáў му ї дрýге óко. Тот ужé гáта — сл′іпúї. “Но, знájеш, кáже, шо jа, кáже, бýду д′íjати? Ведú н′ê, кáже, хот′ дес п·іт хрéст. Си‿бýду бóгу молúти, л′уде, кáже, та шос ми хот′ дадýт íсти. А тот ішóў та так бýло ў кон′цú однóго селá шúбениц′ê, шо даўно в·íш′êли, котр′í бýли так′í дýже л′ýде jак′íс, та в·íш′êли jíх на так′í стôўпú.

Та‿ĭ прив·íў го там та‿ĭ ка́же: “На́, туĭ је, ка́же, хрест та моли́‿си, ка́же”. А тот так си мо́ли́т там та не зна́је, шо при ц’ốму. Ма́цаје — ви́дит, шо там де́реᵘво. Ма́цаје-ма́цаје та‿ĭ мо́лит‿си, ц’ул’у́је тôто́ та‿ĭ рас приĭшốў. Чу́је, шос уночи́ гôво́рит. А в·ін не знаў, шо н’іч ци дни́на та‿ĭ ка́же; “Но, шосте зроби́ли?”. Рас приĭшли́ — јіх дес двана́ц‘ц’іт’. “Шо ви, ка́же, ўроби́ли?”. Оде́н ка́же, ја сисе́ ўроби́ў, дру́гиĭ сисе́, а тре́тиĭ ка́же, зна́јете, шо ја ўроби́ў? Ја таке́, ка́же, ўроби́ў, шо брат бра́тови о́чи в·ікопа́ў. До́бре, ка́же, с уроби́ў. То бу́ли, пропа́ли би они́, чорти́. Але́, ка́же, аж би, ка́же, тот хот’íў та би, ка́же, туĭ је така́ вода́, аби́ ма́цаў та би, ка́же, намасти́ў о́чи та би наза́д в·íшли, в·íросли”. А тот ка́же, “гара́с, шо, ка́же, так іс т’íлом, із душе́ў, ка́же, наш је”. Но до́бре. “А ти шо ўроби́ў?” — пита́је маĭ чеᵘтве́ртого. “Ја, ка́же, оз’ми́ў, ка́же, там, у т’ім сел’í, ка́же, та заткáў-им, ка́же, жерело́, в·íтки вода́ в·іходи́ла, та ўже, ка́же, л’у́ди не ма́јут води́. Та ґа́та, за́раз умру́т без води́. Хто би го́ден тôто́ роз’íтка́ти, ка́же, Бог зна́је, к’íл’ко би гро́шиĭ д’іста́ў”. “А це? А ти, ка́же, шо ўроби́ў?” “Ја, ка́же, бу́ла одна́ бога́ц’ка д’íўка та-м, ка́же, ту д’íўку так мо́р’у, та ка́же та, тот, ка́же, бога́ч уже́ тíко би даў, ка́же, ўсе маје́тку, лиш коби́ тôту́ д’íўку тамади́ў. Хто би, ка́же, го́ден то тамади́ти, та би, ка́же, д’іста́ў фе́рд’іл’ гро́шиĭ”.

Но до́бре. Цес уста́ў та‿ĭ ма́цаје-ма́цаје та‿ĭ раз наĭшốў води́ та‿ĭ ма́стит о́чи та‿ĭ рас прови́д’іў. Ди́вит‿си, “еĭ, га! Сла́ва Бốгу, ка́же, шо ја прови́д’іў, та‿ĭ п·ішốў”. П·ішốў пра́во до то́го богач’ê та‿ĭ оз’ми́ў, за́ч’êў л’ікува́ти ту, нами́каў јако́гос бур’ếн’ê, се́го-то́го та‿ĭ пол’ікува́ў тоᵘту́ д’íўку. Д’іста́ў фе́рд’іл’ гро́шиĭ.

П·ішốў да́л’і. Іде́ да́л’і ў одно́ село́. Там таки́ĭ ґваўт, шо нема́ wоди́. Ка́же в·ін; “Де ви, ка́же, ту́ĭка ма́јете, ка́же, wо́ду? Ка́же; “Туĭ н’іґде́ нема́ wоди́, ка́же, аж уже́ ги́немо без wоди́”. “А шо би ви да́ли, ка́же, шо би-сте, ка́же, ја вам wо́ду наĭшо́ў?” “Іĭ-јо́ĭ, ка́же, ўсе село́ склада́јемо ти, ка́же, оде́н фе́рд’іл’ гро́шиĭ”. Но до́бре. “Коли́, ка́же, так, ка́же, да́ĭте лопа́ту!” Оз’ми́ў лопа́ту, д͡жу́ґас та п·ішốў та рôскопа́ў-рôскопа́ў, рôз’іткáў во́ду та‿ĭ пу́стиў у село́ во́ду. Так’í ра́д’і ўс’і, к’íко јіх бу́ло ў сел’í.

Зне́сли котри́ї да́ц'ц'іт' леї, котри́ї три́ц'ц'ет' та напо́ўнили му. Ўже не го́ден буў л'ічи́ти, лиш пом·ір'ели му гро́ш'і. Він то з'ібра́ў одни́ беса́ги та‿ї ле́две прин'іс до́ма. Прин'іс до́ма та не л'ічи́ў до́ма, а‿ї п·ішо́ў до богач'е́, до бра́та соб·і. Ка́же; "Аби́-с ми, ка́же, пози́чиў, ка́же, оде́н, ка́же, то шо м·ір'е́јеш, ка́же, таки́ї фе́рд'іл'". Тот му даў. "На шчо то́б·і?" "Хо́чу шос м·ір'е́ти́". Јак м·ір'е́ў в·ін тоти́ гро́ш'і, та одну́ та заток поза́ обру́ч оде́н гр'іш, так јаґ‿би бу́ли оде́н леї.

Та‿ї пон'іс наза́д до богач'е́; пом·ір'е́ў та‿ї пон'іс пон'іс наза́т. А бога́ч обзира́је та‿ї, геї, сес м·ір'е́ў гро́ш'і. Ії́јої, ба в·і́тки сес гро́ш'і ма́је.

Ўчини́ў тот б·і́дниї одну́ гости́ну таку́ та‿ї приїшо́ў і бога́ч. Приїшо́ў і бога́ч, а бога́ч так си‿посува́је на ла́вици пита́ти та де; "Ци ти когóс не об·ікра́ў?" Та‿ї так му чу́дно, шо в·і́тки сес і о́чи ма́је та‿ї ті́ко гро́шиї. Тот мен'і оста́ў; ўс'і л'у́ди под'е́кували та си‿поросходи́ли, а в·ін оста́ў.

Ка́же: "Шо ти, ка́же, бра, чини́ў, ка́же, шо ў те́бе ті́ко гро́шиї? Ци ти, ка́же, когóс не об·ікра́ў?" "Н'і, ка́же, не об·ікра́ў-им, ка́же, а‿ї м·ін'і, ка́же, Бог даў". "В·і́тки ти ма́јеш?" Не хот'і́ў каза́ти. "А ти, ка́же, зна́јеш шо, ја, ка́же, та́мки п·іт ши́беницеў наїшо́ў". "Но веди́ мене́ там!"

Пов·і́ў в·ін там јего́ та‿ї ли́шиў п·іт ши́беницеў то́ў. А они́, пропа́ли би, коли́ приїшли́, ота́к си‿зра́дували та коли́ јего́ озми́ли на коч'і́ју та лиш погрим·і́ли з ним. Та‿ї п·ішо́ў бога́ч. Лиш шо буў бога́ч заже́рливиї, ж'е́да́ў дру́гому ли́хо, за то́то́ Бог даў так јему́, шо оста́ло‿си, шо ли́ᵉшиў гет ус'е́ бога́цтво та не г'і́ја му бу́ло та‿ї ґа́та.

(Луцак Анна, 40 років)

* * *

Село ЛУГ

[Касета № 6_1 А]
Записано 25 липня 1974 року.

Ми́йсарôш А́нна, со́рок і оде́н гут. Два́цц'іт' дру́го́го рожéна-м.

Весілля. Сва́ти. Оде́н рас пирика́зује, ци мо́же прийти́ ў сва́ти. Аж ма́јут д'а́ку — при́ймут, аж не^{и} ма́јут д'а́ку — та утклада́јут. Ка́жут, шо не^{и} му́с'ат те^{и}пи́р прийти́, бо не^{и} сут те^{и}пи́р прила́гожен'і. Рас так.

Аж ма́јут д'а́ку — та хло́пиц при́йде, го̂во́римо, при́йде со̂б·і с‿ста́ростôў. Во́з'ме н'и́н'а, во́з'ме ма́му, но, та‿ј чужо́го јако́го чолов·і́ка. Ута́к уже́, но, шо би-м вам каза́ла, ута́к пита́јут: "Хто прийшо̂ў"? — "Чужи́й чо̂ло̂в·і́к!" Пита́је, шо "ци ма́ли би (у нас так ф·і́гл'у́јут), зна́јете, ци ма́ли би шос' прода́ти?", — шо они́ прийшли́, зна́јете, — шос' тако́го рас..? Они́ ка́жут, шо "аж л'у́бит му с'а, —шо̂, — "јо", — шо̂ — "је".

Но, а ўтак уже́, пото̂му зачина́јут пита́ти, шо ма́јут в·і́на, зна́јете. Хло́пиц ка́же сво́је, а ўже, доре́шти, хло́пиц пита́је д'і́ўчину, шо шо́ јуј дају́т, а они́ прика́зујут, шо то̂то́, то̂то́ дајéмо. А ўже пото̂му с'а‿бири́т та с'а‿го́ст'ат. А ўтак уже́, јак іду́т гет, та с'а‿дого̂во̂р'ујут, шо коли́ би они́ свад'бува́ли? Ка́жут, шо на тот і на тот час свад'бува́ти хо̂т'а́т.

Ута́к іду́т, пи́шут дни, бири́т кро̂ў, но, кунча́т со̂б·і́ да́л'і. В·інча́јут с'а, ўтак с'а‿пару́јут на сва́д'бу, ла́год'ат соб·і́ с'а: муку́ купу́јут, го̂р'і́ўку купу́јут — ка́жде, шо тре́ба. Та‿ј чи́н'ат, но. Хло́пиц соб·і́ дружби́ пару́је, куми́; д'і́ўчина — друшки́, куми́ і так да́л'і, но — пару́јут‿с'а на сва́д'бу, шо тре́ба. До то́го мн'а́со купу́јут, го̂р'і́ўку. Ута́к уже́, јак уже́ со̂б·і́ напару́јут гет ус'е́, ута́к с'а‿пару́јут та ўже і́ду́т друшки́, дружби́. Іду́т до це́ркви, ўхо́д'ат із це́ркви, го̂во́римо, јак уже́ пару́јут‿с'а, на котри́й дин' они́ хот'а́т чини́ти сва́д'бу.

Пеᵘри́т то́го оде́н ди́н′ іду́т запро̂́шувати ў ка́жду ха́ту, ан′і ôдну́ ха́ту неᵘ обмину́т. Ў‿ка́жду ха́ту ї́ду́т та запро̂́шујут:

“Ми приї́шли́, проси́ли вас н′и́н′о ї ма́ма
та‿ї ми вас ду́же красно́ про́симо,
би-сте бу́ли так′і ла́скав·і
при́ї́ти на веᵘс′іл′а́ до нас!”

А ўтак уже́ увеᵘчи́р′і, коли́ хôт′а́т зачина́ти заўwо́дини, та ўтак хо́д′ат, де хло̂́пц′і, де д′іўча́та та ўс′ох іскли́кујут на заўwо́дини. У одни́ у́с′ім ча́су, у полови́на на ди́ўјат′ с′а зачина́јут заўwо́дини.

При́ї́де гусе́лник, а ўтак хо́д′ат дружби́, аби́ ї́шли́ д′іўча́та на заўwо́дини.

Прихо́д′ат д′іўча́та, прихо́д′ат хло̂́пц′і, зачина́јут сп·іва́ти, іграти. Ута́к пото̂́му, дис′ у два́ ча́си, јак кладу́т јіх за стул, ус′у́ мо́лод′ôш кладу́т за стул, пого̂́ст′ат јіх фа́ї́но, а ўтак наза́т танц′ува́ти дôў ра́но.

Плетення вінків. Хот′а́т в·інки́ плеᵘсти́. Аж у хло́пц′а — пра́поᵘр ши́ти. А ўтак ішши́јут пра́поᵘр та ї́дут до мôлôдо̂́јі. Йду́т до мôлôдо̂́јі та́мечки.

Молода́ ї́де до мôлôдо́го та пра́поᵘр ішши́јут, а ўтак уже́ с′а‿рошчи́н′ујут гет до ра́но. Ра́но‿ўстају́т та‿ўта́к іду́т пан′І-молоди́ї́ лиш іс ха́ти та‿ї н′и́н′о, та‿ї ма́ма та дô ко́гô ма́јут д′а́ку, аби́ приї́шли́ на вис′іл′а́ — до тих лиш іду́т кли́кати. Та ўтак накли́чут сôб·і́ дôў пупулу́дн′у, до одни́ два ча́си.

Ўтак‿с′а схо́дат ус′и́ї́ на́руд. Коли́ хот′а́т іти́ на в·і́нч′ін′а, красно́ пôгôст′а́т јіх фа́ї́но, а ўтак пан′імôлôди́ї́ ста́не ўко̂́л′інки, пе́рит стола́ покладу́т му д͡жи́ргу, ста́не ўко̂́л′інки та н′и́н′о та‿ї ма́ма јего́ благослови́т, бо ун іде́ на в·і́нч′ін′а.

А ўтак пу́ї́де на в·і́нч′ін′а, та́мечки до це́ркви. При́ї́дут, уже́ зв·інча́јут‿с′а. Та́мки ї́гра́јут кôлô це́ркви. Іграјут кôлô це́ркви, сп·іва́јут. Они́ ї́дут до́ти у ци́ркôў та́мечки та пуп јіх пôв·інча́је. У́ї́дут wон, пôгôст′а́т‿с′а фа́ї́но.

При́ї́дут до́ма, кладу́т за столи́, гул′а́јут сôб·і́ дôў перед‿дни́ни. Перед‿дни́ни ї́де пан′імолоди́ї́ за пан′імолодо̂́ў,

аж јі виде́ ту́їки. Та ўтак јі приведе́ фа́їно та дôў перет‿по^{у}лу́дн'а гул'а́јут, а ўтак с'а росхôжујут фа́їно.

Коли́ при́їдут іс це́ркви, уже́ гôво́римо, та с'а́дут за стул та ўтак куми́ коло́ пан'імолôдо́го с'а́дут гет ус'і́ красно́ та ўтак го́ст'ат‿с'а ма́ло. Ўтак іду́т за прôпо́јем. Іду́т за прôпо́јем та у́їде про^{у}пу́ї, а ўтак хто хо́че шо кôму́ подарува́ти пан'імолодôму — та дару́је: хто гро́шиї — гро́шиї, хто танд͡жори́ — танд͡жори́, хто траїсти́ — траїсти́. Шо тре́ба — тôто́ јему́ дару́јут.

Христини. Коли́ с'а‿наро́дит дити́на ôдна́, тогди́ сôб·і́ закли́чу ја нанашки́, кôтр'і́ ја хôчу: жо́ниї, л'уди́ї.

Іде́мо дô це́ркви, пôерсти́т пуп дити́ну, красно́ при́їдемо. Поерсти́т дити́ну, ўтак та́мечки на дити́ну дару́јемо пô два ми́тери кри́жми. Ус'і́ гет кри́жми дају́т — дару́нки.

Д'ак даје́ св·ічки́ ка́ждôму̀ у ру́ки, но, ўтак уже́ пôерстимо́, а ми ўтак потôму платимо́ грôш'і за св·ічки́ тоти́. Платимо́ два ле́ји, три ле́ји, к'і́л'ко хто ма́је д'а́ку. А ўтак, јак с'а‿поерсти́т, пôдару́јемо та́мечки та‿ї при́їдемо до́ма.

При́їдемо до́ма, а ўтак уже́ тот н'и́н'о і тôта́ ма́ма хо́димо за сво́јеми кума́ми. Та чи́н'ат одну́ гости́ну — таке́ иршч'і́н'а — та го́ст'ат‿с'а, гул'а́јут сôб·і́.

Підготовка до Різдва. Коли́ с'а‿пару́јемо на руз'дво та сôб·і́ пару́јемо‿с'а; їде чôлôв·і́к дрôў наруба́ти; прич'и^{і}н'а́ју, м·і́шу та пару́ју туди́: Гриби́ мôчу, гôлупц'і чи́н'у, сли́ви, пше^{и}ни́ц'і, пирогу́, пал'аничо́к — ка́ждого, ди́ўјат' фи́л'у чи́нимо. Коли́ начи́нимо гет красно́ тôто́ — тôто́ ўс'е кипи́т на шпôр'і.

Ми красно́ с'а‿пе^{и}рибира́јемо, си́пл'у окро́пи, пе^{и}рибира́јемо‿с'а, ми́јемо‿с'а. Ўтак пару́ју на стул сôб·і́. Кла́ду на стул ôта́ви (на го́лиї стул), а ўтак застил'а́ју ска́тиркôў. Ôта́ви-м покла́ла на стул, ска́тиркôў-им красно́ застили́ла, покла́ла-м ф'інд͡жа; ў ф'інд͡жа-м покла́ла пап·і́р'а, св·і́чку. Но ўтак кла́ду ве^{и}чи́р'у. Ве^{и}чи́р'у кла́ду гет красно́, ўтак с'а за́їму — укôл'інки с'а Бôгу моли́ти ўс'і. Пôмо́лимо‿с'а Бôгу, с'іда́јемо о́кола стола́. Зачина́јемо с'а пе́ршиї раз̧ гости́ти: раз̧ уси́плимо

гôр'íўки, пjéмо гôр'íўки, ўтак зачинájемо потóму ве^{и}чúр'ати. Повичúр'ајемо, ўтак прúĭдут кол'адникú-д'íти.

Прúĭдут д'íти‿ў‿хáту, кол'адýjут краснó, ми с'а‿гостимó фáĭно ўс'і. Прúĭде фамúлија мóја до мéне, прúĭде чôлôв·íкôва до мéне, д'íти нáш'і, гостимó с'а‿фáĭно. Прúĭдут кôл'адникú, покôл'адýjут, потóму ĭдéмо на осôнóшне.

Прúĭдемо з‿осôнóшного, л'ігájемо спáти. Л'ігájемо спáти, рáно‿ў‿стajéмô, мóлимо‿с'а, збирájемо‿с'а, ĭдéмо до цéркви. Прúĭдемо‿с цéркви, ўже^{и} вéчур. Там колó цéркви жид, д'íдо — бетлигéми. Но, дúвимос'а, ф·íг'л'і пôкáзујут, ус'áке чúн'ат, цірк ус'ákиĭ. См·ijемос'а тáмечки.

Прúĭдемо дóма, полýднујемо, ўтак назáт на ве^{и}чýрн'у. Прúĭдемо з вичýрн'і — вéчур. Назáт сôб·í повечúр'ајемо. Прúĭдут уже хлóпц'і кôл'адувáти, д'íўкú, маĭ стар'і жóни, ц'íмбор до ц'íмбôра — товарúство. Л'ýди, жóни, ц'íмборú — ўс'і прихóдимо, гостимó‿с'а. Ў‿нас‿ис‿мо с'а мáло погостúли, тогдú ĭдéмо дô дрýтого сус'íди. Ў‿сус'íди-смо с'а‿погос- тúли, ĭдéмо до дрýтого, та так зар'адóм так ми до рáно с'а‿гостимó. А ўтак уже дрýга днúна.

Ўстajéмо, ĭдéмо дô цéркви. Прúĭдемо‿з цéркви дóма. Уже́ так не^{и}мá де пуĭти, ўже сôб·í сидимó тúхо, гостимó‿с'а, л'ігájемо та спимó.

Підготівка до Великодня. Колú с'а‿парýjемо рас на Велúкдин' краснó. Пéред Велúкодн'а два тúжн'і пôрájімо, б·ílимо, жмакájемо, тіґлазýjемо тіґлазóвом, пуцýjемо гет ус'е.

Колú прúĭде читвúр' жúўниĭ, хóд'ат д'íти за кукуцáми, за júц'ами пô хатáх. Утáк, у пjáтни велúку, нічó ни рóбимо, идéмо дô цéркви. Идéмо дô цéркви, хóд'ат óкола цéркви. Прúĭдемо дóма, н'іч ни рóбимо дôў суббти. У суббту‿с'а парýjемо: пичéмо паскú, чúнимо писанкú, пáску, сир чúнимо — ус'áке сôб·í парýjемо: шôўдор гôтóвимо, гóлупц'і чúнимо — ус'áке такé сôб·í парýjемо.

Утáк, у дúс'ат' чáсу, дзвóнит пéршиĭ рас; у половúна на одинáцц'і'т' — дрýгиĭ рас, та ĭдéмо на осôнóшне. Ўтак, у дванáцц'іт' чáсу, хóдимо óкола цejкви, сп·івáје пуп "Христóс

воскре́с" три ра́зи. Три ра́зи дзво́нит. "Христос воскре́с", "Христо́с воскрес" сп·іва́је. Сп·іва́јемо гет ус'і.

Захо́жујемо у ци́ркôў, ц'іл'у́јемо хрест, ўтак іде́мо до́ма. При́ĭдемо сôб·і до́ма, л'а́жемо спа́ти ут‿полови́на на оде́н до ра́но.

Ра́но збира́јемо‿с'а, убира́јемо‿с'а, куш пару́јемо. Кладе́мо па́ску там, шо́ўдор, сир, ма́сло, писанки́, ји́ĭц'і, гôр'іўку, кôўба́с — ус'а́ке кладе́мо‿ў‿куш; тото́ пару́јемо, ĭде́мо дô це́ркви. Укри́јемо фа́ĭно сирве́ткôў, па́ра нисе́ (чолов·ік‿ж‿жі́нкôў) та ĭде́мо сôб·і дô це́ркви. У це́ркви слу́жба, а ўтак у́ĭде пуп‿ywо́н іс‿проти́с'ијôў красно́, а ўтак хо́д'ат рас лиш, так із дзвунка́ми, та хита́јут дзвунко́м так. Ўтак сп·іва́је пуп "Христо́с воскре́с!", "Христо́с воскре́с!" (клан'а́је‿с'а), а ўтак іде дру́гиĭ рас, с'ати́т. С'ати́т, но а ўтак јак пос'ати́т, ўтак за́чне ка́зан'а каза́ти — у́л'ізе на стул гôр'і та за́чне ка́зан'а каза́ти. А ўтак јак у́каже ка́зан'а та с'а‿ўкло́нит "Христо́с воскре́с!", благослови́т, ĭде́мо сôб·і до́ма. При́ĭдемо до́ма: пе́ршиĭ рас іде́мо‿ў‿хл'і́ў іс па́скôў, потôму ĭде́мо‿ў‿ха́ту, пôкладе́мо сôб·і на стул.

Јак пôкладе́мо, роскладе́мо фа́ĭно, ĭде́мо пе́ршиĭ раз ід маржи́н'і, нисе́мо то́го, шо пуп пос'ати́ў. Пе́ршиĭ раз ід маржи́н'і нисе́мо, а ўтак сôб·і с'а с'ідајемо за стул та бе"ре́мо с'а ôб·ідати. Мо́лимо‿с'а Бо́гу, ка́жемо одно́ о́днôму "Христо́с воскре́с!" та пôмо́лимо‿с'а, та бе"ре́мо‿с'а ôб·ідати. Пје́мо гор'і́ўки, вина́, кри́шемо ји́ц'і, шо́ўдра, кôўбаса́, па́ски — ка́ждо́го. Ута́к пôôб·ідајемо, а ўтак хто спа́ти — спа́ти, хто на цваинтар гул'а́ти — гул'а́ти. О́кола це́ркви хо́димо.

Храм церкви (на Покрови). На Пôкро́ви пару́јемо‿с'а знôў — ла́годимо‿с'а. Ра́но на Пôкро́ви ўстајéмо, пе́ршиĭ раз б·іжимо́ с'а‿диви́ти, ци приĭшли́ ме́д'аники.

Приĭшли́ ме́д'аники, та́мки фа́ĭно шате"рки́ так'і ўкладајут, ус'а́кôго: обра́шчики, но‿ўс'а́кôго, гре́зна купи́ти, ус'а́кôго тако́го кôло́ це́ркви. При́ĭдут із‿ус'о́х с·іл: із Ру́ноји, із В·ішôви́л'д', із Кручино́ва, з Бичко́ва — уд‿ус'у́ди при́ĭдут ту́ĭки. Ідýт у ци́ркôў, мо́л'ат‿с'а, дајýт попо́ви на спо́минок.

Пуп гро́шиї бире́ мно́го там та со̂б·і́ кладе́‿ў бу́хту, так, та ка́же, шо ме с'а Бо́гу моли́ти, би Бох jіх сохрани́ў. А́ле могли́ би с'а сам·і́ моли́ти, наї би jіх ус'о́х сохрани́ў сами́х, jак по̂па́. Jо, а ўтак уже́ слу́жбу утку́нчит пуп, а ўтак помиру́jут — помиру́je‿ўс'іх красно́.

Спо̂в·ідájут‿с'а, причашча́jут‿с'а фа́їно, а ўтак помиру́je. Хо́д'ат о́кола це́ркви, сп·івájут фа́їно. А‿ўта́к jак ідýт на ме́д'аники тудй, ўтак jак уже́ оби́їдут о́кола це́ркви, а ўтак ка́ждиї со̂б·і́ ўже по̂по̂лу́дн'у, а ўтак ми ўже кли́чиемо, jак с'а‿помиру́jут, кли́чиемо го̂ст'у до̂ нас, сара́ки, так'і́ з чужо́го сила́, мо́же знако̂м·і, може низнако̂м·і, кли́чемо до нас. Дамо́ jім та́мки го̂р'їўки пи́ти, по̂го̂стимо́ jіх, дамо́ по̂лу́днувати та со̂б·і́ їдут з‿Бо́го̂м, та гото̂в·і По̂кро́ви.

Як пекти хліб. Хо̂чу хл'п печи́. Кла́ду моло̂ко́ гр'і́ти. Нагр'і́jу моло̂ко́, кла́ду та́мки дру́ждж'і со̂б·і́, красно́ убива́jу; ди́с'ат' м·іну́т бjу так, би причини́ла-м. Пото̂му ки́сне два ча́си. Аж-им по̂кла́ла маї jо̂бан дру́ждж'і — маї ма́ло ки́сне; аж-им по̂кла́ла маї ма́ло дру́ждж'і, та маї мно́го г'і́jа би ки́сло. Ўтак зам·і́шу. Зам·і́шу хл'іп маї о́бр'ідно, фа́їно, аўтак пото̂му ки́сне два ча́си, два‿ї полови́на, jак у jаку́ї типлон'і́‿jе. Аж у типлун'і́‿jе — ско́ро у́кисне. Кла́ду го‿ў те"пш'і, стоjі́т у типша́х jак'і та́мки три́ц'ц'ат' м·іну́т. Пото̂му кла́ду‿ў пичи́ ва́тру та до́ки напа́л'у п·і́ч гет красно́, то̂то́ у́кисне. Ве́ржу‿ў п·і́ч хл'і́би, загн'і́тит‿с'а красно́. Jак с'а‿загн'і́тит фа́їно гет, та‿ўта́к у́беру с‿пе́чи ўwон, по̂кла́ду со̂б·і́ на стул, прости́л'у дис' новинки́, на столе́ц jаки́с', а ўтак по̂кла́ду хл'іп та́мечки та опчи́н'у го водо̂ў, а ўтак укри́jу ска́тер'ко̂ў, би мн'аки́ї. Пото̂му хл'іп ни руба́jу лиш че́рез оде́н час, до́ки не засти́не, до́ки ни у́їде з не́го па́ра. Пото̂му руба́jу. Наруба́jу на та́нджур, по̂кла́ду на стул, бире́мо‿с'а jісти.

Як робити голубці. Хо̂чу чини́ти го̂лупц'і. Покла́ла-м мас'ц' у тиґа́н'у. Мас'ц' с'а уже́ нагр'і́ла красно́, накре"ши́ла-м та́мки цибу́л'у, накре"ши́ла-м парадички́, покла́ла-м та́мки пи́рц'у ма́лен'ко — ка́ждого, би с'а то̂то́ ўс'е засма́жило. Уми́ла-м р'і́шкашу у двох во́дах, у тр'ох во́дах, покла́ла-м на

стул, посоли́ла-м р'і́шкашу фа́ĭно, а ўта́к-им уси́пала тото́ зар'ади́ти. Покла́ла-м та́мечки мас'ц', покла́ла-м папри́ґу, посоли́ла-м, но, парадичкы́ — ўсе-м накре̯ши́ла фа́ĭно, перем·іша́ла-м. Капу́сту о̯бчини́ла-м красно́, аби́ ни бу́ло твирде́ то̂то́, фа́ĭно переми́ла-м, аж квасна́. Аж со̂ло́тка — переми́ла-м фа́ĭно, перечини́ла-м. Хо̂чу чини́ти го̂лупц'і. Кла́ду на стул гет ус'е́. Бе́ру горне́ц, у горне́ц со̂б·і́ кла́ду на стул ли́с'ц'а јако́гос' тако́го маĭ; ўтак зачина́ју го̂лупц'і чини́ти. Та кла́ду го̂лупц'і фа́ĭно, ў середи́ну кла́ду мн'а́со, а‿ўта́к, јак начи́н'у го̂лупц'і та‿ўкри́ју красно́ ли́с'ц'ом та наси́пл'у окро́пом — кла́ду вари́ти.

Ізвар'а́т‿с'а — імо́.

Як пекти налисники. Хо̂чу печи́ нали́сники. Кла́ду гріти моло̂ко́, аж је моло̂ка; аж нима́ моло̂ка — л'і́типло. Кла́ду‿ў л'і́типло дру́ӂдж'і, бју́ ји́ц'і, муку́ прос'і́ју, си́пл'у ў‿ми́ску, а ўтак си́пл'у тото́ з дру́ӂджами та бју; до́ти бју, до́ки не̯и сут булбуки́. Коли́ красно́ булбуки́ ска́чут, тогди́ стојі́т оде́н час. Аж је мно́го дру́ӂдж'і — ни дохо́д'ат ча́су. Тогди́ кла́ду фа́ндилу на шпор, до́бру ва́тру, раз-два кла́ду та́мечки, по̂ло́нником спила́ју красно́, обе́рну. Аж је до́бра ва́тра — раздва оберта́ју. Ў та́нӂор накла́ду, кла́ду на стул — імо́.

Коли́ хо̂чу‿с'а бра́ти до ји́ди, тогди́ кла́ду ма́ло — они́ засти́н'ат. Тогди́ посипа́'у цу́кром та зака́чују ји́х красно́ та кла́ду‿ў та́нӂор а́бо с‿си́ром, а́бо з гор'і́хами — ш‿чим ми с'а‿л'у́бит — та кла́ду тото́‿ў та́нӂор, тогди́ јимо́.

Як різати свиню. Но, ма́јемо о̂дну́ свин'у́ кра́сну. Коли́ хо̂чу ји рубати, тогди́ м·іс'ацем а́бо двома́ с‿пе́рет то́го го̂ду́ју ји до́бре. Дају́ ју́ї милају́ ка́ждиї ра́нок по̂ўл'і́тер , до то́го до́брого пи́ти. По-два м·іс'яц'і так гуду́ју красно́. Коли́ хо́чемо ўже р'і́зати свин'у́, тогди́ бе́ру со̂б·і́ р'і́шкаш'і — чоти́ри к'і́ла а́бо пјат' к'іл, а́бо три к'і́ла - к'іл'ко г'і́ја. Пару́ју со́ли, пару́ју папри́ґи, пи́рц'у, ча́брику.

Но, приїшо̂ў оде́н чо̂ло̂в·і́к, хо́че руба́ти свин'у́. Зар'і́заў, красно́ о̂ппали́ли-смо со̂ло̂ни́ну, фа́ĭно. Пото̂му ја нагр'і́ла о̂кру́п о̂де́н гор'а́чиї. Ўси́пали тот о̂кру́п у цибе́р, там роспу-

сти́ли красно́, шчу́ткôў до помо́сту уми́ли-смо фа́йно. Јак исмо-ўми́ли красно́, тогди́ бере‿с'а ји розбира́ти: шôўдри́ окре́ми, пото́му бере́‿с'а до солони́ни. Розбире́ ји, солони́ну окре́ми, а‿ўта́к мн'а́со. Раз розбира́је че́риво, а‿ўта́к кладе́ кишки́, кладе́мо‿ў ла́вор ôде́н. Са́ло‿ў те́пшу — дроби́ну, шо с'а‿остаје́ та́мечки, мн'а́со таке́ дробе́н'ке, тото́ окре́ми зно̂ў у дру́гиј ла́вор. Пото́му ре́бра окре́ми, із ши́ји окре́ми, хриб'е́т, ри́бу окре́ми, хриб'е́т чи́стиј окре́ми. То ка́жде окре́ми со̂б·і кладе́мо мн'а́со; мн'а́со, котре́ соли́ти — ми посо́лимо, котре́ дробина́ — тото́ с'ічемо́ у ко̂ўбаси́ та‿ј сма́жимо.

Коли́ с'а‿розбере́ свин'а́ красно́, ја ўже напарува́ла, мн'а́со-м насма́жила, го̂р'ўка на стол'і́, хл'іп мила́йниј — те́пшаник — покла́ла-м там, пару́ју. Прийшли́ л'у́ди‿ў ха́ту, кишки́ шче-смо ни розбира́ли. Прийшли́ л'у́ди‿ў ха́ту, погости́ли‿с'а фа́йно. Ја кишки́ розубра́ла, поми́ла у со́ли, у шумили́н'і, у цибу́л'ах, а мал'і́ кишки́ — шлаїфирува́ла-м. Котр'і́ на ко̂ўбаси́ — шлаїфирува́ла-м, облупи́ла-м красно́. Пото́му с‿пара́н'і смо-чини́ли шоїт, із м·ішчука́ — шоїт, два шоїти, а з мн'а́са то́го дробе́н'кого та шче пото́му, аж ма́јемо јако́го̂с' бара́ниного або́ јко́го кладе́мо та чи́немо ко̂ўбаси́ із‿уски́х, а з вели́ких кла́ду го̂то́вити р'і́шкашу. Посо́л'у, уми́ју прекрасно́ р'і́шкашу, а‿та́к по̂кла́ду вари́ти. Пото́му јак с'а‿звари́т — посо́л'у ји фа́йно та си́пл'у‿ў кори́то, би прости́ло. Јак прости́не — кла́ду там пи́рц'у, ча́брику, цибу́л'і, папри́ги. Ка́ждого кла́ду та́мечки, то̂то́ ма́сти, ô то́чини ўс'і утопл'у та си́пл'у та́мки мас'ц'. Тото́ перем·іша́јемо красно́ та тоти́ кишки́ вели́к'і, јак с'а‿переми́јут красно́‿ў со́лих, ў цибу́л'ах, ў шумили́н'і, пото́му бере́мо та напиха́јемо, набива́ремо кишки́, начин'а́јемо, но. Јак начи́нимо кишки́ фа́йно, тогди́ кладе́мо оде́н ôкру́п вели́киј та‿ј та́к кла́ду кишки́ го̂то́вити ў о̯кру́п тот, бо́т'кају шп·і́лко̂ў. Красно́ они́ с'а‿у́гото̂ўл'ат, до́ки раз, два ра́зи ни^{e} закипл'а́т. Јак закипл'а́т фа́йно, пото́му бире́мо‿ўwо́н та кладе́мо‿ў wо̂ду студе́ну. Ў‿wо̂д'і студе́ниј ско́ро̂ та́мки дв·і м·і́нути, три м·і́ну́ти, до̂ў пјат' маї мно́го стојі́т. Пото́му кладе́мо та́блу ка́ждих фа́йно так окре́мо. Та‿ўтак с'а

рошчи́нимо та погостимо́‿с'а та кôўбаси́ в·ішајемо гôр'і на пут.

Як сіяти коноплі. Пос'ішала-м колôпн'і. Зора́ли-смо; с'ію колôпн'і; прикôпују фа́їно; потôму кла́ду три́ни зви́рхи. Три́ни кла́ду такôјі, шоби́ ма́ло заморужи́ло, би ни бу́ли н'і пре вили́к'і, н'і пре мал'і колôпн'і. У́росли вели́к'і; ни зна́ју, котро́го м·іс'ац'а — бире́мо б·іл'і колôпн'і.

Б·іл'і колôпн'і-м у́брала фа́їно, пôјаза́ла, пôне́сла‿ў Ти́су, намочи́ла. Коли́ у́мокнут — пушла́-м, уми́ла-м. У два ти́жн'і, три ти́жн'і уми́ла'м, прине́сла-м до́ма, прôв·ісила-м на плут.

Коли́ у́схли — пот'іпа́ла-м, а‿ўта́к потôму поди́ргала-м красно́: кло́ча окре́ми, пôв·ісмо окре́ми, ми́кани́ц'і окре́ми, а‿ўта́к пр'а́ла-м красно́. Пôпр'а́ла-м, позоли́ла-м тото́, а‿ўта́к-им нави́ла кро́сна та-м у́ткала р'а́нт'а. Коли́-м у́ткала полôтно́ — оде́н вал полôтна́ — тогди́-м полôтно́ тото́ намочи́ла у гôр'а́чуї wôд'і (у цибе́р та гôр'а́чу wôду-м у́сипала) та стоја́ло там јак'іс' м·іну́ти, а‿ўта́к-им у́брали потôму на плут, пров·ісила-м та-м го б·іли́ла. Три ра́зи а́бо чоти́ри ра́зи-м мочи́ла ўсе та все-м го б·іли́ла, аби́ бу́ло б·іле із одно́го кра́ју лише́н'.

Потôму-м покрôјіла, начини́ла сорочки́ — мушчи́н'і, м·ін'і. Сорочки́-м поши́ла красно́, поноси́ли-смо та‿ўже́ ни ма́јемо лиш тоне́н'ке.

Ткацький верстат (кро́сна). Там кро́сна. Напјали́-ли-смо кро́сна; хо́чемо навива́ти. Прине́сли-смо вороти́ло, набра́ли-смо у вороти́ло, насука́ли-смо кро́сна, ўтак у ни́ти; пе́ршиї раз-им у ни́ти набра́ли, дру́гиї раз у бе́рдо красно́. Туї-им најаза́ла рушники́ фа́їно, аби́-м за́чала тка́ти. Та‿ї за́чала-м тка́ти пôнужами, аж у чоти́ри пôнуж'і та́мечки је: је раз на дв·і но́ги та‿ї дру́гиї раз ішче́ на дв·і но́ги; та раз іде́мо ў оде́н краї, дру́гиї раз у дру́гиї краї, а‿ўта́к сириди́ну м·ін'а́јемо та‿ї тчемо́.

Як маринувати огірки. Ôгурки. У́орали-смо. Учини́ла-м сôб·і го́рбики так'і фа́їн'і, а‿ўта́к кла́ла-м по-пјат' зире́н,

по-ди́с'ат' зире́н так фа́їно, о́гурки. О́гурки зиїшли́. Оде́н расим опкопа́ла, дру́гиї рас-им опкопа́ла, а‿ўта́к пото́му, коли́ у́рос јаки́с' бур'а́н, поло́ла-м. Они́‿ўже јак у́рослй фа́їн'і о́гурки, за́чали цви́сти красно́. Ја збира́ла-м, пот и́кала-м, аш ти́кају. Аш кла́ду тоти́ остр'іўц'і — кла́ду, аш н'і — н'і, лиш так. А‿ўта́к, коли́ с'а‿начини́ли о́гурки — ізбирала-м фа́їно‿ў‿оде́н ла́вор а́бо кошарку та-м поми́ла фа́їно. А‿ўта́к хо́чу кла́сти‿ў скл'а́нку. Кла́ду укру́п оде́н — ропу́ — та кла́ду‿ў ла́вор о́гурки поми́т'і та јіх по́па́р'у фа́їно, а‿ўта́к кла́ду, коли́ со́нце гр'іје, на о́дну́ та́блу а́бо на стул, аби́ с'а‿у́шушили. Јак с'а‿у́шушат красно́ тоти́ о́гурки, та кла́ду јіх у скл'анки́. Кла́ду‿ў скл'анки́, укла́дују, кла́ду та́мечки питру́шки, кла́ду мо́ркви, кла́ду вишйн', кла́ду пи́рц'у, кла́ду ли́ст'а банко́вого, пото́му згото́ўл'у ропу́. У пјад' л'ітиру роли́ (у пјад' л'ітиру води́) кла́ду оде́н по́гар вин'ани́ї ква́су. Тим наси́пл'у. Наси́пл'у о́гурки, красно́ јіх запечитлу́ју, кла́ду на зи́му.

Вирощування та квашення капусти. Јак капу́сту чи́н'у. О́р'ут дл'а капу́сти, шо́ ко́плие́мо, у́орие́мо. Мила́ї изи́їде фа́їно, ў гр'аткáх ма́ју по́са́ду. Зиїшла́ по́са́да фа́їно. Типи́р бе́ру по́са́ду по‿одно́му сте́нбло́ви та їду со́б·і та ти́кају капу́сту.

Капу́ста фа́їно по́сте́-по́сте́, чи́нит‿с'а, звива́јут‿с'а голово́чки. Пото́му с'а‿чи́нит голо́у́ка фа́їна. Коли́ с'а‿у́же над о́с'ін', коли́‿у́осени́ — їду та руба́ју (зиле́не ли́ст'а гет). Сам·і голоу́ки́ с'а‿о́стају́т. Бе́ру та но́шу јіх до́ма та учи́н'у красно́, почи́шчу фа́їно, би ни бу́ло дис' сли́мбуш, би ни бу́ло јаки́с' черва́к — по́у́чи́шчу, по́у́пуцу́ју красно́. Кла́ду‿ў бо́чку на спут рас ли́ст'а з‿вишйн' та‿ї бураку́ чирле́них у спут у бо́чку, а‿ўта́к кла́ду капу́сту.

Кла́ду капу́сту красно́ та‿ўта́к бе́ру ропу́, но́шу води́ та‿ўта́к кла́ду‿ў капу́сту тоту́ ли́ст'а банко́вого та‿ї бураку́ чилле́них, аби́ русу́л кра́сниї, чилле́ниї. Ўтак но́шу води́, кла́ду‿ў во́ду сул', аби́ така́ јак ма́ї ро́па́ соле́на та‿ўтак насипа́ју капу́сту. Коли́ наси́пл'у тоту́ капу́сту — кла́ду крушки́. Поми́ју крушки́ красно́, фа́їно та покла́ду зви́рхи. Ўми́ју

плúту (т′аз такúй), покла́ду звúрхи т′аз та‿ўкрúју ска́тир’кôў абô верéтôў бôчку.

Про квочку (клýчку). Хôчу кла́сти клýчку. Мáју кугута́. Је јúйц’і дóбр’і, је јúйц’і нидóбр’і. Бéру јицé та дúўл′ул′ус’а протý св·íтла, протý сóнц’а абó је шôс’ тáмки чóрне, тогдú клáду абó, јак ни је рôсхóжино — ни клáду, бо нидóбре.

Пôўбира́ла-м јúйц’і крáсн′і уд‿дóбрих курúй, прúјазних — клáду тáмечки пут клýчку.

Клóчит кýриц’а три тúжн′і. У три тúжнжі бéру кýриц’у та дајý јуй‿íсти. Јак с’а кýриц’а најíст, клáду ји назáт на м·íсто.

У три тúжн′і ухóд′ат п·ít′ата. Зáчне ц’íўкати у кáждум јицú фáйно. Ја ўже клýчку ни бéру, би јíла, а‿й там јўй нéсу на м·íсто јíсти. Колú хôт′ат ухôжувати п·ít′ата, чýју, шо ц’íўкаје, пролýпл′ујут јицé. Онó за пáру чáсу тáмечки пýкне (јицé) — ýйде п·ít′а. Бéру п·ít′а гет іс‿пут клýчки; нéсу‿ў хáту; клáду‿ў одну́ лáду. Стојáт, дóки ўс’і гет ни ýйдут п·ít′ата іс‿пуд клýчки. Колú ýйдут ус’í п·ít′ата, тогдú бéру клýчку ўwóн та клáду ји мéжи п·ít′ата. Тогдú јім дајý íсти сир, молôкó пúти, абú скóро маї рослú, абú фáйн′і бýли. Но, та‿й так јіх кохájу дáл′і.

(Мейсарош Анна, 41 рік)

* * *

Ја називáју‿с’а Мал’áр Áнна по рожéному, мен′í трúцц’ат′ с’ім рóк’іў, ја жúтел′ка із се[и]ла Лýга.

Сербанка (суп) з картоплі — ріплянка. Хôчу росказáти, јак у нас на сил′í вар’áт‿с’а дéјак’і стрáви.

Прúм·іром так: јак у нас вар’áт, у нас, одну́ сéрбанку, кôтрý називájемо р’íпл′анкôў. Кладé‿с’а у укрýп там, чúстит‿с’а фáйно р’íпа, кладé‿с’а у укрýп р’íшу, там питрýшку, мôркву, цибýл′у, посóлит‿с’а. Тотó јак ус’é зварúт‿с’а, тогдú с’а‿чúнит одéн рантáш, котрúй роспускájет‿с’а: сме[и]тáни

ма́ло, ма́лен′ко ква́су або́ бул′о́ну, хто кладе́ і так. Заку́нчено с′іс′а́ стра́ва.

Сербанка-фасол′і. То́же так са́мо. Фасо́л′і кладе́‿с′а у во́ду моч и́ти. Туту́ во́ду, як с′а‿у́мочат, усипа́је‿с′а гет. Кладе́‿с′а да́л′і укру́п, там кладе́‿с′а питру́шку, то́же мо́ркви, цибу́л′і, так са́мо як і ў р′іпл′анку. Ро́бит‿с′а са́мо так ранта́ш і так с′а‿прилаго́жуе, як і ранта́ш.

Печення хліба. Як у нас пичу́т хл′іп ме и ла́їниї, таки́ї із р′іпо́ў у печи́. Звар′а́т р′іпу, р′іпу поме́л′ат або́ поп·іха́јут скл′а́нко́ў, або́ друпко́м таки́м сол′ани́м, у кори́т′і. Ўтак то перем·іша́јут; там кладу́т дру͡ж′і або́ квасо́к, таки́ї прила́гожениї із хл′іба ма͡ї уд давно́, шо с′а‿пе и че́. То зм·іша́је‿с′а до́во́роха, ута́к зам·і́шујут та‿ї ута́к або́ кладу́т на ли́ст′а тако́ї так на ло́па́ту пр′а́мо ў п·іч, або́ таку́ те́пшу. У́т′агнут із пе́чи і го́то́виї хл′іп.

Гриби й страва з грибів. Тепи́р хо́чу росказа́ти, јак у нас вар′а́т стра́ву з гриб·і́ў та‿ї јак′і гриби́ у нас наход′ат‿с′а. У л′іс′і гриби́ наход′ат‿с′а так′і, ко́тр′і пе́рш′і сут до стра́ви. Је там ко́зар′і та‿ї б·іл′і, лисички́, так′і ус′а́к′і — р′ізн′і гриби́. Но с‿тих гриву́, ко́тр′і ма͡ї до́бр′і сут, іс‿сих варимо́ пе́ршиї рас так: кладе́мо гриби́, у́шушимо фа́їно, по́сл′і то́го, јак сух′і, кладе́мо‿ў во́ду, намо́чимо фа́їно, рас ту во́ду гет у́сипле и мо, поўмива́јемо јіх, а ўтак дру́го́ју шче раз уми́јемо, ўтак кладе́мо‿ў укру́п, кладе́мо ма́ло ли́ст′а бапко́вого, по́со́лимо, пе́рц′у. То ўсе вари́т‿с′а ўм·і́сц′і. Јак уже́ ўсе гото́во зваре́но — тогди́ ро́бимо оде́н ранта́ш, котри́ї роспуска́јемо про́сто тако́ї лиш водо́ў і ма́ло ква́су кладе́мо там. Но се и се́ така́ одна́ ма́чанка сил′а́нс′ка.

Холодець (студенець). Тепи́р хо́чу росказа́ти, шо́ јак у нас вар′а́т студине́ц. При́м·іром так; ку́пит‿с′а мн′а́со, јак шо нима́ сво́јего — мн′а́со з‿ла́биї або́ з ус′а́ких кус′то́к. Покладе́‿с′а вари́ти ўс′о до́во́ро́ха. Рас с′а‿наси́пле у горне́ц і бу́рше не и досипа́је‿с′а. Там с′а‿кладе́, по́со́лит‿с′а, коли́ с′а‿вари́т то́то́. Коли́ ўже ўс′е варе́но, шо́ мн′а́со ут кус′то́к утпада́је, тогди́ там ме́чи‿с′а папри́гу, часно́к; убира́-је‿с′а кус′ки́

пéреᵘже‿ўwон та ўтак насипл′áје‿с’а у тандж͡орú абó‿ў мискú і кладé‿с’а простúти‿ї гôтóвиї студинéц.

Квашена капуста. Тепúр хо̂чу росказáти, јак у нас кладýт капýсту на зúму. Капýсту ýчис’т′ат фáїно дôў чúстого, шобú неᵘ бýло там јак’іс’ чирвакú абó шо-неᵘбýт′. Бо̂чку фáїно умúјут, ýпар’ат, шобú бýла чúста, би неᵘ чýти јіјí тим старúм росóлом ішчé, шо буў у н′уї. Ўтак с’а‿кладé фáїно шор капýсти, учúшчујет‿с’а кочáн увóн, там кладé‿с’а сóли ў серединý, ўтак кладé‿с’а шор капýсти голôўкú, мош клáсти шор с’ічéнôјі. А јак с’а неᵘ кладé шор с’ічéнôјі, тогдú с’а‿кладýт сам·í голôўкú; мéчи‿с’а пéрц’у, лúст′а бапко̂вого, хрúн′у, буракý чиллéних. Ўтак кладýт‿с’а сам·í голôўкú одéн шор за дрýгим, ўсе шор сóли, шор голôвóк капýсти, дóки по̂ўна бóчка.

Јак с’а‿кладé рáно, та дôў вéчира не сúпле‿с’а во̂ду, а‿ї стојíт, абú бýла засолéна; а јак с’а‿кладé‿ў веᵘчúр’і, то уд вéчира до рáно стојíт так, шо абú засолúла‿с’а, а‿ўтак рáно насипáје‿с’а водо̂ў і готóва капýста.

Квашені гарбузи. А гарбýс у нас рóбл′ат так: сáмо так обчúст′ат фáїно гарбузú та‿ўтáк порисилýјут на шаткунúци, на так’í друбн′í, јак лашкú; посóл′ат дóбре, а‿ўтáк колú гарбýс пýстит во̂ду — ýстис’кајут абó кладýт у однý чúсту кошáрку, шобú тôтó ýтикло гет нáсухо. Колú ýтиче нáсухо, тогдú кладýт питрýшки, шор питрýшки у јакýс’ сýдину — такý бирбинúц’у — та‿ї шор гарбузá, лúст′а бапко̂вого, пéрц’у, так усé: шор тóго, шор тóго, дóки ни је по̂ўна бирбинúц’а, абó шо‿ў шчо кладé‿с’а та‿ї готóвиї гарбýс.

Квашені (мариновані) огірки. Теᵘпúрки о̂гурки хо̂чу сказáти, јак кладýт у нас на зúму. Је, шо кладýт і‿ў бирбинúц’і так’í абó‿ў бочаїкú, абó је, шо кладýт у скл′анкú. Прúм·іром так: у бирбинúц’і јак кладýт — убирáјемо о̂гурки, фáїно помúјемо. Так’í котр’í маї велúк’і — тотú с’а кладé‿ў бирбинúц’у, а маї друбн′í кладéмо‿ў скл′анкú. Колú хóчемо клáсти‿ў бирбинúц’у, то прилáгожујемо так: лúст′а дубо̂вого, лúст′а із вúшні — із вúшн′і тако̂јі, кôтр’í‿ў пóлеᵘ је, шо рóбл′ат‿с’а на н′уї вúшн′і, кôтр’í мош завáр’увати, тóго лúст′а,

— так шо с то́го ма́је таки́ї и́нши́ї смак. Кладе́‿с'а то́же ї там пе́рц'у і са́мо ли́ст'а банко́вого. Посо́лит‿с'а jіх до́бре, тако́ї так сир'і́. Кладе́‿с'а шор о́гурку, шор то́го ли́ст'а та‿ї так, шо насипа́је‿с'а попо́ў. Гото́в·і о́гурки с'іс'і́, шо‿ў бирбини́ц'у.

А ко́тр'і‿ў скл'анки́, то кладу́т‿с'а так: і си́р'і мош кла́сти тако́ї, шо ни па́р'ат jіх н'і́ч, а је, шо‿ї па́р'ат. Котр'і́ па́ре^{и}н'і, то захо́д'ат маї бу́рше‿ў скл'а́нку, а котрі́ сир'і́, то маї ма́ло. Кла́ду са́мо так: сир'і́ кладу́т у скл'а́нку тако́ї лиш звича́їно о́гурки. Там кладу́т пе́рц'у, кладу́т ли́ст'а банко́вого, са́мо хри́н'у. Је так'і́, шо кладу́т і хри́н'у; је так'і́, шо кладу́т і гре́зна; је так'і́, шо н'і. Тогди́ пе^{и}ричи́н'ат квас полови́ну з попо́ў. Је так'і́, шо сами́ї квас кладу́т та‿ї со́ли та́мки покладу́т, шоби́ бу́ло посоле́но то̂то́ jак тре́ба, би ни бу́ли гнил'і́. Зajа́зује‿с'а. Го̂р'а́ч'і дejак'і, ко̂тр'і́ насипа́је‿с'а го̂р'а́чо̂ў попо́ў, зajа́зују т, а котр'і́ насипа́jут (студе́н'і маї до́бре насипа́ти) студе́но̂ў попо́ў та зajа́зују т та гото́в·і о́гурки.

Христини. Коли́ одна́ жона́ ма́је дити́ну. Те^{и}пи́рки так. Жона́ наро́дила дити́ну. Там аш шо маї ду́жа шче^{и} је, по́за тим, по́за роди́нами, так шо шче^{и} де́ржат дити́ну два ти́жн'і або три ни ирше́ну, а jакшчо́ маї слаба́, та е́рст'ат маї ско́ро. Там прикли́чут jак'іс' л'у́ди, жо́ни: три-чоти́ри л'у́ди, три-оти́ри жо́ни. Кі́л'ко л'уди́ї — ті́л'ко жо́ниӥ. Іду́т ус'і́ до це́ркви, там купу́jут кри́жму, ка́ждиї по-два ми́тери поло̂тна́. Іду́т до це́ркви; там пуп дajé св·і́чку ка́ждо̂мў держа́ти у ру́ки; там мо́л'ат‿с'а, ци шо там чи́н'ат. У́тти прихо́д'ат до́ма з дити́но̂ў ус'і́.

Там чи́нат одно́ таке́ ирше́ч'ін'а, таку́ гости́ну. Прикли́чат ус'о́х: ж'інки́ із л'уд'ми́, а л'у́ди‿з ж'інка́ми. У́так с'іда́jут там по́за стул і там постаў л'а́jут гор'і́ўку, вино́ пи́ти — ўс'а́чино та‿ї в·інчу́jут ту ї дити́н'і шча́ст'а там, шоби́ прожи́ла зо сво́jіми ро́дичами, із н'и́н'ом, із ма́мо̂ў та‿ї стар'ін'а́ — ро́дич'і (ма́ма або́ н'и́н'о) в·інчу́jут тим л'у́д'ом-кума́м, шоби́ прожи́ли. Д'а́куjут jім, шо приӥшли́ заве^{и}сти дити́ну‿ў хрест. Так у нас одбува́је‿с'а и^{е}ршч'ін'а,

Вечірниці. Тепи́р хо̂́чу росказа́ти, шо јак у нас, то́же‿ў Лу́з'і, ро́бл'ат‿с'а вечурни́ц'і. Там хо́д'ат і д'іўки́ маї бу́ршоjі ча́сти та‿ї хло́пц'і; хо́д'ат і молоди́ц'і. Схо́д'ат‿с'а доку́пи та‿ї схо́д'ат‿с'а уво́рох ус'і́, так шо — зачина́јут пр'а́сти, котр'і́ ма́јут, а котр'і́ неи мајут пр'а́сти — плеиту́т, ушива́јут. Котр'і́ неи плеиту́т — ушива́јут.

Зве́чеира д'іўки там при́їдут та рас ушива́јут, ро́бл'ат. Ута́к прихо́д'ат і хло̂́пц'і. Коли́ при́їдут хло̂́пц'і, но, та д'іўки јак д'іўки́, зачина́јут см·іја́ти‿с'а, говори́ти. У нас је таки́ї сохта́ш, шо‿ўбива́јут хло̂́пц'і д'іўка́м верите́но. Ўчи́н'ат таку́ за́силку та коли́ д'і́ўка пр'аде́, неи ви́дит, а они́ лиш тогди́ за́силкôў кину́т верите́но, а верите́но‿ўпа́де та јак хлопчи́шче тот, котри́ї іздо́їме, та д'і́ўка јего́ му́сит поц'ул'ува́ти. Аж хо́че — то даст јуї назад, шо раз го поц'ул'у́је, а јакшо́ неи хо́че д'і́ўка ц'ул'ува́ти н'іјак, тогди́ тот хло́пеиц, со́ром јему́ је, та беире́ тогди́ та снује́ по ск'і́нах пô зву́зд'ах гет ус'е́ верите́но, до́ки неи опста́не н'ічо́. Тогди́, аж д'і́ўка ц'ул'у́је — до́бре, а аж неи ц'ул'у́је — опста́не так та з не́јі ўс'і см·іју́т‿с'а.

Са́мо так бу́ло на одни́х вечурни́ц'ах. Там бу́ла одна́ д'і́ўка ў нас, Васеили́на Же́ўриха, та уз'а́ў уд не́јі шче Гриц'ук, коли́ жиў, Васи́л' нибу́шчик, верите́но, то она́ ни хот'і́ла јего́ ц'ул'ува́ти там. Гет ус'і́ см·іја́ли‿с'а; ўтак она́ зача́ла ўже‿ї рива́ти ї шо. . . Аїбо́ ни хот'і́ли јуї да́ти н'іч та ўс'і хло̂́пц'і јі оберну́ли на см·іх. Ус'і с'а‿см·іја́ли з не́јі та јак ни зна́ју шо, шо каза́ли, шо она́ ц'ул'ува́ла би с'а, јакби́ н'іхто́ неи ви́д'і́ў, а коли́ ви́д'ат, та шчи н'і́би ни хо́че. І так она́ ї до ни́н'ішного дн'а неи удда́ла‿с'а.

Весняні роботи. Тепи́р роска́жу, шо јак у нас о́р'ат та јак висну́јут нави́сн'і. Коли́ сн'і́г заги́не, тогди́ зачина́јут ора́ти та с'і́јут ове́с пе́ршиї раз. По̂́за тим кладу́т р'і́пу. Пе́ршиї рас‿ізо́р'ат та‿ўта́к чи́н'ат јамки́, ме́чут р'і́пу: дв·і-три р'і́пи. Котра́ маї вели́ка — одна́. Закрива́јут та‿ї уже́ р'і́па гото̂́ва.

По́за тим — мила́ї. На мила́ї о́р'ат. Коли́ ни́ва гото̂́ва је на сериди́н'і ґру́ника, тогди́ о́р'ат јі у роузгу́н. Зачина́јут ора́ти с‿кра́ју, шоби́ сериди́ну зруна́ти з краја́ми, а коли́ на

серидúн'і jáма, тогдú зачинájут орáти ў‿склад, шобú довóрôха митáли бóрозни, шобú на серидúн'і бýла нúва мáло маї гор'і зн'áта. Та зас'íjут, jак ізóр'ат; у бóрозни зас'івájум милáї.

Jак у три, у чотúри тúжн'і, jак колú‿ўже милáї ізúїде, шо je‿ў чотúри пéра, тогдú начинájут jегó копáти. Кóпл'ат пéрше кóпан'а, Фáїно удгр'ібájут колó кор'ín'а, помjакшájут, утáк глúну назáд загр'ібájут. Утáк, jак ужé маї велúк'і, кóпл'ат дрýгиї раз. Сáмо колó стеблá фáїно опкôпujут, а‿ўтáк мáло гóрн'ат по-два, по-три рáзи колó стиблá глúни вир нéго. Так закýнчује‿с'а дрýге кóпан'а.

Колú милáї кóлеи‿с'а, тогдú шчи jегó пролôмн'ујут пéршиї рас, абú неи буў так гýсто однó стеибло́ колó дрýтого, би бýло маї р'íтко, бо тогдú маї велúк'і кукурýдзи póбл'ат‿с'а.

Кладé‿с'а ў милáї і фасôл'і абó три р'адú сереидúнôў; кладýт і крajáми, і попéрек, jак хто к'íл'ко хóче.

Кладýт у тотó і капýсту, колú прихóдит‿с'а. Буракú je, шо с'íjут рáзом із милajém. Je, шо кладýт шóрами буракú.

Гарбузú так сáмо кладýт у милáї. І‿ў р'íпу кладýт гарбузú. Р'íпа, jак ужé гúчка ýросте велúка, дóти гарбузú маї мал'і дéржут‿с'а, а колú ўже гúчка зáчне оппадáти доулý, то зáчне р'íпа кохáти‿с'а‿ў тум. Колú гúчка жôўт'íje, тогдú гарбузú повúрхи ідýт; так шо póбл'ат‿с'а‿і гарбузú, шô зимн'á дajé хôсну — і р'íпу, і гарбузú.

А jакшó с'íjут у нас і голининý, jак гôвóримо ми пôнáшему, то с'íjут так: жúто, пшенúц'у. Сисé с'íje‿с'а‿ў‿осенú.

Je‿і‿jápa, je‿і‿озúма. Озúма с'а‿с'íje‿ў‿осенú, у сиптéмбра, колú позбирáje‿с'а милáї і р'íпа. Тогдú зачинájут орáти та с'íjут пшенúц'у озúму, шобú дóки шче дôў велúких морбзу онá зиїшлá; а jápу с'íjут навúсн'і. Чим скóро такôї зимн'á розмéрзни‿с'а, тогдú с'íjут пшенúц'у абó жúто jápe, jачм·ín', овéс скóро. Се ўс'о висн'анé с'íjут навúсн'і.

Грядки. Тепúр jак у нас póбл'ат‿с'а гр'аткú. Навúсн'і, колú с'а‿зóре, тогдú бóрознишче би г'íja перис'íчи нáдрубно, а‿ўтáк бур'áн пôўбирáти, мурýх уз'áти грáбл'і зил'ізн'і та поскородúти фáїно. Тогдú póбимо так'і гр'аткú, хто jак'і хóче

задо́ўг'і, ми́тер заширо́к'і або́ к'ил'ко, шо коли́ г'і́ја јіх поло́ти, аби́ мо́жно с'іга́ти з‿одно́го кра́ју до́ў полови́ни і‿з дру́того кра́ју до́ў полови́ни. Так шо кладу́т цибу́л'у, ти́кајут там на чоти́ри па́л'ц'і о̂дну́ уд дру́то̂ји або́ на пјад' о̂дну́ цибу́л'у уд дру́то̂ји ти́кајут. І часно́к то́же кладу́т у зи́мн'у, са́мо так ти́чут, јак і цибу́л'у. С'ијанки́ с'і́јут шо́риками та‿ј мо̂ркву, а је шо с'і́јут і так лиш тако́ї на гр'а́тц'і. Але́ јак шо̂ шо́риками, та маї до́бре мош по̂ло́ти. Та‿ј о́гурки; на о́гурки кладу́т так'і́, чи́н'ат та так по го́рбиках р'адо́чок оде́н, шоби́ мош до́бре јіх поливá ти та‿ј поти́кати так'і́ остриўц'і́, шоб гор'і́ котри́ми они́ ідýт го̂р'і́. Јакшо́ слота́, шо̂ мно́го је дождж́у́, аби́ они́ ни гни́ли спут, а‿ј аби́ росли́ го̂р'і́ та маї фа́їн'і чи́н'ат‿с'а, а‿ј лиша́јут‿с'а де́јак'і ко́рч'і і так, шоби́ дулу́ їшли, бо јакшо́ шу́ша, тогди́ тоти́, шо дулу́ сут, та маї до́бре ро́д'ат, бо они́ ма́јут во́шчад' уд зимн'і́. А јакшо́ слота́ве л'і́то, тогди́ маї до́бре про тих, котр'і́ гор'і́ на остриўц'а́х сут.

Переробка садовини (переважно яблук і слив). Тепи́р роскажу́, шо у нас ро́бл'ат у wосени́ іс‿садови́ни‿ўс'а́-ко̂ји. Із јаблок је шо чи́н'ат — ле́квар із ја́блок. Јакшо́ н'і, то ја́блика запако́вују на зи́му а́бо чи́н'ат компо́т, а́бо продају́т јіх, јак хто шо го́ден, шо мо́же чини́ти з неў.

І на гор'і́ўку кладу́т, котре́ маї слаб·і́, а́бо дис' і так'і́ маї покаже́н'і, та п·іха́јут та гор'і́ўку з них вар'а́т.

А‿з слиў, то́же чи́н'ат ус'а́к'і так'і́ р'і́зн'і ко̂мпо́ти, ус'а́к'і дулч'а́ци. Ле́квар чи́н'ат уз них, на гор'і́ўку кладу́т, кладу́т шуши́ти, кладу́т јіх у п·іч на л'і́су, та‿ў п·іч. Рас кладу́т ва́ри на н'і. А јкшо́ ни‿шшу́шат‿с'а, та шче рас кладу́т, а јакщо́ н'і́, та кладу́т тако́ї на шу́шн'у, звича́їно, і там маї ско́ро ўсиха́јут, јак у печи́, маї ле́хко шу́шат‿с'а

Је‿парна́, је шу́шн'а курна́. Но, на курну́ї гур'к'і́. Маї до́бре на парну́ї, бо парна́ маї и́нак, про́то до то́го зро́блена је, би маї до́бр'і бу́ли.

Плекання скотарства. Тепи́р роска́жу, шо јак у нас вироста́јут маржи́ни‿ўс'ак'і. У нас маї бу́рше у Марамо́ро̂ши маржи́ни сут алґа́ўс'к'і. Они́ го^{у}ду́јут‿с'а с'і́ном узим·і́.

Ул′іт′і‿ў нас маї бу́рше го^{у}ду́јут у хл′ів·і. Жнут у милаји́ або́ на па́шу хо́д′ат, кôтр′і гô̄дн′і — дôў полонини́ хо́д′ат па́сти. А коли́ при́їде іти́ час, час у полонину́, то бики́ їдут у полонину́ та‿ї тели́ц′і, та‿ї коро́ви, кôтр′і ни дају́т молôка́, — їдут у полонину́, а котр′і дају́т молôка́, тоти́ го^{у}ду́јут до́ма: жнут у милаји́, но́с′ат јім із л′іса, так шо ц′іле́ л′іто го^{у}ду́јут јіх, но́с′ат плечи́ма; а‿ўже коли́‿ўwосени́, то їду́т па́сти, а‿ўзим·і знôў го^{у}ду́јут‿с′а то́же‿ў хл′ів·і шу́милô̄ў, с′іном, ôта́вôў, чи́н′ат јуї пу́їло — корô̄в·і, котра́ даје́ молока́.

Вівці. Тепи́р роскажу́, про шчо‿ў нас де́ржут стри́шки. Стри́шки‿ў нас маї бу́рше де́ржут із‿за вô̄ўни, мно́го з бу́лшоjі ча́сти, та із‿за бри́нд͡з′і, у́рди, бо то бри́нд͡з′а, у́рда јакра́с прихо́дит у таки́ї час, коли́ јакра́с је рôбо́та: с′іно ко́с′ат а́бо кôпа́ти шчи је та л′у́ди їдут сôб·і та прино́с′ат бри́нд͡з′у, так шо с‿тим рас возде́ржат‿с′а, до́ки шо куди́.

Із весни́, коли́ пе́ршиї рас стри́шки ма́јут ја́гн′ата, тогди́ ја́гн′ата сцут молôко́, до́ки шче маї мале́н′к′і. Коли́‿ўже маї стри́шки‿ўхо́д′ат уwо́н на па́шу, то дају́т молôка́ маї бу́рше, то ја́гн′ата їдут із ни́ми, так ўже пома́ли мош молôка́ дôјіти уд них та чи́н′ат сôб·і ма́ло так у ха́т′і си́ра а́бо шо-нибу́т′ л′у́ди с‿то́го.

Ута́к коли́ при́їде‿с′а ўже на Ју́р′а, то удлу́чујут ја́гн′ата уд стри́жок та тогди́ стри́шки зган′а́јут ус′і дôво́рôха та пасу́т там увô̄рôс′і ôдну́ дни́ну Та‿ї тогди́ зачина́је‿с′а, на Ју́р′а, бу́ти м·іра, на котру́ї ус′і л′у́ди, котр′і ма́јут стри́шки, із жо́нами а́бо је шо‿ї‿іс фами́лiјôў прихо́д′ат. Ус′і там напарôвујут сôб·і (так јак про ôдну́ гости́ну) гô̄лупц′і, хл′іб̧, к′істо, гôр′іўку, мн′а́со — хто шо ма́је — там прино́сит у тра́їст′і та їдут там ус′і дôво́рôха. Та ўтак јак іздоја́т, типи́рки јак они́ доја́т стри́шки та на ôдну́ и́ц′у (јак ка́жут у нас и́ц′а), то ма́је с′ім дец′, на тото́ дају́т по двана́цц′іт′ в·ідер молôка́. Те^{и}пи́рки, хто ма́је ôдну́ стри́шку лиш, то ма́је ôдну́ и́ц′у а́бо маї ма́ло, а́бо маї бу́рше, тот је шо‿ўбира́је сôб·і р′ат дôў пе́рет полонини́, шче бе^{и}ре́ до́ма. А хто ма́је маї бу́рше — дв·і стри́шки — а́бо маї мно́го удојіт, тот іде́ за р′адо́м у полонину́.

Коли́‿с'а здоја́т ус'і́, тогди́ ўс'і с'іда́јут у ко́чало сôб·і́, у одно́ — а́бо је шо у дв·і́ ко́чала — јак хто хот'а́т (із бу́лшоjі ча́сти маї бу́рше ў ôдно́). Тогди́ там је оде́н гусе́лник, котри́ї гусл'а́је јім та‿ї јім в·інчу́је. С'іда́јут фа́їно ўс'і дôво́рôха та в·інчу́јут, та ўс'і сôб·і́ там гул'а́јут фа́їно, та‿ї готốво, по м·і́р'і.

Пốсл'і гул'а́н'а ўс'о́го то́го, пô м·і́р'і, по‿ўс'ốму, јак зи́їдут ус'і́ до́ма, је де́јак'і шче шо‿ї до́ма го́ст'ат‿с'а а́бо јакшо́ н'і, то шче‿ї у кốршм·і.

Но‿ўже јак м·і́ра заку́нчит‿с'а, шче там, јак н'і́, час пасу́т по на́шôму ху́тареви, а‿ўта́к коли́ при́їде час іти́ јім у полонину́, то пу́їдут у полонину́ стри́шки. Помага́јут гони́ти учар'і́; ус'і́ збиᵉру́т‿с'а; визе́ оде́н вус, котри́ї пу́тери, кутли́ — ўсе шо напарốвано там, шо тре́ба дл'а р'адốван'а то́го, шо у чум бри́нд͡з'у чини́ти а́бо у́рду.

Там је оде́н ва́таг, котри́ї на тото́ роска́зује. Знôў је оде́н дипута́т, котри́ї виде́ тим, шоби́ тото́ за шо́ром бри́нд͡з'у бра́ли, у́рду та‿ї шоби́ бра́ў ка́ждиї чолов·і́к ту́л'ко, ку́л'ко јіму́ с'а‿їде, аби́ ни‿з'а́ў оде́н чолов·і́к маї бу́рше а́бо оде́н маї ма́ло, або́ јак шôс' нидо́бре учар'і́ чи́н'ат та‿ї би на н'і контрол'ува́ў јіх. Прихо́дит усе́‿ў полонину́, аби́ заплати́ти уд голốўки, к'і́л'ко‿с'а надле́жит ка́ждôму, так шо оде́н је тот, котри́ї виде́ там.

Типи́рки там л'у́ди, они́ сут пропонốван'і, так шо уд маї ма́ло та дôў маї мно́го. Пе́ршиї рас биру́т тих на р'адốван'а‿ў полонину́, би їшли́, кôтр'і́ ма́јут маї ма́ло — уд двох стри́жок гор'і́, бо дôў двох је, шо биру́т до́ма сôб·і́ р'ад. Ци биру́т молôко, ци биру́т, а‿ўже уд двох стри́жок гôр'і́, то їду́т у пôлôнину́ ї там р'аду́јут. Пару́јут сôб·і́ з‿дôму муку́, учар'а́м ц'іґаре́тлики јак'і́с', гор'і́ўку, одно́-дру́ге пару́јут туди́‿ў пôлôнину́, би ма́ли, коли́ їдут на р'ад у гôр'і́. Та сôб·і́ їдут гôр'і́ там; там но́с'ат дри́ва‿ў пôлôнин'і́; там учар'у́м шôс' пôмага́јут та‿ї так шо они́ там стоја́т, до́ки учар'і ўчи́нат там бри́нд͡з'у. Одно́ за шо́ром іду́т, бри́нд͡з'у, у́рду биру́т сôб·і́ у́тти. Ўтак до́ма їдут с‿пôлôнини́, до́ма та‿ї усе́.

Јак при́ĭдут іс пôлôнини́ до́ма та принису́т хл'іби́ до́ма, тоти́, котр'і у пôлôнин'і чи́н'ат учар'і, так'і хл'іби́ вели́к'і із молôка́, кладу́т раз на со́нци, щоби́ у́текла тот д͡зер з них, котри́ĭ ішчи је, то дис' зали́шит‿с'а‿ў них, красно́ би у́кисло. Коли́‿ўже је шо у́кисне до́бре, тогди́ биру́т та руба́јут на дара́би та тôту́ котру́ (ви́шну та‿ĭ ни́жну) удруба́јут гет, а сериди́ну красно́ биру́т та ме́л'ат у млиᵉнци́ тôᵘму, шо до мн'а́са, а‿ўтак засôл'ујут фа́ĭно та ду́же перим·ішујут, так шоби́ пу́стила масц' бри́нд͡з'а. Тогди́ биру́т у одну́ бирбини́ц'у та там м·іс'ат ји так јôбан-јôбан, аби́ бу́ла у́м·ішана‿ĭ так да́л'і опстаје́‿с'а.; а тоти́ ко́ри, шо је‿с то́го, переᵘмôл'ујут до́бре та знôў перисôл'ујут та переᵘмн'а́цкујут, то кладу́т окре́ми, бо тото́ ма́ло маĭ суха́ бри́нд͡з'а бире́‿с'а.

А у́рду, коли́ принесу́т ту у́рду і зра́зу такôĭ засо́л'ат, та кладу́т у скл'анки́ так'і (шо до ôгурку́) або‿ў јакус' бирбини́ц'у (хто ма́је маĭ бу́рше), а́бо хто ма́је маĭ ма́ло — та кладе́ ци‿ў горне́ц, ци‿ў шо, ци‿ў конôўку; кладе́ со́б·і там фа́ĭно зви́рхи ли́ст'а гор'іхôвого. Јак тото́ накладе́, та‿ĭ так опстаје́, до́ки ни похусну́јут.

(Маляр Анна, 37 років)

* * *

[Касета №6₂ А]
Записано в 1964 році.

Лазарчу́к Андрі́ĭ, с·імд·іс'ат' ро́ку ма́ју.

Лісова праця. Буў-им (јак'ісь так ма́ў-им трина́ц'ц'іт'-чотирна́ц'ц'іт' ро́ку), ја п·ішôў у робôту. Ја роби́ў іс талија́нами у Питруже́ни [Петроша́ни] аж до двац'ц'а́того го́да, до́ки-м неᵘ приĭшôў до́ма; так'і тре́ба бу́ло до во́с'ка. Там ја‿с талија́нами роби́ў у л'ісу́, у бу́тин'і, іс цап·і́нôў. Мамали́ґу-м чини́ў там л'у́д'ом. Бу́ло нас сто два́ц'ц'іт' л'уди́ĭ. Ја бу́ў-им там јак оде́ᵘн кох, каза́ти там скот, котри́ĭ вари́т і́сти там, сто два́ц'ц'іт' л'уди́ĭ. Так шо мен'і тре́ба бу́ло ўста́ти у три ча́си поўп·і́ўночи і‿ўчини́ти тим сто два́цц'іт' л'у́д'ом три мамали́ґи, три

мамали́ґи тре́ба бу́ло чини́ти — на со́рок л'уди́ї одну́ мамали́ґу. Так шо на с'ім часа́ аби́ тота́ мамали́ґа бу́ла там коло́ робу́тнику, бо робу́тники не͡и ї́шли́ ў бара́ку.

Пушли́-смо у не͡и́д'іл'у ве́чур на робо́ту, а ў нид'іл'у ра́но дру́гого ти́жн'а смо-прийшли́ наза́д, тото́, ў бара́ку та лиш нид'іл'а бу́ла припочи́вок. Там ja робиў, ка́жу шо, гуд, ма́ў-им лиш'ін' чотирна́ц'ц'іт' ро́ка, аж до́ки не͡и тре́ба бу́ло ї́ти мен'і до во́ська.

Про військо. Прийшоў-им до́ма — до во́с'ка мене́ забра́ли, до во́с'ка і ja буў-им у во́ї́н'і у чотирна́ц'ц'ат'ім ро́ку. Буў-им пjат' ро́ку, в·іт само́го чотирна́ц'ц'атого го́да до дивjатна́ц'ц'атого.

Пjатна́ц'ц'атого го́да ja буў-им ране́ниї. Так-им буў ране́ниї, шо н'іхто́ не͡и ду́маў, шо ja шче бу́ду жи́ти дис'-коли́с'.

Пе́ршиї раз ішли́-смо до́ў туди́ — на Воли́н'І смо-бу́ли ў По́л'шчи. С По́л'шч'і смо-переї́шли́ туди́, до Ро́с'іjі. Там, у О́л'гин'і, ja таки́ї буў ране́ниї, шо рас. Пе́ршиї раз дуста́ў-им туї у ру́ку — пруйшла́ ку́л'а так круз' ру́ку та ja ле͡ижа́ў-им та гада́ju соб·і́, но, ja тебе́ те͡ипи́р там с'а закопл'у, би ja не͡и ї́шо́ў маї да́л'і, бо тре́ба бу́ло ї́ти на шторм. А п·і́сл'а то́го при́їде одна́ ку́л'ка в·і́тти туї із бо́ку та по́хнула туї мене́, ў ре́бра; так уломи́ла ме͡ин'і три ре́бра. Jак тото́ мене́ туї по́хнуло, а ja тогди́ го́лу ізнима́ў-им гор'і, аби́ мене́ ўби́ло ў го́лу, аби́ ja не͡и кара́ў с'а, бо ja знаў, шо ja ўже́ ... з ме́не чо́ло́в·іка не͡и бу́де. А́ле при ро́зум·і-м буў усе́. В·іття́к мо́jі коле́ґи там уви́д'іли та тогди́ они́ мене́ уз'а́ли. А́ле оде́н буў (Б·і́ро́ў с'а писа́ў) мале́н'киї таки́ї коло́ ме́не, коле́ґа. Ун буў па́трофірер, а ja буў ка́прал; ун буў фра́їтер, а ja буў ка́прал. Ка́же, не͡ис'ім го та ї одно́го тако́ї закли́каў саніти́ц'а; так із да́лику прийшо́ў саніти́ц', ішче́ не͡и ма́ли там тоти́ они́ це́лти, а ї уз'а́ли тоти́ на́ш'і (так'і дождж̂ов·і це́лти) та заjаза́ли на тото́, на тоти́ руди́ни, та ўта́к, но, ід'ім за Лазарчуко́м.

Jак н'а ўз'а́ли та не́сли та тот мале́н'киї буў таки́ї, зна́jете, шо но́ги мо́jі с'а т'агли́ зимне́ў, а ja так но́гу пудн'аў го́р'і та прийшла́ ку́л'ка та ї туї та ї ту но́гу ўломи́ло, так шо

ногá лиш мики́цнула. Однó за дрýгим три кýл'і дустаў-им. Та‿ўтáк уднéсли н'а там, на г'ір-склад, казáли, јак кáжут теᵘпи́р по-мад'арс'ки, kiszegitöplac, ужé oszaly, а ми казáли там ф·ір'іцплóцтом, по-н'імéц'ки. Там, дóки н'а донéсли, ја маї б·іл'ше мéртвиї буў. Приїшо̂ў дóхтôр такôї скóро та ўз'аў јакôјіс' чóрнôјі кáви та м·ін'і такôї ли́шку кáви у рот. Та‿ї уз'áў тотó, переўјáзује — крôў теᵘчé та‿ї тиклá, шо Бóже храни́.

Но в·іттáк, јак ун менé переўјазáў там (ви аж т'áмите мóже М·íшка Лôвошового, неᵘ т'áмите н'і одéн?), там М·íшко Лôвошу буў у пјáтих гýсар'ах. Ун пјáтиї гóнв·ід, а ја буў чотирнáц'ц'тиї, казáти тогди́, ôстраґ.

Утак пôсл'і тóго приїшли́ вози́ — три́їн'і (тогди́ неᵘ бýли мóтори, так јак теᵘпи́р, шо при́їде мóтôр áбо ав·іóн та т'а покладé у ав·ijóн áбо‿ў мóтôр та п·ішôў), приїшли́ три́їни, уз'áли менé на вус, áле шчис' менé самóго. Јак зáчаў тот вус іти́ та‿ї шо ја кли́чу та прôшу, шо помáле, помáле, а тотó там у Óлгин'і сам·í млáки бýли та там бýли так'í дôрóги — штрáїблики, знáјете, шо із дéрева чинéн'і дôрóги так'í та тотó гуп-гуп-гуп, гуп-гуп-гуп, так шо ја такôї умирáју, такôї ідé з н'а душá. Кли́чу та кáже тот (... утáк пôсл'і тóго, јак они́ в мéне), кáже "чорт т'а бери́, здихáї гет!". Та‿ї потôму прихóд'ат там, на јаки́с' ужé дрýгиї коргáз.

Приїшли́-смо там та там уз'аў н'а такôї дóхтôр та назáд ми переўјазáў, а‿ўтáк ýтти на маш'íну та дôў Кóвела. Там, у Кóвел'і буў-јим у сп·ітáлни три ти́жн'і. За тоти́ три ти́жн'і м·ін'í íсти неᵘ давáли н'ічó, лиш однý ли́жочку чáју рáно, а однý‿ў ви́чур. Ја там так ізусóх, шо јак-им пудн'áў рýку та‿ї с'іс'ý нôгу, котрá шче здорôва бýла, та ја áн'і неᵘ упóзнав-им‿с'а. Шо тотó, де ја таки́ї буў тоўсти́ї, јак ви, та стрáшно, дýже страшнé д'íло бýло. Утáк, позá тим, прихóдит дóхтôр кóждиї рáнок 'д‿ми́н'і, ди́вит‿с'а та‿ї кáже: "Неᵘ мош, неᵘ мош н'ічó опеᵘрувáти вас, лиш, кáже, ви мýситеᵘ, кáже, чикáти мáлен'ко, дóки, кáже, неᵘ подýжајете маї, бо дýже-сте слаб·í". А они́, за тотó шо опеᵘрувáти, они́ хот'íли ви́д'іти, шô шо бýде зо мнôў.

Прихóдит рас там одéн чôлôв·íчок, такúй шо із кóшиком (такúй, шо цýкор носúў та‿й с'а‿нóсит там цýкор), ў тотý ц'ímбру, де ја буў, та‿й ја хôчу купúти, бо мав-им јак'іс' лéйчики кóло сéбе (неи лéйчики, а‿й тотú кôруни бýли шче) — аўстр'íйс'к'і грóш'і. Уз'áў ја та‿й дајý прáвôў рукôў, а јак пот'áмиў дóхтôр та јак прийшôў та јак хáпнуў тóго чôлôв·íка с кóшиком тим із цýкром та так ним трýнуў, шо‿й цýкор ус'úй тот поросипáў, шо абú ми неи дáли н'ічó íсти, лиш тýл'ко тутý лúшку ráно, а лúшку ўвéчур чаїкý. Так шо ја там бýў-јем три тúжн'і. Пóза три тúжн'і дúўл'у‿с'а гôр'í, на таблúц'і туй, над головôў, је "т" та‿й "р" напúсано; алé так почéрез гôлу-м с'а‿дивúў. Ја неи знáју, шо це. Прийшôў одéн вéртер, так јак теипúр кáжут сóри. Питáју ја , шо тотó значúт там "т" та‿й "р"? — Кáже "транспóрт". — Де? — Ідéте, кáже, у Мад'áршчину. Уз'áли н'а ýтти та н'а привелú — привéзли аж дôў Терновá. У Теирнôв·і — там у коргáз. Там-им буў у коргáз'і дис' такôй, дис' такôй чотúри ци пјат' тúжн'у.

Рас прихóдит одéн пуп мад'árс'киї. А там бýла ужé чýтка, шо је туї одéн мáд'ар; је мáд'ар, а н'ікóго неи бýло мáд'ара, лиш ја з мад'árс'кого, а тотú ўс'і ýтти бýли пол'áки та‿й бýло ўс'áко — м·ішанúна, áле мáд'ар лиш ја буў. Ја неи знáју, ýтки онú с'а‿дузнáли, шо ја буў мáд'ар, у гýсар'. Та‿й прихóдит пуп там ід мúн'і.

Хот'íли онú мене́ там опеирувáти. Кáжу ја, неи дајý‿с'а опеирувáти, ја маї л'íпше здихáју, наї іздóхну так јак јем. Онú приклúкали попá. Кáже мин'í пуп "ідý" та такôй привелú го там — прáво 'д‿мúн'і. Но ўтак, пôсл'і тóго, кáже мен'í: "Ви мýсите с'а‿дáти опеирувáти, бо јак неи дасте́‿с'а опеирувáти — ви умре́те". Туї неи бýло шо ýнак чинúти — ја лúшиў‿с'а. Там мене́ онú опеирувáли. Áле знáјете, уз'áли н'а та н'а намýчили так, шо неи знаў јак, ýтки с'а душá ў мúн'і диржáла. Уз'áли та прúт'али тотú к'іс'точкú, шо там бýли рéбра ўломнéн'і, а кýл'у неи ýбрали, неи гóдни бýли ýбрати — јакôс' неи ўдáла јім с'а опеирáц'іја тотá. Увúд'іли онú, шо сесé туї баї. Ја дýже слабúй. Онú мене́ такôй ýтти ўз'áли та дáли назáт... у маш'íну та н'а дáли до Кôвела, не Кôвела ...— Крáкôў — тотó маї голôўне́ м·істо.

Там, у Кра́ко̂в·і, бу́ла вели́ка шп·іта́л′, вели́ка бо́лниц′а і они́ мене́ покла́ли там. Там тако̂ї́ уз′а́ли ко́ждиї́ дин′ на переўйа́ску, а тоти́ пол′с′к′і — пол′а́чки-ж′інки — ду́же зл′і́ бу́ли. Тото́ таки́ї́ наро́д, шо бо́же страх. Прий́де та во́з′ме и н′а, зна́јете, там на переўйа́ску та не и би та фа́ї̆но, то она́ удл′іши́ла у́ц′ц′і з рибе́р, тото́ із ра́ни, шо прели́пло там, бо јак тото́ прели́пне, а тото́ тре́ба ма́лен′ко бу́ло удмочи́ти без′і́ном ват′ чим, а она́ прий́де та с′і́пне зара́с. Но, тото́ оде́н дин′, дру́гиї́ дин′. Рас тре́тиї́ дин′ прий́де та маї́ с′і́пне. А она́ јако̂с′ так стоја́ла, јак-им ји фр′а́снуў — та ўпа́ла гор′ілий́ц′. Пото̂м она́ тако̂ї́ поб·і́гла за дире́ктором шп·іта́л′і. Прихо̂дит дире́ктор, ка́же так і за́ки-м утвори́ў дви́р′і, котри́ї́ тото́? Она ка́же "тен то, оста́тниї́, ка́же, шо је там, ка́же". А гада́ју ја, оста́тна би ти бу́ла, шл′ак би тебе́ тра́фиў та‿ї́ ја задрижа́ў, проли́ў кро̂ў та ја у те́бе оста́ниї́-јем на ... Та тото́ мин′і́ ду́же с′а ли́хо ўчини́ло. Прий́де дире́ктор ід ми́н′і та‿ї́ ка́же, шо је з ва́ми? Ка́жу ја, див·і́т‿с′а, ја не и је соба́ка, ја је одна́ л′уди́на і ја кро̂ў проли́ў за держа́ву і не и прий́шо̂ў с′уди́ іс сво̂ји д′а́ки, а‿ї́ мине́ диржа́ва да́ла. Ја војува́ў за диржа́ву, а ви зо мно̂ў так с′а‿по̂во́дите, јак із‿одно̂ў соба́ко̂ў, ка́жу, аби́ вам, ка́жу, бу́ло так та‿ї́ так — ус′а́ко, зна́јете. А ун ута́к не и каза́ў н′і́чо́, лиш с′а‿закрути́ў.

Прихо́дит дру́гиї́ дин′ наза́т та‿ї́ ди́ўл′у ја с′а наза́т там, на табли́ц′у гор′і́ "т" та‿ї́ "р". Транспо́рт. Шо сесе́ је? Прихо́дит, а́ле ўже дру́га прий́шла́ шве́стерка там. Ка́жу ја јуї́, шо сесе́? Ка́же она́ "тра́нспо̂рт, іде́т гет". До́бре, шо ї́ду гет. "А де ї́дте?" "До В·і́дн′і, ка́же, до Вје́ни, до Вје́ни", но.

Уз′а́ли мине́, по̂кла́ли н′а‿ў‿маш′і́ну. П·і́шла́ маш′і́на, але́ зна́јете, ја так ду́же бу́ў-им тогди́ осла́б, шо не и го́дниї́-им буў у́диржати до В·і́дн′і. Прий́шла́ маши́на, уже́ тот санити́ц′ маши́на, шо је з ваго́нами ти́ми — санити́ц′а — до̂ў Бри́ние. Та‿ї́ тако̂ї́ там заї̆́шо̂ў до́хто̂р, пов·із′і́тува́ў, тако̂ї́ раз-два мине́. Дру́г′і ўс′і пушли́ до Вје́ни, а мене́ там, ја оста́ў‿с′а у Бри́н′і, Би́рно, јак каза́ли че́хи. Уз′а́ли н′а дулу́ та‿ўта́к там н′а, зна́јете, диржа́ли с′і́м вад′ ус′і́м м·іс′ацу. Уз′а́ли они́ мене́ ўтак там на опера́ц′ију, уже́ по̂за с′і́м м·іс′ц′у, але́ ко́ждиї́ дин′ лиш ли́шку то́го моло̂ка́, а ли́шку ка́ви, увичи́р′і. Моло̂ко́ ра́но,

ка́ву‿ўвичи́р'і. Та́к-им ду́же осла́б, шо ја не^{и} маў, мо́жи-м маў три́ц'ц'ад' і с'ім к'іл вад', мо́жи, шо‿ї ті́л'ко не^{и} бу́ло.

Уз'а́ли они́ мене́ ўтак на опира́ц'ију, а́ї́но, а до́ки н'а они́ диржа́ли у шп·іта́лни, бо ду́же до́бре ми ходи́ли ко́ло́ ме́не. Швестирки́, до́хто́р. Оде́н буў до́хто́р н'і́мец, То́нар, тако́ї́ дире́ктор шп·іта́ли, та ўсе коли́ при́ї́де там, та‿ўта́к утво́рит дви́р'і та с'а‿клан'а́је рас по-н'іме́ц'киї́, а‿ўта́к по-ру́с'киї́ *ґунта́ґ* "дин' до́бриї́!", но, "јак с'а‿ма́јете?" — до́бре! — ду́же до́бра л'уди́на бу́ла. Та‿ї́ бу́ла там одна́ дохторки́н'а іс Петроґра́ду, ру́с'ка — одна́ фист чил'ади́на, така, зна́јете, ех! не^{и} зна́ју, котра́ би туї́ бу́ла. Не^{и} бу́ла така́ то́ўста, а́ле го́дна — висо́ка так ду́же чил'ади́на.

Коли́ во́з'мут мене́ на переўја́ску, а́ле шо ми дава́ли і́сти ват' пи́ти — тото́ с'уди́ ї́шло́ круз' ре́бра. Ја за с'ім м·іс'ац'у на столе́ц не^{и} буў. Де, тут покла́ли, туї́ мин'і́ таку́ ки́шку, та то́ў ки́шко́ў пиў моло́ко́ (моло́ко́ туї́ іде́, ка́ву — ка́ва с'уди́ ї́де) а́бо дава́ли таки́ї́ бо́рле́виш. Каза́ли мин'і́, тото́ вино́ те́пле та јиї́це́ ўби́те та с тим лише́ ја маї́ ду́же оживл'а́л. Ка́же тота́ дохторки́н'а мин'і́, јак wóз'ме н'а на переўја́ску, а́ле сама́ н'а wóз'ме так іс то́го, с тро́ўґера, та покладе́ на стул та‿ўта́к бере́, але́ ду́же до́бре, так фа́ї́но, тото́ вона́ обмо́чувала, та не^{и} так, јак с'іс'і́ у По́лшчи, шо ї́ду ... наза́д та тото́, аби́ не^{и} ма́ли ми́лости н'ијако́ји до чо́ло́в·іка. Ка́жу ја јуї́: "Па́н'ічко, чого́ ви мене́ л'іку́јете? Да́ї́те^{и} мин'і́ јаки́с' отру́ї́, наї́ ја умира́ју! Ви́дите, шо з ме́не чо́ло́в·ік і так н'і́гда шу́ган не^{и} бу́де! — Ка́же она́ мин'і́: "Јої́, чо́ло́в·іче, ка́же, ми з вас ішче́ ўчи́немо тако́го чо́ло́в·іка, ка́же, јак-исте́ ї́ бу́ли, ка́же. Бу́дете, ка́же, ду́жиї́, бу́дете ходи́ти, лише́, ка́же, та коли́ н'а во́з'ме на переўја́ску та коли́ она́ с тим ро́бит та wóз'ме шпр'іц та шпр'і́цом там води́ ў тото́ те́пло́ји, аби́ полока́ти с тим ке^{и}л'ухи́ мин'і́ там. Та шо-м хот'і́ў каза́ти, ... а́ї́но, јак покладе́ н'а на стул та, пе^{и}риба́чте, шо тото́ јуї́ туї́ заважа́је, но́гу переўја́зује, ру́ку переўја́зује. Сесе́, ка́же, чо́ло́в·іче, воз'м·іт соб·і́ тото́ на́бук, ка́же, пу́ї́дите до́ма, ка́же, та ви со́б·і́ до́ма, ка́же, на́ї́дете фа́ї́ну па́н'ічку, а́ле та́ку, ка́же, би мин'і́ не^{и} бу́ло со́ром пуї́ти́ до вас, ка́же, на вис'іл'а́, ка́же. Так заговбр'увала,

аби́ тото́ ја не^{и} рôзум·і́ў, шô шо она́ ро́бит ізо‿мнốў. Так ја буў там јак'іс' с'ім м·іс'ац'у.

Ўтак уз'а́ли н'а на опира́ц'ију та н'а опирува́ли. Та там, јак н'а удне́сли на стул, там пôкла́ли, ли́шили н'а само́го там у операц'іо́н ц'і́мбр'і. Та‿ї ду́мају ја сôб·і, но, шо бу́де зо мнốју? Ја ни́н'і акура́т умира́ју те^{и}пи́р. Те^{и}пи́р при́їдут із но́жами, пор'і́жут та‿ї іздốхну. Та‿ї ол'і́ју ўме́рти, јак ма́ју с'а‿кара́ти. Аж би-м буў таки́ї кал'і́ка — не^{и} варт на св·і́т'і жи́ти.....

... В·ітти мене́ ўтак уз'а́ли та н'а присла́ли до Пе́шту. У Пе́шт'і там бу́ла одна́ ґрофки́н'а; она́ диржа́ла ўс'и́ї шп·іта́л' Аўґу́сто (такốї так по́за јіјі́ імн'о́м шп·іта́л' назва́ли), тота́ ґрофки́н'а; она́ сама́ — бу́ло там дис', не^{и} бу́ло так мно́го, а́ле ... пу́дрога ти́с'ач'і лише́н' наро́да там бу́ло — она́ диржа́ла ус'и́ї шп·іта́л', шо г'і́ја бол'ака́м, ус'і́ л'іки́ — ус'і́, лиш ту́л'ко шо дохто́ри она́ не^{и} плати́ла; дохтốри ўже диржа́ва да́ла.

Пốсл'і то́го, там — и́ппен там, ја с'а тра́фиў у тôту́, јак тре́ба каза́ти, ко́мнату, буў оде́н лу́жанс'киї чôлôв·і́к там — с'ис' М·і́шко, не^{и} јаўдо́шин, а јак му лиш каза́ли, ун уз'а́ў буў у Ште́фана Олекси́шиного дон'ку, се́го систру́ ру́дну Ште́фана Олекси́шиного — ја там іс тим чôлôв·і́ком-им буў три ти́жн'і. Тот мене́ не^{и} го́дин буў‿ўпо́знати, шô шо ја је, хто ја је. Ја, пра́ўда, ўсе по-мад'а́рс'ки гôвôри́ў, аби́ ун с'а не^{и} добира́ў дô ме́не, так шо нога́ми дово́роха-смо спа́ли. Таї ун н'і та‿ї н'і — н'іјак не^{и} го́дин буў мине́ упо́знати.

Рас ка́жу ја јему́, так по-ру́с'киї — див·і́ц'ц'а, М·іха́їле, утколи́ ја туї јем та ви не^{и} го́дни мене́ ўпо́знати, шо хто ја је. Тот рас ди́витс'а та‿ї ди́витс'а та‿ї ка́же: "Јак, ка́же, у́тки, ка́же, ви је?" Ка́жу, ја таки́ї і таки́ї. "Іі-јоі, ка́же, та шо, ка́же, ти бу́в-ис, ка́же, бу́в-ис, бу́в-ис молод'а́к, коли́-с зарокува́ў", а ун чôлôв·і́к уже́ буў у года́х, јак каза́ли даўно́, уже́ маї ста́рша л'уди́на бу́ла. Та ун буў ране́ниї і ун там, у кôрга́з'і, та‿ўта́к і ун у́тти такốї пушốў маї ско́ро гет, мене́ ли́шиў, а ја‿ўта́к — у́тти мене́ ўз'а́ли та знôў до Обốн'і (тото́ кôлố Сốлнока је, буў оде́н таки́ї варишчу́к та там у туї Обốни) — наза́т-им буў у шп·іта́лни. Там буў уже́ таки́ї, каза́ли мад'а́ри, јак тре́ба

каза́ти по-ру́с'кий то́му, по́мо́чник корга́за. Там ду́же до́бре нам дава́ли і́сти. На стул принесу́т, так јак у цив·іл'не дис', у кас'ін'о́в·і је: шо хто хо́че, тото́ аби́ браў, аби́ јіў. Там буў-јем тако́ї јак'іс' м·іс'ац' оде́н. У́тти н'а ўз'а́ли та до́ Ко́шиц', а с Ко́шиц' у́тти ўтак до Е́гера, тако́ї там, а с Е́гера ўтак до́ма, на тото́, на каса́рн'у, до Н'іред'га́зу. А_ўта́к там да́ли ми, ду́же ране́ний-јим буў ..., а бу́ли н'а у́суперува́ли тако́ї гет ганц. А зачу́м-јем буў гада́т, каза́ли, шо ім там г'і́ја таки́х л'уди́ї гада́т, бо тре́ба іштру́кцију држа́ти із дру́тими — мо́ло́д'ака́ми-хло́пц'ами. Ја каза́в-им там до́хто́рови: "Па́не до́хто́р, ја дуста́в-им іш_шп·ита́л'у таки́ї дова́ди та_ї так'і дова́ди. Мене́ по́сл'і сих дова́дий, ка́жу, ма́јете пу́стити до́ма". Ка́же до́хто́р: "не мо́жимо пу́стити, ка́же, бо нам г'і́ја таки́х л'уди́ї, ка́же".

Ўтак они́ мене́, шо чини́ли зо мно́ў. Ја на іштру́кц'ију не" їшо́ў, бо не" го́дин-им буў ходи́ти, бо там дис' тре́ба бу́ло поб·і́гнути вад' с'ак, вад' так, а ја не" го́дин буў ходи́ти — ја буў т'а́шко ране́ний. Да́ли они́ мин'і́ таку́ ле́хку слу́жбу, аби́ ја буў, аби́-м ісходи́ў із, јак тре́ба каза́ти, із маш'і́ну на фронти́. У тоту́ї маш'і́н'і бу́ло ўс'о: о́д'аг, і́дло́, соло́ма, с'і́но дл'а ко́ний у во́їну — і́дло дл'а во́ја́ку, шо лиш г'і́ја бу́ло на ўс'і сторо́ни ја ходи́ў.

Буў-јем, ц'ілу́ Роман'і́ју-м пе"риїшо́ў, ц'ілу́ По́лшу пе"риїшо́ў-им так, із маш'і́но́ў то́ў, ц'ілу́ Н'име́шчину, ц'ілу́ Мад'а́ршчину, ішче і_ў Југо́слав·іји буў-јем (бо_ї туди́ буў фронт у Југо́слав·іји) та_ї туди́ ходи́ў-јем із то́ў машино"ў.

Та_ї так, шо ја_ўта́к, диўјатна́ц'ц'атого го́да, ле́две ја с'а_јави́ў до́ма уосени́. Ут чотирна́ц'ц'атого, ја́к-им зарокува́ў, та лиш диўјатна́ц'ц'атого ја до́ма приӥшо́ў. І до́ма-м не" буў н'і рас.

Побудова нової церкви. Хло́пиц мали́ї, у шко́лу-м ходи́ў. Тогди́ шче ми (сесе́ се"ло́ ўсе одно́ бу́ло), ми до́ти ту́ї-исмо не" ма́ли ан'і доро́гу с'уди́ ходи́ти, куди́ те"пи́р хо́димо. Ми ту́ї ма́ли-смо доро́гу че́рез муст (село́ одно́ бу́ло), жит'а́ ду́же до́бре бу́ло.

Бу́ли туї у нас рôботи́ ду́же дóбр'і, бóкôри сеў Ти́сôў ходи́ли (плоти́ ходи́ли), л'у́ди ду́же фа́їно заробл'а́ли і потóму, jак уви́д'іли на́ш'і л'у́ди, шо тото́ ду́же дóбре їде, ста́ли та поговори́ли, шо, ка́же, дóбре[и] би нам ôдну́ ци́ркôў, ка́же, учини́ти. Не[и] ма́јемо це́ркви, ци́ркôў така́ је мале́н'ка (туї бу́ла), шо не[и] зам·ішча́ло‿с'а мóжу каза́ти, до одни́х два́ц'ц'іт' — три́ц'ц'ат' л'уди́ї, аж бу́ли ў це́ркви; дру́г'і ўс'і ўwон стоја́ли.

Ја тогди́ буў-им у шкóл'і, а ўсе тôгди́ у шкóл'і диржа́ли шид·і́нцу, а ја ўсе бу́ў-им таки́ї, зна́јете, шо ја ўсе л'уби́ў слу́хати л'уди́ї, шо л'у́ди гôвóр'ат. Ка́же, нам тре́ба це́ркви, нам с'ак, нам так — тото́ г'і́ја. Рас, ка́же, но јак чини́ти, јаки́м спóсôбом, ка́жут? — Чини́ти рóзм·ітку. Ма́ли-смо ду́же дóбрôго одно́го попа́ тогди́; таки́ї буў пуп хи́три‿ї та‿ї, јак тре́ба каза́ти, вели́ке познаје́мос' маў на м·ін'істе́рств·і. Ка́же пуп, ја, ка́же, пу́їду, ка́же, сами́ї на м·ін'істерство́, ка́же, до Будапе́шту і ја посов·і́тују сесе́ д'і́ло, ка́же, ја́г‿би ми го́дни, сесе́, ци́ркôў ізбудува́ти.

Пушóў ун туди́, до Пе́шту; прихо́дит із Пе́шту наза́т; ма́ли там они́ шид·і́нцу — д'ули́ш — та ја ўсе тото́ слу́хаў, шô јак тото́ д'і́ло їде ў них. Ја чуў, шо они́ гово́р'ат, шо чини́ти — рóзм·ітку. А јаку́ рôзм·ітку чини́ти? Јак? ка́жут. Чи́немо на три катиго́р'іји: одна́ би бу́ла ту́л'ко, ка́же; дру́га би бу́ла ту́л'ко, а тре́та бу́ла ту́л'ко, ка́же. А пóсл'і то́го, ка́же, хто би шче хот'і́ў, ка́же, до Бóжôго дóму, ка́же, с'а‿пригорну́ти, ка́же, мóже да́ти, ку́л'ко в·ін хóче, ка́же, за тото́. А пуп ви́н'іс із м·ін'істерства́ таки́ї резулта́т: шо полôви́ну гро́ши‿ї диржа́ва дајé на ци́ркôў нашу, а полови́ну аби́ скла́ло сило́. Так бу́ло, шо дис' то то́му‿с'а вило́, дис' три-чоти́ри ро́ки.

Та‿ўта́к пушли́ та лупа́ли на тум бôц'і кам·ін'а у ба́ни та с‿то́го бôку ус'и́ї ка́м·ін' то туї приве́зли. Та вози́ли та вози́ли кам·ін'а, вози́ли та вози́ли, ту́л'ко зна́ју, шо ўже не[и] бу́ло де кла́сти то́го кам·ін'а. Та ўсе буў оде́н, каза́ли ми, бири́, оде́н, таки́ї с'іл'с'ки́ї, та ўсе кричáў коло́ це́ркви, шо ўсе, л'у́ди, то́го ма́ло на фундаме́нти кам·ін'а, шо п·і́дете лиш кам·ін'а вози́ти. Ко́ждиї буў чôлôв·і́к облиґóваниї приве́сти пјат' ку́бика

кам·ін'а одно́го го̂́ду, дру́гого го̂́ду наза́т, тре́того го̂́ду наза́т. Тото́, зна́јете, шо стра́шно мно́го туї кам·ін'а пушло́.

За́чали они́ туту́ ци́ркôў бу́дува́ти. Приїшо̂́ў іс талі-ја́нами јакôс' с'ис' пуп, шо буў; ун ду́же буў познајо́миї із̧ вели́кими л'уд'ми́ та јако̂́с' в·ін дуста́ў одно́го анд͡ж'ін'і́ра іс Талија́ншчини. Тої анд͡ж'ін'і́р назива́ў‿с'а Море́ті та в·ін ус'о́х талија́ну у́тти прив·і́ў іс Талија́ншчини і тоти́ талија́ни туї нам будува́ли с'іс'у́ ци́ркôў та‿ї шко̂́лу пôза тим та‿ї ішче́, јак ми каза́ли даўно́, фа́ру с'іс'у́ — пупу́с'киї дом. І тото́ ўс'і — одно́ за дру́гим с'а‿будува́ло тогди́. Так шо ја тогди́ ходи́ў у шко̂́лу, ходи́ў та-м носи́ў‿ти́ґлу. По три ти́ґли во́з'мимо так два хло̂́пц'і та нисе́мо гôр'і аж дôў на ту́рн'у.

Топонімічні назви села та навколишностей. Та‿ї с'а наш л'іс сис' назива́је Ма́ґура, тото́ на с'ім бо́ц'і нале́жит. На т'ім бо̂́ц'і је Ки́мпа, назива́је‿с'а, а‿ўта́к, по́за Ки́мпôў, је там Коби́ла, а по̂́за Коби́лôў там уже́ тако̂́ї полони́ни сут. А туї, у на́шум сил'і, тако̂́ї је маї б·і́лше на́звиї таки́х, шо с'іс'і на́ш'і лази́, јак с'а‿звут: зву́т‿с'а‿ї Чирито́ви, зву́т‿с'а‿ї Осипу́с'киї, Во́дôлмаш; туї ма́јемо толо̂́ку у Во́дôлмаши, а в·ітта́к с'іс'і Орани́ц'і, шо ма́јемо. Је туї Го́ри — Го́ри Ни́жн'і, Го́ри Ви́шн'і, П·ішчанки́, Пл'ішиўки́, Кôсалу́ тот, шо је, Рити́ тоти́.

Весняні, літні та осінні роботи. Ко́ждиї госпо́дар соб·і́ бере‿с'а до сво̂́јі робо́ти. Пе́ршиї раз̧ во́зит гн'уї‿ўwо́н; дру́гиї рас, тото́, гн'уї іде́ та розбива́је, а‿ўта́к о́ре, с'і́је мила́ї, р'і́пу кладу́т. А по̂́сл'і о́ран'а — іжде́, рипиру́је сôб·і́ сарса́му до ко̂́ш'ін'а: ко̂́су, гра́бл'і, ви́ли јак'і́с' туди́.

Јак при́їде ко̂́ш'ін'а — ко́сит, су́шит с'і́но і склада́је у копи́ц'і. По̂́сл'і то́го с'і́но покоси́ли. Жде, чика́је до ота́ви. При́їде ота́ва — ко́сит ота́ву. Покоси́ў ота́ву тако̂́ї уосени́ — бере́‿с'а, тото́, пр'а́тати — ўсе вози́ти до́ма.

У ко́го је садови́на — садови́ну ко́пле; јак уосени́ — то опшчи́пле. Ја́блика, тото́, прôдајут, јак на́в·іт' теᵘпи́р. Теᵘпи́р ја́блика даје́мо ўс'і ў копиратíву. Ја́блика коли́ шчи́племо, ко́ждиї ф'іл' ја́блика кладе́мо ôкре́ме: јô[ў]нота́ни — тото́ перш'і ја́блика, то кладе́мо окре́ме, бо̂́толи окре́ме, си́мешки

окре́ме, д'ідухи — тото́ да́ўн'і ја́блика сут, ране́ти, а в·іттак је шче маї бу́рше фи́л'у: је јак'іс' ти́рикбали́нка, је шбўар'і. Шбўар'у је маї б·і́лше фи́л'у: је шбўар'і зиле́н'і, је шбўар'і пи́сан'і та‿ї је шбўар'і чирле́н'і. Пбсл'і то́го чôлôв·і́к тото́ збира́је, ко́жде кладе́ окре́ме. Шо ма́је на про́даш — тото́ продаје́, а шо ун сôб·і́ лиша́је (части́ну кладе́ ў пи́ўниц'у) — і тото́ хôсну́је ун сами́ї узим·і́. А пбсл'і то́го, чôлôв·і́к, котри́ї ви́дит, шо ма́је ја́блок забога́то, ун во́з'ме, п·іха́је — хо́че јакôјіс' цу́ї́ки вари́ти. Та нап·іха́је тото́ ў бочки́ та‿ўта́к тото́ стоји́т јему́ оде́н м·іс'ац', два м·іс'ац'і або́‿ї три м·іс'ац'і та в·ітта́к, јак тото́ с'а‿іскипи́т до́бре, пригото́вит — іде́ та‿ї вари́т цу́ї́ку; іс то́го в·ін пје сôб·і́ цу́ї́ки.

— *Які дерева ростуть у ваших лісах?*

— Је ў нас ішче́ с'уда́ л'іси́. Наро́д іде́, руба́је дри́ва. Је маї бу́рше фи́л'у де́рива ўс'ако́го. Пе́рше је ду[ḡ], пбсл'і то́го је бук, а‿ўта́к је јали́ц'а, ута́к је смире́ка, кидри́на, сосна́, граḡ, л'і́ски — на́в·іт' ус'а́киї ф·іл' де́рива ми ма́јемо. Пбсл'і то́го чôлôв·і́к іде́, котре́ јаке́ᵘс', јак је јалина́ — тото́ бире́ та визе́ до́ма. Іс то́го буду́јут хати́, дошки́ чи́н'ат. На ўс'а́к'і буд·і́ўл'і, тото́, потребу́јут јали́ц'у. Із ду́бу та́кôї чи́н'ат будо́ви. Бу́ки рубају́т на дри́ва та‿ї тото́ руба́је, визе́ до́ма, па́лит. А је так, шо аж мо́же, шо‿ї продаје, котре ма́је јаки́с' сву́ї л'іс.

Руба́јут і склада́јут ми́ᵉтри і тоти́ ми́ᵉтри і де мо́жно — іду́т із возами́ та визу́т. Де неᵘ мо́жно — чи́н'ат так'і ри́зи та ти́ми ри́зами то спуска́јут дулу́ до́ў на доли́ну і на доли́н'і тото́ ізно́ў збира́јут і склада́јут у коро́ди́ так'і до́ўт'і, а пбсл'і то́го іду́т та визу́т ус'е́ до ста́та.

— *Які звірі находяться у ваших лісах?*

— Ту́ї је ў сих л'іса́х і зв·і́р'і. Маї лиха́ зв·і́р' — вôўк. А‿ўта́к је мидв·і́д'; но мидв·і́д' неᵘ чи́нит н'ијаку́ таку́ непри́је́мност', лише́н' вôўк. Је лиси́ц'і, је за́јац'і, а је јак'іс' куни́ц'і туди́, је. Ма́јемо ми так'і л'у́ди, шо за тим они́ ду́же хо́д'ат і л'у́бл'ат тото́ лови́ти, так'і ти́х'і, зв·і́р'і́ў. Лиш теᵘпи́р уже́ тото́ с'а ду́же зали́шило, бо штат неᵘ лиша́је н'і́чо́ чини́ти. Тото́ ўс'е шта́тне. Даўно́, тото́, ходи́ли винито́ри, ходи́ли ўс'а́к'і до то́го

та тото́ они́ пусто́шили, а те[и]пи́р уже́ то не[и] сло́будно пусто́шити. Нав·ит′ ан′і за́їц′а не[и] сло́б·ідно уби́ти, а за́јац′ маї́ вели́ку шко́ду чи́нит у господа́рц′і — а їде та обгризе́ де́јак′і пришче́пи та тото́ ду́же баї́ је.

— *Які птахи находяться у вашій околиці?*

— Пта́хи је: со́ји, во́ро́ни, ко́си, дро́зди, сини́ц′і, о́чко во́ло́ве, ка́н′а.

Будова хати. Са́мо хи́жу ја будува́ў сами́ї. Ду́же мно́го ја трудѝў‿с′а ко́ло́ то́го. Пе́ршиї рас тре́ба бу́ло чини́ти фундаме́нт — кам·ін′а вози́ў-им; по́сл′і то́го пи́ўниц′у тре́ба бу́ло чини́ти. Јак пи́ўниц′у-м по́кла́ў, тре́ба бу́ло скла́сти, протéса заўјаза́ти та‿ї із дубо́вого де́рева. А в·іттáк, ут протéса, за́чали-смо із і́ншим де́ревом роби́ти, маї́ мн′аки́м. Ви́їшли-смо го́р′і аж до́ў пуд вир′х. Пуд вир′хо́м тре́ба бу́ло зно́ў друбно́го де́рева на вир′х кла́сти — чини́ти кузли́. Із кузлу́ тото́ зн′а́ти, л′а́цити, а по́сл′і то́го драни́ц′ами‿смо-кри́ли. А драни́ц′і — тото́ ду́же ма́ло стојі́т, ма́ло де́ржит, маї́ б·ілше два́ц′ц′ат′ ро́ка аж де́ржит. Тото́ ду́же мно́го два́ц′ц′іт′ ро́ку. Те[и]пи́р уже́ ви́димо, шо у́їшло јаки́с′ маї́ до́бриї́ матер′ија́л. Те[и]пи́р уже́ си́ми, че́рипом, јак ми ка́жемо по-ру́с′ки, че́рипом, і кри́јемо. А в·ідта́ґ, јак‿и́смо-учини́ли то́ту́ ха́ту, те[и]пи́р тре́ба у́же о́сто́ло́ство: тре́ба чини́ти јак′іс′ у́кна, тре́ба чини́ти дви́р′і, тре́ба по́мости́, треба ск′і́ни, то́то́, л′а́ц′ами [обби́ти], у́так вакува́ти — вапно́ п·ісо́к. Ду́же мно́го тре́ба у́с′а́кого то́го матер′ија́лу до одно́ји хи́ж′і, до́ки тото́ с′а хи́жа збуду́је. Аж не[и]ве[и]ли́ка хи́жа, то бо́га́то гро́шеї забира́је.

Туї́ с′іс′а́ ха́та — се је спа́л′н′а; ту́ї́ спимо́, а там ма́јемо оде́н таку́, ми ка́жемо інтри́ў — за́ход, а там ма́јемо о́дну́ ка́меру по уд у́лиц′і — тото́ шче не[и] је гото́ве. А ту́ї́ ма́јемо букутар′і́ју, а там ма́јемо одну́ комо́ру.

Хлів для худоби. Там ута́к тото́ сп·ід із де́рева; по́сл′і то́го вир′х, дах, ја́сл′і, перикла́док туди́ ў хл′ів·і́ на ко́ждиї ф·іл′ маржи́ни. Окре́ме тре́ба чини́ти шур′. У шур′ ме́че‿с′а с′і́но. На пу́д на хл′іў та́кої с′і́но кладе́мо, би бу́ло про худо́бу

на зи́му. А в·ід̯та́к тото́ чôлôв·ік у́тти ўсе беᵘре́ та году́је маржи́ни.

Сінокоси. С'іно пе́ршиї рас ко́симо; пôсл'і то́го су́шимо і склада́јемо ў нави́лки; з нави́лку чи́нимо копи́ц'і; іс копи́ц' бире́мо‿ўосени́, во́зимо до́ма. Ме́чимо на хл'іў; ма́јемо хл'іви́, а в·ід̯та́к је‿ї так'і обôро́ги; кладе́мо ў обôро́ги, де за́їде одни́ ї три-чоти́ри або́‿ї пјат' во́з'іў с'іна ў тото́. Потôму у́тти бире́мо і ц'ілу́ зи́му гуду́јемо маржи́ну.

Віз та його частини. — *З яких частин складається віз?*

— Аж ма́јемо вуз̯. Вус склада́јет‿с'а із чотир'о́х, коле́са рас. Дру́гиї рас је дрики́, ро́сôха там на дрика́х је пôкла́дена, рôзво́ра, ро́сôха пеᵘре́дна је, руд, леᵘўч'і. На коле́сах је бôкш'і накла́деᵘн'і. Попри́ бôкшу шче тре́ба јаки́с' фирги́їс, там је. Попри́ фирги́їс ішче́ тре́ба кла́сти ка́пслики, аби́ коле́са неᵘ упа́ли уwо́н. Зале́ўчники. Тото́ ўс'о, назива́је‿с'а ўсе оде́н в·із.

Плуг та його частини. Коли́ їде́мо ора́ти, бере́мо плуг̯. Із плу́гом је там тил'ішка дô плу́га, је рудо́к. Коли́ із‿во́ли, тре́ба рудо́к бра́ти.

Тил'ішка, плуг̯ із маї бу́ршиї ча́сти‿с'а склада́је.

Плуг̯ с'а‿склада́је: пе́ршиї раз је гр'інд'іл'; дру́гиї раз је чипи́ги; тре́тиї раз је спу́дне зил'ізо, широ́ке; читве́ртиї раз је дôўге зил'ізо (нуш ми ка́жемо тôму). А ўта́к је іззáду поли́ц'а, шо ме́че на́бук зи́мн'у туту́.

Тил'ішка такôї із маї бу́ршиї ча́стиї с'а‿склада́је. Тил'ішка маје: дв·і кôлеса́, ма́је дри́к, ма́је ôдну́ лôпа́тку наўпеᵘри́д'і, шô до руда́ с'а‿де́ржит, а дру́ге је крива́ лôпа́тка, шô тото́ зат'ага́је, куди́ хо́че.

Коса та її частини. Коси́ти коли́ їде́мо, то беᵘре́мо кôсу. А‿ї коса́ із маї б·ілшиї ча́стиї с'а‿де́ржит. Кус'а́ — тото́ је пе́рше; дру́гиї раз, на кус'а́ти је ру́чка, а‿ўта́к кôсу, коли́ кладе́мо на кус'а́, тре́ба: је там ôбру́чка, а‿ўта́к у туту́ ôбру́чку клин кладе́мо; а́ле ми ка́жемо тôму кли́нови па́ск'іл'. Аїбо́ неᵘ до́ста је кôса́, шче‿ї брус тре́ба ї т'у́шку дô то́го та остри́ти.

А‿ўтáк трéба клиᵉвéц, трéба бáпку, трéба бапчáр'. Аўбó ўтак, колú с'áде чôлôв·íк, абú ўс'у сарсáму у руках тôтó...

Колú кóсимо пшенúц'у, јáжеᵘмо такúй лук іс свидóвого дéрива. Тôтó тонкé, дóўге та‿й дýже, мóцне је. Тôтó дéржит, пóки ц'ілúй ôрôтáш неᵘ гôтóвий — сисé трéба.

Бú‿сте-дáли хôт' одéн л'ítир гôр'íўки, туй, абú-сте принéсли та би-смо тогдú гôвôрúли дôў ráно.

Господарські знаряддя. У господар'á дýже мнóго је ўс'ákôго матер'ијáлу. Одéн господáр' мáје мáти вуꙋ, волú. До тóго трéба і сарсáми ўс'ákôји робúти: вúли, грáбл'і, мотúку, рискáл', лôпáту, кôрчýку, чокáн, сокúру, клúᵉўц'і, двáручну пúлку (дрúва рубáти, колú г'íја чôлôв·íкови), нóжиц'і до пришчéп. У однýй господáрц'і дýже мнóго ўс'ákôго матер'ијáлу г'íја, так шô ја ан'í неᵘ мóжу памн'атáти, кýл'ко г'íја тóго матер'ијáлу.

(Лазарчук Андрій, 77 років)

* * *

Ја називáју‿с'а Кôрс'ýк Николáй, с‿сеᵘлá Лýга. Ја мáју чотирнáц'ц'іт' гóду. Ја знáју кáску про однóго рибакá.

Казка про рибалку. Буў сôб·í ôдéн рибák. В·ін маў ôднóго сúна, јакúй ішóў із ним ловúти ў ôднó бôлóто ўсе рúби. Воні́ јак ловúли, то в·ін імúў, рибák, однý велúку рúбу і пôдáў хлóпцеви, шчоб деᵘржáў јíјí. Хлóпеᵘц деᵘржáў і јак в·ідда-лúў‿с'а рибák móже на дéс'ат' métр'іў, то рúба почáла говорúти. Кáже: "Хлóпчику, лишú ти меᵘнé ў вóду, ја тôб·í колúс' у пригóд'і стáну!" Лишúў јі хлóпеᵘц у вóду, тôмý шо в·ін буў дýже зачудóванúй, шô јак ôднá рúба móже гôвôрúти.

Прúйшóў јегó бáт'ко, веᵘрнýў‿с'а, в·ін почáў јегó бúти. Так ходúў тої рибák два-три дн'і і неᵘ зловúў н'íчóго.

Казка про одного багатія та його слуг. Раз з'ібráў‿с'а хлóпиц і п·ішóў гет в·ід бáт'ка. Йшóў, а ў м·íст'і

зустр'ічáje ôднóгô малóгô хлóпц'a, jакúї́ тóже так п·ішóў в·ід бáт'ка і вонú сказáли, шчо онú бýдут братáми.

Ішлú вонú та‿ї́ приї́шлú. Аж ôдéн чôлôв·ік питáje, шо ци вонú б неи бýли у нéго слýгиe. Вонú кáжут: "да, ми бýдемо слýги!" — "Алé тíл'ки за харч'í ї́ за одéжу".

Приї́шлú онú і стôjáт на фýртц'і і бáчит тої́ малúї́ хлóпиц, шчô видé слугá. Ідé і кôждôjі днúни в·ін так бáчит, алé кôждôjí новúх слуг'íў. П·ішóў в·ін і ўз'аў‿с'а за багат'ijém і за слугóм. Ідýт вонú — одúн л'іс, пот'ím приї́шлú до ôднóго л'ícу, де буў гачóк на дéреив·і. Вúт'аг багáтиї́ із бисáг одúн мóтуз і зав·ícиў на тої́ гачóк і сказáў слугóви, шчоб в·ін л'із гор'í. А на дéрев·і буў куш із дôрôгôц'ínними кáмен'ами. П·ішóў тої́ слугá і зз'ібráў куш із дôрôгôц'ínними кáмен'ами і зл'із дôлý і пот'ím вúсипали ў бисáгиe і слугá вúн'іс назáт куш. А багáч уз'áў іс тóгô гачкá назáт мóтуз і запхáў у бисáги і с'іў на кôн'á і п·ішóў.

Тої́ слугá кричúт ýтти, алé багáч чúнит‿с'а, шо в·ін неи чýje. П·ішóў в·ін, а з дуплá, з-п·ід‿дéрива, вихóдит одúн зм·íї́, jакúї́ прокóўтуje тóго чолов·íка і за одúн час в·ін назáт насипл'áje ў тої́ кóшик, назáд дôрôгôц'ínних кáмен'iў.

Тої́ малúї́ хлóпиц jак пôбáчиў — пеирил'акáў‿с'а і приї́шóў і роспов·íў тóму хлóпцеви, jакóго бáт·ко в·ід'ігнáў із дóму, шо в·ін кúнуў рúбу ту назáт у болóто.

Тої́ малúї́ хлóпиц п·ішóў і наїмúў‿с'а до тóго богатúр'а у слýги і шчоб в·ін пушóў із ним, так jак т'і.

П·ішóў в·ін, і п·ішлú — так jак бýло л'іс, гôрóд із кв·ítами — і приї́шлú у л'іс. Вúт'ах так із бисáг мóтуз і почипúў. Тої́ малúї́ хлóпиц вúл'із на дéриво, зн'аў тої́ кóшик і присúпаў jомý ўс'і дôрôгôц'íнн'і кáмен'і у бисáги і пóт'ім в·ін кáже, шо в·ін неи гóдин л'ícти, томý шчо дýже вúсоко, jомý крýтит‿с'а ў гôлôв·í, в·ін неи мóже н'ijáк л'ícти.

Богáч мýс'іў ішчé рас сам вúл'істи і тої́ хлóпиц, колú богáч вúл'із, в·ін скóро ізн'áў мóтуз із гачкá то поклáў у бисáги і сам п·ішóў сôб·í дôдóму.

Раз̧ вихо́дит та зм·іјá і прокô̆ўтује то́гô богачá і висипл′áје там назáд̧ дôрôгôц’інн′і кáмен′і. А тоĭ хло́пиц п·ішô̆ў дô то́гô багат′іјéвôго двô̆ру. То у крајíн′і буў цар’ і јого́ в·іддáла‿с’а однá дочкá. То тоĭ мали́ĭ хло́пиц в·ідв·íў то́гô хло́пц’а, јако́го в·ід′ігнáў бáт′ко із дô̆му, то в·ін ожени́ў‿с’а на цар’íўн′і і вони́ жи́ли дô̆с’і і, мо́же, шче‿ĭ типи́р жију́т.

(Корсюк Николай, 14 років)

* * *

Ја називáју‿с’а Лазарчу́к Мар’íка. Ја јем у сил′í Лух. Ја мáју дванáцц’іт′ гô̆ду.

Один день у школі. Ја рáно‿ўстају́ у с’о́м·іĭ годи́н′і. Ја ми́ју‿с’а і ĭду‿ў шкô̆лу. Ја прихô̆жу до шко́ли і починáјемо уро́к. Починáјемо уро́к і ми у́чимо‿с’а. Прихо́дит учи́тел′ у клас. Ми‿ў клáс’і сидимо́ ти́хо і в·ід во́с’мôјі годи́ни до дру́гôјі.

Прихô̆жу до^{у}дô̆му у дру́г’іĭ годи́н′і, ја јім і іду́ учи́ти‿с’а. Ја ви́ўчу уро́ки, іду́ ід‿д′іўчáтам мáло грáти‿с’а. Ја грáју‿с’а і пот′íм іду́ до́ма і бéру та рô̆бл′у.

У с’о́м·іĭ годи́н′і мáма ро́бит јíсти і пôтô̆му назáд̧ у́чу‿с’а. І‿ў во́с’муĭ годи́н′і ја л′ігáју спáти, а пéрет тим дају́ корô̆в·і íсти і свини́.

(Лазарчук Марія, 12 років)

* * *

[Касета №6_3 А]

Ја Паўл′у́к Штéфан, ја с’а‿ро́диў у Лу́з’і, м·ін′í с’íмд’і-с’ат’ і с’ім гô̆ду.

Домашнє господаство.

— Розкажіть, як вам живеться тепер?

— Н′і до́бре, н′і ли́хо.

— Як вам живеться, від коли мама вмерла?

— Та ус'а́ко је.

— *Ану розкажіть, як мама померла, що з нею було?*

— Ма́ма поме́рла на ле́хк'і. Простуди́ла‿с'а, бу́ла с'ім ти́жн'у ў корга́з'і, а до́ма бу́ла три ци чоти́ри ти́жн'і та у́схло ју́ї се́рце та‿ї поме́рла.

— *Розкажіть, як ви відвінували ваших дітей?*

— Николае́ви полови́ц'а та‿ї Мари́ц'і полови́ц'а горо́да та‿ї буди́нку та‿ї А́н'н'і пудма́ґоро́ў, там пуд Шму́ї̆ловим, к'ил'ко у́стаччит, пото́му на два го́лди, два гекта́ри; там нема́ два гекта́ри. Под'и́л'ат‿с'а ўс'і тро́је на́руно. Мар'и́ц'і ни́жниї̆ кра́ї̆, а Николае́ви серид и́на, а А́н'н'і ви́шниї̆ кра́ї̆. Ви́шниї̆ краї̆ А́н'н'і коло́ Шму́ї̆ло́вого. Но, так је, та отта́к. А́н'н'і да́вим дв·і коро́ви, Мар'и́ц'і дв·і те"ли́ц'і та‿ї Николае́ви коро́ва оста́ла.

— *Котра?*

— Котра́? Хо̂т' јак соб·і́ хоч, хо̂т' бери́ тоти́ дв·і ти́с'ач'і, а хо̂т' бери́ те"ли́ц'у соб·і́ дру́гу, аж бу́де. Аж бу́ду го́ден опходи́ти, аж не бу́ду го́ден — наї̆ бере́ со̂б·і́ Ште́фан, наї̆ соб·і́ де́ржит, бо ја не бири́ју ходи́ти. Ја те"пи́р уже́ не б·изу́ју ји розјаза́ти, не аби́-м зимува́ў ји, бо ја не го́ден. Ун би браў, но — не ма́је де д'і́ти, хл'і́ў лиш на че́тверо маржи́н је. Ма́је воли́ та‿ї коро́ву та‿ї одно́ на ца́рок, на ко́го зна́је, одно́го, на ти́л'а пере́кладок. Та ти́л'ко̂ то́го.

— *Чи маєте що їсти?*

— І́сти ма́ју, Бо́гу сла́ва, лиш кобы́ ми тикн'а́ло. Је мелају́, је р'і́пи, је фасо́л' — ко́ждо̂го је та‿ї моло̂ка́ ма́ју. Мар'і́ка ми но́сит та‿ї уже́.

— *Та як чинете їсти, на чому?*

— Коли́ на шпо́р'і, коли́ на ґа́з'і чи́н'у.

— *Скільки маєте бутелій для ґазу?*

— Та ма́ју дв·і́ буте́лиї̆: одна ў Ґриґораша́ је, а одна́ ў ме́не је. Об·і́ буте́лиї̆ Николае́в·і.

— *Чи ви вже покосили сіно?*

— Покоси́ли. Коси́ў Ште́фан три дни та‿ї Ка́лин пу́дрога дни́ни коси́ў. Мар'і́ка гребла́ та‿ї Швид'у́чка бу́ла три дни́ на полоз'і — д'і́ўчина, та‿ї п·ітули́чка бу́ла три дни, та‿ї отта́к. Роби́ли-смо чи́таво, чи́таво‿смо-роби́ли. Та‿ї ја шче по̂мага́ў коси́ти одну́ дни́ну. Остава́ло шче, би бу́ло гото̂во ско́ро. Шо, за три дни ш'іс' во́за с'і́на ўчини́ти?! Там тре́ба поробити. Чоти́ри во́зи је ў оборо̂з'і, а пја́тиї вуз је копи́ц'а, а дру́га копи́ц'а — п·іў owéc, соло́ма копи́ц'а одна́, та‿ї на Јонаше́вум копи́ц'а.

—А јак-исте́ ся з Аннов у́клайгали (порозуміли)?

— Шо, із А́ннô ў? З А́ннô ў н'ијак.

— Була ў Вас Анна?

— Не бу́ла шче. Утколи́ ма́ма у́мерла, она́ [Анна] неи бу́ла туї. Ўже туї за́раз гут та она́ неи бу́ла. Шо ви д'і́јете, н'ін'у́, вад' јак, вад' јак ви је́сте? — н'іч у св·і́т'і б·і́лум. Так, јак коли́ би ји ї неи бу́ло...

Прииїшла́ ўвеичи́р'і, принесла пјат' скл'а́нок пи́ва та‿ї поул'і́тер гор'і́ўки, аби́ ја пиў. Ја неи хот'і́ў... Шо шче, ка́жу, туї ма́јеш? Ја ха́ту замо́к та ја хот'і́ў спа́ти, а ун [М·ігаї, муж Анни] дајé меин'і́ вино́, тôто́, пи́во пога́р. Ка́жу, неи тре́ба меин'і. Та неи могла́ н'ијак пуїти́ ў ха́ту, бо ја ха́ту замо́к та кл'уч у ме́не. Ўтак із П·ітули́чкôў у́пили пи́во . . .

Ка́же П·ітули́чка: "А́нна пушла́ до́ма". Но, ка́жу: "Наї іде́, ха́ту Мар'і́ка замкла́ та наї сиди́т у ша́тр'і, до́ки ја прии̯ду".

Прихо̂жу — неима́ н'ічо́го до́ма. А Ште́фану з'ат' ка́же, ја ви́д'іў, ка́же, дв·і́ жо́ни за́гнен'і бу́ли так, аби́ неи ви́тко, шо там бу́ло бунчугу́, та бунчугу́, шо бу́ло там, шо наби́ли, ус'е́ наве́рх. Неи бу́ло то́го ма́ло, аї̆бо́ то́го мно́го. Ма́ма неи чини́ла тôб·і́ або́ јуї, або́ кôму́, або́ Мар'і́ц'і, а чини́ла, јак упа́де ў не́муч, аби́ ма́ла коумýс' ти́кнути, хто јуї води́ пода́ст, та то̂му бих коумýс' аби́ заплати́ла, шо аби́ неи ходи́ли пу́сто з неу̯. Ти неи прии̯де́ш утти́, ан'і она́ у́тти неи прии̯де, ан'і Мар'і́ка с Кручуно́ва коли́ прии̯де. До́ки Мар'і́ка прии̯де с Кручуно́ва, до́ки с'а‿дов·і́дає, до́ки допита́је. "Іди́ слу́го там — іди́ га́здо сам". То таке́ тôто́ нака́зуван'а. ...

Теᵘпи́р, неᵘда́ўно, ка́жу Штефанови́, аби-с неᵘ даў ан'і за́кришку до цибу́л'і, та би-с неᵘ даў н'ічо́. Ади́, там је ў блȏц'і до́ста, наї купу́је, там је. При́їде — фасол'о́к, р'іпи, се́го, то́го ци шо ма́је, ци солони́ни, аж би јак маў та уд'ілит і Ште́фан або́ ма́ма. А теᵘпи́р, теᵘпи́р за шчо би-м даў? І у блȏц'і — там с'а‿ро́дит р'іпа. ...

Про похорон дружини. А Іва́н Олекси́шка, си́рота, дȏў три ча́си поўпу́ночи туди́ парува́ли. Бу́ло фа́їно, фа́їниї оприву́д буў, ко́жде, фа́їно ус'е́ бу́ло. Та‿ї фа́їно с'а‿покучува́ло; но, ус'е́ фа́їно бу́ло, ўпор'атку. Та таке́ зроби́ти, она́ голо́дна пушла́ до́ма. Та Мар'іка неᵘ ма́је ко́жде на голов·і, шо она́ їде до́ма та шос' напарува́ти јуї у́ц'ц'і. Та шо она́ зна́је, та она́ могла́ туї спа́ти...

Про майно, що залишилося по той бік річки. — *А тепер розкажіть, яку ви ще землю маєте на тім боці, в Україні?*

— Там ма́ју пјат' гȏлду л'іса, ут Ки́рлика, уд ба́би, шо дуста́ла мо́ја. Ја да́ў-им ти́с'ачу кȏруниї Симн'о́нови за јіјі парт' та меᵘн'і оста́ло‿с'а ўс'е — пјат' гȏлду л'іса, та оста́ло ми.

— *Та де то находиться?*

— Так тôто́ на тум бȏц'і, пуд Украјінôў, у Пло́скиї. Та‿ї Бри́шч'і оста́ли на пјат' вȏзу с'іна. Бри́шч'і мȏјі, н'и́н'а мо́го, н'и́н'о ми даў. Три во́зи с'іна, а два ота́ви та‿ї садови́на, так ади́, тôто́ ви́тко уц'ц'і, так јак у д͡зи́р'кало.

— *Жаль вам за тим?*

— Та де би ми неᵘ жал', де би ми неᵘ жал'. Та ја с'а з Митри́лом зам·ін'аў; ўс'і с'а‿пом·ін'а́ли та‿ї уже́ грани́ц'а запе́рта. Но, шо туї чини́ти? А Митри́ло, јего́ жôна́, коло́ Ґри́д͡ж'і, там на ґру́нику, на по́ле бичку́с'кум, гȏїкнула на сис' бук, а Васили́на, с'іс'а́ Грице́ва, чу́ла, ка́же: "Каж'іт Паўл'уко́ви, шо аби́-смо‿с'а‿зам·ін'а́ли, аїбо́ нав'іки". Та тôто́ ја ка́жу: "Наї бу́де нав'іки, бих с'а‿зам·ін'а́ли. Ун наї іде́ меᵘн'і мо́је коси́ти, а ја пу́їду јего́ коси́ти". Но до́бре. Ја туї три дни путчишча́ў, скоси́ў Пудма́ґорȏў, а ўтак хот'іў-им іти́ там. А Митри́ло у́тти гȏїкаје: Не лиши́ Паўл'ука́, на Гра́ба гȏїкаје,

аби́ не^{и} ли́шиў Паўл′ука́ у Лазо́к јему́ коси́ти, бо М·іро́н поко̂сиў Бри́шч'і". А М·іро́н тогди́ буў пе́ршиї праводи́тел′, пре^{и}шед′ін′т′е буў, та уддоїми́ў уд Митри́ла, бо сисе́ је се^{и}стрено́. Ун із М·ішком с'а‿пром·ін′а́ў, а уд ме́не удн′а́ў наси́лу. Та ўже́ так ута́к оста́ло там. Не ішо̂ў-им там коси́ти ўже; та по̂носи́ў Іва́н, покоси́ў та носи́ў ко̂н′ум до́ма.

Рас мо́ја пушла́ пра́ти та го̂їкаје на то̂т‿бук, а они́ но́с'ат м·і́хами трави́ (тогди́ не^{и} ўро́дило, с'і́на ма́ло) та, ка́же, М·іро́н, ка́же, ко́сит. Но, бери́ т′а б·ідá. А ја с'а‿пром·ін′а́ў, а ти три во́зи с'і́на утра́тиў у Ласку́, а там ізно̂ў так та так опста́ло ўтак. Шче‿ї то̂то́ мух-им пром·ін′а́ти, лиш ўсе; ја мух ма́ти Му́син Лазо́к туї; ја мух ма́ти до неда́ўно, бо ја мух-им, аїбо́ ўз'а́ли уд н′а, а Бри́шч'і оста́ли там та‿ї шо? Пјат′ во̂зу с'і́на. Не ма́ў-им на чо̂му ўже держа́ти. Лиш до́бре, шо шче сисе́-м уз'а́ў, Пудма́горо̂ў, бо ади́ так буў-им оста́ў на ши́л′і. Ка́же Ло̂вош: "Бери́, Паўл′у́к, ку́ме, бер'і́т, ка́же". Та отта́к, три́цц'ат′ і пјат′ ти́с'ач ле́ју.

— *А Пудма́гуру як ви купили чи заміняли?*

— За ма́мино, та‿ї воли́ даў ја, за Зе^{и}ле́нково. Та Зе^{и}ле́нково прода́ў-им там за чоти́ри ти́с'ачі і два́сто ко̂руниї. За ус'імна́цц'іт′ ти́с'ч-им прода́ў воли́. Ма́мино маї мно́го бу́ло. Ко̂руна ус'ім ле́ју, с'ім ле́ју ко̂руна. Та ко̂руна ус'ім ле́ју, јакма́ї-им уда́ў тогди́ — ча́сом так, ча́сом так, јак м·ін′а́ли‿с'а.

На тум бо̂ц'і, ма́ї не^{и}че́сниї чех, та ўї̈шо̂ў у Бри́шч'і гор'і́, а ми ко́симо. "Еї, Паўл′у́к, каже, пром·ін′а́їте‿с'а, ка́же, бо туї бу́де гра́ніца". А ја гада́ју со̂б·і́, нам дајé паш'іпо́рт, але́ цертіфіка́т ма́ју ја, шо ма́ју зи́мн′у та‿ї шо. А јак-им прода́ў та гро̂ш'і-м заби́ў у га́чник, ади́ ў холо̂шн′і, туї у па́рту. Шука́ли ў н′а туї.

Гада́јеш, коли́ ут т′а вама́ш топа́нки хот′іў иззу́ти? Н′і, не^{и} т′а́миш? Ма́ма купи́ла ти на тум бо̂ц'і. Хто, ка́же купи́ў? А ти ка́жеш, ма́ма купи́ла. Де купи́ла? Ти ка́жеш у Сиго̂т′і. Но, у ц'уї̈ упра́в·і туї. Ку́л′ко-м ја с'а‿насујти́ў.

— *Як ви жили давно, май добре як тепер?*

— І до́бре ї ли́хо: ко^{у}му́ до́бре — до́бре, ко^{у}му́ ли́хо — ли́хо. Так, jак і те^{и}пи́р, ко^{у}му́ до́бре — до́бре, а котро́му ли́хо — ли́хо.

Про військо. — *Ви були у Першій світовій війні? Ану розкажіть, де ви були і що ви робили там?*

— Та бу у-им у Бо́ложд'ѐрми.

— *Чи ви були мадярський солдат чи німецький?*

— Мад'а́с'кий, мад'а́рс'кий. Мо́ji рове́сники три го́ди служи́ли, а ja лиш пу́дрога го́да, бо ме^{и}н'і́ два го́ди утпушче́н'і сут. Мелдува́ли н'а жарда́рам, аїбо́ Jáкуп [голова сільради] ка́же, н'і! Ди́вит‿с'а ў митри́ку, а ка́же дру́га с'а, із мо́jим с'а ра́зом, ка́же, одна́ ба́ба ходи́ла, одно́ji но́чи с'а‿ро́дили, ка́же, та‿ї му́ї пушо́ў, ка́же, а бога́ч не^{и} їде? Таку́ б·іду́ ко́jіли, шо.

Прихо́жу до Абру́ма, а ун ка́же, но, Паўл'у́к, шо, ти даўно́, ка́же, ви́диш, шо би т'а із3'і́ли ц'імбори́ тво́ji. Уже́ ду́же че́сний буў Абру́м. Та‿ї jего́ з'ат' буў бирбу́ом, жид буў. Не^{и} зна́ju, к'і́л'ко го́ду, два ци три го́ди буў. Та‿ї ка́жу ма́м·і:

— Мамо́, ка́жу, ка́же, Абру́м, аби́ вам даў Бо̨г, аби́ в·і́шо́ў до́ма. Не мо́же ви́д'іти, до́ки не^{и} пу́їдут тоти́ ў кату́ни хло́пц'і. Каїц'у́, Jуро́ Бо́брин, Ка́лин, Гр'і́джак Іва́н, е-ех, мно́го хло́пц'у. Та мо́ji три го́ди служи́ли, ja лиш пу́дрога го́да буў.

Буў-им у Бо́ложд'ѐрми там м·і́с'ац' оде́н, у́тти до Ко̂ма́ро̂ва, три м·іс'ац'і ў ко̂рга́з'і пушо́ў-им, нога́ ми спу́хла. До Ко̂ма́ро̂ва, ўтак у́тти наза́д до Бо́ложд'ѐрми та ўбра́ли н'а та до Шо́ўфа́р, до пора́їди, поза́ Су́кмар', там дис' ут'і́к jаки́с' Се́реда. Там-им буў ц'і́лу зи́му. А у́тти нас дулу́, пе́ред Вели́кодн'а. Та у Су́кмари смо-дуста́ли ве^{и}чи́р'у, а ў Jас'ін'у́ об·і́д; та три дни‿смо-бу́ли у Jас'ін'у́, ўтак с'а‿перете^{и}р'ха́ла маш'і́на на то̂ту́ маш'і́ну, ру́с'ку, ўтак два ти́жн'і маш'і́но̂ў. Два ти́жн'і дис' до̂ў там, до̂ў Петрогра́ду.

— *Кажіть далі. Із Ясіня куди сте-пулили?*

— Пушо̂ў-им в‿Украjі́ну на пор'а́док, на фе́лтарта́ш пушли́-смо до̂ў Петрогра́ду. Там-им буў ц'і́ле л'і́то, до̂ў о́сени.

— *Що ви там роби́ли?*

— На істру́кц'ію-смо ходи́ли два ча́си, а ўтак ади́, зва́ли т'а керува́ти, припочива́ти. Ўтак нас розд'іли́ли на по́сти. Буў-им коло́ темни́ц'і два м·іс'ац'і, буў-им ўтак, де ол'ії, м·іс'ац' оде́н, де чи́н'ат' ол'ії, а ўта́к‿исмо-ходи́ли рикв·іру́ва́ти зе́рно по́ селу́.

— *Та дава́ли люди?*

— Шо? Му́с'іли дава́ти, чоти́ри кано́ни та‿ї ми ш'іс'ц'о́х уже́, то зал'ізну ша́пку таку́ та‿ї караби́н, та‿ї бомби́ [ґранати] окру́х с'а, та ўта́к іде́мо — два мад'а́ри, а оде́н русна́к — одни́м краје́м у́лиц'оў, а дру́гиї — дру́гим краје́м.

Та ци жона́, ци д'ію́ка, ци хто аби́ їшли́ ід јіх ста́ростови, ід бе"ро́вови. Та ізиїшли́‿с'а ўс'і... с се"ла́, наро́да, та там јіх ста́роста роска́же, ск'іл'ко пуду́ ма́јут прине́сти зе́рна. А кано́ни так два го́р'і, а два дулу́, а ми ўже ў тум сил'і хо́димо. Та по-три дни ў сил'і сиде́"мо, до́ки д‿а́ўт'і ве"зе́. Ўтак до Петрогра́ду на шта́ц'ију та Іви́т со́б·і ў тот краї.

— *Те, шо ви збирали, втак брав німец?*

— Јо, збира́ли та тир'ха́ли ў ваго́ни. Ми лиш пушли́ туда́, а там ка́же, ўче́ра забира́ли, ка́же. Но, г'ја́ба, ми приїшли́ наза́т. Одна́ кумпа́нија нас ходи́ла. Там буў ... Васи́л' Зиле́нко. Ми з Василе́м Зиле́ковим с тим ра́зом п·ішли́, шо сиди́т Путка́менем там, на Балоте́шчу.

Ўтак‿исмо́-їшли́ до́ма ўже, ја не" зна́ју ўже, котро́го го́ду ми ліберува́ли‿с'а, коли́ Тісту П·ішта ўби́ли, ја не" т'амн'у ўже, јак. Приїшли́-смо до́ма маш'ино́ў.

Рас о́ф'іц'іри с'іли ўже дулу́, мета́ли јіх дулу́, забе"ра́ли јіх гет та ўтак оде́н цу́х... та туї приїшло́ ў Те"рно́по́ли, ади́ Леоши́нс'ки́ї; там је так грани́ц'а ру́с'ка [українська], а у́цц'і ўже је по́л'с'ка, Те"рно́по́л'. Та там оде́н, зокре́ма коли́ запе́рли, та до́ў По́лтого. Ґенера́ли, мајо́ри — гет тоти́ ч'ілоґи та‿ї го́мбу гет рва́ли та ўта́к по-о́дного, лиш ті́л'ко бу́ло так лиши́ли би, шо на ми́н'і — ма́нкл'а, а ре́шту ўсе р'а́нта там. Шуштрира́ї таки́ї, шо е-е-е пусте́. При во́с'ку, про́то, там ус'о́го ра́зом. Но, туї не"ма́ чим до́ма їти ш‿чим. Маш'ін'істри по́ўт'іка́ли...

[Касета №6$_3$ В]

Маш'інґвѐри на дахáх, шос' мáло наколи́ шôс' је, јакас' револу́ц'іја, та би бу́ли зáрас — так бјут.

— Та була революція там?

— Бу́ла, Гриц' Бáлошчин дустáў ку́л'у нáскруз̯' крус' плеᵘчé, та нáскрус' дустáў... Та ўтак, неᵘ знáју, дôў Тóдорóга смо-ї̆шли с Теᵘрнóпол'а п·íш'і, а там на маш'íну, бо лиш у́тти ї̆шла маш'íна, бо маш'ін'íсти пôўт'ікáли. Приї̆шлá маш'íна дôў там, до Теᵘрнóпôл'а, а там неᵘмá н'ікóго, неᵘмá маш'ін'íстру, пôўт'ікáли. Та ўтак п·íш'і ôдну́ нуч‿исмó-ї̆шли, такé јак у́ц'ц'і дôў Бичкôва, мóже јак дôў Сигóта смо-ї̆шли́ та смо-ї̆шли́ та ўтак на маш'íну. Но, ідéмо гет, а ї̆ ішчé смо‿с'а‿питáли, бо ду́же обдирáли. Ўтак одéн уд Тернóпôл', неᵘ мáјемо хл'íба, голôдн'і‿смо обá із Василéнковим Василéм. Ўтак пушли́ ў силó та смо-роспитáли чôлôв·íка однóго:

— Јак, кáже, бу́дут вас обдирáти, кáже, знáјете шо.

— Та хто обдирав вас, тобто забирав від вас?

— Пол'áки, бо коли́ пол'áки ї̆шли гор'í — то мад'áри обдирáли, а јак ми ї̆шли́ згори́ — та пол'áки обдирáли. Такé, јак за Глубóке — жандáри тут, на пóле Бичку́с'кум, конéц сеᵘла, жандáри сут. Шо, мад'áри? — мад'áри! Мад'áру та роᵘму́ну обдирáли, а нас, русину́ — н'і, бо, кáже, каж'íт, шо ви із̯ трéтого сила — Луг, Бичку, Кручуну́, Ми́кôво, Сигу́т. Та ўсе смо-казáли, шо с трéтôго јéсмо, русини́, обá з Зилéнком, та нам н'ічó не ки́вали, а дру́гих — гет, лиш у б·íлих ґáт'ох остáли. І манкл'í— гет ус'é метáли там доᵘлу́. Аж бу́ло шо цу́ндраве — бу́ло, аж н'і — та остáў гет.

Но, пуї̆демо ў маш'íну та ў маш'ін'і русини́ ў одéн бук, мад'áри ў одéн бук, а роᵘму́ни ў дру́гиї̆ бук, на три бóки, та‿ї̆ м·ілíц'іја там, а жандáри, куди́ нас д'іли́ли. Та уд нас, уд русину́, не кáжу ўже н'іч, а уд мад'áру — та гет обубрáли. Мáло шо неᵘ гôл'і пушли́ дóма. Так, ужé ї̆дéмо. Так мад'áри лáјут, та то ўже сту́д'ін' бу́ла, ôс'ін'.

А приї̆шли́-смо до Рáхôва ... та они́ гу́ра доᵘлу́. Ми остáли ôбá з Василéм та смо-остáли. Бóже, коли́ нас удослáли,

тôтó реґрýти, шо би носи́ли р'áнт'а, коли́‿смо-ĭшли́ ў катýни, та то тôтó давáли, шо лиш могли́, би неи ĭшли́ гôл'і л'ýди. Та пôдавáли тôтó р'áн'т'а та с'іли ў маш'іну, ўжé јак приĭшлá ўтак, бýло то дрýгиĭ дин' ци јак, та гадáли, шо неи дýждимо дôў Бичкôва, дôў сéго, дôў Лýга. Так'і мад'áри, бýли нас ýмеитали почерéз оболоки́.

— *Чому?*

— Га, серди́т'і бýли на русинý. Шо, кáже, ади́ ун дустáў р'áнт'а, коли́‿смо-ĭшли́ ў фронт та дустáли-смо р'áн'т'а, а із них поздирáли, шо ў нас то р'áн'т'а, шо смо-дустáли де інкáдере, а ў них поздирáли. "Бóссôмо íштен!" та ўс'áкôго та лáјали. Лиш уwон ідéмо говори́ти по-рус'киĭ, а обá по-мад'áрс'киĭ гôвóримо, бо нас бýли ýбили; та лéдве дôў Бичкôва‿смо-завéзли‿с'а. Ди́с'ат' дин'‿им-ішôў ýтти, іс Петрогáду, дис'áтôјі дни́ни буў-им дóма, на сáме М·іхáĭл'а...

Одруження. — *Коли ви оженились після повернення додому?*

— У гут. М·íшко брат уосени́ ўмер, а ја с'а у зим·і ожени́ў (М·íшка Паўл'укá н'и́н'о). Ун дýже буў хот·íў, аби́ ја с'а‿буў жени́ў. Та ја, ми ходи́ли та‿ĭ утáк неи ўдавáло‿с'а н'ічóго. Ун умéр утáк на тíфус, тогди́ мнóго пôўмирáло, лиш рýки обзирáў на пóстели.

— Даĭ ми, М·іхá, Никôлá, даĭ ми, кáже, јáблико. А М·íшко пýĭде та опчи́стит му. Іст. — Васи́л'ку, ĭди ми даĭ јáблико! Васи́л' пýĭде та ц'ілé јáблико даст. Так чахáўкаје. — С тéбе, кáже, бýде ґаздá, з Васил'á, а з М·íшка — н'і, бо лиш крижалки́ му рубáў.

— *А тепер розкажіть про ваш рід, про вашого ньиня, діда, про бабу?*

— Муĭ н'и́н'о із Лýга, ýц'ц'і, а д'íдо — ја не знáју, шо, та‿ĭ н'и́н'у н'и́нжо ýц'ц'і је, з Лýга (мóго н'и́н'а н'и́н'о) — прáд'ід прихóдит, ýц'ц'і з Лýга је. Мáма с Требушáн, Томен'ýк Мар'íка.

Мôјі мáми мáма — сих Глухан'укóвих роди́ је, мôјі мáми мáма та с'а‿уддáла ў Требушáни, а ўтак мáла дити́ну, а мáму

ўтак с'удй да́ли, дон'ку, так јак адй Ште́фана дон'кй з В·ішовил'д'у — с'удй, та так тôтó с'а‿пом·ін'а́ло.

Ще трохи про господарство. Шо мója корóва не рйче? Спит, не је голóдна. Нема́ Ште́фана — пôлýх ма́је. Дис' ма́је три навйлки та‿ї дес' на три ци на чотйри косйти ма́је.

(Павлюк Штефан, 77 років)

* * *

Село КРИЧУНІВ

[Касета №8 А]

Записано 27 вересня 1963 року.

Мóје імн'á Паўлó Ґéрман с‿сеᵘлá Кречунóва. Ја мáју с'íмдиⁱс'ат' і шéстиї г·ід.

Про села. Іскôл'ка хат. Неᵘ бýло так, јак сеїчáс. Нáш'і л'ýдиᵉ проісходи́лиᵉ: ја Ґéрман, кáжу так, пéред мéнеᵘ бýли стар'í л'ýлиᵉ, шо казáли, шо бýли туї мнóго јеўрéјіў і приїшли́ служи́ти з Ґ·éрли. Они́ служи́ли ў јеўрéјіў і јеўрéјі бýлиᵉ веᵘли́к'і мош'ijéри.

... Буў гóлод, неᵘ бýло хл'íба дóста у нас. Марамóрош неᵘ буў таки́ї урожáїниї краї, јак ни́н'і. Ни́н'і так је. І приходи́ли л'ýди с Пôлшч'і і ў нас ходи́ли дô Сýкмар'а на мелáї із wолáми. Wоли́ імн'áли ў н'арýјї — пошли́ і привози́ли мелајý с‿Сýкмар'а. Тóже приходи́ли ї пôл'áки с Пôлшч'і і они́ с'а‿пооставáли с'удá і називáли‿с'а ус'áк'і íмена. Ја не мôжу із̧пов·íсти. Із Украјíни, ви Марушчаки́, Марушчаки́ тóже ýтти з‿Украјíни сут. Мôїс'уки́ — тóже ýтти. Колó Сýкмар'а туди́ бýли ї тоти́ приїшли́ с'удá і так с'а‿заснувáло селó.

Селó бýло — скýл'ка хат і так. Но, і ми ни́н'і жијéмо тóже.

Плуг та його частини. Даўнó бýли плуги́. Л'ýди т'áшко орáли, бо дереўл'ани́ї буў плуг̧, тýл'ко бýло зеᵘл'íза наўпеᵘри́д'і, а поли́ц'а бýла дериўл'анá. Чоти́ри воли́ т'агли́, бо не могли́ два, бо тотó порóло. Ни́н'і ўже ви́жу трактóри т'áгнут. Бýло јак бýло дôў сéго часá.

Раз̧, у тот час, у нас бýли бирóви, уже умножи́ло‿с'а сеᵘлó. Бýли бирóви, не знáли н'і читáти, н'і писáти; чини́ли раваш'í на б·іґар'í і так ходи́ли за пôрц'ijôў. Но коли́ приїшлó к'інц'á гóда, тогди́ ўже хибувáло і бир'íў мýс'іў поклáсти свуї мајéток там: продáў і поклáў у порд͡з'іју, бо не знаў н'і читáти, н'і писáти. Так бувáло.

Про Першу світову війну (1914 року). ... говори́ти, јак зача́ла‿с'а во́їна чотирна́ц'ц'атого года́? Ми пушли́ на во́їну́ на пол'с'ку грани́ц'у. Војува́ли ми куди́ војува́ли, бу́ло ўс'а́ко — буў го́лод, бу́ли у́ши і ми бе́звод'а, проси́ли во́ду м·і́сто м·іна́жу. Коли́ принесли у дванá ц'ц'атуї годи́н'і і́сти нам ку́н'ми та поте́ртиї хл'іп, ш‿ша́пкоў приходи́ли-смо на фасу́нок, над'і́јаўши, і приходи́ло і го́лот.

Так ми ходи́ли, ја чоти́ри ра́зи переїшо́ў п·і́шо По́лшчу. Пушли́-смо чотирна́ц'ц'атого го́да, ја заїшо́ў у wоги́н' с'імна́ц'ц'атого нове́мбра і пушли́-смо на вели́киї бої коло́ Јаросла́ви туди́, коло́ Кра́кова. Ходи́ли-смо, сту́де"н' нас би́ла, у́ши јі́ли; око́пи г'і́ја копа́ти — бу́ла заме́рзла зе"мн'а́, сн'іг, застуди́ли-смо с'а і так ходи́ли-смо. Прииши́ли-смо до́ў, ходи́ли-смо туди́ Іва́нгоро́д, Іва́нко́во аж по Варша́ве. Рас прииши́ў о́рди"н іти́ до Унгва́ру. Ми не" зна́ли. Прихо́димо аж до У́жгоро́ду, а на ко́ртон ви́димо — ц'і́ла див·і́з'і́ја на́ша уд Варша́ви. Поби́ли там коло́ Варша́ви, коло́ Јаросла́ви, на́ш'і гуса́ри коза́ки гет поби́ли: і коза́ки с'а‿зни́шчили, і на́ш'і гуса́ри — пропа́ло то̂то́.

Но, коли́ прииши́ў о́рди"н іти́ із Варша́ви дулу́, прииши́ли́-смо на У́жгород — ви́димо око́пи. Туї бу́ла во́їна. Коли́, коло́ Унгва́ру, на одну́м пулц'а́ти невели́кум, буў зако́пани́ї Га́рм·інс Ішфе́ле"ш — оде́н кано́н. Коли́ тот уда́риў раз, ми бу́ли, му́с'і́ли бу́ти роз'з'аўле́"н'і і у́ха за́ткан'і. Уда́риў рас, ру́с'к'і поји́хали аж до́ў бли́с'ко Перемишл'і. Так ишли́ узáт і каза́ли ру́с'к'і, шо ус'и́ї кано́н лети́т' за ни́ми — і боја́ли‿с'а. Коло́ Перемишл'і спе́рли‿с'а ї там ја дуста́ў дв·і кул'а́ — і ни́н'і нога́ дереўл'ану́ ма́ју, не" дереўл'ана́, але́ ме́ртва.

Тогди́, то̂то́ бу́ло пјатна́ц'ц'атого го́да, тре́того ју́нија, то̂то́ бу́ло, на́ш'і пл'ін'н'і́ там шо̂с' три ро́ка. На́ш'і у во̂с'ко́вих слободи́ли у́тти. Но уже́ пере́т тим ја пере"ишо́ў, бо ја буў на Манило́в·і то́же пјатна́ц'ц'атого ро́ка, фебруа́ра м·і́с'ац'а, та там бу́ла страшна́ в·іїна́ — там на́ших бу́ло ме́ртвих в·і́с'ім ти́с'ач, на туї го̂р'і. Там бу́ли зо мно̂ў, нас бу́ло дванá ц'ц'іт' з једно̂ји стороны́, а дванá ц'ц'іт' із дру́то̂ји стороны́, а маш'ін-

ґевèр буў із двôмá коп·ітáнами. Коп·ітáн буў Мóґа та‿ї Зáч. Но колú наступáли рýс'к'і здóлу на Манілý, мú бýли дванáц'ц'іт' туї, держáли огúн'. Колú наступáли із л'íвоїі стороні, рýс'к'і, там бýли дванáц'ц'іт'. Аїбó ї там ґ'íја бýло нéсти маш'íнґевèр, тôтú два коп·ітáни нéсли там і бúли. А бýло с'імнáц'ц'іт' швáрин лúніїі, рýс'ких, і не мôглú в·íїти на гôрý. Та нас дванáц'ц'іт' бýло ў однýї сторôн'і, дванáц'ц'іт' у другýї, а два коп·ітáни, а не моглú в·íїти. Дванáц'ц'іт' чáсу ми держáли огн'á — двáц'ц'іт' і чотúри хлóпц'і і одéн маш'íнґевèр. Маш'íнґевèр — то је полемјóт, так шо ми би там побúли на смирт', дустáў трúц'ц'ат' і дв·í кýл'а ут пушóк і пôмéр. Зáча ўз'áли ў пл'ін', а ја шо чинúти? Дóти се ўже рас переиїшлó, бо шче-м забýў се, шо рýс'к'і дáли однóго солдáта, шо туї је за баї, шо с'імнáц'ц'іт' швóрин лúніїі не гóдни в·íїти на гôрý, і заслáли однóго солдáта. Пан коп·ítан казáў: "Ґерлáн, ідú ід нéму, бо ти знáјеш по-рýс'ки і приведú јегó с'удá". Ја пушóў. Маш'íнґевèр стојáў на тум напарóваниї, шобú нас побúли, јак бýдут н'а брáти тудú. Но ја приїшóў і даў јемý рýку. І вин із армамéнтом, і ја з‿армамéнтом. Но кáже меин'í, ходú до нас, у нас хорошó. Кáжу ја: "Дивúс'а, ја не гóден ітú, бо колú чúнимо два крóка — обá ўмирáјемо. Ја голôстóаї, ја не мáју ж'íнку, а ти мáјеш ребл'áта дóма?" Кáже: "је. Но, ходú за мнóју!" І виін послýхаў менé і приїшóў.

Прив·íў ја ід коп·ítанови. Кáже коп·ítан м·ін'í: "Сеїчáс ідú з ним до Пéшту", — јакá бýла велúка вóїна там. Но ја не хот'íў ітú, ја слабувáў. А рас остáў‿с'а там, он пушóў. А шо бýло з ним — ја не знáју. І так, колú смо-приїшлú до Перемúшл'і, тогдú ја дустáў дв·і кýл'а, а потóм не знáју, шо бýло. Ја буў по шп·ітáл'ах ус'імнáц'ц'іт' м·íс'ац'іў.

Весняні роботи. У нас, у Марамóриши, веисна́ начинáје п·ізн'íше, јак úнде, бо ў нас хóлодно. У нас неи с'íјут маї скóрше мелáї; даўнó, не теипúр, сим часóм — маї даўнó та дис' на Благов·íшч'ін'а клáли р'íпу — картóфл'у тотý. А колú шéстого мáја лиш с'íјали мелáї, бо úнколи замерзáў, јак маї ráно клáли. Та л'úди роботáли та‿ї бýло кóждого. Нависн'í возúли гнуї, розбивáли і с'íјали мелáї. Потóм с'íјали, маї

ра́н·ше с'і́јали ове́с, пшени́ц'у, жи́то (пшени́ц'і не бу́ло — жи́то).

У С'атốјі неᵘд'і́л'і, по С'ату́ї неᵘд'і́ли, он јак ў нас гôво́рит, Онухре́ᵘја, с'і́јали гречки́, земн'і́ бу́ло бога́то, усе́ робота́ли л'у́ди, пома́леᵘ, ве́сило. Ка́ждиї маў сво́је т'агло́, господа́р'. Ни́н'і нема́. Ôдн'і іспр'іга́јут‿с'а та ốр'ут пома́леᵘ. Ôр'ут маї шви́тко. Је тôвариш'і́ја. У товариш'і́је муї син ро́бит.

Тотонімічні назви. Сеᵘло́ состојі́т: је Моги́лка, је К'і́чера, је Подзеᵘле́ниї бе́реᵘг̣, туди́ Хом је, л'і́са ма́ло, с'а‿назива́је Хом.

(Ґерлан Павло, 76 років)

* * *

Ја Марушча́к Никола́ї, іс сеᵘла́ Кручуно́ва, ма́ју со́рок і три го́ди. Бу́ду прика́звати ôдну́ ка́ску, јак даўно́ бу́ло.

Казка про барона і хитрого селянина. Даўно́ буў оде́н вели́киї баро́н, а ду́же до́бре жиў, јак оде́н баро́н: іў, пиў. Маў одно́го слугу́, котри́ї слуга́ ў не́го ўсе роби́ў — а ду́же т'а́шко роби́ў. Тот баро́н, шо јему́? Ун сôб·і жије́, пје, гул'а́је, а тот ду́же т'а́шко ро́бит. Наду́маў‿с'а тот слуга́, шо ў не́го роби́ў, чого́ с'ис' пан так гул'а́је, так пје, новинки́ чита́је, книшки́ чита́је, ку́рит, до́бре му је, а ја так т'а́шко рốбл'у? Рас ун запита́је то́го па́на:

— Па́не, чого́ вам так до́бре, ви так до́бре јісте́, ви так до́бре жије́те, а ја так т'а́шко рốбл'у? Новинки́ чита́јете, ўс'а́к'і пи́с'ма, а ја не зна́ју чита́ти, ан'і́ не го́ден-им так жи́ти до́бре, јак ви?

Ка́же јему́ тот пан:

— Ге-еї, ка́же, г'і́ја бу́ло ходи́ти до ôшко́ли, то г'і́ја бу́ло с'а‿научи́ти ї тоб·і́ та‿ї ти буў-ис так до́бре жиў та јіў та пиў, аї́бо́ ти, ка́же, не ходи́ў до ôшко́ли та за тото́ г'і́ја би-с роби́ў, ка́же, т'а́шко.

Надýмаў‿с'а ун, шо туї чинúти? Ідý і ја до ôшкóли, мóже ї ја с'а‿наýчу та бýду ї ја так дóбре жúти, јак с'ис' пан. Уз'áў‿с'а чолов·íк, ут пáна пушóў гет та купúў сôб·í книшкú та пушóў до ôшкóли ї ун. Приїшóў до ôшкóли, запитáли ігó профéсор у wошкóл'і.

— А шо ти приїшóў, чолов·íче?

— Та приїшóў, кáже, ї ја до ôшкóли.

— А-а-ї, кáже, сисé ўже пýзно ти приїшóў до ôшкóли, г'íја бýло маї рáнше приїтú, до ôшкóли приходúти, кáже, та бýў-ис с'а‿научúў, теᵘпúр ужé пýзно.

Ун сôб·í дýмаў, шо приїшóў мáло ў час маї пýзно, јак зачинáјут наýку у wошкóл'і. Пушóў дóма. Дрýтиї дин' ун ізубráў‿с'а рáно, пушóў дýже рáно, так шо шче н'ікóго немá ў wошкóл'і — н'і професôрý, н'ікóго, бо ун дýмаў, шо маї рáнше би приїшóў.

Прúїде дрýтиї дин' профéсôр, назáт запитáје јегó:

— Нашó ти приїшóў, чолов·íче?

— Та казáли-сте, би-м приїшóў маї рáнше до ôшкóли, та ја‿ўжé приїшóў нúн'і маї рáнше.

— А не так, чолов·íче, шо маї рáнше, але маї даўнó г'íја бýло ходúти, значúт маї рáнше, шо маї даўнó, колú-с буў малúї хлóпеᵘц — тогдú г'íја бýло ходúти до ôшкóли, а теᵘпúр ужé пýзно тôб·í учúти‿с'а.

Пушóў чолов·ík дóма супáрниї. Дóма їдýчи, ун јак ішóў, а їшлá однá кôч'íја іс панáми та загубúли ôднý тáшку із грýшми (пóўна тáшка бýла із грýшми). А ун тôтý тáшку наїшóў та ўз'аў пут плеᵘчé та пушóў дóма. Дúтс'а — а там грóшеᵘї дýже богáто. Но, теᵘпúрки, ја мáју грóшеᵘї та кýпл'у сôб·í ї ја íсти, пúти, пýїду ў сат, так јак тот барóн та‿ї у садý пôклáду ја стул там фáїниї та застúл'у, то ја ўс'ák'і книшкú, ўс'áку јідý, ўз'áке пит'á бýду пúти, јак тот пан. Так ун і зробúў. Пушóў ун та купúў ус'áке пит'á, ўс'áку јідý, там с'а‿гóстиў сôб·í у садý ўже і јімý дóбре, так јак пáнови. Аїбó тýїки дузнáў‿с'а тот пан, котрúї загубúў тотú грóш'і, тôтý тáшку із грýшми, шо хто наїшóў. Пушлú, ўз'áли јігó та дáли на милíц'ију.

Јак даўно́ каза́ли, јак'ІС' гаІду́ки бу́ли або́ хто. Ўз'а́ли јіго́ там та‿І даў јіго́ на трибуна́л — заправоти́ли јего́. За́чали јего́ пита́ти:

— НаІшо̂́ў-ис та́шку із гру́шми?

— НаІшо̂́ў-им.

— Та коли-с наІшо̂́ў?

— Та тогди́, коли́-м ходи́ў до ôшко́ли.

Ста́ли они́, ду́мајут, та сеᴵсе́ даўно́ могло́ бу́ти, коли́ ун ходи́ў до ôшко́ли, бо теᴵпи́р уде́ чолов·ік је стари́І, а молôд'і д'іти хо̂́д'ат до ôшко́ли. Они́ не порозум·іли, н'і јім не приІшло́ ў го̂́лу, шо ун буў до ôшко́ли два ра́зи учи́ти‿с'а, та каза́ў, шо тогди́, коли́ наІшо̂́ў, коли́ буў до ôшко́ли. Но, коли́ тогди́, коли́ наІшо̂́ў-ис, коли-с буў до ôшко́ли, та сеᴵсе́ та́шка із гру́шми загуби́ли теᴵпи́рки, мо́же бу́ти та́мки јак'іс' там ти́жден'-два ти́жн'і. Так шо тот чолов·ік б·ідниІ н'арува́ў та с'а‿оста́ў із гру́шми, а тоти́ пани́ оᵛста́ли‿с'а биз гро́шиІ.

Дитинство. Даўно́, ја коли́-м буў мали́І, та смо-жи́ли маІ б·ідно. Бу́ло нас тро́је д'іти́І; н'а́н'о ўмер, ми с'а‿оста́ли сам·і тро́је. Но, г'іја оде́жу купи́ти одно̂́му-дру́гому, мал'і, ма́ма одови́ц'а, нема́ у́тки та смо-жи́ли б·ідно. До ôшко́ли г'іја бу́ло пуІти, г'іја бу́ло јаку́с' кни́шку, јаку́с' ти́Іку, јаке́с' кла́Івас; г'іја бу́ло шôс' писа́ти, чита́ти, так шо до ôшко́ли г'іја ходи́ти́ д'іт'ом, аби́ с'а‿научи́ли дешчо́. Пома́ли ја ходи́ў у одну́ кла́су, у дру́гу, ў тре́ту, ў четве́рту, јак даўно́ тим ча́сом — дôў чоти́ри кла́си бу́ли на се́лах. Теᴵпи́рки је бу́рше: теᴵпи́рки ўже је дôў у́с'ім клас на сеᴵл'і; теᴵпи́рки ўже л'іпше с'а‿учи́ти; теᴵпи́рки професори́ неᴵ так ди́ўл'ат на д'іти, на тоти́ д'іти. И́нак беру́т јіх у ру́ки; и́нак у́чат, не јак даўно́. Даўно́ пушо̂́ў до ôшко́ли: аж ис-знаў — знаў, аж ис не знаў — не зна́ў. Бу́ло І так м·іста́ми, шо хто маў маІ до́бриІ жеп, маў у же́ᴵб·і, ци ў вели́ких ошкôла́х, ци ў сих маІ мали́х на се́лах, шôс' там заплати́ў профе́сорови, с'уди́-туди́ та‿І так шо јего́ дити́на переІшла́ кла́су. Ја не маў у́тки плати́ти, ја лиш ту́л'ко, ку́л'ко-м с'а го́ден буў сам научи́ти. Јак ја с'а‿учи́ў, ци маІ до́бре, ци маІ ли́хо, лиш јако̂́с' тôто́ ја переІшо̂́ў тоти́ кла́си. По́за тим, јак ја‿ўже́ пудн'а́ў, ма́ло маІ вели́киІ им-у́рос, г'іја дис' іти́ зароби́-

ти јакúї леї, бо г'íја жúти. Ходúв-им, бýло тýїки ў нас, јак одни́ ка́жут, горóт ста́ц'киї, а́ломс'кúї, сат крáсниї, пушóў-им тáмки, робúв-им, копáв-им садовúну. Увосени́, ул'ít'і поливáли-смо, так шо ја‿ўжé помáлен'ки гóден буў сôб·і заробúти јакúс' леї та оуд'íти‿с'а.

По́за тим ја‿ўжé зáчаў косúти, ўз'áв-им кôсу ў рýки, јаким с'а‿пудн'áў маї велúкиї — косúў так дôў двáц'ц'іт' гóду.

Життя у війську. Колú ја маў двáц'ц'іт' гóду, тогдú ја‿ўжé пушóў до вôїс'ка. У вôїс'ку тóже неᵘпрé так бýло, јак сим чáсом. Сим чáсом дозирáјут ú нак катунý, а тогдú г'íја бýло маї ú нак стојáти перéд однóго оф'іц'íр'а і чинúли так'і ўс'ák'і м·ізúр'іјі с катуно́м, не давáли му такôјі прáўди, јак теᵘпúрки дáјут. Теᵘпúрки дýже дóбре жúти: і д'ít'ом у ошкóл'і, і катуно́ви ў катýн'ох, јак жијé — дýже с'а‿дúўл'ат і про úнчиї інтерéси жит'á чолов·íка — д'íти, л'ýди воздéржујут і дúўл'атс'а на н'і, јак абú-тô‿тóго бетеᵘжн'ака́, дис' аж забóл'íје, јакáс' дитúна — дýже мáјут атéнц'ију і дýже јіх гаткýјут. Так шо сим чáсом, мóжемо казáти, ус'ýда, кудá пýїде чолôв·ік, је рôбóти, котрúї до чóго је валôўшин, до јакôјі рôбóти, де с'а‿розум·íје: ци дак де ў окóл'і, ци ў фáбрику, ци дак де ў алтилéᵘр, ци дис' јакúс' шофéр, ци де хто шо с'а‿рôзум·íје — ун там máје м·ícто та‿ї máје прáўду та‿ї móже заступúти свуї пост у такúї, јакúї с'а‿розум·íје.

Садівництво. У нáшум раїôн'і, ў С'ігéт'і, нахóд'ат‿с'а дýже прекрáсн'і садú, значúт там, де с'а‿рóдит садовúна — јáблика. Јáблика дýже фáїн'і сут, кôтр'і дáјут‿с'а, транспортýјут‿с'а і ў друт'і держáви уд нас, бо ў друтúх держáвах так'і прекрáсн'і јáблика, јак у нас — не мош с'а‿наїтú. У нас дýже л'ýди гаткýјут за садú і за ўс'ák'і так'і зимнод'íл'с'кі роботú.

Скотарство. У нас нахóдит‿с'а і господир'íја аґр'íколи (рум. gospodăria agricolă "сільське господарство"), де кохáјут дýже мнóго мáрги ўс'ákôјі: кôрóви, тил'áта, б·íки — дýже кôхáјут і тóже дајýт і ў друт'і держáви. Онú тôтý мáргу воздéржујут, берýт, с'íјут, óр'ат трактóрами, с'íјут мелајí, котр'і с'а‿зве сілóз, јак с'а‿кáже по-романц'киї. Тúми сілóзами онú

го^{у}ду́јут ма́ргу і дају́т јім муруја́ли — ду́же прекра́сна ма́рга узира́је у на́шуї ґосподир'і́је.

Ми, робо́чиї с'ис' на́род, фармач'і́, јак бим каза́ў, земнод'і́лц'і, ро́бимо уд весни́ дôў самôјі о́сени, до́ки не ўпа́де сн'іх. Бере́мо‿с'а, пе́ршиї рас, у сади́, поцува́ти сади́ ут сухо́го де́ре^{и}ва, ут сухôјі кра́нґи оппо^{у}цува́ти, опчи́стити. По́за тим бере́мо‿с'а, полива́јемо пе́ршиї рас солу́ц'ijôў, аби́ н'іја́ка тôта́ шко́да, шкодуники́ тоти́, шо с'а‿рôбл'ат ус'а́к'і ґи́зи, ўс'а́к'і черваки́, аби́ тôто́ не бра́ло, би не кази́ло де́ре^{и}во.

По́за тим, коли́ ја́блика сут у цв·іту́, шо ма́јут цв·іт, тогди́ бере́мо, полива́јемо дру́гиї рас, аби́ не кази́ли тот цв·іт, аби́ не^{и} ўпаў цв·іт, шоби́ го́дно бу́ти ја́блико. Коли́ ўже је ја́блика, зајáже‿с'а ја́блико, таке́ јак оде́н гор'і́х завели́ке, бере́мо‿с'а, тре́тиї рас полива́јемо. По́за тим четве́ртиї рас полива́је‿с'а наза́т (коли́ ўже ја́блика сут вели́к'і) солу́цijôў маї ду́жу, шо то́же би н'ічо́ до них не бра́ло, би јі́ло јак'і́с' черваки́ тоти́ ја́блика. Так шо ду́же кра́сн'і сади́ і ду́же кра́сн'і ја́блика у нас рôд'ат‿с'а на ўс'ум ус'у́м рајо́н'і Сигу́ц'кум.

Веснування. По́за тим о́р'ат, с'і́јут, р'іпи́ кладу́т іс тракто́рами (р'іпи́ дају́т фа́їну проду́кц'іју), мелајі́. Шоби́ тôто́ маї до́бре урожа́ї дава́ло — кладу́т к'і́м·іки ус'а́к'і, с'і́јут на зи́мн'у, шоби́ тôто́ чимма́ї до́бра зимн'а́, би маївели́киї дава́ла пла́н. По́за ти́ми пла́нами они́ тогди́ ўсе ко́ждого гôду іду́т наўпе́рет і на́ш'і руководи́тел'і, кôтр'і́ рукôвôд'ат іс ти́ми ста́ц'кими зимл'а́ми — земнод'і́лц'і — ґосподир'і́јами — ду́же дају́т вели́к'і интере́си про ўс'о, шоби́ у́їшло ус'а́к'і проду́кти.

Про садівництво (продовження). — *Які сорти, тобто філь, яблук находяться у ваших садах?*

— У на́ших сада́х ус'а́киї ф'іл' находит‿с'а ја́блика, не лише́ оде́н ф'іл'. Је у на́ших сада́х ја́блика: јôўнота́ни, бо́толи, па́рмен, орон'ки́, бôзмани, шôwар'і, ране́ти, кормушки́, ц'іґанки́ і шче ўс'а́кого фи́л'у ту́л'ко је, шо не^{и} мôжу и́пен за ўс'і здогада́ти. І так, кôтри́ї пе́рша кла́са ја́блика сут, тôто́ кладу́т у експо́рти і шл'ут да́л'і ў дру́г'і держа́ви.

Л'у́ди сôб·і на зи́му, котри́ї лиша́јут сôб·і ја́блика, би ма́ли, кладу́т, јак у нас ка́жут, у пи́ўниц'у. Красно́ учи́н'ат так'і ла́ди і ў ла́диї тôто́ стојі́т у пи́ўници і гатку́јут, шоби́ ў те́плум стоја́ли, би неᵘ заме́рзли ўзим·і. Аж је таке́, шо заме́рзне дис', тôто́ чолôв·ік то́же збеᵘре́ та покладе́ ў бо̂́чку одну́, аби́ не пушло́ ў шко̂́ду. Іс то̂́ји бо́чки ро́бл'ат гор'і́ўку.

Ôс'ін'н'ôў, јак теᵘпи́рки, збира́јут сли́ви то́же та із сли́ў кладу́т у бочки́; тôто́ стојі́т. Јак с'а‿ро́бит борго́т і пото̂́му кладу́т јіго́ ў каза́н і вар'а́т гор'і́ўку. Гор'і́ўку два ра́зи перевар'а́т, так шо у́їде гор'і́ўка пја́діᵘс'ат'-ш'і́здіс'ат ґра́ду — таку́, шо коли́ оде́н пога́р у́пјеᵘте, та так аж істр'асе́ ва́ми — така́ ду́же кре́пка гор'і́ўка ў нас с'а‿ро́бит та‿ї ду́же до́бре јі пи́ти. Тоти́ казани́ сут ізрôбле́ᵘн'і із мед'ано́го зел'і́за.

Лісова робота. Ја роби́в-им і ў л'і́с'і. У л'і́с'і роби́в-им часо́м л'і́том, коли́ ду́же пр'екра́сно: ўс'а́к'і по̂́т'ата сп·іва́јут, зазу́л'і сп·іва́јут, у́дуди сп·іва́јут і ду́же прекра́сно, ду́же до́бриї лу́фт у л'ісу́ је і ду́же до́бре роби́ти.

У л'ісу́ ја́к исмо́-роби́ли? Маї даўно́ то́же роби́ли-смо маї т'а́шко; теᵘпи́р уже маї до́бре. Дају́т пилу́ та пило̂́ў т'агни́ та т'агни́, до́ки лиш биру́јеш та ўта́к ле́две упа́де одно́ дриво́ — бук оде́н, котри́ї мо́же ма́ти чоти́ри-пјат' ку́бику.

Теᵘпи́рки, сим ча́сом, уже и́нак; теᵘпи́рки ўже да́ли ду́же вели́ку допомо̂́гу, значи́т је одна́ така́ пила́, котра́ с'а‿ка́же дру́жба. Тôто́ јіјі́ жене́ така́ одна́ мотôре́та; чолôв·ік ста́не ко́ло не́јі, лиш покладе́ ко́ло де́реᵘва, ў де́реᵘво запу́стит, моторе́та жене́, не г'і́ја јіму́ т'агну́ти рука́ми так, јак даўно́. Де́реᵘва а де́реᵘва ду́же мно́го наруба́ју за одну́ дни́ну. То де́реᵘво даўно́ то́же т'агли́ з‿вола́ми, іс ку́н'ми доᵘлу́, на ро̂́в·ін', де могли́ тер'ха́ти на ваґо́ник. Теᵘпи́рки у́їшли ус'а́к'і тракто́ри. Де вели́к'і сут го́ри, не мош іс тракто́рами, не мош іс ку́н'ми, наробили фурнікула́ри. Іс фурнікула́ром тим го несе почере́ᵘз̧ го́ри — з гôру́ на гôру́ та так го пу́стит доᵘлу́, де г'і́ра. Ја говори́ў одно̂́му там, чи чого́ ун іс фурнікула́рами, але́ ку́н'ми би т'агли́. Ка́же ун, та тôто́ неᵘ мош там іс ку́н'ми ї́ти. А́їно, мож би с‿ку́н'ми ве́сти, коли́ би бу́ло на ру́нуї доро̂́з'і,

але́ јак на ру́нуї доро̂з'і неᵘма́, та тогди́ неᵘ мош ве́сти, та тогди́ лиш му́саї так іс фурнікула́рами. Так шо теᵘпи́рки уже́ ду́же до́бре.

— *Які дерева находяться у ваших лісах?*

— Де́реᵘво ус'а́ке у нас с'а‿нахо́дит: буко́ве, грабо́ве, л'і́ска, ја́вôр, теси́на, ја́с'ін', д͡жер'а́пин, со́сна, смере́ка — ус'а́кого фи́л'у ў нас са‿нахо́дит де́реᵘва і ду́же прекра́сн'і л'іса́ сут, у нас с'а‿нахо́д'ат у Марамо́риши.

Із на́шего де́реᵘва, котре́ јаке́ с'а‿нахо́дит, удбира́јут, ус'а́к'і матер'іја́ли чи́н'ат. Де́реᵘво боко́ве ро̂бл'ат, руба́јут дошки́, л'а́ц'і на ўс'а́к'і матер'іја́ли; де́реᵘво јало́ве, котре́ на јаки́ї вало̂ўшин матр'іјал — чи́н'ат ус'а́к'і прему́др'і мо̂б·іли у нас, вар'а́т тôто́ де́реᵘво і то́же чи́н'ат бочки́ ус'а́к'і, ус'а́к'і сту́лц'і, столи́, пôсти́л'і — ус'а́кôго-ўс'а́кого, лиш шо с'а‿нахо́дит, так'і́ ўс'а́к'і прему́др'і мо̂б·іли і так шл'ут і ў дру́г'і держа́ви, і ў на́ших держа́ва с'а‿ôстаје. Іс тих де́реᵘва, котре́ маї таке́ друбне́ — тôто́ то́же у л'ісу́ не лиша́јут і збира́јут красно́ і шл'ут на ваґо́ни, шл'ут доᵘлу́ у сеᵘло́ ци де‿ў‿ва́риш, де мајут шта́ц'іју. Та́мки тôто́ д'і́л'ат л'у́д'ом на карте́ли на то́ни, дв·і то́ни, три то́ни, котри́ї ку́л'ко ма́је ле́ју — ту́л'ко ку́пит за ту́л'ко ле́ју. Так шо у шко̂ду не пу́їде н'іґде́ ан'іја́ка тр'і́ска.

Птахи. — *Які птахи находяться у ваших лісах?*

— У на́шум л'і́с'і ус'а́к'і пти́ц'і нахо̂д'ат‿с'а, ўс'а́кі по̂т'ата; іх мош чу́ти л'і́том: там нахо̂д'ат‿с'а сôро́ки вôро́ни, јастр'аби́, ôрли́, со̂јі, сини́ц'і, у́дуди, д'а́тели, зазу́л'і, кривôўја́зи — ус'а́к'і-ўс'а́кі по̂т'ата ў нас с'а‿нахо̂д'ат по л'і́су і так'і́ мо́же шче је, шо‿ї не мо̂жу јім зна́ти імн'а́, дак де приле́ᵘт'ат із дру́гôго кра́ју, шо јіх неви́тко.

Звірі. — *Які звірі находяться у вашій околиці?*

— Зв·і́ри, ду́же ўс'а́ка зв·ір' је: је гад'а́, је мидви́д'і, је лиси́ц'і, је за́јац'і, је ўс'а́к'і так'і́ в·і́пери, шо тôто́ би з'з'і́ло чолôв·і́ка, јак би догони́ло; але́ чолôв·і́к т'іка́је та‿ї котри́ї іде́ ў л'іс, іде́ із јако̂woc' збро̂јôў, јак би стр'і́лиў тôто́, аби́ с'а‿ўбôрони́ў ут то́го, аби́ удогна́ў ут се́бе, бо тôто́ би чолôв·і́ка із'з'і́ло — хôт' чолôв·і́ка, хôт' жону́, індіᵘферент.

Про голубів. Ja ма́ju до́ма го́лупц'і; я тото́ ду́же л'у́бл'у та ja тото́ со́б·і де́ржу коло́ ха́ти — ja с тим с'а‿занима́ju. Із ни́ми г'і́ja с'а‿занима́ти, аш хо́че чоло́в·і́к, аби́ они́ с'а‿пло́дили. Аш не͡и занима́jете, ли́ше͡и́те, тогди́ ут ха́ти пу́їдут, они́ не͡и пло́д'ат, jіх г'і́ja дозира́и, г'і́ja jім і́сти да́ти, г'і́ja jім да́ти води́ — тогди́ jіх г'і́ja гаткува́ти, спаро́вувати навися́н'і, аби́ ко́ждиї маў по па́р'і — аби́ бу́ла голупчи́ц'а та‿ї го́луб.

Уосе͡ини́ г'і́ja розлучи́ти гет уд м·і́с'ац'а де͡ице́мбра до́ў м·іс'ац'а ма́рта — го́луби окре́ме, а голупчи́ц'і окре́ме, аби они́ го́дн'і препо́чи́ти — го́лупчи́ц'і та‿ї го́луби, шоби́ го́дн'і они́ л'і́том коха́ти, кло́чити, би го́днí возмно́жити дру́гих. Ja jім даjу́ пшени́ц'і, даjу́ jім мелаjу́, даjу́ jім і жи́та, де͡ис'-коли́с' і р'і́шкаш'і jім ве́ржу по́ма́лен'ки ї тото́ они́ л'у́бл'ат' ду́же jі́сти.

А го́луп'і — они́ ўс'а́ко́го фи́л'у je: je го́лупц'і пошто́в·і́ вели́к'і, je го́лупц'і поло́ви́на по́што, ве́ршин' по́што, je го́лупц'і тако́ї про́ст'і, они́ сам·і́ пло́д'ат, шо н'іхто́ на н'і н'і с'і́je, н'і о́ре.

Je го́лупц'і ду́же до́ро́г'і́ — ш'і́рад, je го́лупц'і бе́йч'і, je го́лупц'і фе́чке, je го́лупц'і е́гр'і, je го́лупц'і го́ўjo — ус'а́ко́го фи́л'у je ту́їки го́лупц'і. Je так'і', шо так jім с'а‿ка́же — висо́ко́ л'ітаjут — висо́ко́л'і́тники і они́ ду́же висо́ко́ л'ітаjут, і там іграjут‿с'а у лету́, так шо ду́же мно́го ус'а́ко́го фи́л'у го́лупц'і je. Ja то́то́ ду́же л'у́бл'у і ў нас с'уди́ ў се͡ил'і маї мно́го je ў л'уди́ї, шо де́ржат го́лупц'і.

Кл'і́тка мо́же бу́ти там, де‿с'а го́лупц'і нахо́д'ат, із до́шчо́к она́ зро́бле́на, обби́ти фа́їно, учини́ти jім там св·і́тло, так'і́ обо́локи́, би они́ ви́д'іли. Наўпе́рет учини́ти так, jак оде́н ґа́нок із дро́ту, аби́ они́ там л'уби́ли, а там ко́ждо́му г'і́ja, аби́ маў сво́jу па́ру та ун, сво́ja па́ра, ўсе о́кре́ме͡и je, бо они́ не͡и го́дн'і бу́ти ўс'і ўракаши́, бо они́ с'а‿бjут. Ко́жда па́ра окре́ми, там jім г'і́ja таку́ ўчини́ти о́дну́ лаччи́ну, покла́сти jім там ма́ло с'і́на або́ со́ло́ми, шоби́ они́ там кло́чили, би ма́ли де кло́чити, бо так и́нак они́ не͡и го́дн'і кло́чити. Та за то́то́ то́та́ кл'і́тка мо́же бу́ти зро́бле́на з дошчо́к, фа́їно, на о́дно́ дре͡ивó, зако́паниї о́де́н шара́не͡ивц та по́ста́вити то́ту́ кл'і́тку го́р'і на

тот шара́не^{и}ц', аби́ jім бу́ло ви́соко, бо они́ так л'у́бл'ат на висот'і маї́ ду́же, аби́ jім ве́се^{и}ло та там они́ соб·і́ ду́же л'у́бл'ат жи́ти.

Одна́ го́лупка ізне^{и}се́‿с'а дв·і jáїц'а та они́ кло́чат ус'імна́ц'ц'іт' дин'. Го́лупка сиди́т, се́го дн'а, напри́м·ір, jак она́ с'а́де ве́чером та сиди́т до́ў за́ўтра доў по́лу́дн'а, а ут по́лу́дн'а — до́ў за́ўтра ве́чур сиди́т го́луб. Так шо по́мага́је і го́луб кло́чити і го́лупка по́мага́је кло́чити. Пото́му, jак они́ ўїдут моло́де^{и}н'к'і п·іт'ата-го́лупчики, они́ jіх начина́јут го́дува́ти. Чим они́ jід'а́т, шо jід'а́т они́ — тим го́ду́јут і моло́д'і го́лупц'і. Іду́т та с'а‿наjід'а́т ци мела́ї, ци пшени́ц'і, jаке зе́рно jід'а́т, по́за́ тим ішче́ їде́ то́же та назбира́је ма́ло тако́jі друбно́jі р'і́ни, а‿ўта́к пу́їде та с'а‿на́пје води́, так шо́‿ўта́к іде́ та тим они́ го́ду́јут тих моло́ди́х го́лупчику. Они́ jіх го́ду́јут, мо́жу каза́ти, так jак'і пjат' ти́жн'у тре́ба би го́дува́ли, до́ки они́ со́б·і́ зна́јут лит'і́ти сам·і та‿ї зна́јут і́сти. Коли́ ма́јут одни́ пjат' ти́жн'у, тогди́ ўже стар'і́ jіх залиша́јут та бе^{и}ру́т‿с'а наза́т кло́чити дру́гу па́ру. С'іс'і́ ўже одни́ зна́јут і́сти, а они́ зачина́јат кло́чити наза́т дру́г'і мал'і́ та так они́ пло́д'ат‿с'а. Је так шо і пjат' і ш'іс'т' рас на о́дно́ л'і́то они́ кло́чат та у́ве^{и}дут і пjат' і ш'іс'т' пар. Ухо́д'ат усе́ по па́р'і; је так, шо‿ї о́дно́ дис' пора́с у́їде, о́дно́ jаїце́ недо́бре, та у́їде лиш о́де́н го́лупчик моло́ди́ї; је так, шо дв·і та‿ї межи́ ни́ми у́їде по па́р'і моло́ди́х, шо је і ко́гу́тик і кури́чка — го́буп та‿ї го́лупка. А буваје так, шо по́рас і дв·і го́лупки у́їдут або́ два го́луби межи́ ни́ми. То́то́ ўтак г'і́ја jіх розлучи́ти та спарува́ти, шоби́ они́ бу́ли по па́р'і.

Про військо. Е-е-ї, ішче́ ма́ју прика́зувати мно́го, jак ja ходи́ў у во́ї́с'ку, коли́-м буў при во́ї́с'ку. Jак-им заро́кува́ў соро́ко́во́го го́да ў во́ї́с'ко та-м служи́ў при во́ї́с'ку, бу́в-им два го́ди ї́ полово́и́на, за́рас три го́ди. Коли́ г'і́ja бу́ло ўже, шо бу́в-им приї́шо́ў до́ма, не пу́стили н'а до́ма з во́ї́с'ка, а ўз'а́ли, у́правили на фронт. Ходи́ли-смо на фронт, т'а́шко бу́ло ко́ждо́му на фро́нт'і, не^{и} бу́ло ле́хко н'і одно́му, не^{и} бу́ло ле́хко на фро́нт'і. Та́мки му́сит‿с'а чоло́в·і́к му́чити та кара́ти. Ходи́ли-смо туди́, буў-им коло́ до́дно́го ва́риша Куротоjа́к. У до́дно́го ва́риша-м буў Острого́ўс'ке, був-им у до́де́н ва́риш

Козиле́ц, Ба́хмат, Куно̂то́к, Расто́ў, ходи́в-им і ја ўс'у́да туди́, ку́л'ко н'а ўже́ но́ги не служи́ли. Там бу́ли вої́ни́ вели́к'і. Напада́ли ї́ у́ц'ц'і, напада́ли ї́ у́тти.

Одно́го ра́зу напа́ли ру́с'ке во̂ї́с'ко м·іс'ац'а јанова́ра со́рок тре́того го́да чотирна́ц'ц'атого числа́. Уда́рили ду́же вели́киї́ ата́к ра́но ў јак'і с'ім ча́су та би́ли до̂ў полу́дн'а ywодно́. Там не переста́ли, ан'і́ не о̂ста́ў ка́м·ін' на ка́мени ц'іли́ї́, а бу́ло шо̂с' там с'а‿о̂ста́ло. Живи́ї́, ду́же ма́ло, котри́ї́ с'а‿о̂ста́ў та́мки живи́ї́ — ране́н'і, ме́ртв·і. Зима́ бу́ла страшна́, така́ бу́ла ду́же вели́ка зима́, шо, мо́жу каза́ти, і лице́, і нус чолов·і́кови удме́рс, і но́ги, і бу́ло ду́же мно́го кату́н, шо так заме́рзли вир зимн'і́, вир сн'і́гу.

Сн'іг буў вели́киї́ таки́ї́, шо не мож бу́ло ї́ти. Ду́же бу́ла т'ашка́ зима́ і ду́же бу́ла вели́ка ка́ра на ўс'о́го на́рода, котри́ї́ буў та́мки — і ц'ів·іл'і, і при во̂с'ку, ко̂тр'і́ бу́ли, то ду́же ўс'і там кара́ли‿с'а, до́ки переї́шла́ с'іс'а́ во̂ї́на вели́ка, страшна́ — до́ки переї́шли́ ру́с'к'і і зан'а́ли с'ис' тер'іто̂р. Јак зан'а́ли — тогди́ ўже ста́ла во̂ї́на, тогди́ ўже л'у́ди маї́ усопо̂ко̂ји́ли і жију́т і ни́н'і сопо̂ку́ї́но.

Як робили давно хати. У нас хати́ роби́ли даўно́ (і те"пи́р ішче сим ча́сом, але́ ўже не так мно́го), але́ даўно́ роби́ли із де́ре"ва. Не" бу́ло ти́ґли, так јак те"пи́рки је до́ста ти́ґли, шо ро̂бл'ат іс ти́ґли те"пи́рки. А даўно́ з де́ре"ва́ роби́ли, та хто јаку́ знаў, јаку мух та ўчини́ў. Ішли́ ў л'іс, руба́ли де́ре"во, бра́ли бо̂н, приве́зли де́ре"во до́ма, бо без бо̂на не мош руба́ти де́ре"во з л'іса. Та‿ўта́к драчува́ли, так ко̂ло́ли на́двоје, та с таки́х вели́ких пла́хиї́ чини́ли де́ре"во. О̂дни́ чини́ли так у зу́би, о̂дни́ чини́ли ў шара́нци, хто јаку́ мух — учини́ў дв·і ха́ти, значи́т о̂дна́ ха́та, але́ ма́ла дв·і комна́ти або́ три: ко̂мо́ра, ша́тра — так чини́ли. Ск'і́ни, о̂боло̂ки́ з де́ре"ва, дви́р'і. Те"пи́рки чи́н'ат вели́к'і маї́ дви́р'і та‿ї́ хати́, а даўно́ так'і́ мале́"н'к'і о̂бо̂лочки́ лиш чини́ли, шо ле́дви чолов·і́к мо́же буў с'а‿заї́шо̂ў у ха́ту. А ја‿ўта́к пита́ў о̂дно́го рас старо́го̂ чолов·і́ка:

— Ýїку, чôгó ви так'і мали́н'к'і ôбôлочки́ начини́ли на хáт'і, шо лéдви би чолôв·ік тамки прол'іс круз' обôлочóк тот?

— А-а-ї, кáже, си́нку, теᵘпи́р уже не је так, јак даўнó, а даўнó ходи́ли ôпри́шки та јак óбôлок вели́киї, то заїшóў у óбôлок та ходи́ли та ўбивáли л'уди́ї та крáли, грóш'і забирáли та за тôтó ўчини́ли та‿ї казáли, шо јакéс' неᵘпéўне, јак кáжут по-рôмáнц'ки "дух н'екурáт" (рум. duh necurat "нечистий дух"), шо‿ї неᵘпéўне ходи́ло туди́ та за тôтó бôјáли‿с'а та зачини́ли так'і мал'і обôлочки́, та дви́р'і пудпирáли кýл'ом із óдну, шоби́ тôтó неᵘ розлôми́ло‿с'а, би не заїшлá ў хáту, та с'а‿замикáли.

Про одяг. А ўтак нáрод, та даўнó не ходи́ў так пре фáїно ўбрáниї, јак теᵘпи́рки. Гýн'у мáли такý із вóўни із ôвéчоjі. А зроби́ли гýн'у та ў гýни ходи́ли, а ї л'ýди, а теᵘпи́р уже ýїшло мáло маї и́нак, маї и́нча премýдрост'; ужé теᵘпи́рки маї дóбре хóд'ат та ўбирáјут‿с'а маї фáїно, јак даўнó ходи́ли.

Про Різдво та коляду. Зимý, коли́ на Руз'двó ўже при́їдут нáш'і с'áта, а‿ўтáк у нас хóд'ат кôл'адувáти: і стар'і л'ýди, і жóни, і д'іўки́, і леᵘґ'ін'і та‿ї мал'і д'іти. Мал'і д'іти беᵘрýт та рóбл'ат сôб·і так'і д͡зв·ізди іс пап·ір'á, з‿áркушу та їдýт та кôл'адýјут, то значи́т пéршôго вéчера на с'áто. Мали́м д'іт'ом дајýт туди́ грóш'і — ýнесут wон леї, два лéјі, кôтрé јак, та дајýт — дôў дванáц'ц'іт' чáсу. У дванáц'ц'іт' чáсу ідéмо до цéркви, јак у нас кáжут, на осôнóшне. Іс цéркви тогди́ ўже помáли дис' зáчнут так'і де-не-де кôл'адувáти маї і стар'і л'ýди, а значи́т пéршôјі дни́ни ўвечи́р'і (дрýгôго вéчира) — тôтó утáк у нас ус'é сеᵘлó їде кôл'адувáти — і мал'і, і вели́к'і, хто лиш гóдеᵘн...

(Марущак Николай, 43 роки)

* * *

Село ВИШНЯ РІВНА/ВИШНА РОНА

[Касета №8 А]

Записано в 1963 році.

Симин′у́к А́нна, три́ц′ц′ад′ і у́с·ім го́ду.

Як пекти хліб. Пе́р′ш′ій рас причы́н′у. Причы́н′у, а‿ўта́к зам·і́шу, а‿ўта́к стої́т два-три ча́сы хліп. А‿ўта́к кла́ду ва́тры ў печ′і́, ўтак кла́ду ў п·і́ч та стої́т у печ′і́ час і полови́на, а‿ўта́к у́беру.

Картопляний суп (ріплянка). Р′і́пл′анку јак чын′у? Кла́ду окру́п, а‿ўта́к р′і́пу ч′і́шч′у, ўмы́ју, кла́ду ў горне́ц, кла́ду цыбу́л′у, посо́л′у. Ута́к ранта́ш малы́ї іс цибу́леў та кла́ду смета́ны та‿ї је.

Голубці з крупами. Бе́ру мела́ї та їду́ жорна́ты. Та ўжорна́ју та прос·і́ју, абы бу́ла ч′і́ста, та‿ўта́к умы́ју јеї фа́їно та бе́ру капу́сты квасно́ји та покла́ду там ма́ст′і та цыбу́л′у та‿ўта́к того́ — папры́гы, пи́ерц′у та јіх учы́н′у, зва́р′у. Із р′і́шкашо́ў так чы́н′у.

Сватання. У нас је леґ′і́н′, што пры́їде ў сва́ты за д′і́ўко́ў. Та сва́тае, ку́л′ко абы му да́лы зимн′і́: коро́ву г′і́ја му, зи́мн′і два ф′і́рталі г′і́ја му, ўтак моулоудý, но; ўтак чы́н′ат сва́д′бу. Чы́н′ат сва́д′бу, ўвеичи́р′і при́їде, у се́реду ўвеичи́р′і, а сва́д′ба у чеитви́р′ ра́но. Йду́т на в·і́нчан′а моло́д′і́ та їдут на́ш′і, уже́ ї до́ма смы́чкы, но. А‿ўта́к колы́ ўдаје́т‿са, с′а́дут за стул, ід′а́т, пјут, смычка́јіт, іґра́јут, сп·іва́јут. Дары́ колы́ даю́т та даю́т та ка́жут, што:

“Па́н′і молоды́ї та‿ї па́н′і молода́,

годы́ў бы вам‿са дар маї кра́сныї, маї велы́кыї,

бу́д′те так′і до́бр′і, прыїм·і́т малы́ї за велы́кыї!” Ўтак уста́нут, іґра́јут, пу́їдут ўвеичи́р′і наза́т; за́ўјут моло́ду́, сп·іва́јут, што моло́ду́ї уже́ за в·іно́к, што јак завыва́јут ји. Ја

са‿удда́ла ў с'імна́цц'іт' го́ду. В'інкы́ не́ је н'ија́кых; узара́н'і у́плетут в'інкы́ та‿і гото́во.

Но, та‿у́так іду́т до це́ркви та і́дут окре́ми, не је у́ве^{и}чи́р'і, р'і́тко, де је. Уве^{и}чи́р'і аш чи́н'ат в'інкы́ по-пра́ўд'і та тогды́ н'і́ч не кладу́т н'і за стул, н'і не ід'а́т, лыш у́плету́т в'інкы́, заі́гра́јут — пушлы́ соб'і́.

— *Як запрошують у вас друшки і дружби, щоб люди прийшли на весілля?*

— Так про́с'ат:

"Просы́ла вас ма́ма та‿і ја вас про́шу,
абы́‿сте-бу́лы так'і́ ла́скав'і,
прии́ты́ ў че^{и}твыр' на сва́д'бу!"

— *Яку їжу дають у вас на свадьбі?*

— Фа́нкы, го́лупц'і. Та бу́лы даўно́ і́ лашкы́, типи́р не^{и} је. А типи́р је у́же мн'а́со. Т'іп'і́р і так ус'е́ дају́т, не^{и} је што јак у вас, што пе́^{и}р'шиі́ дају́т, зна́јете, хліп намашче́ныі́ та не^{и} зна́ју што, а‿у́так дају́т таке́, кладу́т ус'е́ на стул зара́с. А фасу́л'і бу́ло, капу́ста варе́на така́ — таке́ бу́ло. А ту́л'ко фа́нку не^{и} бу́ло. Даўно́ таке́ бу́ло, ка́жут, а те^{и}пи́р' уже́ маі́ са ма́ло прыгото́ўл'ат.

Народження і хрещення дитини. Ро́дыт дыты́ну на де^{и}спензары́, ўтак там сыды́т ву́сім дин', а ў у́сім дин' іде́ до^{у}му́. Ўтак у два ты́жн'і іде́ та‿са у́веде; јіјі́ у́веде пуп. У́веде ји та‿у́так јак ји у́веде, чы́ныт иршч'і́н'а, но чи́н'ат иршч'і́н'а. Там іду́т кумы́, ўже нанашкы́ і́дут та там го́р'іўкы је, ма́јут і́сты, шо́с' дају́т, пого́ст'ат. Несу́т нанашкы́ дыты́н'і јаке́с' мо́цко, јаке́с' — убери́т дыты́ну, кры́жму, ўтак іду́т до́му́ сиі́ жо́ны...

Колы́ не^{и}су́т дыты́ну до попа́, тогды́ му́саі́ не́сты нанашка́м на дыты́ну крыжму, ўтак пуп кладе́ на дыты́ну. Так ус'е о́то́ несе́ ма́ма, не^{и}се́ у́же жона́ ма́м'і до́му́ дыты́н'і, но.

Різдво. На Руз'дво́ шо са‿ла́годыт? Два‿нны́ печеме́ пере́д Руз'два; та печеме́ рас хліп, а‿у́так јаку́с фа́нку, к'і́сто,

гóлупц·і, галушкы́, пшеныц·і, слы́вы, грыбы́ на С'атвéᵘчур, абы́ неᵘ бу́ло скоро́мне — есé је з‿оліјом.

У нас хто кôл'адýје? На пéршиї вéᵘчур кôл'адýјут д'íты, а на дрýг'її вéчеры їдут жóны, л'ýдыᵉ до рóдычу, маї велы́к'і так'í. Та‿ї леᵘг'ін'í хôд'ат. По цер'кунóму рóбыт‿са кôл'адá. У нас кôл'адá хóдыт на пéрш'її вéᵘчур та за ўс·і тры дны; јак у ноч'í хôд'ат, так і ў днúну хôд'ат. А кôл'адá — је јіх дванáц·ц·іт' у кôл'ад'í: је чотúры пастыр'í, је á гнел', је два агнел'í, ы́род та‿ї чóрт, та‿ї је д'íдо та‿ї жыд, што хôд'ат за с·іх тры дны у нас у селí.

У нас јак захóдыт пéрш'її кôл'адá: пéрш'її ідýт агнел'í, а‿ўтáк ідé, сп·івáјут "Слáва во вы́шныї Бóгу", а‿ўтáк ідé ы́род, а‿ўтáк ідýт чотúры пастыр'í, ... но кол'áтка велúка.

Великдень. Јак у нас је на Велúгдін'. У нас на Велúгден', јак пич'ýт пéᵘрш'її рас тры дны перéт тôму; пичýт рас пáску; паскы́ велúк'і ў тепшáх крýтлых. Тоты́ паскы́ ц·іфрýјут, ус'áк'і косúц·і кладýт, ус'áк'і рýж'і на тум. Та пичýт там ус'áке к'íсто, лáгод'ат у субóту ўвечúр'і куш, кладýт у куш пáску, кладýт у куш одéн шóўдор, пысанкы́, јíц'а, сыр, дарáбу мáсла кладýт, фáїно ўкрúјут та несýт с'аты́ты. Несýт с'аты́ты у ýс·ім чáсу та тáмкы сут до дúс'ат'. Пос'аты́т пуп, ўтак св·íчкы́ гор'áт. Вóз'мут цер'кóўныкы св·íчку гет; ўтак пры́їдеме дóмý ї јімé, пјемé, ўтак ідемé на цвы́нтар' — ідемé на цвы́нтар' са‿їгрáты. Там іграјут‿са д'іўчáта та‿ї хлóпц·і: "Рôсхôд'ít‿са зáн'н'і", "Св·іччычóк", "Кôнá б·íгајут". Такé чы́н'ат та клáдут у кýхлык.

Як пекти налисники. Ја пéч'у налы́сныку, клáду брóўзы, сóл'у, клáду јíц'а та роскôлóч'у; клáду ў ôднý фáндеᵘлу ôтáм олíју та спúᵉч'у. Закóч'у по рас из лéгваром та‿ї імé.

Храм церкви. Колы́ је храм та їдýт увечúр'і чужо-с'íл·с'к'і там молы́ты‿са та їдýт протысејí, сп·івáјут, је пóпы. На дрýгыї дин' тýдыш так је, назáт‿са схôд'ат протысејí ї по дв·і, по тры протысејí, пóпы по два, по тры та сп·івáјут, мырýјут — пуп мырýје, са‿спов·ідáјут та са‿прычашчáјут.

Прôдаjýт мéд′аныкы́ там, прôдаjýт ус′а́ке такé туды́ д′ít′ом, ус′а́к′і іграчкы́, кора́лі, ф·іўкала́, но, ўс′а́к′і гôршч′а́та.

Коноплі і ткацький верстат (крóсна). [Колôпн′і] пос·íjу, а‿ўта́к у́беру; jак у́беру та зajáжу та‿ўта́к кла́ду ў пôтук, абы́ са‿моч′íлы; мôчат‿са ты́жд·ін′. А‿ўта́к у́беру та у́шушу та бурш ц·іпа́jу; jак ысц·іпа́jу — та здыр′гаjу. Jак ысды́р′гаjу — та пр′а́деме ўзым·í. Спр′адемé та кладымé моч′íты, золы́ты, ўтак помôта́jеме та кладемé крóсна та чч′емé пôлôтна́.

Прынысымé крóсна. Ў крóснах jе вороты́ла, ны́чылны́ц·і, бéрдо, пôнуж·і та‿ĭ ла́бы. Jе пóтак, ч′ôўнык, ц·іпкы́ та‿ĭ прыпýскач.

Вівці. Ýц·і колы́ ма́лы-сме та сме jіх годôʸва́лы, ўтак навы́сн′і сме-стры́глы. Jак ысмé-стры́глы, jесмé-ýмылы та спр′а́лы, ўтак ысмé-краcы́лы на д͡жéргу вад′ на пôкрóвец. Ідемé купы́ты фáрбы, зафарбымé, ўтак чч′емé, перебырájемè — вад′ перебыра́ну д͡жéргу, вад′ таку́ д͡жéргу, но. А ўс′а́к′і краскы́, ус′а́к′і jе: б·іл′а́ве, багр′а́не, зелéне, челлéне — ус′а́кого фи́л′у кладемé із вôўны тôjі.

Квочка. Ку́рыц′а клôч′іт. Ўтак кладемé, ды́выме‿са, цы jи́ц′а дôбр′і. Кладемé та са‿ды́выме: аш jе гры́цар′, тогды́ дôбр′і та кладемé пут клóʸч′ку. Клýч′ка сыды́т тры ты́жн′і. А jак ýдут у тры ты́жн′і пôт′а́та, чы́неме jім мукы́ мела́ĭну, таку за́мн′ацку, та оны́ jід′а́т.

А гýса сыды́т ч′оты́ры ты́жн′і.

Квашена капуста. Кла́ду капýсту, та кла́ду ôдéн шор голôўкы́ ц·ілí, а ôдéн шор кришúᵉн′у. Д′алýjу д′алóвом, ўтак кла́ду у н′і одну́ цыбýл′у, кла́ду бôпкóвыĭ лыст, кла́ду хри́н′у та‿ĭ пир′ц·у; водóў студéнôў насы́пл′у, но, та пôкла́ду звы́р′хы т′аз-ка́м·ін′.

Про хатні речі. — *Що ви маєте в хаті?*

— Што ма́jу ў хы́жы? Ма́jу теґа́н′у, горнéц, лы́шку, бл′ýда, танд͡жóры́, образы́, вылкы́, тôтó, нуж ма́jу, машы́нку мôлóты мн′áco, машы́нку гор′íхы, цýкор, ресылýвы, до сóлы стýпку. Но, такé што ма́jу, забува́jу ўсе, такé колы́с·. Такé

зна́ју, не переговоры́лы бы н'а н'і ди́с'ат' жыду́. А таке́ не зна́ју; аж у́пју го̂р'і́ўкы та дыс' је смы́чкы та ї́ду та то̂то́ зна́ју говоры́ты, јак'і́ хо́чете. Не го́дна-м каза́ты туї пу́сто, не го́дна-м, забува́ју. Тогды́ го́дна-м так маї, а таке́, таке́ мы пры́їде тогды́ ў го̂́лу, што н'і́ґда-м н'і неи чу́ла так, уту́р'ад гед мушч'і́на — така́ до́л'а. Уту́р'ат мушч'і́ны, колы́ јім засп·іва́јут сп·іванкы́ так'і́ ўс'а́к'і, а теипы́р' неи го́дна-м, но неи го́дна-м.

Вечірниці. У нас вечурны́ц·і са‿схо̂́д'ат та ї́дут д'і́ўкы́, жо́ны іду́т і леґ'ін'і́ ї́дут. Упа́де вереите́но, беру́т та іздо̂́їмут леґ'ін'і́. Му́сыт іты́ д'і́ўка јіх цулува́ты; аж неи цулу́је, тогды́ бере́ о̂то́ вереите́но, а ныткы́ та мота́је по пло́товы. Д'і́ўка му́сыт іты́ за леґ'іне́м ўвон, му́сыт го цулува́ты дис'ат' раз, пјат' раз го поцулува́ты за одно́ вереите́но. Таке́, но, та плота́мы мота́је.

Про похорон. Одно́ ўмре, умру́т та ї́дут на оприеви́д'а. Йдут на ўприви́д'а; јак за́їдут до хы́ж'і, ста́нут на ко̂́лінкы, са‿мо̂́л'ат. При́їдут леґ'ін'і́, д'і́ўкы́, кладу́т одну́ шпа́рґу на ґры́нду та там вы́с'ат. Ја вы́шу, вы́шу на одну́ д'і́ўку та одна́ д'і́ўка му́сыт іты́ та го цулува́ты. Уцулу́је, а‿ўта́к д'і́ўка оста́не на туї шпа́рґелцы, клы́че д'і́ўка ота́ дру́гого леґ'ін'а́. Ја вы́шу, но, на котру́ д'і́ўку ка́же ї́мн'а́ — на А́нну, на Мар'і́ју, на котру́ хо́че леґ'і́н'.

Но, ўтак пры́їде, на дру́гыї ден' пры́їде пуп, за́їде до хы́ж'і, а там ма́је таке́ помыло́, пос'аты́т то́го ме́ртвого, ўтак бере́, у́берут ўwон го, у́несут, стојі́т опрыву́т; та оп·іва́јіт‿са, реву́т уже́, ўтак запр'а́че пуп. Јак пуп запр'а́че та‿ўта́к поверта́јут‿са до̂му́ та‿ўта́к там чын'ат кома́шн'у. Дају́т там гор'і́ўкы, дају́т там і́сты, пы́ты.

— *Коли роблят у вас, у скільки днів, поминки?*

— Ро̂́бл'ат у нас у ды́ўјат' дн'у дыўјаты́ну.

Не зна́ју ў ку́л'ко ты́жн'у је така́ нед'і́л'а, што оны́ са‿зго̂́їд'ат — раз на гут, двы́ч'і на гут до це́рквы. Там іду́т роды́ ўс·і го̂́д'ати та го̂́їдајут у це́рквы, а пуп ыс кад'і́лныцеў хыта́је, а жо́ны го̂́їдајут, роды́.

Прання білизни. Колы́ зо́л′у, кла́ду пе́р′ше моч′і́ты, ўтак у́жмакаjу, ўтак покла́ду ў оде́н цебе́р там, абы-х золы́ла. Ўтак по̂кла́ду звы́р′хы таку́ одну́ р′а́нту по̂га́ну; ўтак по̂кла́ду спу́дзы та сы́пл′у окру́п одн′і́ тры горшкы́, чоты́ры, так jак о̂то́ са ‿зо́лыт. Увечи́р′і позо́л′у — ўзаран′і і̆ду пра́ты. У́пру, у́поло̂ч′у, пов·і́шаjу — ч′і́сте.

Про городину. Ма́jу горо́дец окре́ме та чы́н′у гр′аткы́. Кла́ду цыбу́лі, кла́ду мо́ркву, кла́ду петру́шку, кла́ду ри́т′кы окру́т гр′адо́к, кла́ду косы́ц·і ўс′а́к′і: ро́змар′ін са́жу, муш-ка́тлык са́жу, п·і́кв·ін′, маĭра́н, ре́зет, васи́л′ок.

Jак jа у́беру з гр′а́ткы цыбу́лі та‿і̆ часно́к та пле́ту в·і́нкы́. Чоты́ры ф·і́рталі jе оде́н голд.

(Семенюк Анна, 38 років)

* * *

Семин′у́к Іва́н, со́рок го́ду ма́jу.

Дитинство та юнацькі роки. Се зма́ло, jак са‿апробува́ло. Колы-м са‿на́родыў, бу́ло нас тро́jе; ходы́лы-сме у ошко́лу; ута́к са‿од′іва́лы, jак д′і́ты. Ку́пыт нам ма́ма кнышкы́, уч′іме‿са ч′ита́ты, пыса́ты. Ута́к уже́ маĭ пудро́слы — тре́ба до ро̂бо́ты. Ро̂бо́ты‿са‿ўз′а́ло, косы́ты г′і̆jа уч′і́ты‿са . А ўже jак маĭ то́же маĭ вели́к′і — маĭ вели́ка ро̂бо́та.

Тепе́р са‿оже́ныт — то́же дру́га ро̂бо́та, тепе́р жу́рыт‿са ка́жде, росхо̂́жуjут‿са.

Про військо. Колы-м зарокува́ў — пушо̂́ў-jем у кату́ны. Служы́лы-сме ў мад′а́ру, а jак jесме́-заро̯ко̯ва́лы, так маĭ см·ішко̯ва́лы туды́ мад′а́ры, jак русна́ку, не дов·ір′а́лы, што не зна́jе. Ўтак jем-служы́ў у кату́н′ох у мад′а́ру; ўтак jесме́-служы́лы ў кату́н′ох. Пришлы́-сме до̂му́ із ла́ґера; ўтак уже́‿са оженыў та про̂до̂ўжа́ў жит′а́ уже́ жена́тыĭ із жоно̂́ў (jак са‿оженыў).

Господарювання після одруження. Ўтак уже́ сме-за́чалы маĭ шше хы́жу перечиныты; та‿і̆ чины́лы-сме хы́жу,

зробы́лы. Тре́ба окре́ме ї́ты, јак дво́је мôлôд'і, ўтак прова́дыты жыт'а́ своје пома́леи.

Садівництво. Кладеме́‿садовы́ну, ута́к јіјі́ опкốпујеме на лі́то, тры ра́зы на лі́то, абы́ она́ росла́ фа́їно. Ўтак јак је велы́ка — опч'ішча́јеме ји, пуцу́јеме кôру́, штобы́ она́ фа́їно ôгл'а́дувала; коруну́ руна́јеме, абы́ фа́їна бу́ла, кру́гла. А јак уро́дыт‿са садовы́ны (ја́бок мно́го фы́л'у је, ўс'а́кых ја́блок), а‿ўта́к одну́ часты́ну продајеме́, одну́ часты́ну кладеме́ сôб·і на зы́му у пốўныц'у, попаку́јеме, шобы бу́ло на зы́му.

Ја́блок је ўс'а́кого, мно́го фы́л'у је: је јốўнотан, ч'і́кôлôјі, беро́лмо, кốрмош, се́мешо́лмо, бе́лсед. Колы́ ма́јеме садовы́ны та ро́быме јего́ на гор'і́ўку сôб·і.

Слыў. Береме́ та збереиме́ слыў, стр'асеме́, поп·іха́јеме та‿ў бốчку кладеиме́, штобы́ оны́ кы́слы. Ос·і́н'н'і слы́вы два м·іс'ац·і, штобы стоја́лы. Лі́тн'і слы́вы у пјат' ти́жн'у мо́же са‿вары́ты а́бо з ја́бок, колы хо́чеиме чины́ты на гор'і́ўку; тôто́ вареме́ ја́блыка та ссыпа́јеме ў бốчку варе́н'і, а у чоты́ры ты́жн'і мо́жеме вары́ты гор'і́ўку із них.

Колы́ ї́деме́ вары́ты гор'і́ўку — везеиме́ ит казано́вы. Каза́н ма́је два́сто пја́јіс'ат' лі́теру; ўтак везеиме́ там та за ну́мером, зар'адо́м, јак сут л'у́ды у́кладен'і, так са‿вары́т, јак ухо́дыт, ут котро́го јака́ задо́бра ма́рфа — так уї́де. До́бра ма́рфа — мно́го ухо́дыт із не́јі.

У каза́н насыпа́јеме в·ідро́м дôў капака́. На́колы је дôў капака́ — зачы́неме, зама́стыме тôто́. Кладеиме́ дốбру ва́тру, штобы́ тôто́ са‿робы́ло, а ўтак, на́колы цу́їка у́їде, ссыпа́је‿са ў оде́н там, у одну́ бôчку, цу́їку, ўтак луфтру́је‿са ў дру́гум казан'і. Там са‿луфтру́је, бы выходы́ла ш'із'дис'ат'-с·імдис'ат' ґрадова́ гôр'і́ўка.

Лісова робота. Оде́н к'іро́н даст фốршуш, у́тромб·іта́је, што пốт'те, л'у́ды, ў робốу. Је бутуґы́ руба́ты, дры́ва, шлі́феры, што са‿нахо́дыт у лі́с·і. Пры́їдеме та руба́јеме одн'і бутуґы́; дру́г'і л'у́ды ї́дут та те́шут шлі́феры, а тре́т'і л'у́ды ї́дут та руба́јут дры́ва, ута́к склада́јут у са́жн'і.

Пры́ĭде утак к'іро́н та удбере́ тоты́ дры́ва уд л'уде́ᵘĭ, заплаты́т јім.

Прыведе́ дру́г'і л'у́ды та‿ўта́к іду́т гоны́ты дры́ва. Ч'ін'ат са́кы, жло́пы, ры́зы та зга́н'ујут у ракаш'і́; ўтак із ракашу́ ўже л'у́ды вốз'ат на по́ртош. На по́ртоши л'у́ды тир'ха́јут у ваґо́ны та везу́т до Сиго́та.

Је ус'а́кых дрыва́: је дốбр'і бутуґы́ (першиĭ клас де́рево ĭде ў бутуґы́), ўтак шлі́феры са‿бере́, а ре́шта са‿бере́ дры́ва до па́лен'а — на ва́тру. Је дубốв·і бутуґы́, букốв·і, јасенốв·і, ја́вур, су́клін', бере́за — ўс'а́кого фи́л'у је — јалыны́ је, се ўс'а́к'і вер'хы́ ĭдут, слабе́ де́рево на ва́тру. Што је до́бре де́рево, то ĭде до дôў мане́лиĭ у матр'іја́л, а ре́шта — дô вôгн'у́, до ва́тры.

Колы́ са‿руба́је бутуґы́ — ĭдеме́ ў ха́шчу та руба́јеме сокы́рôў з‿одно́го бốку, ы́выр' во́з'меме велы́кыĭ, а‿ўта́к ыз вы́шн'ого бốку ма́ло пудо́тнеме пылốў — упаў; ўтак посл'і́пчеме́ на бутуґы́. Котр'і́ ĭде ў дры́ва, тôто́ бере́‿са ўтак ко́леме сокы́рôў ў клын дốўбн'ôў, ото́ са‿ко́ле, штобы́ склада́ты ў мытры́ дры́ва. Та сокыра́мы са‿руба́је а́бо колы́ не ĭдет пре ду́же — та пылốў. Колы́ паску́дно, на о́бочи је, та не мож лыш пылốў ыз вы́шн'ого бốку. Так са ў лі́с·і ро́быт.

Дикі звірі. Зв·і́ри је ў нас. Теᵘпи́р' медви́д'і хо́д'ат у лі́с·і. Јак уосены́, теᵘпи́р' лыш спуска́јут‿са дл'а маржы́н, дл'а худо́бы, ў село́, абы́ ĭмы́ты штос. Та‿ĭ вôўкы́, лисы́ц·і то́же село́м са‿кру́т'ат коло́ куры́ĭ, јак ку́ры ĭмн'а́ты туда́. Ко́ты ды́к'і, за́јац'у је, јак і ў лі́с·і.

Птахи. Нахо́д'ат‿са пта́хы і ў нас. Спершу́ воро́ны, соро́кы; ла́стукы прыхо́д'ат весну́, гốлупц·і, зазу́лі, плыстаўкы́, коро́лыкы, ôр'апкы́ је, шпаку́. Плы́стаўка у нас пона́д вốду хо́дыт. Плыстаўкы́ са‿нахо́д'ат так'і, што оны́ лыш пона́д вốду л'і́тајут, с хвосто́м дốўгим, јак воробе́ц. Ла́стукы ўже сут то́же маĭ моде́рн'і тут пта́хы.

Сінокоси й осінні роботи. Пе́р'ш'іĭ раз на́колы пры́ĭде зыма́, во́зыт‿са гнуĭ на ца́рыну, аж до́кы де́ржыт зыма́. Потốму весна́ наста́не, весну́ў са гнуĭ розм·і́тује по ны́в·і. На́колы вы́дыме, што је фа́ĭно — о́ре‿са. Пе́р'ш'іĭ рас са‿о́ре на

owéc, потóму са‿óре на р'íпу. Наколы́ са‿покла́ла р'íпа — с·íје‿са мела́ї, óреме на мела́ї. На́колы мела́ї ізиї̆шо́ў ў пјат' ты́жн'у — ко́племе го пе́р'ш'иї рас. На́колы са‿опкопа́ло пе́р'ш'иї і мела́ї і р'íпу — ко́пле‿са ўдру́тыї рас, опсыпа́јеме. Опсы́пле‿са і мела́ї і р'íпу — потóму уже́ настајé ко́шен'а. Ко́сыт‿са трава́, чы́нет‿са с·íно. Ўчыны́ло‿са с·íно, тир'ха́ — бере́‿са чолов·ік до жны́ва. Пры́їде жны́во — жне́‿са пшены́ц'у, жы́то, овéс, јачм·ін' і гре́ичку с·íјут. Потóму на́колы јесме́-пожа́лы ўс'у жа́тву — бере́‿са та звóжујут на молот'íлку. Моло́т'ат л'у́де, ц·íпом моло́тыт‿са ў нас. На́колы са‿помолоты́ло — óс·ін': ло́мыт‿са мела́ї, извóжује‿са дóму́ў р'íпу, с·íно — ус'é збу́жа са‿везéт дóму́ ўwóсены.

Ко́сыме траву́. Пер'ш'иї рас ідеме́ та ко́сыме траву́. Ўтак на́колы ўтр'íје со́нце — је пóлу́х. Роздереме́ валкы́, обертáјеме го по-двы́ч'і, ўтак ізбераје‿са ў навы́лкы. На дру́тыї ден' із навы́лку ростр'áсеме шче та са‿чы́нит копы́ц'а. На́колы ўчы́неме с·íно ў лазу́, тóто́ ч'ім дочыны́лы-сме — закладáјеме, бо не мош вéсты лыш узым·í з лазу́ с·íно. Сан'мы́ са‿во́зыт. А с ца́рыны блы́с'ко са‿везé дóму́ у óбурух á6о чолóв·ік кладé сóб·і на хліў, на́бје на зы́му, штобы́ маў маржы́нам дава́ты назы́му.

Плуг та його частини. Плух са‿склада́је із маї мно́го ча́стыї, је скла́деныї. Складáје‿са з гр'ад'íл'á, нуш, зылíзо широ́ке, шту́ба, чып·íгы. За чып·íгамы је лопáтка одна́; ўтак је ы́стык опч'ішча́ты плух. Ўтак до плу́та са‿нахóдыт тылíшка. Тылíшку са‿зач'ípл'áје; на гр'ад'íл' са‿кладé одéн ланцу́к, ўтак је, доч'ípл'áје‿са до тылíшкы тыжло́, што са‿кладé до јарма́, та чолóв·ік мóже ўтак тым ора́ты.

Коса та її частини. Ўсе‿са склада́је із маї мно́го ча́стыї. Је кóса́, кус'á, ру́чка та са‿кладáн'а ў обру́чку; ўтак са‿бје звуст долу́ [у кіся], што колы́ чолóв·ік ко́сыт [острит косу], штобы́ са не похбўзла, абы́ са не порубáў.

Колы́ чолóв·ік заплíшыт кóсу пáсклінем, на́бје ў обру́чку, штобы́ са не хлы́пала, до травы́, а на́колы їде косы́ты пшены́ц'у, јáже там два-тры лу́кы, јаке́ зéрно завелы́ке. До

жы́та са‿кладе́ тры лу́кы, до пшеныц·і са‿кладе́ лыш два лу́кы, што не је така́ она́ высо́ка.

Віз та його частини. Вус са‿склада́је із маї мно́го ча́стыї. Пер'ш'ії рас са‿ўчы́ныт два дрыкы́ (чы́ныт ма́їстер два дрыкы́), покладе́ луїтры́ до ных, ўтак зая́же рут. На руд'і́ је ба́пка одна́ дереўл'ана́, јака́ кладе́ јармо́, де волы́, абы́ го́дн'і ве́сты. Ўтак вус са‿склада́је, кладе́‿са луїтры́ до не́го. Розво́ра са‿зја́зује, кладе́‿са ч'оты́ры коле́са — ўчы́ныт чолов·і́к.

[Касета №8 В]

Коле́са са‿ро́быт із де́рева, кру́гле; те^{и}пи́р са‿кладе́ там (ма́їстер колы́ чы́ныт ко́лесо) спы́ц·і, ў головы́ц'у на́бје, оббагру́је јего́, штобы́ ўтак лыш до ковача́, јак са‿понесе́ — нат'а́гне на не́го ра́фы, на́бје обручкы́ дв·і, покла́де два рукавы́ на не́го, дв·і́ бо^{у}кш'і, штобы́ оно́ са не ўјіда́ло, абы́ маї ду́же бу́ло. А на рут чолов·і́к покла́де дв·і панты́, на вы́лыц·і, абы́ ду́ж'і із зелі́за, та са‿кла́де сво́р'ін', дв·і чеп·і́гы так на крајі́, га́ч'і дв·і, абы́ оны́ маї ду́ж'і бу́лы — пудо́їма. Ута́к са‿зая́же на крамблі́, на за́дн'і, на дрыку́, штобы́ луїтры́ стоја́лы довóрôха. А на ўпери́д'і кладе́ веркл'у́х, на верклуз'і́ луїтры́ стоја́т. Ута́к са‿кладе́ чоты́ры леўч'і́ на дрыкы́, шобы́ держа́ло луїтры́, абы́ ôто́ вус стоја́ў путе́рно. Та‿ўта́к покла́де‿са чоты́ры прыв·і́ты ў ковача́, нат'а́гне на леўч'і́, абы́ стоја́ло на дрыку́ нат'а́гнен'і́, а‿ўта́к са‿запліши́т зале́ўчнык, штобы́ ко́лесо не ўпа́ло вад' ле^{и}ўча, абы́ вус са не розыїшо́ў чолов·і́ковы, колы́ їде ў ха́шчу.

Знаряддя, шо вживаються у господатстві. Наш чолов·і́к іс тако́ў са серса́мо́ў заныма́је: је вуз до во́лу́, ута́к, колы́ їде косы́ты — гра́блі, коса́. На́колы їде копа́ты — бере́ моты́ку — моты́ко́ў са‿ко́пле; рыска́л' на́колы тре́ба чыны́ты гр'аткы́ ў горо́тцы — з рыскале́м са‿ко́пле; копа́чка то́же је дес, де маї тве́рдо копа́ты — копа́чко́ў або́ ґал'го́wом.

Виногра́дарство. У нас стру́гур' са‿наxо́дыт так: туды́ долу́, у Сукмары́, стру́гур' је на ко́лыках. У нас то́же је ы́нак, у нас је на со́хах, што лі́зе на де́рево. Ўтак го фа́їно навúсн'і пострыжеме́, прыстрыжеме́ вер'хы́, штобы́ маї до́бре ро́дыў,

та ôпкóплеме го ўwосены́, погнојíт‿са фáїно та са‿поᵘпудјáзује на стôўпы́, на сóхы, штобы́ ун ныткы́ туды́ пускáў, абы́ са‿розмнôжуваў.

Будова хати. Пéр'ш'іï рас, колы́ чолôв·íк хóче робы́ты хы́жу, зајáже мур. Јак учы́ныт мур, утак чолôв·ік утнé дéрево, подрачýје, потéше, зајáже протéсы. Зајазáў протéсы, потôму чы́ныт шарáнцы, јакý завелы́ку хы́жу чы́ныт; понаклáдује шарáнцы, на кýл'ко мы́тру. Аш чы́ныт жы́жу на дванáцц·іт' мы́тру — чы́ныт нáтроје, розд'іл'áје — дв·і жы́ж'і та‿ї с·íны. Тепи́р' помáли склáдује ск'íны із дéрева тéсаного абó драчôваного, докы́ докладé ск'íны. Ўтак потôму кладé в·інц·í, правы́ла, ґрынды́ ýсадыт; за ґрындáмы ўтак ужé кладé кузлы́, зајáже; поклáў кузлы́, ўтак ужé берé та пôл'ац'ýје јеjí л'áц'амы. Нáколы пол'ац'оᵘвáў, чы́ныт драны́ц', штобы́ јі ўкры́ў драны́ц'амы.

Нáколы ўкрыў хы́жу, ўтак ужé зачынáје ў оᵘднý: накладé нáсып, покладé ґрынды́ до пôмôсту, а звы́р'хы покладé пут із дош'ч'óк. Нáколы ўже поклáў пут, то значи́т, берé‿са та л'ац'ýје ўуднý хы́жы, штобы́ гóден ýмастыты, абы́ с·íсты до хы́ж'і.

Пéр'ш'іï раз, јак ýмастыў, чы́ныт шпор сôб·í ў малýї хы́жы, де зымýје, де сыды́т. Ўтак је с·íны, крус с·íны са‿хóдыт, а велы́ка хы́жа је ўже на маї ч'íста, абы́ держáў чолôв·íк.

Будова хліва. — *Як у вас роблять хлів?*

— Чолôв·íк учы́ныт хліў, іᵘз дéрева ізбудýје, јакы́ї мóже завелы́кыї. Ўтак учы́ныт одéн хлíўч'ік, попры́ нéго ўчы́ныт шур' пуд одны́м побóјем. У хлів·í на однýм бóц·і поклáде маржы́ны, на дрýм бóц·і мáје ýц·і јак'іс' абó свы́н'і мáје (перекладé на н'і), а на маржы́ны ўчы́ныт јáслі. Колы́ чы́ныт хліў — облóны са‿ўчы́н'ат, а звы́р'хы на поᵘд'í дéржыт с·íно: на однýм крајú с·íно, на дрýгум отáву або солóмы нáбје, штобы́ теплó ў хлів·í маржы́нам.

— *Які тварини (маржини) находяться у вас?*

— Маржы́н са маї мно́го нахо́ды́т у нас рогôвы́х — волу́, кôро́вы, де́ржыт чолôв·ік і теᵘл′а́та, де́ржыт і ôве́ц, і ко́зиї де́ржыт, кôн′у, јак хто што мо́же ч'ім са‿заныма́ты.

Веснування. — *Що ви сієте чи кладете в землю весною?*

— На мела́ї, зо́реме на мела́ї, пос·і́је‿са мела́ї. У мелају́ са‿с·і́је фасул′ п·і́шых, бураку́ са‿с·і́је, капустр'і́пы, гарбузу́, ды́ниї, а‿ўта́к са‿ко́пле, опкôпује‿са ра́зом ус'е́ та са‿гатку́је, колы́ са‿ко́пле мела́ї, буракы́ сут маї малі́ — тре́ба јіх гаткува́ты, штобы са оны́ не показы́лы. А на́колы у́ростут уосены́, са‿бере́ јіх, окре́ме‿са прывезе́ дôму́ та са фа́їно опч'і́стыт та са‿кладе ў пôўныц·у на зы́му свын′а́м: і бураку́, капустр'і́пы. Фасу́лі са окре́ме убиᵉра́је то́же уд мелају́, п·і́ш'і фасу́лі; тычков·і́ са фасу́лі с·і́је у чоты́ры ты́жн′і за мелаје́м; колы́ мелаї ізиїшôў та са‿с·і́је фасу́лі, штобы́ го́ден, абы́ хороны́ты мела́ї, абы́ не показы́ты.

Р'і́пу, колы́ кладеме р'і́пу нави́с'н′і, фа́їно јі опкôпујеме два ра́зы, ута́к са‿прывезе́ уwосны́ дôму́, до́ма са‿кладе́ јі у шур', штобы́ са ма́ло у́сушыла, а потôу јі ўбера́јеме; котра́ је дрôбе́ᵘн′ка — свин′а́м, а маї сере́ᵘдн′а р'і́па — кла́сты, а велы́ка р'і́па і́сты. Фа́їно, колы́ је суха́ — чы́неме ја́му та кладеме́ јі у копы́ц'у, загр'іба́јеме фа́їно глы́нôў, абы́ не заме́рзла, а пови́р'хы кладеме́ лы́сту, абы́ не заме́рзла н′і глы́на на р'і́п·і — стôјі́т так јак уwосены́, до весны́. Нави́с'н′і, пе́ред о́ран′а са‿розгр'іба́је копы́ц'у та но́сыме наза́д у шур' р'і́пу до кла́ден′а.

Топонімічні назви села. На́ше село́ мно́го ма́је імн′а́; ка́ждыї бе́рех ма́је свôје імн′а́. Спершу́ са‿называ́је Ла́ру (с кунц'а́ села́); потôму је Выр'х на Болоты́шче, Моча́рныї, бере́‿са Усу́ї, бере́‿са Дубрôва; из Дубрôвы їдеме́ у Сту́пы, пуд Мы́ґуру, на Мы́ґуру, на Крывены́шче са‿їде, їде на Опч'іну́, ут Пôґу́р, на Пôґу́р, у Јалы́нку, у Черету́, у Глухы́ї (тôто́ Лазы́). А сым бо́ком са‿бере́ ўже Гры́цку, Стыжере́т, Грушны́кы, Пôл′анкы́, Кырны́шныї, за Д′іло́к, пуд Д′іло́к, Гурґу́л′, Лы́лы, Крывы́ї Лаз, Пожары́шче.

Прислів'я та приказки.

Што, нема́ла ба́ба кло̂́пôту — купы́ла по̂́рос'а.
Іде́ чолôв·ік у ліс:
Ч'ім маї глубо́кô ў ліс — тым маї мно́го дрôў.
Іде́ до Сыго́та та:
С'іда́јут му на вуз̯, јак напасты́.
Колы́ злі́зе доᵘлу́ одно́:
Ч'ім ба́ба з во́за — спы́ц'ам ле́кше.

(Семенюк Іван, 40 років)

* * *

Бо́бôта Мар'і́ја, пјад'дис'а́т' і пе́ршыї гут.

Весілля. У субо̂́ту бу́де у бра́та мо́го сва́д'ба. У нас сва́д'ба са‿зач'іна́је так: іду́т молôд'і́ клы́каты на сва́д'бу. Молôды́ї іде з дру́жбôў, молôда́ їде з дру́шкôў. Запроша́јут роды́, ро́дыч'у, так до́брых туды́ тых ц·імбôру́, сус·і́д̯. Пич'у́т, вар'а́т, а далі, ў субо̂́ту попôлу́дн'у, ў час, у два мут‿са го́стыты. Но, та ў субо̂́ту ў час, у два бу́де сва́д'ба, ўтак дају́т дары́: дају́т скатерты́, јак'іс рушныкы́ туды́, вере́ты, бл'у́да, тыґан'і́; дару́јут кумы́, ро́дыч'і. Сва́д'ба де́ржыт два́цц·іт' чоты́ры ча́сы. Ігра́јут, сп·іва́јут. (А пото̂́му да́лі што шче маї каза́ты?)

Христини. Наро́дыт‿са одна́ дыты́на, та тôто́, на діспензары́. Там стојі́т жона́ wу́с·ім дин'. У wу́с·ім дин' іду́т дыты́ну ырсты́ты. Іду́т нанашкы́, по чоты́ры кумы́. Іду́т до це́рвы — там пуп ы́рстыт; у́тты їду́т дôму́ — пјут, гул'а́јут, ôто́ ыршч'і́н'а ў нас, ту́л'ко. Эсэ́ ту́л'ко ыршч'і́н'а де́ржыт, бо бурш до ыршч'і́н'а н'іч.

Несу́т і нанашкы́ дары́ то́же цы хто гро̂́ш'і, котр'і хот'а́т нанашкы́; котр'і́ н'і — несу́т лу́дыну, јаку́с оде́жу так јак кры́жму, зна́јете, но, так ото́ ту́л'ко лыш ыршч'і́н'а у нас, маї буршч не је штос на ыршч'і́н'а прыка́зуваты.

Різдво. У нас, розум·ijете, колы́ прыхо́дыт Руз'дво́, je С'атви́чур пе́шого ве́чера; тогды́ вар'а́т жо́ны грыбу́, пшены́ц·і, фасу́л' ыс слы́вамы, оселе́дец із грыба́мы; дру́ге, печу́т і к'істо пусне́ таке́, налы́сныкы вад' штос таке́, штобы́ пусне́ бу́ло. Та тогды́ ус·і ід'а́т пусне́ на С'атви́чур. Ута́к прыхо̂д'ат у кол'ады́ д'іты на пе́ршиї ви́чур, на С'атви́чур д'іты прыхо̂д'ат у кол'ады́, а на дру́гыї ви́чур уже́ їду́т jак'іс ро́дыч'і або́ ц·імборы́ до ц·імбору́, ўтак л'у́ды. Леґ'ін'і — ôто́ ўже хо̂д'ат на дру́гыї ви́чур та‿ї на тре́тыї ўтак прыхо̂д'ат.

На Руз'дво́, на С'атви́чур утак, у двана́цц·іᵘт' ча́су їдут до це́рквы, je осоно́шне, та їдут до це́рквы; дзво́ныт — іду́т до це́рквы. je осоно́шне та їду́ до це́рквы, д͡зво́нит — іду́т до це́ркви. Ута́к узара́н'і то́же; іду́т ра́но до це́рквы, ўполу́нне, ў тры ча́сы шче. Так ус·і тры дны́, так тôто́ де́ржат, што с'атку́jут та їдут до це́рквы по тры́ч'і на дны́ну.

Новий рік та Одорщі. Ўтак на Новы́ї гут ішче́ їдут в·інч'оᵘва́ты. У двана́цц·іᵘт' ча́су д͡зво́ныт у це́рквы, тогды́ ўс·і са‿беру́т та їдут так ôдн'і до дру́гых — до̂бр'і: котр'і ц·імборы́, кôтр'і jак'іс рòды́ цы не зна́jу што — іду́т в·інчоᵘва́ты. А пото̂му сут Одо̂ршч'і.

На Одо̂ршч'і ўже тогды́ хо́дыт пуп. Іде́ рас во̂ду с'аты́ты, а‿ўта́к хо́дыт хыж'і с'аты́ты, так што плат'а́т му: даjу́т бл'у́цце мелаjу́, пjад' лиї, тры лиї та хо́дыт у ка́жду хы́жу — їде пос'аты́ты. Но, дôў туї эсэ́ Руз'дво́ ўодно́ де́ржа́ло‿са (Наї не гово̂р'у туї, мо́же, а буў мы хтос сказа́ў маї наўпе́ред та бу́ла-м са‿нала́годыла говоры́ты, а jа jак так штос са шче кого́с соро̂м·іjу).

Велиґдень. У нас Велы́ґден' колы́ їде, та у субо̂ту па́ску печ'у́т жо́ны ус·і та‿ї jа із ны́мы. Та у двана́цц·іᵘт' ча́су д͡зво́ныт та‿ї je осоно́шне; ўтак, узара́н'і, ў wу́с·ім ча́су па́ску с'ат'а́т та несу́т. А́їно, пысанкы́ чы́неме, jи́їц'а чеᵘлли́н'і або́ пы́сан'і — ус'а́кыї ф·іл' цы коло́ре, цы jаґ бых каза́ла, та у wу́с·ім ча́су па́ску с'ат'а́т, але́ ў куш кладеме́ ўс'а́кого ду́же: jи́їц'а, ма́сло, сы́ра, вына́, солоны́ны, шо̂ўдор, кырнад͡за́ і шче‿ї jа́блок, па́ску, ми́д'анык — ус'а́ке што печеме́ — ôто́ ўс'е

ĭде у куш; тôтó несеᵘмé с'аты́ты. Но, потốму гóстыме‿са ĭ мы та‿ĭ ус'é — тýл'ко Велы́кден' тры дны с'аткýјеме — с'áто.

Храм церкви. Тад' јак? — ôтó так у нас, колы́ храм цéрквы, гôвóрыт‿са, колы́ ў нас храм та јак хтôс мáје рóдыч'іў на чужýм селí, прыготôўл'áје‿са про оты́ маĭ пéрш'і, прыхốд'ат; тóже ў цéрквы так је, што је осонóшне, ýтрын'а, слýжба, вечýрн'а, мырốван'а эсэ́, колы́ храм цéрквы — се ў цéрквы, а утáк, тоты́ рóдыч'і, што прыхôд'ат із дрýгых с·іл, кáждыĭ ідé до свốјіх рóдыч'іў, гôст'áт‿са і тýл'ко је хрáма.

Не је ў нас у селí так'í хрáмы, јак бувáло ў Банáт'ох. Ја вы́д'іла — там н'ід'éју чы́н'ат та, јак лыш маĭ казáлы...Ја бýду ĭ так нáдвоје, кáжут.

Як робиться масло (маслоробство). Што? Колы́ хóчеме мáсло ўробы́ты. Здốју корốву, насы́пл'у ў шуфлејí ĭмн'áты. Імé‿са, эсэ́ колы́ с‿сырóго хốч'у чыны́ты. Клáду ў шуфлејí ĭмн'áты, ĭмé‿са, ізбéру два-тры лíтеры, чоты́ры сметáны, усы́пл'у у колôт'íлку; је там такы́ĭ жбаталý нáĭмн'а, што такé, такé из дéрева ўчынéне. За одéн ф·íртал' чáса мáје бýты мáсло — однó к'íло, к'íло пјад'дис'ат' дéку ис тых тр'ох-чотыр'óх лíтеру. Ўтак бéру одéн лáвор ч'íстыĭ, мáсло ýц·ц·і збéру, а там је однó в·ідрó воды́ студéноjі ў тум лáвор'і. Клáду мáсло ôтó там, полốч'у го рас у однýм в·ідр'í воды́, ўтак ôтó ýсыпл'у гет, дрýге, по дв·і, по тры́ в·íдра воды́ та‿ĭ го дýже ýколôч'у так ч'íсто. Ўтак учы́н'у фáĭну грýтку мáсла, е, áле маĭ малá с‿сырóго молôкá. А колы́ пр'áч'у ыз готốўленого молôкá сôлóткого на мáсло — ыс тóго маĭ мнóго ўхóдыт мáсла. Ôтó тóже так са‿чы́ныт, јак і сеᵘсé, лыш тôтó з готốўленого та мáло маĭ мнóго мáсла ўхóдыт из готốўленого, јак із сырóго. Но, так са‿чы́ныт мáсло.

Як робиться сир. Клáду тóже так јак на мáсло ĭмн'áты, ôтó што збéру сметáну на мáсло — ôтó окрéме, а сыр, тôтó молôкó, клáду на сыр на шпор — погр'íје‿са мáло, тогды́ мáју ц·ідыло та сы́пл'у там — сц·íдыт‿са та са‿ўчы́ныт грýтка мáсла, тôтó сы́ра, та ôтó је сыр, так сыр чи́неме.

Пе́чення налисників. Кла́ду ма́ло дру́ж'дж'у, моло́ка́ соло́ткого, дв·і-три йи́ц'а ўбју, у́колоч'у ду́же, так'і тонк'і; ўтак бе́ру оде́н поло́нныk, што ф·іксат, так абы́ мы jакма́ї бу́ло на одну́ фа́ндылу. Та цы ўмасты́ цы ў олијы́, jак колы́ име́. Пора́с не їме ма́ї зер. Кла́ду там оде́н поло́нныk по́вен, а то оде́н налы́сныk до́ста затоўсты́ї пече[и]ме́. Ўтак ма́ју сы́ра, бе́ру та запаку́ју, так таkы́ скру́ч'у, зна́јете, та накла́ду ў те́пшу о̂дн'і ди́с'ат', так шо́ром запако́ваныї сес, сес зар'адо́м. Ўтак посы́пл'у jіх ма́ло цы ма́слом, цы ма́ло оліјом та ў бло́дер запи́ч'у та тогды́ ўтак име́ коло́ дру́гоји jіды́, колы́ је са ч'о́рба, а ја то про́то мош уже́ эсэ́ дру́гыї ф·іл'.

Як пекти хліб. Колы́ ја пе[и]ч'у хлі́ба, зва́р'у ма́ло р'і́пы, пересылу́ју цы помн'а́цкају та‿ї чи́н'у прыч'і́ну: друж'дж'і, р'і́пы ма́ло, мукы́ — чи́н'у прыч'і́ну. Увечи́р'і опкру́ју jі фа́їно, ўкры́ју ска́тер'т' та‿ї ута́к кла́ду звы́р'хы па́рну, абы́ тепло́. Дру́гыї дин' м·і́шу, посо́л'у воды́, о̂то́ то́же кы́сне м·ішене. Колы́ ўже у́кысне гор'і — кла́ду ва́тры ў печ'і, по̂д'іл'у фа́їно ў тепш'і ку́л'ко хлі́бу — цы чоты́ры, цы пјат'. О̂то́ сто̂јіт оде́н до́брыї пуча́с, до́ку ва́тра у́горыт. Ута́к кла́ду у п·іч і хліп пече́‿са. Пшены́шныї г'і́ја бы са‿п·ік пу́дрога ча́са, мела́їныї два ча́сы. Осе́ хо̂т' пшены́шного пи́[е]ч'у — чи́н'у прыч·і́ну з друж'дж'у́ та‿ї із р'і́пы, а хо̂д' і мела́їныї чи́н'у — чи́н'у прыч·і́ну із друж'дж'у́ та‿ї із р'і́пы.

Як варити картопляний суп (рі́плянку). Ч'і́н'у ја р'і́пл'анкы. Уч'і́шч'у р'і́пы ку́л'ко замно́го — два-тры лі́теры, јаґ замно́го р'і́пл'анкы чи́н'у. У́мыју ў двох во́дах, ыскры́шу, укры́шу цыбу́лі, петру́шкы, мо́рквы ма́ло, посо́л'у — о̂то́ кыпы́т. Чы́н'у ранта́ш, лы́шку маст'і, чи́н'у ранта́ш на бо̂ц·і. До̂ку фа́їныї-румн'а́ныї ранта́ш, кла́ду у р'і́пл'анку та‿ї сы́пл'у смета́ны, ку́л'ко ма́ју. Аж ма́ју маї мно́го — маї мно́го, аж ма́ју маї ма́ло — ку́л'ко је. Ото́ је р'і́пл'анка. Ту́л'ко ўс'его́ р'і́пл'анка.

Як робляться голубці. Колы́ чи́н'у го̂лупц'у ја, аж ис кацу́ты со̂ло̂ткої чи́н'у, тогды́ бе́ру р'і́шкаш'і, убју́ дв·і-тры јиц'а, кла́ду ма́ло мн'а́са, аж ма́ју у́ткы, јак'іс дв·і-тры р'і́пы

ўм·ішу, ýрисылују та зам·ішу дóворох, та ôтó с‿сôлôткоĭ капýсты чи́н'у гôлупц·і. Та‿ĭ маст'і, јаґ бых казáла ўже, із мáст'ôў, а јак чи́н'у ис кваснôĭ капýсты, тогды́ шôўдора, мн'áса свын'áчôго, ўже гôвôр'ім, та‿ĭ помôл'у та з р'ішкáшôў мелáĭнôў. (Ўже-м даўнó шо не чыны́ла та мы т'áшко казáты).

Кáша мелáĭна та‿ĭ шôўдора змôл'у мáло та‿ĭ цыбýл' та тогды́ напôўн'у гôлупц·і с кваснôў капýстôў, а с кáшôў мелáĭнôў. Но готôво.

Одяг. Ўбрáн'і так: носы́лы јак'і^{и}с жóны с ты́мы ом·іткáмы шырóкымы та‿ĭ з рукавáмы ўшы́ванымы. Ја не носы́ла ўже отý одéжу. Плáты вôўн'ан'і наўперы́д'і, назáд'і та‿ĭ кожухы́ так'і пы́сан'і. А те^{и}пи́р' ужé мáло маĭ ы́нак перибрáлы, так што не ўшывáјут тýл'ко мнóго сôб·і туĭ, на лýкт'ах. Ужé ўшывáјут лыш туĭ та‿ĭ сукн'і, та‿ĭ топáнкы, а даўнó ч'ізмы до тых плáту бýлы, ч'ізмы шче. А те^{и}пи́р' ужé маĭ топáнкы, маĭ половыч'кы́, маĭ бокôнч'і — маĭ ы́нак. Та‿ĭ реклыкы́ те^{и}пи́р' маĭ мнóго нôс'ат сес·і с коцкáмы жóны. Та сукн'і, плáты так'і с коператíвы, што са‿кýпыт, не нôс'ат те^{и}пéр', јак даўно.

Л'ýды даўнó маĭ мнóго та ў холôшн'ах ходы́лы: ў холôшн'ах, кожýх, сорôч'кы́ рýск·і так'і ш‿шырóкымы рукавáмы, знáјете, а те^{и}пи́р' ужé мнóго, што са‿перем·ін'áлы нáроды маĭ мнóго ĭ так пô-св·іцкому, а‿ĭ ужé ĭ л'ýды не нôс'ат ыс ты́мы ошы́ĭкамы шырóкымы — тоты́ сôрôч'кы́, а‿ĭ так ушы́ван'і. Јаґ бым вам занéсла мóго ч'олов·іка сорôч'ку, суды́ на грýд'ох ушы́ване туĭ тизелôво, по-нáшему кáже‿са, та надрáґы, та бокôнч'і, ч'ізмы ґум·ijôв·і.

Про вівці. Мы дéржиме ýц·і. Навы́сн'і стрыжемé; із вôўны ўс'áке‿са рóбыт: чи́неме д͡жер'гы́, кóнуры на сукмáны, на холôшн'і, светеры́ плетемé, капч'уры́ плетемé, покрôўц·і са‿чы́ныт; а котрé‿са ўже на д͡жéргу рóбыт, ôтó окрéми са‿ўберáјет, друґáје‿са маĭ тôўсто, чы́нет‿са пр'ашкы́ і так красы́т‿са, јак г'íја, кýл'ко колóре г'íја до тóго. Но, утáк перебирáјут абó аш хтос хóче так лыш у парткы́ ткáно, ôтó са лыше чч·е. Аш хôт'áк так у рýж'і фáĭно, так јак ôтó нáша, ôтáк

перебира́јут по дв·і ч'і[и]л'ады́ны або́ ĭ одна́ го́дна, лыш ма́ло маĭ пома́лы, зна́јете. Перебира́јут, ута́к јаґ го̂то́ве, с кросе́н у́ĭде, робле́не — дају́т у сту́пы. Там вал'а́јут і так то̂то́ је д͡же́рга перебе́рана, а ко̂тра́ ў парткы́ тка́на — ота́ је ў парткы́, о̂то́ не је перебе́рана, так о̂то́ па́ртка одна́ зеле́на, одна́ б·і́ла, одна́ челле́на, одна́ багре́на — так прыхо́дыт о̂то́ ў парткы́.

А покро́ўц·і перебира́н'і, што робы́ме ото́, мош ма́ло і так, колы́ ўже д͡же́рга стара́ — мош розде́рты д͡же́ргу, ыс то́го перекрасы́ты на́но̂во та мош перебра́ты покро́вец таки́ĭ маĭ, што ўже ч'орн'і са⌣чин'ат покро́ўц·і, а по ных ус'а́к'і ру́ж'і. Ота́к ро́быме з во́ўно̂ў, а што са⌣чи́ныт на холо́шн'і та на сукма́ны — эсэ́ маĭ на́друбно, са маĭ то́нко пр'аде́, друґа́је, ўтак са⌣ч'ч'е, јак полôтно́ ў кро́снах — о̂то́ то́же са⌣несе ў сту́пы та са⌣вал'а́је, а с⌣то́го је пы́нура та с то́го ро́быме кобаты́ л'у́д'ом, жо́нам та⌣ĭ холо́шн'і.

А на светеры́ — то̂то́ са⌣ўбыра́је маĭ фа́ĭныĭ, маĭ це́рок із ных та пр'аде́⌣са, за́гне⌣са у́двоје, друґа́је, а ўтак плету́т светеры́ мушч'і́нам, жо́нам, ко хто хо́ч'е, та⌣ĭ капч'уры́ так са⌣плете́, јак і светеры́. Но ту́л'ко ро́бимe эсэ́ з во́ўны.

Про мі́ру [один удій молока від овець кожного господаря]. А⌣ўта́к чи́н'ат м·і́ру та ĭду́т на м·і́ру. На м·і́ру несу́т і́сты, пы́ты, до̂ја́т у́ц·і, д'і́л'іт там моло̂ко́, ку́мпыны кладу́т, друґ'і ка́рам, бо три́т'і на к'і́ла д'і́л'ат. На одну́ уц'у́ д'і́л'ат wу́с·ім к'і́л, де до́бр'і маĭ л'у́ды са⌣склады́т, і по дис'ат' к'і́л на уц'у́, ўтак так даю́т бры́нд͡з'у по́за тым. Но, а там на м·і́р'і ід'а́т, пјут, го́ст'ат⌣са та ĭду́т до̂му́ без ове́ц ута́к пја́н'і.

Коноплі. А ыс колопы́н' полотно́ так ро́быме, што навы́сн'і с·і́јеме коло́пн'і. Улі́т'і, туды́ на Пе́тра, убыра́јеме раз б·і́лі коло́пн'і, мо́ч'іме, ута́к мы́јеме, т'іпа́јеме, ды́р'гаjеме. Ўтак пры́ĭдут зиле́н'і коло́пн'і; тогды́ то́же берем е́, то́же са⌣ды́р'гаје, т'іпа́је, ды́р'гаје. Ута́к на́ўје⌣са ку́жил' та пр'адеме́. Та упр'адеме́ та ўта́к са⌣мота́је на так'і, на пр'аж'і, сло́вом, на мотовы́лко, то ў нас пр'а́жа. Ро́быт⌣са о̂дн'і ды́с'ат' пр'ажи́ĭ. Ута́к о̂то́ са⌣зо́лыт, перeба́ч'те, а ўта́к преме́: у́схне, мота́јеме у клупкы́ рас. Но, та⌣ўта́к беремé оде́н клубо́к

ба́ўјаныĭ, оде́н пов·існ'аныĭ та дôво́рох снујеме́ м·ішанку, гово́рыт‿са ў нас: цы тры-чоты́ры сут, со́рок — хто ку́л'ко хо́че снује́‿са, а‿ўта́к и ч'ч'еме́; ўтак с то́го полотна́ шыје́ме сороч'кы́. Но так.

Пряжа. Пр'а́жа. Мота́је‿са на мотовы́лко одна́ пр'а́жа та ôто́ мош чыны́ты пр'а́жу ди́с'ат' па́сем, а одно́ пасмо́ ма́је ди́с'ат' ч'існыц'. Та на оту́ мош снува́ты два́цц·іт' ры́фу м·ішанкы, на ди́с'ат' па́сем, што пасмо́ ма́је ди́с'ат' ч'існыц', тогды́ аж је готốвого пр'а́деного ди́с'ат' па́сем, тогды́ м·ішанку мош кла́сты ў два́цц·іт' ры́фу на ôто́ уже́.

Ткацький верстат (кро́сна). Кро́сна у нас так т'і сут, што ста́тывы — пе́рше слốво ста́тывы. Ўтак је два вороты́ла, дв·і вороты́ла, збốĭч'і, по́нуж'і, на́былкы. Но, ута́к ны́чылныц·і, бе́рдо. Т'а́гне‿са оснốва, јак са‿ўснује́ на ото́, набыра́је‿са ўта́к у ны́чылныц·і, ў бе́рдо; јак са‿ч'ч'е там — ступа́је‿са, одна́ нога́ гôр'і, дру́га долу́; так там је на полотно́, а колы́ ч'іновате јаке́с са‿чы́ныт, тогды́ чоты́ры пốнуж'і тре́ба; там тогды́ чоты́ры рас г'іја ступа́ты зар'адо́м нога́мы. Но, так'і ôто́ ў нас кро́сна.

Буў у нас оде́н уч'ітел', ка́же: "ынкы́ машы́на д'е а́ста н-ам вызу́т!" [рум. încă maşină de asta n-am ăzut "такої машини я ще не бачив!"], јак увы́д'іў, јак'і кро́сна.

Та шче је до то́го по́так, ц·іўкы́. По́так ма́је одно́ ко́лесо та‿ўта́к с·і^{и} насу́кујеме ц·іво́к: ба́ўјаных, пов·існ'аных — јакы́х г'іја. Но, што шче маĭ? Наĭ ішче́ нагада́ју. — Бурш н'іч.

Одяг домашнього виробу. Јак са‿у́ч'ч'е, то́же преме́ полотно́, зо́леме та ута́к, јак сухе́, та кра́јеме сôрôч'кы́, ґа́т'і; то́же жôн'і сôрốч'ка ци чôлов·іковы, лыш што г'іја ўже с‿то́го полотна́ ро́быме.

Жонốч'у сорốч'ку кра́јеме ў чоты́ры по́лы: је два клы́на, а дв·і по́лы: рукавы́, ута́к са‿ўшыва́је дарапкы́ на пли́ч'і, ўтак туĭ обм·іткы́, ўтак туĭ, ту́ĭкы ĭ зи́ло эсэ́— чил'ады́нска сорốч'ка. Мушчи́нска сорốч'ка то́же так у чоты́ры по́лы кра́јана. То́же прыхо́дыт клы́на та‿ĭ дв·і по́лы. Ото́ ушыва́је‿са на гру́д'ох,

ушыва́јут‿са ки́зел'овы, ушыва́је‿са ошы́јок. Но, сесе́ мушч'і́нска соро́ч'ка.

Ґа́т'і ту́л'ко са‿кра́је то́же у чоты́ры по́лы, аш тоўсты́ў чо́лов·і́к, аж маў сухы́ў — мош і лыш у тры по́лы, так што дв·і́ по́лы прыхо́д'ат‿са ц·ілі́ на о́б·і ґа́т'і: на одно́ одна́ по́ла та‿ў на дру́га, а одна́ са‿ко́ле та кл'ы́ны сут. Но, ышшы́је‿са, шы́је‿са: долу́ са‿зару́быт у зупкы́, ў ро́ўты, суды́ са‿шы́је го́р'і, го́р'і ного́ў то́же зупкы́ цы за́ўгла та га́шнык.

Кисла капуста. Мы колы́ капу́сту кладеме́, але́ пе́р'ш'іў рас, навы́сн'і, с'і́јеме роса́ду, ута́к садыме́ окре́ме, не ў мелајы́, бо маў л'у́быт сі[и] окре́мы, јак у мелајы́. Ко́племе, по́леме, ута́к ywосены́ руба́јеме, кладеме́ кы́слыты. Г'і́ја бо́ч'ку у́парыты хо́д' двы́ч'і, л'у́де[и] до́бры.

(Бобота Марія, 51 рік)

* * *

Село РЕМЕТИ

[Касета №9 А]
Записано 28 вересня 1963 р.

Бринзан′у́к Іл′а́на, ро́д͡жена ты́с′ача ди́ўјат′сто чотирна́ц′ц′атого го́да.

Пе́чення хліба. Пе́рвиї рас прос′і́ју муку́ і пото́му кла́ду дру́ж͡дж′і там і рошчина́ју дру́ж͡дж′і у во́д′і те́плуї і зат′і́м то стоји́т там оде́н час або́ пу́дрога ча́са — дру́ж͡дж′і рошчине́ʷн′і у муц′і́, а зат′і́м зам·і́шују хл′і́п. Кла́ду со́ли у хл′і́п і зам·і́шују јего́ так, шоби́ буў до́бре вы́м·ішаниї, а по́т′і́м кла́ду јего́, шобы́ ви́кис. А јак ви́кисне, то пригото́ўл′ају ўже у печи́ ого́н′, шчоби́ гор′і́ў і јак ви́жу, шчо нагор′і́ў ого́н′, то бе́ру (у нас ка́жут‿с′а тепш′і́), кла́ду ў те́пшу і пото́му шче росте́ — ки́сне. Јак ви́киснениї і ого́н′ ізгоре́ниї, вит′ігају ўwон ого́н′ — жар і го кла́ду ў п·і́ч і позира́ју, шчоби́ до́бре загн′і́чениї. Јак с′а‿загн′і́тит, пото́му закрива́ју п·і́ч і там два часа́ тре́ба, шоби́ стоја́ў і ўсе.

Ва́рення борщу. Но, боршч пригото́ўл′аје‿с′а так: бе́ру морко́ў, питру́шку, коро́ла́ву, то ўс′о помы́ју, поруба́ју і зату́м бе́ру капу́сты н′емно́го и пото́му кла́ду ў н′ого́ по́ ўку́су со́ли, ку́л′ко тре́ба до н′о́го покла́сти і кла́ду шче мн′а́са — то́то́ је до́сит′. Јак с′а‿згото́вит боршч, јак с′а‿зварит боршч, јак је гото́виї боршч — та чи́н′у невели́киї на н′о́го ранта́ш. Ма́сты і муки́ та ўчи́н′у ранта́ш, а зату́м пото́му бе́ру јого́ на́бук. І коли́ кла́ду на стул ўже јісти — кла́ду сме́ʷта́ну ў н′о́го.

Як робити галушки. Галушки́ јак ро́бл′у з р′і́пы (із карто́пл′і, јак у нас ка́жут), то ва́р′у карто́пл′у і пото́му бе́ру јиј і пото́пл′у ји — по́мн′а́цкају, зна́јете, і пото́м кла́ду на та́блиц′у до к′і́ста, кла́ду муку́, ја́ц′а у н′о́го, сул′; зам·і́шују до́бре͡и, шоби́ бу́ло зам·іше́не; і јак зам·іше́не до́бре, то бе́ру на так′і кусо́чкы, руба́ју кусо́чкы з н′о́го, кла́ду у середи́ну ле́квар і јого́ з ле́кваром пригото́ўл′а́ју — скла́ду ў рака́ш та пото́м

кла́ду јего́ вари́ти і затốпл'ују са́лом або́ ма́ст'ôў і ўсе.

Як робити мармеляду (повидло). Мармола́да іс слиў. Збира́јемо сли́вы, поку́чимо јіх, кусточкы́ береме́ на́бук, а сли́вы на́бук і потốму береме́, ме́леме крус маши́ну ту до мн'а́са, ме́леме і кладиᵉме́ на (у нас је кутлы́ так'і вели́к'і) то, кладиᵉме́ ў тот коте́л вари́ти јего́. Варимé до́ти, до́ки не загу́сне ун, шоби́ буў густи́ї. Коли́ ви́деме, шо пе́рвыї рас уже ун гу́сне-гу́сне, потốму додајеме́ до н'о́го са́хар'у, курочкы́ і гвозди́кы. А јак гôто́выї уже ле́квар, то склада́јеме у банкы́. То ўс'о.

Як пекти курку. Јак зар'і́жу ку́рку та јіјі́ бе́ру полови́на, розр'і́зују так о: туї јак крыла́ розр'і́зују, і ст'іга́ју шку́ру доᵘлу́ із не́јі, а дру́ге поруба́ју, кла́ду полови́на із ма́ст'ôў, шоби́ то при́гун переᵘсма́жило с'а, а полови́ну кла́ду на су́пу, шоби́ ї су́пи бы́ло, шоби́ бы́ло ї такốјі. А ту шку́ру бе́ру, заши́ју јіјі́, лиш ли́шу туї, де ши́ја је, а там, де-м перерубáла — та јі заши́ју, приготôўл'а́ју до не́ᵘјі на́ч'інку (мы так ка́жеме). Но, та приготôўл'а́ју на́ч'інку: бе́ру хл'іб б·і́лиї, мốчу у вốду хл'іб б·і́лиї і потốму кла́ду пеᵘтру́шку, пи́рц'у, ја́їц'а, часно́к і леге́ᵘн'і у́ццы до ку́ркы. То ўс'е јако́ поруба́ју та‿ї на́бју у ку́рку тоᵘту́, ши́ју і потốму кла́ду јі вари́ти неᵘмно́шко, а заты́м кла́ду јі у бло́дер, у шпо́р, у бло́дер кла́ду, шобы́ вы́пикло. І поруба́ју так на кускы́, покла́ду‿д мн'а́сови, іт тốму дру́гôму, шо-м сма́жила ў теґа́ни.

Кла́ду‿д мн'а́сови, коло́ мн'а́са то́го приготôўл'а́ју картốпл'у то́же. Кла́ду картốпл'у і приготôўл'а́ју; кла́ду коло́ мн'а́са картốпл'у і кла́ду по кру́скови ис то́го, на́чин'а то́го, і мн'а́са, сала́т коло́ н'о́го там, дејак'і там небу́т' парадички́: папры́ґа, ốгуркы, цибу́л'у покры́шу ў сала́т тот і у што-то ўсы́пл'у, со́л'у і заты́м кла́ду то на сту́л, так шоб бу́ло приготốўка коло́ мн'а́са.

Квочка. Бе́ру ја́їц'а, убеᵘра́ју, шобы́ бы́ли ја́їц'а ўс'і дốбр'і. Позира́ју јіх на со́нци або́ при ламп·і ве́чером. Јак је на јаїц'о́ви хôру́нка така́, то значи́т, шо оно́ до́бре је, то ста́ўл'у пут кло́ᵘчку. Ста́ўл'у пут кло́ᵘчку, кло́чка сиди́т три ты́жн'і і

потôму вивóдит там курчáта мал'í.

А курчáтам пéрвыї ты́жд·ін' дajý сы́ру і молôкó, а дрýгиї ты́жден' пак ужé дajý jім із мукы́, чи́н'у, дóкы не ви́ростут вели́к'і, шо ўже мôжут мелáї jíсти, то дajý мукý. Jак ужé мôжут там у с'ім ты́жн'у, у wýс'ім мелáї jíсти, то дajý мелáї.

Пуїкы́ тóже так: бéру jáїц'а і стáўл'у пут клóᵘчку (на пуїкáх сиди́т чоты́ри ты́жн'і). У чоты́ри ты́жн'і вихóдит, пôза ты́жд·ін', пýїчата мал'í. Бéру та у сп·ірт санітáр (рум. spirt sanitar "санітарний спирт") мôчу jім лáбу (кáждиї дин' два рáз рôбл'у так), а у ты́жден' ужé потôму перестajý — не мôчу. Пýїчата маї бýрше jід'áт ут цибýл' п·íр'а — ут цибýл', то шчо нарôстáje, п·íр'а, то кры́шу jім і із мукôў рôбл'у, тóже сыр із молôкá рôбл'у. Сыр із молôкá і п·íр'а тôтó приготôўл'ájу jім íсти, дóки не вы́ростут маї вели́чк'і там у пjат'-ш'іс' ты́жн'у. У пjат'-ш'іс' ты́жн'у дajý jім хл'іп мочéныї íсти, дóки назáт не вы́ростут маї вели́к'і, шчобы́ мáли хôт' там три м·íс'ац'і, а потôму у три м·íс'ац'і дajý мелáї.

Кухонне начи́ння (посуд). — *Що має одна господиня у хáті?*

— Шо там такé, узнájет‿с'а, шо шчо мáje однá господи́н'а. Трéба, шобы́ мáла млени́ц' мн'áсо молóти, а потôму млени́ц' до пéᵘрц'у (jак с'а‿ў нас кáже), млени́ц' до сáхару, млени́ц' до мáку, до парадычкы́ млени́ц' і потôму ўс'áк'і, шо с'а‿приготôўл'áje, гóршкы маї мал'í, маї вели́к'і і ў тум, шо с'а‿рóбит рантáш, шо с'а‿печé плач'íнта ў них (у нас кáжут плач'íнта). Так, ну шо шче?

Як робити плачінту (паляницю). Плач'íнту так рôбл'у: клáду молôкó, jáїц'а; розбивájу дóбре молôкó та‿ї jáїц'а і потôм клáду сáхар'у неᵘмнóго, мукý там клáду, росколôчу мукý і зачинájу печи́ у олójеви абó у масти́. Jак печи́н'і — готôв·і, то приготôўл'ájу сыр абó приготôўл'ájу лéквар. Мáшчу jіх лéкваром і закôчуjу jіх так.

У сыр тóже трéба клáсти jáїц'а, вóнілі і курочкы́.

Клáду молôкó. Jак іздôjу — молôкó клáду. Клáду молôкó у скл'áнку — у боркáн абó но, сохтýjут бы́ти копáн'і

(так ми назива́јеме), так'і із гли́ни, зна́јете, рôбле^{и}н'і, то кладеме́ там молôко́ імн'а́ти. Молôко́ іме́‿с'а, ви́рхн'е молôко́ — сметáну ізбира́ју гет, а то дру́ге назива́је‿с'а самукы́ша (но у нас так ка́жут). Самукы́шу кла́ду у го́ршча і кла́ду го на шпор, так із кра́ју', штоби́ неско́ро с'а‿вари́ло, шоби́ пудогр'і́ло‿с'а лиш до́бре. Потôму бе́ру ц'ідúло, то шо с'а‿ц'і́дит, і проц'і́жују јего́ у то або́ ў тіфо́н кла́ду. У тіфôн'і маї́ до́бре, шо с'а‿ц'і́дит. Кла́ду ў тіфо́н, то оно́ с'а‿проц'і́дит; тот сыр ста́не твердыї́, потôму приготôўл'а́ју јего́ до чо́го тре́ба або́ пе́чу јакéс' к'і́сто, або́ вар'ý дашчôс', або́ ше галушкы́ с к'і́ста — шчо-небу́т'. То ўс'е.

Вирощування і маринування огірків. Навúсн'і пере^{и}ро́беме до́бре зúмл'у, де с'а‿кладу́т ôгурку. Учúн'у гр'а́тку таку́ неве^{и}лúку, на пјад·іс'ат' це́нту заширôку, і потôму чúн'у отакúї ја́рочок насередúн'і тôјі гр'а́тки. Учúн'у ја́рочок і там ста́ўл'у гнôју у тот і кла́ду ў wирх ôгуркы. Ôгуркы кла́ду так: зе́рно ў зе́рно там пјад'-дúс'ат' це́нту. І јак онú пудроста́јут, то ја јіх кôпл'у ўтак, у дру́гиї рас, у тре́т'иї рас. Потôму ты́чи^{е}ме мы. Прино́симе у́тты ва́вербàлу з л'і́са так'і тычкы́ стр'апа́т'і і на них накла́дујеме дôўт'і тычкы́ і так накла́дујеме, шоби́ онú стоја́ли там. Јак уже́ за́чнут цвúсти, за́чнут чинúт‿с'а ôгуркы, то збира́ју ôгуркы тоты́ і хôчу кла́сти — приготôўл'а́ти јіх на зúму.

Покла́ду јіх у ро^{у}пу́, шоби́ стоја́ли; ве́че^{и}ром покла́ду — ра́но јіх кла́ду уже́ ў скл'анкы́, у ро^{у}пу́, у соле́ну вôду. Стоја́т у соле́нуї вôд'і; ра́но јіх помы́ју і потôму кла́ду јіх у скл'анкы́ і ўкла́ду на ных с'і́роп — тот, шчо онú с'а‿приготôўл'а́јут. Кла́ду там дубо́ве лúст'а. Приготôўл'а́ју то лúст'а там, кла́ду пе́^{и}рец, ізвар'ý јіх, а на ка́ждыї л'і́тер воды́ кла́ду одну́ лы́шку са́хару і лы́шку со́ли... Налива́ју јіх і ја́жу. Потôму покла́ду јіх (гôр'а́чôў водôў налива́ју). Так јак ізвар'ý ту вôду, ўтак гôр'а́чôў јіх налива́ју і ја́жу јіх, пôкла́ду, шоби́ стоја́ли.

Вирощування і квашення капусти. Пôс'і́чену і нес'і́чену так: одéн шор с'і́ченôјі, а одéн шор ц'іл'і́.

Капу́сту то́же. (Јак с'а‿садúт тре́ба каза́ти?). Капу́сту

то́же так. Пригото̂ўл′а́јеме зи́мл′у, де маї до́бра зимл′а́. Там ји садиме́. Весно̂ў расс′і́јеме ји у гр′а́тку, шо маї мно́го, а пото́му ме́чыме з гр′а́ткы, бере̯ме́ з гр′а́ткы ўwон то чи́неме так′і́ јамкы́ або́ не чи́неме јамкы́, лиш так тако̂ї садиме́ ји па́л′ц′ом або́ іс тим б·іґар′о́м садиме́, так штоби́ бы́ла два́ц′ц′іт′ це́нту або́ три́ц′ц′ат′ це́нту одна́ уд о́дно̂ји широ́ко.

Ко́пле̯ме ји рас, у дру́гиї рас капу́сту о̂с′ін′у, пото́му проло̂мн′ујеме ли́ст′а із не́ји то шчобы́, а јак паду́т на н′у (је червакы́ так′і, шчо паду́т на н′у), то мы звы́кли присипа́ти або́ ро̯у́по̂ў — соле́но̂ў водо̂ў — так побры́скати по них або́ је по́ро̂х те̯пи́р, тої шчо присипа́јеме. А пото́му руба́јеме ји о̂с′ін′о̂ў, харме́ ји, шчоби́ бы́ла фа́їна, така́ чи́ста, ко̂тру́ кладиме́ ц′іл′і́ голо̂ўка́ми, а ко̂тру́ руба́јеме (је ў нас д′ало́ви так′і вели́к′і, што с′а‿д′алу́је так, руба́је‿с′а, зна́јете). Наруба́јеме, то у бо́чку кладиме́ так: кла́ду ја из ду́ба ли́ст′а на спут, хри́н′у та‿ї бобо́ве ли́ст′а, км·ін і сті́л′ки. На спут то накла́ду ўс′о ї попри́ґа гур′ка́. На спут покла́ду дубо́ве ли́ст′а і хри́н′у покла́ду там, а пото́му кла́ду оде́н шор капу́сты то̂ји крыше́но̂ји, ру́бано̂ји, а оде́н шор кла́ду ці́лих голо̂во́к, а пото́му наза́т оде́н шор дын′, оде́н шор ц′і́лих голо̂во́к, до́ки не је по̂ўна бо́чка. І за ка́ждым шо́ро̂м присипл′а́ју км·і́ном і пе̯́рц′ом та‿ї бо̂бо́ве ли́сц′а — ка́ждыї шор, ку́л′ко кла́ду, то ка́ждыї шор присипа́ју іс су́л′о̂ў.

Про вівці, вовну та вовняні вироби. Мы јак держа́лы стры́шкы, то так. Стры́шка дају́ два хусны́: дају́ моло̂ко́, бры́нд͡зу дају́ і дају́ во̂ўну. Із моло̂ка́ роби́ли-сме бры́нд͡зу, у́рду і моло̂ко́ сме-хосну̯о̯ва́ли. А з во̂ўны весно̂ў, јак у́ц′і хо́т′ат отходи́ты у л′і́с на посо́вишче, то стрижеме́. Стрижеме́ і во̂ўну ту збира́јеме і кладеме́ ји мы́ти (у нас ка́жут па́рити). Берем́е во̂ду гор′а́чу і во̂ўну кладеме́ у суди́ну то̯ту́, де бу́де с′а‿па́рити то̂ў водо̂ў гор′а́чо̂ў — там посы́племе; она́ стојі́т там два-три ча́сы, а затым́ ідеме́ на во̂ду ји мы́ти — на р′і́чку, де ма́јеме во̂ду у по̂тук або́ у р′і́чку ідеме́ мы́ти. Помы́јеме, вы́схне, пото́му скубеме́ во̂ўну. А јак поскубеме́ (је ў нас шч′і́ткы́ так′і́ велик′і, з дро̂ту — дрот′ан′і́ шч′і́ткы́, де с′а‿ды́ргаје та во̂ўна) — переды́ргаје‿с′а. Бере́‿с′а во́лос (у нас

ка́же та вбўна пе́рша та‿ї дру́га вбўна), во́лос уст'уга́јеме до̯лу́, а дру́гу вбўну лиша́јеме на и́нше.

Јак чи́неме ковбр (д͡же́ргу ў нас говбр'ат, д͡же́ргу), то хосну́јеме ўс'у разо́м ји — іс тбў дру́гбў і іс пе́ршбў — пере̯ди́ргајеме ји фа́їно ўракашо́м, шчо не знима́јеме лиш сами́ї во́лос, і потбму пр'ади̯ӗме́ ји. Попр'ади̯ӗме́ фа́їно і красиме́ ји ўс'а́кыми краска́ми. Покрасиме́ ўс'а́кыми краска́ми та потбму поснујеме́ і начина́јеме тка́ти — чини́ти кôво́ры з них. А мно́го с'а‿чи́нит з н'о́го (у нас ка́жут све́тер), све́теры. То́же пр'ади̯ӗме́, поску́беме фа́їно, поди́р'гајеме і бере̯ме́ пе́ршу вбўну лиш на све́тер; дру́гу лиша́јеме на́бук, а пе́ршу бере̯ме́ та пр'ади̯ӗме́ і скла́дујеме дв·і ниткы́ ўрака́ш. Помаха́јеме, кру́те̯ме ји, маха́јеме дв·і ниткы́ ўрака́ш і потбму начина́јеме пле̯сти́ све́тер.

У нас маї мно́го плету́т із рука́ми. Мно́го шче мно́го с'а‿чи́нит тако́го. У нас шôс' чи́н'ат‿с'а ујош'і, блу́ск'і, холбшн'і. То́же то пр'ади́‿с'а разо́м вбўна, не̯ не̯бере‿с'а пе́рша та дру́га вбўна, разо́м с'а‿пр'ади́ і пе́рша вбўна, тул'ко на оснбву кладе́‿с'а тонка́ вбўна, маї то́нко с'а‿пр'ади́, а на ткан'а́ кладе́‿с'а маї тôў ста́, уже́ јак ччеме́, то маї тôў ста́. Пôза́ тым несе́‿с'а у сту́пы (так назива́јем), де с'а‿бје тôто́ сукно́. Јак с'а‿вы́бје, вы́схне — чи́н'ат із н'о́го холбшн'і, wу́још (приготôў л'а́јем д'ил'а зыми́ л'у́д'ом).

Вбўну беремé, мы́јеме вбўну, потбму ји су́шиме, скуби̯ӗме́, јак ка́жут, і переди́р'гајеме фа́їно — бере̯ме́ пе́ршу вбўну. Пе́ршу вбўну бере̯ме́ на кôwо́р і попр'ади̯ӗме́ ји, шоби́ не бу́ло тбўсто пр'а́дено, так на́тôнко. Оснбва кладе́‿с'а іс колопи́н'.

Коноплі. То́же іс колопи́н', с'і́јеме колбпн'і і вы́береме јіх; тоты́ колбпн'і мо́чиме ў вбду, потбму ц'і́племе, а потбму ди́р'гајеме на шч'і́ц'ц'і (то́же на туї, шчо‿ї вбўну ди́р'гајеме) і пр'ади̯ӗме́. Кладе̯ӗме́ дв·і ныткы́ ўрака́ш на оснбву, шо с'а‿снује́, а тка́ти — ччеме́ ус'а́кыми краска́ми јіх, так.

Ткацький верстат (кросна) та його частини. Навива́јеме кро́сна пе́ршиї рас. Там је воротѝло; на то вороти́-

ло кладиᵉмé пр'áжу тôтý, а заты́м пак вјемé так ц'іпкы́ — ц'іпкы́ назива́јет‿с'а. Но јак наўјемé гôтóве, то пéршиї рас ідé черéз ни́чилниц'і. Кладиᵉмé у т'і ни́чилниц'і, а потôму бéрдо. А бéрдо кладиᵉмé потôму у (не знáју, јак с'а‿ўже назива́је то, шо с'а‿чче) ... у нáбылкы, у нáбылкы і прија́жиᵉме фáїно јогó до вороти́ла дрýгôго, до сéго зáдн'ого, де сидиᵉмé, прија́жиᵉме тоты́ ниткы́ так і потôму начинáјеме ткáти.

Јак им-казáла, вôўну пр'адиᵉмé, мы́јеме пéрвыї рас, а потôму... розбôјі з дéреᵘва.

Крóсна з дéрева с'а‿выробл'áјет. Чи́нит‿с'а вороти́ло однó — зáдн'е, вороти́ло дрýге — пеᵘри́дн'е. То пеᵘри́дн'е вороти́ло је наоскрус' вы́дôўбане, шобы́ полотнó круз' н'óго проходи́ло, а се зáдн'е не је вы́дôўбане, лиш крýтит‿с'а на н'ôму. Крýтит‿с'а, мы назывáјеме бáпку (так јі назива́јеме, ту, шо крýтит‿с'а), а кôлô н'óго је дрýгыї, кáжеме д'íдык, тот шо, шо ўже бáпку тôтý кладиᵉмé у н'óго, д'íдык, то бáпку ту крýтиме. Јак накрýтиме, то мáјеме мы, кладиᵉмé такы́ї бýчок, знáјете, там, шобы́ держáло вороти́ло, бы онó с'а не роскрýчувало.

Прыпушчáјеме, так назывáјеме мы јегó. На крóснах пôнуж'і, јáжеме ничилниц'і до пôнужу; мош і два пôнуж'і, мош і чоты́ри пôнуж'і, і шчо хóчеме, јак хóчеме ткáти. Хóчеме ткáти д͡жéргу — два пôнуж'і лиш. Алé сôхтýјут і ў чоты́ри пôнуж'і ткáти. Полотнó тóже у два пôнуж'і ччемé. Ц'іпкы́ до тóго прихôд'ат, там збôїч'і, шчо јіх дéржат тоты́ крóсна, чóпык, а потôму је пóтак, мы назывáјеме, там, де с'а‿сýчат тоты́ ц'іўкы́.

На ц'іўкы́ насýкујеме ниткы́ тоты́ і кладиᵉмé ў чôўнык. Іс чôўныком зачинáјеме ткáти.

Коноплі (продовження). Колôпн'і с'íјеме веснôў. Нас'ін'а вибирáјеме ї с'íјеме веснôў. Јак они́ ізы́їдут, ви́ростут вели́к'і, то нáдвоје бериᵉмé: је б·íл'і колôпн'і та‿ї је зилеᵘн'і колôпн'і. Б·íл'і с'а‿берýт. Б·íл'і колôпн'і бериᵉмé сéред л'íта. Бериᵉмé ў јýнијов·і, зеᵘли́н'і беремé ў áўґстови, кони́ц' áўґуста. Из б·ілых, мóчиме б·іл'і колôпн'і і потôму ц'іпáјеме јіх, а

потôму ди́р'гајеме. Но, јак у́беремé јіх зели́н'і колôпн'і, тóже намóчиме. Пéрвыї рас нас'ін'а з них ізбериᵉмé, кладиᵉмé схну́ти; із зилéних нас'ін'а, із б·ілых нас'ін'а ны́је, а з зилéних је нас'ін'а. Зели́н'і бериᵉмé нас'ін'а доᵘлу́, шобы́ бы́ло на дру́гиї гут с'іјати і потôму јіх кладиᵉмé мочи́ти. Стоја́т у мочи́л'і ты́жден', алé у ты́ждін' јіх бериᵉмé ўwон, вы́сушиме і за ту ц'іпа́јеме так, јак і б·іл'і ц'іпа́јеме, поди́р'гајеме, то начина́јеме пр'а́сти.

Пр'адиᵉмé пов·ісмо окрéме, клóча окрéме. Пов·ісмо у нас ізвы́клы чини́ти р'а́н'т'а дл'а л'уди́ї — спу́дн'е р'а́н'т'а абó чи́неме верéты с тóнкого, а с тôўстóго маї бурш хоᵘсну́јеме на м·іхы с клóча.

Клóча пр'адиᵉмé окрéме — то ўже маї тôўстé, то маї бурш хоᵘсну́јеме на м·іхы абó снујемé таки́ на покрôўц'і так'і, шчо кладиᵉмé на подла́ш та з р'андéр чи́неме потôму по н'ôму м·іхы та‿ї ус'о.

Бринзанюк Іляна, 47 років)

* * *

Ја јем Морóз Васи́л' Јур, рóдиў‿с'а тис'ача у́с'імсто диўјанóсто диўја́того, дицéмбра два́ц'ц'іт' четвéртого.

Дитинство та юнацькі роки. Мы бы́ли б·ідн'і, беззымéл'н'і. Земл'і з'ме не ма́ли. У мóго н'а́н'а бы́ло нас — мóјіх бра́т'іў і сестéр — бы́ло у́с'ім нас і мы бы́ли б·ідн'і. Потôму чоты́ри ўмéлли, а мы чоты́ри, кôтр'і бы́ли маї стар'і, мы с'а‿оста́ли. Так што муї мéншиї брат, што теᵘпи́р' ма́је ш'іздіс'ат' і одéн гут, тот је маї молоды́ї од мéне, котри́ї жи́је шче‿ї ни́н'і. Дру́г'і дв·і сéстры, што бы́ли — тоты́ ўмéлли. Так што мы теᵘпи́р' јез'мé два бра́т'а, нахóдеме‿с'а.

Жит'а́ на́ше бы́ло ду́же т'ашкé. Мы ру́но, ја ру́но іᵘз мóјем н'а́н'ком, ру́но з'ме-служи́ли у тих мошéр'іў, у т'абу́ру — служи́ли-з'ме у Т'а́чев·і Вели́кум, там у тых іᵘз скóтом, іᵘз волоўн'ôў', јак с'а‿ка́же, із уц'а́ми. Мóје жит'а́ ўс'е переїшлó аж до два́ц'ц'іт' однóго гôду; коли́ ја маў два́ц'ц'іт' і одéн гут

ру́но, ja буў пастыр' — ру́но-м то з‿уц'а́ми, то і^{и}з ма́ргоў. Так што ja пушо́ў, ус'імна́ц'ц'атого го́ду-м пушо́ў бы^{о}ў у кату́ны.

Про Першу світову війну. Ма́ў-им ус'імна́ц'ц'іт' го́ду і мене́ ўз'а́ли мад'а́рс'к'і у Мад'а́ршчину. Тогды́ бы́ла воіна́, то́та што бы́ла Пе́рва воіна́; тогды́ і мене́ захва́тило, што на́чала‿с'а воіна́ ў чотирна́ц'ц'атум го́ду і мене́ захва́тила ус'імна́ц'ц'атого го́да, што ja пушо́ў у воіну́. У воін'і ja там не^{и}мно́го бы́ў , бо закончи́ла‿с'а ус'імна́ц'ц'атого го́ду воіна́, аібо́ шче-м і ja заста́ў, што шче‿і мене́ повели́ он' туды́ — аж у Іта́лію.

Ja у Іта́ліі бы́ў за ...; бы^{о}ў-им у Іта́ліі чоты́ри м·іс'ац'і; у окто́ўбра воіна́ закунчи́ла‿с'а там і ja приішо́ў домо́у. І коли́ ja приішо́ў домо́у — до́ма ў нас не^{и} было н'ійа́кого стро́ja. Мад'а́ры уста́ли‿с'а туды́, румы́ны заходи́ли с'уды́, не могли́ заіти́, так што румы́ны ста́ли грани́цеју ту́ікы на Кы́мпулу́нг, у До́ўто По́ле^{и}, так што там бы́ла Румы́н'ija, а ўже туі бы́ла Мад'а́ршчина, там до двац'ц'а́того го́ду, jак с'а‿ру́шило, што колы́ румы́ны заішли́ аж до он до Пе́шту, сим бо́ком. Заішли́ аж до Пе́шту і тогды́ с'а‿установы́ла пак грани́ц'а, што ўстанови́ла‿с'а грани́ц'а туі, што се^{и}се́ с'а‿о^{у}ста́ла Румы́н'ija, а то́то уста́ло‿с'а Че́х'ija, а Мад'а́ршчина о^{у}ста́ла‿с'а на сво́јум терито́р'ijоў. Так што мы, коли́ приішли́ із воіны́ ус'імна́ц'ц'атого го́да, туі бы́ло таке́ jакёс' пер'ijо́да і ja быў тогды́, мы тогды́ ста́ли і бы́ли-з'ме у Кра́сноі Га́рд'і, котр'і з'мегаткова́ли на́ше се^{и}ло́, котр'і з'ме-приішли́ з воіны́, што абы́ не^{и}..., бо тогды́ ду́же мно́го кра́ли сопоне́^{и}ц'к'і і вы́тты, с то́ji бо́ку, ус'і ішли́ та куди́ мож было́, тото́ ўкра́ли гет — ци ско́та ўкра́ли, ци што-небу́д', тото́ ўс'а́чено забира́ли, а мы...

[Касета №9 В]

Село та деякі топонімічні назви. На́ше село́ с'а‿находыт так: на во́сток, іде́ Супу́нка. Із Сопу́нко́ў мы с'а‿граничиме́. Туі, на пу́ночи, туі с'а‿граничиме́ із Беди́ул'бў — туі ма́јеме грани́ц'у. Туі граничеме́‿с'а іс си́ми, з д'ілом, jак с'а‿ка́же, д'іл, шо с'а‿пере^{и}хо́дит до Са́ту Ма́ре, так што с'іс'і го́ры туі, jак у нас с'а‿го́во́рит, што, туі ка́же‿с'а, выц'ц'і, jак

гôвóриме, Мáркусôво. Зáшто кáже‿с'а Мáркусôво? Тôтó бы́ў одéн тáмка мôшéр, што ун бы́ў — тôтó јогó бы́ло м·íсто — Мáркус', а ў тых бы́ло назáд дрýге, кáже, Кереги́д' — Дóпшово. Тôтó Дóпша одéн бы́ў, тôтó ўс'і бы́лы тоты́. Назáт бы́ли туї так'í јиўрéјі, што бы́ли велы́к'і ґáзды, то, кáже, ўже је Шмеригáјемôво, тôтó је Нýхôмово; тôтó је, кáже, тôгó, так што оны́ сôб·í наклáли ї́мн'а на свôјі зи́мл'і. Так што оны́ на свôјі зи́мл'і сôб·í наклáли ї́мн'а; так што тýл'ко с'іс'í не гôдн'і перем·ін'áти, бо тôтó је, каж'íм, с'іс'í д'ілы́, тôтó, кáже, сут с'іс'í гóры, јак кáже с'а, Нересéн. Тôтó Нересéн, то ўже не знáју, позáт чóго говóрит‿с'а, што ун је Нересéн. Отóж је малы́ї Нересéн, тôтó маї малá Кы́чура; Фенеги́д' — Фéн'іў гет'. То там бы́ло јакéс' такé, јак ја чуў, што бы́ло там, мнóго бы́ло — с'іс'á хáшча смерикôва. Та за тôтó оны́ поклáли, что Фенеги́д', што тôтó с'а‿нахóдит Фенеги́д'. Дáле Кáм·ін', то, кáже, Кáм·ін' Сôпôни́ц'кыї, бо тот је, с'а‿нахóдит у хýтори Сôпôни́ц'кум, аїбó вы́ц'ц'і ви́тко го скóро — вы́ц'ц'і го ви́тко. Ўтак туї однá је Кы́чура — с'іс'á Ди́бр'а тýїкы. Так што с'іс'í м·істá оны́ так брáли усé по тôму, што јак оны́ с'а‿называ́јут, пôзá л'уд'ми, кôтр'í бы́ли стипы́н маї даўнó — стипы́ни, та тôтó кáже "мóје је".

Лісова робота У нáшых л'ісáх ростýт дрывá: букôв·і, дубôв·і, смерéкы, топôл'і — ус'áке је тýїкы дéреᵘво. Так што ја рубáў дрôў мнóго. Мóже тýл'ко не рубáў н'ікó, кýл'ко ја іх пôрубáў — тых митрý. Ја вы́рубаў туї у ôднýм м·íст'і за ôднó л'íто одны́ ди́с'ат' гектáру. Так што мы рубáли метры́, мáли-с'ме выд мéтра сто ли́јіў. Та тôтó мы рубáли так: убалимé бýка і попылемé го, потôму кóлеме і склáдујемè ў жер'áду.

При́їде ґаздá, коᵘмý рóбеме, та аж ви́дит, што из'мé-зробы́ли дóбре, та не кáже н'ічóго. Аж ви́дит, што штôс' маї недóбре — іст'ігáје доᵘлý. Іст'áгне там із ди́с'ат' мéтру одéн мéтир т'áгне гет, бо кáже — недóбре-с' ізроби́ў. Так што мы дóбре ізроби́ли, аїбó кої ун усé т'áгне доᵘлý, абы-м ја бы́ў експлотерóваниї, не ун — так што мýсаї бы́ло роби́ти. Ја черéᵘз ус'и́ї муї живýт лиш тýл'ко учáриў та сажн'í рубáў.

Птахи. Је пôт'ата тýїкы, што сут, каж'ім, јак с'а‿ка́же, но , јак оны́ с'а‿назива́јут, так што ў нас је пта́хы так'і, је, јак зна́јеме, што у сел'і маї бýрш с'а‿нахо́дыт, маї бурш сид'а́т ворôпц'і — с'іс'і, што хôд'ат оны́ ґрýпами так. Потôму де́ржат‿с'а і сини́ц'і у тум, у село́ви, бо маї тепло́. Потôму сут зазýл'і, потôму сут с'іс'і — соро́кы, што оны́ імн'а́јут і п·іт'ата, а чолôв·ік ка́же, коли́ кли́че соро́ка така́, приїде, гôст'і при́їдут. А ў нас ка́је, к[illegible]і при́їде тôто́, коли́ де је п·іт'ата, абы́ ўхо́пила п·іт'а. Так што [illegible] нас је і воро́ны, је јастр'абы́, је ýдуды, је зазýл'і, је, мно́го је [illegible]кы́х у нас; дýже је до́бре, бо ў нас, јакы́ї с'іс'і л'ісы́ та ўс'а́к[illegible] ўкраше́н·іје пты́ц'ами ус'а́кими.

Потôму је ўкраше́[illegible]е ішче і зв·ір'а́ми.

Звірі. У нас с'а‿нахо́дит і вôўкы, у нас с'а‿нахо́дит і медви́д'і, у нас с'а‿нахо́дит се́рны, ôле^{и}н'і, лиси́ц'і, за́јац'і — тôто́ ўсе с'а‿нахо́дит туї, так што і те^{и}пи́р'кы, ўчо́ра, ујіли там выда́ў три стри́шкы вôўцы.

Та оны́, п·іт'ата, соро́ка при́їде та скригони́т та ґазда́ ка́же, што при́їде јакы́с' гôст', а она́ скригони́т та она́ ўхо́пит п·іт'а та поне^{и}се́ сôб·і.

Сінокоси. Так што ў нас с'іно је; је што с'іје‿с'а ї с'іно, је што с'іје‿с'а і тôто́, јак у нас ка́жут, лýгер; је с'іно, што је натура́лне, што оно́ не г'іја с'іјати, оно́ с'а не с'іје, оно́ росте́ такôї так. Там не г'іја с'іјати, лише́н' тýл'ко, абы́ не їшла́ н'іко́, выд навы́сн'і абы́ н'іко́ не ходи́ў. Та оно́ там с'а‿ро́дит і тôто́ мы, колы́ при́їде час косы́ти, тогды́ їдеме́ іс косôў.

Бе́ру кôсу та їдý там сôб·і, приготôўл'у сôб·і, што ма́ју, і кôсу тре́ба мы вы́клепати, потôму бе́ру с'а‿косы́ти і кôшу до полýдн'а. Аж ма́ју ко абы́ роби́ў за мнôў, тогды́ кôшу ц'ілыї де^{и}н', аж не ма́ју, тогды́ до пôлýдн'а-м коси́ў. Попôлýдн'у хôчу збира́ти, бо ў нас с'іно је так, што мýсаї попôлýдн'у, мýсаї збира́ти, аж је годы́на, бо чим го ли́шит маї да́ле — оно́ не је до́бре.

А потôму ізбе́ру у тôты́, каж'ім, јак у нас ка́жут, што је пла́ст'а. Іс пла́ст'у шче тр'а́су наза́т, абы́ бы́ло сухе́, тогди́ чи́н'у з н'о́го копи́ц'у. І копи́ц'у ўчи́н'у, і копи́ц'у тре́ба ў нас

загороди́ти, бо іде́ скот та абы́ не рознéсли, бо тôтó ўже је там шкóда.

С'íно так с'а‿рóбит: у нас је рýно однó — с'íјати та копáти, потóму жáти; потóму прúйде молотúти, аж је, мáјеме пшенúц'у вад' што; потóму прúйде ломúти мелáй. Теᵘпúр назáт ужé с'íјеме пшенúц'у на дрýгий гут, так што мы теᵘпúр мýсиме ломúти май скóро, абы́ з'ме у час, у врéмн'а дóбре пос'íјали с'íўбу, абы́ бы́ла на нáгут. Так што мы чéрез ус'úй гут рýно с'íјеме, кóплеᵘме, збирáјеме, кладеᵘмé — тôтó ўсе однá рôбóта.

Весняні роботи. Пéр'шиї рас мы с'íјеме навúсн'і овéс. Тôтó їде май скóро. Је ў нас і пшенúц'а такá, што је јáра, што је, навúсн'і с'а‿с'íје. Назáт садимé р'íпу — картóфл'у, јак с'а‿кáже, мелáй; потóму с'іс'і дрýт'і зарзавáти тáмка с'а‿кладýт, што г'íја там — колóпн'і, фасýл'і, ды́н'і. Там с'іс'і ўс'і друбнé, што је, так што їде, што с'а‿кладé помежúй тôтó — тôтó ўсе їде однá пер'ијóда навúсн'і, што кôтрý г'íја зас'íјати. Потóму г'íја гатковáти, трéба копáти наўчáс. Г'íја копáти наўчáс так, што абы́ бур'áн не заглушúў тôтó стеблó вад' мелáй, вад' што. Мы шче сохтýўн'і полóти і пшенúц'у. Мы пóлеме і пшенúц'у выт тых дрýгых. А потóму, аж мáјеме жúто, жúто сохтýјеме чинúти полонізáре. Береᵘмé одéн мôтуз дôўтыї та одéн чôлôв·ік там, а одéн туї та пак тôтó т'ágнеме так чеᵘрúс пшенúц'у. Тôтó с'а‿кáже полонізáре, јак мы ўже теᵘпúркы с'а‿научúли. Маї даўнó тôтó не бы́ло, а теᵘпúр ужé нас научúли, што тôтó г'íја так чинúти.

Садівництво. Дéрева так'і мáјеме, сады́. Мáјеме дéрева: је јóўнотан, бóтолы, шóвар, п·íрош шóвар, кардинáлы јак'іс' — ус'ákыї ф·íл' је, шо с'а‿називáје і онó кáждыї мáје усé дрýгыї ґуст, кáжде однó јáблыко ўсé дрýгыї ґуст. Јоўнотáн іш‿шôтваром не је однó, то ўже сеᵘсé мáје одéн ґуст, а тôтó мáје дрýгыї. Так што мы с тóго теᵘпúркы чúниме так: колú прúйшôў час навúсн'і, мы тôтó харимé выт тых, шо сут тáмкы тоты́, каж'íм, мýхы вад' што, тôтó трéба опхарúти, стôўпл'а сухé і г'íја покôпáти колó нéјі, так што онá теᵘпúркы, јак ужé

она́ је обрôбле́на, она́ тогды́ ўже дајé плод. І мы што тогды́ чи́неме? Мы збира́јеме і те"пи́р валор'іф'ікýјеме і дајеме́ у тôто́: ма́јеме контрактыр' мы з ја́блыками і мы дајеме́ там, а што л'ýди, што ма́јут, што погни́је та іс то́го л'ýди кладýт у бочкы́, ме́л'ут, кладýт у бочкы́ і кладýт та вар'а́т гор'íўку; і с то́го пjýт та гул'а́јут там та чи́н'ат сва́д'бу.

Як варити (робити) горілку. Варемé так: покла́деме у бóчку тôто́ — тот бôрго́т із ја́блок вад' іс слыў; тôто́ стоји́т там, кы́сне, кы́сне. Колы́ оны́ ўже вы́кысло, тогды́ тре́ба го ве́сти там у тôто́, у Панинчар'íў — там, де каза́н і там пак тре́ба крути́ти — вы́тти течé там гор'íўка, течé до́бра. І ја буў бы ĭ те"пи́р вы́пиў, аĭбó не је.

Бджільництво. Із ни́ми ґаздова́ў, бо ја бы́ў у Бóкотіја, там у тых ґридина́р'у, там пушбў-им сид'íти, ло́кôш. Да́ла ми бы́ла с'ім тых, уже́ мато́к, с'ім фами́лиĭ. Так што ја чере́"з одно́ л'íто ўчини́ў іс тих с'ім фами́лиĭ со́рок і ýс'ім, Уwóсени у тых ко́шах стары́х, што бы́ли прим·іті́ўн'і, со́рок і ýс'ім фами́лиĭ і вы́ĭшло нам ме́ду, учини́ли-з'ме два ме́тры ĭ ш'íз'дис'ат' к'іл, бо тôто́ уме́ртви, лиш ли́шили-з'ме ку́л'ко нам ґ'íја наза́т, а дру́т'і з'ме-вбўмирали та з'ме-вы́брали мн'уд та два ме́три ĭ ш'íз'д·іс'ат' к'іл ме́ду с'а‿ўчини́ло — оны́ прине́сли нам то́гды. А те"пи́р уже́ ја выт тогды́ не занима́ју‿с'а с тим, ви́жу, што не" ĭде н'ија́к. Штôс' гôвôр'ат, што с'іс'а сôлу́ц'ија хыби́т.

Мороз Василь Юра, 64 роки)

* * *

Ја называ́јем‿с'а Немишча́н А́нна с села́ Ремíт, пјајіс'ат і чоты́ри го́ды.

Про породи. Но, ôдна́ ж'íнка јак наро́дит д'іти́ну і так оде́н ты́жд·ін' д'іти́на је до́ма і ўтак іду́т до це́ркви; ўтак там пое"рст'ат, та там је нана́шка і нана́шко і так фа́ĭно ўтак пое"рст'ат і нана́шка бере́ фа́ĭно кри́жму одну́ фа́ĭну — подару́нок д'іти́н'і і так фа́ĭно бере́ на ру́кы. При́ĭдут

домý і сос'íды — і мáма, і н'áн'о, і нанáшка ї нанáшко — і так фáїно гул'áйут. Фáїно ўтак потóму сп·івáйут, іграйут мáло, аш хóт'ат, як н'і — алдýйут [бажають] дýже фáїно д'ітúн'і, абы́ жиў на мнóго гóду та абы́ бы́ў або́ хлóпиц' — абы́ бы́ў дóбриї хлóпиц' абы́ с'а фáїно учúў і так абы́ бы́ў одéн дóбрыї утем·íст [рум. utemist — UTM 'Uniunea Tineretului Muncitor' "член Союзу Робітничої Молоді"), [тобто пластун] або́ д'ívчина бы бы́ла дóбра утем·íстка і так дáле, абы́ слýхала д'ітúна старшинý — н'áн'а, мáму і так абы́ їшлá ўпе"рéт. Шо шче казáти?

Про одруження. Зачинáти казáти? І так, колú однá д'íўчина ўже је велúка, ш'і"шнáц'ц'іт' рóку або́ с'імнáц'ц'іт' і так прихóд'ат хлóпц'і до них і так онá ôднóго пол'ýбит хлóпц'а і іспóзнајут‿с'а і так хôт'ат‿с'а побирáти.

С'а‿засвáтајут, прихóд'ат л'ýди, же н'áн'о, мáма і так прúїдут ж'інкы́ або́, но, прúїдут сватач'í, принóс'ат зôр'ілкы, женúх принесé л'íтер, отданúц'а покладé л'íтер годéн і так пак ўчúн'ат однó фáїне вес'іл'á, гостúну чúн'ат. Ўтак јак је гостúна, та дýже фáїно сп·івáйут. Отóж берýт та с'а‿свáтајут.

Кáже пак женúх: "Шо ви дајетé д'íўчин'і? — старшин'í [батькам]. Ўтак кáже старшинá: "Но, та шó дајемé? — корóву дајемé або́, но, ўже те"пúр шó дајýт, ўже те"пúр н'ічóго — корóву јім дајýт і фáїну мóб·ілу. Утáк, но, "не трéба м·ін'і н'ічóго, тíл'ко д'íўку м·ін'і трéба, бо ја д'íўку л'ýбл'у — не" трéба ми нич". І так берýт сватач'і — два л'ýди, берýт одéн рушнúк та‿ўтáк зајáжут рýкы, такы́ї фáїныї рушнúк, такы́ї ушúваниї, с косúц'ами. І так пôўзајáжут рýкы і ўтак прúїде другы́ї чолôв·ік та перéрве, так розýрве та‿ўтáк потóму гóст'ат‿с'а. Ўтак сп·івáйут та їгрáйут і так ізрóбл'ат свáд'бу. Јак ізрóбл'ат свáд'бу, ідýт та с'а фáїно побóжат, та с'а фáїно пов·інчáјут, та зрóбл'ат фáїну свáд'бу. Та на свáд'б·і дúс'ат стул, дванáц'ц'іт'. Прихóд'ат д'íўкы́, хлóпц'і, л'ýды, жóны; ўтак пак гул'áјут. Там је пúво, зур'íлка, винó, гóлупц'і, к'íсто, мн'áсо, хл'íҕ б·ílыї і там гул'áјут, гул'áјут.

Устáнут з-за сто"лý, сп·івáјут. Утáк устáнут из-за столá,

ігра́јут отда́ничин таниц'. Ўтак ігра́јут отда́ничин таниц', кли́че ста́рôста, "ут пјад' ли́ју д_го́р'і"; ут пјад' ли́ју — ко ку́л'ко хо́че. Та так, хто ма́је — ве́рже пјад' ли́ју, хто ма́је ди́с'ад' ли́ју, хто ма́је пјатд·іс'ат' ли́ју. Так доку́нчит_с'а отда́ничин таниц'. І так бере́ ста́роста, кли́че "сту́їте!"

Мы с'ме-л'ічи́ли гро́ш'і. І так беру́т, пол'ічат гро́ш'і; там је ти́с'ача, пу́дрога, ти́с'ача ї пјат'сто, дв·і тис'ач'і, но, і так да́ле. Бере́ удданиц'а гро́ш'і, кладе́ коло́ се́бе, "та тôто́ мо́ји!", кладе́ ў па́зуху і так да́ле — гул'а́јут. Гул'а́јут ц'ілиї дин' до ве́чера. Увечи́р'і їдут до кумы́. Ўтак уже доку́нчит_с'а молôде́ш — іду́т до кумы́. Та јак уже́ пу́їдут до кумы́ — ўже га́та молôді[ї] сва́д'ба. Уже́ їду́т за го́ст'ами, уже́ їдут ж'інкы́, л'у́ди.

Увечи́р'і то́же кладу́т дру́т'і столы́. Та ўже јак је напаро́ван'і столы́, уже тогды́ пак іде́ лиш одданиц'а, жени́х, дру́жба і так ішче, ко ве́рже мно́го гро́шиї і тот іде́ ї уночи́. Кладе́ сто́ўку, пјатд·іс'ат ли́ју — тот іде́ і ўночи́. Та так наза́т кладу́т ди́с'ат' стул, у́с'ім, то ку́л'ко је го́ст'у і так гул'а́јут до ра́но. То́же јісти, пи́ти до́ста. То́же кладу́т наза́т, кладу́т го́лупц'і, кладу́т мн'а́со, к'і́сто, хл'іп і так то́же вино́, зур'і́лку: два л'і́тры вина́, л'і́тер зур'і́лкы і так гул'а́јут то́же одны́ два ча́сы, го́ст'ат_с'а. І так пак гото́во, фа́їно гусл'а́ти.

І так пото́му, јак уже́ доку́нчат гет фа́їно, уже́ го́ст'ат_с'а, тогды́ беру́т курагу́ў. Беру́т курагу́ў та там іму́т рошшива́ти. Јак беру́т курагу́ў та рошшива́јут; та јак фа́їно рошши́јут (нана́шка ма́ло там руба́је, тôто́ кум руба́је, кума́ руба́је, жени́х, одданиц'а ї так јак гото́во — склады́т у рака́ш та знима́јут в·іно́к одданиц'і. Кру́т'ат о́коло так та здо́їмут. Те"пе́р јак іздо́їмут та засп·ива́јут ду́же — га́та.

јак пото́му — да́ле с'а_го́ст'ат, го́ст'ат і ўтак уста́нут і да́ле їгра́јут; ігра́јут аж до ра́но і ту́л'ко.

Христини. Та_ї у нас, јак уже́ фа́їно пос'ідаjут за столы́, сид'а́т і так уже́ го́ст'ат_с'а і так кли́чут: "О, туї ма́јеме нана́шку!" Туї нана́шц'і тре́ба да́ти фа́їниї подару́нок, зашто́ она́ держа́ла с'іс'ý д'і́ўку та маї бу́рше она́ нана́шка бы́ла,

ка́же, она́ маїбу́рше јіјі́ зрости́ла. Так јўї тре́ба да́ти оде́н фа́їниї подару́нок. Та што быс'ме јуї да́ли? А, та аж доле́ко сидйт та тре́ба да́ти одну́ б·і́ц'іґл'і, так'і́, ка́же, абы́ го́дна прийти́ на сва́д'бу. А, ка́же, јак она́ к'івену́је. А‿ўта́к нана́шка ка́же: "д'а́кују, д'а́кују". Но, л'у́бит соуб·і́. І ўтак ка́же нана́шко, шо бысме́-подарова́ли, за јого́ ра́ду, што ун таку́ фа́їну д'і́ўчину у́же ма́је та у́же в·іддаје́ ји, та што бысме́ мы јому́ подарова́ли? — Та оудну́ п·і́пу гру́бу, ка́[ж]е, таку́ гру́бу, таку́ зро́бл'ат гру́бу. Та, мо́же, шо ун бу́де ра́диї, бу́де ўд'а́кованиї за се ї ун ка́[ж]е "д'а́кују, до́бра, до́бра, но д'а́кују". І так бере́ тогды́ гро́ш'і та бере́ на кол, кладе́ та кладу́т пак уже́ ко̂лач'і, кладу́т нана́шц'і, кладу́т нана́шкови на стул ко̂лач'і і так они́ кладу́т подару́нок.

Нана́шка кладе́ фа́їне, шош ку́пит по̂дару́нок а́бо фа́їниї блус, а́бо фа́їне на пла́т, а нана́шко кладе́ гро́ш'і, кладе́ сто́ўку. І так тогды́ под'а́кују, фа́їно сп·іва́ти "Мно́гаја л'і́т", абы́ жы́ли моло̂д'і, бы с'а‿ра́довали і так абы́ ма́ли фами́лију, алду́јут‿ім, бы ма́ли д'і́ти. І так іздо̂ймут ко̂лач'і, передаду́т наза́т у хо́сну кухар'ка́м. І так они́ кладу́т на́бук. І так јак доку́нчат фа́їно у́же гости́ну, дого́ст'ат‿с'а і так да́ле они́ со̂б·і гул'а́јут.

І јак іду́т доумý, тогды́ ко̂лач'і со̂б·і бе́рут доумý. Дају́т ім та несу́т доумý і ту́л'ко.

(Немецан Анна, 54 роки)

* * *

Б. ЗАПИСИ ТЕКСТІВ ІЗ *БАНАТУ*

Село КРИЧОВО

[Касета №2 А]
Записано 12 листопада 1963 року.

Ja Бр'ухóвич Йóсиф с'а називáју. Мыĭ бáт'ко, н'áн'о називáје с'а Бр'ухóвич Фéдор.

Про Довбуша. Но‿ĭ тôтó бýду казáти. Ун буў так, хлóпиц' кôлô в·іс'. Так м·ін'í муĭ н'áн'о приказáў та‿ĭ стар'í л'ýди, та буў у полôнин'í, ў Бáндар'іў. Но тогдú пак, јак тогдú му упоᵘв·íў так: но, кáже, розд'áў с'а. Ун с'а розд'áў та јемý пýхнуў áнгел у рот. Но, кáже, теᵘпúр' бýдеш жúти двáц'ц'іт' і чотúри л'íта на ц'уĭ зéмли. Н'íткó до т'а с'а не ĭме н'íкуди, неᵘ нич, ти бýдеш маĭ сил'нúĭ на св·ít'і, отáк мý ўпов·íў áнгел. Но, та так го перехристúў та‿ĭ тогдú, јак у нéго хýхнуў та‿ĭ тогдú зáчаў тúти ўс'о, так у сúлу захóдити. Та тогдú приĭшôў іт стáји, аж верéту тутý поклáў, но, та пак сôб·í узáў попôлý та ýтти пушôў у сéла та пак іᵘзбирáў сôб·í хлôпц'іў ў кáждум сел'í. Котрóго леᵘг'ін'á побáчиў такóго фáĭного, гóдного та от сôб·í браў. Так ун назбирáў, знáјете, пас'íў — хлôпц'іў, Дóбôш. Но, та пак ішôў ужé тудú тих бојéр'іў трибúти та пак муĭ д'íдо (онú с'а не знáли з мójім д'íдом) на однýĭ полôнин'í с'а‿стр'íтиў, так і ў ф·ірý вúдно, та Дóбôш с'а, а муĭ д'íдо із одним укрáјинц'-ким војовáў тудú, дис' биў бојúр'у. Та тогдú на полôнин'í јак с'а‿стр'íтиў, а Дóбôб на нéго шôс' с'а так хýт'іў, шôс, не зна так с'а‿захмýриў. А д'íдо пак уз'áў шáпку та ўказáў јемý. Колú му шáпку ўказáў, тогдú приб·íх іᵘд нéму та так го опц'ул'увáў — д'íда мóго. Но, та пак сôб·í тогдú стáли ўжé ў коᵘмпáн·ију, обá ўракашú. Кудú ходúти?

Но, та пак булá однá кýрва ў нéго, Дзвýнка Штéфана

жона́; но, та пак усе́ каза́ў д'і́до, не в·ір' ку́рв·і, бо ку́рва т'а шчалу́је, а‿ї слу́хаї ти мене́, не диви́‿с'а на н'у. Та они́ ма́ли сову́, таку́ кушч'їу́ника́, што в·ішчова́ла. Куди́ до́бре їдут, она́ бу́ла весела́, коли́ ли́хо їдут, а она́ тогди́ смутна́. Но, та пак, коли́ ўже туди́ ўходи́ў, ус'агну́ў то́ји ку́рви, та пак то́го дн'а ун ду́же во́їну вели́ку держа́ў із н'і́мц'ами, уби́ў н'і́мц'іў си́л'но, ўсе на н'і́мціў ун браў топорц'ом. Та јак пак ун упов·і́ў: еї, хло́пц'і, ка́же, во́ји мо́ји, ід'і́м ми, ка́же, до Дзв·і́нка Ште́фана до ж'і́нки на гости́ну. А пра́д'ід, ви, ка́же, До́бо́ше, з нас, послу́хаї хо́т' рас нас, ра́да над на́ми вели́ка, ви́диш, сова́ ўже кл'уш кл'уши́т. А ун с'а так росе́рдиў, што хо́т'і́ў то́го истра́тити. Ка́же, тко таки́ї си́лниї је, аби́ мене́ ўбиў? О, та но, та му́с'іли го слу́хати. Но, та пак приӥшли́ т хат'і, нам уже́ дока́жут, пак у котро́му, так ја зачува́ў. Тогди́ ун упов·і́ў хло́пц'ум, ка́же, хло́пц'і, ст·і́їте за во́ро́та, а ја їду́ до ха́ти. А хло́пц'і тогди́ ста́ли за во́ро́та, а ун пишо́ў ит ку́рв·і, уже́ до ит хат'і, ка́же, и-и-и, ци ти спиш, ку́рво, ци не чу́јеш, а она́ ўпов·і́ла, ка́же, До́бо́шику, ја спл'у́ та не чу́ју; не чу́је та ду́же пи́л'но, ўс'ім л'у́д'ом бу́де...

[Касета №2 В]

Нитко́ не стр'іл'а́ў, ро́зум·і́јете. Ис кон'а́ чо́рного, пе́ршого ло́шука́, шо кује‿с'а путко́ву, сто кул', аби́ чо́рниї буў, аби́ н'і́где́ на н'у́м не бу́ло, лиш так чо́рниї, аби́ таки́ї, јак буў ун та с то́го би кул' учини́ў — с то́ји путко́ви. Та пшени́ц'а дванá ц'ціт' рас на осино́ршне і тото́ аби́ покла́сти ў то́ў ту́ пу́шку та тим го, ун маў два во́лоси зо́ло́т'і у голо́в·і. Но, тогди́ пак, јак ун уже́ їшо́ў та ўтак уломи́ў дви́р'і, а тот Дзву́нка буў на по́д'і с то́ў пу́шко́ў та коли́ дви́р'і ўтак уломи́ў, ун тогди́ пак у се́рце у́тти јего́ стр'і́лиў. Та они́ пак упо́в·іва́ли, Іва́н так ду́же ск'іпу́ там. Еї, ка́же, хло́пц'і, приход'і́т ід ми́їн'і, бо ўже не жије́ вуїко. Но, ўже пак упов·і́ў, еї, ка́же, До́бошe, бу́ло ку́рв·і пра́ўду не сказа́ти. Но, та пак упов·і́ў так:

"Пуст'іт мене́ ў Чо́рн'і го́ри,
меж и́ тоти́ три јаво́ри;
там мо́је т'ілце́ похо́ва́їте,
аби́ с'а л'а́хи з н'а не см·ішкова́ли!"

А л'áх'іў панáми клúкали. Но, та пак го ýнесли ў Чо̂ну гôрý та там го ўже запр'áтали, а ун јім так ужé сказáў: кáже, "хло̂пц'і, ис ср'íблом-злóтом под'іл'íц' ц'а та ї́д'іт ґаздовáти, чужá крôўц'а не водúц'а, не годúт с'а‿розбивáти", — отáк јім упов·íў.

А д'íдо шче пак издур'íў пото̂му, муї́, та шче одéн буў ґрôф, велúкиї јакы́с'ь, ўтак ужé тóго хлóпа шче маї́ требúти, а тогдú булú јакéс' во̂с'ко, пандулú јак'íс', такé, гаї́дукú ци јак'í. Та пак учýли, шо ўже Дóбôша ўбúли, та пак за д'íдом б·íгли мóјем, та маў кобúлу б·íлу та на кобúл'і бýли тотú рýж'і, зóлото, отáк бесáги бýли шкур'ан'í. Но, та пак јак усерéд мýст отáк јак ідýт л'ýди, с'а глúпнуў, а погóн'а ї́де за нúм. А ун тогдú пак ис тóго мóста у во̂ду јак искóчиў груд'мú на плúту та‿ї́ так убúў грýди та‿ї́ так там лежáў у вôд'í. Пôгóн'а пруї́шлá, а кобúла јакá бýла роᵘзýмна, јак глúпнула‿с'а, што пôгóн'а ї́де — во̂с'ко, а онá тогдú у ґрýнчик та‿ў гачýґу с‿с'мерéки та идгôр'і на пôлонинý. Та ў три дни приї́шлá до бáби ўночú та заиржáла круз' óболок.

Раз бáба устáла ўночú ид кобúл'і, дúвит‿с'а, а гро̂ш'і у бисáгах на кобúл'і, а д'íда неᵘ је. Та пак у тúждін' приї́шо̂ў д'íдо. І Дóбôш умéр і д'íдо — ўс'о.

(Брюхович Йосиф, 62 роки)

* * *

Село ЗОРІЛЕ

[Касета №2 А]
Записано 9 листопада 1963 р.

Ja Гре́чин Васи́л′, маjу ш′із′д·іс′ат і три ро́кы, і^{и}з̯ села́ Зо́р′іле.

Храм церкви. Хо́ч′у росказа́ти про на́шу жи́з′н′ у Зо́ріле, jак иде́. Што бим-исказа́ў маї но́во́го про ру́ґы [храм церкви]. Ру́ґы ма́jеме по обы́чаjу старода́ўному двац′ц′ат′ пе́ршого нове́мбра. У нас до́ста jе пи́ти, і́сти. Л′у́ди^{е} весе^{и}л′ат‿с′а, гул′а́jут два-три дны. Так што исхо́д′ат‿с′а з‿усы́х с·іл, ўс′і ўкраjі^{и}нцы схо́д′ат‿с′а так на, jак на храм исхо́д′ат‿с′а: гул′а́jут, весе^{и}л′ат‿с′а роди^{ы}на з‿родыно́ў.

Про лісову роботу. Ишче́ пе́ред, адікы пе́ред ред͡ж′і-му мона́рх′іjа [рум. regimul monarhiei "перед монархією"], жи́ли-с″ме ду́же сла́бо, ду́же т′а́шко. За́што? За то́то́, што мы украjі^{и}нцы не ма́лы ниґде́ нијако́го пра́ва. А ти^{е}пи́р', при с′ім ре^{и}д͡ж′і́мови иде́ до́бре ўс′о. Jак ja бы^{о}ў при робо́т′і, коли́ ja бы^{о}ў молоды́ї, то биў то́то́ су́ч′а, сме^{и}ре́ку то́ту́ лупы́ў, а шче приї́шо́ў і не^{и} маў де переспа́ти так jак тре́ба, не так jак те^{и}пи́р', чу́jу, ja ўже не бу́ду, бо ja ўже стары́ї чо́ло·ік. Але́ чу́jу те^{и}пи́р', што те^{и}пи́р' л′у́де при́їде соб·і у кабану́ — там у н′о́го ус′о́ ўпор′а́док jе, так што сисе́ jе заўд′а́ка партідови, што ди́вит‿са за ро́бо́чим.

Частинна мобілізація до війська. Со́рок дру́того ро́ку бы^{о}ў-им кончентро́ваны дл′а ца́ры, дл′а держа́вы. Те, шо ja там п·ішо́ў, шо ja там? ja, шо ja робы́^{о}ў? Ус′о́-м робы́ў, так jак из на́шым наро́дом, з‿украjі^{и}нс′кым. Та jак чу́jу штос, што тот так он так го́во́рит, а ja иншак говр′у, так што ja там ...

Jака́ бы́ла непра́ўда, за то што, хо́д′ ja иду́ у деле^{и}ґа́ціjу за ма́рфо́ў та їде зо мно́ў су́блокото́не́нт — буў jеде́н басараб jа́н, та кап·і́та[н] jему́ гро́ш′і не^{и} дajе́, а‿ї ме^{и}н′і́ дajе́ гро́ш′і. А коли́ приї́шло́, перевели́ ґрада́ты, роби́ли аванса́ре, jе^{и}ш′

м·інóр [рум. eşti minor “не забувай, шо ти належиш до національної меншости”], так неи мóжеиш. На робóту — пéршыї, а дрéипту — неи је. Но потóму пак приїшлá, адíки из мáреле стат мажóр [marele stat major “генеральний штаб”] приїшлó, што тко мáје четвéро д'ітúї п·ýд чотирнáц'ц'ат' рóк'ýў, пушчáјут дóм·ýў. А де, ја приш·ікоувáў соб·í ákти, ўс'о. Неи мóжеиш.

Буў једéн од нас суǫлокотонéнт из Брајíла. Ну уїтá, н-аї дрепт [рум. nu uita, n-ai dreptul], неи мáјеш прáво. Но, а‿ї тýл'ко што ўсе меинé онú дивúлис', што гоп, сеисé хлопчúшче дóбрыї, так што дáли ми м·íс'ац' за м·íс'ацем кончéит п·ýсл'а тóго.

Ја кудú ходúў — ус'ýда-м‿с'а справоувáў дóбре из л'уд'мú, из нáшиемы украјíинц'амы, знáјете. Онú принéсут там пáру јајечóк, пáру скл'áнкы, а јак мы кôн'і с кôлóны вúженеме та абú їшлú орáти. Ш'ítко.

Про будову церкви, фари і школи. Быоў чôлов·ík такúї, што л'ýди стар'í або ї молôдúї чôлов·ík, алé л'ýди н'а призна́ли, что мóжу штôс робúти ў сел'í. Та ја мнóго маў зан'át'т'а с‿сеилóм.

С'іс'у шкóлу, фудамéнт, ја клаў, адíкы не ја — попóру. І цих мош іспомагáти цим: і цúр'кôў, і фáру, і ўс'о. І теипúр' іишчé хôт'іў бым ізробúти једéн маґазúн, бо мóја хúжа малá, замáло так зробúили, теипúр' зробúили-с'ме вáл'кы, хóчем палúти, ч'о бы бúло і нáше селó ўпор'átку, так јак дрýг'і сéла. Но нáш'і л'ýди, знáјете, мáло гôвор'ат, пак стат прúїде. Стат — стат, алé рас мы сам·í..., та тогдú стат штôс' помóже.

Туї зробúў‿с'а кам·ín, но шш'е не гôтóвиї, алé зробúў‿с'а такúї, што мáїже по сих сéлах неи је. А то ўсе заўд'ákы, што даје 'нкуражáре и репýбліка, и л'ýди сут, што рôзум·íјут, што јім трéба, бо јак záїде чôлов·ík дес' до једнóго ґаздú, та вúдит — сеисé ґаздá, бо туї је пôр'ádок, ус'ó. Та‿ї так іи ја ўсе дл'а тóго давáў ламур'íре, давáў едукáц'ију, штобú, абú бúло і ў нас так, јак у дрýг'ім сел'í. Јак ткос' прúїде ш‿чужúны, та ужé зáрас вúдит. Е, туї је гáрна цúр'кôў, гáрна шкóла.

Ишче́ шко́ла мо́же бы́ти така, што вестíт пе рајо́н [рум. vestit pe raion "відомий в районі"]. Кам·ін — ус'о́. И так ишче́ једе́н маґази́н абы́-с'ме го ўкла́ли та тогды́ бу́дут в·íд'іти, што туї сут л'у́ди^{е}, што штôс' оны́ розум·íјут, што јім тре́ба, адíкы што тре́ба д'íт'ом.

Но што шче? Те^{и}пи́р' с'а‿спомага́јеме на ретр'іф·іка́ре, абы́ бы́ло твк, јак по тых че́нтрах вели́кых, а ў нас туї, у ку́ччику, і на тôто́ л'у́ды с'а‿спомага́јут. Навозы́ли ўже стоўпы́ і грôш'і склада́јут, ўс'о фа́їно бы бы́ло. Јак хо́че держа́ва, так с'а л'у́ды пови́нујут. А до́бре, до́бре, је де́јак'і, так што л'у́ди с'а‿пови́нујут...

Ја ду́мају, што ја прова́диў иззôўс'ім так, јак тре́ба, за то, што мы, мы бы́ли д'íти б·íдн'і. Ми бы́ли д'íти б·íдн'і, ди́с'ат' бра́т'іў на́ших та ја д'іста́ў једе́н го́лд і с'а‿змага́ў, бы-м ја бы^{о}ў чôлов·íк ізн'а́тиї, такы́ї што.

Про побудову нового магазину. П·ішôў у робôту, заробы́ў гроша́, бы^{о}ў у тых кл'о́цах та шо мен'í роби́ти, купо^{у}ва́ти зи́мл'у? Аї, ади́, купи́ў-бим зимл'í, але́ ја в·íд'іў, шо туї лíпса, јакы́с' маґази́н л'у́д'ом тре́ба, бы не б·íгали на ц'іґары́, на с'ўл', на на́фту. Ја так тоты́ грôш'і, што-м заробы́ў, ја тоты́ покла́ў у коме́рц та‿ї із сим зро́биў-им. Да́ли бы́ли л'у́ди наш'і так'і, што мене́ помага́ли та‿ї ја изроби́ў маґази́н. А воїна́ со́рок дру́гого, ја п·ишôў туды́, но ж'íнка п·іддéржо^{у}вала ма́ло, але́ не пре, і^{и} со́рок диўја́того, адíки со́рок пја́того, коли́ ја вы́їшôў, не^{и} бы́ло нич уже́ і не^{и} бы́ло так до́сит' ма́рфы і шо зробы́ти? Гада́ју пак, со́рок диўја́того рôку заїшло́, што тре́ба коператíви. Ја преда́ў маґази́н, так што но ...

Бы́ло штôс' пјат' д͡жест·іона́р'іў до ме́не та јак, не могли́ они́ уходы́ти, а ја ўже трина́ц'ц'ат' рôк'ўў не^{и} ма́ў-им ничо́го, прова́жу јакôс'.

Розповідь про своїх дітей. Д'íти, ста́ршу дон'ку́ ма́ју на рајôн'і; там је та, ма́т'іча ко́мната, там је секрета́р'; она́ п·ўшла́ ў текстíл роби́ти, не^{и} хот'íла сид'íти, не^{и} хот'íла íсти лиш хл'іб за́дач.

З'ат' ма́јет до̂́бру платн'у́ на кварти́р'у, шо там јему́. Она́ п·ішла́ до Лу́ґôша туда́.

Ма́ју једну́ до̂́чку ў Манашчури́, у колекті́ў п·ўшла́ там. Там в·ўн, з'ат', је в·і́че прешид·і́нт·е [рум. vice-preşedinte "замісник голови"] ў колекті́ву.

Једна́ до́ма; сын до́ма је учи́тел' та‿ї неᵘв·і́ска. Дон'ку́ шче ма́ју једну́ не в·ідда́ту; је на конта́б·іла, на Каларом·і́н, на че́ᵘнтр'і.

Ја ду́мају, што прова́диў-им до́бре.

Веснування: орання. Та іде́ме ора́ти, му́саї ора́ти. Ја и́пен неᵘ мо̂́жу, бо ја неᵘ мо̂́жу маґази́н запе́рти; ја наїма́ју чôлов·і́ка дл'а се́бе та їде ора́ти. Ја с'о́го ро̂́ку нав·іпова́ў ти́с'ачу к'іл пшени́ц'і и зобра́лы мелају́ јаки́х пови́р'х ти́с'ач'і — с'ім во̂́з'іў на́ших, а дын' — ўс'ого́ дл'а худоби́ни, ус'о́го је до́ста.

— *Чи ви опкопуєте мелай?*

— Пе́ршиї рас іᵘ дру́гиї рас; ўтак ис плу́гом ис тым, кон'о́м једны́м шуру́јут, иду́т туды́. А витта́к за тым п·іду́т ж'інкы́, тôто́ обро̂́бл'ат.

Увичи́р'і ози́їдут‿с'а му́дро там сус'і́ды до сус'і́ды та тôто́ там они́ ско́ро тôто́ переме́чут та‿ї опчи́шчат.

Роблення цу́йки (сливовіци) та вина. Но, ја вам роска́жу, јак у нас цу́їку ро́бл'ат. Сут у нас три казаны́ до ва́р'ін'а, так што л'у́диᵉ зобра́ли рас л'і́тн'і сли́вы, чеᵘлли́н'і тоты́, та тôто́ збира́јут та кладу́т у бочкы́, а коли́ удо̂́пр'ут казаны́ — їдут вари́ти; а пото̂́му шче‿ї и бы́стр'і тоты́, маї з·і́мн'і сли́вы, і тôто́ склада́јут, јак неᵘ мо̂́жут прода́ти, бо бере́ апроза́р'. А јакшто́ чôлов·і́к неᵘ го́ден пове́сти — ско́ро кладе́ ў бо̂́чку ї тôто́ ўс'о с'а‿вари́т.

Да́ле пак перерива́јут, бо тре́ба с'і́јати. І тогды́, теᵘпи́р' перерва́ли, теᵘпи́р' не вар'а́т казаны́ за тôто́, штобы́ л'у́диᵉ пос'і́јали. Теᵘпи́р' л'у́ди спушча́јут вино́ из виногра́да, вино́ испушча́јут, а пак тогды́ ўже, теᵘпи́р' за́чне‿с'а зно̂́ў вари́ти, до́ки с'а не зак'і́нчит.

Берé‿с'а там, л'ýди контрактовáли дл'а стáта, платí‑ло‿с'а дóбре, а л'ýди бы́ли ўд'áчн'і за то.

Туї́ у нас так, у нас туї́ идé водá, једéн је такы́ї́, што їде ўзагал'ім водá наохтéма, то не трéба м·ін'áти вóду. Но котры́ї́ так, та тогды́ тôтý спушчáјут тéплу, а дрýгôјі досипáјут на ц'іл'íндер тот.

— *Чи міцна цуйка виходить?*

— Јак дóбра — тôтá је кóм·іна, јак мы кáжеме, тогды́ та дóбра ўхóдит; јак маї́ плôхá — маї́ плôхá ўхóдит та‿ї́ јак чôлов·ík хóче пусти́ти. А мóже пусти́ти ї́ сóрок штр'íх'іў, мóже пусти́ти и дúс'ат'. Декôтри́ї́ је чôлов·ік, хóче пусти́ти та пушчáје сôб·í. Уз'мé сôб·í казанáре, ујум — вáмошлóју, та‿ї́ потóму чôлов·ік та же ї́ пýшч'і^{и}т.

Винó спушчáјут у бочкы́ та‿ї́ наї́ стојі^{и}т. Продајýт те^{и}пúр'; мнóго продáли ис‿с'ијóсени. Из тóронта ро^{у}бы́ли л'ýди — из ус'ýди їдут, бо туї́ знáјут, што шче винá је, а л'ýди^{е} шче не суг у колектíву та прôдајýт л'ýди, а тым трéба, тогды́ јіх не так; је стáц'ке, је, алé усé оны́ хот'áт, свóје бы мáли ў бóц'ц'і.

— *Чи садовина добре родить?*

— Рóд'ат с'уда, ôї́ је, в·íц'ц'і дејак'í три-чоты́ри ваго́ны је туї́, у мéне с'а‿збирáло; ја бы^{о}ў изробы́ў туї́ јáблыка, грýш'і — п·і^{и}шлó, дýже багáто в·íц'ц'і п·і^{и}шлó: машл'анкы́, јônатáн,... Ýтти п·ішлó, прихóд'ат квасн'í, ранéти, но штôс' дýже багáто бы́ло; с'уды́ шôс' по-два кам·ијóны на једен ден' тер'хáў-им в·íц'ц'і.

Ж'інкы́ сýшат у пéчи та‿ї́ на бл'áхах так на годúн'і, ўже ў п·іч кладýт; ў п·іч кладýт та сýшат там слúвы, грýш'і, јáблыка, абú мáли ўс'огó.

Гриби та черешні. Гриб·ýў занóс'ат, навúсн'і гриб·ýў багáто тýл'ко туї́ і несýт прôдавáти, бо платúли‿с'а дóбре, потри лúјі к'íло с'а‿платúли грибú.

Черни́^{и}ц'і, ус'ák'і, се^{и}с'í ўс'і, ус'í се^{и}с'í, то д'íти заробл'á‑јут. Даўнó, колú ја ходúў по робóт'і, та ја не^{и} м·ўг зарôбл'áти

т·іл′ко, јак теᵘпи́р’ д′ітва́к једе́н; п·іде́, штôс’ рве там јакôјіс’ тôјі дичину́ та‿ї грôш’і зарôбл′а́јут.

Тко диви́ў даўно́ ў дру́гум час’і за черни́ц’ами? Ус’о́ тôто́ теᵘпи́р’ с’а‿бере́, а туї д′іти је. Но, д′іти хôт′а́т зарôбл′а́ти.

Про заснування села Зоріле. Мы приїшли́ у Зôр’іле ти́с’ача ди́ўјат′сто во́с’мого рôку. Ја маў в·ўс’ім рôк’ўў тогды́ и ходи́ла маши́на індустр’іја́ли из Жеб; из Жеб с’уды́ увози́ла матр’іја́ли. Та мы приїшли́ такôї та и́пен ту́їкы, та то наш дом. Е, ка́же, д′іти, туї мо́је м·ісце. Та‿ї тогды́ ско́ро копач’і, там коли́бу скла́ў. А се ўс’о л′ісы́ бы́ли с’уды́, коли́ мы приїшли́, ус’о́ л′ісы́ бы́ли. Так пома́лы хл′іп с’а тогды́ ро́диў, то из̯ ха́шч’і, то хл′іба, а хл′іба бы́ло та‿ї мы што, ишло́ л′у́д′ам, до́бре їшло́.

А на јак’ўї п·ідста́в·і приїшли́ оны́? Јакы́с’ быᵒў ф·іска́рыш туды́, кôнур у Марамо́рôши. В·ін с’а‿знаў та в·ўн прикли́каў л′уди́ї, за́што оны́ п·ўшли́ та вы́зичили ў банку́ грôша́, аби́ зи́мл′у купи́ти. Но а два́ц’ц’ат′ пе́ршого приїшла́ умфла́ц’іја іᵘ л′у́ди‿с аґ’ітова́ли. Так што л′у́ди ôпста́ли‿с’а ґа́здами. Ади́ С’інеᵘви́р’ д·е Жôс, из УРиСиСи́ў, Воло́воје, Студе́ныї — с’іᵘс’і три се́ла, Іншави́.

Да, со́рôк се́мого п·ўшли́ л′у́ди, туї в·і́д′іли д′іти — мо́лôд′іш тôта́, што неᵘ је де жи́ти, а тогды́ с’а‿дава́ло туды́ зимл′і та п·ўшли́ мно́го ў Торôнтал, а в·ўтти ўтак перебра́ли јіх у Рос’іју. І м·ўї брат једе́н је у т·ўм, у Херсôн′і. У Херсôн′і м·ўї брат је теᵘпи́р’ іᵘ в·ўн ду́же с’а там в·іччува́је до́бре. И на нас, и мы с’а ўс’і бы́ли пописа́ли. Бы́ла делиґа́ц’іја ру́с’ка, іᵘ мы с’а‿потписа́ли, лиш так при́їшла́ зима́ — уже нас неᵘ бра́ли — та‿ї так што мы с’а‿оста́ли с’уда. А три ку́п·і да́ли, так розд′іли́ў анд͡ж’ін′ір’ го́лда кôждому так та да́ли та с’і́ли т·ўл′ко л′у́ди. Лиш потôму пак ишче приходи́ли л′у́ди, а да́ле теᵘпи́р’ фами́ліјі.

Мы, мы на с’ўм горôд′і, лиш н′а́н′о сам с’іў, а нас бы́ло ди́ўјат′ бра́т′іў. Теᵘпи́р’ мы тôто́ розд′іли́ли, п·ішли́ дру́г’і на дру́ге м·ісце. Туї три јесме́, чоты́ри јесме́ бра́т′і.

Одруження. Ја Гре́чин Васи́л′, ка́жу, шо брат жены́ў сы́на и зиї́шло́‿с’а на́рôду до́ста, пи́ти бы́ло до́ста, фа́їно бы́ло ус’о́, не би́ли с’а, не нич, весели́ли с’а: і́сти, пи́ти — тко к’ӱ́л′ко хо̂т′іў лиш. И в·ӱн је ду́же, ду́же веселы́ї, што изиї́шли́‿с’а л′у́ди до н′о́го на вес’іл′а́, бо ӱже лиш једно́го сы́на маў та приверта́ли јего так, јак л′у́ди приверта́јут ус’і́х. А мы зиї́шли́‿с’а ра́но, с’іда́ли за ст·ӱл, ишли́ до це́ркви, пов·інча́ли‿с’а там, а тогды́ приї́шли́ на́зат с’уды́ и тогды́ пос’іда́ли за ст·ӱл изно̂ва и дава́ли дары́ молоды́м. Дары́ молоды́м дава́ли, тко ку̂л′ко маў д′а́ку. Іи пото̂му пак танц’ова́ли.

Дру́гиї дин′, јак учо́ра, изно̂ва ус’а́ тôта́ сва́д′ба, котра́ бы́ла, на́зат с’а‿зиї́шли́ фа́їно, пи́ли, гул′а́ли до сно́чи. Грошéї забра́ли ди́ўјат′ ти́с’ач, а матер’іјал такы́ї, то там и л’іку́ неи је, до ку́хн′і; убран′а́, ус’а́чино, ус’о, т·і́л′ко да́ли, шо...

Д′і́ўка је д͡жестіона́р’а у Кôпаше́ли, молôда́. Ов·ӱн је, ро́бит у фа́бриц’іи у Бо́кши, так што они́ ма́ли д′а́ку та зиї́шли́‿с’а та‿ї то што зроби́ло‿с’а ўпôр’а́тку ус’о. Но, а туї на стôл′і сп·іва́ли фа́їно.

Увеичи́р’і, дру́гиї дин′ пак, тогды́ ста́нут д′іўча́та так попри́ ст·ӱл фа́їно та тогды́ рошшива́јут та с’п·іва́јут. А с’п·іванкы́ ба́ба зна́је.

(Гречин Василь, 63 роки)

* * *

Ја с’а‿пи́шу Гре́чин Іва́н, м·ін′і со́рок і в·ӱ́с’ім го̂ду.

Депутатські обов’язки. Ја јем депута́т в·ӱт пја́іс’ат′ дру́гого ро̂ку до теипи́р’ — ўсе разо́м. Мы, в·ӱт коли́ ја јем депута́т, у сел′і мы робы́ли мно́го, у хло́па роби́ли. Пе́ршиї рас исме́-зроби́ли шко̂лу гôр’і, тоуту́ што присоједини́ли-с’ме ц‿ц’ӱї — тоуту́ нову́, коли́ с’а‿зроби́ла.

Да́ле кам·і́н ис’ме-зача́ли роби́ти і зроби́ли-с’ме кам·і́н. Ја руба́ў де́рево на кам·і́н ў л′і́с’і, у Ла́дан′і, самы́ї з л′уд′ми́, ис чотир’ма́ л′уд′ми́ с’ме-руба́ли та‿ї транспорува́ли-с’ме го на

маш'ін'і мал'ўї до Ґавôжд·іјі, а з Ґавôжд'іјі у Ф·ўрзýрд једнá је, де с'ме-драчовáлы у Зôр'і на дошкы́ та‿ї рáту. Потôму с'ме-зроби́ли, кам·ін ис'ме-зроби́ли тот. Теᵘпи́р' ошкôлу с'ме сéго гôда назáт іᵘзроби́ли — чоты́ри клáси. То мýнка волунтáре [рум. munca voluntară "добровільна праця"] с'а‿зроби́ло ўс'о, лиш маїстры́ с'ме-плати́ли. Ја самы́ї теᵘсáў пјат' дин' мýнка волунтáре — дéрево та‿ї ја неᵘ мáју д'íти, ја лиш, не је, је лиш ж'íнка та‿ї ја самы́ї; се зроби́ли-с'ме.

Теᵘпи́р', сéго гôду, бы́ли ў нас анд͡ж'іл'ір'í м·íр'ати зи́мл'у на сады́ та‿ї бы́ў ја з ны́ми, чотирнáц'ц'атôго ôктôўбра бы́ли-с'ме, знáјете, за тôтý зи́мл'у, рас мáје бы́ти, де теᵘрéн у нас је там. Та там ис'мé-ýм·ір'али та там мéме сади́ти сади́ теᵘпи́р'кы; уже коли́ при́їдут сади́ти, насади́ти јіх та так што... Та‿ї зачáли-с'ме орсáґ роби́ти туї тóже... — у нас туї в·ўт Копачéле до Зôр'іле рóбиме ôрсáк туї; та‿ї л'ýди ўс'о, тôтó ўс'о мýнка волунтáре с'ме-зроби́ли. Ўс'о гет з'ўбрáли-с'ме л'уды́ї — ўс'і депутáти, кóждиї ... то ўс'о мýнка волунтáре с'ме-роби́ли.

Та‿ї ти́ґлу с'ме теᵘпи́р ізроби́ли на коператíву, мýнка волунтáре ш'іш'нáц'ц'іт' ти́с'ач. Мы шче мáјеме роби́ти, бо ми с'а‿ви́дит, бо неᵘ бы́ло коли́, бо пôгóди неᵘ бы́ло ў нас судá. Јакмáї коли́ быᵒў сизóᵘн, тогды́ быᵒў дош у нас. Та бы́ли ў нас у л'íт'і дôлг'і с'óго гôду, так'í, што вôдá с'уди́, пôўно бы́ло воды́. Рас чоты́ри рас бы́ло.

Теᵘпи́р' ис'мé-зачáли с'íјати wôс'ін'óў. Ја ужé пôс'íјаў даўнó; пшени́ц'а‿ўжé ў дорôз'і зиїшлá вели́ка — два гóлди-м пôс'íјаў. Устáјеме рáно у три чáсы, увечи́р'і ў одинáц'ц'іт' л'ігáјеме фурт так кóжнôго рáзу, то ўс'о трéба рáно. Мýсаї, јак неᵘ ўстајéт, так неᵘ рóбит, тогди́ нич іᵘ неᵘ је; мýсаї роби́ти.

Та‿ї теᵘпи́р' мáјеме возы́ти шýтер на орсáк с'уды́ ў сеᵘл'í. Навози́ли бы́ли, бо тýра приїшлá пôв·ін' та вôдá то ўс'о забрáла, шше‿ї кáм·ін' забрáла — ўс'о. А теᵘпи́р' мýсиме вози́ти.

Храм церкви. Теᵘпи́р' с'а‿приготôўл'áјемо назáт, і ў нас је, јак, де ôб·ічéї [рум. de obicei "як звичайно"], тот кáже, бýде ў нас рýґы, јак с'а‿кáже, храм цéрквы, је ў нас теᵘпи́р',

два́ц'ц'іт' і пе́ршо̂го нове́мбра та пригото̂ўл'а́јмо ї мы с'а. Те"пи́р' ис'ме́-свад'бова́ли одни́ три-чоты́ри‿нни, му́саї по̂мага́ти брат бра́тови, бо му́саї. У ме́не не" је д'і́ти, але́ і м·ін'і́ му́саї би тре́ба помага́ти, бо аж бу́ду стары́ї та хто̂с' му́сит н'а спо̂мага́ти та‿ї так. Но, а те"пи́р' уже́ зак'інчи́ли-с'ме с'ијан'а́, ўже те"пи́р' ідеме́ парува́ти де́рева на куре́нт та на сто̂ўпу вози́ти. Уже́ с'ме-навози́ли ма́ло, аїбо́ шче не" ста́ло̂ нам. Аж не" ме́ вози́ти — спа́ти; їдеме́ вози́ти дере́во.

Про школу та будинок культури. Те"пи́р' шко̂́лу домалтерова́ли w‿оўдну́ ўс'у гет, шче ма́јемо по̂ўwо́н. Та‿ї те"пи́р' і кам·і́н хо́чемо стиглува́ти наза́т ишче́, бо шче не" ґа́та, шче лиш так буў ма́ло, хо́чемо до̂л'ўї кла́сти бето́н, бо не" је дошшо́к, бо не" мош д·ўста́ти дошчо́к. А мы так учини́ли план..., што оны́ хо̂т'ат л'а́ти бето́н, а да́ле му́симе маркува́ти дашо́к, ха́шч'і з л'і́са та наруба́јеме дошкы́ дубо̂́в·і, бо сме"ре́ку не" мош, у нас не" је сме"ре́кы, дубо̂́в·ві та покла́деме з'вы́р'хи то̂́му, абы́ маї до́бре бу́ло, тото́ студе́не бу́ло. Там чи́л'ад' би ў но́гу забы́ло ў таку́ з'і́му. Та‿ї ис кури́нтом ґа́та, о́ливом.

Те"пи́р' ишче́ ма́јеме дрова́ на шко̂́лу нару́бан'і вози́ти на зи́му дл'а д'іти́ї, дл'а огр'іва́н'н'а д'іти́ї. Там т·іл'ки нарубали-с'ме — ўсе му́нка волунта́ре; ко́ждиї чо̂́лов·і́к руба́т там п·іў ми́тер, к'і́л'кло на н'а ўпа́де с'а‿ру́бат та‿ї по̂во́зит.

Ва́л'ки шче, усе́ му́нка волунта́ре ва́л'кы-с'ме зроби́ли со́рок і дв·і ти́с'ач'і. Л'і́т'і-с' не" маў шко̂́лу на то̂́ту, што доробили-с'ме чоти́ри ка́мери с това́ришом дире́кто̂́ром. В·ўн даў ко̂́нку́рс нам ус'і́м. Мы ўс'і депута́ти с'а‿збере"ме та‿ї му́нка волунта́ре, та‿ї на́р'ід с'а не" ут'т'іга́ў. Коли́ в·ўн усто́ї ро́бит'‿с'а та‿ї бы́ли ї мы ра́д'і, што мы ус'і́ ро́биме.

А уц'ц'і до вас с'іс'ў ти́ґлу ўпалити, што ў нас је, ш'ішна́ц'ц'іт' ти́с'ач, то̂́то́ ўсе мы бу́деме вози́ти на́шими к'ўн'ми. Па́ру ха́шча у нас је л'іс, наруба́јеме, дрива́ смеўпалили ї прикри́јеме, абы́ не роспа́ло‿с'а там ўсе. Так фа́ї̈но прикры́јеме, по̂ста́виме до наме́ту, а ў наме́т'і ме што роби́ти, бусти́ру ва́л'ки шче к'ўл'ко ти́с'ач, будеме́ роби́ти со̂́б·і

кооператíву. Л'уды, мýнка волунтáре ўсе. Л'ýды, у нас сут так'í, што рóбл'ат вáл'кы та на кóждóго над'íлилô‿с'а по-тúс'ачу вáл'к'ўў вад' по-дв·і тúс'ач'і с'ме-над'íлúли. Тôтó ўсе.

Је шед'íнца ў нас, ус'í збéреме‿с'а і шк'íлнúй кôм·ітету дл'а д'ітúй та‿й у ошкóл'і йдемé там, та тудú та‿й л'ýди не ут'т'íгајут с'а, йдýт та рóбл'ат. Кóждий дв·і тúс'ач'і мáје вад'... ја рас мáју трúц'ц'ат' д'íб, што рóбл'ат вáл'кы. Тôтó мýнка волунтáре та‿й рахýнкы зробúли мýнка волунтáре, сóрок і дв·і тúс'ч'і — ўсе мýнка волунтáре, та‿й ýпалили-с'ме, наробúли-с'ме і ў хáшчу ў л'íс та з л'íса дéрева та ўс'о дóти бýло.

Далéко шýтыр раз ис Тéмеша возúти та неи мóжемо мы, је дванáц'ц'ит' к'íломúтеру до водú, а у нас теипúр' веснóў, мы бы возúли зимóў, абó зимóў неи мош, бо кал, у нас берегú; а л'íтом теипúр' попáде; а рас сад, чеирúшн'і рвáти, дáле кôпáти мелáй. Дáле пак прúйдут с'інокóси — с'íно косúти худóб·і. Йпен у нас с'íна неи је, алé йдемé по дрóтах...

Дáл'е пак пшенúц'у косúти, дáл'е г'íйповáти та‿й так óс'ін' прúйде, мелáй ламáти та‿й неи је колú возúти, а зимóў бис'мé возúли шýтра, бо не мóже, бо ў нас портáк далéко та‿й неи је ў нас палúчити, не мош возúти гôр'í такúм бéрдом. Та мы судú дýже ўже знáјеме, би с'ме-зробúли. Сам·і неи мóжемо зробúти, бо мы зрóбиме зúмн'у, тратамéнт, а‿й трéба нам шýтру возúти. Та просúли-с'ме в·íд рáјона, би нам даў дв·í баскýлы. Но, онú рас по-óдне , што дадýт, а дáле кáже, што не мóжут дáти...

Про військо. Но теипúр' ја вам му проказувáти, јак ја жиў у вôс'кý, јак'í ў нас бúли кондукитóри, јак'í ў нас шúфи бúли. Пер'шúй рас, колú с'ме-зайшлú трúц'ц'ат' і вóс'мого гóда, учúли нас три м·íс'ац'і штрýкц'ију, јак бýло, де ôб·ічéй, тогдú, а по тр'ох м·íс'ац'ах уз'áли нас та косúли мы с'íна ў л'íс'і за трúц'ц'ат' і пјат' дин' им-косúў с'íно, што лиш íсти не бúло колú нам. Неи дл'а ўс'ох так бúло і тогдú не máў-ым... У три чáси ráно ўтáнеме, а ў одинáц'ц'ит' л'áжеме та‿й тôтó, колú јімé, та‿й тот із бóкў, гай, та так ис'ме-косúли в·ўд нóчи до нóчи. Кóсу лиш рас на дин' ис'мé-мýс'іли клепáти, бо неи

сло́будно бу́рше. Там им-коси́ў так: триц'ц'ат' і пјат' дин', а да́ле с'ме ишче́ п·ўшли́ та у бујйр'ўў ис'ме́-коси́ли пшени́ц'у.

Там уже́ м·ў^{ы}ї нача́л'ник, нас бы́ло пона́д план три. Та мы туї по́кла́ли, бы́с'ме коси́ли косо́ў, бо мы зна́јеме коси́ти та‿ї не лиш се́рпом жа́ти, ја се́рпом не^{и} зна́ју жа́ти. Заста́вили н'а жа́ти, ја се^{и}се́ зро́бл'у, а не зна́ју се́рпом жа́ти, мен'і даї ко́су та рас мы коси́ли ...мы скоси́ли го́лда ї одно́ пјајіс'а́т і в·ў́с'ўм а́р'її до по́лу́дн'а три ра́зи і зјаза́ли снопы́.

Еї, бо коли́ приїшо́ў бо^{у}јйр', ка́же, ну је б·ін'е [рум. nu e bine "це не добре"], не^{и} до́бре, ка́же. — Чо^{у}му́? Е-е-е, бо ка́же, то́то́, ка́же, вы ко́сите ни́с'ко, а то́то́ тре́ба жа́ти высо́ко́, би с'а зе^{и}мн'а́ гно́јі^{и}ла, бојйр'. Так испе́р нас, аби́ мы кла́ли, а‿ї жа́ли-с'ме. Но ја јаза́ў сноп·іўл'а́. Ја маў јаза́ти за пјат'ма́ — једе́н по́го́н; оны́ жа́ли, а ја јаза́ў за ни́ми. Тогды́ тот, ўже в·ўн до нас пусти́ли, аїбо́ лиш бы... Там ис'ме наза́д жа́ли ўже так јак в·ўн, коли́ оба́ с'ме-бы́ли там, а м·іхы в·ўс'ўм·іс'а́т' к'ілы́ ис'ме́-вози́ли та‿ї му́саї носи́ти. Та аж изве́лли мы бы м·іхом, а праду́ло нас двох. Ты што ро́биш там? Не^{и} му́шу вози́ти в·ў́с'ўм·іс'ат' к'ило́вим м·іхом. Та пак тогды́-с'ме уосени́ нас, ўже коли́ с'ме-ск'інчи́ли, та пусти́ли н'а на два ты́жн'і зно́ў бы́ли, у конче́^{и}т. Конче́^{и}т был чотирна́ц'ц'іт' дин'.

Та приїшо́ў-им та таки́ї буў слабыї, што... де т·ў́л'к'і дны роби́ти та‿ї јісти, істи сла́бо та‿ї то́то́ так робо́та. Та ја раз јак им-приїшо́ў в·ў́тти тогды́ за дру́гиї рас, бо с ко́н'і, ја буў у Крајо́в·і ..., шче ко́н'і ў нас бы́ли тогды́. А да́ле с'ме-п·ўшли́ пак, у мани́ўр'а с'ме-бы́ли; наза́т мани́ўр'а держа́ло бы́ло, три́ц'ц'іт' і пјат' дин' ис'ме́-бы́ли. Но там бы́ло, посере́д них бы́ло ї до́бре нам, бо с к'ў́н'ми там ходи́ли-с'ме бы́ли...

Да́ле пак із мани́ўр'а с'ме-приїшли́ в·ў́тты, тогды́ га́та ўже́ бы́ло, тогды́ с'а‿ліберова́ли, ўпере́д мы с'а‿оста́ли ко́ло́ ко́ниї доў весны́. А пак навис'н'і три́ц'ц'ат' де^{и}ўјато́го ма́рта, тогды́ мо́б·ілиза́ре зача́ло. Тогды́ бы́ла Џжерма́ни і^{и}с Поло́ні-јо́ў, тогды́ моб·ілиза́ре зача́ло, тогды́ пак воїна́... Но, та тогды́ ўже бы́ло ма́ло маї до́бре навис'н'і, бо там уже́ моб·ілиза́ре та јісти нам до́ста дава́ли. Аж би́ли, аїбо́ јісти дава́ли. Но би́ти —

тôтó бы́ло, што би́ли. Но, а да́ле..., тогды́ бы́ло бы́ли-с'ме ў Дóрна, бы́ли-с'ме у Мазóм·і, ја г'ўт там буў; у Бырла́ду, у Басара́б·іјі с'ме-бы́ли, бо с'а‿чедава́ла Басара́б·іја, мы там бы́ли, ў Басара́б·іјі. Мы бы́ли ў Бырла́ду, а да́ле с'ме-п·ўшли убира́ти матер'ија́ли і"з Басара́б·іјі, в·ýтти оны́ полиша́ли ўс'і рубóткы, бô заста́ли јіх сôве́ц'к'і там, та‿ўта́к оны́ пôўт'ика́ли, а тôтó полиша́ли. Ўтак мы ходы́ли та вози́ли-с'ме вýтти. Вози́ли-с'ме туї, но, ў Бан'а́су, там за... та там ис'ме́-вози́ли матр'ија́ли. А да́ле ўтак в·ýтти с'ме-прије́шли́ та нас попушча́ли дом·ýў, бо мы м·інор'іта́р'і бы́ли. Утпусти́ли н'а наза́т, туї на ред͡ж'име́нт‿им-прије́шóў та у́брали нас коси́ти; маї коси́ти с'ме-коси́ли терн'аку́ы, ўже ўwосени́ коси́ли-с'ме кóн'ум. Там им-коси́ў наза́т два ты́жн'і; да́ле, јак покоси́ли, прије́шли-с'ме дôмýў.

Та бы°ў у нас кôп·ітан једе́н, тот са́мыї, јаки́ї за нас. Мы бы́ли батер'і́ја де марш [рум. baterie de marş "маршова батарея"], јак тогды́ с'а‿каза́ло. А бы́ла батер'і́ја депóз'іт та пак м·ін'і́ прије́шла́ óрдін, што батер'і́ја де марш рôзд'іл'а́је‿с'а, бô їде дôм·ýў, бô ја бы°ў, јак бы вóїна бы́ла, оны́ тогды́ їдут наза́т на вóїну, та пушча́т јіх у кôнче"т та па́к једе́н кôп·ітан хóт'іў забúти дрýгôго, а мене́ спе́рти гет. А дрýгиї ка́же, мыї, не так, ка́же, чôлов·і́к је до а́рмы, в·ўн наї не" бýде, в·ўн, ја рôска́жу, не ты рôска́жеш. Та ўтак пусти́ў н'а дôм·ýў тогды́ бы°ў.

Прије́шóў ја дôмý, а мо́ја ж'і́нка у болни́ци. Ја прије́шóў дôмý, а до́ма нико́го не" је. Ўтак пушôў-им у Лýгôш та прив·і́ʒ-им ји в·ýтти, утпрова́дыў ји в·ýтти пак. А да́ле пак потóму ўже, на дрýгиї гут кôнчентра́ре бы́ло. Тôтó бы́ло три́ц'ц'ат' диўја́тôго— сорôко́вôго го́ду. Бы°ў-им на ред͡ж'име́нт'і ў нас, маї закли́кали нас. У Брајі́лу с'ме-прије́шли́ сады́ти зарзава́т: цибýл'і, што-небýд' насады́ли-с'ме ... Там-им наза́т со́рок дин' бы°ў. Прије́шла́ óрдін навúсн'і, што пушча́ти тре́ба дôм·ýў, абы́ сôб·і́ роби́ли с"ијан'а́ навúсн'і — то бы́ло весно́ў — пусти́ли нас там дôм·ýў. Та ўтак потóму бы́ў-им до́ма до о́сени, в wосени́ маї уз'а́ли та маї им-бы°ў. Тогды́-м бы°ў пјат' м·іс'ац'іў; тогды́-м п·ўшóў, бы°ў-им у Ôтопе́"н', за Букуре́рштом у Плôји́шт',

там-ис'ме́ робы́ли тут штех — штеб ис'ме́-роби́ли. Та там ис'ме́-бы́ли пjат' м·іс'ац'іў, а да́л'е прийшо́ў ко́мунікат, тото́, о́рдінул де к'емáре [рум. ordinul de chemare "призов до війська"], ja маў челлéну, áре ýну ку дóўи стéле [рум. are unu cu două stele "має один з двома зірками"], так бы́ло тогды́. Тогды́ ка́жут ми, мыї, ў сис' бук мájеш іты́... М·ін'і даї, ка́жу, а́кты, ко́лоне́лови, уже́ на б·ірóв·і. Ja ка́жу, не" їду, бо ja мájу д'ўстваáти со́б·і, де-м бы°ў, бо тут бýдут казáти, што ja коли́ прийшóў та маї н'а запрýт там на редж'іме́нту. М·ін'і да́їте а́кти, фóрму. Та⌣ўтáк да́ли ми фóрму скóро. Та прийшóў-им на ред͡ж'іме́нт та⌣ўтáк дóбриї буў мajóр у нас jеде́н на б·ірóул моб·ілізы́р'і [рум. biroul mobilizării "моб·ілізаційний офіс"], та тот пак ка́же, ты бы°ў на детешеме́нт'і, ты їди дóм·ýў; ты не" jec дл'а фрóнту, аби́ ja с'а⌣зрадо°ва́ў та п·ўшóў-им дóмýў.

Та⌣ўтáк им-п·ўшóў дóм·ýў та так скапáў-им в·ўд вóїни. Не" бýў-им нигдé на вóїн'і.

Но, а⌣ўтáк им-бы°ў у делегáц'іjі з транспóртами, ходи́ли-с'ме, а на вóїн'і не бы°ў.

Праця в лісі. Но, ja бы°ў, коли́ ми бы́ло чотирнáц'ц'іт' гóду, служы́ў-им два гóды туї у се"л'і, а дáле п·ўшóў-им ... до Румýн'іjі і там им-служи́ў два гóды, чоты́ри гóды, а дáле пак і в·ўўчáриў, із в·ўўц'áми-м ходы́ў — в·ýўц'і-м пас. А дáле-м пак п·ўшóў туды́ у С'іб·іjі ў хáшчу, ў л'іс п·ідеме́ навúсн'і та прúїдеме ў⌣wосени́. Но там ис'ме́-зарóбл'али грóш'і. Там бы́ло ў нас так: сто триц'ц'іт' лиї на дин' бы́ло. Їд'ін'а бы°ло, спан'á. Те"пúр' маї дóбре спан'á, jак тогды́ бы́ло. Та⌣ї те"пúр'-им у робóт'і буў; те"пúр' спан'á — спимó со́б·і ў пости́л'ох; так фáїно посте́лим со́б·і стели́н'а, да; тогды́ с'ме-спáли у спýз'і та⌣ї íлы нас блыхы́, ýш'і. А те"пúр' не" jе, те"пúр' мы робы́ли туї у Тýрну Мигуре́н'і, бо ja знájу те"сáти, робы́ли-с'ме там. Зробы́ли-с'ме такý кабáну, што jе пе́рша на рajóн'і, на ІФЕТ-у. Рáд·іjо нам сп·івáт там, так jак у сп·ітáлн'і сут лушкы́ простиле́н'і фáїно..., кóждиї máje свôjý пóст'іл', стýл со́б·і, íсти фáїно. Je ў нас васил'á [рум. vasele "посуд"] д'íл'а вáрен'а

бы́ло. Та так зимо̂ју ї̆деме́ роби́ти, а колы́ робо́та — та ї̆ду до́ма. Фурт так ро́бимо.

Там ис'ме́-роби́ли так: пјйјіс'ат' пе́ршôго го́да ў шанте́ᵘр'у та‿ї̆ пја́јіс'ат' тре́того го́да. Там ис'ме́-роби́ли, там ис'ме́-зарôбл'а́ли гро̂ш'і фа́ї̆но: по-сто пја́јіс'ат' лиї̆ та по-дв·і́ста на дин' іс ку̂н'ми — два л'у́ди та‿ї̆ ко̂н'і на Жу́п·і ў Ка́рансе́беш, матер'іјал. Там канти́на бы́ла, харо́ши бы́ла канти́на та‿ї̆ дава́ли нам і́сти ту́ї̆кы теᵘпи́р' уже́, до́бре нам і́сти дава́ли. Но робы́ли-с'ме, аї̆бо́ заробы́ли-с'ме ду́же фа́ї̆н'і гро̂ш'і там.

Теᵘпи́р' ука́жу вам ја, што ро́бит‿с'а у л'і́с'і с ку̂н'ми дл'а де́рева та‿ї̆ із рука́ми, та‿ї̆ іс цап·і́нôў. Так, мы робили́ там іс смере́кôў. Там руба́ли-с'ме смере́ку ўл'і́т'і, то лупи́ла‿с'а в·ід̣ кôж'і́, бо тогды́ с'а‿лу́пит смере́ка. А пото̂му с'ме-збира́ли дôво́рôха до миґо́л. Де мош бу́ло та дава́ли-с'ме таку́, так'і́ зроби́ли вало́вы з де́рева (у нас ка́же‿с'а ри́зы), вало́ви та тим іᵘшли́ сухы́ми, а да́ле ї̆шли́ ў во̂ду, водо̂ў іᵘшли́. Іᵘшлы́ водо̂ў, а ку̂н'ми дот'іга́ли, де неᵘ мош бы́ло, де по́л'ена вели́ка бы́ла, там ... прибива́ли-с'ме по-чоты́ри кл'о́цы так: чоты́ри туї̆, а чоты́ри з-за́ду — бо бы́ᵒл·іᵘ чоты́ри митро̂в·і; та тôто́ прис'іл'а́ли-с'ме так: нас'іл'а́ли-с'ме де́реᵘво, бо бы́ли ў нас так'і́ кырл·і́ґы́ та з'ўбра́ли-с'ме та нас'іл'а́ли-с'ме. Та пак т'і́гали-с'ме ку̂н'ми до то̂јі воды́, а водо̂ў ута́к іᵘшли́ ри́ⁱзами. А в·у̂тти р'іко̂ў пак п·ўшли́ с'і́мд·іс'ат' к'іломи́тр'і гаш водо̂ў гет, гет на м·і́сто, де ма́јут по-с'і́мд·іс'ат' к'іломи́тру водо̂ў п·ўшли́. А там, на р'іц'і́, бы́ліᵘ ста́вы так'і́ велі́ᵘк'і, што ма́ли јак'і, не зна́ју, к'у̂л'ко ти́с'ач л'і́тр'ўў воды́, іᵘзби́рат‿с'а і два раз̣ на дин' тôў водо̂ў бы́ли — та́гом. Пôўпушча́ли во̂ду та ї̆шло, бра́ло з де́рева гет, так лама́ло де́рево та л'у́ди розбира́ли та п·ўшло́ дôл'у̂ў водо̂ў, так.

Вівці та назви овець. — *Розкажіть щось про вівці?*

— Но, теᵘпи́р' за в·у̂ўц'і. Но роска́жу вам, јак у нас с'а в·у̂ўц'і назива́јут. У нас так, напри́клад: в·ічка́н'а је чо́рнôјі коло́ очи́ї̆, она́ б·і́ла, лиш чо́рна је кôло́ очи́ї̆ — бô то́ в·ічка́н'а; а вакле́ша је лиш полови́на так, пы́сок у не́ᵘјі б·і́лиї̆, лиш ваклеши́ста ма́ло — тôто́ вакле́ша; а муре́ша, котры́ї̆ пы́сок у

не́ᵘјі замашче́ныĭ, ôна́ б·і́ла, лиш голôва́ ў не́ᵘјі замашче́на — тôто́ муре́ша. А баранко́ша — ро́гы ў не́ᵘјі вели́ⁱк'і — тôто́ је баранко́ша, бô ро́гы ў не́ᵘјі вели́к'і.

— А вовна в неї яка?

— Вốўна ўсе б·і́ла, но. Сут ја́ко нави́сн'і — чо́рна. Јак посốр'а — маĭ мал'і́ ў не́ᵘјі ро́гы — то посốр'а с'а‿ка́же, ў тốјі маĭ мал'і́ ро́гы; вôўна б·і́ла, но. А ўже и́нша до ...

Вốўна је і м·ір'іно́са, ў нас сут теᵘпи́р' ото́ но, ... сут у колект·і́в·і та‿ĭ туĭ у ґôста́т'і ў нас је мно́го ду́же, то ду́же ф·і́на вốўна. У нас ма́ло, је‿ĭ у нас бур'а́т, лиш ма́ло — тôто́ шу́т'і. Сут і ра́т'і, аĭбо́ тôты́ ўс'і б·і́л'і ў пы́сок; ус'і́ б·і́л'і ў пы́сок, ус'і́ так јак бы једна́.

Но, а с'іс'і́ на́ш'і — туĭ ус'а́к'і с'а‿беру́т: і чốрн'і, ĭ б·і́л'і — ўс'а́к'і.

Чобôта́р'е је, што сут у не́јі ла́би чốрн'і дôў пут кол'і́н — та то чобôта́р'е, чốрн'і ла́бы ў не́ᵘјі — тôто́ чобôта́р'е. Вốўна ўсе б·і́ла.

Па́ц'орка — тôта́, што ў не́ᵘјі сут ц'аткы́ по пы́ску; вốўна б·і́ла, а моты́л'а — у́ха ў не́ᵘјі сут ма́лен'ко чốрн'і — тôто́ моты́л'а, вốўна ўсе б·і́ла. Ја́фына — тôто́ так, гиĭ в·ічка́н'а. Ја́фына колố пы́ска лыш туĭ чо́рна, а туды́ ў не́ᵘјі сут пара́фы; вốўна б·і́ла ўсе. Тôто́ ўсе так ро́гы вели́ⁱк'і так'і́ та пôру́г'і; вốўна б·і́ла ўсе...

— Які назви мають барани?

— Бара́ны? Там уже́ бара́нум імн'а́ неᵘ кладу́т у нас: јốўшка, м·і́шка, јốга — тôто́ так, бара́нум уже́ — в·ўўц'а́м кладу́т. Бара́ны ў нас сут там, бара́ны велі́ᵘк'і так'і́ та‿ĭ вốўна велы́ка.

Про мі́ру (злучення овець весною). У нас пасу́т в·ў́ўц'і на обốн'і. Теᵘпи́р', на Ју́р'а, навы́сн'і, іжже́неᵘме ўс'і в·ў́ўц'і до двох м·іст, бо мно́го ôве́ᵘц' у нас і там подо́јеме на м·і́ру фа́ĭно. Ко́ждиĭ свốјі в·ў́ўц'і подо́јет і пôм·і́р'ат с'і молôко́ л'і́тром. За једны́м л'і́тром у нас с'а‿да́је так: пјат' ґеле́т молôка́, а једна́ ґеле́та ма́је двана́ц'ц'іт' л'і́тр'іў. Тôто́ ў нас так м·і́р'ајут. Потốму пак, котри́ĭ к'ў́л'ко ма́је молôка́, тот маĭ

ско́ро ї́де бра́ти — вата́жити, у нас с'а так ка́жет — бры́нд͡з·у бра́ти. І пото́му в·ӱ́ӱчар'і мы платиме́ там уже́ — два́ц'ц'іт' лиї́, два́ц'ц'іт' пјат' исме́ сего́ го́ду плати́ли на ш'іс' м·іс'ац'іӱ.

Коли́ перебу́дут ш'іс' м·іс'ац'іӱ (учо́ра с'ме-розлуча́-ли), в·ӱ́с'ім м·іс'ац'іӱ бы́ло, тогды́ ӱже те[и]пи́р' соко́тиме јіх до́ма со̂б·і. Рынд, ба на ры́нд'і, на шоры́ ї́деме́. Вад' ішчеме́ і ма́јеме в·ӱ́ӱчар'і до зимы́ дру́г'і і там уже́ на к'ӱ́л'ко с'н'і̯г де́ржит по́ле. И пото́му зимо́ӱ со̂поко́тиме со̂б·і ко́ждыї до́ма (со̂б·і в·і́ӱц'і) і так го кормиме́ і до́ма ко́ждиї со̂б·і.

Л'іт'і-с' бы́ло пло́хо ӱ нас, бо л'іт'і-с' не[и] бы́ло ӱ нас с'і́на, а л'іт'і с'ме так лыш ли́ст'ом у́зимували в·ӱ́ӱц·і. Не[и] бы́ло нич, так. Зима́ бы́ла вели́ка, не бы́ло ӱрожајӱ́ ӱс'ім.

Як робити бриндзу. У нас так с'а‿чи́ныт бры́нд͡з'а: мы закл'аґа́јме моло̂ко́ ӱ цибр'і и пото́му поте́рсиме го (така́ пу́тина ӱ нас је), тогды́ пак збира́јеме и кладеме́ ӱ м·іх, и ја́жеме го, и тогды́ стојі[и]т ма́ло сир в·ід ра́но до полу́дн'а, а да́ле кладеме́ го на поли́ц'у фа́ї̯но. Фа́ї̯но на полы́ц'у та ун ма́ло кы́сне там. Колы́ пры́ї̯ду дом·ӱ́ӱ, тогды́ р'і́жу дара́бу та со̂л'у та кладу́ у ґеле́ту — на зы́му бу́де, там кладу́, та так.

Із жети́ц'і пе́ршиї рас, коли́ моло̂ко́ зварimé, тогды́ у́рду варimé. Но там, і за ным збира́ти ӱс'о ӱпа́де по... у ве́сну; уо̂с'ін'оӱ маї̯ б·ӱ́рше дајé бры́нза, јак ул'і́том. Маї̯ густо́је моло̂ко́ ywосены́ в·ӱд весны́, маї̯ густо́је та маї̯ мно́го је бры́нд͡з'і. Ідеме́ та кладеме́ до́ма та‿ї̯ в·ӱтта́к р'і́жеме го. Ур'і́жеме сыр та‿ї̯ со́лимо ӱ с'ӱ́л'у; ӱ с'ӱл' го покладеме́ та кладеме́ ӱ бо̂чку та прикла́деме го ка́м·ін'ом фа́ї̯но, бы затве́рдло, бы не[и] буӱ́ мн'ахкы́ї, бо колы́ не прикла́ду ка́мен'ом, тогды́ мн'ахкы́ї. Мы р'і́жеме дара́бамы. Котры́ї, за́кы тко ма́је б·ӱ́рше та‿ї̯ кры́шыт на́др'ӱбно, фа́ї̯но со́лиме, бо јак с'а не[и] со́лит, тогды́ не[и] до́бре, помн'а́кне.

Про молочний податок. І мы туї̯, мы дава́ли, ја, звича́ї̯но, тут с пјајіс'ат' тре́того го́да дава́ли-с'ме ко̂ту то̂ту́ з моло̂ко́м, бры́нд͡з'у давали-с'ме то̂ту́. Да́ли-с'ме пјат'сто л'і́тру моло̂ка́ с'ме-да́ли да́ли на ко̂ту, на бры́нд͡з'у с'ме-дава́ли. Возы́ли-с'ме сыр рас у Бре[и]бе́шт, а рас у Копаши́л' исме́-

дава́ли та то сме-дава́ли, то мы бы́ли сам·і учар'і. Зад'іли́ли, мы ма́јеме табе́л сôб·і та пак вози́ли мы воза́ми бры́нд͡зу; там дава́ли-сме на ба́нду до машы́н та‿ї рас у Бреᵘбе́шт исме́-вози́ли.

Віз та його частини. Роска́жу вам, іш чо́го с'а в·ӱс іскладáје та‿ї што јак с'а‿кли́че. Пе́ршыї рас ты́ж'іл' кладеᵘме́ на в·ӱс, потốму др'ік за́дныї кладеᵘме́, поли́с' — то, што пи́нд'іл', до пи́ндл'а приӱјáзано. А да́ле дру́гыї на за́дне то, потốму цу́ґл'ами їдеме́: сујé ш'іс' цу́ґл'у, ш'іс', вӱ́с'ім, двана́ц'ц'іт', кôтре на јаку́м во́зит тôва́ру; но мы това́ри неᵘ во́зиме. Потốму ре́тыкы за́дн'і сут (тôто́ покốван'і фа́їно) и там је ја́ма, што де́ржит пере́дныї. Теᵘпи́р' пере́дныї в·ӱз наза́т, так ӱсе с'а‿складáје. Цу́ґол', ве́ᵘрхн'у гот там, вашкы́, перги́. Перги́ — то што стаје́т‿с'а на н'о́го; перги́ ста́ви‿с'а так: што т'а́гнут‿с'а на кốн'і, там до ти́жл'а пере́дного са‿прија́зује, рут; коц, кладеме́ дошкы́ на сп·ӱт, бы́р'фу, шыриґл'і — тôто́ с'а‿де́ржыт до во́за; кл'уч, леᵘӱч'і, зале́ᵘӱчныкы.

— З яких частин складається колесо?

— Ко́лесо с'а‿кладе́ так: кладе́‿с'а на н'о́го ш'іс' багр'ӱ́ӱ, а ко́жде багро́ ма́је дв·і сп·і́ци — двана́ц'ц'іт' сп·іц. Голốӱка пече́на фа́їно, потốму с'а‿кладе́ дв·і кар'і́кы з једно́го бốку на голốӱку, а дв·і з другого бốку — чоты́ри. Изодну́ с'а‿кладе́ широ́ка, бо там маї вели́које, а збốку наза́т широ́ка маї мала́ — з једно́го бốку тôӱста́, а з дру́гого маї тонка́, та там так чоты́ри кар'і́кы с'а‿кладу́т. Та‿ї потốму с'а раф верти́т — у ко́жде багро́ једе́н в·ӱст заверти́т‿с'а...

— А спицю у що набивають?

— У голốӱку. Голốӱка с'а‿то́чит та у голốӱку сп·і́ци. Так. Пу́шка, пу́шка — тôто́ што кру́тит‿с'а ти́ж'ілем на н'уї; в·і́тка у нас с'а‿ка́же — пу́шка, у голôӱц'і.

Је тут у нас дере́ӱл'а́н'і возы́; дереᵘӱл'а́н'і — тôто́ ти́ᵉж дл'а д'іти́ї; дереᵘӱл'а́ныї в·ӱс так, што ти́жд·іл' дереᵘӱл'а́не, а здо́л'і је жил'і́зо покла́дено та‿ї там дôӱко́ла де́реᵘва быᵒӱ, а зви́р'хи неᵘ је жил'і́зо, лиш іздốлу.

Пу́шка — там с'а‿ма́стит у н'у уже́ масти́лом с коперати́вы, чо́рныĭ, рафае́л.

Назви домашніх тварин. Волы́ с'а‿назива́јут так: Д'у́р'і, Ша́ндор, М·і́шка, Флбр'а, Ки́шел'. А кôро́вы не[и] так, за кôро́ви ...

— Як у вас кажуть, коли волів скеровують іти вправо або вліво?

— Го́ĭста; гôĭст на пра́виĭ б·ӱк, а ча — на л'і́виĭ б·ӱк. Бы[о]кы́ не ĭде једе́н, бо бы[о]кы́ не[и] ĭдут так, јак кбн'і, а кбн'і кладеме́ по-о́днôму а́бо два ĭдут, а з вола́ми два ĭдут, но котр'і ӱже маĭ стар'і, тоты́ ĭдут і сам·і́ — волы́, а молôд'і не[и] хбд'ат сам·і, тре́ба јіх ве́сти спере́ду. У нас бы́ли волы́ та с'і не[и] зна́јут, у нас бы́ли...

Плуг та його частини. Ја вам прока́жу, роска́жу, ш‿чо́го с'а плуг кладе́. Так, пе́ршиĭ рас. Пе́ршиĭ рас је гр'ад'іл' дере[и]ӱл'а́ныĭ. У нас, де ôбічеĭ [рум. de obicei "як звичайно"], дере[и]ӱл'а́ниĭ плуг буӱ, потбму је корч, потбму зе[и]л'і́зо широ́које, зе[и]л'і́зо дбӱтоје, што ĭдет спере́т кôрча́ і пере́т зе[и]л'і́за; потбму стр'іла́. Стр'іла́ ĭде в·ӱд зе[и]л'і́за, в·ӱт кôрча́: да́ле стôӱба́, што де́ржит зе[и]л'і́зо із-за́ду та‿ĭ два шрбпы — једе́н іздбл'і́ӱ, другѝĭ — изго́ри. Ота́м с'а‿пу́шчат кл'учо́м, јак тре́ба глубо́ко у зи́мн'у ĭти. Потôму чип·і́гы дере[и]ӱла́н'і, зе[и]л'і́зн'і — јак'і́небу́д'.

Так, те[и]пи́р' тил'і́шкы́. Наза́т так, изнôӱ, мы на тил'і́шках, на тум с'а не[и] рббл'ат багра́, лиш рафо́к с'а‿покла́де; гôлбӱка с'а‿ро́бит так, јак і на вбз'і, но тôто́ с'а не[и] кладе́, зв'і́тци с'а не[и] ро́бит јему́, лиш і[и] скра́ју с'а‿кладу́т так'і д'іл'н'і — вел'і́кы, тоты́ там — оди́н с'а не[и] в·іддам, оде́н.

Спыц' то́же так с'а‿кладе́ дванáц'ц'іт' у ко́лесо, лиш уже́ там мал'і́ сп·і́цы, лиш раф самы́ĭ с'а‿кладе́. Там гво́здики ... на кбжд'іĭ спи́ци с'а‿верти́т ја́ма, то пов·і́з бы соббӱ, ухо́дит won.

Тил'і́шкы́ так: те[и]пи́р' іде́ рудо́к до тил'іжо́к та‿ĭ раф једе́н кры́виĭ, што тре́ба наверта́ти, јак ббрôзну дале́ко бра́ти. Јак кладу́т кбн'і — малу́ ббрôзну бра́ти, јак ду́ж'і кбн'і — велы́ку ббрôзну. Но, та так. Једно́ ди́с'ат' це́нтіӱ маĭ нискбје,

тому́ бы бôрôздá ĭшлá глубóко, бô бôрôздá, бô јак вул уодну́, тогды́ не^{и} бу́де брáти плуг. Се^{и}сé мáје ди́с'ат'-дванáц'ц'іт' цéнт'іў — с'ак мáје мáје маĭ нис'кóје. Једнó тôтó, што ĭде, што ĭде ўwон. Тôтó [колесо], што ĭде бôрôздо̂ў — тôтó вели́које, а тôтó, што ĭде ўwон — тôтó маĭ малé, бо таку́ д·істáнцу, јак тôтó ĭдé дôл'ў̂ў, т·ў̂л'ко шо тôтó маје бу́ти маĭ малóје с тóгô бôку — то дл'а вóлыĭ.

Ґрáпа. Ґрáпа ў нас је дере^{и}ўл'áна. Је так: ш'іс' бы́л'ц'ўў так п·ў̂дрога ми́тра задо̂ўг'і, а у ко̂жд'ім бы́л'ц'ў је ш'іс' зво̂зду — то три́ц'ц'іт' і ш'іс' зво̂зду. Пото̂му туĭ, де лáнц с'а‿су́ват, је ў нас хôт' дéре^{и}во, хôт' жил'ізо, бы^{о} с'а лáнц обертáў, бо тôтó, коли́ с'а‿обертáјут кôн'і на једéн б·ўк — пере^{и}хóдит на ôтóт бук... та так, је три́ц'ц'ціт' і ш'іс' зво̂зду ў борôну́. Је так: гôр'і, тôтó, та‿ĭ там шче два попéрéчн'і сут то, што дéржит‿с'а на н'ўм бôрóна та кóжде былцé прове^{и}рчéно, онó там за кл'учóк.

Виноград. Јак с'а ў нас сади́т виногрáд, јак із ним рóбиме за цы́ми, дóкы не^{и} зáĭде, де трéба. Пéршиĭ раз кóпле^{и}ме та за шóрами, те^{и}пи́р ўже плугáми ĭдут. За шóрами на ш'із'д'іс'ат' ти́жн'у кóплеме два аршóви. Ви́рхну зи́мн'у кладéме ў сп·ўт — до̂бру, а гôр'і слабá ўхóдит. Пото̂му садимé ко̂рч', ў јáму садимé тóже так та‿ĭ із до̂лу два коли́ с'а... Пото̂му до тр'óх го̂д·ўў не^{и} рóдит онá, лиш кóпле^{и}ме јі так што... бы^{о} рôслá. У три гóды ўже бјемé к'ў̂л'л'а кôло̂ кóждôго кôрчá и јáжемé јі нави́сн'і, ўже коли́ онá хóче рости́ — јáже^{и}ме јі. Јáже^{и}ме јі три рáзи, бо к'ўл у нас так там — два ми́тры к'ўл вели́кыĭ, два ми́тры. Тогды́ пак, коли́ ўже рóдит, тогды́ ўже... Увесно̂ў оптинáјеме јі гет, лишáјеме јі так: по-три ф·іры, по-три пру́ты нарáс, ўже коли́ ў три гóды рóдит; тогды́ јі пак ужé дајемé тр'ох обвивáти — по-три, по-чоты́ри та тóже так п·ізјáзујеме јі. Так п·ізјáзујеме лиш так межи́; колы́ цвитé — не^{и} п·ідјáзујме, бо тогды́ с'а цв·іт оппáдује вад', а‿ĭ пото̂му ужé кул перéт тóго кладéш — ко̂рч'і пото̂му, там маĭ не^{и} мóжемо, коли́ цв·іт цвитé, бо тогды́ обби́ват‿с'а цв·іт, та‿ĭ кóплеме јі двы́ч'і на р'ўк. Пото̂му ўже, коли́ присти́гне, ўже ў окто̂ўбра, рве^{и}мé јі, бере^{и}мé на возы́, збивáјеме чи́л'ад', рвемé, везе^{и}мé

дом·ӱ̆ӱ, мелеᵘме млинц'óм у бо̂́чку. Так двы́ч'і ме́леᵘме, быᵒ маї до́бре с'а‿помôло́ло, јак је — ро́биме... та‿ї пото̂́му спушча́јеме іс кадеми́ни, кад' је — бо́чка така́ вели́ка, ма́је дв·і ти́с'ача л'ітр'ӱӱ. Та там пу́шчу ў пришчы́блин'і та теᵘче́ та ў бочкы́ но́шу, а с‿сим бочкы́ по̂́ўн'і їдут. Је пја́т'сот л'ітр'ӱӱ вина́ быᵒў се́го, то́го ро̂́ку.

Про деякі громадські справи. Ја вам роска́жу, што ја не лиш с'а‿хвал'у́, а‿ї ро̂́бл'у. О́де това́риш дире́ктор зна́је, уво̂́рôс'і ус'і ро́биме калкула́ре, ўс'і, што мы ро́биме до колекті́ву. Ажуту́јеме једе́н дру́того јак-небу́т'. Наї ука́же това́риш дире́ктор, к'ӱ́л'ко дн'ӱ́ӱ ја роби́ў кôло̂́ шко́ли, і к'ӱ́л'ко де́реᵘва теᵘса́ў, і кӱ́л'ко... — ус'у́ды. Мы дава́ли в·ід ну́мера, маїстры́ ў нас бы́ли, ви́деᵘте, дава́ли-с'ме за ну́мером і́сти маїстр'ӱ́м, аби́ неᵘ јі́ли ..., а мы св·ӱї дава́ли — і пи́ти, ї јі́сти-с'ме ўс'ім дава́ли. Мы, ја лиш абы́ с'ме-робы́ли, ја не лиш то хвали́ти‿с'а ро́том, а‿ї і рука́ми тре́ба зроби́ти та‿ї фапт. Мо́же ви при́їдете шче чере́с па́ру го̂́д'ӱӱ с'уда та‿ї бу́дете в·і́д'іти, јаку́ коперaті́ву зро́биме та‿ї буфе́ᵘт — ус'о́.

Теᵘпи́р' исме́-скла́довали ти́ґлу. Там і туї пôмага́ў бра́ту, бо в·ӱн самы́ї, бо туї буў хлоп у робо̂́т'і: і там пôмага́ї носи́ти ти́ґлу ї орґан'ізова́ти пôпула́ц'іју, бы їшла́ ізбира́ти ўс'о фа́їно, бо то јак-им ја неᵘ їду, тогды́ бу́дут каза́ти, пак јакы́ї ты депута́т, што ты неᵘ їдеш — іды́ ї ты та‿ї ја їду. Пе́ршиї раз ја їду́, пото̂́му пак дру́г'і, бо они́ ка́жут, што ја такы́ї чôлôв·і́к, што ја неᵘ хо̂́чу. Ја ти ўка́жу, што ја ро̂́бл'у та‿ї ты робы́, та‿ї так. Ја неᵘ ма́ју н'і д'іти́ї, ни нич, лиш ја к'ӱ́л'ко мо̂́жу, т·ӱ́л'ко ро̂́бл'у.

Ја вам хо̂́чу сп·іва́ти про в·ӱ́ӱц'і.

(Гречин Іван, 48 років)

* * *

Село КОПАЧЕЛЕ

[Касета № 2 А]
Записано 11 листопада, 1963 р.

Мене́ звут′ Ко̂вач Васили́на, ја із села́ Копаче́ле. М·ін′і двана́ц′ц′ат′ рок′іў. Ја хо̂чу вам росказа́ти про с′ого́дн′ішниї ден′.

Розповідь учениці. Ја с′ого́дн′і ўста́ла у п·іў до с′о́мôјі годи́ни. Ўста́ла, ўбра́ла‿с′а, уми́ла‿с′а, јі́ла і п·ішла́ до шко́ли. Ў шко̂л′і, јак зад͡звони́ў д͡звіно́к, заїшла́ ў клас. Приїшо̂ў профе́сор і відпов·іда́ла на уро́ках; пôт′ім това́риш профе́сор виклада́ў нови́ї уро́к. Ви́їшла ш‿шко́ли у дру́г′ії годи́н′і. Пе́ршиї рас приїшла́, јі́ла, а пôт′ім гото́вила уро́ки. Пôт′ім ходи́ла по двôру́, гра́ла‿с′а, а уве́ч′ір јі́ла і пôт′ім л′ага́ла.

(Ковач Василина, 12 років)

* * *

Ро́соха Ми́тер, Копаши́л′, у́с·імдис′ат два, із Ны́жного Бы́строго.

Розповідь про російську революцію. Но, так ја вам роска́жу в·ўт с′імна́ц′ц′атого го́да до два́ц′ц′ат′ пе́ршого го́да, јак с′а‿зачина́ла револу́ц′іја рос·і́їс′ка, коли́ А́ўстр′іја из Ро́с·ijôў војоᵘва́ла. Војоᵘва́ли-сме за три го́ды, бу́ли-с′ме по Карпа́т′іх, бу́ли-с′ме (ти́хо буд′), в·іддава́ли-с′ме т′а́шко прт′ім. У три го́ды с′ме-поступи́ли и дуᵢшли́-с′ме до Саме́н′-коᵘјі Ри́гас, вода́ Ри́га бы́ла. Там с′а‿останови́ў фронт ру́с′кыї ис сво́го бо̂ку, а аўстр′іс′кыї с′а‿становы́ў ис се́го — ис сво́го бо̂ку. Што туї, там исме́-стоја́ли ш′іс′ м·іс′ац′іў у сту́дени, у б·ід′і, у го̂лôд′і, а да́ле ту̂л′ко ў нас уши́ї бы́ло, шо колы́ загре́бу гор′і соро̂чку — та ў жми́н′у јіх набе́ру. Што туї чини́ти? Туї не мош уже́ н·іја́к. Но, то́же ја быў команда́нт п·іке́ту і так с′а‿схо́дыме. Прихо́дыт, јак тым ча́сом, за́кон быў такы́ї, што маї велы́ї быў за́кон по-цер′ко̂ўному. Прихо́дит

Велы́кдин′ — па́ска. И так што зробы́ли цар′і́ — Франц Йо́зеф та‿ї́ Никола́ї Николае́вич из Ро́с′іji. Изро́бл′ат они́ оде́н фе́двершинет (по-мад′а́рс′кы сло́во), штобы́ с′а за три дн′а́ не биў ни́тко, бо фро́нт′і не быў, бы ходы́ли кату́ни л·і́бер. Коли́ так пришло́ — изроби́ли. Прий шо́ў тот час, на тот дин′, на Вели́гдін′, мы с′а не хо́ва́јеме, бо д′іста́ли-с′ме о́рд·іну, не[и] ру́сы нас — русна́кы — не бјут, не мы jіх.

На са́мы̆ Вели́клен′ из зари́, из дру́гого бо́ку, го́ї̆кат оде́н ко́п·ита́н ру́с′кы̆, тым ча́сом каза́ли, јак типи́р′ това́риш, так тогды́ каза́ли зимн′а́к. "Слыш, — ка́же,— Христо́с оскре́с!" Ја не отпов·іда́ў, бо ду́мају со́б·і, тко зна́је, мо́же сисе́ јакыс′ шп·ијо́н вад′ штóс′ је — зна́јете, јак у фро́нт′і прихо́дит. Заклы́каў у дру́гы̆ рас, ја отв·і́ча́ў јему́: "Оји́стынну оскре́с!" Ка́же, но, ко̆ ти пон′има́јеш, ка́же, по-ру́с′кы, ход′і́те, ка́же, до нас, на на́шу сто́ро́ну́. Ка́жу, ја не[и] ї̆ду, аш хо́чете — по́т′ ты. Та тко, з′в·і́дају ја, тко ты јес′? Ја јем, ка́же, ко́п·ита́н, ко́минда́нт п·ике́ту. Но, ка́жу, ја с ц′о́го бо́ку, з на́шего, јем комада́нт п·ике́ту. Ў̆так мы, тот перӗ шо́ў ис тр′ома́ солда́тами д‿м·і́н′і на сис′ бў̆к, бо ја боја́ў‿с′а ї̆ти. Коли́ прий шо́ў ови́н там, но шчо — розго́вор′а́јеме. У них бы́ло бога́то, ў̆ни́ бы́ли бога́т′і за јід′ін′а, а мы ду́же т′а́шко б·ідова́лы з го́ло́ду, на на́шў̆м фро́нт′і. Ти́л′ко ў̆ нас мӑ мно́го бы́ло напо́ју. То́го ў̆ нас до́ста бы́ло, ӑбо́ хл′і́ба — ду́же-с′ме та́шко жи́ли с хл′і́юом. Ту́л′ко зимова́ли-сме з једно́ў̆ р′і́по́ў̆ та‿ї́ то́ту́, і[и] гнилу́ р′і́пу сме-поји́да́ли, не бы бы́ло и́нче.

Колы́ мы там за тот дин′, за Вели́гд·ін′, го́стилы мы с′а, чим ја jіх го́стиў — напо́јом. Ка́же, ходи́ з на́мы на тот бў̆к. То́же ја ў̆з′ӑў ис собо́ў̆ тры солда́ти ї̆ поји́хаў до ных чере́з во́ду, бо начины́ли-с′ме со́б·і, бы́ли так′і чӑ кы́ (из дошчо́к позбыва́лы) та переган′а́лы-сме чере́з во́ду. Ры́га вода́ вели́ка. Так исме́-ходи́ли и за тоты́ три дны ходи́ли. Но, што вы зроби́ли? Тым ча́сом Ле́нін бы̆ў ген′ела́ром зву́тти. І шче‿ї́ до́тў̆ў вў̆н вы́тт′іў, а с ц′о́го бо́ку бы̆ў Тро́ц′кы̆, із на́шего ис тру́па. Так′ін′ оны́ с′а‿соју́зыли. Но што ў̆ни в·і́д′іли, што бо сес′і́ бы́ли ў̆ фро́нт′і. А котр′і́ бы́ли ў̆задў́, каж′ім, јак у Мад′аршчин′і́, так у Рос′іji та тут до́бре жи́ли, а ў̆ нас ду́же ву́ши jіли та‿ї́ го́ло́дом

ыс'ме́-терп·іли. Је́ле каза́ти, но, почôму́ мы с'а‿бу́деме би́ти, коĭ ја то^{у}б·і не ви́ден, а ты мен'і не ви́ден. Так с'а‿пројісходи́ў.

Коли́ приĭшло́, перебы́лы-сме три дн'а. У три дны буду́т роби́ти јак не офенз'іву. Коли́ зробы́ли офенз'іву, сес'і за́дні ў фро́нта, бо мы пе́ршиĭ фронт бы́ли, п·іке́ту пе́шиĭ фронт. І^{и}зробы́ли офенз'іву, нера́с стр'іл'а́ў, так што не вы́тко св·іта пере́д ды́^{о}мом — кано́ны, машинґве́ры, с пушо́к, або́ нитко́ не паде́, бо ку́л'і ўс'і ĭдут и^{і}дго́р'і. Тогды́ што ўв·ід'іли дру́г'і оф'іц'ір'і, кôтр'і бы́ли, котр'і бы́ли бује́рс'кого, з бује́рс'кого або́ зда́ўна, не мўў проізоĭти́ із једно́го б·і́дного чолов·іка, маĭ да́ле не мўг, а бы́ў јакы́ĭ розу́мныĭ, быў не мўг у́ĭти јак на одно́го цу́ксф·ілера вад' на ста́жамѐштер'а, на плотоне́р'а, лыш у́ĭшли па́н'ство. Коли ўв·ід'іли — гôп, туĭ б·іда́, бо туĭ во́с'ко н·е бје‿с'а ни тôто, ни на́ше. То ўже л'аґату́ру зробы́ли о^{у}ни́ на оба́ фро́нты. Засла́ли нас, ізм·ін'а́ли пере́дных — уза́д. Наступы́ло дру́ге во́с'ко — лезе́рва — на нас, нас уже́ ўбива́ти, што мы не хо́чеме с'а‿војôва́ти јак рос·іĭс'које, так аўстр'іĭкоје. Но, ничо́ не^{и} зроби́ли, бо с'ис', пе́ршиĭ фронт, вели́кыĭ быў у вели́кум с'іл'і, вели́ку маў збру́ју ўши́тку, у пе́ршум фро̂нт'і с'а‿находи́ло.

Коли́ ўв·ід'іли, што сесе́ не мош, тогди́ ја́ли оф·іц'і́р'і лиша́ти і т'іка́ти. Мы спе́рш'і с'а не оста́ли в·ід пло́туни́р'а — поўт'іка́ли ўзад. Једно́ отступи́ли за аўстр'іс'кыĭ фронт, а дру́г'і поступи́ли ў Ро̂с·іју, і тоты́, што не хо́т'ілы ў фро̂нт'і приста́ти на леволу́ц'іју, тоти́ пу̂шли́ ўза́т. Тоты́ с'а‿о^{у}ста́ли б·іловард·іĭц'і, а сис'а́, с'іс'і́ — фронт аўстр'іс'кыĭ і^{и} рос·іс'кыĭ — с'іс'а́ оста́ла кра́сна а́рм·іја. Зробы́ли, што кра́сна а́рм·іја — ўтак с'а‿ве́рли на Ро̂с·іју. Ду́мали мета́ти‿с'а на А́ўстр'іју, або́ рос·іја́не^{и}, рос·іс'које во́с'ко — болшовы́кы, бо тогды́ болшовыка́м·і за ото́ зва́ли, што мно́го јіх је. Тогды́ пе́ршиĭ рас, јак-исме́ с Ры́гы пу̂шли́, лиши́ли фронт (то бы́ло с·імна́ц'ц'атого го́да).

Пе́ршиĭ бўĭ јесме́-зробы́ли ў Ки́јав·і; там-исме́ с'а‿бы́ли за два дн'а... уже́ з б·і́лôў а́рм·ијôў, из буји́р'ами. Коли́ сме-приĭшли́ там (там ис'ме́-бы́ли‿с'а за два дны), ўтак просту-пы́ли, бо сес'і збырова́ли, бо сес'і два фро́нти. А оны́ ўчины́ли,

Рос·íја, б·іловáрд·іју, áїбо лиш козáкы та пáн'ц'к'і, а дрýгиї — робóчиї нарóд, — котри́ї типи́р', на н'ім панýје, тот ус'óї за тим стојáў, бо не могли́ и́ншак ýжити, бо дýже прит'існéᵘн'і бы́ли боᵘјéр'ами.

Вы́тти краснó сме-приїшли́ ў Москвý, н'іґдé-сме бóју не мáли. Јак исмé-приїшли́ до бојý, но, пýїдемо ў Москвý. Вели́ку си́лу і оны́ зроби́ли, а ўтак вели́ка си́ла бы́ла там коп·італ'íст'іў маї мнóго бы́ло, јак, бувáло, ў нас, у Роман·íјі вад' у Мад'аршчин'í. Шлы́-сме там, там нас так уби́ли бы́ли, што колы́ у вáреши ис штôкўў бóмбами бы́ли, а нáрўд быў потôму, так јак кýр'а ци худобы́на, ци чил'áнник, што крôў јáрдôў иⁱшлá — такá леволýц·іја бы́ла. Но там бы́ло за чоты́ри дн'а, не моглó с'а‿роз·ўрвáти. У чоты́ри дн'а надыїшли́ брановыки́ — так'і мотóры бы́ли, јак типи́р' тáнкы, лиш не бы́ли тôјі сы́ли велы́кôјі, маї малá сыла бы́ла, лиш тóже кýл'а з ґвéра до н'óго с'а неᵘ брáла, хыбá бóмба ным вéрла та так чôлов·íка стрáтила.

Надыїшли́ тоты́ так, крáсна áрм·іја заберовáла — уз'áла ї Москву. Коли́ ўз'áла Москвý, но оны́ — б·íла вáрдіја — вўччини́ла‿с'а іт С·іб·ір'óви, у сис' бўк, на из Óленбýркови — тôў ли́н·іôју. Но куды́, там перебы́ли-сме пáру дин', тотó шло гóзом так. Приїшли́-сме дôў Óленбурґ. Лéᵘнен быў командáнт та‿ї Трôц'кыї та К'íрен'ц'кыї та‿ї там Кôлчáк. Тотó бы́ли ґенелáри. Коли́-сме приїшли́ в Оленбýрґ, там бы́ло пјат' ти́с'ач нáрôду в·íчными зил'íзными окóвами закôван'і нав·íчн'у, што так осужéᵘн'і ў темны́ци. Ўтак-исмé коли́ приїшли́ — свободи́ли, там бы́ла једнá стры́чанка. Стры́јіў быў, Николáї Николајóвич цар' та осуди́ли јі за хулети́ку в·íчну темни́ц'у — д'íўку с·імнáц'ц'ат' годôву. Коли́ сме-надиїшли́ — с·іс'á áрм·іја — і јіјí сме-ýпустили. Што онá ўчини́ла — ўже тогди́, кáже, ја ў отр'áд никýди не хôчу їти. Онá учéна бы́ла, бо с фами́ліјі бы́ла. Постанови́ла‿с'а командáнтном смéртного баталіјôну. Тот баталіјôн так — вели́ка áрм·іја бы́ла ти́с'ачами хлôпц'іў, с'мéртна бы́ла. Куды́ їшли — в·íрн'і бы́ли. Лíнен быў із нáмы усé, усé такы́ в·ітходы́ў і приходы́ў. Так, тотá јак с'а‿остáла комендáнт, куды́

с'а‿кыну́ла. Кыну́ла с'а‿т Сиб·ір'о́ви. У Сиб·ір'и́, Ташке́нт'і, у Самарка́нд'і, ў Скобыле́в·і — там тве́рдо бы́ло на́ших мно́го пл'і́нных тис'ачами аўстр'іс'кых тым ча́сом. Ве́рла‿с'а туды́ і ўс'іх в·ў́тты поуслабо́жували і п·ўшли і ўс'і поприходы́ли ў а́рм·іју — ўчини́ли ревору́ц'іју. Ўтак вў́тты-сме с'а‿ўз'а́ли ис Кобиле́ᵘва та опста́ли — п·ўшли́ на Ста́ропôл'. Там с'і́ли на океја́н; приї́шли́ — с'і́ли на ш'і́фу, красно́ ш'і́фôў исме́-приходы́ли до Влад·івостốку. То ўсе левору́ц'іја бы́ла.

Колы́ сме-приї́шли до Влад·івôстốку — на Влад·івôстốку бы́вим за трина́ц'ц'ат' м·і́с'ац'іў, там им-прожива́ў, исме́-ходы́ли. Но, ў трина́ц'ц'ат' м·і́с'ц'іў , што, јак туї́ чини́ти, ја чужосторо́нныї́ быў чолов·і́к, из дру́гојі держа́вы, а оны́ ўже ўстанôўл'а́ли св·ўї́ за́кон на тўм, што тип·и́р' стоја́т, што ї́ мы тип·и́р' приї́шли́ на н'о́го, на Руман·і́јі, на свốју, лиш ішче́ до шôру́ не дўї́шло́ так, јак і ў ных. Оны́ ўже постанôўл'а́ли та‿ї́ убира́ли тых нарốдўў, кôтр'і́ ро́жен'і там та‿ї́ кôтр'і́ там прысели́н'і. Мы, аўстр'і́ї́ц'і, куды́ мы мо́жеме вўтходы́ти — му́симе ў св·ўї́ краї́ іти́.

Из Влад·івôстốку с'і́ли-с'ме на ш'і́фу и так исме́-дўї́шли ш'і́фôў до Твўст — до Криме́јі (за Криме́ју сте́-чу́ли). Шли-сме ў Криме́ју, ис Криме́јі сме-с'і́ли до Аде́сы на ш'і́фу, на сис'у́, што переᵘхо́дити на Аде́су. Што с'а‿ста́ло з на́ми? Нас іᵘшло́ в·іс·імна́ц'ц'ат' ти́с'ач, не једна́, а в·іс·імна́ц'ц'а' ти́с'ач вốс'ка — леворуц'іон'і́р'іў. Коли́ приї́шло́ — јак исме́-с·і́ли с Криⁱме́јі на Аде́су, б·і́ла а́рм·іја пўдду́вала, кў́л'ко там уже́ два-три го́ды такốї переходы́ло, і ду́мала, ізм·інова́ла ша́шу дорốгу. Надўї́шли́-сме с Криⁱме́јі (дис' то полови́на доро́ги там трốку та мốр'а), на полови́на дорốз'і избомбардова́ли нас. Но, ма́лы-с'ме апара́ты ка́ждыї́ воја́к. Колы́ нас избомбардова́ли, так ус·і́ ў мо́ре пўшли́. Та ко́трыї́ маў, бо ма́ли-с'ме м·іх'ір'і́ так'і́ ја́зан'і, што могли́-с'ме плы́сти, но котры́ї́ быў ду́жыї́ та‿ї́ плава́к быў, та штôс' у́ї́шло. Пе́рщиї́ рас, коли́ нас убы́ли та так нас на вод'і́ бы́ло, јак п·і́р'а, јак п·і́р'а, коі́ у́сыпле. Уже́ дру́гыї́ ден' (то у́сыпалы так ид ве́черу нас), на дру́гыї́ ден' ра́но уже-м с'а‿диви́ў (то бы́ло л'і́том) та дис', не дис' по однốму уже на вôд'і́ вида́но — ўс'о поᵃтоᵃпа́ло.

Јак, дес' кӳл'ко нас у́плило до Аде́сы на краї. Нӱч і дин' исме́ плы́ли ў вод'і, но не тра́тило нас тôто́, што сме-не могли, но вода́ чолôв·іка ст'іга́т та‿ї не биру́је, усла́бне, изгôлôдн'іје. Коли́-сме у́їшли на Аде́су, у́їшли-сме на бе́рег, кӳл'ко нас у́їшло, аїбо́ ду́же ма́ло; мо́же с тых, јак тôто́ бы бы́ло у́їшло пјатдис'а́т або́ до со̋тн'і — бӱлш не у́їшло, ўшы́тко с'а‿ўтопи́ло.

Там исме́ ў Ади́с'і перебы́ли, то́же кôтр'і сме-у́їшли — то́же-сме ў ко^{у}мпа́н·іјі. Наїшлы́-сме ў Аде́с'і (ўже нас је маї мно́го, бо тогды́ левору́ц'іја бы́ла та ўсе абы́ мы ўсе једну́ кра́сну а́рм·іју ўдержа́ли. Мы ўсе једно́, бо мы бы́ли по^{у}божи́н'і, котр'і приходи́ли шче вӱт фро̋нту, Ли́нен та‿ї Ки́ренц'кыї та‿ї Тро̋ц'кыї так нас побожы́ў буў, јак ка́м·ін', што мы аш не бы́ли с јого́ кра́ју, из Рос·іјі, побожы́ў нас, што в·ірн'і-сме му бы́ли... Коли́ револу́ц'іја с'а‿зачина́ла, так Колча́к та‿ї Тро̋ц'кыї та‿ї Ки́ренц'кыї так они́ про̋т'ӱў н'о́го, про̋т'ӱў Ли́нін та ста́ли ко́нтра і зробыли сôб·і б·ілу а́рм·іју. Но ничо́ не зробыли, бо не могли́, бо вели́кыї сы́ла с'а ма́ла роб·ітного наро̋ду, котры́ї стоја́ў за сим, што ї ни́н'і на н'ӱм жијеме́. Та не могли́ они́ зробы́ти та розбы́ли јіх та поросходы́ли по ўс'уї кра́јін'і, россы́пан'і.

Но, так уже-м то вӳтти доказа́ў и вӳтти, з Аде́си, сме‿с'а‿ забра́ли. Но што, наїшо̋ў‿с'а та́гі команда́нт оде́н, Соро́ка, так јак једе́н кôп·іта́н наїшо̋ў‿с'а і зôбра́ў нас наза́т до је́днôјі ку́пи, до је́днôјі а́рм·іјі, і зôбра́ў нас чоты́ры ти́с'ач'і л'уди́ — хлôпц'і. Куды́ будеме́ їти? Дôму́ не мо́жеме переходи́ти А́устр'іјі. Јак исме́-переїшли, уз'а́ли-с'ме‿с'а с'уды́, наза́т на К'іјеў — на Ґал·іц'іју, і дӱїшли́-сме до грани́ц'і. Јак исме́-у́їшли до грани́ц'і, там, на Устреји́, там нас ус'іх розо^{у}ружи́ли. Там уже бы́ла вели́ка си́ла ґалиц'іїс'ка, і проходи́ла Че́^{и}х'іја (то ўже бы́ло двац'ц'а́того го̋ду, коли́ ја їшôў) і вӳтти, јак там нас розо^{у}ружи́ли, і^{и} так дôму́-м пӱшо̋ў. Тӳл'ко ја за револу́ц'іју зна́ју'.

Військова служба. Але́ што бы́ло, јак на́ш'і у Стри́ји розуружи́ли, о^{у}ста́ли-сме‿с'а так: ус'о́ вӱд нас забра́ли, тӳл'ко-сме с'а‿оста́ли у сорочка́х та‿ў ґа́т'ох.

— *Хто забрав?*

— Ґаліц'іјáни, Полôніја, тогды́ Полôніја с'а‿остáла. Петлур'іўцы, но петлýр'іўц·ами јіх називáлы. І вӱтты-сме што, куды́ ўже теᵘпи́р' іти́? Ідеᵘмé дôў у Сиг'ӱ́т та ї́деᵘмé ў наш краї. Приᵢ́ішли́-сме ў наш краї.

У нáшӱм крáју, што с'а‿робы́ло у Мад'аршчин'і тогды, коли́ ја приїшôў? Тóже с'а‿зробы́ла једнá червóнна áрм·іја — вéреш ґáрда [мад. vörösgarda "червона гвардія"]; казáли вéреш ґáрда по-мад'áрс'кы. Ну, ја туї што д'íјати? Приїшôў — не знáјў, куди́ ї́ти. Надиїшôў-им дом·ӱ́ў — дóма оᵘстáло с'а, не оᵘстáло‿с'а нич, лиш хы́жа пустá. Жонá ўмéлла, д'іты́на с'а једнá остáла, і то так колó брáта бы́ла. Ја што, ја назáт пӱшôў до тôјі вéреш ґáрды. Тôтá вéреш ґáрда так с'а‿держáла, јак крáсна áрм·іја ў Рôс'íјі. Теᵘпи́р' што? У нас с'а не знаїшôў тотý вéреш ґáрду, лиш сто двáц'ц'ат' л'уди́ї. Но, моніціјі сме-мáли дóста, бо-сме так приїшли́ с Фрôнту. Так мы што чини́ли? Мы не могли́ ў сéлах жи́ти вад у вáреши. Т'ікáли-сме ў ґрун'і.

Óз'мыў једéн ў једни́м м·іст'і је м·íсто Тýзеї. Там так'і пешчéри бы́ли вӱтколи́ сис' с'в'іт, там дес' бы́ли дáўным опры́шкы, цы тко быў там; бы́ло чотырнáц'ц'ат' ц'імр'ý у земны́ ў једнý скáл'і. Там мы перебы́ли ш'іс' м·íс'ац'іў. Но не моглы́ бы мы, мы војовáли, би́ли проᵘти бојéр'іў мад'áрс'кых. Не моглы́-сме нијáк учини́ти і оны́ нас не могли́ доступы́ти, бо оны́ з једнóго бôку не могли́ дуї́ти́ лиш звóром, куды́ бы́ла дорóга, водá приходы́ла, а там бы́ли р'аднó двы́р'і, а мы у скал'і бы́ли'. Туї не мош бы́ло, приїшлó вóс'ко на Бы́стрыї, то бы́ло ў Ни́жн'ім Бы́стр'ім. Шло вóс'ко, мӱї стры́їчанык быў бирóвом тим чáсом, так јак теᵘпи́р' прешед·íнте і ја з ним находи́ў с'а. Кáже, стры́їчанику, наша б·ідá ў сел'і, пол'ів·íт, придáїте вы с'а чéсно, не бýде вам нич, А мы коли́, у нас не је, вад ідé, наступáјут нас, так исмé-би́ли, бо ў нас бы́ли маш'інґ-веры, канóны, бóмбы, јак приїшлó‿с'а з воїны́. І так мы там ш'іс' м·íс'ац'іў перебы́ли, ја не ў ных просы́ти, ја сôб·і думáју, не мôжу ја с'ак на охтéма бы́ти та‿ї мы с'а ўс'і порáдыли — полови́на пӱїд'ім, а полови́на с'а остáн'ме. Аж сих дýже бýдут збыткова́ти полови́на та с'іс'і шче бýдут тых атакова́ти, бýдут с'а‿би́ти, бо мы ўсе прóти боји́р'іў војоᵘвáли. Но, так мы с'а

дуӣшли́ іᵘ преда́ли і в·іддáли-сме тôту́ муні́ц'іју, лиш там, ку́л'ко с'а‿оста́ло, там і на ни́н'і стојі́т. Але́ с'а‿ оста́ло, перебы́ў ја так јакы́х ш'іс' м·і́с'ац'іў. Ôп, што с'а‿оста́ло тогды? Ста́ли тых изгл'адо́вувати, што бы́ли у ве́реш ґа́рд'і, а ја тогды́ штос бôја́ўс'а, бо так іᵘ бы́ло, ду́маў. И бôјаў‿с'а них, што убју́т н'а, пов·і́шат вад' устр'і́л'ат. Ја што зробыў, уз'а́ў та ўт'і́к у Роман·і́ју; Роман·і́ја ўже бы́ла ўз'а́ла, Ма́н'іў переда́ў быў сесе́, куды́ мы тепи́р', Ард'а́л та‿ӣ Бана́т. А ја тим ча́сом с'а‿розоᵘружи́ў так фа́ӣно, а забра́ў‿с'а ву́тти, уз'а́ў‿с'а ў Роман·і́ју ӣ так д·іӣшо́ў у Кôпаш'і́л'.

Но, оᵘста́ла‿с'а д'іти́на там ут пе́ршôјі жоны́, што ўме́рла у Марамо́риши, ў Бы́стр'ім. Туӣ приӣшо́ў, оᵘжени́ў с'а. Так крути́ў, јак крути́ў, прожи́ў іс чим жиў. У па́ру м·і́с'ац'іў, јак с'а туӣ узна́ў, пӱшо́ў іᵘ ўз'аў д'іти́ну іᵘ так-им с'а‿оста́ў і на ны́н'ішныӣ дин' у Кôпаше́ле.

— *Котрого году ви сюди приїхали?*

— Два́ц'ц'ат' пе́ршôго. Та так ја с'а‿оᵘста́ў туӣ. Туӣ так им-заӣшо́ў, што ја коли́ приӣшо́ў та лиш іᵘс ру́кы ў же́ᵘб·і, ја не маў ничо́го. Приӣшо́ў-им, уз'а́ў-им туӣ д'і́ўку — ожени́ў‿с'а туӣ, іᵘ коло́ то́јі д'і́ўкы перебы́ў там три го́ды ци јак. Пото́му-м изробы́ў на с'ім м·і́сц'і хышкы́ — купы́ў-им хы́жу іᵘ так-им перебува́ў іᵘ так-им из рук, из-за рук, из-за рôбо́ти, куды́-м роби́ў, так-им купова́ў ны́н'і п·іў го́лда, за́ўтра п·іў го́лда, так изробы́ў буў-им одина́ц'ц'ат' го́лдӱў земн'і ус'о́јі. Но ны́н'ішним ча́сом уже не ма́ју, бо поросходы́ло‿с'а — ўз'а́ли д'і́ти.

У дру́гиӣ рас іᵘс тôў жоно́ў ку́л'ко-м прожи́ў, прожиў-им одина́ц'ц'ат' го́дӱў, а о́на ўме́лла. Оᵘста́ли‿с'а че́тверо д'іти́ӣ. Пло́хô-м тогды́ ду́маў та‿ӣ прожива́ў. Жиў-им на сӱм м·і́сц'і, быў, де‿ӣ теᵘпи́р'. Перебу́ў три го́ды без ни́чого; у три го́ды ўз'а́ў-им сеᵘс'у́ жону́, што‿ӣ теᵘпи́р' жије́. Но, ду́же ми до́бре пушло́ тим д'і́лом, што ни́н'ішниӣ на ста́рыӣ час, на ста́рыӣ дны, ма́ју д'і́ти маӣ мал'і́, што шче ма́ју коло́ ко́го перебы́ти, а јак бы быў-им неᵘ ўз'а́ў сес'у́ та бы быў-им ду́же пло́хо стоја́ў, бо не маў бы буў-им с'а, де проверну́ти. Та такы́ӣ мӱӣ живо́т туӣ быў.

Лісова робота. Робы́ў-им у ха́шчи, ри́зи во̂д′ан′і, ставы́, кл′о́ци лупи́ў — што јака́ ро̂бо́та на св·іт′і бы́ла. У сел′і-м робы́ў хыж′і, шпоры́ муро̯ва́ў, што до чо́го, бо ја зна́ў роби́ти ус′о́ тако́је — маїсте́и̯рс′ку ро̂бо̂ту — пло́тником, а те и̯пи́р' уже не ро̂бл′у ничо́, бо уже́ не ви́д͡жу.

Ри́зи так с'а‿ро́бл′ат: ја ро̂бы́ў во̂д′ан′і, ро̂бы́ў-им у Мы́ро-По̂ја́н′і і ро̂бы́ў-им у На́драґу. Так′і с'а‿ро̂би́ли во̂д′ан′і: с''ім де и̯ри́ў с'а‿теса́ло та склада́ли, а де искла́дано, забы́то мо́хом, абы́ не текло́. Так вода́ не́сла ты́ми ри́зами тоти́ кл′о́ци, што мы ны́ми роби́ли, а звы́шче дис' робле́ныї стаў та с‿става́ пушча́ла та так ишла́ вода́. Того́-м маї мно́го роби́ў. Ўтак приходи́ла маши́нка і и̯ те и̯р'ха́ли на ваґо́ни ї так бра́ли ји ў фа́брику, на ф·іре́сы руба́ли ш'іс' ми́тр'ўў — до̂ў вўс'м маї до̂ўґе, бо вўт чоты́ри до̂ў вў̂с'ім, хыба́ бы́ў таки́ї бештилу́нок, што ле́дви‿с'а трафл′а́ло; ўже тра́фиў у На́драґу за́двыч'і бы́ло, што-с'ме дванáц'ц'ат′ метро̂ву, јак с'а де́рево до̂ўґе смере́ка бы́ла, так исме́-прова́дили, аїбо́ то̂то́ ма́ло бы́ло — вўт чоты́ри до̂ў вў̂с'ім.

— *Де ваші сини зараз?*

— Два сут у Ро̂с'іји, једе́н је туї на Зиїка́н′у, три сут у Копаше́ле и̯: Ју́ра, Андр'ії і Ми́тер, а два ў Ро̂с'іји, а оде́н у Зиїка́н′у, у Черні́ўц'а́х.

Бы́ў једе́н те и̯пи́р' у гости́ну.

А-а-а, бо̂ ўже ја не го́ден, бо ўже не ви́д͡жу..., не ви́д͡жу нич, сл′іпы́ї.

— *А від коли ви не видете?*

— Ут сеї́ о́сени маї ду́же. І шче-м у с'іноко́си шче-м и коси́ў пома́ло, а ўже те и̯пи́р' пропа́ло, ўже не ви́жу ї соκы́ро̂ў, де руба́ју. Осл′і́п.

(Росоха Дмитро, 82 роки)

* * *

Село КОРНУЦЕЛ - БАНАТ

[Касета № 3, А]
Записано 3 листопада, 1963 р.

Весілля. Ја с'а‿називáју Гумен'ýк Івáн іс Корнуцéлу і так зáўтра мáјемо свáд'бу. Ме^{и}нé клúчут' на стáросту там на свáд'бу. І молод'í с'и‿збе^{а}рáјут на свáд'бу клúкати. Наїшлú соб·í дрýжбу, наїшлú соб·í друшку і дрýжба мáје їти на берв·ínок у хáшчу, бо берв·ínку трéба на в·ínки, јак с'а‿зачинáје свáд'ба ráно. І наїшóў соб·í кýма ї кумý і музикáнти — ўс'о приготóвиў: кухар'к·и́. Стáростов·і ўже-м казáў, шо наїшóў соб·í. За стáросту ја бýду. І зáўтра зачинáјемо свáд'бу ráно у ш'іс^{и} чáсу, ў‿с'ім — маї п·ízно ў‿с'ім. Ја приїшóў так јак стáроста маї ráно, кухар'кú приїшлú маї ráно і потóму гудакú, ў нас кáжут гудакú [музиканти]. Приїшлú гудакú, ја так јак стáроста испáриў рак'íјі тéплоји та смо-в·íпили ráно ўнáшче так, би смо-мáли кýраш провáдити свáд'бу, би смо-бýли кураáжн'і, би смо-здавáли ї гóст'ім нáшим кураáжно, шобú в·іс'íл'í гóст'і бýли, шобú сп·івáли, шобú с'і ве^{и}селúли, абú смо-провáдили свáд'бу. Чим с'а‿зиїшлó маї б·íлше д'іўч'úт, ж'інóк, хлóпц'іў, л'удúї.

Зачинáјемо свáд'бу, кладéмо берв·ínок на ст·іл, кладéмо хл'іб на ст·іл, кладéмо скл'éнку з рак'íwôў на ст·іл. Тогдú починáјемо шúти в·інкú: в·інóк молод·í^{і}, в·інóк молодóму, корогóў починáјемо там шúти, плестú там, јак с'и‿приготоўл'éје там. Гóст'ім дајемó пúти, абú сп·івáли гóст'і, абú ве^{и}сел'í бýли, так јак на свáд'б·і. І потóму, јак-исмó це зробúли, поплелú ци в·ínки, ўс'о, корогóў — уширúли тôтó. Зачинáјут музикáнти, ја так јак стáроста старáју јіх, абú не сп·івáли ўже дрýг'і.

Зачинáјемо тáнец' молодóјі. Воні́ починáјут пéршиї рас тáнц'і — молод'í. Ја перестелúў там верéту, так јак у нас об·ічéї, абú онú загрáли на верéт'і там, затанц'увáли там, закрутúли с'і раз, два, три і потóму музикáнти на б·ік. Гул'áјут

ус'і ўже. Ја приготôўл'ају соб·і ст·іл. Приготóвиў, склаў гóст'і там, к'íл'ко онúх бýло там — ус'íх за ст·іл, дајý јíсти, пúти, би пúли, би гул'áли. Ізнôў приготôўл'ајмо‿с'а ітú‿д цéркви в·інчáти‿с'а. Тод'í нáскоро їде, бо запижджáјеме до цéркви. Колú с'а‿приготóвиў, ўстáли з-за столá, приготóвиў‿с'а ітú‿д цéркви з нúми. Мýшу просúти‿ї прóшч'і молодóму ї молод'í, в·ід тáта та‿ї в·ід мáми, та‿ї в·ід брáт'іў та‿ї в·ід сéстр'іў, та‿ї в·ід ус'íх родúн, прóшу ја прóшч'і.

Маї плáчут одни́, јак прóшу прóшчі там, одни́ маї см·ијýт с'і. Кáжу маї жáл'існо, трáфилос'а, шо немá брáта або́ немá тáта, або́ немá мáми і молодúї с'а‿засумýје або́ молодá, або́ јак шо ўпадé. А‿ї заф·ігл'ýју там, шо в·ід сос'íд'іў в·ідхóдит', мóже дие'с' убúў кýрку, мóже дис' пса п·ідвалúў — ўс'áко. Так шо‿ї см·ијýт‿с'а. Та‿ї шо, ја свóје зрóбл'у јак тóму д'íло і приготоўл'áјемо до цéркви їти с'а‿в·інчáти. І колú скóнчиў ја тôто́ — ґáта, склáў мýзику, склáў молодúх на перéд, кум·íў з-зáду. Кум іс св·íчкоў, кумá с св·íчкôў. Иззáду дáл'і там д'іўчúта хлóпц'і, поза нúми родúна. ... Мýзика ззáду, їдéмо гет. Мýзика гусл'áје, јак кáжеимо. ... Пишлú там, коло цéркви, тас је ў нас однó м·істо такé, шо мýзика с'а‿спирáје, а молôд'і їдут до цéркви. Ја јіх в·ípаўл'у так јак стáроста до церкви, п·íїду заговôр'у с пôпóм, јак, ци мож заїтú, ци н'е, ци позвóлит', трéба циркôўникá, трéба д'ікá. П·іп запитáје, ци је? — Је, ўс'о ўшорéно.

Вінчання. В·ідтáк молод'í соб·і заїдут до цéрквы, до в·ínчан'а. Там онú с'а‿в·інчáјут. Пов·інчáјутс'а, а ја соб·і по надв·ípку, дúўл'ус' за гóст'ами, ў скл'úнку за рак'íјоў, дајý пúти; дим·іжáна з винóм — пúїте, хлóпц'і, це або́ будéмо сп·івáти, будéмо гул'áти. Ја неи знáју, јак би хлóпц'іў роскурáжиў та‿ї л'удúї, абú клáдку скúдали на н'у, бо прúїде склáдка; прúїдемо с цéрквы на склáтку.

Утáк онú с'а пов·інчáјут у цéр'квы, мýзику ізóпру і складý јіх тóже так фáїно у шор. Но, ідéмо додóму ўже, в·ítки смо-п·ішлú. Назáт ідéмо там: íсти, пúти, гул'áти, м-и-ї. Н'іч'ó неи кáжу, шо склáдку трéба давáти, гróші трéба давáти. Зноў прúїдемо там із цéр'квы. Там тáнец-два заїгрáјемо і парýју за

ст·іл назáт, на полýдуш. А парýју за ст·іл, клáду пи́ти к'íл'ко маї мнóго. Дајý пи́ти, абú пи́ли, абú jíли. Кухар'кú неиcýт íсти там, кладýт, парýјут.

Весільні дари (складка). А, зачинáјемо дáри в·ід молодóго та͡ї в·ід молодóјі пéршиї рас. Такúї у нас обúчаї. Неи знáју јак такúї обúчаї úнде, а ў нас пéршиї раз молодúї дарýје молод'íі фáїну фýстку, абú ји завúў пéршиї рас, а молодá дарýје молодóму сорóчку. Тóже неи знáју чим јак, абú с'і͡приблúжила д͡нéму — дарýје јемý фáїну сорóчку та͡ї фáїниї колáч або́ пакéт ц'ігар'íў, абú с'а͡пребрихáла д͡нéму. Потóму дарýје се молодúї свóјіі мáм·і, ц'ії, шо приход'áшч'ії та͡ї тáтови тóже сорóчку крáсну, мáм·і сорóчку. Та͡ї утáк брáт'ім, сéстрам тудú ўже.

Молодá тóже так дајé дарýнки. І потóму шче ї кухар'кáм, шо онú служúли, по сорóчц'і. Стáростови тóже сорóчку дарýјут, колáч одéн і скл'úнку з рак'íјоў або́ з винóм. Еї, ја клúчу, геї, тôтó подарувáли стáростови, а тôтó кухар'кáм, а тôтó тóму, а тôтó тóму.

А потóму кум ужé роздајé дар. Кум тóже приготоўл'úје с'і маї дóбре, дајé ци грóщ'і там, ци пјúт'сто лúју та͡ї теипéр, а ци одéн кос'ц'ýм, пантóфи. Тóже дарýје ї кум кýмови одéн кос'т'ýм за пјит'сто лúї ци шіс'сто лúју.

Кумá тóже так дајé дар, тóже гоїкаје, кумá ск'íл'ко тýл'ко дарýје. Та͡ї так дáлі в·ід ус'íх. За кóждого мýшу сказáти, шчо тот дарýје сто лúју, тот дарýје дв·íста лúју ци двáц'ц'іт' лúју, ци к'íл'ко — к'íл'ко јак хто мóже. Ја тôтó з'ібráў склáдку. Кухар'кú соб·í пантрýјут' свóју робóту, дајýт јíсти там, пúти би бýло на стол'í.

З'ібráў ја склáдку, апрóпе ўже͡ї і јíли ўже͡ї і пúли. Из склáдкуу ја їду ид газдóви. Молодúї соб·í сидúт за столóм. Шо молодóму прúїде ў рýки — прúїде, по сто лúју, по дв·íста лúју — тôтó јегó. С͡склáдкôў їду, мýшу раховáти при газдóви там, кýл'ко ја з'ібráў — в·íс'ім тúјіч і дéс'іт' тúјіч. Је ї по дéс'іт' тúјіч. Перерахóвују ја вам грóші, так туї у Гарасúма бýло.

— Но, ка́жу, ґа́здо, ку́л'ко м·ірку́јеш?

— Коби́ пјіт' ти́јіч.

— А јак бу́де по́вер в·іс'ім? Шо бу́де пове́р в·іс'ім — буде́ мо́ји?

— Буде́, Іва́нку, ка́же, бу́дут' тво́ји.

Порераховувају — в·ійшло в·іс'ім ти́сяч сто ли́ју.

— Но, сто ли́ју тво́ји, ка́же.

— Што ја каза́ў?

— До́бре, ка́же. Фа́ĭно д'а́кују, Іва́нку, ја ĭ не ду́маў, ка́же, за таку́ складку, ка́же, шо тото́ в·ішло так.

Но, в·ішло так, јак. Чолов·ік ра́диĭ таки́ĭ, шо, знаш, шча́ст'а, в·іс'м ти́с'ач — то ни́н'і гро́ші.

Но, пораховаў ја гро́ші, да́в-им јему́ там у ру́ки, п·ішо́ў. — Гов-в-в, го́ст'і мо́ји л'у́б·і, див·ít, ту́л'ко скла́дки с'и‿з'ібра́ло — в·іс'ім ти́с'іч. Тут з'ібраў скла́дки, фа́ĭно вам д'а́кују і ґазда́ сис', шо за ваш труд, за ва́шу послу́гу, шо ви приĭшли́, послужи́ли се́го чолов·іка туĭ. Јак ни́н'і свад'ба бу́ла, так'і за́ўтра бу́де. За́ўтра попо́лудн'у наза́т буде́мо свад'бува́ти, бо је за шчо, в·іс'ім ти́јіч — гро́ші. Раз тото́ ја зго́ĭкаў там та‿ĭ јіли они́, пи́ли. Но час і ўстава́ти ўже, п·ішли́ би‿смо-ĭгра́ти ўже. Но про́шу вас, бер'ít, íште чим маĭ спо́ро, бо ĭшли би‿смо-ĭгра́ти. Шо, бе"ру́т і јак. Кладе́ му́зику, мале́н'киĭ марш, аби́ із-за стола́ в·ішли. Іде́мо ĭгра́ти ўже. Игра́јемо до в·іс'ім ча́су, до ди́ўјіт'. Но, уве́чир ко́ждиĭ чолов·ік кура́жниĭ, коли́ употёмку, маĭ в·іпиў би, миĭ ста́росто, даĭ скл'а́нку. Гаĭ, іду́т, док'и́ јак знесу́ ба з д'íўкоў дис' туди́ гово́рит', ба з молоди́ц'оў соб·і на́ĭде уве́ч'ір употёмку туди́ та даў би јі в·іпити, але́ не" зна́је јак би с'і з неў збреха́ў, аби́ шос' ізроби́ў, аби́ шос' в·іпити, ста́росту. Гаĭ, к'íко мо́жу — зро́бл'у. — На, пиĭ! Ба ĭ да́л'і ја би ўже, моĭ, да́ĭте ме"н'і спок'íĭ. І ја би ўже в·іпиў і ја хо́чу гул'а́ти. І так сид'и́т до одина́ц'ц'іт', і до двана́ц'ц'іт' ча́су.

Но, ка́жу, ја ўже ішо́ў би ја гет ужé. Ґазда́ мен'í даст л'íтер рак'íји, даст ми тоты́ дары́, шо ја д'іста́ў — соро́чку, кола́ч. Д'а́кују, за́ўтра би-м приĭшо́ў наза́т.

Другий день весілля. За́ўтра іду́т′ молоди́ї із молодо́ў та‿ї із музика́нтом, з‿одни́м або́ з двома́: ї́ду за ку́мом, за кумо́ў та‿ї за ста́ростом. Так оби́чаї, іду́т уже́ за ста́росто́ў та‿ї іде́мо наза́д зачина́ти сва́д′бу дру́гиї ден′ уже́. Прии́демо дру́гиї ден′, кухар′ки́ то́же і́сти приготоўл′а́јут. Ја прии́ду та‿ї ста́роста, дају́ пи́ти туди́. Јак не^{и} дају́ пи́ти — то‿ї не^{и} је́ сва́д′би. Так шо г′і́ја змочи́ти. Чим дам пи́ти, му́зика гусл′а́је, зра́зу сп·ива́јут, галака́јут туди́, ла́рму ро́бл′ат′. Утак кладе́мо на ст·і́л дру́гиї ден′ дес′ так, оби́чаї быў, дис′ у два ча́си, ў полови́на на три. То́же кладе́мо на ст·і́л, ід′и́т, пјут і розбира́јемо да́л′і корогу́ дру́гиї ден′. Но јак не^{и}ма́ ўже дру́гиї ден′, јак с′і м·іркује, шо слаби́ї чолов·і́к, шо не^{е} ма́је в·і́тк′і, то с′а‿розбира́је пе́ршого дн′ê, јак ко́нчитс′а. А јак ма́је в·і́тки, та дру́того дн′ê. А́би то јід′и́т за столо́м, ја принесу́ ст′аг тот, корогбў. Та‿ї там го́їкају, шо розбира́је‿с′а корога́ с′о́го молодо́го, шо соб·і́ заслужи́ў в·іт сих л′удиї до́брих та‿ї уже́ тако́ји не^{и} буде́м ма́ти, б·ідá, зна́је, шо гет так′і бр′і́хн′і ка́жу.

Ја розберу́ фа́їно тôто́. Дру́жба соко́тит соб·і́ тоти́ ш′ир′і́нки́, јак ка́же‿с′а ў нас те^{и}пе́р, аби́ не^{и} ўкра́ли, бо хло́пц′і л′убл′ат укра́сти. Да́л′і про́с′ат л′і́тер рак′і́ји або́ л′і́тер вина́. Не^{и}ма́ шир′і́нки — дава́ї. Та так шчо, да́л′і ўже, јак с′а се^{и}се́ розбире́ та гул′а́ўт, до́ки хо́т′ат. І хо́т′ат коли там ци до одина́ц′ц′і́т′, ци до двана́ц′ц′і́т′, ци до три. Јак ґазда́ ма́је по́фту јіх трима́ти там, јак ма́је пос′і́б·іл дава́ти јім пи́ти, јак јім с′и не^{и} наўт′а́мит сид′і́ти. Котро́му с′а‿наўт′а́мит сид′і́ти — т′іка́је гет.

Другий день після весілля (поправини). Те^{и}пе́р по свад′б·і ўже, у нид′і́л′у ци коли́ с′и упа́де ўже, прихо́дит кум с колаче́м до молоди́х уже́, до куми́ сво́ји та‿ї до ку́ма. В·ін прино́сит кола́ч, л′і́тер рак′і́ји а́бо ї два. Іго́ куми́, с′іс′і́, шчо ма́ли сва́д′бу, то́же с′а пригото́вили із вино́м, з‿ідо́ў та‿ї кладу́т за ст·іл сво́јіх кум·і́ў, шо прии́шли́ с колаче́м до не́го, хот′ёт‿с′и весели́ти. Пото́му там ішче́ сус′і́ди јак′і́ прии́дут, роди́на јака́ і ста́роста шче прии́де і они́ д′а́кујут соб·і́; с′і куми́ молод′і́, шчо ма́ли сва́д′бу, д′а́кујут цим кума́м, шчо јіх послужи́ли, шчо јіх в·інча́ли ў це́ркв·і. Та‿ї так они́ пјут,

го́ст'атс'а, веᵘсил'а́тс'а до́кᵘ хот'и́т. І музика́нта ма́јат, соб·і́ зо́прут; они́ зна́јут, на коли́ ўже то̂то́, на нид'і́л'у, јак напару́јт, ма́јут музика́нта. І да́л'і гул'а́јут, танц'у́јут, до́кᵘ хот'и́т. І пото̂му ўже росхо́д'атс'и, бо же ґа́та, по веᵘс'іл'у́ ўже, ўс'о в·ідроби́ли, ўже ўс'о в·ідпрова́дили і так ско́нчитс'а.

Сватання. Сва́тан'н'и ў нас так је: хо́че леᵘґ'ін' бра́ти д'і́ўку, кли́че со̂б·і та́та, кли́че со̂б·і ма́му а́бо бра́та, јак ма́је, јак ні́ — у́ї́ка, іде́мо до д'і́ўки. Приї́шли́ до д'і́ўки, до́бриї́ ве́ч'ір, до́бре здоро̂ўл'і! Они́ ўже пригото̂ўлен'і, они́ зна́јут, шо ми приї́шли́. С'іда́ї́те за ст·іл, пос'іда́ли за ст·іл. Теᵘпе́р, јак ја приї́шо̂ў, побриха́ч, јак д'і́ўку в·і́бреᵘхати. Ка́жу, ја приї́шо̂ў, нам шос' х'іби́т, нам шос' браку́је, ми шос' шука́јемо. Хло́пец шос' загуби́ў, шос' в·ін с'і неᵘ ўт'ами́ў, шо в·ін туї́ на́ї́де фа́ї́ну д'і́вочку. Јіму́ тре́ба, в·ін неᵘ мо́же так жи́ти. Про́симо вас, ци ви позво́леᵘте, ци ви л'у́беᵘте на́шего хло́пц'а се́го? Ми ва́шу д'і́вочку би смо-л'уби́ли. Но, стар'і ка́жут, но, ми л'у́бимо хло́пц'ê та‿ї́ л'убимо вас.

А теᵘпе́р пита́јем ї́ д'і́ўку:

— А ти, д'і́ўко, јак? Ци ти л'у́биш се́го хло́пц'а? Ци ти п·і́деш за не́го? Та д'і́ўка с'а‿скри́вит, јак ...

— Та л'ўбл'у, ка́же.

— Ну, та але́ јак л'у́биш? Ш‿шчи́роjі душ'і, ци јак?

— Та ш‿ши́роjі.

— Так п·і́деш за не́го?

— Та п·і́ду. Дају́т со̂б·і ру́ки там, ўже сес хло́пец із д'і́ўко̂ў. Гу-ур-р-а-а! Іді́т' за ст·іл, с'іда́ї́те за ст·іл та буде́мо пи́ти та буде́мо гул'а́ти. Ушори́ли ўс'о. Ді́ўка хо́че леґ'ін'е̂, леґ'ін' — д'і́ўку.

Пос'іда́ли за ст·іл, пјемо́, кладу́т і́сти — ізз'імо́. Теᵘпе́р' хо́чем зна́ти і за зе́стр'у. Ану́, д'і́ўко, аді́ки, пита́јемо та́та д'і́ўчины та‿ї́ ма́му.

— А ви г'ід' д'і́ўц'і шо дајете?

— Та шос' дам. Та до́бре, шос' дасте́? Але́ шчо? Ци голд зеᵘмн'і́, ци два, ци три?

— Та дам јуї там, за бе́регом там, голд зе"мл'і́ або́ там к'е́рда.

—Но, та до́бре, лиш аби́_с'те-да́ли, аби́ то́то бу́ло сло́во, аби́ не лиш те"пе́р, а да́л'і, јак с'и_зберу́т та би́ не бу́ло то.

— Јак ка́же"мо, шо дамо́ та дамо́ ті́л'ко.

— А шче шчо?

— По́ст'іл', дула́п та ма́ју кридéнц одéн та дам кридéнц.

— А јаку́ по́душку?

— Та_ї дас і по́душку.

— А јаку́ верéту?

— Та_ї верéта наї ідé.

— А шче шчо? Мо́же јаку́ в·іўц'у́ або́ коро́ву?

— Но, та на_ї бу́де ко́ро́ва, до́бра ко́ро́ва.

— Но, та так шо до́бре ўс'о, но, пи́їмо, гул'а́їмо.

— А коли́ бу́де сва́д'ба?

— Та не зна́ти, ци за ти́ждн', јак би_смо с'а могли́ спарова́, ци за два, јак будéмо с'а_ра́дити шче, јак бу́де сва́д'ба, коли́ бу́де сва́д'ба.

— Но, та ў ме́не не"ма́ вина́, купи́ти би рак'і́ји. А тре́ба би зо дві в·ўўц'і зар'і́зати. А хто ку́пит'?

— Куп·і́т' ви, сва́ту!

— Но, та ја ку́пл'у дв·і в·і́ўц'і, а ви шчо дасте́?

— Вино́ або́ рак'і́ју. Но, та ја напару́ју рак'і́ју.

— А коли́ бу́де сва́д'ба?

— Та наї бу́де у в·іўто́рок, знид'і́лі, чим маї ско́ро, бо мо́же_ї молод'і́ с'и шос' посе́рд'ит' та рози́їдут_с'а, би маї чим маї ско́ро бу́ло. Но, та так, што будéмо парова́ти, аби́ чим маї ско́ро бу́ло, аби смо-посвад'бова́ли, аби́ они́ с'а_зиїшли́, аби́ жи́ли уку́п·і.

Плетення вінків. В·іно́к молодо́му с'и_плете́ из берв·і́нку так наокру́х ш'и́пки. В·і́плет_и с'и так на́троји берв·і́нок, ўтак лие"стк'и́ та так, аби́ с'и_с'игло́ наокру́х ш'и́пки. Там јему́ пришчепјут ци іглбў, ни́ткоў там приўји́жут. Та_ї је так'і́ копч'і́, там му прикопча́јут, а молбд'і́ то́же, јак она́ сбб·і́ там волбс'ê складе́т то́же так. І там маї мале́н'киї в·іно́чок изве́р'хи то́же јіў ўпле"те́_с'и так та_ї прикладу́т ји там в·іно́к та_ї јаку́

коси́ц'у; молôдо́му то́же коси́ц'у покла́сти на гру́ди, шоби́ п·ізна́ти го, шо він молоди́ї.

Коси́ц'і кладу́т ц'і з берв·і́нку і тим, шо свад'бу́јут там на сва́д'б·і. І за ш'и́пку кладу́т коси́цу́, і на гру́ди кладу́т коси́ц'у, а молоди́ї ма́је св·і́ї в·іно́к наўкру́х ш'и́пки, так шо јего́ ўп·ізна́ти, шчо в·ін молоди́ї. Та‿ї молоду́ то́же — она́ з в·інко́м.

Је‿ї д'іўч'е̂та то́же розви́т'і. Воло́с'а скла́дено так, јак у молодо́јі, бо неᵘма́ в·інка́. Так што розлу́чно, шо она́ молôда́ та‿ї в·ін молоди́ї.

Весняні роботи. Ја вам роска́жу, јак с'и у нас ро́бит зеᵘмл'а́. Јак іде́мо ора́ти, јак почина́јемо ора́ти, јак почина́јеме с'і́јати. Ја теᵘпе́р зач'иў с'і́јати. Здоїми́ў плуг. Плуг зареж'и́ўл'ениї буў, бо не ора́ў-им буў ут се́јі весни́, маї буў на дожд͡жо́ви, маї пор'ижи́ў.

Склаў ја плух, поди́ў на герґ'іл', ци в·ін здоро́виї, ци в·ін бу́де трима́ти. Тил'ішки́ то́же бу́ли; ґ'і́ти т'і́гали ни́ми туди́, мо́же дис' ланцо́к с'и згуби́ў. Подиви́ў на тил'ішки́, ци не до́бриї, ци је ланцо́к, ци неᵘ бу́де штімова́ти. Скла́ў ја ўс'о, подиви́ў н'іш, ци о́стртї; подиви́ў на зил'і́зо тôто́, шо з доли́ни руба́је, ци оно́ бу́де руба́ти, ци тре́ба не́сти до ковач'и́, би наостри́ў. Напароᵛва́ў ја тôто́ сôб·і́ ўс'о, штоби́ бу́ло о́стре: н'іш, зил'і́зо з доли́ни, поли́ц'і, в·і́поᵛцуваў поли́ц'у, аби́ прик'іда́ла гли́ну фа́їно, аби́ с'и неᵘ лови́ла гли́на до поли́ц'і, шо зар'ежи́ўл'ена і п·ішо́ў на голт ора́ти.

Теᵘпи́р на го́лд'і дају́, јак ја ора́ў р'ік теᵘпе́р або́ нав·існ'і ци ўскла́д, ци ўро́зм·іт. Јак ора́ў-им у ро́зм·іт, теᵘпе́р бу́ду ора́ти ўсклад, аби́ п·ідоїми́ла с'і н'і сеᵘреди́на, аби́ неᵘ бу́ла ја́ма. Зач'и́ў ја ора́ти та теᵘпи́р уосени́ с'і́јати би пшени́ц'у.

Пшени́ц'у с'і́јати. Зора́ў ја ускла́т, зора́ў ја голд, за́ўтра бе́те с'і́јати. За́ўтра с'і́јати тре́ба пшени́ц'у, јак ка́емо, ск'іпи́ти. Ка́м·ін' усти́но ізве́сты, перем·ішч'и́ју с ка́мен'ом і ўсе ту пшени́ц'оў перем·іш'и́ју јіјі́ там рука́ми, перошутру́ јі аби́, пôза то, шо ми́ши би не ст'агова́ли, шчо би отрави́лис'а ми́ши або́ ус'ака пти́ца, аби́ неᵘ т'і́гала та‿ї неᵘ зна́ју, шчос' помага́је, шчо аби́ она́ чи́ста схоли́ла. І потôму п·і́їде ж'і́нка або́ чолов·і́к

і ја. Ос' покóл'у, пос'íју јі, там на гóлда ми́тер пшени́ц'і, сто к'іл пшени́ц'і.

С'іју одéн дарáбчик, позначи́ў соб·і, аби́ ја знаў јак с'íјати, аби́-м неи с'íјаў так, аби́ с'а не лиши́ла пол'и́нка, аби́ неи бýла р'íтко, аби́ ў одн'ім м·íсті неи бýло гýсто, а ў дрýг'ім маї р'íтко. С'íју одéн соб·і дарáпчик, позначý, поклáду знаки́ там, дес' по сóн'ачнику тоти́ стéбла, зазначý та‿ї с'íју одéн дарáпчик та‿ї дрýгиї. Јак ви́жу шо с'и‿остáло, шче п·íду по ўс'óму. Покидáју, аби́ бýло однáко. Та‿і тóгди́ поклáду, та‿ї у мéне теипéр неи мáју конéї, неи мáју вол'íў, је корóва. Клáду там ґрáпу, тóже там з ґрáпôў ди́ўл'ус'а аби́, абó контрол'ýју аби́ бýли ц'ви́ки наби́т'і аби́ с'а неи ск'ігáли, аби́ бýли наострéн'і і поклáду корóву, ўтак ґрапáју.

— *Скажіть, з чого складається ґрапа?*

— Ґрáпа склáдена, јêк дороўл'ếна, склáдена так, јак ґрáпа, зароубле́на, скóвана, ўс'і ц'ви́ки је зил'íзн'і, óстр'і, шоби́ онó розбивáло зéмл'у, грудки́, абó неи оставáли‿с'и, аби́ с'а‿россипáло, так шоби́ моглá пшени́ц'а в·íїти.

І поґрапáју таї‿ї ўтак ішчé мош і и́нчак заборозди́ти дáл'і боронốў такốў ис тéрн'і, аби́ заглáдити, аби́ онó си мáло і ўс'íло, шоби́ неи збирáли пти́ц'і д͡зéрно.

— *Що ви сієте весною?* — Нави́сн'і, јак с'íјемо кукурýд͡зи, тóже так напарýјемо плýґ соб·і, подконтрол'ýјемо, аби́ буў плуґ чи́стиї, аби́ буў ушорéниї, шчоби́ не х'іби́ло му, аби́ н'іш наострéниї, аби́ гред'íл' неи буў шчос' пýклениї, аби́ с'а неи уломи́ў, јак п·íду на пóле орáти, аби́ ја с'и‿остáў, шо би-м неи м·іґ роби́ти.

Тил'ішки́ тóже би бýли напарóвані, би ланц'ки́ бýли, аби́ кóлесо дис', аби шпи́ц'і дис' не в·íпала ...

(Гуменюк Іван, 42 років)

* * *

Г. ЗАПИСИ ТЕКСТІВ ІЗ *СУЧАВЩИНИ*

Село БРОДИНА

[Касета №1 А]

Записано в 1965 році.

Лісова робота: бутин. Ја ў бут^{і}и́н'і wодно́, та‿ї шо хо́ч'те би^{е}х опов·іда́ў вам за бут^{і}и́н? Так јік ја ў бут^{і}и́н'і ро́бју, та їд^{і}е́мо ра́но ў бут^{і}и́н; је нас два або три, або‿ї пјит' та‿ї бере́мо пи^{е}лу́, сок·и́^{е}ру, пи́^{е}лник до пи^{е}ли́ остри́^{е}ті та їд^{і}е́мо там у бут^{і}и́н уже́. Проч'і́ст'ујімо коло́ смере́ки два ме́три^{е}, три ме́три^{е}, аби́ не ўпа́ло шош на нас, аби́ не ўби́^{е}ло та‿ї так'і там пе́ли^{е}мо. Из одно́го бо́ку руба́јемо сок·е́^{и}роў, а з дру́гого бо́ку пи^{е}ло́ў, бо там, д^{і}е сок·е́^{и}роў руба́јемо, то ўна туда́ ма́је па́дати; а то, шо пи^{е}ла́, пи^{е}ло́ў лиш пидпи́^{е}л'ујемо, а́би там переход^{і}и́ла, де ја сок·е́^{и}роў руба́ў, бо з одно́го бо́ку руба́ју сок·е́^{и}роў, а з одно́го пи^{е}ло́ў. Та‿ї хо́чу, а́би^{е} па́дала дго́р'і, то тра́ба, аби́^{е}х из гори́^{е} руба́ў сок·е́^{и}роў, а јик хо́чу, би па́дала ўдоле́ну, та з доле́ни сок·е́^{и}роў, а пи^{е}ло́ў згори́^{е}. Та‿ї уже, јик упаде́т на зе́мн'у, та‿ї тра́ба д·іви́т‿с·а, би дру́гу смере́ку не ўз'и́ла за собо́ў, аби́ не ве́рла шош у нас, аби́ не ви́би^{е}ла. Бо јік би ўз'и́ла, зна́јите, јик пад^{і}а́, то на дру́гу пад^{і}а́ та с'а‿ло́ми^{е}т та‿ї бјет вас. А́ле так тра́ба ўваж'и́т·і, аби́ не ломи́^{е}ло, бо јік би ломи́^{е}ло, та‿ї не пантра́т‿си^{е}, та‿ї бје.

— *А як треба зависоко рубати?*

— Пен' т·іпе́р коло́ зе́мн'і тра́ба руба́ти, бо н·і во́лно, бо јіґ д^{і}е́р^{и}во уруба́јемо, то јиґ го́н'и, зна́јете, з гори́^{е} так, је од^{і}и́н ве́рех, та‿ї то ўже д^{і}е́р^{и}во је задо́ўге, в·іс'ім ме́триў. Наїби́рше так'і фа́брика хо́че на в·і́с'ім ме́триў, бо ўна руба́јет т^{і}е́ртиц'і по шт^{і}и́ри^{е} ме́три^{е} та‿ї н·і хо́че би́рше — н'і коро́тше, н'і до́ўше, бо из коро́ткого, ка́же, шо ўже н·і ма́је би́рше в·і́брати ме́тр'іў, лиш на в·іс'ім ме́тр'іў. Руба́је т^{і}е́ртицу на шт^{і}и́ри^{е} ме́три^{е} та‿ї ц·а, шо би́рше фолосе́т — шт^{і}и́ри^{е} метро́ве.

Та‿ї јік хо́чеᵘт, н'іби́ᵉ јик ка́з̧ таки́ї, зна́јете, при́їдⁱет, шо му́се руба́т·і ме́нше або́ до́ўше, бо јік упадⁱе́ ла̋хо, то му́се руба́ти або́ ко́ротшу вид в·і́с'ім ме́тр'іў, або́ до́ўшу вид в·і́с'ім — двана́ц'ц'ік', дⁱе́с'ік', ві́с'ім та‿ї пјитна́ц'ік', јик уже́ до́бре дⁱе пиᵉли́ті. Але́ то, шо фа́брика ч'е́р'іт, ади́ н'і́би про́се нас, аби́ ми руба́лиᵉ в·і́с'ім ме́тр'іў. Та‿ї це ў л'і́с'і, т'е̂шко роби́т·і, але н·і ма́јемо шо роби́ти.

Т·і, шо ма́јут својý зе́мн'у, то маї триᵉма́јут жиᵉвиᵉну́ та контракту́јут та‿ї стат платⁱи́т та‿ї из̧ то́го жију́т; а миᵉ так јік н·і ма́јемо, му́сиᵉмо роби́т·і ў бутⁱи́н'і, у л'іс'і. Ко́ждиї дⁱен', ра́но ў се́м·і годⁱи́н'і. Та це н'і́биᵉ, јик хо́ч'ᵘте соб·і́: јик би́рше ро́биᵉте — би́рше заро́бите, јик ме́нше ро́биᵉте — ме́нше заро́биᵉте. Та так шо контра́к[т] ми ма́јемо.

Контра́к зробле́ниї, шо н·і мо́жете перериᵉва́ти, бо т'і решо́дн'і ма́јут л'у́дⁱе лока́ц'іју, та з̧ то́го д'і́ти жију́т. А так, јік ја, так же з контра́ком, але н·і д'істају́ лока́ц'іју.

— Які роботи коло зрубаного дерева?

— Смере́ку, јик при́їду ја руба́ти та јик уна́ ўпадⁱа̋ на зе́мн'у, тра́ба зм·і́р'іті в·і́с'ім ме́триў. Та‿ї т·і в·і́с'ім ме́триў тра̋ба курува́ти луб̧ тої из̧ смере́ки, бо їкби́ з лу́бом пустⁱи́ў, то дⁱе́рево пр'і́јіт. Але́ так шо тра̋ба об̧курува́ти, бо ўно́ не пр'і́је тогдⁱи́. Мо́же сиґ'і́ти би́ршиї ч'е̂с та‿ї не пр'і́је, а з лу́бом — м·і́с'іц', два та‿ї уже пр'і́ле, ўже ґанд͡ж дістаје́. Та‿ї так попи́лит сиᵉ смере́ку та пом·і́р'іјут по в·і́с'ім ме́триў, по пјит', по двана́ц'ц'ік' ме́триў, бо то то вид̧та́к го́німо.

Передамо́, ўже при́їде маніпул'а́нт наш, котри́ї бере́, тод'і шо перебиᵉра́је одⁱи́н ста́ршиᵉї. Перебиᵉра́је то та‿ї уже́ зна́је, к'і́л'ко ми куб·і́к'іў ма́јемо. Та‿ї то го́нимо ў одну́ ве́ршіт' на зи́ᵉму, абиᵉ вози́ли караwуш'і́. А јик је дⁱес до́бра ве́рш'і, та во́з·і кы͡ⁱн'миᵉ, чофли́ᵉнкамиᵉ. Та‿ї так.

А так, јик ја буў од д·ітⁱи́ні мало́јі, из̧ та́том жиў доў дⁱе́с'ік' ро́кіў, шо ја не м·іг̧ роби́ᵉти, бо буў мали́ᵉї. Та‿ї вид̧та́к вид дⁱе́с'ік' ро́к'іў (шко́лиᵉ ў нас тогдⁱи́ н·і бу́ло) ишо́ў из̧ та́том у по́ле, у л'іс, помага́ў та́товиᵉ, бо ї та́то буў роби́ў, шо ў л'іс'і роби́ў, та‿їшоў та́товиᵉ помага́тᵘ смере́ку пиᵉли́ти та тереби́ў

су́ч'и.

Служба в наймах. Та видта́к маї служи́ў у богач'і́ў, шо бу́лиᵉ богач'і́ та ма́лиᵉ жевиᵉну́ та тра було́ помага́ти ку́тати. Та служи́ў у богач'і́ў та платⁱи́лиᵉ мн'і шош туда́. А́ле одна́ко служи́ў та дава́лиᵉ ј́істі, та дава́лиᵉ ўбран'а́ ш'ш'е та‿ї из̧ то́го ўже в·і́ішоў до пјитна́ц'ц'ік', шишна́ц'ц'ік' ро́к'іў, до в·іс'імна́ц'ц'іт'. Так шо маї служи́ў у тⁱих богач'і́ў, маї у бутⁱи́н'і роби́ў та мен'і л'і́пше бу́ло ў бутⁱи́н'і, јік у богач'і́ў. Бо богач'і бу́лиᵉ так'і не ўс'і, а́ле бу́лиᵉ так'і однⁱи́, шо ўнⁱи́ хот'і́лиᵉ, аби́ᵉ ви роби́ᵉлиᵉ, але́ шош ј́іст·і н·і дава́лиᵉ, платⁱи́ті не хот'і́лиᵉ. А бу́лиᵉ однⁱи́ до́бр'і; бу́лиᵉ однⁱи́, шо дава́лиᵉ ј́істі ї ўбран'и́. О це. Та‿ї видта́к, јик мав це́, шо і служи́ў у богач'і́ў та‿ї роби́ᵉў у бутⁱи́н'і.

Про військову службу і домашнє господарство. А видта́к пшоў до во́с'ка та роби́ў три ро́к·и во́с'ка. А ўтак, јик в·і́шоў з во́с'ка, та да́л'і пшоў до бутⁱи́ну́. Двана́ц'ц'ік' ро́к'іў и одну́ днⁱи́ну не ліпсуwа́ў, окре́м ниᵉд'і́л'і, ис ци́миᵉ с контра́камиᵉ. Шо заробје́јў там до́бре, маје́тку н·і ма́ју та‿ї з̧ то́го жију́ ја та‿ї д·ітⁱи́на, та‿ї жи́нка.

По́л'а ма́ју, але́ тро́хиᵉ: трима́ју коро́ву—дві на по́л'у сво́јем та‿ї жију́ з̧ то[го], маї из робо́ти, маї из̧ по́л'а. Ади́ триᵉма́ју коро́ву та з̧ то́го жију́; би́рше так'і з бутⁱино́м.

Два роди Готопілів. Так јик виᵉ хо́чᵘте зна́ти, шо ја Готопі́ла та‿ї тої, шо буў Гутопі́ла одⁱи́н, шо краў. Але́ то мо́же ї́к'іс бу́лиᵉ з̧ пра́д'ідіў, ї́к'іс стар'і, шо ја јего́ н·і зна́ју. Та‿ї так же Гутопі́ла ї тої буў та‿ї ја. Але́ ја јего́ не ви́д'іў та‿ї н·і зна́ју, ч·іі вин буў або́ шо то, фам·і́ліја веле́ка ц'а, Гутопі́ли. Та‿ї вин н·і хок'і́ў роби́т·і та ходⁱи́ў кра́сти, ади́ ў Багаје́скул'е, тут.

Та тогдⁱи́, коли́ᵉ wин гр·абува́ў кас·и́р'іју, та ми чеᵘка́јемо ў каба́ни, аби́ д·іста́лиᵉ гро́ш·и, а вин ш'ш'е з однⁱи́м переб·і́г̧ в одн·і́ за́крутці та‿ї тⁱи́х кас'і́р'іў лиш скреч'и́ў, аби́ᵉ ста́лиᵉ, а ўнⁱи́ᵉ н·і хот'і́лиᵉ става́ти. А вин, јик стр'і́лиᵉў, так постр'іли́ў кон'а́. Ја н·і ви́ᵉд'іў, але́ так пов·іда́јут. Постр'іли́ў кон'а́ та‿ї тогдⁱи́ н·і маў ч'ім кас'іје́р т'іка́тиᵉ, та‿ї гро́ш·і ўз'иў. А ми чека́јемо у каба́ни до пла́ти, а вин гро́ші ўкраў вид̧

касир'á та‿ĭ пýсто ми роби́ᵉлиᵉ.

— А потому як, його зловили?

— Та‿ĭ видта́к ходⁱи́ў тудá ходⁱи́ў та‿ĭ однóго ў Сіпíтул'е, у комýн'і Іл'áмс'к'і, приĭшóў вин ади́ у однóго товáриш'и јегó. Јегó шукáли. Алé однóго товáриш'а ими́ᵉлиᵉ та тоĭ припові́ў‿сиᵉ.

... І вин гадáў, шо кум н'ічó н·і ме казáти. Так ја чуў, знáјете, јик оповідáли л'ýдⁱи́, јик јегó ĭми́ᵉли. Та‿ĭ при́ĭшóў там у одⁱéн л'іс та‿ĭ сказáў, ужé пизнáли. Тоĭ Гутопíла кáже: "Виᵉ там, кýме?". Та‿ĭ кáже: "Шо рóбиш там?" ... Та‿ĭ видта́к замýчиў јегó та звјизáли... Мілíціја приĭшлá та ўз'и́ла. Јікóс даў знáти, јик то бýло. Алé аби́ буў н·і тоĭ, шо кум јемý буў, та‿ĭ н·і знáти, ци буў ими́ў хто. Јегó запéрли, ўз'и́ли. Уже би́рше не приĭшóў та‿ĭ видтогдⁱи́ ўже‿ĭ н·і чýти, шо крадýт, видколи́ јегó ўз'и́ли ...

Пригода з вовками та ведмедями. ...сви́ᵉна ди́кого, бо воўк'и́ јід'и́ аби́ шо. Сви́ᵉна ди́кого из медвéдем маĭ н·і дајéт си, алé зáĭц'и, лиᵉси́ᵉцу, товáр'а, ади́ⁱ корóву, виўцý — то ўс'о, чолов·íка, то вóўк íст. Та‿ĭ виттáк, ја виттáк јакóс' ми ĭшли́ᵉ, алé ўже дрýгиᵉĭ ден' ја ĭшоў.

...Бугајéскул, роби́ там одⁱéн верх си називáје Бугајéскул, а з Бугајéскул Багнⁱи́ та‿ĭ там маў одⁱéн вáтах стáју та маў корóву контрактóвану, зо пјȇк'сот к'іл мáла, див·íтси, јакá т'ишкá бýла — пјȇк'сот к'іл бýла корóва контрактóвана та‿ĭ приĭшóў медв·íт' уноч'í та‿ĭ ту корóву ўбиў, в·íпиў кроў та кóлод'ами таки́ми вели́кими та верш'ід'ми́ та гäт перен'íс јі ц'ілý, таки́ĭ дýжиĭ. Та ви́ᵉд'іў-сме тáкже страх тоĭ, шо јегó лиш и́ншим н·і мóжете видогнáти вид живиᵉни́, лиш вогнⁱéм — вáтроў, бо вин смóлавиĭ, знáјете, сиди́т у л'іс'і та вин бор'íт‿си, лиш роб·íт такý з дⁱéрева, из дош'ш'óк абó ш'ш'óго лýшнⁱи́цу та ĭд'іт ид нⁱéму, то преᵘч'íс ужé д‿вам н·і ме ĭти. Вин бојíтси тогó та‿ĭ т'ікáје. Мóже, јȇкби́ дотеркнýў‿с до нⁱéго, алé вин н·і допускáје. Та‿ĭ тоў вáтроў, јȇк јегó би питпали́ᵉў та‿ĭ вин мóже гор'íті та‿ĭ за то бојíтса. Та ја ви́ᵉд'іў, шо так'и́ĭ дýжиĭ буў — пјȇк'сот к'іл корóву, агá, ви́ᵉд'іў, бо ја буў у бутⁱи́н'í там, ади́ у

л'іс'і роби́ᵉў, та ја диви́ᵉўси, а ногá такá задóўга, јак у чолов·íка. Такá задóўга, јак у чолов·íка, лиш пáлц'і у нⁱéго дóўг'і, а пјитá вýска, та‿ї н·íхт'і так'í мáје, шо по-дéс'ік' і пјêтнáц'ц'ік' цéнтіў задóўг'І ...

Ишóў ја рас до Ардж'íў до бутⁱи́ну дóсв·іта. Аж чýју шош гриᵉмéт у л'íс'і, лóмет сýч'і с смерéч'а, ш'о падⁱа́ з л'íса. Чýју шош летⁱи́т, гудⁱи́т, так гремéт, а ја ўже ї вéр сиᵉ, шо то уноч'и́. Ја їшóў досв·іта, так дⁱес у чвéрт·іⁱ годⁱи́н'і, сами́ᵉї. Та‿ї гадáју, їдут ик'íс' злод'íјі. Аж дⁱи́ўју сиᵉ — то в·іл'ітáјут пјек' воўк'íў ид ми́н'і прóсто. А ја н·і знаў, шо роби́ті, та т'кáју у смерéку. Маў ш'и́ск'і, шо бýло сýч'і нⁱи́ско с смерек'і, та‿їк уздр'íў, шо ўнⁱи́ ла́к'і прóсто д‿ми́н'і, а ја лиш штрик у смерéку. А їк биᵉ бýло бýло на пóл'у, то могли́ зјíсті. Але штрик у смерéку та‿ї там скапáў. Та так сиґ'íў-сме зо три годⁱи́н'і або ї штⁱи́ре ў смерéц'і, дóк'іў ўнⁱи́ видіїшли́. Та ја так назáд завернýў‿сиᵉ т‿хáт'і. Та‿ї буў фéшт·ір одⁱи́н, ја гадáју, їду д‿фéшт·іровиᵉ та вин мáје ґвер та зара́с ви́бјі јіх. Аз приїшóў, јігó н·і бýло ў хáт'і.

(Готопіла Матей, 47 років)

* * *

[Касета №2 А]

Записано в 1965 році.

Як пекти хліб. Шо биᵉх вам опов·ідáла? Та јак прич'ін'и́јемо, нагрíјемо вóду тⁱéплу та‿ї там розробји́јемо дрíж'ж'і, та‿ї клáду цýґру та‿ї оли́ᵉви. Та‿ї пот·íм пос'íју мук·ⁱи́ᵉ та‿ї утáк рошч'íн'у. Óз'му лéшку дереўји́ну та дот·íў м·іш'и́ју, док·íў не тримá, аби́ си не тримáло к'íсто до лéшки. Абó јêк си не тримáје, тогдⁱи́ печ'и́ н'éкуда. Та наї ростⁱéт там. Ростⁱé годⁱи́ᵉнý, п·íўтора, до дв·і годⁱи́н'і та‿ї би́рше. А ў дв·і годⁱи́н'і бéру та с·íју мук·ⁱи́ᵉ би́рше та‿ї си́ᵉпју сметáни там, та молокá, та маї жентⁱи́ц'і, та‿ї цýґру, та‿ї јіјéц та‿ї м·íшу хл'íб. Дóк'іў м·íшу, м·íшу з год·ⁱи́ну, дóк'іў ун сиди́т, бо м·íшу так, шо знóву би си не тримáло рук. Так стоји́ло к'íсто. Оли́ᵉви клáду там та‿ї дóт·іў м·íшу, док'íў не ..., бо так јегó ўм·íшу, шо не

трима́тјет си. Не раз̧ соб·і́ стојі́іт так фа́їно к'і́сто у кори́т'і, шо не ло́вит са за ру́ки. Та‿ї тогдⁱи́ кла́ду, би росло́. Росте́ зноў дв·і годⁱи́ᵉн'і. Росте́ зно́ў дв·і годⁱи́ᵉн'і та‿ї тогдⁱи́ ... А лиш'е́ᵘ лиш годⁱи́ᵉну јêк ростⁱе́т, та‿ї тогдⁱи́ кла́ду ва́тру, би горі́ла ў печ'і́.

До дру́гу годⁱи́ᵉну росте́ јім к'і́сто та‿ї ва́тра гори́ᵉт пома́лу. Та‿ї ута́к бе́ру та‿ї зно́ў виробји́ју ў бл'и́хі, а ва́тра ўсе гори́т пома́ле. Та‿ї у бл'и́хах сі росте́ та́кже годⁱи́ну. Та јêк ви́робју фа́їно та‿ї ростⁱе́ годⁱи́ᵉну ш'ш'е ў бл'и́хах та‿ї гори́т іᵘ ва́тра пома́лен'ку та‿ї ута́к, коли́ јêк ви́жу, шо за́раз̧ доростáје, к'і́л'ко тра́ба ўже у бл'и́хах, тогдⁱи́ ма́ст'у зноў јіце́ ис цу́кром та‿ї кла́ду ў п·іч. Бо́р'ше в·ібира́ју гран' із̧ то́го, з̧ пе́ч·і та‿ї кла́ду бо́рше ў п·іч, аби́ то н·іᵘ доросло́, к'і́л'ко тра́ба, бо ўтак верта́. Кла́ду ў п·іч та‿ї сиди́т у печ·і де́с'іт' м·іну́т, та‿ї ўже до́ста загн'і́ту іми́ᵉло, та‿ї бе́ру ўже к'і́ўко тра́ба та ўтвор'и́ју шу́бер. Јêк си кладе́ ў п·іч та запера́ју шу́бер. Јêк стојі́т так за́перто, то ўже до́ста загн'і́ту је. Тогдⁱи́ шу́бер утвор'и́ју, лиᵉша́ју двер'і запе́рт'і ў печ'і́. Та‿ї сто́јіт у печ'і́ зноў годⁱи́ну. Та‿ї ута́к у го́жу годⁱи́ну в·іт'ига́ју на дв·ір же́рткуў та‿ї стојі́т так на двор'і́ зо дⁱе́сік' м·іну́т так у бл'и́хах, јêк в·і́к'игну. Та‿ї ута́к бе́ру оле́ву та оле́воў ма́ст'у пове́рхи ко́жду бл'и́ху... Тогдⁱи́ бе́ру та‿ї в·ібира́ју та‿ї кла́ду ў кори́ᵉто тоти́ ус'і́ колач·і́, тот ус'и́ї хл'іб̧, та‿ї укрива́ју ска́тер'коў до стола́. Та‿ї стојі́т так накри́ᵉто та‿ї тогдⁱи́ ду́же до́бриї, мн'іко́н'киї хл'іб̧ і варт іго́ і́стⁱи. То ўс'о.

Як варити борщ. Но шо, налу́пју барабу́л', ...та‿ї покла́ду там цибу́л'і, пеᵃтру́шки, мурату́р'іў, со́ли, вод·ⁱи́ та‿ї наї вари́т‿си. А ўже јêк зваре́нії та тогд·ⁱи́ утерку́ју мо́ркви та покла́ду ў пате́л'н'у аби́ си‿ўпра́жила, та‿ї кри́ᵉшу цибу́л' та‿ї пра́жу то з оли́ᵉвоў, до́к'іў то си не ўпра́жит, аби́ бу́ло упра́жене до́бре. Та‿ї ш'ш'е кла́ду тро́шки муки́ пшени́шноjі, ле́ᵃжечку мале́н'ку в·ід̧ ча́ју. Та‿ї јêк си‿ўпра́жиᵉт, та‿ї тогдⁱи́ ви́сипл'у у тот борш', ўже јêк тот борш' уваре́ниї. Та‿ї тареᵃбл'у зо че́тверо јије́ц та смета́ни до́броjі, густо́јі. Та‿ї таре́бл'у то доку́пи тот·і је́јца с смета́нуў. Та ш'ш'е гу́сл'енки покла́ду там, аби бу́ло ви́ᵉнне тро́х'і. Та таре́бл'у то доку́пи

та‿ї ви́сипл'у ў тот борш' та‿ї перем·іш'и́ју то ўс'о доку́пи та‿ї уже́ гото́виї борш'. Со́ли покла́ду, к'і́л'ко тре́ба, к'і́л'ко не је зама́ло. Бу́де вид мурату́р'іў соле́не, то досо́л'ују ўже тогдⁱи́, јêк зар'и́жу, би бу́ло до́ста соле́не, до сма́ку. Оно́ ўтак посоле́но до смаку́. Та‿ї уже́ гото́виї борш'. Покла́ду на б·іᵘк та‿ї тогд·ⁱи́ ва́р'у мамали́ᵉд͡жку.

Борщ з мамалигою. На мамали́ᵉж̧ку покла́ла-сме окр'і́п тод'і́, тогд·ⁱи́ ра́зом из борш'ем. Тогд·ⁱи́ мамалиᵉж'ку ва́р'у. Покла́ду борш' там п·ід ле́шч... Покла́ла на куле́шку, переверну́ла та‿ї покла́ла-м там на ст·іл тот борш'. Розруба́ла куле́шку та‿ї уже јіда́ гото́ва та наї іду́т і́сті роб·і́тник'і.

Як маринувати огірки. Јêк п·і́ду ў горо́д̧ та на́рву о́г'іᵘрк'іў та фа́їно переми́ᵉју та ли́ᵉшу до дру́гојі днⁱи́ᵉни, би стоји́ли так, переми́ᵉт'і чі́ст·і.

А дру́гојі днⁱи́ᵉн·і кла́ду ў бо́ч'ку. Бо́ч'ку фа́їно вы́пар'у. Кла́ду окрᵘ́ип, кам·і́н'і. Вари́ᵉт си тото́, наси́ᵉпл'у у бо́ч'ку тото́ кам·і́н'и та‿ї тот окрᵘ́ип. Та то вати́ᵉт‿си та бо́ч'ка спе́ршу си‿ ви́вариᵉт. Ута́к ви́мију та‿ї уже́ бо́ч'ка гото́ва.

Тогдⁱи́ покла́ду там ог'іᵘрки́..., скл'и́ᵉнку пом·ідо́ріᵘў, хр'ін'у́, ч'існику́, па́прики, све́кли черво́нноји, дубо́вого ли́ᵉст'а, шо маї — кро́пу. Та‿ї вид̧та́к усе́ так: јêк г·і́ја, кла́ду р'êд циᵉх ог·ірк'і́ў та‿ї це́го хрін'ку́ та‿ї циᵉх ус'іх за р'ếду ў р'êд. Це́го р'êд ог·ірк'і́ў, а р'êд цих ус'іх зар'êдо́м ог'ірк'і́ў, та‿ї до́к'іў не зро́бју бо́ч'ку по́ўну. А ўже јêк бо́ч'ка по́ўна, тогдⁱи́ накла́ду изве́рхи ... кро́пу, хрин'у́ та‿ї изве́рхи ч'існику́ — ус'о́го накладу́, шо там тра́ба. Та‿ї ута́к із̧кипјин'и́чу окрᵘ́ип та‿ї покла́ду ї там со́ли, але́ би то ду́же бу́ло соле́не, би не бу́ло пересоле́не... Та‿ї тогдⁱи́ тото́ окре́мо ск'іпи́т... та наси́пл'у то ў бо́ч'ку і тогдⁱи́ покла́ду таки́ї круг дереᵘўји́нниї на т·і ог·ірки́, а на тот круг ка́м·ін' фа́їно ўми́ᵉју та покла́ду та‿ї укри́ју бо́ч'ку на́креўко́ў. Та‿ї наї стојі́т, наї си ква́сит зо пјêт' ден'. У пјêт' ден' убера́ју, пуска́ју шру́бу з бо́чки ўспуду́ ... ў миᵉски́ вели́к'і та‿ї усе́ насипа́ју наза́д у бо́ч'ку зве́рхи... так зо три-штⁱи́ри ра́зи, до пјêт' раз̧ тре́ба та‿ї ута́к закри́ју наза́д та‿ї стојі́т ш'ш'е одни́ пјêт' ден'. Та‿ї ута́к јêк при́їдут тоти́ ш'ш'е пјêт'

ден′, та зноў пускáју шрýбу ўспудý...

Як квасити капусту. А капýсту клáду ў поулúбич'ок. Вúвар'у фáїно, клáду ў окрýп кам·ín′и та поклáду кавникú ў гóрн′и. Тогдú се захóдит ў поулúїнич'ок, а то кам·ín′и мéчу там ў окрýп, то варúт си, поулúбич'ок укрúју та ўсе си в·íварит, та фáїно обмúју јегó та⌣ї клáду на м·ícто — там, де мáје си квáсити. А капýсту рубáју з горóда, ч'íст′у фáїно, ўмéју та⌣ї клáду ў поулúбич'ок, та⌣ї клáду хмéл′у у ту капýсту, там у поулúбич'ок, та⌣ї малéн′ке стеблó однó абó двóје крóпу. Та⌣ї утáк накладý пóвен поулúбич'ок головóк, шонаїфáїн′і — так'і до гóлубцiў робúти. Клáду круг дереўјúниї над т·íй голоўк'й на капýсту. Та⌣ї обмúеју фáїно кáм·ін′, поклáду зноў повер тóго крýта так·иї т′ешкúї, аби фест навáл′уваў. Та⌣ї тогдíй бéру та сúепл′у водíй ў чавýн велúк'ії, та то водá к'іпúт, та⌣ї усé клáду сóли, абú то такé бýло солéне дýшши, јêк máје бýти до јідíй, шоби мáло в·ídк'іў забрáти ї капýста тóјі сóли, абú то бýло акурáт дóбре до смакý.

Та⌣ї так сúпл′у ц'і окрóпи, ўсе ск'іпúт та лиш удсýну на бўк. Та пересúдит пјêтнáцц·ік' м·інýт, двáцц·ік' пересúедит. Јêк скипúт, та сидúт черéз двáцц·ік' м·інут на бóц'і, та⌣ї утáк сúепл′у у поулúб·іч'ок. Та⌣ї утáк насúпл′у пóўнiї та їду ўкривáју крýгом поулúб·іч'ок. Укривáју тáкже такóў скáтерт′оў уд столá повéр тóго ўс'óго та⌣ї завјúжу так до поулúбичка, абú не заїшлá там јакáс мýха або шо. Та⌣ї тóже так си квáсит.

Тáкже у т·íйжден′ тáкже вибирáју. Јêк máје поулúб·іч'ок шрýбу ўнúзу, тогдíй не г·íја випускáти та⌣ї сúпати назáд, то дóбре. А јêк н·і máје, то вибирáју ту капýсту ў јик'íс велúк'і миеск·й, ў велúк'і ч'аунíй. Та⌣ї то проул′уфтóвујет⌣си так за п·іў годíйну або дв·і. Дв·і годúн′і трéба, би си⌣л′уфтувáло. Та⌣ї тогдíй кладý назáд у поулýб·іч'ок та⌣ї дáл′і так укрúју та⌣ї наї сид·íйт пјêк' ден′; а ў пјêк ден′ зноў вибирáју. Јêк н·і мáју јêк пускáті вóду (у спудý немá шрýби, бих вúпустила роѯс·іў та ўсúепала назáд), та тогдíй в·ібирáју капýсту...

Јêкúх половúну повибирáју ѯ поулúб·ічка та стојít так дв·і годúн′і та си⌣проул′уфтýје та⌣ї зноў клáду там капýсту

наза́д. Та‿ї наза́д покла́ду тої круг дереўйи́н'ій, та‿ї наза́д покла́ду ка́м·ін' тот вели́к'ій, аби то привали́ело до́бре. Та‿ї наза́д заўйи́жу так ска́терт'оў та‿ї стоји́т зноў так пје̂т'-де́с'ік' [днiў]. Тре́тиї раз, уже је̂к це так зро́бју, та то ўже стоји́т так цілу́ зи́ему ї до дру́гоји зи́ему. Ц'іле л'і́то сиди́т, бо тра́ба бра́ти капу́сту ...

Як робити голубці. А го́лубц'і, је̂к ро́бимо го́лубц'і — ме́ли́емо мн'и́со на маши́н'і. Мн'и́со ме́ли́емо на маши́н'і, а солон'и́ну руба́јемо кавалч'іка́ми та м·іш'и́јемо межи́ тото́ мн'и́со. Та‿ї клад'е́мо там ре́аїсу, та іш'ш'е клад'е́мо там мурату́р'іў. Та цибу́л'і перепра́жимо з солон·'и́ноў с ти́ми кавалч'іка́ми та ўси́племо там, та‿ї со́ли покла́д'емо до смаку́, та тото́ перем·іш'и́јемо. Капу́сту бере́мо ... та‿ї трима́јемо ў вод'і́ тро́хи, попа́римо окро́пом, аби́ не бу́ло пересоле́не та‿ї тогд'и́ клад'е́мо там погор'и́лочку з мн'и́сом, уси́племо оли́еву та‿ї ро́бимо го́лубц'і ...

Як різати курку. Ло́вју ку́рку та беру́ сок·и́еру ў ру́ки та кладу́ го́лову на д'е́рво та махну́ сок·и́екроў раз та‿ї уже́ ку́рка зар'і́зана. Пото́му кла́ду на зе́мн'у, би ісчур'і́ла кроў. А окрўи́п уже́ ма́је бу́ти на тогд'и́, ма́је бу́ти гото́ви́ї, кепји́ч'ії, би ўже кип·і́ў та бо́рзо мн'и́со покла́ду ў ме́ску вели́ку або́ ў кори́ето та‿ї посипа́ју тим окро́пом та‿ї раз-два та ўбира́ју п·і́р'и, то ве́рхн'е попа́р'у та п·і́р'и раз-два обскубу́, обскубу́, беру́ гет фа́їно.

Та‿ї ута́к о́зму та запа́л'у тро́шки соло́ми на земн'и́, је̂к на двор'і́ — на зе́мн'у соло́му та там гори́т. А ку́рку д'е́ржу за но́гу та оппа́л'у јаки́с' там мох ...та обскруми́ет тот мох гет фа́їно та‿ї тогд'и́ кла́ду на стілни́чку та‿ї роспо́р'ују. Та‿ї к'ішк'и́ та за́ так·е́, шо не до јід'и́, та тото́ в·ім·і́тују кот'у́з'і. А тото́, шо до́бре јісті, та тото́ розруба́ју гет фа́їно та покла́ду у ри́нку та тро́шки посо́л'у та наї стоји́т до дру́гоји дн'и́ни або́ до ве́чера, або́ до дру́гоји дн'и́ни. А дру́гоји дн'и́ни ўже кла́ду пра́жити, вари́ти: а́бо ро́бју з'и́му з к'істо́к, а з мн'и́са зро́бју печ'и́н'а, або́ зро́бју з‿усе́го дз'и́му.

Печиво. Та јак ро́бл′у. Кла́ду там оли́ᵉви, убрубу́ју мн′йсо, котре́ фа́їне, таке́ си́те, кла́ду ў ри́ᵉнку та кла́ду оли́ᵉви та кла́ду на шпарга́т та то пра́жит‿си. Кла́ду там цибу́л′ки та так пра́жит си ʒ цибу́л′коў, а‿ўта́к уже́, јêк си допра́жује, та кла́ду трíшки ч′існикý, ду́же ма́ло, хто л′у́бе. А ў нас суда́ геї не л′у́бји ʒ ч′існико́м ку́рицу, лиш так′і ʒ цибу́л′оў перепра́жу та з‿оли́ᵉвоў та‿ї ўтак изро́бју печи́н′е.

А дз′и́му ро́бит‿си ʒ к′істо́к окро́ме. У дз′и́му также л′агу́муріў цих і закришо́к покла́дит‿си та‿ї або́ к′іста зро́бју, або макаро́нˑіў, јêк је, та кла́ду ў дз′и́му, або́ рᵉа́їсу, јêк је, та кла́ду ў дз′и́му, мо́ркви перек′и́тоји на штʲи́ри кава́лки так покла́ду. Та‿ї так же зар′и́д′у ʒ‿смета́ноў, а јêк не л′у́бјут р′іже́ну, та кла́ду так′і таку́ нер′іже́ну дз′и́му. Та‿ї јид′и́ дз′и́му напᵉа́ред, а вˑітта́к јид′и́ то печ′и́н′е. Бе́ру та кла́ду та јид′и́ дз′и́му ў печ′и́н′і та‿ї кулéшкоў ї дз′и́му јид′и́ та‿ї печ′и́н′е ʒ кулéшкоў јид′и́. Јêк је хл′іб до печ′и́н′а — хл′іб, а јêк н′і — то так′і кулéшку ї до печ′и́н′а та‿ї до дз′и́ми.

Сінокоси. Решто́вујем с′і́но навесн′і́. А хто так ка́же, наї јид′а́т та так студʲено́ та‿ї нˑіма́ шо пода́ти маржи́ᵉн′і. А маржи́ᵉна ри́ᵉч′іт, с′і́на нˑіма́, а‿ї гро́шиї нˑіма́ју ш′ш′і за ш′ш′о ї купи́ті, а ш′ш′і нˑіма́, дʲе купи́ті. Јої, ја си зажури́ла, шˑо сесе́ роби́ті. Але́ їду ја попри јего́ ха́ту до компаратíви. Та‿ї така́ ја заду́мана, а вин таку́ маў нату́ру, шо пита́је, а ја ка́жу: “До́бриї ра́нок”, “До́бриї ра́нок” А ка́же: “Шо, шо ви так′і, куда́ їде́те?.. А шо ви так′і заʒмуч′е́н′і, заду́ман′і?” — “Еее, — ја ка́жу, — та без бˑідй-м то ск′інчи́ла, бо не ма́ју шо да́ти маржи́н′і јісти..., па́шˑі нˑіма́ та‿ї с′і́-на нˑіма́ де купи́ті та ш′ш′е‿ї гро́шиї нˑіма́ју за шо купи́ті”. А ўни ка́жут: “Еее, наї сам‧і́ гри́жі јид′а́т, бер′і́т фˑі́ру та јид′ тˑіпе́р до нас”. А ја ка́жу: “Та шо їти до вас”. “Ід′і́т до ме́не, ја вам тро́хи с′і́на дам... А ја ўд′і́л′у, полови́ᵉну дам вам, а полови́ᵉну ли́шу собˑі́. Та‿ї так ми обо́је до весʲи́ додʲи́-хајемо...”. Еї, чоловˑі́к ч′іта́је, учéниї та там пи́ше ў бˑіро́вˑі... Ци вин мо́же жда́ти, до́к′іў ми бу́дімо ма́ти гро́шиї, бех јиму́ прінʲе́ᵃсли. А вин ка́же: “н′іїі, нˑі тре́ба мен′і́ гро́шиї, нˑі тре́ба мен′і́ н′іч′о́. То Бох уродʲи́ў, шо је ї мен′і́, та бу́де ї вам...

Скапа́је ĭ маржи́ᵉна та‿ĭ то н'ічо́... Ід'іт соб·і д‿ха́т'і без гри́ж'і. Ја н·і бе́ру гро́ш'і".

Но до́бре, таки́ĭ рад м·іĭ ч'олов·ік, ка́же: "Ўже навесн'і, на́л'іто, јак бу́де вин с'іно роби́ти або сапа́ти, або копа́ти барабу́л'і, або шо — ми ма́јемо ĭти јіму́ помага́ти". Но, Бог даў, що так'і ми дозимува́ли-смо маржи́ᵉни.

Приĭшла́ весна́, ми с'іна ш'ш'е то́го ма́ли. Ўже так'і до́бра трава́ вы́росла та ми с'іно то з јаз ск'інчи́ли гоᵘдува́ти. Но, ўже до́бре. Тре́ба заклада́ти плотⁱи́ навесн'і ... Ідⁱе́т з јіки́мос' двома́ л'уд'ми́ та‿ĭ заклада́је. А м·іĭ ч'олов·ік бере́ соки́ру та ĭде ĭ м·іĭ ч'олов·ік заклада́ти, бо шо, вин гро́шиĭ н·і бере́, а ми так'і ра́д'і страшн'і, шо нам маржи́ᵉна си‿дозимува́ла. І ĭде ĭ м·іĭ ч'олов·ік — іду́ ĭ ја, помага́јемо. Закла́ли тоти́ плоти́, диᵉс за два́‿нни закла́ли. Но, але́ так приĭшло́‿си ўл'іт'і коси́ті сі́но; ĭде м·іĭ ч'олов·ік коси́ті — ја ĭду грома́д·іт·і. Але́ наш в·ідла́ĭзер хо́че платⁱи́ті за тото́. Ч'олов·ік уже́ м·іĭ н·і бере́; ка́же, ја н·і бе́ру пла́ту, ја хо́чу вам до́т·іў помага́ти, док'іў не в·ідро́бју вам се с'іно. Н'і, він так'і гро́ш'і лиш дајé. Н'і, то ч'олов·ік н·і бере́. Ја н·і бе́ру гро́ш'і. Ви не бра́ли ў ме́не гро́ш'і, коли́ мен'і с'іно да́ли, а ја т·іпе́р у вас гро́ш'і не бе́ру, бо ја вам ро́бју. Ја бу́ду роби́ти, до́к'іў не заплат'у́ вам с'іно та‿ĭ ота́к то бу́де, бо ја не хо́чу пу́сто.

Та‿ĭ так ми роби́ᵉли коло с'іна дⁱес зо два́ днⁱи обо́је. Зароби́ў-јем с'іно за два́ днⁱи. Маў маĭ туда́ слу́ти јак'іс, јак'іс л'у́ди туда́ ізроби́ᵉли с'іно. Бу́ло ве́ремн'и, ск'інчи́ли-сме за с'і два́ днⁱи.

Копання картоплі. Јêк си приĭшло́ уwосеᵘнⁱи́ барабу́л'і копа́ті, п·ішли́ ми ш'ш'е обо́је на два́ днⁱи барабу́л'і копа́ти. За с'і два́ дни барабу́л'у ви́копаў. Но, уже́ ми д·іви́ли‿си, ш'о ш'ш'е би јіму́ тре́ба помага́ті, лиш ўже н·іма́ коло ч'о́го, бо вин уже́ ск'інчи́ў робо́ту.

Та‿ĭ вин лиш платⁱи́ті. М·іĭ чолов·ік не хот'іў бра́ті пла́ту, д'и́куваў јему́, шо він не лиши́ў, би та маржи́ᵉна зги́ᵉбла з го́лоду та‿ĭ уже так си‿леши́ло. А він д'и́куваў, шо ми јему́ помогли́, а ми д'и́кували, шо нам с'іна даў та‿ĭ уже́

до́бре. Та‿ĭ так си ск'інчи́ло на́ш'і доўги́ одни́ з дру́гими.

Але́ ўже на дру́гу зи́му ми си‿сокот^{і}и́ли, аби́х ті́л'ко ма́ли с'і́на, би нам си‿лиши́ло с'і́на ш'ш'е, н'е би ми, аби́ нам н·і ста́ло та би нам маржи́^{е}на рика́ла з го́лоду. Та ми сокот^{і}и́ли се́го.

Як робиться ба́лмуш (мамалиґа зварена на сметані). Но, jêк ма́jемо смета́ни^{і} до́ста, то клад^{і}е́мо у чаун смета́ни^{і} та клад^{і}е́мо на шпарга́т, аби́ ск'іп·і́ў. Та jêк ск'іпи́т, та тогд^{і}и́ клад^{і}е́мо там мук·и́, але́ мук'и́ кукуру́дз'иноjі, то́jі фа́ĭноjі, ґріс, а не то́jі буд'-jêко́jі, бо ба́нуш н·і до́бриĭ з̧ буд'-jêко́jі муки́. Та‿ĭ клад^{і}е́мо там мук·и́ та‿ĭ м·іш'и́jемо так, аби вин буў р'ід^{і}е́^{а}н'киĭ, та‿ĭ до́ти пра́жемо, до́к'іў не jе гото́виĭ.

(Глодик Ірина, 52 роки)

* * *

Село КУНУНСЬКЕ

[Касета № 5 А]
Записано 22 жовтня, 1963 року.

Ја називáју‿си Дар'їїчýк Василéна, мáју рóк'іў дéс'іт'.

Про дівчину та її маму. Бýла д'íўчина та‿ї мáла мáтку, а мáтка хот'íла, би бýла маї фáїна вид д'íўчини. Та‿ї п·ішлá мáтка до стр'ілц'á та‿ї кáже стр'ілцéви:

— Іди застр'іл' д'íўч'ину та‿ї принеси́ мен'í сéрце. Стр'ілéц п·ішóў та‿ї не^{е} застр'íлиў. Застр'íлиў зáїц'а.

Та‿ї тотá д'íўчина п·ішлá до шáпте п·ітíч (рум. şapte pitici "сім карликів"). Шáпте п·ітíч не^{и} бýли ў хáт'і. А онá п·ішлá та‿ї тáмки служи́^{е}ла. Шáпте п·ітíч jêк приїшли́ та‿ї говори́ли з неў та‿ї онá ўже служи́^{е}ла. А ви́ттіў приїшлá тотá мáтка ejí тудá та‿ї принéсла пóјис, та‿ї заперезáла, та‿ї онá ўмéрла.

А виттіў приїшли́ шáпте п·ітíч та‿ї росперезáли тої пóјас, а онá назáт ожи́^{е}ла, а ви́тт·іў приїшлá тотá мáчоха та jêблуко їкес принéсла. Та‿ї дáла бýло пиў утрojéного, а пиў н'іт. Трojéне ўз'áла та удрубáла та дáла д'íўчин'і, а нетрojéне ўз'áла та‿ї соб·і самá з'з'íла.

Про робочий день учениці. ја рáно ўстајý, умивáју‿си, јім, ч'ітáју, маї пи́^{е}шу та в·íтт·іў идý до шкóли, а ў шкóл'і си‿ýч'у, а в·íтт·іў вихóжу ш‿шкóли, умивáју‿си, јім, а ви́тт·іў помагáју мáм·і та‿ї рóбју уве^{и}чéр'і задáч'і.

Ишлá пáсти виўц'і у толóку та у л·іс та дошч' удáриў, а ја п·ішлá т‿хáт'і, а ви́ўц'і казáў брат, шоби́ је н·і гнáла прóт'іў, а ви́ўц'і лиши́ли‿с·и у толóц'і та‿ї п·ішли́ пит смерéку, а то страшнó грéбало та‿ї гр'ім гр'и́нуў та‿ї уби́^{е}ў в·íўц'і ўс·і.

Ја заслáбла та ходи́^{е}ла ў Рад·іўцí на рáзу та в·íтт·іў п·ішли́ до шп·ітáл'у до Вáмы та‿ї там брáла іжéкц'іјі рас лиш шиск' м·íс'иціў.

Ја ходіи́ла у мали́ни та збера́ла та не́сла на про́даж та продава́ла. Ходи́ᵉла из бра́том у мали́ᵉни та‿ї бра́ла мали́ᵉни. В·ін носи́ў та продава́ў.

Пісні. —*Заспівай нам якусь пісню, яку ти знаєш.*

— Іде́ бичо́к на спла́јічок
Та то́ненько ри́че,
В·іїди́, в·іїди́, д'іўчино́чко,
Шос к'і ле́ґ'ін' кли́ᵉче.

Та не в·ішла д'іўч'іно́чка,
В·ішла іјі ма́ти,
Кому́ тре́ба до ґ'іўчи́ни
Та наї іде до ха́ти.

Та п·ішо́ў та до ха́ти
Та стаў си‿пита́ти,
Ліки́ї тоб·і, д'іўчино́чко,
Фарту́х купува́ти.

Купи́ᵉ мен'і таки́ї фарту́х
З ус'и́кими кв·іти,
Шоби́ мене́ не п·ізна́ли
Со́крушч'іни д'іти.

А ја в·ішла́ до со́крушч'іних,
Спости́гла с'істи,
Она́ мене́ посила́је,
Неси́ ў по́ле істи.

— *Чи ще знаєш яку іншу пісню?*

М·іï б·ілиї стан,
Куч'ір'и́виї м·іï Штефа́н,
Куч'ір'а́ми потр'ису́,
Гор'іво́чки принесу́.

(Дарійчук Василина, 10 років)

* * *

Ја назива́ју‿с·а Пол′е́к Дум·і́тру, ја ма́ју ро́к'іў од^{і}ина́-ц'ц'іт′.

Казка про лінивого хлопця. Буў од^{і}е́н хло́пец у одно́го чолов·і́ка жу́же пуст^{і}и́ї та в·ін л′уби́ў в·ў́ўц'і па́сти та‿ї п·ішо́ў до одно́го цар'а́ та‿ї пас в·ў́ўц'і, а ў то́го цар'а́ не^{и} д^{і}еле́ко буў горта́р' из зм·іја́ми^{е}, а вин ішо́ў до то́го цар'а́ та‿ї з'істр'іч'и́је одного́ ду́же старо́го тако́го стри́^{е}ја, а тої стри́^{е}ї јему́ даў па́ли^{е}чку та ка́же:

— Кого́, ік си пере^{и}хре́сте^{и}ш сеў па́ли^{е}чкоў та убј^{е}ш то́го. Та‿ї пшоў тої до то́го цар'а́ та‿ї пшоў з в^{ў}ыўц'а́ми^{е}, а чуў в·ін на пулу́нне, а то так'иї в·і́тер; ид^{і}е́ змеї та‿ї ка́же:

— Ш‿ч'ім ти хоч зо мноў си‿боро́ти, ш‿ша́бл′оў ци ме^{а}та́ти^{е}‿си ? — А в·ін ка́же:

— Жд^{і}и, наї попојі́м. — Та‿ї попојі́ў та‿ї вин пере^{и}-хрести́ў тоў па́ли^{е}чкоў та‿ї пере^{и}рва́ло то́го змеја на шт^{і}ири кава́лки. Та‿ї вин ід^{і}е́ ўве^{и}чи́р'і, аж ґ′і́ўка їд^{і}е ў стр'іт та‿ї ка́же:

— Ч'о ти так си‿забари́^{е}ў?

— А́бо ја шош па́циў. — Та‿ї при^{е}їшо́ў, здојіў в^{ў}ы́ўц'і, л′іх спа́ті. Та‿ї ра́но ўштаў та‿ї пшоў да́л′і з в^{ў}ыўц'а́ми^{е}. Чу́ў, а то таки́ї в·і́те^{и}р шна́јуч'і, так ло́мит. Изно́ў ид^{і}е́ змеї. Тот ка́же:

— Т^{і}и одно́го мо́го бра́та стра́т^{і}иў, а ме^{и}н^{і}е́ ўже н·і стра́тіш. — А вин ка́же:

— Чека́ї, наї ја попојі́м та ја за́раз бу́ду с‿тобо́ў гоwори́^{е}ті.

— А вин в·і́к′іх па́ли^{е}чку та‿ї си перехрест^{і}и́ў та‿ї то́го змеја́ зноў на шт^{і}и́ри^{е} кава́лки^{е} ўби́^{е}ло. Та вин пшоў та́мки та наїшо́ў ґражд^{і}и́ та‿ї кон′а́ у ґражд′і, та‿ї шабл′і зло́сн′і,та‿ї уз'и́ў. А тої кы͡^{і}н′ ка́же:

— Нагуду́ї ме^{и}н^{і}е́ та ја ста́ну‿си то^{у}б·і́ ў приго́д′і та‿ї пшоў т‿ха́т′і. Јêк приїшо́ў т‿ха́т′і та‿ї ка́же, а тоти́ ка́жут:

— Ч'о ти таки́ї, шо с‿тобо́ў?

— Ја шош перт! Та‿ї здају́ изно́ў ра́но. Пшоў з в^{ў}ыў-

ц'а́ми. Зноў змеї прихо́д'е таки́ї та‿ї ка́же:

— Ти двох уже стра́тиў, мен'і́ не^{и} стра́тиш та‿ї изно́ў перехрести́у‿си па́личкоў та ‿ї зно̂ў тої змеї перерива́ло на шт'и́ри кавалч'ік·и́. Та‿ї витта́к пшоў та‿ї зно̂ў зло́тного кон'а́ наїшо́ў та‿ї шабл'і́ус'и́к'і та‿ї ка́же кы͡н' тої:

— Нагуду́ї мен'і́ та‿ї нап·і́ї мене́ та ја си ста́ну тоб·і́ ў приго́д'і та‿ї вин пшоў. В·ін пшоў. Та‿ї витта́к прихо́д·і т‿ха́т'і, ка́же шо тоб·і бу́ло? А јак шош соб·і́? А витта́к одну́ г'і́ўку кла́ли на фронт. А ўтак ус'и́к'і приход'и́ли, а вин пшоў из в^{ў}ыўц'а́ми та‿ї в^{ў}ы́ўц'і напа́с та‿ї пшоў у гражд та‿ї ка́же кон'і́м. Та‿ї уз'и́ў ша́бл'у та‿ї с'і́ў на то́го ко́н'а́, та‿ї пшоў. А кы͡н' тої в·і́тром лет'і́ў та‿ї вы́штре^{и}к на тої фронт та‿ї уз'иў вид д'і́ўки пе́рстін' та‿ї шери́^{е}нку, та‿ї наза́т соб·і́ пшо̂ў, тої кы͡н'. А то́го стр'іл'и́ли, то́го хлопч'іш'е та застр'іли^{е}ли у па́лец та‿ї пора́н'и́ли му па́лец та вин крива́воў ши^{е}ре́н'коў зави́^{е}ў. Та‿ї зави́^{е}ў та‿ї пе́рстін' нак'и́х на па́лец. Та‿ї вин пр'ішо́ў та‿ї ка́жут:

— В·і́тк'іў ти цу ма́јеш ши^{е}ре́н'ку? Та‿ї пизна́ли ши^{е}ре́н'ку, шо то вид д'і́ўки та зроби́^{е}ли вес'іл'е́ Та‿ї вин уз'е́ў г'і́ўку та‿ї жи^{е}ў из г'і́ўкоў, та‿ї би́рше ўже н·і зна́ју.

(Поляк Дмитро, 11 років)

* * *

Ја си‿назива́ју Суце́га Ива́н. Ја ма́ју ро́к'іў д'і́ўјік'.

Про цибулю та пастаю. Бу́ла цибу́л'а та‿ї поста́ја. А поста́ја ви́росла, а цибу́л'а ш'ш'е бу́ла маț'іц'ка. А поста́ја ка́же: "Ч'о ја ве^{и}ла́ка, а ти н'і?" А цибу́л'а ка́жет: "бо ја росту́ спи'і́т, а ти рост'і́ш зго́р'і".

Про заняття дня. Ра́но ја ми́ју‿с'и та‿ї иду́ до шко́ли. До шко́ли прихо́жу — бе́ру пи́^{е}шу задач'і та‿ї в·і́тт·іў помага́ју ма́м·і та‿ўта́к јім та л'ага́ју спа́ти.

— *А що ти помагаєш мамі?*

— Ко̂ро́ви па́сти, ік‿изро́бју зада́чу; коло́ ха́ти, царин-

ка́ти.

Числівники. — *Ти вмієш лічити?*

— од^{і}е́н, два, три^{е}, шт^{і}и́ри, пјё́т′, ш’іс’, с·ім, в·і́с·ім, д^{і}е́ўјіт′, д^{і}е́с·іт′; пе́ршиї, дру́гиї, тре́т·ії, чв^{е}рт·ії, пјё́тиї, ше́стиї, се́миї, о́смиї, деўјêтиї, дес’ё́тиї.

Дні тижня. Понид′і́ўнок, виўто́рок, ч’ітв^{е}р’, середа́, пјё́тниц’а, субо́та, нид′і́л′а.

(Суцеґа Іван, 9 років)

* * *

Ја назива́ју‿с·и Оле́на Га́лиц’и, пјё́т′д·ісêт′ і два.

Молочні вироби. — *Як ви робите бриндзю?* — Та бри́^{е}нд͡зу так. Клад^{і}е́мо молоко́ ў таки́ї горш’о́к або́ ў таку́ т·иґа́н′у та‿ї там клад^{і}е́мо таки́ї ґл′ик та‿ї тото́ так витта́к ро́бит‿си така́ ви́^{е}за, ўтак би́т·і та‿ї витта́к тото́ вибера́т·і, та ўтак је ц’ід^{і}и́ло та‿ї, ад^{і}и́, ро́бит‿си бри́^{е}нд͡за. Та‿ї витта́к ш’ш’е ву́рду си маї вари́^{е}т.

— *Як варите вурду?*

— Та так. Уси́плет‿си молока́, тро́х·и соло́ткого, тро́х·и квасно́го уси́плет‿си та‿ї ро́бит‿си у́рда.

— *Як ви робите масло?*

— Избира́јемо сме^{и}та́ну та‿ї клад^{і}е́мо би тро́шк·и к·и́сло у так·иї горш’о́к або ў шо та‿ї ўта́к бјемо́ так ма́сло та‿ї ро́бит‿си ма́сло.

— *У чім б’єте?*

— У масл′ё́нц’і так’і́ї, је дес’, дере^{и}ўјё́н′ії, так јêк кофи́^{е}чка.

— *Як ви печете хліб?*

— Ну, та‿ї јêк печ’імо́ хл′іп, бе^{и}ре́мо др’іш’ та‿ї клад^{і}е́мо у т^{і}е́пле. Та‿ї витта́к фа́їно так ад^{і}и́ бјемо́ та‿ї клад^{і}е́мо мук·и́, та‿ї со́л′і, та‿ї јик ма́јемо цу́ґор, та‿ї так печ’імо́ хл′іб̧. Та‿ї ўтак бере́мо та‿ї м·і́симо, та‿ї виробји́јемо, та‿ї клад^{і}е́мо ў бл′и́хи, та‿ї клад^{і}е́мо ў п·іч, та‿ї печ’імо́.

Як варити борщ. Та‿ї так, опч'істимо барабу́л'і фа́їно та‿ї витта́к беᵘре́мо та‿ї кладⁱе́мо водⁱи́, та‿ї со́л'и, та‿ї закришк'і jêк je, цибу́л'у, та‿ї шош там кладⁱе́мо. Та‿ї вари́т‿си та‿ї ута́к р'идеᵘмо смета́ноᵛ, та‿ї je боршч уже́.

Ма́jемо заква́с'уjемо, jêк неᵘ ма́jемо та лиш си́ᵉплемо трошки смета́ни, тро́шки молока́ квасно́го та‿ї зар'идимо, та‿ї je боршч. Та ро́бимо за́прашку таку́ йз б·і́лоjі мук·и́. У нас у го́рах по раз і н'іма́ так ч'ім запра́вити боршч до́бриї буў. Ма́jемо коро́ву одну́ ци к'і́лько та‿ї. А je бога́то ў ха́т'і та‿ї неᵘ дот'іка́je так по-л'уц'к'і.

— *А барабулю як ви варите?*

— А барабу́л'у пристаўл'а́jемо так jік хо́чемо та так jіх опч'і́стимо фа́їно ноже́м та с‿с'і́л'у преᵘдста́вимо, а jік н'і — то так'і́ так обраста́jемо у так'ім горш'ку́, бо ў ч'ому н'і та‿ї так'і́ так лу́пимо та‿ї вариᵉмо́ мамали́ᵉґу барабу́л'іну. У нас вар'и ў го́рах і барабу́л'ину мамали́ᵉґу.

Мамалига з бараболею. — *Та як ви варите бараболяну мамалигу?*

— Та так, адⁱи́ так, налу́пиᵉмо та‿ї у ч'аву́н так·и́ї та‿ї витта́к со́ли та‿ї мук·и́ та‿ї то зато́ўч'імо та‿ї je мамали́ᵉґа ўже.

Гуслянка. То je так гу́сл'инку. Вариᵉмо́ молоко́ у так'ім, но теᵘґа́н'і або́ ў чавун'і так'ім, або́ ў горш'ку та‿ї витта́к беᵘре́мо та‿ї таку́ ма́jемо, адⁱи́ кофи́ᵉ, коноўк'и так'і, адⁱи́ кофи́ᵉ ма́jемо так'і́. Або́ ўтак у так·и́ї горш'о́к та‿ї витта́к то си́ᵉплемо та‿ї кладⁱе́мо витта́к квасни́ᵉцу, адⁱи́ с квасно́го молока́, jік тро́шк·и в·ідстⁱи́н'е та‿ї витта́к ро́биᵉт‿с·а гу́сл'інка с то́го.

Голубці. А капу́сту. Та так ро́биᵉмо. Беᵘре́мо та‿ї так кукуру́д͡з'иноjі муки́ та‿ї тро́шки кри́ᵉшениї. Jік ма́jемо риᵉш, та кладⁱе́мо вариᵉмо́ та кладⁱе́мо та‿ї мук·и́ та‿ї тро́шк·и капу́сти с'іч'імо́ та‿ї витта́к тото́ м·іш'и́jемо, со́ли та‿ї витта́к ли́ск'е фа́їно так оᵛбруба́jемо с капу́сти та‿ї витта́к ро́бимо го́лупц'і.

Студенець. Тото́ ро́бимо. Та так. Варимо́ мн'е́со та‿ї у так'ім, адⁱи́ о, ў т'іфлі́цоў, ў ч'ім ва́римо. Та‿ї ута́к то ду́же

фа́їно с·а‿вари́т, так аби́ с·а‿фа́їно видвари́ᵉло, вит к'істо́к витста́ло. Та‿ї тото́ мн'е́со в·ібира́јемо, та‿ї ута́к фа́їно ч'істимо ў так'ім миск·и́ ци ў шо. Та‿ї витта́к си́ᵉплимо то́јі дз'и́му у то та‿ї то кладⁱе́мо, би застⁱи́ло, та‿ї је студⁱене́ц уже́.

Кисла капуста. Та беᵘре́мо та так так'і. Накладⁱе́мо у бо́ч'ку та‿ї витта́к сла́т'іну наси́плеᵘмо гор'и́чу. Та‿ї је ог'ірк·и́. Та так і капу́сту ква́с'у.

— *Та що кладете в середину?*

— Кладⁱе́мо, шо ма́јемо: перч'і́цу, кри́пи, дубо́ве ли́ск'і — ус'о.

— А капу́сту так ква́сиᵉмо: сла́т'іну насиᵉпа́јемо та‿ї кладⁱе́мо окри́п та‿ї кладⁱе́мо цибу́л'і, шош таке́ кладⁱе́мо ў капу́сту.

— *Робите й січену капусту?*

— Ро́биᵉмо та так, с'іч'імо́ на так'і́ї на так'і́ї адⁱи́ с'ічка́рн'і та‿ї витта́к со́лит‿си, та цибу́л' та кладе́т‿си пе́рцу та‿ї так ро́биᵉмо. Јêк капу́ста ўква́ст‿си та‿ї до́бра јі́сти ўтак.

Миття білизни. *А як ви жмачите білизну?*

Так жма́ч'імо ў так'і фа́їн'і водⁱи́ ч'істе́н'коjі ў так·и́ї бан'а́к соб·і́ та‿ї ма́јемо так·и́ї цеᵘбе́р соб·і́ до жма́кан'а, таку́ маґл'і́їнⁱи́цу та‿ї у тⁱе́л·ім жма́ч'імо з ми́ᵉлом та‿ї уже́.

— *А золити не золите?*

— Н'і, то даўно́ баби́ᵉ золи́ᵉли, т·іпе́р уже́ н'і. У лу́з'і золи́ᵉли, бра́ли по́пелу тако́го та‿ї золи́ᵉли. То оᵘн·і ма́ли рапа́т'і таке́ соб·і́, маї тоўше, јêк оце́ вера́н'у. Тото́ даўно́ дес бу́ло, ш'ш'е менⁱе́ неᵘ бу́ло.

— *А ви що чули про то?*

— Та ја шо би ч'у́ла про то? Ја ч'ула про то, јак онⁱи́ про то да́ўн'і баби́ᵉ каза́ли, а ја ўже н·і зна́ју, ја це н·і роба́ла. Та онⁱи́ каза́ли, шо у лу́з'і тре́ба ў таку́ ба́н'у, ў таку́ полиᵉва́лніцу, јік от це бо́ч'ка до капу́сти, але́ тро́шк·и маї ме́нч'а, та‿ї бра́ли соб·і́ та‿ї кла́ли то́го рапа́т'а та‿ї назо́л'ували. Одно́јі днⁱи́ни назо́л'ували, а дру́гојі днⁱи́ни пра́ли тото́. Ходⁱи́ли адⁱи́ до водⁱи́, так на р'іку́ ци до кернⁱи́ці та‿ї тото́ соб·і́ пра́ли ўтак. Та даўно́ так бу́ло, но, та‿ї шо?

Весілля. Та так си ро́бе ве́с'іл'ê. Зи́їдут‿си л'у́деᵘ та‿ї ши́ᵉјут в·ігки́ᵉ, та‿ї је дружби́ᵉ, та‿ї так фа́їно дају́т јі́сти, пиᵉті, шо ма́јут: го́лупц'і, зу́пу, хл'іп, за́куску — шо ма́јут.

— *А горівки не дають?*

— Та дају́т, та дⁱе н'і, та гор'і́ўка пе́рш'а.

— *А сватання як у вас проходить?*

— То је так. Беру́т гор'і́ўк·и та‿ї іᵘду́т. Беᵘру́т л'удеᵘї соб·і зо два-триᵉ та‿ї іᵘду́т та‿ї висватају́т‿си, беру́т так: дв·і о́ч'і ци три о́ч'і гор'і́ўк·и ... Јак уговóр'и ўни? Це так говóр'и та јик хóче д'і́ўка їтⁱи ци шо та‿ї за то, адⁱи́, хлопч'і́ш'а та‿ї говóр'и, та‿ї витта́к іᵘду́т адⁱи́..., до попа́ хóд'и, до сва́ту, криᵉве́до, так ута́к је вес'іл'ê.

— *А як збирають молоду?*

— Јêк збиᵉра́јут? Та так фа́їно збиᵉра́јут. Кладу́т в·інóк, фа́їн'і фустки́ᵉ, фа́їно ўбиᵉра́јут та‿ї.

— *А як кличуть на весілля у вас?*

— Це так ка́жут: "бу́т'те ла́скавиᵉ на вес'і́л'ê".

— *Ащо відповідають?*

— Но, та ка́жут: "д'акова́ї, наї Боґ помага́т!" та‿ї уже́. Говóр'и, ци хóче їтⁱи, ци шо. Та‿ї уже́ д'і́ўч'іᵘна ска́же, шо хóче їтⁱи. Та‿ї ута́к прихóд'ê ста́рост'і, прихóд'ê ўвечиᵉр'і, ци ў неᵘд'і́л'у ўве́ч'ір, ци ў субóту ўве́ч'ір прихóд'ê ўже, коли́ ўже зговóр'ê. Та‿ї ўтак си‿ви́сватајут та‿ї іᵘду́т, адⁱи, в·ідаї т·іпе́р до Криви́ї їдут. Ја н·і зна́ју наўпе́ред. Даўнó то іᵘшли́ так'і пе́ршиї раз до попа́. А тіᵘпе́р в·іда́ї до Криви́ї, бо ја н·і зна́ју т·іпе́рки, јêк.

Даўнó так бу́ло, шо так'і, јик си‿ви́сватали, јик приходⁱи́ў, увеᵘче́р'і приходⁱи́ли у ста́рост'і та ви́сватали‿си та‿ї уже́ ў неᵘґ'і́л'у ра́но їшлиᵉ до попа́ та так бу́ло. А т·іпе́р ја ўже н·і зна́ју, јêк то.

Христини. — *Розкажіть, як у вас роблять христини.*

— Та так ро́бјат‿си хрестⁱи́ни, але́ т·іпе́р і по-три, по штⁱи́ри ро́к'і і по-пјếт' ро́к'іў н·і е́рстⁱи д'і́ти. Ка́жут, шо би росли́ᵉ, шо маї бóрше росту́т. Та так, шо јік с·а‿ро́дит‿си д'ітⁱи́на та однⁱи́ так'і је шо ў тⁱи́жден' је́рст'и јегó. А одн'і маї

так, јик ка́жут, дⁱе́рж'и по ск'іл'ка ро́к'іў.

Та јик ро́бји хрестⁱи́ни? Чи так, беᵘру́т соб·і о, кого́ хо́ч'ут за куми́ᵉ та‿ї беᵘру́т соб·і гор'і́ўк·и та‿ї о, печ'у́т так'і фа́їн'і колач'і. Та‿ї там іᵘду́т соб·і до пано́тц'а та‿ї до це́р'кви, та‿ї д·ітⁱи́ну зе́рс'к'і та‿ї витта́к о, ро́бји тро́шк·и, однⁱи́ ирш-ш'и́н'ê ро́бјê так адⁱи́ храм або́ вес'іл'ế так тро́шк·и ро́бјê, а однⁱи́ так'і зе́рс'к'і та там дају́т тⁱим кума́м пи́ти, јі́сти та‿ї уже́.

Храм церкви. Значи́т так ро́биᵉмо, ро́бјê, шо звар'ế го́луб̯ц·у та зу́пи, та хл'і́ба спечу́т, та гор'і́ўк·и та‿ї так·и́ї храм. Там на́їмут музика́нта.

— *Та хто ще приходить на храм?*

— Та л'у́дⁱе. Та це отаке́, так о, хто ро́бјê. Неᵘ ду́же храм робјê, бо т·іпе́р уже́ н·іма́ геї ш‿ч'о́го храм роби́ᵉті, але́ даўно́ роби́ᵉли. Знач'і́т так робиᵉли: вариᵉли го́лупц'і, вариᵉли д͡зу́пу, пекли́ хл'іп, адⁱи́ гор'і́ўк·и бра́ли, наїма́ли музика́нта. Сходⁱи́-ли‿си л'у́дⁱи, сп·іва́лиᵉ, гул'а́лиᵉ та‿ї буў храм.

Вечірниці. Дес даўно́ роби́ᵉли, а т·іпе́р неᵘ ро́бјиᵉт‿си, бо т·іпе́р уже́ неᵘ ўголов·і́ веч'ірнⁱи́ц'і роби́ᵉті, бо адⁱи́ о, тре́ба ко́ждⁱе платⁱи́ті. Та так роби́ᵉли‿си, сходⁱи́ли‿си баби́ᵉ на веч'ірнⁱи́ц'і та‿ї адⁱи́ о, соб·і́ пр'и́ᵉли, ши́ᵉли. Баби́ᵉ си‿сходⁱи́ли соб·і́ на веч'ірнⁱи́ц'і. Так'і́ веч'ірнⁱи́ц'і роби́ᵉли‿си у нас суда́.

— *А леґіні не приходили?*

— Та ја зна́ју, ци приходⁱи́ᵉли? Ја н·і зна́ју, јêк то дес даўно́ бу́ло.

Клака (гуртова робота за могорич). — *Чи у вас роблять клаку?*

— Та дес ро́бл'ат‿си. Та так ро́биᵉт‿си, јик храм або́ вес'іл'ê. Адⁱи́ о, печ'у́т хл'і́ба та гор'і́ўк·и о́з'мут, звар'ế зу́пи, бо то л'і́т'і кла́ка ро́бит‿си так на с'і́но або́. Л'і́т'і го́лупц'у н·іма́ ш‿ч'о́го роби́ті, ўже зим·і́ маї је, јик је капу́ста. Адⁱи́ їдут уже́ ї кла́ку т·іпе́р ро́бјê, бо т·іпе́р ко́ждиᵉї сами́ᵉї. Тре́ба ко́ждⁱе заплатⁱи́ті — ко́ту, пода́ток, ко́ждⁱе тре́ба.

Даўно шо, до́бре бу́ло роби́ᵉті, јêк храм та‿ї веч'ірнⁱи́ц'і

та‿ї ко́жд'е, бо даўно́ лиш од'ен пода́ток плат'и́ў, а т'іпе́рки му́саї ко́жд'е плат'и́ті, ко́ту та ...

Про вівці. — *Як ви стрижете вівці?*

— Бере́мо та звертаємо в'ўўцу́ ци бара́на, сепара́ме. Н'і, так'і так, ізвертаєт‿си та‿ї ізвје́зуєт‿си так но́ги та‿ї так си стри^{e}же́. Та‿ї витта́к бере́т‿си та‿ї фа́їно так си́плет‿си т'е́пле таке́ та‿ї ута́к у цебе́р таки́ї та‿ї фа́їно то^{y}ту́ во́ўну си‿ми́је фа́їно из ове́ц. Та‿ї витта́к си ч'і́стрит та‿ї витта́к си‿пр'е́дет. Та‿ї ута́к си‿купу́је фа́рби тако́ји ўс'и́који, је́к цес коц, на цим ко́цику је: зе^{и}ле́ноји, жо́ўтоји, черво́нноји — ўс'и́који фа́рби. Та‿ї витта́к тото́ фа́їно си‿краси́т, та‿ї пр'е́дет‿си. Је таки́ї ла́н од'і ў нас, шо си‿ро́дит — лän. Та‿ї ішше^{и} трет‿си то́го лену́ та с пов'і́сем пр'е́дет‿си осно́ву, бо то н'има́ ш‿ч'о́го пр'е́сти ткан'е́ та‿ї осно́ву во́ўн'ен'е. Та‿ї осно́ву пр'е́д'іўно, а ткан'е́ таке́ во́ўн'ене та‿ї ро́бит‿си таки́ї ко́цик.

Ткацький верстат. Та ўже је таки́ї верста́т та‿ї витта́к тото́ си р'е́дит та‿ї чче́т‿си так, верста́т таки́ї је.

— *А з яких частин складається такий верстат?*

— Верста́т? С тако́ји буч'ін'и верста́т. Је так'і, ад'и́ маїстри́, шо зна́јут роби́^{e}ті так'і верста́ті. Из буч'ін'і верста́т си‿ро́би^{e}т. Та ад'и́ је ста́т'иви та ад'и́ — берда́ је, по́нуж'і та н'и́ти та ўс'ике до варста́та је.

Коноплі. Та‿ї ота́к, с колопа́н', јик з'і́тре^{и}мо та ро́би^{e}мо, пр'е́де́мо осно́ву на цу ве^{и}ра́н'у, а ткан'е́ маї ис тако́го ля́ну́. Та‿ї ута́к фа́їно ад'и́ зо́ли^{e}мо тото́ та‿ї краси^{e}мо́ так у фа́рб'і так'і. Та‿ї снује́т‿си та‿ї р'е́дит‿си, та‿ї чче́т‿си на верста́т'і. Ўтак бе^{и}ре́т‿си таки́х н'и́ток ад'и́, па́сани^{e}х ус'и́ких у кумпаратів'і та‿ї кава́лч'ік полотна́, та‿ї тото́ си‿ши́је, та‿ї уже́ је плат'и́нка.

Білення хати. — *Як ви робите чистоту в хаті?*

Но чи так, ад'и́ вапна́ та‿ї тро́шки фа́рби та‿ї пупува́ти, б'і́л'у, та‿ї витта́к тре́ба пообмива́ти водо́ў та‿ї позасте́л'увати та‿ї ад'и́ о, аби́ бу́ло ч'і́сто — зроби́^{e}ти кури^{e}це́ні.

— Що ви застелюєте?

— Та шо ма́јемо: верин'і та так'і, ма́јемо тро́шки плат^{і}ино́к таки́х та папе́р'і та ‿ї шо и́нче? Н·і ма́јемо Бог зна́је шо.

Різдво. Так, из вече́реў у нас уже́ н·і хо́д'ê. Даўно́ ход^{і}и́ли из вече́р'оў так одн^{і}и́ до дру́гих, а т·іпе́р уже́ н'іхто́ н·і хо́д^{і}и́т. Та‿ї так, прихо́д'ê кол^{і}идн·іки́, прихо́д'ê зо пјêт' јіх ци зо ш'іск'. Та‿ї јêк ма́јут скри́^{е}пку та‿ї фа́їно кол'êду́јут, та‿ї даје́т‿си јім кол'êду: так хл'іп та‿ї пов·і́смо. Та‿ї јêк ма́јете тро́шки гро́шеї зо де́с'к' ле́ў. А јêк н·і ма́јет‿си, н·і ўт'іка́јет‿си, та лиш кол'êду́ та хл'іп та пов·і́смо, там о зе́рна ма̋ску ци шо та‿ї он^{і}и́ фа́їно кол'êду́јут. Та‿ї је з н^{і}и́ми музика́нт, игра́је у скри́^{е}пку, та‿ї он^{і}и́ тро́шки поси́д'ê та‿ї вита́к соб·і́ їдут да́л'і. Та‿ї так ха́та вит ха́ти хо́д'ê. Јі́сті н·іўма̋сни си‿даје́. Даје́т‿си, јêк ма́јет‿си по по́рц'іјі ім гор'і́ўки та‿ї уже́. Хто ма́је, де́хтос је, шо ла́годе јіду́ та даје́т јім, але́ не^{и} ко́ждиї, н·і ў ко́ждії ха́т'і.

Новий рік. У нас на Нови́ї р'ік так'і так то, о, маї ца́рами^{е}. У нас так'і так. Пора́з іспеч'імо хл'і́ба та шош так тро́шки зла́год^{і}имо та‿ї, а јêк ма́јемо. А јêк н·і ма́јемо — то таке́ о, трима́јемо, свêто је, бо Нови́ї р'ік усе́. Јêк н·і ма́јемо шо таке́ зла́годиті, та ...

Та‿ї на Јорда́н так зноў. Јêк ма́јемо — спеч'імо́ хл'і́ба та так ад^{і}и́ о, вече́р'у зваримо́, јêк ма́јемо, так јêк на Р'іздво́, на с'в·ếто та‿ї уже́.

Великдень. А на Вели́ґден' печ'імо́ паск·и́ та‿ї пи^{е}сан-к·и^{е} пи́шет‿си. Та так печ'імо́ паски́, ад^{і}и́ мук·и́ б·і́лоји та др'і́ж'ж'і та аж је цу́ґор — кладе́т‿си, ола̋ви та‿ї то фа́їно в·і́м·іси^{е}т‿си та‿ї ута́к фа́їно ви́лубит‿си та‿ї кладе́т‿си ў п·іч — паски́. Спече́т‿си та‿ї је паск·и́.

Писанки. А писанки́, тре́ба во́ску та‿ї таки́х керсто́к. То н·і ко́жда зна́је. Је ў нас так'і ж'інки́, шо одн^{і}и́ зна́јут, одн^{і}и́ не^{и} зна́јут. Та‿ї фа́рби тре́ба, та‿ї пи́^{е}шут во́ском та‿ї ута́к кладу́т у фа́рбу. Та‿ї ута́к ви́берут с фа́рби, витта́к опти^{е}ра́јут коло́ wo^{у}гн'у́, ад^{і}и́ так о, тот ви^{і}ск фа́їно та‿ї то ро́би^{е}т‿си фа́їна па̋санка.

Опинки́. —*Як ви робите опинки?*

— Та так. Купу́јемо је д'е ў кумпаратíвах так·и́х шоўк, та купу́јемо, а це пр'êде́мо з во́ўн^{і}и з ове́ц це ч'о́рне та‿ї ўже је о́пи^{е}нка. Або́ шпу́л'к'іў т^{і}их ч'о́рних бере́мо та клад^{і}е́мо на осно́ву та так ч'ч'е́т‿си на верста́т'і, jêк отт·і́ вере^{и}н'і́. Ад^{і}и́ так, си‿р'и́дит та‿ї у н^{і}и́ти, ў бе́рдо та‿ї так си‿ч'ч'е.

Як ріжеться свиня. Та jêк ма́јемо, та‿ї р'і́жемо, але́ у нас бу́ла бола́ та ви́ги^{е}бли сви́^{е}н'і се́го л'і́та. Зар'і́жет‿си та‿ї фа́їно јего́ си‿обро́би^{е}т. Jêк си фа́їно ку́таје —је солон^{і}и́на, а jêк не^{и} ку́тат‿си ў нази́м·і — ду́же солон^{і}и́на, бо хл'іб си н^{і}е ро́дит. Та‿ї jêк н·іма́, н·і ку́пет‿си хл'і́ба на н^{і}е́го, jêк н·іма за ш'ш'о, та н^{і}е ду́же солон^{і}и́на. Але́ јике́ је, та‿ї так си‿обро́би^{е}т та‿ї клад^{і}е́мо ад^{і}и́ о, ў д^{і}им, си‿обу́д^{і}е, а jêк н'і — ад^{і}и́ так пра́жи^{е}т‿си, фа́їно сто́и^{е}т‿си та ў так'і сло́јік'і накладе́т‿си.

— *А ковбаси робите?*

— Jêк је ш‿ч'о́го — ро́би^{е}мо. Та так, пе́рцу та ч'исн^{і}ику́ та фа́їно нас'іче́т‿си, та‿ї витта́к фа́їно так си наро́бит, та‿ї витта́к фа́їно вишушит‿си. Ш'ш'е кладе́т‿си, би си‿пробуд^{і}и́ли та‿ї је коўба́си. Jêк је маши́на та так фа́їно си на маши́н'і нас'іч'е́, а jêк н'і — та так'і так ноже́м др'і́бнен'ко си‿нас'іч'е́. Та‿ї так у нас си‿ро́бји.

Про рушники. Та рушники́, тото́ купле́н'і рушники́. Але́ jêк си‿ро́би^{е}т, та так зноў на верста́т'і си‿ч'ч'е. Ўтак си р'ếдит і ў бе́рдо, ў н^{і}и́ти та‿ї так си ч'ч'е на верста́т'і зноў, jêк ц'і вере́н'і.

Робочий день жінки. — *Скажіть, що робить одна жінка від самого ранку до вечора?*

— Шо ро́бе одна́ ж'і^{и}нка до ве́чера? Шо она́ ўробји́је? — Шо мо́же уробји́је. Је так, шо с ку́тан'еми н'іч'о́ таке́ н^{і}е ўро́бе бога́то. Дн^{і}и́на пр'і́д·е, а н'іч'о́ н^{і}е ўроби́^{е}ла, а је таки́ї д^{і}ен', шо ўро́бе бога́то, а таки́ї д·ін', шо тро́хи^{е}, бо так'і шош поку́таје, так'і одно́-дру́ге. Дејака́ ма́је д'іт^{і}и́ї та так'і д'і́ти, то та н'іч'о́ н^{і}е^{и} ўробји́је уд^{і}е́н' бога́то.

Коли́ ма́јемо бога́то робо́ти, шо ро́бимо? Та ш'ш'е шо ро́бие̯мо? — Та ўже шо мо́же̯мо. Одно́ји дн'и́ни тро́хие̯ ўро́бие̯мо, дру́гоји дн'и́ни та‿І робо́та си‿ўро́бе, але́ за од'е́н д'ен′ н'е го́ден уробѝе̯ті, јек је бога́то робо́ті.

(Галиця Олена, 52 роки)

* * *

Село ІЗВОРЕЛЕ СУЧЕВЕЙ / ІЗВОРИ СУЧАВИ

[Касета №1 А]

Записано в 1965 році.

Як робити голубці. Го́луб̯ц'і ми ро́биᵉмо так. Заква́сиᵉмо капу́сту, капу́ста сиᵉ‿ўква́сиᵉт та‿ї так хо́ч'імо роби́ᵉті го́лупц'і. Іᵘде́мо капу́сті, набиᵉре́мо с полиᵉб·і́чка та‿ї нисе́мо ў ха́ту, у ми́сц'і. Бере́мо ніж̯ та‿ї витта́к обруба́јемо ли́ᵉск'і та нагр'і́јемо окры͡ⁱп та ўси́ᵉплемо ў то ли́ск'і, би сиᵉ па́риᵉло та стојі́т зо дв·і годⁱи́н'і та‿ї витта́к бере́мо, пола́годⁱимо к'і́сто хот' д'і́л'а тих го́лупц'іў. Бере́мо та во́змемо ре́ї̆су та‿ї покла́демо та‿ї солонⁱи́ні у тото́ к'і́сто доку́пиᵉ; ми то зла́годⁱимо та‿ї вид̯та́к збиᵉра́јемо то ли́ᵉск·и з̯ окро́пу то́го у дру́гу ми́ᵉску та‿ї зач'іна́јемо роби́ᵉті го́луб̯ц'і. Ро́бимо го́лупц'і та кладе́мо, ма́јемо таки́ї̆ горш'о́к, та‿ї горш'о́к пид̯сте́лиᵉмо таки́миᵉ шкаберка́миᵉ, би то́ не приᵉгор'і́ло, го́лупц'і тотⁱи́, та‿ї наро́биᵉмо го́лупц'і та‿ї витта́к бере́мо тої̆ горш'о́к та кладе́мо на шпарга́т та се́плиᵉмо водⁱи́ та‿ї ўни ўже́ ва́р'еᵃ‿сиᵉ.

Бараболянник. Роби́лиᵉ так даўно́. Бра́ли та‿ї нас'і́јут мук'и́ кукуру́д͡з'иноји та‿ї у кори́ᵉто та‿ї муку́ запа́р'и окро́пом. Та‿ї кла́дут барабу́л'і звари́ᵉти та‿ї барабу́л'і звар'и́т‿сиᵉ, напе́ред̯ запа́р'и муку́, а ўтак тоти́ барабу́л'і потоўч'у́т та‿ї кладу́т у муку́. Ута́к кладу́т у муку́ та‿ї тото́ м·і́с'и, ута́к то ростⁱе́ᵃт та‿ї в·і́д̯ц'іў беру́т та‿ї кладу́т у бл'и́хи та‿ї у піч. То сиᵉ‿назива́ў барабу́л'еник.

Як варити борщ. Ја ма́ју д'і́ўч'іну та‿ї уна́ пита́јет‿сиᵉ ў ме́не: "Ма́мо, јêк вари́ᵉти борш'?". А ја ји ка́жу: "Бери́, настрежи́ барабу́л' та покладⁱи́ ў во́ду та обми́ї̆ та ута́к барабу́л'і в·і́бери з водⁱи́ та поруба́ї̆ ноже́м у горш'о́к та‿ї клади́ ї̆го на шпарга́т вари́ᵉті. Та ї̆дⁱи ў горо́д̯, уруба́ї̆ гир'ч'ику́ та́мечки та‿ї витта́к наї̆ си‿вари́т тото́ та‿ї в·і́тт'іў уже́ јêк сиᵉ‿зазвар'е́ барабу́л'і, ўже ви́ᵉтко, шо за́рез̯ борш' си‿извари́ў. Та ї̆дⁱи́ та ўси́п у ту́ ха́ту та унеси́ го́рш'и смеᵃта́ни та ўсип там смᵉата́ни та‿ї бу́демо јі́сти. Так си борш', — ја ка́жу сво́ји

ґ'íўч'ін'і, — так сиᵉ борш' варúт".

Цибуля. Тут си‿ро́дᵢиᵉ ў нас так'і, цибу́л'а така́, але́ то не је цибу́л'а, гирчúц'а сиᵉ‿звет, шо ми ка́жемо, шо гир'чúᵉт.

Холодець. Jêк вариᵉмó так, док'íў вўн сиᵉ ўварúў ўже ге́т, та‿ї витта́к кладᵢе́мо јего́, би стᵢиў. Кл'е́нзи вариᵉмó з то́го, из н·іх, из голови́. Там је так: кладᵢе́мо вари́ᵉті тото́ та‿ї то вари́ᵉт‿сиᵉ, к'íл'ко тра́ба ўже. Jêк си ўно ўвари́т, та кладе́мо на бўк та‿ї то в·íст·ін'е та‿ї витта́к к'істк·и́ бере́мо набу́к, а то мн'и́со та‿ї зу́пу си́племо доку́пиᵉ та‿ї то кладе́мо ў мискú.

Як ріжеться свиня. Зар'íжиᵉмо свен'и́ та‿ї витта́к бере́мо та лу́пиᵉмо та облу́пиᵉмо шк'íру та‿ї шк'íру з нᵢе́го бере́мо. Та‿ї з то́ји шк'íри ми ро́бимо (витта́к кладᵢе́мо, г·íја би схла), та ро́биᵉмо постоли́ᵉ, та но́сиᵉмо. А видта́к, јêк облу́пиᵉмо та‿ї бере́мо та по́риᵉмо та вибира́јемо пе́ршиї раз к'ішк'и́ из нᵢе́го. Та‿ї к'ішк·и́ розробјúјемо, фа́їно розробјúјемо. Відт·іў бере́мо та‿ї ми́јемо к'ішк·и́ водо́ў, до́к'іў не је ч'íст·і. Та‿ї кладе́мо ло́ґозіў ў го́рш'ок. Ўже јік з ти́ми к'ішка́миᵉ ми зробúлиᵉ ўс'о, вítт·іў бере́мо та‿ї вепр'а́ то́го обертáјемо та‿ї зач'ináјімо руба́ти з нᵢе́го солонᵢúну. Зач'ináјімо руба́ти солонᵢúну, оде́н кава́лок ц'илúї, їкиї задо́ўгиї, к'íл'ки је тої вепе́р', так на́ўск'іс' зашиᵉро́киї, зашиᵉро́ко так.

Та‿ї бере́мо та обрубáјімо солонᵢúну геᵃт та‿ї в·íттіў витта́к обрубáјімо солонᵢúну, бере́мо та розрубáјімо одну́ но́гу, плеᵘче́, а ўтак дру́гу но́гу, а ўтак стᵢáгно розрубáјімо фа́їно та‿ї ті му́шки, шо је ў нᵢе́го, у порос'е́ті, ту́течки, та‿ї рубáјімо́ так'і му́шки фа́їні, кавалч'іки так'і, та‿ї складáјімо ў цебе́р то ўс'о зар'ідо́м. Та‿ї в·íттіў бере́мо, со́леᵘмо, бере́мо папри́ᵉк'і, кладᵢе́мо ч'існику́, со́лиᵉ, то доку́пиᵉ м·іш'и́јімо. А ўтак бере́мо ту солонᵢúну, мн'и́со та‿ї то со́леᵘмо доку́пиᵉ ўс'о та‿ї кладᵢе́мо у цеᵃбе́р дру́гиᵉї, аби́ᵉ тото́ стоје́ло ў цебр'і три днᵢи́, штᵢúриᵉ днᵢи, аби́ᵉ просол'íло.

В·íттіў то ўже їк просол'íло, сіл' криз то приїшлá, бере́мо тото́ та‿ї виᵉбера́јімо ис цебрá, бере́мо др'іт', таку́ ро́бемо, та‿ї заваж'и́јімо та‿ї нисе́мо ў пўд, у дᵢим, аби́ᵉ то

так'і кавалч'ік'и́, ми то клад^{і}е́мо набу́к, та‿ї так бере́мо та‿ї ро́бемо кубаси́ с то́го. Бере́мо с'іка́ч таки́ї та с'іч'імо́ фа́їно тото́. Витта́к тоті́ кавалч'іки́ клад^{і}е́мо ў маши́ну та перемаши^{е}ну́јімо, а ўтак к'ішк·и́ фа́їно ч'і́ст'у ноже́м, так ли^{е}ш'и́јут‿си^{е} тон^{і}е́н'к'і так'і́. Та‿ї бе́ру тогд^{і}и́ маши́^{е}ну та‿ї ро́бју кубаси́, а з вели́ких ро́бемо к'ішк'и́.

Клад^{і}е́мо там у к'ішк·и́ по́трух, мук·и́, па́прик'і, пе́рцу, ли́^{е}ск'а бўбко́вого та‿ї ро́бемо с то́го к'ішк·и́. Кро́ў та́кже^{и}, ту шо спуска́јімо ис порос'и́ті, їк р'і́же́мо, также́^{и} клад^{і}е́мо ї цу кроў та́мечки. Та‿ї тогд^{і}и́ варе^{и}мо́ јіх, ви^{е}бера́ју ў ми́^{е}ску та‿ї кла́ду наї стоје́т там та‿ї в·і́ттіў ли^{е}ш бе́ру та‿ї к'і́л'ко мен'і́ тра́ба, одно́ї ци п·ўў к'и́шк·и, кла́ду ў бл'и́ху та‿ї пе́^{и}ч'у.

(Ґіру́ла Катерина, 46 років)

* * *

[Касета №4 А]

Записано в 1963 році.

Казка про стрия та й бабу, які мали 12 дітей. Буў одно́го ра́зу од^{і}е́н стриї та‿ї ба́ба та‿ї ма́ли двана́ц'ц'ате^{и}ро д'іт^{і}и́ї. Ус'і́ бу́ли хло́пц'і і он^{і}и́ н·і ма́ли, шо і́сті до́ма н'іч'о́. І пото́му ўн^{і}и хот'і́ли п·іти́ у світ наїті́ і́сті. Ішли́^{е} к'і́лко їшли́ і ви́жут у одні́м л'і́с'і оде́н пос'і́т. Прихо́жут там до то́го посві́ту і ви́^{е}жут там, а там одна́ ба́ба з дванац'іт'ма́ ґ'іўка́ми^{е}. І ун^{і}и́ ка́жут, ци би си н·і наїми́^{е}ли служи́ті у ба́би це́јі. І ба́ба ка́же, шо да. І пото́му ўн^{і}и́ хо́жут спа́ті і ба́ба ви́јімне одну́ ка́меру і о^{у}ни́ спјут. А од^{і}и́н із них, тої наїме́ншиї, буў віш'ш'у́н. І вин сказа́ў, перет' ра́но, што ба́ба при́їд·ет і јіх убје́. І тогд^{і}и́ ўни си‿зміни́ли з д'іўка́ми^{е}, бо ба́ба ма́ла дванацц·ік' д'іво́к. І зміни́ли‿си з д'іўка́ми^{е} і там спа́ли. І ба́ба ра́но прихо́д^{і}е і відтина́је го́лови д'іўка́м. Уна́ гада́ла, шо то хло́пц'і. І хло́пц'і ра́но їду́т і кладу́т рушн^{і}и́к. І таки́ї рушн^{і}и́к, шо ро́бит‿си мист хот' д^{і}е на wод'і́.

І витта́к уни́ с'іда́јут на тої рушн^{і}и́к і перехо́д'и мист і їду́т до одно́го бојер'а́. І там прихо́д'и, а боје́р'и пита́јут‿си, ци

унⁱи́ хо́чут си‿наїми́ᵉті. А ўнⁱи ка́жут, шо ўнⁱи́ хо́чут си‿наїми́ᵉті служи́ᵉті. І пото́му ўнⁱи́ наїми́ᵉли‿си служи́ᵉті і мало́го си́ᵉна покла́ла, аби́ коменд·ірува́ў тⁱи́ми вели́ᵉк'іми. Јіјі́ тоі̆ коменд·ірува́ў, а т·і поса́д'ат на мало́го і каза́ли, шо ч'о вин ма́је коменд·ірува́ті вин, јек би ста́ршиї коменд·ірува́ў. І тогдⁱи́ оᵘни́ бре́шут бојере́ви, шо тоі̆ мали́ї каза́ў, шо го́ден ўкра́сті вид одно́јі ба́би кон'а́ вороно́го. І бојéр' јего́ закли́ᵉкаў і ка́же, шо ци вин го́ден ўкра́сті, бо јêк н'і, та го ўбје. А цеї̆ мали́ї пла́каў і каза́ў, шо бу́д·і ви́д'іті. Јек украдⁱе́ — ўкрадⁱе́, а јек н'і — та н'і.

І пото́му вин ідⁱе́ до то́јі ба́би, шо ба́ба ст'и́ла дон'ки́ сво́јі, і прихо́дⁱе ї ка́же, і зал'іза́је ў ґражд і зро́бит‿си му́хоў, і л'і́зе конⁱе́ви ў ву́хо та‿ї ка́же, шоби кы͡ⁱн' ішо́ў з нⁱим. А кы͡ⁱн' н·і хо́че та‿ї кричі́т на ба́бу. Ба́ба ўхо́дⁱе та‿ї ка́же, а кы͡ⁱн' ка́же, шо то буў тоі̆, шо ўкра́ў, шо за нⁱе́го зар'і́зала д'іwо́к. І витта́к ба́ба ка́жет, на дру́гиї раз, јêк бу́деш д͡зонⁱи́ті, аби-с знаў, шо т'и зар'і́жу, бо тⁱи бре́шеш мен'і. І кы͡ⁱн' си‿боји́ў і ви́н с'іў на кон'а́ ї п·ішо́ў. Прихо́дⁱе до нⁱе́го, пита́јет‿си бојéр, ци вин укра́ў. А вин ка́же, шо ўкраў. І тогдⁱи́ да́л'і вин коменд·іру́је. А тотⁱи́ бре́шут туї̆, шо го́дⁱен тоі̆ укра́сті золоту́ скри́ᵉн'у з гру́шми. А бојéр' закли́ᵉкаў јего́ та‿ї ка́же: "Тⁱи́ го́дⁱен укра́сті скри́ᵉн'у з гру́шми, бо јêк н'і, та бис знаў, шо ўмреш". А тоі̆ си‿вер та‿ї пишо́ў.

Прихо́дⁱе до ба́би та‿ї крадⁱе́т скри́н'у з гру́шми, а скри́н'а зво́н'іт. А ба́ба вихо́диᵉ та‿ї ка́же, шо бу́ло? А скри́н'а ка́же, шо буў тоі̆, шо ўна зар'і́зала д'іво́к за нⁱе́го. А ба́ба ка́же, на дру́гиї раз, јêк меш звони́ті, бис зна́ла, шо т·і зар'і́жу, запа́л'у. І пото́му вин крадⁱе́т та‿ї несе́т до бојер'а́.

Прихо́де до бојер'а́, бојéр' пита́јет си, ци вин укра́ў. А вин ка́же, шо ўкраў. Тогдⁱи́ тотⁱи́ бре́шут, шо вин го́дⁱен ш'ш'е ўкра́сті ї ба́бу. А ба́ба бу́ла тогдⁱи́ до́ма. І вин ідⁱе́т та‿ї ро́бит си Мош Кричуно́м і ка́же, шо вин го́дⁱен, шо вин приїшо́ў, шо вин зар'і́заў то́го, шо з-за нⁱе́го д'іўки́ ба́ба зар'і́зала. І ба́ба так ра́дујет‿си, шо вин то не ўбиў. І пото́му вин ро́бит скри́н'у из дⁱе́рева і ка́же, шо вин страшни́ї ду́жиї, шо би ба́ба пробува́ла, ци н·і розло́мит скри́н'у. А ба́ба зал'і́зла та‿ї розломи́ᵉла

скри́н′у. А тогдⁱ́й вин ро́бе зал′і́зну скри́н′у. А ба́ба зал′іза́је, а скри́н′а замика́јет‿си ї вин везе́.

Приво́зе ба́бу до бојер′а́. Тогдⁱ́й ка́же боје́р′, ану́ би́ ја ви́д′іу цу ба́бу, јика́ она́ бу́ла. А вин под·іви́ў‿си, а ба́ба ла́пнула за ру́ку та‿ї зат′игла́ го ў скри́н′у. Тогдⁱ́й унⁱ́й ве́рли на мо́ре і ўнⁱ́й појіхали мо́рем.

Казка про одного хлопця та його матір. Буᵒў одно́го ра́зу одⁱе́н хло́пец та‿ї маў ма́му. А ма́ма ўме́рла. І вин п·ішо́ў до бојер′а́ наїмиᵉті‿си служи́ті. І прихо́де там і там боје́р′ јего́ схот′і́ў зар′і́заті, т·іму́ шо вин ходⁱ́йў с‿коро́вами і коро́ви н·і приноси́ли ніц молока́, бо вин маў флојйрку та граў у флојйрку, а коро́ви зна́ли гул′а́ті та сп·іва́ті та‿ї нⁱе могли́ молока́ набра́ті. Та‿ї тої хо́че јего́ р′і́заті. А бу́ла одна́ коро́ва, назива́ла‿си бала́ја. А коро́ва каза́ла јему́, шоби́ вин н·і замо́к две́р′і та‿ї би ји не засели́ў у ґражду́, бо ба́ба при́їде та‿ї зар′і́же јего́. Аби́ вин н·і замо́к, але п·ішо́ў у ха́ту. А стриї остри́ў н′іж. А вин вихо́де та‿ї коро́ва т′ика́је та‿ї тогдⁱ́й т′ика́је д′ібро́вамиᵉ вели́к′іми. Та‿ї јик прихо́д′і ў оди́ᵉн л′іс та‿ї там је страшна́ поја́на. А там буў коло́ поја́ни одⁱ́ᵉн ступ вели́к′і. І там коло́ то́го сто́ўпа унⁱ́й с′ім ро́к′іў росли́ᵉ. І він так′и́ї уже́ буў заду́жиї, шо јек ногóў раз тої стоўп та тро́хиᵉ шо н·і в·імиᵉкува́ў.

І одно́го ра́зу покла́ла јего́ коро́ва на інтри́ч′ер′у, ци вин в·ік′игне стоўп. А́ле стоўба́ вин н·і го́д·ен буў в·ít′ігнути. І тогдⁱ́й уна́ сказа́ла, шо с′ім ро́к′іў вин ма́је бу́ті там. І тогдⁱ́й вин т′і с′ім ро́к′іў там је і ота́, јеко́го до то́го сто́ᵘпа́ ка́же, зоўс′и́м вим·і́тује. І тогдⁱ́й коро́ва ка́же, шо ўна їде т·іпе́р па́сті на шоўко́ву траву́ на одну́ гоᵘру́ і там при́їде медв·і́д′ і јіјі ўбје. Але́ медв·і́д′ прихо́де та‿ї коро́ва ўби́ᵉла медве́д′а. Прихо́де леᵃў. Леᵃў буў ду́жиї та‿ї убиў коро́ву. А тогдⁱ́й хло́пец бере́ ры͡їґ. Коро́ва јему́ сказа́ла, шо јек ја ўмру, та аби́-с уз′иў ры͡їґ з ме́н·і. Тогдⁱ́й сец ры͡їґ ўпу́стіш на зе́мн′у, так шо тоб·і́ бу́де гі́ја, в·і́їд·е з то́го рога́.

І вин ідⁱе́ кіл·ко їде і здіба́јет си з трема́ л′уд′ми́ᵉ. Одⁱ́ᵉн тр′ісе́горà, а дру́гиї розм·ісйка́мін′, а третйї батаўш. І тогдⁱ́й

ун'и́й прихо́д'и ў одну́ ха́ту і там сид'е́.

Там буў од'и́е̯н стриї. Буў фиїст ду́жиї і буў борода́тиї. А там коло то́ји ха́ті бу̯о̯ў од'и́н стоўп т'е̯ж вели́к'иї. І тогд'и́ ун'и́ їдут два на пол'ува́н'а, а од'и́е̯н си леш'и́је. І тогд'и́ си леш'и́је, вари́т ји́сті јему́. А тоти́ їдут два стр'іл'и́ті о́лен'іў. Ідут л'і́сом та⌣ї ви́д'ут там о́лен'а та⌣ї забју́т та⌣ї несу́т, а д⌣це́му приїшо́ў тої стриї борода́тиї та⌣ї зјіў букатки́, а зу́пу ви́сипаў. І тогд'и́ цеї прихо́д'іт, а цеї знаў, шо цеї па́циў до́ма. І тогд'и́ прихо́д'іт і ка́же, шо ти па́циў, шо ти н·і довари́ў ји́сті, бо јіда́ бу́ла сира́. А вин ка́же, ја н'і́чо́ н·і па́циў. Ва́тра н·і гор'і́ла та ја не м·іґ так бо́рзо зроби́ті. І тогд'и леши́је⌣си тої дру́гиї. Т'е̯ж прихо́дит стриї та⌣ї т'е̯ж само таке́ па́циў, јік цеї. А тогд'и́ леш'и́је⌣си цеї ду́жиї, бала́јін си̯е̯н. І тогд'и́ прихо́дит стриї і тої і ка́је, ја ви́сипл'у зу́пу на т'е́бе, а букатки́ зз'ім та⌣ї п·і́ду. А цеї ка́же, бу́д·ім ви́д'іті, ци ја на т'е́бе ви́сипл'у зу́пу, ци ти на ме́не. І ла́пнули⌣си би́ті і тої ла́пнуў стри́ја і ро̯зколо́ў сто̯у̯п та⌣ї запха́ў бородо́ў у сто̯у̯п та⌣ї сц'ілиў сто̯у̯п. Стриї до́т·іў ми̯е̯ка́ў у сто̯́у̯ба, по́к'іў н·і ви́рваў сто̯у̯б, а тої ут'і́к.

Ут'і́к на тої св·іт. І цеї тогд'и́ прихо́диў. Пропа́ло ў бојер'і́ў три донц·і́, а покра́ли зм·ијіў на тої св·іт. І цеї прихо́де там до двире́ї, д'е пал'а́т на тої св·іт і пад'е́ та їд'е̯т до т'их зм·ијіў. І прихо́д·і, а там тоти́ пизнава́ли д'іўки́ јего́. І ка́жут, шо ти шука́јеш суда́? Миї страшни́ї чолов·і́к ду́жиї і вин т·ібе́ ўбје. А цеї ка́же, бу́д·ім ви́д'іті. Албо́ ја јего́ ўбју, або́ вин мене́ ўбје. Але́ би т'и буў ду́же ат'е́нтиї, бо јек вин бу́де їти та бу́де мета́ті п·і́кало ў т'е́бе. Аби́ т'и да́ў⌣си за сто̯у̯п, аби́ вин т·ібе́ н·і ўбиў. І тогд'и́ вин прихо́д'и̯т д⌣н·ії і ка́же, тут је оди́е̯н чолов·і́к з того́ св·і́та. І о̯у̯на́ ка́же н·има́. І пото̯у̯му вин ви́д·і, шо је чолов·і́к. Та⌣ї зз'і́ли по с'ім олен'і́ў, а цеї зз'іў лиш од'е́н, а тої зз'іў с'ім о́лен'іў. І прихо́д·е на там, де бју́т⌣си. І цеї бје того́, тої це́го, і цеї пуска́јет рожо́к на зе́мн'у і вихо́дит ш'ш'и́н'етко і цеї руба́јет го́лову змије́ви, а ш'ш'и́н'етко зано́се ў керни́цу. Так вин прихо́д·и, ўбиў змјá. Прихо́дит додо́му і тогд'и́ їде до дру́тоји ж'і́нки змије́воји. Прихо́дит там і т'е̯ж так убје́ того́. Уби́ў того́. Прихо́д·е і то́го тре́того уби́ў. І пото́му прихо́дит тої д·ире́кт там, де тоти́ чека́ли, би го в·ік'еглие̯. І тогд'и́ вин

в·ішчува́ў, запха́ў три д′і́ўц'і пе́ршиї раз, а вин закла́ў таки́ї ка́м·ін′, jêк вин зак'ешки́ї. А тоти́ⁱ питк·игли́ᵉ пид нⁱе́бо та‿ї пустⁱ́йли. Тогдⁱ́й, jêк jеró пустⁱ́йла, але́ вин н·і ўме́р, бо вин н·і буў там. І тоти́ⁱ пишли́ та‿ї н·і пр'інéсли ўс'і г'іўки́ бojере́виᵉ, але́ сид′і́ли там у хата́х. А вин ідⁱе́ до однójі пта́хи, а там пта́ха так си розл′ýтила та‿ї бjет, р'і́жет свójі д′і́т·і, а вин виддоїмиᵉў. Потóму jêк пта́ха розл′ýтіла си та‿ї ка́же, шо ч'о вин оборóн′иў jі. А вин ка́же, дóбре сме-хот′і́ў тоб·і́ зробúті. І потóму ўна ўже проси́ᵉла jеró, г'и́кувала jему́, шо вин видобра́ў вид нⁱéjі, бо ўна́ jеró ўби́ᵉла бу́ла. І тогдⁱ́й она́ пита́jет‿ си, шо вин хóче за це? А вин ка́же, шоби́ го принⁱéсла на тої св·іт дру́гиї. Тогдⁱ́й го принóсе на тої св·іт дру́гиї і там прихóдит до тⁱих. А тоти́ⁱ ж jíjí принⁱéлеᵘ. А там прихóдит і ўде з д′іўка́ми до па́на. А там пан ро́бе вес'іл′и́, шо ї ja ш'ш'е буў там.

(Стасюк Петро, 12 років)

* * *

Село МОЛДОВА СУЛИЦЯ

[Касета №2 В]

Записано в 1965 році.

Праця коваля на селі. Даўно́ бу́ло маї к'и́шко, не бу́ло так, јік т·іпе́р. Ўже бу́ло ўс'и́ко. Ја си‿наўч·і́ў..., б·і́гаў ја тут, буў цес сус'і́да м·іі, кова́ч', та‿ї ја б·і́гаў до н^{і}е́го. Буў хло́пец таки́ї, м·іі цес хло́пец, та‿ї ја б·і́гаў до н^{і}е́го та‿ї ви́^{е}д'іў, шо там са ро́бе, јêк то си‿п·іха́је. Та‿ї сид'і́ў та д·іви́ў‿са. Та‿ї п·і́сл'і то́го, зна́јет^{і}е, маї дуў м·іх. Ах, ви́тт'іў маї биў кле^{а}ўце́м вели́^{е}ким та‿ї одн^{і}и́м з дру́гим та наўч'и́ў. Ута́к маї пидр'і́с маї вели́^{е}киї, роби́ў. П·іха́ў клеўце́м, учи́ў‿си ва́рит. Ута́к, уже́ јêк маї си‿пидуч·і́ў до́бре, ута́к пишо́ў до во́с'ка.

П·ішо́ў до вос'ка, зроби́ў во́с'ко. У во́с'ку не ма́ў ока́зіјі коло́ ку́з'н'і, коло́ ферар'і́јі бу́ти. Буў-сме, зна́јет^{і}е, при кавале́р'іјі. Витта́к у т·іі кавале́р'іјі коло́ ко́ниї. Та‿ї буў-сме од^{і}е́н ч'êс, пе́рш'іі раз̧, так'і́ї жо́ўн'ір, рекру́та, сме інстру́кціјі роби́ли. А‿ўта́к коло́ ко́ниї, панса́ж, аді́ки пуцува́ли ра́но, ку́тали, да́ли јі́сти, а‿ўта́к бу́ла інстру́кціја. А витта́к, у три м·і́с'іц'і, ск'інчи́ли інстру́кціју. Заїшли́-сме, заїшо́ў до бре́с'к'і до колоне́ла.

Та‿ї уже там по́т'ім ск'інчи́ў во́с'ко, та‿ї ута́к приїшли́ т‿ха́т'і. Та‿ї ута́к маї сид'і́ў тут та маї помага́ў роби́^{е}ти тут ўсе ў сво́го коле́ґи та ў старо́го кова́ч'а. Та‿ї наўч'і́ў‿си кова́ти ко́н'і.

Т·іпе́р, јêк хо́ч'е од^{і}е́н ко́вач, каж'і́м, бу́ти ковале́м у сел'і́, то тре́ба би покла́ў, зна́јет^{і}е, би зроби́ў, у сим ч'êс'і́ тре́ба би зроби́ў ч'е́рер'у. Та би д'іста́ў тро́хи д^{і}е́ре^{и}ва, би јему́‿си апроба́ло. Та‿ї би витта́к уз'и́ў маїстри́^{е} та‿ї маїстри́^{е} д^{і}е́ре^{и}во, каж'і́м, аби́ ўт^{і}еса́ли. В^{ў}ин тре́ба би прив·і́з. Та‿ї в·і́тт'і́ў маїстри́ ўклада́јут на шт^{і}и́ри ме́три. Та‿ї витта́к побива́јет‿с·а фа́їно, ўкрива́јет‿с·а. Та‿ї ўсереди́н'і си‿ро́бит, зна́јет^{і}е, таки́ї го́рн с ка́мен'у та‿ї ис то́го, з̧ це́гли, ўтак поу́д ва́три так, шо би то си не росипа́ло. Та‿ї витта́к шо г·і́ја то јему́ ў серед^{і}и́н'і. І то с·а‿к'інч'и́је.

Ўтак ўсередⁱи́ну г'іја, пе́рш'иї ра́з̧, тра́ба м·іха, шо ду́је wого́н'. Витта́к пот·ім тра́ба того́ кова́дла, шо п·іха́јет‿си зел'ізо, кл'іш·ш'іў тра́ба ус'и́ких, каж'ім. Ўс'и́к'і кл'іш·ш'і тра́ба, шо си нале́жит до ўс'и́кого зел'іза: і маї до кру́глого, і маї до грубого́ кру́глого, і до широ́кого. Пот·ім тра́ба шруб̧ стака́ток, того́, шо медве́д'а, јêк си ка́жет маї по-старов·іцк'іⁱ, ми ка́жеме меᵃдв·ід̧', шо стиска́јет, каж'ім, зел'ізо, вер'іґа. Пот·ім ўже‿ї це је, каж'ім, усе там, де шо медв·ід̧' стојіт на одн·ім так'ӯм стоўп, шо ти ро́биш там, ску́ли соб·і кладе́ш. Пот·ім там тра́ба бо́рмашини д'іра́виті ра́фиⁱ, јêк уже, каж'ім, коли́ шваїцу́јеш та ро́биш, нат'ага́јеш на одно́ ко́лесо. Ўтак тра́ба до шру́биї так'і ф·ілⁱе́ри, так'і си‿назива́јут, до ґв·інту. Тра́ба францу́за, кл'уч'а́ того́ веᵃли́ᵉкого. Но, маї кл'уч'іў мале́н'ких ус'и́ких. Но, та‿ї ута́к тра́ба ї клиᵉўц'іў, пра́ўда, шо тра́ба клиᵉўц'а́ мало́го, клиᵉўц'а́ вели́ᵉкого, баро́са тако́го к·ишко́го ў штⁱи́ри-пјит' к'іл, шо п·іха́је одⁱе́н, а цес ма́їстер п·іха́је руко́ў одно́ў, а тот п·іха́је обома́.

Ковальський міх. — *А міх який там? Ви знаєте робити м·іх?*

— Міх, зна́ју роби́ті, це не је пробле́ма, шо би н'і. Але́ ја не роби́ў н'іко́ли, шо бих каза́ў, шо сме-роби́ў. М·іх прихо́дⁱе, бих каза́ў, ис пјит'о́х тих дош'ш'о́к. Дош'ки́ широ́к'і так, јêк цес стіў. Изза́ду так кот'ік кру́глиї та‿ї так ш‿шкы́риᵉ из̧ товар'и́т. Шкы́ра си зробја́је фа́їно та‿ї, каж'ім, дош'ки́ си кладу́т ў середⁱи́ну, ззе́спуду си‿леш·и́је, зна́јетⁱе, таки́ї л'уфт, шо би зат'ага́ў. Та‿ї тиⁱ дош'ки́ так прихо́д'и одна́ за дру́гу, зна́јетⁱе, широ́к'і, шо, каж'ім, аби́ ўни бра́ли а́јер та‿ї би перепуска́ли, аби́ вин дуў. Зза́ду си‿кладе́ к'іж'ір, таки́ї кава́лок зал'іза, шоби́ потиска́ў, зна́јетⁱе, бо јêк вин набира́је, зна́јетⁱе, ў середи́ну а́јер, тре́ᵃба зве́р'хи кла́сти, зна́јетⁱе, шоби́ потиска́ў. А је така́ ру́ра, така́ ц'іўка, шо ўсе си‿заклада́је, зна́јетⁱе, там у ва́тру та‿ї ўсе ду́је ву́гл'и.

— *Чим, ногов чи руков?*

— Ного́ў, ного́ў. Јêк то си‿назива́је? Педа́ла. Таки́ї кава́лч·ік дⁱе́рева, зав·ішено на гор'і. То је така́ зробле́на,

зна́јетⁱе, така́ перам·і́да з дво́х д·ⁱе́реў або́ з̧ таки́х тⁱе́саних о́флесу. Та‿ї то закла́дено, заўји́зано, заби́то так там, шоби́ вин стоји́ў ф·ікс та‿ї аби́ н'ікуда́ си не к'іва́ў. Та‿ї витта́к там к'іж'іл' си‿ўклада́је та‿ї ду́јеш.

— Та в що то дує?

— Ду́јет‿с·а в·ін там, де зробле́ниї пл'ец тот до wогн'у́, спере́ду там пере́д̧'..., ўтак идⁱе́т криз' мур. Та‿ї спере́ду так там переложе́но, так шо ва́тра гори́т та‿ї ідⁱе́.

— А на ватру що кладете?

— Ву́гл'и з дⁱе́рева, з̧ су́ш'а си‿ро́бе або́ с і камн'ин'е́ їдет. Але́ би́рше маї це дереўјин'е́ маї л'і́пше: су́ч'и́ з це́го, смерич'і́н'и або́ з дубе́н'и, або́ з це́го буч'і́н'и.

Про дерев'яне вугілля. *— Як робите вугля?*

— То ву́гл'и си ро́бе все: руба́јут‿с·а та‿ї склада́јет‿с·а так таки́ї горн. Пе́лит‿с·а так'і кавалк'и́ так на пʸиўме́тир та‿ї си‿склада́јут так гу́ра вели́ᵉка кру́гла. Та‿ї витта́к, зна́јетⁱе, ўклада́јеш там фа́їно так висо́ко одно́ за дру́гим угу́ру, та‿ї ута́к то ўкрива́јеш гле́ноў або гноји́м, јêк ч'ім соб·і́ дⁱе ро́биш. Та‿ї ута́к залиши́јеш там пл'ац, аби́ запали́ᵉў та‿ї то па́лиш, та‿ї гори́ᵉт дне́ну або́ два́ днⁱи. Та‿ї пото́му ўтак, зна́јетⁱе, ви́деш, уже́ чу́ті ву́гл'и. Ўтак опп·і́хујеш, оббива́јеш уд водⁱи́ та‿ї чу́јеш, шо ўже ву́гл'и. Маї пха́јеш јêки́с' таки́ї кава́лок бу́ка та‿ї чу́ті, шо је ву́гл'и ўже. Ута́к у два дни вихо́де у́гл'и. Та‿ї розкрива́јеш, си́ᵉплеш wод·ⁱи́, гаси́ᵉш, в·іт'ига́јеш так ше́роко. Ўтак загаси́ш то гет та‿ї оʸно́, јêк се́плиш водⁱи́, та оʸно́ с·а‿гарту́је. Гарту́јет‿си, зна́јетⁱе, бо оʸно́, јêк си́плеш водⁱи́, так оʸно́ си‿ро́бит твердⁱе́, твердⁱе́, так јêк ка́м·ін'. Та‿ї так фа́їно склада́јеш јего́ ўгу́ру та‿ї з̧ тим ро́биш, кује́ш ко́н'і, воли́ᵉ.

— Кладеться на ватру потому?

— Да, кладⁱе́ш так по к'і́л'і, по пʸи́ўтора кладⁱе́ш там на ва́тру. По́к'іў то згори́т одне́, ўтак наклада́јеш.

— А я видів, що то посипають якось.

— Посипа́јеш водо́ў, маї аби́ не гор'і́ло. Јêк маї мн'ике́ ву́гл'и, та посипа́јут водо́ў та би не гор'і́ло, зна́јетⁱе, душш·е́

гори́т. Бо то тинс'у́н·а ду́же їдⁱе вит то́го та‿ї посипа́јеш.

— *А то чим посипаєте?*

— Тако́ў в·іж̧ко́ў. Зробле́на така́, јêк бих каза́ў, из̧ кава́лч'ік бу́ка та шма́та тако́го сего́, ис полотна́ та‿ї то намока́је.

— *Та як на то кажете?*

— В·іж̧ка.

Прихо́де ч'олов·ік до ко́вач'а та‿ї дајé кома́нду, каж'ім, ка́же ч'олов·ік, зроби́ мен'і штⁱи́ри пид̧ко́ви, питкова́ти кон'а́. Та‿ї тим идⁱе́ш соб·і ў ател·іјéр, у ку́зн'у, кладⁱе́ш ва́тру, руба́јеш по на пјитна́ц'ц'іт', деп·індⁱе, јêка́ завели́ᵉка, зна́јетⁱе, нога́ ў кон'а́. Руба́јеш штⁱи́ри кава́лч'іки зел'іза та‿ї кладⁱе́ш у ва́тру. То с·а‿нагр'іва́јет, черле́не ду́же таке́, би мн'и́ке бу́ло, би м·іг̧ с'і п·іха́ти. Та‿ї зач'іна́јеш из̧ ажуто́ром або́ з̧ ким уже́ то је, або́ ш‿ч'олов·іком. Та‿ї п·іха́јете, јêк нагр'іте черле́не — п·іха́јете. Ро́биш капа́к за́дниї пе́ршиї раз̧ у таки́ї, шо си‿загина́је, а витта́к кру́тиш та ўтак ро́биш штⁱи́ри дⁱир'і. Та‿ї ута́к да́д'і дру́гиї раз кладⁱе́ш у ва́тру, нагр'іва́јеш дру́гиї раз, р'ид̧. Та ўсе так зно́ў.

Ковальські молоти. — *А чим піхаєте?*

— Баро́сом та‿ї клеўце́м. Два п·іха́јут, оба́. А дⁱи́риᵉ је так'і, ма́їзл'і с·а‿назива́јут, так'і кле́ўч'іки. То је три клеўц·і: одⁱе́н ро́бе кру́гле, так шо за пидко́воў, а дру́гиї тот, шо пробива́је дⁱиру́ маї так, маї гру́б̧ше. А одⁱе́н то́нен'ко, лиш к'іл'ко ґл'а цве́ка. Та‿ї витта́к прихо́де ўже јêк је кы͡ⁱн' та‿ї пидко́ви зробле́н'і. Та бере́ш та ч'істиш но́гу тим стру́гач'ем, та‿ї фа́їно обч'істиш, обруба́јеш. Та ўтак пасу́јеш пид̧ко́ву гор'и́чу, па́лиш тро́шк·и, так аби́ не гор'іла ду́же.

Кування коней. — *А нога коня на чім стоїть?*

— У рука́х трима́јем. Јêк уже́, зна́јетⁱе, руба́јеш цви́ᵉки, руба́јеш, коли́ руба́јеш цви́ᵉки, та там кладⁱе́ш на бок. То така́ на двох нога́х, так изробле́ниї таки́ї кава́лч'ік пол'іна та‿ї стојіт на земнⁱи́ та‿ї то с·а‿назива́је бок. Та‿ї на то кладⁱе́ш но́гу пере́дну, а за́дну не кладⁱе́ш, за́дну на рука́х. Та‿ї об̧пе́лиш фа́їно, об̧ч'істиш то ра́шпелем та‿ї цви́ки загну́ў, заби́ᵉў

та‿ї готóва іспрáва.

— *А то ви на що кладете підкову, що б'єте коневі?*

— На копитó. Копитó с·а‿ч'íсте стрýгачем такúм. Раз рубáје, знáјет'е, тим, кл'іш'ш'áми. Јêк наросте́ богáто, та рубáјеш кліш'ш'áми, бо то ўже велúᵉке. А витták дрýгиї раз берéш тот стрýгач та фáїно так вич'íшт'ујеш, пр'іч кругóм обрубáјеш.

— *А звідки знаєте, скільки треба?*

— Пизнајéт‿с·а, вúдиш ти соб·í повéр'хи, к'íл'ко трáба, бо то је там жиᵉвé та рóбиш из жевúᵉм. Мóжеш стружа ..., мóжеш видстругáти ї до живóго ї до кривúᵉ. Алé вúᵉдиш, кóждиї мáїстер соб·í вúᵉдит там б·íлше-мéнше. То наростáје такá, знáјет'е, јêк бих казáў, такé копитó, такé мн'икé, мóкре. Та то ўже, котрé мн'икé дýже, та си‿вим·íтује, а котрé маї твердé, так вúᵉтко, шо тотó, та‿ї то с·а‿леш'йје.

— *Як кажуть на то, що наростає?*

— Јêк, шо бих вам сказáў, јêк то си‿називáје?

— *А то, що з копита ломите?*

— Риґ, то рих си‿називáје.

— *Та чим б'єте?*

— Клеўцéм, ҙ клéўч'íкóм такúм малéн'ким та‿ї ҙ кл'іш·ш'áми, з рáшпиᵉлéм ...

— *Як си називають ті цвяхи?*

— Та цвúки ў нас си‿називáјут, так'í цвúки. По-волóскиј кајéл'а [рум. caiéle], а це цвúки ў нас кáжут, к'íнц·к'і цвúки, к'íнц·к'і.

— *Як б'ється цвик той?*

— Цвик бјéт‿с·а так: у споᵘдý пидкóва зроблéна, шоб не биў серéд копитá, бјеш крајéм так, отáм крајéм ўмерлé, а ўтак је маї хреш'ш'óк, а ўтак ужé так'í блúᵉско живéго. Ўже маї гл'ібóко так'í живé.

— *А якби дав до живого?*

— Та вин хрóмаје, хрóмаје. Удáр' в·ід п·ідживóго лиш та‿ї ужé зач'інáје вин, бих казáў, ў п·ідживóго јêк би їшóў цвик, та ўтак за два дни, три дни ўже сп·íт та‿ї там рóбит‿си гн'її, та‿ї гáта, ўже вин хрóмаје такúї, ал·é цо го.

— Можна зіпсувати коня.

— Да-а, та вин т'и́ж̧ко вихро́мујет ц·а, бо мо́же виходⁱи́ті матⁱе́р'іја така́, то гнојі́ та вихо́д'и бла́коми изве́рхи вер копита́..., або́ деп·індⁱе, јêк уже́ де сᵘ‿трафји́је. Пер'ікуло́з̧но.

— А взимі що кладете?

— Узим·і́, ўзим·і́ з̧ тим, ўсе пид̧ко́ви с'іс'і́, каж'і́м, так'і́, лиᵉш ро́бјит‿си дⁱи́ри та‿ї́ ро́бјит‿с·а так'і́ ко́лци; је шо си‿купу́јут у коператі́в·і, та‿ї́ ис ти́миᵉ з̧ ґв·і́нтамиᵉ. Ми ма́јемо то́же борд̧ таки́ї, с·а‿назива́је ґив·і́нт. Та ро́биᵉш штⁱи́ри дⁱи́рки фа́їно, ўсе так запасо́вујеш, кум се ка́д'е [рум. cum se cade "як слід, як треба"], та‿ї́ усе́ пребива́јеш пид̧ко́ву.

— Як кажете на то, що кдадете взимі на підкову, би кінь не ховзався?

— На ўзим·і́ си ... на што́л'и, што́л'и.

— Та купуєте штоли?

— Ўсе купу́јете.

— А можна й робити, ні?

— Мо́жно ї роби́ти, але́ то л'і́пше так'і́ купо́ван'і.

— А то є відай май багато фелів тих штолів?

— Што́л'іў? Је ї так'і́ хреста́т'і, так'і́, мајут так'і́, так јê хре́ст, так'і́ д'ірки́, а је патрато́в·і так'і́. Бу́лиᵉ коли́с маї напе́ред̧, так'і́ с·а‿назива́ли, шо, јêк бих каза́ў, так'і́ гру́б·і што́ли.

— А чому такі?

— А ја зна́ју, так фа́брика́ роби́ла ци то́ приходⁱи́ли роси́їс'к'і ...

Кування волів. *— А воли є?*

— Воли́ᵉ? Воли́ᵉ, воли́ᵉ с·а ро́бји пид̧ко́ви ў шна́тк'і. Та на л·і́то ро́бит‿с·а пид̧ко́ва ри́ўно, з двома́ капач'ка́ми. Ўсе так ро́бит‿си ша́нец, а ви́тт'іў пробива́јет‿си пјит' д'іроч'о́к крајéм, бо лиш пʸиў пид̧ко́ви си‿ро́бе, зна́јте.

— То для одного ...?

— Каж'і́м дл'а одно́јі ра́тиц'і, бо вин ма́је дв·і ра́тиц'і. Так дл'а двох ра́тиц' ко́жда сепара́т питко́ва. Та‿ї́ ро́биш ша́нец. Та‿ї́ ро́биш два спере́ду так'і́ гач'ки́, би то си не кива́ло. То́же пребива́јеш так у к'і́нчиках, у крају́. А зи́ᵉмн'і —

прихо́д′и гак’и́ так’і, іспере́ду гак та‿ї іззáду гак так, шоби́ вин не хо́ўзаў‿си. Так’і гак’и́ ро́бји маїстри́. То гач’о́к таки́ї с·а ро́бе, так широ́киї, ззáду широ́киї, а спере́ду у́скиї. Спере́ду риско́л′ујеш пидко́ву та од^{і}е́н б·^{ў}ік загинáјеш та ро́биш гач’о́к, а дру́гиї б·^{ў}ік ро́биш таки́ї капáк, шо вин ло́вит на рáтиці. Та‿ї це си‿ро́бит на пáру волы́ў, трáба шнáц’ц’іт′ п^{ў}ид̯к’^{ў}і́ў.

— А як, воли не можуть ходити без підків... ?

— Без пид̯ко́ви? Они́ мо́жут ход^{і}и́ти без п^{ў}ид̯к’^{ў}і́ў, але́ лиш на тере́н′і мн′ик’ім, а так доро́гоў, би заїми́ў зо двáц’ц’іть к’іломе́триў або́ со́рок та‿ї гет си‿стак’ікáт. Т·іпе́р доро́га о́стра.

— А кінь як ходить без підків, та що стається?

— Та‿ї вин то́же збол′и́је, то си, знáјет^{і}е, вијíхује та виломји́је тото́ копито́ до живо́го. Пото́му к’и́шко, бо не мож би́^{е}ті цви́^{е}ки, бо тото́ с·а‿виломн′и́је, знáјет^{і}е, с·а‿схо́де та виломн′и́је‿с·а, та‿ї ро́бит с·а бли́^{е}ско коло́ живо́го. Та‿ї му́сит с·а‿попраўји́ти копито́, хот′і́ўши, аби́ оно́ бу́ло ў шос приби́^{е}ті, бо то је пер’ікуло́с, жи^{е}ве́. Би́јут так, јêк у нас, би́јут тут у ні́хот′ та дајéш у тото́...

— А на що кладете підкову гарячу (так що аж дим виходить), коли прикладаєте до копита?

— Да, се на копито́ с·а‿клад^{і}е́, пид̯пáл′ујеш, аби́ р’^{ў}і́ўно приходи́ло, р’^{ў}і́ўно, бо мо́же ті^{и} не ви́стругáў так’і, кум се кáд^{і}е [рум. cum se cade ‘як слід’] ры́ўно. А пидко́ву гор’ичу приклада́јеш та‿ї унá ви́праве фáїно та‿ї стојíт, л′íпше пристаје́ до копитá.

Лісова праця. Ади́, ја роби́ў, знáјет^{і}е, в ІФ-у [рум. Intreprindere forestieră ‘лісова промисловість’] кирлибáск’ім, на т·ім бо́ці. Та‿ї ішо́ў ко́лесом та‿ї сме-ўпáў. Упáў, знáјет^{і}е, ишо́ў там до робо́ти та‿ї п·ішо́ў одно́јі нед′íд′і рáнен′ко, там іки́їс проґрáм буў, не знáју шо. А ја кáжу їду, ж’и^{і}нц’і, їду тудá до робо́ти, бу́ду ви́д′іти тот проґрáм, маї бу́ду по сел′і ў Кирл′ібáб·і та‿ї бу́ду соб·і ночувáти. А рáно, маї супок’ії́ниї, маї здоро́виї до робо́ти. А коли́ то с·а так не^{и} бу́ло до́бре.

Јак п^{и}шо́ў рáно, то је дес так у, бих казáў, дес’и́т′і

годи́н'і, одина́ц'ц'ит'і. П^{и}шо́ў тут у доле́ну, зи^{е}стр'і́тиў_си с коле́гом, маї в·і́пиў зо три^{е} пагар'і́ вина́ та_ї порн^{і}и́ли нас три^{е}. Та їду́ч'і суда́ на луч'іну́, так jе̂к та доро́га. П·і^{и}шли́ на Луч'іну́ та_ї до́бре їшоў, н'іч'о́ не бу́ло. Там, уже ў тот д^{і}и́киї, соб·і́ переїшо́ў почере́з верх, уже ў доли́^{е}ну. Та_ї доро́га бу́ла, зна́jет^{і}е, зроблéна дл'а ремо́рк'іў, нова́ доро́га, ч'і́ста, така́ ри́ўна.

Дорожній випадок. Та_ї ми с·а_пусти́ли, доро́га jе ўдоли́^{е}ну, б·іч'іґле́тами. Та од^{і}е́н з мотор'и́м буў, надогон^{і}и́^{е}ли ме^{и}н^{і}е́. Ўтак у їк'іс ку́рб·і, ja, зна́jите́, буў у вели́к'і в·іте́з·і, та_ї не здаў до́бре соб·і́ са́му, буў і забли́^{е}ско, хот'і́ў, аби́х не буў уби́ў ч'олов·і́ка, та_ї даў с·а по л'і́в·ім бо́ці. І фри́на мен'і́ ў б·іч'і́кл·ет'і с·а_урва́ла, шо не м·іг припе́арти, зна́jет^{і}е, шо аби́х маї пово́ли їшо́ў. Та_ї, зна́jете, шо jе̂к п^{и}шо́ў, даў на л'і́виї б·ік, та_ї пишо́ў ў їкес кам·ін'и та jе̂к сми си_бе́хнуў, та_ї ўломи́ў соб·і́ пра́ву но́гу. Так то ўс'о гет і ше́jу тут ву́рваниї, і пле́ч'і, ўломи́ў хребе́т. Стра́шно буў поби́^{е}тиї. Та ўтак прииїшла́ (сид'і́ў там на жи́рдош шт^{і}и́ри-пjит' год^{і}и́н мо́же), ўтак прииїшла́ м·іліція та мене́ зд'іка́ла с Кирлиба́бского с ко^{у}му́ни. Та ўз'и́ли мене́ до Ва́тра До́рнеї та пе́рш'і раз зве́зли до Кирлиба́би, знач'і́т. Там, ў Кирлиба́б·і, да́ли мен'і́ інжи́кцijу. Маї шос бандажа́ў мене́ та_ї ута́к да́ли, ўз'и́ли салва́ре до Ва́тра До́рнеї. Та_ї там мене́ ў ґіпс на ш'іст' нид'і́л' ис'ме́ там ма́ли.

— *Ви не могли киватися звідти, не могли йти?*

— Н'і, та д^{і}е, ja буў, ўсе бу́ло ўломн^{і}е́не са́ме ў тото́, ў коро́на вертебра́ле [рум. coroana vertebrală "хребет"]. Са́ме тото́ ма́jу ўломн^{і}е́не. Та так шо сид'і́ў шіст' нид'і́л' на по́стели, н·і ўтава́ў а́н'і, ка́жут дохто́ри, а́н'і два кро́ц'і аби́х устава́ў. Та_ї ута́к покла́ли на ме́не ґіпс та ja ґі́псу не м·іґ супорта́ти. Ґіпс мене́ стис. Та ўтак ja ўрва́ў тот ґіпс из́ се́бе гет там у шп·італи́^{е}. Та_ї ута́к до́хтор' ра́но прииїшо́ў, ка́же, но шо, шо ма́jеш за паре́р'у, шо ро́биш? Ja ка́жу, па́не до́хтор', пуска́їт^{і}е мене́ т_ха́т'і. Jе̂к умру́ — умру́ ў ха́т'і, а jе̂к ви́скапаjу — ви́скапаjу ў ха́т'і. Та так вин мене́ пусти́ў два м·іс'иц'і т_ха́т'і та_ї каза́ў, шо ў два м·іс'иц'і би ja прииїшо́ў на контро́л'.

Та буў-сме два м·іс'иц'і ў хат'і. То ў хат'і — ў хат'і. Не мож так, jêк у сп·італи́, ў хат'і не мож си‿зрибда́ти, бех не ўстаў. Та пра́ўда, маст'и́ла жи́нка мене́ ї́ки́мос ма́слом ове́ч'ім. Ў нас бу́ли в·і́ўц'і та ро́бит‿си з молока́ смета́на та‿ї ута́к то се́т'е ду́же. Та маст'и́ў-сме тим ма́слом ове́ч'ім та ме́дом та‿ї скапа́ў-сме.

Боли́ᵉ ўно ме́не т·іпе́р, але́ но, коли́ᵉ годи́на, але́ ўсе ja мо́жу роби́ᵉті маї, скапа́ў.

Бенеф·іч'ijáти-сме н'ічо́го ʒ ста́ту не бенеф·іч'ijáў, бо н·і маў-сме контра́к[т] уроблéно. Ja буў у ІФ-у, ў конста́ту і маў три м·іс'иц'і ї в·іс'ім ден'. Та‿ї ута́к, jêк прийшло́с·а би ми плат'и́ли обзи́ч ла су́ти ла ч'іркула́ціje [рум. optzeci la sută la circulaţie "80 відсотків за вуличний рух"], шо ja буў с·а депласа́ў, зна́jет'е, не бу́ло шт'и́ри м·іс'иц'і ин пли́н [рум. în plin "повних"], а контра́ку не маў, та‿ї так шо зроби́ў-сме ч'ерер'у до Сучáви та Сучáва сказа́ла, ти не маш дрипт д·іста́ти н·іч'о́, бо за то, шо н·і маш н·і контра́ку та‿ї н'е инпліни́ў jix богда́ї шт'и́ри м·іс'иц'і. Та‿ї так шо ja не бенеф·іч'ijáў оф·іціjа́лно н'і за шшо. Але́ Богу д'и́куати, шо сме-скапа́ў, шо ду́же сме здоро́виї, шо мо́жу роби́ᵉті... Н'іхто́ не каза́ў, шо ja скапа́ў. С'і жи́ᵉли бу́ли гет у́рван'і.

— *А ви так дуже йшли вдолину?*

— Ду́же. А то бу́ла, зна́jет'е, така́ па́нта, ота́к. Та‿ї jo. То бу́ла р'і́ўна доро́га, а ja соб·і́ ду́мају... А ў нас бу́ли маї два хло́пц'і зо мно́ў та ўни соб·і́ ла д'іста́нци [рум. la distanţă "на віддалі"] оді́н вид дру́того, де с·а‿над'ijáли, шо ў так'ї́ї доро́з'і ізола́т·і, там шо убо́ц'і так, шо ме хтос ходи́ти. А то са́ме с·а‿тра́фиў їкис хло́пец таки́ї, н'і по́ўна розума́ маў соб·і́, зна́jет'е, моторе́ту купи́ў та‿ї вин не маў дре́пту н'ігди́е и́нде ходи́ти, лиш у ті доро́з'і ізола́т·і. Са́ме напа́ло на ка́м·ін'.

— *А то йому нічого не зробили?*

— Та шо м·і[и]г зроби́ті, в·і[и]н глухи́ї, не ч'ут. Міліціjа́ сказа́ла, що н·і мо́же jему́ н'іч'о́ зроби́ті, бо пе́р'іш мене́ акуза́je, шо ja буў апт, та‿ї тре́ба би буў ja си‿фери́ў або́ н·і даў таку́ в·іт'е́зу. Но, до́ста то́го, шо кел'ту́ї гро́ші, а пра́ва ї́маў ми

однáко не бýде.

— А вони сперлися, коли ви впали?

— Та спéрли‿си, спéрли‿си хлóпц·і. Тот ут'íк, тот уздри́ў страх з мотори́тоў та ўт'ік. А ц·і хлóпц·і си‿спéрли та сид'íли та си́ᵉпали вóду на мéне там, зо штⁱи́ри годи́н'і бýло коли́. Та приїшли́ л'ýди та диви́ᵉли‿си, бо то ја буў дістрýсниї компле́ᵘкт. Шо бýло ў плéч'і, ўс'о мн'и́со. Се о тут уломи́ᵉ-ло‿с·а, мен'í си здајé. Н·іс та отáк о по н·íс та по óко се пýкло бýло та к'івáло‿с·а. Одⁱéн тⁱи́ждін' н'іч'ó сме не јіў, аб̧солýт.

— А то що, каміння там було, чи що?

— Кам·ін'и, бýло такé вели́ᵉке кам·ін'и. То буў погóрб, так уверхý дýже, та‿ї, знáјетⁱе, пид верхóм так дорóга перéд нéго пид на ремóрки, би дⁱéривó вози́ті. Та‿ї ја, та‿ї знáјетⁱе, тⁱим, тоу дорóгоў, пáнта ўдоли́ᵉну, стрáшно їти. Дорóга фáїна, новá зроблéна. Де с·а‿над'ijáў! Ч'олов·ік јêк би с·а бојáў смéрті, та с‿хáти не їшóў н'ікýда. Алé не мож знáті, дⁱе твóјі м·іᵘнýта та накáз.

Праця коваля в лісі. *— А ви в лісі шо робили?*

— Ўсе ковáл' буў у колóн'і. Ковáў, маў в·іс'імнáц'ц'іт' пар кóниї та там ковáў. Маў-сме салáр ти́ш'ч'у лéў на м·íс'иц. Та‿ї маў-сме, знáјетⁱе, там бýло партікулáрних богáто, вели́к'і, знáјетⁱе, јêк биᵉх казáў, теритóр, шо там потокᵘ̈ы́ў је богáто, шо је н'евóја за мунч'ітóриᵉ та за караýш'і. Роби́ў-сме там та маў дóбре мен'í в·іходи́ᵉло.

— А ви тут маєте самий ваш ателієр?

— Ателіјéр м·ії. Миї, миї, партікулáрниї, да. Т·іпéр кр'іᵘз̧ котéрк'іў ми рóбемо. Нас је два. Та тот сепарáт, тот ади́ мáїстⁱер, шо ја ўч'íў‿си ў нⁱéго, та вин тóже криз̧ коператíву. Вин соб·í св·ії, а ја соб·í св·ії.

— А ви крізь коператіву робите?

— Так, криз̧ коператíву рóбимо.

— А маєте салар, ні?

— Еї ні! Плат·імó там однóго ў о пáрті [рум. о parte "одну частину"], знáјетⁱе, на м·íс'иц' дéўјіт'д·іс'ѝт' і шіс леў, плат·імó коператíв·і бенеф·íч·і. Бо, каж'íм, так партікулáрно,

то приходи́ло‿с·а, тра́ба бу́ло плат^{і}и́ті зо верх дв·і ти́ш'ч'і леў. Бо ма́ў-ис двана́тц'ц'іт' сот імпо́зіту, а ш'ш'е с'імд·іс'и́к' і пјит' леў на м·іс'иц', це на пе́^{и}нсіју, приїшо́ў, т·іпе́р wо́рдін. Та так шо не го́ден-іс си наробúті на́в·іт' інш'ім, бо т·іпе́р уже́ н·іма́ ў нас. Бу́ло тут коли́с зо сто двац'ц'іт' пар вол^{ў}ы́ў бу́ло та бу́ло зо дв·і́ста пар ко́н'і. Та бу́ло шо роби́^{е}ті, а т·іпе́р бу́ли зо пјит' ковал'і́ў, н^{і}е два. А т·іпе́р н·іма́је на два шо роби́ті. Але́ до́к'і-м ја маї слаби́ї та не ма́ју куда́ їти, та маї си́^{е}жу коло́ ха́ти.

— *Добре, що вийшов на пенсію.*

— Та‿ї р^{ў}і́ўно до́бре на пе́нс'іју, так, але́ ўно́ би лиш маў іс сим, би бу́ло робо́ти та‿ї би м·іг заробúті. Но, а так јêк ти н·і го́ден заробúті соб·і́ дл'а жит'а́, та‿ї куда́, нема́, н^{і}е випоўн'и́је тоб·і́ це роби́ті. Але́ до́бре. Там је шо тре́ба, їкос крут^{і}и́ті, аби́ жи́^{е}ті.

Віз та його частини. — *А скажіть ви мені, як фіра кується, як ви кажете ..?*

— Да, ф·і́^{и}ра, ф·і́^{и}ра. Ка́рул у нас си‿назива́је. Ф·і́^{и}ра́ јêк си кује́, тра́ба, бих каза́ў, тра́ба др'і́к·и зроби́ті из д^{і}е́рева, так'і́ сн^{і}и́ц·і, бих каза́ў. Та‿ї т·і сни́ц·і з подушка́ми^{е} двома́. Та‿ї ута́к ро́биш так'і́ зба́нци з зел'і́за, закручи́н'і ўдво́је, с таки́ми^{е} вуха́ми^{е}. Та цих шт^{і}и́ри тра́ба, рас шт^{і}и́ри до́ўг·і жба́нци на пере́дниї др'ік. А тре́ба два маї так'і́ широ́к'і, маї коро́тк'і, а од^{і}е́н на серед^{і}и́ну дл'а д'іри́^{е} зноў таки́ї усе́ мали́ї. Та‿ї тра́ба спере́ду шт'ілва́гу, шт'ілва́г таки́ї, шоби́ ко́н'і бу́ло за ч'ім зач'іпа́ті, хот' дл'а кон'а́. А дл'а волы́ў, каж'і́м, ина́кше прихо́д^{і}е, лиш проца́п. Т·іпе́р то кам усе́. Та‿ї дво́је кол·і́с тре́ба з ра́фами, з букш'а́ми^{е}. З крајі́ў тра́ба капсл'і́ў на о́с'і, аби́, каж'і́м, о́с'а би не виходи́ла на двир — ко́лесо. Шт^{і}и́ри обру́цц·і са кладе́, каж'ім, је коло́ ште́ц'іў, так јêк ма́је по ви́д бутука́ уд крајі́ў, каж'і́м, аби́ н^{і}е с·а коло́ло, би с·а не ўрва́ло. Та‿ї оце́ кам.

А зад маї ме́нше. Прихо́д^{і}е се́^{а}рце таке́, зна́јет^{і}е, до́ўге, так на зо два ме́три, три ме́три, деп·і́нд·е, јêк соб·і́ хоч' зроби́^{е}ті. Та‿ї си‿ро́бе, зна́јет^{і}е, кава́лок ши́^{е}р'іў ўдо́је си‿ збига́је. Та‿ї там си ро́бе ді^{и}ра́: одна́ маї вели́^{е}ка ґл'а цви́^{е}ка

вели́ᵉкого дл'а т·ер'ка́, а одна́ дл'а шру́би, так шоби́ то трима́ло‿с·а. Тра́ба зна́ті, jêк кова́ти, би, каж'ім, трима́ло, би за ш'ш'о си к·игло́. Та‿ĭ усе́. Дво́је кол'іс, утак кы͡ⁱш, каж'ім, тра́ба до кару́ци.

— А букшу як робите?

— Бу́кш'а, бу́кшу, каж'ім, ро́биш из̯ зел·іза та бере́ш кава́лок тако́го зел·іза маĭ до́ўтого, маĭ широ́кого та‿ĭ кладⁱе́ш на о́с·іў. Гр'ijеш фа́ĭно ў wогнⁱи́ черле́но та кладⁱе́ш на о́с'і та‿ĭ пруг ўже ма́јеш. А jêк т'и́гнеш, так'і ро́биш jijí, н·і ма́јеш ш‿ч'о́го и́ᵉншого, та п·іха́јеш та т'и́гнеш клеўце́м. Баро́сом, клеўце́м роз̯т'іга́јеш, ро́биᵉш так, д·іста́нца на зо пјитна́ц'ц'іт', биᵉх каза́ў, деп·інд'е, jêка́ ос' је заглубо́ка. Та‿ĭ нат'ага́јеш jі так, аби́ тоб·і вихо́диў на́верх пјитна́ц'ц'іт'. Та‿ĭ ута́к кладⁱе́ш, кру́тиш jі фа́ĭно, ро́биш у кыл'це́ так'іĭ плеч'е́ таке́, каж'ім, шоби́ ўно си‿держ'и́ло у ко́лес'і ў д·ⁱе́реᵘв·і, бо jêк с·а н·і д·ⁱе́рже, то ў ку́т'і. Та‿ĭ ос та́к.

— Та потому б'ється цвик у ...

— Бјет‿с·а, пра́ўда, бјет‿с·а у ко́лесо. Ўно мош нагр'іва́ті, нагр'іва́јеш jijí, jêк..., а н'і — видоло́бујеш тото́ дл'а бу́кш'і, зм·ір'ијеш так фа́ĭно та видоло́бујеш та‿ĭ так фа́ĭно забива́јеш баро́сом, кладⁱе́ш таку ка́псу та забива́јеш та‿ĭ трима́јет‿си.

— А то як ся натягає це залізо?

— Зел'ізо? Jêк с·а на то ўно нат'ага́т‿с·а? Jêк оно́ нагр'іва́јет‿с·а та гор'и́ч·е там, не мн'ік'е стаје́ та‿ĭ ... Ро́биш кава́лок зел'іза, ма́јеш ву́ш'ш'е... Jêк ву́ск'і та з ву́ского ро́биш широ́к'і. Jêк нагр'іва́јеш та к'и́гнеш, та ўно́ с·а‿нат'а́гаје, а jêк, каж'ім, је таке́, jêк тоб·і г·іја, та руба́јеш jі, та‿ĭ лиш гр'ijеш та‿ĭ кру́тиш. Та‿ĭ бјеш у середи́ну, вы́робиш фа́ĭно так кру́гле та‿ĭ так заклада́јеш ў середⁱи́ну. Або́ нагр'ijеш у wогни́ та черле́ноў, каж'ім, забива́јеш та ўна́ вы́пале та‿ĭ ро́бе, а jêк н'і — так'е́ ўно маĭ л'іпше доло́бане, так ўсереди́н'і здолоба́јеш тим, вы́вертиш, ўтак долоба́јеш круго́м, та‿ĭ ута́к за́бјеш, ф·іксо́во стојіт, сува́т‿с·а нⁱе́куда...

— А ви, коли б'єте залізо баросом, так два б'ють, ні?

— Но бјут два, на кад^{і}éнцу, бјут, аби́ од^{і}éн дру́гому не ўда́риў у го́лову. Каж'ім, бо и́^{е}нак н·і в·іхо́дит зара́з̧ оба́ би би́^{е}ли. Му́се од^{і}éн бје напéред, а пот'ім дру́гиї. Цес здоїма́је, а тот бје. Но аж̧ тра́ба так, шо ја ўда́риў, а тот здоїми́ў клевéц. А коли́ ја здоїми́ў клевéц, тот теж дру́гиї уд^{і}éриў. Алé ўсе, каж'ім, тот обома́ рука́ми маї ду́ж̧че бје. Зел·ізо трима́је цес, шо бје одни́м клеўцéм, у кл'іш'ш'а́х, у л'ів·ії руц'і. Уч'ін·ік бје баро́сом, а ма́їстер трима́је ў руц'і, бо ма́їстер виробји́је. Вин видпов·іда́је за ўс'о. Каж'ім, уч'ін·ік, вин н·і мо́же зна́ті. Шош мо́же‿ї пизнајé ї вин тро́шки. Ўже јêк пизнајé, ўже маї п·ізн'іше, за їкис р'^{ў}ик. Р'^{ў}ик од^{і}éн сид^{і}и́т, а в·і^{и}н ўже тогд^{і}и́ д'іск'і, шо пизнајé.

(Синочко Іван, 45 років)

* * *

[Касета №3 А]

Записано в 1965 році.

Лісова робота. Гон^{і}и́ў, курува́ў і так да́л'і. А кон^{і}éм вози́ў. Руба́ў соки́^{е}роў, а ї пи^{е}ло́ў два питпéл'ујут. Соки́^{е}роў руба́т‿си, п·іттина́т‿си та‿ї ута́к уно́ пад^{і}é на доли́^{е}ну та‿ї ужé обробји́јет‿с·а тогд^{і}и́. Куру́јет‿си, аби́ ўно́ гла́дке вид̧ су́ч'а, вид̧ ус'о́го. Ба́нит‿с·а, јêк спуска́т‿с·а ўдоли́^{е}ну, а јêк не до́бре, то воли́^{е} кладéт‿с·а та‿ї к'и́гнет‿с·а, д^{і}е до́бре ўже тир'ха́їмо маї на би́лш·е. Йдемо́, збира́јемо‿си би́л·ше у л'іс. Та їдемо́ ў л'іс та‿ї цитал'у́јемо по два до смирéки та‿ї п·ітпи́л'ујемо. Д^{і}и́вимо‿с·а, куда́ ўна́ ма́је па́дати, аби́ дру́гого н^{і}е ўби́ти і нас аби́ не скал'ічила. Так трéба напéред вваж'и́ти, на ко́ждиї, јêк ро́бит‿си. Та јêк ужé си‿п·ітпи́л·е, ўна ўпа́д^{і}е та‿ї витта́к зач'іна́јемо то су́ч'и оптина́ти, обру́бувати. А витта́к куру́јет‿с·а то, обробји́т‿с·а фа́їно. Та‿ї витта́к ужé дру́гу смерéку с·а їде роби́ти, так маї би́^{і}р'ше.

Но вéч'ір при́їде та їдемо́ ўже одни́ т‿ха́т'і, а одни́ коли́^{е}б̧ку ма́јемо там та ноч'у́јемо. Хто ма́је жи́нку молоду́, та му́си^{е} їти ид ж'інц'і та д‿діт^{і}и́н'і. А котри́ї стари́ї, та ўже спит

там, бо јему́ не ўголов·і́ ф·і́ґл′і та‿ї отта́к. А видта́к, уже ў нид′і́л′у си схо́димо та ўс″і си‿заба́виᵉмо маї у грома́д′і. А витта́к зноў ідемо́ та јак·е́ ўже би́ⁱр′ше дⁱе́рево та‿ї си‿го́нит удоли́ᵉну. Ро́бит‿си так, аби́ до́бре бу́ло. То ўс′о́.

Јêк ідⁱе́т‿си ў л′іс, тре́ба м·ін′і́ фа́їного дⁱе́рева на до́ш′ку, на драни́ᵉцу, то шука́т‿си, котре́ пра́ве та бес су́ч′а аж ук′ўнци́, ўвер′ху́. Та‿ї ко́р′ін′, котри́ї ідⁱе́ пра́во, та то је кол′у́ч′і, а котри́ї коᵘр′і́н′а так кри́ᵉво, то оно́ н·і ко́лит‿с·а до́бре. А на те́ртиц′і изно́ў си‿шука́је, аби́ фа́їне бу́ло, а на дрива́ ўже їде, јике́ је, таке́ си‿ро́бит. Та‿ї ута́к си‿пи́ᵉлет по на́ ме́трови, ко́лет‿си та‿ї ро́бит‿си с′іж′н′і́, а‿ї н′і, то їде ї ц′іле́.

Да́л′і пи́ᵉлит‿си на ми́ᵉтер, ци на в·і́с′імд·ес′ит′ центі́м·іў задо́ўгиї кле́цок та‿ї ко́лит‿си јего́ на полови́н′і, а витта́к на восмач′ки́ так′і́. Та‿ї ута́к таки́ⁱї је н′іж та‿ї знач′і́т‿с·а, та‿ї бјет‿с·а, та‿ї усе с·а‿ва́жит так, розваж′и́т‿с·а, та‿ї је ўже дош′ки́.

Будування хати. До́ш′ку. Насампе́ред ка́м·ін′, фудоме́нт кла́сті, ўс′о за пор′и́дком. Де си‿роби́ фудоме́нт, а витта́к заўји́зујет‿с′а ха́ту та‿ї ру́биᵉт‿с·а. Ру́биᵉт‿с·а, ру́ биᵉт‿с·а до вер′ха́. А витта́к си к′ізли́ кладⁱе́, а витта́к латк′и́, а витта́к дош′ки́ прибива́т‿с·а та‿ї уже́ је ха́та.

А ў‿середи́н′і витта́к уже́, котри́ї ма́сте — ма́сте т·іпе́р, а даўно́, адⁱи́ ја ў ха́т′і, ш′ш′е немаш′ш′е́не — мешка́ју. Бо та́то та ку́пу изроби́ў. А витта́к ја хот′і́ў переробји́ти, а та́то буў слаби́ї. А т·іпе́р ја ўже слаби́ї та н·і го́ден та‿ї так дожива́ју. Але́ коби́ здоро́ўје, ўна до́бра. Маї здоров·і́ш′ш′а немаш′ш′е́на, јêк маш′ш′е́на. Лиш маї хо́лодно, тре́ба маї би́ⁱрше дроў, а так и́нак — то до́бре.

На ха́ту пиⁱдвален′и́ напе́ред си ро́бит, ш′к′і́ни си‿ро́бит, та ў ш′к′і́нах в·іᵘкна. А витта́к уже́ верх вико́н платви́ прихо́д′ит, а по́верˣ платво́ў иш′ш′е́ маї по дⁱе́реву. А витта́к уже́ к′ізли́ си‿ро́бји та‿ї латку́јет‿си, та‿ї побива́т‿си дош′ка́ми, ко́л′имо соб·і́. Тⁱепе́р уже́ је шту́чно, је карам·і́да та‿ї је ўже бл′и́ха. А пе́ред не бу́ло то.

Сінокоси. Уно́ си наре́ред гнојі́т зе́мн'у фа́їно. Курици́т‿си вид̧ ка́мен'а, вид̧ к'ерт^{і}и́ни, шо розм·і́тује, аби́ гла́дко та‿ї трава́ рост^{і}е́. Витта́к уже́, јêк прихо́д^{і}и коси́^{е}ті, она́ ўже фа́їно зацви́^{е}ла та‿ї си ко́сит. Тако́ж̧ сут ко́ждиї подлу́ пут^{і}е́р'і. Јик би́^{і}рше ма́јет — би́^{і}рше ко́сит, наїма́је маї. А јик сам соб·і́ — так уко́шу тро́шки та‿ї розбива́ју, аби́ схло́. А витта́к маї перевертáју зо два-три ра́зи. А витта́к, јік ш'ш'е не је в·і́схле до́бре, то у так'і́ остриви́^{е} ки́^{е}дају та‿ї стојі́т т^{і}и́жден', дв·і нед'і́л'і. А витта́к уно́ в·ісиха́је там у остри^{е}в·і́. Та‿ї ута́к си‿зм·і́тујет у копич'ки́ та‿ї др'уч'ка́ми несе́т‿си а́бо у пӱд до ґра́жду, а́бо у с'і́но си‿ме́ч'іт та‿ї стојі́т до зими́^{е}.

Косіння за могорич (пригощення). Кла́ка так. Бере́ ч'олов·і́к соб·і́, прилагож'и́је. Р'і́же бара́на, пе^{и}че́ хл'і́б̧, прино́се гор'і́ўки та‿ї кли́чет л'уди́ї. Та‿ї прихо́д'и л'у́де та‿ї зач'іна́јут коси́^{е}ті. Ви^{і}н іде́ та дајé по по́рціјі гор'і́ўки та‿ї ко́с'ит. Ута́к уко́с'іт там фа́л'ч'у, дв·і, три^{е}, шт^{і}и́ри, јêк јаки́ї заду́жиї. Та‿ї ута́к бере́ ў ха́ту та‿ї дајé јі́сти, пи́ти та‿ї му́зика је ш'ш'е, гул'а́јут, сп·іва́јут, забаўји́јут‿си та‿ї ута́к ко́ждиї соб·і́ по дома́х, т‿ха́т'і.

Кісся. Кіс'и́ си склада́јет і^{и}з тр'ох кава́лк'іў: к'іс'и́, то је билце́, а витта́к је ру́ч'ка одна́ вид̧ пра́војі рук'и́, то назива́т‿са ру́ч'ка, а вид л'і́војі кук'и́ — кал'і́чка-ру́ч'ка си‿назива́је. А витта́к там, шо коса́ си‿кладе́, то там је пе́рстін' си‿назива́је та‿ї па́ск'іл', шо прибива́т‿са, би она́ не телепа́ла‿си, не ход^{і}и́ла ни суда́ та ни туда́. Та ота́к.

— *А чим острите?*

— Бру́сом, клепа́јет‿си јі на ба́пц'і та‿ї ута́к бру́сом си‿попраўји́је та‿ї ко́сит.

— *А брус де тримаєте?*

— У ку́шц'і. Ку́шка нале́жит‿си ўже јêк јака́: је ї диреўјина́, је ї бл'ихо́ва. Даўно́ то диреўјин'і́ бу́ли. А јêк си зро́бе с'і́но, зро́бимо с"[ш']і́но фа́їно та ўже зро́бит‿си пр'іч та тогд^{і}и́ си‿заклада́је, то пло́ти си‿назива́јут.

Огорожа на сіно. Нако́лет‿си вори́н'е, вори́н'е си‿нако́ле та‿ї к'і́л'а, та‿ї гуже́ў тре́ба та‿ї закладе́т‿си то, та‿ї

ўже маржи́ᵉна си тогди́ пуска́је, уже́ ўна́ не избаўји́је с'іно.

— *Що за "пр'іч"?*

— Пр'іч — то ус'о́. Дⁱе је ĭк'іс т·ік, то ўже си‿заклада́је. Бјемо́ к'іл'и та‿ĭ заклада́јемо там за одно́ ў дру́ге.

Як робляться постоли. Бо ми трима́јемо соб·і безро́га: по́рос'и, свен'и́, но, та‿ĭ р'іжет‿си, та‿ĭ лу́пиᵉт‿си јего́, та‿ĭ ута́к шерст' си фа́ĭно бреч'и́м, ноже́м пуцу́јет‿с·а. Ута́к с·а‿напје́лит та в·ісхне шк'іᵘра та руба́т‿с·а на так'і кавалки́ та‿ĭ ро́бит‿с·а постíў. А́ле кладⁱе́т‿с·а ш'ш'е ў дуби́ᵉло јего́, ў дуби́ᵉло з в·іл'хи. Вари́ᵉт‿си та‿ĭ кладⁱе́т‿си там на два дни, три дни. Та‿ĭ ута́к оно́ пр'ісхне та‿ĭ си‿ро́бе постíў.

Постíў, знач'іт ро́бит‿си тоĭ мо́рш'ок, тот мо́рш'ок с·а‿назива́је напере́д'і.

— *А чим ви зав'язуєте?*

— Воло́к·и, из во́ўни си‿ро́бит. То си‿назива́јет воло́к·и.

— *Потому як обуваєте?*

— Уноч'і, ўповива́ју на ногу́ напе́ред ону́ч'ами, а витта́к постíў та‿ĭ заве́ју , та‿ĭ уже́ то трима́је тепло́ та‿ĭ ус'о́. Л'іпше трима́је тепло́.

Як робиться сардак. Сирда́к из во́ўни. Насампе́ред си стриже́ виўцу́ та‿ĭ ута́к си во́ўну поло́ч'і, ми́је, па́риᵉт‿си. Витта́к си‿ч'істрит фа́ĭно, витта́к си‿пр'иде́т, витта́к си‿тч'ит, витта́к си‿несе́т у вали́ᵉло таке́. Там п·іха́јет, зро́бит‿си ўже маĭ сукно́ гру́бе та‿ĭ тогдⁱи́ си‿руба́је. Хто ўм·іје ши́ті — кројіт ро́бе сирда́к та‿ĭ је ўже сирда́к. Та‿ĭ рукави́ᵉ, шта́н. Це гр'ідушка си‿назива́је, а це р'іфк'и́, а це ґу́дзики зашч'іпи́ти. То ши́јет, исклада́јут так доку́пи та ўсе игло́ў там, нⁱи́ткоў шч'ипа́је.

Це про́шиўка, то з бара́на; зар'іжет‿си та‿ĭ до́ўбит‿си шкы́ру, ў квас си‿кладе́: ґри́су та‿ĭ со́ли, та‿ĭ молока́ квасно́го, та‿ĭ уно́ ўсе там сидⁱи́т. Та‿ĭ витта́к ви́квасит‿си, та‿ĭ витта́к кушн'ір' ро́бит уже́, котри́ĭ до то́го је ма́ĭстеᵘр.

Лісові дерева. — *Які дерева є у лісі?*

— У Су́лици то лиш ростⁱе́ так'і смере́ка, бере́за, трепе́та, в·іл'ха, а би́рше нема́ тако́го. Ји́ᵉв·ір је.

— А які птахи є у лісі?

— Пта́х'и ду́же плох'і, сам·і воро́ни, соро́к·и, чаїки́. Шо маї? Је јак'іс пот'е́тка, зноў так'і лісов·і.

Дикі звірі. Д·іч'іна́ је: о́лен'і, је ца́пыᵉ, за́јіц'і, ли́си, кунⁱи́ц'і. Оце́. А, воўк'и́ је, та је ўже ї медве́д'і та́кже.

— Ви виділи медведя?

— Та ви́д'іў. Та шо, вин у л'іс'і, вин пан, н·і миᵉ, бо му́сим т'іка́ти вид нⁱе́го. Вин у л'іса́х маї подⁱе́лику, а ў село́ н·е прихо́дит. Вин иде́ та‿ї готу́рит соб·і. А јêк уздри́т, та ўже тогдⁱи́ утиха́је та‿ї ста́не, та‿ї ди́вит‿си. Та‿ї ута́к і т'іка́т. І ч'олов·ік т'іка́је та‿ї вин соб·і иде́ ўбиⁱк.

Та во́ўк шо, лиш при́їде межи́ в·іўц'і бо́рше та‿ї там ми си‿з'істр'іч'и́јемо з ним, коло́ ове́ц. А и́нак, то вин својі доро́ги ма́је.

— А до людей не беретья ніколи?

— Н'е, вин с·а бојі вогн'у́ та‿ї л'уде́ї, кри́ку, т'іка́је.

Про забаву. ... до́бре, бо ја јêк буў па́рубком, то приї-шо́ў до це́р'кви та ходⁱи́ў до це́ркви і буў у церкв·і. Та‿ї витта́к ш'ш'е‿ї пⁱшо́ў дⁱес на набу́док, але́-м таки́ї, т·епе́р' вин би́р'шиї набу́док, јêк тогди́. Тогди́ тре́ба бу́ло їти до маржи́ни, а т·епе́р уже́ маї з маржи́ноў н·е так иду́т, лиш бо́рше ўже маї на заба́ви, на тᵉа́три, на схо́д·іни до кам·іну, то маї ве́сеᵘло т·епе́р', јêк даўно́ бу́ло.

Про Довбуша. Н·і, н·е зна́ју н'іч'о про нⁱе́го.

— А чули? Не чули нічо?

— Ч'уў, шо вин буў. Вин војува́ў, каж'ім, грабува́ў, вин маў своју́ па́ртіју. Оце́ ја ч'уў. А да́л'і, шо ја знаў. Уже ї забу́ў, шо бу́ло. Т·епе́р це ўже зна́ју.

Оповідач говорить про себе. Бу́ᵒло так, шо ходⁱи́ў до шко́ли п·іᵘд огро́зоў вид та́та ї вид учи́тел'іў, н·е так, јêк т·епе́р, шо н·е слу́хајут. То даўно́ бу́ла диⁱш'ч'іплі́на и́нч'а. А витта́к, јêк уже́ в·і́шоў иш шко́ли, та п·іᵘшо́ў та служи́ў коло́ маї ду́шших ґа́здиї, коло́ богач'і́ў. А витта́к сиᵉ‿нтⁱеруwа́ли та пᵘшо́ў до во́с'ка, та буў у во́їну. В·іїшоў из во́їни та оᵘжини́ў‿си

та‿ĭ т·іпе́р св·іĭ ґазда́.

— А де ви були на войні?

— На росіїс'к'ім фро́нт'і, на італіја́нс'к'ім фро́нт'і. Пеўне́, шо ми на н'і би́ᵉли, а ўни́ на нас. Та‿ĭ там аби́ Бог борони́ў, аби́ н·е ч'у́ті за тото́, jêк там бу́ло, бо ўни́ атака́ли еᵒропл'а́нами та скала́ би́ᵉла би́ⁱрше нас, н'іж ґрана́ти. Ска́ли би́ᵉли, но бо то там го́ри Монтоку́ку, Монтос'і́ку. Тотⁱи́ го́ри так'і висо́к'і. Там буў шп·іта́л' та буў у шп·італи́. Но та поби́тиĭ буў, потоўч'и́ниĭ. Кам·ін'а поби́ᵉло пид скало́ў одно́ў та са‿пото́ўкла. Та‿ĭ ута́к дес у ти́ждін' си пропамн'ита́ў уже́ ў шп·італи́.

Бджільництво. — Шо ўни́ там зна́јут у середи́н'і, а ми н·е го́дни зна́ті. То они́ соб·і там ма́јут коменда́нта-ма́тку. Шо ўна́ јім дајé за шко́лу, то ўни́ соб·і ро́бји, прино́с'и. Шо прино́с'и, ја лиш бе́ру медку́, јік је, а jêк нема́, та‿ĭ вибач'и́ју.

Вулики. — *Які вулики ви маєте?*

— Ја ма́ју старов·іц'к'і, ви́доўбані у́лиĭ кру́глиĭ. Та‿ĭ там ц'іпо́чки си‿накладе́, а ўни соб·і ро́бји рамки́, тⁱи воскобо́л'н'і. Ута́к си‿ло́ме, п·ідло́мн'ујет‿с·а, а т·іпе́р' уже́ је стімати́чн·и, шо ўже наклада́т‿с·а криш'к'и́, уже́ маĭ ўс'о л'і́пше.

Еĭ, jêк роје́т‿си, та‿ĭ вихо́д·ит дру́г·і бджо́ли молод'і́ та‿ĭ с'іда́јут та‿ĭ тре́ба јіх збера́ти, а н·е збира́т‿с·а, ўни́ ĭду́т да́л'і шука́ти соб·і́ гн'ізда́ сво́го, аби́ ма́ли на зи́ᵉму дⁱе.

— А вони як тікають, самі?

— Та запе́ўне, шо з нⁱи́ми н·іхто́ н·е ĭде, лиш из ма́тко́ў тоў; та ўна јіх прова́дит. А jêк је, та‿ĭ уни́ ўбива́јут тру́тіў, але маĭ уже́ п·ізн'і́је, jêк уже́ по роја́х та тогдⁱи́.

— А як вибирається мед?

— Је така́ маши́ᵉнка, шо си кру́тит та‿ĭ виⁱбри́ᵉскује.

(Ріцко Штефан, 72 роки)

* * *

[Касета №3 А]

Записано в 1965 році.

Про дітей і батьків. Коли́с бу́ло, бу́ло так јêк св·іт буў, так јêк і т·ⁱпе́р. Лиш бу́ли и́нч'і л'у́ди. Л'у́ди зна́ли го́нору, л'у́де зна́ли че́ст'і. Н·і бу́ли так'і, јêк т·іпе́р. Т·іпе́р молод'і ме́чут кам·ін'ам за та́том та‿ї за ма́моў. А даўно́ н·і миᵉта́ли. Даўно́ їшли́, находⁱи́ли до шко́ли. Нас уч'і́ли так'і мами́ᵉ, јêк иде́ стари́ї чолов·ік, ж'інка стара́, здоїми́тиᵉ капел'у́х, фа́їно си‿ўклони́ті, каза́ти "ден' до́бриї", цулува́ти ў ру́ку, го́нор да́ти. А т·іпе́р, т·іпе́р јêк иде́ стари́ї ч'олов·ік або́ жи́нка, ўни в·іїдут ш‿шко́ли та‿ї ди́вит‿с·а ка́м·ін' бра́ти, јêк јему́ н·е ка́жеш "ден' до́бриї" та‿ї ме́чут ка́менем за ним, бо јему́ н·е ўклони́ў‿с·а. А даўно́ це́го н·е бу́ло. Даўно́ ходⁱи́ли до шко́ли по с'ім ро́к'іў. Ходⁱи́ли, л'уби́ли‿с·и л'у́ди, л'уби́ли‿с·и д'і́ти. Фа́їно, стар'ін'у́ слу́хали, опходи́ли с·и з̧ старине́ў фа́їно, з фам·і́лijоў... Так и забу́ў, даў му во́л'у таку́. Так јêк и та́то, у́че до́бре д·ітⁱи́ну — до́бре је, јêк у́че жа́рти — ўже н·е је. А д·ітⁱи́на јêк того́ си во́з'ме, так јêк тої виў [в·іл] або́ кин' [к'інь], јêк о́з'ме соб·і́ нара́ву, то вин уже́ то́го хо́че, то́го ска́че. А даўно́ так н·е бу́ло, даўно́ маї бу́ло ина́кше. Ходⁱи́ў шо ходⁱи́ў до шко́ли та в·і́шоў з шко́ли. Е, пишо́ў, уд̧служи́ў, котри́ї буў маї слаби́ї, а котри́ї буў тим — роби́ў, пото́м ішо́ў до во́с'ка, служи́ў при во́с'ку там три ро́ки та‿ї жиў. Ходⁱи́ў маї коло́ д'іўчи́т туда́, коло́ баби́н'а ходⁱи́ў, бо баби́н'а л'уби́ў.

Даўно́ та‿ї то мен'і каза́ли, шо так ма́је бу́ти, їти. А т·іпе́р је би́рше л'уди́ї та‿ї уни́ б с'а‿н·ена́вид'е ду́же. А даўно́ маї ме́нше бу́ло та с'а‿л'уби́ли. Ја ка́жу, бу́ло шо, јако́с· бу́ло там, нас ше́стⁱтеро бу́ло ў тата. Та‿ї та́то бу́ли з ма́моў та ми приходⁱи́ᵉли на с'ви́та до ма́ми. Та вин маї ду́же л'уби́ў н'ев·і́стку та‿ї з'и́т'а, јêк дон'ку́ або́ си́ᵉна. Так буў на ўго́н'ір'і з д'іт'ми́ᵉ, а д'і́ти ма́ли го́н'ір из̧ та́том.

Весілля. Ми пи́ᵉли, гул'а́ли, с'п·іва́ли, ... ходⁱи́ли до це́ркви, з в·і́нч'ін'а приходⁱи́ᵉли. Фа́їно дава́ли зјі́сти, пи́ти дава́ли. Јêк приїшло́‿с·а роз̧ходⁱи́ти, ми н·е могли́‿с·а розіїти́. Так кра́сно бу́ло. Ја банува́ў за ва́ми, а ви банува́ли за мно́ў,

шо ja вид вас видхóжу. Та‿ї ми л′убúли‿с·а та‿ї цулувáли‿с·а. Та‿ї фáїно бýло так. Ja вам д′йкуваў, а ви м·ін′í д′йкували. А т·іпéр ужé ідýт ў хáту та‿ї потóму соб·í бjут у хáт′і в·íкна ї двéр′і. Ужé рóбjит збúток у хáт′і, а даўнó н′і. Даўнó, jêк заклúᵉкали, то вин н·е знаў, шо робúᵉти. Jêк уздр′íў, шо приїшóў сус′іда абó приїшóў брат, абó сват, абó з′ик′ приїшóў, то ўже вин jегó л′убúў дýже, вин jегó опходíйў, то вни н·е моглú с·а набýти так из вéсеᵘлости , из рáдости, а т·іпéр ужé н′і. Рóбjи збúток, уже н·е так рóбjи. А маї даўнó набувáли‿с·а по три ї по штíйри днíи с·а‿набувáли. Потóму н·е моглú-сме с·а‿роз′íїтú з л′убúᵉ. Алé свáр′ки абó батáліjі н·е бýло н′ікóли. Н′і! А пúті бýло дóста та‿ї jíсти бýло дóста. Варт. Фáїно бýло, фáїно с·а‿обходúли та с·а‿л′убúли л′ýди.

Про давнину. — *Розкажіть, як давно було?*

— Бýло дóбре. Бýло дóбре, бо кóждиї маў гóн′ір та‿ї ч′ист′. Старóго ч′олов·íка шануватú, ж′íнку старý, пáстор, jêк jе. Давáли wóрдíин, jêк робúᵉті, так робúᵉла д′íтíйна. Jак казáў тáто абó мáма казáла, абó казáў профéсор, абó панóтец казáў, абó с‿сватý jêк казáли, то мýс′іў слýхати то робúти. Та робúў так та‿ї дóбре бýло, вéсело бýло жúті. А т·епéр вúжу, ўже н·е хóчут слýхати.

Тáто н·е маў пóл′а багáто, а нас бýло дíéс′ітеᵘро. Ми ходíйᵉели, колú ў дожджú, робúᵉли, ў л′íс′і робúᵉли. Школувáў нас. Нас ходúᵉло по трójе ї по чéтверо нарáз ис хáти до шкóли. А потóму в·íїшли ш шкóли, маї робúᵉли так. Пᵒтóму пíшлú до вóс′ка. Пᵒтóму зáчала‿с·а в·іїнá там, колú на вóїн′і буў.

— *Де ви були на війні?*

— А ў Рóсіjі та ў Сéрб·іjі.

— *Ану розкажіть, як то було?*

— Бýў ja ў Івáнгорòд′і тáмечки. Ja однý нóгу мájу здорóву. Лиш буў ранéниї; на ўс′і бóки буў ранéниў‿с′а.

— *Як вас ранило, вуйку?*

— А jêк ранúло? Ранúло так там у Івáнгрòз′і колó однóго фестýнку. Там буў фестýнок та‿ї д′істáў шрапнéли, д′істáў вид шкýл·і. Отáк, jêк стр′íл′áў, та адú, трáфила кýл′а

ге́ᵃзде та ге́ᵃзде в·ії́шла. С'уда́ маї и́нак, до́ўго маї н·е су́т та‿ї но́гу мају здоро́ву.

Та буў-исме́ зо по штⁱи́ри м·іс'иц'і ў шп·італи́ там на Ве́нграх, куда́ буў. По́т·ім јêк в·ії́шоў в·ітт'іў, ожени́ў‿си, бу́ло тро́шки ґоспода́рки. Служи́ў, роби́ў, купи́ў тро́шки ґру́нту та‿ї і т·епе́р ґосподару́ју.

Ўже је д'іти вид д'іти́ї... Одⁱе́н карау́ш, а крим там — вин маў вид куб·іка, јеки́ї д·іста́нц бу́ў завели́ᵉкиї. Та‿ї бу́ли там рехт'іўники́ та‿ї приїшо́у карау́ш там та‿ї помага́ў р'іхтува́ти та́мечки та‿ї натерха́ў соб·і та‿ї видв·із.

Та‿ї зато́ витта́к бу́ло: ци бу́ло ў дⁱе́с·ік' ден' ци ў два́ц'ц'ік' дⁱен' бу́ў раху́нок. Д'істава́ў ја соб·і раху́нок, а з̧ то́го роби́ў соб·і. Котри́ї дба́ло роби́ᵉў соб·і ґоспода́рку і ја с‿то́го роби́ў ґоспода́рку. Роби́ў, му́чиў та‿ї с‿то́го купи́ў ґру́нт та‿ї так о. А дⁱе́јêк'і, котри́ї ле́хкова́жиў та пон'іс у корш'ми́ та у коршм'і там то одна́ко н'іч'о́ з̧ то́го н·е бу́ло. Јак хто хот'іў роби́ᵉти, та‿ї так с·а‿ро́би́ло. Ја ї так рука́ми н·е роби́ў. Мали́ї пок'іс' миᵉ буў, ў та́та роби́ў. А ўтак с·а‿ожени́ў та ја спра́виў соб·і ко́н'і та маў ко́н'і та буў карау́ш.

— А що ви знаєте про Довбуша?

— А ходⁱи́ў вин, грабува́ў вин, биў. Вид одни́х бра́ў, дру́гим дава́ў, дарува́ў. Е, таке́ о, то ўже даўно́ бу́ло.

Будування хати. Ро́биᵉте, кри́ᵉјете напе́ред на фудоме́нт ка́м·ін'. А пото́му си, ја маў л·іс, маў та́то. Та‿ї даў м·ін'і л·іс та буў у л·іс'і, та ја ї ўруба́ў. А пото́му кла́ли-сме роб·ітники та роби́ли фудоме́нт. Пото́му роби́ли устро́ў. Дош'к'и́ купува́ў, а пото́му витта́к кли́каў-им дру́гого ма́їстра та роби́ў у ха́т'і м·ін'і. Та‿ї ута́к пома́лу та‿ї изроби́ў. Та‿ї там сме жи́ў та‿ї т·іпе́р жију́ там.

Парубоцтво. Јаки́ї ја буў, јêк було́. Так јêк па́рубок буў. Л'уби́ў ви́пити, л'уби́ў ізз'і́сти, л'уби́ў і фа́ц'ку да́ти дру́гому.

— Що робили?

— Фа́ц'ку да́ти.

— Що це таке?

— Кулако́м або́ бу́ком да́ти јему́. Та‿ї ута́к јêк бу́ло — бу́ло ўс'и́ко.

— *А як віддавали вам?*

— Но, јêк виддава́ли, то виддава́ли, то бу́ло суд бу́ў. А ми бу́ли ў тот б'и́к або́ с'ид'і́ў два дн'и, три д'ни. Поси́д'іў — ўтак прийшо́ў. Та зно́ў маї јему́ даў — ута́к зно́ў маї пишо́ў. Јо, тому́ шо вин покла́ў мене́ там, би ја сид'і́ў тот'і́ дв·і або три дн'и́н'і, ја витта́к јему́ даў маї л'і́пше. Та‿ї ота́к перебува́ли та ўтак усе́. Кра́сті-сме н·е кра́ў-им. Тако́го-сме н·е роби́ў.

А ја тут роди́ў‿си, тут ріс... Ја би т·епе́р л'уби́ў, коби́ ја маї мали́ї буў. А ја тогди́, коли́ буў мали́ї, коли́ би мене́ л'уби́ли д'іўчи́та та ву́са н·е бу́ло, а т·іепе́р уже́ је ву́са тут та...

(Васинюк Петро, 77 років)

* * *

[Касета №3 В]

Записано в 1965 році.

Як робиться гуслянка. Молоко́ си фа́їно ви́гр'іје та си́еплет‿си ў кофи́чку та‿ї клади́ет‿си тро́шки квасно́го молока́ та їго си‿ўкрива́је та‿ї ро́бит‿с·а гу́сл'инка ду́же смачна́.

Як робиться масло. Збира́јет‿си п·і́на та‿ї кладе́т‿си ў кофи́чку та батиле́вом до́бре јего́ ви́бити, та‿ї је ма́сло та‿ї тогди́й вибира́јет‿си та‿ї ми́јет‿си јего́ та‿ї јімо́.

Як робиться студенець. Јêк до́бриї студе^{и}ни́ец, кладі́ет‿си голови́зну, нис, но́ги. У та́мечки тро́шк·и са́ла, у чаwу́н вари́ти та пот'і́м док'і́ў н·е ста́н·е ри́ўна дз'е́ма с тим. Ўтак си́еплет‿си ў ми́ску та‿ї кладе́т‿си тро́шк·и ч'і́сніку́ у тото́. Та‿ї тото́ застійне. Та‿ї тогди́й руба́јет та‿ї јід'и́.

Як роблять опинки́ (запаски́). Опи^{е}нки́ так'і́ ру́с'к'і, о, опи^{е}нки́ так'і ткали́ си, н·е так'і́ воло́с'к'і, але́ так'і́ ру́с'к'і. Ткала́ к'іптар'і́ отак'і́ маї до́ўг'і на се́бе та сороч'ки́ опши^{е}ва́ли ми^{е}.

— *Та які́ то опинки́ руські?*

— Ру́с'к'і, ру́с'к'і. Волóс'к'і бу́ли даўнó та ткáли, так jêк оттá о.

— *А та румунська яка?*

— Та ру́с'ка. Румýнц'ке такé о, т'ёмне, а це ру́с'к'і та ў мéн·е je ў ру́с'к'і.

— *Ану розкажіть, як робиться одна опинка, з чого?*

— ... та ўтак тон'ён'ко си‿пр'идéт jегó. Та витták си то м·íр'ије тáмечки на óпиенку та трéба купи́ти волоч'óк та х'íри, та‿ў дóбру ткáл'у. Та‿ў онá мáје верстáт та‿ў ч'óўником с'удá-тудá та‿ў тче. Та‿ў фáїна вихóде óпиенка.

— *Потому ви шиєте?*

— Н'і, н·е ши́јут, лиш тчут, тчут. Ја ши́ла, но ўже с'імдес'ит' і ш'іст' рóк'іў мáју, та опшивáла. Ја ши́ела ýстатки ў запл'íчки, ўсе. Алé т·ірéр, ужé на стар'íдни [на старість], ўже н·е мóжу. Алé давáли, бýли так'і, шо обшивáли по-старов·іц'ки, алé це куплéн'і, так'і дóўг'і. С клéн'им ус'и́к'і носи́ели. Плели́ то онýч'і, то кáпц'і та‿ў ус'é. Та п·і́ндкол'íнниц'і та ўс'и́ке, чини́ли гáч'і.

— *Які гачі?*

— З одéж'і соб·í ши́јут та‿ў ужé. А тепéр то ўже и́нак нóс'и.

Бо ја лиши́ла‿си одови́ц'а двáцц'ит' рóк'іў. [Чолов·ік помер] в·íд тíфусу. І jêк одови́ец'а, самá, самá. А малéн'ка д·іті́йна, іш'ш'е малéн'ка ја бýла та менé тáто даў у полонинý та там ја коро́ви пáсла, до с'імнáцц'ит' рóк'іў. А ўтак ја си‿виддáла та пшлá за чолов·íка та‿ў би́р'ше ја н·е ході́йла н'íкýда. Ја заході́йла за чолов·íком, алé ў хáт'і би́р'ше бýла.

— *Куди ви ходили за чолов·іком? На друге село чи у якусь роботу з ним?*

— У полонинý. До с'імнáц'ц'ит' рóк'іў ја ў полонин'í бýла, маржи́ену пáсла.

— *Чию маржину ви пасли?*

— Свojý маржи́ену. Ја ў хáт'і н·е крутілá‿си, тáмечки менé д'йд'а н·е держ'йў на поли́еци. Алé ж бýком колó мар-

жи́ᵉн, јік т·іпе́р је, шо ї н·е пасу́т маржи́ᵉну, н·е тре́ба було́ јі́сти.

По́т'ім [ја ста́ла] одови́ᵉц'а. Уме́р ч'олов·і́к.

— *Від чого?*

— Ті́фус буў даўно́. У от'і́ ро́ки уже́ је ті́фусу. Та ја сама́ соб·і́ жи́ᵉла, из дон'ко́ў. А сини́ᵉ ма́ју три, пожен^{і}и́ли‿си. Дро́ў ма́ју прине́сти, хл'і́ба соб·і́ ма́ју ў ц'і рок·и́ прин^{і}е́сти сама́.

Як робиться масло і бриндза. Збира́јет‿си из молока́ п·і́на фа́їно у го́рш'иᵉ та клад^{і}е́‿си ў ґиᵉле́тку. Та‿ї је бетиле́ўник таки́ї. З'і́бјет‿си та‿ї је ма́сло.

— *А бриндзу?*

— Ў молоко́ тре́ба ґл'иґ уси́пати та уᵒно́ си‿заву́рдит та си‿збира́јет та‿ї ро́бит‿си сиᵉр.

Одруження. Старост·іў шл'ут. Та‿ї ка́жет: ци л'у́биш, а ја ка́жу, шо л'у́бју. А тот ка́жет соб·і́ та пи́їдут до попа́ та там ска́жут, шо побира́јемо‿си. Та при́їдут т‿ха́т'і та дају́т јі́сти та оши́јут ис коро́миса на го́лу в·іно́к та‿ї уже́.

— *Скажіть щось про ваших батьків.*

— Та́то уме́р та‿ї ма́ма даўно́ ўме́рла. Та‿ї ја лиши́ла ў си два́цц'ік' ро́к'іў ўже ўдови́ц'а та‿ї уже́. Гру́ди бол'и́.

— *Ану розповіжте, що вас болить, на що ви слабі?*

— Та бо ја маї слаба́, бо ўже стара́. Ўже прихо́дит смерт'. Хо́чет соб·і́ стина́ти мене́, забра́ти на цви́ᵉнтар'.

— *Та де, вам ще жити!*

— Та ўже пан, с'і́мдес'ит' і ш'іст' уже́ з зло́тоў. Два ўме́рли при во́їн'і, сини́ мојі́, а ц'а зло́та так коло́тит‿си, зноў так о. А ўсе́ то ма́м·і на голов·і́ стојі́т. Та ўсе ма́је ма́ма в·ідпов·і́сти та‿ї уже́.

(Ґап'я́ Гарасинюк, 76 років)

* * *

[Касета № 3 В]

Записано в 1965 році.

Про вовка. Раз во́ўка, ja їшоў до Кирлиба́би та наїшо́ў во́ўка спjу́чи ў jим·і. Та‿ї приїшо́ў до н'е́го бли́ᵉско та‿ї вин уста́ў, схо́пиў‿си та‿ї д·ivи́ў‿си на ме́не та‿ї ja си‿напу́д·иў тро́хи jего́ та‿ї вин ут'і́к с пере́д ме́не та‿ї пишо́ў у л'іс. То́ бу́ло на по́ле. А ви́д'іў маї, во́ўк jе̂к ска́ч'е до ове́ц.

— *Та де ви виділи самі так?*

— Сами́ї ви́д'іў, на пол'іс'і ви́д'іў, пра́ўда. Та‿ї ска́ч'е до ове́ц у кош'и́ру. У кош'и́ру ска́ч'е та‿ї руба́je виўцу́, т'и́гне. Або́ к'и́гн·е ji п·íⁿд пл·іт. Руба́je або́ т'и́гн·е, ме́чеⁿ на дв·íⁿр и̯з кош'и́ри.

Вівчарство. Но, та шо хо́ч'ете бих каза́ў вам, ja бу́ду каза́ті вам про виўц'і́. Бач та je ї ч'оба́н — в·iўч'и́р', а ба́ч — то je ва́та̯. Та хо́ч'те зна́ти про бре́нд͡зу, jе̂к си пр'и́че бре́нд͡за? Бре́нд͡за си пр'и́че так: си информа́je ста́ja навеⁿсн'і́. Иду́т, даjу́т л'уд'и в·і́ⁿўц'і до ста́ji. Ко́ждиї ма́je шт'и́ри, пjит' ове́ц; дв·і, три, к'і́ўко ма́je, та‿ї дajе́ до ста́ji. Та‿ї си информа́je ста́ja: шт'и́риста, пjи́т'сот ове́ц, три́ᵉста, к'і́ўко ўже jе̂к де jе̂ки́ї тере́н je завели́киї. Та‿ї коро́ў та́кже го́н'и по два́ццi̯'т', трицц'іт' коро́ў дiї́ни́х из молоко́м. Та ўдоjи́т в·і́ⁿўц'і та‿ї коро́ви. Ві́ⁿўц'і даjу́т, на в·і́ⁿц'і си‿дajе́ бре́нд͡за на к'і́ла, на к'ілогра́миᵉ. А на коро́ви си‿м·і́р'иje; je масу́ра така́, шо доjи́т на м·і́ру та‿ї м·і́р'иjут молоко́. Та jе̂к ма́je д'е́с'ік в·ік молока́ коро́ва, то д·істajе́ ч'олов·і́к сто к'і́л бре́д͡зи.

Кляг. Та‿ї доjи́т в·і́ⁿўц'і та‿ї коро́ви, ц'і́д'и у пу́т·іну молоко́ та‿ї си́ᵉпл'ут гл'иг̯. Гл'иг̯ си‿ро́бе з ри́ᵉнд͡зи тел'и́ч'оjі або́ з jи́гн'еч'оjі. Та‿ї си́ᵉпле гл'и́г̯ та‿ї гл'иг̯ ло́виᵉт. В·ін трима́je ос п·іў годíни, к'і́лко ло́виᵉт гл'иг̯. Та‿ї пото́му в·ін бjет то молоко́ у пу́т·і́ⁿн'і. Бje jего́ чверт' годíни, ja зна́jу, пjитна́ц'ц'іт', два́ццi̯'т' м·іну́т там, к'і́л'ко тре́ба jего́ би́ᵉті. Та‿ї пото́му jего́ склада́je до ку́пи. Та‿ї в·іт'ига́je сиᵉр у ц'ідíло. Je так'і́ стрикурато́риᵉ, ц'ідíла с полотна́ та‿ї кладе́ jего́ ў ц'ідíло.

Як робиться вурда. Из д͡зеру́ то́го вари́ᵉт ву́рду. Си́ᵉпле д͡зер тот у каза́н. Је чаwунⁱи́ так'і вели́к'і у два́сто л'і́тер, у сто пјит'д·іс'и́т', у сто, у с·імд·іс'и́т', јêк то забага́то је то́го д͡зеру́. Та‿ї си́ᵉпле јего́ там та‿ї вари́ᵉт wу́рду.

— А як варить вурду?

— Ву́рду вари́ᵉт так: кладⁱе́ wого́н' п·іᵘд казано́м там. Кладⁱе́ wого́н' та‿ї м·іш'и́је. Је така́ м·і́шка до́ўга та‿ї м·іш'и́јет то молоко́, м·іш'и́је д͡зер тот, м·іш'и́је. Та‿ї уже́, јêк в·іᵘн уже́, ло́виᵉт‿си на н'ім спу́ма. Ло́виᵉт‿си така́ смета́на, спу́ма така́, но. Ло́виᵉт‿си на н'ім, уже́ ро́бит‿си. В·ін уже́ за́раз ма́је кип·і́ти, бо́јіти, јêк си ка́же по-на́шему. Ўтак си́ᵉпле ў нⁱе́го молока́. Уже́ там си́плет пјит' в·ік чи в·і́с'ім в·ік молока́ соло́ткого. Лиᵉш'и́је молоко́ соб·і́, аби́ маў до wу́рди. Та‿ї си́ᵉпле молоко́ ў тої д͡зер та‿ї м·іш'и́је јего́ да́л'і. Та‿ї уже́ јêк ма́је за́раз то кип·і́ти, маје́ в·ін кип·і́ти — каза́н, та‿ї уси́ᵉпле тогдⁱи́ у одⁱе́н горнⁱе́ц, горш'о́к д͡зеру́ квасно́го з дв·і к'і́л'і, три си́ᵉпле там у каза́н, у чаwу́н. Та‿ї то тогдⁱи́ стина́јет ту wу́рду та‿ї д͡зер. Стина́је до́бре та‿ї в·іхо́де wу́рда, так страт на дⁱе́с'іт', пјитна́ц'ц'іт' центиме́тр'іў загру́бо ў чаwун'і́. Та‿ї пото́му в·ін кладⁱе́ тро́шки, в·ітк'и́гн·е ї́го́ на б·ік, аби́ н·е зб·іга́ў, јêк си‿ка́же по-на́шему. Та‿ї вари́ᵉт јего́ там, вари́т‿си в·ін, ја зна́ју, к'і́ўко ўсе так, нⁱе ду́же бога́то — пјитна́ц'ц'іт', два́ц'ц'іт' м·іну́т вари́ᵉт. Та‿ї пото́му бере́ јего́ наб·і́к компле́кт та‿ї кладⁱе́ ў ц"ідⁱи́ло wу́рду. Та‿ї wу́рда шч'ури́ᵉт та‿ї д͡зер из нⁱе́јі, та‿ї она́ лиᵉши́т‿си wу́рда, соло́тка у́рда. Та‿ї то пото́му дају́т на л'у́ди, дају́т из̧ си́ᵉром.

— А то, що з-під урди, що робите з ним?

— То ўже д͡зер тот з-п·ід wу́рди, то ўже даје́ свин'а́м, то ўже в·ісипа́ју на дв·ір, бо то ўже н·і ма́је н·іјико́јі м·іцности́ ў со́б·і. То ўже в·іᵘбрало. Раз̧ уз'и́ў‿сиᵉр из молока́ та лиᵉши́ў‿си д͡зер, а д͡зеру́ з ўз'и́ў wу́рду та лиᵉши́ў‿си ўже д͡зер компле́кт зеле́ниї, компле́кт ч'і́стиї д͡зер. Уже вид нⁱе́го ўже н'ічо́ н·е мож роби́ті. Ш'ш'е до́бриї, коли́ св·і́жиї. В·ін св·і́жиї си‿си́ᵉпле свин'а́м. Је сви́ᵉн'і, го́н'и л'у́ди до ста́јі та дају́т свин'а́м. Або́ је так'і коро́ви, шо пјут та си́ᵉпле ў кори́ᵉто та ўна ї́де та пје соб·і

там.

Жентúця. Жентⁱúᵉцу леш'úје с тóго. Берé с тóјі ýрд·і жентⁱúᵉцу. Кладⁱéт ў мúᵉску јикýс, у ліґ'іáн та‿ї ун·ú јід'ú з д͡зерóм, тогдⁱú колú збирáјит‿си, збирáје у м·іх wýрду, у ц'ідⁱúло. Та‿ї лиᵉш'úје тојí жентⁱúц'і та кладⁱé ў ікиⁱс ліґ'іáн там, у скопéц јикúс, то по-нáшему кáжут, та‿ї дајé л'ýд'им јíсти. Јід'úт. Ч'обанú јід'úт, л'ýдⁱи, котр'í прихóд'и с‿селá — цембраш'í, јêк у нас по-нáш'ему кáжут. Тотú, шо мáјут там вúўц'і та‿ї корóви, та називáјут јіх цембраш'áми, бо оᵘнú, каж'ім, до кýпи там.

— *Як називають таких люлей, що разом?*

— Цембрáш, цембраш'í.

Бриндза. Је ї в·íᵘўц'і та‿ї корóви та рóбји докýпи брéнд͡зу. Ц'íд'и молокó докýпи, н'е, н'е особúтно. Ч'олов·íк берé соб·í брéнд͡зу. Стојíт брéнд͡за ў стáјі, сиᵉр тої сидⁱúт у ц'ідⁱú'і два днⁱи, три днⁱи. Потóму клáдⁱе јегó, је такúї камáрник је, називáје‿си, шо там лиш сúᵉри стојúт, на бóц'і там. Та там напр'úч'і сúᵉр'іў тⁱих багáто дýже та‿ї клúч'е л'удⁱúї, ідýт за брéнд͡зоў. Та‿ї берýт соб·í кóждиї, т·íл'ко маў брáти брéнд͡зи: пјúтд·іс'ит', ш'íзд·іс'ит', трúц'ц'іт' к'іл, тíўко к'іл, котрúї маў молокá. Так дóма несé т‿хáт'і, додóму, брéнд͡зу та‿ї бје. Рубáје сиᵉр тот у пýтіну та‿ї сóлиᵉт јегó та‿ї бјет. А дⁱéкотр'í је, шо дајýт јегó на машúᵉну цу в·ід мн'úса, мéл'ут тої сиᵉр та‿ї потóму бјут. Ўсе ў пýт·ін·і бје јего та‿ї сóлеᵘ јегó, к'íл'ко трéба, так на трúц'ц'іт' к'іл кладⁱé к'íл'ко — к'íлу сóли— шош к'íлу-п·ýўтора. [Касета №4, А]

Транспортація дерева на призначене місце. ... адⁱú ў л'іс прúїдⁱеме та‿ї там корч'ýгу, санч'íў. Ўтак бýли кóўпки ў мúᵉґл·і, терхáў на санч'íў, заўјúзуваў ланцáмиᵉ та‿ї в·іс на штⁱéл'у. (Не знáју, к'íл'ко кіломéтріў је: ци дéс'ік', ци пјитнáцц'ік', ци пјит', ци кúл'ко ўже је на д·істáнцу) та‿ї там роз̧тⁱéр'хувáў назáд̧, вибирáў ч'опúᵉ, адíки із ланц·íў, та‿ї кóўпки, адíки давáў на зéмн'у. Та‿ї там ужé дрýг·і л'ýдⁱе мыґл'увáлиᵉ. А ја на то ш'ш'е дáл'і ў л·іс. Так сегóдн·і ї зáўтри, ї позáўтри та кúл'ко робúў. Санч'ýґ мáје ї цапíну. Т·іпéр кладⁱé

на санч'ý балáнч'у однý, такé дⁱéрево, та‿ĭ тⁱим волтáјут. Тⁱим волтáјут, адíки ід маĭ кóпк'і велúкі. Там је ĭ по два-три л'ýдⁱе, шо самúĭ одéᵘн ч'олов·ік не б·ізýје, шоб волтáĭт·і по два-три л'ýдⁱе ĭ штⁱúри л'ýдⁱе на корч'ýгу. Та‿ĭ там, так ја казáў, заўјéзујут тó та‿ĭ везýт удолúᵉну.

— *А потому як скидаєте?*

— Јêк скидáјемо? Добјемó, адíки терхáје та‿ĭ бјемó ч'опúᵉ. Је ланц та‿ĭ ланц перем·ітујемо поᵛчерéз лóґу з однóго бóку санч'úви та‿ĭ утáк перем·ітујемо та з дрýгого бóку санч'úў. Та‿ĭ так ужé ланц там гакóм зач'іпáјемо та‿ĭ бјемó баḑкú, чопúᵉ. Сперéду та‿ĭ иззáду заўјúзујемо та‿ĭ везéмо ла лóкул дестінáт [рум. la locul destinat "на призначене м·ісце"] — там, дⁱе је ўже јêкá дістáнца. Та‿ĭ там прихóд·імо ла лóкул тот, дⁱе мáјемо роз̧тⁱéрхуваті. Та мáјемо цап·íну та‿ĭ берéмо тотú ч'опú — в·іт'игáјемо та‿ĭ там лиш ужé одⁱúᵉн ч'олов·ік истрýч'е на долéну ис санч'íўа. А оттáк.

Як рубається та оброблюється дерево в лісі. Ідⁱé ч'олов·ік у л·іс та‿ĭ ўже дúвитси, јикóјі смерéки ĭму трáба, ци тоўстóјі, ци грýбоји. Јêк грыба смерéка, та берýт двóје л'ýдⁱе та пúᵉл'ут пиᵉлóў, а јêк тонкá такá, та рубáјут сокúᵉроў. Рубáјут смерéку, јêк тоўстá, та пúл'ут два л'ýдⁱе, а јêк тонкá — та сокúᵉроᵛў.

Та‿ĭ берýт та виттáк смерéка ўпáдⁱе на зéмн'у та јі оḑчéшујут та‿ĭ оḑкурýјут. Та‿ĭ јêк је нечесáр, та виробјúјут під кринд͡ж' тотú сýч'и, виробјúјут, а јêк н'і — та‿ĭ крúнд͡ж'е лиᵉш'úјут. Та‿ĭ јêк је нечесáр, је так'í нечесáр, шо терéбјат, је так'í нечесáр, шо н·і терéбит. Но ĭ то сýч'и, адíки зм·íне та‿ĭ до гýри. А је так'í терéн·і, шо лишúјут так, пиᵉлóў лиш обчéше смерéку, поᵛоḑкурýје та‿ĭ леш'úје т·і крúнд͡же та‿ĭ нахóд'ит там. Та‿ĭ утáк ужé прихóд'и, адíки та вид дрýг'і л'ýдⁱе, прихóд'и та ўсе так'í ўраĭкувáĭте згóду. І спл'ú та сид'áт, та берýт та гóн'и ўдолúᵉну та‿ĭ уже терхáјут на санч'íў, ла лóкул. Отáк.

Сорти дерев. — *Які дерева находятся тут у ваших лісах?*

— Зна́ji-сме, шо смере́ка та з мол'і смере́ка. Та‿ї бук суда́, але́ нахо́дит‿с·а маї дес у бро́д'і. Буч'і́на, jели́ᵉц'а, в·і́л'ха, бере́за, таке́ шош у нас тут.

Сорти овочів. — *Які овочі ростуть у вашій околиці?*

— Мали́ᵉни, а́финⁱи, гриби́ᵉ. Мали́ᵉн·і росту́т таке́ маї у зга́рах, у зру́бах, там де уруба́лиᵉ л·іси́ᵉ. Та‿ї ута́к на дру́гиї рӱк, на тре́тиї рӱк та уже́ так росту́т мали́ᵉни. У л·ісо́х, аді́ки дⁱе л·іс н·і je ру́бан·і, там мали́ᵉни н·і росту́т. Лиш там je, дⁱе ў пл'а́цу оⁱде́н о́б̯шл'ах, там уже́ їде мали́ᵉна.

А а́финⁱи je так на по́ле, так на ізла́зах, а́финⁱи.

— *А чим збирають афини?*

— А́фини рука́миᵉ збира́jут. Рука́миᵉ. Je однⁱи́ л'у́дⁱе, шо ма́jут так'і́ греб·ін'ки́ᵉ, маї ж'інки́, шо збира́jут, та‿ї рука́миᵉ... Така́ коро́почка je зробле́на, наби́т'і так'і́ цви́ки та‿ї одⁱе́н така́ на пjитна́цц'іт' центиме́тру задо́ўга, на де́с'ік' заширо́ка та‿ї тⁱим избира́jут. Так'і́ наби́т'і цви́ки та‿ї ни́ми то с'и́гнут. А́фініле, аді́ки а́фники, jи́годⁱи — та збира́jут рука́миᵉ, je jи́год·і та́кже.

— *Але відай невільно збирати афини?*

— А́фини? Там соко́т'и т'і, маї але́с [рум. mai ales "особливо"] соко́т'и т'і, аді́ки падура́р'е [рум. adică pădurarii "тобто лісники"]. Онⁱи́ ка́жут, шо ото́, ja нⁱе зна́jу, шо ўнⁱи, бо ja там нⁱе ходи́ў, ў це ja нⁱе ходи́ў... ja нⁱе зна́jу, ч'ого́ ... шо це нⁱе во́л'но гиї ци́ᵉм збира́ті. Je маї би́рше рука́миᵉ, та позво́л'ат. А je гоᵘди та збира́jут рука́миᵉ. Je гӱд, маї потро́ху, je маї би́рше а́фин та мали́ᵉн у нас.

А гриби́ зноў так же je попи́д̯ сме́реч'и. ...

— *А ведмеді є у ваших лісах?*

— Je вид jико́jіс неате́нціjі, аїбо́ jико́jіс', мо́же... ус'и́ко трафjи́jет‿си. Je шо таки́ї, шо ч'олов·і́ка мо́же ї уби́ті ў л·і́с'і та‿ї там ... або́ на ко́н'і мо́же приїти́ дру́г'і коўбул·і́, хто зби́ті, неате́нціjу, на́в·іт' нажене́ ўдоли́ᵉну. Мо́же ўби́ті ко́троі і ко́н'і ї ч'олов·і́ка. Та je ўс'и́киї каз трафjи́jет‿с·а. А це маї ра́ре [< рум. mai rar 'рідше'], зна́jетⁱе, ра́ре.

Хата. — *Як ви робите хату?*

— Jêк хóч'е роби́ті хáту ч'олов·ік та ĭдет, пéршиĭ раз̧ клад^{і}é фудамéнт, адíки берé кáм·ін' та ĭд^{і}е, д·е ўже нахóд·іт, ци ў потокáх нахóд·іт. Т·іпéр не пускáјут ужé, у потокáх н·і пускáјут, трéба мáті др'епт адíки [рум. drept adică "тобто право, дозвіл"). Та ў л·íс'і, там д·е је ведмéд'і, там тáкже н·і пускáјут, лиш х·ібá зі зáду свóго. Та ĭд^{і}éте, там налагож'и́је кам·ін'е ул'íт'і. Та‿ĭ д^{і}е н·і дóбре привéз̧ті јемý карýцоў, та лиш'и́је на зи́^{е}му. Налагож'и́је ў горáх та лиш'и́је на зи́^{е}му. Та ĭд^{і}е там сан'ми́^{е} узим·í та‿ĭ тогд^{і}и́ привóзе т‿хáт'і. Настáроjіт та‿ĭ навесн'í клад^{і}é фудамéнт од^{і}éн та‿ĭ виттáк тот фудамéнт поклáде та‿ĭ, адíки ци мáје ўже д^{і}éриво ўк'и́те, ци ĭде рубáті. Та ĭд^{і}е ў л·іс, так jêк ја казáў, смерéку рубáје та‿ĭ...

— *А потому що робить?*

— Ади́, смерéку рубáје, везé т‿хáт'і та‿ĭ берé та т^{і}éше д^{і}éри^{е}во. Д^{і}éри^{е}во ўт^{і}éше, берé, та‿ĭ ч'олов·ік, ци ўже јиґ' знáје сам клáсті — сам клад·éт та маĭстрýје хáту, а jêк н'і — то наĭмáјет дрýгих л'уд^{і}и́ĭ соб·í, мáĭстра, котри́ĭ је мáĭстру каліфікáт [рум. maistru calificat "кваліфікований майстер"]. Та клад^{і}é хáту, клад^{і}é у стрýп, клад^{і}é би́рн'і, ужé к'í^{и}л'ко кáмер'іў рóбе, jêкá зави^{е}лéка. Рóбе тоти́, к'íўко кáмер'іў рóбе, клад^{і}é д‿гóрі до ст^{і}ели́^{е}ни. Ўтак клад^{і}е ст^{і}éл'у ўверхý, јикý хóч'е ст^{і}éл'у: ци з̧ т^{і}éртиц' клад^{і}é ст^{і}éл'у, ци з верш'ік'íў, ужé јикý мáјет посіб·ілітáт'у вин. Та‿ĭ утáк вин, jêк поўбирáје в·íтти драни́ц' маĭ т·іпéр. Даўнó побивáли драни́ц'ами так'í ўс'і...ін д͡женерáл, а т·іпéр ун^{і}и́ побивáјут ужé ĭ бл'и́хоў. Та‿ĭ ту хатý вин сконструјýјі, jêкý мáје запут'éр'у...

Клад^{і}é, знáјет^{і}е, клад^{і}é кызли́^{е}. Берé тоти́, адíки клад^{і}é ц·у у стрýпы, а ўтак клад^{і}é кызли́^{е}.

— *А що то ўструп?*

— Адíки із̧ ск'ін. Клад^{і}é к'ізли́ видтáк, jêк бо ўже ск'ін'і закíнчује до стели́^{е}н'і. Ўтак клад^{і}é к'ізли́^{е}, а ўтак латкýје, а ўтак ужé побивáје ци бл'и́хоў, ци (т·іпéр маĭ поби́^{е}то одн'^{і}é бл'и́хоў, а одн'^{і}é дран^{і}и́ц'ами). Та‿ĭ ати́та. Та‿ĭ утáк берé та ужé при́бје ўже бл'и́хоў та‿ĭ утáк ужé вин доробји́је

ўсередⁱи́н′і.

Кладе́ т·іпе́р пидло́гу, ма́ст·і, аді́ки л′іску́је напе́ред, вита́к ма́ст′е, а ўтак пуцу́је. Та‿ї ута́к, јêк кладⁱе́ пидло́ги та‿ї уже́ пома́лу доробји́је да́л′і. Ўже купу́је соб·і́ мо́б·ілу ў ха́т′і, купу́је, аді́ки це ... зе́стреᵘ у ха́т′і кладⁱе́т.

— *А скільки робить камер* (кімнат)?

— Ну, так ка́мери, хто хо́че кла́сті, јêку́ ма́је путⁱе́ре, хто хо́че кла́сті јêку́ завели́ᵉку. Хто і три ка́мері, і дв·і ка́мері, і пјит′ ка́мер′иў. Ка́жут ха́та вели́ᵉка, це је ку́хн′а, а це је кол·ідо́р, аді́ки хоро́ми, по-старов·і́цки назива́ло‿с·а хоро́ми, а т·іпе́р хот′ кол·ідо́ри.

Хоро́ми, на то је одна́ ха́та, ўтак је дру́га ха́та, а ўтак је кліт′ та‿ї так кла́де, к′іл′ко хо́ч′е кла́сті.

Хлів. — *А як щодо хліва, як ви робите хлів?*

— Та́кже ро́бе. Бере́ та кладⁱе́ та́кже ї ко́л′ко кладⁱе́ фудаме́нт. С кам·і́н′а кладⁱе́ му́ри. Кладⁱе́ му́ри з̯ кам·і́н′а та‿ї витта́к кладⁱе́т, аді́ки да́л′і би́рн′і на тот мур, уже́ јêку завели́ᵉку хо́ч′е кла́сті, за посіб·іліта́т·е, јеки́ї завели́киї ґазда́ буў. Јêк хо́ч′е кла́сті маї би́рше коро́ў, та кладⁱе́ маї би́ршу ста́їн′у, а јêк маї ме́нше коро́ў, та тре́ба маї ме́шу ста́їн′у. Та‿ї та́к је, кладⁱе́ дⁱе́реᵘво у ск′і́н·і. Та‿ї ута́к кладⁱе́ стⁱе́л′у, а ўта́к кладⁱе́т кизли́, витта́к кладⁱе́т латки́, та‿ї ута́к побива́јет драни́ц′ами.

Та‿ї ута́к уже́ доро́бе, ўже кладⁱе́ пидло́гиᵉ ўсереди́н′і, та‿ї ута́к уже́ јêк зро́бе с′і́но та‿ї ме́ч′е с′і́но ў пит. Дл′а худо́би ро́бе штр′іба́н′е ўсередⁱи́н′і. Там кладⁱе́т, аді́ки бје ји́сла, кладⁱе́ драбиᵉн′и́ до с′і́на. Драбиᵉн′и́, ји́сла та‿ї штр′іба́н′е. Це ўже так је. Та‿ї царки́ до тел′и́т, до тінⁱер′е́ту. Ца́рок до тел′и́т. А штр′іба́н′е — то је так′і́, аби́ н·і би́ло одно́ дру́гого, зна́јетⁱе, діспарціту́ри перекладáје.

Віз та його частини. Коле́са. Коли́ хо́ч′еш зроби́ті, та даје́ш пе́рш′і раз до одно́го ротар′а́. Ро́бе, ї́де до′дно́го ротар′а́ та‿ї наїма́је ч′олов·і́ка, би ти м·ін′і зроби́ў дⁱе́рево, компле́кт ус′о́: кол′і́с′і, аді́ки це на о́с′і д′ішт′і́р′ ус·и́ї-ус·и́ї у ротар′а́. Вин це тоб·і́ ус′о́ гет изро́бе рота́р′, шо тре́ба, потр′і́бно до кол′і́с′і до фи́ри, вид руки́ ротаре́воји. Т·іпе́р вин,

jêк це ўже зрóбе ротáр' ус'ó, та вин везé до кóвач'а.

Та‿ĭ у кóвач'а ўже так кóвач' кујé ĭму кол'íс'і. Ўже купýје вин óс'і до кол'íс'іў ўже ў маґазúн'і. Та купýје óс'і та‿ĭ ужé вин це дајéт. Ци кóвач' кладⁱé ўже јімý це — ус·úĭ шúн'и, ци вин дајé матріјáл. Це ўже jêк вин пакáјет‿с·а ш‿ч'олов·íком, jêк ўсе хóч'е ч'олов·íк.

Кóлесо jêк однó, а jêк багáто маĭ — то кол'íс'і. Кóлеᵘсо, снⁱúц'і. Снⁱúц'і је тотó, шо тримáјі дⁱúш'іл'. Дⁱúш'іл', кл'упак'ú, калúᵉворот' (т·іпéр кáжет‿си пер'інóк).

— А на то як кажуть, що на середині?

— То сéрце та‿ĭ дáл'і то, шо дајé межú кóн'і — то дⁱúш'іл' та‿ĭ мáје кы͡ⁱш. Кы͡ⁱш в·ід тⁱéртиц. Та‿ĭ із-зáду. Та вин кладⁱé такúĭ фунд из бок'íў уздóўж маĭ дóўг'і, а ўпóперек маĭ коротⁱéн'к'і так'í. Кл'упак·ú из дⁱéрева та ўкóван'е ўже зел'ізне повéр тóго. У кл'упáці там трéба свóр'ін'.

Заколéсник — тотó је шр'ýба, там ужé ĭде на óс'і, а ў кл'упáк то ўже је там свóр'ін', шо ĭде крис кл'упáк та‿ĭ крис сéрце, а ў крајý шрýби. У кóждиĭ мáје штⁱúри шрýб·і, кóжде кóлесо. Та‿ĭ то мáје бýкшу, мáје спúᵉц·і та‿ĭ раф мáје, та‿ĭ мáје ці обруч'í, адíки бýкш'а мáје обруч'í (голóўка мáје штⁱúри обруч'í): два маĭ вýск'і, а два шиᵉрóк'і, а то, шо наўкрýх кóлеса, а це ш'о наукрýх кóлеса — це раф, цес ужé повéр'хи раф, шúᵉна.

Бýкш'а сидⁱú у голóўці, а спúці кладⁱé‿си у голóўку, т·іпéр чолан'é тáкже.

— Що ви надягаєте на голову коня?

— На це кáжут капéĭстр'е, адíки т·іпéр шóру. Це на плéч'ах си‿кáже грунúц'а, а з-зáду кáже падýтки, а шо т'úгне — вóрч'ік та‿ĭ штр'íкиᵉ.

— А чим гоните?

— Бат'ýшку та‿ĭ ў рот кладⁱéмо зóбала зел'ізн'і конⁱéвиᵉ. Бат'ýшка шкы́р'ана, бук из дⁱéрева — пýж'но.

Кóрси (тип коротких саней). Кóрси так изрóблен'і изнóў из дⁱéрева. Је кóрси, виттáк је копúл'і та‿ĭ насáдⁱи. Та‿ĭ вин [коваль] це ўкујé ўже, зноў кладⁱé ззúподу на кóрси,

кладʲе́ шúн'і, раф сказáті, та͡ї извéр'хи зноў покладе́ шт·íци, та͡ї извéр'хи зноў кує́т, адíки кладе́ такúї одʲе́н блат широ́киї, та͡ї уже́ на то кладʲе́ п·ірінóк, адíки калúᵉворот', та͡ї кладʲе́ кар'íґ'і — це до вóрч'іка би мáло, та͡ї дʲúшел', та͡ї уже́ ў то ўпр'игáје кóн'і.

А з л·íса х'ібá лиш вóз'и так, уже́ рýдоў вóз'ме, так пóволокм дʲе́рево. А ўже у л·íс'і, ўже ул·іт'і н·і ґдут карýцоў.

— *А з ліса як возите?*

— Та берéте та так јêк кы͡ін'ми͡е та͡ї је рýда такá, дúшел' адíки, та͡ї там је, берéт та је штíл'вáга зел'ízна ал'бó ї дериўjенá. Ўже јêк хóч'е маї дýшшу — та је зел'ízна штíл'вáга та͡ї берéш та͡ї је ч'офлúᵉнки та͡ї перевᵉзéш до кóпка, тýїкиᵉ вúдаш.

Сани. Та ґдʲе, јêк хóч'е ч'олов·íк робúти сáнʲи, та ґде матр'ијáл шукáти ў л'іс'і. Хóч'е, би маї ал'éс [< рум. mai ales "головним чином, особливо"], та тýїки так у нас з буч'ín'ê, бо с͡смерéки — це ўже слаб·í. Це з буч'ín'ê там та͡ї шукáје, та јêк находʲе ис кóрен'а — с кóрен'а і н·е находе такúї бук кривúї, шобú бýли на кóрси. Та͡ї вин то рубáје та͡ї хóч'е так'í, ч'и хóч'е робúᵉті т·ípép с͡сирóго — рóбе с͡сирóго, а јêк н'і ...

[Касета №4 В]

— *Продовжуйте далі говорити про* ***сани.***

— Но, та ја бýду казáті два рáзи однó? Зач'інáју долобáті насáдʲи на копúᵉл'и, дл'а копúᵉл'а. Та͡ї в·íᵘдолобају насáдʲи фáїно та͡ї складáје, набивáје насáдʲи на копúᵉл'и. Та͡ї колú набúў т'і три насáдʲи на копúᵉл'и, та͡ї ја ўже змонтáў сáни. Уже́ мáју сáни. Та͡ї тогдʲúй бéру та͡ї завéрт'ују. Та͡ї завéрч'ују т·ípép свéрдликом копúᵉл'и у кóрсах, а потóму завéрч'ују і ў насáдах. Рóбју дʲиркú та͡ї бју ч'ípк'ú дереўjин'í, абú тотó си н·е росходʲúᵉло. Та потóму рóбју кы͡ін до н·ійх. Клáду напéред'і штил'вáгу на кóрсах, дʲе мáјет стојúᵉті дʲéшіл' та͡ї дʲе мáјет стојúᵉті гакú, котр'í мáјут си͡зач'ipáти вóрч'ік'і дл'а кóн'іў.

Та͡ї потóму рóбју кы͡ін. Кы͡ін усé рóбју, штʲúри драбинар'í рóбју так'í, два драбинар'í. Шукáју так'í, ја знáју, кру-

гл′еки́, шчо з бере́зи або́ з бу́ка, гиᵉмбл′у́ју јіх та‿ї пото́му долоба́ју јіх на, к′іл′ко там, по на штⁱи́ри, пјит′ цих ш′ч·іпо́к, шо ја ма́ју зби́ті кы͡ⁱш. Та‿ї в·іᵘдолоба́ў та ви́ⁱробиў шч′іпки́ т′і, та‿ї ізби́ў кы͡ⁱш, та‿ї покла́ў криж′іўнⁱи́ц′і, назива́јут‿си. Виробји́ју криж′іўнⁱи́ц′і на н′і, зно́ву бу́ков·і або березо́в·і та‿ї скла́ў кы͡ⁱш. Та‿ї т·іпе́р′ м·ін′і тре́ба ш′ш′е до то́го кош′а́ тⁱе́ртіц′і.

Тⁱе́ртіц′і — то тон′е́нк′і ду́же си‿згимбл′у́јут. Та‿ї ја ви́р′імбл′ува́ў тⁱе́ртіц·і та‿ї приᵉби́ў ўсередⁱи́ні тⁱе́ртиⁱц′і до кош′а́ та‿ї уже́ кы͡ⁱш гото́виї. Та‿ї покла́ў кᵘ͡ыш на са́ніᵘ та‿ї то ўже везу́ са́ні т·іпе́р до ко́вач′а. То ўже ко́вач вје́же, кладⁱе́ шт·і́ци там јім, вје́же зе́споᵘду, кладⁱе́ шт·і́ци на ко́рси та‿ї на наса́ди изе́споᵘду, та‿ї шт·і́ци кладⁱе́ дл′а́ кош′а́ там. В·ін уже́ вји́же, то ко́вач′ уже́ вји́же т·іпе́р.

Та‿ї ко́вач′ то завјиза́ў та‿ї дⁱи́ш′іл′, јак прикла́ў дⁱи́ш′іл′ там, запасува́ў усе́, ў пере́днії наса́д задолоба́ў та‿ї на штіл′ва́з′і спере́ду стојі́т. Та‿ї ко́вач′ дⁱи́ш′іл′ закова́ў спере́ду, покла́ў там јаку́с зако́ву дл′а наши́л′ник′іў дл′а ко́н′іў. Кладу́т наши́л′ник′іᵘ, де запр′ага́јут ко́н′і. Та‿ї оце́ ц′іла́ пора́да с‿сан′ми́. Са́ни гото́в·і. Але́ то з ро́та до́бре говори́ті, ле́хко, а тут до́кі зро́бит ч′олов·і́к са́ни, то коᵘшту́је ґре́їц′ір′і та‿ї ч′ис.

Будка. Даўно́ ў нас покрива́ли, то назива́је‿си бу́д̯ка. Та роби́ли с пру́т′а. То так′і, ја зна́ју, л′іски́ їк′іс збира́ли. Но, туда́ то роби́ли, ко́ло нас то н·іма́ цејі́... цејі́. У го́рах то не роби́ли ц′і буд̯ки́, але́, но, то з̯ нује́ліў, з ве́рб·іў онⁱи́ роби́ли ц′і буд̯ки́. То ўкрива́ў вори́ᵉн′оў зве́рхи ї ўкри́ли воре́н′им одни́м бо́ком і дру́гим та‿ї уже́ бу́д̯ка ўкри́ᵉта.

Пліт. Т·іпе́р руба́ју смере́ку на оплᵘ͡іт. Јêк ја хо́ч′у закла́сті с′і́но ў ст′іг̯ на по́ле, то ја їду у л·іс та руба́ју смере́ку та м·і́р′ију ш′іск′ топори́ш′ч′іў ко́ўб̯ка та руба́ју, коᵘру́ју ко́ўб̯ка, ко́л′у јего́ на ш′іст′ а́л′бо на в·і́с′ім, а мо́же ї на дⁱе́с′іт′ вори́ᵉн — то си‿назива́је вори́ᵉн′и. Так шо ја з одно́го ко́б̯ка ро́бју в·і́с′ім вори́ᵉн′, де́с′іт′, шіс′т′, јак јеки́ї ко́ўбок завели́киї. Та‿ї ко́л′у кли́ᵉном та‿ї до́ўбн′оў, та‿ї ко́л′у вори́ᵉн′и то.

Та‿ї витта́к руба́ју к′ᵘ͡іл′и у л·і́с′і та‿ї тⁱе́шу к′ᵘ͡іл′и, коᵘ-

ру́ју на шт^{і}и́ри па́си ки͡ї̆ў. Та‿ї т^{і}е́шу јего́ та‿ї приво́жу то к'і́л'и до то́го вори́^{е}н'а до с'і́на, там до стога́. Та‿ї іду́ маї у л·іс та р'і́жу смере́ку та ч'е́мшу су́ч'а. Котра́ смере́ка фа́їна, та ч'е́мшу су́ч'а.

Кла́ду ва́тру та ро́бју гужви́^{е}, бо ја, јêк зак'інч'іў закладу́ о́пл·^{ў}іт, бо ја бју два коли́^{е}. Та шо покла́ду на к·іў? — кла́ду гужву́. А гужву́ з̧ ч'о́го ро́бју? — з̧ су́ч'а из̧ смере́к'іў. Пе́ч'у то су́ч'е, кла́ду ва́тру та‿ї пе́ч'у їго́, че́мшу су́ч'е фа́їно та‿ї кла́ду јего́ та‿ї у^{о}но́ си‿пра́жи^{е}т та‿ї пото́му ја ро́бју гужви́^{е}. Тре́ба м·ін'і на пјит' пр'исе́л — тре́ба пјит' гуже́ў, бо с'і́но ўс'і́гди си‿заклада́је з̧ пјит' пр'исе́л, аби́ коро́ва н·і могла́ дос'ага́ті јі́сті с'і́но почере́з опл·^{ў}і́т, то си‿ро́бе з̧ пјит' пр'исе́л, шо си‿заклада́је опл·^{ў}і́т.

Ґражда. У нас узим·і коро́ви сид'е́т у ґражд'і, а одн'і л'у́д^{і}е ма́јут јикі́с колешн'і, у кола̋шн'і маї д^{і}е́рж'и, а ў дн^{і}и́^{е}ну јід'и́т коло́ опло́та. Коро́ви^{е} на двўр пуска́јут. Коле́шн'и д^{і}ес прибудо́вана до ґра́жди або до ха́ти. А ґра́жда је окро́ме, так јêк ха́та.

— *Можете сказати, як будується ґражда?*

— Та ґра́жда так же так. Клад^{і}е́т‿си д^{і}е́рево, т^{і}е́ши^{е}т‿си, ш'ш'е клад^{і}е́т‿си ї мур тро́х'и та‿ї клад^{і}е́т‿си шт^{і}и́ри ск'ін'і. Та‿ї ми лиш там шош перелож'и́јем ў н'ім та‿ї клад^{і}е́ јіму́ сволок·и́^{е}. Искла́ў устру́п, зроби́ў устру́п, покла́ў сволок·и́^{е} та‿ї клад^{і}е́т к'ізли́, латку́је та‿ї побива́је. Та‿ї пўд̧ нам·і́тује або́ ўкрива́је те́рт^{і}иц'ами^{е}, або́ їки́мос ..., ко́лет д^{і}е́рево кру́гле та клад^{і}е́т пўд̧, бо там прихо́д^{і}е ў по^{у}ду́ с'і́но. А ў серед^{і}и́н'і клад^{і}е́ пи^{і}дло́гу. Бје пи^{і}дло́гу на два бо́ки, бо сел'и́је худо́бу з одно́го бо́ку та‿ї из дру́гого — на два бо́ки. На середи́н'і је таки́ї жо́л^{ў}іб̧. Клад^{і}е́ так'і два о́флеси ши^{е}ро́к'і та ро́бит жо́лўб̧. А коло́ ск'ін там ро́бе ји́^{е}сла. Зроби́ў ји́сла та‿ї клад^{і}е́т, де́котр'і л'у́ди^{е} кладу́т, ро́бји ї драби^{е}н'и́, д^{і}е вер јисе́л, до ск'іни́ привји́зује, д^{і}е клад^{і}е́ јім с'і́на за драби́^{е}ну.

Міст, мосток. Но та м·^{ў}іст, усе́ руба́ју д^{і}е́рево, ве́зу, т^{і}е́шу та‿ї ро́бју соб·і м·^{ў}іст. Кла́ду дв·і каши́цци, зро́бју кашич'к'и́. На каши́ц'і кла́ду сволоки́, шт^{і}и́ри або́ пјит' своло-

к'íў. Та‿ĭ видта́к т^{і}éшу маĭ тонк'é д^{і}éрево; т^{і}éшу на два бóки абó на од^{і}éн б^{ў}ік, а з дрýгого бóку лиш зарýбл'у на сволокáх та‿ĭ клáду соб·í мостóк.

— Але й копаєте?

— Та ја закóпују тотó лиш каши́^{е}ц'у, к'íўко м·ін'í трé^{а}ба. Закóпују јегó ў серед^{і}и́ну каши́^{е}ц'і, а потóму звéрха на каши́^{е}ц'і клáду сволоки́, а на сволоки́ клáду ўже пўд.

(Жéкало Петро, 66 років)

* * *

[Касета №4 В]

Записано в 1965 році.

Як пекти хліб. Хл·іб так ми пекли́^{е} по-дáвному. Маĭ у нас даўнó пекли́^{е} и́^{е}нак, а т·іпéр ужé маĭ и́нак, знáјет^{і}е. Даўнó пекли́ б^{у}и́лше малáĭ, так јêк ми т·іпéр називáјемо. А ми усé казáли за то, шо хл·іб из муку́ кукурýдцз'ину. Так с'íјіли муку́ у таки́ĭ лед'áн та‿ĭ поклáли вóду, аби́ бóјіла. Та ўсе клáли там ш'і спáру барабýл'. Молóли так у маши́н'і абó так п·іхáли дýже та‿ĭ клáли ў тот окр^{ў}и́п, таки́ĭ шо бóјі, водá такá, шо бóјі. Та‿ĭ то ми м·іси́ли докýпи та‿ĭ то стоји́ло так год^{і}и́^{е}ну-дв·і. Та‿ĭ потóму клáли ў бл'и́ху та‿ĭ роби́^{е}ли такиĭ..., то називáли хл·іб, алé то маĭ даўнó, по-старов·íцки. Т·іпéр ужé ми це н·і рóбимо.

Т·іпéр рóбимо так: ми би́рше се рóбимо из муку́ пшен^{і}и́^{е}шну, н'і з кукурýд͡з'ину. С кукурýд͡з'иноjі јêк рóбимо та так рóбимо, кáжемо, шо то малáĭ. Клад^{і}емó молокó, би бóјіло, н'і вóду. Та‿ĭ клад^{і}емó там двóје-трóје јіјéц та‿ĭ трóшки цýґру. Та‿ĭ рóбимо то, ли^{е}ш м·іш'и́јемо та‿ĭ клад^{і}емó так'í тогд^{і}и́ раздва ў бл'и́ху та‿ĭ то си‿печ'é. Н·і тримáјемо јегó дв·і-три годи́н'і, би оно ки́^{е}сло, знáјет^{і}е. Та це називáјемо малáĭ. А хл·іб цес јêк рóбимо, ўсе так с'íјімо ў лед'áн муку́ та‿ĭ рóбимо з др'íж'ж'у. Та‿ĭ клад^{і}емó, би ки^{е}с та‿ĭ рóбимо хл·іб, так јêк...

— Але у вас муки немає.

— Тут н·імá. Привóзимо. М·ін'и́јемо. Рóбимо контрáк на шош и́нче: на барабýл'і, на с'íно, на и́нче, а у^{о}н^{і}и́ нам дајýт, на молокó. Дýже вели́киї контрáк і мáјемо на молокó, на маржи́^{е}ну, на јéгн'іта, на так'í молод'í т·інер'éт — маржи́^{е}ни. А ўни тотó нам дајýт зéрно.

Маї к'иж̯ко ў нас тут за пшен^{і}и́^{е}цу, н·імáје. Ми тут н·і д'істајемó ў сéлах мукý пшен^{і}и́шну, лиш ідемó ў м·íсто та купýїмо. А кукурýд͡зину нам привóз'ут тут на контрáк. Ми дајемó јім и́^{е}нч'у, а ўни принóс'и нам тут у селó зéрна, к'íл'ко хóч'емо.

Студенець. А студе^{и}н^{і}éц так рóбимо. Ох, бере^{и}мó, так'í оббирáјемо мн'и́со так'é, мн'іке́ оббирáјемо. Маї би́рше лиш леш'и́јемо кóст'і. Та‿ї кóст'і тот^{і}и́ фáїно ми́јемо та‿ї кладемó варимó [варити] та ўтак аби́ то си‿вари́^{е}ло повóли^{е}, так аби́ н·і дýже стрáшно. Та‿ї видт̯áк, јêк то си‿ўввари́^{е}т, та‿ї шош і је мн'и́са, леш'и́јемо ї мн'и́са, алé н'і так дýже багáто мн'икóго. Та‿ї утáк клад^{і}емó та‿ї то застивáје та‿ї рóбимо студе^{и}н^{і}éц.

Суп. Та‿ї утáк клад^{і}емó абó барабýл' трóшки, абó макарóн·іў та‿ї такý ўс'и́ку зáкришку: петрýшку, мóркву, цибýл'і та‿ї це кáжемо, шо зýпа. А јêк н·і клад^{і}емó мн'и́со, лиш клад^{і}емó так абó токáну, абó шо та‿ї барабýл'і та‿ї так, каж'íм, так'íї зарзавáт, то називáјемо борш'.

Зáкришку с'ічемó, др^{і}и́но так та‿ї клад^{і}емó так ул'íт'і. А ї ўзим·í маї консервáјемо, рóбимо так: с'ічемó цибýл'у та‿ї петрýшку докýпи та‿ї клад^{і}емó так у боркáн, та‿ї сóли та‿ї то так стојíт.

Вареники. Та з мук'и́ луксóвоји або маї мóжна роби́ті ї з дрýгоји, н'і так'í з̯ стáршоји кл'áси, м·іси́ті так к'íсто с'íмпле такé та‿ї утáк клад^{і}емó брéнд͡зи абó марм·ілáду, абó гарвý áбо хот' шо. Та‿ї утáк затіскáјімо та‿ї клад^{і}емó ў окр^{ў}ы́п. Јêк окр^{ў}ы́п бóје, та‿ї вари^{е}мó, вибирáјемо.

— Як ви знаєте, коли треба вибирати вареники з окропу?

— Так, ми так н·е рóбимо акурáт за д͡зиґáриком, алé так у двáц'ц'ік' м·інýт, д^{і}еколи́ ўн^{і}и ўстајýт звéр'хи на вод'í.

— Ви кажете: "...окріп, як бої чи кипить?"

— Окрўы́п јêк бо́јі, та тогдⁱи́ кладⁱемо́. Ров·ітки ка́жут, шо к'іпи́ᵉт, але ми н·і ка́жемо, шо к'іпи́ᵉт.

Робота в господарстві. Оку́таје, зваре́ јісті ї пе́ршиї раз хто ро́бе курице́нiју, застⁱе́л'ује лу́шко, зам·іта́је ха́ту. Так јêк у нас сидⁱимо́, дојімо́ коро́ви, нⁱисемо́ молоко́, таке́ ми ро́бимо ўс'о на двор'і. Кладⁱемо́ ўгоро́ди або́ јêк с'іно прихо́дⁱе роби́ᵉті, або́... к'іᵘл'ко робо́ти је, шо н·і зна́ш, јêк каза́ті.

Грядки. Ну так'і, ма́јемо так'і рускал·і. Пе́ршиї раз копа́јемо, ўтак беремо́ грабл'і та то шкоро́д·імо так ри́ўно та‿ї ута́к ро́бимо так'і шанц'і, ро́бимо гр'идки́, та‿ї сі́јемо мо́ркву, петру́шку, све́клу, шош таке́. А не зна́јемо, шо таке́ ў нас си не ро́ді.

Квашена капуста. *— А на зиму що ви готуєте?*

— Капу́сту. На зи́ᵉму вибира́јемо та‿ї кладⁱемо́. Ма́јемо пиўниц'і та‿ї кладⁱемо́ ў пи́ўницу.

Ма́јемо так'і вели́к'і боч'ки́, ми назива́јемо пол·ібич'ок та‿ї там ква́сиᵉмо. Пе́ршиї раз руба́јемо, та‿ї витта́к ч'істиⁱмо. То лиш леш'и́јемо, котре́ таке́ до́бре, ч'і́сте. Та‿ї видта́к ми́јемо фа́їно та‿ї наклада́јемо там, та‿ї си́ᵉплемо окрўы́п, аби́ бо́јі, та кладⁱемо́ сил'.

— А чим придавлюєте?

— Пра́ўда, кладемо́ таки́ї круг та‿ї ка́м·ін' таки́ї вели́киї, бо би ўна н·і става́ла мн'ика́ така́.

— Звідки маєте капусту?

— Усе́ купу́јемо та‿ї ч'і́стимо јіх так, ми́ᵉјимо та ўсе кладⁱемо́ ўтак у бо́ч'ку та‿ї водо́ў насипа́јемо з си́л'уў та‿ї изве́рхи ўкрива́јемо. Кладⁱемо́ таку́ до́ш'ку, кру́г таки́ї та‿ї ка́мін' к'ешки́ї таки́ї, би то бу́ло навале́не.

Як садити капусту. Ми сі́јімо навесн'і пе́ршиї раз, на́коли зима́ ги́ᵉнет, ш'ш'і так'і сту́д'ін', јік с'і́јемо. Та‿ї т·іпе́р, у оце́с ч'ис, је така́ роса́да. Та‿ї т·іпе́р беремо́ та замика́јемо та‿ї кладⁱемо́ јі ў дру́гиї бᵘик. Та‿ї уᵒна́ витта́к ростⁱе́ᵃ. Тре́ба јі сапа́ті два ра́зи та‿ї ўосенⁱи́ руба́јемо.

Як садити бараболю. Барабу́л′і навесн′і́. Оремо́ та‿ї витта́к ро́бимо так′і́ шанц′і́ та‿ї кладіємо́ там барабу́л′і та‿ї гн′ї́л та‿ї загр′іба́ємо. Та витта́к, jе̂к схо́д′и ўже, jе̂к уже́ так′і́ маї́ вели́к′і, сапа́ємо два ра́зи. А витта́к ўосенії́ копа́ємо та‿ї jіх бракýємо. Котре́ вели́ке — окро́ме, котре́ на насі́н′и — окро́ме, а котре́ мале́н′к′і так′і́ — окро́ме; так′і́ бракýємо окро́ме та‿ї кладіємо́ ў пиўни́цу.

Бараболянник. Усе́ так. Оптина́ємо барабу́л′і, кладіємо́, би си‿вари́ли та‿ї витта́к jіх на барабу́л′іник, так jе̂к ви ка́жете, ме́лемо або́ тоўч′імо́ та‿ї кладіємо́ ў муку́, та‿ї ўтак кладіємо́, би си п·і́к.

Мамалиґа з картоплею. А на мамали́еґу, на кулешу так, то та́кже варимо́ та‿ї витта́к, jе̂к уонії́ ўже ўваре́н′і, кладіємо́ мук′и́ та‿ї тоўч′імо́ доку́пи з муко́ў. Та‿ї то тоўче́т‿си та‿ї си‿вари́т, так а́би бу́ло варе́не.

Свинина. З мн′йса мо́жете зроби́ті, шо хо́ч′те. Jе̂к jего́ зар′і́жете, облу́питіе та‿ї тогдії́ розберешті́ мн′йсо та‿ї ро́бимо фр′іпту́ру, токан·і́цу.

— *А як ви робите фріптуру?*

— Кладіємо́ так у а́бо са́ло, а́бо шо у бл′йху та‿ї кладіємо́ у п′і́ч або ў ру́ру та‿ї уоно́ си пече́.

Вовна. Беремо́ та пе́ршиї раз ми́jемо во́ўну. Ўтак жмака́ємо jі фа́їно, би она́ бу́ла ч′і́ста. А витта́к ч′і́стримо, а витта́к пр′идіємо́ та‿ї jе̂к хо́ч′імо — фарбу́jемо, jе̂к′і кулор′і хо́ч′імо. Та‿ї дру́д͡жемо так доку́пи та‿ї плетіємо́, так jе̂к ja плела́ сеаго́дн·і, та‿ї ja там ве́рла. Плетіємо́ та‿ї ро́бимо так′і́ све́дери або́... иглиец′амие. Пр′идіємо́ та‿ї пофарбу́jімо та‿ї тчемо́. Так′і́ ковори́ ро́бимо або́ ковертури́ так′і́. Ўтак набира́ємо ў так′і́ н·і́йти, ма́ємо, та‿ї бе́рдо та‿ї тчемо́. Ро́бимо так′і́ ковертури́ на по́ст·іл′.

— *А як ви це робите?*

—Но та так, jе̂к ja вам опов·ідаjу. Jе так′ії веарста́т , ми назива́ємо, та‿ї кладіємо́ там, ўта́к пр′ид·імо. Пе́ршиї раз снуємо́ та кладіємо́ там на веарста́т та витта́к так ступа́ємо

ногáми, је так'í пóноᵘж'і, ступáјемо ногáми та‿ĭ так си тч'е.

— З чого складається верстат?

— З воротⁱи́ла, за це кáжемо стáт·іви, так'í двóје је зроблéн'і, јêк бих сказáла, ја знáју. То пóноᵘж'і, а то л'áд·и, шо је бéрдо там, шо си‿бјет; шо си‿кладⁱé нⁱи́тку ў ч'óўник. Ч'óўником та‿ĭ ц'іўк'и́ᵉ. Те, шо тчут ц'іўк'и́ᵉ, та си‿кладé ў ч'óўник та‿ĭ засел·и́је там помежи́ тоти́ нⁱитки́, шо ступáјет‿с·а ногáмиᵉ на пóноᵘж'і. Та‿ĭ то си‿рóбји́ нⁱитки́ так: однá ўдоли́ᵉну, а однá д‿гóрі. То си‿рóбит такá дⁱирá та‿ĭ там кладⁱемó ч'óўник. А ўтак л'áдами бјемó, аби́ то си‿приби- вáло, би не бýло дⁱирáве, би бýло такé... хоч шо, полотнó, хоч шо си так тч'е.

Коноплі. Так јêк с·íјіли та‿ĭ виттáк полóли. Та ўже јêк ви́росло wосенⁱи́ — збиᵉрáли. Та‿ĭ у нас си н·і мóч'іт, алé кладⁱемó так на зéмн'у, стⁱéлиᵉмо тóнко дýже та‿ĭ то, јêк ідⁱé дош', та‿ĭ уᵒнó так смáгне. Ми н·і кладⁱемó, бо ў нас н·імá такóјі вод·ⁱи́ тéплоjі, аби́ бýло моч·íло, то лиш у цáрі. Тут у нас н·імá тóго.

Та‿ĭ виттáк береᵘмó, так'í мáјемо тⁱéрлиц'і, шо си‿називáјут, дериўјин'í так'í та‿ĭ тремó. А виттáк ч'íстримо та‿ĭ з тóго пр'ид·емó та‿ĭ рóбимо полотнó.

Ч'íстриті, то ўже јêк си ·ре та‿ĭ пíсл'і тóго так унó вич'íст'ујет‿си, шо тотó пустⁱé ўс'о падⁱéт, лиш леш'и́јет‿си фáĭне такé.

— На чому то робите, на терлиці?

— Н'і, так'í је грéб·ін' таки́ĭ, зроблéне такé з цви́ч'ку. Грéб·ін', дирг'íўка.

Клоччя. З клóч'а рóбјут верин'í. Ўсе так, јêк полотнó, так і це. Лиш то си‿пр'идⁱé тóўсто, бо це маĭ такé пустⁱé, шо не мош пр'и́сти так тóнко, би бýло так, јêк полотнó. Та‿ĭ си‿рóбјут верин'í. Ужé т·іпéр н'іхтó не рóбиᵉт, алé коли́с ми роби́ᵉли.

— Ну, а звідки маєте тепер верині?

— Та верин'í мајут, ја знáју... верин'í ўже так'í не інтребујінцáје н'іхто. Так купýјут, ковóр'іў је дóста т·іпéр.

Кужівка та кужіль. Је така́..., куж'і́ўка си‿назива́је, та‿ї там привје́зује во́ўну до то́го, та ута́к ма́је верет^{і}е́но та‿ї так пр'иде́. Куж'і́ўка, а ку́ж'іл' ка́жет‿си за кло́ч'и, за во́ўну н'і.

Весілля. Јêк с·а‿пизна́јут та‿ї засва́тајут‿си та‿ї ро́бји таке́ ста́рош'ш'ин'і. Кли́^{е}чут соб·і́ фам·і́лију, ро́бји таке́ ста́рош'ш'ин'і та‿ї витта́к за од^{і}и́н ч'ис ро́бји вес'іл'и́. Кли́чут соб·і́ фам·і́лију і чужи́х л'уд^{і}е́ї.

Сватання. Ста́рош'ш'ин'і ро́бји так·е́, кли́чут л'уд^{і}е́ї, к'і́л'ко ўни́ соб·і́ мо́жут, к'і́л'ко ма́јут пут^{і}е́рі. Маї ро́бји одн^{і}и́ вели́ке, маї одн^{і}и́ мале́. Так шо н·і спра́ўд'і гро́ш'і, н·і дају́т гро́ш'і, н'іхто́ не даје́ гро́ш'і... Ун^{і}и́ прихо́д'и так, јêк си‿зару́чујут‿си... Так, ўн^{і}и́ с·а‿пизнају́т і до́т'і, але́ ун^{і}и́ це ро́бјут так ста́рош'ш'ин'і, так кли́чут л'у́д^{і}еї так јêк св·і́дк'і, а́би чу́ли, шо даје́т та́то, каж'і́м, хло́пц'а а́бо д'і́ўц'і својі́, шо јім дару́јут, јêк он^{і}и́ ма́јут жи́ті, д^{і}е ма́јут жи́ті, у ко́го ма́јут жи́ті. Ци хло́пец ід^{і}е́ до д'і́ўки, ци д'і́ўка ї́д^{і}е до хло́пц'а. Так иш чо́го он^{і}и ма́јут жи́ті, ун^{і}и́ тогд^{і}и́ соб·і́ гово́р'и. Та‿ї так, аби́ бу́ли л'у́д^{і}е, аби́ чу́ли.

А пото́му, јêк ро́бји вес'іл'и́, кли́чут та‿ї тогд^{і}и́ ўже на вес'іл'и́ ко́ждиї прино́се кадо́ви^{е}. Кладу́т до стола́ та дају́т по́ўн·іцу, ў нас ка́жут. Дају́т гро́ш'і так јêк кадо́ў, але́ кладу́т до стола́ та‿ї спра́ўд'і гро́ш'і. Іду́т до ко́ждого, дајут пи^{е}т'и́ та‿ї ка́жут, аби́ хтос спом·^{ў}і́г јіх. Та‿ї ун^{і}и́ дају́т гро́ш'і; то си‿ка́же по́ўн'і^{и}ца.

— А що дають їсти?

— Јі́сті? Јêк ік·е́ вес'іл'и́. Јêк маї вели́ке вес'іл'и́, то приготоўје́јуи‿си. Но, печу́т хл·іб̯ та го́луб̯ц'і ...

Придане. Ўсе так ка́жут ї по-укра́јінцки. Так ми ка́жемо, шо зе́стре. Зе́стре маї спра́во так. Тре́ба би ма́ла так, хот' котра́ маї б·і́дна, так аби́ ма́ла одну́ ха́ту ўбра́ті, ус'о шо тре́ба на ск·і́н·і^{и}, на по́ст'іл', на ви́кна, на зе́мн'у, на пидло́гу — на ўс'о.

— На стіни що треба?

— Тре́ба ково́ри або́ јêк і т'і, јêк гаї у нас маї напе́ред̯н·^{і}е аж̯ так бу́ли маї б·і́дн'і, маї усе́ н^{і}е дуфа́ли^{е}. Маї би́рше худо́бу

трима́ли^{е}. А т·іпе́р уже́ маї си...

Христини. Хот'і́ли, там бра́ли ба́т'ка ци одно́го, ци маї би́р'ш'е, два-три, к'і́л'ко хот'і́ли та‿ї бра́ли там о́ко гор'і́ўки ци дв·і та‿ї ч'істува́ли^{е}, а н'і — н·і ду́же робили хрет^{і}и́н'і, маї р'і́тко. А т·іпе́р маї ро́бјут гу́сто.

— *Та як роблять?*

— Так, одн'і́ ро́бји так'і́ бо́рзо, одн'і́ маї у вели́^{е}к'їй ч'ис. Кли́^{е}чут, прила́год'и ўс'о так'е́: јіду́, му́зику та‿ї кли́^{е}чут соб·і́ фам·і́лију ї чужи́^{е}х л'уд^{і}е́ї і таки́х. Кли́^{е}чут там, дају́т јісті, пи́ті, набува́јут‿с·а, му́зика їгра́је та‿ї пото́му про́с'и гро́ш'і, а́би спомогли́ того́ мало́го ф·і́на ци ф·і́ну.

Куми́ (Хресні батьки). Куми́^{е}, котр'і́ соб·і́ кладу́т в·ід першу́. Покла́ли там дво́је ци тро́је, котр'і́ соб·і́ хо́ч'ут — та́то з ма́моў д·іт^{і}и́^{е}ни тої́ та‿ї тоти́ кладу́т.

Писанки. — *Розкажіть, як ви пишете писанки?*

— Пи^{е}санки́ пи́^{е}шут бага́то пере́д Вели́кодн'а, од^{і}и́н м·і́с'іц', би́р'ше, бо то ду́же бога́то тре́ба писа́ті, то ма́ло жино́к пи́шут. А т·іпе́р маї пи́шут, але́ одна́ко, ч·і́м маї би́р'ше пи́шут, тим би́р'ше тре́ба.

Та‿ї беру́т ји́їц'а, маї би́р'ше ка́ч'ич'і та‿ї гу́с'ич'і, та‿ї ку́р'ич'і та‿ї пи́^{е}шут. Ма́јут так'і́ ки^{е}рстк'и́ зроблє́н'і та‿ї пи́ше б·і́ле јіце́, а витта́к клад^{і}е́ ў кра́ску жо́ўту. А витта́к по́жујіт, закраси́т‿си жо́ўте та пи́ше зноў та‿ї фарбу́је так·и́ми фарба́ми. І по б·і́лому ўтак фарбу́је та‿ї по жо́ўтому. Та‿ї во́ском то зака́пује, а́би то ў фа́рб·і н·і пропа́ла та кра́ска. Та‿ї витта́к клад^{і}е́ ў кра́ску. То си‿краси́т черле́н·і та‿ї збира́је. Та‿ї то ўтак бере́ таки́ї руп та‿ї тот в^{ў}иск си‿ўтера́је. Маї гр'і́ји та‿ї то ўтера́је та‿ї ута́к је таки́ї лак, шо дају́т, та леш'и́јет‿си пи^{е}санка. Бага́то робо́ті с‿т·і^{и}м.

— *А як у вас на Вели́гдень?*

— На Вели́^{е}кден' так. Ко́ждиї пере́д Вели́^{е}кодн'а ла́год'і, паск'и́ печу́т, ла́год'і ўс'и́ку јіду́ — ўс'о. На Вели́^{е}кден' іду́т до це́р'кви у дванáц'ц'ит'і год^{і}и́н'і. Та‿ї дора́но слу́жба слу́же, а витта́к ра́но свјет'и́ паски́. Ко́ждиї ла́год·і так ус'и́ку јіду́,

клад^{і}é ў кошáрку та‿ї несé та‿ї по на тот цвит кóло цéр'кви.

Прихóде додóму та‿ї јід'и́ та їдýт фам·íліја до фам·íліјі, до сус'íд.

— Що кладете в кошик?

— Пáск'іў, пражитýри, ји́їц'а, мн'и́со — ўс'и́којі јід^{і}и́ клад^{і}емó ў кошáрку.

Вечірниці. — *Чи у вас зараз робляться вечірниці?*

— Даўнó д^{і}ес роби́^{е}ли‿си, а т·іпéр' маї р'íд̯ко. Ід^{і}é соб·í з робóтоў та‿ї шош там рóбе абó пр'идé, абó плет^{і}é, абó шо. Та‿ї сид^{і}и́ там дв·і-три год^{і}и́н'і та‿ї кóждиї соб·í п·ішоў т‿хáт'і.

Квочка. Так јêк мáјемо ји́їц'а клáсті пид̯ кýрку, д^{і}ивимоси, ци ји́їц'а дóбр'і. Так ви́^{е}тко прóт'іў св·íтла. Јêк застајéт‿с·а рукóў, та‿ї ви́^{е}тко прóт'іў св·íтла, ци јіцé је дóбре, ци когутóве, ци н'і. Та‿ї клад^{і}емó пид̯ кýрку три нед'íл'і, а пид̯ кáчач'і ји́їц'а абó трýс'іч'і шт^{і}и́ри нед'íли і до пјит' нед'íл' дохóдит.

— Кладете на землю?

— Н'і, стéли^{е}мо шош так, аби́ т^{і}éпл'і, ў т^{і}éпл'ім аби́ ўн^{і}и сид'íли, такý отáву, абó ў шош так·é т^{і}éпле клад^{і}е^{и}мó у такý скри́н'ку абó кош·áрку такý, абó ў шо, н'і на зéмн'у.

Сорти овочів. — *Які овочі ростуть у вашій околиці?*

— Ўже зáраз̯, вид јýніја, јýніја ўже је зáраз̯ јéгод·і, áфині. Утáк маї пизн'íше мали́^{е}н'і, маї маї пизн'íше ґóґози.

Маринування овочів. — *Що ви робите з овочів?*

— Маї рóбимо дулч'áцу, маї би́р'ше маї квáсимо так, рóбимо муритýри так'і. Клад^{і}емó ў боркáн абó ў шо та‿ї клад^{і}емó вóду абó... Та‿ї так, јêк ја кáжу, клад^{і}емó..., квáсимо. Ми називáјемо, шо то квáшен'і, ґóґози, а з мали́^{е}н маї рóбимо с'ірóп. Так не дýже рóбимо, бо лиш збирáјемо та‿ї продајемó — рóбимо грóш'і.

— А скажіть, як робите сироп з малин?

— Клад^{і}емó мали́^{е}ни^{е}, аби́ стоји́ли так два дн^{і}и абó три дн^{і}и, аби́ ўн^{і}и́ си..., так ун^{і}и́ си‿ос'ідáјут та‿ї си‿рóбе, такá

си‿зро́бе д͡з’и́ма з них; так ун^{і}и́ си‿ква́с’и^{е}. Та витта́к то ц’і-д^{і}имо та‿ї то клад^{і}емо́ ту д͡з’и́му, вари́ті. Клад^{і}емо́ сук, то си‿вари́т. Си́племо ў кл·іш’і та‿ї зат·іка́јемо.

— Як ви готовите їжу з печериць?

— Јік так’і молод’і нахо́д·імо та ч’іст·і^{и}мо јіх так та‿ї кри́^{е}шимо так дри́^{і}бно та‿ї вари́мо з водо́ў. Та‿ї витта́к ми́-јемо два-три ра́зи та‿ї во́ду ту в·іц’і́жуїмо та‿ї клад^{і}емо́ там смета́н·і^{и} та‿ї со́^{у}ли, ро́би^{е}мо јіду́.

(Же́кало Фрозиня, 38 років)

* * *

Село ПАЛТІН/ВАЛЯ БОУЛУЙ

[Касета № 6 А-В]
Записано в 1964 році.

Скіл'ки ја мају ро́к'іў? Ма́ју ро́к'іў ш'і́з'дес'ат' і в·і́с'ім. Јак ја назива́ју‿с·и? Јурју́к Матро́на.

Дитинство та юнацькі роки. — *Розкажіть нам про ваше життя.*

— Ви не пиш'і́т шче н'ічо́. Ја раз бу́ду вам каза́ти, пото́му ви соб·і́ ви́берете пу́нтики, котр'і́ ви ма́јете писа́ти. Ми так. Ма́ма моја́ бу́ла в·ідда́на та роз'і^{и}ї́шла́‿с·и ш‿чолов·і́ком та‿ї нас отри́мувала. О^{у}ни́, н'і́би так, бу́ло до́бре, але́ но. Та ја, сла́ла нас до шко́ли тро́је: брат та‿ї дв·і сестр'і́ та ја ду́же с·и‿ўч'и́ла ў шко́л'і. Хот'і́ли мене́ да́ти, а то ў па́нц'і, зна́јете, тре́ба бу́ло бога́то маї плат^{і}и́ті тогд^{і}и́. Н·і могла́ ма́ма, та‿ї ја ход^{і}и́ла ш'ішт' ро́к'іў до шко́ли, а од^{і}е́н р'ік два ра́зи на т^{і}и́жд·ін', зна́јете, на поўтор'а́јуч'у нау́ку. Та ута́к да́ли. Јêк ја ўже в·і́ї́шла ш‿шко́ли та ход^{і}и́ла на робо́ту, ход^{і}и́ла ў л'іс на ц'і ш'инки́, шо кладу́т' сме́реки, с'іс'і́ шо ў ташке́р'іјі ни́ми кома́ндујут'.

Та ўтак пото́му‿с·и удда́ла та соб·і́ жи́ли ми ш‿чолов·і́ком. Ми бу́ли н'і з бага́того ро́ду, з б·і́дного ро́ду. Ја јак с·и‿в·ідда́ла, та ја ма́ла дв·і ку́рц'і та когута́. Та‿ї пото́му ч'олов·і́к роби́ў у л'і́с'і, а ја роби́ла у ґоспода́р'іў і в·ішива́ла ц'і в·ішиўк·и́, сорочк·и́ та ми склада́ли та купи́ли соб·і́ коро́ву, а пото́му вит то́јі коро́ви воли́. Ма́ли-сме одну́ д'і́ўч'инку́, фа́ї́но трима́ли до шко́ли, с'ім кла́с'іў. У шк'о́л'і уч'і́ла‿с·и по-руму́ц'киї, а ми до́ма јі ўч'и́ли по-укра́јнц'киї. Та пото́му д'і́ўчина ви́ї́шла за́муж, а ми дво́је ли^{е}ши́ли‿с·и, жи́ли. Пото́му ја ўз'ила в·ід бра́та соб·і́ непо́ту та три ти́ш'ч'і јіјі́ до шко́ли тре́бувала.

Та‿ї уже о^{у}на́ в·ідда́ла‿с·и та так прац·у́јут да́л'і. Чолов·і́к ми ўмер. Је зо два м·і́с'ац'і, јак уме́р м·ії чолов·і́к, ми с·и‿ви́дит. М·ії чолов·і́к ду́же буў пор'е́дн·ії, корчма́ми н·і ход^{і}и́ў. Так дес ми ї́шли на заба́ву, на вес'іл'е́, дес так у о

сус'іцств·і або́ на јіки́с по́хорон. Але́ так та‿ї зна́їде ї познаје́ пан дире́хтор мо́го чолов·і́ка до́бре. М·ії чолов·і́к, зна́јете, н^{і}е л'уби́ў, м·ії чолов·і́к корчма́ми н^{і}е ход^{і}и́ў, так зада́рмо в·ін н·і с'ід'і́ў — в·ін л'уби́ў ч'іта́ті, ду́же л'уби́ў ч'іта́ті.

Нас тро́шки бра́ли о́стро та ш'ш'е приходи́ли шандар'і́ до нас та ш'ш'е шука́ли укра́јінц'к'і ґазе́ти. Так ми соб·і́ до уголов·і́ју. Ми ма́ли одно́го апти́^{е}кар'а, у Ва́м·і буў, То́д'ер Гри́тнс'киї с·и‿назива́ў, та тої нам даў адре́су та ми соб·і́ ш'ш'е із Л'во́ва бештел'ува́ли кн^{і}ишк·и́ коперат·і́ўс'к'і та ґазе́ти та то пото́му нам маї забра́ли. Приїшли́ та забра́ли, маї одн^{і}и́ позабера́ли ґазе́ти, јак ви́д'іли, шо ми ма́јем. Та ш'ш'е мо́го чолов·у́ка кли́^{е}кали тро́шки до шко́ли, ш'ш'е привели́ соб·і́ то́го бец'і́р'квахма́їстра, то́го наїстаршо́го, шо наїстарши́ї на шандар'і́. Та‿ї чолов·і́ка мо́го пита́ли. А д'і́ўч'іна на́ша чита́ла ў шко́л'і. Јак уч'і́ла‿с'а та‿ї ч'іта́ла та‿ї шос' помили́ла‿с·и та‿ї одно́ сло́во сказа́ла по-укра́јінц'киї. А тої дире́ктор шко́ли с·и‿назива́ў Владім·і́р Дум·ітро́вич. Тої чолов·і́ка мо́го кли́^{е}каў та‿ї зач'и́ў пита́ти‿с·и :

— Чуму́ ви у́ч'іте по-укра́јінц'к'і? — А м·ії чолов·і́к сказа́ў, кра́сно јіму́ говори́ў, утворе́но, не бо́јаў‿с·и , н·і маў чос', не буў таки́ї. ... Ка́же:

— Та‿ї ја до́ма мо́жу уч'і́ти јіх, јак хо́ч'у. — Но, уни́ ўже там н·і ма́ли, шо јіму́ сказа́ти, росказа́ти на це сло́во, але́ ка́же д^{і}ире́хтор та‿ї там буў тої, т^{і}еж знаў по-укра́јінц'киї, тої бец'і́хвахма̀їстер, таки́ї оде́н, шо старши́ї на ўс'і шандар'і́. Н·і каза́ў н'іч'о́, оде́н, хто ка́же, но, ма́јете рихт, бо‿ї ја, ка́же, у́чу‿с'а по-туре́ц'к'ії. Та за цим ск'інчи́ло‿с·и та‿ї да́л'і соб·і ч'іта́ли ї писа́ли, ї до сого́дн'ішноjі дн^{і}и́н·і. І Ма́рко Черемши́на ма́ју ї Тара́са Шевче́нка ма́ју і ўс'іл'а́ке.

Сватання. У нас так: Јик то, коли́ с'в·і́т'іш да́нчик, то с·и‿ка́же т·іпе́р, јêк је да́нч'ік, заба́ва, но. Та‿ї іду́т на да́нц'і та‿ї там хло́пец, јик соб·і́ сподоба́је д'і́ўчину та‿ї гово́рит з д'і́ўчиноў, бере́т јі гула́ти, то. А пото́му посила́јет јі до та́та за сло́вом, јêк вона́ ска́жет.

Та‿ї пото́му ўже, јік та́то та‿ї ма́ма уже́ сказа́ли, шо

мо́жут робúті, та‿ї прихо́д′ит онúй тогдúй, ска́жут, котро́го ве́чера, котро́ї дн̆и́ни. Та‿ї прихо́д′ит там соб·і́, ма́ют соб·і́ гор′і́ку. Та‿ї ута́к дӑю́т зо три-штúри л′у́д′а. Та прихо́д′ут та‿ї соб·і́ гово́р′ит. Гово́р′ит та‿ї пита́ют‿с·и, шо ма́је д′і́ўчина, шо да́је та́то та‿ї ма́ма д′і́ўчин′і, шо за в·і́но, јик у нас ка́жут, та‿ї так.

Ра́н′ше, мӑї дӑўно, то ходúйли до попа́, а т·іпе́р хо́д′ет так каза́ти, јак то бу́ло дӑўно́. Ход′е́т до попа́ та там шос плат′е́т, п̆ўип у це́ркв·і шос там ка́же, шо хо́чет. П̆ўип у це́ркви ка́же, ч′ија́ д′і́ўч′іна, јек с·и‿назива́је д′і́ўч′іна та‿ї ма́ма ји та‿ї та́то, та‿ї ч′ија ма́ма, с котро́ји фамúліји, с котро́ји родúйни ма́ма та‿ї та́то, та‿ї та́то та́та так са́мо, та‿ї д′і́ўч′іну. Та‿ї пото́му ўже ро́бит‿с·и ўже вес′іл′е́. Там шос плат′е́т попо́ви, там шо в·інча́је, там зголо́с′іт л′у́д′ам, шо тота́, тот і тот хло́пец то́го ї то́го чолов·і́ка, так и так назива́јет‿с·и і то́ји ї то́ји ж′і́нки так и так с·и‿назива́јет, с то́ји ї то́ји родúйні, фам·і́ліји, јек с·и‿ка́же, та‿ї хо́ч′ут пов·інч′и́тс′а, хо́ч′ут побира́тиес·и, так ка́жут у нас, побира́тиес·и. Та‿ї пото́му ўже они́ соб·і́ ула́годиели‿с·и, уговорúлие‿с·и , колú вес′іл′е́.

Весілля. Вес′іл′е́ так с·и‿зач′ина́је. Там је друш′ки́, дружбú, то значúт гор′і́ўку, спечут там хл′і́ба та‿ї соб·і́ їдут у л·іс — дру́жба тої ста́ршиї — руба́ју′ таке́ дереўце́ з тако́ји мале́н′који смере́ки та то дереўце́ ўбира́ју. Фарбу́ју во́ўну до́ма, ўс′іл′а́к′і фарбú, там јак′іс зеузе́н′і ї чеурле́н′і, жо́ў′т′і ўбиера́ју. То прихо́де му́зика, гра́ју, шúју в·інк·и́ постаров·іц′кому, шúју в·інк·и́ молодо́му, молод′і́ї, кла́дут на го́лу, гул′а́ју. Дру́гиї ден′ с·и‿збира́ју та їдут до в·і́нч′ін′а, а́ле ўвечúр′і, јек зач′ина́јетс·и вес′іл′е́ т·іпе́р.

Дӑўно́, то зач′ина́лос·и вес′іл′е́ ў суббо́ту. Т·іпе́р зач′ина́јес·и ў нед′і́л′у, а дӑўно́ так бу́ло: зач′ина́ли ў суббо́ту та ў суббо́ту ўве́ч′ір присила́ў молодúї молод′і́ї кола́ч, черевúк′і та‿ї фу́стку, а молода́ наза́т јиму́ в·ісила́ла соро́ч′ку та‿ї ширúнку — ше́рветку јік сказа́ти.

Іду́т до в·і́нч′ін′а, пото́му там пов·інч′ијт‿с·и, там уже́ накладу́т тúих бат′к′і́ў, мато́к, там с′в·і́тк′іў тúих та‿ї прихо́д′е́

назáд додóму, гул'áјут, кладýт до столá. Там јêк прúїдут пéршиⁱї раз в·ід в·íнч'ін'а, там јіх опсипáјут пшенⁱúцеў, дајýт јім мéду (ја так кáжу екзáкт, так акурáтно, јêк то је), опсипáјут. Ўтак стајýт ў однó кóлеᵘсо та опсипáјут јіх пшенⁱúцу та дајýт јім там мéду та потóму назáт јіх, закуч'ýјут јіх у хáту. Та‿ї потóму там маї гул'áјут, потóму кладýт столú. Потóму ўже ў понед'íлнок, ужé це ск'інчúло‿с·и у неᵘд'íл'у вéч'ір. А ўже ў понед'íлнок винóс·и тотó дереўцé та завивáјут ужé, збирáјут в·інкú з молодⁱúх та завивáјут молодý ў фýстку. Гулáјут маї та‿ї ужé по-трóшки зачинáјут л'ýдиᵉ росходúти‿с'а, мýзика п·іїде, л'ýд'е росхóд'êт‿с·и та‿ї ужé ск'інчúло‿с·и вес'іл'ê.

Áле мáї дáўно, так јêк ви хóч'ете знáти, мáї даўнó, то ўбиᵉрáли так'í б·íл'і повéр ус'óго ўбран'á, то ўбиᵉрáли такý б·íлу мáнкл'у, такі мантá с·и‿називáла, б·íла, з одⁱéж'і так'í такóјі одⁱéж'і, хатнóјі роблéноjі. Та мáли такúї колáч'ик, вúроблениї іс сúра та в·ісушениї, с сúра, цéго в·ід овéц іс сúра. Та вы́роблен'і так помáле вы́роблен'і та набúт'і там ш'ч'іточк·ú так'і та‿ї в·íфарбован'і так. Та перстⁱéн'і фáїн'і соб·í мáли на рукáх та‿ї цесé клáли молод'í на рýку, ўтак молодá с тⁱим в·інч'úла‿с·и та‿ї ужé, јик розбирáли‿с·и, ўс'о по н'ії і ўс'ó меᵘтáт. Ўтак у шалú клáли тот'í хусткú, так'í неᵘ клáли, так јếк т·іпéр по-пáнцкиї шлáјер, с'іс'í б·íле полотнó, так'í клáли хустк·и так'í: червóн'і, жóўт'і — ўс'іл'áк'і.

Придане та запрошення на весілля. У нас мóб·іл·і ц'і н'іхто неᵘ давáў, с'іс'í р'íч'і ў хáт'і, знáјете, іш шáфи та лушкá та це та стíл'ки — це ніхто неᵘ давáў. Д'íўч'іна так. Д'íўч'іна мáла оᵘднý ци дв·і корóв·і áбо ї кон'á дéкотра, там пáру овéц — дéс'ік', пјêт', јêк котрá за. Та‿ї ведеᵘмó ў хáту. Мáла мáти так: два сердак·ú, дв·і бондíц'і, фусткú, зо дв·і д͡жéрз'і (на лýшко д͡жергú, н'і с'іс'і коўдр'í та с'іс'í перúн'і та це пáнц'ке — н'і. Так'í д͡жергú, роблéн'і рукáми. На ск'íни так'í цóли зроблéн'і; тáїстри мýс'іла мáти, бо кудáс' ітú, абú мáла ш‿ч'ім; бесáги так'í — двојáка тóрба, так'í бесáги, шо до кýпи с·и‿держ'úли та‿ї то. Јêк соб·і кудáс' ішлá конⁱéм ци купúла мукú ци шо, оᵘнá соб·í поклáла на кон'ê, с'і в·іднéсла т‿хáт'і. То це. У нас це н·і бýло: шáфи, лушкá, ст·ілч'í, столéᵘц' — це

н'іч-н'іч'о́.

Хло́пец буў таки́ї розу́мниї, шос тут соб·і там маї зроби́ў, а д'і́ўч'іна соб·і ї́шла лиш із убран'е́м. Лиш ма́ла ма́ти дв·і д͡жи́р'з'і, а котра́ маї б·і́дна — одну́; на ск'і́ни верени́ (у нас ка́жут вереᵘн'і́, н'і цо́ли). А ш'ш'е бу́ла така́ даўно гр'е́тка, таки́ї др'учо́к, так покла́дениї в·ід ск'інⁱи до ск'інⁱи́, і там то му́с'іла кла́сти на ту гр'е́тку вере́н'у туту́.

Так. Хто хо́ч'і с фам·і́ліјі, ш‿ч'ужи́х — н'і, с фам·і́ліјі, з родⁱи́ни, зна́јете, то несе́ кола́ч', а на кола́ч' кладⁱе́т рушнⁱи́к а́бо јаку́с фу́сточку. Х'іба́ је ду́же-ду́же д'і́ўч'іна б·і́дна, шоби́ хтос прин'і́с кава́лок тако́јі вере́н'і або́ ї́киїс кава́лч'ік полотна́. Та запро́шувати јêк іду́т, то чи то іде́т сама́ книги́н'а молода́, а посила́јут маї бу́рше друшк·и́ — тоти́, шо ко́ло не́јі або́ дру́жбу посила́јут та прихо́д'е́, куда́ ска́жут. Пе́ршиї рас до родⁱи́ні, а пото́му маї до чужи́х та до сус'і́д'іў. Прихо́дит та‿ї ма́је соб·і́ кв·і́тку та ви́д'е, шо дру́жба, ма́је соб·і́ за креса́неў (у нас ка́жут креса́н'ê) маје соб·і́ кв·і́тку. Та прихо́де до ха́ти та‿ї ка́же там «дбри́ї ден'» та‿ї с'іда́је тро́шки сам та‿ї пото́му ўстаје́ та‿ї ка́же: (јêк ро́бл'ê доку́пи вес'іл'е́, то ч'и́сом је, шо ро́бји доку́пи, а ч'и́сом је, шо ро́бит соб·і́ молода́ окро́ме та‿ї молоди́ї окро́ме — пје́тсот леї, а ро́бит соб·і окре́ме. Јêк пере́д молодо́го ту́тки кн'е́з'а —кли́че дру́жба, а пере́д кн'аги́н'і, пере́д молодо́јі кли́чут друшк·и́).

Та прихо́д'ê тⁱеж так, ма́јут так'і па́лички ў рука́х, хо́д'êт, ска́жут «добри́ї ден'» та‿ї тро́шечки с'іда́јут, але́ лиш тро́шечки. Ўтак је́к при́їдут та лиш тро́шечки с·и́дут та‿ї уста́нут та‿ї ка́жут (јêк пови́д молодо́јі, ка́жут так):

—Кла́н'ијут‿с·и па́н'і молода́ из ма́моў, ис та́том, з бра́т'амиᵉ, с се́страмиᵉ, ис ц'і́лоў роди́ноў, би́сте бу́ли ла́скав·і до нас на вес'іл'е́ на тогди́ ї на тогди́ (ка́жут на коли́). — Јêк зро́бјут ра́но, "на ў неᵘд'і́л'у ра́но", јêк зро́бјут ў неᵘд'і́л'у ве́ч'ір, ка́жут, шо "ў неᵘд'і́л'у ўве́ч'ір", а ц'іс'і́ хатн'і́ так в·ідпов·іда́јт јім:

— Д'е́кујемо фа́їно, наї вам Боґ помага́јі та‿ї уже́.

— *А які подарунки несуть молоди́м?*

— Це принéсті, ᵃбó ја мáју це принéсті. Та хто захóт'и. Хóч'іте соб·і — принесéте, алé маї б·ірше з родⁱи́ни так неᵘсýт, а ч'уж'і лиш ідýт з гр'ішми, грóш'і мáјут та‿ї у нас так.

Христини. У нас так. Јêк си‿нарóдит д·ітⁱи́на (так, јêк даўно ја вам опов·ідáју, н'і јêк т·іпéр), мóш'а ідⁱé до попá, там шос п·іп ч'ітáјет, принóсит јакýс вóду, там дајýт т·і поліжнⁱи́ц'і, т·і шо народⁱи́ла д·ітⁱи́ну мáм·і т·іï, та‿ї мóш'а там јêк д·ітⁱи́на с·и‿нарóд·і, скупáјут, уп·íјіт та їдⁱе до попá та‿ї принóсе тотý вóду та‿ї потóму маї прихóдⁱе мóш'а зо два дн'і три дн'і. Потóму ўже, коли́ їдут хрестⁱи́ті, шукáјут там соб·і тⁱих бат'к'íў, матóк, хто ўже їдⁱе.

Схр'ешч'ýт там у попá, потóму прихóд'и назáд додóму та‿ї јêк тим ч'и́сом прилáгожен'і та рóбјит тим ч'и́сом, јêк не хóч'ут роби́ті хрестⁱи́н'і, так трóшк·и столá, а јêк н'і — то рóбјіт дрýгиї рас, дрýгиї рас си‿прилáгожујут. Та‿ї рóбјут там, пéчут хл'íба, берýт трóшк'і гор'íўки, је шос там, кли́ч'ут тоти́ бат'к·и та маї кли́ч'ут сус'íдⁱе. Прихóд'и, рóбји там ст·іл та‿ї дајýт д·ітⁱи́н'і. Ужé по столóви, ужé‿ї ус'í јíли там, пи́лиᵉ та‿ї дајýт там грóш'і по трóшк'і в·іт тінᵉá. Мáм·і нⁱесýт рушнⁱи́к, ми́ску, шос там кладýт ў ми́ску мáку абó ми́ску мук·и, там пáру јіјéц, цýґру там ми́ᵉску ту уберáјут. Та‿ї так с·и‿рóбе.

Храм церкви. Јêк је виддáн'і, жонáт'і на дрýг'ім сел'í, то прихóд'и ужé тогдⁱи́ на храм. А прихóд'и ї чуж'í, знакóм·і, а не таки́ так'і чуж'í, шо н'ікóли мен·é нⁱе ви́д'іли, н·і говори́ᵉў — так'í нⁱе їдут, лиш так х'ібá би јіх закли́ᵉкаў. А с'іс'í, јêк закли́чеш, та їдут, алé б·ірше їдут так із родⁱи́ни, јêк'í виддáн'і на дрýг'ім сел'í та прихóд'и так на храм. Та тⁱеж так печýт хл'іб, вар'и́т јýшку, јêк у нас кáжут, рóбут гóлупц·і. Так ведýт усé л'удⁱи́ї до столá та‿ї гул'áјут, грáјут маї у флоји́рку, ч'êсóм маї у скри́ᵉпку. Так рóбјут храм.

Святвечір. Пéрш'іï рас, знач'íт, ч'істотá, ўс'о в·íч'истит у хатáх, потóму печ'ýт, вáр'ит пшенⁱи́цу, вар'и́т б·íб, вар'и́т горóх, вар'и́т шушенⁱи́ц·і ци ји́блука сушéн'і, рóбјіт гóлупц·і — галушк·и́, знајете, шо гóлупц·і.

— *А як роблять голубці?*

— С капу́ст^{і}и. Ро́бјут п·існ′і́ на Св·іти́ї ве́ч′ір увéч′ір, а на Р′іздво ўже ро́бји с солон^{і}и́ноў, а так уве^{и}че́р′і, то р′и́д′ут оли́^{е}воў, не јіст с·и ў нас, таки́ї звича́ї, ја запамн′ета́ла, так. То і јіст·и пшени́ц′а с цу́ґром, там б·іб, горо́шок, шушен^{і}и́ц′і, слиўк·и́, го́лупц·і п·існ′і́. А́ле ш′ш′е до́ки не вис′іда́јемо до вечéр′і, то так. Так ја запамн′ета́ла в·ід ма́ми, в·ід д′іда. Кладу́т на ст·іў ота́ву, зна́ч′іт, с′інцé це молод^{і}ен′ке кладу́т на ст·іў, заст^{і}ел′ујут та с·и зро́бјит тако́ў н^{і}и́точкоў черво́ноў так хре́спере, перекладáје так почере́с ту н^{і}и́тку с·уда́, н^{і}и́тку с·уда́, так на́ўхрест. Таки́ї буў об·іч′е́ї.

То ўже јек до ве^{и}че́р′і — с′ідáјут ус′і́, говóр′е́т моли́^{е}тву, та јек би^{е}х вам сказа́ла, ка́жут оч′ена́ш, но, так по-старо́му, так бу́ло, так ми зазна́ли^{е}. Та‿ї пото́му дес хтос прихо́дит с кол′адо́ў, т·іпе́р пр′іхо́д′е́ ма‿ї б·і́рше, даўно́ н^{і}е ход^{і}и́ли так бога́то. Кол′е́ду́јут там шос, даја́ут јім гор′і́ўк·и або́ ї́кис там хл′і́б.

— *Що ви кладете в голубці?*

— Ра́ї́зу ї даўно́ та‿ї кла́ли крупу́ та то ўже так м·іш′и́ли. Го́лупц′і. Пе́ршиї раз пи́шемо писанк·и́. Вар′у́т‿си јіх. Пе́ш′иї рас ч′истота́, ч′истота́, пи́шут писанк·и́. Ў суббту великóдну (а не зна́ју, јек вам каза́ти, каза́ти, ш′о јек зачина́јете в·іт четверга́ ци лиш каза́ти про Вели́кен′?). Ў суббту печ′у́т паск·и́, ў суббту ве́ч′ір прила́гујут у ко́шик·и так′і́; руба́јут там па́ску на кава́лч′ік·и; пото́му там уже́ кладу́т кава́лок солон^{і}и́ни, кава́лок си́^{е}ра, кава́лок со́ли, ма́сла, писанк·и́ та ї́дут до́св·іта, ду́же ра́но-ра́но в·іт пе́ршоји год^{і}и́н′і ўже ўс′о прила́жу соб·і́ та‿ї ўс′і там закри́јут рушнико́м, с′в·іч′ку там кладу́т та ї́дут до це́р′кви.

Там пра́витс·и слу́жба, к′іл′ко пра́витс·и, пото́му вихо́д′е́ ўс′і на дв·ір та‿ї стајут ў два р′еди́й. Оде́н р′е́д з одно́го бо́ку, дру́гиї р′е́д з дру́гого бо́ку. Роскрива́јут тоти́ кошарк·и́, пал′у́т св·іч′к′и.

Як писати писанки. А́ле ви хо́ч′ете, би ја сказа́ла, је́к пи́шут‿с·и писанк·и́. Писанк·и́ так. Тре́ба ма́ти в^{ў}ыск в·ід бдж̂олиї ч′і́стиї, бо дру́гиї в^{ў}ыск у фарба́х зл′ита́је. Ч′і́стиї — то

је таки́ї, зробле́ниї с таки́х шкабар'о́к та‿ї там насу́кан'і так'і тон^{і}е́н'к'і др'ітц·і, але́ так'і, шоби́ ма́ли д·іроч'к·и́. Та‿ї то клад^{і}емо́ ў тої в·^{ў}ыск, бо ї ја пи́шу. Клад^{і}емо́ ў тої в·^{ў}ыск там та тоти́ к'істочк·и набира́јут то́го во́ску та‿ї ји́їц'а варимо́ та пото́му пи́^{е}шимо на б·і́л'ім јіїци́. Пото́му клад^{і}емо́ ў фа́рбу жо́ўту рас та ш'ш'е ми рас пи́шемо, ли^{е}ш'и́јімо пл'аци́, так'і кава́лч'ік'і, пл'аци́ так'і, шоби́ бу́ло д^{і}е писа́ті, котр'і д^{і}е по б·і́лому — по б·і́лому, д^{і}е по жо́ўтому — по жо́ўтому. Ш'ш'е́ маї рас пи́шемо. Пото́му, јак попи́шемо дру́гиї раз̧ та кладемо́ ў фа́рбу, вари^{е}мо́ фа́рбу. Так шо јêк вари́т‿с·и фа́рба та, пото́му би тро́шк·и в·і́стіла та кладемо́ там со́ли, о́цету, шоби́ то до́бре трима́ла та фа́рба та фарбу́јемо јіх. Пото́му в·іт'іга́јемо та висиха́јут. Пото́му кладемо́ ў ру́ру, таку бл'и́ху — кастро́л'у таку, та о^{у}ни́ так с·и‿нагр'іва́јут. Ўс'о с·и‿нагр'і́је ду́же, ду́же би с·и‿нагр'і́ло, би тої в·іск с·и‿ростопи́ў. Та‿ї пото́му јіх опт^{і}ира́јемо та‿ї пото́му ўже је пи^{е}санки́.

(Юр'юк Медвідь Матрона, 69 років).

* * *

Село МАРИЦЕЯ

Записано в 1963 році.

Про дитинство, військо та лісову працю. Ја сиᵉ‿народи́ў у Мариᵉцéјі, і у нас у хáк'і бýло двоĭ ґ'ітⁱи́ĭ. Ја сиᵉ‿лиᵉши́ў мали́ĭ в·ід в·íс'ім р'ік, ік тáто м·іĭ п·ішóў на вóĭну. І так сиᵉґ'íў-смиᵉ биᵉс тáта, биᵉз̯ мáмиᵉ. Нас бýло двоĭ ґ'ітⁱи́ĭ, сиґ'íлиᵉ зо в·íс'ім р'ік. А так пр'ішóў тáто з‿вóĭні і зач'и́лиᵉ роби́ті. Потóму ја ходⁱи́ў до шкóлиᵉ, до Мариᵉцéјі, дⁱе зроби́ў с'ім кл'ас. Ск'інчи́ў с'ім кл'ас п·ішóў (бýло к'и́шко жи́ті) до робóті.

Пéрш'іⁱ рас п·ішóў до киф'ір'и́ў [рум. CFR — румунська залізниця] до Дорнⁱéшт, дⁱе смиᵉ-роби́ў одⁱéн р'ік. Потóму в·íттіў п·ішóў до Фрáсиᵉні, дⁱе роби́ў п'êк' р'ік, і в·íттіў, с Фрáсиᵉні, ў пјêк' р'ік заĭшóў до вóс'ка, дⁱе смиᵉ-роби́ў вóс'ко кóло ав·іáц'іјі, так шо там так дýжеᵘ дóбреᵘ јім-наўчи́ў‿сиᵉ ў вóс'ку. В·íттіў пр'ішóў з‿вóс'ка та‿ĭ заĭшóў‿ік зл'íсн·іⁱ у Окóлу сілв·ік [рум. Ocolul silvic "лісовий відділ"] с Пеᵘтреᵘýц, дⁱе сиᵉ‿нахóжу ĭ сагóдн·і. Та‿ĭ так шо с Пеᵘтреᵘýц меᵘнé дáлиᵉ до Мариᵉцéјі, áбиᵉ ја пази́ў л'іс, áбиᵉ маў гри́жу за нⁱéго.

Домашнє господарство (праця в полі). Бýду вам опов·ідáті, јêк у нас сиᵉ‿рóбе на пóлеᵘ. Пéрш'іĭ рас, нав·існ'í, ідⁱéмо орáті трáкторóм, а‿ĭк н'і — к'ін'миᵉ; дⁱе трáктором мош — трáктором, дⁱе к'ін'миᵉ — óриᵉмо к'ін'миᵉ. Óриᵉмо, потóму с'íјім. Нав·існ'í с'íĭмо курýд͡зиᵉ, ічм·ін' — це шо пéршеᵘ. Кладімó барабýл'і, птóму ĭдімó сапáті ўже. Сапáĭмо рас, потóму‿ĭ дрýгиᵉĭ рас сапáĭмо, так шоби́ᵉ курýд͡зиᵉ бýли фáĭн'і.

Ічм·ін' ідімó пóлиᵉмо, в·ібиᵉрáĭмо осóті з нⁱéго, так шоби́ᵉ р'іс р'íўно. Потóму це ск'інч'и́ĭмó — сáпан'і беᵘрéᵘмо‿си. Ўже ул'íт'і приᵉхóді пшенⁱи́ц'а — зач'інáĭмо коси́ті пшеᵘнⁱи́цу. Дⁱе косóў — косóў кóсиᵉмо, дⁱе н'і — приᵉхóді комбáĭна ĭ кóсеᵘ. Збиᵉрáĭмо фáĭно пшеᵘнⁱи́цу, молóтімо і так дáл'і. Потóму зач'інáĭмо орáті, прилáгоᵘдувáті дл'а с'íјанк'і цеĭ, до пшеᵘнⁱи́ц'і.

Як садити бараболю. Бýду вам опов·дáті, јêк у нас

сиᵉ‿кладýт барабýл′і і шо за сої́ мáїмо. Ми мáїмо сипунар′і́, кладімó за‿мáрку. Покладімо за мáрку, с‿пéршого в·ісапаїмо сáпоў, а дрýгиᵉї рас ідімó плушкóм і так шо дýжеᵘ фáїн′і барабýл′і ў нас сиᵉ‿рóд′і.

Про городину. Бýду вам опов·дáті, jêк у нас тут сиᵉ‿рóбе кóло зарзавáту і шо за зарзавáт [рум. zarzavat “городина] ми мáїмо тут. У нас сиᵉ рóбе ў ґосподар′іji. Je однá ґридíна [рум. grădina “город”] в·ід дʲéс′ік′-пjітнáц′іт′ геᵘктáр′іў, ір′іґóвана; ў ґрадíн′і, т·іпéр пéрш′ій рас, си‿кладʲé капýста — тотá, шо дýже фáїно сиᵉ‿рóд′і, кладʲé‿сиᵉ; за капýстоў кладʲé‿сиᵉ циебýл′а, тóже фáїно сиᵉ‿рóд′і. І ґоґошáриᵉ сиᵉ‿рóд′і, áлеᵘ ні так дýжеᵘ.

Тут у нас сиᵉ‿рóді пеᵘтрýшка фáїна, мóрква, в·íніті [рум. vinete “баклажани”] дýже фáїн′і, рóш′і [рум. roşii “помідори”], так.

Про село. Бýду вам опов·ідáті за нáше сеᵘлó, дʲе ja жиjý. Так ік ja чуў маї здáўна, нашеᵘ сеᵘлó бýло дýжеᵘ б·íдн′і. Хатʲи́ бýли соломн′ên′н′í, л′ýді б·ідувáли, ходʲи́ли роботáмиᵉ. Робóти ні бýло, в·іттáк к′íл′ко ja памн′ітáў, то ок′ік так бýло, а т·іпéр, у цес ч′êс, дýжеᵘ фáїно ў нас у сеᵘл′í. Хатʲи́ сиᵉ‿попеᵘреᵘрóбjувалиᵉ гет, нáв·ік′ ні знáті ї ні п·ізнáшно, дʲе бýла хáта соломн′énна; б·íлшеᵘ хатíў бл′іхóвих. І ўбран′ê дýжеᵘ модʲéрн′і, фáїн′і.

Бýду вам опов·ідáті, дʲе нáшеᵘ сеᵘлó сиᵉ‿нахóді. Нáше сеᵘлó сиᵉ‿нахóді мúжеᵘ др′іш′íўкуў. Je там л′іс л′ýцк′ії та‿ї мúжеᵘ ґрунʲém, мúжеᵘ л′ісáмиᵉ. В·ід ґрун′á зач′інáїмо їтʲи ўдолúну, дʲе сиᵉ‿готариᵉмó з‿Гáтноў. Потóму máїмо, маї ўдолúᵉн′і, máїмо одʲéн пóтік, мн′е Гатнýца.

Будування хати. Бýду вам опов·ідáті за сéбеᵘ, jек ja робúў хáту. Ja ішóў у мýнті [рум. munte “гора”], купúў дʲéрва, прив·íз дʲéрwo ваґóном доў стáц′іji. С‿стáц′іji повозúў ф·íрамиᵉ. Дʲéрво пиᵉлúў, тісáў і потóму зробúў тім·ілíjу [рум. temelie “фундамент”] с кам·ín′a та‿ї зáч′êў кроjíті хáту. Хáта je з дʲéрва, укрúта бл′êхоў, máji три кáмеᵘри.

Бýду вам опов·ідáті, jêк сиᵉ накриᵉвáji однá хáта соло-

муў. Напéреᵘд ж'ж'и́ло‿сиᵉ жи́то та‿ї сиᵉ‿роби́лиᵉ снопи́. Молотⁱи́ў-с жи́то ду́жеᵘ ува́жно, так шобиᵉ ні зба́виᵉў соло́му. Пото́му роби́ў сніпк·и́, так уjіза́ў та‿ї кла́ў одⁱе́н за о́днім та‿ї укриᵉва́ў ха́ту.

Лісова робота. Бу́ду вам опов·іда́ті, jêк заїшо́ў jа за зл'і́сного. Jа заїшо́ў за зл'і́сного тⁱи́шч'у дⁱе́ўjіт'сот діўjе́того ро́ку. Меᵘнⁱе́ репартізуwа́лиᵉ ў бр'іґа́ду дру́гу, у котрі́ jа сиᵉ‿нахо́жу і саго́дні. Наша бр'іґа́да ма́jі с'ім канто́н·іў. Jа сиᵉ‿веч'іну́ [рум. vecin "сусід"] з‿однⁱи́м канто́ном, Ікубе́шті, дⁱе зл'і́снії Ропчу́к Васи́л'.

Бу́ду вам опов·іда́ті, шо jа ма́jу за са́рч'іну [рум. sarcina "завдання"] і шо за гри́жу ма́jу за цеї л'іс. Мо́jа гри́ж'а [рум. grija "турбота"] jе ду́же вели́ᵉка за л'іс, бо л'іс jе фа́їніⁱ, л'іс ко́жді̇ л'убиᵉ і так шо jа тра́ба би л'уби́ў маї‿ду́шч'іⁱ, бо у л'і́с'і ду́жеᵘ бага́то до́брого, а́леᵘ ўс'е́кого дⁱе́рва сиᵉ‿нахо́ді. —

— Які саме дерева находяться?

— Сиᵉ‿нахо́ді іли́ц'а (ми ка́жеᵘмо смеᵘре́ка), сиᵉ‿нахо́ді дуп, сиᵉ‿нахо́ді бе́реᵘст, сиᵉ‿нахо́ді беᵘре́за, сиᵉ‿нахо́ді jи́wур, сиᵉ‿ нахо́ді jе́с'ін', треᵘпе́та, сиᵉ‿ нахо́ді треᵘпе́та чо́рна, сиᵉ‿ нахо́ді граб.

— Що можна робити з цього дерева?

— Бу́ду вам опов·іда́ті, шо з бу́ка ми ро́биᵉмо т·іпе́р. Ми бук іксплоту́їмо у в·і́с'імдіс'ик' р'ік, у сто р'ік, та‿ї ро́биᵉмо ко́ўпк'і, котр'і даїмо́ до комб·іна́ту. Там jіх дірулу́jут фа́їно та‿ї ро́бjут плака́ж з‿іли́ц'і. Іли́ц' у нас ду́жеᵘ ма́ло jе, а́ле ті́л'ко к'іл'ко jе, р'і́ўно сиᵉ‿іксплоту́jі jі та‿ї усе́ сиᵉ‿ро́бjут дошк·и́. З‿дош'о́к сиᵉ‿ро́бе мо́б·іла, дранⁱи́ц'і сиᵉ‿ро́бjі. Бе́реᵘст, з бе́реᵘск'і ду́же до́бриї матриjа́л на коле́са до ф·ір.

Бу́ду вам опов·да́ті за бу́ка, котро́го тут jе наїб·і́лшеᵘ. Бук одⁱе́н, ік сиᵉ‿іксплоту́jі їго, одна́ парчи́ла, то з-за́ду дру́гиї л'іс ростⁱе́. Цеї л'іс ростⁱе́ за пjêк' р'ік. И́ва, треᵘпе́та, котр'і росту́т маї‿бо́рзо.

— Які гриби находяться у ваших лісах?

— У на́шим л'і́с'і т·іпе́р, ік приᵉхо́ді л'і́то, туда́ jу́ліjа м·і́с'ц'а, а́ўґуста, ду́жеᵘ фа́їн'і гриби́ сиᵉ‿ро́д'і: гулуб·інки́, козар'і,

трип·ітн·іки́ — це шо до́бреᵘ jі́сті. Пото́му, увосеᵘни́, сиᵉ‿ро́д'і п·і́тп·інк'і — то́жеᵘ ду́жеᵘ до́бр'і jі́сті. І бис цих, шо до́бр'і jі́сті, маї сиᵉ‿ро́ґ'і, ми ка́жеᵘмо гад'ік·и́ на них: одн'і́ je так'і́ ч'ірво́н'і, і je б·і́л'і. Це т'і, шо нідо́бр'і jі́сті.

Птахи. Бу́ду вам уᵒпов·іда́ті, шо ў нас у л'і́с'і je ї ду́жеᵘ бага́то пташо́к, котри́миᵉ фолоси́т‿сиᵉ л'іс з‿нⁱи́ми, а je і бага́то, шо ні ду́жеᵘ фолоси́т — ні л'іс, ні л'у́ді, так ік je половиᵉк·и́, котр'і́ ми стр'іл'и́їмо. Соро́к'і, со́їк·и уже́ нідо́бр'і нам. Ми jіх стр'іл'и́їмо. А́леᵘ je‿ї пе́рш'а пта́ха, котра́ приᵉхо́ді нав·існ'і́ — je синⁱи́чка; ўна тут тік'і́ си́жеᵘ, а́леᵘ jі пе́рш'іⁱ рас чу́ті ў л'і́с'і. Пото́му прихо́жут ластіўк·и́, курочк·и́ дⁱи́к'і, прихо́жут сиᵉтар'і́, котр'і́ ми тра́ба, би jіх окроᵘтува́ли.

Бу́ду вам опов·іда́ті за одну́ пта́шку, назиᵉва́ї‿сиᵉ поко́ўтач, котри́ї л'іс фолоси́ᵉт іго́. В·ін ко́ждіⁱ ч'ірвач'о́к, шо атаку́je дⁱе́рwо, шука́jі, аби́ в·і́к'іх jіго́, би зjіў іго́. І му́х'і je так'і́, шо атаку́jут дⁱе́рwо и́ншеᵘ, в·ін то́жеᵘ ло́веᵘ ті му́х'і.

Дикиі звірі. Бу́ду вам опов·іда́ті за діч'іну́, котра́ je у ц'ім л'і́с'і на́шим. У на́шим л'і́с'і je ко́зиᵉ, за́їц'і, на котри́х ми ду́жеᵘ уваж'и́їмо. Ко́зиᵉ ми ку́таїмо, со́лиᵉ jім даїмо́, с'і́на т·іпе́р узим·і́, так шо ми jіх страше́нно ку́таїмо. А je ї така́ зв·ірина́, так jік ли́сиᵉ, шо хо́жут та шука́jут за́їц'іў (шука́jут т·іпе́р узим·і́) та jіґ'и́. У л'і́с'і к'ізл'и́та шука́jут та jіґ'и́. Так шо за ц'і ли́сиᵉ ми ма́їмо вели́ку гри́жу, аби́ᵉ jіх наїтⁱи́; і дⁱе jіх здⁱи́беᵘмо ў‿тої ч'ê с — стр'іл'и́їмо, убиᵉва́їмо, шо́би jіх ік‿наїме́ншеᵘ бу́ло.

Бу́ду вам опов·да́ті, jêк за́їц'і пло́ґ'ут‿ци. Ўнⁱи пло́ґ'ут‿ци три ра́зиᵉ: рас у м'і́с'ц'а ма́рта, пото́му і ў jу́ніjа, і ў jу́ліjа сиᵉ‿пло́ґ'і. Так шо цеї, шо ў м·і́с'ц'а ма́рта, ўже на о́с'ін' ду́жеᵘ до́бриї за́їч'ік, ўже вели́к'іⁱ, фа́їніⁱ, а ті, шо маї п·і́зно — маї так'і́, слабо́н'к'і.

Пото́му ко́зиᵉ, усе́ сиᵉ‿пло́ґ'і у м·і́с'ц'а jу́ніjа, у jу́ліjа та‿ї у а́ўґуста, так шо одна́ коза́ маї дво́ї к'ізл'и́т, а одна́ маї одно́ к'ізл'и́. Ік іде́ш у л'іс і здⁱи́баїш к'ізл'и́, такⁱе́ фа́їні мале́н'к'і, та‿ї покла́діш ру́ку на нⁱе́го, пото́му ви́діш, шо бо́рзо приб·іга́ї коза́. Так шо ўна ду́жеᵘ ўваж'и́ї на нⁱе́го, а́леᵘ ні спит так'і, лиш

хóді так наўкрýґ, дⁱи́виси, кудá ўно ĭдⁱе, áлеᵘ іґó ні спускáĭ з‿очи́ĭ.

Бýду вам опов·ідáті, шо ў нáшим л′íсі ні си́жут сви́н′і дⁱи́к'і, áлеᵘ прихóжут так ўвасеᵘнⁱи́, у аўґуск'і, у сиᵉптⁱи́мбриᵉ ўнⁱи́ натхóжут судá і си́жут так з‿м·íс'іц', до два м·íс'ц'і, дóк'іў је шо јíсті. Унⁱи́ дýже л′ýбјут курýд͡зиᵉ; захóжут у курýд͡зиᵉ л′ýдім, то л′ýді маĭ то‿ĭ бјут, маĭ т′угóкајут на то, но áлеᵘ шо с‿тóго — ўнⁱи р'íўно ĭдут, бо то ĭ ўно хóч'і жи́ті. І так шо увасеᵘнⁱи́ је окáз'іја јіх ви́ґ'іті; ўнⁱи је дýже фáĭн′і, веᵘли́к'і, си́т′і, ĭдут по дванáц'іт′, по пјітнáц'ік', по с'ім, так шо‿ĭ ц'а діч'інá је дýжеᵘ фáĭна і богáта дл′а нáшого л′íса.

Забýʸ-јім опов·ідáті за ли́са, јêк лис си‿плóдіт. Лис соб·í ў‿дýц'ц'і, в·íгриᵉбиᵉ дýчку, так шо‿ĭ к'éшко ĭго ўздр'íті, і ўсе рáзом, прик'інци́ м·íс'ц'а мáја в·ін соб·í в·ік'ігáĭ лис'ін′и́та. Так шо је окáз'іја ви́ґ'іті, јêк лис'ін′и́та в·іхóжут на конⁱéц в·ізујíн·і по ш'іс'к', по с'ім та‿ĭ грáјут‿ци. Лис дýжеᵘ нідóбриᵉĭ таки́ĭ дл′а л′íса, áлеᵘ пои́нод′і дóбриĭ дл′а блáні. Шк'íра ĭго дóбра ĭ тⁱéпла. Так шо в·ін у м·íсциᵉ дічи́мбра, ў јануáриᵉ, страшнá дýжеᵘ дóбра шк'íра з нⁱéго і фáĭна, ні сиᵉ‿л′íні. Тогдⁱи́ наĭб·ілшеᵘ ми урмариᵉмó [рум. a urmări "слідкувати"], бо сиᵉ‿питáјут у нас, сиᵉ‿купýјут шк'íриᵉ ц'і.

(Василинюк Дмитро, 39 років)

* * *

Записано в 1965 році.

Юнацькі роки. К'éшко бýло жи́ті даўнó. У шыск' р'ік меᵘнⁱé дáлиᵉ на слýжбу. Тáто м·іĭ та‿ĭ брáк'а тⁱиж служи́лиᵉ ў пáнцк'іĭ стⁱи́н′і. С‿слýжбиᵉ ја ходⁱи́ла три рáзиᵉ на тⁱи́жд·ін′ до шкóлиᵉ, і ўсе тік'í бýла пéрш'а над ус'імá. Ходⁱи́ла штⁱи́реᵘ рóк'і. А јек пеᵘреᵘĭшлá у пјéту кл′áсу, ўже ні ходⁱи́ла, а п·ішлá дáл′і на слýжбу до с'íл′с'кого попá. Б·ідувáла ја тут, áлеᵘ ні бýло шо роби́ті. Роби́ті ја роби́ла к'éшко, а јêк ви́ґ'іў п·іп, шо ја јíла, то здурáў. С‿слýжбиᵉ ја‿ĭ сиᵉ в·іддáла. Так бýло даўнó.

Господарські роботи. Ми ўосеᵘнⁱи́ с'íĭмо пшеᵘнⁱи́цу.

Пшеᵘнⁱи́ца схо́діт навеᵘсн'і, ростⁱе́ фа́їна, в·і́тер јі пов·іва́јіт, потім дⁱи́виᵉмо‿сиᵉ, коли́ ўна хо́ч'і приᵉстіга́ті. Ско́реᵘ ўже бруна́в·іⁱ, шо мож ж'и́ті. Л'у́ді їдут ко́с'ут, жынк·и́ ззáду в·ідбиᵉра́јут, кладу́т у снопк·и́, ро́бјут пеᵘреᵘве́сла та‿ї ује́жут. Пото́му снопи́ зно́с'ут, склада́јут на ко́лиᵉк'і ў кла́н'і, а пото́му с‿кланⁱи́ї беру́т ф·і́рамиᵉ, во́з'ут на а́р'іју (бо так ка́жеᵘмо), склада́јут у стоги́ веᵘли́к'і маї; сиᵉдⁱи́т, до́к'іў при́їді бату́за, моло́тімо ї соло́му даїмо́ на одⁱе́н б·ік, а поло́ѡу на дру́гиᵉї, пшеᵘнⁱи́цу ў м·і́х'і.

Пшеᵘнⁱи́цу веᵘзе́ᵘмо т‿ха́т'і: одну́ кладімо́ на п·ід, у гиᵉмба́р', а одну́ ме́лиᵉмо та‿ї з мук·и́ пеᵘчеᵘмо́ хл'іб. А куру́д͡зиᵉ навеᵘсн'і, ік сиᵉ в·і́ориᵉ — марку́їмо ма́ркоў, ідімо́ ск·іда́їмо д͡зерно́, ні ду́жеᵘ р'і́тко ї ні гу́сто. Ско́реᵘ з'и́їді у три́ пе́ᵘр'і, ідімо́ сапа́їмо їго рас; ско́реᵘ ўже п·ідр'і́с маї веᵘли́к'іў — сапа́їмо дру́гиᵉї рас. Пото́му ўвасеᵘнⁱи́ жнімо́, склада́їмо ґ'і́дік'і; з ґ'і́дік'іў во́зиᵉмо т‿ха́ті та‿ї лу́пиᵉмо, кладімо́ їго на л'і́су, би маї в·і́сох на со́нцеᵘ. З л'і́си беᵘреᵘмо́, кладімо́ на п·ід, а с‿по́ду, ўже ўзиᵉм·і́, здоїма́їмо, моло́тімо бу́ком, лу́ш'імо, в·і́јімо на двор'і́ в·ід ґри́су то́го с‿ коч'и́н'а, веᵘзиᵉмо́ у млин. З млиᵉна́ приᵉво́зиᵉмо муку́ ўже та‿ї муку́ приᵉс'і́їмо, вареᵘмо́ куле́шу.

Молочні вироби. Ми здоїмо́ коро́ѡу, то молоко́ у діїнⁱи́циᵉ ў ха́ту. Шука́їмо гладунц'і́ чи́ск'і, би бу́ли до́бреᵘ в·і́палеᵘн'і на шпарга́т'і а́бо у ру́р'і. Ц'і́дімо їго крис сиᵉту́шку і криз бука́тку політⁱе́нц'а м·і́ш'іного а́бо тако́го р'іткого, ку́пле́ного; лиш'и́їмо, би сиᵉ‿лови́ло тро́х'і на студⁱе́н'ім, шоби́ п·ітс'і́ла‿сиᵉ смеᵘта́на. Пото́му кладімо́ ко́ло тⁱе́плого, ско́реᵘ си‿їми́ло до́бреᵘ (шука́їмо ли́ᵉшкоў, хвосто́м). Ік сиᵉ‿їми́ло до́бреᵘ, смеᵘта́ну збиᵉра́їмо, а гладунц'і́ кладімо́ на шпарга́т, би сиᵉ в·іттóпјува́ў‿сир. Сир ско́реᵘ сиᵉ в·іттóпеᵘ, приᵉц'і́жуїмо їго криз такⁱи́ї в·і́рок, а смеᵘта́н·і тро́шк'і п·ідогр'і́їмо, си́пиᵉмо ў масл'и́нку, бјімо́, док'іў ні ста́ні зве́р'ха ма́сло. Ік ні стаје́ ш'і, то маї си́пиᵉмо водⁱи́ по-тро́шк'і студⁱе́ноï; ма́сло в·і́к'ігнімо с‿сколо́тініў, кладімо́ ў таку́ ми́ску веᵘли́ку, ми́їмо їго зо триштⁱи́риᵉ ра́зиᵉ та‿ї ро́биᵉмо так·е́, форма́т іму́, та‿ї пото́му беᵘреᵘмо́ јі́сті.

Вівчарство. Ў нас в·íўц'і ĭк сиᵉ‿покóт'ут, трóх'і ігн'ếта си́жут кóло овéц. Ік п·íдут в·íўц'і пáсті, ігн'ếта в·ідлýчуĭмо увéч'ір. Рáно, шорáнку ідімó та‿ĭ доĭмó, пр'ếч'імо зо троĭ молíк, розвóдімо трóшк'і ґл'и́ґу, усé з бугунц'á ігнⁱи́чого. Ік зар'íжеᵘмо jếгн'і, там си́пиᵉмо молокá та‿ĭ сóлиᵉ, то сиᵉ‿рóбеᵘ ґл'иґ. Тóго ґл'и́ґу беᵘреᵘмó трóшк'і, розвóдімо зноў д͡зéром квасн'éн'к'ім та‿ĭ кáпаĭмо ў то молокó п·ідогр'íті овéч'і, то сиᵉ лóвеᵘ так, ік молокó квасн'é. Розбивáĭмо ли́шкоў дóбреᵘ ĭго, потóму помалéн'ко стýл'уĭмо докýпиᵉ, гаш дóк'іў сиᵉ ні зрóбеᵘ бóд͡зик. Тоĭ бóд͡зик в·ік'ігáĭмо ў вóрч'ік, сиᵉ‿сц'íдіт дóбреᵘ, кладімó на так'í дранічк·и́ на дв·ір, áбиᵉ сóнцеᵘ приᵉгр'íло на нⁱéго, та‿ĭ сиᵉ‿рóбеᵘ каш.

В·íўц'і р'íжут‿сиᵉ wосеᵘнⁱи́ лиᵉш, бо ік би сиᵉ р'íзалиᵉ ўзиᵉм·і та‿ĭ навеᵘсн'í — шк'íра нідóбра, бо падⁱé вóўна, а ўwосеᵘнⁱи́ р'íжиᵉмо, ту шк'íру посиᵉпáĭмо мукóў курýд͡з'іноў іс‿сóлеў потрóшк'і. Дⁱéржиᵉмо трóшк'і, би так стр'и́хла; ік маĭмо нівóју за кужýх, ужé кладімó у дуб̧.

Дуб̧: розробjéĭмо ґрис пшеᵘнⁱи́шніⁱ з водóў тⁱéплоў та‿ĭ трóшк'і сóлиᵉ. Та‿ĭ то к·и́сніт тíлко, шо ік пошукáĭмо ми шк'íру у цеᵘбр'í, мájіт‿сиᵉ ‿жули́ті з нⁱéjі вóўнічка у пас'í; там, дⁱе п·іт пáхоў маĭ малá вóўнічка, шукáĭмо пáлцеᵘм, так скореᵘ злаз'и́jі в·íттіў, так шк'íра ўже ўдублéна. В·ік'ігáĭмо з дýбу, полóч'імо у багáто вóдах, кладімó, би схли́; скóреᵘ в·íсхнут — нісеᵘмó до однóго чолов·íка, шо в·ін знájі jіх шкафувáті; поб·íлиᵉт і пот·íм нісеᵘмó до тóго чолов·íка, шо ши́jі; даĭмó смýшок і соф·іjáн та‿ĭ в·іхóді кужýх.

Домашні квіти. Ми ў горóтч'іку навеᵘсн'í рóбеᵘмо гр'ітк·и́, с'íjімо нас'ін'а ч'іч'óк. Кладімó нас'ін'і з̧ паланічóк, з рóтік'іў, с‿сол'імн'інóк; це нас'ін'і — шоби́ сходⁱи́лиᵉ ч'íчк·и́, шо мáĭмо садⁱи́ті jіх. А дрýг'і ч'ічк·и́ jе ґ'орґ'іjéні, шо дⁱéржеᵘмо ц'íлу зи́му у кошéрц'і, дⁱес на тⁱéпл'ім, би не замéрзлиᵉ, бо то так'é, ĭк барабýл'і, д͡жи́нґашливеᵘ.

П·іwóні jе ў горóґ'і, кризантíні jе; ч'ічк·и́ так'í беᵘрýт‿циᵉ, ĭк роґ'íз, ч'ірвóнім цвиᵉтýт (цибул'к·и́ сиᵉ‿кáжет), а ц'і ч'ічк·и́, шо посхóжут, ми jіх рóбиᵉмо зноў гр'и́тку св·íжу ĭ

садімо́ палач'інк·и́, ро́тік'і, соломн'інк·и́; п·ідл'іва́ї́мо — ўн^{і}и́ бо́рзо цви^{е}ту́т пе́ре^{и}д Богоро́діцеў; цви^{е}ту́т і ґ'орґ'іјéні і ц'і дру́г'і ч'ічк·и́, ўсе так цви^{е}ту́т у м·іс'ц'а а́ўґу́ста, а п·іwо́ні цви^{е}ту́т пе́рет Спа́сом, по Спа́с'і. Ц'і ч'ічк·и́ ў горо́ґ'і ја зна́ју, шо си^{е}‿ро́д'ут, а ў ха́к'і ма́ї́мо у в·інка́х кру́гле ли́^{е}ск'і, кризант^{і}и́ну, маґ'ора́н је — ус'и́к'і ч'ічк·и́ је, ма́ї́же зна́ју јім мн'ê так.

Похорони. У нас ік умре́ ме^{и}ртве́ц, то ка́жут так, шо ї́дут на гру́шку. Пре^{и}хо́жут бага́то л'уд^{і}и́ї́, жыно́к, маї́ б·і́лше^{и} молод^{і}и́х цих. Си́жут доп·і́зна, гра́јут‿ци^{е} гуwо́р'і ўс'и́к'і. Т·іпе́р уже́ ні ду́же^{и} це је так, бо даўно́ це бу́ло; та‿ї́ п·ішо́ў од^{і}е́н та заўјіза́ў ме^{и}рц'а́ по́п·іт па́х'і. Ус'і си^{е} гра́ли^{е}, ні бра́ли^{е} са́му. В·ін п·ішо́ў надв·і́р та‿ї́ к'ігну́ў мо́туз криз две́р'і, а ме^{и}ртве́ц уста́ў. Ік уста́ў ме^{и}ртве́ц, ц'і шо бу́ли^{е} ўс'і ў ха́т'і, то одн'і́ криз две́р'і к'іка́ли^{е}, одн'і́ криз в·і́кна к'іка́ли^{е} — котр'і́ куда́ могли́, бо си^{е} напу́діли^{е}, шо мо́же^{и} опи́р' уста́ў јіх лови́ті. В·іттогд^{і}и́ уже́ німа́ ў нас так'і тако́го це́го об·іч'и́ју.

Приказка. Кли́^{е}кала кума́ куму́ пше^{и}н^{і}и́цу ж'ếті. Кума́ ка́же^{и}т:

— Ја, кумо́, би^{е}х-п·ішла́, а́ле^{и} ў вас у пше^{и}н^{і}и́ци^{е} ж'ібр'і́. А кума́ п·ішла́ сама́ та‿ї́ в·і́ж'іла, зјіза́ла, скла́ла, змолот^{і}и́ла, змоло́ла.

Прехо́діт кума́ пози́^{е}ч'іті мук·и́. Кума́ ка́же^{и}т:

— Пози́^{е}чу, чу^{о}му́ н'і. Уз'и́ла ми́ску с‿поли́^{е}ц'і та‿ї́ п·ішла́ до м·і́ха. Ўхо́ді с‿поро́жноў ми́скоў та‿ї́ ка́же^{и}т:

— Јої́, кумо́, ја до мук·и́, а ж'ібр'і́ до рук·и́.

Кума́ в·і́слухала та‿ї́ уно́ги^{е}.

Казка (Јек Іва́н служи́^{е}ў у па́на). Бу́ли^{е} соб·і́ два ве^{и}ли́к'і пан^{і}и́. Пр'ішо́ў од^{і}е́н пан з дру́гого се^{и}ла́ до па́на, шо служи́ў Іва́н. Пан, у ї́ко́го Іва́н буў гарґа́том, знаў, шо Іва́н форт ка́же^{и} пра́ўду па́нови^{е}. Јêк ті два пан^{і}и́ си^{е}ґ'і́ли^{е} ко́ло стола́, побуwа́ли^{е} соб·і́ та‿ї́ іми^{е}ли^{е}‿си фали́ті; ка́же^{и} цес пан, шо Іва́н служи́ў у н^{і}е́го:

— Еї́, ја ма́ју одно́го гарґа́та, Іва́на, ду́же^{и} праўдли́вого,

нічо́ в·ін ні забре́шиᵉ нітро́шк'і. Цеї дру́тиᵉї пан ка́жеᵘ:

— Ні мо́жеᵘ бу́ті, ко́ждїї гарга́т бре́шеᵘт.

— Но н'і, ста́н'мо у зал'і́шку. М·її Іва́н пасе́ коро́виᵉ ў по́л'у, і ма́ји одну́ коро́ву з‿золо́тн·имиᵉ рога́миᵉ. Ід'і́т, наї в·ін вам јії даст та‿ї пото́му чиᵉ в·ін ска́жеᵘ м·ін'і пра́ўду, за шо даў. Јек в·ін ска́жеᵘт по пра́ўд'і, то ва́ша мош'і́ја м·ін'і сиᵉ ли́шеᵘт, а јек ні ска́жеᵘт — мо́ја вам.

П·ішо́ў пан з чужо́го сеᵘла́ дудо́му, уз'ми́еў па́н'у на бри́чку і п·ішо́ў у по́леᵘ. Пан схова́ў‿сиᵉ, а па́н'а п·ішла́ д‿Іва́новиᵉ. Утуманᵢ́йла Іва́на, і Іва́н да́ў па́н'і зло́тн'і ро́гиᵉ. Па́н'і ро́гиᵉ ўз'е́ла і п·ішла́ до Іва́нового па́на. Іва́н сиᵉ‿лиᵉши́ў сам і ду́маји, шо в·ін бу́ді каза́ті па́новиᵉ.

Заби́ў бук у зе́мн'у, покла́ў феле́гу на бук та‿ї п·ішо́ў діле́ко. Верну́ў‿сиᵉ наза́д д‿бу́ковиᵉ, уклонᵢ́йў‿сиᵉ та‿ї ка́жеᵘт:

— Добри́їдін', па́ні! — та‿ї усе́ в·ін в·ідпов·ідаји:

— Даї бо́же, Іва́ні! Шо је, Іва́ні?

— Зле, па́ні!

— Та шо је?

— Коро́ва сиᵉ‿боро́ла та‿ї уломи́ла зло́тн'і ро́гиᵉ.

— Но, та дᵢе ті ро́гиᵉ?

— Нідо́бреᵘ, — ка́жеᵘт Іва́н.

Верну́ў‿сиᵉ ш'е раз маї діле́ко і наза́т пр'ішо́ў д‿бу́ковиᵉ. Зноў ка́жеᵘт:

— Добри́дін', па́ні! — та‿ї усе́ в·ін в·ідпов·ідаји:

— Даї бо́же, Іва́ні!

— Шо је Іва́ні?

— Зле па́ні! Коро́ва загуби́ла зло́тн'і ро́гиᵉ.

— Но, а тᵢ́и дᵢе буў?

— Нідо́бреᵘ, — ка́жеᵘт Іва́н.

Верну́ў‿сиᵉ маї діле́ко в·ід бу́ка, пр'ішо́ў наза́т, уклонᵢ́йў‿сиᵉ та‿ї ка́жеᵘт:

— Добри́їдін', па́ні! — сам в·ідпов·ідаји:

— Даї бо́же, Іва́ні! Шо је, Іва́ні?

— Зле, па́ні!

— А шо је?

— Па́ні, ја че́ᵘреᵘз б·іл'і но́гиᵉ даў зло́тн'і ро́гиᵉ.

— До́бреᵘ, Іва́ні, — в·ід̣пов·іда́јі ўсе в·ін. Так бу́ду каза́ті па́новиᵉ, — поду́маў Іва́н.

А ўдвор'і оби́два панⁱи́ ч'іка́јут, котри́ї заро́беᵘт мош'і́ју. Іва́н го́ніт маржи́ᵉну до двора́, а напро́к'іў нⁱе́го в·іхо́д'ут дру́г'і гарґа́ті і ка́жут іму́:

— Іва́ні, ідⁱи́, бо пан кли́ч'іт тібе́!

А Іва́н з̣‿стра́ху ні знаў, шо роби́ті, а́ле п·ішо́ў. Пр'ішо́ў пе́ᵘреᵘдо па́на, уклонⁱи́ўсиᵉ, а пан запиᵉта́ў іго́:

— Шо је, Іва́ні?

— Зле, па́ні.

— Но, та шо је?

— Па́ні, ја че́ᵘреᵘз б·іл'і па́н'ін'і но́гиᵉ даў зло́тн'і ро́гиᵉ.

— Бра́во, Іва́ні!! На тоб·і на па́чку і мо́жеᵘш ітⁱи́ соб·і. А пан зароби́ў за це мош'і́ју.

(Козм'юк Домка, 45 років)

* * *

[Касета №8 А]

Записано в 1991 році.

Відбуття військового обов'язку. — *Як розпочалася війна?*

— Зач'и́ла‿си во́їна тогдⁱи́, јêк пустⁱи́ли мене́ на у́рлоп, ади́ на конч'е́д̣. Ік приїшли́, в·ід̣ти си‿верну́ли (а то бу́ло ў дⁱе́ўјіт' м·іс'іц'іў аж̣), та‿ї так сказа́ли, шо хто ма́је ўбран'и́ цив·ілн·і, наї ідⁱе́ до маґази́ну переда́ти це вос'ко́ве та їдⁱе ў цив·іл'н'ім. А хто не ма́је, то їдⁱе, дајемо́ білⁱе́т на три днⁱи, наї ідⁱе́ додо́му за убран'и́м та‿ї при́їдет та‿ї переда́ст це та‿ї тогдⁱи́ п·іїд·е додо́му.

Ја шо соб·і поду́маў, зна́јете, так даў Бог̣, ја поду́маў, мої, ја ідⁱи́ додо́му — то дⁱиле́ко. Ади́, тре́ба ба́вити три днⁱи дус ші'нторс [рум. dus şi'ntors "туди й назад"].

— *З котрого міста треба було йти додому?*

— Це ми бу́ли, це ў Ји́сах, н·і бу́ло так диле́ко, але́ ўсе,

ади́, ў Ји́сах. А ја соб·і́ поду́маў: моĭ, а ја н·і ма́ју н'іч·о́, лиш ма́ју бл'у́зу та‿ĭ соро́чку, та‿ĭ порк'ін^{і}и́ц'і. А ја ка́жу там, хто-то буў кап·і́тан:

— јеў ам [рум. eu am "я маю"]. Бо пе́ршиĭ раз̧ каза́ў:

— Ч'і́не а́ре га́ĭне ч'ів·і́ле, аку́ма пл'а́ки ла б·іро́ў ш'і пл'а́ки ака́си^{е} [рум. Cine are haine civile acuma pleacă la birou şi pleacă acasă "Хто має цивільний одяг, нехай зайде до офісу та поїде додому"]. Но, ја таки́ĭ рад̧. Ја ду́маў, моĭ, јêк п·і́ĭду додо́му, а то је во́ĭна, ади́ ўже б·іда́. То мо́же си‿переина́ч'іті. Ја ка́жу, шо ја ма́ју ўбран'и́. Та‿ĭ поб·і́гаў ја туда́, ади́с' у вос'ко́в·ім та‿ĭ озми́ў, бо ја маў у одно́го чолов·і́ка там ту бл'у́з̧ку та‿ĭ соро́ч'ку та‿ĭ маў паке́т таки́ĭ, але́ мали́ĭ, ма́ло — о́буви н'ічо́. Та маĭ п·ішо́ў до одно́го, у јико́гос· жи́да в·і́просиў ґало́ші так'і́ ґум·ін'і́, зна́јете, јак'і́с· пантал'о́ни та ўз'ếў ту бл'у́зу, ґа́та. Кепел'у́х даў мен'і́ јаки́с· чолов·і́к та бу́ду маў-им шо над'і́ў на го́лу. Та‿ĭ іду́ ја до^{у}до́му. А то ўwосен^{і}и́ бу́ло, ади́ приĭшо́ў бо́сиĭ, та ĭшоў ца́рно́ў поп·і́д̧ штриху та‿ĭ уґуру́ ĭшоў, би мене́ не ви́д'іли́ тако́го, бо то п·ід нога́ми аж упоч'и́ў, так'і́ моро́з буў тим ра́нком, а то дош' ута́к. Ади́ ра́но, лиш си бр'і́шкало, ја ўже ĭшоў буў у ха́ту.

Та‿ĭ прихо́жу ја додо́му таки́ĭ, ади́ лиш у бл'у́з̧ку чо́рну, так'і́ маў бл'у́з̧ку, виплет^{і}е́ну з во́ўн'і. Та‿ĭ пришо́ў ја до^{у}до́му, тото́. А т·і, шо приĭшли́ так'і́ у вос'ко́в·ім, котрі́ то додо́му, но, та‿ĭ коли́ ја буў м·і́с'іц' до́ма, та‿ĭ приĭшо́ў там, а ўн^{і}и́ ўс'і д‿ме́н'і приб·і́гли... А ўни, јік прине́сли ўбран'и́, та јіх уже спе́рли там. Лиш то бу́ло, шо тото́, зна́јут к'і́л'ко убран'и́. Та‿ĭ на́в·іт' то ўбран'и́ цив·і́л'не, шо ўни́ ма́ли си‿перебра́ти там, на́в·іт' не ўбира́ли, та си‿лиши́ли там у вос'ко́в·ім та‿ĭ да́л'і ті́л'ко лиш бу́ло. А ја соб·і́ перебу́ў конче́^{и}т та‿ĭ так. Та‿ĭ пото́му ўже, ја то маĭ позабува́ў, јêк уже́ куда́ ми ход^{і}и́ли. Ја це ўже запамн'ита́ў маĭ ду́же, ўже це, на ц·ім фро́нт'і, ў Ји́сах, јêк ми си‿верну́ли з̧ Кріме́ји, с‿сте́па Калму́чулуĭ, у фро́нтул ретра́д͡жері [рум. frontul retrageri "у фронт відступу"] ўже јêк бу́ли.

Та‿ĭ тут ми на в·іс'імна́ц'ц'итого ма́рта, ўже со́рок і четве́ртого ро́ку бу́ло це. Приĭшли́ ў Ји́сах, до Јис та‿ĭ тут ми окупа́ли позі́ціју, то бу́ло ла Сти́нка Рознова́ни^{е}, то ја і т·іпе́р

с'і мо́жу повести́, д^{і}е ја маў позі́ціју, зна́јете. А то буў таки́ї, ла Сти́нка Розмава́ни^{е}, л'ісо́к таки́ї, дубо́виї. А там бу́ли маска́л'і ў т'ім л'іску́. Тот л'ісо́к так, јік коли́ град убје́ куру́зи ўже, јік приїду́т, шо од^{і}е́н уло́мн'ује гет, а од^{і}е́н об̯чі́мханиї та‿ї уд д͡зе́мл'і бога́то таки́х поломн^{і}е́них. А ми ўже н·і ма́ли о́рдіну наінтува́ти, лиш буў сусці́нере. Лиш трима́ли фронт в·ід в·іс'імна́ц'ц'итого ма́рта до двац'ц'и́того ауґу́ста ми трима́ли пе лок [рум. pe loc], Нас атакува́ли ма́їже шоно́ч'і, шоно́ч'і, со́рок і четве́ртого, так. Т·іпе́р уже́ на двац'ц'и́того аўґу́ста со́рок і четве́ртого ро́ку маскал'і́ фест пребри́жили, зна́јеті, ади́ то, а ја буў пост наінта́т в·ід пе́ршоjі лі́ніjі ш'і́стсто ме́тр'іў, пост наінта́т, зна́јеті. Там ми ма́ли дв·і м·ітраліје́ри, та‿ї то нас бу́ло в·і́с'ім л'уди́ї.

Та‿ї уже́ на двац'ц'и́того ади́, аўґу́ста со́нечко ш'ш'е н·і сход^{і}и́ло, так фа́їно, т^{і}и́хо, шо раз. Нара́з апарува́ла ав·іја́ціја пе́ршиї раз. Але́ лиш ми чу́ли, шо ід^{і}е́ бага́то. Зна́јете, але́ ўпе́ред̯ приїшли́ ав·ijо́ни ц'і, рекуно́штере, зна́јете, так од^{і}е́н пове́р дру́гого, а в·ід̯ти їшло ц'і бомбардіје́ри. Та јêк іме́ли нас би́ти, зна́јете, пе́ршу лі́ніју.

Упе́ред̯ кат'у́ша, а пото́му та́нки, ее, то і со́нечко так бу́ло ви́д'іти, јак'е со́нце завели́ке ви́тко ў дн^{і}и́ну, та так бу́ло ї ў цеї б·и^{і}к лиш уже́ в·ід̯ порох'і́ў та‿ї в·ід дим·і́ў. Поту́м ав·іја́ціја зве́р'ха, кат'уша, артіле́ріја — ўс'о, зна́јете. Та‿ї уже́ нас...

Приїшли́ на пе́ршу лі́ніју, забра́ли гет нас, а ја, того́ шо буў пост наінта́т [post înaintat "передовий пост"], он^{і}и́ ўже, јêк озми́ли ґро́су, ўн^{і}и́ маї не верта́ли‿си маї шука́ти. Та‿ї ми си‿леши́ли в·і́с·ім л'уди́ї там у тім на́ш'ім казема́т'і. То ўже по^{у}лу́дне, тото́ ўже лиш, а так бу́ло зад^{і}иле́ко, јаки́х на к'іломи́^{е}тер в·ід на́шого транше́ју. Бу́ло шош'а́ўа ви́^{е}тко, але́ д·ескі́се бу́ло, але́ ў тої раз̯, кі́л'ко ми сид'і́ли, то ўн^{і}и, ви́^{е}д̯ко, шо руба́ли пу́ч'ки та‿ї зако́пували, шоби та, бо бу́ла порц'іу́н'а одна́, так зо пјит' к'іломе́тр'іў, шо бу́ло деск'і́си, шо ми ўсе ви́д'іли. А ўни́ накла́ли так, јêк л'іс, шоби́ ми не ви́д'іли, шо в·ін апров·ізіону́је, зна́јете, бли́жет, ади́ ру́ск'і.

Та‿ї на двац'ц'и́того да́ли вели́киї ата́к та‿ї нас забра́ли

гет у плин тójі днʲúни, на двац'ц'úтого. А ja, ми си‿леш'úли, нáш'а гру́па, в·íс'ім л'уди́ї. Мої, ужé н·і чуў, ужé н·і бjут тут, лиш так, зна́jете, д·іми маї си поосіда́ли. Ўже лиш коли́-н·і-коли́ там-н·і-там, но а ми си леш'úли. То забра́ли з пе́ршоjі лíніjі гет. Н·імá н·іч'о́. Но ми си леш'úли, ўже н·і мájемо н'ijúкоjі н·і комунікáціjі — то п·ірва́ли т·ел·іфóни. Не мájемо, га́ло-га́ло, бо ми р'íўно держ'úли, н·і бу́ло ш'ш'е тóго, адʲúй шо, шо апáре, шоби́ (ми на то бу́ли пост наінтáт), jêк шо вéжу маї блúᵉско та‿ї комунікува́ли, зна́jете, тут, ла гросу [рум. la grosu "грубо"]. Та‿ї так.

Но шо ми рóбимо рáно? А це бу́ло ў нед'íл'у, двац'ц'úтого, так зна́jу, jêк то. У понед'íўнок, но шо ми рóбимо? Але ўноч'úй, зна́ч'іт, бу́ло тʲéмно, ми хот'íли, jік то маї утʲúхло, ўже пр'íїшло. Хот'íли т'ік, мóже би ми си‿верну́ли, би ўтеклúй. Но ідемó ми гет, дʲе бу́ло пост де кома́нди [рум. post de comandă "командний пост"], дʲе буў капíтан, їдемó там, у тої, у ту, траншéў тот. А то така́, з дʲéрева зроблéно, не так, jêк ми ма́ли лиш ша́нец. А дʲе бу́ла кома́нда, бу́ло фúст такúї. Та‿ї ми там знаїшлú і jісти ш'ш'е шос, зна́jете, ми си‿ви́дит, шо конзéрви бу́ли. Прóто там буў кома́нда ескадрóну, капíтан та‿ї дру́гʲ·і маї. Та‿ї ми там то попоjíли, шо наїшлú: хлíба наїшлú, конзéрву jакýсʲ, пішкóтіў, ш'ш'е ї рум jакúсʲ там буў. А ц'і моjí, л'уди бу́ли, то кóждиї ма́је свójу. Ja шос у тої раз не міг. Зна́jете, але́ поку́ш'іў при них, а неʰ шо бих шос си‿напúў. Ц·і маї трóхи маї в·ípили то. Та‿ї jêк то колéга, ... Но але́ вúᵉжемо, шо там ч'ути́ гоᵛвóри, там гоᵛвóри. Ўже маскал'í. А т'і ма́ли ш'ш'úст'ê з-за мéне. Шо чу́ти? Ти слу́хаї, двóје говóре поруски. Це б·ідá. Ja ка́жу:

— Н·е 'нтóрчем напóї, дúнш'і н·е 'пу́шки ajíч' [рум. ne întoarcem înapoi, dânşi ne 'împuşcă aici "повернемось назад, бо вони нас розстріляют тут"].

Та‿ї верну́ли‿си ми наза́д там, на св·íї пост. Но, та‿ї рáно маї сáме гоᵛвóримо то. А там так, ужé т·і, шо си лешúли рíўно, позíціjа рýска, не jе шо‿ї ти в·íїшоў. Тої, шо п·ішлú — п·ішлú, а унʲúй рíўно сед'úй, н·е шо ц·і, бо ц·і н·е бу́ли з'íхер. Та‿ї в·іхóдимо ми з тójі дʲúрки, з тóго дикýнку. За то самí, а то не

буў деку́нок, то таки́ї ша́нец та‿ї апласаме́нт.

Полон. В·іхо́димо та‿ї іздува́јемо рушн'и́к, но шо — п·іддајемо́‿си, бо ми чу́јемо, шо ми ўже ї н'і суда́ та ї н'і туда́. Но‿ї к'ил'ко мо́жеш сид'і́ти там. Та‿ї так ми ўготери́ли — в·іхо́дим, ко́ждиї з рушн'и́чко́м. Ту гармату́ру лиш'и́ли там, лиш озми́ели прила́ту та‿ї сак д·е мери́нд·е [рум. sac de merinde "торба з їжею"], шо там ма́ли, а то гет поки́дали, шо ма́ли — муні́ціју, пу́шку мітралје́ру [рум. puşca mitralieră "кулемет"] ми там бе́хнут фа́їно.

Та‿ї в·іхо́димо та‿ї так і їдемо́ ї н·і їдемо́. Соуб·і́ ду́мајемо, но, ја соуб·і́ ду́мају, не зна́ју, лиш там в·і́дт'іў т-р-р-р — га́та. Но, а ўн'и́ ўздр'і́ли. Та‿ї в·і́дт'іў ру́ск'і кричу́т: "стаї, дава́ї с·уда́, руми́нск'і, дава́ї с·уда́!". Но, ми ўже порн'е́ли їти пома́лу, а то буў (тої т'ере́н межи́ на́ми), буў м·ино́ваниї, зна́јете, так'і бу́ли м·і́ни та‿ї т·і полу́миски, на́в·іт' б·і́л'і бу́ли там, там. А це ми ўже зна́ли та‿ї ми ўваж'и́ли, би р'і́ўно, мої, так'і не хот'і́ло си ўмира́ті. Шо бу́де — бу́де. Та‿ї то, зна́јете, ўваж'и́ли, бо то бу́ла дн'и́на та‿ї уваж'и́ли, аби́ на то лиш бо буў к·ину́ў та‿ї ішо́ў там. Но, ми бли́жемо со́тоў, маха́јім. Пристр'і́лиў там, маї бу́ло їти, шо к'и́гнемо сто. Зноў прииш ли́ ми там на тот ша́нец, а јіх так о. А нас бу́ло, зна́јете шо, та‿ї од'е́н тут, од'е́н коло керн'и́ці, ду́же слаба́ поз'і́ціја бу́ла. Але́ ми так держ'и́ли, шо ўни гада́ли, шо тут страшна́ вели́ка резисте́нца. Уно́, то могло́ војува́ті, то шо, јика́ резист·е́нца бу́ла про́т'іў н'их, то і д·іс'е́та парт' не бу́ло. У н'их так о бу́ло, ду́же прегото́ўлен'і там бу́ли. Та‿ї п·ішли́ ми там.

Прихо́д'е од'е́н, таки́ї молоди́ї буў, то ўже ї молод'і́ бу́ли ге́ц'іл'і, н'е лиш стар'і́: "Дава́ї с'уда́, јоп твоју́ мат', исправи́ї мен'і́!", — нам. А то там, од'е́н мертви́ї там, а л'іс таки́ї поломн'е́ниї, така́ б·і́да там. Уни́ ш'ш'е не позбира́ли. А ви не зна́јете шо, бо то шоно́ч'і бу́ло так, а ми в·і́дци па́рили р'і́ўно. Та шо роби́ті? Та‿ї так. Та‿ї ми там приїшли́ пере́д кома́нди. Там буў ци то мајо́р буў, ци шо, ја не п·і́знава́ў, але́ маї вели́киї, јак капі́тан. Буў ў таки́х д'еку́нку там, а пере́д д'еку́нка бу́ло д'е́рево, ади́ т'их, шо поломн'е́но там. В·ін вихо́де в·і́дти та‿ї

пита́је, хто зна́је розгова́р'уваті по-ру́ск'і. А ја не хот'і́ў си‿признава́ті, зна́јете, а тоти́ мене́ спра́вили тут, шо ја зна́ју, бо ўни́ зна́ли, шо ја зна́ју по-ру́ск'і. Но, ја н·е маў шо роби́ті, ї́ду, а в·ін ка́же "сад'і́с'!". А в·ін так о сид'і́ў на т·ім, в·і́шоў сі с кава́рн'і тої та‿ї сі'ў на д^{і}е́рево та‿ї ка́же "сад'і́с' тут!" коло́ н^{і}е́го. Та‿ї зач'іна́је мене́ пита́ті, ч'о ми аж т·іпе́р, ўс'а́ а́рміја си‿п·ідда́ла, ви ч'о? Но то так даў Боґ, шо мен'і́ ўв·іїшло́ ў го́лу ч'о. Ја ка́жу, бо ми бу́ли з н'і́мц'ами та‿ї ми даўно́ хот'і́ли прида́ти‿си, але́ н'і́мц'і бага́т-багат'о́х застр'і́лили, хто хот'і́ў си‿прида́ті. В·ін, нас не леши́ли, ми војува́ли з н'і́мц'ами, зна́јете. Та‿ї так. Но тої, зна́јете, т'ік пов·і́риў, бо так'і́ бу́ли н'і́мц'і ўже, на́ш'а ґру́па бу́ла та‿ї н'і́мц'і бу́ли на тії лі́ніјі. Но, в·ін в·і́риў тото́, шо ўздр'іў у реґ'іме́нт'і, гет ус'о, шо за команда́нти котр'і́ бу́ли, ад^{і}и́ оф·іце́ри, це, д^{і}е ми маї војува́ли, в·і́питаў‿си гет та‿ї у нас забра́ли, шо ми ма́ли коло́ се́бе, лиш ўсе леши́ли поро́жну ту сак д·е мері́нд·е. Та‿ї ци ми не ма́јемо јако́јіс· муні́ціјі то. Але́ си‿леши́ли книж·ечки́. Ја маў кни́шку в·ід оченаш'і́ў. Зна́јете, маў в·і́шу на́ч'е до́му та‿ї ш'ш'е одну́. Тої посл·і́ не озми́^{е}ли. Ја то зан'і́с аж до ла́ґру.

Но ўже тут ма́ли ш'ш'и́ск'і, шо да́ли нам одно́го, аби́ нас в·ідв·і́ў тої, хто то буў тої оф·і́цер, сказа́ў, шоб ми тото́ та‿ї закли́^{е}каў одно́го та‿ї сказа́ў, би в·ін нас в·ідв·і́ў, куда́ — в·ін сказа́ў, але́ ја ўже не ро^{у}зум·і́ў. Но ї́демо́ ми тим л'іско́м, ідемо́ та‿ї в·іхо́димо на по́ле, т·і́л'ко ї́шли́, так јêк до ґрун'а́ де^{и}с, зна́јете, до то́го. В·іхо́димо з л'іска́, а то так на по́ле, так јêк зо два гектарі́ або ї три ўс'о на́ше во́с'ко там. В·і́дки ўсе ї́ми́^{е}ли — там, руму́нс'ке. Ал'бо́ то ўс'и́ї фронт уже́, кого́ ї́ми́ли — там. А ўни́ ўже ў Букаре́шт'і бу́ли дру́гојі дн^{і}и́ни, ўже зна́је, шо ру́скі. Та‿ї нас там порахува́ў тот, шо приї́ми́ў, зна́јете, та‿ї уже́ ў т·ім ја ка́жу, Бо́гу д'и́куваті, шо ўже бу́де це́му наро́дови, то ї мен'і́ бу́де, шо ми скапа́ли, бо т'і ду́же каза́ли, вот шо наробили руму́нцк'і, што ми поби́^{е}ли. Та‿ї там нас зам·іш'и́ў та т·і озми́^{е}ли 'нпрімі́ре [рум. în primire "прийняли"], то ўже усе́ на д^{і}е́с'ік' кро́к'іў, ўсе јіх оде́н цеї, јêк уни́ каза́ли, ади́, каж'і́м, п·ід па́зоў бу́ли, конво́ї. Та‿ї сид'і́ли ми там до ве́чера та‿ї приї́шо́ў о́рдін — ўже ї́демо́. Але́ уни́ не каза́ли, шо уни́

нас прова́д'ат аж до Би́лцу. Зјіз до Би́лцу п·і́ш'а. Ідемо́ ми до ве́чера, ї́демо́ дру́тоjі дн^{і}и́ни. Переночува́ли там, на т·іі́ пол'и́н'і.

Дру́тоjі дн^{і}и́ни приї́шо́ў о́рдін та‿ї́ уже́ то та ї́демо́. Але́ jі́сти н'іхто́ н'ічо́ не ка́же, зна́jете, а то маї́ бу́ли басара́бск'і, маї́ пита́ли си ў тих, голо́дн'і. А тот нам каза́ў: "О тут jе дере́ўн'і, получа́jете, бу́дете ку́шат'". Та‿ї́ так два дн^{і}и нас гони́ли. Аж тре́тоjі дн^{і}и́ни да́ли jі́сті. Приї́шли́ ми до Феле́^{и}шт, буў у Басара́біjі, переї́шли́ почере́з̧ Сере́т. Jа зна́jу, jак переї́шли́? Буў м·іст туди́. Та‿ї́ ішли́ ми, ї́шли, а то духота́, jі́сті голо́дн'і, н'і вод^{і}и́, н·іч'о́. Але jе од^{і}е́н по́т·ік, так jак би це по́т·ік Лади́чин тут, зна́jете, а ми ї́демо́ доро́го^{у}ў. Так jакби́ тут у нас, акура́т так. Але́ по́т·ік т'ік за доро́го^{у}ў, не так, jак це п·ід м·іст, зна́jете, за доро́го^{у}ў т'ік. Ота́к jак це у нас тут коло́ Д͡жілі́кі удоли́^{е}н'і, так jак це. Але́ т·ікло́ до́бре. Ус'і́ хо́чемо вод^{і}и́ — ґа́та.

Та‿ї́ уже́ ми н·е пита́ли н·ічо́, лиш так, jак аби́ ўс·і́м даў Бог ту га́д̧ку — сува́ї́мо‿си до вод^{і}и́, так jак jе з доро́ги. Зна́jете, ўни́ ўже, но шо, ўс'іх стр'іл'и́ти? Бо jе̂к вели́, то од^{і}е́н би буў шос зроби́ў, то ґа́та. Та‿ї́ уни́ ўже позво́лили, би ўс·і ї́шли, то ніц. Jа jе̂к приї́шо́ў, бо так си‿тра́фило, шо jа приї́шо́ў упо́ру, ш'ш'е захвати́ў у во́ду. То так о бра́ли з наму́лом та‿ї́ пи́ли то́jі вод^{і}и́.

То так jа там си‿напи́ў вод^{і}и́, ўже jак ка́жут, не зна́jу, то т'і о за́дн'і, шо приї́шли́, д^{і}е тот оц'і́ пере́дн'і ўже, ўже не т'ік Креве́ц. Но не т'ік, а то ш'ш'е креч'и́ли, шо вод^{і}и́. Та‿ї́ ун^{і}и́ нас леши́ли т'ік годи́ну ї́ полови́ну. Одна́ там сид'і́ла, би раз̧ си‿напи́ли вод^{і}и́. Бу́ли до́брі л'у́ди. Та‿ї́ назад̧ на доро́гу, та‿ї́ приї́шли́ ми до Феле́шт тре́тоjі дн^{і}и́ни та‿ї́ там ш'ш'е прино́сили ран^{і}е́них. Там буў ї́киї́с· дв·ір ци шо та‿ї́ буў прі́мул пост [рум. primul post "пункт швидкої допомоги], ц·а амбула́нца [рум. ambulanţă] "швидка допомога", jе̂к уни́ каза́ли, зна́jете, ран^{і}е́них.

Та‿ї́ приї́шо́ў од^{і}е́н маска́л' в·і́тти, з̧ то́го, шпита́л'у то́го, шо там бу́ло, амбула́нца ци шпита́л' таки́ї́ мали́ї́, та‿ї́ сказа́ў,

би цеї нам ч'і конвóї, би дáли јемý дⁱéс'ік' л'удúї, знáјете, абú ми їшли носúти, так јêк зв·íцци до вýїка Штефанá, алé такúм, малóў лýтоў такóў. А там форт приходⁱúли ав·іóни та‿ї ш'ш'е привозúли ранⁱéних, дⁱе ун ш'ш'е си‿спер, знáјете, маскал'íў. Та‿ї їкос· си‿трáфиў, шо ї менé озмúли, знáјете, тут о, ў то ґес· носúті. Но а ја знáў, шо ја так'í хот'íў ітú, бо ја знáў, шо там, јêк ми їдемó, там је слаб·í, шос· мáју д'істáті їкиїс· кусóк хл'íба. Акурáт ми обернýли‿си шос по три рáзи з ранⁱéними, знáјете, тарґú, то ўсе два там. Та‿ї однóму черéво зурвáно, однóму, так плáче. Ми то беремó помáле, посаж'úјемо. Унú так дúўл'ут‿си крúво, шо то ми ремýни, шо то ми, но ми вúнн'і, ремýни, то кал'íки так'í, та‿ї ми то носúли. По три рáзи си‿обернýли та‿ї то приїшлó полýдне. Приїшлó полýнне та‿ї т·і слаб·í попојíли, та‿ї нас тот, шо буў з нáми, усé буў маскáл', та ходúў з нáми. Та‿ї пов·íў нас у ту сáлу дⁱе мéсе [рум. sală de mese "їдальня"]— там, дⁱе шпитáл' акурáт, та то слаб·í. Та леш'úли, знáјете, одⁱéн леш'úў букáтку хл'íба, одⁱéн, шо то ўже там бýло. Та‿ї ми попојíли соб·í там, бо в·ін нас акурáт леш'úў, та‿ї набрáли маї тих окрýшк'іў пóўну то ў, адú, сак дⁱе мерíнд·е [< рум. sac de merinde "торбина для харчів"], та‿ї в·ін назáд пов·íў нас судá, до гуртý. Та‿ї ја соб·í вúјасниў — бýду мáти з‿на два дни, на три дни. То јêк уздр'íли, шо ја з̧ хл'íбом, а јíсти не дáли ш'ш'е, то мýс'іў дáти кóждому по-трíшки, мýс'іў. Та‿ї потóму дáли ї ми ўже јіх, дáли ўсе на двох кот'елóк. Одⁱéн маў брáти ч'óрбу, а одⁱéн тот хл'іб̧. Си‿притрáфило, шо ја озмúў кател'óк, маў, в·ідáї, ја маў, маў, ци в·іт тóјі, в·ід јікóјі то бýло, а ја браў цéму одⁱéн хл'іб̧. Колú ја си‿схилúў там за ч'óрбоў, ја ўздр'íў, а тóго хл'íба немá, ја ўже лиш ч'óрбу јіў. Но ја не буў так'í такúї голóдин, бо ја недáўно в·ід̧т'іў приїшóў. Та‿ї так ми там попојíли тотó та‿ї ужé ја ішóў маї лéґко.

Та‿ї привелú нас до Бúлцу. Там буў лáґер'. З‿Јес до Бúлцу п·íш'а, рíўно је букáта, та је. Та се ми їшли штⁱúри днⁱи та‿ї лиш раз јíли.

— А ставали по дорозі відпочивати?

— Мáло нⁱе, мáло дýже. То нⁱе је шо дрýг·і, одн'í ўпáдали. Тепéр це, напрúм·ір, ми їшли по-пјêт' у р'êдý дорóгоᵘў. Та

иꙗ цéго р'Êдá ўпáде, а ц·і, шо ѣдут, мýс'и ѣгó н¹éсті по букáт'і. Так о брáли за рýку та‿ѣ два, знáјете, п·іднесé рýку за шúју одну́ на дрýгу та лиш маў два в букáту то зноў.

— *А якби ніхто не ніс, то що робили з ним?*

— То јім не вóлно, уни́ трéба би дáли до рахýби там. Уни́ не мáли запúсано хто, то міꙗ тікáти, в·ін не знаў хто, аби́ мáли до рахýби лиш. Та ўни к'íл'ко ловúли, шо скапувáли с цих, та‿ѣ ловúли; когó ѣмúли — там пхаў, би маў до рахýби. Но та‿ѣ так.

Ми приѣшлú до Бúлцу... Уночú ми не ѣшлú. Н'і, д¹е ўже імúло смер'кóм та‿ѣ клáли нас докýпи, би ми сúд'ічи сид'íли... Та‿ѣ уни́ обкладáли наўкрýг та так бóзом нас бувáло, та‿ѣ уни́ ход¹íли наўкрýт. Ужé јêк так вúдко — порн'íли, н'і ўночú, лиш удн¹íну. А то бýло ў Богорóдицу, ш'ш'е дн¹íна велúка бýла. Ми ўже рáд'і, шо н·іч, то не моꙗ бýло ѣт¹и.

Та‿ѣ приѣшлú ми до Бúлцу, там дáли знóў јíсти та‿ѣ на дрýгу дн¹íну ўже ѣдемó на стáц'ију... Приѣшлá ґарн'ітýра та‿ѣ там переночувáли на стáц'іјі, ўсе на пóле так о. Рáно приѣшлá ґарн·ітýра та‿ѣ нас забрáла.

Та‿ѣ, јêк ми ўл'ізли у т·і ваґóни та зл'ізли, ѣшлú-сме ш'ішнáц'ц'іт' ден'. Ш'ішнац'ц'іт' ден' — пјêт'діс'ét' у ваґóн'і цім мал'ím. Не бýло де, так о, лиш так моꙗ бýло с'істи, лиш так, алé би-с л·іꙗ спáті, то не моꙗ бýло.

Та‿ѣ раз на дн¹íну приносúли на т·і пјêт'діс'ét' пýтн'у, пýтн'у чóрби, а такá солéна, та‿ѣ бýло тóјі рúби солéноји. Та‿ѣ кóму си‿припáло маї дóбре, маї то, јêк дв·і пýтн'і приносúли. Та‿ѣ то давáли нам то, та‿ѣ ми то јíли, але водí́ н'і. То ўже, јêк ми дес· так прúѣдемо на стáц'ију, зпáјете, ставáло трóшки. А то в·ікóнце малéн'ке у ваґóн'і лиш, та јêк си‿трáфиў ваґóн, шо не бýло тих ґрáтик'іў, та‿ѣ адú маї просúли одн¹íй, а маскал'í заходúли та жéрд'оў, абú не нат'ігáли рýку, не лиш'íли. Алé јêк переходúли Вóлгу та‿ѣ стаў шос· акурáт на móст'і, ўс'а ґарн'ітýра. Та‿ѣ ми сид'íли дв·і год¹ín'і на móст'і... Хто маў пасóк ци букáту шнурká јакóгос· та‿ѣ сúлили та‿ѣ пускáли аж до водú, до Вóлги. Но та шо, бідóн тот — лéхкиї, приѣшóў доў

води́ та‿ї соб·і хо́дит, в·ін не потає́. Уни́ ўсе бо́ўтали, бо́ўтали та ўсе в·і́дт·іў шос· приходи́ў та ми так ку́ш'или, jе̂к дори́, води́ч'ки за тої ч'ес·. Так ус'і́ поку́ш'или́ потро́хи. То ja пиў з Во́лги води́. Та‿ї да́л'і так порн'и́ли та‿ї коли́ ўже прийшли́ на Ура́ли, там, до Сведло́вского, то jе̂к зл'і́зли з цу́гу, то но́ги не держ'е́ли. На ко́л'інках ішоў до ла́гру, так jе̂к до р'іки́. Та ш'ш'е бу́ло таке́ підг·і́р'и. Р'і́дко, котри́ї м·іг п·іти́ так сто́jіч'і. То ч'о си‿держ'и́ли но́ги, бре. Так о там.

Но та‿ї там ади́ ўже запха́ли нас до робо́ти та‿ї п·ішли́ ў ша́хту, роби́ли на пjе́т'сот, на в·і́с'імсот ме́тр'іў у зе́мл'у лі́фтом. А jе̂к си‿зба́вит ліфт, то бу́ло, шо‿ї драбин'и́, то по́ки в·іл'ізли ті́л'ки драбин'и́ оді́н за дру́гим; одн'і́ воjува́ли на т·і драби́н'і, шо ўже не могли́ догори́, імпjед·іка́ли ї це́го, бо то драби́ни так на одно́го. Та ўсе на д·і́с'іт' ме́тр'іў до це́jі ск'іни́, а на д·е́с'іт' так п·ідо́ў, шо jикби́ шос па́дало, не би ўс·іх, зна́jете, би си‿спе́рло.

Но та‿ї буў там два ро́ки. Жиў два ро́ки, мину́ло на двац'ц'е́того, а пото́му ja прийшо́ў аж у нojе́мбр'і, ті́л'ко пона́д два ро́ки: ауґу́ст, септ·і́мбер, окто́мбер і шти́ри м·іс'иці, дес· так; два ро́ки і шти́ри м·іс'иці, дес так.

Повернення з табору додому. Но та‿ї шо, прийшо́ў ja до·у·до́му, прийшо́ў до·у·до́му та‿ї здиба́jу‿си з одн·і́йм чолов·і́ком; в·ін уже ўмер. Але́ ішо́ў ja попри́, ади́ попере́д ма́му, попере́д д'и́д'у там та‿ї шос· ja не зна́jу, ч'о ja не поверну́ў, зна́jете, ўже (бо ja ду́же буў шкара́дно ўбра́но) таки́ї накаже́нийї, ле́две їду. Соб·і́ гада́jу, ja п·і́ду, тут, тре́ба в·і́дпочи́ти. Таки́ї ja бу́ду їт·и та ja соб·і́ п·ішо́ў аж додо́му. Але́ до ву́їка Штефана́ поверну́ў. Та‿ї там ja в·і́дпочи́ў тро́хи то. Прихо́жу додо́му, а то, ага́ за то́го чолов·і́ка. Здиба́jу‿си, а в·ін ка́же: "Мої, скапа́ў ти? скапа́ў, мої!" — ка́же. А ja ка́жу: "Шо маї jе? мої, б·і́да?" — кажу́. — "У вас,— ка́же,— бі́да". — "А ч'о?" Каже: "Наза́д зо три нед'і́ли ци шт·и́йри гет,— ка́же,— вас об·ікра́ли!"

— *Як називався той чоловік?*

— Роман'у́к. Вид, таки́ гі́зде почере́з по́т·ік, у сусі́дств·і, на пото́ц·і, им ў сусі́дств·і бу́ли. Ўмер, в·ін уме́р. В·ін ста́ршиї

в·ід ме́не зо дⁱе́с'іт' ро́к'іў буў. Так. Та‿ї, но, акура́т ја поверну́ў до ву́їка, а ву́їко, ади́, ўсе так каза́ў, шо ади́, ўс'о до́бре ду́же, ўс'і, лиш це си‿ста́ло. Но та‿ї пото́му ја почере́ʒ по́т·ік та‿ї приїшо́ў у стат. В·ін ʒ пото́ка та‿ї ди́ўју‿си — там ку́пка, ота́м д'іти́ гра́јут‿си. Та‿ї там і Іва́н, но і Ла́рц'а не зна́ју, ци бу́ла, ци н'і. Но т'ік то м·іï хло́пец, но але́ ја јего́ леши́ў в·ід к'іл'ко міс·иц·іў, леши́ў у коли́сц·і. Но приїшо́ў — в·ін уже́ таки́ї морда́тиї, у біл'іï ш'е́пц·і. Но ја так'і не зна́ју зіхер, котра́, але́ тⁱи хто? Но та‿ї тогди́ так, та‿ї усе́ така́, каж·ім, н·е заста́ў, н·е знати́ шо. Марж'и́ни н·і бу́ло то та ўсе. То т·іпе́р ву́їко Штефа́н мен'і пом·іґ, шо купи́ў ту тели́чку, шо даў до во́їни. А це ўже, цу лоши́чку, ўже јêк ја приїшо́у, ўсе до во́їни. Но але́ і це ўже помага́ў так о, поки́ ја маї скапа́ў ра́но. Так шо пото́му, к·іл'ко ја ліпсува́ў, то не л·еш'и́ў, нема́ шо каза́ти: ора́ў, вози́ў, з д'іт·ми́. Ду́же буў чолов·ік таки́ї та‿ї нⁱе рахо́вано бу́ло. Ади́, наї ка́же вам... Но та‿ї так, так. Так то п·ішла́ вја́ца. Ду́же, јêк си ка́же, но коли́ ўже маї, ади́, ц·і д'іти поп·ідбува́ли ш'ш'е маї, пото́му ш'ш'е маї си‿наїшло́ одно́ з во́їни, Марі́чка. Та‿ї ја приїшо́ў з ла́ґру, Ла́рц'а ўже ма́ла с·ім рочк'іў. Ја ўже на дру́гиї р'ік јі пов·іў до шко́ли. Ўже н'іби јêк ја приїшо́ў у пили́п·іўку, а јіјі ўже нао́сін' пов·іў до шко́ли. Та‿ї ади́, т'и́ж̧ко бу́ло.

Колгоспи. Коли́ си спрова́диў маї уже́, шоби́ маї тото́ — даў у колго́ʒ. По́ки си‿науч'и́ў у колго́з'і, уже́ преви́к, да́ли наза́д, шоби́ по́ле бра́ти. Ја ўже не го́ден роби́ті. Та‿ї таке́, так п·ішла́ вја́ца. А ц·і молод'і, јêк прожи́ли, то таке́ ма́ли ш'ш'и́ст'і. Але́ ја к'іл'ко переїшо́ў, то ја р'іўно так о маў, моï, н·і тра́тиў над'іју..., н'іко́ли ја не каза́ў, так шо ја так'і ма́ју пропа́сті там. А то ја ш'ш'е каза́ў, моï, ја ўже не бу́ду толо́чиⁱті зе́мн'у. Ја тут ма́ју тото́, але́ но, так шо в·ін в·іт'а́з си‿роби́ў. А ја, то не так о бу́ло ў наінта́р', то находи́ли тⁱих горіwо́к. Та їшли́ однⁱи́ та маї роби́ли бад͡жо́куру, маї кра́ли шос јі́сти. Ја, див·іт‿си, ўже ма́ју тото́ та‿ї ади́ шо. Ја це раз н'іч·о́ не в·ід̧пов·іў, н'і, ја не к·ину́ў. јêк д'іста́ў — до́бре. Але́ би ја п·ішо́ў зачи́мос так о зроби́ті буд̧'-шо та‿ї або́ то, або́ то. Ади́, бо ми так најінтува́ли та‿ї нас гартирува́ли, зна́јете, не је ў јак'і́мос сел'і то та‿ї ішли́ на кантонам·е́нти. Дру́г·і роби́ли, шука́ли

в·іпити, шука́ли ку́рки, шука́ли, хол'е́ри, в·іпити. А ја це н'іко́ли не роби́ў та‿ї фо́рт проси́ў Бо́га, чита́ў ту кн^{і}и́жечку, шоби́ мен'і Боґ пом·іґ, би ја ш'ш'е ви́д'іў д'іти та‿ї це. Та‿ї ади́, фам·ілују, але́ не ду́маў, шо ја так'і ма́ју пропа́сті, би ду́маў, а чека́ї, ја пока́жу. Та‿ї то ја си‿браў так'і ла ок' [рум. la ochi "мотав на вус, запам'ятовував"], а ја н'іко́ли не браў. Ади́, але́ страши́ті — потроши́ў то́ју муні́ціјі. Но, але́ так шо, мо́же, ја так'і не мо́жу каза́ти, шо не ўбиў н'іко́го. Но, бо то тіл'ко ч'ису́, ја зна́ју, але́ шоби́ ја браў ла ок' — то н'і.

Врятування полонених у таборі від голоду.

— Ви розказували, як врятували людей від голоду, тоді як ішли до їдальні, до кантини. То були люди звідси, з цих сіл, знайомі? Декотрі ще жили потому, що врятували їх?

— Т'і, шо ја носи́ў јім јі́сти. Но то так бу́ло. То буў од^{і}е́н з Дан^{і}и́ли, але́ ста́рш'иї в·ід ме́не, бо ўт'ік, зо д^{і}е́с'іт' ро́к'іў. То буў, ўже јêк ми си розговори́ли, то буў рове́сник Барб·іре́ви. Но та‿ї ја так о їду, уже́ це ў ла́ґру бу́ло. Ми попојі́ли та‿ї іду́ ја. Та тот ш'ш'е з̧ ки́мос' ішо́ў, з̧ Карамише́вим цим, бо ї маї буў од^{і}е́н в·ід нас, та‿ї го^{у}во́римо по-ру́ск'і соб·і, го^{у}во́римо. А в·ін сиди́т, тої з Дани́ли; сиди́т п·ід ск'іно́ў там так о, таки́ї слаби́^{е}ї-слаби́^{е}ї. Та‿ї учу́ў, шо ми го^{у}во́римо по-ру́ск'і. Ја приїшо́ў по́при н^{і}е́го, е шо, в·ін таки́ї слаби́ї та‿ї ја так'і не зна́ју јего́ так, шо би ц·ім буў п·ізна́ў. А в·ін то, та‿ї си‿здоїма́је в·ідт'іў, та‿ї шо ми го^{у}во́римо по-ру́ск'і, пита́је: "В·ідк'іў ви, — пита́је ў ме́не. А ја ка́жу: "З Марице́ї". — "Бо́же, з Марице́јі!" Ка́жу: "Но, а Ви?" — "А ја з Дани́ли". А таки́ї слаби́ї веле́ ока́. Зна́јете, шо то ока́? Таки́ї, шо ўже јего́ не кла́ли н'і до робо́ти, н'і, п·іду́ки [рум. pe ducă "бути одною ногою в могилі"] — сего́дн·и-за́ўтра. А в·ін ш'ш'е буў куре́ц та ш'ш'е ї ту по́рціју, шо бу́ла, ї то дава́ў за. Так ја чу́ју, мен'і не каза́ў. А ми си зговори́ли, ка́жу: "Но та шо, шо з ва́ми је?" — "Оі, ја, — ка́же, — ади́ так і так, ја бу́ду ги́^{е}нути, бо ја ду́же осла́б". А ја ка́жу: "Но ану́, д^{і}е, д^{і}е вас мо́ж наїти́ так о, бо ја прихо́жу шодн^{і}и́ни тут". А ја по́рціју своју́ не маў нево́јі іт^{і}и до столо́војі јі́сти, бо ја соб·і там, у ба́јі, та ја соб·і ішо́ў там до столо́војі, це́јі ц·ів·і́лнојі,

зна́јете, бо ја јім р'ію̆но там шос помага́ў та‿ї уни́ мене́ ду́же до́бре. Та ја соб·і́ там попоји́м та‿ї т·і л'у́ди, шо зо мно̆ў, бо маї дро̆ў носи́ў у ту букатарі́ју там і ў цив·і́лну, маї пели́ў уже́ дрива́, але́ пели́ᵉли дрива́ не так. То бўў, зна́јете, але́ напи́л'уваў то бага́то. Та‿ї маї в·і́масти́ў-сме одно́ји но́чи таку́, е-е, так јек кам·і́н цес у нас, така́ стало́ва там бу́ла, дл'а цив·і́лних.

Та‿ї то ўсе одна́ жи́нка бу́ла там респонза́б·іл та‿ї ја знаў по-ру́ск'і, а уна́, мої, шоби́ зроби́ти ї помасти́ти ци ми не мо́жем. Ја ка́жу да.

Озми́ў ја тих из̯ собо́ў. То не зна́јут н'іч'о́. Масти́ти не зна́јут, а ја ци маст'и́ў до́ма, ци н'і, але́, зна́јете, јек то їмйў заразо́м та‿ї то помаст'и́ў, за два ве́чери то помаст'и́ў гет, сами́ї. Ја ви́д'іў, шо ўни не го́дн'і, но та шо ја јім бу́ду. Та ја то помаст'и́ў, та‿ї ўни мене́ так дозира́ли, зна́јете, шо јек уви́д'іли́, шо ја не приї̆шо́ў јісти јико́го ве́чера (бо ја таки́ не м·іг іти́ ўс·ім, ци на по'улу́дне, ци н'і), то приноси́ли мен'і там. Так мене́ ви́д'іли до́бре.

Так, т·іпе́р ја з ним поговори́ў та‿ї ја јему́ сказа́ў, д'е би в·ін мене́ ч'ека́ў шодн'и́ни, зна́јете, бо то ја не бу́ду їти јего́ шука́ти, бо ја не маў коли́. Ја ка́жу, шо ў т·ії-у т·ії годи́н'і ја прихо́жу шодн'и́ни, аби́ ви в·і́шли та ја шос вам. Та ја шодн'и́ни јему́ хл'і̯ц'а, бо ја рі́ю̆но їшоў соб·і́ до столо́ви ў ла́гру, але не јіў там, а чо́рбу не м·іг бра́ти, бо лиш браў јему́ бука́тку ри́би, хл'і́бец тот та ја то јему́ дава́ў. Та‿ї то це дура́ло т'ік з м'іс'иц' од'е́н. Ја зна́ју, мен'і ди́ю̆но, так му́дро в·ід'іїшо́ў, зна́јете, в·ід'іїшо́ў.

Та‿ї даў Бо̯г, шо приї̆шло́, шо їду́т додо́му, пе́ршиї ра̯з. Та‿ї си‿припа́ў і в·ін, зна́јете, а то ўже мину́ў за рік. Бо ў рік не бу́ло ї бе́с·іди додо́му, а ўже јек переї̆шло́ на дру́гиї рік, та ўже за од'е́н транспо́рт. Але́ в·іберали, котре́ маї слаб·і́. Та‿ї припа́ў‿си ї в·ін. Та ади́ в·ін приї̆шо́ў пото́му.

— *Перед вами прийшов?*

— А, пе́ред. Ја ш'ш'е бўў рік пото́му. Та‿ї ро̯каза́ў, шо јек је та‿ї то, но. То ми јек приї̆шли́ до н'е́го, в·ін приї̆шо́ў та

нас озми́ў на храм. Пфої ма́ти, бо ї ми, ми п·ішли́ на да́ніц. В·ін в·ії̈шоу, в·ін знаў, шо ja при́їду, бо ja ўже буў до́ма. Та‿ї в·ії̈шоў, там ми си‿зд'и́бали, в·ідт'ига́је та‿ї то ja, ади́, не ду́же то хот'і́ў іти́, але́ не шо таки́ не хот'і́ў — еї їду. Приӥшо́ў, а там по́ўна ха́та храмови́х, т'і га́зди, фи^ест, то. Та‿ї ja, в·ін јек зач'и́ў пла́кати. Ка́же тим л'у́дем, тим ўс'ім, ка́же: "Цес чолов·і́к мене́, — ка́же, — ja ўже маў бу́ти даўно́ ў гли́^ен'і. Цес м·ії чолов·і́к м·ін'і́ даў жит'а́". Јек зач'ёў, то ўс'і так пла́кали шо раз. Та так в·ін ду́же мен'і́ д'и́куваў при тих л'у́дех, не знаў, шо зо мноў зроби́ті, шо в·ін, а в·ін ўже маў ги́^енути.

— *А все так ви розказували за одного музиканта.*

— А, то за музика́нта то́же. Ja ўже їшоў додо́му, то ми ўсе роби́ли там при ку́п·і та‿ї в·ін каза́ў, шо в·ін је з Л'ус та‿ї је музика́нт. Но, ми си‿розп·ізна́ли до́бре. Ja ўже їшоў до^удо́му та‿ї го ўбра́ў, бо ja маў маї то́го ўбран'а́ б·і́лше, а в·ін таки́ї, сара́ку, ход'и́ў. А ja озми́ў, шо маї до́бре соб·і́, а јему́ даў пантал'о́ни маї так'і́, а ўсе маї до́бр'і, јек в·ін маў. Та‿ї усе́ јему́ маї д'ес ки́нуў по бука́тц'і хл'і́ба. Та в·ін усе́ каза́ў: "Миї, ам си-ц' кинт де д͡ж'а́ба!" ["Я тобі заграю заду́рно!"].

А од'е́н з то́го, з Проала́ї, та ўсе од'ен музика́нт, Сін'е́ску. Му́зика була́, аї-ja-jáї! Та ми си‿здиба́ли, в·ін граў бага́то у Ва́дни. "Миї, кинд ми к'е́м'? Че, н-аї ніч' ун копі́л? Еу си-ц' кинт ла ну́нта!" ["Гей, коли мене запросиш? Що, в тебе дітей нема? Я тобі заграю на весіллю!"]. Но то ja, то маї диле́ко, а ja браў цих. Та до́бра му́зика. Но, а тот си‿лиш'и́ў. Чека́ї, јек в·ін попа́циў на ру́ку шос бу́ў. Але́ р'і́ўно граў, шо хто в·ін приї̈шо́ў. Але́ ўсе маї бо́рше скапа́ў, јек ja...

Втеча з табору полонених. Але́ з т'их л'уде́ї у дру́г·ії ша́хт'і ўсе бу́ло так, така́ одна́ ек'і́па, јек пјит' л'уде́ї, шо то ў ба́ји роби́ли чи́сто. Та‿ї шо уни́ поду́мали — утеч·и́ два, зна́јете. Та‿ї бу́ли з Бад·іўц·і́ў і ўни ўтекли́.

Та‿ї пото́му, ja к'іл'ко ш'ш'е бу́ў, мої, ja ўже так си‿моцува́ў т'іка́ти, зна́јете, бо то маї бу́ло таки́х, шо хот'іли т'іка́ти. Мої, геї тот ут'і́к, та јак к'іл'ко, то они́ каза́ли, к'іл'ко ма́је бу́ти. Хто зна́је, к'іл'ко је. Але́ ja зна́ју маї шос та‿ї куда́

буў т′ікáў?

Повернення додому з табору полонених. Домашні гаразди. Ja приїшóў у рік додóму, це jêк уни́ ўтеклú, а jíх ш′ш′е не бýло дóма. Та‿ї потóму ja приїшóў та‿ї си‿íнтересувáў. Раз си‿íнтересувáў, дрýгиї раз, но, аж трéтиї раз, шо ўже jêк т′ік р′ік минýў, та‿ї уни́ приїшлú. Казáли, шо дýже к′и́жко приїшлú. Та‿ї такé, но. Потóму даў Бог, шо‿ї ja скапáў, та‿ї приїшóў додóму, а дóма зостáў гóлиї — об·ікрáли та‿ї так шо т′іжкá сітуáціja бýла. Аж ужé, колú ўже скапáў так маї тотó, ўже адú д′íти соб·í маї то та‿ї ja ўже мáў-им си з ни́ми. Та‿ї ск·інчúў р′áсу.

— Ви розказували за вуйка Штефана, що він любив вас брати на торговицю у місто.

— Да, да! Но та так бýло. Це ш′ш′е ja малúї буў, це ш′ш′е такúї хлопчýк буў. Та‿ї в·ін менé браў та‿ї вúд′іў, шо ja дýже л′ýбjу за кóн′і, бо даў мен′í телúчку, то ўсе Вíктору, но а ja л′ýбjу кóн′і, бо ўсе їшоў до н¦éго і в·ін мен′í давáў і ja возúў гн·íї. Та‿ї адú, однóго четвергá озмúў менé ў м·íсто, п·ішóў отó та‿ї лешúў менé колó ф·íри та‿ї сказáў, би ja ш′ш′е браў сáму ш′ш′е на одну́ ф·íру. Но та ja це ўже казáў.

Перша фаза в організуванні колгоспів — товаришія. — *Скажіть про колгоспи, колгози.*

— Но т·іпéр, колú ўже скапáў, маї скапáў і на т′игло́, пóле маї в·íробиў, тотó приїшлó дрýге неш′ш′ит′е. Но зач′úли римурúти ўже упéред до товаришíji. Зробúли товаришíjу. Там ш′ш′е ja буў у т·ім ком·іт′é¤т′і, м·íр′иў пóле, давáў, д′ілúў. Алé не маў н′ijúкоji з л′уд′мú н′ікóли, jêк т·іпéр д′ілúли та‿ї то jêкá бýла страшнá нинáвист′, а ми jêк робúли, нас бýло пjит′ пéршиї раз у товаришíji. Ja буў, Вікéнт·ії, Дів·іс′éвич, в·íтти од¦éн, шо му кáжут Жýнга, та‿ї Бíркол′. Алé ми так м·íр′или ї три ї шт¦úри рáзи, абú то в·íшло, би кóждиї буў мулцумíт. Но то м·íр′или тої лан кóло Балáбуха три рáзи. Нам не в·іходúло. Зм·íр′или раз, мої, си леш′úje зо штúри л′ýди без пшен¦úц·і. Но ш′ш′е раз, záш′ш′о ja т′ік, гадáў, шо ja цим, шо дóбре зрóбjу. Ja ўсе, д¦е бýло, прúм·ір, адú го зм·íр′ижу тим, д¦е бýло

тра́ба то, ја тіц'ки маї посува́ў. Та на ті́л'кох пом·і́рках си урва́ло, шо три ци шти́ри л'у́ди си‿леш'и́ли беʒ пшени́ц·і. Зноў дін ноў [рум. din nou "знову"], ўже маї ро́т·і, та‿ї ле́две то в·і́шло, шо ўс·іх ми ўм·істи́ли. Та‿ї ја учу́ў феᵘст і на ц'ім, наї бу́де шо. Та‿ї то, шо бу́ло — плач'е́ре? А пото́му дау так'і ўже ў колго́ʒ та‿ї усе́ ја буў там у т·ім ком·іте́ᵘт'і.

— А як, вас просили, би ви йшли розказувати, як то добре в колгоспі?

— А јêк же, шо ја не хот'і́ў, ја ш'ш'е се́го не хот'і́ў. Ч'ого́ ја не хот'і́ў? Ја знаў, шо це ма́је бу́ти, бо ја там ви́д'іў та‿ї мен'і каза́ли л'у́ди. — "Грі́ша, іде́ш домо́ї, вот так ма́је бу́ти і ў вас, јак у нас". А ја ка́жу: "Н·е, ў нас так". — "Посмо́триш — бу́деш зга́дувати д'е́душку, — бо то маї старе́н'киї чолов·і́к мен'і роʒка́зува́ў. — Ота́к ма́је бу́ти!". Но акура́т так бу́ло. А ја не хот'і́ў писа́ти‿с·а пе́ршиї раз, бо на ме́не wуго́кали. Тото́ ја јêк си‿записа́ў, то зна́јете шо, приходи́ли та пла́кали тут о, наї ка́же ма́ма. Ви утопи́ли ї нас, бо ви јêк си не писа́ли, а то каза́ли, ади́ іш'ш'е тот, тот та‿ї форт та‿ї ми, мо́же, бу́ли си не записа́ли. Але́ ви ўже си записа́ли. Та‿ї Віке́нт·іï сами́ї приїшо́ў дру́гоjі днⁱи́ни, пла́каў. — "Ку́ме, ї ја му́с'у їти". — "А ви ч'о-о́ си записа́ли?" — "Но, а ја не маў куда́".

— А чому ви мусіли записатися?

— Но Ла́рц'а бу́ла то... Приїшо́ў Бара́нґа Аўре́л. Приїшо́ў у ха́ту, си‿леджітіма́ў... То ја колоти́ў з рік, шо не писа́ў‿си. А то форт приходи́ли. А уже́ јêк приїшли́ ц'і — ја не маў куда́. Цеї Бара́нґа јêк приїшо́ў..., та‿ї мене́ спритискува́ў... Ко́ло прімирі́јі ўже на ск'ін'і, Ґріґо́рі си‿записа́ў. Тото́ прихо́д'и, "ч'о ви си‿записа́ли?", — а ја ка́жу: "Не пиші́т‿си, ја вас не бу́ду. Ја соб·і́ си‿записа́ў, бо ја хо́ч'у". Та‿ї так то бу́ло.

Уни́ маї ш'ш'е шос· маї си борони́ли. Або́ јêк приїшла́ ек'і́па з доли́ᵉни в·ід тих рому́н·іў, таки́х сохто́ваних, та‿ї бра́ли по о́дному, ўже дава́ли по..., зна́јете, бра́ли‿си би́ти, ўси́лу... Озми́ли за ру́ку та скрути́ли так о јико́с· та‿ї там ту че́рер'у, гото́ва зробле́на, та па́лец тот ма́цнуў та‿ї ґа́та, ўже іди́ на дв·ір. Ади́, не шоби́ каза́ў, гаї, пи́ши си, в·ін усе́

си‿дер'ж'и́ў. А Скрипеји́ви на печ'и́ та‿ї па́лец цеї в·ід ноги́ там умоч'и́ли та‿ї притули́ли до ч·е́рере та‿ї так. А ја си‿дер'ж'и́ў; ўсе р'і́ўно, јêк уздр'і́ў, шо то, соб·і́ гада́ју, мої, то р'і́ўно, бо ја н¦е каза́ў, шо це ма́је бу́ти, так ја соб·і́ ду́маў, мої, це р'і́ўно бу́де. Ч'о в·ін ма́је кара́ти д'і́ўчину у шко́л'і та‿ї то, це је јіјі́ в·ијіто́р, а зо мноў уже́, шо бу́де — бу́де. А ви́д'і́ў, шо си‿учи́т до́бре, соб·і́ гада́ју, шо ји збаламу́тити, н'і? Але́ пото́му ўже, зна́јете, пот·і́м, то так·е́ бу́ло, шо так'і́ ми се си н·і ви́ᵉдит — шко́ла бу́ла шко́ла. Котре́ си‿ўч'и́ло — не бу́ло н'і́чо́, але́ р'і́ўно, на репартíціјі ўже ма́ло бу́ти, не зна́ју јêк, бо јêк в·ін каза́ў сами́ї "uită, vine'n mîna mea" ["Дивись, вона прийде на мої руки"]. Уна́ бу́ла ўже, ў котр'і́м ро́ку, уна́ бу́ла д¦ес у ш·ііс'и́т' і дру́гого, то у котр'і́м уна́ ро́ку бу́ла ш·і́іс'ит' і дру́гому? Она́ так'і́ бу́ла, в·ідаї́, к'інчи́ла. Так? Но.

А ја јêк учу́ў, шо в·ін так ка́же, та‿ї показа́ў, але́ не шо, бо то маї приходи́ли так'і́, шо не зна́ли заговори́ти. Але́ цеї уже́ таки́ї чолов·і́к, то в·ін так розказа́ў мен'і́ фа́їно... А ја си в·і́дивиў, а то так по́ўна ха́та, зо дванáцціт'.

[Касета №8 В]

Ої, коли́ ја п·ідписа́ў, та ўс'і ја́к'і ра́д'і — ўс·і: Вели¦го́рскиї. Але́ Вели¦го́рскиї, јêк умира́ў, та‿ї банава́ў на ме́не, бо јего́ ду́же кара́ли че́рез ме́не та че́рез н¦е́го. Ч'о в·ін не мо́же нас уламури́ти хот' одно́го. Дава́ў мен'і́ ра́діо, лиш би ја си писа́ў. Но‿ї ви́дете, јêк Оста́фії, ја не зна́ју, ї в·ін буў у хат'і, і ја јему́ не даў, би в·ін писа́ў че́рер'у. Таки́ї ја буў уже́, гада́ју, секрета́р', їкис· буў з Романе́шт тут та в·ін мен'і зроби́ў че́рер'у. Аби́ ја хот' тогди́ буў сказа́ў: "гаї, фи мата́ че́рере" [рум. hai, fă mata cerere "ану, напиши ти мені просьбу"]. Та-м ду́же банува́ў, шо ја не хот'і́ў послу́хати. Но та‿ї так. Ја роби́ў, держ'и́ў‿си робо́ти, ади́ не шо таки́ так не бу́ли ўс'і ч·ого́с·, але́ роби́ў.

Про пенсію та розвал колгоспів. Но, але́ т·іпе́р шо, д·іста́ў тро́хи то́ји пе́нсіји, уже на посл·і́д. А то не дају́т т·іпе́р регула́т. Н'і, ўже т·іпе́р за три міс'иц'і нема́ н'іч'о́. Но та‿ї т·іпе́р уже́ цес, післ'и́ це́ји револу́ціји, п·ідб·ілши́ли тро́хи. Але́ п·ідб·ілши́ли, н·е маў плод¦и́, колго́зи розбива́јут‿си, по́ле

дају́т, ја роби́ти не го́ден. Но шо з̧ то́го, шо дају́т т·іпе́р уже́ по́ле наза́д̧. Ўже јêк би бу́ли н·і бра́ли, јêк ја маў? Ја соб·і маў ма́ти јіку́с над'і́ју. Моĭ, це то́го, а це то. А т·іпе́р н·і ма́ју н·ijếкоjі над'і́jі. Жиĭ, н'і́би так јак, но бо так је. Де даўно́, моĭ, ја тоб·і́ дам три фа́лч'і б·і́лше або два́цціт'. Се твоје́, ма́јеш мене́, та‿ĭ то за тим си дра́ли, зна́јете, бо то бу́ло, то бу́ло ўсе до́ма, а т·іпе́р наро́д цеĭ молоди́ĭ си‿пороз̧ходⁱи́ў.

Но та‿ĭ уже́ ја ма́ју вас тр'ох: ви дⁱеле́ко, та там, Іва́н ма́је месері́ју. Но, ја маĭ ду́ж̧е ўже ма́ју, ади́, на вас над'і́ју та‿ĭ на Марі́чку. Марі́чка так'і́ прихо́дит, бо маĭ бли́ско, бо ма́је посібіліта́т·у приĭти́. Но, а ви — два ра́зи, три на р'і́к маĭ б·і́л·ше. Та‿ĭ так'і́ це тре́ба розум·і́ти, шо не мо́жете. А то ади́, так о, ма́ју ја гро́ш'і, не ма́ју шо каза́ти, гр'іх говори́ти. Ади́, помага́јете ви та‿ĭ Марі́чка, но але́ б·і́лше је таки́ĭ каз, таки́ĭ, ја ўже н·і бирува́ў ітⁱи́ за тоў оле́воў, ви́дите. Ба в·і́тер, ба нога́ ду́же боли́т, а там тре́ба ч'іка́ти, а студено́. Ја так каза́ў, шо ади́, а так при́ĭде‿си ўт'и́ти.

Пошуки золота. — *А скажіть, як Барбір шукав золото з кимось?*

— А тото́ так бу́ло. Си‿зди́бали соб·і́ три так'і́ лехкоро́би, зна́јете. Барб·і́р' та‿ĭ одⁱе́н тут буў Кост'у́к та‿ĭ Гану́с'іў (в·ін із Га́тни), дⁱес· сид'і́ў ота́м коло́ тⁱих Т'улеᵘґан'і́ў, дⁱес· туда́, зна́јете, Слусарі́ў‿си назива́ў. Но та‿ĭ шос· јім коли́с· си‿здава́ло, шо там, у зру́бах, п·ід корч'е́м, шос· бли́ᵉкало ўднⁱи́ну. Та‿ĭ так о ходи́ли ўни та маĭ ўни диви́ли‿си, та‿ĭ шос· і так'і́ јім си‿здава́ло. То гаĭ, іду́т, гор'и́ гро́ш'і там. Одно́јі днⁱи́ни одⁱе́н бере́ руска́л', одⁱе́н тирнако́п, а Неја́зан ба́рду озми́ў. Але́ в·ін там н'іч'о́ не роби́ў, зна́јете, лиш сид'і́ў соб·і́ з ба́рдоў у рука́х та‿ĭ н'іч'о́ не роби́ў. А т·і копа́ли, копа́ли та‿ĭ наĭшли́ јико́гос· тако́го. Наĭшли́ јико́гос· там пјêтака́, таке́, јêк ґре́ĭцер, мо́же то буў ме́нтил' јаки́с· або́ не зна́ју шо. Та‿ĭ наĭшли́ та‿ĭ обзира́јут. Обзира́јут та‿ĭ уже́, н'і, ш'ш'е хо́чут копа́ти, мо́же маĭ б·і́лше на́ĭдут, не лиш одно́го. Та‿ĭ зач'и́ли маĭ там шпи́ᵉркати зно́ў, а то прихо́де одⁱе́н чолов·і́к та‿ĭ в·ід Мел'ана́ ту барди́ну, н'іч'о́ не гово́ре, лиш хапну́ў та‿ĭ соб·і́

п·ішóў. А ўни п·ізна́ли то́го чолов·і́ка. П·ізна́ли, мо́же це је Іва́н вели́кий, бо так од¡е́н буў чолов·і́к, шо каза́ли јему́ Іва́н вели́кий, бо в·і́н буў таки́й висо́кий. Він буў з Ґре́цкого, а ўни там з Ґре́цкого бли́ско Зру́бу. Та⌣ї то на Ґре́цк'ім нале́дит, де ўни копа́ли. Но маї озми́ў ба́лту, н'і́чо́ не каза́ў Іва́н вели́кий. Уни́ шо, ўже не копа́јут, бо ўже чу́дно, цеї си⌣леш'и́ў без ба́рди.

Ідýт уни́ ус·і три до н¡е́го до ха́ти, бо в·і́н, јек леши́ў јіх, та⌣ї соб·і́ п·ішóў тудá на селó. Прихóд'и до ха́ти, ў за́городу, пес там зач'и́ў га́ўкати. В·іхóде јегó ж'і́ⁿнка: — "Добри́ї ден'!" — "Даї Божé!" Ка́жут они́: "А д¡é је ваш?" А ж'і́ⁿнка ка́же: "Та п·ішóў ра́но, ш'ш'е дóсв·іта, ў м·і́сто, з дрива́ми" (бо ці ґре́ки вози́ли даўнó дрива́, фе"ст в·і́дц'іў, у м·і́сто, бо то не бу́ло це́го, ади́ бутелíји), — ка́же, — "п·ішóў у м·і́сто". — "Та ш'ш'е нема́?" — "Нема́". А то ўпоᵘлу́дне. Но уни́ так'і́ чу́дн'і, мої, г·і! Не в·і́р'ут јији́, зна́јете шо, мóже си⌣схова́ў або́ шо. Але́ јек уна́ ка́же, шо п·ішóў у м·і́сто. Уни́ так'і́ чу́дн'і л'у́ди, їдýт ужé додóму.

Та⌣ї соб·і́ їдýт дорóгоў. Акура́т кóрш'ма бу́ла тут, де т·іпе́р ц'а бóнда, ади́ де мілíц'ија, напротíў здорóгу, у т·ій ха́т'і бу́ла кóрш'ма. Та⌣ї прихóд'и там, а то р'е̂д ф·ір фест там. Је ўс·і ґре́ки. Ужé з м·і́ста соб·і́ їдут упорожн'і́ та⌣ї п·ішли́ до кóршми в·і́пити. Но ўхóд'и оᵘни́ ў кóршму, акура́т Іва́н вели́кий соб·і́ там ч'исту́је. Жи́нка по-пра́ўд'і каза́ла, зна́јете. Мої, а уни́ си⌣в·і́дивили од¡е́н на дрýтого, мої, шо це је? Шо Іва́н вели́кий ге́зде, так јек жи́нка каза́ла, мої, і в·і́н озми́ў ба́рду. Та⌣ї, но, так'і́ чудн'і́ їдут додóму, ўже ве́чер, пол'іга́ли. Та⌣ї пере́д дн¡и́ноў, јек зач'и́ло си⌣др'іш'ш'ити, прихóде цеї Кошт·і́ў до Барб·ір'á та⌣ї ка́же: "Ку́ме, ви спа́ли шос· сеј́ночи ци н'і?" — "А ч'о, а ч'о, шо?" — "Мої, — ка́же, — ў ме́не музики́ ц'ілý н·іч. Ја на ўво́лос·і спаў". Музики́, га́та. Та⌣ї ми ш'ш'е се не договори́ли, прихóде Ганý́с', ўсе до Барб·ір'á. Та⌣ї ужé заста́ў то́го, "но шо је?" — "Мої, та⌣ї ја, — ка́же, — не спаў. У ме́не, — ка́же, — слу́жба, попи́, пров·і́з, слу́жба, но га́та. А ви н'і́ч'о́го?" — ка́же Барб·ірéви. — "А ја, — каже, спаў", бо в·і́н, ви́дите, і то в·і́н н'і́ч'о́, лиш коли́ о боᵘў там, та⌣ї н'і́ч'о́ не браў, лиш ба́рди нема́је. Та⌣ї в·і́д тогди́ ўже уни́ не то. Та⌣ї ба́рда ї

на сого́дн·і пропа́ла.

Но хто то озми́ў та‿ї н'іч'о́ не говори́ў? Шо то мо́же бу́ти? А то Барбі́р' роз̧ка́зуваў маї так, зна́јте, шо бу́ло ш ч'о́гос' і засм·іјйти‿си. Та‿ї, наре́шт'і, поне́сли наза́д тот план. А је, поне́сли тої једи́н, бо своје́ би і на дру́гу н'іч не бу́ла така́ в·ітпра́ва. Поне́сли та закопа́ли там тої ле́нтил'.

Відмовлення від пропонованої праці. Ої, шо маў ја до́бриї пост. А сес Дев·іс'е́ᴴвич, в·ін буў тогди́ за прешед·і́нта. Ми соб·і́ тут так о до́бре, до́бре жи́ли. В·ін ме́ншиї в·ід ме́не на два ро́ки. Буў за прешед·і́нта, в·ін таки́ї мен'і́ пост дава́ў там у парті́д'і, ади́ би ја буў-им таки́ї там, зна́јете, серв·і́ч', на с'ім годи́н, ск'і́л'ки си‿роби́ло, шо‿ї до́ма м·іг̧ шос·..., но а ја не хот'і́ў, бо тре́ба бу́ло роби́ти‿си ме́мбру де парті́д [рум. membru de partid "член партіјі"]. А ја, зна́јете, буў до́бре інформо́ваниї, шо то значи́т ме́мбру де парті́д. А ја не је тої чолов·і́к, зна́јете.

Банува́ў бага́то, шо не п·ішо́ў, ади́ там би буў п·ішо́ў за па́зника јико́гос·, би маў пе́нсіју, јêк си‿нале́жит. Та не леш'и́ў по́ле та‿ї п·ішо́ў шука́ти. Банува́ў не раз̧, шо би буў п·ішо́ў.

[Останній абзац додала дружина Григорія Сав'юка — Вероніка Сав'юк, 72 роки]

(Сав'юк Григорій, 81 рік)

* * *

Село ДАРМАНЕШТИ

[Касета №1 В]
Записано в 1963 році.

Як варити борщ. У нас борш' сиᵉ‿ва́рит. Ми́ју горш'о́к, кладу́ на шпарга́т, кладу́ ў шпарга́т дроў, кладу́ ў горш'о́к водⁱи́, пото́му кладу́ барабу́л'. Кладу́ макаро́н·іў, кладу́ пентруже́л, кладу́ болівóну, мо́ркови^е, пот·і́м вари́т‿сиᵉ, пото́му квасн'у́ та‿ї ро́бју ранта́ш, пот·і́м пра́жу цибу́л'і та‿ї гото́виᵉї борш'.

Як дівчина знайшла коханця. Бу́ла ґ'і́ўч'іна, пото́му наїшла́ соб·і́ коха́нц'а. Уна́ шче ма́ла пјитна́ц'ц'ік' р'ік', лиш наїшла́ коха́нц'а. Ходи́ᵉў, л'уби́ᵉў, л'уби́ᵉли‿сиᵉ. Пото́му приїшо́ў, засва́таў меᵘне́. Пото́му п·ішлиᵉ до попа́, каза́ли за́пов·іт, ходи́ᵉли до примар'і́јі, записа́ли‿сиᵉ. Пото́му за шти́риᵉ неґ'і́лиᵉ зроби́лиᵉ в·іс'іл'е́.

Весілля. Зроби́лиᵉ то в·с'іл'е́, наїми́ᵉли му́зику, гра́ла му́зика. У неґ'і́л'у ра́но пⁱшли́ до це́р'квиᵉ, сиᵉ‿зв·інч'и́лиᵉ. Пришли́ з̧ це́р'кви, бу́лиᵉ ў нас столи́. Пото́му д‿ве́черу забра́ў в·ін мене́ суда́. Бу́лиᵉ тут, бу́ло в·с'іл'и́ з му́зикоᵘў, до поніґ'і́ўка до полу́дн'а. Пото́му роз'ібра́лиᵉ [молоду]. Му́зика гра́ла ш'ш'е до ве́чера. Л'у́диᵉ соб·і́ побува́лиᵉ до ве́чера. І так в·іс'іл'е́ ўже сиᵉ‿ск'інчи́ло.

Ш'ш'е‿ї таки́ї. Зач'іна́јі с'и весіл'е́. Кли́чут. Молода́ кли́ч'іт два дружби́, молоди́ї два дружби́ᵉ. Молода́ ма́је дв·і дру́ж̧ц'і, молоди́ї ма́је дв·і світи́ўці. Ў субо́ту дружби́ хо́д'і кли́ᵉкати, у молодо́јі і ў молодо́го. А ў субо́ту ўве́ч'ір ши́јут в·іно́к; си‿схо́д'і на́р'ід, два-три столи́. Ши́јут в·іно́к, пото́му гра́јі тро́хи му́зика, в·іно́к тот кладу́т на го́лу, данцу́јут. Пото́му ўп·і́ўноч'і росхо́д'і‿си.

Ра́но зноў. Ра́но схо́д'і‿си дружби́, бат'ки́‿сиᵉ схо́д'и. Бат'к'і́ў у нас по де́с'и́теро у молодо́јі, де́с'итеро у молодо́го. Ўни јик сиᵉ‿зи́їдут т·і бат'ки́ с св·ічка́миᵉ, кладу́т за стіў, ід'и́,

пјут. Пото́му ї́дут до це́р'квиᵉ в·інч'и́ти‿сиᵉ. Јік при́ї́дут з̧ це́р'квиᵉ, дару́јут дари́ молод·і́м, те́ш'ш'і, те́стови, бат'ка́м, матка́м фустк'и́, рушнік'и́, шо хто ма́је охо́ту дарува́ти. Уве́ч'р, јік сиᵉ‿схо́д'і, с'іда́јут за стіў, молод'і́ на серди́н'і, бат'ки́ збок'і́ў. Побува́јут, пото́му ск'іда́јут по́ўницу — дару́јут, шо хто маје, гро́ш'і, кади́ў, шо хто шо ма́је плач'е́р'у, то дајé.

Вагітність. Дитина. Сиᵉ‿поберу́т дво́јі, л'у́бјі‿сиᵉ. Зро́бјут дити́ᵉну. Пото́му ж'і́нка но́сиᵉт деўјік' м·іс'іц'і́ў. Учи́нит дити́ᵉну. При́ї́де мо́ш'а, ту дити́ᵉну ко́ло ж'і́нки в·ідбеᵘре́. Пото́му прихо́диᵉ, дити́ᵉну купа́је, ж'і́нку дозира́је; ми́јі јі, ку́тајі, шо јі потр'і́бно. Пото́му ї́де ч'олов·і́к, кли́ч'е кум·і́ў, к'і́л'ко соб·і́ хо́че: пји́ᵉтеро, ше́стеᵘро, де́с'итеᵘро і маї́ б·і́лше, к'і́л'ко ма́је плиᵉч'е́р'у соб·і́. Пото́му сиᵉ‿р'іхту́јі, прино́сиᵉт гор'і́ўки, моцу́је, биᵉ зроби́ў р'ішче́н'ê. Ро́бит уже́, то зач'іна́је р'ішч'е́н'ê. На́ї́ме му́зику.

У субо́ту ўве́чір іду́т христи́ᵉти. Куми́ з̧ св·ічка́ми, крижми́ на св·ічка́х, полотно́. П·і́дут. Іду́т до попа́. Стају́т, котре́ маї́ ста́рше — ўсе напере́д̧, котре́ ме́нше — з-за́ду ўсе леши́је‿сиᵉ. Зач'іна́је п·іп христи́ᵉтиᵉ. Дајé тим кума́м ко́ждому дити́ᵉну у ру́к'і, одно́ за о́дним. Пото́му, ўже ко́ло посл'і́дного ба́т'ка, бере́ п·іп дити́ᵉну за го́лу, си́ᵉпле води́ᵉ і наза́д̧ у пеᵘл'інки́ т·і кладе́. Пото́му верта́јут‿сиᵉ куми́ т·і з дити́ᵉноў т‿ха́т'і. Прихо́диᵉт т‿ха́т'і. На две́р'і ж'і́нка, ма́ма дитин'и́ча, бере́ о́ко гор'і́лки, дити́ᵉну ту приї́ма́је в·ід мо́ш'і, в·іку́пује, шо ходи́ла до христу́ з неў. Приᵉхо́д'е куми́ᵉ на р'ішчи́н'ê. Приᵉно́с'ут ми́ᵉску, ку́рку, шо хто ма́је охо́ту. С'іда́јут за стіў, поᵘбува́јут. Пото́му збира́је по́ўницу, кладу́т со́тку, дв·і. Дити́ᵉну ўбиᵉра́јут. Там пел'інки́, бл'у́зо, р'і́кл'у, шо хто хо́ч'е. Ўбиᵉра́јут дити́ᵉну, упови́јут дити́ᵉну, пеᵘл'інки́ прино́с'е, ўпови́јут, дају́т ма́м·і — в'іку́пујујут дити́ᵉну. Ма́ма дајé гор'і́лки, д'и́кујі јім, шо схриᵉсти́ᵉли дити́ᵉну, шо сиᵉ н·і ск'іда́ли а́гнел'а.

Як різати свиню. М'ясні вироби. П·іў вепр'а́. Пере́д̧ кол'ідника́миᵉ зар'і́жу, шмал'у́, шмали́ᵉт‿сиᵉ. Пото́му обми́ је‿си фа́ї́но ї́го, розруба́је‿сиᵉ, в·ідруба́је‿си го́лу, в·ібиᵉ-

ра́је‿сиᵉ п·іч'інки́, ле́хк'і. Стома́к, к'ішк·и́ — то надв·і́р. Поло́чіт‿си.

Кишка. К'ішки́ розбиᵉра́је‿си в·ід са́ла, в'ід буᵒрд'уга́; пото́му к'ішки́ поло́ч'у, шкре́пч'у, буᵒрд'у́ґ шкре́пч'у. Кладу́ вари́ти с‿сеᶦрде́ни п·іч'інки́, лехк'і, се́рце. То ї́к сиᵉ‿звари́ᵉт, в·ібира́ју надв·і́р, кладу́ там оре́ʒ, вар'у́ оре́ʒ. Пото́му то засти́ᵉне, ме́л'у на маши́н'і п·іч'інки́, то ўс'о і оре́ʒ тот ме́л'у ўсе на маши́н'і. Кроў звар'у́, кроў переме́л'у на маши́н'і, к'ішки́ переполо́ч'у, обе́рну і пото́му начи́н'ују.

Ковбаса. Кўбаси́ так са́мо. К'ішки́ пополо́ч'у, оʒшкре́пч'у. Мн'и́со переме́л'у на маши́н'і. Кладу́ там пе́рцу, листку́, ч'існику́, пото́му јіх начи́н'ују. Кладу́ на маши́ну к'и́шку та‿ї кладу́ ў маши́ну мн'и́со та‿ї начи́н'у јіх. Пото́му беру́ та јіх то́пју. То́пју солони́ᵉни, мн'и́са та‿ї кри́ᵉшу кубас'і́ў та‿ї си́пл'у ў борка́н. А мн'и́со, к'істки́ посо́л'у, та‿ї сид'е́ там три дни, шти́ри дни ў со́ли. Пото́му клад'у́ та‿ї приᵉбу́д'у та‿ї вар'у́ так.

Паприкована солонина. Солони́ᵉну со́л'у, попаприку́ју та‿ї пото́му перебу́д'у та‿ї кладу́ ў м·іх, кладу́ ў шандраму́ ци ў дру́гу ха́ту, ци де та‿ї сиди́т і пото́му руба́ју та‿ї јім.

Храм церкви. Коли́ ро́биᵉмо храм, дв·і-три неґ'і́лиᵉ напере́д. Зна́ју, шо ма́је приї́ти́ храм — беру́ маст'у́, пор'и́ʒки, ми́ју, мал'у́ју гру́бу, две́р'і, гет ус'о фа́їно би бу́ло. Пото́му ї́ду ў м·і́сто, купу́ју, шо м·ін'і́ тра́ба. П·іч'у́ два дни напере́ʒ. П·іч'у́ колачі́, праж'іту́ри. Пто́му дне́ну напере́ʒ вар'у́ студине́ц. Іду́, р'і́жу кури́ї, ро́бју го́луʒц'і то́јі дни́ни, коли́ ўже ма́јут приї́ти́. Ў ч'ітве́р' звар'у́ зу́пу, мн'и́со, го́луʒц'і, ўже на поᵘлу́дне, коли́ ўни ма́јут приї́ти́ ўже. Ўже ўни прихо́д'и, ўже змуцо́вано. Уни́ поприхо́д'и з двох-тр'ох се́л'іў. Ўже ја то покла́ду іду́, гор'і́ўку. Ід'и́, пјут, сп·іва́јут. Іде́мо на да́нец. Данцу́ї́мо. Іде́мо т‿ха́т'і наза́д. Зно́ў јімо́, пјімо́. Ўже н·і зна́ју.

Кушнір Емілія, 35 років)

* * *

[Касета №1 В]

Як пекти хліб. Хл'іб̯. Беру́ дріш'ш'а та роз̯ч'и́н'увају. Ро́бју рошч'и́н, а пот·ім дв·і-три годи́н'і к·и́сне та‿ї м·іс'у, годи́ᵉну м·іс'у єго́. Та‿ї пото́му ш'ш'е раз̯ к·и́сне годи́ᵉну. Пото́му кладу́ ў бл'и́х·і. Ўно п·ідт'іса́је, а пот·ім кладу́ ва́тру ў печ'и́ та‿ї гори́т ва́тра годи́ᵉну. Та‿ї пото́му беру́ ті бл'и́х'і ў п·іч. Та‿ї т·і бл'и́х'і тут п·ічет‿си хл'б̯ зно́ву годи́ᵉну ї полови́ᵉну та‿ї пот·ім в·іт'ига́ју та‿ї јімо́.

Як сіяти й маринувати огірки. Пе́рш'їй раз̯ копа́ју на ог'ір'к'и́ та‿ї ро́бју ша́нч'ік'і та‿ї с'і́ју р'идо́чком јіх так. А пот·ім промика́ју та‿ї сапа́ју јіх раз̯, пото́му ш'ш'е раз̯, п·ідгр'іба́ју јіх, а пот·ім ўни цвиту́т, ро́бји соб·і ог·ірк·и́. Пот·ім, уже́ коли́ ўни вели́к'і, беру́ јіх, обрива́ју та‿ї кладу́ там у бо́ч'ку јіх. Кладу́ ч'исни́ᵉку́, ду́бу, хр'і́ну, со́ли, листку́ та‿ї то ква́сет‿си дв·і-три нед'і́ли та‿ї пото́му до́бре јісти.

Як садити капусту. А капу́сту так же так. Пересо́ажу ја ји́, сапа́ју, то ўна росте́, ро́бит соб·і голоўк·и́, криж'іўк·и́. Пот·ім ји рубо́ју, п·іс'і́ч'у, п·ісо́л'у, кладу́ ў бо́ч'ку та‿ї там кладу́ листку́, со́ли, ўс'и́ᵉго́. Пот·ім зноў к·и́сне дв·і-три нед'і́ли та‿ї до́бре јісти.

Голубці з капусти. Го́луб̯ц·і з̯ то́го, з̯ капу́сти, јек ўни ро́бјут‿си го́луб̯ц·і. Пото́му ўтак капу́ста си‿кваси́ та‿ї ро́бју го́луб̯ц·і. А јик ро́бју? Беру́ та ідý, купу́ју оре́зу, а јек н'і — круп·і́ў с то́го, с куру́дз'іў. Жо́рн'у то́го та‿ї кладу́ там листку́, круп·і́ў тих. А пото́му крупи́ т·і поло́ч'у фа́їно јіх у двох-тр'о́х во́дах, а пот·ім кладу́ там листку́, солони́ᵉни, оли́ᵉви, ц'ибу́л'і та‿ї ро́бју так'і го́луб̯ц·і та‿ї кладу́, би то си‿вари́ᵉло та‿ї до́бре јісти.

(Стрілчук Вірджінія, 40 років)

* * *

[Касета №1, В]

Хрещення дитини. Кли́чут бога́то кум·і́ў. Прихо́д'и с христу́ та‿ї соб·і ади́, у ха́т'і, јек хто, к'іл'ко хто мо́же кла́сти

та‿ĭ jêк за посіб·ілітáте та‿ĭ ади́, побувáјут собí та‿ĭ оцé. Кóје дáл'і? Ја знáју, кóје дáл'і роби́ти, шо казáти? Прихóд'и куми́ т‿хáт'і, берýт дити́ᵉну, ĭдут до попá. Тáм у попá хрест'и́. Вíд̯т'іў прихóд'и ўсі назáд̯ т‿хáт'і судá та‿ĭ зас'ідáјут соб·і за столи́ᵉ. Дајé‿си јім јíсті, пи́ᵉті. Потóму рóбјит‿си ту кýп·іл' диⁱти́н'і. Купáјут, там ки́дајут диⁱти́н'і шос у, на ш'ш'и́ст'и, ў ту пóўницу. Но та‿ĭ утáк ади́, в·івóд'ет‿си, побувáјут, данцýјут.

Щоденна робота господині. Йде жи́нка рáно, зам·ітáје, ми́је‿си , зам·ітáје, кладé вáтру, кладé јíсти вари́ти. Кладé тáмечк'и св·ін'áм звари́тиⁱ, товáр'іᵘтам пáрити, јêк мáје. Потóму ĭдет і то кýтаје. Покýтаје гет, ідé дáл'і ў пóле роби́ті, јêк је ў пóле робóта. Јêк не рóбји ў пóле, то рóбји дóма. Тч'е, ши́јі, пр'ідé. Так то берéт до вéчера. На полýдинок дајé товáр'іᵃтам јíсти, кýтаје зноў. Пополýдн'у сáмо так, на пји́ту годи́ну знóў дајýт јíсти, кýтајут товáр'іᵘта по надв·íр'у. А јêк н'і — то ĭдут у цáрну роби́ти, а јêк то, јêк зимá, то тч'ут, ши́јут, пр'идýт. На вéч'ір знóў кладé јíсти вари́ти. Зноў ідýт маржи́ну та‿ĭ кýтајут, ади́ дáјут јíсти ўс'о по надв·íр'у та‿ĭ ґáта, ск'інчи́ло‿си ўс'о.

Піст перед Великоднем. С'ім нид'íл' пóсту перéд' Вели́коднем. Т·і с'ім нид'íл' пéшого тⁱи́жн'а си‿пóстит, јіст‿си п·íсно, скóромно не јіст си: ні мн'и́со, ні молокó, ніч у св·íт'і. Јíст‿си п·íсно: фасýл'і, барабýл'і, ог'ірк·и́, капýста, оли́ᵉва і цéго ўс'о. Потóму те пéршого тⁱи́жн'а, каж'íм, пóст'и. У пéрші тⁱи́ждін' ідýт потóму си закóнити до цéр'кови, а ĭ утáк пóст'ут ўсі тоти́ с'ім нид'íл', хто мóжет пóстити. Перéд' Вели́коднем маст'и́, р'іхтýјут ус'ó мýдро. Тáмочк'и ў ч'ітвéр', так'і бли́ᵉско Вели́ᵉкодн'а, п·ічýт ади́ пáску, ји́ц'а крас'ýт, р'іхтýјут ус'ó ў субóту мýдро. То ўс'о си‿кладé ў кош'íл', гет си‿рубáје, кладé‿си та пáска ў кош'íл', ји́ц'а, солон·и́на. Ўс'о там си‿прилáгодило, ўс'о кладé‿си ў кош'íл'. Та‿ĭ ідýт у нед'íл'у рáно, у дванáц'аті годи́н'і ўноч'и́ ĭдут до цéр'кови. Та‿ĭ прихóде п·іп та‿ĭ зáч'інáје слýжбу роби́ᵉти. Дни́на си‿рóбит, пáску св·íте, роз̯хóдит‿си нáр'ід дудóму. Та‿ĭ ід'и́

то, шо зр'іхтува́ли ў субо́ту ў кош'іл', ус'о́ у субо́ту ве́ч'ір, то ўс'о́ јід'и́. Та‿ї соб·і пото́му їдут до це́р'кови ў нед'іл'у, та‿ї іду́т зноў до це́р'кви. Там ро́бјут слу́жбу. На дру́гу дни́ᵉну ро́бјиᵉ молод'і да́нец. Іду́т на да́нец, данцу́јут; іду́т до це́р'кови. Так і пе́ршоји дни́ни, так і дру́гоји, так і тре́тоји дни́ни.

Поминки мертвим. На цви́нтар' іду́т на тре́ту дни́ᵉну; там ро́бје мерц'а́м пома́ну, би мирц'і ма́ли на т·ім св·іт'і шо јісти. Заст·е́ᵃл'ут гроби́ᵉ, кладу́т та́мечки ўс'о: переп·ішк·и́, колач'і, писанк·и́. Пото́му за тⁱим пјут гор'іўку — таки́ї одⁱе́н пра́зник ро́бјиᵉ у в·іўто́рок. Це ўже на тре́ту дни́ᵉну ро́бјиᵉ. А пот'ім си‿роз̯хо́д'ут т‿ха́т'ⁱ та‿ї Вели́ґдін' мину́ў‿си.

Храм церкви. Храм је ў повели́цени ў шіш нид'іл'. Тепе́рич'ки ми пере́д хра́мом са́мо мастимо́, запр'и́тујемо му́дро, гет ус'о́: так јêк д‿Вели́кодн'у, так і на храм. Ута́м п·іч'іᵘмо́, варимо́ мн'и́со, го́луб̯ц'і, дз'и́ма, студине́ц, ус'о́ р'іхту́јемо гет. І та́к пото́му на Спа́са ра́но їдут до це́р'кови.

Попоᵘлу́дн'у си‿схо́д'и го́ст'і храмов·і; с'ід'и́ соб·і, пјут то ўс'о, шо си‿зр'іхтува́ло, шо си‿спекло́. Р'іхту́јут тод'і, си‿зр'іхтува́ло гет му́дро. Јід'и́ соб·і, пјут, побува́јут. Іду́т на да́нец, з да́нцу наза́д прихо́д'и та‿ї усе зно́ў пјут і ўсе соб·і побува́јут. Та‿ї так і пе́ршоји дни́ни, та так і дру́гоји дни́ни по Спа́с'і. У пји́тницу ўсе, бо Спа́са фо́рт је у четве́р'. Та‿ї у пји́тницу ўсе прихо́д'и та‿ї јід'и́, та‿ї побува́јут, та‿ї іду́т на да́нец, та‿ї данцу́јут.

Квочка. Кво́ч'ка? Кво́ч'ка, бере́‿си та‿ї кладу́, р'іхту́ју там куїба́р до́бриї у т·ім, у кошели́. Кладу́ ји́ц'а, кладу́ кво́ч'ку; там дају́ ји јісти ў кошели́ та‿ї дају́ ји вод·и́ та‿ї зе́рна. Та‿ї беру́ ји на доли́ᵉну, аби́ ўна соб·і тр'ішеч'ки́ си‿пр'ішла ўсе шодни́ни. Сиди́т кво́чка на ји́ц'ах три нид'іли. У три нид'іли, котр'і ји́ц'а до́бр'і, то в·іво́д'ит‿си ку́р'іᵘта, а котр'і ји́ц'а ні до́бр'і, то н·і в·іво́д'и‿си ку́р'іᵘта з них. Та‿ї пото́му даје́‿си та́меч'к'и дн·и́ну, два дни мук·и́ куру́д͡з'иноји, так розво́д'у з муко́ў та‿ї дају́ јім зо два дни, три дни, по́к'іў ўни ш'ш'е мале́н'к'і, не го́дн·і јісти крупк·и́. Там ішче́ наїб·іл'ше

тⁱи́ждін′ дајéт‿си јім. А ĭ утáк потóму рóбје‿си крупи́ так′і малéн′к′і ʒ̧ тóго, с круп·іў, с курýдз̑′іў та‿ĭ дајéт‿си јім крупи́, пóк′іў ўни не лóвјет‿си јíси зéрно. Алé наĭдóбре роби́ти, бо кýр′іᵘта мал′í, аби́ давáло‿си јім јíсти си́ᵉра в·ід овéц, в·ід товáр′іᵘт. То ўни в·ід си́ᵉра та‿ĭ би пи́ли молокó або зéр, то ўни нáĭдобре ростýт. Но, алé це р′íд̧ко хто дајé, та‿ĭ р′íд̧ко хто отó, бо це јім маĭ трýдно кýтати ʒ̧ цим.

Гусята. Гýс′іᵘта, то гýс′іᵘта с′ід′и́ᵉ. Гýска ўсе нас′ідáје, коли́ несé‿си та‿ĭ несé си. Ўна јêк зач′інáје мох пускáти, то ўна ўже тогд·и́ хóче соб·í с′ідáти на гн′іздó. Ўтак ўна берé та‿ĭ кладé‿си ји́ц′а п·ід н′у, дéс′ік′, дванáц′ц′ік′, наĭб·íл′ше штирнáц′ц′іт′ јиц п·іᵘд гýску кладé‿си. Та‿ĭ ўна сиди́т шти́ри нед′íли. Шти́риᵉ нед′íли сиди́т і ў шти́риᵉ нед′íли в·іхóд′е гýс′іᵘта. Гýс′іᵘтам мали́м дајé‿си кропи́ᵉви тóјі ж′ірскóјі, бо в·ід̧ кропи́ᵉви дýже дóбре гýс′іᵘта ростýт. Но та‿ĭ гýс′іᵘта јід′и́ ту кропи́ᵉву та‿ĭ ўни ростýт в·ід̧ кропи́ᵉви, дóк′іў ўни јімýт‿си јíсти зéрно, барабýл′у ўже, коли́ ўже вели́к′і, алé док′іў мал′í, то јім дајé‿си јíсти кропи́ᵉву.

Як різати гуску. Гýску зар′íжет‿си, облýпит‿си, об̧шмали́ᵉт‿си, ади́ ўскубé‿си јі, об̧шмали́ᵉт‿си, ўпáрит‿си. Потóму си‿берé та‿ĭ сі в·íшурује дóбре мукóў курýдз̑′иноў, утáк берé‿си та‿ĭ убми́јет‿си јі у тéпл′і вóд′і, роспрáвит‿си јі. Но, к′ішки́ дајýт‿си наб·íк, сáло наб·íк. То, шо је с‿середи́ни ўс′о, то ўс′о је јíсти, лиш тíл′ко к′ішк·и́ не јід′é си. К′ішк·и́ дајé‿си псóви, кóтови. Алé то рéшта ўс′о дóбре јíсти. Рóби‿си с‿ тóго фр′іптýру, рóбит‿си с тóго п·іч″éн′і, рóбит‿си з тóго зýпа. Начи́н′ујет‿си ц′а ґы́тиц′а, ц′а ши́ја. Ту шк′íру ш‿ши́јі си‿россувáје та‿ĭ рóбит‿си так: начи́н′увајет‿си т′íл′ки однý к·и́шку, то начи́н′увајет‿си ји́ĭц′ами, мукóў пшени́шнуў, с‿сáлом тóго тóпит‿си, шо је с‿середи́ни та‿ĭ начи́н′увајет‿си.

Ворожіння. То јêк даўнó, хот′ т·іпéр усé, то дити́на јêк слабá, но то ади́, јêк јіјí не дóбре, јêк ўна так, каж′íм, рóбит, котрá мал′éн′ка, ў пел′інкáх, скóро рóбит, јêк ідé надв·íр дл′а сéбе, јêк рóбит зелéним, но то тогди́ кáжут, шо сáмка. Та‿ĭ ідé‿си та‿ĭ примуўји́је‿си . Там іш′ш′é ĭк′іс баби́ берýт та шос

ворóж'ит тáмечки ш'ш'ітáјут над јекóўос водóў та‿ї тоў водóў дитúну си‿купáје, та‿ї си‿мúје, та‿ї дајé‿си дитúн'і ў рот, та‿ї то їго перехóде. А јêк мáје сáмку, шо в·ігóнет мóже на плéчах шос або на груд·éᵃх, но та тотó си зливáје в·іск та‿ї то помогáје. То маї бóр'ш'е помогáје, јêк мóжу сказáти, јêк јік'йїс' дóктор'.

Коноплі. Колóпн'и, јêк ув·íроссе на коᵘрýдзе, там си сíје букáтка колопéн'. Т·і колóпн'і колú в·íростут, колú ўни ўже си‿кýр'е, колú ўни ўже је дóбр'і брáті, потóму јіх берé‿си. Онú в·ісихájут. Колú в·íсхнут, берé‿си та‿ї кладé‿си ў вóду. Мóкнут тáмечки зо штúри дни. Берé‿си јіх в·ідтіў. Колú з водíй, мýдро си обмúје та‿ї колú ўни ўже в·íсхнут. Потóму сух·í си налéжи, бје‿си јіх у бателéв·і. З бателéва кладé‿си ў тéрлицу, с тéрлиц'і даје‿си на дирг'íўку, з дирг'íўк·и кладé‿си на грéб·ін', з грéб·ін'а ўже рóбјит‿си куж'íл'í та‿ї си‿пр'ідýт. Колú си‿спр'ідé, зóлит‿си јіх, пересипájет‿си пóпелом. Зóлит‿си јіх зо три-штúри рáзи. Колú ўни ўже б·íл'і, то тогдú јіх си‿звивáје та‿ї си‿снујé, но та‿ї си‿тч'е полотнó.

Полотнó сáмо, колú ўже в·íткане, готóве, рýбане, зарýблене, берé‿си та‿ї си‿б·íлит на сóнци, дóк'іў ўно не рóбит‿си б·íле, такé јêк ловúло‿си би ʒ папéрем, би бýло б·íле. Но, то колú ўже б·íле, тогдíй си‿шúје сороч'к·й з нéго.

Овеча вовна. В·іўцý си‿стрижé, вóўна си‿попáрит, пирискубé‿си, дајé‿си на греб·інк·й, з греб·інóк ст'игáје‿си ў вóлос. Дајé‿си то рéшту, то, шо л·еш'йје в·ід вóлосу, дајé‿си на фошил·éје, си‿поперешулýје мýдро. Потóму пр'ідé‿си та‿ї дајé‿си та‿ї красúᵉт си. Та‿ї колú красúᵉт‿си, то тогд·й звивáјет си, снујé‿си та‿ї тчé‿си так'í кувóри. Кувóри, верин'í је так'í вóўн'ин'і, п·íхан'і.

Ткацький верстат. Крóсна máје воротíйло, máје пот'йгач, máје ц'іўк·и, máје ц"іпк·й, máје нáб·іўк·и, máје бéрдо, máје нíйт·і, máје с'ідаўку; máје ц'іўк·й їк'іс, máје п·íдн'іжк·и, máје пóнуж'і. То ўс'о је до кросéн.

Пóнуж'емиᵉ си‿знирáје, нáб·іўкамиᵉ си‿бје; там је

бе́рдо, т·им си‿клад^{i}е́ ў на́б·іўки та‿ї т·им си‿бје. Пот′и́гачем си‿спира́је, коли́ си‿припуска́је з ворот^{i}и́ла, то пот′и́гачем т·им си‿запира́је ту ди́^{e}рку та‿ї си‿спира́је пр′и́ж′а, би не їшла напе́ред. По́нуж′ими^{e} си‿знира́је. По́нуж′і ма́јут л·ігату́ру з ни́тами^{e} та‿ї знира́јут. Ч′о́ўн^{i}ико́м си‿бје та‿ї в·іхо́д·е н^{i}е́тка ў ч′оўнику. Там је ц′і́ўка та‿ї в·іхо́де н^{i}и́^{e}тка та‿ї то си‿тч′е. Ц″іпки́ си‿клад·е́ п·іт пр′и́жу. Је так′ї ц″іпки́ та‿ї то си‿клад·е́ п·іт пр′и́жу, би пр′и́ж′а сид′і́ла настаўл′а́на до́бре, би не ви́с′ила.

Як робиться полотно. Јек ро́бит‿си полотно́ згр′і́бн·е, каж′і́м, пр′и́жу ў пр′и́жу. То је ўсе, коли́ ўно ўже пр′и́ж′а б·і́ла, так јек тре́ба би бу́ла, то си‿ро́бит так′и́ї ч′ир та‿ї си клад·е́ та́мечки клубк·и́ та їде‿си на снува́ўку та‿ї си‿снује́. Та‿ї коли́ ўно ўже си‿ўснува́ло, ўна, та пр′и́ж′а, в·і́схла та‿ї си клад·е́ на снува́ўку та‿ї си‿ўснује́ та‿ї пото́му си‿кла́д·е на кро́сна та‿ї си‿тч′е. Але́ їким си‿ўснува́ло, таки́м і си‿тч′е. То си‿назива́је, шо то је пр′и́ж′а-полотно́ пов·і́сн′ине. Там нема́ бумбаку́, та је саме́ лиш с колопе́н′ то полотно́.

Як миється повісняне полотно. Бере́‿си, моч и́‿је‿си у вод′і те́пл′і, так′і́ л′і́тн′і, би не бу́ла н′і студе́на та‿ї н·е гор′и́ч′а ду́же. Та‿ї си‿в·і́жмачи^{e} сего́ в·і́тт·іў з одно́ји вод^{i}и́, пото́му си‿жма́чет у дру́г′і вод′і́, а ї ўтак пото́му си‿жма́чет у тре́т·і вод′і́ та‿ї си‿клад·е́ ў зилни́^{e}цу, так јек у нас кладу́т. У нас кладу́т у зилни́^{e}цу та‿ї там си‿клад·е́, ро́бит‿си вода́ така́ трошечки́ зо́ди та‿ї то си‿зо́лит, а ї ўтак пото́му в·ібира́јет‿си в·і́тт·іў. Та‿ї јек і ўл′і́т′і тепло́, то їде́‿си на Сочіу, а јек узим·і́, то кладе́‿си ў це^{и}бе́р вод·и́ т^{i}е́плоји. Кладе́‿си ў цебе́р вод·и́ т^{i}е́плоји тро́шки ўсе та‿ї си‿жма́чет у одн′і́ вод′і. Та‿ї ўтак пото́му бере́‿си та‿ї си‿кладе́ ў во́ду т·е́плу та си‿жма́чет раз, а ўтак пото́му за т·им ш′ш′е раз та си‿жма́чет, аби́ ўно в·і́шло на ч′и́сте та си‿жма́чет зо три-шти́ри ра́зи п·і́сл′і то́го, шо си‿в·іт′іга́је з зілни́ці надв·і́р, та‿ї си‿шу́шит. То, котре́ је це на́ше пла́т′и с пр′и́ж′і, то си‿тач′и́је го, а котре́ је це з рантуху́, то си‿бере́ зил′і́ско та‿ї си‿прасу́је.

Як пекти хліб з пшеничної та житньої муки. Це

ўсе, шо је ʒ пшени́шноjі мук·и́, но то рош'ш'и́н'уваје‿си. Рош'ш'и́н'уваје‿си зве́чера, кладе́‿си на к'і́ло муки́ кладе́‿си де́ку одну́ др'і́ж'ж'а. Та‿ї ута́к пото́му, јак си‿рош'ш'и́не так с тепл'е́н'куў водо́ў зве́чера, ра́но јего́ си‿зам·і́сит. Коли́ си‿м·і́сит, то тогд·и́ си‿кладе́ та́мечки зо дв·і-три барабу́ли варе́н'і, те́рт'і му́дро а́бо на маши́н'і да́но, бо в·ін маї до́бриї хл'іḑ, маї т·е́плиї таки́ї. Но та‿ї си‿зам·і́се та‿ї в·ін к·и́сне, до́к'іў в·ін уже зачина́је пу́кати. Ўтак пото́му кладе́‿си јего́ ў бл'е́х'і. У бл'и́хах, коли́ в·ін п·ідки́с до́бре ў бл'и́хах, кладе́‿си ва́тра ў п·іч'и́. Коли́ си‿накладе́ ўже їго ў бл'и́хи, то си‿кладе́ ў п·іч, то сиди́т у печ·і л'і́пше јêк годи́ᵉну, а́би в·і́їшоў до́бре.

А жи́тн'і хл'іḑ, жи́тного, но то жи́тн'і је так'і к'і́сто ану́м·і, так'і таке к'і́сто, шо із жи́тного, та‿ї уно́ ўсе бере́‿си, кладе́‿си тро́х'и мук·и́ пшени́шноjі, а тро́шки жи́тноjі, то к·и́сне маї б·і́лши. Тот хл'іḑ сидⁱи́т дв·і годи́н'і ў печ'и́, бо в·ін, јêк не в·і́сидит‿си до́ре та јêк в·ін не в·і́кисне маї л'і́пше, јêк цеї пшени́шниї, то в·ін си ро́бит на гр'інк·и́.

Як садити городину. Навесн'і́, јêк си‿в·і́оре горо́д̯, кладе́‿си ог'ір'к·и́, с'і́је‿си петру́шка, с'і́је‿си мо́рква, кладе́‿си цибу́л'а, кладе́‿си цибу́л'у і це, јêкшо́ си‿переса́жује, та‿ї кладе́‿си цибу́л'а тота́, шо је з м·і́ста, шо купу́је гарпач'і́ха та. Кладе́ та си‿по́лет јі раʒ, си‿по́лет јі дру́гиї раʒ. Коли́ ўже дру́гиї раʒ си‿в·і́поле, то тогдⁱи́ си‿в·і́сипаје, а витта́к пото́му, јêк си‿леш'и́је зноў у бур'ин'і́, то ўна зак·ида́је бур'и́н, то зноў тре́ба поло́ти. Цибу́л'у, городину́, т·і гр'ітк'и́ тре́ба поло́ти зо три-шти́ри ра́зи на р'ік та‿ї зо два ра́зи тре́ба јіх сапа́ти. Та‿ї ду́же р'і́д̯ко тре́ба л·іш'и́ти, бо чим р'і́д̯ше си‿л·іш'и́је, тим уна́ си‿ро́бит маї фаїн'і́ше. Так си‿ро́бит і коло мо́ркви, так си‿ро́бит і коло петру́шки, так си‿ро́бит і коло цибу́л'і та‿ї так си‿ро́бит і коло ч'існику́, лиш ч'існо́к за́ўс'іди маї л'і́пше кла́сти з‿о́сени, бо јік си кладе́ јего́ ўwосени́, то в·ін маї л'і́пшиї нав·існ'і́ ...

(Кідовець Анна, 49 років

* * *

[Касета № 1 В]

Записано в 1963 році.

Як стригти вівці. Пе́рши^{е}ї раз стри^{е}жемо́ в·і́ўц'і, пот·і́м ми́јімо ји [вовну], па́ри^{е}мо, а пот·і́м пр'идемо́. Ні^{и}си^{е}мо́ краси́^{е}ти до бојінд͡ж'і́ўк·и, а ўтак пото́му шука́јімо зор'і́лки, забера́јімо.

Но, пе́рши^{е}ї раз стри^{е}жемо́ в'і́ўц'і, а ўта́к ми́јімо, поло́ч'імо во́ўну, а ўтак пото́му фошилу́јімо, а ўтак пото́му пр'идемо́, а пот·і́м до бојінд͡ж'і́ўк·и ні^{и}си^{е}мо́ краси́^{е}ти. А ї ўтак пр'идемо́ цу пр'и́жу, осно́ву та‿ї друга́јімо ўдво́ји та ї́де́мо та снујімо́ на дру́г'і снува́ўц'і ...

(Вінярський Емілія, 35 років)

* * *

Село ДАНИЛА

[Касета №8 А]
Записано 18 березня 1963 року.

Хатні й кухонні речі. Ја ма́ју ў ха́т′і полу́миᵉск·и, горш’к·и́ᵉ, миск·и́ᵉ, лишк·и́ᵉ, фуркуле́ц·і; ма́ју коноўк·и́ᵉ, ма́ју погари́ᵉ, порц’іјі́, та́виᵉ, кори́ᵉта — ўс’и́ᵉчеᶦно ма́ју, шо м·ін′і тре́ᵃба. Ма́ју та́ва, ма́ју л′а́мпу, ма́ју лавиᵉц’і́, постⁱе́л′а — ус’о́, ўс’о. Ма́ју ла́ўниᵉк·и, зестри́ ма́ју фа́їн′і, ма́ју перенⁱи́ᵉ, ма́ју подушк·и́ᵉ, ма́ју скорци́ᵉ, ма́ју полотна́, ма́ју рушнⁱик·и́ᵉ, скатерк·и́ᵉ — ус’о́, ўс’о, те, шо ја сво́јмиᵉ рука́миᵉ роби́ᵉла — тка́ла, пр’е́ла, ўс’о пороби́ᵉла коло́ ха́тиⁱ —ўс’о́го ма́ју.

Щоденна праця господині. Одна́ ж’і́нка, јêк уста́нⁱе ра́но, пе́рш’і рас уста́н·і, позам·іта́је, запр’и́ч’іт фа́їно. Ўтак пото́му їдⁱе надв·і́р — ку́таjі марж’иᵉну: коро́ву, даст і́сті јі, свин′а́м, в·іўц’а́м, ку́рем. Бере́ в·і́тт′іў коро́рву здоjі́т, молоко́ фа́їно проц’і́д·іт, кладⁱе́ лови́ті — шо схо́че, мо́же ї наси́ᵉпаті ї гу́сл′êнку з нⁱе́го; і ро́бт‿с·и молоко́ квасн^{і}е́, сиᵉр, би ма́ли шо јі́сті: д′і́ті і ж’і́нка ї чолов·і́к — ус’о́, хто је ў ха́т′і. Пото́му ўже бере́ та маї сіда́је пр’е́сті. Пр’іде́, а јêк н′і — ши́је , а јêк н′і — ч’ч’е, шо ўже је ў ха́т′і за робо́та.

Пото́му бере́ наполу́дн·і, кладⁱе́ wого́н′, бере́т і́стиⁱ. Звари́т јі́стиⁱ, попојід′е́; даст маржи́ᵉн′і јі́стиⁱ, даст в·іўц’а́м — ус’о́му то́му, шо је надвор’і́.

Ўтак с’ідаје наза́т: ч’ч’е, пр’іде́ узим·і́, а ўл′і́т′і — ул′і́т′і ро́бе ў горо́д′і гр’ітк·и́ᵉ. Кладⁱе́ ог’ір’к·и́ᵉ, капу́сту, потлад͡же́ле — ўс’о, шоби́ ма́ла на зи́ᵉму. В·іт′ убиᵉра́јет‿с·а ў ца́рну сапа́ті. При́їдⁱе ў заса́пан′а ўве́ч’р, звари́т јі́стиⁱ, погуду́је ўс’о, шо тре́ᵃба — ку́риᵉ, маржа́нку. Ўтак л′іга́јут спа́тиⁱ.

Квочка. Кво́ч’ку ў нас јик кладе́‿с·а, в·ібиᵉра́јет‿с·а јиїц’а до́бре. Ўтак с·а‿ди́вимо на со́нце, аби́ ма́ли зе́р’ку, зна́јіте, таке́ ў сереᶦди́н′і у жоўтку́ је б·і́ле в·ід куᵒгута́, јêк је тої знак, акро́ў таки́ї. А јêк неᶦма́ то́го, то неᶦ је јіце́ до́бре, с·и‿ро́бит по́кладок. Ўтак пото́му с·и‿кладⁱе́ пиⁱд кво́ч’ку,

фа́ĭно с·и‿ро́бе гн′іздо́ ў коша́рц·і, кво́ч'ка тре́ба, би с·а‿росстóјіла. Пе́рш'іĭ раз би сид′іла зо дв·і-три неґ'іли, бо јêк н·і с·и‿росстóјіт до́бре, она́ не^{и} ст·іĭ на ји́ĭц'ах. Ўтак пото́му бе^{и}ре́мо та клад^{і}е́мо ји́ĭц'а пи^{і}д н′у. Клад^{і}е́мо пе́рш'іĭ раз двóјетрóје, бо јêк покла́д^{і}емо ўс'і, то вона́ мо́же штре^{и}ка́је, або́ шо, та побје́ ўс'і. Ўтак сиди́т зо два дни на тр'ох, на двох. Ўтак клад^{і}е́мо, пи^{і}ткладáјемо ўс'і. Сиди́т три ниґ'іли. У три ниґ'іли ві^{и}хо́д'ут ку́р'êтка. Ви^{е}хо́жут, то там с·и‿ди́вимо фа́ĭно пи^{і}д них. Школо́баĭ, јêк школо́баĭ, слу́хајімо́. Ро́би^{е}мо тро́шки л′уфт јім та‿ĭ вихо́жут ку́р'ітка. Та‿ĭ клад^{і}е́мо ви^{і}д у зе́мн′у. Дајéмо јім муки́чки пе́рш'іĭ рас, бо крупц'і не^{и} мо́жут јісті. Пото́му ўже јêк маĭ пи^{і}дросли́, дајéм круп·іў та‿ĭ так с·и‿ку́тајіт дал′і.

Гуси. Гу́си? Гу́си сид′и́ б·ірше. Гу́си ўсе так. Тре́^{а}ба с·и‿диви́ти, ци гу́ска гра́је з гусако́м, бо јêк не^{и} гра́је з гусако́м, не^{и} је до́бр'і ті ји́ĭц'а, ји́ĭц'а-по́клатки. Гра́је з гусако́м, пото́му бере́ та‿ĭ с·и‿ди́вит, ји́ĭц'а не^{и} тре́ба кла́сти на сту́д·ін′ у ха́ту вели́^{е}ку або́ д^{і}е. Ку́р'іче мо́же бу́ти ĭ у ха́т′і вели́к·і, не шко́де н·ічо́, а́ле гус'іч'і тре́ба кла́сті на т^{і}е́пле, а јêк н′і — ў горш'о́к та‿ĭ кла́сти тро́шки во́ўн^{і}и або́ кло́ч'а та‿ĭ так јіх трима́ті, зна́јете, би о^{у}н^{і}и́ бу́ли тіпле́н′к'і фурт.

Пото̂му ўже кладе́‿с·и јіх п·ід, гу́ска, н·і тре́ба, би с·и‿н^{і}е́сла на двор'і, бо о^{у}на́, јêк с·и‿несе́ на двор'і — не^{и} хо́че стојі́ти. О^{у}на́ хо́че там сид′іти^{і}, тре́ба јі фурт шодни́ни бра́ти ў ха́ту с·и‿н^{і}е́сти. Та‿ĭ там, д^{і}е она́ с·и‿несе́, она́ хо́че соб·і гн′іздо́ соб·і роби́ті, кво́кати^{і}. Ўтак сид^{і}и́т, клад^{і}е́мо ји́ĭц'а, сиди́т шт^{і}и́ри не^{и}д′іли. Гу́ска стојі́т б·ілше, јêк гу́с'ич'і ји́ĭц'а, јêк ку́р'ич'і. У шт^{і}и́ри неґ'іли вихо́д′ут гу́с'ита. То лиш тре́^{а}ба стра́шно јіх пази́ті, бо то ји́ĭц'а, ду́же шк'іра ў н^{і}их тоўста́ та‿ĭ т′и́шко вихо́жут та‿ĭ пази́ті, би то не^{и} заўме́рло. Та‿ĭ фу́рт тре́ба с·и‿диви́ті та‿ĭ с·и‿диви́ті, та‿ĭ лупи́ті, облу́пл′ува́ті, та‿ĭ би кро́ў не^{и} в·ішоў, бо ско́ро кроў в·іĭде — гу́с'и заўми^{е}ра́је ў сере^{и}ди́н′і. Ўтак пото́му ўже тре́ба јіх усе́ дозира́ти ў ха́т′і, тро́шки на тепл′і, бо ўни так'і д͡ж'інґашлив·і, н′е на двор'і. Ку́р'ê маĭ в·іттри́мује, а гу́с'ê ду́же д͡ж'інґашливе.

Потóму ўже, jêк унú с·и‿в·íгрили фáїно, трéба jіх гоᵘдувáті с кроᵘпúᵉўкоў та‿ї із мукúчкоў, бо jêк дajéте барабýл′і, оᵘнᶦй в·ід тóго си‿рóбjет горбат′і, крúўjі гóлу на плéч′і так та неᴴ je дóбре. Лиш трéба кроᵘпúᵉва та‿ї мукúчк·и jім фурт мн′йцкат·і мóкроў водᶦйчкоў, та‿ї би оᵘнᶦй фурт мáли шо jíсті. І ўвéчеᴴр′і jім давáти, колú л′егájут, хоч уᵒнú пасýт. Увéчер фурт трéба нарубáті jім та‿ї би оᵘнú мáли, би ц′íлу н′іч jíли. Ўтак потóму уᵒнú фáїно ростýт, jêк гоўдýje‿си с кропúᵉвоў.

Про свиню і м'ясні вироби. Свúн′і ў нас так: кýпимо пóрос′и, оᵘднó ци двóje, ци трóje. Ул′íт′і годýjемо. Jêк мájемо молокó, дajéмо пéрш′іў рас, jêк уᵒнᶦй малéн′к′і, молочкá, би уᵒнᶦй фáїно в·íросли, бо так jêк д·іᵀᶦйна малá хóче молокá, так і пóрос′и. Дajém молочкá jім, кулéшки, барабýл′ку фáїну, ч′йсту jідý, знájете, би уᵒнú, не д·істáла рат, бо скóро jідá неᴴ je дóбра, так рат д′істajé та‿ї зд·іхáje. Та‿ї дajé‿с·и фурт дóбру jідúчку. С·и‿дajé ї бур′инцý, бо трéᵃба с пéршого разý, jêк наóᵘч′іте пóрос′и дáти jімý jі пшенᶦйчку, і в·ічм·ín′, і зéрно, і молочкó, бо ўно тогдᶦй фурт, аж дóки jегó неᴴ зар′íш — уᵒнó ўс′о знáje jíсті. Алé jêк берéтеᴴ та jегó, jêк кýпиᵉте та зноў ýч′іте з молокóм та ўно так лиш тóго хóчет. А ўс′íч′еного трéба учúти. Ци дajéте jемý і молчкá, дajéте jемý, п·íїло рóбіті дóбре з барабýл′амиᵉ, кладᶦéте трóшки ґрéсу; jêк неᴴмá ґрéсу, кладᶦéте мук′ичк·и. Фáїно там рóбите їму, ўсúᵉпитᶦе ў тᶦéпле. Дájéте jімý в·ічмéн′у, дajéте пшенᶦйц·і — ус′óго, шо оᵘнó jíст.

Потóму ўже, jêк оᵘнó маї велúке — ўже jíст гарбýц, свéклу рубáїте, ўс′о там кидáїте, оᵘнó ўс′о jíст. Бур′інú, у мéне так′í свúн′і циᶦлé л′íто, ja неᴴ гнівájу jім jíсті, бл′иху би‿смéварúла барабýл′. Óзму, нарубájу барабýл′ серúх, нарубájу свéкли, дам. Потóму там усúпjу ґрúᵉсу, мóже, адᶦй зо дв·і мúᵉсц·і, перем·іш′йjу сирé та jід′й, шо jід′й. Сúпjу дзéру jім ци молокó, jêк мájу, к′ісл′йк та онᶦй с тим і je. Та в·íтт′іў гоᵘдýjу. Ўже jêк прúїде ў‿осенᶦй, кидájу jім курýдз′іў — молод′ічк′íў оᵘтᶦих, знájете, шо в·ід, шо маї слаб·í так′і, н′е так′í курýдзи ц·і фáїн′і. Та‿ї jід′й уᵒнᶦй то. Потóму маї дajý jім дзéру пúᵉті, маї дajý jім п·íїла, jêк колú мájу колú. Jêк мájу колú зварúᵉті — дам варéного, а jêк неᴴ мájу — дajý ї сирóго, ўс′о jíст.

Узим·і ўже ла́год·імо мук·и́ зо два м·і́х·і та‿ї ўже маї б·і́лше мн'ếцкаjемо му барабу́л'і из муко́ў, б·і́лше мук'и, б·і́лше мук·и́, jік барабо́л'і та‿ї ро́бимо густ^{і}е́, так зна́jет^{і}е, би бу́ло, би роби́ла‿с·и солон^{і}и́на. Та‿ї пото́му уже́, jêк ви́д^{і}имо, шо о^{у}н^{і}и́ фа́їн'і, си́^{е}т'і. Ўже п·ізнаjе́ чолов·і́к, jêк в·ін фу́рт трима́jе — п·ізнаjе́ ўже, jêке́ о^{у}но́ заси́^{е}те фа́їне. Пото́му р'і́же. Та‿ї jêк го^{у}дува́ў до́бре з муко́ў — солон^{і}и́на jе ї на шт^{і}и́ри па́лц·і, ї на доло́н'у. А jêк го^{у}дува́ў так, шо в·ін даў — даў, н·і даў — не^{и} да́ў. Та по́рос'и мо́же ма́jе на па́лец, мо́же і н·і ма́jе на па́лец. Та кла́д^{і}е́ пра́жи^{е}т ту солон^{і}и́ну, а то пу́рскаjі — на ци^{і}лу́ ха́ту штрика́jе, шква́рки т·і.

Та‿ї р'іже^{и}мо́ так: о^{у}дн'і́ р'і́жут у ши́jу, а о^{у}дн'і́ р'і́жут п·ід но́гу л'і́ву так, у се́рце. Але́ маї л'і́пше у ши́jу р'і́заті, бо не^{и} jе мн'ếсо черво́н·і. Кроў н·і їде у то, у мн'ếсо. Ўтак уже́ jêк зар'і́же‿с·и^{е}, бе^{и}ре‿с·и^{е} фа́їно о^{у}ппра́ви^{е}‿с·и^{е}, в·і́к'ігне‿с·и^{е} к'ішк·и́, в·і́к'ігн^{і}емо, ўми́^{е}jімо, в·і́ч'істемо з в·іт то́го г'іўна́. Бере́мо, пото́му ўшкре́пч'імо з ноже́м, ўтак клад^{і}е́мо на до́ш'ічку та‿ї шкре́пч'імо гет, би бу́ло так·е́, jік то в·ікно́, б·і́ле jік скло́. С·и^{е} д^{і}и́^{е}ве‿с·и^{е} фа́їно, зна́jете, ўми́^{е}jе‿с·и, к'ішк·и́ ўсе так. Jêк к·ишка маї слабо́н'ка, то б^{е}ре́‿с·и та‿ї бе^{и}ру́т та‿ї шуру́jе‿с·и з муко́ў, та‿ї у сн'іх с·и‿кладе́, с·и‿кри́^{е}ше там цибу́л'і, шуру́jе‿с·и фист до́бре, та‿ї с·и‿клад^{і}е́ ў с'іл', би то в·і́к'êгнуло, фа́їно ўми́jе‿с·и та‿ї пото́му ўже ро́бимо.

— *Як ви робите кишки?*

— Купу́jемо оре́^{и}з. О^{у}дн'і́ ро́бjут с крупа́ми, jêк хто хо́чет. Клад^{і}е́мо оре́^{и}з, варимо́. Пе́рш'іï рас клад^{і}е́мо д͡з'и́му, вари́ті мн'ếсо на бурдуга́н, зна́jеті? Jа не^{и} зна́jу, jêк с·и‿ка́же, бурдуга́н. Клад^{і}е́м вари́ті мн'ếсо фа́їно. Ўсе ўми́jемо, ч'и́сто; клад^{і}е́м у́ха, клад^{і}е́м се́рце, клад^{і}е́м почк·и́, клад^{і}е́м бука́ту солон^{і}и́ни в·і́цци в·ід ши́jі, зна́jете, маї твердо́ї та‿ї бука́ту мн'и́са. Та‿ї клад^{і}е́м то ўс'о, там с·и‿вари́т: цибу́льку, мо́рк^{о}ви покла́демо, пе́рцу, би бу́ло ўс'о запашн^{і}е́, би па́хнуло то, зна́jете? Пото́му бе^{и}ре́мо та вит'іга́jемо, ўже jêк о^{у}но́ с·и‿надвари́^{е}ло до́бре. Та‿ї клад^{і}е́мо то мн'ếсо, би ст^{і}и́ло тро́шк'і, а ў ту д͡з'и́му клад^{і}е́мо вари́ті оре́^{и}з дл'а к'ішо́к та звари^{е}мо́ фа́їно оре́^{и}з . Ўтак куш'іjемо, би в·ін фа́їно буў

уwаре́ниї, н'і так'і ду́же розваре́ниї, бо то не^{и} је ўсе до́бре, бо то ш'ш'і с·и‿вари́^{е}т к·и́^{е}шка.

Та‿ї пото́му бе^{и}ре́мо, клад^{і}е́мо ў то, у к'ішк·и́, кроў; о^{у}дн'і кладу́т кроў, о^{у}дн'і не^{и} кладу́т —јêк уже́ хто л'у́би^{е}т. Та‿ї клад^{і}е́м пе́рцу у то (ч'існику́ н·і с·и‿клад^{і}е́ ў к'ішк·и́, бо ск'іса́јут, лиш клад^{і}е́‿с·и пе́рец та‿ї с'іл') та‿ї фа́їно оббе^{и}ре́‿с·и та‿ї с·и‿напиха́је јіх, н·і ду́же по́ўн'і, бо јêк ду́же по́ўн'і, о^{у}на́ јік с·и‿вари́т — пу́каје. Та‿ї с·и‿звари́^{е}т фа́їно, ўтак уже ку́ш'іїте, јêка́ задо́бра. Уже́ тогд^{і}и́ п·ізнаје́те, јêка́ о^{у}на́, бо кроў не^{и} мо́же ку́ш'іти.

А *бурдуга́н* усе́ так. Бе^{и}ре́мо, фа́їно мн'и́со поруба́јемо, гр'іночк·и́ так'і широ́к'і, зна́јіті, би бу́ло фа́їно укла́діно, бурдуга́н тої. Ўтак клад^{і}е́мо ўсе ў то: со́ли, ку́ш'іїте, јêке́ засоле́не, би не бу́ло засоле́не, бо в·і́тт'іў не^{и} змо́жете јі́сті. Пе́рцу, усе́ фа́їно би бу́ло бы, н'і запе^{и}рче́н·і та‿ї о^{у}дн'і кладу́т ч'існику́, а о^{у}дн'і не^{и} кладу́т ч'існику́, ка́жут, шо то ск'іса́је. Та‿ї пото́му ўже кдаде́‿с·и‿ї бурдуга́н, с·и‿вари́т, фа́їно вари́т‿с·и, до́бре-до́бре. Пото́му кладе́‿с·и на стіў, зве́рха клад^{і}е́ті кру́х, а зве́рхи клад^{і}е́те од^{і}е́н ка́м·ін' — кремен^{і}е́ц отаку́, зна́јіті, та‿ї о^{у}но́ ду́же фа́їно с·и‿о^{у}с'іда́је, та‿ї ви^{і}хо́де та вода́ — д͡з'и́ма з н^{і}е́го. Пото́му ўже клад^{і}е́те ў д^{і}и́м та‿ї с·и‿д^{і}и́мит фа́їно та‿ї јіст^{і}е́.

Коўбаси́ ўсе так. Бере́мо, мн'е̂со руба́јімо (о^{у}дн'і дају́т на маши́^{е}ну, а о^{у}дн'і беру́т та руба́јут др'і́б·ін'ко), а в·і́ттіў ш'ш'і з ба́рдоў так бјут, бјут, бјут фа́їно-фа́їно, фа́їно то̂чут так, би бу́ло ду́же др'імне́н'ке. Та‿ї там ута́к кладу́т ч'існо́к, кладу́т пе́рцу, кладу́т о^{у}дні́ па́прики, јêк хто хо́ч'ет. Та‿ї ку́ш'ијут та‿ї фа́їно коўбасу́ набју́т, фа́їно заўји́жут. Кладу́т пе́рш'ії рас тро́шки верх шпарга́ту, би о^{у}на́ присхла́. А о^{у}дн'і не^{и} кладу́т, о^{у}нн'і кладу́т так'і пра́во ў д^{і}им. Пото́му з д^{і}и́му о^{у}дн'і кладу́т у п·іч та шу́ш'ит, а ја не^{и} кладу́. Ја так'і так фа́їно кладу́ ў д^{і}и́м та‿ї сид^{і}и́т ци́лле л'і́то з д^{і}и́му. А ў п'іч'и́ у^{о}на́ ск'іса́је бо́рзо.

А мн'е̂со усе́, бе^{и}ре́мо пото́му солон^{і}и́ну, в·іби^{е}ра́ју, котра́ маї тонка́, ту пра́жу на са́ло ч'и́сте, а котра́ маї то^{у}ўста́, пра́жу з му́шк'ом т^{і}им за́дним, зна́јете, шо в·і́їшоў. Пра́жу с

коўбаса́ми, руба́ју ўтак букатк·и́ та‿ї пра́жу ў ч'ауна́х, та‿ї ма́ју так'і бл'и́ху, та‿ї там соб·і засипа́ју, та‿ї ма́ју на ци́лле л'і́то. Соб·і лиш в·і́тти ўкопа́ју та‿ї беру́ та‿ї несу́ суда́ ..., бо то соле́не ї перче́не. А са́ло чи́сте неи со́л'у н·іч'о́, так'і так фа́їно лиш јего́ спра́жу та‿ї кладу́ там у бл'и́ху, в·і́пражу до́бре та‿ї пото́му ма́ју јего́ ї до ново́го. Та‿ї неи с·и‿псује́, та‿ї н·іч'о́ ў св·і́т'і.

А јêк хто, бо је одн'і, шо‿ї неи зна́јут. Бере́ та‿ї неи посо́ле то с коўбаса́ми та‿ї си‿ро́бјит червак·и́. А хто зро́бит, јêк си‿нале́жит, та‿ї ма́је јего́ і до ново́го, та‿ї неи си‿псује.

А одн'і ро́бимо ї *шу́нку* та‿ї ма́јут оудн'і ї на Вели́ґдін' шу́нку, соб·і так фа́їно у дiим. Јêк покла́дут у с'іл' — си́дiит у сол'і — ў сарамýр'і так'ії, с пе́рцом, с па́прикоў сиди́т дв·і нид'і́ли. Та‿ї оубертáје‿с·и там фа́їно, бо оуна́ ўсе с·и‿в·ісол'и́. Си‿зро́беит так дирк·и́ у н'і, зна́јете, би то заходiи́ло. К'і́стка с·и‿в·і́бире та‿ї пото́му оуна́ сиди́т, неи с·и‿збаўји́је. фа́їно с·и‿збу́жит; покла́сти ў дiим, тре́ба би сиґ'і́ла зо дв·і неиґ'і́ли, би с·и‿в·і́бужила до́бре. Та‿ї пото́му уже́ варитiе́ соб·і, та‿ї хо́чете — јістiе́ з муштаре́м. Оудн'і, јêк хо́ч'ут — јі́д'и с хр'і́ном.

— *Як ви ро́бите хрін?*

— Ро́бјут хр'ін, с све́клоў та‿ї з о́цетом фа́їно, с ‿с'і́л'оў. Хр'ін ро́бит‿си ї т·іпер хто хо́ч'ет. Накопа́је соб·і, би ма́ли на ц·ілу́ зи́ему. Та‿ї бере́, фа́їно опч'и́сте, уми́ї та‿ї бере́ х'рін та‿ї натре́. Вари́т све́клу черво́ну та‿ї бере́ та облу́пиет све́коулку фа́їно, лиш аби́ застiи́ло, бо так неи мо́же тiе́рті јі. Та јік застiи́не фа́їно та натру́т тої хр'ін та‿ї кладу́т в·ітт·іў тро́шк·и со́ли та‿ї о́цету (ку́ш'ијут, јіке́ тре́аба та кладу́т фа́їно ў борка́нч'ік, би уно́ сид'і́ло так зо два-три днiи, бо уно́ так си‿ўму́цуї, зна́јіте, та‿ї таке́ ду́же ма́јі ґуст маї до́бриї. Пото́му, адiи́, соб·і берете, хо́ч'іте до мн'е́са — јістiе́...

Храм церкви. На пе́ршого ноје́мбр'а на храм у нас. То ж'і́нка бага́то ма́је робо́ти, бо тогдiи́ је о́с'ін', копа́је‿с·и барабу́л'і, і пр'и́че‿с·и куру́д͡зи. Тре́аба мастiи́ті; мастимо́; јêк је дв·і́-три ўха́т'і, то маї помага́је одна́ дру́г'і, а́ле јêк н·іма́, то одна́ ж'і́нка ўс'о ро́бит: мастiи́т, пе́рш'і рас тінку́јі, тінку́јі, адiи́ дес пу́кле, там ушкр'а́баје, замасти́т гли́еноў фа́їно, би бу́ло

р'íўно ск'інá. Потóму мúјі стéл'у, в·ім·ітáї сáжу, би не^{и} с·и‿ї́ми́^{е}ла сáж'а ў грýб·і. Потóму берé ўже та‿ї дајé латк'и́ з вапнóм, знáјете, пéрш'і там, д^{і}е зал'іпи́^{е}ла глáноў. Фáїно подајé гет у хáт'і, ў хорóмах, і понадв·íрју о^{у}т·і латк'и́. Потóму берé та уми́ї в·íкна. Потóму дајé рас вапнóм, а в·íтт'іў ш'ш'е рас вапнóм — два рáзи, бо п·íзнашно латк·и́, знáјете, фáїно даст. Потóму берé та‿ї по^{у}шурýје ўс'о: ў по^{у}стéл'ах, двéр'і, гет-гет лави^{е}ц·í, ст·іў в·íшурýї. Потóбу берé та‿ї ужé јêк пов·ішурóвувала фáїно, маст^{і}и́т зéмн'у. А јêк н·імá д͡зе^{и}мн'í, п·ідлóга — ўшурýјі п·ідлóгу фáїно, заст^{і}éле лáўн'іч'ками^{е}, котрá мáје лáўник, бо котрá н·і мáје — не^{и} стéле н·іч'ó, так с·и‿ли^{е}ши́је — гóле.

А фáїно убјé ў хáт'і, прибјé образи́, котрá мáје, а о^{у}днá мáје дејік'í шир'інк·и́, лáўн·іч'к·и — ус'и́чено, хто шо мáје: патрéти при́бје на ск'íни фáїно. Запр'и́че ў хáт'і вели́к'і, попри^{е}бивáје скорци́ — ўс'о так, јêк трé^{а}ба, бо јêк при́їдут храмов·í, би бýло фáїно.

Ужé јêк позапр'и́тувала гет, ужé пји́тниц'а, субóта, ч'ітвéр п·іч'é. У ч'ітвéр п·іч'é мéд'іўник'и, то солóтке, бо то дýже дóбре с·и‿рóбит маї пéрш'і рас — приж'ітýри так'í, ус'и́к'і: одн'í на сáл'і, на оли́в·і там, ус'и́к'і с·и‿п·ічé, ўс'и́к'і, бо то ж'інки́ те^{и}пéр с·и‿в·íуч'или, ўс'і ро^{у}зýмн'і. Нап·іч'é, в·íтт'іў ужé дрýгојі дн^{і}и́ні п·іч'é колáч, тої шо мáје рубáті на стіў. Потóму ўже п·іч'é шос маї и́нше, јêк'íс штрýґл'і. Штрýґл'і фáїно понап·ікáјут, ус'о поклáде, би то бýло јêк трé^{а}ба, бо јêк гор'и́ч'і — н·і дóбре с·и‿рубáјі, а јêк ужé о^{у}нó ўстóјіне — не^{и} дýже фáїно с·и‿рубáјі.

Ужé тóјі дн^{і}и́ни, у субóту, перéд не^{и}ґ'íл'оў р'íжет кýри^{е}, гýси^{е} — ўс'и́ч'іно, шо трé^{а}ба. Рóбе гóлупц·і, рóбе студ^{і}инéц, насипáје, би с·и‿ї́ми^{е}ў; студ^{і}инéц фáїно с·и‿лóви^{е}т напе^{и}рéт, јік с·и‿рóбит. Та‿ї студ^{і}инéц трé^{а}ба клáсті вари́ті јегó, аби́ с·и‿звари́ў дóбре, клáсті в·ід рáно, би він си‿звари́ў, аби́ к'íсточка в·ід·іїшла в·ід мн'ếса та‿ї би бýло р'íўно з мн'ếсом водá. Фáїно так в·íтт'іў наси́^{е}пит‿с·и тої студ^{і}инéц, в·íне^{и}се ў тý хáту. Ўтак ужé коли́ при́їдут храмов·í, ужé дрýгојі дн^{і}и́ни,

си‿клад^{і}é мн'ếсо вари́ті: фр'іпту́ра, у о^{у}дно́ клад^{і}éті дл'а зу́пи вари́ті, а о^{у}дно́ клад^{і}éті ў п·іч ци ў ру́ру п·іч'и́.

Ўтак нач'ин'уjіте фа́ї́но гу́ску ци ку́рку, упха́jіте ў п·іч, сп·іч'éте^{и} фа́ї́но та‿ї тогд^{і}и́, коли́ прихо́жут храмов·і́, лиш в·ік'іга́jе‿си т^{і}éпле, нач'и́н'уjе то. Jêк хо́ч'іте — зу́пи jе, мн'ếсо, бо там си‿клад^{і}é ку́рка ци гу́ска, ци ка́ч'ка, би бу́ла си́^{е}та д͡з'и́ма.

Ўтак к'і́сто фа́ї́но руба́jе‿си, усé перед зо два дн^{і}и, би к'і́сто фа́ї́но в·і́сохло наперéт, пер'і́т хра́мом. Бе^{и}рéті, зам·і́сите^{и}, убjéте^{и} ў к'і́сто зо шт^{і}ири-пjêк' іjи́ц на к'і́ло мук'и́, фа́ї́но росто́ч'іте^{и}, би тонка́ бу́ла пал·ан^{і}и́чка; в·і́тт'іў фа́ї́но поруба́ї́те др'і́м·ін'ко, бо jêк при́ї́дут храмов·і́, би ви́ґ'іли, шо фа́ї́не к'і́сто — др'і́м·ін'ко-др'ім·ін'ко. Клад^{і}éте^{и} фа́ї́но, би присхло́, ўтак пото́му не^{и} варитé ў д͡з'и́м·і, бо jêк варитé ў д͡з'и́м·і, то си‿ро́бит д͡з'и́ма густа́, а вари^{е}т^{і}é ў дру́гім у горш'ку так, там у wо^{у}ґ'і́ фа́ї́но к'і́сто. Ўтак в·і́тт'іў, jік си‿звари́^{е}ло, пр'і^{и}ц'і́де^{и}т^{і}е на дирка́ўничку, на т^{і}их, шо там jе, та си‿пр'і^{и}ц'і́дит, з водо́ў фа́ї́но си‿ўми́jі та си‿ўси́пе ў од^{і}éн гор'шо́чок, а в·і́тт'іў коли́ ўже до то́го, лиш соб·і́ клад^{і}ếте з ла́шкоў у д͡з'и́му.

О^{у}дн'і́ кладу́т та вар'у́т так так'і ў д͡з'и́м·і, коли́ то не^{и} ду́же до́бре. Гу́сн^{і}е д͡з'и́ма та‿ї н·і ма́jе ґу́сту, а так, jік клад^{і}éті, то пото́му д͡з'и́ма си‿звари́т фа́ї́но. Пото́му ўже jêк варéна, пе^{и}тру́шечки тро́шк'і зе^{и}лéноjі ли́ст'ічки урвéте^{и} заск'і́л'ка, по^{у}руба́ї́те др'і́м·ін'ко-др'і́м·ін'ко, покла́д^{і}те^{и} ў д͡з'и́мку та‿ї д͡з'и́ма жо́ўта, фа́ї́на і ч'иста, н·іма́jе то́го так'е з мук·и́. Пото́му ўже клад^{і}é‿си, jік при́ї́дут храмов·і́, си‿ро́бе сала́та з барабу́л', си‿ро́бе сала́та с хр'і́ном. Студ·ін^{і}éц унисé‿си на сті́ў, си‿клад^{і}é ўс'о: го́лу^{о}пц·і, си‿клад^{і}é студ^{і}ин^{і}éц, си‿клад^{і}é д͡з'и́ма, орé^{и}з з молоко́м ро́би^{е}мо, мéд'іўник'іў, кола́ч си‿кроjі́т, штру́ґл'іў — ус'о си‿клад^{і}é, по́ви^{е}н ст'іў. Гор'і́лки, вина́ та‿ї си‿клад^{і}é храмови́^{е}х за ст·іў — шо хо́ч'іте, то і́ште, пи́ї́те.

Ід^{і}é‿си до цéр'кви фа́ї́но, так це в·іт коли́ ми бу́ли на ц·ім св·і́т'і си‿народ^{і}и́ли — фу́рт це бу́ло. То jе храм, то jе так, шо тогд^{і}и́ си‿св·іт^{і}и́ла цéр'ква то́jі дн^{і}и́ні та‿ї в·іттогд^{і}и́ фу́рт си‿трима́jе ц'а дн^{і}и́нка і ад^{і}и́, к'і́л'ко ўже ма́jе на́ш'и цéрква — сто р'ік ци к'і́л'ко. Та‿ї jêк jі ўсв·іт^{і}и́ли, та так зроби́^{е}ли, шо це

храм. Та їдⁱéмо до цéр'кви рáно фáїно, запáлимо там св·іч'к'и́, споминáјемо за нáших д'ітⁱи́ї, тáта, за мáму, за нáшу фам·íлiју — тⁱих мертви́ᵉх, шо поўмирáли одн'í на вóїн'і, одн'í дóма — споминáјемо за нⁱих там.

Фáїно си‿рóбе собóр; оᵘдн'í неᵘсýт так за помáну там колач'í ци хто шо мáје. Та‿ї фáїно там провож'и́је п·іп, с'п·івáје кор у цéркв·і фáїно та‿ї адⁱи́, потóму ўже в·іхóжут с цéр'кви та їдут додóму та‿ї ужé си‿рóбе храм — храмýјемо.

Ворожіння. Так'íї у мéне буў хлóпец слаби́ї, та‿ї ја гадáју, ја ўв·íр'ују ў це, мóже бýла ї прáўда, шо мож знáті. Јак кáжут теᵘпéр, н'íби ц'і нáш'і дⁱемокрáти, шо оцé ни́н'і неᵘ је прáўда, шо не је ўгáдно, баби́ шо не ўворожи́ли, шо неᵘ промоўјéли дóбре, коли́ багáто помагáло. М·іï хлóпец фýрт слабувáў, а ја в·ітт'іў узнáла, шо ја бýду роби́тиⁱ, хлóпец умирáје.

Мáла ја брáта, брат ми ўмер, та‿ї молоди́ї умéр у Клýжи ў сп·італи́. Кáжу брáтови, знáјеш шо, беᵘри́ та їдⁱи́ промоўји́ї. На Марицéјі булá однá бáба Гренⁱи́ха, знáјітеᵘ. Кáжу брáтови, гаї ідⁱи́ тудá! Оᵘзми́ў, кáже брат, шош трéᵃба. Кáже мојá мáма, знáјеш шо, беᵘри́ одⁱи́н і поч'ітáї. П·ішлá ја бóрзо, оᵘзми́ла wодⁱи́ конóўку та‿ї неᵘ с к'ем неᵘ гоwори́ᵉла, бо то н·і дóбре. Ўтак потóму ўзми́ᵉла тої водⁱи́, дáла ў скл'инку, в·ін упхáў у к'иᵉшéн'у — п·ішóў.

Бáба та ки́нула ў кáрті та‿ї кáже так. Цеї хлóпец зáраз̧ ўмирáје, бо їго уннá ногá на ц·ім св·íт'і, оннá на т·ім. Áле кáже, бýдем ви́д'іти шо зáраз̧. Зач'и́ла уᵒнá кидáті ў кáрти так та‿ї кáже, ч'ікáї наї ја промоўји́ју. Јêк упáдеᵘ вýгл'и з-зíспоᵘду та беᵘз знáла, би-сте знáли, беᵘз знаў хлóпч'іку, шо ўмре в·ін. Áле јêк неᵘ ўпáдеᵘ, кáже, то скапáї. Та‿ї оᵘзми́ᵉла потóму, ужé јêк оᵘнá промóвила — угл'іч'ко стáло на вéр'ха. Та‿ї кáже, јêк в·ін неᵘ ўмᵉрé до сх'іт сóнц'а, пóк'іў неᵘ зáїде сóнце, то би‿сте-знáли, шо в·ін скапáје. а јêк умᵉрéт, тогдⁱи́ ужé неᵘ мáје шо помогáті.

Та‿ї дáла оᵘнá то, промóвила там гет, ýгл'а дáла так у папíрч'ік, їкóгос вóску, дáла водⁱи́ч'ки тóјі пóўно з ýгл'ом неᵘ поч'итóјі та‿ї принⁱéсла, ўми́ᵉла хлóпц'а та‿ї узми́ᵉла, зроби́ᵉла

хрест на ч'ол'і гет скр'іс' та‿ї хло́пец сид'іў так мертви́ї. Jêк зач'и́ў в·ід ра́но кона́ти та доў ве́чеᵘра фурт умира́ў. Та‿ї акура́т заїшло́ со́нце, в·ін тогдⁱи́ лиш дихну́ў та‿ї си‿зроби́ло јему́ до́бре.

— З чого у вас зроблена піч?

— То си‿кладⁱе́ карам·іду, си купу́jⁱ, си ро́бе с карам·іди, си‿ро́бит п·іч усереди́н'і, там де маї си‿п'іч'е́ колач'і, а тут шпарга́т, дⁱе ма́је си‿вари́ті адⁱи́ јіда́. Там, де си‿вари́т јіда́, ідⁱе́ одⁱе́н л'уфт аш туда́ усереᵘди́ну, дⁱе їде́ си п·іч, де jêк си‿п'іч'е́. Ўтак в·ітт'іў је два л'уфти: је одⁱе́н л'уфт , цеї, шо в·ід гру́би, де си‿вари́т јіда́, і одⁱе́н л'уфт там, де си‿п·іче колач'і. Ўтак там уже́ си‿леш'и́је, је одна́ порті́чка, дⁱе си‿в·ім·іта́је са́ж'а. Одна́ порті́чка је у гру́б·і, а одна́ порті́чка је ко́ло год͡ж'ака́, де си‿в·ім·іта́је са́ж'а, бо ті л'у́фта јік би неᵘ бу́ли, та‿ї неᵘ мо́же гор'іти уго́н'. Ўтак пото́му, уже́ jêк изро́бе‿си та‿ї уже́ да́л'і неᵘ зна́ју.

Миття (прання) білизни. Jêк зо́лимо сороч'к·и́, бере́мо так: ро́бимо луґ зве́чера. Кладⁱе́мо ў бл'иху водⁱи́, а там кладе́м по́пелу та‿ї то си‿ро́бе луґ мо́цниї, до́бриї. Ўтак пото́му кладⁱе́мо ра́но, наси́ᵉпимо ў цебе́р, ц'ідимо на таки́ї рушнⁱи́к, би неᵘ їшло у́гл'і. Уже́ пото́му си́пемо ў во́ду ш'ш'е маї б·і́лше та‿ї кладⁱе́мо сорочки́, би мо́кнули. Jêк в·і́мокнут фа́їно ў тім лу́з·і, ўтак жма́ч'імо из ма̋лом. Фа́їно в·і́жмач'імо, ўтак кладⁱе́мо ў зилни́цу та‿ї зо́лимо. Ўтак кладⁱе́мо ў зилнⁱи́цу, зо́лимо. Зве́рха кладе́м по́пелу, ўтак в·і́тт'іў ўси́пемо окро́пи зо штⁱи́ри, пјêт', н·і бо wода́ гор'и́ча, окру́п. Фа́їно та‿ї покла́демо там та‿ї в·і́золе‿си. Сиди́т цілу́ н'іч — си‿зо́лиᵉт. А ра́но в·і́т'т'іў беᵘре́мо та‿ї до Суч'иви ци адⁱи, у поті́к, там бере́мо та‿ї поло́ч'імо, у кори́т'і поло́ч'імо, пеᵘре́мо с пра́ником до́бре, си‿дⁱивиᵉмо, би wода́ бу́ла ч'и́ста. До́т·іў си‿поло́ч'іт, си‿калата́ї, по́т'ім wода́ неᵘ је ч'и́ста ў кори́ᵉт'і. Пото́му уже jêк wода́ ч'и́ста і бере́м та скру́тімо јіх та‿ї простира́јемо та‿ї в·ісиха́јут.

Ўже jêк в·і́сохнⁱе фа́їно, беру́т оᵘдн'і та точ'и́јут так с та́ч'іўкоў. Фа́їно ї тро́шки вохк·е́ та росто́чут фа́їно так на

та́ч'іўц·і, так кру́т'ут. А одн'і бе^{и}ру́т та прасу́јут. Прасу́ји фа́ĭно та‿ĭ, ад^{і}й складе́ ў ку́пку та‿ĭ в·і́тт'іў лиш дајé, коли́ тре́^{а}ба.

[Касета №8 В]

Про одяг. Даўно́ бу́ло так, ад^{і}й соро́ч'ка фа́ĭна, в·і́шита у г'і́ўки ци хот' ў ж'і́нки сороч'ки́ в·і́шит'і, по́јіс ма́ла тут. Запере́же^{и}‿си у по́јіс, сп·і́дни́ц'а до́ўга (не^{и} бу́ла коро́тка, так јêк тепе́р по кол'і́на, би^{е} ви́^{е}тко кол'і́на), до́ўга була́ аж доў цих ко́тик'іў, фа́ĭно. Чер^{е}ви́^{е}ки ц·іл'і́, так'і́ бу́ли с хол'іўка́ми^{е} висо́к'іми^{е}. Р'і́тко, хто маў полов·і^{и}нк·и́ або́ так јêк тепе́р д·екупа́ти^{е} ма́јут. Фа́ĭно полови^{е}нки́, а д'і́ти бу́ли вели́к'і та ход^{і}и́ли бе^{и}з р'і́кл'і. Соро́ч'ка згр'і́бна, мотузо́ч'ком запере́же та‿ĭ так ход^{і}и́ли. А хло́пц·і доў де́с'ік' р'ік не^{и} ма́ли по^{у}рк'ін^{і}и́ц на со́б·і, бо так бу́ло. Тогд^{і}и́ не^{и} дава́ли інт·ере́с л'у́д^{і}и, шоби́ бу́ла дит^{і}и́на фа́ĭна. Убе^{и}ре́ јêк убе^{и}ре́, лиш би бу́ло.

А тепе́р, тепе́р уже́ и́нак. Ја јêк бу́ла мала́ та‿ĭ ход^{і}и́ла до шко́ли, то де́^{и}с'ік' рас си перероззува́ла доў шко́ли. Шко́ла бу́ла геĭ д·іле́ко, а то сн'іги́^{е}, а ја ў постоли́^{е}, воло́ками^{е} си‿заўјижу, а не^{и} могла́ до́бре си‿заўјизáті. Та јêк іду́ доў шко́ли, то доў де́с'ік' хат по́к·іў не^{и} за́ĭду, ўсе заўјизуваті воло́ки, бо то па́дали постоли́^{е}, унýч'і та‿ĭ нога́ го́ла. Пок'іў д·і́ĭду доў шко́ли^{е} — ну́шка в·ідмерза́ла ў ме́не. А тепе́р уже́ хло́пец ци г'іўч'и́та, то мале́, о^{у}но́ хо́ч'і на́ĭло^{и} на пле́ч'і. Хо́ч'і то пл'ушо́ве, хо́ч'і на́ĭло^{и} пл'уша́т — то, шо ш'ш'і не^{и} ч'у́ла, в·і́т коли́^{е} ма́ма ме^{и}н^{і}е́ зроби́^{е}ла на тім св·і́т'і, то о^{у}но́ хо́ч'ет, зна́јіте.

Великодній піст і Великдень. Ја јêк бу́ла г'і́ўч'іна ў ма́ми мо́ји, тогд^{і}и́ так бу́ло: ци^{і}ли́ĭ п·і́ст смо-по́сти^{е}ли, бо так каза́ла ма́ма, шо хто не^{и} по́стит, то́му п·і́п изи́к урубáји. Молоко́ пр'и́тала, роби́^{е}ла сир, би́ла ма́сло, роби́ла с-п·і́д ма́сла то́го — масл'и́нка, то пр'и́тала та‿ĭ си́^{е}пала у так'і́ĭ, у г'іле́точ'ку, зна́јіте. Та‿ĭ то фурт пр'и́тала ци^{і}ли́ĭ п·і́ст. Ци^{і}ли́ĭ п·і́ст, там г'іле́точ'ка по́ўна, а сир продава́ла, ма́сло ўсе, бо то п·і́ст. А ми ад^{і}и́, јіли, оли́ўку нам ку́пит ма́ма та‿ĭ оли́^{е}ви. Маĭ та́то ход^{і}и́ў на ри́^{е}бу, лови́^{е}ў ри́^{е}би. Го^{у}дува́ли маĭ нас маĭ ри́^{е}ɓкоў, маĭ осиле́чч'іком, бо даўно́ бу́ло маĭ ус'и́ко то́го.

Мук'и́чка бу́ла пшен^{і}и́шна, маї јік'іс палан·ічки́, ма‿ї пир'іжо́к, маї кн^{і}и́дл'і — ус'и́к'і, лиш би мину́ў п·іст. Уже́ ч'іка́ли ми то́го, ўже би мину́ў п·іст, бо так си‿хот'іло молока́, х'іба́ ўкра́ли^{е}, так би ма́ма не^{и} ви́^{е}д'іла.

Уже́ јêк мину́ў п·іст, уже́ тогд^{і}и́ молоко́, та ґ'іле́точ'ка по́ўна. Роби́^{е}ла гу́сл'інку, роби́^{е}ла масл'и́нку, то ўс'о то пр'и́тала, бо ци^{і}ли́ї п·іст (к'іл'ко бу́ло — с'ім-в·іс'м нид'іл' — то ми не^{и} јіли) ўс'о пр'и́тало‿си там. Та‿ї тогд^{і}и́ ўже, јêк мина́је п·іст, ми јіли.

А на Вели́ґд·ін', јêк ма́ма пекла́ па́ску, або́ ўс'о, там писаноч'ки́ бу́ли, та понапекла́ там, јêк то бу́ло да́ўно, па́ска та‿ї б·ілше н'іч'о́, н'і так јêк тепе́р, козона́к та ме́д'іўники та не^{и} зна́јут, шо п·іч'и́ маї. То ку́ш'иті, Бо́же борони́. Па́ски н·і^{и} кры́^{і}шку, по́к'іў дори́ св·іче́ноjі не^{и} о́змеш у рот, це не^{и} ма́јіш ти́ ку́ш'іті. Јêк дору́ св·іче́ну ўже ти ўку́ш'іла, тогд^{і}и́ ўже ч'іка́јемо інв·іјéр'і (рум. inviere „воскресіння"), то голо́дн'і т^{і}е́мн'і. Пјúтниц'а — по́стімо ус'і ґ'іти. Істі не^{и} да́јé нам ма́ма, бо то п·іст, по́сти^{е}‿си тогд^{і}и́ та дн^{і}и́на. Так'і си‿по́сте і а́н'і кр'ішку н·і си‿іст.

Та‿ї уже́ ў субо́ту велико́дну уже́ звари́т јк'іс бо́рш'ик, хоч шо нап·іч'ено је, то ку́ш'іті не^{и} во́лно, аш по́к'іў дори́^{е} св·іч'е́ноï не^{и} ўку́ш'ijіш. Уже́ пото́му, коли́^{е} ми ўже гет изла́год^{і}иў та́то коша́роч'ку, а ми ле́две ч'іка́јемо, бо аш услаба́је‿си, ґ'іти так по́ститі, но. Ч^{е}ка́јімо ўже то́го, то́јі дн^{і}и́ни, шо уже́ інв·іјéр'а. Изла́годили там у кош'іл', ун'іс та́то коўбасу́ там, ун'іс бурдуга́нч'ік тоï, ун'іс ји́їц'а, ун'іс солон^{і}и́нку, ма́сло си^{е}р — ус'о та‿ї то клад^{і}е́ там у кош'іл' іт^{і}и́ св·іти́ті ўс'о́го там то, би јіли ми — дора́.

Та‿ї па̋саноч'ку черво́ну покла́ли ў ма̋соч'ку та‿ї там с то́јі па̋саноч'ки черво́ноï ўс'і ми^{е} си‿ми́^{е}ли черво́ни^{е}м т^{і}им та‿ї бан, там гро́ш'і, зна́јіте, т^{і}их зал'ізних. Та‿ї там ми тоï с тим си‿ми́^{е}ли фа́їно та‿ї п·ішли́ на інв·іјéр'у. Уже́ јêк си‿усв·іт^{і}и́ла па́ска фа́їно — уже́ їд^{і}е́мо. Ід^{і}е́мо, тогд^{і}и́ аш імо́. Ўже н·і зна́јемо що істі, бо так'і голо́дн'і, јêк воўк·и́. Си́димо нао^{у}кру́х стола́ та ўже јімо́ па́ски, ўже то́го ўс'о́го. Тогд^{і}и́ аш ми ку́ш'іли дори́^{е} св·іто́јі, а до́т·іў то не^{и} ку́ш'іли а́н·і бука́тку па́соч'ки.

А тепе́р уже́, йой, тепе́р йік сп·іч'ý, та йід'й, аш пу́кайут. По́к'іў па́ска си‿спекла́, то мо́же полови́ᵉну зйід'й — ци приж'ітýри, ци шо, то ўс'йчино, неᵘ ма́йе, ка́жу йім, шо йе п·іст. Чолв·ік ка́же, шо п·іст? Йа ўбиў когóс? Йа ўбиᵉті не ўбиᵉў — йі́жмо, коли́ с·і жийе́мо, бо йік умᵘре́мо, тогдʲй неᵘ бу́дʲемо йісті. Но, та нап·іч'ý, звар'ý — сидúт так. Г'íти коли́ хо́чут, тогдʲй ǐдут та беᵘру́т. Шо хоч, хо́ч'еш мн'йса — йіш тепе́р, коли́ си‿йіст, н'і коли́ за́раз бу́дʲе тʲепло́ та‿ǐ черва́к си‿зро́бе ў мн'йсі. Йіш са́ло, мн'йсо, коўбаса́ — н·і чека́йе Вели́кодн'а. Коўбаса́ фурт си‿йіст, мо́же ǐ до Вели́кодн'а си‿зйіст. Ус'йчено си‿йіст. А на Вели́гден' йе́к п·іч'ý та йе́к вар'ý, то доў Вели́кодн'а си‿найíли, шо ўже на Вели́кд·ін' неᵘ хо́чут íсті, бо ўже си‿найíли до́ста то́го.

(Ткачук Василина, 56 років)

* * *

Село МЕЛЕШІВЦІ

[Касета № 9 В]
Записано в 1963 році

Ја си‿називáју Марус'áк Адáм з М·іліш'íўц'іў, бец'íрок Рад·іўс'кúї, рожéниї двáц'ц'іт' і шéстого, мáју трúц'ц'іт' і ш'íск' рóк'іў.

Про релігійні свята. Тепéр мóжу казáти за св·úта, котр'í ми мáјеме ў рокý.

Різдво. Јéк прихóде Р'іздвó, д'íти мал'í лáгод'ут‿си ходúти кол'êдувáти по сел'í ўс'і маї велúк'і. Дéјик'í берýт ст'áwу, лáгод'ут, хóд'ут с‿ст'áwоў по сел'í в·ід Р'іздвá до В·ідорш'íў. Т·іпéр на Св'úтвеᵃчир вéч'ір хóд'и кол'êдувáти. Дрýгого вéчера знóву хóд'и кол'êдувáти. Дрýгоjі, трéтоjі днúни дáнц'і. Бал дрýгого вéчера ўвéч'ір. Пóза цим *Новúї р'ік*; д'íти мал·í зноў хóд'и з малáнкоў. Ц'і дрýг'і маї велúк'і рóбјут і рáд'і ў хáту. Флакéви ц'і дрýг'і хóд'ут з д͡зв·інкáми, гóїкајут. І л'ýди женáт'і сáмо так доў на дрýгу днúну до вéчера.

Прихóд'и *В·ідорш'í.* На В·ідорш'í ідýт вóду св·ітúті. Потóму прихóд'ут додóму. На дрýгу днúну їдут на дáнц·і, увéч'ір на бал; на трéту днúну зноў на дáнц·і.

Великдень. Позá цим прихóде Велúкд·ін'. Сáмо так св·íт'ут пáску. Потóмку тоjі днúни їдут на цвúнтар'. Прихóд'ут с цвúнтар'а, на дрýгу днúну рóбјут дáнц'і, бáл і на трéту днúну зноў дáнц'і. Пóза цим прихóде *Св·итá нид'íл'а.* Зноў об·іч'úї позá Велúкоднем усé је св·úто, дрýге позá Велúкоднем. Дрýгоjі днúни ї трéтоjі изнóў дáнц·і ї бал. Позá цим прихóдⁱе *Храм.* На храм зноў. Прихóдⁱе храм на óс'мого јýліја. Зноў рóбит‿си два дни і н·іч — дáнц·і ї бал. Пóза цим зноў прихóдит двáц'ц'ік' і трéтого áґуста — зноў сербиторимó.

Пóза цим приходит *Дмúтр'а,* зноў је храмú ў дрýгих сéлах, миї. У Бýрл'і маї је, у Рад·іц'áх на Николáја. Так шо потóму прихóде зноў дрýге *Р'іздво.*

Но, а тепе́р бу́ду каза́ти за јеро́ди, јêк си‿ро́бјут у Мелеш'і́ўц'ах јеро́ди, це шо ў ха́ту, і тих дру́гих, шо надвор'і́. Пе́ршиї раз за ц'і, шо у ха́ту, бу́ду каза́ти. Ш'ш'е је зо м·іс'іц' до Ново́го ро́ку. Хло́пц'і хо́д'и за ц'ішка́ми коло́ д'іў'ч'и́т. Пол·іт'и́камы, гормузи, х'ір'. Беру́т, ла́јут ци наїма́јут жи́нку, ци д'і́ўку, котра́ зна́је ла́годити. Ла́годе ји́х там зо три дни ци к'іл'ко ўже ла́годе. Поза́ тим они́ беру́т та хо́д'е по сел·і́. Ма́јут пи́си. Је јіх ш'іс'т' або́ ї с'ім л'уди́ї. Је ре́ж'іле, ред͡ж'і́на, балтаза́р, проро́к, арх'ір'е́ў, ту́рок та‿ї а́глил'.

Но, і ма́јут у°ни́ ка́зан'и. Ск'інчи́т то ка́зан'и каза́ти, пото́му бере́, јім гра́је скри́пка. Они́ данцу́јут, вихо́д'и до дру́гоји ха́ти. С‿сим так је — дру́гиї об·іч'и́ї. Наїма́јут хло́пц'і му́зику. Зноў ўбира́јут‿си ў ц'і́тки фа́їно так јик т'і, шо ў ха́ту. Хо́д'и коло́ хат. Му́зика гра́је, они́ на двор'і́ данцу́јут, кас'і́р, пи́сар іде́ ў ха́ту, бере́ гро́ш'і. Вихо́д'и до дру́гоји хати. Так шо це де́ржит два́ц'ці'т' і шти́ри годи́н'і. Ц'і шо ў ха́ту, то хо́д'и три ї шти́ри дни. І пото́м поза́ тим, коли́ обосе́н'і — спју́т на по́стел'ах. Зноў устају́т, зноў хо́д'и. Поза́ тим зро́бјут та три дни розбира́јут, си‿к'інчи́јут св·и́та.

Весілля. Бу́ду вам опов·і́дати за вес'і́л'л'а, јêк си‿ро́бит у нас вес'і́л'л'а. Јêк засва́тајут‿с·а, пото́му ї́дут с кро́ўју на анал'і́зу до рајо́ну. Прихо́д'и, в·і́ткладају́т вес'іл'и́. Јêк в·ідокла́ли вес'іл'и́, кладу́т ба́т'ка вели́кого, ма́тку вели́ку, ватажа́ны та‿ї пто́му бе°ру́т ла́год'ут‿си дл'а ве°с'іл'а́. Кли́чут на вес'іл'и́ ўже на котру́ дни́ну они́ ро́бјут. Іду́т до це́р'кви, в·інч'и́јут‿си, у сва́ту популя́р усе́ та́к ждат. По́за т'им на́їмају́т му́зику. На́їмут му́зику, му́зика јім гра́је удн'и́ну і ўноч'и́ — два́ц'ц'ік' і шти́ри годи́н'і де́ржит.

По́за цим, јêк при́їдут с це́р'кви, кла́дут л'у́д'и, ц'і шо кли́°кан'і на вес'іл'и́, за стіў, дају́т јісті, пи́°ті. В·іхо́д'и наза́т надв·і́р, гул'а́јут. По́за т'им на́н'іч зноў прихо́д'и, беру́т л'у́д'и ў ха́ту на проп·і́ї. По́за т'им, по́за пропо́јем, беру́т та ч'істу́јут л'у́д'и, ск'ідају́т л'у́д'и гро́ш'і. Му́зика јім гра́је. По́за гр'і́шми ти́ми, шо јім ски́нут, порахую́т гро́ш'і, дају́т па́нов·і° і па́н'імолод'і́ гро́ш'і та‿ї пото́му ш'ш'е оде́н серв·і́ч дају́т л'у́д'ам јісті, пи́ті. Пото́му гул'а́јут, до́ки не° ск'інчи́је‿си вес'іл'и́.

Котри́ї забага́то си‿ўпје, маї ло́ви^{е}т‿си би́ти там, бје́т‿си. Котри́ї не^{и} ду́же так пје́нињ, бере́т боро́не јіх. Но, та‿ї ута́к с цим к'інчи́јемо вес'іл'и́.

Но, ўтак дају́т иш'ш'е́ на вес'іл'и́, наї вам ска́жу до коне́ц. Јек пере́т то́го, шо ма́јут зач'ина́ти ш'исто́ван'ê, дајé па́н'імолода́ па́нумолодо́го ма́м·і дари́^{е}. Шо дајé — соро́ч'ку та‿ї одну́ фу́сту, черевики, трупа́н, л'а́нку. Та‿ї там дару́јут так'і, шо ма́јут ч'істува́ти гор'іўкоў на вес'іл'у́, беру́т та‿ї переда́ју́т ји там. Та‿ї пото́му уже́, јек убере́т ји фаїно, му́зика гра́је, у^{о}ни́ данцу́јут, беру́т і ўји́жут перевесло́м јеки́мос с‿соло́ми, а јек н'і, то кладу́т на плеч'і так о бука́ту соло́ми, кладу́т п·іт соро́чку, ро́бјут горба́ту. См·ију́т‿си, а де́як'і бере́т та нам·іс' черевик дајé ји таки́х карака́ти дереўјин'і, а нам·істо соро́чки дајé ји бука́ту цугара́. Так шо је см·іх завод'ут ду́же вели́киї на вес'іл'и́.

Христини. Јек наро́д'іт‿си д·іт^{і}и́на, но јек наро́д'іт‿си д·іт^{і}и́на, беру́т та‿ї в·іткладају́т ирш'и́н'и на коли́ ма́је бу́ти — за три нид'і́ли ци за шт^{і}и́ри. Беру́т приготоўји́јут‿си, кладу́т ку́ма вели́^{е}кого, беру́т печ'у́т, вар'у́т јіду́. Ідут наїма́јут му́зи^{і}ку на ирш'и́н'и. По́за т^{і}им то́ји дн^{і}и́ни, коли́ ирш'и́н'и, прихо́д^{і}е му́з'іка, прихо́де кум вели́киї, їду́т до попа́, зе́рст'ут. Прихо́д'ут додо́му, с'іда́јут за столи́^{е}, ід'и́, пјут, му́зика јім гра́је.

Кум вели́киї, кума́, беру́т дају́т дари́^{е} д·іт^{і}и́н'і. По́за т^{і}им зно́ў јід'и́, пјіт, му́зика ім гра́је. Вихо́д'и надв·і́р, данцу́јут. Маї іду́т наза́т у ха́ту, зноў ід'и́, пјут, так шо де́рж'и ирш'и́н'и н·іч і п·іў дни́ни. По́за цим, јек уже́ ўми^{е}ра́је, усе́ музика́нт там ід^{і}е́.

Про смерть. Коли́ ўмре́, і^{и}ду́т та наїма́јут му́зику та‿ї бе^{и}ру́т превиготоўј'и́јут‿си з јідо́ў, із гор'іўку та‿ї наїма́јут му́зику. Та їдут і пото́му беру́т наїма́јут попа́, ско́ро веду́т до гро́бу, то беру́т просе́с'ију, кладу́т на просе́с'ју пропани́ ч'о́рн'і, колач'і. Музика́нтам усе́ пропани́ ч'о́рн'і ї колач'і. Прихо́дит п·іп, да́скал і полож'и́јут у ха́т'і, в·ітта́к мерц'а́ на дв·ір. На двор'і зноў, пото́му їдут доро́гоў, му́зика гра́је. Му́зика стајé, зач'ина́је п·іп ч'ита́ти, пото́му зноў да́л'і доў це́р'коў. У це́р'кв·і

провож'и́јут та‿ї в·і́тт'іў пото́м в·іт це́р'кви уже́ п·і́п до цви́нтар'и не[и] провож'и́је н'і́ч'ого, аж на цвинтари́[е]. Му́зика гра́је аж до цви́нтар'а.

На́коли прийшли́ на цви́нтар', ста́ли там, п·і́п упровож'и́је. Ск'інчи́ў провож'и́ти, ка́жет ка́зан'и. По́за т[і]им беру́т та‿ї му́зика гра́је, паламáр' зако́пује та‿ї ск'інчи́ло‿си с мерце́м.

(Маруся́к Адам, 36 років)

* * *

Казка про попа та одного чоловіка. Ја бу́ду вам опов·іда́ти одну́ ба́їку про попа́ та‿ї про двох син'і́ў одно́го чолов·і́ка. Наї вам зач'ináју о[у]пов·іда́ти[і]. Јек то бу́ло раз, оде́н буў чолов·і́к ї маў два сини́. Оба́ сини́, в·і́н засла́б, уже́ хот'і́ў уми[е]ра́ти ї в·і́н шо ка́же. Мо́ї, ма́јеш шт[і]йри воли́ — дв·і па́ри вол'і́ў. А би́сте ви соб·і́ ўз'и́ли воли́[е] і ба́че св·ії́ роби́ли робо́ту. Од[і]е́н буў маї розу́мниї, а од[і]е́н буў маї дурни́ї (а в·і́н не[и] буў дурни́ї, в·і́н буў тро́шки маї розу́мниї в·іт то́го). І пото́му тот розу́мниї соб·і́ ўз'иў та прода́ў свої́ воли́[е]; уже́ за к'і́ко гро́ш'і, не[и] мо́жеш се зна́ти, то даўно́ бу́ло, ја не[и] памјата́ју. І пото́му цес дру́г'ії, шо ка́же то́му? Мо́ї, дура́ку, прода́ї ти воли́ і соб·і́ заро́биш гро́ш'і, меш ма́ти д'і́т'ам шо купи́ти јісті, ўбра́т[і]и.

А тот послу́хаў, п·і́шо́ў у м·і́сто, прода́ў воли́[е].

—Ци[е] ти чуў на пл'ацу́ з неў?

—Ну, ти прода́ў воли́?

—Прода́ў.

— За к'і́л'ко? За к'і́ко вин казаў — ја не[и] зна́ју. Ка́же:

— Мо́ї, т[і]и зна́јеш шо, гаї ўкрад'і́м воли́[е] ті. Јек? То гр'іх, мо! Шо гр'іх, мо? — ка́же. Х'і́ба ти, ја ўкраў воли́[е], јек в·і́н на гро́ш'і робиў? Н'і́чо́ у св·і́т'і. Ўкрад'і́м воли́[е] јему́ наза́д. Та ти так робиў?

— Ја так робиў та того́ ја т·і́ко гро́шиї маў. Но до́бре. Коли́ покла́ли, јік-им сказа́ў, ремаша́ґ — пар'иў. Шо, јек гр'іх,

аби́ тот розу́мниї то́му дурно́му в·ік'иў о́ч'іᵘ. А јêк неᵘ гр'іх, аби́ тот дурни́ї в·ік'иў то́му дру́гому о́ч'іᵘ. До́бре, в·ін сказа́ў те та‿ї так с·і зроби́ў.

Іду́т они́ доро́гоᵘў, а доро́гоᵘў іґза́кт в·іхо́д'е з м·іста їде чолові́к. Ждем — чолов·ік буў. Коли́ᵉ бли́ᵉско, ка́же, а ти гл'ад' — буў п·іп?

—Пир'інте, ка́же по-румунц'киᵉ, — то гр'іх, — ка́же, би прода́ў воли́ᵉ два ра́зи, то је гр'іх? А п·іп ка́же:

—Н'е, н·і је гр'іх. Ја би м·іх — і три ра́зи би прода́ў. До́бре. Но ўтак тот розу́мниї то́му дурно́му в·ік'иў о́ч·іᵘ і ўз'иў гро́ш'і в·ід не́го і так да́ле п·ішо́ў д‿до́му.

Коли́ ішли́ доᵘдо́му, ма́ли проходи́ти криз' оде́н л·іс. Но коли́ᵉ тот уз'и́ў гро́ш'і в·ід не́го та‿ї пома́ли-пома́ли, напе́рет-напе́рет та‿ї ут'ік, а тот си‿леши́ў, си‿загуби́ᵉў. Но то до́ста, шо без гро́шеᵘї, до́ста, шо‿ї сл'іпи́ᵉї і загуби́ли то́го — неᵘ је до́ма. Пото́му тот соб·і́ тим л·і́сом, л·і́сом ходⁱи́ў к'іко ходⁱи́ў— даў на онну́ во́ду. Коли́ даў в·ін на ту во́ду, в·іᵘт то́јі водⁱи́, ўже темнотⁱи́, ка́же, моï, ја тут ма́ју дез̧ да́ти на чолов·і́ка. То на темнот'і́, на темнот'і́ та‿ї д·іїшо́ў іґза́кт до одно́го човена́, јêк ка́же‿си. Стаў п·іт тим човеᵘно́м та‿ї сидⁱи́т, сидⁱи́т, сидⁱи́т. В·ін неᵘ знаў, дни́на-н'іч, шо то је — в·ін неᵘ знаў. Та‿ї сид'і́ў п·іт тим човено́м, іґза́кт то бу́ла двана́с·ас·ата годⁱи́на ўноч'и́.

Прихо́д'ут, так би-м сказа́ў, тот д'іт'т'о ї ка́же, а́ле н'і одⁱе́н — триᵉ бу́ли та‿ї wуго́ре, моï.

— Ти зроби́ў, ка́же, св·іï серв·іч сего́дн·и?

— Зроби́ў.

— Шо?

— Ја, ка[же] п·ішо́ў до цар'а́, так исме́-скрути́ў д'і́ўку царе́ву гет, гет сме-скрути́ў.

— Ну, до́бре

— А ти шо зроби́ў?

Ја п·ішо́ў, каже, ў сеᵘло́ тут на горб·і́ та‿ї сме, ка́же в·ідобра́ў нору́ ізо́ ўс'іх керницéї — неᵘма́ н'ічо́. Умиᵉра́јут л'у́дⁱи без водⁱи́.

— До́бре.

— А ти, тре́тиǐ, шо зробúў?

— Да, шо зробúў ja, шо зробúў — два брáт′и в·іт′елú соб·í оч′і.

— До́бре. Но то п·ішóў. Зап·íў кугýт ў пéрш′і годúн′і, а оўнú поскакáли соб·í до свójix. І тот устáў чолов·íк помáле, помáле, помáле — надʲйбаў одéн ізвóр там. Та͡ǐ си͡ўмúў тим ізвóром.

А ja забýў казати вам, шо т·і д′іт′к·и́ питáли͡си одéн вид дрýгого, шо, а je л′íк в·ід тóго? Аж je, дʲе? Тут у л′íс′і цим je ка-[же] однá норá, ч′урúᵉт, кáже, jêк би бýў тот чолов·íк тут в·ітчýў, то в·ін би м·іг си͡в·íл′іч′іти. А ігзáкт в·ін буў там та͡ǐ ч′уў. Но та зап·íў кугýт, jêк ja вам исмé-сказáў пéрш′е, та͡ǐ п·ішлú уᵒнú соб·í. Тот чолов·íк соб·í ўз′úў та͡ǐ п·ішóў там до тójі норú та͡ǐ уз′úў тójі wодʲúй, си ўмиў — ігзáкт вéд′іў.

Ну, та͡ǐ уз′úў ўсе тójі wодʲúй та͡ǐ п·ішóў у то сеᵘлó та зробúў. Ч′ітáли пот·íм с′ім поп·íў. Ч′ітáли на дрýг′ім сел′í, би пришлá норá. Приǐшлá? А л′ýд′і jемý заплатʲúли грошéǐ багáто.

І потóму ўсе тójі wодʲúй ўз′úў та п·ішóў до цар′á та͡ǐ оўбмúў д′íўку ту царéву та͡ǐ то зробúў. А ігзáкт ja вам забýў іш′ш′é раз казáті, шо тут т·іпéр, дóк′іў ja вам опов·ідáў це, то цар ужé так′í си͡нервáў буў, си͡сéрдиў, шо ўже ус′í доктóри з м·íста та͡ǐ с цáри ўс′ójі в·ін клúᵉкаў. Колú в·ін імý так казáў:

— Jік ужé мóже хтос в·іл′іч′іти д′úкуjу jім, наǐ си͡апукáje, а jêк н′і — стр′іл′újу. Тоǐ чолов·íк п·ішóў до тóго цар′á та͡ǐ кáже:

— Ja мóжу в·іл′ічіті твojý ґ′íўку.

— Дивúси, бо jêк мóжеш, то так скажú, в·íл′ічу, а jêк н′і, то не покáзуǐ͡си.

— Мóжу, ґáта. Но в·ін уз′úў, зробúў кýпіл′ тíǐ д′іўчин′і, jêк ja вам казáў та͡ǐ уᵒнá ўжúᵉла. Дóбра н′íби, н′і неᵘ бýла мéртва, алé кáже, шо бýла такá дýже скýчена. Но уᵒнá кáже:

— Ja за тéбе ǐдý, ти бýдеш м·íǐ чолов·íк.

— Н'і, ка́же, ja ма́ju д'íти до́ма, ка́же, ja ма́ju жи́ⁱнку до́ма, ja неᵘ мо́жу бу́ти тв·ій чолов·ік. Ну до́бре. Цар' шо ка́же:

— Ти к'íко хоч за це?

— К'íко м·ін'í даш — т·íл'ко. Ну, до́бре. т·ішéр' тот уз'иў гро́ш'і в·ід тⁱих л'удеї, шо зробúў ім у дру́г'ім сел'í, в·ід цар'á гро́ш'і.

П·ішóў до сво́го села́ і купúў ґосподáрство — ц·іле́, ц·іле́, ік си‿нахóде — із слу́гамиᵉ, із машинáмиᵉ' із волáмиᵉ, із к'ín'миᵉ — гет лиш в·ін, стеᵘпúн в·íшоў, а вⁱ·ін заїшоў. То бу́ло ўноч'и. Рáно їде брáт јегó, даў до нéго.

— Шо, мої бráте, ти приїшóў?

— Приїшóў.

— Куди́ ш ти то купúў?

— Мої бráте, знájеш шо? Ja би мáў, — ка́же, — і чíᵉтверо очéї буў маў і ти буў м·ін'í в·ік'иⁱгнуў, маў мáти ў два рáзи б·íлше.

— А дⁱе то?

— А ja тебé поведý.

— Ти в·іт'иⁱгáї м·ін'í óч'і!

— Н'і, ja неᵘ в·ік'иⁱгájу. Пов·íў iґзáт тот чолов·ік тóго до тóјі бáрки, дⁱе тот сид'íў п·іт тоў бáркоў, дⁱе т·і д'іт'к·и́ woʸгорúли. Ну, до́бре. Сúдⁱит в·ін сидⁱит, сидⁱит в·ін, сидⁱит, а еґзáкт прихóде, т·і д'іт'к·и́ прихóд'и таᵕї wугóр'и, а плáчут, шо н·ішéўск'і, бо тáртор'ік старúї стрáшно биᵉў. Берé в·ін, таᵕї неᵘ плáч'е.

— Вáре хто це в·íказаў, шо ми це woʸгорúᵉли?

— А вáре див·ím‿си п·ід човеᵘнóм, неᵘмá н'ікóго? Колúᵉ си‿подивúᵉли, а чолов·ік там. Еї-ї-ї, то ти буў, ка́же . Таᵕї т·íко рас сúпали, дорáн·і изробúᵉли з нéго, án'і кáпки н'і бу́ло знашлúᵉ.

Казка про одного чоловіка та трьох синів. Буў раз одéн чолов·ік таᵕї ж'íнка, мóжу сказáти, таᵕї маў соб·í триᵉ сиᵉни́. У одно́го си‿лиᵉш'йло багáто-багáто маргúᵉ, марж'íни, мóжу сказáти так. Но, ї потóму уᵒнⁱй си‿под'ілúᵉли тим ус'íм.

А оде́н, та ка́жут, шо си‿лиᵉш'йла одна́ коро́ва, але́ фа́їниї ф·іл′. Та‿ї уᵒни́ неᵘ мо́гли́ си‿под′ілиᵉти. Тот, бу́ли два‿ї роᵘзу́мн′і, а оди́н тро́х'и маї дурни́ї. Тот маї дурни́ї шо ка́же, "мої ви зна́јете шо, гаї, зроб·і́м по ха́т′і ко́ждиї, а ў котру́ ха́ту, ка́же, за́їде коро́ва — то́го бу́де, добре?" — "До́бре!"

Ну, іґза́кт так зроби́ли. Оде́н соб·і зроби́ў ха́ту фа́їну, фа́їну ду́же. Дру́гиї зноў. А тре́тиї соб·і́ неᵘ ро́бе н·іч'о́, н·іч'о́ соб·і́ неᵘ ро́бе. Ну, уже́ прихо́де за́ўтра, ма́јут пуска́ти коро́ву, аби́ їшла́ ў ха́ту; до ко́го п·і́де — то́го бу́де, в·ін неᵘ ро́бе н·іч'о́. Уввéчер' в·ін п·ішрў у оде́н луг, нарубáў це́го, јêк си‿ка́же, ли́ст′а та‿ї зроби́ў кола́бу зеле́ну.

Ну, пусти́ли коро́ву, а держ'и́ў зо три дни. Коро́ва голо́дна, бо неᵉ јíла н·іч'о́. Коли́ пусти́ли коро́ву, коро́ва іґза́т до то́го, до дурно́го заїшла́. Ґа́та, к'і соб·і́ так'і чудн′і, неᵘ мо́жно н′ічо́го робúти, так то бу́ло. Но уже́ п·ішо́ў. С коро́воў н·іма́ що робúти. П·ішо́ў с коро́воў у м·і́сто. Іде́ в·ін с коро́воў у м·і́сто та‿ї стр'іч'и́је — л′у́диᵉ з м·і́ста іду́т. Та‿ї пита́је‿си:

— Ну, јêк, по ч'о́му маржи́ᵉни?

— Е, поч'о́му, ка́же. І тако́ї, јêк маў си‿згоди́ᵉти.

— А́ле фа́їну коро́ву ма́јеш, но, але́ јêк'і ро́ги фа́їн′і ма́је.

— А в·ін шо ро́бе?

— Ув·і́к'и ро́ги ў коро́в·і? Гет в·і́т′иґ ро́ги. Ну, їде коро́ва без р'іґ.

Ну, коли́ їде́м ми да́л′ше до м·і́ста, позич'и́јеш, л′у́диᵉ пита́јут зно́ву, ш'ш'е рас так јêк т·і пе́рше. Це ми́ла коро́ва тᵉа, без р'іґ, але́ хот′а́ ишче́ у́ха фа́їн′і. Мо́же в·ідрубáјем у́ха. Ну, доў посл′і́тку ідʲе́‿ш'ш'е́ оде́н чолов·і́к, пита́је‿си зноў у нʲе́го так. Ка́же:

— Ма́ла це ўже ї уха, ї ву́ха, ї ро́гиᵉ, јêк ро́гиᵉ, а́ле ф·іст — фист доў зеᵘмн′і́. А в·ін в·ідрубáје ї ф·іст!"

Пото́му јік шо ка́же в·ін да́л′і, коли́ уз'иў в·ін та‿ї ка́же в·ін, до м·і́ста, јêк іду́чи до м·і́ста, ка́же:

— Мої, Ја до м·і́ста не мо́жу заїти́ с‿сеў коро́воў. А додо́му не верта́је‿си, бо ўже без р'іґ, без ух, без хвоста́. Іде́ кр'іᵘз оде́н л'іс, іґза́т приᵉсе́л′и́ до одно́го ду́ба коро́ву та‿ї там

сидʲи́т. А тоǐ тот дуб у л'іс, дуб буў уломне́ниǐ в·ід в·і́тру та‿ǐ скиᵉп·і́ў, jêк то ка́же‿си. Та‿ǐ ік скипи́ᵉт та‿ǐ так jêк каза́ти порумў́нцки, ка́же, "киц кар', в·і́но ма́рц" (cắţi cari, vino marţi "скільки возів, приходи у вівторк"). А в·ін так соб·і́ поду́маў, а то неᵘ каза́ло так. В·ін так соб·і́ поду́маў. В·ін п·ішо́ў одно́го в·іўт'і́рка, пшоў дру́того в·іўт'і́рка, а тоǐ неᵘ маў. Моǐ, ў оде́н ч'ис в·ін уз'и́ў соки́ᵉру та‿ǐ уруба́ў. А там іґза́т злод'і́ји ма́ли комо́ру з гр'і́шмиᵉ. В·ін уруба́ў то́го ду́ба, а ў т'і́м ду́б·і бу́ли гро́ш'і. Приб·ігáји додо́му:

— Бра́те, ф·ір' та за гр'і́шми.

— Куда́?

— Ў л'і́с.

— А ч'о?

— Ja ма́ју гро́ш'і ў л'і́с'і. Іґза́т п·ішли́ туда́, а з до́му забу́ли ўз'и́ти, ч'і́м набера́ти. Жмен'а́ми — то бу́ло бага́то, уᵒни́ неᵘ ма́ли бра́ти. Іґза́т там, jêк в·іходи́јуч'і з л'і́са , буў оде́н п·і́п. Коли́ уᵒни́ м·і́р'ті — н·imá ч'им.

— Миǐ, дурни́ǐ, ка́же, б·іжи́ до попа́, ка́же, шо м·і́р'іті, бих ма́ли шос м·і́р'іті тут, а́ле бес неᵘ каза́ў, шо гро́ш'і. Каж'и, шо ж'и́ᵉто. А в·ін іді́ᵉ, ǐді́ᵉ до попа́, та‿ǐ ж'и́то, ж'и́то, ж'и́то. Коли́ ў порт·і́цу до попа́, порт·і́ца по голов·і́ ǐму бу́х. А в·ін ўже ка́же гро́ш'і, гро́ш'і. Та‿ǐ ув·ішо́ў ў ха́ту та‿ǐ ка́же:

— Да́ǐте м·ін'і патра́л·і м·і́р'іті гро́ш'і.

— Но, а ти зна́јеш шо, ка́же, ja дајў ти патра́л', но, а то, шо ǐме‿си по́за обруч'і́, би бу́ло мо́је. — Бу́дᵉ.

Но уᵒніǐ ўже jêк пом·і́р'іли гро́ш'і, ǐдут доᵘдо́му. Коли́ додо́му, ідў́т доро́гоў, а п·івроз'у́мниǐ шо ка́же:

— Моǐ, беᵘс неᵘ каза́ў, шо гро́ш'і ў нас. Злод'і́ји ǐмут та‿ǐ ка́же, роз'і́бју́т. Уз'и́ў в·ін та‿ǐ ідў́т оᵘніǐ доᵘдо́му. Ідé ўже хто ǐдé доᵘро́гоў, ǐде Бох с'в·іти́ǐ.

— А ш'о ма́јете на ц·і ремо́рц·і? Ка́же — ж'и́то. ...

(Косован Андрей, 31 рік)

* * *

Мускáл Родíка, трúцц'ук' і дéўjік' рóк'іў мájу.

Храм церкви. Приготоўjújемо м·íс'іц' наўпéред, ми рóбиᵉмо соᵘб·í гор'íўку. Купýjемó мукý, пристарájемо так, шо до тоjі днúни ми мájемо ўс'огó -- ўс'о шо нам трéᵃба. Та‿ı днⁱйну, двá днⁱи наўпéред рóбимо прижитýри пéршоjі днⁱúни, рóбимо прижитýри на другу днⁱйну. На трéту печ'імó бабú, мн'úсо приготоўл'újемо, полýмиски – ўс'о, шо нам трéба. Тá‿ı jêк ми попеч'імó, порóбимо гет, шо нам трéᵃба, jêк прихóдⁱе котрójі днⁱúни храм, у ниᵉг'íл'у, ци ў поневг'íнок, ци ў в·іўтóрок, ци jêк je.

То idⁱé нáр'ід до цéр'кви дес так, колú в·іхóдⁱиў ў дванáц'ц'ит'і годⁱúн'і с цéр'кви, зач'інáje, в·іхóд·е мýзика, idⁱé до кам·íну ци дⁱе дес на тⁱирúну, на зар'íнок, на толóку такý велúᵉку. Та‿ı ми клúчемó днⁱйну, два днⁱй напéред на храм нарóд, шобú приходⁱúў. Тá‿ı знájімó ци прихóдⁱе, ци н·і прихóдⁱе. Та‿ı скóро пов·іхóд'е с цéркви, мýзика jêк idⁱé, зач'інajут‿си сходⁱúти.

Варимó гóлоᵘпц'і, кýриᵉ, дз̂'úму, фр'іптýру рóбимо — ўс'ике: прижитýри, та‿ı си‿сход'и, с'ідájут за ст·іў; сúᵉпjу на ст·іў, клáду jíсті, пúти. Прихóде мýзика до хáтиⁱ, грáje. Пóза тⁱим idемó на стринсýру данцувáтⁱи. Данцýjемо, сид·імó к'íўко сид·імó там, в·íтт·іў прихóдⁱимо назáт увéч'ір. Так сáмо пjимó, jімó, д·істрájемо‿си доў котрójі годⁱúни. В·ít·іў idⁱемó на бал. Балýjімо. Рáно ǐдут доᵘдóму. Другójі днⁱúни зноў прихóд'и на храм. Знóў клад·імó варúти гóлоᵘпц·і, дз̂'úму, jýшку, фр'іптýри. Зноў jімó, зноў пjемó, зноў idⁱемó та данцýjімо. Ік je бáл — idⁱемо на бал, а н'і — си‿росхóд·імо.

Вáрення голубців. Jек рóбимо гóлоᵘпц·і. Áбо дajемó мн'úсо на машúну, кладⁱемó пéрец там, ц'іᵘбýл'у ци пáприку, ци то. Н'і, ік н'і дajемó мн'úсо на машúну – рубájемо букаткú. Ўтак прáжимо ц'ібýл'у з‿олúᵉвоў ци так'і так рубájемо мн'úсо, клад·імó орéᵘз та‿ı то ми фáĭно перем·іш'újемо гет, капýсту так сáмо фáĭно шч'úстимо то та‿ı зач'інájемо робúти гóлоᵘпц'і.

Курк·и́ ўсе по^{у}р'і́жемо, фа́їно ўпра́ви^{е}мо та‿ї нач'и́н·імо, клад·імо́ та‿ї варимо́. По́за т^{і}им в·іт'іна́јемо та‿ї клад·імо́ печ'и́ у п·іч.

Пе́чення калачів. Хл·іп клад·імо́, јêк приж'іту́ри ро́бимо з‿ус'и́ч'іним, а хл·іп, wо́ду, с'іл' — дл'а јід^{і}и́; ро́би^{е}мо колач'і́. Си́^{е}плимо wод^{і}и́, со́ли, м·і́симо, к'и́сн^{і}е, пото́му ік в·і́кисн^{і}е то, беремо́ та‿ї ро́би^{е}мо́ колач'і́. Ну, та‿ї напали^{е}мо́ ў печ'и́ та‿ї фа́їно ў п·іч та‿ї печ'імо́.

Пе́рш'ії раз бе́ру та‿ї с'і́ју муку́. Пото́му рошч'і́^{и}н'ују. То п·ітки́сне. Јêк п·ітки́сне — ја зам·і́с'у. Си́пју во́ду, с'іл', фа́їно перем·і́с'у, по́за т^{і}им леш'и́ју та‿ї то к'и́сне. Јêк уже́ до́ста то в·і́кисн^{і}е, кла́ду ўгон' у печ'и́. П·ідпал'у́ уго́н', уго́н' гори́т, ја бе́ру ўтак каструл'і́, нама́ст'у фа́їно, приготóўл'у. По́за т^{і}им, јêк напали́^{е}т‿си ў печ'и́, тако́го зач'ина́је‿си напали́^{е}ті маї до́бре ў печ'и́, ја зач'іна́ју роби́ті колач'і́. Ік наро́бју, фа́їно оз'му та‿ї нама́ст'у, маї іду́ та ди́ўју‿си до пе́ч'і, маї в·ігр'іба́ју, наза́т кла́ду дроў, ди́ўју‿си ци до́ста, а пха́ју коче́ргу та‿ї в·ігр'іба́ју. Ди́ўју‿си ци до́ста, ци н'і. Та‿ї ск'інч'и́ју ўже роби́ті колач'і́, іду́ до пе́ч'і, ви́жу, шо до́ста до́бре напале́но та‿ї в·ігр'іба́ју гран', та‿ї н^{і}е́су каструл'і́, пха́ју ў п·іч. П·іч запи^{е}ра́ју, шу́бер та‿ї ма́ло загн'і́т. Ја їду та ди́ўју‿си, до́ста ци н'е до́ста, ме́нше-б·і́лше к'і́ко м·ірку́ју, к'і́лко би то дура́ло. Ско́ро ле́ва ду́же загн'іт, в·іт'іга́ју на дв·ір, а јик до́бое – леш'и́ју так. Но, та‿ї си^{е}д^{і}и́т год^{і}и́ну ў печ'і, їду та си‿ди́ўју, са́мо до́бре — вит'іга́ју надв·ір.

По́за т^{і}им, јик в·і́к'игну, фа́їно переве́рну, покла́ду на стіў та‿ї ма́ст'у цукром. Но, та‿ї накри́ју, та‿ї купту́ра ду́же до́бра.

Коноплі. Ми так с'і́јемо колопн'і́. В·і́оре^{и}мо, нагнојімєо, в·і́оре^{и}мо фа́їно, спра́ви^{е}мо зе́мн'ну так јек тре́^{а}ба, зас'і́јемо та в·і́шкород^{і}имо, позавалцу́јімо, аби́ фа́їно з'іїшли́.Ік вон^{і}и́ фа́їно зи́їдут (у^{о}н^{і}и́ так фа́їно ростут) та‿ї уже́ јêк о^{у}н^{і}и́ в·і́ростут вели́к'і, ми си‿д^{і}ивимо до́т·іў, до́к'іў н·і їд^{і}е́ д^{і}им, си не ку́ре, шо до́бр'і о^{у}н·і́ ме́каті. Ік уже́ їд^{і}е д^{і}им з н^{і}их, ми їд^{і}емо́ та јіх ми́^{е}ч'імо. В·і́м·і^{и}ч'імо фа́їно та‿ї леш'и́јемо там

на па́ру, так на од^{і}е́н ти́жден′, аби́ у^{о}н^{і}и́ в·і́схли. Jêк у^{о}ни́ в·і́схнут фа́їно, ми тогд^{і}и́ їд·імо́ та‿ї везимо́ та моч'и́јемо ў Суч'и́ву. Та сиґ'е́ ш'і́ск' д^{і}ен′. У ш'іск' де́н′ ід^{і}емо́ та си‿ди́ви^{е}мо. Jêк сух'і́ до́бре, то у^{о}ни́ в·імока́јут до́бре, а jêк маї сир'і́ — маї к'и́шко умока́јут. Но, се^{и}д′и́т н′е ш'іст′, по с'ім д^{і}ен′.

Пото́му їд^{і}емо́ та‿ї ми́јемо јіх. В·ік'іга́јемо, ми́јемо, поло́ч'імо, збива́јемо на вод′і́ та‿ї клад^{і}емо́ на бе́рег, аби́ у^{о}н^{і}и схли́. По́за т^{і}и́м, jêк о^{у}н^{і}и́ там за два дн·і, три^{е} дн·і, ідемо́ та бере^{и}мо́ додо́му. Додо́му jêк привезе^{и}мо́, скуби^{е}мо́, в·ітр'іса́јімо јіх, клад·імо́ на со́нце, би^{е} схли́^{е}, та‿ї приготоўји́јемо тогд^{і}и́ битиле́ў. Та‿ї зач'іна́јімо би́^{е}ті, јек о^{у}н^{і}и́ сух'і́.

Ми јік іх із'ібјемо́, пото́му на дру́гу, на тре́ту дн^{і}и́ну, ўже по́за т^{і}им, jêк ск'інч'и́ју би́^{е}ті, то пристру́ пов·і́смо та‿ї зач'іна́ју в·іти^{і}ра́ті. Jêк іх в·і́тру, фа́їно јіх складу́, в·і́тр'ісу фа́їно та‿ї складу́. Jêк ск'інч'и́ју вит·іра́ті, то кла́ду ўже, пото́му поч'іна́ју кла́сті јіх, би схли, аби́^{е}х могла́ д^{і}е́ргаті. Та‿ї зд^{і}е́ргају фа́їно, шч'і́стр'у, в·і́тр'ісу. По́за т^{і}им складу́ јіх, звји́жу, наро́бју пов·і́сма та‿ї уже́ jêк ск'інч'и́јў, зро́бју к'і́ті, по дванац·ц'іт′ пов·і́сем је ў к'і́ті та‿ї наро́бју к'і́ти.

Гет јік скі́нч'ију, поза т^{і}им си‿ло́ўју пр'и́сті. Фа́їно јіх спр'иду́, на мотови́ло намота́ју та‿ї гет ус'о́, до́к'іў не^{и} ск'інч'и́ју пр'и́сті. Перел′іч'и́ју, к'і́л'ко пр'ижи́ї ма́ју. По́за т^{і}им, jêк ск'інч'и́ју пр'и́сті, то шо ро́бју? Бе́ру та‿ї моч'и́ју јіх, а́би о^{у}н^{і}и́ мо́кли у во́ду студ^{і}е́ну. Та‿ї у^{о}ни́ ўже мо́кнут два дн^{і}и, дв·і но́ч'і там, уже́ к'і́л·ко тре́^{а}ба. По́за т^{і}им бе́ру та‿ї кла́ду золи́ті.

Прино́с'у з·илн^{і}и́цу ў ха́ту. Фа́їно јіх зро́бју лух, так таку́ торока́лу та моч'и́ју там у тот лу́х та‿ї кла́ду ў з·илн^{і}и́цу та‿ї зо́л′у. Зо́л′у два дн·і, три дн·і ци к'і́лко, до́к'іў не^{и} ви́^{е}жу, шо у^{о}н^{і}и́ си‿позоли́ли зразо́м, бо пото́му, јік зо́л′у јіх, не^{и} позо́л′у до́бре, то дру́гиї рас ду́же ту́по зо́л′ут‿си.

Та‿ї позо́л′у та jêк ви́^{е}жу, шо позоли́^{е}ли, ра́но ўстају́, ди́ўју‿си до пр'іже́ї та‿ї клад^{і}мо́ ў м·іх та їд^{і}емо́ ў чуд′о́ пра́ті. Та‿ї јіх в·і́полоч'у фа́їно, покла́ду, би в·і́схли. Ік си‿позоли́^{е}ли до́бре — до́бре, н′і́ — зо́л′у ш'ш'е раз̧. Ік н·і позо́л′ут‿си дру́гиї рас — тре́ти^{е}ї рас. Тре́тиї рас, jêк уже́ си‿позо́л′ут, то ја јіх

в·ішушу, фа́їно в·іскубу та‿ї кла́ду на замото́ку звива́ті. Позвива́ју, ро́бју клубк'и́ та‿ї по́за т^{і}им, јик на́їду б·ілц'і — снују́ б·ілце́ў, а н'і — снују́ пр'и́жу та‿ї ч'ч'у полотно́.

Кросна (ткацький верстат). Полотно́ јêк ч'ч'емо́? Н^{і}е́семо́ кросна́ ў ха́ту, во^{у}рот^{і}и́ла, збо́їн'і склада́јімо, на́биў-к·и, бе́рдо, н^{і}и́ті. Та‿ї јêк хо́ч'у снува́т·і, прин^{і}есу́ снува́лку, фа́їно ўснују́, покла́ду там ворот^{і}и́ло, нави́ју пе́рш'і рас, по́за т^{і}им прино́с'у на́биўк'і, н^{і}и́ті, бе́рдо. Наби^{е}ра́јемо та‿ї спор'і́жују, приўји́зују та‿ї поч'іна́ју тка́ті.

Јêк поч'іна́ју тка́ті? При^{і}ўји́жу там до wорот^{і}и́ла до одно́го ц'іпка́ та‿ї су́ч'у ц'івок та‿ї зач'іна́ју тка́ті. Зашну́ тка́ті; ўже јик ја в·і́ч'ч'у то полотно́, то ја јего́ бе́ру та позо́л'у. Пото́му по́за т^{і}им кла́ду на сн'іх та б·і́л'у. Та‿ї ік јего́ ўб·і́л'у фа́їно, шоби́ у^{о}но́ бу́ло так, јêк тре́^{а}ба. По́за т^{і}им їго стач'и́ју та‿ї кроју́ соб·і́ сороч'к·и́.

Соро́ч'ку јêк ши́јемо? Це ру́би^{е}мо, це ўви́јемо, ци шош в·і́шајемо́ та‿ї склада́ју фа́їно так јêк тре^{а}ба. Јêк ск'інч'и́ју, та‿ї озму́‿си до соб·і^{и}ра́ју.

(Маскал Родіка, 39 років)

* * *

Село ЩЕРБІВЦІ

[Касета № 10 А]

Записано 22 березня 1963 р.

Ја Марчу́к Васи́л′ Тана́с'іју. Ма́ју пји́д·іс'ê т′ і два ро́ки.

Юнацькі роки, військо і господарство. Ја сво́је жит′е́ зазна́ў так. У с'ім ро́к'іў ја зач'и́ў ходи́ᵉти до шко́ли, до руму́нц·коjі шко́ли. Ск'інчи́ў шко́лу, буў ко́ло сво́jіх ро́дич'іў та‿ї ізроби́ў ко́ло ха́ти, ко́ло сво́jо́го ма́jе́тку, к'і́л'ко м·іх. Маї да́л′і к'і́ўко ўже неᵘ бу́ло робо́ти — їшоў до пан'і́ў роби́ти. Роби́ў у пан'і́ў, по́к'іў неᵘ маў в·іс'імна́цц·ік' л′іт. У в·іс'імна́цц·ік' л′іт п·ішо́ў на слу́жбу. Служи́ў два ро́к·и у одно́го к'абура́ у дру́г'ім сеᵘл′і́, неᵘ ў на́ш'ім.

Ск'інчи́ў два ро́ки служи́ти — п·ішо́ў до во́с'ка. Служи́ў два ро́ки у во́с'ка. В·і́шоў з во́с'ка, приїшо́ў додо́му і да́л′і зач'и́ў роби́ти ко́ло сво́jіх ро́дич'іў.

У т·ім часу́, к'і́л′ко ја шче не буў жона́тиї, буў у Букуре́шт′і коло́ робо́ти, коло́ к'ишко́jі робо́ти — коло́ ле́ду, де там ја ду́же страда́ў, по́к'іў ја міх шос соб·і́ прироби́ти, шоби́ ја м·іх соб·і́ јики́с буди́нок зроби́ти, би ја маў де жи́ᵉти. Там зароби́ў тро́хи гро́шиї, зроби́ў ха́ту і ожени́ў‿си. Оᵘжени́ў‿си ти́шч'у де́jіт′сот три́ц'ц'іт′ і се́мого ро́ку. Јак ожени́ў‿си, зно́ў п·ішоў до Букуре́шт, бо неᵘ маў шо тре́ᵃба іш чим жи́ти, јак оде́н чолові́к тре́ба би жиў. Роби́ў там ш'ш'е оде́н р'ік. П·ішо́ў додо́му, маї збудува́ў там шос тро́х·и ко́ло сво́го маjе́тку і нач'и́ло‿си кочентра́ре.

Шоби́ ја м·іг жи́ти с сво́jоў ж'і́нкоў і с сво́jў д·іт^{і}и́ноў, котру́ ја маў, но нач'и́ло‿си кочентра́ре і так шо ја неᵘ маў ш'и́ст′а і наго́ди, шоб ја ґаздува́ў. Тишч'у де́ўjіт′сот три́ц'ц'іт′ деўjа́того ро́ку п·ішо́ў на кочентра́ре, роби́ў ти́шч'у де́ўjіт′сот три́ц'ц'іт′ деуjếтиї, сорокови́ї, со́рок і пе́ршиї і со́рок і дру́гиї, і со́рок і тре́тиї, і со́рок і четве́ртиї, і со́рок і пjếтого ро́ку і ја приїшо́ў уже́ доᵘдо́му з ла́ґру, де ја буў оде́н р'ік у ла́ґру.

Ти́шч'у де́ўjіт′сот со́рок і пjếтого ро́ку, јак ја приїшо́ў додо́му, заста́ў уже́ и́нче прав·ітел′ство́ у нас, у на́ш'ії краjі́н′і. І

в·іт то́го ч'а́су до тепер'і́шного ч'а́су зан'има́ю‿си ўсе ко́ло сво́го маје́тку, ро́бю, і тепе́р ви́дим нове́ жет'и́, котре́ си‿нахо́де ў нас, соц'іјалісти́чес'ке жит'е́, де ми жије́м, ус'і ро́бим і ра́дујемо‿си сим жит'е́м, јак шо мо́жем каза́ти, шо не[и]ма́ межи́ нами р'ужни́ц'і н'ијако́ји — н'і богоч'а́, н'і б·і́дного, н'і сере́дного — ўс'і однак'і, ўс'і за сво́ју робо́ту ми д'істаје́м на́ше, то шо нам потр'і́бно.

(Марчук Василь, 52 роки)

* * *

Ја Мелничу́к Івон Ґра́т'ију, ма́ју пји́[і]с'ит' і оде́н р'ік.

Юнацькі роки. До́ма нас бу́ло т'а́теро д'ите́[и]ї. Жи́[е]ви[е]м т'и́шко, бо по́л'а бу́ло ма́ло, а нас бу́ло бога́то та‿ї жи́[е]ви[е]м т'и́шко. Ма́ма зарбји́ла та нас утри́[е]мувала. Пото́му ја маў с'ім ро́к'іў, п·ішо́ў до шко́ли тут у Ше́рб·іўц'ах. Зроби́ў с'ім ро́к'іў шко́ли. Ск'інчи́ў ту шко́лу, си‿ли[е]ши́ў до́ма, роби́ў ко́ло ха́ти, ко́ло господа́рства, маў штирна́ц'ц'ік' ро́к'іў.

В·іт штирна́ц'ц'ік' ро́к'іў зач'и́ў ходи́[е]ти до баро́на Капр'ија на мош'і́ју та роби́ў у не́го на дни. Плати́ў м·ін'і́, ја не[и] зна́ју, је̂к то бу́ло тогди́, де́с'ік' ле́ју, пјитна́ц'ц'ік' ле́ју на дни́[е]ну. Так шо ц'или́ї ти́ждін' роби́ў, а ў не[и]д'іл'у ішо́ў за гр'і́шми. Јак маї роби́ў до́бре, то в·ін не[и] ред͡ж'істра́ў та‿ї маї плати́ў до́бре, а јак н'е, то ў нед'іл'у маї опт'іга́ў спа́рў ден', не[и] плати́ў за ўс'і дни. Так шо јісти браў з до́му, маї поде́коли бра́ў, маї поде́коли јак то бу́ло. Так то ја жиў до в·іс'мна́ц'ц'ит' — в·іс'імна́ц'ц'атого ро́ку.

Пото́му п·ішо́ў у го́ри[е] на робо́ту до Фалко́ва. Там роби́ў у фабри́ц'і два ро́ки та-м заробиў гро́ше́[и]ї, маї си‿ўбра́ў. Пото́му зноў роби́ў ко́ло ха́ти, пото́му п·ішо́ў до во́с'ка три́ц'ц'ит' і четве́ртого року, п·ішо́ў до во́с'ка. Роби́ў во́с'ко три ро́ки, а в·ітти прии́шо́ў додо́му. Д'іти маї си‿пороскоди́ли в·іт ха́ти, ја си‿ле[и]ши́ў сами́ї, си‿ожени́ў ја три́ц'ц'ит' і се́мого ро́ку. Так то наразу́ т'и́шко бу́ло, по́л'а не[и] бу́ло, п·ішо́ў на слу́жбу до Чорн'а́ўскоји. Служи́ў там р'ік. Заробиў ја там па́ру

фра́нк'іў, купи́ў маї́ соб·і́ коро́ву тогди́, маї́ покла́ў джики́с пл'і́т ко́ло ха́ти. Тре́ба бу́ло стодо́ли.

Маї́ п·ішо́ў зноў на робо́ту до баро́на та‿ї́ роби́ў маї́ там, маї́ настара́ў‿си, покла́ў стодо́лу та‿ї́ уже́ жиў так до три́ц'ц'іт' деўжа́того ро́ку до́ма. Три́ц'ц'іт' деўжа́того ро́ку п·ішо́ў на кончетра́р'у та‿ї́ в·іт три́ц'ц'ат' деўжа́того ро́ку по со́рок четве́ртого ро́ку фурт кончентра́ре роби́ў. А ўже прийшо́ў в·і́тти ў со́рок четве́ртого ро́ку дес'а́того аўгу́ста. Тогди́ ја зач'и́ў зноў роби́ᵉти ко́ло ха́ти, би м·іґ си ўтри́мувати — ја та‿ї́ ж'і́нка та‿ї́ т·і дво́је д'ітéᵘї́. Ўже в·іт со́рок четве́ртого ро́ку роби́ў ко́ло ха́ти из ж'і́нку свóји і з д'іт'ми́. Д'і́ўчина си‿в·ідда́ла, одну́ даў до шко́ли та‿ї́ тепе́р ро́бју так јик а͡дже́нт де контракти́р' аніма́ле та‿ї́ ро́бју і ў колекті́в·і, де заробји́ју і дн'і́ў та‿ї́ то шо тре́ᵃба кори́сного дл'а господа́рства.

Веснування. Вози́ў гн·ії́ на по́ле, јего́ роскида́ў, аби́ в·ін л'і́ше там заходи́ло маст' у зе́мн'у. Нав·іᵘсн'і́ ско́ро в·і́схло до́бре. П·ішо́ў ора́ти пе́ршиї́ рас на овéс с"і́јаў, пото́му куру́͡дзи, а пото́му напосл'і́тку бараву́л'у, јак маї́ загр'і́лас' зеᵘмн'а́. Пото́му приходи́ло са́пан'и, пот·і́м п·ішо́ў сапа́ти куру́͡дзи, бараву́л'у, овéс ўже јек маї́ тро́хи п·ідр'іс — ішо́ў поло́ти. Сапа́ў спе́ршого, пото́му здру́гого, пото́му ўже п·ішло́‿си до б·і́лого хл'і́ба, коси́ᵉти, то збира́ти, ујиза́ти, вози́ти доᵘдо́му. Маї́ лови́ў і дош' на по́ле. Та‿ї́ зо́сени, јек збиᵉре́мо жа́то, пшина́цу, си‿лиш'и́је сте́рн'і, тогди́ бере́м та‿ї́ париᵉну́јемо то, аби́ то бу́ло парино́вано.

То маї́ во́зим гн'і́ї на то уосени́. У сеᵘпте́мбра пјитна́ц'ц'атого зач'ина́јемо ора́ти та‿ї́ с'і́јемо пшина́цу. Пшина́цу бере́м та‿ї́ і порозоᵘлу́јемо з пирзо́лом, аби́ уᵒна́ неᵘ к·ида́ла голо́ўн'у. Та‿ї́ одн'і́ с'і́јут рука́ми, а одн'і́ маї́ с'і́јали маши́ᵉноў дес потро́х'і. Пото́му си‿пос'і́је і так си‿леш'и́је ји аж до весни́, до л'і́та, аби́ уᵒна́ росла́. Коли́ ўже ўл'і́т'і уᵒна́ в·і́росте маї́ вели́ᵉка, си‿по́лет, си‿в·ібера́је буд'іки́ᵉ з не́ји. Ўже јек прести́гне, то ўже у ју́лија пјитна́ц'ц'атого, двац'ци́того уᵒна́ зач'ина́је престига́ти. Тогди́ іде́м коси́ᵉти, до ск'іни́ᵉ ко́сим ко́сами. Оде́н ко́се напере́т, дру́гиї́ з-за́ду в·ідбиᵉра́је, тре́тиї́ з-за́ду уји́же снопи́ᵉ. Бере́ переᵘвесло́, с пшени́ц'і си‿ро́бит, та‿ї́

уйи́же. Пове́р'х то ми-с ск'і́нчим то уйиза́ти та‿ї захо́дим та‿ї складаємо ў клан'і́. По йитна́ц'ц'іт' сно́п·іў у п·іўкла́н'у. Кла́н'а на три́ц'ц'іт' сно́п·іў си‿раху́је. Покла́дем т·і кла́н'і, оўни́ сед'и́ там дв·і-три дни у кла́ни. Захо́дим с ф·і́рамиᵉ та‿ї бере́м доўдо́му, до стодол'і́ў.

Колиᵉс то маї бу́ло, до со́рок і деўйи́того. А то ўзим·і́, јак неᵘма́ шо роби́ᵉти, маї в·і́је на двор'і́, їдем до стодо́ли та‿ї моло́тим ту пшени́ᵉцу. Змоло́тим ц'і́пами, таки́ᵉми двома́ бу́ками зйи́заними то змоло́тим та‿ї пото́м ма́јемо так'і́ млиᵉнки́, шо тим млинку́јемо, в·і́јемо, чи́ᵉстимо зе́рно в·і́т поло́ви. Но, то поки́ в·і́садим на п·і́т, ту пшени́цу, ўже к·і́лк'ко то́ји в·і́їде. Па́ру часу́ ўже ўосени́ маї їдем м·ін'и́ти у млин до Цибе́н', до Са́ту Ма́ре, на так с на де́с'іт' к'іломе́тру д'іста́нца. Так то ўже пом·ін'и́јемо та‿ї на с'и́ᵉта маї, п·іч'ем јаки́хос то плач'і́нтᵢи.

Праця на фабриці. Два́ц'ц'іт' деўйа́того ро́ку ја п·ішо́ў до Фалко́ва до фабри́ки. Фабри́ка бу́ла фонду́ска — (рум. Fondul Bisericesc Ortodox Român al Bucovinei "Румунський православний церковний фонд Буковини"). Там роби́ў ко́ло бутук'і́ў, пхаў бутук·и́ у га́теᵘр оде́н ч'ас. За тої буту́к, јак п·і́їде ў га́теᵘр, там бу́ли дру́г'і гатер'і́сти, то в·ік'ідали дошк·и́. Т'і дошк·и́ кла́ли на так'і ваґо́нч'ік'і мале́н'к'і, до фабри́к·и, ў середи́ну бу́ли л·і́н·ії зеᵘл'і́зн'і. Т'і дошк·и́ вивоз'у́вали на пл'ац. Бу́ли там дру́г'і л'у́диᵉ, шо склада́ли т·і дошк·и́ у ст·і́ли. Неᵘ м·іх ја там роби́ᵉти ко́ло тих бутук'і́ў, неᵘ буў приго-то́ўлен·ії. За оде́н ч'ис п·ішо́ў до ч'іркула́ре роби́ᵉти.

Буў ко́ло ч'іркула́ри так јак фро́сшна́їдер, т'игну́ў за т·і ла́ти, обру́бували окра́їки з дошо́к. Т'і ла́ти к·ида́ли на так'і одн'і́росе́нце. Приходи́ᵉў таки́ї оді́н фурн·ізо́р, то к·ида́ў ў одну́ ја́му. Там бу́ли и́нчиї чиркула́ри, то си‿руба́ло на мал'і кава́лки по на ме́теᵘр. То там си‿в·і́биᵉра́ло на ўс'и́к'і катеґо-р'і́ји — то одно́ си‿ве́зло дл'а вогн'у́, а одно́ їшло на по́тр'іґ. Там ја буў оде́н р'ік, буў плач'е́ниї в·іс'ім ле́ју за годи́ᵉну та-м заробиў па́ру фра́нк'іў, шо приїшо́ў в·і́тт·іў та‿ї маї купи́ў убран'а́.

Про свиню. Пе́ред Р'іздво́м, так јак звич'а́їно, б·іл'ша па́ртіја л'уде́ї р·і́жут свин'у́ соуб·і́ на св·и́та. То свин'у́ си‿году́је в·іс'ім-де́ўјіт' м·іс'іц'іў. Ма́је уона́ сто к'іл·іў, сто два́ц'ц'ік' к'іл·іў. Но, гаї јі р'ізати. Іду́т два л'у́ди, јі ло́ўји за но́гу, к'іда́јут на зе́мн'у. Оде́н чолов·і́к бере́ н·іж у пра́ву ру́ку, зверта́је јі на пра́виї б·ік, з л'і́вого бо́ку кладе́ н·іж до се́рц'а і зар'і́жет. Уона́ тро́хи покв·і́чет і ўна здо́хне.

То ўже јак здо́хла, кладе́‿си јі на два др'ук·и́, си‿неисе́ маї на б·ік у соло́му та‿ї си‿шмали́т јі. Си‿шмали́ет соло́муў. Бере́‿си в·і́хот' соло́ми тако́јі жа́тнојі, маї до́ўгого около́та. Тіим около́том си‿шуру́је по т·і ше́рсти, а ота́ ше́рск' гет згор'і́ла, шоби́ ас си‿леши́ла та солони́ена, та шк'і́ра ч·и́ста, би не бу́ло ше́рсти по н'іі. Ско́ро то ўже тоў јі ў си‿ўсмале́ило вогне́м, по́ловинеў. Си‿кладе́ на ст·іў оде́н, си‿се́пли wодіи́ на н'у зве́рха та‿ї си‿шуру́је то с'і́ткоў, аби́ тої гн·іт, тої рап с не́јі з'іїшо́ў. А маї звича́їно то си‿бере́ ко́су, то косо́ў то си си‿ч'у́хаје, шоби в·і́шла з неји гет та шерст' і та не́ч·іст.

Ўже то, јак ја јі опч'и́естиў до́бре косо́ў, змиў фа́їно јі водо́ў, уона си‿роби́ела ч'иста, сполока́ў јі. В·ідруба́ју го́лу в·ід не́јі на б·ік, кладу́ ту го́лу ў сн'іх, шоби́ та кроў в·і́шла с то́јі ши́јі, с то́јі голови́. Беру́ пото́му, розруба́ју јі на полови́н'і че́реиво. Ско́ро розруба́ў че́реиво, ўтак беру́, си́пл'у пу́тн'у wодіи́ студе́нојі, аби́ т·і к'ішк·и́ си‿загартува́ли, аби́ неи рва́ли‿си, аби́ неи згор'і́ли. Ш'ш'е и́ншиї бере́ то́го са́ла неигасе́ного — то је на оде́н л'і́к, то са́ло. Си‿розру́бује маї да́л'і, к'ішк·и́ си‿вик'іда́је на б·ік у кори́ето, пото́му т·і к'ішк·и́ розбера́јі‿си так ко́жду окро́ме, си‿випол·і́кује јіх, теш пригото́вује роби́ети с тиех к'ішо́к коўбаси́.

Тої бурд'у́х та́кже си‿в·ісипа́је, ўтак јіго́ си‿в·іпол'і́кује, јіго́ си‿пригото́ўл'ује, пото́му напиха́ти јіго́ ўс'и́ким мн'а́сом, шо маї си‿леш'и́је так'і́, чи то у́ха, ч·и то шк'і́ра, ч·і то и́нш'і так'і́ маї кава́лк'і з мн'и́са і іго́ си‿напиха́је у тої бурд'у́х.

То́го пац'ука́ си‿розруба́ло на полови́н'і. Пото́му ш'ш'е т'і половини́ ш'ш'е на полови́н'і, на чвертк·и́, аби́ то ле́кше бу́ло коло́ ніе́го роби́ети. Та чве́ртка от ма́је два́ц'ц'ік' і шти́ери,

два́ц'ц'ік' пјêк' к'іл. Солони́ᵉну си‿ўбиᵉра́је на б·ік, мн'и́со на б·ік, ко́сти на б·ік. Т·і ко́сти си‿насо́л'ује со́леᵘў вели́ᵉкуў, си‿кладе́ на кл'у́чку у ба́нти у диᵉм, би уᵒни́ тро́хи си‿набу́дили; оᵘни́ је маї ґусто́ўн'і пото́му вари́ᵉти ч·і так·иї з борш', ч·і то с капу́стоў, ч·і то с фасу́л'ами — уᵒи́ је маї ґусто́ўн'і.

То мн'и́со си‿прир'іхто́вује, ко́жде дл'а чо́го воно́ је зда́ле. Одно́, котре́ маї си́ᵉте, маї таке́ слабе́, бокове́, си‿кладе́, у коўбаси́ си‿руба́је. Па́ру кава́лк'іў си‿обли́ᵉше та́к же там, би то бу́ло так коли́с то звари́ᵉти ч·і то с капу́стоў, ч·і то с фасу́л'ами.

Солони́ᵉну, котра́ маї гру́ба, леᵘш'и́ју. Шунк·и́ до́ўг'і — то кладу́ у с·іл', кладу́ у сла́тину, пото́му то маст'у́ па́прикуў тоў л'у́тоў та леш'и́ју то маї на ве́сну, на л'і́то, би то бу́ло так дес, јêк си їде ў доро́гу, би то мож бу́ло уз'а́ти с‿собо́ў на јі́ду.

Коўбаси́ то́же си‿наро́бе с то́го мн'и́са, си‿кладе́ там то со́ли, то ч'існику́, то пе́рцу. Т·і коўбаси́ пото́му уᵒни́ тро́шк·и приўји́нут, си‿руба́је јіх на мал'і́ кава́лк'і, јіх си‿то́пит с тим са́лом, шо та солони́на си‿леᵘша́ла маї слаба́, маї ш‿ч'е́реᵘва та јі си‿кладе́ і си‿то́пиᵉт, та‿ї в·іхо́де са́ло. Си‿покладе́ т·і коўбаси́ так зо́ўс'ім. То пото́му си‿ссипа́је ч'і то ў борканй, ч'і то ў јику́с' ґ'іле́точ'ку та‿ї пото́му ц'іле́ л'і́то то́го бере́м, маї бјем дв·і-три јіїце́ до то́го та‿ї вариᵉмо́ мамали́ґу та‿ї то ўже імо́.

За́н'н'і но́гиᵉ си‿обру́бује так маї по́делику з мн'и́сом то, то си‿насо́л'ује, си‿обје́зује то тако́ў до́броў шва́роў рас ко́ло рас, си зав·і́сује то та́кже у ди́м, аби́ то си‿запу́дило. Пото́му ул'і́т'і то си‿ру́ба́је то́го по кава́лку та‿ї ци то маї си‿припра́жује, ци то си‿прива́р'ује, то маї беᵘре́мо ў доро́гу, јêк дес іде́м маї роби́ᵉти на по́ле. Та‿ї це је ўс'а спра́ва, јак ми р'і́жем свин'у́ на св·и́та.

Святвечір. Та ўже на то, на Св·ити́ї ве́ч'ір, на два́ц'ц'ік' четве́ртого д·іче́мбра ж'і́нка прир'іхто́вује там ту в·іче́р'у. Вариᵉт го́лупц'іў, за́прашк·и з гриб·іў, пирог'і́ў, сливо́к варе́них, шушени́ᵉц та‿ї то ўве́ч'ір кладе́м то на ст·іў. То

с'ідáјемо ўс'і, кáжем оченáш колó тóго та‿ї с'ідáјемо ўс'і зарáс в·ічéр'ити. А ўже по т·і в·ічéри д'íти ідýт кол'ідувáти пéршого вéчера. Кол'идýјут "Зажури́ᵉли‿си", "Блуди́ᵉли бл'уд̯ц·í" — ус'и́к'і так'í кол'ітк·и́ дáўн'і. Вини́сим јім то п·іў фрáнка, чи то двац'ц'ік' і пјêк' бáн'іў ци то фрáнка, ци то пáру гор'íх'іў, ци то книш їкиїс та‿ї пéршого вéчера д'íти.

Парупк·и́ маї вели́к'і їдут кол'ідувáти до д'івóк, до свóјіх знакóмих. Уᵒни́ ўже то в·íкол'ідујут ци то, јêк дáје плáту д'íўка, ци так јі приїшóў зроби́ᵉти такý сер'інáду. Так це пéршого вéчера. Дрýгого вéчера ўже то їдé‿си до пр'імар'íјі, в·ібиᵉрáје‿си тиᵉх калф·íў, берéз'іў, так на кóжд·иї крак селá. Увéч'ір то ўни їдут соб·і кол'ідувáти. Кол'ідýјут хáта ў хáту, кóжду хáту не оми́нáјут. Шо уᵒни́ то закол'ідýјут з мýзикуᵛ, с скрипникáми, би то бýло маї фáїно. Потóму т·і грóш'і однý парт' давáли до пр'імар'íјі, а однý парт' наїмáли соб·í мýзику, шо на дрýгу дни́ну гул'али за т·і грóш'і з д'іўкáми.

Новий рік. Потóму ўже Нови́ї р'ік си‿бли́ᵉжит, то тóже је, в·ібиᵉрáје‿си калфи́ᵉ, наїмáјут мýзику, гул'áјут з д'іўкáмиᵉ ч'і то ў кам·ін'і, ч'і то на толóц·і. Маї збирáјут грóш'і в·ід д'івóк, в·ід̯ парупк'íў та‿ї заплат'и́ ту мýзику, побýдут два‿нни́ то си ‿тримáје, потóму‿си росхóд'и.

Маланка. На Малáн'и увéч'ир' три́ц'ц'ік' і пéршого д·ічéмбра си‿збирáјут парупк·и́, маї хлóпц·і то по-пјêк', пош'íс'к' у ч'áну, беᵘрýт оᵛни́ д͡зв·інки́ с‿собóў, батóги, гарáпник·и та‿ї ч'ітáјут п·іт хáтоў, одéн ч'ітáје, т·і рéшту рóбји бугајá такóго, т'и́гнут за нéго, в·ін то там јім гути́т та‿ї уᵒни́ потóму то гéᵘїкајут, ўтак хáта ў хáту, маї в·інóс'и јім по пáру фрáнк'іў та‿ї до котрóјі то годи́ᵉни, ўже до дванáц'ц'атојі, до пéршојі годи́ᵉни. Потóму їдут л'агáти спáти.

Йордан. На Јордáн хóдит п·іп так'í в·ід полýн'н'а зач'інáје. Ідé хáта ў хáту з óбразом, с хреᵘстóм, з wодóў св·ічéноў, кропи́ᵉт та‿ї сп·івáје там "Јордáн-бот·ізáн". Јімý за то ж'інк·и́ дајýт пов·íсмо, по триᵉ-штⁱи́ри фрáнк·и і по книшéви, шо в·ін покропи́ᵉў јім хáту — посв·іти́ў.

На Јордáн тóже рáно ідýт з водóў кóжда хáта, кóжда д·іᵘтúᵉна берé збáнок ч'і то конóўку, ідýт до цéркви, кладýт то ў р'ит кругóм, наўкрýх цéркви. В·іхóде п·іп і св·íтит ту вóду, ч'ітáје, с процéс'ijоў опхóд'и цéркву і св·íт'и вóду, і кричýт' к'ірелéїса.

Лісова робота. Тóже , јêк ми жијéм колó л'íса, ја рубáў богáто у л'íс'і, ш'ш'е јак маў барóн Капр'í тоï л'іс. Рубáў за шéстиï, сéмиï мúтеᵘр. Прихóдим до бýч'ка, дúᵉвим‿си, кудá їмáје пат, ўтак берéм їго п·ідпúл'ујемо, п·ідрýбујемо і валиᵉмó јегó на зéмн'у. Берéм сок·ирú, поопч'úст'ујемо, складáјемо ў чвертк·ú з нéго — мéтеᵘр за ширóко, мéтеᵘр за висóко. Триᵉштúᵉри мéтри задóўга чвéртка.

Тоï бýч'ок берéм рóбиᵉм мéтеᵘр та‿ї м·íр'êјемо јегó по на мéтеᵘр та‿ї сн'ітýјемо кавáлк'і на мéтеᵘр. Т·і кóўпк'і кладéм на кýпу. Та ўже поклáло‿си на кýпу, берéм тéшеᵘм к'íл'и, рóбеᵘм ст'ігл'í звéрха, берéм‿си одéн сок·úру, а одéн звéрха дóмн·у, то кóлем і складáјемо мéтеᵘри так у л·íніјі. Напере́д'і чвертк·ú, а наўпеᵘрéд' чвертóк л·íніја з дреᵘвáми одéн за óдним. То си‿кладé на кóждиï мéтеᵘр нýмеᵘро, шобú то си‿нумерувáло і би кóждиï знаў, к'íл·ко мéᵘтрі'ў соб·і поклáў. Потóм то си‿передајé ў пр'ім·íр'у попереᵘжникóви і в·ін то запúсује, потóму виробјúје бон. Ідéте до канцелáр'јі, в·ібеᵘрáјете бон, ідéте до попереᵘжникá і д'істајéте свóју д·íжму, шо виᵉ заробúᵉли.

Клака (гуртова праця). Колúс буў барóн Капр'í, тут маў однú пјéт'сот гектáр'іў тóјі зеᵘмн'í та‿ї однú, пјик'сот гектáр'іў л'íса, то си‿обробúᵉло багáто с клáкоў, то си‿робúᵉло. А однý парт' си‿робúᵉло на днúᵉ.

— Як робилася клака?

— Клáка икзáкт наїмáў мýзику, заходúў с тоў мýзикоў по вулиц'áх Та‿ї мýзика грáла, робúла ад͡ж'ітáц'іју, шо барóн рóбит клáку: то полóти, сапáти барабóл'у, клáсти барабóл'у і л'ýди їшли, бо казáло‿си, хто неᵘ їде до барóна на клáку, тоï неᵘ см·íје п·іти ч'і то ў л'іс за грибáми, ч'і то за ўјúску, ч'і дес переїтú јéго пóле п·íша.

Кла́ка роби́ᵉла‿си ду́же згу́ста на р'ік. І так , шо ў ниᵉх — де́с'ік', двана́ц'ц'ік' раз'і́ў си‿роби́ᵉла кла́ка на мош'і́ji. Ішло́ ду́же бага́то — ї стар'і́ ї молод'і́ і д'і́ти.

По́ле пото́му в·ін обробjи́ў маї б·і́лше з л'уд'ми́ᵉ іс сеᵘла́. Маї даўно́ то приходи́ᵉли одн'і́ л'у́ди з Ґал·і́ц'іjі тут та‿ї роби́ᵉли то по́ле. Оᵘни́ бу́ли ду́же до́бр'і женц'і́, ж'и́ᵉли. Та‿ї так, шо бага́то парт' із ниᵉх і си‿лиши́ᵉла тут у сеᵘл'і́ та‿ї оᵘни́ си‿лиши́ᵉли так jак с'і́л'ск'і л'у́ди. Ік'і́с то боїк·и́ᵉ бу́ли, ґаліц'jа́ни, пол'а́к·и — си‿полиᵉш'и́ᵉли тут. Ўже одна́ парт' маї поўмиᵉра́ла, одна́ парт' ш'ш'е жиjе́ і тепе́р.

Про село. Це сеᵘло́ Шерб·і́ўц'і, оᵘно́ jе украjі́нц'ке сеᵘло́. Ма́jе с'імсот пjêjіс'ếт' ну́меᵘра. Си готеᵘри́ᵉт на оп·і́ўн'іч з Зам·і́ст'у (село́ за мо́стем) з л'і́сом, котри́ї л'і́с нас розд'і́л'уjе. Ми jе за м·і́ст'ім меᵘжи́ Шерб·і́ўц'ами.

Ўтак, на полу́нneᵘ то jе сеᵘло́ Ґр'а́цка — то́же украjі́нс'ке сеᵘло́. На за́хід со́нц'а́ то jе сеᵘло́, шо си‿готери́ᵉт ш Шерб·і́ўц'амиᵉ, Кран·іче́ни. Там ўже jе рому́ниᵉ, по-руму́нц'ки вуго́р'и, роб·і́тн'і л'у́деᵘ. Меᵘжи́ на́ми то т·і́лко деᵘс розд'і́л'уjе оде́н горб. Так да́л'і, с·уда́ ўже маї на за́х·ід со́нц'а, то си готеᵘрими́ с село́м Калафинде́штами, де оᵘни́ ма́jут колеᵘкт·і́ў ду́же бога́тиї і ўго́р'иᵉ по-руму́нс'к'і. Ду́же роб·і́тн'і л'у́деᵘ, ма́jут до́бру зе́мн'у. У земни́ си‿нахо́де ў них бага́то кам·і́н'а. Оᵘни́ то кам·і́н'и в·іт'іᵘга́jут, пороби́ᵉли ду́же фа́їн'і ґражди́ у колекті́в·і, маґази́ни — ўс'о, шо jім потр'і́бно дл'а́ колекті́ву.

І то́же бага́то кам·і́н'и в·іт'ига́jут дл'а се́бе, шо виро́бjи і ха́ти кам·і́н'н'і, ґражди́ кам·і́н'н'і, шандрани́ кам·і́нні, пи́ўниц'і — то ўс'о с кам·і́н'а і то́же вели́ᵉка парт' jе ў них і плот'і́ў с кам·і́н'а. Ду́же jе ўни роб·і́тн'і л'у́ди.

Ў нас це сеᵘло́, цеї б·ік до п·і́ўнич', то ми звем Преᵘса́ка. То маї с·уда́ то це Калине́шти, там си‿назива́jе Стиґо́р Дуван'е́нка, Ц·іґан'і́jа. На́ш'і горби́ с·уда́ то бага́то парт' ма́jемо д·ібро́ви та‿ї горб Ґала́н. Вода́ то т·іч'е́ с·уда́ почере́з на́ше по́ле, си‿назива́jе Гатну́ца.

Про ліси. Вели́к'і л'іси́ jе тут у нас наўкру́х се́го сеᵘла́. Ў тⁱих л'іса́х то́же си‿нахо́де бага́то зв·ірини́. Jе за́їц·і, шо

прихо́д'и шове́чера ў се^{и}ло́ та маї псују́т приш'ш'а́пи, гризу́т, ро́бји шко́ду. Прихо́д'и стр'ілц·і та‿ї бјут јіх. Је ли́^{е}с'іў то́же бага́то. Жију́т у л'іса́х, ма́јут так'і дуч'к·и́ у потока́х, у кам·ін'у. О^{у}ни́ там і си‿в·іво́д'и, шо ро́бји і молод'і. Прихо́д'и ўве́чер у^{о}ни́ ў село́ та‿ї беру́т‿си до курник'іў, то роздира́јут, јак у^{о}ни́ ўже мо́жут і пха́јут‿си ў курни́^{е}к, в·ік'іга́јут ку́ри і ід'и́ та‿ї н'е лиш одну́, беру́т шти́^{е}ри, пјêк', к'іко то у^{о}ни́ нахо́д'и — в·іно́с'и гет с курника́ т'і ла́̂си.

Је то́же ко́зи і о́лен'і. Ц'а зв·іри^{е}на́ не ро́бит н'іја́ку шко́ду. Хо́дит по л'іс'і, пасе́, маї јіст т·і ли́ст'е з корч'іў — так о^{у}на́ си‿году́је. Ла́̂си то је маї шо ро́бји шко́ду с ти́^{е}ми кур'ми́^{е}. Ду́же т'и́шко јего́ маї уби́^{е}ти, бо у^{о}ни́^{е} маї то т'іка́јут.

То́же је сви́н'і ди́к'і. Је забага́то. Л'у́дем не^{и} ка́жут о^{у}ни́ н'іч'о́, не^{и} бу́ло ка́зу, шоби́ јеки́с то чолов·ік буў роз'ідениї в·ід свин'і. А ўтак нав·існ'і, то о^{у}ни́, јêк си‿закладе́ барабу́л'а, іду́т на по́ле і ри́јут ту барабу́л'у, в·іри^{е}ва́јут, так шо‿ї два́ц'ц'ік'-три́ц'ц'ік' пражи́н на н'іч барабу́л'і то́ји, то ро́бји н'іч'о́ з не́ји — гет псују́т. Прихо́д'и то́же стр'іл'ц'і та‿ї јіх маї убива́јут.

Је то́же борсук'іў. Жију́т у л'іса́х, у по́ле^{и}, у дуч'ка́х, в·іхо́д'и ўноч'и́, іду́т у куру́д͡зи. Коли́ куру́д͡зи у молочку́, т'і куру́д͡зи ўни́ ло́мји і ід'и́ јіх і бага́то псују́т ти^{е}х куру́д͡з'іў. То́же стр'іл'ц'і хо́д'и за ни́^{е}ми і јіх убива́јут. Л'у́д^{і}и в·іхо́д'и уве́ч'ір, ро́бји колеби́, то но^{а}ч'у́јут на по́ле^{и}, кладу́т wогн'і, беру́т коло́ се́бе јик'іс бл'и́хи, трупк·и́ і ро́бјат наївели́киї го́м·іт, шоби́ то т·і бурсук·и́ боја́ли‿си і би т'іка́ли, і би не роби́ли шко́ду. По ц·іли́^{і} но́ч'і до́сі ч'у́ти, wогн'і го́р'ат, трупк·и́ тру́бји, т'у́кајут, би то о^{у}ни́ ут'іка́ли, аби́ не^{и} роби́^{е}ли шко́ду.

Је ї воўк'іў то́же. Прихо́д'и поде́коли ў се^{и}ло́ і шука́јут, де то је в·іўц'і, де хтос і је на загород'і і беру́т‿си роздира́ти по в·іуц·і і по дв·і, і по три^{е}. Одну́ озме́ і соб·і п·іде. То́же ц·і стр'ілц'і, шо је, маї убива́јут по о́дному з них.

(Мельничук Іван, 51 рік)

* * *

Село НЕГОСТИНА

[Касета №11 А]
Записано 20 березня, 1963 року

Ја називáју‿си Шоўкал′ýк Ґ'ізéла, ти́ш'ч'у дéўјіт′сот дрýгого рóку рож'éна.

Юнацькі роки. М·іӣ тáто буў б·ідниӣ, служи́ў у Нагодáји. Та‿ӣ ми бýли одинáц'ц'итеро д′іти́ӣ та‿ӣ одн′і поўмирáли, одн′і жи́ᵉли та‿ӣ на стáр'іст′ си‿поросходи́ли та‿ӣ н·імá н′ікóго, лиш ја однá. Та‿ӣ потóму ја си‿в·іддáла теж б·ідно, н′і пóл′а неᵘ мáла, н′іч'ó, в·іддáла‿си за једнóго інвалíда, шо приӣшóў з вóӣни (штирнáц'ц'итого рóку, шо буў на вóӣн′і) та приӣшóў без руки́ᵉ. В·ін маў кавáлч'ік пóл′а, алé ја бýла б·ідна та‿ӣ си‿в·іддáла за нéго та‿ӣ так ми жијемó до сегóдни.

Ја то гул′áла, лиш тут у Моґош'éнах, б·ілше н′іґдé, бо тáто м·іӣ буў у Нагодáји, а потóму на стáр'іст′ приӣшóў судá ў сеᵘлó та‿ӣ ми ўже тут. Ја мáла ш'ішнáц'ц'ік' рóк'іў, јêк ја приӣшлá судá ў селó. Та‿ӣ ми ўже тут ґ'івóчила та‿ӣ тут ужé с ци́ми д′іўчáтами гул′áла і с ци́ми парупкáмиᵉ. Ўтак в·іддáла‿си і так дáл′і. Мáла трóје д′іти́ӣ. Д′іти, ӣден умéр, а једéн оᵘжени́ла, а д′іўчину в·іддáла та‿ӣ самá ўсе с стари́м жијý.

Заручини і весілля. Прихóде пáрубок до ґ′іўчини, засвáтаје, потóму рóбит на три нед′іли зарýчен′и, а за зарýчен′ам је вес'іл′и́. Зáраз, пéршиӣ раз до в·інкá схóд′е‿си ў субóту ўвéч'іᵘр, а ў ниᵉд′іл′у рáно ӣдут до сл′ýбу та‿ӣ забаўји́јут‿си до вéчера, а ўвечéр проп·іӣ, дарýнки дарýјут. Л′ýди дарýјут грóш'і — к'іл′ко мóжут: пјêтсот леӣ, сóтку — к'іл′ко хто, јак хто мóже. А ж'інк·и́ дарýјут на сукенк·и́, јакéс нáч'ін′и, там бан′іч'к·и́, горш'к·и́, шо то је ўже — миᵉск·и́. Та си‿забаўји́јут до понеᵘд′іўка, ӣ до полýдн′а, до вéчера, к'іл′ко мóжут си‿забаўји́ти, јак јеки́ӣ ґоспóдар, јак тримáје гóстеӣ. Та‿ӣ потóму ск'інчи́јет‿си, ӣдут соб·і доᵘдóму, росхóд′е‿си.

Тепе́р в·ід молодо́јі ба́т′ко та‿ї ма́тка, та‿ї дв·і́ дру́шц’і та‿ї два дружби́ᵉ. Та‿ї го́ст′і јêк си‿зи́їдут тут до в·інка́, та‿ї сп·іва́јут.

— Ої, куда́‿ш ти, молоде́н′ка, ходи́ᵉла,
шо так тво́ја голово́ч’ка зацви́ᵉла?
— Ја ходи́ᵉла, мо́ја ма́мко, ў ве́шниї сат
та‿ї на мо́ју голово́ч’ку цв·іт упа́ў.
—В·ідведи́ н′ê, м·ії дружбо́ч’ку, в·і́тки-с ўз’аў,
бо јêк м·ії в·іно́ч’ок з’іўјếне,
то мо́ја ма́мка меᵘне́ неᵘ при́їме.
За в·іко́нце, за гаї, за д·ібро́ву,
Завива́јут д′іўчино́ч’ку
ў фу́сточ’ку шоўко́ву.
Заїшло́ со́нце за в·іко́нце,
за гаї зелене́н′киї,
Заздоїма́јут з д′іўчино́ч’ки
в·іно́к зелеᵘне́н′киї.
— Не плач, д′іўчино́ч’ко,
до́бре тоб·і́ бу́де,
Зави́јес’‿си ў фа́їну фу́стку —
п·і́їдеш межи́ л′у́де.

Христини. Ро́дит ж’і́нка дити́ᵉну, то їде до спенса́ту пе́ршиї раз, бо там му́се роди́ти дити́ᵉну. Ш’із’ ден′ сиди́т у спенса́ту, се́мојі дни́ни приво́з’ат јі доᵘдо́му. Та‿ї тогди́ прихо́д′и ж’інк·и́ на роди́ᵉни, прино́с’ут цу́кру, прино́с’ут ўс’и́чено так до ха́ти: ри́ᵉжу, цу́кру, јик то на роди́ᵉни. Фусточ’к·и́ јик’і́с фа́їн′і, јик’і́с пови́ᵉвач’і фа́їн′і, јик’і́с ша́пк·и фа́їн′і на дити́ᵉну. Пото́мў їдут ку́м·і́ў шука́ти, беᵘру́т ш’іс’, с’ім кум·і́ў — к’і́л′ко мо́жут уже́ наїти́ᵉ.

Пото́мў їдут до попа́ і там п·іп христи́ᵉт ту дити́ᵉну, м·іру́је, христи́ᵉт, ўс’і́х кум·і́ў запи́ᵉсује јіх імн′ế та‿ї тогди́ ўже їду́т доᵘдо́му та ба́ба несе́ дити́ᵉну доᵘдо́му. Кладу́т по́душку на пор’і́ґ, ба́ба переᵘштре́кује ту по́душку. Прихо́де до ха́ти та‿ї тогди́ ўже пле́шч’ут т·і ба́б·і. Та ма́ма, шо ўроди́ᵉла дити́ᵉну, бере́ гор’і́ўку та‿ї ч’істу́је до ба́би. Пото́му до тиᵉх ус’і́х кум·і́ў, а в·іт кум·і́ў уже́ до тиᵉх ре́шту го́стиї і ж’іно́к, шо си‿по-

сходи́ᵉли. Тогди́ кладу́т пе́ршиї рас кум·і́ў за ст·іў; пото́му ўже кладу́т тих ре́шту го́стиї за ст·іў та‿ї дају́т јі́сти: студеᵘне́ц, коўбасу́, там шо ўже ма́јут — галушк'и́ᵉ, риᵉш, п·іче́н'а, курк·и́ᵉ р'і́жут, п·іче́н'а кладу́т, шо мо́жут. Та‿ї даду́т фиᵉст па̂ти, а пото́му фиᵉст сп·іва́јут забаўји́јут‿с·а аж до поᵘлу́дн'а.

У понеᵘд'і́ўнок си‿рози́їдут с христи́ᵉн, а‿ї одн'і пји́н'і, одн'і паду́т, одн'і ўстају́т, іду́т, шо бу́лиᵉ на христи́ᵉнах, бо в·іда́ї іду́т спа́ти. Та тогди́ ўже шо, ја зна́ју да́л'і, шо бу́ду вам каза́ти.

— *Дитину хрестять у церкві?*

— Јак? дити́ᵉну до це́р'кви, јак до христу́ неᵘсу́т? Но, та неᵘсу́т, у нас неᵘ несу́т до це́р'кви, у нас неᵘсу́т до попа́ доᵘдо́му та‿ї у попа́ хриᵉст'и́ дити́ᵉну.

Про навроки. — *Що ви робите, коли хтось наврочив чи, як ще кажуть, зурочив дитину?*

— Ниᵉсе́‿си дити́ᵉну до прим·і́ўк·и, та ж'і́нка бере́, згаси́т wогн'у́ пе́ршиї рас, три у́глик·и ски́ᵉне та‿ї тогди́ примоўји́је. Бог ји с'иᵉти́ї зна́је, шо уᵒна́ ше́пче там пота̂хо, але́ примоўји́је т·і дити́ᵉн'і, а ча́сом стаје́ ји ле́кше. Та‿ї јик'і́с привиᵉўки́ даје́ доᵘдо́му, би дити́ᵉну купа́ти ў т·ім, би дити́ᵉну масти́ᵉти тим са́лом, на са́л'і пр'имоўји́је, на wод'і́, би дити́ᵉну масти́ᵉти і ча́сом то помага́је. Но, та‿ї ја зна́ју да́л'і, јик каза́ти?

Як пекти хліб. Хл'іп? Јêк с'і́јет‿си пе́ршиї рас муку́, пото́му додаје́‿си др'і́ш'ч'і і к'і́сто, хл'іп. А јак си‿ даје́ ў п·іч, ки́сне три годи́н'і та рош'ш'и́ла, а пото́му три годи́н'і зам·і́с, пото́му годи́ᵉна ї полови́ᵉну ў п·іч'и́. Та‿ї то си‿в·ібера́је та‿ї до́бриї хл'іп.

А к'і́сто на козона́к си‿ро́биᵉт, то маї б·і́лше. Тре́ба пјêт' к'іл мук·и́, так јêк ја зна́ју, два́ц'ц'іт' јіје́ц, так маї по-цара́нцк'і два́ц'ц'іт' јіје́ц, к'і́ло цу́кру, к'і́ло ма́сла і п·ічемо́ козона́к таки́ї теж. Годи́ᵉна лиᵉш сиди́ᵉт у п·іч'и́. Та‿ї то в·ібиᵉра́јем та‿ї је ца́лком до́бре.

Пироги. Пиᵉроги́ᵉ варимо́ с‿си́ᵉром, кладемо́ зо дв·і јіїце́ там усе́, зам·і́сиᵉм, там тро́шки кладемо́ ў wо́ду та‿ї

вари́ᵉт‿си та‿ї убиᵉра́јемо, мастимо́ са́лом ци ма́слом та‿ї јімо́ теж̧.

Галушки. Галушки? К'і́ло ри́ᵉжу, к'і́ло мн'ếса кла́дем доку́пиᵉ, кладемо́ вари́ᵉти на шпа́ргат та‿ї уᵒно́ си‿звар'и́ та‿ї теж̧ так с капу́сти ли́ᵉст'а та‿ї . . .

Борщ. Борщч з барабу́л'амиᵉ јêк си‿вари́ᵉт та‿ї петру́шк'и, мо́ркви ᵉ, б·іпко́вого листка́, борш'ш'е́м-ґ'ішкове́м, шо зроби́ᵉла ў горш'ку́, заквасн'у́ јего́ і тогди́ запра́жу јего́ с кава́лч'ік солони́ᵉни, ц'іᶦбу́л'ку, смета́нкоў заб·і́л'у та‿ї до то́го мамали́чки та‿ї јімо́.

Маринування огірків. Іду́ ў сади́ᵉ і п·і́ду та‿ї посад'у́ огир'к·и́, пото́му огиро́к з'ї́їде (нас'і́н'и то з'ї́їде) і ја сапа́ју јіх. А пото́му пе́рш'ії рас сапа́ју, а пото́му дру́гиї рас премика́ју, по́л'у јіх і п·ідгорта́ју. Та‿ї там за одни́ дв·і-три нед'і́ли ди́ўју‿си, то ўже цв·іт цвиᵉте́ та‿ї уже́ је пу́пч'ік та‿ї уже́ ї́ду та рву ог'ір'к·и́ᵉ. То́му с ти́жд·ін', јак ја јіх уже об·ірву́, ча́сом не потр'ібу́ју ўс'іх, нису́ іх прода́ти. Јак потребу́ју ўс'іх, кладу́ ква́сиᵉти. Кладу́ до них кро́пу, ч'иⁱснику́, одну́ цибу́л'у, хр'і́ну кава́рч'ік і вар'у́, тро́хи б·іпко́вого листка́ і досипа́ју і то сиᵉди́т два-три дни́ і тогди́ ўже до́бр'і јі́сти.

Квашення капусти. С'ію пе́ршиї раз̧ на гр'и́тку гу́сто, пото́му на т·і гр'и́тц·і промика́ју і сад'у́ јамка́ми, р'іва́ми. Пото́му ўже јêк посад'у́ та‿ї тро́хиᵉ си‿при́ᵉї́мут, полиᵉва́ју јіх, пото́м при́ї́мут‿си і ја ўже ї́ду сапа́ју јіх та‿ї п·ідгорта́ју. Та‿ї уже́ ро́биᵉт голоўк·и́ᵉ та‿ї уже́ ўосени́ јі руба́ју та‿ї ква́с'у јіх. Та‿ї теж̧ кладу́ мо́ркви ᵉ до то́го та‿ї б·іпко́вого листка́, та‿ї пе́рцу, та‿ї циⁱбу́л'у, јак так дл'а́ се́бе јі́сти тро́хиᵉ, а криж'іўки́ᵉ на галушк·и́ᵉ у бо́ч'ку — цілу́ бо́ч'ку та‿ї со́ли.

Про цибулю, моркву петрушку і часник. Пе́ршиї рас маї ра́н'ше си‿с'і́је цибу́л'а, бо цибу́л'у тре́ба ш'ш'е фл'а́нцу пересáд'увати. То с'і́јім цибу́л'у, то уᵒна́ з'ї́їде, полива́јм, по́лем јі, би уᵒна́ бу́ла вели́ᵉка, так чверт' ме́тра, јак оᵘна́ ўросте́, тогди́ пересáд'ујемо на гр'етк·и́ јі. То віᶦпо́лем, сапа́јімо. Ўосени́, јік оᵘна́ при́ї́де, ми јі ми́чем та‿ї си́плем на п·іт або́ напро́ти со́нц'а коло́ ха́ти, би уᵒна́ схла. Пото́му, коли́

в·ісхне, то шо соб·і на зи́ᵉму, то кладемо́ на стре́ха, а оту́, шо ма́јем прода́ти, то бере́мо ў м·іхи і веземо́ до проза́ру прода́ти.

А мо́ркву с'і́јем, петру́шку, то ўже збиᵉра́јем, та‿ї хто ма́је піᵘўни́ᵉцу — кла́де́ ў піᵘўни́ᵉцу ў п·ісок на зи́ᵉму соᵘб·і́, а хто не ма́је, то чи́ᵉстит, поло́ч'е та‿ї в·іш'іје на ниᵉтк·и́ та‿ї кладе́ суши́ᵉти та‿ї соᵘб·і́ шу́шит. А и́нч'і кладу́т у борканиᵉ, соб·і́ насо́л'ујут та‿ї си́ᵉпјут оли́ᵉви, аби́ ма́лиᵉ на зи́ᵉму.

Ја неᵘ зна́ју про ч'иᵉсно́к. У нас ду́же ма́ло си‿сад'и́ ч'иᵉснику́. Одну́ гр'е́тку-дв·і лиш т·іл'ко, к'іл'ко за се́бе з ог'ірк'іў. Так бага́то ч'иᵉснику́ ў нас неᵘ кладу́т. Цибу́л'і кладу́т побага́то — по три а́ри, по шти́ᵉри, по де́с'іт' и́ᵉнч'і кладу́т, јак хто мо́же к'іл'ко покла́сти, јак јаки́ї завели́киї горо́т ма́је.

Квочка. Кво́чка јак кво́че, ми кладемо́ п·ід н'у ји́ц'а: два́ц'ц'іт' ја́јец, два́ц'ц'іт' і одно́ ї два́ц'ц'іт' і три, ї два́ц'ц'іт' і пјêт', јак завели́ᵉка ку́рка је. Пото́му три нед'іли оᵘна сиᵉди́т на ји́ц'ах. За три нед'іли в·іво́д'ит‿си ку́р'ита. Пе́ршиї рас ми дајемо́ тро́шк·и си́ᵉра або́ јајі́чко вариᵉмо́ та‿ї дајемо́ јім јі́сти, а пото́му мук·и́; а пото́му жо́рним круп·іў та дајемо́ або́ ме́лиᵉм у млин'і та дајемо́ јім јі́сти, так шо оᵘни́ до ш'іш' ти́жн'іў ма́јут бу́ти, так шо ку́р'ит би до́бре зар'і́зати.

Пото́му јек оᵘни́ ўже ви́росту́т вели́к·і, там уже́ ма́јут маї б·і́лше, јêк уже́ так'і курк·и́ᵉ, шо ўбиᵉра́јут‿си ў п·і́р'и, тогди́ ўже почина́јут не́сти‿си. Але́ ча́сом ўосени́ несу́т‿си, а ча́сом лиш тепе́р пе́ред Вели́ᵉкоднем, так бо́рзо не несу́т‿си.

А кач'к·и́ теж так, шти́ᵉре нед'іли сиᵉди́т. Јêк ма́јем ји́їц'а, то сиᵉди́т шти́ᵉре нед'іли кво́ч'ка на ниᵉх. Шти́ᵉре нед'іли сиᵉди́т кво́ч'ка, пото́му вихо́д'и кач'а́та. Теж зра́зу потро́ш'к·и си́ᵉра і јіце́ вариᵉмо́, а пото́му бур'и́н, ц'і ли́ᵉст'е, кропи́ᵉву з муко́ᵘў і так ми јіх гоᵘду́јемо, до́к'іў оᵘни́ маї вели́к'і неᵘ је. Јêк они́ вели́к'і ўже, почина́јімо јім дава́ти куру́з·іў, јіки́ї ічм·ін' дајемо́, куру́з·іў, јак хто шо ма́је ўже. А не́сти‿си неᵘ несу́т, лиш до́бре х'іба́ р'і́зати аж доў нав·існ'і. А ўосени́ р'і́жем јіх, јêк ма́јем бага́то. А јêк ма́јем забага́то — продајемо́ ўсе до проза́ру.

А гу́си, jêк хто ма́je гу́си, то теж так. К'іл'ко трима́je — р'іже, продаjé, а т·і ре́шту, шо ли^{е}ш'и́je соб·і дв·і гу́сци і гусака́ на нас'ін'и, то тепе́р доў навесн'і несу́т‿си. Декотра́ гу́ска несе́ де́с'і'т' jijéц, декотра́ лиш в·іс'ім, декотра́ двана́ц'ціт', штирна́ц'ц'іт' — доў пjêтна́ц'ц'іт' jijéц не^{и}се́. Теж шти́^{е}ри нед'іли си^{е}ди́т. Jêк je до́бр'і jи́ї́ц'а — в·іхо́д'и, jêк н'і — а то нема́.

— Що ви робите з м'яса гусячого?

— Там так у мужик'іў, то ро́би^{е}мо́ ўс'и́чено: і студене́ц з гу́ск'і, і вари^{е}мо́ ў зу́п·і, і ро́бим п·іче́н'у з не́jі. П·іче́н'у jик ро́би^{е}м з гу́ск·и, то кладемо́ ў jедну́ та́ву і тро́шечк·и п·ітсипа́jем wоди́ і то п·іче́н'и там си^{е}ди́т, до́к'іў у сма́лцу си‿ўто́пит, то о^{у}но́ си‿прип·іче́ з одно́го боку, з дру́гого бо́ку, додаjé‿си ч'исно́к, со́ли, цибу́л'і і п·іче́н'и си‿ро́би^{е}т, до́ки у^{о}но́, п·іче́н'и, бу́де до́бре jі́сти.

А печ'і́нку хто л'у́бит, то пра́жем, а наї́б·ілше на св'и́та, шо ма́jут студе^{и}не́ц з гу́ск·и; так у мужик'іў, а ў пан'іў мо́же ї не^{и} так.

— А що робите з пір'я?

— П·і́р'и? П·і́р'и ро́би^{е}м; дере^{и}мо́, ро́би^{е}м по́душку, купу́jем п·е́рник і ро́би^{е}м по́душку. Хто маї спа́т на ни^{е}х, то спа́т, а jêк н'ет, то склада́je д'іўц'і на зе́стру.

Похорон. Jêк слаби^{е}ї ч'олов·і́к, уже́ стари́ї, слаби́ї, пото́му помре́. Та‿ї кли́чут чоти́ри ж'і́нц'і, н'і́би до ж'і́нк·и. Кли́чут шти́^{е}ри ж'і́нц'і, аби́ ту ж'і́нку ума́ли, скупа́ли^{е}, ўбра́ли^{е} і покла́ли^{е} на ст·іў. Коли́ у вели́^{е}к'і ха́т'і — коло́ в·ікна́, на стіў. Пото́му схо́д'и‿си л'у́ди^{е}, ж'інк·и́ с св·ічка́ми^{е} та‿ї мо́л'е‿си, оченаш'і ка́жут. Пото́му ї́дут до попа́ та‿ї беру́т попа́ хова́ти^{е}. Ізро́бjут тру́нву і попа́ приведу́т до ха́ти^{е}, нап·іч'у́т бага́то колач'іў пома́ни^{е} т·і ж'і́нц'і, то т·і ж'і́нц'і н'е, тим дру́гим роздаjут.

Двана́ц'ц'іт' таре́л'іў, сто двана́ц'ц'іт' кан'іў та‿ї ро́бит таку́ вели́^{е}ку пома́ну. Пото́му п·іп прихо́де та ўпровож'и́je то́го мерц'а́, пото́му в·і́несут на дв·ір, пото́му прихо́де наза́т п·іп до ха́ти^{е} та‿ї ту пома́ну провож'и́je. Та jêк п·іп упрова́дит та в·ітта́к хатна́ ж'і́нка, котра́ си‿леш'и́j^{е} ци чолов·і́к, котро́jі ўже́

си‿леш'и́је, беру́т та‿ї дају́т за пома́ну ти[е]м стари́[е]м ж'інка́м, шо ми́[е]ли, а пото́му їкимос д'ітем, а пото́му т·і кум·і, а пото́му т·і сестр'і, а пото́му їк'іс знако́м·і сво́је та‿ї то пома́ну роздає́. Тогди́ їду́т с проце́с'ійу, таї іду́т уже́ на цви́[е]нтар до це́ркви.

Понесу́т до це́ркви; там ч·ита́јет вели́киї парастас. Вели́киї парастас зро́бит, му́се бага́то ч·ита́ти. Ч·ита́јет вели́киї парастас. Там уже́ ск'і́нчут тої парастас ч·ита́ти, тогди́ ўже їдут на дв·ір, несу́т на дв·ір на цви[е]нтар' та‿ї спуска́јут у ја́му.

Там п·іп ш'ш'е ка́же ка́зан'і. Т[і]еж в·ін уже́ мо́же каза́ти, јек в·ін уже́ зна́је, јеке́ ка́зан'и каза́ти. Ка́же ка́зан'и та‿ї запеч'и́таје гр'іп та ш'ш'е дад[і]е́ по ко́рц'і за пома́ну там за то́го мерц'а́ та‿ї тим, шо ја́му копа́јет. Та ўже копа́јет — ск'і́нчет‿си.

Ч'исту́јут на порті́ци, на брам·і́, ко́ло це́ркви. Коли́ ск'і́нчут там то́го мерц'а́, ў ја́му покла́дут, пото́му їдут л'у́ди[е] ўже до[у]до́му. То стаје́ тої чолов·і́к ци там хто то је, ма́је зо три[е], шти́[е]ри о́ка гор'і́ўк·и, мо́же ї пјек', мо́же ї б·і́лше, јак јеки́ї зам·і́жниї чолов·і́к, та‿ї хл'і́ба накројёного ў ко́ши[е]ку, то дају́т ко́ждому по́рц'ију гор'іўки[е] і гр'і́ночку хл'і́ба, јак пи[е]кја́, а хто хо́ч'е, маї так'і́ богач'і́, зам·і́жн'і, то беру́т до[у]до́му, кли́чут фам·і́лију сво́ју — то́го ку́ма, а то́го бра́та, а то́го сва́та. А так маї чужи́х, јик чужи́[е]х коло́ це́ркви поч·исту́јут.

Та‿ї ро́бјит о[у]б·і́т. Јак скоро́мниї об·іт, вар'и́ студе[и]не́ц, галушк·и́[е], оре́[и]з та‿ї дају́т јісти[е] ї пи́[е]ти, а јак у п·і́ст, так јік тепе́р, то вар'и́ фасу́л'і, бурак·и́, ри[е]ж, так'і́ п·існу́ јіду́, шо з‿ола́во[у] ли[е]ш, мн'а́са не[и] кладу́т. А јак п·ічну́т скоро́мниї, то ро́бјут з мн'и́сом. Та‿ї таки́ї о[у]б·і́т о[у]ни́ ро́бји, то буфе́т, си‿напју́т та‿ї іду́т соб·і́ до[у]до́му.

(Шовкалюк Ґізела, 51 рік)

* * *

Малино́ўскі Фрозі́ра, ро́к'іў ма́ју пјед·іс'и́т' і шти́[е]ри.

М'ясні вироби. Ми[е] р'і́жем свин'у́. Зар'і́жем свин'у́, упра́в·ім ји надвор'і, уми́јемо ч'и́сто, розруба́јемо ји на двор'і,

сполóчем і несеᵘмó до хáти. Ў хáт'і розбирáјемо то ўс'о: береᵘмó надв·íр то с‿середи́ни, полóч'ім надвор'í і тогди́ в·іберáјемо ши́нку окрóме, ўс'о окрóме і рóбем коўбас'íў, к'ішóк. Тод'í ї́дем кладемó дéс'ік' ден' у с'іл'. Сиеди́т у сóли. П·íсл'и дéс'ік' ден' береᵘмó ў бýженицу і кладемó бýжим, і тогди́ кладемó на кли́нк'і, і рубáјемо поᵘ кавáлка ї́ јімó.

— *Як робите ковбаси?*

— Коўбаси́ јак рóбиᵉм? Мéлем мн'и́со, ч'існóк, мн'и́со і цибýл'і трóшк·и, пéрцу. Тогди́ беремó (мáју такý маши́ну) і натискáјем то і рóбиᵉм коўбаси́ с тóго.

— *А студенець?*

— Студеᵘнéц? Кладемó нóгу на студеᵘнéц, головá, нóги — то је на студеᵘнéц. Полóч'ім, ми́јімо і кладемó тоᵘди́ уᵒ рóндиⁱл', ў горш'óк. Јак маї́ б·íлше, то кладýт, на јакéс трáбу вели́ᵉку, то кладемó у маї́ вели́к'і горш'ки́ᵉ, а јік дл'а сéбе — кладемó ў горш'óк і кладемó ўс'óго до нéго: цибýл'у, б·íпкове ли́ᵉс'к'і, зо дв·і кавáлч'ік·и ч'існикý ки́нем ў то, пéрцу там кавáлч'ік·и, би то пáхло.

І тогди́ уᵒнó си‿звари́т. Коли́ си‿звари́т, беремó на доли́ᵉну, оᵘнó прости́нет та‿ї́ тогди́ в·іберáјемо кóсти наб·íк, мн'и́со на б·ік та јік роскладáјемо ў тар'íл' зар'ідóм так по кавáлкови, так мéнч'е-б·íрше. І тогди́ ц'íдим д͡з'и́му на ч'и́ск'ім си́к'і, а јêк н'е, то на јак'íмс ц·іди́ᵉлку і тогди́ насипáјемо студенéц.

— *А бурдуган?*

— Бурдугáн? Салц'ісóниᵉ рóбиᵉм. Салц'ісон, вариᵉмó вýхо, п·іч'íнку, кавáлок голови́ᵉ і тогди́ то насипáјемо, то је салц'ісóн, трóшки зýпи до тóго та‿ї́ нарóбиᵉм то салц'ісóн, Та‿ї́ тогди́ јего заши́јемо та‿ї́ кладемó у рóндел'. В·ін, окр'íп лиᵉш к'іпи́т, не вари́ᵉт‿си н·іц, лиш так би wгор'и́че бýў окр'íп. Сиди́т так п·іўгоди́ни і тогди́ в·ік'ігáјемо јегó і кладемó, би стиᵉў салц'ісóн.

Солони́ну оббирáјемо фáї́но, к'íстку с‿сереᵘди́ни в·ірýбујемо і тогди́ зји́зујемо до кýпи і тогди́ кладемó јегó у с'іл'

та‿ĭ тогди́, јак ўже оᵘно́ сиди́т п·і́сл′и де́с'ік' ден′, тогди́ бу́жиᵉ јіјі́ і ма́јемо шу́нка.

Різдво. Прихо́д′и св·и́та. Пе́рш'іĭ ве́ч'ір хо́д′и мале́н′к'і д′і́ти кол′ідува́ти. Прихо́д′и дво́је д′іти́ĭ п·ід ха́ту і да́с‿си јім ле́ᵘја, п·іўле́ᵘја — то си‿кол′иду́је у ха́т′і. В·іче́р'а си‿ро́бит: галушк·и́, слиўк·и́, п·ічери́ц'і, б·іб, пироги́ — це си‿ро́бе на в·іч'ир'у. Ўве́ч'ір, т·і, шо кол′иду́јут п·іт ха́тоў, в·іно́с'и јім гро́ш'і, а т·і, шо неᵘсу́т за пома́ну — то ĭду́т до ха́ти. Т·і, шо прихо́д′и до ха́ти, то с'іда́јут коло́ стола́ і в·іч'и́р'ијут. Це је пе́ршиĭ ве́ч'ір.

Дру́гиĭ ве́ч'ір ĭду́т кол′идува́ти маĭ вели́к'і. Іду́т так'і л′у́ди. Кол′идува́ли даўно́, на кам·і́н збира́ли, на це́р'кву збира́ли — то кол′идува́ли. В·іноси́ў чолов·і́к де́с'ік' леᵘĭ, пјêк' леᵘĭ, котри́ĭ јак чолов·і́к зам·і́жниĭ. То кол′идува́ли парупк·и́, ходи́ли по д′іўч'а́тах кол′идува́ти. Ґ'і́ўч·іна даўно́ в·іноси́ᵉла кола́ч', пјếтку, а тепе́р уже́ кола́ч н·і в·іно́с'и, в·іно́с'и гро́ш'і лиᵉш: а је зо пјêк' ци де́с'ік' леᵘĭ, ци к'і́л′ко ўже котра́ ґ'і́ўч'іна в·іно́се. То хо́д′и парупки́ по ґ'іўха́х, а д′і́ти хо́д′и по зар'ідо́м ха́тамиᵉ. А стар'і́ на пе́ршиĭ св·іти́ĭ ве́ч'ір, пе́ршоји дни́ни ĭдут і неᵘсу́т за пома́ну. Це св·и́то си‿в·ідбува́је.

Новий рік. А на Нови́ĭ р'ік хо́д′и ўве́ч'ір ге́ᵘĭкати, ґ'і́ти мал′і́ хо́д′и з д͡зв·інка́ми, ге́ᵘĭкајут. Даўно́ ходи́ли ц'і маĭ вели́к'і, ге́ᵘĭкали по д′іўка́х, парупк·и́. Тепе́р уже́ неᵘ хо́д′и. А ра́но, на Нови́ĭ р'ік іду́т с'ијати. Беру́т пшени́ц'і у к·ише́н′у ци ў торби́нку д′і́ти і прихо́д′и с'і́јіт, і ка́жут:

"Сіĭ‿си, роди́‿си жи́ᵉто-пшени́ц'і
На Нови́ĭ р'ік, на Васи́л′ја,
Аби́ вас голо́ўка неᵘ бол′і́ла
на ши́ск'і, на здоро́ўјі.

Йордан. На Јорда́н так је. Јорда́н ра́но іду́т св·іти́ти wо́ду. Беру́т wодⁱи́ соб·і́ ко́ждиĭ у ка́н′у, іду́т коло́ це́р'кви, іду́т у це́ркв·і. Јік ск'інчит‿си слу́жба, п·іп оппроᵘва́де слу́жбу і в·іхо́д′и ўс'і надв·ір. Беру́т проце́с'іју, образи́ і в·іхо́д′и і стају́т на Јорда́н св·іти́ти wо́ду. І ч'іта́јут. Ро́бјут оᵘдосв·е́к'іјі, чи́тан′и в·ітпра́виᵉт‿си, котре́ си‿ма́је ч'іта́ти до wодⁱи́ і тогди́ бере́ п·іп

кад'ілни^{е}цу і два л'ўди берўт цéбрич'ок у рўки і їдўт наўкругú і кадúт. Пéршиї раз̧ ідé с кад'ілницу, дрўгиї раз̧ ідé з wодóў і тогдú покрóпит кóждому ў кáд'і wод^{і}ú і тогдú крú^{е}кнут л'ўди^{е} "к'ірелéїса!".

Великдень. Ўже там тої тúжд·ін' перéд Велúкоднем, ў ч'ітвéр перéд Велúкоднем зач'інáјемо печ'ú паск·ú. Кладе^{и}мó јúїц'а, мáсла, олáву та‿ї п·іч'емó пáску. У пјúтницу по^{у}пулўдн'у ідéм до цéр'кви. В·ітпраўјúје‿си плашч'іўнúц'а (у нас си‿кáже). Ў субóту рáно зноў си‿їде до цéр'кви, о^{у}пхóдит‿си наўкрўх цéр'кви. То си ў нас го^{у}вóре, шо їдé‿си до плашч'іўнúц'і. У не^{и}д'іл'у рáно, у трéт'і годúн'і, зачинáје осонóшне ў цéр'кв·і. То їдем до цéр'кви, кóжда ж'інка мáје св·íч'ку і прихóде панотéц до цéр'кви і там трóшк·и в·ін зач'інáје ч'ітáти і в·іхóд'и ўс'і надв·íр, на о^{у}крўх цéр'кви. Кóждиї засв·íтит св·íч'ку і о^{у}пхóд'и і стáнут пéред двéр'і і тогдú їде паламáр на дзв·ілнú^{е}цу та‿ї зач'інáјут ч'ітáти "Христóс воскрéс!" Јак сказáў п·іп "Христóс воскрéс", тої зад͡звонúў у ўс'і д͡звóни і ўс'і л'ўди^{е} рáзом сп·івáјут "Христóс воскре^{и}сéніје". То це на Велúкдін'.

Потóму ідўт до цéр'кви, в·ітпраўјúје‿си слўжба, осонóшне, так јак о^{у}нó звичáїно је. Ск'íнчи^{е}‿си ўс'а в·ітпрáва ў цéркв·і, шо си‿мáје ч'ітáти і тогдú ідўт надв·íр пáску св·ітúти. Бе^{и}рўт ўс'у процéс'ју л'ўди і тогдú обúїдут раз цéр'кву і тогдú зачинáјут ітú пáску св·ітúти. Ідé п·іп с кад'ілницу і два л'ўди не^{и}сўт wóду і крóпе зар'идóм кóшиками, пáску си ‿св·ітúт.

На Спáса, у нас на Спáса тепéр н'і, у нас лиш у не^{и}д'іл'у, у субóту. П·іч'ўт за помáну колáч'ік·и, булк·ú, там франзéли ўс'іл'áк'і. П'ічўт то на субóту. Не^{и}сўт, берўт кáн'іў, берўт тарéл'іў, застéл'ут гр·іп соб·í так фáїно скáте^{и}рте^{и}ў. Попрáўјут гр'іп пéрет тим та‿ї тогдú їдут та‿ї роскладўт ту помáну. Та‿ї прихóде п·іп, заплат'ú пјéтку та‿ї в·ін утпровáдит тої гр'іп та‿ї потóму роздајўт за помáну — там се^{и}стр'í ци кум·í, тим б·íдним маї то, та‿ї то то на Спáса ў нас так си‿роздајé. То бўло колú^{е}с на Спáса, а тепер на субóту то зробú^{е}ли ўже.

Храм церкви. Ўwосени́ храм, на Дми́тр'а, на два́ц'ц'іт' і ше́стого октóмбра храм ма́јемо. Вже там дв·і нед'і́ли до хра́му зач'ина́јемо ми масти́ᵉти, ми́ᵉти, ўс'о полока́ти, бо то храм прихóде. Пе́рет хра́мом п·і́чемó на храм, р'і́жем зо дв·і гу́ск·і-трᵉ, ка́ч'к·и́ там зо дв·і, ку́ри, ро́бимо студеᵘне́ц, ро́бем п·і́че́н'і, бо храмов·і́ ма́јут прийти́ до нас. Прихóд'и храмов·і́, там зо шти́ᵉри-пе̂т' пар храмови́ᵉх, иду́т до ха́ти, с'ідајемо. Кладу́т студеᵘне́ц, кладу́т маї галуш'к·и́, зу́пу, п·і́че́н'у — ўс'о, шо ји́сти.

Та⌣ї в·і́дбува́је⌣си храм. Гор'і́ўк·и дóста, би фиᵉст си⌣напи́ᵉли та⌣ї тогди́ си⌣в·і́дбува́је храм до ве́чера. Ўве́ч'ір їдут маї на бал', маї на да́нец. Прихóд'и ўве́ч'ір ш'ш'е раз. С'ідáјут знóў кóло столá, зноў даје⌣си ји́сти јім та⌣ї побу́дут до јикóјі дес'и́тоји годи́ни та їдут доᵘдóму. На дру́гиї ден' прихóд'и зноў с'удá храм. Два⌣нни храм. Прийдут дру́гоји дни́ни — зноў та́кже і́сти, пи́ᵉти. Сеᵘд'и́ до ве́чера та⌣ї уже́ тогди́ ўве́ч'ір заберајут⌣си та їдут дóᵘму. Ўже по хра́му.

(Малиновський Фрозина, 54 роки)

* * *

Село БАЛКІВЦІ

[Касета № 12 В]
Записано 20 березня 1963 року

Петрашу́к С'ілв·іja, комý́на Биклиу́ць, реджіу́н'а Сучáва [учениця 6-ої кляси].

Казка про царя і царицю. Буў цар' та‿ї царúц'а. Мáли одну́ дон'ку́. Та ж'íнка мáла мáти одну́ дон'ку́, Та‿ї колú у°нá мáла ўми°рáти та‿ї казáла, кáже, би та д'íўч'íнка бу́ла такá, шобú мáла гу́би червóн'і, личкó б·íл'і і сúв·і óч'і. Колú у°нá ўмéрла і та дитúна, jак си‿ўродúла, вонá такá бу́ла. Óч'і мáла сúв·і, личкó б·íл'і і гу́би червóн'і. Та‿ї цар' озмúў дру́гу ж'íнку і та ж'íнка мáла дв·і донц'і. Колú дру́гиї цар' маў сúна та‿ї тóї син хот'íў робúти прáзнік. Колú в·ін зробúў прáзнік та‿ї скликáў ус'íх на тої прáзнік. Та jак приїшлú на тої прáзнік та‿ї цар' і царúц'а п·ішлú до м·íста купувáти тим двом д'íў-ч'úтам на сукен'к·и́, ўс'о ўбран'и́°. Та‿ї вонú jак приїшлú та‿ї тáто jíjí кáже, тíї ж'íнц'і:

— Чо°мý, кáже, не кýпи°мо і свójі, т'і дру́г'і? А кáже тотá, шо, трéба ш'ш'е ї тим, кáже? А тої тáто jíjí кáже:

— Ja кýпjу хот' три гор'íшк·и. Та‿ї купúў jі три гор'íшк·и.

Та‿ї тої цар' с‿царúц'оў п·ішлú на прáзнік. Та jак п·ішлú на прáзнік, а та д'íўч'íнка дýже бýла смутнá та‿ї розби°ла хот' т'і три гор'íшк·и. Та‿ї п·ішлá, розбúла одéн гор'íшок, а тої je черевúк·и і сукéнка — ўс'о ўбран'и́. Розбúла дру́гиї гор'íшок, а то je кóн'і, а розбúла трéті, то‿ї je ўже і брúч'ка. А у°нá кáже:

— Ja п·іїду тудá ўсе. З'ібрáла‿си вонá та‿ї п·ішлá і вонá на тої прáзнік. Та jак приїшлá на тої прáзнік, а тої цар'íў дру́гиї син та‿ї jак уздр'íў jíjí та‿ї озмúў jі за рýку та‿ї с'íў за ст·íў та‿ї кáже:

— Бýдем гул'áти. Тепéр вонú jак гул'áли, а вонá кáже:

— Ja хóч'у п·ітú надв·íр.

Уже́ ма́ло як к'інчи́е‿си той пра́знік, та‿й п·ішла́ вона́ надв·ір та‿й с'іла на бр'ічку та‿й ут'ікла́. Роз'ібра́ла‿си до́ма та‿й п·ішла́ наза́т на п·іч. Скла́ла ўс'о ў гор'ішк·и та‿й п·ішла́ на п·іч. А тот·і як прийшли́ доудо́му та‿й ка́жут:

— За́раз же, ка́жут, така́ фа́їна д'і́ўка бу́ла, а на́ш'і неи хот'і́ў л'уби́ти. А уона́ соб·і́ так сиди́т на печ'і́, поми́ела‿си по́пелом та‿й сиди́т за го́рном. Коли́ вона́, прийшли́ jiйí та́то та‿й ка́же:

— Joй, jака́ фа́їна бу́ла д'і́ўка, лиш на́ш'і неи хот'і́ў л'уби́ти. А той, дру́гого цар'а́ син, зноў ро́бит дру́гиї рас пра́знік. Хо́че ви́д'іти, аби́ в·ін ўже їмиў тоуту́ д'і́ўч'іину. Та зроби́ў в·ін пра́знік, а той ца́р' с царйц'оў та‿й іде́ зноў туда́ купува́шти з м·іста тим дво́м д'іўч'е́там на сукен'ки́ — ўс'о у́бран'а ново́го, дру́того. Та‿й jак п·ішли́ вони́ купува́ти, а той ка́же:

— Н'іч'о́ неи купу́їмо, ка́же, ўже т'і д'і́ўч'ин'і, ма́jет хот' богда́ї три гор'і́шки. Та‿й jак изно́ў дру́гиї рас прийшли́ на той пра́знік та‿й ка́же:

— Ja ўже тепе́р купи́ў фа́їне ўбран'и́, ка́же, та п·і́їду, ка́же, ўже аж тепе́р, ка́же, мо́же мо́jі т'і дв·і д'і́ўчин'і пол'у́бит. І прийшли́ вони́, с'і́ли, а той н'іко́го не бере́. А та д'і́ўчина зноў си‿з'ібра́ла, с'і́ла на бри́чку, п·ішла́. А той, цар'і́ў сиен, озми́ў jі за ру́ку, гул'а́ў та‿й пото́му зноў п·ішо́ў та‿й гул'а́ў. А уона́ каже:

— Ja хо́чу їти на дв·ір. Та jак пусти́ў jі, а уона́ зноў с'і́ла на бри́чку та‿й п·ішла́ доудо́му. Та jак прийшла́, закла́ла то ўс'о ў гор'і́шки та‿й п·ішла́ на п·іч. Ўже той, цар'і́ў син, ка́же:

— Но шо тепе́р бу́дем роби́ти? Тре́тиї рас, ка́же, му́саї уже́, посмоли́ў зеимл'у́ та‿й покла́ў солда́т'іў наўкру́х. Ка́же, оуна́ jак бу́де т'іка́ти, та ўчи́пет‿си смола́ до не́jі та‿й уже́ неи змо́же т'іка́ти.

Зроби́ў в·ін пра́знік та‿й прийшли́ вони́ на пра́знік та‿й вона́ прийшла́. В·ін jак уздр'і́ў — гул'а́ли вони́ та‿й гул'а́ли. А пото́му оуна́ ка́же:

— Ja хо́чу іти́ надв·ір. Та‿й в·ін jак пусти́ў jі, а уона́ jак б·і́гла та‿й уч'іпи́ела‿си jі смола́ до черевйка, а вона́ бо́рше роззу́ла той черевйк та‿й сама́ ўт'ікла́, а черевйк си‿лиешйў.

П·ішла́ о^{у}на́ на п·іч, т′і зноў приїшли́ до ха́ти, до^{у}до́му. А тої син ка́же:

— Та́ту, ўже тепе́р за тим череви́ком бу́дем шука́ти то́јі д′і́ўки. Та‿ї шука́ў в·ін ц'іли́м село́м. Приїшо́ў уже́ до то́јі ха́ти. Та јак приїшо́ў до то́јі ха́ти, ка́же а та дру́га де д′і́ўчина, ка́же, ви ма́ли-сте три до́чці. Та‿ї м·і́р'і в·ін до цих двох — н·і пр'іхо́де череви́к. Ка́же, здоїм·і́т і то^{у}ту́ с пе́ч'и. А у^{о}на́ не^{и} хот′і́ла, то́јі до́чки ма́ма, не^{и} хот′і́ла здоїма́ти јіјі с пе́ч'и. А тої так'і п·ішо́ў та‿ї јі озми́ў с пе́чи та‿ї озми́ў јіјі́ череви́ка та‿ї покла́ў до ноги́, а то јіјі́ череви́к. Тепе́р ка́же в·ін:

— Ти тепе́р је мо́ја дон′ка́, ч'о ти не хот′і́ла‿си припов·і́сти? мо́ја ж'і́нка, ка́же, ч'о ти не хот′і́ла‿си припов·і́сти? А у^{о}на́ ка́же:

— Бо ја боја́ла‿си, шо мо́ја ма́ти бу́де мене́ би́ти. А в·ін ка́же:

— Тепе́р ти је мо́ја ж'і́нка. Та‿ї вони́ жи́^{е}ли.

Шкільний день однієї учениці. Ја ра́но ўстају́, ўми^{е}ва́ју‿с'а, збира́ју‿с'а, кладу́ книшк·и́ у д͡ж'а́нту і іду́ до шко́ли. Прихо́д′у до шко́ли, ўчу́‿с'а і прихо́д′у ш‿шко́ли та‿ї іду́ до^{у}до́му, вар'у́ јі́сти, јак ма́ми нема́ до́ма, та‿ї јім та‿ї пото́му шчос ро́бју шче‿ї до́ма. Та‿ї наве́ч'ір л′іга́ју спа́ти.

(Петрашук Філя, 13 років)

* * *

Ја је у́чен′ Гарасин′у́к Васи́л′, з Ба́лк'іўс'којі шко́ли, ма́ју трина́ц'ц'ак' ро́к'іў, с Суч'и́ўскојі област′і, рајо́нул Радове́ц.

Казка про цигана і попа. Буў рас п·іп і ци́ган. Наре́шті ўже попо́ви, ци́ганови н′іч'о́ си не^{и} ве^{и}ло́. Ка́же цига́нка ци́ганови "іди́ до це́ркви, то^{у}б·і́ бу́де ч'о си‿вести́". П^{у}шо́ў ци́ган до це́ркви, а п·іп чита́је там шос, чита́је та‿ї наре́шт′і ка́же ка́зан′и. "Приход′і́т до це́ркви, бу́де вам ўс'о си‿вести́, бо из бу́ка мо́жно уби́ти за́їц'а". А тої п·іп буў пол′ува́рник, маў рушни́ц'у.

Приїшо́ў ци́ган до^{у}до́му, ка́же "цига́нко, шиї м·ін'і ру́ґзак, бо ја їду вит полу́дн'а на пол'ува́н'і, ка́же, ја чека́ју на попа́, коли́ п·іп іде́. Цига́нка шши́ла ру́ґзак, ди́вит‿си п·іп іде́. В·ін п·ішо́ў с попо́м ра́зом, а п·іп іде́ ў по́л'і і уздр'і́ў за́їц'а та‿ї прис'і́ў та‿ї уже́ стр'іл'и́је. Даў о^{у}дну́ ку́л'у, а не^{и} тра́пиў, да́ў дру́гу та‿ї уже́ за́їц'а тра́фиў. За́јіц' хот'і́ў уже́ па́дати, здиха́ти. А ци́^{е}ган уз'и́ў у са́п·ілоц'і та‿ї ка́же "п·іў-ў-ў". А ци́ган з-за́ду б·іж'и́т та‿ї ка́же:

— Мої ци́гане, в·ідда́ї м·ін'і за́їц'а наза́т, ка́же, бо то ја ўбиў, ка́же:

— Пано́чче, та јак, ви да́ли два шу́ти, а ја тре́тиї зроби́ў ті́ко пуф та‿ї уби́ў заїц'а, ка́же:

— Н'іч'о́, ци́гане, при́їдем додо́му, ми си‿погоди^{е}мо́.

Приїшли́ до^{у}до́му, попад'а́ зроби́ла фр'іпту́ру та‿ї ка́же, хто бу́де маї фа́їниї, хто ўтне, то то́го бу́дет за́јіц'. Пол'іга́ли у^{о}ни́ спа́ти, але́ ци́ган ду́маје лиш про за́їц'а, а п·іп заспа́ў, на́в·іт' н'іч'о́ не^{и} ду́маје соб·і́. Але́ п·іп до́бре заспа́ў, попад'а́, а ци́ган ўстаў, за́їц'а з-зіў.

Коли́ п·іп устаје́ ра́но та‿ї бу́дит ци́гана.

— Мої, ци́гане, шо ти сниў? Ја шос сниў.

— Але́ шо ви, пано́чче, сни́ли?

— І-і-ї, ка́же, шо ја, ци́гане, сниў, шо дес з не́ба си‿спусти́ла драби́на, а анге́ли с трупка́ми, ја їшоў, ка́же, до не́ба та‿ї л'іс, та‿ї л'іс, ка́же, а ти, ци́гане, шо-с сниў?

— І-і-ї, пано́чче, та‿ї ја таке́ саме́ сниў, шо ви дес л'і́зли та‿ї л'і́зли, та‿ї ја чека́ў на вас та‿ї чека́ў, а вас не^{и} бу́ло, а ја мн'а́со з-з'іў.

Казка про одного чоловіка і корову. Бу́ў оде́н чолов·і́к і маў де́с'итеро д'іти́ї і ж'і́нка. Але́ о^{у}ни́ ма́ли одну́ коро́ву, ду́же бу́ли б·і́дн'і, не ма́ли шо јі́сти. Але́ чолов·і́к раз іде́ продава́ти коро́ву. Та їде сі ї прода́ў коро́ву, їде наза́т, ди́вит‿си, а одно́го зло́д'іја в·і́ш'ијут. А в·ін каже:

— Бо́ж'іч'ку, ка́же, ја бих да́ў ц'і гро́ш'і, лиш аби́ це́го зло́д'іја пусти́ли. А т'і л'у́ди, шо јего́ в·і́ш'или, уч'у́ли та‿ї

зло́д'іја му да́ли, а гро́ш'і в·ідобра́ли. Приїшо́ў чолов·і́к до^{у}до́му, зло́д'ії таки́ї смутни́ї, а ж'і́нка пита́је‿си, шо ти, чолов·і́че, таки́ї ду́же смутни́ї.

— А-а-а, шо тоб·і́ тре́ба ш'ш'е зна́ти?

Але́, наре́шт'і, у одно́ји не^{и}д'і́л'і, шо тої зло́д'ії коло́ в·ікна́, та‿ї ка́же ц'і ж'і́нц'і. Ка́же:

— Ма́мо, ви би м·ін'і́ не звари́ли пирог'і́ў? Ка́же, н'е, ка́же:

— Си́нку, ја не ма́ју ш чо́го.

— Јак, ви так·и́ так'і́ б·і́дн'і? Ка́же, нема́. Но, гаї, каж'і́т м·ін'і́, ка́же, хто там сиди́т наўпере́д в·ікна́? Ка́же:

— Там сиди́т мо́ји сестри дон'ка́, ка́же, бога́чка фист. А в·ін п·ішо́ў уве́ч'ір та‿ї уз'и́ў та‿ї закра́ў ус'о: бри́нд͡з'і, мук·и́ та‿ї приїшо́ў до^{у}до́му, прин'і́с. У^{о}на́ на́в·іт' і н·і^{и}ч'о́ не зна́ла.

Дру́гоји дни́ни він ка́же:

— Ма́мо, звар'і́т м·ін'і́ пирог'і́ў. А у^{о}на́ ка́же, та си́нку, та ја тоб·і́ каза́ла і ўче́ра, шо нема́ ш‿чо́го. Ка́же:

— Ід'і́т у вели́ку ха́ту та мо́же на́їдете. У^{о}на́ п·ішла́, наїшла́ бри́нд͡зу, ка́же:

— Ох, тепе́р ми ўже ма́јемо. Ка́же, коли́ мук·и́ нема́.

— Ід'і́т ш'ш'е тро́хи та‿ї на́їде^{и}те. П·ішла́ у^{о}на́, наїшла́ муку́. Зроби́ла пирог'і́ў та‿ї јід'а́т д'і́ти, но́с'и по доро́з'і, а та бога́ч'ка ка́же:

— Мої, ва́ре в·і́тки у^{о}на́ ма́јут ті́л'ко пирог'і́ў, јак у^{о}ни́ н'іко́ли ш'ш'е не ма́ли зро́ду к'і́л·ко, ка́же:

— Ану́ бу́дем сокоти́ти. О^{у}на́ ма́ла ста́ру ба́бу там бога́ч'ка. А ўтак покла́ла ба́бу ў скри́н'у та‿ї в·іднéсла до то́го зло́д'ја до^{у}до́му, аби́ переноч'ува́ла скри́н'а у хоро́мах, а ба́ба бу́ла ў скри́ни. А зло́д'і не^{и} ви́^{е}д'іў, коли́ у^{о}ни́ прине́сли ту скри́н'у. Але́ наколи́ зло́д'і приїшо́ў с'уда́ скраў ве́ч'ір, а то ў хоро́мах је скри́н'а, а в·ін уз'а́ў та‿ї роствори́ў, а ба́ба до не́го г-е-е-е, а в·ін ба́бу ў чоло́ та‿ї пук та‿ї уби́ў ба́бу.

Нара́но прихо́де та бога́ч'ка бра́ти скри́н'у та‿ї прихо́де та ўз'а́ла скри́н'у, але́ у^{о}на́ не зна́ла, шо шо ба́ба ўби́^{е}та.

Наколи́ прихо́де до^{у}до́му та‿ї роз'ікрива́је — ба́ба ўби́^{е}та. Та‿ї приб·іга́је газа́д до то́го зло́д'іја та‿ї ка́же:

— Ход'іт, бо ма́ма моја́ ўме́рла. Приїшли́ о^{у}ни́, "мої, ка́же, хто ва́ре ўбиў"? Но, ка́же, не зна́ти, хто ўбиў. Та‿ї п·ішли́ у^{о}ни́ за попо́м, аби́ п·іп похова́ў. Приїшли́ до попа́, а п·іп ка́же:

— Но, шо ви мен'і дајéте, то́му богаче́ви? Ка́же, ја хо́ч'у дв·і коро́ви, ка́же, і в·іс'ім ове́ц. Наколи́, ка́же, ви м·ін'і дасте́, ја јі похова́ју, шо у^{о}на́ не^{и} ўста́не. В·ін да́ў це та‿ї п·іп уз'и́ў, похова́ў јі. Наре́шт'і тої зло́д'і ви́д'іў, де у^{о}ни́ похова́ли. Уз'и́ў јі на пле́ч'і ўве́ч'ір та‿ї прин'іс до кумо́ри, уси́паў јі муку́, покла́ў јі на м·іх, а муку́ потруси́ў до ја́ми. Наре́шт'і ж'інка ўста́ла ра́но (та бога́ч'ка ўста́је) та‿ї прибіга́је до ха́ти, ка́же:

—Чолов·іче, гриїшла́ ма́ма мо́ја та‿ї закра́ла ўс'у муку́. Мої, ка́же, шо роби́ти?

П·ішли́ у^{о}ни́, уздр'іли та‿ї п·ішли́ до попа́ ш'ш'е раз̧. Ка́же:

— Мої, пано́чче, шо ти похова́ў, шо ба́ба приїшла наза́д̧? Но, ка́же,

— Ја ш'ш'е рас вам похова́ју, але́ да́їте ш'ш'е в·іс'ім ове́ц, дв·і коро́в·і. І у^{о}ни́ да́ли ш'ш'е раз̧. В·ін уз'а́ў, покла́ў пли́ту ўже зве́рха на гр'іб. Зло́д'і ўсе ви́д'іў і приїшо́ў і ўсе роскопа́ў, покла́ў ба́бу у ґра́жд'і, ў ку́ч'у на свин'у́ і сви́н'і ўс'і пор'ізаў, закра́ў, а‿ї ба́бу з ноже́м покла́ў на свин'у́, шо ба́ба заби́ла свин'у́ јеж. Така́ обмаш'ш'е́на в·ід крови́, ру́ки. Нара́нк'і ж'інка прино́се свин'а́м јісти ра́но. Ка́же:

— Мої, чолов·іче, ка́же, диви́си, ба́ба приїшла́ та‿ї зар'ізала сви́н'і, ка́же, та‿ї закра́ла ўс'і сви́н'і. Но, їду ш'ш'е раз до попа́. Ка́же п·іп уже́:

— Мої, ка́же, ја ўже вам јак похова́ју, ўже н'іко́ли не^{и} ўста́не. Але́ ка́же п·іп, ш'ш'е да́їте м·ін'і, ка́же ш'ш'е в·іс'м ове́ц, дв·і коро́в·і. У^{о}ни́ да́ли ш'ш'е. Ўже си‿зни́шчили гет, н'ічо́ не^{и} ма́јут. Похова́ў п·іп, наре́шт'і, ўже ба́бу зло́д'і не прино́се, але́ п·ішо́ў до попа́ та‿ї прого́не ўс'о корови́ по ц'ім, ш'ш'е‿ї прино́се ш'ш'е рас і ба́бу та‿ї кладе́ з була́воў на

бра́м·і, шо ба́ба пригна́ла в·ід попа́ ўс'і коро́ви. Ж'і́нка ра́но ўстаје́, ди́вит‿си:

— Мо-о-ї, ка́же, мої чолов·і́че, коро́ви ўс'і приїшли́, пригна́ла ба́ба в·іт попа́, ка́же, сара́ка ба́ба, ка́же, за мноў ду́же бану́је. Ш'ш'е рас, ка́же, п·ішли́ до попа́. Ка́же п·іп:

— Но ја ўже коро́ви не хо́ч'у, хо́ч'у два́сто ле́ју. Јак за оце́ ја похова́ју уже́ до́бре, шо н'іко́ли вам не ўста́не. Похова́ў в·ін до́бре ўже так, пли́ᵉту покла́ў зве́р'ха і ўже б·і́лше ба́ба не прихди́ла, ма́ли супок'ії без ба́би.

(Гарасинюк Василь, 13 років)

* * *

Ја назива́ју‿си Ме́лник Вас·і́ле с‿сᵘла́ Ба́лк'івц'і Суч'а́ўскоjі област'і Рад'іве́цкого рајо́ну.

Пригоди одного хлопця. Одно́го ра́зу ја захот'і́ў ја́блоᵘк, та так'і́ присти́гл'і. Ја заду́маў‿си і п·ішо́ў до попа́. Коли́ ја приїшо́ў до попа́, та‿ї фа́їн'і ја́блука. Ја п·ішо́ў, накра́ў ја́блок, п·іп в·і́шоў, зач'и́ў крич'и́ти, а ја скапа́ў. Коли́ ја прихо́д'у доᵘдо́му, сид'і́ў ја тро́ха до́ма, прихо́де п·іп та‿ї ка́же, шо ја буў у попа́ ў ја́блуках. А ма́ма меᵘне́ ло́вит і бје, а ја тогди́ в·ірива́ју‿си в·ід ма́ми і т'іка́ју гет у по́ле. Коли́ ја п·ігна́ў у по́ле, напа́сла‿си ко́рова. Коли́ приго́н'у додо́му, заго́н'у до ґра́жди, ма́ма зноў мене́ ло́вит і би́ти. Ја то лиша́ју і їду зноў по ја́блука. Коли́ ја прихо́д'у по ја́блука зноў до попа́, а п·іп сиди́т у ха́т'і с попад'о́ў, а ја зноў ја́блок набра́ў і зноў скапа́ў додо́му. Коли́ п·іп прихо́де додо́му до нас та‿ї ка́же, шо ја буў зноў у ја́блуках. А ја ка́жу ма́м·і, ја неᵘ буў, мамо́, мо́жеᵘте пита́ти тих хло́пц'іў, шо бу́ли на доро́з·і. Ма́ма іду́т, пита́јут‿си тих хло́пц·іў, шо бу́ли на доро́з·і. Т'і хло́пц·і ка́жут, шо неᵘ буў. І п·іп ўсе ўодно́ ка́же, шо ја буў у ја́блуках.

Тогди́ прихо́дит та́то, ло́вит мене́, бје н'а. Ја зноў т'іка́ју у сеᵘло́. Коли́ ја ўт'ік у сеᵘло́, ја си‿схова́ў ў одну́ куру́д͡зи. Сид'і́ў ја там, сид'і́ў і так наве́ч'ір, коли́ ўже си‿стемн'і́је, ја їду до т'і́тки і там л'а́га́ју спа́ти. Коли́ ја ўже там переспа́ў н'іч,

прихо́д'у ja наза́д додо́му, а та́то пита́je, ци ja буў у já6луках. Jак ja буў уже́ заст·ікл'ин'íў, ка́жу, шо ja не[и] буў у já6лука́х.

І так зноў ка́же та́то, бери́, гони́ коро́ву ў по́ле, би-с при[е]гна́ў аж наве́ч'ір. Ja беру́, го́н'у коро́ву ў по́ле і пригó́н'у аж наве́ч'ір. В·итта́к коли́ ja пригна́ў коро́ву аж на ве́ч'ір додо́му, та́то ка́же, шоби́ ja п·ішо́ў та́тови принести дз'іга́риў. Ja п·ішо́ў та́тови прин'íс дз'іга́ри.

І збира́јут_си хло́пц·і, кли́чут на ме́не, шоби́ ми зноў ішли́ ў já6лука. Коли́ хло́пц·і ме[и]не́ в·íкликали, ми п·ішли́ зноў у já6лука ўсе до попа́. П·ішли́ ўже по грушк·и́. Коли́ п·іп в·іхо́де за на́ми с псом, кри́ки за на́ми і це ме[и]не́ не[и] п·ізна́ў. Коли́ ми прихо́дим до[у]до́му, ja прин'íс ма́м·і грушо́к. Ма́ма ду́же ут'íшила_си; ja сказа́ў ма́м·і, шо п·іп ме[е]не́ не[и] ви́д'іў. Ма́ма сказа́ла: "ду́же до́бре, шо те[и]бе́ п·іп не[и] ви́д'іў".

В·іт полу́дн'а раз п·ішо́ў до мо́го ву́ка, а там буў м·ій брат Штефа́н. Ja пита́ју_си jего́, ци в·ін не[и] го́не ў по́ле. В·ін ка́же: "го́н'у, але́ в·іт полу́дн'а". Ка́жу: "ja і́ду за коро́ву додо́му, а ти чека́й на ме́не; ja прижену́ коро́ву, тогди́ поже[и]не́ш. Ja п·ішо́ў до[у]до́му і пригна́ў коро́ву; в·ін че[и]ка́ў на ме́не, ми п·ігна́ли зара́з. Коли́ ми там тро́хи по селу́ гра́јемо, мухари́ц'і пори́јем, ми ви́же[и]мо одно́го ра́зу таки́й фист угó́н'. Ми ду́же пла́чем, шо сис' угó́н', така́ за́р'а вели́ка. В·ін ка́же: "Васи́л'у, ти м·ін'і паси́ коро́ву, а ja і́ду ў се[и]ло́, бу́ду ви́д'іти, ў ко́го то таки́й угон'". Коли́ ja зача́ў па́сти jімý коро́ву, в·ін п·ішо́ў там і кли́че, шо то ў се[и]л'і ду́же вели́кий угó́н'.

А то і́де одна́ ж'íнка з одно́го горба́, а ja пита́ју_си, "шо то, у ко́го то је угó́н'". А у[о]на́ ка́же: "то ў твóјі ба́би. Коли́ ja там одно́му хло́пцеви ка́жу: "ти паси́ коро́ви, а ja і́ду, тра бу́ду ви́д'іти, ў ко́го то је угó́н'". Коли́ ja прии́шóу туда́, а то ... у ў́ка, то таки́й сис' угó́н', л'у́ди кри́чут. Прии́шли́ марш'іни́ з Рад'іўц'íў гаси́ти угó́н'. Ja скапа́ў наза́т туда́; зара́н' і зноў сид'íў там, і зноў си_бóју сид'íти ў по́ле[и], бо таки́й вели́кий угó́н' у се[и]л'і. Ja ду́же си_бóју сид'íти.

Коли́ ja прихо́д'у туда́ до них, то громади́ je маршин'і́ў, л'уди́ї. І пита́ют_си л'у́ди, де коро́ва мо́го у́їка? А ja ка́жу: —

— Коро́ва ў по́ле. Та_ї тої брат ме[и]не́ пита́је:

— Чо[у]му́ ти не пригна́ў коро́ву?

Ja, ка́жу, ти ви́[е]диш, тут je ду́же бага́то л'уди́ї, ja не[и] м'іґ пригна́ти коро́ву суда́, не[и] ма́ли куда́. В'ін ка́же:

— Іди́, коро́ву м'ін'і́ прижени́ і в'ін зач'и́ў ду́же пла́кати. Коли́ ja jім пригна́ў коро́ву, загна́ли у[о]ни́ до одно́го чолов'іка до ґра́жди. Ja п'ігна́ў сво́ји коро́ви до[у]до́му. Коли́ ja прихо́д'у до ни́х, то ўс'о: куру́дзи погор'і́ли, пшени́ц'а погор'і́ла, а ха́та згор'і́ла, а т'і не[и] чу́ли, си не[и] лиши́ло. В'ін ота́к пла́че. Ву́їко у Букуре́штах і у[о]ни́ в'ітта́к, коли́ дру́гоји дни́ни, приї́шла́ одна́ маши́на с Суч'а́ви і в'ізітува́ли, jак то погор'і́ло.

(Мельник Василь, 14 років)

* * *

Ja назива́ју_си Лук'іја́н Васи́л', ма́ју чотирна́ц'ц'ак' ро́к'іў, учен' у вос'мир'і́чн'ій шко́л'і с се[и]ла́ Ба́лк'іўц'іў Сучаўс'који о́бласт'і.

Розповідь про одного чоловіка і трьох хлопців. Т'і дво́је, назива́ўс'а оди́н Васи́л', а дру́гиї Ґ'еорґе, тре́тиї назива́ў_с'и Йва́нко. Іава́нко це́лиї час сид'і́ў б'і́рше на п'іч'и́. І одно́го ра́зу, коли́ jіх ба́т'ко з ма́тер'у поме́р, вони́ п'ішли́ шука́ти, п'ішли́ ў на́їми[е]. А́ле п'ішо́ў пе́ршиї до одно́го попа́ і наїми́ў_с'а ў н'о́го. П'іп каза́ў, шо jак ззло́стит_с'а ста́ршиї бра́т Васи́л' на н'о́го, то в'ін ма́је зде́рти jомý шк'і́ру с плеч'и́ї, а jак ззло́стит_си п'іп на н'о́го, то в'ін ма́је попо́ви зде́рти шк'і́ру с плеч'и́ї. А́ле в'ін уже́ почаў служи́ти. П'ігна́ў в'ін худо́бу па́сти ў л'іс. А́ле пасе́ в'ін худо́бу, ди́вит_си, а п'іп не прино́се jомý об'і́д.

Коли́ п'іп уже́ прихо́де надве́ч'ір, в'ін ду́же ззло́стиў_с'а на попа́. І тод'і́ п'іп поба́чиў, шо в'ін ззло́стиў_с'а на н'о́го, здер jомý шк'і́ру с плеч'и́ї і пусти́ў jого́ додо́му. Поба́чиў цеї брат ста́ршиї, шо то зле служи́ти, так і п'ішо́ў по св'і́ту. При-

хо́де сере́дн'і бра́т до то́го ж само́го попа́ і теж наїма́јет‿ц'а. Теж п·іп јему́ здер шк'і́ру с плеᵘч'и́ї.

Приїшо́ў р'ê̂д до ме́ншого бра́та. Прихо́де в·ін теж до то́го попа́. Але́ тої п·іп наїми́ў сі і сказа́ў і јему́ т'і слова́, шо каза́ў пе́ршим јего́ бра́т'ам. І теж в·ін нан'а́ў‿си. Посила́је п·іп пе́ршоjі дни́ни јего́, шоб в·ін так зли́ў‿си. Приго́не Йва́нко гу́си на толо́ку і пасе́. Коли́ п·іп маў прине́сти јему́ об·і́т та це Іва́нко ди́вит‿си, а попа́ ш'ш'е неᵘма́ з об·і́дом. В·ін уз'аў та‿ї поби́ў гу́си і оᵘдну́ з'з'іў, так јак вона́ бу́ла. Коли́ прихо́де п·іп, ба́чит, шо гу́си поби́т'і, ка́же:

— Шо ти, Іва́нку, зроби́ў?"

— Це гу́си лиш сма́чно пасу́т‿си, ка́же. Вони́ то ба́чут, шо теᵘпе́р ви над·іїшли́, і іду́т і вони́ пустува́ли. А́ле ба́чит п·іп, шо Іва́нко теж їму шко́ду зроби́ў і посила́је дру́гоjі дни́ни па́сти јего́ баран'і́ў. Го́не Іва́нко барни́ теж на ту толо́ку. Ба́чит, зноў неᵘма́ попа́ з об·і́дом. В·ін бере́ та‿ї тогди́ т·і́ барани́ поби́ў. Поби́ў барани́ і одно́го зар'і́заў і з'з'іў. І тогди́ п·іп надхо́дит і ба́чит, шо вели́ку шко́ду зроби́ў јему́ Іва́нко. Бере́ в·ін тод'і́ і ка́же Іва́нкови, шоби́ Іва́нко браў воли́ і їшоў ора́ти ў по́ле. Бере́ Іва́нко два воли́, запр'іга́је ї бере́ плух і іде́ ора́ти ў по́ле. Прихо́де в·ін ў по́ле, оре́, а п·іп ш'ш'е јему́ jі́сти не прино́се. Бере́ в·ін тогди́, одно́го вола́ ўбива́је, з'з'іў, запиᵉха́је ф'іст то́му дру́гому ў рот та‿ї оре́ да́л'і тим сами́м. А тої в·іў ўже наму́ч'іў‿си, ўпр'іў. Коли́ ди́вит‿си Іва́нко, а їде п·іп уже́, неᵘсе́ јему́ jі́сти. П·іп прихо́дит та‿ї ка́же:

— Іва́нку, шо це ти зроби́ў, ка́же?

— Див·і́цци, ка́же, ва́ше благоро́д'і, воли́ бу́ли голо́дн'і, з'з'іў оди́н дру́гого. Уздр'і́ў п·іп, шо б·іда́, приїшо́ў з Іва́нком додо́му і леᵘши́ў Іва́нка ў одн'і́ ха́т'і спа́ти само́го. А там вихо́дит до дру́гого та‿ї ра́дит‿си с попад'о́ў, шо роби́ти јему́ с цим Іва́нком, јак би јего́ збу́ти‿си. Але́ ка́жут, прихо́де ве́ч'ір, ка́жут їму:

Іва́нку, ти їди л'іга́ї спа́ти, ка́же, до стодо́ли і бу́деш пази́ти, би н'іхто неᵘ приїшо́ў та‿ї би неᵘ п·ірва́ў дошки́ та‿ї би неᵘ позабеᵘра́ў в·ід нас ус'о с'і́но. ...

Ка́же в·ін:

—Ну, Іва́нку, як ти мене́ зра́диў, і тод'і ка́же, но росхо́дим‿си ми ўс'і. Стра́тиў ја сво́је ма'но́ і стра́тиў сво́је ўсе бога́цтво. Поросходи́ли‿си. ...

(Лукіян Василь, 14 років)

* * *

Ја ма́ју чотирна́ц'ц'іт' рок'і́ў. Ја је учени́ц'а с'о́мого кла́су села́ Ба́лк'іўци Рад'івецкого рајо́ну Сучаўс'кої о́бласт'і. Ја назива́ју‿си Боднар Вале́р'ија.

Казка про діда і бабу. Ја ска́жу вам одну́ ба'і́ку про д'і́да і́ ба́бу, котр'і́ бу́ли ду́же б·і́дн'і. Буў д'і́д та‿і́ ба́ба, у°ни́ ду́же бу́ли б·і́дн'і, на́в·іт' не[и] ма́ли шо јісти. Нагада́ў‿си д'і́д, шо ў них дес за п·і́чкоў леши́ло‿си тро́хи муки́ наполови́н'і с по́рохо́м. Ка́же в·ін до ба́би:

— Ба́бо, і́ди туда́ за горн та змети́ мен'і́ то, порох'іў з мукоў та‿і́ спеч'імо́ одну́ палани́чку. П·ішла́ ба́ба, змела́, ўби́ла одно́ је'і́ко у палани́цу, п·іши́, покла́ли у°ни́ на в·ікно́ на со́нце, би пекла́‿си. Коли́ та палани́ца пекла́‿си, шос ји пришло́ ў го́лову та ка́же у°на́ "злет'у́!" Злет'і́ла з в·ікна́ та і́де доро́гу. Іде́, здиба́је ле́ва. Ка́же леў:

— Палани́чко, ја би тебе́ з'з'іў! А у°на́ ка́же:

— Ја з-за п·і́ч'ки зм·ічена́, а на со́нечку п·ічена́. Не јіў мене́ д'і́д, не јіла мене́ ба́ба і́ ти мене́ не зјіш. Іде́ да́л'і у°на́ і́де, здиба́је во́ўка. Ка́же воўк:

— Палани́чко, ја би тебе́ з'з'іў! А у°на́ ка́же:

— Ја з-за п·і́ч'ки зм·ічена́, а на со́нечку п·ічена́. Не јіў мене́ д'і́д, не јіла мене́ ба́ба і́ ти мене́ не зјіш. Іде́ да́л'і, здиба́је у°на́ лиси́цу. Ка́же лиси́ца:

— Палани́чко, ја би тебе́ з'з'іла! А у°на́ ка́же:

— Не јіў мене́ д'і́д, не јіла мене́ ба́ба і́ ти мене́ не зјіш. А лиси́чка бу́ла ду́же хи́тра. У°на ка́же:

— Ану́ ходи́ маї бли́шче, бо ja неи ч'у́ju до́бре. Ja старе́н'ка і не ч'у́ju. Прийшла́ Паланичка бли́шче. Ка́же:

— Ja би тебе́ з'з'іла! А Паланичка в·ідпов·да́je ji, ка́же:

— Ja з-за п·і́ч'ки зм·ічена́, a на со́нечку п·ічена́. Не jiў мене́ д'ід, не jі́ла мене́ ба́ба і ти мене́ не зjіш. Паланичка ка́же:

— Joї, jака́ заду́же старе́н'ка, ja н'ічо́го неи чу́ju. Ка́же:

— Прийди́ маї суда́. Прийшла́ паланичка ш'ш'е бли́шче. Уона́ ка́же:

— Паланичко, ja би тебе́ з'з'іла! А Паланичка ji в·ідпов·ідаje:

— Ja з-за п·і́ч'ки зм·ічена́, a на со́нечку п·ічена́. Не jiў мене́ д'ід, не jі́ла мене́ ба́ба і ти мене́ не зjіш.

Ка́же ji лиси́ца:

— Хо́ди маї суда, Паланичко, аж м·ін'і на jази́к., бо ja н'ічо́го неи чу́ju, ja ду́же стара́ і ja н'ічо́го неи чу́ju. Але́ лиси́ца хот'і́ла ji обдури́ти. Паланичка дурна́ бу́ла, п·і́шла́ ji на jази́ек. Ка́же, Паланичка je на jази́ку, в·ідпов·ідаje, ка́же:

— Ja з-за п·і́ч'ки зм·ічена́, a на со́нечку п·ічена́. Не jiў мене́ д'ід, не jі́ла мене́ ба́ба і ти мене́ не зjіш. А́ле лиси́чка, коли́ бу́ла Паланица на jази́ц·і, a лиси́чка ха́пнула і з'з'і́ла Паланицу.

(Боднар Валерія, 14 років)

* * *

Село ВАШКІВЦІ

[Касета № 13 А]
Записано 19 березня 1963 року.

Кост'у́к Катр'і́на Іво́нова, со́рок і шти́ᵉри ро́киᵉ.

Коноплі. Нав·іс'н'і́ коло́пн'і с'і́јемо. Пото́му дес ў ма́ја пропо́л'ујемо јіх, пото́му у аўґу́ста ми́ч'емо јіх, шу́шимо. Јак сух'і́ до́бре — моло́тимо јіх і мо́ч'ім, і шти́ᵉри-пјêк де́н' с'ід'е́ ў woґ'і́. Т'и́гнемо јіх, шу́шиᵉмо јіх. Пото́му јак сух'і́ до́бре — бје́мо, в·ітеᵘра́јемо і де́р'гајемо ї ч'і́стримо. Јак поде́р'гајемо ї ч'і́стримо — тогди́ до куж'іўки́ дохо́димо і д'і́лим кло́ч'а осо́бно, куж'іл'і́ осо́бно, а пов·і́смо осо́бно.

А по́к'ў в·і́їде соро́ч'ка, пр'іде́м, б·і́лимо јіх, па́рим, би бу́ли чи́ск'і і снује́м, і пото́му ч'ч'ем, і в·іхо́деᵘ полотно́. І зноў полотно́ бі́лим і пото́му кро́ᵃјем і ши́јем соро́ч'ку. Јак ми јіх попр'иⁱде́м, звива́јмо кло́ч'и ў клупк·и́, а куж'іл'і́ пр'іде́м і звива́јемо на мотови́ᵉло. І пов·і́смо пр'іде́м і на мотови́ᵉло. Куж'іл'і́ ро́бимо зноў до верени́ї, до кло́ч'а с куж'іл'і́ў. Теᵘпе́р з пов·і́сма пр'іде́мо. Ма́јімо гро́ш'і, нахо́де‿си б·ілени́на (бо к'и́шко б·ілени́ну наї́ти́), ку́пим та‿ї ро́биᵉмо ади́ с то́го, з б·ілини́ни, а цим ч'ч'ем. А јак б·ілени́ни не ма́јемо, то снује́м та‿ї но́сим сам·і́ сво́ји гру́б·і, јак м·іх, бо јак нема́ б·ілени́ни. Та‿ї ізно́ў јіх, теᵘпе́р, јак си‿ка́же, на мотови́ло помота́јімо і ззо́лиᵉмо.

Пото́му, јак ззо́лиᵉмо, по́пелом пересипа́јімо м·і́тк'і, то ў к'і́м је золи́ᵉти. Та‿ї јак ш'ш'і си неᵘ ўда́ст, јак неᵘ допа́риᵉм — іш'ш'е́ раз зо́лем. Пото́му бес по́пелу збива́јемо на woґ'і́, бес по́пелу зо́лиᵉм, аж пото́му зноў м·і́ток звива́јімо і адí снује́м. Јак снује́м так дв·і ни́тк'і на мотови́ᵉло, мотови́ᵉлник вји́жемо, би ми ма́ли раху́нок, к'і́лко ми ма́јемо осно́ви, а к'і́лко ткан'а́, аби́ нам в·і́шло; неᵘ наснува́ла, а тка́ти неᵘма́ ч'им. Раху́нок тре́ба би-м ма́ли. На мотови́ᵉло ро́бим мотови́лник, пото́му т·і мотови́лники роски́дајемо на снува́ўку та‿ї пото́му по дв·і ни́тк'і снује́м. Пото́му збера́јімо і да́л'і на ту во, ади́ с то́го

колач'á, шо си‿з'ібрé, та‿ї у бéрдо дајéм, та‿ї бéрдо кладéмо, рóби^{е}м хрест. То ззáду на воротúло, а бéрдо тут на напере́д'і та‿ї навивáјімо та‿ї потóму приўјúзујімо і ч'ч'ем. Јак си о^{у}нó в·íч'ч'е, к'íлко ік'íї ми мáјемо рахýнок.

Јак ми то фáїно в·íч'ч'ем, дáл'і знóва зóли^{е}м і б·íлим, і складáјемо ї тач'úјемо. І о^{у}нó сиди́^{е}т дни́^{е}ну, два‿нни́ і р'ік, і два сиди́^{е}т, коли́ котрá соб·í ґазди́н'а мáје невóл'у. Јак мáје мéнче шмáт'а, б·íл'ше ґ'іти́ї, то мóже лиш, сарáка, в·íч'ч'е јі, уши́јі, лиш по сорóц'ц'і јі в·íде, јак не^{и} мáла богáто колопи́н', по дв·і сорóч'к·и, но, јак зви́кло ўже. Ли^{е}ш потóму си‿ши́јі, ли^{е}ш потóму на хре^{и}бéт си‿кладé. То не^{и} је лéхка сорóч'ка.

Ткацький верстат (кросна). Мотáјімо, јак зач'інáјімо крóсна. Пéршиї раз дајéмо у бéрдо, бо не^{и} мож на воротúло згабýз'іти с тóго колач'á, ади́ то, дајéмо ў бéрдо. Колáч' сиди́т тут, ж'íнка ззáду однá навивáјі, а тут соб·í однá попускáјі та‿ї на воротú^{е}ло; з воротú^{е}ла кладéмо ў ни́^{е}ті^{и}, з нети́ї у бéрдо. З бéрдом з‿ус'íм — ни́ти ї бéрдо с'ід'и́. Тут у нáб·іўк·и, бéрдо пхáјемо ў нáб·іўк·и та‿ї потóму приўјúзујемо тут до дити́нк'і, до цéго сп·íдного воротú^{е}ла і тод'í ч'ч'ем і в·іхóде ч'и́ста робóта.

— А що ще мають кросна?

— Воротú^{е}ло, стéгна, нáб·іўк·и, збóїни і п·íднож'і, і бéрдо. То се п·íднож'і-ногáми^{е}. Та ја казáла, јак ми їго снујéм, дајéм дв·і ни́тк'і на мотови́^{е}ло, на це, шо мотáје нíтки, аби́ буў рахýнок. Та‿ї потóтму ті дв·і ни́тки на мотови́^{е}ло — то рóбе‿си одéн мотови́^{е}лник, јак је дв·і ни́тки на мотови́^{е}ло і си‿ўјú^{е}же знач'óк, јак зви́кло, јак јакý ни́^{е}тку ж'íнка ў хáт'і — червонéн'ку, бо б·ілéн'ку н'і, бо б·ілéн'ка оснóва. Та‿ї тогди́ в·іхóде јі р'êт, о, т·íл'ко ја мáју уткáти, т·íл·ко ја мáју оснóви, т·íл·ко ја мáју ткан'á та‿ї так ч'ч'е, јак ја вам роспов·ідáла.

Јак кладéмо ткáти, в·іми́р'ујемо крóсна ни́^{е}ткоў так і так і збјем і ўс'о. Шпаргýтк'і, јак бýло б·ілени́ни дóста, мáјем де купи́ти та‿ї бос, јак бýло бомбакóве, унó си‿стискáло, а јак клáли так'í шпаргýтки і забивáли тут і ткáли, та‿ї тогди́ о^{у}нó в·іходи́ло прáво. Јак си не клáде шпаргýтки, то о^{у}но

си‿стин'а́ло і не в·іходи́ло пра́во, а цеї̆ с колопе́н', з ле́ну — це ї̆де пра́во.

— *А що це шпарґу́тки?*

— Шпарґу́тки је так'і́, ади́ отак'і́ о́ї̆ки, то полотно́ заширо́к, јак зви́кло: і ў оᵘдина́ц'ц'іт' па́сем, і ў трина́ц'ц'іт', і де́с'ік', јаке́ оᵘно́ је. Та‿ї̆ јак оᵘно́, зна́јете, то так о је, отаке́ дереў̆це ї̆ма́је, тут і тут цви́ᵉч'ок і тут тако́ ї̆го зро́бениї̆ це на т'ім ткан'ім. А оᵘно́ трима́је ф'ікс, зна́јете, шоби́ не ск'іга́ли ц'і крајі́, бо бомба́к си‿ск'іга́ў. Но, а теᵘпе́р ма́ло маї̆ за це ч'ўти, бо теᵘпе́р уже́ бумбаку́ геї̆ неᵘма́ де купи́ᵉти.

Про вівці. За в·і́ў̆ц'і каза́ти вам? За в·і́ў̆ц'і отаке́ је. В·іў̆ца́ нав·існ'і́, ў ма́ја, стр'іжем јији́. Во́ўну па́рим в·ід ве́чера на ра́но. Ра́но во́ўну жмака́јемо, поло́ч'імо до́бре ў пото́ц'і ци на Сере́т'і — там де wода́ т·іче́, бо оᵘна́ ш'ш'е је обмаш'ч'е́на. Пото́му шу́шим. Јак суха́ до́бре — скубе́м та‿ї̆ пото́му ч'і́стрим. Пото́му ји јак поч'істри́ли, во́лос ш'ш'е рас на греб·інк·и́, во́лос к'и́гнем. Во́лос соб·і́ на шос и́нше поверта́јемо, на шшо ма́јемо там ади́ ўже рахў́нок. А ткан'и́ је до ковор'іў̆ з во́ўни, з штиму, ковóре си‿ро́бје, а оснóва до ковор'іў̆ неᵘ кладе́‿си во́ўн'инна; оснóва си‿пр'іде́ с колопе́н' тоне́н'ко, с пов·і́сма, і си јији́ удво́је склада́је і в·ідрубаје‿си — сисе́ је оснóва. Теᵘпе́р тим ткан'и́м грубо́н'ким, шо з ове́ц, пр'іде́м, б·і́ле так са́мо ро́биᵉм, јак і це ч'о́рне. Б·і́ле красимо́ на вс'іл'а́ку фа́рбу, јаку́ нам потребл'а́је‿си до то́го узо́ру. Тото́ са́мо, јак ми бере́м‿си ро́бити, тре́ба уз'і́р зна́ти. Та‿ї̆ пото́му ми бере́м ч'о́рноје, по́ле ч'о́рне, у т·і уᵒзо́риᵉ си‿в·ібера́јут ко́жде ўс'іл'а́ким, јаки́ї̆ іде́ листо́к, зеᵘле́не, де тот знак си‿ро́бе. Та‿ї̆ то са́мо так, јак і с колопн'а́ми, р'ёд вјиза́ти, кла́сти до кросе́н. А сам·і́ так'і́ кро́сна, лиш ширші́ је. І так си‿ро́бје ковóри.

Употребл'а́ју на м·ішки́ оце́, бо це мо́цне, та‿ї̆ на вере́н'у ткан'и́. Та ја вам каза́ла с то́го, с куж'іл'ў̆ оснóва, а це ткан'и́. А с то́го, шо си‿леш'и́је в·ід дерґ'і́ўки, тото́ је на ковóри пов·і́смо. Пов·і́смо је на ковóри, пр'иде́‿си јего́ тоне́н'ко, друґа́је‿си і си‿краси́т у ґа́лус'і і то је до ковор'іў̆ оснóва.

Пов·іс'мо — то је то́нч'е, а до кло́ч'а це́го је осно́ва с куж'іл'і́ў. Јак си‿да̂́р'гаjі, лиша́је‿си то та‿ї іш'ш'е́ рас си‿кладе́ на гриб·інки́ та‿ї си‿ск'іга́је. Пото́му, аш кло́ч'и тре́та со́рта, л·іш'и́је‿си кло́ч'і. Та‿ї оце́ је кло́ч'і, а теᵘпе́р то, шо си з гр'іб·іно́к ск'іга́је — то је осно́ва до кло́ч'а, а пов·і́смо је ткан'и́ до полотна́ і осно́ва до полотна́, осно́ва до ково́р'іў — це с пов·і́сма.

Як варити борщ. Јеки́ї каза́ти вам за барабу́л'ку з фасул'ка́ми і барабул'ка́ми, јеки́ї ви хо́ч'ете, јеки́ї ви л'у́бите? Пе́ршиї раз наї вам ска́жу за таки́ї, јеки́ї л'у́бите.

— А який ви найбільше варите?

— А јеки́ї ја б·і́рше вар'у́? Ја б·і́рше вар'у́ з барабу́л'коᵘў і з ра̂́жом. Оце́ї у ме́не маї до́бриї. Цеї ја маї л'убл'у́. Лу́пју барабу́л'ку, кри́шу др'ібне́н'ко на борш'. Насипа́ју јі фа́їно води́ч'коᵘў. На шпа́ргат'і риᵉжо́к уже́ споло́ч'у і закри́ᵉшу фа́їно ц'ібу́л'к'і, б·і́пк'іў лиᵉст, пеᵘтру́ш'іч'к'і, мо́ркви ᵉ та‿ї ра̂́ш та‿ї то вара̂́т‿си. Пото́му оде́н кло́кот јак да́ст, ја ту барабу́л'ку в·і́полоч'у рас, і дру́гиї рас ки́ᵉну ў дру́г'і woґ'і та‿ї ки́ᵉну ту барабу́л'ку у тої рӓш там, с тоў за́криᵉшкоᵘў. Пото́му јак варе́на барабу́л'ка і тої рӓш, то т·і леґу́ме, јак то варе́но, ја соб·і́ фа́їно беру́ та‿ї квасн'у́, јік·и́ї ґуст. Маї тре́ба досоли́ᵉти — ја досо́л'у, а н'е — поквасн'у́ та‿ї то зак'іпи́ᵉт. Та јак до́бре зак'іпи́ᵉт, ја беру́ наб·і́к. Та‿ї јак ма́ју смета́нку, го́рн'и смета́ни, тро́хи запраж'іч'к'і та‿ї ото́ пом·іша́ју, та‿ї то до́бриї бо́рш'ч'ік. Таки́ї ја л'у́бј'у.

Вар'у́, лу́пју бурач'о́к та‿ї ц'ібу́л'к'і, мо́ркви ᵉ, петру́шк'і та‿ї то доку́пиᵉ ў ми́ᵉску, та‿ї тр'і́шки посо́л'у, та‿ї то потру́ с с'і́л·иᵉў, та‿ї кла́ду, би то тр'і́шки стоја́ло. А пото́му кладу́ то ў окро́пиᵉ та‿ї то ск'іпи́ᵉт, та‿ї ја зно́ў барабу́л'ки там ки́ᵉну зо триᵉ, та‿ї фа́їно зноў заквасн'у́. Тре́ба со́ли — ја досо́л'у; зноў на б·ік, заб·і́л'у та‿ї то са́ме ї таки́ї вар'у́ бо́рш'ч'ік.

Як робити голубці. — Чи ви робите голубці?

— Ја ади́, мо́жу вам да́ти јі́сти. Ви ка́жете го́лупц'і, ви так маї по-старода́ўному, ја галушк·и́, галушк·и́ ў нас ка́жут. А мо́же сармалу́це. Но, наї бу́де галушк·и́. Пе́ршиї раз наї вам

ска́жу, јак ја ўчéра јіх робúᵉла. Намоч'úла фа́ĭно крупú, пропала́ла, прос'íјіла. Потóму јіх намоч'úла і уᵒнú мóкли, а ја соб·í тут рехтува́ла лúс'к'е. Унéсла з бóч'к·и, порубáла, адú лúс'к'і спустúла, насúᵉпала водóў та оᵘнó мóкло тр'íшки. Ја јегó в·íбрала з wодú та‿ĭ фа́ĭно јак в·íбрала з wодú, та‿ĭ потóму порубáла т·і осеᵘрéдоч'к·и, шо је звéр'ха. Потóму прáжила ў олúᵉв·í с цибýл'оў та‿ĭ усúᵉпала ў крупóч'к·и, пом·іш'úла, поперч'úла, посолúᵉла та‿ĭ потóму робúла јіх. Повóлен'к'і виробúла та‿ĭ у горнéц, та‿ĭ зар'ідóм, та‿ĭ на шпáргат поклáла, та‿ĭ зварúᵉла та‿ĭ íли, такé о.

Про хліб та домашні гаразди. Ја вам спеч'ý, лиш дáĭте мук·и́, би-м мáла ш‿ч'óго. Лиш страх·и́ нам, шо неᵘ зарóбем, мук·и́ неᵘ бýдем мáти. Знájете шо, хто не мáје г'íти, не бóјі‿си, а хто мáје г'íти — бóјі‿си, бо геĭ мáло заробúᵉлиᵉ-м. Мáло заробúᵉлиᵉ-м. Јаґби́-м неᵘ бýла мáла трóшк·и пшенúц'і і цјитнáц'ц'іт′ пражúн жúᵉта, то би-м бýла неᵘ в·íжила. Та‿ĭ неᵘ дýмаĭте, шо м·ін'í лéхко; м·іĭ чолов·íк штирнáц'ц'ік' рóк'іў дóма неᵘ буў. Прúĭшóў јак однá тр'íска, зус'ím слабúĭ. Тут в·ін з штирнáц'ц'ік' рóк'іў він буў в·íс'ім рóк'іў у Póс'іјі. В·ін так јак у пéкл'і кам·ín'и носúў у шáхтах. Јекúĭ прúĭшóў амарыт, гóсподи, св·ітúĭ Бóже. І на јекúх сплавáх в·ін буў тудá за Крúᵢмéјоᵘў, колó Воркут'íў, тудawo. Ваĭ д'е кáпу луĭ! (рум. vai de capu lui! "господи боронь!). Алé гóспод′ знáје, ци ја мáла ш'ш'úс'к'і з нéго, шо в·ін прúĭшóў, ц'і та дитúᵉна (в·ін ужé теᵘпéр хлóпец у одинáц'ц'ит'і кл'áс'і, д·ів·ітнáц'ц'ік' рóк'іў мáје). А јак м·іĭ чолов·íк з дóму в·íступиў на вóĭну, леᵘшúў м·ін'í ту дитúну в·ід в·íс'ім ден′ і дрýг'і мал'í так'í трóје. М·ін'í неᵘ бýло лéхко. І граніц·а си‿заклáла, пóле ўз'úли, чолов·íка м·ін'í ўз'úли.

О-о-о, ја вам кáжу на ч'éсне мóјі слóво, шо так·úх л′удúᵉĭ, јик'í ми је (ви би прúĭшлú до мéне до хáти, ја вас неᵘ знáју); би ви сходúли цу комýну, гет де је чолов·ík чужúĭ св·ídок, такúх л′удúĭ амарытих не нáĭдете. Бо‿ĭ пóл′а-м неᵘ мáли ми, лиш за сноп**ú** ĭ за коропкú дотеᵘпéр робúᵉли, бо в·ід нас пóле ўз'úли, штирнáц'ц'ік' рóк'іў, јак м·іĭ чолов·íка ўз'úли, пóле ўз'úли, шо ја робúᵉла с″ штир'мá д'іт′мú на трúц'ц'іт′

пражéноў горóда. То бýло ваї́ шамáр д·і кáпул меў! Áле даў Бох в·ітриeмати, молодá бýла. Ў ш'ішнáц'ц'ік' рóк'іў лиeш си в·іддáла, мóцна бýла та‿ї реиз'істувáла. Та ја ўже теипéр, ви знáјете, ја ўже мáју сúна в·ід двáц'цік' і ш'іск рóк'іў подружéного, ґ'íўчину в·ід двац'ц'ік' і три рóки в·іддáну, трéту ґ'íўчину в·іт ш'ішнáц'ц'ік' рóк'іў, на с'імнáц'ц'ік' р'ік в·іддáна, хлóпец ч'етвéрті ў одинáц'ц'еті кл'áс'і, а цјúта дес с'іб·ір'áнка — с С'іб·íр'іјі м·ін'í прин'íс, ўже јак приїшóў доудóму з воїнú такúї слабúї-амарúт та‿ї деиш-им там мáју. А це б·ілéн'ка та, наї скáжут уонúй, пр'úма, ус'о зач'исáно:

— Мáмо, та ја де ж'е д'істáла гézди. А оунá шо ви хóч'іте знáје. Та у четвéрт'і кл'áс'і, алé дýже дóбре учúет‿си, так оунá ш‿шкóли приїшлá додóму.

— *Розкажýте далі про ваше життя.*

— Та шо дáл'і вам бýду роспов·ідáти? Но та шо усе, ўсе б·ідá, ўсе, бо пр'ішóў доудóму. Шо-м робéли? Аїдú хáта валáт‿си! Ч'оумý валáт‿си? Ґ'íти бýли, пóле за граниeцоў си‿лиeшúло. Пр'ішóў, жмéн'і до жмéн'і, в·ін в·íтти[e], а ја в·íтти, в·ін в·íтти[e], а ја в·íтти пр'úтали та‿ї купувáлие пóл'а по кавáлч'ікови[e]. Би-м бýли знáли, шо си‿з'істáне так, би-м бýла пóле неи купúла. Би бýла си‿ўбрáла та‿ї би бýла хáту поклáла. Теипéр пóле забráў стат, бо так је. Ја роздáла пóле ґ'íтем, бо живéм укýші ў пóле, бо је ґ'íти. Та‿ї то так бýло: мáјеш ґ'íти — трéба дáти шос дитúн'і. А пóле роздáла ґ'íтем; шо си‿лиeшúло дáл'і — здáле-м ус'ó. Та‿ї лиeшúло‿си: хáта неи зробленá, р'íч'а неи купúела, бо ми пóле купувáли.

Ја дотеипéр, в·ітколú в·ін п·ішóў, штúери рáз вес'íл'а робúела ўже. Трóје ґ'íтиеї мáју в·ідв·інóваниех, алé ґ'íўчину ўрýчила-м, усé, знáјете, јак си‿кáже, цирáн дотеипéр дýмаў пóл'а, пóл'а мајéтку. Дáлие-м ґ'íўчину гет, де трéта хáта. Ґ'íўчина неи хóт'ила їти замýс. М·її чолов·íк биў ји, карáў. Раз ідú, мáје бýти. Кáжу ја:

— Мої, неи давáї замýс дитúну, Неи хóче дитúна їти.

— Ж'ínко, кáже, вúедиш, шо б·ідá, јак неи даї. Уоно́ ўвéгне, бýде дв·і-три неиґ'íл'іи, шо гадáјете? До ш'іш ниґ'íл'

дити́ну забра́ли. Та‿ї да́л'і в·іддала дру́гиї раз, ду́же до́бре тра́фи[е]ла. Та‿ї так, шо ja тр'ом ґ'ітем шти́[е]ри ра́зи вес'іл'а роби́[е]ла дотеи̯пе́р. Та‿ї му́ка, та‿ї т'и́нно, та‿ї шо роби́[е]ти, так jак ма́ма, но, с пjит'ма́ д'іт'ми[е]. Шо зро́бjімо, так je, но.

Теи̯пе́р в·іцци до́бре би ўс'о бу́ло. Н·іч'о́ ja неи̯ je ко́нтра, шо так си‿зроби́ло, шо то, або́ за по́лем м·ін'і ба́нно. Ли[е]ш ба́нно м·ін'і, на шо у[о]ни́ го стара́ла, на шо-м купи́[е]ла, ч'ему́ не ўбра́ла‿си, ч'ему́ ха́ту не зроби́[е]ла, бо це́го ш'ш'е тре́ба. Оце́, зна́jіте, je, а б·ілш н'і за чим м·ін'і не ба́нно. А роби́ти тре́ба ход'‿де́.

Уже́ ja в·ijіто́р соб·і́ не мо́жу н'ijа́киї наiти́, бо ja ўже стара́. д'іти, д'іти ма́jу. Хло́пец ста́ршиї шофе́р, д'іўчина ма́je ўсе с'ім кл'ас, ґ'іўчин'і ду́же до́бре. А цеї, тре́тиї хло́пеи̯ц, одина́ц'ц'іт' кл'ас ма́je цеї р'ік та ўже к'інч'и́je, jик би Бог jіму́ св·іти́ї пом·іх, то ўже но ск'інче. Та‿ї таке́, шо да́л'і бу́ду вам каза́ти шо до жи[е]т'и́, а да́л'і коби́ даў Бог здоро́ўjі, коби́ даў Бог, би сн'іг з'iшо́ў, та‿ї би даў Бог урожа́ї, аби́ маї роби́[е]ти та‿ї зароби́[е]ти.

Весілля. — *Jак ви робите весілля?*

Ja? Jак ja ро́бjу вес'іл'и́? У нас у сеи̯л'і́? Jак зви́[е]кло, jак хто соб·і́ л'у́бе, так соб·і́ ро́бе. Хто je маї за́мошниї, ро́бе маї, маї, а хто маї так, то маї так, jак с'а ка́же. Но, jак вам каза́ти? Неи̯ зна́jу, jак вам каза́ти. Див·іт‿си, ja шти́ри ра́зи зач'ина́ла. Ja зна́jу, jак вам каза́ти? Зач'ина́ли jак?

Та же посила́je‿си у ста́рости. Jаґ жени́ла хло́пц'а — iшоў хло́пец. Посила́ў соб·і́ два л'у́ди, а jак д'іўчину віддава́ла — приходи́ли до ме́не л'у́ди[е] дру́г'і. Та‿ї уже́ си‿пола́годили. Та шо? Прииши́ў пе́ршиї рас, пита́ў, jак зви́[е]клос: с фам·ілiоўў, с та́том, хто приходи́ў, пр'и́таў по́ле. К'ілко дajéш по́л'а, худо́бу? От ка́жу, тіл'ко даjу по́л'а. Ja да́ла ґ'іўчин'і пе́ршиї рас фа́лчу по́л'а, коро́ву і дзе́стру. Це ўс'о. І р'іч'і, ўбран'и́ ґ'іўчин'і да́ла: пjе̂т' подушо́к, пери́ну, нала́ўник'і, мака́ти, верен'і́, скорца́р'. У скри́ни полотно́, ўтира́ўник·и, сороч'к·и́, хустк·и́, сп·ідниц'і́, сукенк·и́, черви́к·и дв·і па́р'і, там па́ру ка́пц'іў, jак зви́кло. Jак ja могла́, jак та дити́на зароби́ла, та

так си‿да́ло, по змо́жности, но. Хто ма́је б·і́лше — даје б·і́лше, а хто не[и] ма́је б·і́лше — дајé то, шо мо́же, шо в·ін ма́је. Оцé да́ла ја ґ'і́ўчин'і. Но, та‿ї да́ла, јак си‿ка́же, купи́[е]ла до полови́[е]ни свин'ý зо сто со́рок к'іл, там одно́ та́л'и, да́ла до полови́[е]ни, пјéк'д·іс'ик' в·ік' гор'і́ўки та‿ї ма́јте ўс'о вес'іл'и́. У молодо́го роби́[е]ли вес'іл'и́, бо ўс'о це је.

Вес'іл'и́ си‿зач'и́ло так: у суббо́ту по[у]пулу́дн'у, таки́ї об·ічéї у нас, јак хто соб·і́ хо́че — так ро́бе. Ў со[у]бо́ту по[у]пулу́дн'у скли́кује‿си т·і дв·і дру́шки, дружби́ та‿ї јім си‿пи́[е]ше, от на го́ск'і: то́го м·ін'і клич, то́го м·ін'і клич. Јак зви́[е]кло, друшки́, дружби́ — т·і ўже оптика́јут, јік'і́ї то звича́ї там, ч'і плати́[е]нка кладе́т‿си, ч'і лиш бу́ки ц·і, ш'і‿ї па́лица бу́ла с фу́сточкоў та‿ї ја соб·і́ сво́ји го́ск'і пи́[е]шу сво́му дру́жбови, котри́ї по мо́ји дити́н'і дру́жба, котри́ї дити́на мо́ја покла́ла. А тої соб·і́ сват сво́ји. Те[и]пе́р в·ін соб·і́ кли́че сво́ји, а ја соб·і́ кли́[е]чу сво́ји.

Те[и]пе́р у суббо́ту, јак ми п·ісла́ли јіх кли́[е]кати, ади́ по мо́ји сторон'і́ мо́ји го́ск'і, а по јіго́ сторон'і́ в·ін сво́ји госк'і. Те[и]пе́р ми соб·і́ там си‿зра́дили, сі зр'іхтува́ли мали́ї сто́лик. Д'і́ўчина п·ішла́ та соб·і́ покли́[е]кала дес там по ж'інц'і, котра́ така́ к'і́тка, фам·і́лија, нана́шка бли́ска та‿ї там си‿ўши́ло, јак зви́[е]кло, та‿ї пр'ішли́, з'ішли́‿си ж'інки́ та‿ї сі ўши́ли тої в·іно́ч'ок, ма́тка з ба́т'ком, та‿ї те[и]пе́р бе[и]ре́мо ми ро́дич'і, па́ра колач'і́ў, та‿ї фа́їно то покло́ним, та‿ї ґ'і́тем там укло́ним‿си, та‿ї кладе́м тро́шки на ст·іў там о-о, јак зви́[е]кли, зо три јіјі ґ'і́тем зо три ґату́нки јіди́. Роз'і́шли́‿си до не[и]ґ'і́л'і до ра́нку.

У не[и]ґ'і́л'у ра́но схо́дем‿си фа́їно, там уже́ ў ко́го вес'іл'и́ је, схо́дем‿си фа́їно там ус'іма́. Та‿ї ґ'і́ти мо́ји не і́шли́ до це́ркви си‿в·інч'и́ти, бо така́ пос'іб·ілита́т'а јіх бу́ла. Але́ в·інч'и́ли‿си до́ма. Пано́ц'ц'а бра́ли с це́ркви та‿ї в·інч'и́ли‿си до́ма. Та‿ї да́л'і закладали за ст·іў, роби́ли оде́н ст·іў фа́їниї. Пото́му си‿в·іводи́ли надв·і́р, пото́му соб·і́ забаўји́ли‿си го́ск'і, к'і́лко о[у]ни́ забаўји́ли‿си, дес до дес'и́тоји годи́ни. П·ішли́ за ст·іў да́л'і та‿ї фа́їно соб·і́ там да́ли дв·і стра́в·і та‿ї гор'і́ўку.

Та‿ї збира́ли по́ўницу та‿ї да́л'і дава́ли ре́сту, шо тре́ба бу́ло там: п·іч'е́н'а та‿ї, як зве́кло, ўже там јакас на́ч'інка, там шо бу́ло. Та‿ї то си л'у́ди весели́ᵉли, та‿ї хто до котро́ји годи́ᵉни хот'і́ў — доў дру́тоји, до тре́тоји , до ше́стоји до ранку, і до поᵛлу́дн'а, хто соб·і́ јаку́ охо́ту маў. Хто јак маї л'у́бе пи́ᵉти б·і́лше. Та‿ї таке́ вес'іл'и́.

Дари́, јак зви́ᵉкло, но, фусти́ᵉни́ там, по в·іс'ім ле́ју фу́сточ'ка, по три́ц'ц'ік' маї маткам́, та‿ї та́тови шал' маї тро́шеч'ки јаки́с там о, за два́ц'ц'ік' і в·іс'ім ле́ју та‿ї уже́ ма́јете дари́. Коли́с бу́ло маї пос'іб·іліта́те, дари́ маї купува́ли, дари́, но, дари́, а теᵘпе́р, но, дари́. Неᵘма́ не знати́ јаки́х дар'і́ў.

Уже́ за́рас дру́гиї р'ік ма́је син ста́ршиї.

Христини. Хреᵘсти́ᵉни. Шо ја зна́ју за хреᵘсти́ᵉни опов·іда́ти, коби́ ја молода́ маї, ја би вам опов·іда́ла. Та јак зви́ᵉкло, но, даст Боґ дити́ᵉнку за р'ік, ухриᵉст'у́т та‿ї ба́ўјут, ку́тајут, та‿ї дохо́де ади́ о, дити́ᵉна о, до шко́ли, до с'ім ро́к'іў та‿ї до шко́ли. Но, та‿ї јак'іх маї хреᵘсти́ᵉни вам бу́ду каза́ти. За хреᵘсти́ᵉни ко́ротко. Вес'іл'и́ᵉ маї до́ўго, а хреᵘсти́ᵉни.

Дити́ᵉнка јак си‿ўро́де, госпо́дар тої соб·і́ їде, кого́ хо́ч'е, кли́ч'е за ку́ма ч'і там два, ч'і там три, ч'і одно́го, ч'і ш'іш'к', к'і́лко соб·і́ ма́је оᵛхо́ту. Теᵘпе́р'ки тот·і́ куми́ᵉ, в·ін кум, в·ін ма́је невол'у купи́ᵉти св·і́ч'ку, до св·і́ч'к'і кри́ᵉжму і зви́ᵉкло там, шо в·ін соб·і́, јак си‿ч'ује по к'ішéни, ч'і јаку́с там суке́нку, ч'і фу́стку, ч'і сп·ідни́ᵉцу, ч'і там хто ш'ш'е соб·і́ хо́ч'е шос і дл'а дити́ᵉни там јаку́с ту пер'іну́цу та‿ї к'і́ло цу́кру, та мо́же ш'ш'е‿ї то їкис че́пч'ик там ч'і їкис костума́ш, јак соб·і́ тої нана́шко хо́ч'і.

Теᵘпе́р іш'ш'е прихо́д'и до чолов·і́ка до ха́ти, покло-н'и́јут‿си дара́миᵉ. Ба́пка дити́ᵉну бере́, їдут до це́ркви ч'и соб·і́ пано́тц'а до ха́ти бере́ та‿ї фа́їно прихо́де та‿ї, јак зви́ᵉкло, хрести́ᵉни там. Пано́тец ч'іта́је та то ја ўже вам неᵘ ска́жу, јак пано́тец ч'іта́је, бо ја ўже то неᵘ слу́хала там. Хот' би ї слу́хала — н·і памн'іта́ју. Теᵘпе́р фа́їно пано́тец соб·і́ там дити́ᵉнку хрести́т, фа́їно с крижма́ми. Дити́ᵉнку там в·ін соб·і́ зро́бе јего́ пор'и́док та‿ї соб·і́ беру́т дити́ᵉнку доᵛдо́му, та‿ї

да́л'і в·ісеᵘл'у́т‿си. Та‿ї да́л'і хто хо́ч'е, кладе́ там на дити́ᵉнку па́ра леї, так јак зви́ᵉкли, јеки́ї уже́ де ў котр'ім сеᵘл'і таки́ї об·іч'е́ї, де ў котр'ім сеᵘл'і таки́ї об·іче́ї і м·іни́ᵉт шос т·і дити́нц'і ч'і јаку́с там о їкус в·іўцу́, там їкус со́тку, пјид·іс'и́тку, двац'и́тку, јак хто мо́же с тих кум·іў. Та‿ї зноў соб·і фа́їно позабаўје́јут‿си, појід'и́, попју́т та‿ї соб·і ко́ждиї ў сво́је додо́му.

Да́л'і дити́нка лиша́је‿си та‿ї росте́. Ма́ма дити́ну ку́таје та‿ї росте́ дити́на та‿ї да́л'і дохо́де до ґридіні́ци, до шко́ли та‿ї таке́ росте́, ја зна́ју. А ја ўже ї маї за хреᵘсти́ᵉни за́бу́ла, бо ја ўже стара́ ж'інка, м·ін'і ўже хреᵘсти́ᵉни? То вам би даў Бох хреᵘсти́ᵉни.

Храм церкви. Храм јак си‿ро́бе? Робо́та ї на по́лиᵉ ї ко́ло ха́ти. Пе́ршиї раз б·і́лим, риндуја́лу ро́биᵉм, но, бо це пе́рше. Пе́ршиї храм, јак неᵘма́ риндуја́ли, неᵘма́ хра́му. Пото́му рихту́јімо, п·іч'імо́, варимо́ та‿ї прихо́д'и фам·іл'іја, јик'іс так'і, шо ми ў них бу́лиᵉ, їк'іс куми́ с сеᵘла́ з дру́гого прихо́д'и фа́їно до це́ркви ра́но. Си‿в·ідпра́ве фа́їно слу́жба бо́жа і ја їду до це́ркви і беру́ то́го, хто ја розум·і́ју, шо ја бу́ла ў не́го, јики́с знако́миї, јики́с то та‿ї фа́їно трахту́јемо; соб·і хо́дим на стринсу́ру, забаўји́јемо‿си. Наза́д беру́ соб·і додо́му та‿ї фаїне́н'ко зноў поᵘбу́ду та їде́мо с хра́му доᵘдо́му. Та‿ї в·ін соб·і їде здоро́ў доᵘдо́му, а ја соб·і л'іга́ју до́ма. Та‿ї шо да́л'і за храм? Ја таку́ м·істер'і́ју вели́ᵉку неᵘ ро́бју соб·і, јак тот здиле́ка, хто де́хто ро́бит. Та‿ї отаки́ї храм.

Шо ја вар'у́? Вар'у́ галушк·и́, вар'у́ студеᵘне́ц, п·іч'е́н'у, зу́пу, на́ч'інку; п·іч'у́ книⁱш'і, там‿о, јак зви́ᵉкло, їк'іс приж'іту́ри, ч'орниї ме́д'іўник, јак звиᵉкло, по́за јака пу́нґа завели́ᵉка је.

Як робиться студенець. — *Як ви робите студенець?*

— Студеᵘне́ц? Студеᵘне́ц, поло́ч'у јего [мн'и́со] ў тр'ох і ў штир'о́х во́дах фа́їно, ч'истиї би буў, би смашни́ї буў, би си‿ве́тко аж на сп·ід у дно поᵘлу́мисок. Та‿ї фа́їно ти́ᵉсну то мн'и́со, ч'и́ᵉсто, кладу́ јіго́ вари́ᵉти та‿ї лиш коли́ᵉс-неᵘ-коли́ᵉс п·ік-п·ік-п·ік вар'у́ јіго́, бо јак бо́рзо — та в·ін колотни́ї, неᵘ

ма́је лиц'а́, не^{и} ма́је фо́рми. Та͡ї фаїне́н'ко звар'у́. Јак до́бре гото́ў — посо́л'у, закри́^{е}шу, јак зви́^{е}кло, ўс'о ў не́го. Та јак то фа́їно гото́ве, ја јіго́ кла́ду́ наб·і́к. В·ін легон'ко соб·і́ засти́не; јак студе́не, ја мн'ісце́ в·іберу́ју, ч'існику́ то́ўч'у та͡ї пе́рцу тр'ішк·и, та͡ї м·іш'и́ју зу́шку с ч'існич'ко́м і с пе́рч'іком так до гу́сту. Хо́ч'у маї ч'існич'е́ниї — маї бага́то, а н'і — н'і та͡ї уже́ ку́ш'ију там, та͡ї ја ви́^{е}жу, јак то је. Ўтак фаїне́н'ко то мн'ісце́ обрива́ју в·ід ко́ск'іў та͡ї кладу́ соб·і́ ў полу́мисоч'к·и, а зу́шку фа́їно ц'і́д'у в·іт то́го за́кришки, в·іт ч'існич'ку, та͡ї легон'ко кладу́ дес там на пл'ац так р'іўне́н'ко, би то не^{и} пох'ібну́ў͡си, би си фа́їно м·ін'і іми́^{е}ў, та͡ї уже́ студе^{и}не́ц. Іме́͡си, хот' коч'и́їте јего́ та͡ї јімо́.

(Костюк Катерина, 46 років)

* * *

Село РОҐОЖЕШТИ

[Касета № 14 А]
Записано 18 жовтня 1963 року.

Кор'їч'ук Іле́на, со́рок і три ро́ки.

Дитинство та юнацтво. Ja ади́ ходи́ла с'ім ро́к'іў до шко́ли^{e}, ходи́ла с худо́боў па́сти. Пото́му зак'інчи́ла ў ли^{i}це́, ма́ла в·іс'імнáц'ц'ік' ро́к'іў та си‿в·іддáла. Та‿ї уже́ до те^{и}пе́р, в·ідколи́ ja в·іддáла, ма́ju двáц'ц'ік' і три ро́ки жит'á. Та‿ї жијемо́ до́бре. Ма́ju дво́је г'іти́ї, оде́^{и}н уже ў одинáц'ц'ак'і кл'ác'і, а цеї́ дру́гиї у се́м·і кл'ác'і. Те^{и}пе́р ро́би^{e}мо ў коле^{и}ктів·і. Ч'олов·ік за бр'іґади́ра. Та‿ї шо маї́ вам бу́ду каза́ти да́л'і, ja зна́ју?

Як варити борщ. Пе́ршиї рас кри́^{e}шу ґоґошáр'іў, перчи́ци, патладже́р'іў; то м·ін'і си‿пра́жи^{e}т фа́їно ў оли́^{e}в·і. Та кри́^{e}шу, лу́пју барабу́л'і, там вари^{e}т‿си јаке́с мн'и́со, н'и́би ў зу́п·і т·і. Пото́му це м·ін'і си‿пра́жит збо́ку ўс'о — за́кришка ц'а ўс'а та‿ї си́пл'у доку́пи, та‿ї тут соб·і ро́бју оде́н таки́^{e}ї сос; вит'агáју мн'и́со, кла́ду тро́шки були́ону, та‿ї то си́^{e}пл'у до то́го, заб·íл'у сметáноў та‿ї борш'.

Як пекти хліб. Хл'іц так печ'ý. Уве́чер рош'ш'ін'и́ју та‿ї ки́сне м·ін'і до ра́нку рош'ш'и́на. Ра́но фа́їно зам·іс'у та‿ї ки́^{e}сне дес так до дванáц'ц'атоји, до пе́ршоји годи́ни, та‿ї кладý ў п·іч дв·і годи́н'і, б·і́рше н'і. Так хл'іп п·іч'ý.

— Чим ви смарyєте хліб і чим ви палите в печі?

— ... маст'ý, оли́^{e}вуў; ў п·іч'и́ пал'ý дрова́ми^{e}: бу́коми ве́рбо́вим·і, јік·и́м би то бу́ло, но. Та же ди́ўју‿си, јêк п·іч черво́на, в·ік'ига́ју н'и́би гран'. Јêк уже́ јака́ п·іч је, та тогди́ саж'и́ју. Сидúт дв·і годи́н'і ў п·іч'и́, пото́му в·ік'ига́ју, так.

Як варити голубці. То вари^{e}мо́ і з оре́зом, і с крупа́ми с куру́дз'іў, ади́ кри́^{e}шемо цибу́л'і, солони́ни. Јак не солони́ни, си́^{e}пли^{e}мо оли́^{e}ви, ади́ цибу́л'і та‿ї ро́бимо, варимо́.

— Що ви вживаєте для голубців, у що кладете риж?

— Капу́стоў, jêк je капу́ста теᵘпе́р, а jак ул'і́т'і, тогди́ ли́с'к'е з бурач'и́н'у, ли́с'к'е з нати́ни, ло́боди, jак ка́же‿са, та‿ї смета́ноў т'і зеᵘле́н'і мастиᵉмо́, а т'і ўже з оли́ᵉвоў а́л'бо с солонⁱи́ноў.

Як робиться студенець. Студеᵘне́ц, jаки́ї — ку́р'еч'иї ци сви́нскиї — jаки́ї би то неᵘ буў. Ади́ фа́їно мн'и́со сполока́тиᵉ там у тр'ох, у штир'о́х во́дах та‿ї тогди́ кла́сти у горнⁱе́ц та‿ї фа́їно ш‿шумува́ти, ту шу́му з'ібра́ти, закриши́ᵉти цибу́л'і, пеᵘтру́шк·и, мо́ркви ᵉ. Пото́му jêк уже́ мн'и́со в·ітстаjе́ в·іт ко́стиї, та‿ї кладемо́, аби́ᵉ стⁱи́ло, та‿ї тоўч'імо тро́шки ч'аснику́, та‿ї кладу́ у ту зу́пу; фа́їно посо́л'у та‿ї насипа́jемо ў полу́миᵉски, та‿ї си‿ло́виᵉт студиᵉне́ц.

Як жарити м'ясо (печеню). П·іче́н'у зама́шчуjемо ў п·іч. Палемо́ ў п·ічи́ та ма́jемо так'і гор'шк·и́ᵉ, jêк си‿ка́же, н·е ці черво́н'і, так'і чо́рн'і je гор'ш'к·и́ᵉ, наўми́ᵉсне. Та‿ї фа́їно мн'и́со споло́ч'імо та‿ї кладемо́ цибу́л'і. Je — п·іче́н'у іс слиᵉўка́миᵉ ро́биᵉмо — цибу́л'а і слиўк·и́, а‿їк так'і — лиш і сама́ цибу́л'а та‿ї мн'и́со, та‿ї кладемо́ ў п·іч, та‿ї це п·іч'е́н'а така́.

Молочні вироби. — *А як ви робите масло?*

— Ма́сло? Ади́ jак, збиремо́ смета́ну та кладеᵘмо́ тро́шкиᵉ на шпа́ргат, аби́ уᵒна́ си‿п·ідогр'і́ла та‿ї си́ᵉплимо ў масл'е́нку та‿ї так з годⁱи́ᵉну або́‿ї п·іў годⁱи́ни, jак уже́ jêк. Та‿ї фа́їно з'ібjемо́, ма́сло ўста́не зве́р'ха, а сколо́тиᵉни леш'и́jут‿си наспод'і та‿ї в·і́биᵉремо ў ми́ᵉску, фа́їно споло́ч'імо студе́ноў водо́ў. Тогди́ кладемо́ ў полу́миᵉсок та‿ї ади́, фа́їно го так аранжа́jемо, jак тре́ᵃба та‿ї ма́сло.

— *А як ви робите сир?*

— Сир? Ади́ кладеᵘмо́ на шпа́ргат ў гладунц'і, jак н'і — си́ᵉплиᵉмо ў горнⁱе́ц маї таки́ї вели́киї та‿ї в·ін п·іди́їде догори́ᵉ. Та‿ї jêк хо́ч'емо би ду́же в·ін топи́ᵉў‿си — ли́ᵉшимо маї ду́же, а jêк маї ле́хко — тод'і беремо́ та ма́jемо таки́ї плат, в·ітц'и́диᵉмо та‿ї в·ін ски́сне там ци дв·і годи́н'і, ци три годи́ні та‿ї усе́.

Як пекти пасху. Па́ску jак пеᵘчимо́? Ади́ ўсе так. Рош'ш'и́н'уjемо пе́ршиї раз молоко́м, кла́демо цу́кру, бjемо́

jijéц таˍї м·ísиᵉмо, к·йсне. Фáїно в·іробjйjемо таˍї тогдй зноў палимó ў п·іч'й та ўсе сиᵉдйт годйна ї половйᵉна абó дв·і, абó jак — пáска.

Заручини і весілля. Прихóдит пáрубок до д'íўки, а оᵘнй обóje сиˍзговóр'ујут. Таˍї кáже, колйᵉ ўже прийтй ў стáрости. У нас, так jак звичáїно, ў субóту вéч·ір ідýт у стáрости, jак то даўнó бýло, а теᵘпéр ужé неᵘ так маї. Таˍї ужé оᵘнй прихóд'и, питáje там, прихóд'и зо триᵉ, штⁱйериᵉ л'ýди, питájут у тáта, н'íби у цéjі д'íўки, к'íл'ко пóл'а дajýт. Та ўже оᵘнй кáжут тáм к'íўко: ци фáл'чу, ци п·іў, к'іко máje. Но, мóже jемý ш'ш'е шос си не сподóбаје, а в·ін неᵉ знájете jêк? Ўже неᵘ хóч'е абó шо. Гаї, ш'ш'е там маї дад'éᵘ зо дéс'ік'-двáц'ц'ік' пражйᵉн пóл'а таˍї ўже сиˍзлáгод'и. Гаї, ужé там оᵘнй скáжут, шо то вес'íл'й за три-штⁱйре неґ'íли. Таˍї ўже кáжут, колй то вес'íл'й маје бýти. Но гаї, ужé там за штйре неґ'íли.

Кн'ігйн'а соб·í шукáје друшóк таˍї мáтк'іў, а кн'êз' соб·í св·ітйўк·и. Та цjут гор'íўки ўже на тім свáтан'у там ци дв·і óц'і, ци три óц'і, ци к'íл'ко. Таˍї ужé кáжут на колй вес'íл'й то. Прихóдит ужé субóта вéч'ір, н'е? Н'і! — ў цjйтᵉницу вéч'ір зач'інájут в·інóк шиᵉти. Алé зач'інájут ці, та, н'íби, котр'í је ўже т·і кухар'к·й, ш'ш'е без н'íкóго. Та ўже там зач'йнут, берýт берв·íнку штⁱйри листóч'к·и, закладýт уокóло ў колáч' таˍї то сиᵉдйт до субóти ўвéч'ір.

У субóту прихóд'и друшк·й, дружбйᵉ, ід'й цjут, кáжут, к'íл'ко фáм·ілії їтиᵉ клйᵉкати на вес'íл'й. Таˍї jêк клйᵉчут? Кáжут о там: "Проси́ᵉли вас тáто ї мáма, jêк je, абó вýїко ї вýїна, ї млодйї, ї ми вас прóсимо, jак вáш'а вóл'а, прийд'ít до в·інкá". То ўже оᵘнⁱй поклйчут, прийдетˍси субóта вéчер таˍї ж'інкй сиˍсхóд'и до в·інкá, таˍї неᵘсýт по кýрц'і. Це ў нас такйї об·іч'йї. Таˍї усé кладýт, шйjут кн'ігйни в·інóк, с'ідájут за стіў, кладýт jíсти: студеᵘнéц, галуш'к·й, п·іᵘчén'а, орéᵘз, гор'íўку таˍї потóму шйjут в·інóк. Гаї, ужé ўшйjут тот в·інóк, їдⁱé тáто таˍї мáма таˍї кладýт молод·íї на гóлу. Це ja гоᵘвóр'у за кн'ігйн'у таˍї клáдýт на гóлу. Таˍї ужé покладут на гóлу таˍї тогдⁱй ўже зноў jід'й таˍї цjут. Пот·ím вивóд'утˍси надв·ір таˍї

данцýjут там дв·і-три годи́н'і, та‿ї си‿росхо́д'и. Це ў суббóту ўве́ч'ір.

А неᵘгíл'а ра́но р'іхтýjут‿си уже їти до це́ркви в·інч'и́ᵉти‿си. Кн'ігúн'у ўбиᵉрájут у ви́їл'ін та‿ї кн'ёз'а. Кн'ёз'ови там кла́дут кв·íтку, бо ї jемý ши́jут в·інок ўсе на гру́диᵉ. Та їдут до це́р'кви друшк·и́, дружби́ᵉ, матк·и́, бат'к·и́. Там му́зика. Та‿ї в·íтти прихо́д'и дес у пе́рші, о дрýг'і годи́н'і. Та‿ї усé с'ідájут за ст·іў. Ўс'о, к'íл'ко je тójі фам·íліjі ци три́ц'ц'ік' пар, ци сóрок — jак ужé к'íл'ко покли́ч'ут. Та‿ї jід'и́, та‿ї пjýт дес так до ч'ітвéртоjі. Потóму ч'істýjут‿с·а. Ўже там кли́че одéн чолов·íк до чéсти та‿ї оᵘни́ берýт там тої погáр', та‿ї ади́ кáжут: " шо би́-сте трива́ли, би вам Бог даў ш'истк'á, здорóўja, сóли, хл'íба, три́ван'а дóброго!"

Та‿ї т'е дajýт по сóтц'і, по сто пjéд·ісêк' лéjу, по в·іс'ім-д·ісêк' леї — jак хто к'íўко мóже, но. Та‿ї ужé потóму, jêк ужé то к'інчýт, в·івóд'и‿си надв·íр та‿ї данцýjут.

Потóму ў нас je так, шо кн'ёз рóбит у сéбе вес'íл'и́, а кн'ігúᵉн'а ў сéбе. В·ін увéчер прижíхáje за нⁱеў, jíjí брáти до сéбе. Та‿ї в·ін прижíхáje, тогди́ їдут до хáти зноў, ўс'і за ст·íў та‿ї кн'ігúᵉн'у дарýjут, хто шо хóч'е: полýмиᵉск·и, гор'ш'к·и́ᵉ, миск·и́ᵉ, ринк·и́ᵉ, на кафтáн, на сукéнку, на фустинⁱи́ᵉ — jêк хто шо мóже та ўже подарýjут. Та‿ї пéрш'иї раз мáма, нⁱíби ц'а мáма кн'ігúᵉнина , то дарýje jегó, ади́ їму шал' на ши́jу, а тиᵉм маткáм їк'іс хустк·и́ᵉ або́ на сукенк·и́ᵉ, а сéстрам зноў фустк·и́ᵉ. Та‿ї ужé потóму в·івóд'е‿си надв·íр. В·ін берé дзéстру на ф·íру — ўже jêк к'íл'ко дзéстри мáje, та зо в·íс'ім подушóк, перúᵉна, кóдр'а, зо дéс'ік'-дванáц'ц'ік' лáўниᵉк'іў, верениⁱи́ї — ус'о. Та‿ї забирáje на ф·íру та‿ї jíдут до нⁱéго доᵘдóму.

Та‿ї ужé кн'ігúн'а jак прихóде тудá, та‿ї там оᵘнá дарýje тⁱéш'ш'у та‿ї тéск'а та‿ї усé дajé на кафтáн або́ jакýс фýстку, а старóму шал' або́ шо; або́ брáтик je та‿ї сéстри — зноў оᵘнá шос тáм дajé. Та‿ї потóму зноў с'ідájут там за ст·іў ўже ў кн'ёз'а та‿ї jід'é, та‿ї пjут. Та‿ї потóму ўже до jекójіс годⁱúни, дес уноч'и́ ўже пéред днⁱúноў, та‿ї то си‿в·івóде надв·íр. Дéхто х'óч'е їтⁱи доᵘдóму, а дéкотр'і ш'ш'е с'ід'и́ та ш'ш'е ї до

поне^{и}ґ'íўка до полýн'н'а данцýјут. Та‿ї ізнóў зас'ідáјут за ст·іў та‿ї тримáје‿си до поне^{и}ґ'íўка до вéчера. Та‿ї такé вес'іл'и́ си‿к'íнчит.

Христини. Чекáїте, наї ја си‿нагадáју маї за дáўн'і хре^{и}сти́ни. Те^{и}пéр ідýт ла кáса де нáштере (рум. casa de naştere "родильний дім"), а даўнó то ж'інки́ роди́ли д'íти дóма. Та‿ї ужé там приведýт мóшу та‿ї си‿ўрóде та дит^{і}и́на, Та‿ї ідýт ж'інк·и́ на род^{і}и́ни та‿ї несýт цýкру та орé^{а}зу, та по кýрці, та ј^{и}к'íс колач'í та такé ўс'о — хто шо мáје.

Та‿ї ужé так то с т^{і}и́^{е}жден'; потóму берýт, ужé їдут кум·íў питáти та‿ї ідýт ту д^{і}ит^{і}и́^{е}ну хре^{и}ст^{і}и́^{е}ти так за дв·і неґ'íли ци за к'íл'ко ўже, та їдут хре^{и}ст^{і}и́^{е}ти. Тáм берýт зо два-три куми́^{е}. Кумá купýје ўже т·ії дити́^{е}н'і там убран'и́ та‿ї ши́је јі пе^{а}рéнку абó кóдирку. Та‿ї купýје, јак хóч'е, н'íби це јêк ч·ijá вóл'а, т·ії мáм·і на јакýс кафтáн абó на сп·ідн^{і}и́^{е}цу та‿ї св·íч'ку, а до св·íч'к·и клад^{і}é фáїну фýсточ'ку абó јакóјіс мáрфи. Та ўже там усé, ў субóту ўвéчер абó ў не^{и}ґ'íл'у ўвеч'ір прихóдит і та мóш'а, і т·і куми́^{е} та‿ї уже збе^{и}рáјут‿си їти до панóц'ц'а хре^{и}ст^{і}и́т.

Лóвји панóтцеви кýрку, берýт óко гор'íўк·и, берýт їки́хос мéд'іўник'іў та їдут хре^{и}ст^{і}и́т. Та‿ї ужé панóтец хре^{и}-ст^{і}и́т, та‿ї берýт там, пјут ў попá, ч'істýјут јегó. Та‿ї в·íтти прихóд'и^{е} до^{у}дóму, та‿ї зас'ідáјут за ст·іў, та‿ї усé р'іхтýјут: студ^{і}енéц та‿ї гóлу^{о}пці, та‿ї нáч'інку, та‿ї п·ічéн'у, та‿ї зýпу. А к'íл'ко ўже кумáм је — ц·іл'í курк·и́^{е} дајýт. Так на перéт кóждого ц·ілá кýрка. Та јêк је кум — і кýрц'і зéґар' кладýт у зýби^{е}, а кум·í та дајýт зéґар'. Та‿ї ужé та кумá ту кýрку рве, там розјірубáје та‿ї дајé по ўс'іх столáх — стол'íў с'ім.

Та‿ї потóму ўже најід'é‿си, напјýт‿си та‿ї ужé дарýјут на д·іт^{і}и́^{е}ну. Куми́^{е} дајýт по сóтц·і абó по сто пјêд·іс'ик' ли́ї, а ц'і, маї рéшту, по пјêд·іс'ик' фрáнк'іў, шо котр'í не^{и} је куми́^{е}. А ж'інк·и́ хок'é та дити́н'і ко^{у}стýмики јак'іс абó ш'и́поч'ку јакýс, абó јак хто хóч'е, абó јакóјіс мáрфи. Та ўже то о^{у}ни́ ск'íнчут та‿ї гул'áјут. Тогди́ ўже скри́^{е}пник грáје, данцýјут цíлиї ден', ц'ýлу н'іч та‿ї рáно росхóд'е‿си д^{у}дóму. Та‿ї такé ў нас.

А маї даўнó јак то бýло, збиᵉрáли ш'ш'е т·ії бáб·і грóш'і та купáлиᵉ ту дитⁱи́ну, та клáлиᵉ бáбу на корáто, та в·іноси́ᵉли дес у сад, та там ýхкалиᵉ та сп·івáлиᵉ, та сéпали на јаблунки́ᵉ. Казáлиᵉ, шо јêк ц·і јиблунки́ᵉ ростýт, та так наї і та дитⁱи́ᵉна нáш'а ростⁱи́ᵉ. Та‿ї такé бýло, а теᵘпéр ужé цéго маї так неᵘмá.

Коноплі. Ми так, јак с'íјемо колопн'í, хóч'імо фáїниᵉх колопéн', аби́ то оᵘни́ бýли, пéршиї раз везиᵉмó там гнóју. Та‿ї роски́немо тої гн'ії. Та в·ін сид'íў ц'ілý зи́ᵉму роски́ᵉданиї.

Та‿ї с'íјемо колóпн'і. Та‿ї фáїно пос'íјемо, зашкорóдимо грабл'áмиᵉ фáїпо, би то бýло так , јак гр'и́тка. Там оᵘни́ потóму ўже ростýт фáїно, јак зач'інáје та пóск'ін', бо то је двојáк'і колопн'í. Одн'í мáјут і голóву, голоўч'и́ск'і, а н'í — цвитýт. Та јêк зач'інáје ўже то ўсихáтиᵉ, ми ўже знáјемо, коли́ та‿ї јêк, та‿ї тогди́ ми́ч'імо, та‿ї схнýт, јêк јакé вéремн'и. Јак немá дош'ш'ý, та‿ї там штⁱи́ᵉри-пјêк' ден' фáїно в·íсхнут, та‿ї веземó ў Серéт та‿ї моч'и́јемо. Та‿ї оᵘни́ мóкнут чтⁱи́ᵉри днⁱи́. Јêк би тéпла водá — три́‿нни, а јак маї студⁱéна — ї пјêк'-штⁱи́ᵉриᵉ‿ннⁱи́.

Та‿ї тогди́ в·іт'ігáјемо, рéммо клáку т'игнýт. Кли́ч'імо зо штⁱи́ᵉриᵉ-пјêк' ж'інóк, береᵘмó соб·í óко гор'íўк·и ў Серéт та‿ї в·íт'игнемо т·і колопн'í, с'ідáјемо на зар'íнку, пјимó та фáїно јіх роспростеримó та‿ї оᵘни́ в·íсхнут, та‿ї тогдⁱи́ їдемó доўдóму. Та‿ї сид'é уᵒни́ там до дрýгоjі нни́ни, потóму привезеᵘмó додóму. Јêк сух'í, то так складáјемо ў кýпу на горóд, а јêк ш'ш'е трóхи сир'í — роскладáјемо дóма би схли. Та јак фáїно в·íсхнут, тогди́ складиᵉмó та‿ї ужé јак коли́ та т'іпáти — ци за м·íс'иц', ци за два, јêк ужé коли́ — ўосеᵘнⁱи́ та‿ї т'іпáјемо. Фáїно ск'іпáјемо та‿ї в·ітеᵘрáјемо. Та јак в·íтреᵘмо, потóму дⁱéр'гајемо. Та‿ї пов·íсмо рóбиᵉмо окрóме, а потóму ш'ш'е ч'íстримо, та‿ї ш'ш'е рóбимо куж'іл'í. Та‿ї то пов·íсмо пр'идемó на полотнó, а куж'ил'í пр'идемó на оснóву та‿ї ч'ч'емó лáўник·и на п·ідлóгу.

— А як ви робите лавники?

— Та‿ї рóбимо лáўник·и із óтих куж'іл'іў — оснóву, а то клóч'и, шо си‿леш'и́је, пр'идемó та‿ї тим снујемó, а клóч'и

фарбу́јемо на ўс'и́к'і краски́ та‿ї тим бје́мо та ро́бимо с‿се́го ла́ўник·и. А с то́го пов·і́сма пр'и́демо тон'і́н'ко. Пр'и́ж'і мота́јемо на мотови́ело фа́їно та‿ї пото́му зо́лимо јіх раз і дру́гиї раз і ш'ш'е‿ї тре́тиї раз, фа́їне б·ілен'ке би бу́ло.

Пото́му кладие́мо́ на самото́ку, фа́їно змо́тујемо ў клупк·и́ та‿ї купу́јемо бомба́к, та‿ї снујемо́ бумбако́м, а то ўже соб·і́ су́ч'імо́ на ц'іўк·и́ та‿ї тим бје́мо́ та‿ї ро́бимо полотно́.

Јак ми хо́ч'імо робити оді́н ла́ўник во́ўн'ениї, пе́ршиї рас пр'идемо́ осно́ву с колопн'і́ў та‿ї друга́јемо фа́їно, та‿ї красие́мо́ на ч'о́рне. Пото́му стрижемо́ в·і́ўц'і. Јек фа́їно опстрижемо́ в·і́ўц'і та‿ї во́ўну па́рие́мо, ўтак пото́му поло́ч'імо, та‿ї уона́ фа́їно в·і́схне, та‿ї ји ч'і́стрие́мо. Та‿ї із во́лосу неи потребу́је‿си до ла́ўника во́лос, лиш сами́ї тої шті́им: Та‿ї тої фа́їно шті́им попр'идемо́ та‿ї уже́ по к'і́л'ко там мота́јемо —по дв·і па́см·і, по трие па́смі·і, јек на јаке́ тре́аба на јеку́ фа́рбу, та‿ї красимо́: зеилене́, черво́не, гоулубе́ — по трие, по шті́йери па́см·і. Та‿ї тогді́й снујемо́ тим с коло́пн'у, а цим бје́мо́; забеира́јемо ўс'и́к'і кв·і́ти, їке хо́ч'імо. Та‿ї так во́ўн'ениї ла́ўник. Рука́мие забира́јем, кла́демо ў варста́т, с'іда́јемо за варста́т та‿ї соб·і́ ма́јемо нариесо́вано на папе́р'і, јек јеку́ кв·і́тку та‿ї раху́јемо, та‿ї јек си‿в·іши́ева́је на полотн'і́, і так і ла́ўник си‿ро́бит на варста́т'і.

— *З яких частин складається верстат?*

— В·ін з ді́рева та‿ї је ні́ити, бе́рдо. Пе́ршиї рас снујемо́ та‿ї набира́јемо, пе́ршиї раз у бе́рдо, ў ні́ити та‿ї то фа́їно склада́јемо та‿ї тогди́ зач'ина́јемо роби́ти.

Оді́ен варста́т таке́ ма́је: пе́ршиї раз ворот'и́ло — то шо си‿навива́је, а дру́ге ворот'и́ло, шо ўже си‿ро́бит ла́ўник та‿ї си‿навива́је. Та‿ї пото́му припу́скач, дирка́ўниц'а, пот'е́гач, збо́јіна.

Огірки. Ми хо́чемо ог'ірки́ кла́сти. Пе́ршиї раз фа́їно с'і́јемо јіх, пото́му вони́ з'и́їдут та‿ї розмика́јемо, та‿ї леш'и́јемо так на пјет' задиле́ко оди́ен в·ід дру́гого, та‿ї в·і́сапајемо́. А пото́му п·ідго́рнеимо (три ра́зи тре́ба коло́ ні́их роби́ти) та‿ї уоні́й ўже ро́д'еи. Та јак зарод'еи, та‿ї фа́їно в·ібие́ра́јемо. Т·і

стар'і маї, котр'і лиши́јемо на нас'ін'е, а т·і зеᵘле́н'і соб·і. Та‿ї так, јак сего́нни в·ібереᵘмо, аби́ тро́шки онⁱи́ приўји́ли, так за два‿нни́, а тре́тоји днⁱи́ни ўже накла́демо ў бо́ч'ку.

Фа́їно бо́ч'ку попа́римо гор'и́чоў wодо́ў та‿ї в·імијемо. Тогдⁱи́ ми до г'ірк'іў таке́ кладемо́: тоўч'имо́ ч'аснику́, мастимо́ бо́ч'ку, граматⁱи́ку, а пото́му лу́пимо ч'аснику́ зупк'іў та‿ї ш'ш'е кладиᵉмо́ ї помежи́ ог'ірк'іў у бо́ч'ку. Та‿ї кладиᵉмо́ до гир'к'іў пеᵘтруши́н'а, кро́пу, хр'іну, уду́ба, сал'е́ри, ч'е́брику та‿ї цибу́л'і, та‿ї перч'иц·і. І кладеᵘмо́ і перч'иц·і це́ји л'у́тоји, і перч'и́ц·і тоји булґа́рскоји. Та‿ї тогдⁱи́ он кла́демо це ўс'о, м·іш'и́јемо до ку́пи, кладеᵘмо́ ў бо́ч'ку. Та‿ї уже́ јêк јака́ бо́ч'ка завели́ка — ци на три к'іла со́ли, ци на штⁱи́ри к'іл'а. Та‿ї кла́деᵘмо с'іл' та‿ї насипа́јемо водо́ў, та‿ї ји забива́јемо. Јêк оᵘна́ задмја́на, то покоч'и́јемо, напра́вимо, а јак така́ — то к·и́снⁱет так. Та‿ї тогдⁱи́, јêк неᵘ ма́је оᵘна́ це́го ч'опа́ зве́р'ха, јêк неᵘ задмје́на, то споло́ч'імо фа́їно звер'ха у тⁱи́жден', у дв·і неᵘґ'іли та‿ї оᵘни́ так к·и́ᵉснут. А т·і то ўсе — звалиᵉмо́, покоч'и́јемо, наза́д напра́вимо.

Капуста. А капу́ста так. Пе́ршиї рас с'ијемо. Капу́сту неᵘ тре́ба н'і поло́ти, н'іч'о́, бо јіјі си‿с'іје гу́сто. Та‿ї пото́му садимо́ ји. Јêк кладеᵘмо́ цибу́л'у, тогди́ ї капу́сту садимо́ і росструга́х, а јêк н'і — на гр'иц'ц'і та‿ї уᵒна́ ўже ростⁱе́ і в·ісапајемо. Та‿ї пото́му ўже ро́бимо голоўк·и́, вели́к'і ўже ўосенⁱи́ кла́сти ў бо́ч'ку. Фа́їно бо́ч'ку в·імијемо та‿ї до капу́сти н'іч'о́ неᵘ тре́ба кла́сти, лиш саму́ капу́сту ми кладеᵘмо́. Фа́їно спро́стимо ли́ск'е то, маї котре́ так·е неᵘч'и́сте та‿ї в·ідруба́јемо таку́ диру́ вели́ᵉку, там де коч'ин, та‿ї кладемо́ со́ли, јêк јака́ бо́ч'ка — ци три к'іл'і, ци штⁱи́ри к'іл'і та ў ко́жду голо́ўку ја соб·і кладу́ со́ли зар'идо́м так. Так ја м·ірку́ју, шо би м·ін'і то́ји со́ли ста́ло на ц·ілу́ бо́ч'ку. Та‿ї пото́му насипл'у водо́ў, кладу́ зве́р'ха так'і крушк·и́ та‿ї таки́ї вели́киї ка́мі·ін', та‿ї ји приᵉти́сну та‿ї уᵒна́ к·и́сне.

Ґоґошари. А ґоґоша́ри так. Ја ґоґоша́ри купу́ју, бо ја неᵘ с'ију јіх. Та‿ї ку́пл'у там ци штⁱи́ри к'іла ци пјêт' ґоґоша́р'іў. Фа́їно споло́ч'у та‿ї беру́ о́цет та‿ї вар'у́ з водо́ў, та‿ї с‿со́л'у. Та‿ї ґоґоша́ри кладу́ ў сло́јік, а пото́му засипа́ју тⁱим о́цтом,

так·и́м тро́шк·и, би буў гор'ічу́н'киї, так аби́ неи пук сло́јік з водо́ў, так, а́н'і ду́же квасн'и́ї би буў та н'і, ја ўже м·іркују, бо ја соб·і́ ку́ш'ију. Та‿ї уони́ ки́еснут та‿ї пото́му јімо́.

Квочка. Јак хо́ч'у класти квоч'ку, та пр'и́чу јіје́ц. Та‿ї так'і́ јіїце́ (бо у нас даўно́ так каза́ли стар'і́ ж'інки́), шо јек подо́ўтуват'і — та сам·і́ куґу́тики, а јек кру́гл'і — то куроч'к·и́. Та м·іш'и́јемо ї тих та‿ї тих јіје́ц. Та‿ї ро́бју гн'іздо́ фа́їно ў кошерц·і або́ ў так'ії скри́нц'і та‿ї кладу́ јек јака́ квоч'ка завели́ека — ци два́ц'ц'ік' і тро́је, ци два́ц'ц'ік' і одно́. Маї ме́нше ја неи кладу́, лиш так. Та‿ї квоч'ка сиедит три неиґ'і́ли, а́ле ў ти́ждень ја ди́ўју‿си до ні́ех, на св·і́тло так ди́ўју‿си, котре́ до́бре, котре́ н'і та ја п·ізнају́. Јек уже́ там чорн'і́је‿си, бо то ви́етко про́т'іў св·і́тла. То‿ї котре́ то чисті́ен'ке, то ја беру́ на б·ік та‿ї ки́едају, а т·і сиґ'е́и соб·і́ три неиґ'і́ли. Пото́му ку́р'ітка в·іхо́д'и та ја беиру́ соб·і́ ў си́ето та кладу́ јіх на гру́пку там, уони́ гр'і́јут‿си, по́ки ўс'і́ в·і́їдут. Та јак в·і́їдут уже́ ўс'і́ зо два́‿нни-три́‿нни, так це дура́је.

Та‿ї пото́му уже́ ја беру́ квоч'ку з гн'іздá, сте́л'у таки́ї гр'и́точ'ку та‿ї кладу́ јіх там на зе́мн'у. Та пе́ршиї рас шо јім дају́ јісти? Тро́шки крупо́чк'іў, си́ера та ўже јак уони́ маї п·ідросту́т. Јак маї п·ідросту́т величе́н'к'і, та ўже јіґ је пшени́ец·і та‿ї круп·і́ў маї вели́еких та‿ї так росту́т уони́.

Гуси. Гу́си так. Ја гу́си тут не трима́ју, але́ ў нас до́ма бу́ли гу́си. Гу́си пе́ршиї раз зач'ина́јут си‿ні́сти, так јек јака́ гу́ска. Оунна́ неисе́ дваца́ц'ц'ік', оунна́ трица́ц'ц'ік', оунна́ ї ш'ішца́ц'ц'ік' јіје́ц. За шті́ерие неиґ'і́ли неису́т‿си гу́си. Пото́му зач'ина́је оуна́ квоч'іти. А по ч'ім ми п·ізнаје́мо, јак оуна́, бо зач'ина́је мох пуска́ти, де уона́ сиедит на гн'ізд'і ўже — ци ў скри́нц·і, ци ў кошарц·і та‿ї пуска́је мох. Јек уона́ ўже пуска́је мох, тогді́ ми уже кладеимо́ јиїц'і. Ро́бимо гн'іздо́ маї вели́ке, кла́демо́ јиїц'і.

Гу́ска сиедит шті́ериe неид'і́ли. І ка́ч'ка так шті́ериe неид'і́ли сиедит. Це онна́ко, јек гу́си, так кач'к·и́. Та‿ї усе́ ў ти́ждінь ми переибира́јемо јиїце́нк'і, а пусте́, ч'и́сте в·іки-да́јемо, а т·і ре́шту лиш'и́јемо. Та‿ї пото́му уні́й зач'ина́јут

в·іходⁱи́ти. Але́ гу́си к·и́шко так в·іхо́д′иᵉ, неᵘ так жва́во, jêк ку́р'ита та‿ї качк·и́. Качк·и́ жва́во в·іхо́д′иᵉ. Та‿ї оᵘни́ ўже пов·іхо́д′иᵉ і ўсе jіх кладеᵘмо́ так. С-п·ід гу́ски береᵘмо́, котре́ в·і́шло — кладеᵘмо́ окро́ме. Пото́му пов·іхо́д′иᵉ ўс'і та‿ї кладеᵘмо́ jіх, би оᵘни́‿си гр'і́ли, а пото́му ўже кладеᵘмо́ до́ма гу́ску з гн′іздá на зе́мн′у. Пов·іхо́ґ′иᵉ ўс'і та‿ї дajемо́ jі́сти jім.

Гу́с'итам дajé‿си jі́сти муку́. Ро́бит‿си таку́ за́мн′атку, у нас ка́жут. Мо́ч'іт‿си мука́ та‿ї гу́с'итка jід′и́. А je декотр'і́, шо с″и кри́шу і кропи́ᵉви jім. Та‿ї уже́ так, jак зачина́jут маї велич'е́н′к'і, ї́дут па́сти на толо́ку, пасу́т. Та ўже си‿дajé маї зр'і́тка jі́стыᵘ, лиш два-три ра́зи на‿ннⁱи́ну та‿ї так уᵒнⁱи́ росту́т.

— А що робите з пір'я?

— Пото́му, jак оᵘни́ ўже вели́к'і, д·істаjу́т п·і́р'і, береᵘмо́ jіх, п·ітскуба́jемо. Jêк хто хо́ч'е — два ра́зи п·ітскуба́jе, jêк хто хо́ч'е — раз. Та‿ї то п·і́р'и дреᵘмо́, ро́бимо кла́ку пе́ршиї раз, бо то ж'і́нка сама́ неᵉ го́дна подⁱе́рти т·і́л′ко п·і́р'а. Кли́ч'імо там зо дⁱе́с'ік'-пjêтна́ц'ц'ік' ж'іно́к та‿ї ро́бимо кла́ку. Та‿ї п·і́р'и дремо́ та‿ї ро́бимо подушк·и́, переᵘнⁱи́ та‿ї це ро́биᵉмо.

— А як то є на клаці, ану розкажіть?

— На кла́ц'і jêк jе. Адⁱи́ ро́бимо кла́ку, ск'інчу́т п·і́р'и де́рти та‿ї кладу́т на ст·іў хл′іб, гор'і́ўку і студеᵘнⁱе́ц, го́лупц'і, к'і́сто з молоко́м або́ ореᵘз з молоко́м. Наjід′еᵘ‿си, напjу́т‿си, посп·іва́jут та ї́дут доᵘдо́му, Та‿ї така́ кла́ка на п·і́р'и.

Курячий суп. А jа бу́ду пе́ршиї рас каза́ти за ку́ри, jêк jа р'і́жу. Jа теᵘпе́р р'і́жу ку́р'итко, н′і́би це вели́ке, но. Вар'у́ зу́пу, jак уже́ jêку́ хо́ч'у — ци с к'і́стом, ци з оре́ᵘзом. Та‿ї кладу́ ў зу́пу мо́ркови̇ᵉ та‿ї петру́шки та‿ї це гус'и́: ко́ждиї ґоґоша́р'іў кри́ᵉшу та‿ї патлад͡же́р'іў, та‿ї пото́му то звари́ᵉт‿си з мн′а́сом. Пра́жу соб·і́ цибу́л′ки окро́ме с‿са́лом або́ з‿оли́ᵉвоў та‿ї си́ᵉпл′у с‿смета́ноў та‿ї то мн′и́со ку́р'іче в·іт′ига́jу (але́ то лиш с ку́риц'і до́бре ў смета́н′і, а с ку́рки н′і) та‿ї кладу́ ў смета́ну. Ту зу́пу jімо́ так, а це jімо́ мн′и́со ў смета́н′і. А с ку́рк·и маї старо́jі — то jêк хто л′у́бит, де́хто л′у́бит із самотⁱи́коᵘў мн′иᵉсо ку́р'іче, jêк звара́т, а де́хто то так'і вари́ᵉт

так та‿ї ро́биᵉт, кладⁱе́. Jêк оᵘно́ ўже си‿звари́ᵉт там у т·ії зу́п·і, та‿ї кладу́т у ри́ᵉнку та‿ї си́ᵉпле са́ло, та‿ї прип·іч'е́ јего́ фа́їно та‿ї п·іче́н'а.

Як різати гуску. Та јак р'іжемо онну́ гуску та‿ї фа́їно скубеᵘмо́, та‿ї п·і́р'і кладеᵘмо́ ў по́душку, бо то до́бре для по́душк·и. Та‿ї з гу́ск·и го́лу к'іда́јемо та‿ї ла́би з гу́ск·и к'іда́јемо, то неᵘ до́бре гу́с'иче, голова́, лиш ку́р'иче до́бре, а з гу́ски н'е. Та‿ї фа́їно розберу́, ґу́шу ки́ну надв·ір, к·ишк·и́; тої пуп, шо је ў сереᵘди́н'і, розруба́ју та фа́їно ўсе пов·ікида́ју. Мн'и́со споло́ч'у та ја јак хо́ч'у — і студеᵘнⁱе́ц мож вари́ᵉти з гу́ски, а јêк н'і — то ї п·іче́н'у, так·и́ᵉї борш'. Та‿ї мн'и́со то в·і́кинути пото́му ў таку́ ри́ᵉнку та‿ї прип·іч'и́ фа́їно, а јêк н'і — таки́ї сос ро́бимо з булijо́ном та кладеᵘмо́ так·и́ї ґу́лаш, јêк си‿ка́же, та‿ї тро́шки барабу́л'і та‿ї то‿ї мн'и́со, та‿ї тої сос, та‿ї так. ...

Різдвяні свята. Так, јêк іде́ Велиґд·ін' або́ св·и́та, там дв·і-три нед'і́ли, пе́ршиї раз зач'іна́ју жмака́ти. Фа́їно соб·і́ пожмака́је, пото́му бере́‿си та‿ї розбира́је ў ха́т'і. Та‿ї зач'не́ ми́ᵉти сте́л'у, потінку́јем, пото́му бере́, заб·і́лит т'і латоч'к·и́ та‿ї фа́їно ўб·і́лит. Та‿ї то пов·ісиха́је, шо пов·іжма́кувала, та‿ї пото́му б·і́лит у ха́т'і, обми́је п·ідло́гу, јêк п·ідло́га. А јак нема́ п·ідло́ги, то звизмасти́ў зе́мн'у та‿ї фа́їно наза́д убере́, а‿ї понаклада́је фотоґра́ф·іјі, обра́зи́, шо ма́је, по ск'і́нах та‿ї је так.

Святвечір. У нас так на Св·іти́ї ве́ч'ір пе́рет св·и́тами. Пе́ршиї раз ж'інк·и́ купу́јут полу́миски та св·іч'к·и́, та п·ічери́ц·і, та ри́ᵉби. Та‿ї уже́ тогдⁱи́, јêк уже́ так за́ўтра Св·іти́ї ве́ч'ір, сего́нни ўже приготоўл'е́јут‿си: вар'и́ пшенⁱи́ц·і го́лупц·і, слиўк·и́, грушк·и́, ри́ᵉбу, бо́бу маї даўно́ вари́ᵉли (теᵘпе́р уже́ неᵘду́же так вар'и́) та‿ї п·іч'у́т кнⁱи́ш'і, та‿ї ме́д·іўник·и. Та‿ї уже́ јêк при́їде Св·іти́ї ве́ч'ір, пе́ршиї раз д'іᵘти їдут кол'идува́ти, хло́пц·і, а ж'і́нка ўже соб·і́ р'іхту́је ту в·іче́р'у. Та‿ї фа́їно, пото́му уже́ јêк звари́ᵉт та‿ї ја соб·і́ в·іче́р'у зро́бју та ў п·іч зама́ш'ш'у, бо то маї смашна́. Ўс'о је: ри́ᵉбу і п·ічери́ц·і, і го́лопц·і, і пшенⁱи́цу. Та‿ї уже́ ўве́чер в·іт'іга́јемо с пе́ч'і та‿ї фа́їно насипа́ју ў полу́миᵉски, та‿ї кладеᵘмо́ на ст·іў,

та‿ĭ ма́јемо ла́дану ш'ш'е, јêк је, фа́ĭно то покладеᵘмо́, та‿ĭ с'іда́јемо в·іче́р'іти.

Пе́ршиĭ рас Очена́ш тре́ба говори́ᵉти, а пото́му с'іда́ти в·іче́р'іти. Та‿ĭ уже попојімо́, а д'і́ти кол'іду́јут уже́, хло́пц·і. Пото́му ўже р'іхту́јемо пома́ну.

Даўно́, ка́жут, шо маĭ даўно́, јêк ш'ш'е мо́јі д'іди́, баби́ роска́зували, шо носи́ли в·іче́р'у за пома́ну, а теᵘпе́р н'і, теᵘпе́р лиш так ми ро́бимо: кладеᵘмо́ ў полу́миᵉсок на сп·іт там одⁱе́н го́лобец, оᵘнну́ сли́ᵉўку, ла́шку пшенⁱи́ц·і та‿ĭ тогди́ кладеᵘмо́ плич'і́нти, так'і́ роґа́л'ки, кола́ч' одⁱе́н вели́киĭ, ме́д'іўник'іў, ја́блоᵘка, гор'і́х'и та‿ĭ ја несу́ за пома́ну, за ко́го ма́ју, ади́ хто м·ін'і́ ўмер — ци ĭка́ дитⁱи́на, ци та́то, ци ма́ма. Та‿ĭ іду́ ја до куми́ᵉ, до сестри́ᵉ. Та‿ĭ це так: кол'інник·и́ пе́ршого ве́чера кол'іду́јут, ді́ўч'и́та, хло́пц·і. А дру́гого ве́чера уже́ збеᵘра́јут‿си л'у́диᵉ. Там год'и́ беᵘре́зи в·ібира́јут.

Та ĭдут перш без год'и́ п·ід беᵘре́зи та ĭдут та си‿напју́т до́бре, та ĭдут уже́ кол'ідува́ти. Беᵘру́т там скри́ᵉпника, а оде́н у соп·і́ўку, а оде́н у скри́ᵉпку та ĭдут, почина́јут в·іт попа́, бо ў нас кра́ĭна ха́та п·іп, та ĭду́т та‿ĭ кол'іду́јут. Та дв·і-три ха́т'і скол'іду́јут та ўсе до ха́ти та пјут. Та там пјут у то́го, а в·ітти ў то́го та так ц'ілу́ н·іч. Та‿ĭ уже́ ра́но си‿росхо́д'и. Та‿ĭ це скол'іду́јут пе́ршојі‿нни́ни горб, а дру́гојі днⁱи́ни зач'іна́јут по доли́ᵉн'і села. Та ўже дру́гојі‿нни́ни ро́бји да́нц·і, а ўве́чер зноў збира́јут‿си та ĭдут кол'ідува́ти. Та‿ĭ уже́ скол'іду́јут, зноў пјут та‿ĭ пјут ў ко́жд·іĭ ха́т'і. Та‿ĭ пото́му ўже т·і грош'і зберу́т т·і беᵘре́зи та‿ĭ плат'и́ то́го музика́нта, шо гра́је т'і свји́та на да́нці. Та‿ĭ це пе́рш'і свји́та.

Новий рік. А пото́му прихо́дит Нови́ĭ р'ік. Беру́т т·і беᵘре́зи, ўже збира́јут тⁱих хло́пц·іў та ро́бји баби́ᵉ. Так'і перебира́јут‿си адⁱи́ ў таке́ дра́нт'и, ро́бји ґ'і́да та ба́бу, та молодⁱи́цу, та молодо́го, та кн'е́з'а, та попа́. Та ĭдут поп·і́т хати́ та ге́ĭкајут та‿ĭ дају́т јім гро́ш'і. Та‿ĭ це лиш одⁱи́н ве́ч'ір на ге́ĭкан'и. Та‿ĭ уже́ минⁱа́је ĭ Нови́ĭ р'ік, а пото́му прихо́дит Орда́н.

Йордан. На Орда́н зноў ми р'іхтујемо в·іч'ер'у са́мо так, јік пе́ршого, јік на свји́та пе́р'ш'і. А́ле хо́дит п·іп тогдⁱи́. Та‿ї прихо́де п·іп на Св·іти́ї ве́ч'ір та‿ї кро́пит п·іп, та‿ї да́скал, та‿ї палама́р', та‿ї ми п·іч'імо́ кола́ч'. Та‿ї де́хто јêк хо́ч'е попа́ — приїма́је, кладⁱе́ в·іч'е́р'у на ст·іў та‿ї гор'і́ўку, та‿ї адⁱи́, дајé јі́сти, а де́хто лиш дајé гро́ш'і та‿ї кола́ч', та‿ї вир'іжи́јем. Та‿ї ви́р'іжиїмо до дру́гоjі, до тре́тоjі ха́ти, та‿ї верта́јемо‿си наза́т. Та‿ї так свји́та мина́јут.

Великдень. А пото́му ўже́, јêк прихо́дит Вели́ґдін'. Прохо́дит Вели́ґдін', пи́ᵉшимо писанк·и́ᵉ, п·іч'імо́ баби́ᵉ, паски́ᵉ та‿ї писанки́ᵉ де́хто краси́ᵉт лиш сам·і́ черво́н'і, а де́хто пи́ᵉше — јак уже́ јіх хто хо́че. Та‿ї купу́јемо нови́ᵉї ко́шик фа́їниї та ўже ла́годимо ў субо́ту ўве́ч'ір, бо́ ў ниґ'і́л'у тре́ᵃба ра́но ду́же їти па́ску св·іти́ти. Та‿ї кладемо́ ў ко́шик так, кројімо́ па́ск·и, ба́пку, солонⁱи́ни, си́ᵉра, бу́д͡за, куᵘбаси́ᵉ та їдемо́ т‿це́р'кви. Так ж'інки́ стају́т у нас наоᵘкру́х та‿ї пано́тец' хо́дит там уже́ з водо́ў св·іче́ноў, покро́пит.

Першиї раз хо́д'ат та збира́јут с ко́шик'іў по пи́ᵉсанц'і, по пере́п·іц'ц'і, хто дајé. А пото́му ўже ўсв·і́тит та‿ї прихо́димо додо́му та‿ї імо́. Це ў нид'і́л'у ра́но. Та‿ї пото́му пополу́н'н'у їдемо́ до в·іче́рн'і ш'ш'е ц‿це́рков·і. Д'іўки́ᵉ, парупки́ᵉ там си‿гра́јут ле́лика та‿ї тро́хи ў веч'і́рн'у сиᵉдимо́, та‿ї прихо́димо додо́му. Та‿ї так на Вели́ґдін'.

(Корійчук Олена, 43 рок)

* * *

Г. ЗАПИСИ ТЕКСТІВ ІЗ *ДОБРУДЖІ*

Село КІЛІЯ ВЕКЕ

[Касета №1 А]
Записано в 1963 році.

Одруження і весняні роботи. Ја називáјус'а Гуріјéнко Васи́л', мен'í 60 год. Ја, јак ожени́ус'а пéрвиї рáс, буў пáрупком, ожени́ус'а шо. Даў мен'í бáт'ко зимн'í трóхи на стеᵘпý. Миї, аї бýду ї ја трóхи с'íјат', орáт' — аґрікоᵘлтýрої зан'імáц'с'а. Јак л'ýди с'íјут', орýт', сапáјут' та‿ї мáјут' хл'íп соб·і дóма. Они́ купл'áјут' у фурýл'н'і, їдут' та сид'áт' там на р'áтц'і, дожидáјут' хл'íба шоб м·ін'í. Дáїтеᵘ мен'í одéн хл'іб, бо ја не мáју шо јíсти. А ја соб·í јак пос'íјаў і ізмолóў на маши́н'і та‿ї мáју шо јíсти.— клáду картóпл'у. Дл'а папушóјі тóже так с'íју.

Весняний посів. С'íјат' веᵘснóју — з'імóју сиди́ ў хáт'і, бо хóлодно. Вóж'у гн'іï на степ, де м·ін'í нáда; бýло солонéц' земн'á, неᵘ дýже такá рóдит' харашó, неᵘ нажáју зéмн'у, шоб вонá харашó м·н'í ви́вела пшеᵘни́ц'у чи јачм·íн', чи папушóју, чи картóпл'у, тод'í ди́ўл'ус' по мéст'і, де лýч'е мéсто — с'íју ози́му, де дл'а картóпл'і — клáду картóпл'у. Дл'а папушóјі тóже так с'íју.

Веᵘснóју с'íјем јачм·íн' у и́л'ку бóлше, нáз'іму с'íјемо ози́му, бо зимóју ози́ма видéржује, неᵘ замеᵘрзáје ýл'ка, јачм·íн' — ц'і вимерзáјут', неᵘ видéржујут' на з'імý. Картóпл'у починáјем веснóју с овéсом, з јачмéн'ом і іс цибýᵒл'оју, с картóпл'у, з ус'óју горóдиноју. Веᵘснóју починáјемо, ужé тéпло — почиáјем на степ вихóдит': сáдим, сапáјемо, пыдгортáјемо. Посп·íла папушóја, починáјемо ломáт' ijí, вóзим дóму — додóму, скидáјмо, рóбимо одéм соснијáк, јак је багáц'ко, а јак неᵘмá — клáдеᵘм на гур'íшче јіјí, і онá шоб просихáла, кочани́. Звóзим лужáн'а, јак мáјем јакý корóву дóма чи в·іўц'ý, чи шо-

не^{и}бу́т′. Зво́зим лужа́н′у, па́шу пригото́вим на́з'іму, шоб вона́ ма́ла шо ји́сти.

Пшени́ц'у то́же так гарма́не^{и}мо к'ін′ми, ка́м·ін′ом одны́м. Ро́бым ка́м·ін′ запр'ага́јем ко́н′і і б'је́мо ји ка́мен′ом, пока́ мис' она́ не^{и} поте^{и}ре́бит'с'а соло́ма, гет′ зро́бит′. Тод′і витру́сујем соло́му, склада́јем соло́му харашо́ у ски́рту, шоб на́з'іму бу́ло шо ји́сти скоти́н′і, јак ма́јім скоти́ну, а јак не^{и} ма́јем скоти́ну — мо́жем соло́му прода́т′, јак собра́ли, бо соло́ма не^{и} закида́јец'а.

Як зберігати зерно. Зе^{и}рно́ кла́дем на гор'ішч'е, то^{у}д′і бере́м з'імо́ју харашо́, ywосени́ везе́м на маши́ну, ме́ле^{и}мо і ма́јем шо ји́сти до́ма — пшени́ц'у харо́шу і́ли гу́л′ку. Јачм·ін′ де́ржим дл′а свине́ї, дл′а куре́ї, дл′а ко́не^{и}ї, јак ма́јем ко́н′і; го^{у}ду́јем ко́н′іў owе́сом, јічме́н′ем харашо́, шоб мо́жна рабо́тат′ зно́ву наве́сну, і́л′і з'імо́ју ў коми́ш поји́хат′ к'ін′ми харашо́, шо биг с'іў, шоб коле́са поодл′іта́ли, бо зимн′а́ ме́рзла. Јак розжине́шис'а шше тро́шки, јак баги́ то́ји, шо ја коли́с' јак буў молоди́ї та зроби́ў ји. Јак п·ід′іпју́ тро́шки ї ко́н′і харо́ші — аж коле́са одл′іта́јут′, коли́с' іду́ на робо́ту. Приво́зит′ коми́ш до^{у}до́му, бо на́да з'імо́ју топи́т′, хо́лодно ў ха́т′і.

Як пекти хліб. І так зме́ле^{и}мо ї јімо́, ма́јем хл′іб̧ св·іі б·і́лиї, харо́шиї, у п·ічі́ то́пим. Хл′іб̧ у зе^{и}мн′ан′іі п·ічі́ ро́бим, не^{и} у пли́тки чи^{і} там де-не^{и}бу́т′ устроми́ли та зробо́ли шо-не^{и}бу́т′ та‿і уж'е зроби́ли пја́т′-ш·іс' хл′і́б·іў на фам·і́лију — ц'іли́ї ти́жден′ та‿ї јімо́ ўс'і чи́стоў фам·і́лијоў.

Як садити картоплю. Карто́п′лу ма́јеме, јак ма́јем сади́т′ — оре́мо гли́боко дл′а карто́пл′і ме́сто, шоб було́ харашо́ сапо́ї, јак сапа́јіш, та ро́бим јамки́ і кида́јем ту карто́пл′у по-пја́т′, по-чуті́ре^{и}, јак кру́пна, по-три, јак шш·е крупн′і́шч'а. І сапо́ју ро́бим ја́мки, сапо́ју загорта́јемо. Јак ви́л′ізла карто́пл′а тро́шки — почина́јем сапа́т′ іјі́ і ш'ш'е ма́је ли́ст′а, јак до́шч'ік упа́ў, почина́јем сапа́т′ іјі́. В·і́сапали — она́ п·ідн′а́лас'а ўже на три́ц'ц'іт′ сантім чи‿ї на со́рок ўтак там п·ідн′а́лас'а. Це јак она́ п·ідн′іма́јец'ц'а, упа́ў дошч јаки́ї, хоч і

ме́нче она́ тро́шки ўпа́ла — почина́јут′ пидгорта́т′ ijí. Пидгорну́ли, то^{у}д′і дожида́јемо у́же ў wосени́ копа́т′ ijí. Уже́ не^{и}мајем н′ічо́ з не́ју. Дожида́јем, wосени́ ї́дем копа́т′ ji. Копа́јем лопа́тами; вико́пујем із ја́мок лопа́тами, суб·іра́емо, кла́дем у кошо́лки і на по^{у}во́ску, і везе́м до^{у}до́му. До́ма приве́зли, скида́јем ijу́ ў по́гр'іб, склада́јім. Ту кла́дем на семена́, котра́ на́да, а ту кла́дем јі́сти, а ту кла́дем продава́т′, јак ма́јем бога́ц'ко, а јак не ма́јем бага́ц'ко, кла́дем ус'у́ ў ку́ч'у. То^{у}д′і весно́ју, шо зоста́лос', бу́дем сади́т′, а шо із'јі́ли. Нема́је крупн′і́ш'ш'і, ўс'о ви́брали, бо ка́жниї хо́че, с·а‿ди́вит′, јак бра́ва та‿ї фата́је ско́ро, а јак пло́ха — бере́ наза́т ijí. І собира́јем јіјі́, так склада́јем, шо ди́вимос'а, јак јіјі́, бо ве^{и}сно́ју зноў ма́јем сади́т′, де зе^{и}мн′а́ харо́ша — орат′ гли́боко.

Гно́ју на́да покла́сти, мо́же^{и} солоне́ц' там. Мо́же земн′а́, хто зна́је, јак она́ там не до́бра, ч'і ди́вимос' по земн′и́, бо земн′а́, котри́ї зан′іма́јет′с'а тро́хи з зе^{и}мн′о́ју — ўсе равно́ оп·ізнаје́ хоч тро́хи. Це тут дл′а карто́пл′а, це дл′а то́го, це така́, а це така́ зе^{и}мн′а та‿ї почина́јем кла́сти то́же так ізно́ў наве́сну. Она́ почина́јет′ пуска́т′, кла́дем у кошо́лки, вит′ага́јем іс по́гр'іба јіјі́.

Весно́ју, у марту́, ўже вит′ага́јем, бо бу́дем кла́сти зно́ву карто́пл′у. Вит′га́јем у кошо́лки, кла́дем у ха́ту, те́пло шоб бу́ло, пит к'і́ліјі ў кошо́лки. Она́ поч'іна́је пуска́т′ к'і́л′ц'а. Вже ба́чимо, јак пусти́ла к'і́л′ц'а. Іде́м ізно́ў на степ, оре́мо дл′а карто́пл′і, спри́јем, де ма́јем ме́сто і кла́дем зно́ў карто́пл′у.

Са́дим изно́ў, ба́чим, шо не ма́је к'і́л′ц'а ўже і кла́дем ijí ў зе́мн′у, загорта́јем то́же са́пами, пока́ мис' ізно́ву не ви́росте.

Походження свого роду. І шо ж ја мо́жу вам сказа́ти, јак д′ід ўсе к'іли́ї́с'киї, та́то ўсе с К'іліјі, ма́ма ўсе с К'іліјі моја́. Зна́чит′, що ја мо́жу сказа́т′, јак де они́, хто-зна, мо́же за пре́д′іда; мо́же ба́т′ко, јак буў ш'ш'е м·ії таки́ї, јак ја, чи па́руб̧ок та мо́же зна́је, а ја зна́ју, шо ў К'іліјі рожде́ниї і ба́т′ко, ї д′ід, і ма́ма моја́ — ўс'і чи́сто тут рожде́нн′і. Дру́те таке́ на́ч'і не ва́рт.

Рибальство. П·ішóў ja, шo, рибáлит′, зробúў одну́ мату́лу, п·ідý, соберý л′удéї ш′ш′е, бo сам не мóжу т′агну́т′. Мату́лу нáда ш′іс′ душ, шоб т′агну́ли. К′іл′ідý, рóбл′у ч′утíр′і сéмеина ч′і ш′íст′, рóбл′у сéмени і беиру́ л′удéї — воні́ рубáют′ м·ін′í кóпки — ja зам·ірájу, jак нáда т′агну́т′ мату́лу, бo мату́ла мáje по-сто сажеинéї доўжини́ крилó одне і jак jі нáда заки́нут′, шоб jíjí тáгну́т′ попúд л′іт.

Пид л′óдом jак т′áгнем — порубáли кóпки на дéс′іт′ ступеинéї однá од дрýгоjі. Мájем гунд′éри так′і дóўг′і, тóже на дéс′іт′ мéтр′іў і тоуд′í мájем кодóли. До т′иіх гунд′éр′іў ч′іпл′ájем кодóли і мájем р′áшп·іл′ зал′íзниї, пхájем попúд л′іт, н′імер′ájем, шобú jакрáс онá вúїшла ў ту кóпку, де ja мájу кóпку, зам·íр′аў ja р′íўно, зам·íр·аў і напраўл′ájу ў ту кóпку, шобú онá вúшла. Вит′агájу ту кóпку, вит′агájу кодóлу кóпкоjу. І одúн чолов·íк мáje л′áмку соуб·í, ч′іпл′áje за кодóлу і т′áгне — одúн з однóго бóку, дрýгиї з дрýгого бóку. Т·і рéст′у рубájут′, а т·і т′áгнут′.

Вúт′агнули, шo п·їймáли за рúбу? П·їймáли ш′ч′ýку, бабóшку, д′ібанá і шарáн лóвит′с′а, неидýже так в·ін лóвит′с′а з′імójу, но ўсе лóвит′с′а. Сом п·їмájет′с′а — вúбрали, рúбу скúдали у лóтку на сáнки; мату́лу тóже склáли на сáнки. Бýдем jіхат′ удрýге мéсто ўже т′агнýт′, неи на ц′ім мéст′і знóў. І зноў ja їду ўперéд, зам·ір′ájу ш′ш′е одну́ тóн′у дл′а мату́ли і починájем м·íр′ат′. Тóн′у рубájемо і знóў запускájемо, знóў т′áгнем мату́лу. Зноў тáгнем мату́лу і знóў лóвим. Де п·їймájет′с′а лýче, де п·їймájет′с′а плох′íшче і так і питájемос′а. З′імójу все рибáлство, бо л′íтом і с′úткоjу мóжно рибáлит′. І, осомчúс′а, лóвит′с′а рúба ўже другá л′íтом; бабóшичка лóвит′с′а там, шч′ýчка лóвит′с′а, д′ібáнч′ик. Карáс′ ужé неи лóвит′с′а, лин тóже неи лóвит′с′а, т′íки з′імójу мату́лоjу іл·í в·інт′ірóм.

Вéнтером рубáли так: тóже пид л′íд рубáje; прорубáje, зм·íр′аje пáру вентерéї, стóл′ко нáда, і порубáje пид л′íд, і застрóмит′, понат′агáje jіх дóбре. Бáчит′ у вóду пид л′óдом у кóпку і направит′ jіх р′íўно, поклáли шo бýде, дóки ув·їшлá і тоуд′í їде черéз два-три дн′а ч′і черéс чут·íри, зноў рубáje л′íд

на т'і ко́пки, бо они́ зато́плени аж до дна; они́ аж зато́плени до дна. І зно́ў на дру́гиї ден' ідет, тру́сит' уже́ в·інтера́. Ло́вит'с'а кара́с', ло́вит'с'а сом, лин, ш'ч'у́ка ло́вит'с'а.

Вира́је ри́бу, кла́де ў ло́тку, на са́нки і бере́ на пле́ч'і ї т'а́гне до кирга́ну і здава́т' ри́бу, де на́да продава́т' јі. І тод'і прида́ў, даје́ тої с кирга́ну, ва́жат' ijі. П·іїма́ў сто, дв·іст'і, пјат'сот к'ілогра́му чи два́ц'іт', чи три́ц'іт'. Одв·іс, в·ін то^{у}б·і даў квита́нц'іју одну́. Іде́ш до^{у}до́му, у нид'іл'у прихо́диш до^{у}до́му, ї́деш до јо́го, са́мо до то́го, шо здаў ри́бу — в·ін то^{у}б·і даје́ гро́ш'і, получа́јеш гро́ш'і за ту ри́бу. Цеї, ки́т·е к'ілогра́ме здаў (рум. câte kilograme? "скільки кілограмів"?), по ч'о́му она́ пло́ти$^{т'}$ц'а? І бере́ш гро́ш'і, получа́јеш і не^{и}се́ш до^{у}до́му хаз'а́їк'і і о^{у}д'іва́јеш д'іте́ї, сам о^{у}д'іва́јешс'а, харч'ујешс'а, ро́биш своjі нево́jі.

Садівництво. У нас тут у К'іліjі харашо́ жит'. Је де́ре^{и}во харо́ше, росте́; ја́блука харо́ш'і, гру́ш'і, так же‿ї — і сли́ви је, ї виногра́д харо́шиї, пе́рстики харо́ш'і је і шшо раз во́з'ме^{и}ме. Ба́чим, јак уже сп·і́лис' там, са́ди^{е}м јіх. Пе́рвиї раз са́диш мале́н'ку, она́ росте́, кал'іру́јеш, тод'і ви́росла ўже, ма́је ро́дина; почина́јеш ijі со^{у}б·іра́т' уже́ ро́ди із не́jі. Собра́ў ро́ди із не́jі — шо ја бу́ду ро́бит' із не́ју? Приїшо́ў до^{у}до́му: "Хаз'а́їко, зна́јеш шо? Оце́ бу́дем продава́т' на база́р, а це бу́дем шушн'і роби́т', шуши́т' ji ў печ'і, шоб она́ ви́сохла та з'імо́ју бу́дем зн'іма́т' з гор'ішча харашо́ та бу́дем купл'а́т' са́хару та‿ї бу́дем jісти солоде́н'ке, бо то́же соло́тке харо́ше". Та аж таке́ — продаје́м бо́лше, не ма́јем шо роби́т' із ни́ми так, бо они́ на шушн'у́ не^{и} ду́же так'і харо́ш'і, бо́лше гру́ш'і су́шим. Гру́ш'і соло́тк'і, јак то скороспе́лки, кал'іро́ни је харо́ш'і ос'ін'н'і.

С тіх сушн'і, јак ро́биш харо́шиї сушн'а́ із jіх, а с т'іх таки́х д'іло́ў с пе́рстики ї жарде́л'. І во́тку ва́рит', хто ма́је ли́шн'іх jіх, а хто не ма́је — так де^{и}стр'ібуја́је jіх, даје́ л'уд'а́м, сам до́ма де^{и}стр'ібуја́је jіх, jіст' jіх, ва́рит', к'іс'іл' ва́рит' із jіх, з мамали́ґоју.

К'іс'íл' харóшиї вари́т', јак хто знáје — тóже ї вари́т' јогó. Так јак зле нали́ў води́ ї поклáў там у боркóш'іўц'і, поклáў дéс'іт' јáблок'іў чи шо-небýт', ўни харóш'ијут'. Нáда поклáсти ў јогó сáхару, нáда звари́т' јогó харашó, ви́брат' к'істочки́ з јóго, поклáсти ў казáн і нехáї вáрит'с'а. Клáсти сáхару спост'епéнно, стóл'ко јемý нáда, шоб буў солóткиї, не таки́ї ки́слиї.

Јак хóчеᵘш із мамали́ґоју јíсти — із мамали́ґоју дáже харóшиї. Мамали́ґа ї самá харóша с сáхаром јак јіси́ш абó з молокóм, абó з бри́нд͡зоју. А мóжно ї с к'іс'іл'óм јіјí јíсти, бо онá ї с к'іс'іл'óм харóша. К'іс'íл' наїлýчше преᵘпарáјет'с'а, в·ін из обиркóс'іў харóшиї си́л'но. Із грýш неᵘ мóжно вари́т' к'іс'íл', бо гр'ýш'і теᵘрпк'í, они́ на це д'íло неᵘ їдут'. Обеᵘркóси, жирдéл'і ідýт'; із пéрстик'іў тóже, із чеᵘрéшн'іў харóшиї к'ісí'л', тóже сáхар трéбује. Ал'í не мáјеш сáхару — клáдеш мéду у јóго, шоб буў солóччиї.

(Гурієнко Василь, 60 років)

* * *

Драґýлс'кі Оксáна, ш'íзді^{п}с'ат' сéмиї год.

Про уродини. Прибеᵘрáјет·с'а ўсе ч'íсто, тоᵘд'í їдéш, сус'íдок там позвéш однý-дв·і ч'и‿ї пјат'. Јак је в·ідк'íл' — і дéс·іт' позвéш і туї принóсут' тар'íлку муки́, двóје-трóје јіјéчок, цибýл'і зó‿дв·і, на плáт'ічко там чи батичóк, чи шо-нéбут' дајéт'с'а оцé. Клáдеш стóлу, угошчáјеш јіх, по рýмк'і вóтки пéрвиї раз, а тод'í ї по рýн'і, і по-пјат' ідé дáл'і. Закýсиш, шо там, шо Бог даў. Шо? — закýска такá їде, јак на хреᵘсти́них: бри́ᵉнд͡за, масли́ни ілí, јак је коᵘмý звари́т' — вáр'ат', угошчáјут' варéноје, а јак неᵘмá, та тод'í, а-а, огýрц'і клáдут', салáту рóбит', пéрчик, баклажáн і угошчáјут'с'а. І јак собеᵘрýт'с'а зрáнку та‿ї до вéчеᵘра угошчáјут'с'а ўс'о. Ос' отáкиᵉчки рóбит'с'а ў нас на роди́нах, јак рóдит'с'а. А на христи́нах, и́нач·е готóвит'с'а ўже.

Христини. На христи́нах позива́јеш, іде́ш із во́ткоју. Позива́јеш кум·і́ў і ĭдут′, наб·іра́јут′, іду́т′ хри́ст′ат′ јого́, ро́бл′ат′ стол крас'і́виĭ: ри́пка жа́рена, холоде́ц', тоўче́ники, јак н′е — фр'іпту́ри д′е па́сире (рум. friptură de pasăre "жарена птиця") чи такі́ĭ бара́нчик і́л′і свини́на, і́л′і шо. Карто́шка до јо́го кла́дет′ц'а, сала́ту зро́биш, винце́, во́тка у во́л′у і с пи́ва наĭбо́лше тод′і́ ĭдут′.

П·і́ĭдут′ до попа́, у це́ркву неᵘсу́т′, беᵘру́т′ кри́жму, св·і́чки, пло́т′ат′ три́ц'ц'іт′ лиĭ попо́ви, шо хри́стит′ і пото́му кладу́т′ до св·ічо́к л′е́нти, кв·ітки́ краси́в·і; неᵘсу́т′ пода́ркы, купл′а́јут′ од′іја́лце і пеᵘл′о́нки, ма́м·і на пла́т′а беру́т′ то́же. Позива́јут′ својі́х госте́ĭ до се́бе туди́. Іду́т′ і го́ст′і ў це́ркву, а пото́му прихо́д′ат′ на об·і́д і угошча́јут′с'а. Пе́ту три раза́ кла́дут′ у во́ду, ба́т′ушка хре́стит′, тоᵘд′і́ други́ĭ раз, тоᵘд′і тре́т′іĭ раз туди́, у во́ду, ĭ пото́м дајé ба́т′ушка ку́моᵘв·і. Кум получа́је д′ит′о́, над′іва́је хре́стик, сви́ч'і дајé з вогн′о́м кума́м, шоб куми́ держа́ли і ото́.

Прино́сит′ д′ит′о́ додо́му до ма́ми; беру́т′ засв·і́т′ат′ св·е́чки і дајут′ по ру́мк'і во́тки, леу́з·і, орди́х'іју; дају́т′ по ру́мк'і во́тки јіⁱ і кум і кума́, і пото́м дају́т′ д′ит′о́ з вогн′о́м із св·е́чами. Кла́дут′ на д′ит′о́ гро́ш'і. Покла́дут′ гости́нец на д′ит′о́, ма́ма приĭма́је, ц·ілу́је кума́ ў ру́ку, ц·ілу́је куму́ ў ру́ку — так об·іче́ĭ у нас та́киᵉчки і так іде́.

І тод′і́ зачина́јут′ уже́ гост′ува́т′, кла́сти стол бра́виĭ, так јак усе́. Госте́ĭ ус'і́х за стол вызива́јут′, кла́дут′, калач'і́ дају́т′, пода́рки; пеᵘчу́т′ калач'і́ і на калача́х кла́дут′ пла́т′а, руба́хи. Теᵘпе́р ви́ĭшла мо́да наĭло́ноју руба́хи кла́дут′, диⁱжалі́н — тоĭ, шо по со́рок пјат′ лиĭ ме́тру, кла́дут′ на калача́х мо́шулуĭ. Ўтак зазва́ли госте́ĭ і́лі кла́дут′ масли́ни до во́тки, ог'іро́чки, а пото́му уже́ кла́дут′ ку́шен′а. Іду́т′ неᵘ одна́-дв·і, а бо́лше сервја́јут, на стіл несут′. Тоĭ неᵘсе́ тар'і́лку с ку́ш'ін′а́м, а тоĭ с‿сала́тоју неᵘсе́, тоĭ сп·іва́је, ĭде, пританц'о́вује. О так ро́бит′с'а.

Во́тку дају́т′, сами́ĭ оде́н і два дајут′, на падно́сах крас'і́во неᵘсу́т′. А тоĭ уже́ јак п·ід′ібра́ў, питпи́ў — іде́ з

бути́лкоју, сервјáје јіх, дајé стакáн, шоб пиў до дна, пригýл'уваў, присп·íвуваў.

Про рóди. І јак ужé знáје онá, шо трéба јіĭ роди́ĭ — беᵘрýт' јіјí бóл'і, онá ўже знáје і тоᵘд'í шо? Приготоўл'áје соб·í пóстел' ... теᵘпéр ужé ĭдýт' у кáсу д·е нáштере (рум. casa de naştere "родільний дім"), а рáн'че дóма. Приготоўл'áје пóстел', позивáје бáбу; бáба ĭде. Ужé тод'í дожидáје, сиди́т'; беᵘрýт' гóрш'і бóл'і, тод'í шш·е г'орш'і. Ужé тóд'í л'агáје ў кравáт' і берéм д'ит'ó ўже тод'í. Приĭмáјемо, ... пупови́ну р'íжеш, пови́ў, скупáў, спови́ў јогó харашó, ус'ó, даў мáм·і, до нéјі поклáᵛ і леᵘжи́т'.

Отéц', бувáло, шо отéц' Ір'íна тóго Сун'кówа. От уз'áла онá менé доᵘдóму, бýти дóма. Побýли ми із вéчера, так у с'ім часóў ја п·ішлá, до чот·íⁿри часá утрá. Побáчили у чот·íри часá, шо неᵘмáје і јіĭ сказáла, шо неᵘ бýдеш роди́т' без опеᵘрáц'іјі. Нáда опеᵘрáц'іјіу до дóктора. І так і бýло. Ја јак приĭшлá ў шпитáл', миĭ, буў дóктор Недíла тоᵘд'í. Кáжу: "Дóмну дóктор (domnu doctor! "пане докторе!"), ц'у ж'íнку нáда вéсти ў офјéр, бо дити́на ў нéјі неᵘ повернýлас', стојíт' і так стојíт', бо неᵘ повернýлас' аб̯солýт, т'íл'ки рýчка прост'áгнута такóж, а бóлше н'ічó ".

В·ін погнáў менé вигóнит' із кáса де нáштере ў плéч'і, бо ĭ ја неᵘ знáју, шо говóр'у. Приĭшли́ мóст'і, дожидáјут' роби́т' — неᵘмá. А потóм проĭшлó полчасá — приб·ігáје: "Бáбо, spui adevărat, cum este copilul?" (рум. скажи́ правду, в якому стані находиться дитина?"). Кáжу: "Так је, јак ја вам сказáла". Моментáл'но запр'іг повóску і јіјí ў ф'éрму і оперáли. Дóктор Децінýц буў одéн і оперáў, хлóпч'іка мáла. Та‿í так рýчка ĭ бýла прост'áгнута, јак роз'íрвали — рýчка ĭшла, а голóўка так стојáла. Ви́т'агнули ĭ ўс'о, дити́на за годóк зроби́лас'а, котóра на пјат' год. Онó неᵘ мýчене, н'іч'ó, так рослó. І јіĭ сказáў: "Јак мáјеш желáні'ја — покладéⁿм мојé звáн'іја", дóхтор, і онá поклáла јегó звáн'а — Стелýцу, Стеліјáн поклáла звáн'а дóхторова.

Одруження і весілля. От оде́н кава́л'ер хо́дит' із ба́риⁱшн'оју, і в·ін, хо́че ји ўз'а́т'. Посила́јет' одно́го чолов·і́ка тод'і́ л'і ж'і́нку до јіјі́-м — ба́т'ка, до ма́ми. Ка́же, шо в·ін ма́је жела́н'іја јіјі́ ўз'а́т' у киситор'і́ју. Прихо́дит' она́, пита́јет' ма́ма до́чку: "Шо, бу́деш іти́ та‿ї да?" — "М·ін'і́ нара́вит'с'а, бу́ду ї́ти!" Іде́ в·ін тод'і́, беᵘре́ одну́ па́ру л'уде́ї — і ж'і́нку ї чолов·і́ка, іду́т' туди́ ў ве́чер'і, неᵘсу́т' к'і́ло во́тки, оде́н хл'і́п, пода́рок туди́: о там чи ϭ·іскујі́ти, чи канфе́ти, чи рага́т беᵘру́т' пу́нґу. Иду́т' і т·і в·ідра́зу ї приї́ма́јут' јіх крас'і́во гет'. С'іда́јут' они́ за сто́л, кла́дут' ку́шан'а, заку́с'ујут', угово́р тоᵘд'і́ ї́де. Јак беру́т'с'а, јак'і́ јім хо́че зе́стре дава́т', шо при́дане, ч'і так бу́де брат', ч'і wугово́р јде́ ў јіх харо́шиї. Јак по на із'іїшли́с', п·іт оно́ конча́јет'с'а, ўже они́ погосц'ува́ли, попи́ли і роз'іїшли́с'.

Ста́рости, ц'у, шо ї́де, переўја́зујут' рушнико́м; рушники́, переўа́зут' або́ блу́зочку јіјі́ беру́т' і старости́ т'і кла́дут' то́же — так переўја́зут' через плече́, а пото́м ро́бл'ат' сва́л'бу. Уже́ прихо́де одно́ вре́мн'а, ўже схо́д'атц'а, јак сва́л'ба бу́де роби́ти, јак шо. І збира́јутс'а тод'і́ ўже дл'а сва́л'би.

Зачина́јут' у ч'ітве́р шашки́ пекти́, калач'і́ (шо пода́рки гост'а́м бу́дут' дава́т', бо ў нас пода́рками дају́т'). Позива́јут' на стол і пото́м пе́рвиї рас дају́т' ку́ш'ін'а, дају́т' холоде́ц', по́сл'і холотц'у́ ри́ба жа́рена, голупц'і́ і пото́м почина́јут' дароᵘва́т', јак уже́ ви́клали голупц'і́ — три стра́ви. Почина́јут' дароᵘва́т' нанашул'і́ў — колача́ми илі́ паски́ печу́т' — паска́ми, пода́рки на калача́х крас'і́в·і, але́ госте́ї т·іх, шо позва́ли — то рушничко́м і ши́шка, ус'о́: кала́ч іл'і́ ши́шка, то́го баті́к, а то́го руба́шка, а ба́т'ка хришче́ного ...

[Каста №1 В]

Јак подарува́ли, ко́нч'і́ли госте́ї, ба́т'ка хришче́ного дару́јут' руба́шкоју і́л'і на штани́ суко́ніў купл'а́јут'. Јак подарува́ли, ко́нч'іᵘли ўс'іх м·іси́н'іў, теᵘпе́р уже́ прихо́дит' і вермише́л (так назива́јут' у нас вермише́л), і с подно́сом јіс кусо́чок хл'і́ба ї со́л'і і неᵘсе́, коло́ нана́шула кла́де. Нана́шул дару́је пја́т'сот, други́ї дару́је бо́лше, а друго́ї ме́нше —

наве́ста, три́ста і там ўсе друге́ — шо прино́сит′. Тод′і́ так і п·іт три́стсо, по сто л′еї, по дв·і́ст′і, сто п·ідіс′а́т′. Хто б·ідн′і́шиї так, а хо́че погул′а́т′ — і во́с′емдіс′ат′ л′еї даје́. Неи ўс′і одна́ко дају́т′. Пон′а́ли?

Пото́м уже́, у ја́ко здарова́ли, тоуд′і́ молод′і́х вит′а́гујут′ з-за сто́лу, виво́дит′ нана́шка јіх і заво́дит′ спат′ уже́ тоуд′і́ іх. Броса́јет јіх та́мечка і захо́дит′, уже́ други́ї гул′аје, до јіх. Пот′і́м ма́јут′ дава́ти тод′і́ фр′іпту́ру, поч·іина́јут′ па́ску дава́т′, ва́р′ут′ вино́, јак она́ харо́ша, шо апо́ї ва́р′ут′ вино́ іс са́харом, угошча́јут′ те́пле вино́, вино́м те́плим чашка́ми, так′і́ чашки́, дају́т′ ка́жниї, шоб пиў ча́шку вина́ вар′о́ного гар′а́чого і сла́ткого.

А ў понеид′і́лок уже́ п·ід′іт′ бара́нку — ско́л′ко ја не хо́чу — то́л′ко ја гул′а́ју. А ў понеид′і́лок уже́ соб·іра́јут′с′а, їду́т′ іл·і́ вја́жут′ тоуд′і́ молоду́ бат·іко́м і бере́ гармо́н′іја, ўс′і л′у́диe с пода́рками^{e}, тої в·ід дру́га, тої кастру́л′у, тої лід′а́н несе́. І по ву́лиц′і веду́т′ јі, бо до́ма там не зло́жит′, веду́т′, тро́хи да́л′і їде. І тоуд′і́ по ву́лиц′і їдут′ і ўс′і сп·іва́јут′ і́лі "ху-ху" крича́т′, і ра́зного уже́ тоуд′і́. Они́ ўже твеире́з′і неи їдут′. І виво́з′ут′ л′у́ди молодо́го з јідо́м. Уже́ тоуд′і́ молод′а́та неи с′іда́јут′, стоја́т′, сеирвја́јут′, стоја́т′, а в·іс′і́л′і с′іс′і́ то с′іда́јут′ за стол ізно́ў. Кла́дут′ јім пит′а́, ку́ш′ін′а і гул′а́јут′ до ра́нку.

І почина́јет′с′а у ч′ітве́р сва́л′ба — на дру́гу се́реду конча́јет′с′а, доў на дру́гиї ти́жден′.

А тут уже́ це в·уўто́рок, јак оста́н′н′ії син, шо же́н′ат′, купа́јут′ мн′а маї ба́т′ко і беру́т′ у поувозичко, нес′і́т′ пода́рки, ўже зно́ву купл′а́јут′ друг′і́, неису́т′, порозвја́зујут′ јіх обо́х. Беру́т′ пода́рки јім бра́в·і, несу́т′. Она́ бере́ во́тки, вина́. Ва́р′ут′ харо́шиї об·іт, іду́т′, гул′а́јут′ по ву́лиц′і, поувозичкоју ко́т′ат′, сп·іва́јут′, кр′іча́т′ : "ју-ху-ху!" — ра́зного. Неису́т′ ку́ри: та ку́рку неисе́, та ка́чку неис′е́, та гу́ску, т′іка́је з гу́скоју, а та неисе́ кус′о́к са́ла, а та цибули́ну таска́је, часни́к таска́јут′ — усе́.

Гото́ўмос′а, роузу́брешча, шо бу́ло гул′а́н′а. Соуб·іра́јет′-са, обма́зујет′с′а, над′іва́је шл′а́пу на го́лу ж′і́нка, цига́нкоју

ро́бит′с’а, ка́рти в рука́х, бу́чка; оᵘд′іва́јут′с’а, б·і́гајут′, пид-д′е́лујут′, пли́ти пуска́јут′, ч’іпл′а́јут′, . . . ко́си пуска́јут′ — с’уди́ одну́, а одну́ наза́т — гармо́н′ија гра́је. Они́ скака́јут′, пл′а́сат′ і “ју-ху-ху!” кричат′: “На́ша бу́ла, на́ша је!”.

За́ўтра сва́л′ба, а с’ого́дн′а ўве́ч’ір, у суббо́ту ве́чер’і іде́ нана́шул, іде́ нана́шка, іду́т′ д′іўча́та, іду́т′ кавал′е́ри, по ву́лиц’і сп·іва́јут′, гармо́шка гра́је. Іду́т′ до молодо́ји, у молодо́ји тод′і́ позива́јут′ ји́х там, за сті́л садо́ўл′ат′, угошча́јут′, ро́бл′ат′ кора́б·ију, плачи́нду пеᵘчут′, ку́ри жа́рени л′і гу́си на стол. Ка́жниᵘ бере́ кусо́к плачи́нди, кусо́к мн′а́са і ка́ждиᵘ свої́ знако́миᵘ пода́рки дају́, пода́рочок. Т’і беру́т′, бо они́ за столо́м сид′ат′, а д′івча́т неᵘ кла́дут′, ті́л′ки кавал′е́ри — хло́пц’і сам·і́. І беᵘру́т′ за сті́л ји́х, ті́л′ки молода́, молоди́ᵘ, нана́шка, нана́шул — ц’і за столо́м ус’і́ сид′а́т′.

Пото́м беᵘру́т′, дају́т′ ји́м кора́б·ију (так назива́јет′с’а). Кора́б·ију дају́т′, они́ беᵘру́т′. Јак уже́ од·ійшо́ў стол, гармо́шка гра́је. Они́ наᵘма́јут′ д′іўча́т — гал′андру́ гул′а́јут′ д′іўча́та, по тро́је, три і гул′а́јут′ у ха́т′і гал′андру́.

— *Які ще страви на весіллю подають на стіл?*

— Кусо́к мн′а́са жа́реного, фр’іпту́ри, ход′ гу́ска, хоч то ку́рка, хоч ка́рне де м·ел [рум. carne de miel; — бара́нчик], фр’іпту́ра, так кусо́чками патрацє́лами ји́х кла́дут′ на виде́лку і неᵘсу́т′, подају́т′. Це ўсе.

Веᵘзу́т′ дв·і-три пувоски, беру́т′ і склада́јут′ ус’и́ᵘ труд ма́м·і сво́ји, от с’і́ји то веᵘзу́т′ до јого́ ма́ми, до молодо́го. Ос’ дво́је од′ијал′іў, туфл′а́к, де́с’іт′ поду́шок, ур’а́дна трепков·і́ іл′і та так’і́-во — д·іла́но-воўн′ан′і́ крас’і́в·і — і пјат′, і ш’іс’, і де́с’іт′, јак кото́ра ма́је: дзе́ркало, сті́л, скаме́ᵘки, сунду́к веᵘзу́т′, кла́дут′ на пувоскиᵘ. А јак прижижджа́јут′ без зи́стру, молоди́ᵘ ји́ᵘ пло́тит′ гро́ш’і — сто л′еᵘ пло́тит′, шо они́ іду́т′ за зи́стр’оју молодо́ји. І тод′і́ там они́ договор’а́јут′с’а, витанц’о́вујут′, ји́х угошча́јут′ во́ткоју а́бо вино́м і они́ тоᵘд′і́ заб·ира́јут′ зе́стру і веᵘзу́т′ до молодо́го.

У молодóго стајýт' повоскúй, гармóња починáје грат', барабáни бјут', у тóбу, і онú витáскујут' іс новозóк, неиcýт' у хáту, трýс'ат', гул'áјут', танц'ýјут'.

Різдво і Новий рік. Зáўтра Р'із'двó. С'огóдн'а ўвéчер'і їдут' з вечéр'у.

Пеичýт' калач'і і неисýт' калач'í у гóст'і, јак ідýт' із вечéр'у. Неисýт' калач'í, потóму розјáзујут' салфéтку. Берýт' одéн калáч, дајýт' там, де приїшлú з вечéр'у. Олéна máје ўже, дожидáјет' гостéї, приготоўл'áје подáрки јім брáві, гостúнц'а. Јак поносúли вечéру, на дрýгиї ден' ус'í ў цéркву їдут' і ў цéркв·і кал'адýјут' хлóпц'і, а потóму їдут' по магал'í, по улиц'áх, по хатáх крутóм кал'адувáт'. Јак заїшлú — прокал'адувáли, клáдут' јім гостúнц'а на стол, а де наїшлú гóст'і, ўстајýт' гóст'і з-за стóлу, склáдут' хлóпц'іў, угошчáјут' јіх кýшан'ам, винцéм. Онú шче закал'адýјут' кол'áтки дв·і-три лúшн'іх і винóсит' пáру калач'іў јім, кусóк сáла, голóўку-дв·і часникý, ч'ýшки дајут' і дéс'іт' л'иї, двáц'ц'іт' л'иї, хто ї п·іді-с'áт' л'иї дајé, угошчáје јіх, дајé подáрок јім дл'а винá.

Онú ўвéчер'і тоуд'í ідýт' кал'адýјут', соб·ірáјут'с'а. Шо? Јáк зробúли тúш'чу л'иї, оцé дв·íст'і на винó. Рáнче так бýло ў нас, а ї вóс'імсот у цéркву дајýт'. У цéркву шо, почéстіји берýт'. Мóже ї покривáло јакé на јакúї стол берýт' íлі там цéркву поправл'áјут', де нáда. Так булó, а теипéр ужé неимá. П·íїдут', кал'адýјут' увéчер'і, хóд'ат' скрос', пот'ím стр'ічáјут'с'а, дорáнку гул'áјут', пјут' випивáјут', у чéнтру вихóд'ат' гет' ус'í чúсто, пл'ímбáјут'с'а [рум. se plimbă "прогýл'ујут'с'а"], а дéхто їде кал'адýје, а хто пл·імбáјет', ну тáк.

"З Нóвим гóдом, з нóвим шчáст'ам поздоровл'áјем!" і с'íјут' жúтом, озúмоју, папушójoју ў хáту кидáјут', тоуд'í ў хат'і, јак в·іткл'ýчују ýтром. І так:

С'íју-в·íју, пос'івáју
З Нóвим гóдом поздоровл'áју,
Із васúльчиком, шчéпчичком
"На мнóгаја л'éта!"

Великдень. Іду́т′ ота́к пере́д Па́скоју, іду́т′ до це́ркви у субо́ту ўве́чер'і. Јак доче^{и}ка́лис' до хре^{и}ста́, де́хто ї́де додо́му, де́хто ц'ілу́ н′іч сиди́т′. Іду́т′ із до́му, не^{и}су́т′ па́ску, крашанки́ с'ати́т′. Ри́бу, кото́риї не^{и} јід′а́т′ ц'іли́ї п·іст, не^{и}су́т′ св'а́т′ат′ і тод′і јід′а́т′. Не^{и}су́т′ жа́ре^{и}н′і ку́ри, сир з ја́їц'ами пере^{и}бива́јут′, зап·іка́јут′ краси́виї, не^{и}су́т′ св'а́т′ат′. Вихо́дит′ ба́т′ушка, св'а́тит′. Јому́ дају́т′ то кра́шанку, полови́на па́ски, кусо́к мн′а́са жа́реного у три кошо́лки не^{и}сут′. Оди́н соб·іра́је чолов·і́к ја́їц'а, а дру́гиї соб·іра́је па́ску, а тре́т′ії соб·іра́је там мн′а́со, шо јому́ даду́т′ са́ло, шо је ў кошо́лку і "Христо́с оскре́с!" сп·іва́јут′ у це́ркви. сто́л′к'і пра́вит′, і на дво́р'і, јак вихо́д′ат′ св'ати́т′ уже́ то́же так.

Квочка. Јак до́бр'і јаје́чка, в·ібе^{и}ра́јеме кво́чку, ма́јем кла́сти. В·ібе^{и}ра́јем јіје́чка бо́лшеjі і іде́м на со́нце і ди́вимос', кото́ре ма́је заро́док, так јак пјат′о́рочку, і тод′і то харо́ше, кла́дем пит кво́чку. І јак вилупл′а́јет′с'а, три нед′і́л′і і два дн′а, три дн′а, так сиди́т′ кво́чка. Дес' те^{и}не́р је рас папушо́їна мука́ і води́чка, а пото́м пидроста́јут′ і хл′іб дају́ть, і пшени́чку даје́ш дајеш і ўс'о́. Трави́чки јім с'іче́м, м·іша́јемо с попушо́їноју муко́ју. О так.

Јак росту́т′ да́л′і, тод′і они́ ї по трави́чк'і^{и} хо́д′ат′, пасу́т′с'а і ози́мку дојід′а́т′ і ўже́ тод′і то́ўче́ш папушо́ју, на крупц'і ро́биш та дај'еш јім, даје́ш с'ого́дн′а папушо́їки, за́ўтра ози́мки та они́ росту́т′ шви́дше тод′і, крас'і́во д′е́лајут′с'а.

— *А качки і гуси?*

— Соб·іра́јемо, і п·і́рја соб·іра́јем, і тод′і скубе́м гарне́н′ко јіх та‿ї поду́шку ро́бим, шо ж викида́т′, та‿ї туфл′а́к ро́бим із п·і́рја.

— *А јак ви робите?*

— Скубе́м, нап·і́рник бе^{и}ре́м, купл′а́јем, ши́јем і то^{у}д′і ў нап·і́рник склада́јеме (бли́ско хорово́д нап·і́рник — поду́шка с‿п·і́рја, туфл′а́к).

Клака (гуртова праця за могорич). І ц'а кла́ка ўве́чер'і. Ідут′, ро́бл′ат′ кла́ку, д′іўча́та сп·іва́јут′, папушо́ју лу́пл′ат′. Хло́пц'і прихо́д'ат′. Јак уосени́ — вина́ прино́с'ат′,

випивáјут′, сид′áт′ і до одинáцц·іт′ часóў нóч'і, і до дванáцц·іт′, і сп·івáјут′. Лýпл′ат′ папушóју, скидáјут′ папушóју ў оди́н краї, а на стóрону ў други́ї краї іс папушóјі, і отáк о. Си́л′но молодá ви́їшла зáраз̧.

Вирощування і маринування огірків. Бóл′ше купл′áјемо, јак сам·і клáдеᵘмо, неᵘ дýже ми клáдеᵘм сам·'і. Там купл′áјем на базáр'і і клáдеᵘм у горóд, поливáјем, они́ тоᵘд′і ростýт′, сп·íјут′, виривáјем і ў оцéт клáдеᵘмо.

Квашення капусти. Уосени́ р'íжем капýсту, качáн вит′агáјемо, сóл′і си́пемо, складáјем у бочóнок гарнéн′ко јіјí ўс'у. Потóм черéз н′іч онá постóјіт′, рóбимо л′óхку сарамýру і ли́јемо, кружéчки клáдем і онá квáсит′с'а. Јак о тéплому, за ти́жден′ онá ўже уквáсилас'а, јак н′ет — дв·і неᵘд′íл′і, јак де прохладн′íше стојіт′ і три, ну і квáсит′с'а харашó, і потóм харóша јíсти. Вит′агáјеш і јіси́ш чи‿ї гоᵘлупц'í рóбиш, чи‿ї боршч вáриш, чи‿ї салáту з нéјі рóбиш — јіси́.

Як варити голубці. Жáрим цибýл′ку дл′а гóлупц'іў. Јак пóсн·і — рóбим беᵘз мн′áса; боᵘлеóну трóшки, чóрного пéрц'у туди́, однé јајéчко бјéм, зам·íс'ујемо рис там з‿ус'и́ма і рóбим гóлупц'і кастрýл′ку так на два к'íла, на полторá, бо неᵘмá нас багáц'ко. І потóм, јак звари́лис' они́ харашó ўс'о, боркáнчик сметáни звéрху поклáли ў тар'íлочку, поли́ли звéрху та‿ї об·ід беᵘрéмо.

Як пекти плачинду. Принóсим мукý, с·íју; берý зам·íс'у, потóм роскач'áју, сир, јајéчки бју, сáхар клáдеᵘм, перемáзујем ли́ст′а, листóчки, у тáву. Тóпим п·íч комишóм і клáдем у пéчку. Тóпимо. Спеᵘклá і вит′áгујем і ўже харóша дл′а об·íду јíсти. Звéрху трóхи сáхаром дајéм, шоб булá крас'íва.

Як варити борщ. — *А ви борщ варите?*

— Боршч? Шчодн′á вáрим боршч. Та ви за боршч вам? П·ідéте ў дрýгиї краї, бýдете казáт′ (в·ідјíсти хóчет′с'а). Боршч приготоўл′áјем, клáдем на вогóн′ вóду у кастрýл′у, зарзавáт чи́стимо, кри́шим бур'ачóк, картóшка, капýста, баклажáн,

пе́риц' — ус'і леґу́ми: пе^{и}тру́шки, кла́дим кро́пу, ва́рит'с'а, кислимо́ ква́сом і це ўсе.

Жарена риба. Жа́римо ри́пку. Прино́сит', чи́стим, ми́йім, присо́л'уйем йійі́, а пото́м жа́ри^{е}мо, кла́дим цибу́л'ку, пережа́р'уйем то^{у}д'і ри́пку зве́рху у печ'і́, жа́рим ji харашо́ на оби́два бо́ки. Jак уже́ п·і́ч затул'а́йемо, кла́де^{и}мо ў дух тро́шки, шоб она́ ў ду́хов·і проі̆шла́ і тод'і́ харо́ша она́ така́, вку́сно ji jíсти, jак уже́ ў п·е́чку покла́ли йійі́ ў дух. О так.

О це у печ'і́. А ў нас на пли́т'і jак ж'а́римо, то́же у муку́ ўка́чуємо, оли́ву ли́йемо у та́ву. Оли́ва роспекла́с'а, ри́пку покла́ли, пере^{и}жа́рили йійі́ харашо́ гет', сухе́н'ка і с сала́тоју тод'і́ jíстит'с'а так, уже́ не^{и} ма́јет'с'а на примо́чки, так сухá, крас'і́во жа́ре^{и}на, так кускй бра́в·і.

Миття (прання) білизни. Jак стира́јет'с'а? Соб·ір'а́јеш сти́рку, мо́чиш, шо б·і́ле — стира́јеш осо́бенно, шо чо́рне — стира́јеш осо́бенно. Пото́м кла́деш ва́ри^{е}ш јого́, вива́р'уєш, холо́дну во́ду стано́виш, поло́шчиш, викида́јеш надв·і́р. Те́мне пере^{и}стира́ў, чо́рне попололоска́ў і ви́кинуў на вер'о́ўки і со́хне. Ко́нчил, ви́сохло, ў маши́нку, погла́диў, скла́ў, де на́да, та_ї уже́ стојі́т'.

Еї̆ п·іду́, не^{и}ма́ коли́; ў ме́не робо́ти, му́шу ї̆ти до до́хтора, шо ja там ма́ју. Ду́же бага́ц'ко ма́ју робо́ти; уже́ п·іде́те.

Jакби́ оце́ ўчо́ра та буў гото́ў та бу́ли приї̆шли́, а је вре́мн'а посади́т', а сего́дн'а так о-о́ робо́ти ма́ју. Уже́ так дово́л'і ja сказа́ла вам.

(Драґульські Оксана, 67 років)

* * *

Село ЛЕТЯ

[Касета № 2А]
Записано 2 липня 1963 року.

Гончаре́нко Ґріґо́рії, пјадд·іса́т пјат′ год ма́ју.

Весняні роботи. Коли́ ўзим·і, јак почина́ли рабо́тат′ ве^{и}сно́ју, наво́зиш гно́ју бага́то. Бува́је, дес' коло́ нис', ну́жно п·іску́ і так шо тод′і зе^{и}мн′а́ ро́бит′с'а жи́рна. Ве^{и}сно́ју наїра́н′ч'е с'і́јеш јачм·ін′, ра́тиц'у, пото́м попри́ зм·ісц'і папушо́ју, башта́н кладе́ш, про́со. Бе^{и}ре́ш јого́, сапа́јеш два ра́зи, јак посади́ў јого; бе^{и}ре́ш, сапа́јеш раз јого́ ї дру́гиї раз, і три ра́зи сапа́јеш. То^{у}д′і кладе́ш одно́го сто́рожа, шоб не^{и} јі́ли воро́ни там н′і шоб не^{и} кра́ли друг'і л′у́ди каву́н чи папушо́ју і стере^{и}же́ оде́н м·іс'ац'. І тод′і ўже почина́јец'ц'а каву́н. Јак ма́је три́ц'ц'іт′ ден′ каву́н — в·ін уже́ гото́виї, сп·і́лиї. Бе^{и}ре́ш јого́, вибира́јеш і ве^{и}зе́ш јого́ ў база́р.

Кач'ани́, јак ма́је папушо́ја диўјано́сто ден′, сто ден′ — уже́ она́ сп·і́ла, ў се^{и}нте́мбр'і м·іс'ац'і јого́ ма́јеш. Злама́ў папушо́ју, ви́чистиў харашо́ і бе^{и}ре́ш с″і́јеш пшени́ц'у. У окто́мбр'і м·іс'ц'і ўже почина́јеш пшени́ц'у. Пос'і́јаў пшени́ц'у, кладе́ш тро́хи гно́ју пове́рх с'і́гл′і так'і́х пе^{и}ре́ї́д′іў, шо ни^{е} заме́рзла уд моро́зу, бо бува́јет моро́з кре́пкиї і вимерза́је. І так шо бува́је, шо јак ви́мерзне, ду́же моро́зи кре́пк'і — весно́ју ўз'аў і зноў переора́ў, кладе́ш і́л′і папушо́ју, і́л′і таке́ там каву́н ч'і^{и} јачм·ін′, л′ох — шо бих каза́ў.

Јачм·ін′, бе^{и}ре́ш, јого́ скоси́ў, до гарма́ну. Гарма́н на земн′і зроби́ў, на́да ко́не^{и}ї, шоб маў ка́м·ін′ оде^{и}н і дава́ї ота́м гарма́нит′. Погарма́ниў, не^{и}ма́је чим јого́ в·і́јат′, бе^{и}ре́ш јого́ лопа́тоў ї кида́јеш, јак је в·і́те^{и}р, кида́јеш наго́ру јого́ і в·і́те^{и}р јого́ оччишча́је поло́ву, соло́му і наку́ч'ијете, је із дармо́ју; з дармо́ју ї с'і́јеш јого́, вичишча́јеш, то^{у}д′і ў м·ішки́ і ў маґаз'і́ју, з маґаз'і́ји ў млин јого́ моло́т′.

У апри́л′і м·іс'ац'і оре́м, кладе́м папушо́ју — кладе́м і сапо́ју. Јамки́ бјем гу́сто на полме́три на патра́т і кладе́м, і

пото́м беᵘре́м і стериᵉже́м, бо ду́же воро́ни вит'а́гујут'. Бува́је так, шо‿ї два-три ра́зи на́да сади́ти. І пото́м, јак уже́ она́ ма́је пјат' листк'і́ў — беᵘре́ш і сапа́јеш јі. Опсапа́ў рас, дру́гиї раз зноў опсапа́ў, пидгорну́ў ијі́. Јак нужда́ — ї тре́т'ії раз.

І пото́м уже́ у а́ўґуст'і м·і́с'ац'і почина́јеш ізно́ў стереᵘхти́ од воро́н·іў. Уже́ аж у сеᵘпте́мбр'і, два'ц'ца́того сеᵘпте́мбра, окто́мбр'а там беᵘре́ш і лама́јеш. Лама́јеш јіх, ў поᵘво́ску і доᵘдо́му, і ў гамба́р. Бува́је, јак ду́же доᵘшч'і́ вели́к'і, вона́ зонива́је, мо́чит'с'а там по ни́в·і і́л'і там удо́ма заходи́ў дошч і мо́чит'с'а і зв·і́дти ї беᵘре́ш јі, потеᵘре́беᵘш на зе́мн'і, па́лкоју там бјеш і потереᵘби́ў на ме́лк'і част'. Собра́ў папушо́ју ў м·ішки́ ї до млина́. У млин'і́ там, зве́сно, на кам·і́н'а і помоло́ў і до́ма с'і́јат' јі ну́жно зноў, і тоᵘд'і́ мамали́ґу вари́т' і дава́ї.

Пшени́ц'у сі́јемо у окто́мбр'і м·і́с'ац'і. Пос'і́јім і пото́м, зна́ч'іт, веᵘсно́ју ма́јут' ра́зн'і она́ там, дру́г'і тра́ви росту́т', јак осе́т там. Јак репл'ахи́ јест' — іде́м по́лем јі. Пополо́ли ї тоᵘд'і́ ўже , јак вона́ у ју́лі м·і́с'ац'і почина́је сп·і́ти — беᵘре́м ко́сим ко́сами јі; ко́сами, јак така́ р'ітка, јак густа́ — серпа́ми і пожа́ў, пожа́ў і на куч'ки́. Она́ просо́хла тро́хи ї тоᵘд'і́ у снопи́ ї ро́биᵉм хрести́. Пјатна́ц·іт' сно́п·іў назива́јец'ц'а хрест. Кладе́ш чотирна́ц'іт' сно́п·іў, а пото́м оди́н ве́рхн'ії сн'іп кладе́ш, пра́мо на поўзна́х шоб буў, голово́ју. І тоᵘд'і́ зво́зиш јі поᵘв'оскоју на гарма́н і там јі беᵘре́ш к'і́н'ми, ка́м·ін' ч'іпл'а́јеш поза́т ко́ниᵉї і шше одну́ таку́ до́шку, кото́ра р'і́же поло́ву дл'а ко́ниᵉї. І тоᵘд'і́ јі беᵘре́ш в·і́јіш, јак неᵘма́ маши́ни — на до́шку і на дармо́ї і соб·іра́јеш јі доᵘдо́му. І тоᵘд'і́ зно́ву до́ма јі гарне́н'ко пров·і́јаў.

До млина́ јіјі́ на маши́ну — доў го́род бли́с'ко. І там беᵘру́т' з не́јі три част'і́, там — ују́м. Тро́хи ўкра́ў ме́лник або́ ўз'а́ў та обм·ін'а́ў, даў тоᵘб·і́ пшени́ц'у по́рчеᵘну та ўз'аў харо́шу твоᵘју́. Та при́їдеш доло́му, ки́нешс'а: "Миї, — ка́жеш, — ж'і́нко, пшени́ц'а неᵘ на́ша, — ка́же, — ўкраў, — ка́же, — ме́лник. Даў нам по́рчеᵘну пшени́ц'у". І так бува́је, шо‿ї пропада́је пшени́ц'а.

Млин. Ма́ли ч'оᵘтíри млиᵉни́. Оди́н маў два млиᵉни́, а тот два ма́ли по одно́му. Они́ зро́блен·і з де́реⁿва — с ду́ба, із jо́лки. Ма́jут′ по два кам·ín′а і jак в·íтер ду́же кре́пк'иї — оби́два ка́мен′і запуска́jут′ і т′а́гнут′. Тепе́р jак даў ме́лников·і там шо-неᵘбут′ чи ри́би, чи на пол о́ка во́тки — в·ін зме́лит′ ду́же ме́лко, а jак неᵘ даў н′íчо́ — в·ін jі поде́р на три, на чоᵘтíр'і і неᵘ хо́ч'е. Зна́чит′ неᵘ помáзаў — неᵘ пojíхаў, ка́жет.

І буває, jак ду́же вели́киї в·íтер, поламáje jему íл′і кри́ла, íл′і укру́тит′ там шо-небу́т′ у с'ір'о́тке і пото́м стojíт′ із м·íс'ац' íл′і два, по́ки попра́витс'а — хаз'ájін сиди́т′ голо́дниї, бо неᵘма́ де моло́ти. На маши́ну неᵘма шо ве́сти, бо ма́je л′і пjат′ м·ірóхи д′íти́ᵉї, і так шо сиди́т′ там. І jаґ змолóў — беᵘре́ доᵘдóму ї пеᵘче́ хл′íб і так і па́лит′.

У млин′í jест′ два ка́м·ін′а. Пото́м jіх два назива́jц'ц'а ка́м·ін′, кото́риї рабóтаjет′, а т′і два та в·ін ма́je шше оди́н пове́р двójі, тре́т′і. Хóдит′, кри́ла кру́т′ат′ jого́, зна́ч'іт′, си́лу jого́ і в·ін круго́м хóдит′, зна́ч'іт′, трет′ jого́ там на муку́. І там jест′, кото́риї т′ікáje, одбива́je, їде у рунду́к мука́. Ви́с'іўки неᵘ мóже одби́ў, одна́ фа́брика ви́с'іўку, а млин н′е. Млин кида́je з ви́с'іўкоjу ў ку́ч'у туди́.

Як садити картоплю. Карто́шку са́димо ў марту́ м·íс'ац'і: пе́рвого ма́рта і кладе́мо. Ро́бим jамки́ сапójу, кладе́м чоᵘтíр'і ў jа́мку, пjат′ і тоᵘд′í загорта́jем. То́л′ки з'іїшла́ так харашó, на одну́ че́тверт′, і беᵘре́м jі сапа́jем. Просапа́ли ї тоᵘд′í, jак оди́н дош' уда́риў, беᵘре́м і пидгорта́jем jíjí і она́ тоᵘд′í ро́бе вjаз'. У сипте́мбр'і м·íс'ац'і íл′і двац'ц'а́того а́ўгуста копа́jем і так шо буває, шо поса́диш сто к'ілогра́м та беᵘре́ш т'íки пjид·іс'а́т, jак неᵘма́ ўрожа́jу. А́ле jест′ дош' — то беᵘре́ш і сто к'ілогра́м, і пjа́т′сот к'іл, і три́ста к'іл.

Плуг. Плуґ зал′ізниї, а ўпро́че ма́je туч'ове́ íл′і чаву́нне сто́ўба. Сто́ўбу ма́je ч'аву́нну і гр'ад′íл′. Попиўни́шч'і п·іл′ назива́jец'а р'ýч'ка, де там jес' лем·íш, jес' череᵘсло́, jес' кр'учóк, до и́стик ч'іпл′а́jут′, jес' та́ч'ка на двох коле́сах. Там jес't′ зно́ў д′ір'ки́, пуска́jеш на бóлшу ски́бу, на ме́нч'і íл′і на гли́пшу, íл′і на б·íл′шу.

Пувоска (тип воза). Пувóска складáєц'ц'а бóл'ше з зал'ізо ї дéреиво. Зал'ізо єс' так: колéса, шúни зал'ізн'і, óб·ід јасеиновúї, уокрýг сгýпки — ўсе јасеинóве: спúц'і з јáсеина, процáп із јáсеина, јармó нýжно, занóги зал'ізн'і íл'і дереиўл'áн'н'і. Јес' дóшки, називáјем пом·íстина, потóм драбúна, потóм јест' задóк пеирéдн'її, задóк задн'її, розвóра.

Сінокоси. Покóсим бóл'ше на грáдах. На стеипý јес' солонéц', а на град'і бóл'ше јест' кóч'ка, цибýл'ка, б·ілúч'ка, мн'áтка íл'і просцé там, íл'і грéчка і покóсим ји; ч'ут·íр'і-пјат' ден' постојáла, тоуд'í ји ў валкú. Тоуд'í беирém три-ч'ут·íр'і валкú на поувóску і веизém. Веизém. Бувáје, шо переикúнуўс' раз íл'і поламáў патáшки, íл'і укрутúў поувóску, брóсиш там, ідéш додóму, беирéш другу поувóску. Тод'í нагрузúў і доудóму ї тоуд'í ў ст'іжóк јогó. Дýже јогó вивéршуваў, шоб дош' неи замоч'úў. І потóм з'імóју кл'ýч'кою т'áгнеш, смúчеш ји, нóсиш у јасла — дајéш корóв·і.

Лісові дерева. У л'íс'і мáјем осóкоура багáто, дýба, јáсеина, вербú і јест' малá чáст' бéр'із. Акáц'іја јест', дубóшоја пострóїки на хат·íў, дл'а сарајýў, дл'а стоўп·іў. Осóкур тóже дл'á крúш'і харóшиї там на крóкви, на оклáдини. Із јáсеина бóл'ше пувóски рóбл'ат'; із дýба бóч'ки дл'а винá, д'іжку јакý дл'а водú там ч'и дл'а мукú. Керниц'у, знáч'іт', рóбим із дýба, дóски пил'áјем. Із вербú опрóч'е на дрóва íл'і шýнку капч'óнит' з нéју, онá дим máје крéпкиї.

Про кабана. Кабанá јак вúгоудýјем з'імóју ї беирém і р'íжем перéд Р'іздвóм у дич'émбр'і. Беирém јогó, закóлем і, јак неи хóч'éш лупúт' — оршмалúў јегó. Оршмалúў і ўз'áў обмúў јогó, оршкр'íр, розпорóў, киешманú јемý вúкинуў. Теипéр раз ўз'аў, мýшк'і вúр'ізаў с‿с'ір'óтк'і, сéрце, печ'íнку нажáриў; к'íла два-три винá вúпиў і тоуд'í беирéш і сáло р'íжеш, шо на шýнку, зáдн'і л'áшки шумúти. Сáло потопúў íл'і ўз'аў покаптúў јогó. І шýнку постójала дн'іў з двáц'іт' у сóл'і ї тоуд'í беирéш з вербú дрóва і каптúш ійí дóбре ў д'íшк'і, потóм пров·ítриў і шýнка.

Коўбáси, бóл′ше мн′áса р′íжут′, кладýт′ часникý, мé-л′ат′ на машúн′у, нач′ін′áют жíх, потóм жáрут′ і тоуд′í гостéї скликáют′ і пјут′ і јід′áт′.

Про повінь. У сóрок пéрвом годý булá водá. Прийшлá водá, кругóм булá грéбл′а плóха, неи моглú держáти і ўв·íйшлá ў слóбоду. Јак ув·íйшлá ў слóбоду, бóл′ше хат·íў булú у двáц′ц′ít′ сант·íм íл′і трúц′ц′ít′ водá ў хатáх. І так шо íшлá бис трáпу вýлиц′і, роспл′івá ўс′і комúш; і ворóта пливлú ї ф·íртка, і кýри топúлис′, і порос′áта, і д′íти топúлис′а. І бувáло так шо, јак проушлá водá ўспад, јíјí ўже нáда половúна хáти зноў репарáти кругóм, бо онá ўже обгнúла, оппáдала. Деревá, јак′í гет′ вúгнили, вúсушила водá і так шо п·íсл′а нéјі бувáје ї смрад завóдит′с′а, рáзн′і нéч′іст′і там. А водá јак прóїде, бувáје, шо дýже і ўрожáї харóшиї на ниўл′áх, де плáўн′і ў нас. Знóва јест′ солонéц′ і дýже папушóја рóсте, баштáн, так′í д′ілá.

Вироблення цегли і побудова печі. П·íч рóблена с цéгли. Цéгла рóблена так: ч′амýр, солóми коладýт′, потóм у фóрму вилúвајут′ і рóбл′ат′ п·íч. Кладýт′ у сеирéдн′і ч′ут·íр′і дугú дереиўл′áн·іи і потóм складáјут′ цéглу. Розвóд′ат′ глеїн′áх і л′íпл′ат′; л′íпл′ат′ і потóм онá јак застúгла і тод′í обмáзујут′ кругóм, вивóд′ат′ димáр на гор′íшч′а. Кладýт′ там леижáнку і з леижáнки аж на дв·ір і прóбуї, запалúў. Јак неи курúт′ — то харóша, јак курúт′ — беире рубáје зноў леижáнку íл′і перем·і-н′áје чéл′ести, бо дýже нис′к′í абó висóк′і сúлно. І так шо пóки ўгадáје і аж тóшно рóбит′с′а т·íї ж·íнки, котóра рóбит′ п·íч.

Садження соняшників. Сójашники сáдиемо ў мартý м·íс′ац′і — двáтц′átого і потóм сапáјем два рáзи ї пидгортáјем і у сиптéмбр′і м·íс′ац′і, октóмбр′і јíх рубáјемо і молóтим і пров·íјім јíх на машúну. Там, на машúн′і, оул′íју, бјем оул′íју. От к′ілográма плóтим м·íјí, дајéм там. На дéс′ат′ к′ілográм берé два к′ілá ч′ии три к′ілá і вихóдит там із двáтц′ит′ к′ілográм, допýстим, вúїде три к′ілá оул′íјі і потóм беирéм јі з дóму, жáрием рúбу, плач′íнди пеич′éм íл′і ў салáту лúјем.

Храм церкви. Храм мáјем двáтц′ит′ пéрвого сиптéмбр′а, да, по-нóвому, а по-стáрому в·ін вос′мóго сиптéмбр′а.

— *Що то за свято?*

—Пре^{и}чи́ста, пре^{и}чи́ста назива́єц'ц'а, фто́ра. Е, наї-ма́ют' хло́пц'і музи́ки, прийіж'ж'а́ют' го́ст'і с К'їліі, с Катер-ле́зу, с Кала́ру, ну і с Ту́лч'і, с Су́лима і музи́ки гра́ют'. Д'іўч'а́та, хло́пц'і гул'а́ют', пото́м бе^{и}ру́т', іду́т' д_до́му, кладу́т' стол — пют', гул'а́ют', је де там шо_ї по^{у}бјуц'ц'а харащо́, бо хто јіх там ... , на д'іўку мо^{у}ргну́ў на ту або́ там хло́пе^{и}ц' шч'ішну́ў до^{у}ч'ку́, а ја росе́рдиўс' там чи шо і дава́ї за ко́су ї за воло́с'а. І так шо по^{у}бју́ц'ц'а, пото́м на оста́нц'і дава́ї мири́ц'ц'а, зно^{у} ї напи́лис'а та_ї забу́ли, шо чи би́лис', чи мири́лис'.

Господарські знаряддя. Ха́та, оди́н па́хар' ма́је так: са́ме пе́рве, шоб маў по^{у}во́ску, воли́ іл'і ко́н'і, по^{у}во́ску. Пото́м шоб маў гарабу́ іл'і по^{а}та́шки, г'о́рну шоб маў, плу́га шоб маў. Шоб маў ви́ла спра́вн'і, грабл'і́, ко́су, стар; шоб маў са́пи спра́ўн'і, шоб маў по́вох харо́шиї, де спат', бо бу́де с тим оддиха́ти ўно́ч'і ч'и ўполдн'а́; шоб маў со^{у}б·і́ отди́шку, от допу́стим.

(Гончаренко Григорій, 55 років)

* * *

Пашче́нко Віктор'ија, ме^{и}н'і со́рок чоти^{і}ри го́да.

Весілля. Ми бу́дем говори́т' та́кечки: іде́ Та́рбуд до д'іўки, бере́ д'а́д'ка ї т'о́т'у, іду́т' сва́тајут', говора́јут', пита́је Та́рбуд д'іўку: "Нара́вишс'а ти м·ін'і?". "Да, нара́ўл'ус'!". "І ја то^{у}б·і́ нара́ўл'ус'!" Они́ тод'і сва́тајуц'ц'а, кла́н'ајуц'ц'а бат'ка́м. Пото́м іду́т' до^{у}до́му бат'ки́. Молод'і опстајўц'ц'а. Пото́м чере́з нед'іл'і дв·і-три ро́бл'ат' сва́л'бу. Шука́јут' на сва́л'бу нанашул'іў, луччат', шука́јут' куховаро́к (у нас так гово́р'ат') — куховаро́к, шоб хто го^{у}тува́ў ку́шан'а і то^{у}д'і гра́јут' сва́л'бу, гул'а́јут'.

Іду́т' до це́ркви, в·інча́јут'с'а. С це́ркви їдут' гра́јут', гул'а́јут' до молодо́го. Уд молодо́го до молодо́ји. То^{у}д'і ўве́че^{и}р'і іду́т' ізно^{у} до молодо́го, ро́бит' масма́р', ад'іки

веᵘчéру. Веᵘчéрајут′, гул′áјут′, грáјут′. І шо — гул′áјут′ три дн′а. Ну, а теᵘпéр шо? Увéчеᵘр′і грáјут′, дарýјут′ калач′і, клáдут′ товáр на калач′і, дарýјут′ брáво, гул′áјут′. І л′удéї пóсл′і дарýјут′, дарýјут′ бат·ікáми — ши́шку ї бат·ік клáдут′, да.

Пéчення хліба. Хл′іп јак мáју пекти́, с′іју мукý папушóїну, запáру, тоᵘд′і с′іју мукý тéмну, рошч′ін′áју, утси́дит′, ісхóдит′. Потóм зам·іс′у, стојíт′, ізнóў ісхóдит′. Потóм тóпл′у піч, кладý ў п·іч, виробл′áју хл′іп, кладý ў п·іч, пеᵘчéс′а. Та‿ї на то теж дóбра п·ічка, на шо. Пеᵘчéс′а одиᵉн час, б·íл′ше неᵘ пеᵘчéс′а. І тод′і вертáју, тод′і виїмáју, клáдем на стíл, накривáју, в·ін рóбиц′ц′а мјахкéн′киї, потóм јімó.

К′інтáл тóже с′íјім, мукý рост′агáјем тонéн′ку такý, шоб бýла, і клáдем, рóбим сир із јáїц′ами, мáжем смáл′цем і потóм кидáјем сир із јáїц′ами, знóў тóпим п·іч, клáдем у тáви, пеᵘчéм і јімó.

Руський борщ. А рýс′киї боршч тут јак вáрем. Ідéм у горóт, копáјем картóшки, рвем цибýл′і, зáкришки, капýсту, бурáк, мóркву і тоᵘд′і чи́стим картóпл′у. Уперéт клáдем капýсту с картóпл′оју. Трóшки покипи́т′, тоᵘд′і клáдем зáкришку, клáдем трóшки ори́зу. Шо клáдем там, чи с′ірóп је кислéн′киї, чи wýксусу, чи шос′ пи́т′ і готóвит′, је си́тиї, јімó.

Як варити голубці. А голупц′і рóбим, мáјем ки́слу капýсту з′іᵘмóју. Беᵘрéм капýсту з д′íшки і рóбим голупц′і так: рóбим ори́з̯ із мн′áсом і потóм крýтим голупц′і с капýсти і клáдемо ў казáн. Клáдем на пли́тку, вáриᵉм та‿ї, јак готóв·і — јімó.

Як робити холодець. З мн′áса рóбиᵉм так: рубáјем кусóк голови́ і клáдемо, онó кипи́т′ дóбре і ўже јак готóве, тоᵘд′і вит′агáјем мн′áсо окрóме і тоᵘд′і клáдемо часникý у ту шчеᵘрбý і потóм ли́јем на тар′ілки́, по кусóчку клáдеᵘм мн′áса. І ш‿шчерби́ тóјі ли́јем, клáдем у холóдне і онó холóне ї холодéц′. Усé.

Холодець з риби. Із ри́би, т′íл′ки з ри́би, з леᵘнá холодéц′ рóбиᵀц′а. Із ри́би тóже ў чи́сту вóду клáдеш і однý цибýл′у, трóшки сóл′і і тоᵘд′і знóву ў тар′ілки́ наливáјеш і в·ін

холóне і готóвиї, б·íл′ше н′íч′о неи кладéц′ц′а ў холодéц′.

Жарена риба. Жарену ри́бу так ро́бимо: у п·іч′í ро́бим так: кри́шим тро́шки цибу́л′і, тро́шки там як је так веиснóју кр′іп зелеинéн′киї — тро́шки кро́пу і жа́риєм у п·іч′í. Тро́шки кла́дем муки́чки, тро́шки води́, тро́шки мази́ла і жа́риц′ц′а ї потóм јімó.

Про вівці. А в·іўц′і так: веиснóју стрижу́ц′ц′а, в·ібеира́јец′ц′а рипл′áх із вóўни, пóсл′і вóўна ми́јец′ц′а, скубéц′ц′а, прадéц′ц′а. Купл′áјец′ц′а крáска і крáс′ат′ і ткáјут′. Т·ілки́ ткáјут′, ткáјут′ налáўники та‿ї ви́в·іччут′ це.

Кóтиц′ц′а в·іўц′á, јагн′á мáје, дојíш, із молокó рóбл′ат′ бри́ндзу. Та‿ї б·íл′ше в·іўц′а шо — продајýт′ јагн′áта. Б·íл′ше в·ід такóјі, в·ід в·іўц′í ўсе ч′исто.

Про квочку. Квóч′ка так: назбирáјемо јијéц′, дивимос′ на лáмпу, в·ібеирáјем ч′і харóш′і јáїц′а, потóм клáдем п·іт квóч′ку. Вонá сидúт′ три нид′íл′і, квóч′ка. У три нид′íл′і лýпит′ курчáтка. Тоуд′í курчáткам м·ішáјем муки́ папушóїної і вони́ кóрмл′уц′ц′а мукóју папушóїнојu. Јак ужé величéн′к′і, јід′áт′ папушóју. І ўже јак поростýт′ веиличéн′к′і, тоуд′í шо з ни́ми робúт′? — нáда продáт′ јіх чи купúт′ јім на масó папушóју, чи шос′ такé.

Про качки. І качки́ ї гýси ўсе так. І кач′ки́ тóже. Соб·ірáјеш јáїц′а, п·ітсипáјеш, онá хóдит′ чоутúри нид′íл′і, кáч′ка. Јак вúлупиц′ц′а, ўсе малéн′ке — муки́ папушóїної м·ішáјеш. А там п·ідростýт′, ід′áт′ папушóју, неисýц′ц′а, продајéш, јисúш та‿ї так.

Вирощування і квашення капусти. Пéрвиї рас капýсту сáдиш — нас′íн′а, онá схóдит′. Тоуд′í рвеш, сáдиш р′íтко, онá рóбе голóўку. І јак с′п·íла — р′íжеиш, клáдеиш і голоўки́, клáдеиш і др′ібнéн′к′і і дл′а кýшан′а ї дл′а голупц′á. Тоуд′í ўже јак іскúсне, тоуд′í ўже беиреш, јисúш. Та‿ї це капýста самá квáсиц′ц′а, неи кладéш н′íчóго, н′íјакóго зарзавáту. [Касета №2 В]

Вирощування і маринування огірків. А ог′íир′ки́ тóже пос′íјеш, они́ ростýт′; сапáјеш — они́ плетýц′ц′а брáв·і,

ро́бл′ат′с’а вели́к’і. Вја́жут′ ог’і^{и}р’ки́. Јак уже́ је ог’і^{и}р’ки́, то^{у}д′і́ бе^{и}ре́ш јіх, ми́јеш бра́во, кла́деш у д′і́шку, кла́деш кро́пу, тро́шки со́л′і і они́ проки́снут′, то^{у}д′і́ харо́ш’і — јіси́.

Різдво. Р’із’дво́ так. Јак почина́је Р’із’дво́, ва́ри^{е}м кут′у́, ва́ри́^{е}м узва́р, пе^{и}че́м калач’і́. То^{у}д′і́ вја́жем д′іт′а́м калач’у́ оде́н плато́к і посила́јем з ве^{и}че́роју. Д′і́ти ї́дут′ з ве^{и}че́роју, а ми го^{у}ту́јем. Встаје́м ра́но, го^{у}ту́јем об·і́т, ро́бим жарко́је пору́с’ки. Ро́бим жарко́је, голупц’і́ і там на заку́ску, шо там — соло́тке чи п·ішко́ти, чи па́ски хтос’ пе^{и}че́, чи п·ішко́та.

Кли́чем госте́ї, іде́м сам·і́ ў го́ст′і, госте́ї кли́чем. Го^{у}сц’у́јем, пјем вино́, гул′а́јем, сп·іва́јем. Це Руз’дво́.

Новий рік (щедрування). На Нови́ї год шч’і́дру́јут. Јак то́же так, уве́чер’і шчедру́јут′, хо́дит′ Мала́нка, о^{у}д′іва́јут′ одн’ого па́рупка і хо́дит′ Мала́ка увечер’і́ по хата́х — об·іче́ї хлопч’ачиї. І д′і́ти мале́н′к’і шчедру́јут′. То^{у}д′і́ ра́но зноў го^{у}ту́јем о^{у}б·і́т харо́шиї. Ра́но пос’іва́јут′.

— *А як посівають?*

— Оі́ у по́л′і-пол′і д′ева Мар’і́ја
Јі́сти носи́ла, Бо́га проси́ла:
Оі́, Бо́же, Бо́же, зароди́ жи́та,
Жи́та-пшени́ц’у, ус’а́ку пашни́ц’у
С’і́ју, в·і́ју, пос’іва́ју,
З Но́вим го́дом поздоровл′а́ју
З шчи́^{е}пчиком, з васи́л′чиком,
Бу́т′те здоро́в·і,
З Но́вим пра́зн′іч’ком!

Великдень. На Па́ску кра́сим пе́рвиї рас краши́нки. Писанки́ пи́шем, крашанки́ кра́сим, пе^{и}че́м па́ску. Іде́м уве́чер’і до це́ркви. Сидимо́ ц’і́лу н′іч у це́ркв·і. Ра́но п·іп прихо́дит′ і посвја́тиь′ па́ску. То^{у}д′і́ ї́дем до^{у}до́му і јімо́ па́ску, јімо́ крашанки́. Іде́м на музи́ки — гул′а́јем, іде́м у го́ст′і — гул′а́јем, сп·іва́јем. Пра́зник, так. Уже́ пи́санка. Ч’і́^{и}м она́ те^{и}пе́р пи́шец’а?

Ми ро́би^{е}м так писанки́: писа́т′ не^{и}ма чим, јак коли́с’ писа́ли, нахо́дим чим писа́т′; а пото́м рвем ли́ст′ічко із

áнґрусу, іс питрýшки і клáдеᵘм на јіјéчка і тоᵘд'í ч'ýлку де нáЇло (нáЇлов·і ч'ýлки) і клáдеᵘм вари́т'. Јак звáриц'а, јак ви́Їмиш із води́, тоᵘд'í ту ч'ýлку розјáжеᵘш. І јак ви́Їмеш ijí, ли́ст'ачко оппáде, ч'ýлку розјáжеᵘш і онá остајéц'ц'а кв·іточки́ і то називáјец'ц'а пи́санка.

Храм церкви. На храм у нас так: гоᵘтýјемос', дожидáјут' гостéЇ, јак мáјут' прijíхат' гóст'і. Гоᵘтýјемос', шукáјем мн'áса. Јак неᵘмá мн'áса — р'íжем кýри. Прijiж-д͡жáјут' гóст'і. Гоᵘсц'ýјем, занимáјем своjé. Да, јак це побáчут', што је — Їдем до цéркᵒвиⁱ, ч'іᵘтáјут'. Потóм ідéм на музи́ки. Јак храм, л'удéЇ багáто, музи́ки грáјут', стојімó, ди́вимос' íл'і Їдéмо ў гóст'і до кóго. Поси́димо, погоᵘсц'ýјемо.

— А що ви приготовляєте для храму?

— Приготовл'áјем дл'а хрáму — кýшан'а приготоўл'áјем, чи розвáрим — п·ілáф чи јак казáт', риж із мн'áсом та‿Ї гаўјáдину рóбиᵉмо с картóшкоᵘју, пéреᵘц нач'ін'áјем, плач'íнди пеᵘчéм іс си́ром, смеᵘтáноў — кýшан'а такé л'óхке, оцé.

Градки. Гратки́ рóбиᵉм тáкечки: Рóбиᵉм сапóју грáтку вели́ку, потóм грабл'áми загр'ібáјемо і јак хто хóче јак сади́т'. С'íјім трóшки петрýшки по грáтке, потóм цибýл'у сáдиᵉмо. Потóм јак посхóде, заростáје — беᵘрéм пóлеᵘмо, поливáјемо. Јак неᵘмáје дошч'у — поливáјемо, шоб рослó та‿Ї так.

(Пащенко Вікторія, 44 роки)

* * *

Ја Дамн'áн, с'éмд·іс'ат' год.

Про рóди. А шо ж, јак рóдит' — рóдит'. Шукáјут' бáбу. Баба приЇдé, поᵘрод'íл'а рóдит'. Бáба woз'мé, бравéн'ко јогó спови́је, пýпчика одр'íже, а потóм шукáјут' кум·íў. Куми́ прихóд'ат', беᵘрýт', неᵘсýт' до цéркви, хри́ст'ат'. Јак д''íўчинку — та т'íки поп·іў дв·ір перевóд'ат', а јак хлóпчика — у в·íўтар' унóс'ат' бáт'ушка. Пóсл'і поклáдем на порóд'і там. А јак поне'сýт' до цéркви, хрести́т' бáба іс кумáми, роспови́је

јого́ голе́н'ко; ї́де п·іп, беᵘре́ јого́ голе́н'кого, беᵘре́ јого́ за мо́рдочку, кида́је јого́ ў во́ду. Пото́му јіму́ чу́пчика р'і́же, јак је, а ба́ба тоᵘд'і́ беᵘре́ јого́ та сповива́је браве́н'ко, та заку́тујут', та неᵘсу́т' доᵘд'о́му, та ро́бл'ат' хрести́ни бра́во там. С'іда́јут', дају́т' кума́м калач'і́ вели́к'і, а л'уд'а́м мале́н'к'і. По одн'і кв·і́точк'і браве́н'к'і дају́т' та‿ї тоᵘд'і́ гул'а́јут', пјут'.

Христини. Хрісти́ни. Іграјут' јак у ко́го, б·і́л'ше шо — гул'а́јут' браве́н'ко, сп·іва́јут' і по хрести́нах.

Весілля. Сва́л'ба так: От ја си́на же́н'у. Стара́јус'а, беру́ ш чо́го, от уже́ јії тре́ба роби́т', тре́ба меᵘн'і́ шишки́ рошч'ін'а́т', склика́т' молоди́ц'. Молоди́ц'і прихо́д'ат', ро́бл'ат' цишки́, ро́бл'ат' калач'і́ кума́м бра́в·і вели́к'і. Кла́дут' у піч, сп·іва́јут'. Попеᵘчу́т' шишки́, а ја гото́ўл'у тро́шки заку́ски. Ва́ру јі́сти. С'іда́јут' молоди́ц'і, појід'а́т'; пото́м ја јім дају́ по ши́шочки, они́ ї́ду́т' доᵘдо́му, а упо́сл'і ўже зачина́јет'с'а сва́л'ба.

От іде́ молоди́ї, музика́нти, ї́ду́т' до молодо́го, бри́јут' јого́ ис буја́рами бра́во. Побри́јут' јого́, ї́ду́т' до молодо́ји. Уд'іва́јут молоду́ бра́во. Іду́т' до це́ркви із музи́ками бра́во — в·інча́јут'с'а там. Јак уже́ ви́ї́дут' із це́ркви — ї́дут', сп·іва́јут'. Прихо́д'ат' бра́во у дв·ір, сп·іва́јут друшки́ браве́н'ко і тоᵘд'і́ вихо́дит' ма́ма, бере́ си́на рушнико́м за ши́ју і ўво́д'ат' у ха́ту і си́на ї́ нив·і́стку — обо́х уво́д'ат' у ха́ту. С'іда́јут' по́сл'і за ст'іл бра́во. Јід'а́т', друшки́, буја́ри, сп·іва́јут' бра́во друшки́. По́сл'і уже́ најід'а́т'с'а. Ухо́дит' музика́нт, гра́је јім і виво́д'ат' јіх надв·і́р. Ви́ї́дут' надв·і́р бра́в·і д͡жо́стац'іјі і пото́м іде́ сва́л'ба, але́ збира́јут'с'а рабраве́н'ку уве́ч'ір'і.

Уже́ ї́де молода́ з молоди́м до јо́го. Даје́мо на в·іко́ну там по шо беᵘре́ там та‿ї іде́ ўже до молодо́го. Тод'і́ ўже шука́јут', вја́жут' одно́го ста́росту рушнико́м. В·ін іде́, кли́че л'уде́ї. Кли́че л'уде́ї, склика́је, склика́је бога́ц'ко, гра́јут', гул'а́јут', пото́м і роз'ії́шли́с'. До ха́ти беру́т', садо́ўјат', дару́јут' бра́во нанашул'і́ плат'т'а́ми, калача́ми і л'уде́ї бат'іка́ми, ш‿ши́шкоᵘју бра́во і пото́м гул'а́јут' до дн'а і гра́јут'. І гул'а́јут' три дн'а: гра́јут' і гул'а́јут'; јід'а́т', пјут', іграјут' і гул'а́јут'.

— А як нема досить вина?

— Је вино́! Је-е-е! Вино́ је-е-е! Стара́јуц'ц'а, шоб бу́ло.

Похорон. Јак хова́јут'? Помре́. Печу́т' калач'і́, стара́јемос'а чим-небу́т', шоб пере^{и}вјаза́т', хто бу́де јого не́сти і стара́јемос', шоб пе́ре^{и}д стил'а́т' попе^{и}ре́д'і, јак ба́т'ушка ўстајé јіва́г'і^{и}л'у чита́т'. Е́то на́да пере^{и}стили́т' попе^{и}ре́д дубу^{о}ви́ни чим-не^{и}бу́т' і кала́ч і так аж до це́ркви і́дут' і поне^{и}су́т'. Пере^{и}стил'а́јут', а т'і пере^{и}вјазан'і, кото́ри^{и} не^{и}су́т', і то^{у}д'і́ до церкви п·іду́т', бра́во ч'ита́јут'. Ме́ртви^{и} лежи́т'. По́сл'і ви́несут', оз'му́т' проче́с'іјі бра́в·і, проче́с'іјі вја́жут', по колачу́ дајут'. От уже́, јак ви́несут' — с це́ркви не^{и}су́т' до гро́бу. Бра́во јіва́гл'іјі ч'ита́јут'. Коло́ гро́бу покла́дут' на сті́лц'а і ко^{у}му́ жал' — попла́че, ко^{у}му́ не^{и} жал' — поди́виц'ц'а та і покла́дут' у зе́мл'у та і закопа́јут'.

Да-а, јак закопа́јут' поко́ї́ника — іду́т' до^{у}до́му. Кли́чут' л'уде́ї, бра́ви^{и} о^{у}б·і́д ва́р'ат', с'іда́јут', ве^{и}че́рајут' і пото́м і пјут' і ...

(Дам'ян Настасія, 70 років)

* * *

Село КРІШАН

[Касета № 3А]
Записано 28 липня, 1963 р.

Јеўдо́к'іја Тиїк, 58 років.

Весілля. Ото́ так бува́јет': іду́т', хо́д'ат' дво́х молоди́х, пока́ ми-с ви то догово́р'ат'с'а, розбеᵘру́т'с'а. Іду́т' до бат'к'і́ў, догово́р'ат'с'а і ўведу́т'. І тоᵘд'і́ їду́т' з двома́ чолов·і́ками, посва́тајут', поᵘгул'а́јут' сва́тан'а. Пото́м, п·і́сл'а то́го, ... т'а́гајут' бума́ги, тоᵘд'і́ кунуні́ја цив·і́ли (рум. cununie civilă "цивільний шлюб") і да́л'ше тоᵘд'і́ іду́т' потоᵘргу́јут', ... пото́м то́же побу́дут' і одн'і́ ї друг'і́ бат'ки́ і пото́м беру́т' гра́јут' упере́ду молодо́јі — вечери́нку. А пото́м заб·іра́јут' уже́ у неᵘд'і́л'у ра́но молоду́ до молодо́го і тоᵘд'і́ розд'іва́јут' моᵘлоᵘду́, веду́т' јії д͡зв·інки́ і пов·інча́јут' јіјі́ у це́ркᵒв·і: нана́шул, нана́шка — ўс'і́ молод·і́: д'іўча́та, хло́пц'і, роди́тел'і ўс'і.

П·і́сл'а то́го, јак ізв·інча́јут'с'а, їдут' до молодо́го ў дв·ір. Кла́д'і схо́д'ат' напере́д јіх іс‿стола́ми і з вино́м, кида́јут' кв·ітка́ми на н'іх, із водо́ју позалива́јут' јім доро́гу. Нана́шул кида́је јім гро́ш'і ў туди́ ўс'о, на ч'ім переᵘлива́јут' доро́гу. Јак доїшли́ до ф'і́ртки молодо́го, тод'і́ то́же стр'іва́јут' с хл'і́бом, іс‿со́л'іју, с‿столо́м бра́вим, і з вино́м-напи́тком роди́тел'і, ма́ти молодо́го, ба́т'ко і ўс'і роди́тел'і. Пото́м визива́јут' јіх у ха́ту, кладу́т' стол, кли́чут' моᵘлод·і́х, д'іўча́т, хло́пц'іў, роди́тел'іў. Е́то јак приїду́т' они́ с це́ркви. П·і́сл'а то́го вихо́д'ут', хо́ром гра́јут', гул'а́јут' до ве́чера. П·і́сл'а то́го, зна́чит', уве́чер'і кли́чут' ус'іх на маса ма́ру — на стол тої вели́киї і їду́т' і роди́тел'і ї чуж'і́, јіјі́ прија́тел'і, знако́м·і ї чуж'і́ — хто жеᵘла́је. І веᵘче́рајут', пјут', гул'а́јут', с'п·іва́јут'. П·і́сл'а до одно́го вре́мн'а, ў одина́ц'ц'іт' часоў там ско́л'ки і уже́ пода́рки, дару́јут' јіх. Дару́јут' јіх с‿си́м хл'і́бом, там пода́рками, у нас на ши́шку (так і назива́јут' ши́шка одна́) і кладу́т' там на ши́шку ч'і рушни́к, ч'і плато́чок, ч'і шо там би бу́ло і дару́јут'; ў ко́го роди́тел'іў кра́шче, так'і́х л'іче́ним ле́хшим, ме́нчим

пода́рком. Пото́м, п·ісл'а то́го кида́јут' ус'і ц'і л'у́ди, хто подаро́ваниї — кида́јут' гр'і́шми, дару́јут' гр'і́шми. Так шо соб·ірáјут', деп·і́нд·е, јак по си́л'і јіхн'ії. Бува́је ї пјат' ти́с'ач, і три ти́шч'і, ї чоутíри ти́шч'і за столо́м.

У поне^{и}д'і́лок то́же опјáт' іду́т' усе́ туди́ до молодо́го ба́т'ка. Принóс'ат' пода́рки: кра́тіци^{е} — хто шо желáјет'. Тої поне^{и}се́ на пла́т'а, тої на руба́шку, тої кра́тіцу, а тої тар'і́лку — ўс'а́к'іх пода́рки принесу́т' і склады́т'. Гул'а́јут' до одно́ вре́мн'а, тоу^{д}'і́ їду́т' до молодо́ји ба́т'ка ї ма́тер'і. І бе^{и}ру́т' молодо́ји ба́т'ка ї ма́тер'і і їдут' опјат' до молодо́го у дв·ір туда́. Опјат' гул'а́јут' там уве́чер'і ўсе це — уже́ ў поне^{и}д'і́лнок то. І ўже там кончáјет'с'а, у ба́т'ка. І назоваје^{т}ц·а так. Це у поне^{и}д'і́лнок.

У в·іўто́рок ізнóс'ат' ку́ри. Іду́т', собира́је нана́шка там шче, кото́риї мушчи́ни, іду́т' соб·ірáјут' там, хто то гул'а́ў на сва́л'б·і, даjу́т' јаку́ ку́рку, даjу́т' там, хто шо желáје — ку́рку, ка́чку, гу́ску, шо і їду́т', р'і́жут', па́трајут' там ус'о. Опјáт' ва́р'ут', опјáт' не^{и}су́т' до к'іви́ ї тому́ заме́рзли мушчи́ни — опјáт' л'у́ди т'і, шо бу́ли на сва́л'б·і. І опјáт' гул'а́јут' і тод'і остаjу́т'с'а там. Молод'і соб·і до́ма, молода́ коло́ ма́тер'і т'і, а т'і ўс'а́к'і соб·і до^{а}мóї і ўс'о.

Сватання і христини. — *Розкажіть, як то буває при сватанні?*

— При сва́танн'і ја ўже вам росказа́ла вначáл'і. Упе^{и}ре́т посва́тајут', договóрут'. Договор'а́јут', пита́јут'с'а, зна́ч'іт', чи^{і} желáје д'і́ўчина хло́пц'а чи хло́пе^{и}ц' д'і́ўчину, чи^{і} вони́ в сове́т'і, чи^{і} н'ет і змет ўс'а́који же^{и}ла́јут'с'а. І јак они́ соб·і пол'у́блені і желан'і́ја одн'і, тетки́-матер'і јім дозвол'а́јут' бра́т'с'а. І тод'і пора́ли, поўjаза́ли тіх старост'і́ў рушника́ми. Му́зики їгра́јут' ў молодо́ји ци ўдвор'і і так і да́л'ше і іду́т' соу^{б}·і ї бума́ги ро́бл'ат', так соу^{б}·і, шо јім на́да і најінта́јут' да́л'ше.

Іду́т', деклару́јут' у примар'і́ји, пото́му с примар'і́ји, ра́нче бу́ло їдут' до свјашче́нника, а там дајé јім одjа́зан'а, шоби́, значит', ну́меле луї (рум. numele lui "його ім'я"), і jімн'а

дит'áче, а теᵘпéр н'е. Теᵘпéр беᵘрýт' прáмо с кал'ендарá чи с примар'íji, тоᵘд'í jак соб'í хто желáje свóje jíмн'а дит'áм і потóм клúчут' кум'íй, идýт', ту дитúну похрúст'ат' у цéркв'і. І с цéркви прихóд'ат', кладýт' малéн'киї стíл. У субóту хрúст'ат' дитúну і там мáло шо когó клúчут', тíл'ки кум, кумá, там дв'і-три душ'í.

У нид'íл'у скликájут' тóже так, jак і на свáл'бу, прijáтел'iй, кум'íй, кýмину ж'íнку, кумóвого чолов'íка, родúтел'iй — бáт'ка, мáт'ір, брат'íй, с'óстр'iй там, когó там шче. Ну, тод'í зрóбл'ат' однý мáсу, і неᵘ знáти, подарýjут' кум'íй, кумú дитúну і то ўс'о. Скупájут' ту дитúну, с кýпеᵘл'а jак вóз'мут' дитúну, скупájут' jогó, опповújут' jогó в лáвоў у хрест'í, од нанáшки, од нанáшула одéжу брáву, од'ijáлце принесýт' там, оᵘд'íй, брáў дл'а дитúну і споújут'. І тоᵘд'í с'ідájут' за стол, од'íнujiт' ji, поᵘгул'ájут'. Це тíл'ки. П'íсл'а ї ґáта.

Храм церкви. І так соб'ірájемос'. Пéрво на пéрве рóбим чистотý, надв'ідájем соᵘб'í, шоб бýло чúсто, брáво, бо до нас прúїдут' гóст'і, так jак колú знájем соᵘб'í і потóм прijжджáje до нас родúтел'і з друг'íх слóбод'iй, з друг'íх крajíй. Ми jíх должнú прин'áт', бо до них ми jíздим. І газúрем, то вáрем чи же зар'íжемо jакóгос' баранчика чи jакóго порос'á, чи рúби брáўлена. І газúром тод'í прiймájемос'а так jак, jакнаїлýче і потóм два ї три дн'а рáн'че гул'áли ї гул'ájем і пjем, сп'івájем, хóдиᵉм од однúх до друг'íх, од родúтел'iй до родúтел'iй. Грájут' балú, музúки — соўс'íм красúво. Зоўс'íм красúво бýло рáн'че, теᵘпéр неᵘ óчен' так, неᵘ ўсе. І ўсе гул'ájем ўсе отóji.

— А які їжі ви приготовляєте для храму?

— Ja вам неᵘ кáжу, чиⁱ порос'á зар'íжем, чиⁱ баранчика, чиⁱ там jакóго, теᵘл'á jаке́, чиⁱ рúби харóшоjí понажáрим, тоўчéник'iй. Неᵘ знájу, jак ў чóму вáрити jогó, jак вивáрит'.

Борщ із риби. Iгзéмплу, вáримо одéн боршч із рúби. Поклáдем вóду, поклáдем сóл'і, поклáдем цибýл'у, поклáдем зарзавáт, покипúт'; поклáдем дв'і картóшки, мóркºви, покипл'áт'; тоᵘд'í кидájем рúбу, покишúт' трóхи, клáдем

ступл'аки́ ал'і́бо ква́су, ал'і́бо сиро́ватки, ал'і́ кл'і́шч јіје́ц, кра́сн'і баклажа́ни. Так тод'і не^{и} кла́дем сиро́ватки ў́с'о́го ц'о́го і оце ў́с'о: кла́дем петру́шки, кла́дем кро́пу, кла́дем лео^{у}шт'а́ну (л'уби́сток, јак сказа́т') і ото́ — оде́н борщч із ри́би.

Як жарити рибу. Ри́бу јак ми хо́чем жа́рит', почи́стим, поми́јем, присо́лим ији́, посто́јіт' немно́шко ў со́л'і, пото́м ији́ оз'ме́мо, опја́т' поми́јем, шоб не^{и} бу́ла ду́же соло́на і кла́дем ји — кача́јем у муку́ і з муки́ кладе́м ји на ол'і́ју, кла́дем одну́ та́ву на пли́тку і гори́т' wого́н' і та та́ва нагарачи́т'с'а із оли́воју і то^{у}д'і обка́чујем ри́бу ў муку́ і кла́дем ри́бу у ту о^{у}л'і́ју, шоби́ она́ жа́рилас'а у та́в·і. І жа́рит'с'а, јак суф·іч'ије́нт, так ији́ на́да, так румн'а́но, бра́во. І то^{у}д'і шо, јак хо́чем плит'і́ў — жа́рим у печ'і́. Жа́рим цибу́л'у у сковород'і́ із ол'і́јоју і з бул'іо́ном, пото́м опја́т' опка́чујемо ри́бу у муку́, кладе́м на ту ол'і́ју з бул'іо́ном і з цибу́л'оју і кладе́мо ији́ румн'а́ним на оде́н б·ік то на дру́гиј б·ік пере^{и}верта́јем ту ри́бу. Пото́м полива́јем ји, нали́јем ји води́, покри́шем побо́лшу цибу́л'у і бул'іо́ну, чо́рного пе́рц'у, часнику́, је́сл'і хо́чемо, јіслі́ н·е — і так, і усо́вујем ији́ ў п·іч і ро́бит'с'а пли^{е}т'і́ў, так.

Як пекти хліб. По́т'ім хл'іш пекти́. Ма́јем дро́ждж'і, намо́чујем јіх, они́ розмо́чущ·а. Ми загр'і́јем води́ к'ипл'а́чоји, запа́ре^{и}м н'емно́шко муки́, шоб она́, назива́је^{т}ц'а опа́рка. Она́ захоло́не, пото́м кладе́м дро́ждж'і і там ішче́ намо́чим іх, і із'ијде́ та опа́рка с ти́ми дро́жджами. Пото́м п·ідбавл'а́јем води́ б·іл'ше поте́плоји і тогди́ ў́се д'ібје́мо го, подм·іша́јем і бро́сим туди́ со́ди і з'ијде́ даре́мн'іш і м·і́сим јего́ іл'і ў́с'у с'і́јем муку́ і так гарне́н'ко зам·і́сиш. Бро́сиш опја́т', шоби́ в·ін потхо́диў. Јак п·ід'ијде́, почина́је^{т}ц'а схо́дит' і ми бе^{и}ре́м то́пим п·іч. І стопи́ли п·іч, бе^{и}ре́м пото́м ... і виробл'а́јем у ми́сц'і, ў ско́воро^{у}ду, у шо приијде́^{т}ц'а, у чо́рну там у шо то, і пото́м кладе́м јого́ ў п·іч. І сидит' час, поўтора́ ў п·іч'і́, јак јого́ на́да спекти́ і в·ін'imáјемо јого́, то ў́се. Хл'і́б гото́виј.

Про буденну працю. Уста́нем ра́но, уми́јемос', бере́мос' зам·іта́т', в·іб·іра́т', је́сл'і не^{и} ма́јем коро́ви. Је́сл'і ма́јем коро́ву, наї са́миј ўпере́д ідем коро́ву здо́јім, ви́пустим ји на па́шу. Пу́стим курча́та, дамо́ јім јісти; качен'а́та, гу́син'а́та,

шо то ми ма́јемо у двор'і — пти́ц'і чи порос'а́, чи шо то. Так в·іддамо́ јім муки́ чи́стоји ји́сти, шоб они́ не^{и} бу́ли голо́дні. Пото́му захо́димо ў ха́ту, пр'іб·ірајем, зам·ітајем, аранжа́јем. Пото́м беру́ јіх, пере^{и}мива́ју; роспа́л'у вогон'; замету́ дв·ір, кладу́ усточи́ста, шоб шо ма́ла зварит'. Чи ма́ју јако́го хло́пц'а, виража́ју јого́ на робо́ту чи^{і} чолов·і́к, чи^{і} шо і пото́м ји́демо ў горо́д капа́т', копа́т', сади́т', с'і́јат' чи^{і} ма́зат', чи^{і} стира́т' — буд'ја́к у јаки́ј ден' јака́ рас то роб'ота је. І так шо ка́жниј ден' і журба́ це је: тому́ приши́јеш іл'і́ залата́јеш, тод'і́ с'а́деш, пос'идиш, чи^{і} п·ішо́ў до ла́ўки, чи^{і} п·ішо́ў туди́, чи^{і} п·ішо́ў та͡ј ден' проји́шо́ў.

— *А в городі що робите?*

— Бе^{и}ре́м са́дим. Јашо́ не^{и}ма́ води́ та ..., јак н'е (та те^{и}пе́р уже́ аж п·і́зно) — та͡ј са́ди^{е}м, та͡ј сапа́јем, та͡ј копа́јем, та͡ј питса́пујем та пересад'ујім та ц'іли́ј Бо́жиј ден' је робо́та, јак хо́чеш шука́т' і шос' зроби́т' — і ў горо́д'і, і ў дво^{у}р'і́, і ў ха́т'і — і круго́м.

Про квочку. От хо́чем зачи́пат' хоч одну́ кво́чку. Собира́јемо јае́ц св·і́ж'іх, ди́вимос' на св·і́тло, чи они́ ма́јут' ба́ночку там, чи не^{и} ма́јут' угор'і́ — продиха́н'іја то. І то^{у}д'і́ в·іби^{і}ра́јем т'і св·і́ж'і, кото́р'і ма́јут' ба́ночки, јак'і́ ми так на јіх гово́рим ба́ночки. І кладе́м там пјатна^{т}ц'іт, ш'існа^{т}ц'іт', с'імна^{т}ц'іт' і она́ сиди́т' три нид'іл'і́. Дес' у двох, тр'о́х ден' напере́д почина́је вилу́пл'уватис'а. І ми смо́трим до не́ји раз заразо́м, раз заразо́м, јак она́ у́же почина́је јіх, с'ија́ вихо́дит' із јае́ц они́. То^{у}д'і́ јіх собира́јем, јіх бе^{и}ре́м, кладе́м пит кво́ч'ку і так да́л·ше гл'адимо́ јіх, го^{у}ду́јем, дајем јім ра́но і ў ве́че^{и}р'і три-чути́ри р'ази на ден' і пјат'.

Про качки. То́же опја́т' кочен'а́та. Хо́ч'ім на кач'о́к заве́сти. То́же так. Соб·ірајем јае́ц св·і́жих, шоб бу́ли с ка́чуром качки́, а чи͡ј ку́ри шо́ так. І то^{у}д'і́ так ди́вимос'а напере́т св·і́тла, чи вони́ ма́јут' ба́ночку, чи они́ харо́ш'і дл'а плода чи н'е. І то́же так питсипа́јем пит кво́ч'ку јіх — пјат'на^{т}ц'іт', ш'існа^{т}ц'іт' јије́ц і сид'а́т' чоти́ри нид'іл'і і почина́јут' лупи́тис'а. У три дн'і шче лу́пл'ат'с'а качин'а́та,

чим курчáта, чим на мн'ахк'і онú, jак вихóжут' чим маĭ так'і мл'áв·і. І нáда зрáзу, раз заразóм, раз заразóм на jіх нагл'адáт' і помагáт', шобú онú моглú вúĭти в·іт'т'іл'á, вúлупитис'а іс тóго jіĭц'á. І тóже так гл'адимó jіх, кохájемо jіх, водú jім побóлше. Чим мóжем водú побóлше — мéнше jíсти, jак водú. Теᵘпéр, пóки онú св·íж'і, тоᵘд'í ўже онú сам·í ĭдут' соᵘб·í водú, а покú онú шче неᵘ мóжут' — ми jім дajém.

Про гуси. І гýси ўсе так, і ўсе так і гýси. І ўсе так, кладéмо, три-чотúри нид'íл'і сид'áт' і то харóш'і jáĭц'а в·іб·ірájем, кладéм jіх, гл'адимó jіх чоᵘт·íри нид'íл'і, гýску шобú онá неᵘ з'iĭшлá, шобú онá неᵘ ўбрóсила, шобú онá неᵘ намочúла jáĭц'а, шобú неᵘ приĭшлá з водú мóкра та неᵘ с'íла на jіх. І так тóже вилучájеш, шобú неᵘ зз'íли за зимójу, кохájем, пока ми-с' онú ... мéнче jíсти, бóл'ше водú і зáраз jіх на зеᵘлéну травý. Анý, тим воní зеᵘлéнoju травójу укр'іпл'ájуᵀц'а. І тод'í дajемó постojáнно мукú jім і так дáлше пускájем jіх на травý, на вóду і онú тод'í ростýт'. Догл'адájем, шоб лисúц'а от садá, шоб ворóни абú шо. І потóму онú соб·í хóд'ат'. Jак уз'áли, онú соб·í хóд'ат' ужé на три-чот·íри, пjат' нид'íл' і онú сам·í себé гл'ад'áт'.

Про вівці. Мájут' л'ýди, мáли ĭ ми колúс'. Отáк, jак нарóд нарóбиᵀц'а. Jíсл'і мájеш в·íйц'і — пострижéш jіх, потóм воз'мéш помújеш ту вóўну, п·íсл'а тóго поᵘскубéм, дajém jійí на дарáч, подарáчим; берém прадém, крáсим, потóму сукájем соᵘб·í оснóви та поснуjém із бумбакá оснóву і тод'í ткájем рáдна, jак'í нам нарáўл'ат'с'а: ч'і тóўшч'і, чи шúрш'і, чи ýшч'і, чи тóнш'і і рáзними колóрами ч'і накрúᵉвало, ч'і на зéмн'у і на ст'інý і кудú нам шо нáда.

Про свиню. Мájем кабанá, jак jомý гоᵘдýjемо, jогó зар'íжемо. ... Загоᵘдýjем, зар'íжем. Потóм воз'мéм пошмáлим jогó, розр'íжем jогó, вúберем ус'о з н'óго, шо неᵘ нýжноje — вúкиᵉнем. Тод'í то, шо нýжне — розд'íлим, розр'íжим jогó. Сáло — ўстóрону, кишкú — ўстóрону і jогó помáци ўстóрону і ўс'і, котóр'і мóжно дл'а кирнáц'іў, póбим коўбасú, котóр'і póбим так íл'і закидájем jіх, котóр'і не óз'меш. Потóм сáло р'íжем, однá с стóрон, шоб мáли соб·í на л'íто там чи де jíхат'

або́ ў доро́гу чи шо по куску́ са́ла заўз'ат', а то дру́ге то́пим. Шкварки́ залива́јем сма́лцем; л'а́шки т'і окро́ме, ц'іл'і ре́бра окро́ме соб·і́ і де ро́биᵉм голупц'і́, де ро́биᵉм тоўче́ники, де ро́биᵉм жарко́је з јого́ мн'а́са, з мн'акота́, то ро́биᵉм соб·і́ то дру́ге або́ шо то на сма́лец. Це са́ло кладе́м на сма́лец і по́л'зујемо сма́лцем.

— *А ковбаси јак ви робите?*

— І ковбаси́. Ута́к ме́лим у чу́мс', тако́ї изме́лиш туда́ печ'і́нку, л'о́хк'і, се́рце і јакиха́ кладе́м із мн'а́са ї то з јо́го, і часнику́, чо́рного пе́рц'у, со́л'і ї так шо на́да і ро́биᵉм ковбаси́. І с'іл' потребл'а́јем.

Варення голубців. Ро́бим і голубц'і́ ўсе с то́го мн'а́са свин'а́чого. Поме́леᵘм мна́со, кладе́мо ри́жу, кладе́м там шо јому́ шше на́да — буліwо́ну то́го, п'ерц'у чо́рного і ро́биᵉм голубц'і́; а́бо с к'іст о́к, з голови́, з јіх ро́биᵉм **холоде́ц'**. Захоло́не, уже́ покипи́т' ...

Про сарамýру. Соб·ірајем оʸг'ірки́, соб·ірајем бакла-жа́ни, ... не ду́же спорти́ст'і, це́лини, мо́ркови, пе́рц'у і кладе́м у одну́ д'і́шку. Ро́биᵉм саламу́ру у в·ідр'і і кладе́м туди́; туди́ ли́јем у ту д'і́шку, наве́рх тих ог'ірк'іў, наве́рх ўс'о́го то́го і заўја́жујемо. Оно́ переᵘк'і́сне і ро́биᵀц'а мурату́ри.

Про кислу капусту. О так, јак хо́чем ква́сит' окро́ме оʸг'ірк'іў, окро́ме ўс'о́го, саму́ јији́, кладе́мо с'і́чену і так: р'і́жем, голо́ўка јак је́с' вели́ка, напополам. Та полови́нка, шо ц'і́ла, остајеᵀц'а дл'а голубц'і́ў, а та, шо коло́ качана́ — с'і́че́м і остајéᵀц'а така́ с'і́чена, а та с крижалка́ми остајéᵀц'а дл'а голубц'і́ў і кла́дем у ме́сто ји рат крижало́к, рат тако́ји с'і́ченоји, рат крижало́к, рат с'і́чкноји. І то́же так со́л'ојупом·ішајем јији́ до́бре, ту с'і́чену потоўче́м ји і переᵘм·ішајем і покладе́м і тод'і́ нали́јемо опја́т' саламу́ру, шоб то́л'к'і ји на́да то́ји саламу́ри. І поки́сне, ма́јем, і с'і́че́ну дл'а борщчу́ і ту листка́ми дл'а голубц'і́ў, шо там на́да нам із мн'а́сом вари́т' чи голубц'і́ хо́чем роби́т' чи шо то.

(Євдокія Тийк, 58 років)

* * *

Іванóчка Р'ійóп·і, 39 год, комýна Кр'ішáн.

Розповідь про себе. Ја такé. Ми ў тáта свóго бýли вóс'імеро д'ітéй. Тáто буў рибáк. Тáто буў рибáк, прожúли вјáцу оýнú дóбру-неиплóху — сеирéдн'у. Вúйшла зám·іж. Вúйшла зám·іж тóже тáкечки. Мáју теи[пé]р пјатеиро д'ітéй і так шо ја неи знáју, шо мáју бóл'ше мáју казáт'. Два хлóпц'і мáју близн'ук'íў, питнáцц'іт' гот. Д'éвочка мáје чотиернáцц'іт', трéт'а д'éвочка мáјет' одинáцц'іт' і однá мáје с'ім. Умóм неи нормáл. Мáје бýтор немулцум·ít, јак говóрит' і дýже інтерéс давáла велúкиї. І бýли ў Бýкурéштах, теипéр у Косштéндз'і ў шкóл'і — Шкóла шпечијáли ажутитоáре (рум. Şcoala specială ajutătoare "Спеціялбна допомогова школа") — і дýже харошó там ідéт'. Áки тýтечки д'іўчина кóнч·ила шкóлу, а хлóпец буў р'еп·ет·éнт, бо онú ..., бýла однá нáштер'а т'ажóла, так шо мáли интрерýпере, хлóпец два гóди остаўс' р'еп·ет·éнт одúн, а цеї апјáт' теипéрички ў четвéрт'ії клáс'і.

Сватання і весілля. П·ішлú посвáталис'а, договорúли там јакúм там спóсобом, таґдá ўвéч'ір'і ў субóту їдет' пáрубок до д'íўки іс своју родúноју; д'íўка склáдет' стíл. Повеичéрајут', родúна протежáта молодóго. Таґдá грáјут', гул'áјут' доў одинáцц'іт'. дванáцц'іт', пéрв·ії, два і тоуд'í грáјут' марш увéд'іји і ў нид'íл'у завóд'ут' свáл'бу зráнку. А покá їдут', хто в·інчáјет', а хто неи в·інчáјеґца, теипéреички, јак то порáн'че — в·інчáлис'а, а теипéреички бóлше неи в·інчáјут'. Гул'áјут' до вéчера і ўвéчеир'і крај свáл'б·і.

Ја јак вихóдила зáмуж, оцé моје придан'á: скрúн'а та і крóват', і дзéркало, і дв·і скамéїки. Теипéреички д·еп·íнд·е. Бóлше рóбл'е, хто мóже, а хто неи мóже — іс сим ідé, а хто неи máје таї свóго неи нимáјет' по бáт'ков·і, по мáт'ер'і і по д'íўкáх, јак д'íўкú мóжут' шпраўл'áт'.

— А з чóго складалося придане?

— Робúли і ми по керґánах, де тáто давáў, а де сам·í бóлше робúли. По слýжб·і неи ходúли по багат'áх, а так рабóтали по керґánах бóлше... Карґán'іў бóлше бýло, комúш бúли, на л'óдниках робúли, заробл'áли таї спраўл'áли.

Дíўк'е дају́т' та́кечки: одну́ кро́ват', оди́н теᵘпе́р ґард·іро́б, уже́ посп·íх неᵘма́ скри́н'іў, оᵘдно́ д͡зе́ркало, па́ру, дв·і-три скаме́јок, чут·íр'і-пјат' поᵘду́шок, так'í јак ма́ма зроби́т', дво́је оᵘд'іја́л'іў. На ст'іну́ дв·і-три рада́риблит'. Теᵘпе́реᵘки, ра́н'че роби́ли нала́ўники, теᵘпе́р коᵘво́ри ро́бл'ат' оди́н-два, ск'íки мо́жут' зроби́т'. Д'íўка јіх ск'íки мо́же зроби́т'? Д·еп·íнд·е, ба́т'ко, ма́ти по фам·íліјі чиⁱ јак. І оде́ж'і, ск'íки мо́жут' оᵘд'íт'.

Беᵘре́м верх на оᵘд'іја́ло, купл'а́јем, посл'а́ питкла́тки, беᵘре́м во́ўну, хто скубе́т', хто на маши́н'і ја́гн'ану, простил'а́јім, нажиўл'а́јім бра́во јого́ і поши́јемо оᵃде́н ч'арч'а́ф. Кладе́мо ч'арч'а́ф на јо́го і д'е́ло гото́ве.

Ткацький верстат. Боᵘмба́к беᵘре́мо, снује́м пе́рвиї рас, посл'а́ навина́јемо, посл'а́ наб·іра́јмо начи́н'а, з начи́н'і у бе́рдо, із бе́рдо на наво́ї нат'ага́јім і посл'а́ затика́јемо јого́ і почина́јемо ткат'. Рукми́ роскида́јем ч'оўник, а нога́ми п·ір'ібиᵉра́јмо п·ідн'íшки (по-на́шому, по-украјíнц'ки), да, і вихо́дит' радно́.

— *З чого складається ткацький верстат?*

— Із де́реᵘва́. Пе́рви ма́јут' ко́н'і. По́сл'а ко́н'ії ма́јет' наво́јі; із наво́јіў ма́јет' бе́рца дл'а бе́рда; на бе́рд'і ма́јет' зноў бе́рца. По́сл'а бе́рда ї́дет начи́н'а; по́сл'а начи́н'а ї́дет' п·інд͡ж'и́т'а, кото́ра нат'ага́јіт' то, шо тка́јут' — радно́, простин'а́, рушни́к, шоб то неᵘ бу́ло і сове́їка, кото́ра кида́јут'.

Грядки. Пе́рвиї рас в·ігр'іба́је горо́т, тоᵘд'í захо́дујеᵀ'ц·а копа́јет'. По́сл'а ко́панки вихо́дит' ро́бит' гра́тки, с'íјіт'. Пе́рвиї рас с'íјіт' зарзава́т, ўсе пеᵘтру́шку (тíл'ки се зарзава́т назива́јут'), цибу́л'у, часни́к — це ў марту́ кладе́ ї ўс'о чи́сте. І посл'а́ захо́дит' дру́гиї рас: то росса́д'ује, а то по́лет', а то росса́д'ује, полива́јет', ўсе зноў питса́пујеш, шоб то насли́т'а росло́. ...

Вирощування ярини́ і овочів. Кла́деᵘм ба́ги по горо́дах, кла́деᵘм карто́шку весно́ју, цибу́л'у, п·ітру́шку, часни́к, кроп, пасо́л'у, башта́н, папушо́ју, хто мо́жет', горо́т хто бо́л'ше ма́јет', а хто ме́нч·і. Да, кабаки́, бураки́ дл'а

борш'ý, шоб л'íтом не^{и} купл'áт', а ў осени́ купл'áјмо. Доўл'аки́, тíл'ки вели́к'і. Да, і ми доў вóсини мáјемо своје́, а ўже на óс'ін' дл'а з'іми́ купл'áјемо. Ми горóди малéн'к'і мáјемо. Оцé ў нас ў горóд'і.

Про порося. Порос'á малéн'ке і кóрмим јогó ч'ім мóжем: де бкр'анóм, де латýрами, де папушóјоју і рóби^{е}м вели́ке јогó. Ужé јак мáје, мáјем го^{у}дувáт' три м·íс'ац'і — дајéм папушóјі јімý і ви́с'івок на пóм·іч. І посл'á, јак хаз'áјін јогó зар'íжет', опшмáлит', обрóбит' ў с'ір'óтке гет', сáло ја тóпл'у; ви́р'ізáју јогó і ми тóпимо ў п·іч'í (ў нас пéч'к'і јест'), тóпим сáло ў п·іч'í. Мн'áсо, д·еп·íнд'е, дрýг'і клáдут' шýнку, а н'е — сóлимо з'імóју, а н'е — заморóзујемо та бéрем заморóжене св·íже. А сáло на смáлец' і на шкварки́, савармý рóбимо, а то уд мн'áса рóбим карнáци з јогó, тóбу.

Холодець. Холодéц, з гаўјáдини бóлше к'іски́ кладéмо і к'іпи́т' дóўго. То^{у}д'í проци́д'ујемо мн'áсо óприс циди́ло і в·ібе^{и}рáјем т·і к'іски́ гет' іс тóго мн'áса і наливáјемо, сóли^{е}мó, тáмечки шо трéба јомý кладéмо, ї то^{у}д'í наливáјем у тар'ілки, кладéм мн'áсо, со^{у}ртýјем по тар'ілкáх, потóм застигáје і рóби$^{т'}$ц'а холодéц. Так називáје^{т}ц·а.

Як робити голбуці. Сармáле, бе^{и}рéм мн'áсо, мéле^{и}м на маши́нку, кладéм ч'óрниї пéре^{и}ц, пере^{и}жáрујем і цибýл'у ў се^{и}р'óтку, шоб смашн'íшч'і бýли і ориз і бе^{и}рéм капýсту, ли́ст'а іс виногрáду і крýти^{е}мо. Кладéм на сп·іт поми́шенки, шоб не^{и} пригор'íло і то^{у}д'í кладéм сармалýц·і, води́ ли́јемо, накривáјемо і онó кипи́т'.

Плачинда зі сиром. Отáк плачи́нда рóби$^{т'}$ц'а ў нас, плачи́нда царáнц'ка. Мукý берéмо, м·íсимо, кладéм у мукý так: вóду і јак мáјемо откýда — кладéм трóшки о^{у}л'íјі, јакé ја^{і}цé ўбјéмо і м·íсим доўгéн'ко. Тод'í рост'агáјемо јіјí на фóју тóнку, на ўвес' п·ір (у нас кáжем п·ір по-царáнц'кујі, на ўвес' п·ір) і то^{у}д'í мáжемо смáлцем, а н'е — о^{у}л'íјоју. Сир пере^{и}бивáјемо із јáїц·ами, а н'е — јакýс' с мармелáдоју, с кабакóм — с ч'ім, хто мáјіт'. То^{у}д'í посипáјемо і скрýт'ујемо јіјí, скáчујемó јіјí так до куч'і з однóго бóку і з дрýгого бóку. А

то^{у}д'і н'е р'іжем куска́ми јіјі́, а н'е скру́т'ујем на ско́вород'і кру́гл'і^{і}, так скру́т'ујемо і ма́жем ско́воротку і кладе́м т'і корж'і і зве́рху зно́ў ма́жемо. Јак је в·ітк'іл' — полива́јем зве́рху јаїце́м, а нема́је — та́кечки јімо́.

Пиріжки з овочами. Пир'іжо́к ... та с хл'іба к'істо бе^{и}ре́мо, а н'е — рошч'ін'а́јемо с пре́ґл'а пир'ішк'іў і тода́ бе^{и}ре́мо (у смал·і так'і ро́би^{е}м ко́ржечки), роска́чујемо і кладе́м то́же ў се^{и}р'о́тку.

Л'і́том ґуту́л'і, гру́ш'і, ја́блука і с‿си́ром — ш‿ч·ім ма́јемо і зл'і́п·ім јого́ до ку́ч'і і кладе́мо јіх ура́т, ура́т, ура́тку на ско́воро^{у}ду. І зве́рху зно́ву ма́жемо сма́лцом ч·і ул'і́јеју, ч·им мо́жем і кладе́мо і они́ то^{у}д'і вихо́д'ат' пир'ішки́.

Борщ із рибою. Ри́ба св·і́жа, шоб тр'іпа́лас'а, бо так'і тр'іпа́тс'а не^{и} бу́де, ми боршч не^{и} ва́ри^{е}мо, тут у нас. Ри́ба св·і́жа, чи́стим јі, поми́л'і, от руб·і́ни ду́же змива́јем бага́ц·ко і кладе́м дери́кт ў каза́н. Ли́јім води́, шоб т·і́ки, т·і́ки покри́ла ри́бу. І то^{у}д'і кладе́м зарзава́т — ус'о ра́зом, і тод·і почина́је боршч кип·і́ти. Кладе́м і со́л'і. Кислоту́ кида́јемо уже́ јак в·ін покипи́т'. Пот'і́м бу́де гото́виї, то^{у}д'і кла́дем кислоту́. Назива́је$^{т'}$ц'а боршч риба́ц·ки^{і}.

Жарена риба. Почи́стили, посоли́ли јі; тро́шки присол'і́ла, о^{у}л'і́ју рожжа́рила на т·іґа́н'і і покла́ла јі ў т·іґа́н'у, вона́ ж там жа́ри$^{т'}$ц'а.

Шара́н ми́јемо ц'і́л·і^{і}, не^{и}р'і́зан·і^{і}. Поми́јім јого́, то^{у}д'і роско́л'ујім, посипа́јем тро́шечки со́л'оју. В·ін тро́шки посто́јіт' і тада́ јого́ ми у пе́ч'к·е на́ш'іі, тро́шечки муко́ју, оди́н праф дамо́, в·ін чут' присо́хне та мука́-пра́ф. Тада́ тоўче́мо часни́к і чо́рниї пе́ре^{и}ц, тро́хи бул^{і}wо́ну і тро́хи кладе́м і укстýс, і о^{у}л'і́јі бо́лше. І то^{у}д'і злива́јем јого́ гет', да мн'і послане.

[Касета № 3В]

А по́т'ім ш'і саламу́ри, да, ро́бим і п·ука́нку. Бе^{и}ре́м ш'ч'у́ч'ку, ґ'іба́н. Суда́к не^{и}ду́же харо́шиї. Ја ўдо́му ту ў се́бе ш'ч'у́ч'ку ї ґ'іба́нчики ро́бл'у п·іка́нку. Ми́ју гарне́н'ко јіјі́ іс луско́ју і кла́д'у на ско́вороди, тро́шки со́л'оју посипа́ју. Дл'а то́го то^{у}ўч'у тро́хи часника́ із о^{у}л'і́јеју і ма́жу зве́рху і о^{у}л'і́јеју і

кла́д'у ў п·іч. І она́ пиче́ᵀц·а. На дру́гиї б·ік переки́н'у і зноў попиче́ᵀц'а. Тада́ јак ви́т'агну с пе́чки, тро́шечки прохоло́не, беᵘру́ јі, роско́л'ују ш'ч'у́ч'ка вод' ґ'іба́н, вит'ага́ју ту сере́дн'у к'і́стку гет' і голо́ўки откида́ју, і со́л'оју посипа́ју. По́сл'а то́го тоᵘўч'у зноў часни́к і чо́рниї пе́реᵘц і оли́ву ї у́ксус. Јак ма́ју вре́мн'а — ва́ру. Кла́д'у лаўро́вого ли́ст'а, чо́рниї пе́реᵘц, а јак неᵘ ма́ју вре́мн'а — та так зар'адо́м полива́ју і п·іка́нка.

Росо́лок, бо́лше ш'ч'у́ка чи́ст'иᵉна і так р'ізана́ на дво́је, неᵘ ў пла́тку, ади́‿ї кишки́ ви́пушчен·і і лин ла фе́л (рум. la fel "також"). І тоᵘд'і в·ін ва́риᵀ'ц·а; і кладе́ш мо́ркву ї цибу́л'у; так ја ва́ру јого́. І в·ін јак пок'іпи́т', тада́ ја вит'ага́ју і тоᵘд'і хот' хро́на, а н'е — мушта́р беᵘре́ш і ри́бу јіси́ᵉш тим, а суп окро́ме, так јак боршч.

Кухонне начиння. — *Яке кухонне начиння ви вживаєте?*

— Тар'ілки́, виде́лки, ло́шки, капаки́ дл'а кра́тиц'іў, маши́нка д·е тока́т' (рум. de tocat "м'ясорубка"), сту́пка, де тоўкти́, кача́лка, де плач'і́нди кача́т', ско́вороди, де п·іка́нка пекти́, каза́н, де мамали́ґу вари́т', каза́н, де боршч вари́т', а кра́тиц'і ... Ото́ ўс'о. Це ў мојі́м ха'а́їств·і, шо је. Т'о́рка, ло́шки, виде́лки — це каза́ла ја. Ло́шки, виде́лки, но́жики, шервице́ли до сто́лу, кото́рије с'а сервја́т на стіл сами́ї.

Гуси і кури. Так, је́сл'і гу́си ч·і ку́ри скубе́мо, п·і́р'а соᵘб·іра́јемо, по́сл'а беᵘре́мо нап·і́рники дл'а поᵘду́шок, п·і́р'а пер'іб·іра́јемо, дере́мо јего́, шо перер'іза́јемо, кото́ре дере́мо, склада́јем це га́рно, зашива́јемо, ро́бим на́вᵘличку. Хто вишива́је, хто брода́је, а хто беᵘре́ с'і́мплу і ши́је, над'іва́је на поᵘду́шку.

Про взуття і одяг. Ра́н'ч'е, пра́ўда, шоб бу́ла па́ра панто́ф'іл' носи́ли. Па́ра панто́фел' і буде́на і празни́шна. А јак панто́фи носи́ли, јак бу́ли ма́ли гот питнна́ᵀ'ц'іт', ш'існа́ᵀ'ц'іт', с'імна́ᵀ'ц'іт'. А јак бу́ли о ч'отирна́ᵀ'ц'іт' і трина́ᵀ'ц'іт', і двана́ᵀ'ц'іт' — ў постола́х ходи́ли. Да, так бу́ло ра́н'че. І ра́н'че мо́да бу́ла ў постода́х. Кото́ра ў постола́х, то хаз'а́їс'ка дочка́ п·ішла́; кото́ра ў панто́фах — то неᵘ хаз'а́їка

бу́ла. Теи̯пе́р ўсе зм·іни́лос'а. А теи̯пе́ри̯чки наи̯ме́нша дити́на тре́ба, шоб ма́ла панто́фл'і і так шо тре́ба, шоб ўс'і панто́фи̯ ма́ли. Јак ма́је па́ру пант'о́ф·іў, она́ ка́же, шо дл'а не́ји ма́ло, тре́ба хот' шт·ір'і мат', а н'і — пјат' і ш'іст', а ран'че неи̯ бу́ло. І плат'іў ја́р носи́ли. С·ім-во́с·ім ран'че бу́ло та͡ј за́м·іш вихо́дили, а теи̯пе́рички, јіх н'і неи̯ ма́је вона́ де́с'ут'-п·итна́т͡ц'іт' — за́м·іш неи̯ ви́їде.

С'ого́ду мо́да вистаўл'а́јут'. То ус'к'і́, то коро́тк'і, а то до́ўш'і, а тоу̯д'і́ бу́ло одно́. Пла́т'а, ті́ки теи̯пе́реи̯чки фурґалі́ніў с'іх неи̯ бу́ло, ... т·іх неи̯ бу́ло, па́лта ўсе бу́ли і ја заста́ла соу̯б·і́. Па́лта бу́ли, пардісі́ви бу́ли, таја́ри бу́ли, коу̯шт'у́ми бу́ли, л·у́ба, фо́ја, плашч носи́ли.

Хатні речі. Ми вино́сим ўс'у оде́жу с ха́ти, обм·іта́јемо, ма́жем д'о́скоу̯ју, зе́мн'у ма́жеи̯мо і нала́ўники там, шо ма́јем пове́р н'іх — стира́јемо, шо ма́јем ў шко́лу — стира́јімо, гла́димо, над'іва́јем по места́х. Кро́ват'і, скаме́їки, шо ма́јем там, ч·еи̯м витира́јемо, ч·еи̯м мо́жеи̯мо, де ла́ком, де га́сом, де с ч·еи̯м мо́жеи̯мо. І кладе́м по места́х ўсе чи́сто. Вигр'іба́јем трохи, шоб чи́сто бу́ло.

Будова хати. Пе́рви̯ї рас повоску ўз'а́ли ко́н'і, ви̯сипали јіјі́ і по́сл'а то́го роби́ли це́глу. Зроби́ли це́глу, мен'а́ли повоску, це́глу звози́ли; нан'а́ли ч'улов·і́ка. М·ії́ хаз'а́јін буў риба́к, в·ін неи̯ мо́жет' морува́т', помага́ў і в·ін. Намў́л вит'ага́ли іс Дуна́ју і помага́ли ч'улов·і́ка, а в·ін мурува́ў. Клаў два ра́за це́гли, а рас комишу́ і так в·ін і доко́нчиў морува́т'. По́сл'а то́го стојі́т' ти́жд·ін', со́хне, кла́дет' пе́рви̯ї раз ґре́и̯нду, ... кла́дем сл·іж'і́, коми́ш — кла́дем тоу̯д'і́ гур'і́шче. Ідў́т' на гор'і́шче л'удє́ї бо́лше — кла́ка. Гур'і́шче јак накладе́мо, хто хо́че — помо́жет', пидда́шки ма́жет', хто неи̯ хо́чет' — сиди́т' до́ма; ўтак то озива́јем кро́кви. Уже́ кро́ква·іў — кладе́м коми́ш, ц·і́ґлу, хто ч·еи̯м мо́же, хто шо ма́јет' і ўкрива́јут' і ха́та вихо́дит'. Посл'а́ наи̯ма́јут' л'удє́ї, а н'е — сам ма́жеи̯ш, јак хто мо́же. І ма́жеи̯м пе́рви̯ї рас соло́моју, а посл'а́ керпеи̯ч'о́м, до́стоу̯чкоу̯ју. Ми соб·і́ ж'і́нки ма́жеи̯мо і посе́ б·ілу́јем до́стоу̯чкују... Хто хо́че п·ітста́је, хто хо́че так б·і́лу.

Прання білизи водою з Дунаю. Вода́ ў Дуна́јі чи́ста, а то беᵘре́м во́ду дире́кт, ли́јім ў каза́н, де стира́т′, а јак вода́ мутна́ — із ве́чера но́сим во́ду у д′і́шку ч·і бл′а́ха вели́ка јест′, она́ ўсто́јујіᵀ′ц·а, тада́ налива́јемо ў казани́, гр'і́јемо і ма́јем вагани́ і б·і́ле окро́ме, а колора́те окро́ме. Мо́ч'имо, нами́л′ујімо. Посто́јіт′ полчаса́, тро́шки поки́снет′, тада́ почина́јем стира́т′. Переᵘстира́јім рас і дру́гиї рас, ўтак кладе́м вари́т′ јого́. Нами́л′ујемо і кла́дем вари́т′; ў во́ду кладе́м соди, а н′е — а́лби би теᵘпе́р ви́їшла... і шче полчаса́ покипи́т′ оде́жа ў казан′і́ і кладе́м јіјі́ зно́ву у вагани́ і зно́ву перᵘполо́скујемо, ми́лом ми́јімо, виполоска́јімо і таке́ да́л′і. Тро́хи то́го, надаје́м со́хнут′, де гла́демо, а де ў ко[г]о́ фам·і́ліја доведе́ гет′, так над′іва́јут′ і гла́д′ене.

— *А чим гладять, тобто прасують?*

— У́гл′ом. Јак гори́т′ пли́тка, вит′ага́јем у́гл′а, ту́шимо і ма́јемо маши́ну де гла́ден′, кладе́м туди́ і гла́дем на стіл і рост′ага́јім по хро́тке.

Виноград і виноградне вино. Раз̧ беᵘре́мо чи́стимо, но́жниц'ами р'і́жем јіх. Пос′а́ збира́јем лозинки́. Дл′а лозинк'іў вигр'іба́јем грабеᵘл′ка́ми, посл′а́ сапа́јемо јіјі́ рас і дру́гиї рас. Тре́т′иᵘї рас пасанку́јемо јіјі́, де по́лемо, а де сапа́јімо і јак пасанку́јемо, тод′і́ пидја́зујемо (ў нас так чи́н′ат′) не́котору. Некото́ра так стојі́т′ непидја́зана, не ма́је нево́јі пидја́зувати і посл′а́ ўже јак посп·і́нит′, соᵘб·іра́јемо і пока́ ду́шимо ї ли́јем у бо́ч'ку. У нас так, ма́јемо оде́н мале́н′киї лин, соб·іра́јем виногра́д і кладе́м ў лин тої і ду́шимо. Пото́му кладе́м на т′а́ск, т′аску́јемо і беᵘре́м вино́ та‿ї ли́јемо у бо́ч'ку і воно́ гра́јет′, та ск'і́л′ки там, ск'і́л′ки — то мо́же ти́ждін′. Хто за́жде на јого́ даки́х по раз̧, а хто н′е — по́ки ўсто́јіᵀц·а, так јест′ ..., а хто неᵘ ма́је рибда́ре — пје ї мутне́. І похо́де вино́.

Муратура (квашена городина). Бо́ч'ку па́римо, ми́јімо і тада́, ми так, так ми ўч·и́ли од ма́ми сво́јі. Беᵘре́м ог'ірки́ ї баклажа́ни, пе́реᵘц, це́лину, ґуту́л′і і переᵘмива́јімо, і склада́јімо јіх у бо́ч'ку, і перᵘклада́јімо це́лину і посл′а ро́бим саламу́ру неᵘду́же соло́ну і ли́јімо; кла́дем прес. Цеї рас

кладéмо ли́ст'а з виногра́ду, то^{у}д'і́ кладéм прéсу на нéji. І вона́ стojíт' три-ч'ут·íр'і дн'а; почина́jем пере^{и}то́к робúт' jiйí. І пови^{е}змива́jем і зно́ву пере^{и}то́к до са́моjі з'ими́ ми jiйí пере^{и}лива́jемо, шоб она́ не^{и} ст'а́гувалас'а, шоб не^{и} вит'агну́лас' тота́ шчерба́. І с цим уосени́ jімо́ jі.

Квіти. У хата́х та́кечки: і ли́пка, і мушка́т, і ро́же^{и}ч'ка, і ве^{и}сн'ана́ ... , орта́нца (по^{у}-ру́с'ки^{и} не^{и} зна́jу, jак она́, jі ка́жут', ми ка́жемо jі орта́нца) — це ў вазо́нок. У горо́тч'іках ма́jімо бузину́, ро́жу — це кото́ра цв·іте́т' ве^{и}сно́jу. По́сл'а ма́jімо манасти́рск'і, помн'аки́, чо́рнобри́ўц'і, па́ч'а, ред͡ж'і́на но́пц'і [пору́с'ки^{и} не^{и} зна́jу, jак ка́жут' jiй) (рум. regina nopţi "королева но́ч'і"], васи́л'чик, шче́пчик, питуги́ і бол'ш таки́х мо́же шо шче͡ј je — не^{и} зна́jу.

Святвечір і Новий рік. С'ати́^{и} ве́ч'ір. Пе^{и}чу́т' калач'і́, ади́ки пекли́ ра́нче калач'і́; те^{и}пе́р, хто хо́че пе^{и}че́т' і така́ обіче́ja ран·че бу́ла. Беру́т' калач'і́ і jак р'ідн'а́ ме́нча, до ста́рш'іх іду́т' с калач'а́ми д'і́ти, вели́к'і, jак хто кого́ ма́je посла́т'. І там го^{у}ту́je^{т}ц·а ст·іл: ва́ри^{т}ц·а кут'а́, пшени́чка варе́на с са́харом і с тим і узва́р назива́je^{т}ц·а — гуту́л'і су́шен'і, сли́ви. Це пе́рве до́лжне на стол'і бут'. Ма́jеш, не^{и} ма́jеш, тож не^{и} шука́^{и} круто́м, а до́лжен ти на стол'і́ мат' на С'ати́^{и} ве́ч'ір. Амплу́ с то́го, хто шо жела́je: карто́шка жа́рена, ч'і^{и} ри́ба жа́рена, ч'і^{и} пир'іже́чки — хто шо жела́je. І тим д'іт'а́м ў то^{и} ве́ч'ір дава́^{и} гости́нц·а. Хто чим мо́жет' одблагодар'іт'. Д'і́ти си́л'но вели́ку ра́д'іст' по^{у}луча́jут'. То́му да́ла на фарту́х, то́му да́ла на пла́т'а, а то́му да́ла кajéт, то́му да́ла чу́лку, а то́му не^{и} да́ла н'іч'о́, а то^{и} скриу̯л'а́je^{т}ц·а, бо jему́ ничо́ не^{и} да́ли. То^{и} ду́же об·і́дни^{и}. Так до́лжн'і готови́то, шоб д'е^{и}т'а́м ус'і́м благотвори́т', бо jак д'і́ти мojі рад'і́jут', так і та́поjу, так і това́р, так ўс'і бу́дут' так рад'іт'... І так шо ми пошти́ го^{у}ту́jемос' і те^{и}пе́ре^{и}чки́. Де Сват·i^{и} ве́ч'ір je, не^{и}ма́ — ja до́лжна готови́т' с͡с'іх пор, а то^{и} ден' до́лжни ме^{и}н'і́ гр'і́жу мат', бо прии̯ду́т' до ме́не хришче́ники, плиме́ники і ja до вели́ких пре то^{и} не^{и} ма́jу, а jак мале́н'к'і прии̯ду́т' — то́му тре́ба гото́ве. І посл'а́ ви до́лжн·і шче͡ј кабана́, до́лжн·і мат'.

На Р'іздво́ шо шо‿ї шо јест', у нас об·іче́ја, шоб каба́н ви́їшоў, на Па́ску н'е, а на Р'іздво́ каба́н.

Го^{у}ту́јемо жарко́в·іја, колбаси́ нач'ін'а́јемо, капу́сту з мн'а́сом ва́рим, го^{у}лупц'і го^{у}ту́јімо. Це́ ў нас го^{у}ту́је$^{т'}$ц·а ку́ш'ін'а на Р'іздво́ , на Но́виї год. Те^{и}пе́р ўже почина́је Но́виї год. На Но́виї год ма́ми сво́ји роби́ли ї ми ро́бимо. Пе^{и}че́мо, јак то д'і́ло па́скоју. Кладе́м шча́ст'а, кладе́м гро́ш'і і то^{у}д'і ба́т'ко р'і́жет' і ста́рш'і дити́ну д'і́лит'. Кому́ пр'и́та на гро́ш'і, кому́ на хаз'а́їство. І то^{у}д'і тої ко́пер на госта́шно рад'і́је, бо в·ін цеї год ма́је гро́ш'і получа́т'. Про́тор ўз'а́јут', д'і́ти јід'а́т', хо́д'ат' із Мела́нкоју, шч'ідру́јут' у до́ста на Но́виї год. Іду́т' д'і́ти, посп·іва́јут'. Те^{и}пе́р уже́ не^{и}ду́же, а шче хо́д'ат'.

— А як щедрують у вас?

— С'і́ју, в·і́ју, пос·іва́ју,

З Новим го́дом поздороўл'а́ју,
Із васи́л'онком, с пра́зником
Бу́д'те здоро́в·і!

Оце́‿ї на Но́виї год ка́жут'.

І посл'а́ ўже хришче́н'а цеї год уже́ пошти́ ї не^{и} пра́влено, а ран'че пра́знували і хришче́н'а уже́, ў оста́н'ії рас.

Виган'а́јемо кут'у́ ўже ў узва́р іс ха́ти. Ўже конча́је$^{т'}$ц'а Р'іздво. Јак ра́н'че бу́ло, бе^{и}ру́т' денкала́т', іду́т' з водо́ју свиче́ноју, сва́т'ат' у обо́рах — круго́м і то^{у}д'і пе́рвиї рас кушту́јут' узва́р. То^{у}д'і ўже ку́ш'ін'а јід'а́т' — то дру́ге, на хришче́н'а. На дру́гиї ден' їдут' у це́ркву, а те^{и}пе́р уже́ не^{и}ма́ ни^{і} це́ркви, не^{и}ма́ н'ічо́го, ўже н'іґде́ не^{и} хо́димо. Тод'і ко́нчилис' празники́ на́ш'і.

Великдень. На Па́ску пе^{и}чу́т', пиче́м па́ску, ја́їц·а кра́сим і хто ма́је јигн'а́ — р'і́же, хто ку́рку, а хто‿ї шарана́ јіст' — ри́бу, јак не^{и} ма́је. І їдем на па́ску, свја́тим паски́ ў це́рк^{о}в·і.

— А що вище даєте до кошика?

— Ја́ўц·а, па́ска і хто ма́је бри́нд͡з·у ї ма́сло. Це ў нас об·іче́ї. І їде́мо, рас ми їдем додо́му і розгоўл'а́јемос'. Па́ску із ја́їц·ами, мн'а́сом, ма́сло, сир, бри́нд͡з·а — хто шо ў ма́је. П·і́сл'а то́го л'ага́јемо спат' — отдиха́т', бо ми ц'ілу́ н'іч не^{и}

спа́ли. ... І̯дем на музи́ки. Jак на музи́ки? Бе^{и}ру́т′ соб·і́ хло́пц'і музи́ку, гра́јут′, моло́д′іш гул′а́је, а ми ўже, јак стар'і́, шче ди́вимос'а на јіх, јак о^{у}ни́ гул′а́јут′: дочка́ моја кра́шче ч'и то́го кра́шче, ч'и син то́го кра́шч'і̯, ч'и ў то́го кра́шче. Ка́жна ма́ма својéју дити́ною л′убу́је^{т}ц·а, а хто не^{и} ма́је — на чуж'і́х ди́ви^{т}ц·а та͡і̯ус'о.

— *Чи мируються у вас на Пасху?*

— А ја і̯ не^{и} зна́ју ч'и мируу́ју^{т}ц·а, ч'и не^{и} мируу́ју^{т}ц·а, ја не^{и} ска́жу, ... не^{и} бу́ла ў то́му і̯ ате́нта.

Про похорони. Ми́јут′ јого́ і̯ кла́јут′ на сті́л ч'і^{и} на ла́ву, на шчо прии̯де́^{т}ц·а і тада́ і̯ прихо́де і̯ ба́т′ушка і там јому́ попра́вит′ шос. То^{у}д'і́ винос'а́т′ јого́, пере^{и}стил′а́јут′ на поро́з·і на ла́вник ч'і^{и} на руба́шку, ч'і^{и} на пла́т′а і̯ по^{у}ду́шку с тар'і́лко^{у}ју с ко́ликом кладу́т′, забе^{и}ру́т′ јого́, ни^{е}су́т′. Jак не^{и}су́т′, тогди́ ба́т′ушка чита́је. Кладу́т′ јому́ по́ве^{и}рх, не^{и} зна́ју јак каза́т′ по-ру́с'ки̯ на јіх — кала́ч і плато́чок там ч'и рушни́к' ч'и бат·і́к, шо л′уди́на ма́је, та не^{и}су́т′ до гро^{у}б·і́ў. На гроба́х пра́ўл′ат′ јому́ погре^{и}бе́н′а та спуска́јут′ јого́ ў моги́лу. Та загорну́ли јого́, хрест зроби́ли — споко́і̯но ле^{и}жи́т′. Оце́ ўсе.

Да, посл′а́ јак верта́ју^{т}ц·а сту́два, кладу́т′ ст·і́л·і, ва́рут′ ку́ш'ін′а. Пе́рве ва́рут′ боршч; по́сл′а боршч'ў — хто іде́ на шо ма́јут′: ри́ба, макаро́ни, ори̯ж — хто шо ма́јут′. Посл′а́ кладу́т′ три дн′а јіму́, зноў ст·і́л′ кладу́т′. Посл′а́ де́в·іт′ ден′ і со́рок ден′, і полгода́, і год — та͡і̯ край јіму́, то шо пристара́ўс'а.

У полгода́, у со́рок ден′, на со́рок ден′, да, ро́бјат′ та́ке^{и}чки: ў де́ўјіт′, ў со́рок і полгода́ ...

— *А гроби убирають у вас?*

— Гроби? Да, уб·ира́јут′. По́сл′а Па́ски, пе́рви̯ ч'етве́р іду́т′ л′у́ди кра́сит′ хре^{и}сти́, ка́жни̯ св·ії гр'іп — ро́д′іну опч'ішча́је, кра́сит′, са́јут′ кв·іткі́ і посл′а́, у не^{и}д′іл′у, газиру́т′ ку́ш'ін′а. У по^{у}нид′і́лок іду́т′ на гроби́ і то́же п·іп пра́вит′. Ка́жни̯ ма́је коливá на својіх гроба́х, п·ідн′има́јут′, а посл′а́ кладу́т′ столи́ — јід′а́т′ і пјут′, і гул′а́јут′, а то поки́ шо͡і̯ бју^{т}ц·а.

(Іваночка Рійопі, 39 років)

* * *

Јоа́н Ле́жа, 70 год.

Назви риб. ... шт·іу́ка, сом, ви́дојіц·а, кара́с', ґ'е^{и}ба́н, бабу́шт·е, ч'аба́к, кос'а́к, је́то же — т'а́з'евер'і.

По два́^{т}'ц'іт' пе́рвом году́, јак ко́нч'іли воїну́, ў ш'існа́^{т}-ц·ат', і тода́ приїшли́ риба́лки. Пусти́ли на риба́лство і риба́лили бо́лше нас товарише́ї, приво́зили ри́бу і здава́ли на керга́ни купц'а́м. Л'у́ди здава́ли і по ваго́ну ї по два і бра́ли д'е́нг'і, плати́ли нам, сто́л'ки нам на́да, сто́л'ки бу́ла ц'іна́. На база́р'і коли́с' продава́лис'а на лич'іта́ц'іја, на ґазо́н'і шч'от. І нам плати́ли у то вре́мн'а с'ем л·еї, во́с'ем л·еї к'іло́ ри́би. І ми справл'а́ли посу́ду, справл'а́ли, шо нам на́да і так і жи́ли.

Је́дем у го́род, там ў го́род'і рабо́тали маїстра́, були́ купц'і, були́ ма́їстера́. Зака́зујем, они́ нам ізд'е́лајут', змаїстру́јут' — пла́тим, у то вре́мн'а ти́ш'ш'у, полтори́ л·еї, сто́л'ки було́, јак бу́ли ц'і́ни. І так і риба́лили. І так і по́сд ісправл'а́ли — ўсе так. Купл'а́ли купц'і, де справл'а́ли — риба́лили.

— А чим ви ловили рибу?

— Је́водом і в·інтера́ми, і а́лами, і с'е́тками ї кр'учка́ми; кр'у́чки дл'а со́ма, дл'а шчу́ки, для так, јак і те^{и}пе́р је. Так је тої по́суд, јак буў і тада́ — ўсе так. І кармака́ми ї с'етками на с'ел'о́тку, і по мо́р'і на ка́мбулу і ўсо. Бомба́ч, вја́же^{и}ш гли́ц'оју, с'едо́т'ат' ж'інки́, с'а́дут' д'і́ти молод'і, кото́рије тої і вја́жут' на очка́, там ви́ш'ш'ітајеш, јак јіх на́да вишч'і́туват' і вја́жут'. Тода́ поса́д'ім, катра́ним јіх, набира́јем на о́бруч' катра́ном і трима́је.

Невода́ то́же так поса́д'ујім, пла́си ро́бим, кла́дем кодо́ли, кла́дем по́плавец', кла́дем то́же бомба́ч, поса́тку на́да харо́шу кла́сти. Аж не поса́де^{и}ш — не бу́деш лови́т', де с'а неўдо́ўго неўдо́бно стојі́т', буде́ верши́т', не бу́де лови́т' ри́бу. Кото́риї пот'а́ми^{е}т' посади́т' — тої ло́вит' ри́бу, а кото́риї не т'а́ми^{е}т' посади́т' і хо́дит' і во́ду ц'і́дит'. Бага́то не ло́вит' нич'о́го. Прији͡джа́је ло́ткої го́луї, а тої ло́тку не мо́же п·ід'іма́т' та так је. Кото́риї т'а́ми^{е}т' — тої ло́вит', а коро́риї не т'а́мет' — тої не ло́вит'.

З'і^{и}мо́ju то́же си́ми на́д'алин зал'ізн'і пробива́jем ко́пки, кла́дем гунг'е́ри так'і — прого́ним прого́ни поп·і́д л'од, нат'ага́jем на ко́пки і прост'ага́jем не́води, ло́вим, то́же вит'ага́jем ри́би мно́го. Jесл'і з'има́ харо́ша, кре́пка, а jесл'і мл'а́ва — то^{а}да пло́хо, не мо́жно. Jесл'і мнахка́ jе з'има́, ни л'од, ни вода́, тод'і тру́дно, не мо́жно. А jесл'і кре́пкиj л'од та тод'і риба́лим. Вихо́дим риба́лит' так в·і́д Р'із'два́ ўже, по́сл'а Но́вого го́ду, посл'а́ Хришч·е́н'а невода́ми — тод'і ло́вит'ц'а ри́ба, аж до розмеза́н·іjа ло́^{у}витц·а ри́би мно́го. А ўже jак пу́стит', тада́ ўже кла́дут', гр'і́jут' посу́ду, кла́дут' венте^{и}ра́, кла́дут', кида́jут', т'а́гне^{и}м там с'е́тками, чим-не́бут' — так jе.

Птахи. — *Які птахи находяться у вашій околиці?*

— Ли́с'ки живу́т', гу́си ди́к'і живу́т', ле^{и}бид'і́, ба́пки, бакла́ни́, чапу́ри, като́риj істрибл'а́jут' ри́бу, бакла́ни́ то́же істрибл'а́jут' ри́бу, ... п·і́телта, кач'ки́, лис'ки́ — та харо́ша jісти, так jак і с'в·і́с'ка, а бакла́ни́ — ц'і то́же, це нехаро́ш'і jісти.

— *А чим вони кормляться?*

— Ри́бoju. Ка́чка н'ет, ка́чка трабо́ju, трабу́, п·і́со́к. Ли́с'ка то́же — трава́, п·і́со́к, а бакла́ни́, ба́пки — т'і ри́бу jід'ат', т'і ри́бу jід'а́т'. Косар'і́ назива́jу^{т}ц·а — б·і́л'і так'і, jак ба́пки.

Про мисливство. З'імо́ju і́де́ш на охо́ту по л'оду́, jак заме́рзне пла́ўн'а, тоди́ розжива́jес'а там одну́-дв·і свин'аки́ ўден', три. Собира́j^{т}ц·а бо́л'ше два, три, чот·і́ри това́риша і ма́jут' соба́ки, тод'і го́н'ат' по плава́х і ўбива́jут' і дв·і-три шту́ки ўде́н', а када́ і н'е одно́і. І по ти́жн'а і н'е одно́jі не ба́чиш, бо не мо́жш, ...бо́л·ше порозго́н'ен'і, не мо́жна так на м·і́сце ско́ро. А jак напа́деш — то убjе́ш і кото́риj ш'ош уга́рен уби́т', а jак с'а не ўга́рен, бояски́j та і не ўбjеш. З'в·і́р' вели́киj і бояски́j, так шо ска́че, і до л'уди́ни ско́чит'. А jак каба́н ди́киj, мо́жет', хто с'а не бережёс'а, то ш'ш'е і мо́жет' п·і́друва́т'.

А но́рки ло́вл'ат' то́же по л'оду́, паре́шн'і ло́вит' то́же по л'оду́. По ко́пках соба́ками, кото́риj охо́тники харо́ш'і, ло́ўл'ат', ло́ўл'ат'. Одна́ паре́шн'а ўпраўл'а́jет' шу́би, ўпраў-

л′а́јем так’і каштáни, јак они́ говóр’ут′, шу́би із нóрок рóбл′ат′ шк’íри. Клáде$^{т'}$ц’а по-с’ім, вóс’ім, дéс’іт′ пáшт і рóбл′ат′ так’і ку́ртки, јак говóри$^{т'}$ц’а, корóтк’і та‿ї онá гул′áје, јак нáче живá, на л′уди́н′і і тод′і плати́лис’а дóбре. Багáто плáт′іте і тепéр плáти$^{т'}$ц’а дв·íст′і л·еї, три́ст л·еї, а рáнш’е плати́лис’а ти́ш’ш’у лéјіў. І по дéўјіт′ ти́с’ач’ плати́ли, ... ш’ш’е до воїни́, до ц’óго перем·íни. Так’і не носи́ли, јак сказáт′, л′у́ди, јак ми, це ја буў пéўниї, це тод′і, котóриї л′у́ди замóжни, котóриї бу́ли́ купц’і, котóриї були́ вели́к’і л′у́ди, а нáш’і тóґо лови́ли, знáли лови́т′ та давáт′, а нáш’і не знáли носи́т′.

І з’імóју і л′íтом мóжна бит′, охóтн′ічат′ ўсе сви́н′і, онá нам на одинакá. Так лóткою јíдеш, де нахóдиш, так рожживáје$^{т'}$ц’а, ўбјеш однó ї два там і бóлше, јак держи́^{ш}с’а тóл′к’і^{и} ц’óго. І парéшн′і тóже так по вод′і мóжна бит′. І нóрки мóжна бит′ тóже уосени́. Ак-од Дими́тра до з’іми харóш’і нóрки ўже, тадá мóжна бит′, лови́т′, собáками лóвл′ат′ по-пид берегáми.

(Йоан Лежа, 70 ровів)

* * *

Село КАРАОРМАН

[Касета №4ªА]
Записано 30 червня 1963 року.

Ја назива́ју‿с'а Іва́н Смирно́в іс сеᵘла́ Кала́рман, рајо́нул Ту́л'ч'і, жи́т·іл' із Де́жни у том, шо за́молоду жи́з'н'у прово́дили. Прово́дили жи́з'н'у до арма́ти у бат'к'і́ў својі́х на робо́т'і. Своју́ робо́ту роби́ли, кото́ру ми зам·іча́ли.

Одруження. До арма́ти п·ішли́, зроби́ли арма́ту у Буᵒкаре́штах. Два го́ди прослужи́ў арма́ту, пото́м приї́шо́ў додо́му, пориба́лиў, ожени́ўс', уз'а́ў соб·і́ хаз'а́ї́ку, с кото́роју жиў о́ч'ін' харашо́. І так мо́жу сказа́т', шо ожени́ўс' і дво́је д'іте́ї маў ж'ів·і́х, а тро́је у́мерш'іх. С"еї́ча́с д'і́ти жона́ти і за́мужна до́ч'ка — син і доч'ка́. Хо́ч'у сказа́т' — жи́зн'у своју́ пров·і́ў харашо́. Мо́жу і да́же‿ї доложи́т', шо тод'і́, у т·і времена́, бу́ли друг'і́ д'іла́, а с"еї́ча́с си́л'но харо́ша жизн' і так шо мо́жем жит' прекра́сно, харашо́. Ја мо́жу ішче́ сказа́т', шо од арма́ты, од воје́нного вре́мја, жи́зн'а ослобони́лас' нам си́лно харо́ша і ми рабо́тајем у казн'і́, так шо мо́жем сказа́т', рабо́ту на́шу мо́жем пов·істи́т'. Ми зан'іма́јем ремесло́ риба́лскоје ча́стоје.

Рибальство. Ми другу́јі не ї́ми́јем рабо́ту, то́л'ки риба́лство; риба́лство риба́лим; казна́ нам дајет' по́суд харо́шиї, ми опхо́дим харашо́, поса́д'ім в·інтера́, тра́си в·інтера́, ри́бу приво́зим харо́шу каліта́ту і так і да́лше. Ми то́же зан'іма́јем риба́лством не то́л'ки одни́м в·інтера́ми ил'і́ ч'ім-н'ебу́д' дру́гим, нево́ мату́лоју. Јест' чер'іпц'і́, јест' га́ви, јест' с'е́тки, јест' ра́зниї по́суд — тої, кото́риї ми заве́дујем ним, рабо́т'іᵘм. Ја ду́мају, шо си́лно харашо́, ми като́риї рабо́ч'ії. О тут тру́дно, шо наста́ла, наступи́ла нас ста́р'іст' немно́шко, а си́лно харашо́ жит' і хо́ч'у сказа́т', шо ја бу́ду рабо́тат' до својі́х стипе́них дн'іў, пока́-м мо́жу ви́ї́ти на пе́нс'іју; і так, шо хо́чу сказа́т', син і до́ч'ка, кото́риї рабо́тали коло́ ме́не, сого́дн'і

вони́ живу́т′ то́же харашо́, жи́зн′у харо́шу і, мо́жна сказа́т′, шо і жи́зн′а бу́дет′ да́лше.

— Які риби находяться в тих місцях, де ви їх ловите?

— Тут, мо́жна сказа́т′, у на́шеї пла́вн′е глибо́к'і места́. Јест′ ри́ба, мо́жна сказат′ так: јест′ суда́к, јест′ шара́н, јест′ сом, јест′ шч'у́ка, јест′ б·іба́н, јест′ лин, јест′ ра́зна та ри́ба, като́ра означа́јет′ у на́ш'ії пла́вн′і. Краси́ва пла́вн′а, мо́жна сказат′, що си́лно продукті́внаја і мо́жна прожи́т′ в оч'а́ц'к'і риба́лск'і. Ми ра́зним по́судом, кото́риї вознача́јет′ по́суд у нас, с'е́тками ло́вим бабо́шку, а́рами ло́вим шарана́, судака́ і со́ма. Мату́лоју — бува́јет′ ра́зна ри́ба. Јест′ мату́лоју ло́вим і бабо́шку, і шарана́, і шч'у́ку ї јебана́ і ўс'а́ку ри́бу ло́вим. А јест′ с'етки селицо́в·і, кото́риї ло́ўл′ут сеᵘл′о́тку то́л′ко, а бо́лше неᵘч'о́го. С'е́тка јест′ по́сут тої са́миї, кото́риї дл′а муруна́шу, јест′, кото́ру, зна́ч'іт′, по́сут, ўс'ак по́сут ма́је своју́ ри́бу, кото́ру до́лжни п·іїма́т′. Так же ми ї гово́рим, шо ми тої по́сут, кото́риї бере́м, јого́ соде́ржуват′ на́да. Два го́да но́рма јого́ јест′ (тої, кото́риї из бомба́к), а друго́ї мо́жем сказа́т′, шо рело́н, кото́риї сого́дн′ішниї ден′ зд′е́ланиї, вон то́л′ки на ч'оᵘт·і́ри го́да да́т·і, шоб јого́ пастра́т′ си́лно харашо́. І јак бу́деш пастра́т′ — бу́деш мат′ і буде́ш лови́т′ бо́лше. І чим бу́деш стара́цц·а — тим бу́деш бо́лше получа́т′, бо так ми рабо́тајем. Ми не рабо́тајем, зна́чит′, так, ми рабо́тајем на пер к'ілоґра́м. Ми салар'іја́ти ў казн′і — т·і, кото́риї ма́јет′ на во́с'імсо́т ш'іс' леї сала́р наш де ба́зи (рум. salar de bază "основна зарплата"), [свідчить] а том, шо ми ско́л′ки зарабо́тали, стко́л′ки получ'і́ли. І шче ма́јем зада́ч'і.

Жаби і раки. Ма́јем пла́н вели́киї, кото́риї зроби́ли с царства́ми чужи́ми. План за жа́би (назива́јуцц·а вони́ пороми́нскиї пуї де ба́лта [рум. pui de baltă]) і так шо Руми́н′іја на́ш'і, Іта́ліја і Фра́нца пло́т′ут зо́лото за јіх, і так шо ми ма́јем план вели́киї на јіх. Та́кже ї друга́ јест′ ри́ба, же т·і ра́ки, кото́риї си́лно харо́шиї, то́же продукті́вни і хот′а́ не дл′а ку́шан′а, а дл′а друг'і́х д′ело́ў.

Рибальські приладдя. Да, от мóжем шше показáт′, јак пóсуд спраўл′áјецц·а. Јест′, пока́ ми-с′ мóжна сказáт′, ми трóшки рáнче назáт сáми спраўл′áли пóсуд, вјазáли пóсуд самú, заўјазáли пóсуд, в·інтерá посáд′ували, робúли обруч′í сам·í і кóлик′іў рубáли; дл′а такóго пóсуду јест′ ц·а робóта. Друг′íје пóсуд·и јест′ с′éтки, котóриј посáд′уват′; нáда кодóли, нáда прáж′і і потóм јіх пересáд′уват′, садúт′ і нáда, шоб знаў, јак јогó посадúт′. Јéсл′і не^{и} в·із′мéш, за скóл′ки оч′óк тоí пóсуд — ўже ж не^{и} бýдеш ловúт′ рúбу, а нáда, шоб знаў, јак ґáва посáд′ујет′ц·а і скóл′ки вугнéли нáда, шоб уз′ат′, јак с′éтка то ж так. А јéст′ і так′íй пóсуд, шо в·ін т′ажóлиј, а на шч′о трéба л′áхи — нарéшки назúвајецц·а, по-хахлáс′ки сказáт′. І сú′но берýт′ рúбу, шарана́ берýт′, харашó берýт′. Ну, так шо ўс′áкиј пóсуд нáда, шоб маў ту гóлову, шоб знаў, јак јогó посадúт′, бо воно́ ж тáкже ж дајéцц·а. Јéсл′і ти рибáлка не кал·іф·ікáтниј і не^{и} знáјеш д′елóў у пóсуд′і, так шо не^{и} харашó. Нáда, шоб одúн рибáлка знаў ус′úй пóсуд, јак јогó ўсадúт′ і јак јогó понапрáвит′ і тод′í рибáлка мóжет′ бут′ харóшиј.

Дунайські птахи і дикі свині. Мóжно шше показáт′, у нáш′іј дéлт′і јаке́ богáтцво јест′. Јест′ не ў том, шо тóл′ки рúба, а јест′ і птúц·і мнóго. Такá птúц·а, шо вонá јест′ ползовúта і пóлзу принóсит′ нáш′іј крајúн′і. Јест′, мóжна сказáт′, лéб·ід′ — однá птúц·а, јест′ птúц·а гýски, јест′ кáч′ки, јест′ лúски, јест′ рáзниј, рáзниј і јéт·і птúц·і, котóриј воní дúк′і і так шо, мóжна сказáт′, ползовúт·і. Јест′ у нас у плáмн′і свинéј мнóго дúк′іх, так′í шо пóлзујец·ц·а казна́ од іх з′імóју, бо тóл′ки мóжна з′імóју.

Природний парк. Мóжна сказáт′, шо ў нас јест′ і л′íс — тоí, котóриј назúвајут′ монумéнту натýр′і (рум. monumentul naturii "природний заповідник"). В·ін сам с сéбе зрос, не буў клáд′ениј јак-не^{и}бýт′. І в т·ім л′ісý тóже јест′ — јест′ птúц·а рáзна: јест′ і зáјц′і ў нас, јест′ у нас, јак′í хóште, знáч′іт′, птúц·і. Мóжна сказáт′, шо јест′ у л′ісý ў нас птúц′а: јест′ ворóни, јест′ галкú, јест′ сорóки. Јест′ у нас і сóви, јест′ у нас шул′íки, јест′ у нас орлú, јест′ у нас і калканú — назúвајут′, сказáт′ поромýнс′ки станкýца. І јест′ шче друг′і мéлч′і — шпакú јест′.

Шпаки́ јест′ та ґл′аґа́нка, кото́ра бјет′ де́рево но́сом, і јест′ шше ме́лч′і — так′і́, шо јіх, мо́жна сказа́т′, ме́лко: горо^{у}пц·і́, јест′ синики́ і ра́зн′і пти́ц·і јест′.

Про бурі на ріці й на морі. Да, мо́жем, това́риш′і́, сказа́т′ і це, шо ми на вод′і́ бо́лше і бува́јт′ фу́рту́ни вели́к′і. Фурту́на јесл′і́ зафа́тит′ і јесл′і́ мо́жет′ переки́нут′ і мо́жет′ чолов·і́к пострада́т′, от так і са́мо, јак ја. Ја ўже три ра́зи тоі̯, кото́рии̯ на си́лу што скапа́ў, шоб л′уде́і̯ не бу́ло — буў би ўже пого́иб. А шо ро́бит′— неате́нц·ија, за то шо не^{и} бережéс′а. Јак бережéс′а — не^{и}ду́же бу́деш паци́т′, а јак не^{и} бережéс′а — мо́жеш пого́ибнут′, утопи́^{т}ц·а. У том шо і сого́дн′і нас научáјут′, шоб на́да п·і^{и}тписувацц·а ту са́му те́хн·іку, кото́ру ми, јак і́дем на р′і́чку, і на́да п·і^{и}тписа́^{т}ц·а. А ја јак пого́и̯б, зна́чит′, вони́ не о^{у}тв·іча́јут′ і так шо на́да ў то́му, шоб би^{е}рехти́с′ лу́че, де б то не^{и} бу́ло. Са́м·і ми зна́јем, шо јест′ так′і́, в·ііжд͡жа́јут′ на р′і́чку і пого́ибли, мо́жна сказа́т′, і ў Кр′іша́не јест′ і ў друг′і́х с′о́лах, шо вијіжд͡жа́јут′ на р′і́чку пја́нии̯ і переки́нуўс′ і пого́иб. І це не^{и}харашо́. На́да, шоб буў постоја́но, шоб ти маў за собо́ју, знаў д′і́ло, де ти поіхаў і јак јі́деш.

Про ліс. Шше мо́жем шос′ сказа́т′, от јак у нас, допу́стим, л′іс. У нас рубáјецц·а і плантáјецц·а. Јест′ тоі̯, кото́рии̯ планта́тил′і, на́да коло́ јого́ рабо́тат′. Јак планта́јеш, то^{у}д′і́ і̯деш по масу́рах, јак на́да јого́ планта́т′ і јак јіму́ на́да роби́т′. Друг′і́і̯ каз. У нас је де́рева бага́то со́рт·іў у л′іс′і: јест′ дуп, јест′ ја́сен, јест′ осо́кор, јест′ бе́р′іст, јест′ і плоп-Кана́да (рум. plop de Canada "канадська тополя"), јест′ вербá. Така́ з де́рево, зна́чит′, шо воно́ јест′ ра́зне де́рево. А де́рево јак рубáјецц·а, на́да јого́ зна́т′, јак руба́т′, бо јесл′і́ рубáјеш, бува́је так, шо мо́жеш получи́т′ шо-небу́т′. А так на́да руба́т′ і смотри́т′, јак јого́ на́да руба́т′.

Про село. Да́лше мо́жем, това́риш′і, шос сказа́т′, от ја́ко са́ме, у нас Кала́рман се^{и}ло́ назива́јцц·а. Воно́, не^{и} мо́жем сказа́т′ на прeч′і́с, коли́ воно́ начало́с′, а хо́чем сказа́т′, шо на́ш′і д′іди́, пра́д′іди на́ш′і усе́ сказа́ли до^{у} ту́рка. До с′е́мд·іс′ат′ с′ед′мо́го го́ду, кото́рии̯ по́мн′іт′, јак ту сотвора́лос′а, јак воно́ бу́ло. Нахо́д′уц′ц′а ра́зних л′уде́і̯, ра́зних

го́лов·іў, ра́зних ноге́ї і так шо студіја́јут′ дру́г'і, кото́риї грамот′і́ш'і. Ка́жут′, шо си́лно бу́ли наро́т кру́пниї, і хто-зна в·ітк'іл′а́ вони́ прихо́ж'і. Пото́м мо́жем ми сказа́т′, шо нам д′іди́ на́ш'і ка́жут′, шо ми ту́тешн′і, кото́риї нахо́димос'а ў ц'ім сеᵘл′і́, ми, на́ш'і прихо́ж'і іс Сове́ц'кого Соју́зу, з Окра́јіни, от царско́го. Тота́ цари́ца була́ Катери́на і тоᵘд′і́ си́лно јіх персикута́ла там і вони́ т′іка́ли от вели́ких руб·і́јіў і постро́јілис'а тут. І ту́течки јак постро́јілис', ста́ли плоди́цц·а з ус'і́х наро́д·іў. Зна́чит′, уᵒкрајі́нц'і, настоја́шче мо́жна сказа́т′, уᵒкрајі́нц'ка мо́ва у нас, а неᵘ ў том, шо то́л′ки украјі́нц'і, а бу́ли ї дру́г'і на́ціјі. Були з Ард′а́лу, були́ з Бана́ту, поприхо́дили мока́ни. Т·і, кото́риї то́же були́ си́лно приго́нист·і од буржујі́ў і вони́ т′іка́ли чим пода́лші у л′іса́х.

І так, мо́жем сказа́т′, шо на́ше сеᵘло́ — воно́ ста́ре. Неᵘ мо́жеме доказа́ти, ско́л′ки ро́к'ў је то́му, ско́л′ки, када́ оно́ постро́јене. І так'і́х, мо́жна сказа́т′, јест′ наро́д ста́риї, кото́риї дока́зујет′, јак бу́ли ту́рки.

Ту́рки нахо́дилис'а тут у нас до с'е́мдис'ат′ с'ед′мо́му го́ду. Рабо́тали л′у́ди, тут вони́ приїду́т′ то́л′ки ў то, шо б·ір. Назива́ўс'а б·ір, тої кото́риї воз'му́т′ і п·іду́т′. Нихто́ неᵘ сид′і́ў тут із туре́ц'кого, зна́ч'іт′, з'і́л′а, а бу́ли на́ш'і уᵒкрајі́нц'і, кото́риї рабо́тали, мо́жем сказа́т′, шо ў нас у слобод′і́ таке́ було́ л′іс, шо то́л′ки мо́жна доро́ги показа́т′, неᵘ бу́ло ви́дно, то́л′ки сеᵘло́ було́ у ме́жду л′і́сом. А с″еї́ча́с мо́жем сказа́т′, шо у нас у сеᵘл′і́ постро́їка јест′ вели́ка і так, шо, мо́жем сказа́т′, јест′ до три́ста но́мер'іў у на́ш'ім сел′і́. І са́ми уᵒкрајі́нц'і, неᵘма́ н·и одно́го роми́на, і друг'і́ји на́ціјі́ неᵘма́, н·ико́го, то́л′ки сам·і́ уᵒкрајі́нц'і од род до ро́ду, і ўс'і чи́сто доку́ч'і. От је́то мо́жем ми доложи́т′.

Про багатство села. Мо́жем ішше́ доложи́т′, шо ў нас за бога́цтво јест′, у на́ш'ім сеᵘл′і́, мо́жна сказа́т′, у на́ш'іі́ де́лт′і, неᵘ то́л′ко ў сеᵘл′і́, а ў де́лт′і. Јест′, назива́јеᵀц·а коми́ш — тої, кото́риї употреᵘбл′а́јецц·а неᵘ то́л′ки дл′а сеᵘла́, а потреᵘбл′а́јецц·а дл′а ра́зних фа́брик'іў. Јест′ у фа́бриках та са́ма балша́ја, кото́ра јест′ у Брајі́л′і. І та фа́брика потребл′а́јет′ ус'и́ї коми́ш, мо́жна сказа́т′. І коми́ш, і так јого́

реколта́јут′: бјут′ јого́ осени́, јак ли́ст′а отпа́ло; уже́ почина́јут′ јого́ бит′ і преᵘдају́т′ тоĭ коми́ш і іде́ на іксп́орт. А ми, кото́риĭ тут живе́мо ў сеᵘл′і, збира́јем коми́ш поза́т, де ма́јем нево́јі і нам мо́жет′, зна́чит′, апроба́јут′ і́л′і ха́ту ўкрит′, і́л′і дл′а́ вогн′у́, бо тут таке́ ме́сто; јак неᵘма́ дроў і ком·іᵘшу́ — неᵘма́ ч′іᵘм топи́т′.

Про лодку. Шше мо́жем шше пофтори́т′, јак стро́јіт′ ло́тки оᵘдн′і, бо ло́тка неᵘ мо́жет′ бут′ так — уда́риў дв·і до́шки та‿ĭ поплиўли́. Јест′ вона́ зро́блена з дво́јіх сна́ст′іĭ: јест′ дуп і јо́лка. З ду́ба упраўл′а́јут′ к′іл′, кла́дут′ пагуни́, а з јо́лки кла́д′ут′ боки́, нашива́јут′ шал′о́ўки і вона́ тод′і ле́хка. Јак с′іў на ло́тку — мо́жеш јі́хат′, але́ ло́тка сама́ неᵘ ĭде. На́да ĭ баба́јок, на́да коло́ баба́јок і весло́, коло́ весла́ ĭ гунд′е́р і на́да гр′іпти́. Је́сл′і бу́деш гр′іпти́ — ло́тка п·іде́, а јак неᵘ бу́деш грепти́ — неᵘ п·іде́. І так шо вона́ дуᵒра́б·іᵘла (ло́тка) і јі́сл′і бу́деш шанува́т′ і гл′ад′і́т′ — вона́ дура́јет′ на де́с′іт′ год. І ја так ду́мају, шо си́лно харашо́ на́да д·ержа́т′, шоб јіјі́ погл′ад′і́т′.

Будова хати. Шше шо мо́жем сказа́т′, показа́т′, јак стро́јіцц·а одна́ ха́та. Ха́та стро́јіцц·а так: почина́јем виво́зит′, потоᵘму́ шо так неᵘ мо́жна покла́сти. Ви́л′ізиш на ха́ту, постро́јіш керп·і́ч, ви́сохнет′ керп·і́ч, пото́м стро́јем. Постро́јіли ст′і́ни. Ст′і́ни јак постро́јіли — на́да ўже верх ду́мат′. Пото́м кла́дем гоᵘр′і́шч′а. Накла́дем гоᵘр′і́шч′а — друга́ д′і́ла питхо́дит′. На́да бит′ кро́кви, на́да бит′ ла́ти, на́да ўкрит′ і́л′і комишо́м, і́л′і та́блоју, і́л′і це́ґлоју, јак хто мо́жет′. Пото́м у с′еро́тку. Ўже ми ко́нч′іли крајі́; у с′еро́тке на́да зе́мн′у пома́зат′, на́да лежа́нку зроби́т′ і́л′і пе́ч′ку зроби́т′, почоᵘму́ шо ў ха́т′і не мо́жеш беᵘс пе́ч′ки і́л′і без лежа́нки. На́да показа́т′, робо́та ро́биц·ц·а т′а́шка коло́ не́јі, а так јак у нас ро́бл′ут′, помага́јут′. Јак почина́јут′ робо́ту — помага́јут′ рас і дру́гиĭ рас помага́јут′, а пото́м л′уди́на ўже соб·і наĭма́је чи јак вона́ соб·і хо́че роби́т′ хати́ну.

Повінь (наводнення). Мо́жна шше доложи́ш′, шо ў нас, тут у де́лт·і, си́лно т′ажо́ло ў нас, бо ус′еґда́ вода́ страши́т′. А јак? Ўс′а куда́сно прихо́дит′ і нас бунту́јет′. Ми шоб так не

держáли б·ік тоĭ, котóриĭ нáда обгати́т′ слóбоду, ми б не могли́ б ви́держат′ тут у ц'іĭ нáш'іĭ слобод′і. Си́лно нис'кá у плáмн′і і ми тóл′ки то рóбим, шо дéржим б·ік, захишчáјем слóбоду ĭ колó слободи́ друг'і д′ілá. Потоᵘмý шо ў слобод′і нахóд′уцц·а і деревá, і горóт кáжен мáје тоĭ ч'олов·ік. А јісл′і пýстиш вóду — водá јак воĭна, јак ув·іĭшлá — розори́ла, п·ішлá — остáўс' ни при ч'ом. А так, ми, тýтечки сел′áни, котóриĭ ў сеᵘл′і, і так рóбим, шоб у нас бýло јакнаĭлýч'е ў слобод′і і шоб води́ неᵘ бýло.

Друг'іĭ рас доᵘшч'і бувáјут′, јак от, мóжно сказáт′, ўосени́. Óс'ін′ јак приĭшлá — доᵘшч'і вели́к'і. Бувáјут′ і так, шо мóжут′ зали́т′. От, мóжна сказáт′, ч'и јест′ скóл′ки м·іс'ац' назáт, буў дошч і так шо поналивáў зноў і ў слобóд′і водá булá, і ў горóдах булá водá. А водá з доᵘшч'ý — ми тóјі неᵘдýже бојімóс', бо вонá с″еĭчáс приĭшлá та‿ĭ п·ішлá, а та, котóра прихóжа — та водá нас поґуб·іт′ постојáнно.

Топонімічні назви села. Шше мóжем шше шо показáт′, јак у нас у слобод′і, н·и тóл′ки мóжем сказáт′, шо однá скéл′а бувáјет′ íл′і однó мéсто. Јест′, бувáјет, богáто скéл′. Т·і сáм·і скéл′і, котóриĭ сáмиĭ рибáлки стáр'і пороби́ли, мн′а поклáли јім, шо јест′ скéл′а Канáл, јест′ скéл′а Јарич'ýк, јест′ скéл′а Кýĭбида, јест′ скéл′а Ґорґоштеў, јест′ скéл′а та, котóра називáјецц·а ў Чéнтр'і, тут у нас, колó канáлу. І так шо бýлше јест′ местóў так'íх, шо називáјуц'ц'а вони́ Неᵘптом стáр'і л′ýди, поприклáд, знáч'ит′ скéл′а. А друг'íх тóже јест′ богáто д′елóў у слоᵘбод′і, почоᵘмý шо неᵘ мóжна ўс'іх показáт′, јак јíх називáјут′.

Храм церкви. Мóжна шше показáт′, шо ў нас у слоᵘбод′і дáвно почалóс' усé роби́тицц·а, котóриĭ, мóжна сказáт′, говори́ли храм. Храм, јакиĭ храм? Прáзнували храм. Храм прáзнували три дн′а, Дими́тр'іја, а Дими́тр'іја припадáлос'а с'ед′мóго нојéмбр'іја. У с'ед′мóму нојéмбр'і, ўосени́. І так, мóжна сказáт′, з ус'íх слоб·íд прijiжд͡жáли на храм. Шо роби́ли? Р'ізали рáнче волá, в·íўц'і р'ізали, вари́ли јíсти колó цéркови і корми́ли л′удéĭ чуж'íх, котóриĭ прijiжд͡жáли і, мóжно сказáт′, і до ц·óјі доби́ни усé храм рóбл′ут′, но а тóл′ки не так, јак буў тоᵘд′і. Теᵘпéр соўс'ім інáче. Теᵘпéр неᵘ мóжна

так, јак бу́ло то^{у}д′і при ти^{і}х реж'імах. А те^{и}пе́р соўс'ім ина́че. І ро́бл′ут′ усе́, пра́знујут′ там оди́н де́н′, погул′а́је моло́д′аз' і звја́зу не^{и}ма́ ўже з друг'іх слоб·іт, јак бу́ло. А це си́л′но харашо́ зроби́ли, бо пра́знува́т′ бага́то не^{и}лз'а́, на́да рабо́тат′.

Про одяг. От шше мо́жем шше‿ї показа́т′, ра́н′че л′у́ди јак ходи́ли ї жи́ли, ў јак'ії од′іж'і ходи́ли. Мо́жна сказа́т′, шо мушч'інс'к'ії полк, а ма́ли, а не^{и} ма́ли од′о́жу. Јаку́ ма́ли оде́жу? Ма́ў рад оде́ж'і і ма́ли стар'і л′у́ди на шво́рках штани́. Пото́м ц'ів·іліза́лис', ста́ли ўже на појаса́х, на прашка́х но́св·іт, а ж'інки́ набра́ли по с'ім ме́тр'іў на сп·ідни́ц·у ра́нче, і таку́ ши́ли до́ўгу, шо ноге́ї не^{и} бу́ло ви́дно. Јак опкру́тицц·а — та јак ч'ічма́ була́. А некраси́во то було́ так. Те^{и}пе́р соўс'ім іна́че. Јака́ красота́ те^{и}пе́р: пла́т′а коро́тке, пла́т′а узе́н′ке, пла́т′а шантікле́рне і так шо краси́во. А ра́нче мо́жеш сказа́т′, шо дл′а одно́го чолов·іка було́ ї тру́дно. І јіслі́ не м·іг зарабо́тат′ і купи́ ж'інц·і ту сп·ідни́ц·у широ́ку і јії д′іла не^{и} бу́ло, а те^{и}пе́р си́лно харашо́.

Чо^{у}лов·ік краси́во хо́дит′, ма́јет′ куст′у́ми харо́ші, ўбра́мші. Нема́је ўже, јест′ шше ста́ра, ста́ра мо́да јест′. Појаси́ но́с″ут′. Так са́ме ї ја тої, кото́риї но́с'у по́јас. А по́јас не вознача́је, в·ін так от ту́рк'іў уз'а́тиї, јак ту́рки носи́ли і у^{о}крајі́нц'і-коза́ки. Ми ба́чим і те^{и}пе́р, кото́риї ука́зујут′ нам на ф·і́лмах, јак коза́ки ходи́ли, јак коза́ки гул′а́ли, так і ў нас тут у слодод′і.

Про будову хати (продовження). Да́лше мо́жем шо сказа́т′. От јак стро́јут′ хати́. Хати́ јест′. Бува́је ха́та — ха́та, а шо ў ха́т′і је? Јест′ ха́та, бува́је така́, шо одна́ ха́та ['одна кімната'] ї с'і́ни, а јест′ ха́та бо́лше. Јест′ ха́та, с'і́ни і дру́га ха́та і кладо́ўка і је ї ба́н′а, а је ї ку́хн′а, знач'іт′, і комо́ри стро́јут′; так шо шо коло́ ха́ти јест′ ус'і постро́їки і назива́јецц·а, шо бо́лша јест′, зан′іма́јет′. Јест′ та са́ма ха́та вели́ка, јест′ і дру́га ха́та і с'і́ни, і кладо́ўка. У кладо́ўц'і то, шо на́да кла́сти, шо полага́јецц·а, шо потр'і́бно дл′а ха́ти.

Частинна мобілізація (кончентра́ре). І шше хо́ч'у шос' сказа́т′. Ја тої са́миї, мо́жна сказа́т′, кото́риї не^{и} то́л′ко ја, а вс'иї мир, кото́риї бу́ли конч'ітра́т'іми у пе́рвиї до воїни́. Јак

ў кончетра́р'ах страда́ли, пока́ ми-с' начала́с' воїна́ про́ти Сове́ц'кого Соју́зу. Ми си́лно були́, так што јак уз'а́ли нас по-два го́ди і по-го^{у}ду́, і по-два го́ди с‿полови́ноју не^{и} пуска́ли до^{у}до́му. Ми, мо́жна сказа́т', шо ми бу́ли наро́д тої, кото́риї кончетра́т·ії, ми назива́лис'а јак м·інор'іта́ри, шо ми не^{и} ма́ли нијако́го пра́ва, поч'ому́ шо ми бу́ли наро́т у^{о}крајі́нец' і нас не^{и} конс'ідера́ли, шо ми јест' рому́ни, а нас, каза́ли на нас ра́зни д'ела́, шо ми так'ії наро́т і нас не прин'іма́ли н'іґде́.

А ў кончетра́ре ја роби́ў у Букуре́штах у се^{и}л'і́ Т'а́жнії, там са́ме, де рабо́таў на ґради́н'і. На́ша робо́та була́ ґради́на, заве́дували ґради́ну, рабо́тали на шч'от а́рм·ірјі, допомага́ли харч'і́ў. І так шо мо́жу сказа́т', јак нача́лас' воїна ў со́рок пе́рв·ім году́, ја си́лно суфер'і́ў, де буў на ґради́н'і, мо́жу і дове́сти, оди́н са́ме мажо́р хт'іў мене́, зна́ч'іт', уби́т' чере^{и}з одно́ сло́во. І ја хо́ч'у сказа́т', јак ў пе́рв·ім ра́з'і прилет'і́ли јеропла́ни і ми захова́лис', бо там форд , де муні́ціја буў за Букуре́штами. І пото́м ми приїшли́, ви́т'агне п·істо́л' і хот'і́ў мене́ убит', і не^{и} мене́, а‿ї мо́го това́риша, шо ми ру́с'к'і традато́ри і так шо ја страда́ў бага́то у кончентра́рах. Мо́жу сказа́т', шо то вре́мн'а т'ажо́ле було́, суту́жне було́ і ми споўн'а́ли, зна́чит', т'і д'іла́, шо они́ нас застаўл'а́ли роби́т'. А ми не^{и} їшли́, не^{и} ўбива́ли нико́го, ми нич'о́ не^{и} роби́ли, а то́му д'і́ло сто́л'ки рабо́тају дл'а казни́.

Огородництво. Шше мо́жу шос сказа́т', ја јак буў, ја на ґради́н'і буў, а на ґради́н'і шо рабо́тали? Рабо́тали так: капу́ста, ц'і^{и}бу́л'а, карто́шка, постирна́к, прас, до^{у}ма́ти, пе́рец — ра́зн'і д'іла́, ра́зн'і харч'і́ і коло́ јіх си́лно тру́дно одробл'а́т'. На ґради́н'і го́нит' мото́р во́ду і на ка́жн'ії л'іва́де на́да во́ду пуска́т'. Јесл'і́ не^{и} пусти́ў харашо́ та‿ї уда́риў, і так шо си́лно харашо́ на́да мат' ате́нц'іју, јак коло́ јіх ходи́т' і јак пастра́т' то, шо дајéц'ц'а то^{у}б·і́ рабо́тат'.

Вівчарство. Мо́жна шше шос' сказа́т', от јак в·і́ўц'і де́ржут'. Јест' перде́јі стро́јут' (перде́јі стро́јут' дл'а ове́ц л'і́том і дл'а з·ми́). З·імо́ју, де де́ржут', јест' перде́јі так'і спеч'іја́лн'і, кото́риї де́ржут' от хо́лоду. Де́ржут' јіх от хо́лоду, шоб они́ не^{и} змерза́ли. Л'і́том, јак јіх стрижу́т', јест' чабани́, т·і

котóрије пасýт′ јіх і стрижýт′. Јак опстри́гли в·íўц′і — в·íўц′і ĭдýт′ уже́ напáсти. Пасýцц·а, потóм дл′а овéц стрóјут шо — јест′ јáсла, котóриĭ дајéш јíсти јім, шоб они́ харашó були́, постéл′а наўкоулý јіх, шоб воні́ жи́ли харашó, јак кóт′уц′ц′а в·íўц′і. Покоти́лис′ в·íўц′і, потóм залучáјут′ јагн′áта і дóјут′ в·íуц′і. Јак здојíли в·íўц′і — рóбјут′ бри́нд͡зу. Поуц′íд′ут′ молокó і потóм клáд′ут′ т′аґ. Т′агáјут′ і потóм клáд′ут′ у вóроучки, ст·ікáје, р′íжут′ бри́нд͡зу і кладýт′ у саламýру. І оцé јест′, зна́чит′, овéча, ус′о чи́сто, мóжна сказáт′, јак в·íўц′і. Потóм бри́нд͡зу продајýт′, веизýт′ і продајýт′ бри́нд͡зу.

Скотарство. Мóжна сказáт′, јак іс скоти́ноў опхóдит′. Рóбицц·а сарáĭ дл′а скоти́ни, сарáĭ і јáсла, де ји кормúт′, шоб вонá мáла, де јíсти. Дл′а скоти́ни сарáĭ і јáсла, јак постарáў, а дл′а теил′áт рóбл′уцц·а хл′іў. Хл′іў рóбицц·а теил′áт малúх, шоб залучúт′ јогó, бо јесл′í неи залýчиш теил′á — неи бýдеш дојíт′ корóўку. А јак залучúў теил′á ў хл′іў і потóм пустúў, корóўку здојíў — молокó бýдеш пит′. Оцé јест′ усé чúсто.

(Іван Смирнов, 68 років)

* * *

Ја, мојé íмја Івóна Јікучýк, ја мáју сóрок гот.

Печення хліба. Ја вам іскáжу, јак роусч′ін′áјец′ц′а хл′іп. Хл′іп роусч′ін′áјец′ц′а так: пéрвиĭ рас рóбиме опáрку. Опáрку берéмо іс к′íста, јак рошч′ін′áјем хл′іп і берéм трóшки к′íста і поатóм зам·íшујем папушóĭноју мукóју. І тоуд′í воно́ стојít′ і висохájит′, т′і дрóжд′і, і потóм ми тúми дрóжд′ами хл′іп рушч′ін′áјемо. Мóч′ім у теплéн′к′іĭ водúч′к′і і мукý м·ішájем тéплоју водúчкоју і рушч′ін′áјім і воно́ поатóм іскóдит′. Іскóдит′, із′íйде. Јак із′íйде, ўже воно́ прокúснет′, ми тоуд′í м·ісим јогó. Зам·ісим і тоуд′í в·ін знóву схóдит′ там час, тóл′ки в·ін дурáјец′ц′а там, з′íйтú. І потóму виробл′ајем. Виробл′áјім і знóву в·ін іскóдит′, а ми тóпим у печ′í. Тóпим так: і три кýл·іки, і чоутíр′і кýл·іки, стóл′ки воно́ полагáјец′ц′а. Јак нагорúт′ уже́, тоуд′í ми перегортáјім жáр, у п·іч′í перебивáјім гет′ гáрно і пóп·іл′ вит′агáјемо. І тоуд′í клáдемо,

ди́вимос', јака́ п·і́ч зате́пла і то́уд'і́ ми кла́дем хл'іп у п·і́ч і хл'іп, ди́вимос' до јо́го, шоб не́и по́уго́ур'і́ў, шоб приги́т'и́ў́с' до́бре. І хл'іп сто́уји́т' то́уд'і́ і час, і п·іў́тора́, јак по јак'іс со́б·і. Јак нато́пиш до́бре — шви́че ви́скочит' хл'іп. Јак нато́пиш плох'і́ше — до́ў́ше стојіт' хл'іп і так шо оце́, так хл'іп пече́ц'ц'а і јак хо́чем — то́уд'і́ ро́бимо вого́н'.

Плачинта. Плач'і́нда ро́биц'ц'а так: холо́дноју водо́ју муку́ зам·іс'ујім і пра́мо, јак зам·іси́ли, і то́уд'і́ вирбл'а́јем. Виробл'а́јем і р'і́жем на кусо́чки — на три, на ч'ут·і́р'і кусо́чки і виробл'а́јім і то́уд'і́ јест' одна́ па́лка — кача́лка і ми кача́јемо. Кача́јемо то́ју кача́лкоју і росстил'а́јем на п·і́л, на ска́терку, і то́уд'і́ рост'ага́јім у рука́х. Рост'ага́јім, сто́л'ки вона́ т'а́гн'ц'ц'а і то́уд'і́ ро́бим із бри́нд͡зоју, іс кабако́м, іс чим то прии́де́ц'ц'а. І то́уд'і́ бје́мо ў сир там ја́ц·а, шо-небу́т' і полива́јім оли́воју там по тоі́ листко́в·і, кото́рии́ ми рост'агну́ли, і то́уд'і́ скру́т'ујем з одно́го кра́ју і з друго́го кра́ју і ска́ч'ујем јіх доку́ч'і. І то́уд'і́, јак скача́јем јіх доку́ч'і, скру́т'ујем кру́гло і кла́дем на та́ву. І јак покла́ли на та́ву і то́уд'і́ зноў то́пим у п·і́ч'і́ там то́же три ч'ут·і́р'і ку́лики, бо це к'і́сто ле́хке. І кла́дем у п·і́ч і пече́мо.

Пиріжки. П·ір'іжо́к ро́биц'ц'а, ўсе ро́ушч'ін'а́јец'ц'а. Ро́ушч'ін'а́јец'ц'а тро́шки к'і́ста так іс муки́ ц'о́јі б·і́ло́уји і то́же кла́дец'ц'а др'і́шч'іў́ туди́ у к'і́сто і воно́ схо́дит'. Зам·і́сим јого́, воно́ то́же схо́дит' і то́уд'і́ виробл'а́јім і р'і́жем по-кусо́чку і кача́јім кача́лочкоју так'і́ мале́н'к'і ко́ржики і кла́дем у сере́дину бри́нд͡з·і там, ш‿чим ми пече́мо — чи с кабако́м, ш‿чим-небу́т', пече́мо і л'і́пим јіх. Л'і́пим так мале́н'к'і пир'іже́чки, кла́дем на ско́воро́уду і то́уд'і́ сажа́јем у п·і́ч. То́же то́пим у п·і́ч'і́ дл'а пир'іже́чк'іў́ так јак дл'а ў́с'о́го к'і́л'ка і сажа́јем у п·і́ч.

Як ватити борщ із риби. От борщч із ри́би јак ва́риц'ц'а ў нас. Борщч із ри́би ва́риц'ц'а ў нас так: при́несу́т' ри́бу св·і́жу, бо јак да́ў́н'а — не́ихаро́шиі́ борщч, а јак св·і́жа — харо́шиі́ борщч. І ми чи́стим јіјі́ і не́и кла́дим, јак чи́стим, не́и кла́дим у во́ду, а јак вода́ уже́ вода́ закипи́т' дл'а борщч'ў́ і тод'і́ коли́ ми́јім і кида́јім, шоб не́и обмива́т' ду́же кроў, бо

вона́ тод'і не^{и}харо́шиї ду́же боршч, јак ви́мијеш гет' јіјі. І тод'і кла́дим так: цибу́л'і, питру́шки, кро́пу, одну́ картопли́ночку др'ібне́н'ко покри́шемо, шоб вона́, д͡з'а́ма та, була́ густе́н'ка. І тод'і воно́ кипи́т' со^{у}б·і, тої боршч прокипи́т' тро́хи, ли́јім тро́шки у́ксусу, шоб прокип·іла ў у́ксус'і зноў і зноў кипи́т' вона́, зно́ву wу́ксусу ли́јім так потро́шки, не^{и} ра́зом, шоб вона́ і прокип·іла тро́шки ў wу́ксис'і і тод'і ўже, јак вона́ прокипи́т', от пидли́јім ішше́ у́ксусу і тод'і уже́ вона́ кипи́т', сто́л'ки јії на́да. І ми тод'і ку́шајім јого́, јаки́ї засоло́ниї, јаки́ї заки́слиї. Јак харо́шиї, ки́слиї, соло́ниї та тод'і ўже кипи́т', пока́-м јому́ на́да та-м в·іб·іра́јемо та‿ї јімо́.

Як жарити рибу. Жа́рим та́кечка: јак принесу́т' — почи́стим, посо́ле^{и}мо і тод'і вона́ тро́шки стојі́т' у со́л'і, шоб вона́ просол'іла, бо вона́ јак не^{и} просол'іје — неду́же бра́во жа́риц'ц'а, а јак просол'іје тро́шки та тод'і лу́че жа́риц'ц'а. Јак у п·іч'і жа́римо — то́же кла́д^{и}м вого́н' у п·іч'і, жа́рим, кла́дем на та́ву, цибу́л'і кри́шем, кро́пу туди́ на та́ву і пережа́рујім і то^{у}д'і обмо́чујім у муку́ ри́бу і склада́јем на та́ву і жа́рим пере́д по́лумн'ам. Јак гори́т' по́лумн'а, ку́лик у то́му, ў п·іч'і, і ми пере́т по́лумн'ам јі жа́рим, перекида́јемо јіјі і то^{у}д'і тро́шки ли́јім мо́чалки, води́чки ї засува́јім у п·іч. А јі́сл'і жа́рим на каби́ц'і, на сково^{у}р'ітк'і та то^{у}д'і і́наче жа́риц'ц'а. На сковор'ітк'і не^{и} кла́дем пе́рвиї рас цибу́л'і чи то о^{у}л'іјі ли́јім і обва́рујім јіјі; і по́сл'а, јак хо́чем ми з мо́чалкоју јі́сти, јак назива́јец'ц'а ў нас, то^{у}д'і кри́шем цибу́л'і там, кро́пу і пережа́рујім јіјі. Ли́јім тро́шки води́чки, тро́шки муки́чки, шоб бу́ло гарне́н'ко і то^{у}д'і склада́јім туди́ ў сковор'ітку ри́бу, і то^{у}д'і воно́ прокипи́т', і то^{у}д'і јімо́.

Як робляться голубці. Ска́жу вам, јак ми го^{у}лупц'і ро́бимо. Ми го^{у}лупц'і ро́бим іс ки́слоjі капу́сти. Јак капу́ста ўки́сне п·ід з'і́му, то^{у}д'і ми ро́б^{и}м го^{у}лупц·і. Ми так: јак ма́јем роби́т' го^{у}лубц'і, во́з'мем пол‿ока́ ри́зу там, пол‿ока́ круп·і́ў і зам·іша́јемо, поми́јім гарне́н'ко јіх і зам·іша́јемо і кладе́мо туди́ пере^{и}жа́рку. Пережа́рујім шкварки́, кроп, шо јест' та́мечки — бул·іwо́н і перем·і́шујім гарне́н'ко і то^{у}д'і ро́бимо јіх. Кла́демо ло́шкоју і потро́шки рвем по кусо́чку капу́сти і

кла́демо потро́шки туди́ ц'о́ji дз'а́ми й скру́т'уjім jіх. І скру́т'уjемо і кла́деи̯м у каза́н і тод'і налива́jем гара́чоjу водо́jу і вони́ кипл'а́т' на каби́л'ц'і. І jак прокипл'а́т', тоу̯д'і ми jіх у ле́хку п·і́ч, кла́демо ў п·і́ч. То́пим п·і́ч і кла́деи̯м у п·і́ч і вони́ тоу̯д'і ўмл'ива́jут' та тоу̯д'і харо́ш'і вони́ jісти так'і ўмл'іт·і. А jісл'і на каб·і́ци, на пли́тки ва́рии̯мо, то тоу̯д'і вони́ до́ўго кипл'а́т' і неи̯ ма́jут' то́го ўку́су вони́, шо у п·і́ч'і. У п·і́ч'і ма́jут' лу́чиї густ. Та͡ї ота́к.

Вирощування і засолювання огірків. От jа хо́ч'у вам сказа́т' за г'ірки́, jак ми са́димо, jак ми jіх аранжа́jемо. Ми гірки́ так: ора́jемо, по́сл'а кла́дем нас'ін'а, са́диимо; воно́ схо́дит', ми сапа́jім jого́ рас і дру́гиї рас сапа́jім; по́сл'а вони́ рост'а́т'. Рост'а́т' вони́ соу̯б·і́, пока-м почну́т' вjаза́ц'ц'а. От jак вони́ повjаза́лис'а, уже́ повироста́ли г'іро́чки, ми jіх рве́мо. Рве́мо, jімо́, пока́-м моу̯лод'і́, по́сл'а, туди́ да́л'і п·ід з'і́му туди́, на о́с'ін' уже́ ми jіх в·іб·ира́jемо ква́сити. Ква́сим так: кла́демо, оппа́риим д'ішки́ і тод'і сладájімо. Зб·ира́jім так: дума́ти, кото́риї сп·ілова́т·і, так'і пу́р·і і г'ірки́, це́л·іну, бурака́ два-три кусо́чки, пе́рц'у — ус'о́го зарзава́ту і кла́дем ми у д'і́шку. І со́л'і кла́деи̯мо так: на в·ідро́ води́ ч'а́шку оу̯дну́ л'ітрову́ со́л'і кла́деи̯м. І тоу̯д'і ро́бим переи̯то́к. Складájім jі гарне́н'ко ў по́ўну бо́ч'ку і тоу̯д'і ро́бим переи̯то́к і тоу̯д'і воно́ ки́сне, і тоу̯д'і вихо́дит' марату́ра.

Квашення капусти. То так то́же, jак ква́симо. Па́риим бо́чки, гарне́н'ко вимива́jім і тоу̯д'і так кла́дем ми: jак хо́чем с'і́кти і с'і́ченоjі і з голоўка́ми склада́jімо. Jак с'і́чену — саламу́ри неи̯ ли́jіц'ц'а у с'і́чену капу́сту, а jак голоўка́ми кла́демо, тоу̯д'і саламу́ра ли́jіц'ц'а і ўсе так кла́дец'ц'а саламу́ри у капу́сту. Тро́шки бо́лше со́л'і кла́дец'ц'а ў саламу́ру, jак у марату́ру, та тоу̯д'і капу́ста вихо́де лу́ча; а jак недосо́лиш капу́сту — та она́ тоу̯д'і нехаро́ша, ма́jе оди́н дух неи̯бра́виї.

Про свиню. Ми гоу̯ду́jемо свин'а́ку ц·і́ле л'і́то, аж до з'іми. Ми свин'а́ку р'і́жемо, на́шого Р'іздва́ ми назива́jем поста́рому, р'і́жеме свин'а́ку. І jак зар'і́жем ми, кишки́ перемива́jем гет' га́рно ў трох во́дах, перекида́jімо jі і тоу̯д'і, jак ми

хóчем нач'ін'áт' кишкú, так оᵘбр'ізáјем мн'áсо і мéлемо на мéлничку і скидáјім так: ч'óрниї пéрец тудú, часникý побóлше у то мн'áсо і тоᵘд'í нач'ін'áјеме комбасú. Јест' такá машúнка, мéлничка, мáје одну́ лíїнічку і ми на ту лíїнічку над'івáјем т'і кишкú і машúнкою мéлеᵘмо і вонú нач'ін'áјуц'ц'а. Рéшта гавјáдина, шо остајéц'ц'а, пережáрујім і вкладáјім у бурκáни і заливáјемо, шоб ми мáли надáл'і јíсти, бо јогó рáзом неᵘ мóжна ізз'íсти; а к'іскú, јак остајýц'ц'а (то, шо обр'íжиᵉм ми гавјáдину), вáрᵘм саламýру крéпку і клáдем у саламýру, шоб воно́ неᵘ попóртилос'а. І тоᵘд'í ми вит'агáјем по кусóчку тóјі с к'істóк і вáрим боршч, а с тим мн'áсом, шо пережáрене, вáрим дрýге кýш'ін'а: жаркóја, п'ілáт там, шо то ми вáриемо. І так у нас свúн'у р'іжут'.

Різдво. От у нас починáјец'ц'а пéрвиї рас Сватúї вéч'ір на Р'іздвó. Јак у нас прихóдиц'ц'а, у нид'íл'у пéрвиї ден' Сватúї вéчера, а проᵘт'íў нид'íлі, ў субóту вéч'ір Сватúї вéч'р і д'íти нóс'ат' вечéру. У нас веᵘчéра гоᵘтýјец'ц'а так: кут'á, так јак кóливо солотке і озвáр (вáриц'ц'а слúви і кутýн'і) і це ўвéчер'і, јак Сватúї вечер — це д'іт'ám веᵘчéра. І варéнички вáрим. І јак принесýт' д'íти веᵘчéру — ми ўже приготóўл'ан'і гостúнц'а там: кóврик'іў, канфéт'іў, тóму на плáт'ачко, тóму батічóк, јак мáјем хришчéники, і по фрáночк'і, по два — це д'іт'ám, кáжн'ї дитúн'і це ми мáјім дат', бо це јíхн'е, ми назúвајец'ц'а, шо це јíхн'е ден'.

На пéрвиї ден' на Р'іздвó — це ми ўже гоᵘтýјімо мн'áсо, жаркóја, гоᵘлупц'í, плачúнду с п'іч'íнкоᵘју. С п'іч'íнкоᵘју — це ўс'ігдá ми рóбим плачúнду. І це ми гоᵘтýјім в пéриї ден'. Дрýгиї ден' тóже тáкечка. От теᵘпéр проїдé тúждін' і знóў зачинáјц'ц'а хришчéн'ија. Прохóдит' три дн'а тóже хришчéн'ија тáмечки, а ми тóже гоᵘтýјімо кýшат', бо це три дн'а ўсе прáзника нáшого, тóже гоᵘтýјімо там мн'áса, шо то ми там приготóўл'ујім. А ўже чéрес тúждін' ізнóў јест' Нóв'її год.

Новий рік. Нóв'її год одúн ден' у нас. Одúн ден' Нóв'її год. Тоᵘд'í ми то, знáц'ц'а, на Нóв'її год ідýт' д'íти шчедрýјут' усе ўвéч'ір'і. Јак узáўтра ў нас Нóв'її год, а прóт'іў záўтрашн'ого дн'а, согодн'а ўвéч'ір'і — д'íти шчедрýјут'. Éто ми

дожида́јем, бо вони́ ма́јут′ проїти́ шчедроᵘва́т′. Ми то́же приготóўл′ујім гости́нц’а јім та́мечки чи ко́рвика, чи п·ішко́та, чи шо. Це ўве́ч’ір’і. Удо́св·іта до дн′а, на пе́рвиї ден′ Нову́ го́ду, іду́т′ д′і́ти поᵘс’іва́јут′. Ра́но — це д′і́ти їдут′ по хата́х поᵘс’іва́јут′. Беру́т′ папушо́јі і прихо́д′ут′ та ўхо́д′ут′ у ха́ту і почина́јут′ поᵘс’іва́т′:

А ў по́л′і, у по́л′і сам Госпо́д′ хо́дит′,
Д′і́ва Мар’і́ја јі́сти носи́ла,
Бо́га проси́ла:
— Зароди́, Бо́же, жи́та-пшени́ц’і —
Ўс’а́ку пашни́ц’у.
А ў по́л′і зерно́, а ўдо́ма добро́.
С’і́ју-в·і́ју, поᵘс’іва́ју,
З Новим го́дом поздоровл′а́ју,
С пра́зником, із Роᵘждество́м —
Бу́д′ме здоро́в·і !

Оце́ ў нас кра́ї пра́зника. Тод′і неᵘ чита́јец’ц’а Јорда́н, ми да́же ї нї зна́јімо. Уже́ ў нас нема́је Јорда́на.

Великдень. От на Па́ску. У нас на Па́ску јест′ три ве́ч’ір’і. Хо́дем ми до це́рков·іᵘ. У четве́р уве́ч’ір’і, у пја́тницу ўве́ч’ір’і і ў субо́ту ўве́ч’ір’і. У субо́ту ўве́ч’ір’і іде́м на вс’у н′іч до це́ркови і там, зна́цс’а, сидимо́ пока́-м до дн′а. До дн′а сᵘдимо́.

[Касета № 4В]

А ми несе́мо туди́ па́ски у кошо́лц’і; у кошо́лц’і па́ска, крашанки́ кра́сᵘмо, бри́нд͡зу, јагн′а́ р’і́жемо чи порос’а́ р’і́жемо і сир зап·іка́јемо, і ма́сло, і неᵘсе́м туди́ с’вати́т′. І п·іп јак с’ва́те нам і кида́је по кусо́ч’ку про́скури. І јак пос’вати́м, ми ўже їдем додо́му. Приїде́м додо́му і неᵘ почина́јемо јі́сти, пока́-м неᵘ во́з’мем по кусо́ч’ку про́скури, бо це с’вачéне. Вже пос’вати́ли та покусо́ч’ку про́скури во́з’мемо та тоᵘд′і розгоўл′а́јім і пита́јімо, шо ўпе́рет п·іп сказа́ў, шо благослови́ў? Јак јаїце́ — јаїце́ ўпере́т јімо́, јак мн′а́со — мн′а́со ўпере́т јімо́ і по́сл′а розговл′а́јемо́с’ ми, с’іда́јім до сто́лу до дн′а і л′ага́јім спат′.

Ра́но д′і́точки приб·іга́јут′ христува́т′, ра́но-ране́н′ко христува́т′ до л′уде́ї, до ка́жноjі ха́ти і ка́жут′ три ра́зи: “Христо́с оскре́с! Христо́с оскре́с! Христо́ оскре́с!” Ми

отв·іча́јім: “По јі́стино оскре́с!” І то^{у}д′і даје́м гости́нц’а, даје́м кра́шанку јім, і па́ски ї кра́шанки, і там фра́н′іч’ку хто даст′ і вони́ ї́дут′ со^{у}б·і да́л′і от ха́ти до ха́ти.

Ми па́ску пече́мо та́кечка: ро́бим пидбо́їку і то^{у}д′і ї́дем до це́ркови і та пидбо́їка схо́дит′, і јак приї́де́м ми с це́ркови у двана́ц’ц’іт′ часо́ў, і то^{у}д′і почина́јім м·іси́т′ јіјі́. М·і́сим, па́ска м·і́ситц’а оде́^{и}н час. Ми кла́дем так: јак де́с’іт′ к’ілогра́м муки́, кла́дем два́цц·атеро јије́ц або́ три́цц·атеро јије́ц і кла́демо јак де́с’іт′ к’іл муки́, кла́демо два к’іла́ са́хару і с пол‿о́ка оли́ви, і там тро́шки сма́л′ц’у кла́деш, шоб то чу́че вона́ ви́їшла. А јі́сл′і покла́деш само́го сма́л′ц’у у н′у, вона́ не^{и} схо́дит′. Вона́ буде́ сид′і́т′, так вона́ не^{и} жо́же з’іїти́, јак покла́деш сма́л′ц’у бага́цко. Јак покла́деш оли́ви, мо́жеш покла́сти на де́с’іт′ к’іл і к’іло́ оли́ви. Оли́ва н’ічо́ не^{и} ва́дит′. Оли́ва росте́. А јак сма́лец’ — т′а́гне па́ску і ми то^{у}д′і зам·і́симо і вона́ схо́дит′ у л·ід′а́н′і. Јак із’ї́їде — ми то^{у}д′і јіјі́ вирол′а́јім, у казани́ кла́дем. І вона́ то^{у}д′і схо́де ў казана́х. Јак із’ї́їде́ ў казани́, то^{у}д′і ми кла́дем јіјі́ у п·іч. То́пим у п·іч’і́ і в·іб·іра́јім по́п·іл′ гет′ і про́бујім п·іч. Кида́јім і муки́ папушо́їноји, і п·і́рјачко кла́демо, шоб ми јіјі́ не спали́ли, бо вона́ така́ ле́хка, јіјі́ збу́ку ле́хко на́да, і ми то^{у}д′і сажа́јімо јіјі́ ў п·іч і ди́вимос’. Јак по^{а}шне́ гур’і́т′, то^{у}д′і ўкрива́јім бома́гами, шоб не^{и} згур’і́ла і вона́ то́же так; час вре́мн′а сто^{у}јі́т′ у п·іч’і́. Час вре́мн′а посто́јіла па́ска ў п·іч’і́, то^{у}д′і вит′ага́ї см·і́ло јіјі́, бо ти зна́јіш, шо вона́ ўже то^{у}д′і гото́ва.

Храм церкви. У нас храм јак ро́бит′ц’а. Храм јак ро́бит′ц’а, ми дн′і два напе^{и}ре́т пр’і́б·іра́јім, зам·іта́јім, курецé-ніја круго́м, шоб бу́ло чи́сто, га́рно; пригото́ўл′ујім, пе^{и}че́м козона́к, бо ма́јут′ прији́хат′ го́ст′і до нас і ми дожида́јім уве́ч’ір’і го́ст′іў. Јак не^{и}ма́ ў нас уве́ч’ір’і го́ст′іў чи на дру́гиї ден′ ра́но го́ст′іў дожида́јім: го^{у}ту́јімо, вина́ купл′а́јімо, ку́ш’ін′а пригото́ўл′ујімо. І так ім р’і́же^{и}мо пти́ц’у, гу́си — шо хто ма́је. Р’і́же^{и}мо, пригото́ўл′ујімос’, бо храм ма́је бут′, л′у́ди чуж’і́ ма́јут′ по^{у}прији́жд͡жа́т′. Го^{у}ту́јім жарко́ја, п·іла́ф — шо хто ма́је: ри́би нажа́рујім, мо^{а}рина́т ро́бимо, шоб то бу́ло ў нас, бо јак прији́дут′ го́ст′і, уже́ то^{у}д′і ми пе́рвиї ден′ ва́р^{и}м јі́сти, а там

по́сл'а, jак пошне́м го^{у}ст'ува́т', та хо́дем так: сого́дн'а ў ме́не, за́ўтра ў те́бе та так і ва́рано бува́је і нева́рано і то́л'ки шоб вино́ було́. Пjут' і гул'а́jут' і це ўве́ч'ір'і вихо́димо уже́ на че́л'ад', поба́чит' че́л'ад', бо ми ж седимо́ ў ха́т'і, пjем і гул'а́jім — че́л'ад' не ба́чим.

П·ішли́ на че́л'ад', поба́чили че́л'ад' і зноў брат, сестра́, миĭ, п·іде́м до ме́не. П·ішли́ до дн'а. Та́мечка, миĭ, ja п·іду́ jісти вари́т', ja не вари́ла. Та бре, je та́мечка ў ме́не морина́т, je там що-небу́т', je шо jісти. П·іде́м по^{у}гул'а́jемо. П·ішли́, попи́ли, по^{у}гул'а́ли зноў. І так шо тро́je дн'а jак у нас храм, бо́лше не спимо́ так. От сестри́чки до бра́та, от бра́та до т'о́т'і, от т'о́т'і до д'а́д'ка і так ус'а но́шна прохо́де, позбива́jімос'а з но́ч'і, шоб так де ўпаў та͡ĭ засну́ў, бо то ж храм. Гул'а́jім і пjéмо. Оце́ храм je.

Весілля. Jак за́м·іш іду́т'. А от jак хо́дит' па́рубок із д'іўкоjу, хо́д'ут' вони́, л'убу́jуц'ц'а пока́-м то вони́ не по^{у}б·іру́ц'ц'а. Вони́ так: jак уже́ ма́je чи з до^{у}н'ко^{у}ў па́рубок жени́т'ц'а, ска́же д'і́ўц'і, шо от ja сого́дн'а ўве́чер'і при́ĭду тебе́ договору́. Вона́ jак согла́сна jіти́ і ска́жет' jому́, шо, миĭ, приĭди́, бо п·іду́. А jісл'і не согла́сна, миĭ, не прихо́д', бо да́же і не п·і́ду. Jак іде́ в·ін до не́jі і бере́ два мушчи́ни — ста́рости, бо сам не ĭде, а ĭде з двома́ чолов·і́ками і там іду́т' вони́ і договаруjут' jіjі. Зна́ц'ц'а, гово́рут' там, ци п·ізнаjé вона́ jого́, а в·ін jіjі́, бо то вони́ на́че не п·ізнajу́ц'ц'а. І там пита́jут' jіjі́, д'і́ўки: "Ну, ти жела́jіш jого́?" А вона́ бу́тто ка́же, jак пе́рвиĭ рас сов·ішча́jуц'ц'а та покру́т'уje голово́jу. А ўже по́сл'а, jак ув·ісм·і́лиц'ц'а, та ка́же, шо л'у́бу. — П·іде́ш? — П·іду́! Ну, от они́ соб·і́ бала́кajут', зна́jете, jак п·іде́ш — на jаку́ нед'і́л'у зро́бим ми сва́тан'а? Маĭ на ту дру́гу нед'і́л'у зро́бим сва́тан'а. От тепе́речка вони́, зна́ц'ц'а, і прохо́дились. В·ін п·ішо́ў со^{у}б·і́ до^{у}до́му, вона́ со^{у}б·і́ і поросхо́дилис' вони́ додо́му.

Тепе́ричка, на дру́гу нид'і́л'у сва́тан'а. Jак сва́тан'а? Тепе́ричка вона́ го^{у}ту́je стол, молода́, зна́ц'ц'а, го^{у}ту́je стол. Там ва́рут'. Тоĭ мо^{у}ло^{у}д·іĭ іде́ іс старости́ма і несе́ дім·іжа́н вина́ та́мечка, два, сто́л'ки в·ін мо́же вуз'а́т'. Тепе́р мо^{у}ло^{у}д·іĭ п·іде́ с старости́ма, а позад'і ĭде ба́т'ко ĭ ма́ти молодо́го і

собере́ своју́ роди́ну: чи до́ч'ки, чи сини́, чи д'ат'ки́, чи брати́ — іде́т' јого́ р'іт; це ї́дет' туди́ до јо́го на сва́тан'а — до не́јі, до молодо́јі. І јак приї́шла́ јого́ р'іт, це дава́їте за стол само́го јого́ ро́ду пе́рвиї рас, а пото́м уже́ ї јіјі́ род кла́д'уц'ц'а. Пе́рвиї рас јого́ род кла́д'ут'. І вони́ та́меч'ка сид'а́т' коло́ сто́лу, гоᵘсц'у́јут', пјут', најід'а́цц'а. Т·і ре́шту л'у́ди вихо́д'ут', а ба́т'ко ї ма́ти сиди́т'. І вони́ тоᵘд'і́ заклика́јут' л'удеї сто́л'к'і вони́ мо́жут' закли́кат' на тої стол, зна́ц'ц'а. Т·і вихо́д'ут', гул'ајут', а т·іх заклика́јут' і так вони́ соᵘб·і́ дове́чер'і́ гра́јут', гул'а́јут'. Уве́ч'ір'і, јак то оᵘб·іче́ї, загра́јут' марш. Моᵘлоᵘд·іі́ остаје́ц'ц'а ночува́т' із молодо́ју. Ра́но, переноᵘчува́ў моᵘлоᵘд·іі́, ра́но ўстаў та‿ї п·ішо́ў. Тепе́р вони́ соб·і́ хо́д'ут', уже́ с·а вони́ посва́тали. Јак уже́ до то́л'ки то вони́ хо́д'ут', пока́-м сва́л'ба, зна́ц'ц'а. Іде́ шчо́нед'і́л'і, моᵘлоᵘд·іі́ іде́ до молодо́јі і бере́ молоду́ і та молода́ оᵘдну́-дв·і д'і́ўки ї вихо́д'ут' вони́ на ву́лиц'у, пока-м до сва́л'би.

А тепе́р јак сва́л'ба, тепе́р ро́биц'ц'а так: у не́јі уве́чер'і гра́јет' голоўни́ц'а, у не́јі. До јо́го приї́ду́т' боᵘја́ри, друшки́ і гармо́н'іја ї беру́т' молодо́го. Беру́т' молодо́го і јіду́т' до молодо́јі. І та́мечка по́сл'а іду́т' друшки́ і моᵘлоᵘд·і́ за нанашула́ми. Нанашули́ кла́д'ут' там сто́ли. Јак'і́ сто́ли? А там тар'і́лку-дв·і п·ішко́т·іў чи козона́к, чим то вона́ мо́же ўгости́т'. І вина́ кла́дет' уже́ нанашули́, по́штујут' там дружо́к, боᵘја́ри ў не́јі — хто-то не при́їде. І беру́т' нанашул'і́ў і приво́д'ут' додо́му. Јак привели́ туди́, на голоўни́ц'у, і вја́жут' нанашул'і́ў по одно́му рушнико́в·і. І вони́ тоᵘд'і́ гул'а́јут', зна́ц'ц'а.

У нид'і́л'у ра́но, јак до це́ркови ї́ду́т', і зноў іду́т' музи́ка і моᵘлоᵘд·іі́ ї́дут' за нанашула́ми зноў. І приведу́т' нанашул'і́ў і вја́жут' тоᵘд'і́ двома́ рушника́ми наперехри́ст' і та́мечка пока́-м моᵘлоᵘду́ ўд'і́нут' тої і тоᵘд'і́ ї́дут' молода́ ї моᵘлоᵘд·іі́, нанашули́, друшки́, боᵘја́ри ї́дут' до це́ркови. Іду́т' до це́ркови, гармо́н'іја гра́јет' і вони́ в·інча́ц'ц'а. Поᵘв·інча́јуц'ц'а, тоᵘд'і́ ї́дут', зна́ц'ц'а, јак поᵘв·інча́јуц'ц'а, іду́т' до молодо́јі, зноў до молодо́јі ї́дут'. І там у молодо́јі кла́д'ут' стол, гра́јут', гул'а́јт' і по́сл'а зе́стри заб·іра́јут'. Тепе́речка, јак до часа́ ч'ут·і́р'і вони́ гул'а́јут' у молодо́јі. Тоᵘд'і́ пријіжд͡жа́јут' молодо́го р'ідн'а́

возáми, поўвоскáми — чим хто мáјет′ і прижджáјут′ тудú і т·іх стр′івáјут′, т·іх воўз′íў — молодóјі р′ідн′á. І закликáјут′ у хáту, роспрагáјут′ волú, там с′ад′ут′, закýс′ут′, винá попоўпјýт′ і тоўд′í винóс′ут′ баґáж. Винóс′ут′ баґáж, музикáнт грáје гол′андрú, боўјáри винóс′ут′ баґáж і гул′áјут′ із баґажóм і складáјут′ на в·іс і јíдут′ до молодóго.

Јак привезлú до молодóго, тýтечка тóже стр′івáјут′, зачин′áјут′ воротá, не пускáјут′ ужé т·і зéстри с поўвоскáми, покá-м т·і, молодóјі р′ідн′á, не даст′ к′ілограм винá. Јак дáст′ к′ілограм винá, тоўд′í т′і воротá в·іччин′áјут′ молодóго р′ідн′á і пускáјут′ ц′і зéстри. Јак пустúли зéстри і тоўд′í грáјут′, гул′áјут′ до самóго вéчера. Грáјут′ до вéчера і пóсл′а грáјут′ марш.

Јак загрáли марш, чéл′ад′ ідé по домáх, котóрије, знáц′-ц′а, јак клúчут′ у нас так: посилáјут′ бујáрина, втóриў дн′а і клúчут′ стакáном-вóткоју по хатáх. А хто р′ідн′íшч′íў — шúшку дајут′: јак брáтов·і, сестр′í, там на д′áт′ков·і шúшку нóсит′. І тепéр прихóд′ут′ гул′áт′ сам·í чолов·íки ї ж′íнки. Ужé чéл′ад′ і молóд′ач′і немá, загрáли марш. Грáјут′ вонú, покá-м з′ійдýт′с′а ўс′і, знáц′ц′а, нанашулú, тáмечки тої і клáд′ут′ стол. Клáд′ут′ стол і с′ідáјут′ там за стол і јід′áт′, пјут′, покá-м понапивáјуц′ц′а. Пóсл′а дарýјут′. Клáд′ут′ стол, кýш′ін′а, понајідáјуц′ц′а і тод′í дарýјут′. Дарýје хто — бујáрин стакáном-винóм.

Пéрвиї рас дарýјут′, клáд′ут′, јак пáра л′удéї поў одн′íї шúшке, знáц′ц′а, дв·і шúшки, пáра шúшок, поў одн′íї шúшк′і кáжн′íї л′удúн′і. І на т′і шúшк′і, бувáје, јак је брат, а н′е сестрá — клáд′ут′ там товáром: одéн бат·íк, на плáт′а с·істр′í, брáтов·і там рубáшку, а јíсл′і чуж′íшч′і — клáд′ут′ пáру платóч′к′іў. На кáжну шúшку по платóчку і дарýјут′ пéрвиї рас цим, а ми ужé кидáјім, бо бујáрин, музúка грáје, бујáрин дарýје. Ми ўже там кидáјім јомý фрáн′ічку за то, шо в·ін гул′áў. А ўже јак ідé дрýгим рáзом, по стакáн′і винá частýјут′; тоўд′í ўже ми дајéм подáрок: сóтн′у леї ж′íнка, шо мáјут′ там, чи крáтиц′у јакý, чи поўсýду јакý — це ж′íнка дарýје.

Пóсл′а, јак гул′áјут′ вонú — стíл′ки то схóчут′ вони. Пóсл′а ў нас молоўдý завóд′ут′. Завóд′ут′ молоўý, тáмечка

т·іки нанашули́ — бо́лше н'іхто́ не зна́је, т·іки нанашули́ зна́јут', шо заво́д'ут' молоᵘду́. По́сл'а, јак уже́ наїде́тц'ц'а сва́л'ба там, що то тої і крича́т' "ји-ху-ху!" Јак кри́кнули "ји-ху-ху!" дес, то вони́ од одно́јі хати, уже́ тут ц'і наслуха́јут'. Јак почу́ли армо́н'ију напеᵘре́т, і тоᵘд'і ну́ка крича́т' "ји-ху-ху!" краї, бо сва́л'ба їде. По́сл'а гул'а́јут' ту́течка, молодо́го ма́ти часту́је нас во́ткоју там кра́квоᵘју, гара́чоᵘју, те́плоᵘју — з јако́јі там приїде́ц'ц'а.

Уже́ тоᵘд'і ўс'а сва́л'ба — до молодо́јіноји ма́ми іс сва́л'боју то́ју, до молодо́јіноји ма́ми. І там, у молодо́јіноји ма́ми, до дн'а гул'а́јімо. У поᵘнид'і́лок, так на часо́ў де́с'іт', уже́ ми схо́димос'а зноў до молодо́го туди́ і ка́жна ж'і́нка несе́ пода́рок, бо вона́ тої ве́чер не несе́ пода́рок, т'і́ки гово́рит', шо ја дару́ју оце і у поᵘнид'і́лок несе́. Ка́жна несе́ — та на пла́т'а, та тої — шо хто ма́је. І схо́димос' до молодо́гоного ба́т'ка і та́мечка гра́је, гул'а́је, ба́т'ко по́штује і тоᵘд'і іде́м, зна́ц'ц'а, ўс'і за нанашула́ми, до нанашул·і́ў. Нанашули́ кла́д'ут' стол. Там і вина́ кла́д'ут' в·ідро-дво́је — хто сто́л'ки мо́жет'. І та́мечки гул'а́јімо у нана́шула. По́сл'а прихо́дим до молодо́го і та́мечка їдут' нанашули́, виво́д'ут' молодо́го ї молоᵘду́, приво́д'ут' доᵘдо́му, до ха́ти і бро́сим моᵘлод·і́х і молодо́го до́ма. І тоᵘд'і в·і́рос'а сва́л'ба за те́шчоᵘју, назива́јец'ц'а ў нас, за молодо́јіноју ма́моју ї та́том. І тогди́ їде́м ус'а́ сва́л'ба ї там гра́јут', гул'а́јут' — пје́мо, сто́л'ки мо́жемо. По́сл'а бере́ моᵘлоᵘд·і́ї, моᵘлоᵘд·і́ї бере́ з до́му дво́је хл'і́б·іў і несе́ туди́, то́му, те́шч'і. Те́шч'а зм·ін'а́је дво́је хл'іб·іў зноў — бере́ јого́ та даје́ јіјі́ хл'іб̧. І тоᵘд'і кла́де моᵘлоᵘд·і́ї хл'іб̧ попи́т па́хи і бере́ на брецéпт те́шч'у і те́ш'т'а і веде́ наза́т с'уди́ до свого́ ба́т'ка і сва́л'ба зноў іде́ наза́т с'уди́. І тут уже́ гул'а́т' до дн'а, пока́-м не ко́нчиц'ц'а сва́л'ба.

Ро́ди і христини. От тепе́р ска́жу вам, јак дити́на наро́д'ујец'ц'а. Јак наро́диц'ц'а дити́на ў нас, тепе́р ро́бут' три дн'а јії. Ро́бут' так: ба́ба спече́ хл'іп, ро́бе ку́п·іл', купа́је поᵘруд'і́л'у і злива́је поᵘруд'і́л'і на ру́ки. Јак? Кусо́чок ми́ла і оди́н рушни́к і поᵘруд'і́л'а та ли́је ба́б·і на ру́ки, а ба́ба ми́је тим ми́лом ру́ки і тим рушничко́м утира́је ру́ки своᵘі́, ба́ба, і

дає́ш т·їй ба́б·і тої́ рушни́ч'о́к і тої́ кусо́ч'ок ми́ла і оди́н хл'іп і на фарту́х ба́б·і. Це вона́, датор'і́ја јії́ за три дн'а, му́чество јії́, шо вона́ му́чилас'а. Тепе́ре[и]чка, п·і́сл'а т·іх три дн'а, от прохо́дит' ти́ждін' і два, пока́-м до христи́н.

Христи́ни го[у]ту́јец'ц'а, печу́т' калач'і́, по па́ру калач'і́ў — ку́мув·і і́ кум·і́ і пригото́вл'ујут' там ку́мув·і́ руба́шку, а кум·і́ на пла́т'а. І це прихо́д'ут' кум і кума́ у нед'і́л'у ра́но а́бо ў суббо́ту ве́ч'ір'і і несу́т' јого́ христи́т'. Несу́т' до попа́ христи́т'. Та́мечка, у попа́, јест' христі́лниц·а така́ вели́ка і туди́ ли́јут' в·і́дро́ води́. І п·і́п бере́ за го́лову јого́, ро[у]ску́тајеш, а п·і́п бере́ за го́лову, за ро́та. За ро́та бере́ і за пот и́лиц'у і ўстромн'а́је јого́ у во́ду. Перекида́је і ра́ком, і так, і перекида́је јого́ і́ купа́је ў т·іі́ христ·і́лниц'і три ра́зи. І то[у]д'і́ вит'ага́је јого́ за го́лову і кла́де кума́м у ру́ки, у ту по́стел', де воно́ заку́тане бу́ло, і кла́де туди́. І по́сл'а на́д'ива́је јому́ оди́н хре́стич'ок на ши́ју і ро́бе хре́стички јому́ і попи́д па́хи, і на ло́бо[у]в·і, і на но́шках, і круго́м ро́бе хрести́ (тако́ју одно́ју води́чкоју в·і́н ро́бе хрести́). І тод'і́ чита́је моли́тву та́мечка тої́ і јак охри́ст'ут' і несу́т' до[у]до́му.

Принесу́т' додо́му — т·і же ба́т'ко і́ ма́ти го[у]ту́јуц'ц'а сто́л. Кла́д'ут' стол, вина́, во́тки. І кум принесе́ вина́ чи во́тки і кума́, шо то ма́је. І пода́рки несу́т' дити́н'і т·іі́ — і ку́м, і кума́. І вони́ по́сл'а го[у]сц'у́јут'. Го[у]сц'у́јут', вони́ со[у]б·і́ гул'а́јут', скли-ка́јут' ус'о́го ро́ду: д'а́т'ка, бра́та, сестру́ — ус'о́го ро́ду скли-ка́јут' і гул'а́јут' вони́ та́мечка, до кол'ки вони́ хо́чут'. По́сл'а ма́ти дити́н'іна дає́ ба́б·і пода́рок ізно́ў і кума́м, і вс'ім л'уд'а́м по буке́тиков·і цв·ітоў. І ба́ба дає́ стака́нчик вина́ і буке́тики кв·і́точки ка́жному ча[е]лаве́ков·і. Тої́ ча[е]лаве́к до́лжниі́ јіі́ ки́нут' фра́нечку, т·іі́ ба́б·і, пода́рок, а ку́мов·і і́ кум·і́ па́ру калач'і́ў і на пла́т'а та́мечка, і буке́тик кв·ітóк дає́ц'ц'а. Кум і кума́ ўже до́лжна ки́нут' ба́б·і бо́лше: і пјат', і ш'іс' леі́ — ото ӂ кума́. І так по́сл'а ба́ба та дару́је та́та. Јісл'і́ хло́пчик — кла́де так: каранда́ш на тазо́к, та́мечка пра́ж'і — шо то небу́т' і дару́је ба́ба та́та. А јісл'і д'і́ўчинка, кла́де јії́ на тазо́к і куде́[а]л'у во́нни, і дзе́ркало, і та́мечка ра́зних праўјо́нт·іў кла́де, дару́је, бо д'і́ўчина. І гул'а́јут' вони́ соб·і́ пока́мичка ко́нчут' вино́ або́ понагу́л'ујут'с'а і то[у]д'і́ росхо́д'уц'ц'а.

Про квіти. — *Які квіти у вас ростуть?*

— Кв·ітк'і так'і рост'ат': і пач'а, і манастирс'к'і, і ґерґ'іна, і р'ідж'іна нопці (рум. regina nopţii "едельвейс" *альпійська квітка*) ми кажемо, і п·іту́ни — разни цв·іти, і си́чик; не можна ўс'і нагадат'.

Про смерть і похорон. От јак у нас помирајут'. Јак помре́ ў нас, јак помирајіт' л'удина — держут' св·ічку. Јак уже́ вона́ пустилас'а гет' помират' — держут' св·ічку, пал'ут' св·ічку і держут' јіі́ св·ічку. І та св·ічка горит', пока́ вона́ не кончиц'ц'а. Дајеш јіјі́ у ру́ку ту св·ічку тому мартвиц'ов·і, шоб в·ін держаў св·ічку, пока́-м в·ін не помре́. Јак кончиўс'а, шо помер уже́, тоуд'і ту́шим св·ічку і кладем на стіл, і гр'ијім воду, і обмивајім маертвиц'а́. Хто обмива́је? Три ж'інки, ч'утір'і ж'інки обмивајут', јак ж'інка, а јак чоулоув·ік — цјат' чоулоув·іч'і обмива́је. І ка́жноумý чоулоув·ікоув·і дајеш по платочку. Јак обмива́је і там вјажеш јаку́ фра́нку. Фра́нку, дв·і, три вјаже і в·ін шоб оптер ру́ки то́ју трапку́ју, знац'ц'а, тим платочком, шо даў чоулоув·ік, шо в·ін јак об·ітре ру́ки та і соуб·і во́з'ме тоі́ платочок. По́сл'а јак обмијут' јого́, іс то́ји св·ічки, де держа́ли јому́, јак в·ін помираў, робјут' хре́стик та клад'ут' на лоб. І оуд'ивајут' јого́. Оуд'ínут', стел'ут' пид јого дв·і ме́три полотна́, пид јого, јак оуд'ínут' і ло́жут' на ла́ўку јого́. І по́сл'а зноў дв·і ме́три полотна́ повёрс'і укривајут' јого́. І хре́стичок то́же клад'ут' у ру́ки і в·ікónку клад'ут' на жив·ít јіму́. Л'уди јак приіду́т' та знамујуц'ц'а, ц·ілу́јут' в·ікónку і ў лоб то́го хре́стика. І по́сл'а в·ін стојіт' три дн'а — тоі́ тоі́ мертвец. По́сл'а јого́ хорон'ут'.

Јак хорон'ут'? Іду́т' до бат'ушки, беру́т' ш'іс' проце́с'ијіў — і бат'ушку, і д'ака́ і іду́т' до то́го ч'олов·іка доудому, кото́рого в·ін помер. І тоуд'і клад'ут' процесију на подв·ира. На подв·ір'і і хрест ро́бјут' із де́рева. Ро́бут' хрест із де́рева і јак уже́ ма́јут' іти́ хорони́т' — вјажут' хреста́ рушником, а процесс'іјі — плато́чками і ў плато́чок то́же вјажут' по фра́нц'і. І п·іп чита́је. Јак хо́чеш по́хорон — пра́вит' у двоур'і, а јак не хо́чеш, шо хо́чеш шоб до це́ркови поне́сли маертвиц'а́, тоуд'і

в·ін іде́ до це́ркови, не стаје́. Несу́т′ јого́, ма^{е}ртвиц’а́, аж до це́ркови і та́мечка, ў це́рков·і пра́вут′ по́хорон. Јак уже́ ви́їдут′ іс це́ркови, несу́т′ јого́ наза́т на гроби́, ма́јут′ двана́ц’ц’іт′ іва́нгел′іў. На ка́жн·іі іва́нгел′і тре́ба стат′. Јак ста́не п·іп јіва́нгел′у чита́т′, до́лжни покла́сти на ла́нец, перестил′а́т′ доро́гу то́му мертвиц’о́в·і і кала́чики. На кала́чик — плато́чок. І то́л′ки јак ко́нчиц’ц’а јіва́нгел′а, тоі кала́чик і плато́чок даје́ш, куму́ хо́чеш так, одно́му бе́дному, кото́риі тоі. І так аж до гро^{у}б·і́ў. Ко^{у}ло́^{у} гро^{у}б·і́ў стају́т′. По́сл′а несу́т′ до ја́ми, обно́с’ут′ три ра́зи круго́м ја́ми і кла́д′ут′ јого́ на зе́мн′у та́мечка. Покла́ли на зе́мн′у і то^{у}д′і́ знаму́јец’ц’а ўс’иі род там — чи ж’і́нка, чи тоі зна́мујец’ц’а до јо́го. І то^{у}д′і́ накрива́јут′ јіму́ о́ч’і гет′ тим полотно́м і полива́јут′ свиче́ноі водо́ју јого́ і забива́јут′ і спуска́јут′ у ја́му. І јак покла́ли у ја́му і закопа́ли, хрест јіму́ покла́ли і закопа́ли , і краі.

Тепе́речка, јак закопа́ли, іду́т′ наза́т до^{у}до́му. І ка́жниі там, кото́риі р’ідн′і́шче, стојі́т′ на вуличка́х і заклика́јут′ ўс’ого́ наро́ду на стол, бо у них го^{у}ту́јец’ц’а стол то^{у}д′і́, јак поме́ршиі. І кли́чут′ л′уде́і до^{у}до́му і кла́д′ут′ стол і вони́ јід′а́т′ — л′у́ди, повече́рајут′ та‿і п·ішли́ до^{у}до́му. Тепе́речка де́в·іт′ ден′. Де́в·іт′ ден′ јак ро́бут′, то́же ро́бут′ стол. Ро́бут′ стол і там, шо вона́ ма́је там, пла́т′ачко дат′ за н′у, руба́шку — шо то жела́је чи чо^{у}ло^{у}в·і́к, чи ото́і. П·ісл′а́ де́јіт′ ден′ ро́биц’ц’а два́цц’іт′ ден′. У два́цц’іт′ ден′ ро́биц’ц’а бо́лше ў це́рков·і, так ко́ливо п·ід′і́мут′ та‿і то. А со́рок де́н′ јак ро́биш, купл′а́јіш так: па́ру скаме́јок, стіл, на стол′і ўс’о́го чи́сто — і в·ідро́, і кру́шку, і тар’і́лки, і ло́шки, і веде́лки, і ўс’о, ўс’о, шо полага́јец’ц’а — і на пла́т′а чи бу́дем говори́т′ на штани́, хто б то не поме́р. Ус’иі, так шо ўс’иі або́р, зна́ц’ц’а, чалаве́к’іў: і башмаки́, і чу́лки, і ўс’е чи́сто. І то^{у}д′і́ кла́дец’ц’а стол: і ко́ливо, і калач’і́ і јак уд·і́їде стол і то^{у}д′і́ тоі ба́т′ко чи чо^{у}ло^{у}в·і́к, ко^{у}му́ жела́је дат′? — Јіва́но^{у}в·і́, Степа́нов·і, там ко^{у}му́ то в·ін жела́је і остаўл′а́је то́го чалаве́ка у ха́т′і. Ре́сту л′у́ди ї́дут′ і в·ін да́је то́му чалаве́ков·і.

Ў полгода́ ро́бит′ц’а, то́же стол кла́дет′ц’а. Јак ма́је ску́дова чалаве́к, там даст′ јаку́ одежи́нку, јак не ма́је ску́дова

— то́же так ко́ливо, оди́н кала́ч там чи па́ру калач'і́ў, чи шо і стол покла́де та‿ї ус'о́. На гот, ро́биц'ц'а ї гот. Гот јак ро́биц'ц'а — то́же стол ро́биц'ц'а. То́же в·ін приста́рујец'ц'а одну́ одежи́нку та́мечка ўс'е, то́же шоб буў обо́р од н'іг до голови́ і так то́же, ко^{у}му́ в·ін жела́је — даст'. І од года́ да́л'і нема́.

Поминки на кладовищі. Прово́ди јак у нас ро́биц'ц'а? То́же про́води ро́биц'ц'а че́рез ти́ждін' п·і́сл'а Па́ски. І ї́дут' — ус'иї мир туди́ ї́де, ўс'иї мир. І ка́жниї чалаве́к, ка́жна ж'і́нка ва́ре ку́ш'ін'а, хто јаке́-м мо́жет': тоўче́ники, мн'а́со, ку́рку зар'і́же, ка́чку, гу́ску, оселе́ц' — шо хто ма́је. І ка́жниї несе́ два-три к'іла́ вина́ там, дим·іжа́ну, хто то́л'ки ма́јут'. І кла́д'ут' стол та́мечки, зна́ц'ц'а, і несу́т' колива́. Пе́рвиї рас п·іп п·ідн'іма́је колива́ та́мечка на гроба́х, на про́водах, і роздају́т'. Пороздају́т' т·і колива́ і вина́ напју́ц'ц'а коло́ колив·і́ў і то^{у}д'і́ с'іда́јут' на стол, то́же на гроба́х. Ко́жн·і сид'а́т' коло́ сво́јего ро́ду. Там де́с'іт'-два́цц'іт' душ, там де́с'іт'-два́цц'іт' душ коло́ сво́го ро́ду і ўс'иї р'ід, зна́ц'ц'а, схо́диц'ц'а до^{у}ку́ч'і. І то^{у}д'і́ пју́т', јід'а́т' пока́-м понапива́јут'ц'а. По́сл'а чита́јут' „Mulţi ani trăiască!" і "Мно́гаја л'ета!" і јак то приї́де́ц'ц'а. Пока́мичка во́з'мут' офенс'і́ву. Јак уз'а́ли офенс'і́ву тро́шки кре́пшу, то^{у}д'і́ ўже ї́де ра́зн·і пе́сн'і, јак'і́-то на ду́мку над·іїдут'.

— Чи ви би могли заспівати нам одну таку пісню?!

— За тума́нами ничиво́ ни ви́дно,
За тума́нами ничиво́јо ни ви́дно.
То́л'ко ви́дно, јак до^{у}бо́к зелене́н'киї.
То́л'ко ви́дно до^{у}бо́к зејелене́н'ко.
Ја пад ду́бојом керни́чка стоја́ла.
Ја пад ду́бом керни́чкаја стоја́ла.
Ти, керни́чен'к'і, д'е́ўка во́ду бра́ла.
Ти, керниче́н'к'і, д'е́ўка во́ду бра́ла.
Јутопи́ла дубове́ в·ідерце́.
Јутопи́ла дубо́ве в·ідерце́.
А хто ж ми^{е}н'і́ в·ідерце́ доста́не.
А хто ж ме^{и}н'і́ в·ідерце́ доста́не.

Об·ізва́ус'а коза́к молоде́н'киї.
Об·ізва́ус'а коза́к молоде́н'киї.
А хто за мно́ју на рушничо́к ста́не.
А хто за мно́ју на рушничо́к ста́не.

Вовняні вироби (килим). — *Розкажіть нам, шо ви робите з вовни?*

— От шо ми з во́ўноју ро́бимо. Јак стриже́м в·і́ўц'і і то^{у}д'і́ ми́јім во́ўну. Ми́јімо і скубе́мо і јі́дем у Ту́л'чу, на маши́ну бје́мо і то^{у}д'і́ пријіжд͡жа́јімо ї праде́мо. Праде́мо і то́ўсто, і то́нко, јак ко^{у}му́ на́да. І то јак на́да то́нко — на осно́ву праде́мо, а тепе́речка ўже не кла́дец'ц'а во́ўна осно́ва — бамба́к, а побива́н'н'а ро́биц'ц'а із во́ўни. І снује́ц'ц'а із двана́ц·іт' па́сом, іў два́ц'ц'ат', јак јаки́ї хо́че ково́р. І то^{у}д'і́ јак снује́ц'ц'а і накру́чујец'ц'а на наво́ї і по́сл'а з наво́ју наб·іра́јец'ц'а у начи́н'а і з начи́н'а у бе́рдо. І по́сл'а кла́дец'ц'а у верста́т, у л'а́до. Кла́дец'ц'а бе́рдо у л'а́до і то^{у}д'і́ т·і осно́ва заўја́зујец'ц'а до одно́јі па́лки та́мечка і јак приўја́жеш і то^{у}д'і́ приўја́зујеш і п·ідно́ж'і — п·ідно́ж'і, кото́риї нога́ми рабо́тајіш. І јак приўја́жеш і то^{у}д'і́ переб·іра́јіш нога́ми і воно́ ро^{у}зд'іл'а́јіт'с'а. І јест' чо́ўник і ў чо́ўнику ф'і́л'ка і то^{у}д'і́ переб·іра́јіш нога́ми і кида́јеш там чо́ўником. А ки́неш там чо́ўником, воно́ заїде́ ни́тка, а по́сл'а переб·іра́јіш нога́ми дру́гиї раз на п·ідно́ж'і і воно́ так пере^{и}б·іра́јец'ц'а і так і тка́јец'ц'а. І тка́јіш, јаки́м ти хо́чеш. Јест' і на чут·і́р'і п·ідн'і́шки тка́јіш, тка́јіш і на пјат' п·ідн'і́жок, і на три п·ідн'ішки, і на дв·і п·ідн'і́шки — јак хто хо́че.

Ткацький верстат. — *З яких частин складається ткацький верстат?*

— Верста́т у нас та́кечка зро́блениї. Јест' дв·і ла́пи вели́к'і, кото́ра сна́ст' јого́ пе́рла — дв·і ла́пи. По́сл'а два наво́јі. По́сл'а коло́ наво́јіў јест' л'а́до — л'а́до, де кла́дец'ц'а бе́рдо і дв·і гли́ц·і. Гли́ц·і — це кла́д'уц'ц'а у л'а́до, де де́ржит' л'а́до і пове́рх т·іх ла́п·іў јест' така́ па́лка, кото́риї т·і гли́ц·і заклада́јуц'ц'а туди́. Та па́лка ма́је дв·і д'і́рки: одна́ з одно́го кра́ју, дру́га з друго́го і ц·і гли́ц·і застромл'а́јуц'ц'а туди́ і там

єст′ звóздички і застромн′áюц′ц′а ў д′ірочкú і дéржут′ т·і глúц·і. А глúц·і т·і та дéржут′ л′áдо. І тáмечка пóсл′а шеп єст′ так′í палкú, де вjáжес′а начúн′а. І колó тóго начúн′а єст′ т·і, так′í кругléн′к′і кул′íшчáта. До тих кул′íшчáт вjáжец′ц′а бамбáк і вjáжец′ц′а до начúн′а. Тýтечка колó однóго навójу, єст′ куруд′éш, котóриї крýтиц′ц′а ним і тáмечка је нúтка, привjáзуjец′ц′а і накрýчуjет′ц′а. На дрýтому навójі єст′ із д′іркáми, котóриї, jак упýстиш — значúт′ ткájіш та там єст′ д′ірочкú і мáје одúн кóлик. І тої кóлик застромн′ájіш у ту д′íричку та спин′ájет навóї, шоб не крутúўс′а с′удú на цеї навóї, де ткájеш.

Придане. Однá д′íўка шо зéстре мájут′, jак′í? От jак тепéр мóда повихóдила, рáнче цéjі мóди не бýло. Тепéречка так. Рáн′че так мáла д′íўка: однó оᵘд′ijáло, однó обóру хáту. Там мáје дзéркало, крóват′ — дóбре, не мáје — пáру скамéjок, сундýк — і це бýло зéстре. Там jакé раднó, је с′ім кр′іслíў. Тепéречка íначе. Тепéр мáје так: двóје оᵘд′ijáл·іў, два радá ў хáту, дв·і крóват′і. Ткáного сúла мájет′ багáц·ко. Рáн′че ц′óго не бýло. Коᵘвóр′іў рáзн·іх на зéмн′у, ґáрдерóб·іў. Мóб·іл·іў рáзних. Рáнче ц′óго не бýло, шо воná тепéречка мájі. Táного, шоб воná мáла балóт одúн, шоб буjáри не п·ідн′áли, бо jак не мájет′ тóго балóта стáрного та тоᵘд′í ўже см·ijýц′ц′а, бо мáло зéстре мáла. Поᵘдушóк — це наїмéнче с′ім поᵘдýшок мáје, jак ідé. Так шо на дв·і пувóски, jак берýт′, на дв·і пувóски тóл′ки шо улáзе, то шо вони: і сундýк, і дв·і крóват′і, і дв·і пáри керниз·іў, і по дв·і пáри скамéjок і так шо зéстр′іў мнóго єст′ тепéречка, а рáн′че не бýло ц′óго.

Про квочку. От jак ми квóчки клáдем, jак ми курчáта лýпимо. От несýт′ кýри jáїца і ми jак хóчем квóчку упесúпат′, jак упáла ўже квóчка, в·іб·ірájімо júїца. Клáдем на сóнце і дúвимос′а. Jак мáје зáродок — то харóше jаїце, а jак не мáје зародóк — нехарóше jаїцé. І клáдемо і по одинáцц·іт′, і по дванáцц·іт′, і по пjатнáцц·іт′ штук jajéц пит квóчку.

Jак качéних клáдем, jак кáчка сидúт′ (кáчка сидúт′ у нас чут·íр′і нид′íл′і, тоᵘд′í лýпе), а кýрка jак сидúт′ — три

нид'іл'і. На четве́рт·і нед'іл'і починáје лупи́т'. І так вони́ јак ви́лупуц'ц'а — курчáткам починáјім давáт', си́пат' пујíст' мукóју папушóїноју, шоб вони́ брáлися јíсти. І вони́ пóсл'а вóз'муц'ц'а јíсти, покá-м папушóїну мукý; пóсл'а берéм крупи́, дајем крупи́ јім, шоб вони́ јíли, покá-м пидрост'áт'. Јак пирост'áт' — дајем папушóјі.

Тóже так качен'áта. Качен'áта јак ви́лупуц'ц'а — тóже папушóїноју мукóју гудýјіш јіх, покá-м то вони́ не пидрост'áт' так'í, шо вони́ папушóју змóжут' јíсти. А покá-м не пидрост'áт' — папушóїноју мукóју вс'о врéмн'а гоᵘдýјут'.

Гýсен'áта, јак клáдем гýску — тóже гýска сиди́т' чут·íр'і нид'íл'і тóже. На пјáт·і нид'íл'і лýпит'. Јак ви́лупуц'ц'а, јак у холодá — ми јіх клáдем у теплéн'ке, шоб у јіх пупи́ не позахолóн'ували. І ў вóду багáцко не клáдеш јіх, шоб вони́ не обмóчувалис'а. І тоᵘд'í гудýјеш тóже, гл'ади́ш і гудýјеш папушóїноï мукóју, покá-м то они́ не пидрост'áт' вели́к'і. Та тоᵘд'í јак поᵘшнýт' папушóју јíсти, та тоᵘд'í дајéм папушóју, а покá мис' не јід'áт' папушóју — мукóју папушóїноју. І тепéречка јак ви́рост'ут' вони́, рáно дајéм потрóшки јíсти і наженéм на вóду, на градý, і вони́ ц'íлиї ден' на воᵘд'í, на ргад'í, а ўвéчер'і прихóд'ут' доᵘдóму і загóним јіх у хл'іў спáт'.

Миття (прання) білизни. Стирáјім так. Гр'íјім вóду і мóчим одéжу у тéпл'іï вод'í, і натирáјім ми́лом, і тоᵘд'í стирáјімо. Рас постирáјім у тéпл'іï вод'í, такá шоб не бýла гарáча, шоб не запáрит' одéжу. Дрýгу сти́рку, јак дрýгиї рас јак натирáјім, шоб бýла гарач'íшча водá тóже. Ўперéт натрéм ми́лом і тоᵘд'í стирáјімо. Трéт'іï рас јак стирáјімо, мóже бут' і гарáча водá. І јак перестирáјімо трéт'іï рас, јак одéжа замáрена, клáдемо вивáруват' у казáн. Кри́шим ми́ла, сóди кидáјім і вивáрујім, а јік н'і неᵘ замáрана, тоᵘд'í три рáзи јак перестирáли і тоᵘд'í ли́јім у вагани́ холóдноjі води́ і полóшчим і викидáјімо.

Кухонне начиння. Шо мáје однá хаз'áїка ў хáт'і, у букатар'íјі. Шо в неjі јест'? Јак спи́т', то јест' д·ім і пудушки́, і ўс'о чи́сто. А јак так де т'íки́ вáре јíсти і т'íки кýшаје там —

там так: і казани́, і лошки́, і миски́, і виделки́, і стака́ни ї бу́тил'ки́, ї јополо́ники, лошки́ — це ў не́ји то хаз'а́їство дл'а букатар'і́ји, де вона́ і ва́ре в јему́, і јіст' із јо́го, і сол'а́нка, і ўс'о чи́сто: і сті́л, і скамеї́ки́, і шо там не, шо јак у букатар'і́ји. Ра́зна разнота́, шо вам мо́жу сказа́т': і со́ли, і маши́нка, де ме́ле мн'а́со, і маши́нка, де чо́рниї пе́рец ме́ле, і казани́, і лошки́ — ўс'о чи́сто.

"Одруження". Це д'і́ўка. Па́руґка було́ зву́т' Іва́н, а д'і́ўку бу́ло звут' Мар'і́ја. І вони́ сто́л'ки ходи́ли і тої па́рубок поме́р, а та д'і́ўка приду́мала јого́. І в·ін ходи́ў до не́ји. Хо́де до не́ји і пита́је јії́: «Ти мене́, Мар'і́ја, не бојіс'с'а?» А вона́ ка́же: «А чо ја бу́ду буја́т'ц'ц'а?» В·ін ји пока́зујет'ц'а, шо в·ін ж'ів·ї́ї. Но, тепе́речка в·ін ка́же: «П·іде́ш ізо́ мно́ју, Мар'і́јо?» А вона́ ка́же: «П·іду́!» — «А дале́ко твоја́ ха́та?» — а в·ін ка́же: «Дале[и]че́н'ко!» Уз'а́ў јії́ на ґарґо́ш'і і везе́, а в јо́го но́ги полотно́м обја́зан'і, бо в·ін ме[и]ртве́ц'. А в·ін везе́ ји на кон'і́ та пита́је: «Опи́р' ји́де, м·іс'ац' св·і́те, ти мене́, Мар'і́јо, не бојіс'с'а?» А вона́ ка́же: «Н'е-е!» Зноў в·ін везе́ јії́, зноў пита́је: «Опи́р' ји́де, м·іс'ац' св·і́тит', ти мене́, Мар'і́ја, не бојіс'с'а? А вона́ ка́же: «Н'е-е!» А дале́ко, Іва́не, твоја́ ха́та?» А в·ін ка́же: «На гроба́х — там л'ампаточки́ гора́т'». А в·ін ка́же: «Аж‿он‿оно́ т'і́ки-т'і́ки ви́дно св·і́тло!» А она́ ка́же: «От та‿ї дале́ко ти ха́ту зроби́ў!» А в·ін ка́же: «Ја зроби́ў дале́ко ха́ту, шоб н'і́хто до ме́не . . . ».

(Якучук Івона, 40 років)

* * *

Село ГАМЧАРКА

[Касета № 5А]
Записано в 1962 році.

Про молодість. — *Скажіть нам, Параско, щось про себе, коли ви були ще молодою. Як вам жилося тоді?*

— Шо ја бу́ду вам каза́т′ — бес бат′к’і́ў росла́, так бу́ло нам тру́дно туд′і́. Ја ви́росла то́жеᵘ сама́; шо ја јім бу́ду каза́т′, јак ја ўже і позабува́ла фсе. Уж теᵘпе́р три́ц’ц’ат′ уже́ оди́н л’ит бес чулув·і́ка зноў му́чилас’а, а с’іча́с м·ін′і́ до́бреᵘ. Д′і́ти туд′і́ бу́лиᵉ мале́н′к’і, та ја рабо́тала та му́чилас’а, а теᵘпе́р д′і́ти поросли́ вели́к’і, по своjі́х м·іста́х. Ја рабо́тају, ш’іздіс’а́т ш’ист′ л’ит іма́ју. Ма́ју сто ш’існа́ц’ц’ат′ ден у кулеᵘкті́в·і. Ја суб·і́ заробо́тала ўс’о́го, јі́сти фс’о́го уд′і́ча, і м·ін′і́ с’іча́с до́бреᵘ — ба́ба хо́дит′ од дочки́ до дочки́, до си́на. Та‿ї сабеᵘру́ц’а, ж’іву́т′, а котр’і́ харашо́ ж’іву́т′, а котр’і́ н′іᵘ — јак зна́јут′.

Праця в колективі. — *Скажіть, що ви робите в колективі?*

— П·і́дем зра́нку на багу́, чи́ст′у багу́ доп·і́зн′а, а с п·і́зн′а зноў до ве́чеᵘра багу́ чи́стиᵉмо, а ў кулеᵘкті́ў јак п·іде́м — с”и́мочк’і бјем, в·і́јім, пласу́јім. Пшеᵘни́ц’у пласува́ли це л′і́то і ка́жниї год пласу́ју на пла́су, ни на в·інт·іра́тору. Со́н′ашники ма́ла парц’у́ну, два ра́зиᵉ сама́ ви́сапала. Карто́пл′у јак поча́лиᵉ в·іб·іра́т′ — в·іб·іра́ла, сади́ла і копа́ла, да, та‿ї дн′і заробо́тала на ц’о́му.

Квашення капусти. — *Скажіть, як ви квасите капусту на зиму?*

— Јак ми ква́сиᵉм? Чи́стим, вир’і́зујем гоᵘлоўки́, кла́диᵉм сол′, кла́диᵉм у д′і́чку. Пото́м посто́јі тро́хи, налиᵉва́јім водо́ї, пеᵘреᵘто́чујем, кла́диᵉм бурака́, шчоб було́ кре́пка, шоб ни бу́ла мја́хка капу́ста — бурака́, хро́ну і пеᵘреᵘто́чујем на тре́т′ії ден′ і туд′і́ харо́ша мурату́ра вихо́дит′.

Винагорода за працю (?) Ран′че јак вигони́лиᵉ ора́т′, шоб ора́лиᵉ зара́н′а, — ја ора́ла. Д′ід Іл′іја ора́лиᵉ (два нас стариᵉки́) і ми пора́лиᵉ. Пото́м вони́ ўз’а́лиᵉ нас, покла́лиᵉ ... (ко́ло пр’иⁱма́р’іјі) на бума́гу, јак каза́т′. Хто про́ĭдит′ — чита́је і нас руга́је. Ті́л′ки ви́бралас’а аж Пара́ска хи́тра у слубуд′і, д′ід Іл′іја пр’і́му поᵘлуча́т′; вони́, шо ўни пе́рвиᵉĭ р’аду́ маў там два́ц’ат′ д·ісати́н, тоĭ ни ора́ў, а ба́ба с’ім пора́ла і ўни покла́лиᵉ ко́ло сва́ту на бума́гу, іду́т′ — чита́јут′ і нас руга́јут. Д′ід Іл′іја і вона́, Пара́ска, ко́ло приⁱмар’і́јі приᵉби́тиĭ на ст′ін′і, шо пора́лиᵉ зара́н′а.

Про мерця. Помре́м, три дн′а де́ржат′, пото́м збиᵉру́т′, приᵉхо́дит′ п·іп, ниᵉсу́т′ до це́ркви ᵉ, с це́ркви ᵉ на гропки́ — хоро́н′ат′. Пото́м л′уде́ĭ, кото́р’і ĭдут′ випровожа́јут′, ус’і іду́т′ до сто́лу (кли́чут′ уб·і́д) на уб·і́д јіх. Ах, Бо́жеᵘ м·іĭ, Бо́жеᵘ м·іĭ.

Плачинда. Т′і́сто, пото́м кача́јем, сма́л′ц’ом ма́жиᵉм, си́ром чи бри́нд͡зују посипа́јемо, склада́јем і кла́диᵉм у та́wу і пото́м у жаро́ўн′у пеᵘче́мо у сма́л′ц’і та‿ĭ ку́шајем, та‿ĭ гото́во.

Вівці. Стри́жиᵉм в·і́вці, пото́м во́ўну ми́јем, ску́беᵘм, праде́м і пото́м кра́сиᵉм, снује́м, кадре́л′у ска́жеᵘмо, јак вихо́дит′ ковр’і́ на ст′іну́.

Сім’я. Ви́ĭшла за́муш, жи́ла то́л′ко де́с’ат′ гот, а ма́ла во́с’меᵘро д′іте́ĭ. Два ра́зиᵉ по дво́је ма́ла, і че́тве́ᵘро поме́рлиᵉ, че́твеᵘро жив·і́. Одна́ п·ішла́ ў Ру́с’іју, тро́је тут. С″і п·ішли́ на својі́ места́, ја ко́ло си́на си́д′у.

Христини. У нас так. Наро́диц’ц’а диᵉти́на, пото́м у дв·і-три ниᵉд′і́л′і нисе́м јі до це́ркви ᵉ. П·іп хриᵉсти́т′; ма́јім таку́ хриᵉст′і́л′н′іц’у; води́ туди́ л′а́јут і вон три ра́зиᵉ мо́чит′ у ту во́ду. Виĭма́је, миру́је, чита́је нам і пото́м беᵘре́м і ниᵉсе́м дудо́му. Хриᵉсти́ни ро́бл′ат′ то́жеᵘ сам·і́: ст’і́л кладу́т′, р’ідн′у́ зиᵉва́јут′, гул′а́јут′.

Про городину. У горо́д′і так ми са́диᵉм: оре́м ве́сноју, са́диᵉм карто́пл′у, са́диᵉм циᵉбу́л′у, са́диᵉм часни́к, квасо́л′у. Сапа́јем ра́за два ĭ пото́м восеᵘни́ капа́јемо, приб·іра́јем циᵉбу́л′у, часни́к, карто́пл′у.

Знаряддя для весняних робіт. К'ін'ми^{е} плу́гом ора́ли^{е}; ґра́пу^{о}ју, боронóју борóн'ат' (ґра́по^{у}ју волóчи^{е}м); са́пују грапки́ рóби^{е}мо ї цибу́л'у са́ди^{е}м; грабл'а́ми^{е} гла́ди^{е}мо. Це рóби^{е}м ми ў‿горóд'і. Ора́ли плуга́ми^{е}, а те^{и}пéр орéм трактóрами^{е} та са́ди^{е}м картóпл'у ў горóдах, та‿ї ус'о.

Дикі звірі, лісові птахи, гриби та печериці. Ну, у нас у л'íс'і јест' ра́зна *дичина́* і *пти́ц'а*: јест' воўки́, јест' ли^{е}си́ц'і, јест' за́їц'і, је ди́к'і кóзи^{е}, бурсуки́; ра́зна пти́ц'а там јест' — дичина́. *Пе^{и}че^{и}ри́ц'і* је, пе^{и}че^{и}ри́ц'і так'і: грабóв·і, је‿ї на ли́п·і росту́т'. Л'у́ди се ід'а́т'; је‿ї опéн'ки з'íм·н'і, схóд'ат' пóпид бé^{и}ре^{и}ст, пóпид гл'іпчуки́ — је ра́зн'і пе^{и}че^{и}ри́ц'і. Ідéм, рвем, потóм при^{е}нóси^{е}м дудóму, ва́ре^{и}м јіх, жа́ре^{и}м на сма́л'ц'і, с ци^{е}бу́л'і јіх ва́ре^{и}м і ку́шајім, і харóш'і. Та‿ї довóл'і бóгу.

Весілля. Посва́тајуц'ц'а, а туд'í хóд'ат л'у́ди́^{е}, помага́јут' на сва́д'бу, і туд'í тургу́јут': нана́шул, нана́шка, молоди́ї з молодóју. Тод'í ши́јут' пла́т'і там, готóўјат' то, шо ма́јут' готóвит'. Тод'í схóд'у$^{т'}$ туди́ увечéр'і, прији͡джа́је му́з'іка, јогó нови́тел'і (јак у кóго), а јак н'и — бе^{и}з онови́ц'і. Туд'í, у не^{и}д'íл'у ра́но, прији͡дж'а́је молоди́ї з муз'ікоју, з л'уд'ми́ до молодóјі, с'ід'а́т' за стіл; іду́т' до цéркви^{е} — пув·інча́јуц'ц'а. Од [в·]íнц'а при́їдут' до молодóјі, заб·іра́јут' зи́стр'у, туд'í іду́т' до молодóго. У молодóго рóби^{е}ц'ц'а ма́су ма́ре^{и} (рум. masa mare "великий стіл"), дару́јут', с'іда́јут' за стіл. Тіл'ки то здару́јут' — гул'а́јут', гра́јут' до дн'а, роз'іхóд'ат' дудóму.

На дру́ги^{е}ї ден' зноў прихóд'ат', гул'а́јут' зноў ц'íлиї ден' — до вéч'іра, і на трéт'іï ден' [приходять] на плачи́нди. Печу́т' плачи́нди, ве^{и}рту́ти, боршч вар'у́т', ку́ри^{е} р'íжут', соб·іра́јут', туд'í гул'а́јут' зноў (ужé трéт'іï ден') до самóго вéче^{и}ра, і туд'í ро^{у}з'іхóд'ац'ц'а та‿ї конча́јец'ц'а.

Дівування і одруження. Ну, јак жи́ли^{е}, бéдн'і, бу́ла си́ла д'ітéї у нас, бу́ло дéс'ітеро д'ітéї. Д'івува́т' д'івува́ли^{е}, ходи́ли^{е} по робóтах, і дóма робóтали^{е}, і подéно ходи́ли^{е}, туд'í по^{у}вихóдили^{е} за́м·іж ус'í, те^{и}пéр т·íл'ки двої оста́лос' ужé і роби́ли^{е}, а туд'í пр'ішóў та забра́ў‿си ... н'е ви́їшла за́м·іж, п·ішли́ ў Ганча́рку, бо ја із Заф·íрков і те^{и}пéр ту́те^{и}чки ўже з

де́ўјат′ год ма́ју, от коли́ ж’іву́, у кул·іктíв·і рабо́тају, двоĭ д′іте́ĭ мају, сиᵉд′у́ с‿свеᵘкру́хоᵘју ту́течки ў ха́т′і і пока́ м·іс до́бра.

Ш’ідиᵉс’а́т′ год ма́ју. Јак то ка́жут′, бе́дн′і булиᵉ, да. Зе́мн′у попала́м роби́лиᵉ і так соб·і́, јак то ка́жеᵘ, троĭ д′іте́ĭ ма́ла, пожиᵉни́ла.

Як пекти хліб. Ос’, на́чиᵉ пе́рвиĭ раз опа́рку зро́бју, і з’іĭшла́, росчиᵉни́ла і туд′і уз’а́ла та‿ĭ на́чиᵉ полови́на, а полови́на остаўл′а́ју та ра́но, јак п·ідм·іс’у, кла́ду, да. І туд′і зам·іси́ла бра́во ĭ з’іĭшо́ў хл′іб. Вз’а́ла та ви́робиᵉла туд′і, у печ’і то́пл′у, да. Посажа́ла і он то хл′іб мо́жу показа́т′ јаки́ĭ.

Паляниця (вертута, палачинта, перемазаники). Зам·іс’у, јак то ка́же, да, роскача́ју і тоᵘд′і пома́жу сма́л′ц’ом бра́во, покла́ду си́ру, окача́ју та кла́ду у ско́воруду — веᵘрту́ту це, да. І кла́ду, пома́жу бра́во іс смеᵘта́ноў у ... у там чи ч’ім та‿ĭ кла́ду у жаро́ўн′у чи ў п·іч печу́, да.

Зам·іс’у т′істо, роскача́ју, пома́жу сма́л′ц’ом, а туд′і во́з’му та скру́т′у та зноў кача́ју. Туд′і кла́ду си́ру — плачи́нда це ро́биᵉц’а, да.

І наро́бју і туᵒд′і печу́ ч’і ў печ’і, да, на обма́з’і, ч’і шко́урд′і, да, і оце́ т′і пеᵘреᵘма́заники.

Про вівці (продовження). Говори́т′? Ну от, зна́ц’ц’а, ма́ла ове́ц’ тро́шки, да, і деᵘржа́ла, поᵘстри́гла, преᵘда́лиᵉ ко́ту. Шо оста́лос’а — поми́ла, здарачи́ла і туд′і чулки́ плеᵘте́мо там, ч’і јаку́ рукави́ц’у.

Коноплі. Да, вони́ ви́рᵘсту́т′, туд′і рвем раз та мо́ч’ім, да, ч’еты́риᵉ дн′а мо́ч’іц’ц’а. А туд′і осеᵘни́ зноў дру́г’і рвем, побје́м нас’ін′а, кла́деᵘм у бент, мо́ч’імо, вит′ага́јім, пусу́шиᵉм. Туд′і на бате́л′н′у, поби́ли бра́во, да на те́рлиᵉц’у поте́рла. Туд′і беᵘре́м та тче́шиᵉмо, праде́мо осно́ву і п·ітка́н′а праде́м. Кра́сиᵉм, вива́рујім, да вива́рујімо, а туд′і беᵘре́м та кра́јім ра́дна, м·ішки́.

Про квочку. Пло́дим ку́риᵉ, да і кла́диᵉм, нису́ц’ц’а і кла́диᵉм квочки́. Сиᵉд′а́т′ триᵉ н’ед′іл′і і тоᵘд′і беᵘре́м, там, јак то ка́жут, курча́та виᵉхо́д′ат′. Гл′адимо́, да, руᵒсту́т′. Коли́‿ĭ

пропа́дут′, а коли́, јак то ка́жут′, ж’ів·і́, да і от ма́јім, сла́ва Бо́гу, да, ма́јім.

Варення голубців. От а гулупц’і́, зна́ц’ц’а, да. Беᵘру́ та кла́ду круп·і́, мн′а́са, чо́рниї пе́реᵘц’, јак то ка́жут′, кла́ду туда́. Ро́бју браве́н′ко, јаїце́ кла́ду, да, поро́бју і тоᵘд′і́ покладу́, нали́ју водо́ју і кипи́т′ поᵘма́лен′ко.

Про одяг. — *Скажіть, будь ласка, який одяг у вас носили раніше?*

— Ра́нчеᵘ носи́ᵉли тубе́їки, да. Што́фа з’іспу́ᵒду, зна́ц’ц’а, кужу́х, бу́деᵘм говори́т′, шку́ра з‿ове́ц’ і то носи́ли ра́н′че, да, а теᵘпе́р н’ема́.

Про кумів і христини. Зна́ц’ц’а, кума́ п·іде́, нали́їт води́ у хреᵘст′і́лниц’у, да, і туд′і́ п·іп приᵉїшо́ў, хреᵘсти́ў, помиᵉрува́ў, да, зна́ц’ц’а, дити́ну, і туд′і́ кума́ дудо́му зане́сла, да́ла пуᵒрод′і́л′і дити́ну.

(Тріфан Параска, 60 років)

* * *

Домашні гаразди. М·ії ба́т′ко Васи́л′, ма́ма Пара́ска бу́ла, а ја син јі́хн′ії [Ковалів Николай, 68 років].

От ја буў у конч’ітра́тиї у је́ту во́їну, пеᵘре́д је́тоᵘ у во́їноју, а пото́м пр’ішо́ў дамо́ї. Тут уже́ за куᵒмун′і́стамиᵉ гони́лис’а наш’і руму́ни, а ми було́, јак то ми ру́с’к’і [=українці] тут у наш’ім сеᵘлу. І оди́н плутони́р-бурла́ка буў тут, за на́ми ган′а́ўс’а, за је́т′ім, ру́с’кимиᵉ [=українцями], і нас гони́лиᵉ поᵘ л′іса́х, не дава́лиᵉ до́ма с’ід′і́т′, шоб парашуті́ст′іх лови́лиᵉ, зна́јіш.

Ну, одно́ вре́мн′а, ја тут крути́ўс’а до́ма, загада́л ус’і́м л′іс іти́, а ми тут до́ма бу́ли. Нас субеᵘра́ў тої плутони́р-бурла́ка, і дава́ї нас у приᵉмар’і́ји, тут, убиᵉва́т′. Ўз’а́ў меᵘне́, уда́риў два ра́зиᵉ, ја упа́ў на зе́мн′у і зроби́ўс’а ме́ртвиᵉї. А ја пото́м уста́ў, там наро́да бага́ц’ко: руму́ни, на́ш’і ру́с’к’і, шос ди́ўл′ат′с’а, то уда́риᵉў ду́же ї пото́м меᵘне́ увели́ᵉ ў приᵉмар’і́ју

і давáї там апјáт′. Уз’áлиᵉ меᵘнé і давáї м·н′і рýку закáчуват′, јéту л′іву рýку, закáчуват′ рукáў, а он ниᵉ закáчујец’ц’а, то рубáшка бýла уз’кá, а он роздéр м·ен′і жóром і потóм давáї баїн′и́ту у м·ен′і рýку колóт′ у жи́ᵉлу. Там ди́вл′ат′с’а багáц’ко: і румýни і нáш’і рýс’к’і. Тої плáчеᵘ, а тої ди́виᵉт′ц’а. Но, потóм вз’ал, ви́велиᵉ меᵘнé ў дрýгу одáју, зачини́лиᵉ там ту рýку, щоб уже ... Ви́велиᵉ на дв·ір і брóсилиᵉ там. Ужé дрýгих уз’áў бит′, меᵘнé брóсиў. Уз’аў дрýгих бит′ і там биў. То буў тої, С’ім·іóн Јáкоб буў, і тогó, так шо, пјат′ раз удáриᵉў јогó дóбреᵘ кулакóм і в·ін буў упáў на зéмн′у і давáї јогó п·ідн′імáт′. В·ін чуᵒлув·ік так, шо буў ужé пошти́ мéртвиᵉї. Ви́вели јогó на дв·ір апјáт′ і беᵘрé дрýг’іх там ужé. Потóм попускáлиᵉ нас дудóму, роз’ібрáлиᵉ д′іло, шо ми ни виновáт′і. Ну, а бит′ нáда, потóму шо вони́ туд′і бýлиᵉ проти́ўними нáш’і на шч’от комун′ізму, бо ми рýс’к’і бýлиᵉ тут.

Да, і тот п·іп тут у нас оди́н буў (јак јого бýло назиᵉват′), в·ін таки́ї виᵉсóк’ії буў і буў оф·іцéром, Настáс’ії, да, і в·ін нас дýжеᵘ мýч’іў. Теᵘпéр де то ... жиᵉвé там. Розв·íўс’а з ж’інкоў і тóже там. За оцé такé ми паци́лиᵉ іс тим. Потóм кадá пр’ішлиᵉ ужé рýс’к’і [війська] за тим плуᵒтони́ром-бурлаком гони́лис’а, бýлиᵉ‿ї п·іїмáлиᵉ јогó, а шос’ там суди́лиᵉ, ех, а нáшеᵘ пропáло.

І так шо потóм ужé пóсл′і тóго призвиᵉли́ бýлиᵉ, поклáлиᵉ меᵘнé приш’ідíнтом (приᵉмарóм), јак то ш’и рáн′чеᵘ бýло. Ја буў два гóди , тот, приᵉмарóм. Јак бýлиᵉ али́д͡ж’ир’і ... меᵘнé би́лиᵉ, ц’і котр’і бýлиᵉ тут румýни, там, бо то ти дéржеᵘш за јéт′ім. Они́ дýмалиᵉ, шо ўсе уᵒнó повéрниц’ц’а, а вонó ни повеᵘртáјец’ц’а. Да, от, а теᵘпéреᵘчки опјат′ у колгóз ужé упхáлиᵉс’а тут іж пјидіс’áт′ с’ід′мóм гадý. У колхóз упиᵉсáл‿с’а, забрáлиᵉ у нас кóн′і, забрáли у нас там зéмн′у і ми теᵘпéр благадáрн′і ни́миᵉ. От хóдиᵉм у колхóз, рабóтајім, у мéнеᵘ ж’інка пéрва помéрла, а ја потóм пос’ід′íў год ч’і два там сам. От уз’áў опјáт′ ії́, анá опјáт′ слабá давнó, от ни мóжеᵘт рабóтат′. Ја сам рабóтају.

Весняні роботи у колгоспі. От ми веснóју нач’інáјім ходи́т′ у колхóз. Із з’іми́ јак ужé з’імá проїшлá, ми веснóју

нач'інáјім ходи́т' у колхóз рабóтат'. Вонó зеᵘмн'á пóрана ў восеᵘни́ ш'и бýла, так шо три́ц'іт' пјат' чинтіми́тр'іў пóрано там, глибóко, харашó. А потóм д·íскамиᵉ бјем і пéрвиᵉї, а патóм апјáт' боронáмиᵉ таки́миᵉ переᵘбиᵉвáјут' грудки́, а потóм нач'інáјут' с'íјат' там. Овéс с'íјут', јечм·ін' там веᵘсн'áнії, а потóм ужé приᵉхóдит' вр'íмн'а тут кукурýзу с'íјім там (по-нáшому говóриᵉм папушóју), да. А потóм ужé картóшку сáдиᵉм (пид сáпу сáдим картóшку), поᵘтоᵘмý шо апјáт' пóрана ни́ва бýла рáн'чеᵘ і пид сáпу сáдим картóшку. А потóм ужé јіјí, картóшку, как пидростé трóхиᵉ — сапáјім јіјí, апјáт' трактóрамиᵉ сапáјут'. Јест' так'íјі колод'íск'і, котр'í шош сапáјут', уни́ назиᵉвáјуц'ц'а так'íјі так уни́, а јéт'ім·і бјут', а потóм ужé сáпамиᵉ попраўл'áјут' — ж'інки́ і чоᵘлов·íки там.

Потóм онó проїшлó дáл'шеᵘ врéмн'а, ўже пидгортáт' јі нáда; пидрослá трóшкиᵉ — јі нáда пидгортáт'. А потóм ужé, тотó дрýга сáпа ужé пидгортáјут'. Потóму ў восеᵘни́ јі копáјім і кóту одавáт' нáдо і с'имеᵘти́ў (рум. SMT — Staţiune de Maşini şi Tractoare "машино-тракторна станція") одавáт' і ри́сту нам под'іл'áјут' то, шо остајéц'ц'а дл'а нас'ін'а, а ри́сту нам дајýт'.

Виноград і вино. Ужé веᵘснá прихóдит'. Нам порá їти на баги́ чи́стит' та от аткопýјут' пéрвиᵉї раз, котрý вонá закóпала бýла з'імóју, і нáда падн'імáт', аткопувáт' із з'імл'и́. А потóм захóд'ат' (так'í јест', шо знáјут' чи́стит'), захóд'ат' і чи́ст'ат' іјí. А потóм ужé, кадá покóнчат', нáда погарад͡жáт' јіјí. Гарáдиᵉ кладýт' дв·і íл'і три так јак подóўжус' — молодá мéнча гарáдиᵉмо, а старý бóл'шеᵘ. Потóм пéрвиᵉї раз сапáт' јі нáдо, так сапáт' нáда ... двáц'іт' санти́м сáпа, шоб поᵘ убýх ішлá сáпа. А потóм ужé ви́ᵉсапајут' пéрвиᵉї раз јі, другóї раз нáда сапáт'. От унá ўже пидрослá трóхиᵉ, так шо на чéтв·ірт' там лозá íл'і бóл'ше, јак на дв·і чéтв·ірт'і. Патóм јі нáда пријáзуват', ч'і би јі в·íтеᵘр ни обламáў ужé там, а потóм ужé дрýга сáпа сапáјец'ц'а туди́ ўже л'íтом. От ужé лозá ви́росла так јак на мéтру ..., полови́на мéтру, јі нáда пасиᵉнкувáт', котрý обламáт', а котóру харóша з рóдом, нáда брóсит' јіјí, јі приᵉјазáт' личкóм, шоби јі в·íтеᵘр неᵘ поломáў.

А пото́м уже́ впјат′ да́л′ш’і прохо́ди^{е} вре́м·н′а і ш’е раз на́да паси^{е}нкува́т′. Пото́му шо јест′ така́ лоза́, котра́ л′ага́је на зе́мн′у і во^{у}на́ бу́де^{и} по́ртиц’ц’а. Котра́ ја́лова — ізлома́т′ верх і при́јаза́т′, щоб она́, род, стоја́ў ду́же^{и} харашо́, јі при^{е}ја́зујут′ ра́ф·ију і пото́м отсмо́трујут′, котра́ шо јест′ ду́же^{и} густа́, апја́т′ опч’і́шчат′ јі на́да, л’и́ст′а там, лозу́ тусту́ју так до о́се^{и}ни. Восе^{и}ни́, ўже јак усп·і́ла, захо́дит′ і уб·іра́т′ ви^{е}ногра́д, котри́^{е}ї харо́шиї, на шч’о́т іспо́рту — у ла́ди кладу́т′ і поси^{е}ла́јут′ у Коста́нцу, Букуре́шти г’і куда́ то. А ре́сту, като́р’і плох’і́, зна́ч’іт′, ті род і остају́ц’ц’а на шч’от ґосподар’і́јі там, на шч’от хаз’а́їства, ви^{е}но́ ду́шат′ із јо́го.

Праця в колгоспі з овочами і яриною. От у нас ради́на ґ’и́лајец’а у колхо́з’і. Тут іхта́ра, два г’і три, чоти́ри Ну, пе́рви^{е}ї раз ве^{и}сно́ју гно́ју наво́з’у јім туда́. Навози́ли^{е} гно́ју ове́чого г’і скоти́н′ачого, котри́^{е}ї харо́ши^{е}ї гн·іі, пе^{и}ре^{и}го́раниї і нач’іна́јут′ ара́т′, роста́ли^{е}но харашо́ і захо́диц’ц’а ора́т′ јі. По^{а}ра́ли^{е}, пото́м пожалона́ли^{е}, де на́да буд′ посади́т′ пе́рц’у, а де на́да посади́т′ мо́ркву, а де на́да посади́т′ баклажа́ни^{е} си́н′і, там черво́ниї баклажа́н на́да посади́т′, пе́рц’у ра́зного посади́т′, је́того кру́пного і м·и́лкого і чу́шки на́да посади́т′, по^{у}тому́ шо на́ш’і ру́с’к’і чу́шку бо́л′ше^{и} јімо́.

Када́ ў колхо́з’і не^{и}ма́ шо јі́сти, а чу́шку јак јіз’јі́ў — аж г·і́рко тоб·і́ бу́де^{и}, бу́де^{и}ш јі́сти. От вади́ напје́шс’а холо́дноји і бу́де^{и}ш рабо́тат′. Пото́м сад’а́т′ капу́сту, је́ту ра́н′у, а пото́м уже́ вре́м·н′а прохо́дит′ да́л′ш’і. На́до п·і́зн′о і капу́сти сади́т′, там јіхта́р’ јі́л′і два, бурако́ў поми́жду ва́ди. Там во́ду пуска́јут′ і бурако́ў наса́д′ујут′ там, шоб бу́ло м·е́сто н′е гул′а́шче стоја́ло. Је́ту ци́ли^{е}ну сад′а́т′, пото́м і ре́д′ку кладу́т′ поми́ждо капу́сту там. Ну, ре́д′ку посад′у́т′, а пока́ о́с’ін′ при́їде^{и}, јіјі́ хло́пц’і заби^{е}ра́јут′ — тої у карма́нах, тої опчи́стиў та із’і́ў. І так то соби^{е}ра́јуц’ц’а бо́л′ше^{и} јіх, у кра́му там на́да ви^{е}но́ надуши́ли^{е}, ре́д′ки на́да — апја́т′ почи́ст′ат′ і пујід′а́т′.

Про виноград і вино (продовження). От уже́ прихо́дит′ о́с’ін′, так шо Пе́рва Пре^{и}чи́ста бува́је і Дру́га Пре^{и}чи́ста. Ну, ми ж до је́т′ім пре^{и}ч’і́стам уже́ виногра́д тот,

jéтот тір'áза називáјец'ц'а. Ужé порá і соб·ірáт', ужé ўно червóна, харóша, сп·íла, і нач'інáјем соб·ірáт'.

Глúни спрáвиᵉлиᵉ і вóз'ат'. Адн'í собиᵉрáјут', а дрýг'і вóз'ат', ногáмиᵉ тóпчат' јіх у леᶦнáх. Вонú, у корúто виᵉнó т'ічé, а прошти́н'а остајéц'ц'а, у кáди скидáјім. Да, а виᵉнó лúјім у бачóнки і ... у шапрóни как'іје там, íл'і надрор'í. Кадá неᶦмá шапрóна — покидáјім, а прошти́н'а у бачóнки, у кáди веᶦлúк'і, а потóм восеᶦнú вóтку вар'áт' іс јіх.

Праця в степу і в лісі. Рабóталиᵉ, так бýло, шо на стеᶦпý робúлиᵉ, а потóм ужé јак óс'ін' питхóдит', нáдо дес' то п·ітú. Хлóпц'і бýлиᵉ ми. Нáдо дес' п·ітú заробóтат' там, неᶦ бýдеᶦш прóсит' "дáїтеᶦ меᶦн'í там дéс'іт' лиї г'і двáц'іт' лиї на ...".

А ми п·ідéм суб·í у паркéт (там у л'іс паркéти бýлиᵉ), значúт', подрáтчики, нан'імáлиᵉ там, двáц'іт' јіхтáр'іў закупл'áт' íл'і скóл'к'і ми рубúлиᵉ мéтри дóўг'і, тадá неᶦ рубáлиᵉ ц'і кýбиᵉки на мéтри і платúлос'а харашó тоᵘд'í по (теᶦпéр неᶦ мóжу дáл'і сказáт', по чóму то), а рабóталиᵉ, значúт', дéрво рубáлиᵉ і мéтри складáлиᵉ, рубáлиᵉ, у Н'ікол'іцúл ходúлиᵉ, копеᶦрат·íва там бýла, ґ'úнґ'і получáлиᵉ.

Птахи. Јест' у нас у л'íс'і тут блúз̯'ко пóпид степ шпакú і кóшиᵉки, потомý шо‿ї ми, нáша фам·íл'іја, назиᵉвáјец'ц'а Кóшиᵉки. А то јест' назиᵉвáјец'ц'а одн'í дрóздиᵉки, а одн'í кóшиᵉки. Да, а потóм јест' óрлиᵉчк'і, јест' гóлубиᵉ дúк'і, плóд'ац'ц'а. Јест' шул·íки, плóд'ац'ц'а, котр'í курчáта крадýт' у хаз'áјок (у с'елó леᶦт'áт' та‿ї курчáта крадýт'). Потоᵘмý шо із дóму неᶦ нáда ітú ж'інкáм ус'íм, а нáда уᵒдн'í дóма с'ед'íт' — курчáта гл'ад'íт', бо шул·íка вúкрадеᶦ.

Да, потóм јест' і ш'е дрýг'і так'í малéн'к'і сиᵉничкú там, і дрýг'і, знáч'іт', јест' соїкú, плóд'ац'ц'а. Т·і н·і јід'áт' виᵉнограду, а ў папушóју леᶦт'áт', то папушóју беᶦрýт'.

Про створення села. Наш д'ід ш'е називáўс'а Микúта Кóщиᵉк і в·ін, јак то рáн'ч'еᶦ бýло, із Русíјі т'ікáлиᵉ. Там бýла пáншчина, а вонú ут'ікáлиᵉ у лíберно у нас, а ўни у Турéшчину т'ікáлиᵉ чéреᶦз Дунáї, пеᶦреᶦїшóў — ужé тут жиᵉвé. Наїшлú слобоᵘдý і тут бýло татáриᵉ, сúла бýла рýс'к'іх, а бýло.

Вони́ наїшли́ тут до́бру жист′ і дава́ї жит′; а тут фам·і́лijiў де́с'іт′, пjатна́ц'іт′ — бо́л′шеᵘ неᵘ бу́ло. Оди́н д′ід Арте́м буў, а то буў Го́луб, а то буў Миᵉки́та, а то буў таки́ї, а то буў таки́ї та‿ї jiх собра́лос'а тут і сеᵘло́ зроби́лиᵉ. А теᵘпе́р уже́ на́ш'і д′іди́, т·і поўмеᵘра́ли, а наш ба́т′ко жиў аж до со́рок д'еўjа́того го́да. В·ін маў д′евjано́сто год та поме́р, а тут роди́ўс'а.

(Ковалів Николай, 68 років)

* * *

Про військову службу. Три́ц'іт′ пе́рвого го́да поᵘступи́ў у слу́жбу, о́с'мого феᵘврал′а́ у баталіо́ну дої жанда́рм (рум. batalionul doi jandarmi "другий жандармський батальйон"). Чѐрново́дах бува́ў. Пото́м служи́ў до а́ўґуста, от феᵘврал′а́ до а́ўґуста. Пото́м зафара́ў, зафара́ў так шо ду́жеᵘ і пото́м меᵘне́ реᵘформа́лиᵉ. Реᵘформа́т буў до три́ц'іт′ во́с'мого го́да, де́в·іт′сот три́ц'іт′ во́с'мого. Пото́м куᵒм·і́с'іjа покли́кала меᵘне́ ў Букаре́шти і апроба́лиᵉ мне, і пото́м сороко́вого го́да конч'ітра́лиᵉ.

Праця в колгоспі. Зна́ц'ц'а, нахо́д′ус'а колеᵘктів·і́ст, да. От само́jі веᵘсни́, од jа́нувара рабо́таjу ко́ло ско́ту, у колго́з'і на́ш'ім, Гонча́рк'і, да. Пото́м веᵘсно́jу папушу́ на стеᵘпу́ до ма́jу м·і́с'ац'а. У ма́jу jі́хаў іс пчо́ламиᵉ. Jа іми́jу пч'о́лиᵉ, так шо буў на ока́ц'іjі, з ока́ц'іjі на ли́пу, так шо jа ж у а́ўґуст′і, пе́рвого сеᵘпте́мбра, ў а́ўґусті, на оканчи́н′іjа а́ўґусту приᵉїшо́ў дамо́ї.

І зно́ў заходи́с' до рабо́ти: папу́шу лома́тиᵉ, бураки́ᵉ копа́тиᵉ — с'о чи́сто звезли́ на ку́чу. У колго́з'і рабо́ти ї коло́ ско́ту то́жеᵘ, так ка́жеᵘн ден′ іми́jім рабо́ту ў колго́з'і. Сого́дн′ішн′ії ден′ нахо́дит′с'а фуᵒрту́на балша́jа у нас, а ми сиᵉдимо́ ўдо́ма, закри́т′і ў ха́т′і. Jе́то ўс'о.

Про бджільництво. Ко́ло у́лijiў робо́та нахо́диц'ц'а од веᵘсни́, да. Пе́рвиᵉї раз веᵘсно́jу, када́ откри́jец'ц'а, на́да пеᵘреᵘч'ішча́т′; пеᵘреᵘчи́стит′ харашо́ до ґ'и́ла, а пото́м ко́рму дава́т′, пока́ ми заўз'а́тку; пото́м так шо на ока́ц'іjі jест′ вз'а́ток

— заробóток харóшиеї јест′ у нас, да. Потóм так із окáц’іјі на ли́п·і, ну јéтої год ли́пу ми неи учурáлие. ...

Потóм на пасóнок, іс пасóнко бýлие ў плáўн′і; тож неи зарабóтаў н′еч’евó. Теипéр так што арандáў јіх, импакитáў харашó і склаў јіх у арж’áў (у нас називáјец’ц’а арж’á). І јéто ўс’о.

Ýл·ії, знáц’ц’а, компон′áјец’ц’а із бóл′шеи. Пéрвиеї раз із дошóк, з јóлки дóшки, ну, с’ічáс неи нахóд′ац’ц’а ўни у нас, трýдно, сóсеин. Фс’ірóтку укладáјец’ц’а рáма, тóжеи деиреиўјáниї, ґ’и́ланиї од мáїстеира. Потóм клади́ц’а воск у с’ірóтку, да, і мýха рабóтаје — пчелá т′áгнеи ч’елýлие брáв·і, покá м·іс’ аки́с уз’áток. Ми контрóл д′и́лајім, так шо нáда ґ’и́лат′ чéреиз три-четíрие дн′а і то об·ізáтел′но нáда ґ’и́лат′ контрóл.

Да, у три-четíрие дн′а нáда ґ’и́лат′ , јíсл′і јест′ уз’áток харóшиеї, он тадá дајé рої, да, і ми смóтрием за јегó, шоб неи ут′íк, неи уб·ігáў, да, ми јогó лóвим íл′і ст′агáјім, називáјец’ц’а одвóток. От′áгнием одвóток сам·í, шоб неи виепускáт′ рої і тáкички рої дајé харóшу рекóлту; знáц’ц’а, ји́сл′і харóшиеї рої — дајé і рекóлту харóшу. Јéсл′і по спрáв·і нáш’і сам·í, нáда спрáвим харашó ми јегó, аранжáјім харашó, тадá ї он харóшиї, а јак ниґліж’и́нца нáша, тадá ї в·ін пóрчиц’а.

Хóчтеи знат′, кадá ми виемагáјім мјод? Да, ми іми́јім чентр’іфýґа, назиевáјец’а, јíл′і з’ел′и́зна íл′і у нас деиреиўјáниї јест′ таки́ї, ґ’и́ланиї мáїстра. Шос под′илáјім, залóжујім чоти́ри рáми краси́во ў ýлії і потóм порóжн′і рáмие із мјóдом пóўн′і лóдием у чентр’іфýґу. Із чентр’іфýґи ми виет′агáјім та дáвим мјод, да.

Пéрва реикóлта у нас, у мáју м·íсац’у поч’інáје окáц’іја — пéрва рекóлта; потóм з окáц’іјі дрýга рекóлта; у јýніјі м·íс’ац’і поч’інáје ли́па, так шо дéржит′ до јýліја — три неиґ’и́лки і дв·и, і чоти́рие; кадá і пјáтиеї год — четíр’и н·иґ’и́л′і деиржáло. Потóм на пасóнку плóхо вз’áток, кам н’идýжеи, бо затó шо ми упозн’и́јім чéреиз ли́пу, пасóнок отцв·ітáјец’а .

Плáўн′а, у плáўн′і бувáје, бувáје дрýгиеї раз, шо је зароб·íток і ў плáўн′і, и́сл′і рáзниеї цв·ит. У плáўн′і јест′ лíліја, јак ми говóрием зал′ізн′áк на јевó. Да, јест′ мнóго цв·и́ту ў

пла́ўн'і, да, і так шо і ў пла́ўн'і дру́гиеї раз бува́је, шо мо́жна і там, да, ў а́ўґуст'і аж до сеипт'и́мбра пла́ўн'а рабо́таје.

Порядок місяців і днів тижня. Пе́рвиеї м·іс'ац' јанува́р', дру́геї ф·ибра́л', тре́т'іï март, апри́л', да, маї, ју́ніï, ју́ліï, а́ўґуст, сеикти́мбр'і, окто́мбр'і і диеч'и́мбр'і.

Пуоніґ'и́лник, офто́рнік, сиер'ида́, ч'ітве́р', пја́тниц'а, субо́та і ніиґ'і́л'а.

Про заснування села. Приехо́диемо здис' украјі́нц'і, так приезиева́їмос'а. На́ш'і д'іди́, м·іï д'и́душка, Іва́н Ти́с'ашниї, Три́ети́с'ашниї, да, приеїшо́ў усу́да, када́ бу́ли ту́рки, а зд'ис', да, вони́ уб·іга́лие іс Ру́с'і, іш'и́ за цари́ц'і Катеири́ни. Када́ бу́ло там тру́дно жит' јім, то уни́ уб·іга́лие суда́ ў Ту́кіју. Тут бу́ло пусти́н'а, назива́лас' і јіх тут нагража́лие, ско́л'к'і могли́ порабо́тат'. І так шо д'и́душка моï пр'ішо́ў с фам·і́ліју, втиц' моï і д'а́т'ка і т'о́тки пр'ішли́ с'уда́ ї тут нахо́димос' зд'ис' і ми, да, в је́т'ім кра́ју, і за то шо назиева́јец'а Ганча́рка.

Пе́рвиеї раз приеїшо́ў украјі́неиц' с'уда́. Тут суб·і́ ус'і́ўс'а, буў монасти́р; он круго́м монастира́ ус'і́ў і он буў ганча́р. Ганча́р назиева́јец'а с'іїчас, по-румы́нскому ола́р і так ко́ло јого́ ўсе оди́н, дру́гиеї приеч'іпи́лиес' і с'ило́ зґ'и́лалос' і так оста́лос' јего́ мн'а Ганча́р, Ганча́р. Ганча́рка так оста́лос' і до сеиго́дн'ішн'ого дн'а.

Лісорубство і хліборобство. Да, ми зд'ис' нахо́димос' хл'ібопа́хи тут і зан'іма́лиес'а ї л'и́сом ра́н'шеи, рабо́талие і ў л'и́с'і, а то́л'к'і о́с'ін'у і з'і́мн'у вре́мн'а; л'і́том — хл'ібопаха́лие, да. І за то ми ў л'и́с'і, шо рабо́талие; рабо́тал око́л, ґ'и́лаў ме́трие. Ми рабо́талие ст'и́рие, јак назиева́јес'а, куонстру́кц'іју руба́лие, склада́лие і ўс'о чи́сто ў л'і́с'і. Ра́н'шеи зан'іма́лиес' і баба́їки теиса́лие, криеваки́; вози́лие ду́ба дл'а лоту́шнік'іў, а с'іча́с уже́ теипе́р іст·іту́ціјі виедају́т'. Ми ние рабо́таїмо, а кро́меи теипе́реички ўже оста́лос' там, шо фасона́јім то́л'к'і ст'и́рие, куонстру́кц'іју руба́јім. А с'иего́дн'ішн'іï ден' ви́їшлие мото́рие, так рабо́тајут мото́рие, а ми ўже неи ма́јім рабо́ти, то́л'к'і ў колго́з'і рабо́тајім.

Дикі звірі і птахи. У л′и́с'і у нас нахо́диц'ц'а зв·іриᵉна́. Јест′, пе́рвиї раз, зв·ир', назиᵉва́јец'ц'а во́лки, да. Пото́м дру́г'ії зв·ир' ме́нш'ії — леᵘси́ц'а, да, а пото́м за́їц'і јест′. Бу́лиᵉ ра́н′ш'і сви́н′і ди́к'і, да, јест′ і сиᵉо́дн′іш'н′о, а то́л′к'і приᵉве́злиᵉ з дру́гої сторони́. О́лен′і ра́н′ше́ неᵘ бу́ло, а с'іча́с јест′; і о́леᵘн′і то́жеᵘ приᵉве́з око́л із друго́ї сторони́; јест′ і о́леᵘн′і ў нас. С'іча́с нахо́д′ац'ц'а і ко́зиᵉ ди́к'і; јест′ то́жеᵘ ᶜт′ма је́того, і за́їц'а ᶜт′ма јест′ — је́то дич'іна́ л′ісова́.

Пти́ц'а јест′ у л′і́с'і то́жеᵘ, ... пти́ц'а јест′. Шпаки́ јест′, го́луб ди́к'і јест′; јест′ шул'і́ка, шо зв·ир то́же назива́јец'ц'а. То́же поб·іди́т′ пти́ц'у; воро́ниᵉ јест′, мно́го пти́ц'і тако́јі, шо нахо́диц'ц'а.

Виноград. Јест′ у нас баги́, нахо́д′ац'ц'а, і ми поᵘн′і-ма́јім рабо́тат′ на бага́х. З весни́ јак ви́їдеᵘш — на́да но́жиц'і іми́т′, чи́стит′, і п·и́лочку, шоб ім·и́л зр'і́зат′ де́јакиᵉї буту́к тоўсти́ї, стари́ї. Пото́м на́да пидјаза́т′; с'іча́с дава́т′ пе́рву пра́шеᵘнку весно́ју, пото́м дру́гу, так шо мо́жна і три пра́ш'і дат′ јі, пока́-м з‿до о́с'ін′і. У а́ўгуст′і, у сеᵘпт·и́мбр'і ме́с'іц'і уже́ сп·і́неᵘ, так шо у сеᵘпт·і́мбр'і і на́да соб·іра́т′ јого́ ў бочки́, јак то ў нас гово́р'ат′ по-украјі́нс'коᵘму, зр'іва́т′ јі, здуши́т′ у лиᵉну́ і ў бо́чку злит′ і пото́м, када́ ви́грајец'ц'а — бу́деᵘм виᵉпива́т′.

Да, от виᵉно́ јак ро́биᵉц'ц'а у нас, супц'імо́ виᵉногра́д, приво́зеᵘм дамо́ї, склада́јім лин; дошча́ниї лин јест′, і пото́м ула́зиᵉт′ оди́н мужи́к у лин і нога́миᵉ то́пчит′ виᵉногра́д і злиᵉва́јім виᵉно́ у бочки́. Да, воно́ посто́јіт′ дн′а три-чоти́р'і і пото́м поч'іна́је грат′. Када́ ви́грајец'ц'а — тада́ пјем.

(Тертиш Олекса, 54 роки)

* * *

СЛОВНИК ДІЯЛЕКТНИХ ТЕКСТІВ[1]

А

абсолу́т *присл.* (< рум. absolut) абсолютно, цілком (Суч., Добр.). 379, 552
а́бур' *ім.* (< рум. abur) пара (Мар.). 109
авансáре *ім.* (< рум. avansare) підвищення в чині (Бан.). 301
авéр'е *ім.* (< рум. avere) майно (Мар.). 118
ав·ióн *ім.* (< рум. avion) літак (Мар., Суч.). 224, 433, 438
Вар.: *ав·ійóн.*
агá[1] *виг.* виражає *здогад, пригадування* (Суч.). 440
агá[2] *част.* виражає *згоду, ствердження* (Суч.). 341
а́гнел' *ім.* ангел (Мар.). 263
аґрікултýрої *ім. ж. роду ор. відм. одн.* (< рум. agricultură) сільським господарством (Добр.). 545
адж'ітáц'ійу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. agitaţie) аґітацію (Суч.). 495
адú *виг.* ось дивись (Мар., Бан., Суч.). 124, 133, 158, 302, 305, 383,
Вар.: (Суч.) *адʲúй.* 396, 441-42, 445-46, 455, 457, 464, 467, 471-72, 524-26, 529, 535, 541, 543, 544
адíки *присл.* (< рум. adică) тобто (Суч., Добр.). 300, 301, 302, 334,
Вар.: (Бан.) *адíкы.* 396, 397, 398, 441, 565
аж *спол.* якщо (Мар.). 108-13, 115, 118-19, 128, 132-33, 137-39, 142-44, 146-47, 203, 205, 208-11, 217, 222, 228, 230-34, 236, 265, 266, 269, 280
ажутóром *ім. ч. роду ор. відм. одн.* (< рум. ajutor) допомогою (Суч.). 373
ажутýjеме *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* (< рум. ajuta) допомагаємо (Бан.). 319
áїбо і **аїбó** *спол.* але (Мар., Бан.). 289, 290, 293, 308, 310, 313, 314, 314, 321, 323, 325, 328

---

[1] У "Словнику" змінні слова подаються у такому відмінку чи дієвідмінюваній формі, в якій вони зареєстровані в текстах. Номер у кінці словникової статті вказує на сторінку книжки, на якій реєструє слово чи його фонетичні варіянти знаходяться.

а́јер *ім.* (< рум. aer) повітря (Суч.). 371
а́їно *част.* так (Мар.). 227, 255, 274
акуза́је *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. acuza) обвинувачує (Суч.). 378
акура́т *присл.* якраз (Мар., Суч.). 139, 228, 345, 406, 417, 438, 439, Вар.: (Суч.) *акура́тно*. 441, 446, 471
акчептува́в *дієсл. мин. часу ч. роду одн.* (< рум. accepta) прийняв, погодився (Мар.). 183
акч'іде́нт *ім.* (< рум. accident) нещасний випадок (Мар.). 183
акч'ідентӧ́ван'і *прикм.* (< рум. accidentat) які були жертвою нещасного випадку (Мар.). 182
а́лби *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. alba) назва прального порошку (Добр.). 585
а́л'бо *спол.* (< пол. albo) або (Суч.). 368, 403
Вар.: *алӧ́*.
алду́јут *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* (< мад. áld) бажають (Мар.). 294, 296
али́д͡ж'ир'і *ім. мн.* (< рум. alegeri) вибори (Добр.). 625
алґа́ўс'кі *прикм. ч. роду наз. відм. мн.* сірі (щодо породи худоби) (Мар.). 219
амары́т *ім./прикм.* (< рум. amărât) нещасний (Суч.). 525, 526
амбула́нца *ім.* (< рум. ambulánţă) швидуа допомога; польовий госпіталь (Суч.). 438
а́мпер *ім. ч. роду знах. відм. одн.* бляхове відро (для води та ін. речей) (Мар.). 123, 124
ампласаме́нт *ім.* (< amplasament) місце розташування (Суч.). 435
анд͡ж'ін'ір *ім.* (< рум. inginer) інжінер (Мар.). 187, 230, 305, 307
Вар.: (Бан.) *анд͡ж'ін'ір'*.
анімА́л *ім.* (< рум. animal) тварина (Мар., Суч.). 188, 490
а́нкора *ім.* (рум. ancoră) анкер (Мар.). 133
ану́м·і *присл.* (< рум. anume) якраз (Суч.). 460
апа́ре *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. apare) з'являється, появляється (Суч.). 433, 434
апр'íл'а *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. aprilie) квітня (Мар.). 137
апӧ́і *присл.* (< рум. apoi) потім (Добр.). 554
апр'ів·із'іона́ре *ім.* (< рум. aprovizionare) постачання продовольством (Мар.). 182, 183
Вар.: *пр'ів·ізона́ре*.

апробáли[e] *дієсл. мин. часу мн.* (< рум. aproba) затвердили (Суч., Добр.). 370, 623, 629
апров·із'іонýје *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. aproviziona) доставляє (Суч.). 433
апрозáр' *ім. одн.* (< рум. aprozar) овочевий і фруктовий магазин (Бан.). 303
апрóпе *присл.* (< рум. aproape) майже (Бан.). 331
апт *присл.* (< рум. apt) здатний (Суч.). 378
апjáт' *присл.* (< рос. опять) знов(у) (Добр.). 625
арандáў *дієсл. мин. часу ч. роду одн.* (< рум. arendá) орендував, винаймив (Добр.). 630
аранжájем *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* (< рум. aranja) наводимо порядок (Добр.). 576, 630
Вар.: *аранжájім.*
ардúй *ім.* (< рум. ardei) перець (Мар.). 199
ár'ijу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. arie) тік (Суч.). 427
армамéнтом *ім. ч. роду ор. відм. одн.* зброєю (Мар.). 249
армáту *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. armată) військо, армія (Мар., Добр.). 192, 592
армé *ім.* дике звірятко, яке не робить шкоди (Мар.). 135
ármы *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. armă) зброї (Бан.). 311
арх'ірéў *ім.* (< рум. arhiereu) архієрей (Суч.). 476
аршóви *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< мад. ásóu) заступи (Бан.). 318
ас'іґурóвани *дієприк.* (< рум. asigurat) забезпечені (Мар.). 130
атакáли *дієсл. мин. часу мн.* (< рум. ataca) нападали, атакували (Суч.). 387
ател·ијéр *ім.* (< рум. atelier) майстерня (Суч.). 379
ат¹éнтиў *прикм.* (< рум. atent) уважний (Суч., Добр.). 368, 588
атéнцију *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. atenţie) увагу (Мар., Добр.). 253, 595, 600
атúта *присл.* (< рум. atâta) стільки (Суч.). 399
аўґустá *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. august) серпня (Мар.). 136
аўтор'ізáц'iјi *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. autorizaţie) дозвіл (Мар.). 134, 136
áфені *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. afină) чорниці (Суч.). 398, 412

Б

бабóшку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* вид риби (Добр.). 593

бабу́шт'е *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. babúşte) вид риби (Добр.). 589
ба́вити *дієсл.* гаяти, барити, тратити (час) (Суч.). 431
ба́ги *ім. ж. роду мн.* = *багу́* (Добр.) 580
багу́ *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< тур. bağ) "виноградник" (Добр.). 546, 580
ба́гра *ім. с. роду знах. відм. мн.* частини складеного обода колеса, косяки (Мар.). 190
бад͡жо́куру *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. batjócură) глузування, насмішка (Суч.). 441
баї́[1] *ім.* (< мад. baj) смуток, неприємність (Мар.). 225
баї́[2] (на очи) *ім.* (< мад. baj) біль очей; хвороба, недуга (Мар.). 192
ба́їку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* казку (Суч.). 519
ба́ји *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. báie) шахті (Суч.). 444
ба́јор *ім.* (< рум. baiér) різнокольоровий (вовняний) шнурок, пришитий до тайстри (торбини). Див. *та́їстри* (Мар.). 126
бала́ја *ім.* (< рум. baláia) назва корови (Суч.). 367
бала́јін *присв. прик.* належний балаї (Суч.). 368
бала́нч'у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. balánce) кавалок круглого дерева, по якому перекочують колоди для вантаження на віз, сани (Суч.). 397
балта́ґ *ім.* (< рум. baltág) гуцульський дерев'яний топірець оздоблений пацірками (бісером) (Мар.). 140
Вар.: *белта́ґ*.
бан *ім.* (< рум. ban) 1/100 румунського лея (Суч.). 473
бандажа́ў *дієсл. мин. часу чол. роду одн.* (< рум. bandajá) бинтував, перев'язував (Суч.). 377
(на) ба́нду *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. bandă (rulantă) конвейер (Бан.). 316
ба́нно *присл.* (< мад. bánni) сумно, смутно, жалко (Суч.). 527
банува́ў *дієсл. мин. часу ч. роду одн.* (< мад. bánni) жалів, сумував, тужив (Суч.). 388/389, 447/448, 450, 488, 515
ба́нуш *ім.* (< рум. bálmuş) мамалига зварена на сметані (Суч.). 439
ба́пки *ім. мн.* вид птаха (Добр.). 590
бапко́вого *прикм. ж. роду род. відм. одн.* лаврового (листка) (Мар.). 215
бараб́ул'е/і/ник *ім.* хліб з домішкою тертої картоплі (Суч.). 363, 408

бара́ку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. barácă) барак (Мар.). 223

баранко́ша *ім.* назва вівці (Бан). 314

ба́рда *ім.* (< рум. bardă) теслярська сокира, тесло (Суч.). 448, 449

барди́ну *ім. ж. роду знах. відм. одн.* зменш. до *ба́рда* (Суч.). 448

ба́рки *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. barcă) малого човна (Суч.). 481

ба́роса *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. báros) ковальського молота (Суч.). 371, 381, 382

басарабја́н *ім.* (< рум. basarabeán) бессарабець (Бан.). 300

баску́лы *ім. мн.* (< рум. basculantă/basculă) вантажні авта; ваги (Бан.). 309

бата́ліјі *ім. ж. роду род. відм. одн.* бійки, побоїв (Суч.). 389

бата́ш *ім.* (< рум. bătăúş) забіяка, буян (Суч.). 367

бате́л'н'у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* див. *батиле́вом* (Добр.). 623

батиле́вом *ім. ч. роду ор. відм. одн.* (< рум. bătălău) прилад для першого биття конопель (Суч.). 391, 458
Вар.: *бателе́в·і.*

бати́к *ім.* (< рум. batíc) хустка (Добр.). 553, 554, 556, 570

батічо́к *ім.* зменш. до *бати́к* (Добр.). 550, 605
Вар.: *батичо́к.*

бату́за *ім.* (< рум. batoză) молотарка (Суч.). 427

ба́т'ушка *ім.* панотець, священник (Добр.) 551

ба́ўјаны *прикм. ч. роду род. відм. одн.* бавовняний (Мар.). 278, 279

бач *ім.* (< рум. baci) шеф чабанів, який робить бриндзу (Суч.). 394

башмаки́ *ім. мн.* (< тур. başmak) черевики (Добр.). 614

безро́га *ім. род. відм. одн.* у функції *знах.* (збірне поняття) про безрогих домашніх тварин (Суч.). 385

бенґан·і́ *ім.* (див. *рико́вишче*) (Мар.). 136

бенеф·і́ч'і *ім. мн.* (< рум. beneficiu) прибуток (Суч.). 379

бенеф·іч'ија́ти *дієсл.* (< beneficiá) одержати прибуток (Суч.). 378

бент *ім.* (< тур. bent) гребля, загата (Добр.). 623

берби́нц'і *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. bărbânţă) невеличка діжка для сиру та бриндзи (Мар.). 150

бе́рдом *ім. с. роду ор. відм. одн.* скелею (Мар., Бан.). 146, 309

бержави́того *прикм. ч. роду род. відм. одн.* (< біржа "віз, бричка") біржового візнака, візника кінної біржі (Мар.). 193

бе^{n}ре́зи *ім. ч. роду знах. відм. мн.* організатори танцю; провідники групи колядників (Суч.). 494, 543
бе^{n}ре́мо (коноплі) *дієсл. мн.* висмикуємо, витягаємо (Мар.). 179
бере́‿си (про коноплі) *звор. дієсл.* висмикується, витягається (Суч.). 458
бер^{o}лмо *ім. с. роду* (< мад. alma) сорт яблук (Мар.). 267
бе́рце *ім.* орчик (Мар.). 110
бесáги *ім. мн.* подвійна торба; сакви (Мар., Бан., Суч.). 202, 236, 299, 418
Вар.: *бисáги*.
бете^{n}жн'ака́ *ім. ч. роду знах. відм. одн.* (< мад. beteg) хвору людину (Мар.). 253
бете́жниї *прикм.* (< мад. beteg) хворий (Мар.). 155
Вар.: *бите́жниї*.
бетиле́ўник *ім.* (< рум. bătălău) збивачка в маслянці (Суч.). 393
бетлиге́ми *ім. мн.* вертепники (Мар.). 206
бец'і́рок *ім.* (< нім. Bezirk) повіт (Суч.). 475
бец'і́р'квахмàїстера *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< нім. Beziewachtmeister) старшого із жандармів (Суч.). 415
Вар.: *бец'їхвахмàїстер*.
бештилу́нок *ім.* (< мад. bestelni) замовляти; замовлення (Бан.). 328
бештел'ува́ли *дієсл. мин. часу 3-ої ос. мн.* (< мад. bestelni) замовляли; приносили, доставляли (Суч.). 415
би́їлиш *ім.* (< мад. bélés) підкладка, підшивка (Мар.). 135
бирбини́ц'а *ім.* (< рум. діял. berbeniţă) діжка (для молочних продуктів) (Мар.). 127, 215, 216
Вар.: *бре^{u}би́нца*.
би́рні *ім. ж. роду знах. відм. мн.* (< рум. bârnă) колоди (Суч.). 399, 400
бир' *ім.* кладка (Мар.). 167
бир'і́ў *ім.* (< мад. biró) сільський староста (Мар.). 183, 242, 247
Вар. : *бири́ў* (< мад. biró) = *бир'і́ў*.
бири́је *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< мад. birni; пор. рум. birui) спроможний, може (Мар., Бан.). 238, 325
би́рше *присл.* більше (Суч.). 339
би́ршиї *прикм.* більший (Суч.). 339
бисáги^{e} *ім. мн.* сакви (Мар., Суч.). 151, 418
Вар. : (Суч.) *бесáги^{e}*.

битиле́ў *ім.* (< bătălău) прилад для биття конопель (Суч.). 486
б·іба́н *ім.* (< рум. biban) (звичайний) окунь (Добр.). 593
б·іґаре́м *ім. ч. роду ор. відм. одн.* палкою (Мар.). 189, 285
б·ізуно *присл.* (< мад. bizony) (на)певно (Мар.). 107, 126
б·ізу́јe *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< мад. bizni; пор. рум. bizui) в силі, може (Мар., Суч.). 238, 397
б·ір *ім.* ((< рум. bir) податок (Добр.). 596
б·іро́в·і *ім. ч. роду місц. відм. одн.* (< рум. birou) канцелярії, конторі, бюрі (Суч.). 312, 347
Вар. : (Бан.) *б·ірб́в·і.*
б·ір'фи́ *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< мад. bérfa) полудрабки драбини (у возі) (Мар.). 110, 190, 316
Вар. : (Бан.) *быр'фы́.*
б·іч'ікл'ет'і *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. bicicletă) велосипеді, ровері (Суч.). 377
благада́рн'і *прикм.* (< рос. благодарный) вдячні (Добр.). 625
бла́на *ім.* (< рум. blană) хутро; шуба (Мар., Суч.). 135, 136, 426
бл'и́ху[1] *ім. ж. роду знах. відм. одн.* бляшану форму для випікання хліба (Суч.). 354, 363, 408, 454
бл'и́ху[2] *ім. ж. роду знах. відм. одн.* казан (для кип'ятіння води, варіння картоплі свиням) (Суч.). 464
бло́дер *ім.* (< нім. Bratrőhre) духовка (Мар.). 178, 281
бло́ц'і *ім. ч. роду місц. відм. одн.* (< рум. bloc) багатоповер-ховому житловому будинку (Мар.). 240, 282
бл'у́ц'ц'ата *ім. с. роду знах. відм. мн.* блюдця; блюда (Мар.). 153
бл'у́зу *ім. ж. роду знах. вімд. одн.* чоловічу куртку, піджак (Суч.). 432, 453
бога́ч *ім.* багач, багатій (Мар., Суч.). 162, 194, 199, 200, 202, 242, 340
бо́дзик *ім.* маленький шматок якоїсь маси (сиру, глини) (Суч.). 156, 428
Вар.: (Мар.) *бо́цик.*
боко́нч'і *ім. мн.* (< мад. bakancs) черевики (військового фасону) (Мар.). 143, 277
бо́ко́ри *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< мад. bokor) плоти, збиті з колод, які сплавляють по річці (Мар.). 230
бо́лниц'а *ім.* лікарня (оказ.) (Мар., Бан.). 226, 311
бо́лше *присл.* більше (Добр.). 545

бомба́к *ім.* (пор. рум. bumbac) фабрична пряжа, використовувана для домотканого полотна; бавовняна тканина (Суч., Добр.) 516, 523, 538, 580, 593, 616, 617
Вар.: (Добр.) *бо*ᵘ*мба́к, бамба́к.*
бомбако́ве *прикм. сер. роду знах. відм. одн.* (< рум. bombac) бавовняне (Суч.). 515, 522
бомбардіє́ри *ім. ч. роду наз відм. мн.* (< рум. bombardier) бомбардувальники (Суч.). 433
бон *ім.* (< рум. bon) квитанція, талон; чек (Мар., Суч.). 259,
Вар.: (Мар.) *бо̂н.* 495
бонд'і́ц'і *ім. ж. роду знах. відм. мн.* (< рум. діял. bondiță) безрукавки (Суч.). 417
бонкан'і́т *ім.* (< рум. boncănit) мукання, ревіння (про оленя) (Мар.). 191
борго́т *ім. ч. роду знах. відм. одн.* (< рум. borhot) фрукти, що зазнали процесу ферментації (бродіння), з яких шляхом дистиляції роблять горілку (Мар.). 255, 293
Вар.: *бо̂рго́т.*
бо́рзо *присл.* (< пол. bardzo) швидко, скоро (Суч.). 346, 368, 411, 424-25, 429, 468, 470, 530
борка́н *ім.* (< рум. borcan) банка, слоїк (Мар., Суч., Добр.). 121, 178, 283, 406, 412, 453, 493, 605
Вар. : (Мар., Добр.) *бурка́н.*
борка́нчик *ім.* зменш. до *борка́н* (Добр.). 406, 558
Вар. : (Суч.) *борка́нч'ік.*
бо̂рле́виш *ім.* (< мад. borleves) суп (Мар.). 227
бо́рше *присл.* швидше (Суч.). 343, 358, 386, 444
Вар. : *бо́р'ше.*
бо́ту *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (пор. рум. діял. botă) 1° жердку. 2° тичку (Мар.). 154
бо́цики *ім. ч. роду наз. відм. мн.* галушки (Мар.). 156
бочаїкі́ *ім. ж. роду знах. відм. мн.* зменш. до *бо́чка — бочаїка* низька широка діжка, яка вживається переважно для засолювання капусти (Мар.). 215
боᵘ**ја́ри** *ім. ч. роду наз. відм. мн.* дружби молодого (жениха) (Добр.). 310, 322, 570, 609
Вар.: (Добр.) *буја́ри,* (Бан.) *буји́р'ўў.*
бојє́р' *ім.* (< рум. boier) пан; поміщик (Бан., Суч.). 297, 326, 365, 366, 367

бо́їла *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ж. роду* кипіла (про воду), кип'ятила. Див. *бої́ти* (Суч.). 405
бойінд͡ж'і́ук·и *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. boiangiu) фарбувальщиці (Суч.). 461
бої́ти *дієсл.* (пор. рум. діял. boí) кипіти (про воду), кип'ятити (Суч.). 395
браве́нько *присл.* зменш. до *бра́во* (Добр.). 569, 570, 624
бра́вий *прикм.* гарний, ставний (Добр.). 547, 551, 567, 570, 571
бра́во *присл.* гарно (Добр.). 566, 568, 570, 571
бракує́мо *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* сортуємо; відкидаємо (Суч.). 408
бре *виг.* (< рум. bre) гей, ей ти (Суч., Добр.). 440, 608
бри́ᵉнза *ім.* (< *рум.* brânză, діял. brândză) овечий сир (Мар., Бан., Суч., Добр.). 125, 160, 220-222, 278, 285, 315, 316, 394, 396, 406, 513, 550, 567, 587
Вар. : (Мар.), *бри́нд͡з'а*, (Мар., Бан.) *бры́нд͡з'а*, (Суч.) *бре́нд͡за*, (Добр.) *бри́нд͡за, бри́нд͡з·а*.
бр'іґа́да *ім.* (< рум. brigadă) бригада (Мар., Суч.). 182, 187, 424
бр'іґади́р *ім.* < рум. brigadier) бригадир (Мар., Суч.). 133, 134,
Вар.: *бр'іґади́/ы́/р'*. 169, 532
броди́је *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< brodá) вишиває (Добр.). 583
бро́ўзы *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< мад. bróuza) бікарбонату (Мар.). 178, 198, 263
бугаја́ *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. buhai) гудила колядників на Новий рік (Суч.). 494
бу́д͡за *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. bulz) свіжого овечого сиру; грудки овечого сиру (Суч.). 544
бу́д͡зу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. búză) губу (свині); рило (свинське) (Мар.). 146
бука́та *ім.* (< рум. bucată) шматок, кусок (Мар., Суч.). 119, 131, 133, 135, 138, 146, 439, 440
бука́тка ім. зменш. до *бука́та* (Мар., Суч.). 119, 146, 148, 149, 368, 427, 438, 439, 443, 444, 458, 465, 467, 473
букатар'і́ї *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. bucătărie) кухні (Мар., Суч., Добр.). 233, 443, 618, 619
Вар.: (Мар) *букутар'і́ю*, (Суч.) *букатарі́ю*.
бу́кш'а *ім.* втулка в колесі воза (Суч.). 381, 401
булбуки́ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. bulbuc) пузирі, бульбашки (Мар.). 209

бул·ió́н *ім.* < рум. bulion) томатна паста (Мар., Суч., Добр.). 148, 214, 532, 575, 578, 582
Вар.: (Мар.) *бул·ійо́н*, (Суч.) *бул'о́ну*, (Добр.) *булео́ну*, бул'іо́ном, *бул·ішо́ну*.
бурдуга́н *ім.* (пор. рум. burduhan) сальтисон (Суч.). 466
бурдуга́нч'ік *ім.* зменш. до *бурдуга́н* (Суч.). 473
бурд'уґ 1° міхур тварини; шкіряний мішок (для зберігання різних продуктів) (Мар., Суч.). 2° сальтисон (Суч.). 136,
Вар.: (Мар.) *бурдýф*, (Суч.) *бурд'ýх*, *бу°рд'ýґ*. 453, 492
бу́рше *присл.* більше (Мар.). 112, 252
Вар.: *бу́р'ше*.
бур'а́т *ім.* у функції *прикм.* безрога вівця, шута (Бан.). 314
бутелі́ї *ім. ж роду род. відм. одн.* (< рум. butelie) балона (для зберігання газу) (Мар., Суч.). 238, 449
бу́тин *ім.* лісорозробка, лісові роботи (Мар., Суч.). 129, 182,
Вар.: (Суч.) *бут'ýн*. 186, 222, 338, 340
буту́к *ім.* (< рум. butuc) стовбур дерева (Мар., Суч.). 133, 144, 268, 380, 491
бушт'а́н *ім.* (< рум. buştean) колода (Мар.). 169
буйе́рс'кого *прикм. ч. роду род. відм. одн.* панського, поміщицького (Бан.). 322

В

ваганй́ *ім. мн.* ночви, посудина у формі корита для миття білизни (Добр.). 585
ваґо́ном *ім. ч. роду ор. відм. одн.* (< рум. vagon) вагоном (Мар., Суч.). 256, 424, 439, 440
ваґо́ник *ім.* зменш. до *ваґо́н* (Мар.). 251
ваґо́нч'ік'і *ім. ч. роду знах. відм. мн.* зменш. до *ваґо́н* (Суч.). 491
вад' *спол.* (< мад. vagy) або (Мар., Бан.). 106, 109, 117, 126, 186, 188, 198, 229, 270, 292, 321, 322
Вар.: *ват'*.
вакле́ша *ім.* (< рум. oacl'eşa) вівця біла, коло очей чорна (Бан). 313
вакле́шиста *ім.* = *вакле́ша* (Бан.). 313
вал/к/й́ *ім. ч. роду знах. відм. мн.* рядки скошеної трави (Мар.). 139
валор'іф'ікýјеме *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* (< рум. valorificare) перетворюємо в цінність; продаємо (Мар.). 293

валóўшин *прикм.* добрий, придатний; годиться, розуміється (Мар.). 233, 256
вамáш *ім.* (< рум. vamăş) митник (Мар.). 241
вар *ім.* узвар (Мар.). 114
варáт *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* варять (Мар.). 114, 164
вáрде *виг.* (< іт. varda) стережись! (сигнал при сплаві полін дерев'яним жолобом) (Мар.). 186
вáре *част.* (< рум. oare) чи; мабуть (Суч.). 481
вáриш *ім.* (< мад. város) місто (Мар., Бан.). 258, 323
Вар.: (Мар.) *вáрош.*
варишчýк *ім.* зменш. до *вáриш* (Мар.). 228
вáсерваг *ім.* (< нім. Wasserwage) рівень; ватерпас (Мар.). 113
Вар.: *вáсерваґ.*
вáтаґ *ім.* (<рум. діял. vatah) старший чабан (Мар.). 116, 341
Вар.: (Суч.) *вáтах.*
ватáжити *дієсл.* бути ватагом (Бан.). 315
вáтра *ім.* вогонь; вогнище (Мар., Суч.). 198, 276, 343, 404
велúкоје *прикм.* велике (Бан.). 318
велы́ї *прикм.* великий (Бан.). 320
вéнтером *ім. ч. роду ор. відм. одн.* ятіром (Добр.). 548, 549
Вар.: *в'інт'ірóм.*
вепéр' *ім.* кабан (Мар., Суч.). 133, 364, 452
Вар.: (Мар.) *вᵉпúр'.*
верґ, вéрла *дієсл. мин. часу 3 ос. одн.* кинув, кинула (Мар., Суч.). 117, 408
вéржит *дієсл. майб. часу 3 ос. одн.* кине (Мар.) 117
вéреᵉмн'а *ім.* (сонячна) погода (Мар., Суч.). 108, 139, 348
Вар.: (Суч.) *вéремн'и.*
вéрех *присл.* поверх, зверху (Суч.). 338
верéн'і *ім. ж. роду род. відм. одн.* рядна (переважно з вовни); верета, простиня (Мар., Суч.). 152, 418, 452, 535
Вар.: (Суч.) *верéн'ії.*
вер'íґа *ім.* (< рум. verigă) кільце (Суч.). 371
вéртер *ім. ч. род.* медсестра (Мар.). 225
веᵉртýту *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. învârtită) паляницю (Добр.). 623
вéрш'іт' *ім.* стрімкий потічок (Суч.). 341
вестíт *прикм.* (< рум. vestit) відомий, знаний (Бан.). 301
вúґрацано *дієсл.* посапано (Мар.). 112

вин *займ.* він (Мар., Суч.). 137, 353
винитóрах *ім. ж. роду місц. відм. мн.* (< рум. vânătoare) полюваннях (Мар.). 116, 232
ви́скапају *дієсл. майб. часу 1 ос. одн.* (< рум. scăpa) врятуюсь, виздоровлю (Суч.). 377
вит *прийм.* від (Мар.). 155
виттáк *присл.* відтак (Суч.). 354-56, 359-61, 364-65, 370, 373, 382-83, 399, 408
ви^{е}ти́р'хујут *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* розвантажують (Мар.). 144
в·ідв·інóвани^{е}х *дієпр. род. відм. мн.* наділених приданим (Суч.). 526
в·íд'іти *дієсл.* бачити (Бан.). 319
В·ідóрш'і *ім.* Йордан, Водосвяття, Водохрища (Суч.). 475
в·íжка *ім.* віхоть (Суч.). 373
візујíн·і *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< *рум.* vizuină) лігва, барлогу (Суч.). 426
в·іїли́виї *прикм.* з різнокольоровими прикрасами (Мар.). 160
в·íклоч'ила *дієсл. мин. часу 3 ос. одн.* виквоктала, вивела (про курей) (Мар.). 196
в·íк *ім. с. роду род. відм. мн.* = *óко* (Суч.). 528
в·íнк'іл' *ім.* (< нім. Winkel) косинець, кутомір (Мар.). 171
в·íно *ім.* придане (Мар., Суч.). 119, 167, 171, 203, 416
в·íпери *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. viperă) гадюки (Мар.). 256
в·íпо^{у}цуваў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн.* (< нім. putzen) = *пуцýјеме* (Бан.). 336
в·іт^{і}éзу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. viteză) швидкість (Суч.). 377, 378
в·íтт·іў *присл.* 1° звідти. 2° потім (Суч.). 350, 353, 363, 364, 464, 466-68, 470-72, 478, 491
в·іт'áз *ім.* (< рум. viteaz) хоробра людина; витязь (Суч.). 441
в·ічкáн'а *ім.* назва вівці (Бан.). 313, 314
в·ijітóр *ім.* (< рум. viitor) майбутнє (Суч.). 447, 527
водáска *ім.* (< мад. vadászat) полювання (Мар.). 136
вôдôвáгу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* ватерпас; нівелір (Мар.). 193
вóїна *ім.* війна (Мар., Суч.). 106, 161, 164, 192, 386, 422, 470
воловн'óў *збірн. ім.* із волами (Мар.). 288
вóлно *присл.* дозволено (Суч.). 338

волóки *ім. ж. роду наз. відм. мн.* шнурки, якими зав'язують постоли (Суч.). 472
волтáјут *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* (< іт. voltare) котять (колоду) (Суч.). 397
ворúᵉн'и *ім.* огорожа з жердин (Суч.). 403
ворúᵉнки *ім. ж. роду род. відм. одн.* огорожі з жердин (Мар.). 133
вóс'ко *ім.* військо (Мар., Суч.). 106, 161, 182, 386, 422, 489
вóсток *ім.* (оказ.) (< рос. восток) схід (Мар.). 289
врéмн'а *ім.* 1° час. 2° погода (Мар., Добр.). 292, 553
вот *част.* (< рос. вот) от, ось (оказ.) (Суч.). 436
вугóр'и *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* говорять (Суч.). 496
вýйко *ім.* = *ýйко* дядько (Мар., Бан., Суч.); старша особа (переважно при звертанні) (Мар.). 171, 182, 298, 438, 440, 441, 534
вýйна *ім.* = *ýйна* тітка (Суч.). 534
вјáца *ім.* (< рум. viaţa) життя (Суч., Добр.). 441, 579
wон *виг.* геть, назовні (Мар., Бан.). 118, 121, 160, 317
wóрдін *ім.* (< рум. ordin) наказ, розпорядження (Суч.). 380, 389
woʸгорúли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* = *вугóр'и* (Суч.). 481
wýрда *ім.*= *ýрда* (Суч.). 395, 396
wýјош *ім. ч. роду знах. відм. одн.* сюртук (Мар.). 286
вы́тт' іў *присл.* звідти (Бан.). 321
вы́ц'ц' і *присл.* звідси (Мар.). 290

Г

гаї *виг. заохочення, спонукання* (< рум. hai) ану, ану ж (Бан., Суч.). 332, 446, 470, 482, 513, 534
гал'андрý *ім. ж. роду знах. відм. одн.* вид танцю (Добр.). 555
галушк'и́ *ім. мн.* голубці (Суч.). 419, 508, 523, 534
Вар.: *галуш'к'ú*
гамбáр *ім.* (<рум. hambar) приміщення для зерна (Добр.).
Вар.: (Суч.) *гиᵉмбáр'*. 427, 561
гáмфа *ім.* орчик (Мар.). 147
гарабý *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (пор. рум. harabá, тур. arabá) високий віз; гарба (Добр.). 565
гарáдиᵉ *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (пор. рум. harag) тички для підв'язування винограду (Добр.). 626
гарáдиᵉмо *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* підпираємо тичками (виноград). (Добр.). 626

гарбу́ц *ім.* кавун (Суч.). 464
Вар.: *гарбуз.*
гарґа́т *ім.* (< рум. argat) (застаріле) наймит (Суч.). 429-431
гарма́н *ім.* (< тур. harman) тік молотити бутуком (Добр.). 560, 561
гарма́нит' *дієсл.* молотити бутуком (Добр.). 546, 561
гарпач'і́ха *ім.* (< рум. harpacică) цибулька (Суч.). 460
гаткува́ти *дієсл.* дбати, доглядати (Мар.). 257, 272, 292
гаўја́дини *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рос. говядина) яловичини, воловини (Добр.). 569
га́ч'і *ім. мн.* (червоні) суконні штани (Суч.). 392
га́чник *ім. ч. роду знах. відм. одн.* 1° шнурок для підв'язування кальсонів. 2° прохід для *га́чника* кальсонів або *холоше́нь.* Див. *холо̂шн'і* (Мар.). 241, 280
Вар.: *га́шнык.*
гач'у́ґа *ім.* (< рум. hăciugă) молода смерека; відрізаний верх смереки, вживається як гальмо при сплаві плоту (Мар., Бан.). 144, 145, 299
гаш *част.* аж (Бан., Суч.). 313, 428
геґедуш'а́ *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< мад. hegedus) скрипаля (Мар.). 119, 120
ге́зде *присл.* ось тут (Суч.) 440, 449, 526
Вар.: *ге́ᵃзде, ге́зди.*
ге́ᵘі́кајут *дієсл. теп. часу 3 ос мн.* 1° ходять з поздоровленнями на Новий рік. 2° викрикують "гей!" (Суч.). 494, 505, 543
ге́ї̆кан'и *ім. с. роду знах. відм. одн.* поздоровлення на Новий рік викрикуванням "геї!" (Суч.). 543
гиᵉмбл'у́ју *дієсл. теп. часу 1 ос. одн.* вигладжую дошку гиблем, фуганком (Суч.). 403
гирчи́ц'а *ім.* рослина *Sinapis* (Суч.). 363, 364
г'і́блики *ім. мн.* фуганки (Мар.). 171
г'і́ја *предикативне слово* (< мад. híja) треба (Мар., Суч.). 107,
Вар.: *гі́ја, ге́ја.* 109, 111, 113-17, 125, 136, 153, 344
гладунц'і́ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* глечики (переважно на молоко) (Суч.). 427
гн'і́зданки *ім. ж. роду знах. відм. мн.* гнізда (Мар.). 138
год *ім.* рік (Мар., Добр.). 138, 228, 625
Вар.: (Мар.) *гут,* (Добр.) *гот.*
год͡ж'ака́ *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. hogeag) димаря (Суч.). 471

годо́к *ім.* зменш. до *год* (Добр.). 552
го́їкає *діесл. теп. часу 3 ос. одн.* покрикує "гой!"; гукає (Мар., Бан., Суч.). 240, 241, 331, 332, 475
го́їст(а) *вид.*, яким повертають воли праворуч (Бан.). 317
голд *ім.* (< мад. hold) міра землі (Мар., Бан.). 240, 266, 303, 305, 310, 327, 334
голт *ім. ч. роду знах. відм. одн.* поле, царину (Бан.). 336, 337
голинину́ *ім. ж. роду род. відм. одн.* збіжжя (Мар.). 218
го́лу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< голова) голову (Мар.). 194, 234, 265
го́нв·ід *ім.* (< мад. honvéd) вояк, солдат (застаріле) (Мар.). 224
го́нор *ім.* гордість; честь (Мар., Суч.). 135, 388
го́р'і *присл.* вгору; догори (Мар., Бан., Суч.). 207, 211, 219, 221, 223, 225, 231, 243, 306, 309, 318, 372
гормýзи *ім. ч. роду наз. відм мн.* (< рум. hormuz) штучні корали зі скла; намисто (Суч.). 476
горниц'і *ім. мн.* глиняні горщики (Мар.). 127
го́рш'и^{e} *ім.* горня, кухлик (на воду) (Суч.). 393
готара́ *ім. ч. роду род. відм. одн.* (пор. рум. hotar) межі між селами, полями) (Мар., Суч.). 130, 168, 352
Вар.: (Суч.) *готар'а́, гота́р'*.
го́цул *ім.* (< рум. hoţul) злодій (Мар.). 185
гра́ну *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. hrană) їжу (Мар.). 137
гран' *ім.* жар (Суч.). 343, 484
гр'а́тку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* жердину (в приміщенні, кімнаті для розвішування речей) (Мар.). 154, 218, 418
Вар.: (Суч.) *гр'е́ка, гр'е́тка*.
гред'і́л' *ім.* граділь (Бан.). 336, 337
Вар.: *герґ'іл'*.
гре́зна *ім. с. роду род. відм. одн.* винограду (Мар.). 207, 216
гри́ж'а *ім.* журба, турбота, гризота (Суч.). 347-8, 422, 424-5
гриці́лом *ім. с. роду ор. відм. одн.* галуном (Мар.). 156
гр'іночк·и́ *ім. ж. роду знах. відм. мн.* скибочки хліба (Суч.). 466
груни́ц'а *ім.* нагрудник коня для тягла воза (Суч.). 401
гудаки́ *ім. мн.* музиканти (Бан.). 329
гужву́ *ім. ж. роду знах. відм. одн.* кільце, скручене з гілля, яким скріплюють колики (кілля) в огорожі (Суч.). 384, 404
гу́їло *ім.* спеціально зроблене мастило, яке вживається при скіпленні овочевих дерев (Мар.). 144

гулуб·інкú *ім. ж. роду наз. відм. мн.* рід їстівних грибів (Суч.). 425
гунд′ép *ім.* (< тур. gönder) тичка, жердина (до якої прив'язують неводи, сіті та ін.) (Добр.). 548, 590, 597
Вар.: *гунґ′ép.*
гýн′у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* домотканий верхній сукняний одяг (Мар.). 260
гýра *ім.* велика купа (дерева) (Суч.). 372
гусéльник *ім.* гусляр, скрипаль (Мар.). 204, 221
гусл′áти *дієсл.* грати на гуслях, скрипці (Мар., Бан.). 170, 305
гýсл′енки *ім. ж. роду род. відм. одн.* ряжанки (Суч.). 343, 473
густóje *прикм. с. роду одн.* густе (Бан.). 315

Ґ

ґаздá (і **ґáзда**) *ім.* (заможний, дбайливий) господар (Мар., Бан., Суч.). 245, 290, 301, 331, 332, 386, 387, 400, 444
ґаздúн′а *ім.* (чесна, дбайлива) господиня (Мар., Суч.). 128, 153, 522
ґаздувáти *дієсл.* господарювати (Мар., Суч.). 106, 142, 299,
Вар.: (Мар.) *ґаздовáти.* 488
ґазéта *ім.* газета (Мар.). 164
ґазóн′і *ім. ч. роду місц. відм. одн.* газоні (Добр.). 589
ґал′ґо̂wом *ім. ч. роду ор. відм. одн.* киркою (Мар.). 270
ґанд͡ж *ім.* (пор. рум. gancі, мад. gáncs) вада, дефект (Суч.). 339
ґанц *присл.* < нім. ganz) зовсім, цілком (Мар.). 115
ґарґóш′і у виразі *на ґарґóш′і* = на спині, на плечах (Добр.). 619
ґáр′і *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. gară) вокзалі (Мар.). 165
ґáта *виг.* (< рум. gata) все, кінець (Мар., Бан., Суч.). 138, 200, 202, 295, 305, 308, 334, 432, 435, 437, 449, 455, 480, 482
ґáтеᵉр *ім.* (< рум. gater) пилорама (Суч.). 491
ґатер′íсти *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. gaterist) робітники пилорами (Суч.). 491
ґáт′і *ім. мн.* < мад. gatya) кальсони, підштаники (Мар., Бан.). 143, 186, 244, 280, 325
ґвер *ім.* (< нім. Gewehr) рушниця (Мар., Боан., Суч.). 323, 342
ґелéта *ім.* (< рум. găleată) дерев'яна посудина (для молока) (Бан.). 314
ґерендú *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< мад. gerenda) опорні балки, перекладини (Мар.). 191, 271
Вар: *ґрындú.*

ґ'и́ланиї *дієпр.* (< рос. деланный) роблений (Добр.). 630
ґ'и́лат' *дієсл.* (< рос. делать) робити (Добр.). 630
ґиᵉле́тку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* = *ґеле́та* (Суч.). 393
ґ'и́нґ'і *ім. мн.* (< рос. деньги) гроші (Добр.). 628
ґи́нди *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. ghindă) жолуді (Мар.). 134
ґ'і *спол.* чи (Добр.). 627, 628
ґ'іба́н *ім.* (< рум. діял. ghiban) окунь (Добр.). 582, 583, 589
Вар: *ґиᵉба́н.*
ґ'іба́нчики *ім. наз. відм. мн.* зменш. до *ґ'іба́н* (Добр.). 582
ґ'і́дік'і *ім. ч. роду наз. відм. мн.* невеличкі копички стебел кукурудзи (Суч.). 427
ґ'іїпова́ти *дієсл.* молотити (Бан.). 309
ґ'іле́точ'ка *ім.* зменш. до *ґиᵉле́тка.* (Суч.). 472, 473, 493
ґл'аґа́нка *ім. дятел* (Добр.). 595
ґл'иґ (< рум. *cl'ag) висушений шлуночок маленького ягняти або теляти, що використовується для вурдження молока (Суч.). 394, 428
ґо́ґози *ім.* (< рум. coacăze) брусниці (Суч.). 412
ґоґоша́риᵉ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. gogoşari) сорт солодкого перцю (Суч.). 422, 539, 541
ґо̂мбу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< мад. gamb) гудзик (Мар.). 243
ґосподир'і́je *ім.* (< рум. gospodărie) господарство (Мар., Суч.). 254, 390
ґоста́т'і *ім. ч. роду місц. відм. одн.* державному господарстві, підприємстві (див. *ґосподир'і́je* і *стат*) (Бан.). 314
ґо́тиц'і *ім. ж. роду наз. відм. мн.* самиці глухарів (Мар.). 134
ґрада́т *ім.* (< рум. gradat) військовий нижчого командного складу (Мар., Бан.). 229, 300
ґра́деле *ім. мн.* (< рум. gradele) чини, звання (Мар.). 165
ґраді́н'і *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. grădină) саду; городі (Суч.). 422
ґражд (< рум. grajd) стайня (Мар., Суч.). 113, 352, 366, 367, Вар.: (Суч.) *ґра́жда.* 404, 496, 515, 517
ґрані^и^че́р'іў *ім. ч. роду род. відм. мн.* (< рум. grănicer) прикордонників (Мар.). 182
ґра́па *ім.* (< рум. grapă) борона (Мар., Бан., Суч., Добр.). 189, 318, 337
ґрапа́ју *дієсл. теп. часу 1 ос. одн.* скороджу. Див. *ґрапа* (Бан.). 337
ґра́ца *ім.* рід сапи (Мар.). 113

ґрацáти *дієсл.* сапати (Мар.). 109, 112, 146
ґрéїцер *ім.* (< нім. Kréuzer) розмінна монета зі срібла (в Німеччині та Австро-Угорщині) (Суч.). 403, 448
ґридíна *ім.* горóд (Суч.). 423
ґридінáр'іў *ім. ч. роду род. відм. мн.* (< рум. grădinar) огородників (Мар., Бан.). 293
ґридінíци *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. grădiniță) садка (дитячого) (Суч.). 530
ґры́цар' *ім. ч. роду знах. відм. одн.* (< нім. Kréuzer) 1° розмінна монета. 2° пляма у формі розмінної монети (крейцара) у заплідненому яйцеві (дивлячись на яйце проти світла) (Мар.). 264
ґр'íжу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. grijă) = *гри́ж'а* (Добр.). 586
ґропар'í *ім. мн.* (< рум. groparі) гробарі (Мар.). 159
ґроф *ім.* (< мад. gróf) угорський граф (Бан.). 299
ґру́ника *ім. ч. роду род. відм одн.* зменш. до *ґрун'* (Мар.). 117, 217, 240
ґру́нчик *ім.* зменш. до *ґру́ник* (Мар., Бан.). 299
ґрун'á *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. діял. gruń) вершини горба (Мар., Бан., Суч.). 168, 326, 436
ґру́па *ім.* (< рум. grupă) група (Суч.). 434
ґры́нду *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. grindă) поперечну балку, брус (Мар.). 265
ґум·ін'і *прикм. знах. відм. мн.* ґумові (Суч.). 432
ґунтáґ *ім.* (< нім. guten Tag) добрий день (Мар.). 227
ґуст *ім.* (< рум. gust) смак (Мар. Суч.). 292, 469, 524, 531
ґустóўн'і *прикм. наз. відм. мн.* смачні (Суч.). 493
ґуту́јі *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. gutuie) айва (Добр.).
Вар.: *ґутýл'і*. 582
ґы́тиц'а *ім.* (< рум. gâtiță) глотка (курки) (Суч.). 457

Д

дáле *присл.* далі (Бан.). 311, 315, 317
Вар.: *дáл'е*.
дамóї *присл.* (< рос. домой) додому (Добр.). 632
Вар.: *домóї*.
дáнец *ім.* танець (Суч.). 415, 453, 456, 475, 477, 508
Вар.: *дáніц*.

данцува́т'и *дієсл.* танцювати (Суч.). 455, 456, 474, 484
да́нч'ік *ім.* зменш. до *да́нец*. 415
дара́би *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< мад. darab) шматки, куски (Мар., Бан.). 222, 315
дарапки́ *ім. ж. роду наз. відм. мн.* зменш. до *дара́би* (Мар., Бан.). 199, 273, 337
дара́ч *ім.* (< рум. darac) гребінь для розчісування вовни (Добр.). 577
да́ри *ім.* весільні подарунки (Бан.). 331
дармо́ї *ім.* (< рум. dârmon) решето (Добр.). 560, 561
да́скал *ім.* дяк (Суч.). 477, 544
дато́р'іја *ім.* (< рум. datorie) обов'язок, повинність (Добр.). 612
дго́р'і *присл.* угору; нагору (Суч.). 338
д'е́вочка *ім.* (< рос. девочка) дівчина (Добр.). 579
деку́нок *ім.* (< нім. Deckung) окіп (Мар., Суч.). 165, 166, 434, 435
Вар.: (Суч.) *д'еку́нку, дику́нку*.
де́ку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* десять грамів (Мар., Суч.). 275, 460
д·екупа́ти[e] *ім. мн.* (< рум. decupaţi) дамські туфлі без каблуків (Суч.). 472
деморо́ји *ім. ж. роду род. відм. одн.* у функції *знах.* картопляний суп, чорба (Мар.). 125
деп·і́нд·е *присл.* (< рум. depinde) залежить (Суч., Добр.). 373, 375, 381, 573
депо́з'іт'і *ім. ч. роду місц. відм. одн.* (< рум. depozit) сховищі, складі (Мар.). 186, 187
д'е́ргаті *дієсл.* процес розчісування конопляного волокна на дергівці. Див. *дирґіу́ка* (Суч.). 486
Вар. *си‿да́ргаји*.
дере́ўн'і *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рос. деревня) (оказ.) селі (Суч.). 437
дереўце́ *ім. с. роду знах. відм. одн.* весільний прапор. Див. ще *курагбу́* (Суч.). 416, 417
д·еск'і́се *дієприкм. ж. род. одн.* (< рум. deschisă) відкрита; відчинена (Суч.). 433
детешеме́нт'і *ім. ч. роду місц. відм. одн.* загоні (Бан.). 312
де[в]**стр'ібу́ја́је** *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* розподіляє; роздає (Добр.). 549
д͡ж'а́нту *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. geantă) портфель; сумку (Суч.). 511

дж̂енера́л *ім.* (< рум. general) генерал (Суч.). 399
дж̂ер'а́пин *ім.* (< рум. jireapăn) гірська сосна; яловець (Мар.). 256
дж̂е́рга *ім.* (< рум. cergă) вовняна домоткана ковдра; вовняний килим (Мар.,Бан.,Суч.).119, 204, 264, 277-8, 286-7, 417-8
Вар.: *дж̂е́р'ґа, дж̂и́рґа.*
дж̂у́ґас *ім.* кайло (Мар.). 201
дж̂естіона́р *ім.* (< рум. gestionar) управляючий, адміністратор (Мар., Бан.). 183, 306
дж̂и́нґашли́ве[n] *ім. с. роду знах. відм. одн.* (< рум. gingaş) вередливе (до їди), вибагливе (Суч.). 428, 463
дз̂'а́ма *ім.* (< рум. діял. dzamă) 1° суп (переважно з курячого м'яса). 2° м'ясний (або рибний) відвар (Мар., Суч., Добр.). 154-55, 346-47,
Вар.: *дз̂'а́ма, дз̂'ема, дз̂'и́ма.*356, 391, 412, 456, 465-66, 469, 484, 603
дз̂ер *ім.* (< рум. діял. dzăr) сироватка (Мар., Суч.). 222, 395, 428, 464
дз̂е́стру *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. zestre) придане (з речей хатнього вжитку); посаг нареченої. Див. *зе́стре* (Суч.). 527, 535
дз̂ига́риком *ім. ч. роду ор. відм. одн.* годинником (Суч.). 406, 407
дз̂'и́ма *ім.* (< рум. діял. dzamă) фруктовий сік (Суч.). 413
дз̂'іга́ри *ім. ч. роду наз. відм. мн.* цигарки (Суч.). 516
дипута́т *ім.* старший на полонині (між іншим, веде порядок одержання бриндзи власниками овець) (Мар.). 221
ди'жал·і́н*ім.* (< рум. dejalen) вид бавовняної тканини (Добр.). 551
д'и́д'а *ім.* тато (Суч.). 392, 440
д'и́душка *ім.* (< рос. дедушка) дід (Добр.). 631
дим·іджа́на *ім.* (< рум. damigeană) обплетена бутель (Бан.).
Вар.: (Суч., Добр.) *дим·іжа́на,* (Добр.) *дім·іжа́н* 330, 608, 615,
дипута́т *ім.* старший на полонині (між іншим, веде порядок одержання бриндзи власниками овець) (Мар.). 221
ди́р'гајеме *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* розчісуємо, очищаємо конопляне волокно (Мар.). 286
дирг'і́ўка *ім.* щітка круглої форми із залізними зубами для розчісування конопляного волокна (Суч.). 409
ди'ш'ч'іпл́іна *ім.* (< рум. dişciplină) дисципліна (Суч.). 386
д'ивиц̂о́ў *ім. ж. роду ор. відм. одн.* дівчиною (Мар.). 142
д·і́жму *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. dijmă) податок (натурою) (Суч.). 495
д·іре́кт *присл.* (< рум. direct) прямо (Мар., Суч., Добр.). 132,

Вар.: (Добр.) *дери́кт, дире́кт.* 368
ді^{и}ри́кц'їја *ім.*(< рум. direcţie) напрям, напрямок (Мар.). 133
дірулу́јут *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* (< рум. derula) розгортають (Суч.). 424
д'і́скамиᵉ *ім. ч. роду ор. відм. мн.* (< рум. disc) полірованими дисками (застосованими в сільському господарстві) (Добр.). 626
діспарцітýри *ім. ж роду род. відм. одн.* (< рум. despărţitură) перегородка (Суч.). 400
діспензарꙑ́ *ім. ч. роду місц. відм. одн.* (< рум. dispensar) диспансері (Мар.). 273
дістáнца *ім.* (< рум. distanţă) відстань (Бан., Суч.). 318, 381, 390, 396, 397, 491
д'істрáјемо_си *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* (< рум. a se distra) забавляємося (Суч.). 484
дістрýсниї *дієприкм.* (< рум. distrus) зруйнований (Суч.). 379
д'іспоз'íц'ији *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. dispoziţie) розпорядженні (Мар.). 187
дічи́мбра *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. decembrie) грудня (Суч.). 426, 493, 494
довáди *ім. ж роду род. відм. одн.* (< рум. dovadă) доказу (Мар.). 228
дôвóрôха *присл.* докупи, разом (Мар., Бан.). 220, 277, 313
Вар.: *дóворôх.*
дóк'іў *присл.* поки (Суч.). 342, 426, 457, 458, 484, 503
доᵘлý *присл.* вниз (Мар.). 149, 318
Вар.: (Мар.) *дулý*, (Бан.) *долýў.*
домалтеровáли *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* потинькували (стіни хати, будинку) (Бан.). 308
домý *присл.* додому (Мар., Бан.). 273, 289, 319
Вар.: (Бан.) *дом'ýў.*
дорá *ім.* проскура (Суч.). 473
доᵘрáб'íᵘла *прикм.* (< рум. durabil) тривка, довгочасна (Добр.). 597
дóста *присл.* досить, достатньо (Суч.). 474, 479
дóт'іў *присл.* доти (Суч.). 485
доў *прийм.* до (Суч., Добр.). 423, 473, 475, 477, 479, 482, 503, Вар.: (Мар.) *дôў.* 204-06, 210, 215, 218-21, 223-26, 231-33, 235, 240, 242-45, 554, 579, 581
дóўгоје *прикм. с. роду наз. відм. одн.* довге (Бан.). 317

доўл′аки́ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (пор. рум. dovleac) гарбузи (Добр.). 581
до́хтор′ *ім.* лікар (Суч.). 224, 225, 226, 227, 229, 377
Вар.: (Мар.) *до́хто̂р.*
драбинар′і́ *ім. ч. роду знах. відм. мн.* бокові частини саней у формі драбин (Суч.). 402
дра́нт′а *ім.* старий поношений одяг; лахміття (Мар.). 119, 123
дрипт *ім.* (< рум. drept) право (Бан., Суч.). 301, 378
дри́ва *ім.* дрова (Бан., Суч.). 117, 290
Вар.: *дры́ва.*
др′ік *ім.* вісь воза (Мар., Бан., Суч.). 270, 316, 380
Вар.: (Мар., Бан.) *дрик, дрык.*
друґа́је‿си *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* прядеться вовна навелико, на товсті нитки (Суч.). 523, 538
друґар′і́ *ім. мн.* держаки (частина дараби) (Мар.). 193
дуїна́р′ка *ім.* загорода, де доять овець (Мар.). 116
дула́п *ім.* шафа (Суч.). 335
дулч′а́цу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. dulceaţă) варення (Мар., Суч.). 219, 412
дума́ти *ім. ч. роду наз. відм. мн.* помідори (Добр.). 604
Вар.: *доїма́ти.*
ду°ра́б·і²ла *дієпр. ж. роду* (< рум. durabil) тривка, докгочасна (Добр.). 597
дура́је *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. dura) триває (Суч.).
Вар.: (Мар.) *дура́т,* (Добр.) *дура́јет.* 138, 443, 484, 540, 597
дуфа́ли° *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< пол. dufać) дбати (про когось) (Суч.). 410
ду́шост′ *ім. ч. роду знах. відм. одн.* пара, запах, сопух (Мар.). 109
д′у́ґас *ім.* кирка у формі сокири і копачки (Мар.). 113
д′ули́ш *ім. ч. роду знах. відм. мн.* (< мад. gyűlés) засідання (Мар.). 230

Е

еґз′іст́у́јет *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. exista) існує (Мар.). 135
екза́кт *присл.* (< рум. exact) точно (Суч.). 417
ек′і́па *ім.* (< рум. echipă) група, бригада (Мар., Суч.). 131, 444
експлотеро́ваний *прикм.* експлуатований (Мар.). 290

екстра́кт *ім. ч. роду знах. відм. одн.* (< рум. extract [de naştere] свідоцтво про народження, метрику (Мар.). 174
е°ропла́нами *ім. ч. роду ор. відм. мн.* літаками (Суч.). 387
едука́ццју *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. educaţie) виховання (Бан.). 301
эсэ́ *займ.* це (Мар.). 273-76, 278-79

Ж

жарко́ја *ім.* (< рос. жаркое) печеня (Добр.). 607
Вар.: *жарко́је*.
жба́нци *ім. мн.* (< рум. zbanţ) залізні обручі (Суч.). 380
жбаталу́ *ім.* (< рум. bătălău) збивачка в маслянці (Мар.). 275
жела́је *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рос. желать) бажає (Добр.). 586
жентйцу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. jintiţă) сироватку з овечого молока (Мар., Бан., Суч.). 116, 315, 342, 395
Вар.: (Суч.) *жентʲи́ц'а*, (Бан.) *жентíц'а, жентíц'і*.
жеп (< мад. zseb) кишеня (Мар.). 252
же́рд'оў *ім. ж. роду ор. відм. одн.* довгим прутом (Суч.). 343, 439
жер'а́ду *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. jireadă) купу; довгу скирту з кукурудзяних стебел (Бан). 290
жизн' *ім.* (< рос. жизнь) життя (Бан., Добр.). 300, 592
Вар.: *жи́зн'а*.
жирде́л'і *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< тур. zerdali) сорт дрібних абрикосів (Добр.). 550
жло́пы *ім. мн.* (пор. пол. żłoby) жолоби з дощок для спуску дров (Мар.). 268
жмака́ти *дієсл.* прати руками білизну (Суч.). 408, 471, 542
жо́ўн'ір *ім.* солдат (Суч.). 370
жуп *ім.* (< мад. zsúp) сніп жита (Мар.). 117

З

заберова́ла *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ж. роду* (пор. рум. birui) перемогла (Бан.). 323ь 337
забороздúти *дієсл.* заскородити, загладити виорану землю терням (Бан.). 322
заґрапа́јемо *дієсл. мин. часу 1 ос. мн.* (< рум. grăpa заскородимо (Мар.). 189

закл'аґа́јме *майб. часу 1 ос. мн.* заквасимо молоко; зробимо з молока сир (Бан.). 315
закл'а́ж'іти *дієсл.* = *закл'аґа́јме* (Мар.). 116
залéўчнык *ім.* кілочок на кінці осі у возі (Мар., Бан.). 234, 316
зал'ішку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* парі, заклад (Суч.). 430
замотóку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* пристрій для змотування ниток, пряжі у клубки (Суч.). 487
замута́ли_си *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. mutá) переселилися; перебралися (Мар.). 133, 184
замута́ў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* (< рум. mutá) переставив, перемістив (Мар.). 133
замф'ір *ім. ч. роду знах. відм. одн.* лавровий лист (Мар.). 151
за́нуска *ім.* заноза ярма (Мар.). 109
запечитлу́ју *дієсл. майб. часу 1 ос. одн.* (< рум. pecetlui) запечатую (Мар.). 212
за́полочі *ім. ж. роду род. відм. одн.* різнокольорових ниток для вишивання [фабрична назва DMC] (Мар.). 159
запр'а́че *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* похоронить, поховає (покійника) (Мар., Бан.). 159, 299
запутéрного *прикм. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. puternic) дуже сильного (Мар.). 142
запут'ép'у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. putere) силу, спроможність. Пор. *путʲép'a* (Суч.). 399
зареж'и́ўлениĭ *прикм.* заржавілий (плуг) (Бан.). 336
зарзава́т *ім.* (< рум. zarzavat) зелень, городина (Мар., Бан., Суч., Добр.). 292, 311, 423, 567
зар'и́д'у *дієсл. майб. часу 1 ос. одн.* заправлю, забілю (сметаною) (Суч.). 347
зар'ідóм *присл.* підряд (Суч.). 364
зар'і́нок *ім.* пологий берег річки, вкритий рінню; пасовисько на березі річки (Суч.). 537
зарокува́ў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* одержав призов до війська; пішов до війська (Мар.). 107, 228, 266
застікл'ин'і́ў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн.* (< рум. sticlă "скло") засторопів, закам'янів (Суч.). 516
затіґлизу́ју *дієсл. майб. часу 1 ос. одн.* попрасую (Мар.). 330
затокни́ти *дієсл.* направити (щось), відремонтувати (Мар.). 112, 160

зафати́т' *дієсл.* (< рос. захватить) застати когонебудь зненацька; захватити (Добр.). 595
захájу *дієсл. майб. часу 1 ос. одн.* надам охайного вигляду, приберу (Мар.). 120, 128
зача́т·ija *ім. с. роду род. відм. одн.* зачаття (Мар.). 138
Вар.: *зача́тл'а.*
збáнок *ім.* особливої форми глечик для свіжого молока; посудина для зберігання води в полі (Суч.). 495
збырова́ли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* = *заберова́ла* (Бан.). 322
зве́р'ха *присл.* зверху (Суч.). 271, 427, 492
Вар.: (Мар.) *зви́р'хи, звы́р'хы.*
зво́ром *ім. ч. роду ор. відм. одн.* яром (Бан.). 326
згóўкаў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* закричав, загукав (Бан.). 332
здарачи́ла *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ж. роду* (< рум. dărăci) зчесала (вовну) (Добр.). 623
зéґар' *ім.* цигарка (Суч.). 536
зер *ім.* (< рум. zer) = *дзер* (Мар.). 276
зéстре *ім.* (< рум. zestre) = *дзéстру* (Мар., Бан., Суч., Добр.). 153, 167, 334, 400, 410, 462, 503, 553, 555, 610, 617, 622
Вар.: (Суч.) *зúстр'у.*
зилни́ᵉцу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* посудина для миття білизни, жлукто (Суч.). 459, 471, 484
зил'íско *ім.* праска (Суч.). 459
зим·í *присл.* взимку (Мар.). 108
з'и́му *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. zeamă) = *дз'áма* (Суч.). 346
зиц'іроᵛва́ли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< нім. Exerzieren) муштрували (при війську) (Мар.). 107
з'íхер *присл.* (< нім. sicher) точно, певно, обов'язково (Суч.). 441
змеї *ім.* змій (казкова потвора) (Мар.). 180
змеᵘў *ім.* (< рум. zmeu) паперовий змій (Мар.). 168
знид'íл'і *присл.* наступного тижня (Бан.). 335
зр'іхтува́ли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< нім. richten) відремонтували (Суч.). 455, 456
зýпа *ім.* (< рум. supă) суп (Мар., Суч.). 149, 160, 175, 368, 453, 469, 503, 505, 530, 532, 536, 541, 542
зýпку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* зменш. до *зýпа* (Мар., Суч.). 150, 531

зур'і́лка *ім.* горілка (Мар.). 294, 295
Вар.: *зо^{и}р'і́лка, зо̂р'і́лкы.*

И

игли́^{е}ц'ами^{е} *ім. ч. роду ор. відм. мн.* дротами, спицями плести вовну (Суч.). 408
ид *прийм.* (з дав. відм.) до (Мар., Суч.). 141
Вар.: (Бан.) *ит.*
ижду́ *дієсл. теп. часу 1 ос. одн.* чекаю, жду (Мар.). 108
изви́р'хи *присл.* = *зве́р'ха* (Мар., Суч.). 147, 402
из *прийм.* (з род. і ор. відм.) із, зі (Мар., Бан., Суч.). 113, 116, 117, 144, 301, 321, 339, 364
Вар.: *из, ис.*
иззáду *присл.* ззаду (Бан., Суч.). 330, 350, 371, 397
изнóў *присл.* знов, ізнов (Суч.). 401, 475
изрóбе *дієсл. майб. часу 3 ос. одн.* зробить (Суч.). 400
импакитáў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* (< рум. împacheta) запакував (Добр.). 630
и́нак *присл.* інакше (Суч.). 405, 472, 488
инплінúў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* (< рум. împlini) сповнив (Суч.). 378
интермедијáл'і *прикм. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. intermediar) проміжній (Мар.). 186
интреру́пере *ім.* (< рум. întrerupere) перерив, перерва (Добр.). 488, 502, 579
и́нче *займ.* інше (Бан., Суч.). 321, 406
и́ншак *присл.* інакше (Бан.). 323, 388
и́пен *присл.* (< мад. éppen) саме, якраз (Мар., Бан.). 309
иршч'і́н'а *ім.* христини (Мар.). 174, 205, 216, 273, 477
Вар.: (Мар.) *ыршч'і́н'а,* (Суч.) *ирш'и́н'е.*
испрáжиме *дієсл. майб. часу 1 ос. мн.* зісмажимо (Мар.). 160
иссу́т *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* ссуть (Мар.). 116
и́ц'а *ім.* назва виміру овечого молока (700 гр.) під час міри = *м'і́ра* (Мар.). 220
и^{і}дгóр'і *присл.* = *дгóр'і* (Бан.). 322

І

іграjут_с'а *дієсл.* (тільки 3 ос.) паруються (про тварин) (Мар.). 136

іґза́кт = *екза́кт* (Суч.). 479, 480, 481, 482, 483
іґзе́мплу *ім.* (< рум. exemplu) приклад (Добр.). 574
іґз'істуваў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* = *еґз'істу́јет* (Мар.). 185
ід *прийм. (з дав. відм.)* до (Мар., Бан.). 198, 297, 298
Вар.: *і*ᵘ*д, іт.*
ізво́р *ім.* 1º яр (Мар.). 2º джерело (Суч.). 131, 144, 480
Вар.: (Мар.) *ізву́р,* (Суч.) *ізво́р.*
ізд'е́лајут' *дієсл. майб. часу 3 ос. мн.* (< рос. сделать) зроблять (Добр.). 589
іздо́лу *присл.* знизу, ізнизу (Бан.). 316, 317
Вар.: *іздо́л'іў.*
ізла́зах *ім. ч. роду місц. відм. мн.* (< рум. izlaz) пасовиськах (Суч.). 398
ізола́т'і *прикм. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. izolat) ізольований (Суч.). 378
іᵃ**зби́рат_с'а** *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* збираються (Бан.). 313
і́л'і *спол.* (< рос. или) або (Добр.). 546, 548, 550, 551, 553, 554,
Вар.: *і́ли, у́лі.* 555, 556, 561, 663
імáју *дієсл. теп. часу 1 ос. одн.* маю (Мар.). 108, 111, 116
імн'а́ти *дієсл.* ловити (Мар.). 115, 139, 140
Вар.: *ĭмн'а́ты.*
імн'е́ *ім.* ім'я (Мар.). 195
імпереᵃ**ке́рел'н'і** *прикм. знах. відм. мн.* (< рум. împerecheat) з'єднані в пару, спаровані (про тварин) (Мар.). 138
імперике́ре *ім.* (< рум. împerechere) парування (тварин) (Мар.). 138
імпјед·іка́ме *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. împiedica) плу́тали; гальмували (Суч.). 440
імпо́з'іту *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. impozit) податку (Суч.). 380
інв·ијер'а *ім.* (< рум. înviere) воскресіння (Суч.). 473
і́ндіᵃ**ферент** *присл.* (< рум. indiferent) байдуже (Мар.). 256
інжи́кцију *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. injecţie) укол, ін'єкція (Суч.). 377
інкадра́ли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. încadra) включили в штати, в склад (Мар.). 129
інстру́кција *ім.* (< рум. instrucţie) військова підготовка; муштра (Мар., Суч.). 165, 370

Вар.: (Мар.) *істру́кц'ія, іштру́кц'ія.*
інтребуїінца́је *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. întrebuinţa) уживає (Суч.). 409
інтри́чер'у *ім.* (< рум. întrecere) змагання (Суч.). 367
ір'іго́вана *діепр. ж. роду наз. відм. одн.* (< рум. iriga) зрошувана (Суч.). 422
іспере́ду *присл.* спереду (Суч.). 376
іспра́ва *ім.* (< рум. ispravă) вчинок (Суч.). 374
і́стви *ім. ж. роду род. відм. одн.* їжі (Мар.). 139, 160, 174
істрибл'а́јут *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* (< рос. истреблять) винищують, знищують (Добр.). 590
ісц'іпа́јеме *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* тіпаємо, тремо (коноплі) (Мар.). 152
ІФЕ́Т-а *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. Intreprindere forestieră de transport) транспортного лісового підприємства (Мар.). 161

К

кабáни *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. cabană) дерев'яні будови (в горах) для сезонного перебування лісорубів (Мар., Суч.). 187, 300, 312, 340
к'абура́ *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. chiabur) куркуль (Суч.).
када́ *присл.* (< рос. когда) коли (Добр.). 590, 629, 630, 631
кадеми́ни *ім. ж. роду род. відм. одн.* великої посудини, діжки, бочки. Див. ще *ка́ди* (Бан.).
ка́ди *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. cadă) діжки; кадоби (Добр.). 628, 630
кадо́ў *ім.* (< рум. cadou) подарунок (Суч.). 410, 452
Вар.: *кади́ў.*
кад^{i}е́нцу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. cadenţă) такт, темп (Суч.). 382
ка́је *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* каже (Мар.).
каз *ім.* (< рум. caz) випадок (Мар., Суч.). 132-33, 338, 398, 497
кази́ли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* псували, нищили (Мар.).134
казна́ *ім.* держава (Добр.). 592
кал *ім. ч. роду знах. відм. одн.* грязюка (Бан.). 309
кали́^{e}ворот *ім.* коловорот (у возі) (Суч.). 401, 402
калíта́ту *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. calitate) якість (Добр.). 592

кал·іф·ікáтний *прикм.* (< рум. calificat) кваліфікований (Добр.). 594
калкулáре *ім.* (< рум. calculare) обчислення (Бан.). 319
калфи́ᵉ *ім. ч. роду наз відм. мн.* (< рум. calfă) організатори танцю на селі (Суч.). 494
кам *присл.* (< рум. cam) приблизно (Суч., Добр.). 380, 630
камáрник *ім.* (< рум. comarnic) 1° навіс для просушування сиру. 2° полиця для сиру (переважно на полонині) (Суч.). 396
кáмеⁿри *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. cameră) кімнати (Суч.). 399, 400, 423
кам·íн *ім.* (< рум. cămin) будинок культури (Бан., Суч.). 306, 386, 443, 483, 494, 505
кам·ійóны *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. camion) вантажні автомобілі, грузовики (Бан.). 248, 304
канóн *ім.* (< нім. Kanone) гармата (Мар.). 165, 243, 248, 322, 326
кантúна *ім.* (< рум. cantină) їдальня (Бан.). 313
кáн'у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. cană) глечик; кухоль (Суч.). 503, 506, 508
капáк *ім.* (< рум. capac) покришка; заслінка (Мар., Суч.). 267, 373, 376
кáпит *ім.* (< рум. capăt) край; кінець (Мар.). 147, 164
капéїстр'е *ім.* (< рум. căpăstru) вуздечка (Суч.). 401
кáпри *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. capră) козú (Мар.). 169
кáпсл'іў *ім. ж. роду род. відм. мн.* (< нім. Kapsel) капсуль (Суч.). 380
кáпсу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. capsă) = *кáпсл'іў* (Суч.). 381
каптúш *дієсл. теп. часу 2 ос. одн.* коптиш, вудиш (акання у *каптиш* замість *коптиш* є наслідком його усного запозичення з липованських говірок) (Добр.). 563
капустр'íпы *ім. ж. роду наз. відм. мн.* сорт кореневих солотку-ватих рослин (Мар.). 272
кáпц'іў *ім. ч. роду род. відм. мн.* туфлів, черевиків (Суч.). 527
капчурú *ім. мн.* плетені з вовни шкарпетки (Мар.). 277
карам·íда *ім.* (< рум. cărămidă) цегла (Суч.). 383, 471
караýш *ім.* (< рум. căraş) візник (Суч.). 339, 379, 390
кар'íкы *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< мад. karika) 1° кільця у кухонній плиті. 2° залізні обручі з обох боків спиць на головці у колесі (Бан.). 316

карте́ли *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. cartelă) картки (з відривними талонами, що дають право одержувати нормовані товари) (Мар.). 256
карто́фл'у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* картоплю (Мар.). 249
карто́шка *ім.* (< рос. картошка) картопля (Добр.). 551, 562, 566
картура́р *ім.* (< рум. cărturar) освічений (про особу) (Мар.). 165
ка́рул *ім.* (< рум. carul) віз (Суч.). 380
кару́цоў *ім. ж. роду ор. відм. одн.* (< рум. căruţă) возом (меншим) (Суч.). 381, 399, 402
каса́рн'у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< нім. Kaserné) (Мар.). 229
кас'ійе́р *ім.* (< рум. casier) касир (Суч.). 340, 341
катеґо́р'іјі *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. categorie) категорії (Суч.). 491
катуна́ *ім.* (< мад. katona) солдат (Мар.). 107, 253, 259
кату́ни *ім. мн.* військо (див. *катуна́*) (Мар., Бан.). 129, 242,
Вар.: *кату́ны*. 266, 289, 321
катура́ра *ім. ч. роду знах. відм. одн.* (< рум. caporal) військове звання молодшого командного складу, капрал (Мар.).
каш *ім.* (< рум. caş) свіжий овечий сир (Суч.). 429
каши́ᵉц'і *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< пол. kaszyca) дамби з колод; плетені укріплення берега гірської річки (Суч.). 404, 405
кашичк'и́ *ім. ж. роду наз. відм. мн.* зменш. до *каши́ᵉц'і* (Суч.).404
каје́т *ім.* (< рум. caiet) зошит (Добр.). 586
кел'ту́ї *дієсл. нак. сп. 2 ос. одн.* (< рум. cheltui) витрачай (гроші) (Суч.). 378
кергана́х *ім. ж. роду місц. відм. мн.* (< рум. cherhana) пунктах, в яких приймають рибу (Добр.). 549, 579
Вар.: *киргану́*.
к'е́рда *ім. ч. роду знах. відм. одн.* (< мад. kert) саду зі садовиною (Бан.)
керп'і́ч *ім.* (< рос. кирпич, пор. тур. kerpiç) цегла (Добр.). 597
к'ерт'и́ни *ім. ж. роду род. відм. одн.* крота (Суч.). 384
кет *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* каже (Мар.). 114, 140-142
Вар.: *кед, кед', кет'*.
кирна́ц *ім.* (<рум. cârnaţ) ковбаса (Мар.). 154
Вар.: (Добр.) *карна́ц*, (Мар.) *кырна́дз*.
киситор'і́ју *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. căsătorie) одруження (Добр.). 553
ки́ᵉшмани́ *ім. мн.* нутрощі зарізаної свині (Добр.). 563

к'іар *част.* (< рум. chiar) навіть (Мар.). 127, 146
Вар.: *к'їар', кjар.*
к'іж'ір *ім.* кавалок заліза у ковальському міху (Суч.). 371
Вар.: (Суч.) *к'іж'ил'.*
к'ілúн *присл.* (< мад. külön) окремо (Мар.). 111, 143, 149, 155
к'імакú *ім. ж. роду наз. відм. мн.* обрубки дерева (Мар.). 193
к'інз'ína *ім.* (< рум. chenzină) півмісячний заробіток (Мар.). 187
к'іптар'á *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. діял. cheptar) хутряна безрукавка (переважно з орнаментом) (Мар., Суч.).119, 391
к'ірелéїса *ім.* у функції *виг.* (< гр. Kyrie eleison 'Господи помилуй!') традиційне побажання, яке викрикується людьми на Йордан при водосвятті під час служи Божої (Суч.). 495, 507
к'ірóн *ім.* наглядач, керівник групи (Мар.). 267
к'ісл'úк *ім.* кисле молоко (Суч.). 464
клáдку *ім.* = *склáдка* (Бан.). Див. ще *проупýї, пóўн·іцц'а.* 330, 331
клáдн'у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* копицю (переважно зі снопів пшениці, жита, кукурудзяних стебел та ін.) (Мар.). 111
кладóўка *ім.* (< рос. кладовка) комора (Добр.). 599
клáївас *ім.* (пор. нім. *Bleiweiss,* мад . *plajbász*) олівець (Мар.).
Вар.: *клáїбас.* 252
клáїгôў *виг.* (вживається в лісовій роботі, щоб попередити про спуск дерева згори) увага! стережись! (Мар.). 186
клáка *ім.* (< рум. clacă) гуртова праця за частування; толока (Мар., Суч., Добр.). 120, 384, 495, 541, 557
клáн'а *ім.* полукіпок снопів у полі (до 30 штук) (Суч.). 427, 491
клáса *ім.* (< рум. clasă) кляса; сорт (Мар., Суч.). 252, 254, 406,
Вар.: (Суч.) *кл'áса.* 422, 525, 532
клевéц *ім.* молоток (Мар., Суч.). 108, 235, 370, 373, 374, 382
Вар.: (Мар.) *кливéц, клиевéц.*
клéўч'іки *ім. ч. роду наз. відм. мн.* зменш. до *клевéц* (Суч.). 373, 374
клéцок *ім. ч. роду знах. відм. одн.* колотвиця; ¼ або 1/8 частина розколотого дерева завдовжки 1 метра (Суч.).
кліт' *ім.* комора (Суч.). 400
клóкот *ім.* (< рум. clocot) кипіння, клекотання (Суч.). 524
клóчка *ім.* квочка (Бан., Суч.). 122, 123, 264, 282
Вар.: *клýчка, кл'ýчка.*
клóчити *дієсл.* квочити, квоктати (Мар.). 257, 258

кл'е́нзи *збірн. ім. знах. відм. мн.* свинське м'ясо для варення студенцю (Суч.). 364
кл'о́ци *ім. ч. роду знах. відм. одн.* (< нім. Klotz) колоду середньої величини (Мар., Бан.). 164, 185, 313, 328
Вар.: (Мар.) *кл'о́дзи*
кл'упа́к *ім.* люшня (частина воза) (Суч.). 401
кн'аз' *ім.* молодий (під час весільного обряду) (Мар.). 118,
Вар.: (Суч.) *кн'ê3', кн'из'*. 418, 535
книги́н'а *ім.* молода (під час весільного обряду) (Мар., Суч.).
Вар.: (Суч.) *кнігúн'а, кн'ігúн'а*. 135, 418, 426, 534, 535
кн'іги́ᵉнина (мама) *присв. прикм.* молодої мати (підчас весільного обряду) (Суч.). 535
кнʲи́дл'і *ім. мн.* вид галушок з домішкою вареної картоплі
Вар.: *кнʲи́гл'і*. (Суч.). 473
ко *займ.* хто (Мар.). 291, 295
ко́бат *ім.* (< мад. kabát) верхній одяг, сюртук (Мар.). 135, 278
кова́ч *ім.* (< мад. kovács) коваль (Бан., Суч.). 335, 370
ковертýри *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. cuvertură) покривало (Суч.). 408
ковóр *ім.* килим (Мар., Бан., Суч., Добр.). 286, 408, 409, 410,
Вар.: (Суч.) *кувóри*. 458, 523, 524, 525, 616
кодóли *ім. ж. роду наз. відм. мн.* канати (Добр.). 548
кóждиї *займ.* кожний (Мар., Суч.). 117, 155, 339, 530
козона́к *ім.* (< рум. cozonac) булка, калач (Суч., Добр.). 473, 500, 608
кої *спол.* якщо, коли (Мар., Бан.). 290, 321, 322, 324
кола́ч *ім.* калач; коровай (Мар., Суч.). 159, 343, 358, 468
кола́бу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. colibă) пастуший курінь (Суч.). 482, 497
кола́шн'і *ім. ч. роду наз. відм. мн.* сараї; хліви (Суч.). 403, 458
колгóз *ім. ч. роду знах. відм. одн.* (< рум. colhoz, рос. колхоз) колгосп (Суч., Добр.). 447, 626, 627, 632
Вар.: *колхóз*.
колеᵑкт·íй *ім.* (< рум. colectiv) колективне господарство (Бан., Суч.). 303, 314, 490, 496, 532
колеᵑктів·іст *ім.* (< рум. colectivist) член колективу (Добр.). 629
коли́ᵉ̯ку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* зменш. до *кола́бу* (Суч.). 382
кол·ідóр *ім.* коридор (Суч.). 400
кол'ідника́ми *ім. ор. відм. мн.* перед Різдвом (Суч.). 452

колоне́л *ім.* (< рум. colonel) полковник (Мар., Бан., Суч.). 166, 312, 370

коло́пн'і *ім. ж. роду наз. відм. мн.* коноплі (Мар., Суч.). 151, 159, 179, 458, 521, 531

колôт'і́лка *ім.* масничка (Мар.). 275

ко́лци *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. colţ) гаки (на підковах) (Суч.). 375

кома́нда *ім.* (< рум. comandă) замовлення (Мар., Суч.). 115, 373

кома́шн'у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< мад. komaság) поминки, тризна (Мар.). 159, 265

коме́рц *ім.* (< рум. comerţ) торгівля (Бан.). 302

комба́їна *ім.* комбайн (Суч.). 422

компле́ⁿкт *присл.* (< рум. complect) повно, цілком, зовсім (Суч.). 379, 395, 400

компон'а́јец'ц'а *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. se compune) складається, утворюється (Добр.). 630

кому́ни *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. comună) села (Мар.).

кôмунікáт *ім.* (< рум. comunicat) повідомлення; комюніке (Бан.). 312

комунікува́ли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. comunica) повідомили (Суч.). 434

конс'ідера́ли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. considera) вважали, думали (Добр.). 600

ко́нтра *присл.* (< рум. contra) проти (Бан., Суч.). 325, 527

контра́к *ім. ч. роду знах. відм. одн.* контракт (Суч.). 406

кôнур *ім.* адвокат (Бан.). 305

ко́нуры *ім. ч. роду знах. відм. мн.* ковніри (Мар.).

конч'е́д *ім.* (< рум. concediu) відпустка (Мар., Бан., Суч.). 165,
Вар.: (Бан.) *конче́ⁿт*. 301, 310, 431, 432

кончетра́ре *ім.* (< рум. concentrare) частинна мобілізація (Мар., Бан., Суч., Добр.). 106, 311, 488, 490
Вар.: (Суч.) *кочентра́ре*.

конч'ітра́лиᵉ *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. concentra) призвали до війська (запасних частин під час миру) (Добр.). 629

кончетра́т·ій *дієпр.* призваний до війська (Добр.). 300, 600
Вар.: *конч'ітра́тиї*, (Бан.) *кончетро́ваныї*.

ко́пан'а *ім.* прополка, просапування (Мар.). 189, 218
Вар.: *ко́пан'ê*.

ко́плеⁿме *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* сапаємо (Мар., Бан.). 269, 318

копа́чка *ім.* вид сапи, мотики (Мар.). 270
копе^{ш}рат·і́ва *ім.* (< рум. cooperativă) кооперативний магазин (Мар., Бан., Суч., Добр.). 127, 277, 302, 375, 319, 628
Вар.: *компарати́ва.*
коперат·і́ўс'к'і *прикм.* до *копе^{ш}рат·і́ва* (Суч.). 415
ко̂перш'і́ў *ім.* домовина, труна (Мар.). 179
копи́^{е}л'и *ім. ч. роду зн. відм. мн.* стояки (в санях), на які накладаються (прикріплені) наса́ди; (пор. рум. діял. có́pil) байстрюк; па́гін (Суч.). 402
ко́пку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. corcă) ополонка, полонка (у рибальському приладдю) (Добр.). 548
кора́б·ійу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. corabie) судно, корабель (Добр.). 555
корга́за *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< мад. kórház) лікарні (Мар.). 224, 225, 228, 238, 242
ко́рмош *ім.* (< мад. kormos) сорт яблук (Мар.). 267
корогу́ў *ім.* корогва; прапор (Суч.). 329, 333
Вар.: (Бан.) *курагбў.*
корп *ім.* (< рум. corp) тіло (Мар.). 161
корч'у́гу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* короткі сани для перевожування зрубаних дерев (Суч.). 397
корчу́л'і *ім. мн.* = *корч'у́гу* (Мар.). 131
костума́ш *ім.* (< рум. costumaş) костюмчик (Суч.). 529
ко^{у}сту́мики *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. costum+суф. –ик) = *костума́ш* (Суч.). 536
котело́к *ім.* (< рос. котелок) (оказ.) казанок, казанчик (Суч.). 438
ко́т'іш'а *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< мад. kocsis) візника, фурмана (Мар.). 193
кото́рий *займ.* (< рос. который) котрий (Добр.). 562
ко́ту *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. cotă) (обов'язкову державну) поставку (Бан., Суч., Добр.). 315, 358, 359, 623
кофи́^{е} *ім. ж. роду знах. відм. мн.* (< рум. cofă) барилки, бочівки (Суч.).
кофи́чку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. cofă) маленьку барилочку, бочівочку; кухоль (Мар., Суч.). 116, 391
коцки́ *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< мад. kocka) 1° квадратики. 2° куски, кубики (Мар.). 148, 277
ко́чало *ім. с. роду знах. відм. одн.* коло, круг (Мар.).
ко̂ч'іја *ім.* (пор. мад. kocsi) віз, фіякр, бричка (Мар.). 251

кош'а́ру *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (пор. рум. coşar, coşară) загорожу для овець (Мар., Суч.). 117, 412
Вар.: (Суч.) *кош'и́ру.*

кошé[a]рку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* 1° кіш, великий кошик (виплетений з лози). 2° кошіль (на пасху святити) (Суч.). 412, 428
Вар.: *кошáрку.*

кошин'á *ім. с. роду знах. відм. одн.* посудина для збивання ложкою масла; маслянка (Мар.).

кóўбок *ім.* відрізаний кусок дерева; колода (Суч.). 396, 403, 424, 495

кравáт' *ім.* (< рос. кровать) ліжко (Добр.). 552
Вар.: *крóват'.*

крамбл'і *ім. ж. роду знах. відм. мн.* залізні гаки (скоби), прикріплені на осі воза, щоб тримали бокові драбини (пор. нім. Klámmer скоба) (Мар.). 270

крáнґи *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. creangă) гілки (Мар.). 113, 254, 262

крáнґом *ім. ж. роду ор. відм. одн.* (< рум. creangă) = *крáнґи* (Мар.)

крáтіци[e] *ім. ж. роду знах. відм. мн.* (< рум. cratiţă) каструлі, ринки (Добр.). 573

кринд͡ж' *ім. мн.* (< рум. crengi) = *крáнґи* (Суч.). 397

кресáн'é *ім.* капелюх (Суч.). 418

(до) кривú[e] *ім. ж. роду род. відм. одн.* крови (Суч.).

кридéнц *ім.* (< пол. kredens, пор. мад. kredenc) буфет, шафа для посуду (Суч.). 335

криж'іўкú *ім. ж. роду знах. відм. мн.* головки кислої капусти (Мар.). 199, 454
Вар.: (Суч.) *криж'іўк·ú.*

криз̧ *прийм.* крізь; через (Суч.). 372, 401, 427, 479
Вар.: *крис, криз'.*

кризант[i]úну *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. crizantemă) хризантему (Суч.). 428-29

криwýл'і *ім. ж. роду наз. відм. мн.* санки, полози саней (Мар.). 108

куб·íки *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (пор. пол. kubik, нім. Kubik) кубометри (Мар.). 144, 169

кукуцáми *ім. ч. роду ор. відм. мн.* (< рум. cocuţ) обрядовий невеликий виріб з тіста (Мар.). 206

кулé[ш]ш'а *ім.* мамалига (Мар., Суч.). 125, 427

кулéшку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* зменш. до *кулéчи'а* (Суч.). 344, 347, 408
кул'іш'ірéм *ім. ч. роду ор. відм. одн.* паличкою для розмішування мамалиги (Мар.). 126
кулóр'і *ім. мн.* (< рум. culori) краски; кольори (Мар., Суч.). 135, 274, 409
кул'ухи́ *ім. мн.* нутрощі (тварини) (Мар.). 117
кумпáнія *ім.* (< рум. companie) рота (Мар., Бан.). 165, 243, 297
кýмпыны *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. cumpănă) приладу міряти молоко (Мар.). 278
куптýра *ім.* (< рум. coptură) печиво, тістечко (Суч.).485
курагóў *ім. ч. роду знах. відм. одн.* весільний прапор. Див. ще *дереўцé* (Мар.).
кураáжн'і *прикм. ч. роду мн.* охочі; підпиті (Бан.). 329, 332
кураáжно *присл.* охоче (Бан.). 329
кýраш *ім.* охота (Бан.). 329
кýрб·і *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. curbă) повороті (Суч.). 377
кýрва *ім.* розпусниця; розпусний (Мар., Бан.). 140, 297, 298
курéнт *ім.* (< рум. curent) струм (Бан.). 308
курецéнія *ім.* (< рум. curăţenie) чистота (Суч., Добр.). 407, 607
кýриц'а *ім.* курка (Мар.). 149, 213, 264
Вар.: *кýрыц'а*.
курицúт‿си *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. curăţa) очищається (Суч.).
курнá (сушня) *прикм.* сушіння садовини за допомогою диму. Див. *сýшн'а* (Мар.). 219
кýрса *ім.* (< рум. cursă) автобус (Мар.). 156
курýдзи^{e} *ім.* (здебільшого у мн.) кукурудза (Суч.). 422, 427,
Вар.: *курýзи*. 428, 433, 454, 457, 464, 467, 497, 502, 517, 532
кýтлик *ім.* казан, котел (Мар.). 125
кут'ýта *ім.* собака (Мар.). 138
куш *ім.* кошик (Мар.). 263, 274
кýшан'а *ім. с. роду знах. відм. одн.* (< рос. кушанье) їжу (Добр.). 553, 556, 565, 567, 569, 593
кýшат' *дієсл.* (< рос. кушать) (оказ.) їсти (Суч.). 437
куїбáр *ім.* (< рум. cuibar) гніздо птаха (Суч.). 456
кырл·іґы́ *ім.* (< рум. cârlig) гаки, крюки (Бан.). 313
кы͡ш *ім.* короб воза, кіш (Суч.). 402

Л

лави^{е}ц'і *ім. ж. роду наз. відм. мн.* лавки підстінної (Суч.). 462, 468
ла́вор *ім.* (< мад. lavór) таз (Мар.). 124, 210, 212, 275
ла́ґер' *ім.* табір (Суч.). 130, 266, 436, 438, 441, 442
Вар.: (Мар.) *ла́ґир.*
л'аґу́мур'іў *ім. ж. роду род. відм. мн.* = *леґу́ме* (Суч.). 347
л'аґату́ру *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. legătură) зв'язок (Бан.). 322
ла́ду *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (пор. рум. ladă, мад. láda) ящик; скриньку (Мар.). 153
лак *ім.* (< рум. lac) озеро, став (Мар.). 163
ламур'і́ре *ім.* (< рум. lămurire) пояснення; розяснення (Бан.). 301
ланц *ім.* ланцюг (Суч.). 397
ланцу́к *ім.* (пор. рум. lanţug українського походження) ланцюг (Мар., Суч.). 267, 396
ла́рму *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. larmă) шум (Бан.). 333
ла́стовиц'і . *ім. ж. роду наз. відм. мн.* ластівки (Мар.). 138
латку́је *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* прибиває лати до кізлів даху (Суч.). 399, 404
лату́рами *ім. ж. роду ор. відм. мн.* (< рум. lături) помиями (Добр.). 581
ла́ўник *ім.* килим (Суч.). 462, 468, 535, 537, 538
ла́ўн'ічк·и *ім. ч. роду наз. відм. мн.* зменш. до *ла́ўник* (Суч.). 468, 535
л'а́ц'і *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. leaţ) лати даху (Мар.).
Вар.: *л'а́ци.* 191, 233, 256
л'а́цити *дієсл.* покривати латами (Мар.). 233, 271
лашкы́ *ім. ж. роду наз. відм. мн.* локшина, лапша (Мар.). 262
левору́ц'ія *ім.* революція (Бан.). 322, 323, 324
леґ'ін' *ім.* (< мад. legény) юнак, парубок (Мар., Бан.). 192, 194,
Вар.: *ле^{и}ґ'ін', лиґ'ін'.* 265, 334
леґ'інч'ік *ім.* зменш. до *леґ'ін'.* (Мар.). 116, 117
Вар.: *лиґ'інч'ік.*
леґу́ме *ім.* (< рум. legume) городина, овочі (Суч.). 524, 559
лезе́рва *ім.* (< рум. rezervă) резерв, запас (Бан.). 322
ле́квар *ім.* (< мад. lekvár) повидло (Мар.). 114, 219, 263, 281
Вар.: *ле́ґвар'.*

лемáк *ім.* дурак, нездара (Мар.). 157, 158
Вар.: *лéма*.
леоᵘшт'áну *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. leuştean) любистку (Добр.). 575
лéхк'і *ім. мн.* легені (Мар., Суч., Добр.). 154, 238, 453, 576
леўч'і *ім. мн.* (< мад. lőcs) люшні (Мар.). 234, 270, 316
Вар.: (Мар., Бан.). *лéᵘўча* (< мад. lőcs) = *леўч'і*.
лич'ітáц'іја *ім.* (< рум. licitaţie) аукціон (Добр.). 589
л'і *спол.* чи (Добр.). 553, 555, 562, 575
Вар.: *алí*.
лíбер *прикм.* (< рум. liber) вільний; звільнений (Мар., Бан.). 109, 321
лíберно *присл.* вільно, свобідно (Добр.). 628
лíберувáли‿с'а *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. a se libera) звільнилися (з війська) в запас (Мар.). 243
л'іґатýру *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. legătură) зв'язок (Суч.). 459
ліґ'áн *ім.* (< рум. lighean) велика миска; таз (Суч.). 396, 405
Вар.: *лед'іáн*.
лíпса *ім.* (< рум. lipsă) брак (Бан.). 302
ліпсувáў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн.* (< рум. lipsi) бракував (Суч.). 340, 441
л'іскýје *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* прибиває планки перед штукатуренням (Суч.). 400
л'ічéјі *ім. ч. роду місц. відм. одн.* (< рум. liceu) ліцею (Мар.). 162
ловúті‿сиᵉ *дієсл.* (калька з рум. a se prinde) скисати (про молоко) (Суч.). 462
лóґоз'іў *ім. род. відм. мн.* бурянів, непридатних для корму (Суч.). 364
локáц'ійу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. locaţie) плата за найом, за прокат (Суч.). 339
лóкôш *ім.* (< мад. lakos) мешканець, квартирант (Мар.). 123
лóмпу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* = *л'áмпу* (Мар.). 123
лóпта *ім.* м'яч (Мар.). 123, 180
лóтка *ім.* (< рос. лодка) малий човен (Добр.). 548, 597
лýгер *ім.* (< мад. lúher) конюшина (Мар.). 291
лýкт'і *ім. мн.* старовинна міра довжини основи тканини (один лікоть = приблизно 40-50 см) (Мар.). 152

лу́їтру *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< нім. Léiter) драбину (у возі) (Мар.). 147, 270
лу́пта *ім.* (< рум. luptă) бій, битва (Мар.). 165
луфт *ім.* (< нім. Luft) повітря (Мар.). 255, 371
Вар.: (Мар., Суч.) *л'уфт.*
луфтру́је‿са *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* охолоджується, тобто дистилюється, переганяється (про слив'янку) (Мар.). 265
луфтува́ла *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ж. роду* провітрювала (Мар.). 150
лу́че *присл.* (< рос. лучше) краще, ліпше (Добр.). 548, 604
лу́шниц'і *ім. ж. роду наз. відм. мн.* смолоскипи, факлі (Мар.). 117

М

маґаз'іоне́р *ім.* (< рум. magazioner) магазинер, кладовщик (Мар.). 182
маґаз'і́ју *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. magazie) склад (Добр.). 560
маґ'ора́н *ім.* (< рум. maghioran) майоран (Суч.). 429
мажо́р *ім.* (< рум. major) старший унтер-офіцер (Добр.). 600
ма́ї *част.* 1° морфема вищого і (в говірках закарпатського типу) найвищого ступенів порівняння прикметників та прислівників (Мар., Бан., Суч.). 2° ще, ще трохи (перед дієсловом) (Мар., Бан., Суч., Добр.). 108, 109, 297, 299, 303, 320-325, 329-332, 335, 337, 523, 536, 537, 554, 557
ма́їзл'і *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< нім. Méissel) ковальські долота (Суч.). 373
мака́ти *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. macat) вовняні покривала (Суч.). 527
мала́ї *ім.* (< рум. mălai) хліб з кукурудзяного борошна (Суч.).
Вар.: (Мар.) *мела́ї.* 109-11, 119-22, 238, 405
мала́нкоў *ім. ч. роду ор. відм. одн.* новорічний обряд з традиційним переодягненням у тварин і фолкльорних персонажів (Суч.). 475
мало́је *прикм. с. роду одн.* мале (Бан.). 318
мамали́ґа *ім.* (< рум. mămăligă) густа каша з кукурудзяного борошна, кулеша (Мар., Суч., Добр.). 222, 223, 355, 408, 493, 500, 549, 550
мамали́ᵉд͡ж'ку *ім. ч. роду знах. відм. мн.* зменш. до

мамалúґа (Суч.). 344
маніпул'а́нт *ім.* (< рум. manipulant) наглядач; вагоновод (Суч.). 339
ма́нкл'а *ім.* (< нім. Mántel) шинеля (Мар., Суч.). 243, 244, 417
манта́ *ім.* (< рум. manta) шинеля, плащ (Суч.). 417
ма́рга *ім.* (< мад. marha) худоба (Мар., Суч.). 253, 254, 288, 347, 348
маржи́ᵉна *ім.* = *ма́рга* (Мар., Суч.). 107, 108, 128, 139, 160,
Вар.: (Мар.) *маржы́н.* 170, 177, 234, 238, 268, 269, 271, 272, 348, 349, 384, 392, 393, 406, 455, 462
ма́ркоў *ім. ж. роду ор. відм. одн.* борозником, маркером (Суч.). 423, 427
маркýймо *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* маркіруємо, позначаємо посівну площу (Суч.). 427
мармʻіла́ду *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. marmeladă) мармеляду, повидло (Суч.). 114, 121, 406
Вар.: (Мар.) *мармола́да.*
ма́рфа *ім.* (< рум. marfă) 1° товар. 2° тканина фабричного виробництва (Мар., Бан., Суч.). 267, 300, 302, 536
маскал'і́ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* росіяни, російське військо (Суч.). 433
масма́р' *ім.* (< рум. masa mare) вгощання під час весілля (Добр.). 565
маст'і́ *ім. ж. роду род. відм. одн.* жиру (Мар.). 174, 194, 276
Вар.: *мас'ц'.*
ма́су *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. masă) обід (влаштований з нагоди весілля) (Добр.). 574
масу́ра *ім.* (< рум. măsură) міра (Суч.). 394
матр'іа́л *ім.* (будівельний) матеріял; деревина (Мар., Суч.).
Вар.: (Суч.) *матрија́л.* 163, 168, 191, 401, 424
мату́ла *ім.* велика рибальська сітка (Добр.). 548, 592, 593
мац'і́ц'ка *прикм.* маленька (Суч.). 533
ма́чанка *ім.* вид страви з грибів (Мар.). 44
маш'і́н'і *ім. ж. роду місц. відм. одн.* малий поїзд; вантажне авто (Бан.). 307
маш'і́нка *ім.* малий поїзд (Мар.). 169
маш'і́нґвèри *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< нім. Maschingewehr) кулемети (Мар. Бан., Суч.). 165, 166, 244, 248, 249, 322, 326, 468, 470, 530
ме́д'іўник *ім.* пряник; медяник (Мар., Суч.). 119, 123, 530

Вар.: (Мар.) *ме^{ц}д'анику, мед'аныкы.*

меканізо́вано *присл.* (<рум. mecanizat) механізовано (Мар.). 186

мела́ї *ім.* (< рум. mălai) 1° кукурудза (стебло, зерна). 2° = *мала́ї* (Мар., Бан.). 109, 115, 120, 177, 189, 210, 217, 231, 309

Вар.: (Мар.) *ме^{ц}ла́ї, мила́ї.*

ме^{ц}ла́їниї *прикм.* кукурудзяний (Мар.). 189, 210, 214, 264,

Вар.: *мела́їный, мила́їниї.* 276

мелдува́ли *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* (< нім. mélden) повідомили, доповіли (Мар.). 242

ме́лк'і *прикм.* (< рос. мелкий) дрібні (Добр.). 561

ме́мбру (де партід) *ім.* (< рум. membru de partid) член партії (Суч.). 450

месер'і́ју *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. meserie) ремесло; професію (Суч.). 488

ме́сто *ім.* (пор. рос. место) = *м·і́сто* (Добр.). 545, 546, 548

ме^{ц}та́ти *дієсл.* кидати, викидати; скидати (Мар., Суч.). 113, 118, 139, 188, 417

мета́ти_с'а *дієсл.* кидатися на; нападати (Бан.). 322

ми́^{е}гл'і *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. măglă) купи складеного дерева; штаблі (Мар., Бан., Суч.). 109, 313, 396

митри́ку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* свідоцтво про народження (Мар.). 242

м·і́нажу *ім. ч. роду знах. відм. одн.* їда, перекуска (Мар.). 248

м·іни́^{е}т *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* обіцяє (Суч.). 530

м·ін'істе́ра *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. minister) міністерства (Мар.). 136

м·ін'істе́р'іji *ім. ж. роду род. відм. одн.* = *м·ін'істе́ра* (Мар.). 191

м·інор'іта́р *ім.* (< рум. minoritar) особа, що належить до певної національної меншини (Мар., Бан.). 183, 311

м·і́ра *ім.* кількість молока, надоєного від вівці за один раз перед відходом на пасовисько в полонину (Мар., Бан.). 221, 278

м·ір'іно́са *ім.* шерсть породи овець меринос (Бан.). 314

м·і́сто *ім.* місце (Мар., Бан.). 160, 164, 198, 313

м·іта́ліji *ім. ж. роду род. відм. мн.* (< рум. medalie) медалі

(Мар.). 166

м·ітралійе́ри *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. mitralieră) кулемети (Суч.). 165, 433

Вар.: (Мар.) *м·ітрале́ри.*

м·іц'і́ка *ім. ж. роду род. одн.* маленька (Мар.). 124, 125

м·íц'іко (і м·іц'íко) *присл.* ма́ло (Мар.). 109, 112, 123
м·íшка[1] *ім.* назва барана (Бан.). 314
м·íшка[2] *ім.* палиц'а для мішання молока (в сироварні) (Суч.). 395
мн'ахкы́й *прикм.* м'який (Бан.). 315
мо́б·ілізáре *ім.* (< рум. mobilizare) мобілізація (Бан.). 310, 312
мо́б·іла *ім.* (< рум. mobilă) меблі, мебля (Мар., Суч.). 256, 294, 400, 417, 424
мої *виг.* (< рум. măi) вживається поруч із звертанням, вираженим ім'ям або, частіше, замість нього (Бан., Суч.). 332, 431-32, 478, Вар.: (Добр.) *мий*, (Бан.) *мый*. 482-83, 526, 552
мокáни *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. mocan) румунський чабан (Добр.). 596
мо́ндіjáлну *прикм. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. mondial) світову (війну) (Мар.). 165
моринáт *прикм.* (< рум. marinat) маринований (Добр.). 607
мотốре́та[1] *ім.* (< рум. motoretă) газовий мотор-пилка (Мар.) 255
мотốре́та[2] *ім.* (< рум. motoretă) ровер, велосипед (з мотором) (Суч.). 378, 379
моты́л'а *ім.* назва вівці (Бан.). 314
мо́цко *ім.* костюмчик для немовляти (Мар.). 262
мо́цний *прикм.* (< пол. mocny) міцний; сильний (Суч.). 471
мо́ш'а *ім.* (< рум. moaşă) повитуха; акушерка (Мар., Суч.). 119, 452, 536
мош'íja *ім.* (< рум. moşie) панський маєток (Суч.). 430, 431, 489
мош'íjéри *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. moşier) поміщики (Мар.). 247, 288, 290
Вар.: *мốшéр*.
мо́шулуй *ім.* (< рум. moşului) дідусеві (Добр.). 551
мулцумíт *дієприкм.* (< рум. mulţumit) задоволений, вдоволений (Суч.). 445
му́нт'е *ім.* (< рум. munte) гора (Мар.). 165, 423
Вар.: (Суч.) *му́нті*.
мунч'ітóри[e] *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. muncitor) робітники (Суч.). 379
муритýри *ім.* (< рум. murături) заквашені овочі (Суч.). 343, 344, 346, 412, 578, 604, 620
Вар.: (Добр.) *муратýра, маратýра*, (Суч.) *муратýр'ій*.
муре́ша *ім.* (< рум. mureşa) назва вівці (Бан.). 313, 314

мурунáшу *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. morunaş) ляща (Добр.). 593

мýсаї *присл.* (< мад. muszáj, пор. рум. musai) конче, неодмінно, обов'язково (Мар., Бан., Суч.). 256, 290, 291, 303, 307, 308, 310, 359, 510

мутáли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. mutá) перевели по роботі (Мар.). 183

мутулкувáтиї *прикм.* (< рум. mutul) мовчазний, неговіркий (Мар.). 175

мухарúц'і *ім. ж. роду наз. відм. мн.* мурашки (Суч.). 516

мушкáт *ім.* (< рум. muşcată) пеларгонія (Добр.). 486, 266
Вар.: (Мар.) *мушкáтлык.*

мýшк'і *ім. мн.* (< рум. muşchi) мускули (Суч., Добр.). 364,
Вар.: (Суч.) *мýшки.* 466, 563

муштáр *ім.* (< рум. muştar) гірчиця (Суч., Добр.). 467, 583

мыґлôў *присл.* (< рум. mâglă) разом, довороха) Бан.). 303

мыґл'увáли[e] *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* складали дерево в штабелі (Суч.). 396

Н

нáвилки (і навúелки) *ім. ч. роду наз. відм. мн.* купки, копички сіна (Мар.). 108, 139, 170, 188
Вар.: *навúлкы.*

нав·іповáў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* намолотив (якунебудь кількість зерна) (Бан.). 303

нáгут *присл.* наступного року (Мар.). 292

нáда *предикативне слово* (< рос. надо) треба (Добр.). 545, 546, 548, 552, 561, 564, 632

надрáґы *ім. мн.* (селянські) штани (Мар.). 277

нáз'іму (< рос. на зиму) на зиму (Добр.). 546

наї *част.* хай, нехай (Мар., Бан., Суч.). 114, 116, 141, 170, 185, 195, 197, 200, 208, 225, 227, 238-40, 304, 311, 335, 536-37

нáїлон *ім.* (< рум. nailon) нейлон (Суч.). 472

наїрáн'ч'е *присл.* (< рос. наираньше) найраніше (Добр.). 561

наінтувáти *дієсл.* (< рум. înainta) рухатися вперед; наступати (Суч.). 432, 441, 573
Вар.: (Добр.) *наїінтáјут'.*

накажéниї (< рум. діял. năcăjit) нещасний (Суч.). 440s

нако́пили *ім. ч. роду наз. відм. мн.* короткі бруски, закріплені у полозах саней (Мар.). 108, 109, 147

нана́шка *ім.* 1° хресна мати (Мар., Суч.). 2° весільна мати (Мар., Добр.). 205, 273, 293, 295, 528, 553, 555

нана́шко *ім.* (< рум. діял. nănaş + суф. –к-) хресний батько (Мар., Суч.). 293, 529

нана́ш/к/ул *ім.* (< рум. діял. nănaşul) весільний батько (Добр.). 553, 555, 565, 570

н'а́н'ко *ім.* зменш. до *н'а́н'о* (Мар.). 155

н'а́н'о *ім.* тато (Мар.). 153, 157

наохте́ма *присл.* назавжди; весь час (Бан.). 303

наполу́дн'і *присл.* опівдні, ополудні, в обідню пору (Суч.). 462

/на/попала́м *присл.* (< рос. напопалам) пополовині (Добр.). 623

напри́м·ір *вставне слово* наприклад, приміром (Мар., Суч.). 258, 438

напуцу́ју *дієсл. майб. часу 1 ос. одн.* почищу; начищу (Мар.). 149

нара́вит'с'а *дієсл.* (< рос. нравиться) подобатися (Добр.). 553, 565

нара́ў *ім.* (< рум. năravˈ) норов, вдача, характер (Суч.). 388

на́р'ід *ім.* народ (Суч.). 451, 455, 483

на́сади (і **наса́ди**) *ім. мн.* скрути на санях (Мар., Суч.) 108, 109, 110, 147, 401, 402

натир'ха́ме *дієсл. майб. часу 1 ос. мн.* навантажимо (Мар., Суч.) 147, 390

натокни́ў *дієсл. мин. часу 1 ос. одн.* прилагодив, приготував (Мар.). 113

на́тру *ім. ж. роду знах. відм. одн.* прохід у основі тканини, крізь який проходить човник (Мар.). 143

на́штер'а *ім.* (< рум. naşterea) народження (Добр.). 479

неате́нц·ія *ім.* (< рум. neatenţie) неувага; неуважність (Суч., Добр.). 398, 595

нев·ідда́ту *прикм. ж. роду знах. відм. одн.* неодружену (Бан.). 303

неви́ᶜд͡жунич *ім.* сліпий, сліпець (Бан.). 328

невóл'у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (калька з рум. nevoie) потребу (Суч.). 522, 529

н'евóја *ім.* (< рум. nevoie) потреба; тяжке становище (Суч., Добр.). 379, 428, 549

Вар.: (Суч.) *нівóју.*

немулцум·і́т *прикм.* (< рум. nemulţumit) незадоволений (Добр.). 579

не^{n}норма́л *прикм.* (< рум. nenormal) ненормальний (Добр.). 579
непо́ту *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. nepoată) племінницю (Суч.). 414
нер'іже́ну *прикм. ж. роду знах. відм. одн.* незабілену (сметаною) (Суч.). 347
нечеса́р *присл./ім.* (< рум. necesar) потрібно, необхідно; потреба (Суч.). 397
не‿вон' *присл.* недуже (Мар.). 115
ниґліж'и́нца *ім.* (< рум. neglijenţă) недбалість (Добр.). 630
ни́н'о (і **н'и́н'о**) *ім.* батько (Мар.). 106, 196
нис'ко́је *прикм.* низьке (Бан.). 318
ниткó *займ.* ніхто (Бан.). 297, 298, 321, 322
Вар.: *н'іткó*.
нич *займ.* нічого (Мар., Бан.). 294, 302, 307, 315, 319
н'ів^{n}е́л *ім.* (< рум. nivel) рівень (Мар.). 191
н'і́ґда *присл.* ніколи, жодного разу (Мар.). 133
н'ікó *займ.* ніхто (Мар.). 291
н'імер'а́јем *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* (< рум. nimeri) потрапляємо (Добр.). 548
ніц *займ.* нічого; ніщо (Суч.). 367
'нкураж^{n}а́ре *ім.* (< рум. încurajare) заохочування (Бан.). 301
нора́[1] *ім.* джерело (Суч.). 480
нора́[2] *ім.* берліг (Мар.). 138
ну́ме^{n}ро *ім.* число (Суч.). 495

О

обе^{n}ркóси *ім. ч. роду наз. відм. мн.* абрикоси (Добр.). 550
оби́чаї (і **обича́ї**) *ім.* звичай, звичка (Мар., Бан.). 137, 331
Вар.: (Бан.) *обыча́ї*.
обича́їниї *прикм.* звичайний (Мар.). 189
обича́л'но *присл.* звичайно (Мар.). 138
об·ічéї *ім.* (< рум. obicei) = *обича́ї* (Бан., Суч., Добр.). 307, 308, 329, 420, 429, 530, 534, 551
Вар.: (Суч.) *об·іч'и́ї*, (Добр.) *об·ічéја*, (Бан.) *ôб·ічéї*.
об·ішну́јут *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* (< рум. obişnui) мають звичай (Мар.). 139
облігóваниї *прикм.* (< рум. obligat) зобов'язаний, змушений, примушений (Мар.). 230

облóны *ім. ч. роду наз. відм. мн.* дерев'яні щити для прикривання вікон; віконниці (Мар.). 271
облýт̧ *ім. ч. роду знах. відм. одн.* весняний посів (Мар.). 109 .
обм·іткы́ *ім. ж. роду наз. відм. мн.* вишивки (на жіночій сорочці) (Мар.). 279
óболок *ім.* (< мад. ablak) вікно (Мар., Бан.). 108, 245, 260, 299
обосéн'і *дієпр. наз. відм. мн.* (< рум. obosit) втомлені, стомлені (Суч.). 476
образи́ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* ікони (Суч.). 468, 494
ȏбр'ідно *прикм.* рідко, нарідко (Мар.). 208
об̧скруми́ᵉт *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. scrum) обсмалить (Суч.). 346
обчéше *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* обрубає галузки від стовбура (смереки) (Суч.). 397
óб̧шл'ах *ім.* (< нім. Aufschlag, діял. Ofschlag) призначена частина на вируб лісу; зруб (Суч.). 398
ови́н *займ.* він (Мар., Бан.). 111, 117, 137, 138, 142, 153, 155, 158, 321
ови́нн'і *присв. займ.* їх, їхні. Див. ще *ови́н* (Мар.). 138
одáју *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. odaie) кімнату (Добр.). 625
óди *присл.* недавно (Мар.). 111
оддани́ц'а *ім.* наречена, молода (Мар.). 294, 295
Вар.: *отдани́ц'а, уддани́ц'а.*
Одȏршч'і *ім. мн.* Водохрища (Мар.). 274
озвáр *ім.* компот із сушених фруктів/овочів (Добр.). 605
оз'ми́ти *ім.* взяти (Мар.). 163, 180, 448, 449, 464, 470, 473,
Вар.: (Суч.) *озми́ти/і/.* 484, 509, 510
óко *ім.* міра місткости (= 1 літр) (Суч.). 534, 536
окóл *ім.* (< рум. ocol) округ (лісовий) (Добр.). 632
окрóме *присл.* окремо (Суч., Добр.). 408, 482, 505, 537, 541, 566, 578, 583, 585
окроᵘтувáли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. ocroti) обороняли, захищали (Суч.). 425
окупáли *дієсл. мин. часу 1 ос. мн.* (< ocupá) зайняли (позицію) (Суч.). 432
оли́ва *ім.* (рафінована) олія (Суч.). 454, 484, 502, 525, 532, Вар.: *оли́ᵉва.* 533, 541, 559
он *займ.* він (Мар., Бан., Добр.). 137, 139-42, 162, 249-50, 300, 623, 625, 630, 631

она́ *займ.* вона (Мар., Бан.). 110, 113, 135, 137-40, 142-43, 154-55, 170-75, 196-98, 217-18, 226-28, 239-40, 257-58, 267, 270, 285, 291-93, 295-96, 298-99, 302, 303, 313, 318, 323, 335, 336
о́пи^{е}нка *ім.* довкільна запаска; горботка (Суч.). 392
опл^{ў}і́т *ім.* огорожа довкола стога сіна або оборога (Суч.). 404
опри^{е}ви́д'а *ім.* похоронний звичай (Мар.). 265
оприву́д *ім.* = *оприви́д'а;* похоронна процесія (Мар.). 159, 240
опја́т' *присл.* (< рос. опять) знов(у) (Добр.). 573
о́раницу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* ріллю (Мар.). 109
ора́шул *ім.* (< рум. oraşul) місто (Мар.). 168
о̂рдін *ім.* (< рум. ordin) наказ, розпорядження (Мар., Бан.).
Вар.: (Суч.) *о́рдін.* 248, 311, 321, 437
оре́^{и}з *ім.* (< рум. orez) рис (Суч., Добр.). 453, 454, 465, 484,
Вар.: (Добр.) *ори́з̯.* 504, 522,536, 566, 581, 588
ôрôташ (< мад. aratác) жнива (Мар.). 235
орса́ґ *ім.* (< мад. országút) шосе (Бан.). 307
о́с'а *ім.* вісь (Суч.). 308, 381
ослободи́лас' *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ж. роду* звільнилася; визволилася (Добр.). 592
осо́бенно *присл.* (< рос. особенно) окремо (Добр.). 559
особи́тно *присл.* окремо (Суч.). 396
осо̂но́шне *ім.* "Воскресна утреня", яка відправляється в суботу вночі в церкві, переважно опівночі, перед Великоднем (Мар., Бан., Суч.). 206, 260, 274, 298, 507
Вар.: (Бан.) *осино́ршне.*
ôстра́ґ *прикм.* (< мад. ostrák) австрійський (Мар.) 224
остриви́^{е} *ім. ж. роду знах. відм. мн.* сухі смереки з галузками, на яких сушать сіно (Суч.). 384
остривц'і́ *ім. ж. роду знах. відм. мн.* крислаті дрючки, якими в'ються вгору огірки (Мар.). 219
отдани́ц'а *ім.* наречена, молода (Мар.). 294
отда́ничин *прикм.* нареченої, молодої (танець) (Мар.). 295
отку́да *присл.* (< рос. откуда) звідки (Добр.). 581
отра́ву *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. otravă) отруту (Мар.). 169
офенс'і́ву *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. ofensivă) наступ (на фронті) (Добр.). 162, 322, 615
Вар.: (Мар.) *офинз'і́шу,* (Бан.) *офенз'і́ву.*

о́флеси *ім. ч. роду наз. відм. мн.* дошки з крайньої зовнішньої частини колоди, розрізаної вздовж; обаполи (Суч.). 404
охо́тн'ічат' *дієсл.* (< рос. охотничать) полювати (Добр.). 591
оцéї *займ.* ось цей (Суч.). 524
о́чен' *присл.* (< рос. очень) дуже (Добр.). 574
ошко́лу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (пор. рум. діял. oşcoală) школу (Мар., Бан.). 162, 252, 253, 266, 307

П

пага́р' *ім.* (пор. рум. pahar) склянка (Суч.). 377, 535
па́длах *ім.* полиця (плуга) (Мар.). 110
падура́р *ім.* (< рум. pădurar) лісник (Мар.). 168
паду́тки *ім. мн.* частина, шор (Суч.). 401
пази́ти *дієсл.* (< рум. păzi) стерегти, сторожити; пильнувати (Суч.). 518
па́зника *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. paznic) сторож (Суч.). 450
па́зоў *ім. ж. роду ор. відм. одн.* (< рум. pază) вартою; наглядом (Суч.). 436
пака́јет‿с·а *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. a se împăca) миритися (Суч.). 401
пакéт *ім.* (< рум. pachet) пачка тютюну (Бан.). 331
паламáр' *ім.* дячок, псаломщик (Суч.). 478, 544
палач'íнтошку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* зменшено до *палач'íнта*. Див. ще *плач'íнта* (Мар.). 198, 199
пансáж *ім.* (< рум. pansaj) чищення коней скребницею (Суч.). 370
па́нта *ім.* (< рум. pantă) похила площина, схил (Суч.). 378, 379
панта́л'они *ім. мн.* (пор. рум. pantaloni) штани, панталони (Суч.). 432
панто́фи *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. pantofi) туфлі, пантофлі, черевики (Бан., Суч.). 331, 584
Вар.: (Суч.) *пант'о́ф·і*.
пантра́т‿си[e] *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* остерігається (Суч.). 338
папри́ґи *ім. ж. роду род. відм. одн.* (пор. мад. paprika, рум. páprică) 1° стручковий перець (Мар.). 2° мелений червоний перець (Мар., Суч.). 121, 199, 466, 484
Вар.: (Мар.) *папры́ґы*, (Суч.) *па́прики/і/*.
папушо́їка *ім.* зменш. до *папушо́ja* (Добр.). 557

папушо́їна *прикм. ж. роду наз. відм. одн.* кукурудзяна (мука) (Добр.). 557, 566, 567
папушо́ja *ім.* (< рум. păpuşoi) кукурудза (Добр.). 545, 557, 558, 561, 564, 567
папушу́ *ім. ж. роду знах. відм. одн. = папушо́ja* (Добр.). 629
парада́їки *ім. ж. роду наз. відм. мн. = парадичкú* (Мар.). 149
парадичкú *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< мад. paradicson) помідори (Мар.). 199, 208, 282
Вар.: (Мар.) *парадíчки.*
парастáс *ім.* заупокійна відправа (Суч.). 504
пара́фы *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. parafă) печатки (Бан.). 314
пардісíви *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. pardesiu) літні пальта, плащі (Добр.). 584
паре́р'у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. părere) думку, погляд (Суч.). 377
паркéт *ім.* (< рум. parchet) лісова ділянка, яка призначена на зруб (Мар., Добр.). 115, 169, 187, 628
пáрмен *ім.* (< рум. parmen) сорт яблук (Мар.). 254
пáрна *ім.* (< мад. párna) подушка (Мар.). 123, 219
парнá (сушня) *прикм.* сушіння садовини за допомогою пари. Див. *сýшн'а* (Мар.). 219
партíдови *ім. ч. роду дав. відм. одн.* (< рум. partid) партії (Бан.). 300
партікулáрний *прикм.* (< рум. particular) приватний (Суч.). 379
партікулáрно *присл.* приватно (Суч.). 379
парт' *ім.* (< рум. parte) 1° посаг, спадщина. 2° частина (Мар., Суч.). 240, 435, 494-96
парýjу *дієсл. теп. часу 1 ос. одн.* готую (Мар.). 209
парýjут‿с'а *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* готуються (Мар.). 203
парчúла *ім.* (< рум. parcelă) ділянка землі, парцеля (Суч.). 424
пастрáт' *дієсл.* (< рум. păstra) зберігати (Добр.). 600
патрáл' *ім. ж. роду знах. відм. одн.* посудина у формі діжки для виміру сипких тіл. Див. ще *фéрд'íл'* (Суч.). 483
патратóв·і *прикм. наз. відм. мн.* (пор. рум. pătrat) квадратові (Суч.). 375
патрацéлами *ім. ч. роду знах. відм. мн.* (< рум. pătrăţele) квадратиками (Добр.). 555

па́трофірер *ім.* (< нім. Patrouillenführer) командувач патрулі (Мар.). 223
па́хар' *ім.* (< рос. пахарь) хлібороб (Добр.) 565
пацйт' *дієсл.* (< рум. păţi) терпіти, переносити, страждати (Суч., Добр.). 352, 368, 422, 595
па́ц'орка *ім.* назва вівці (Бан.). 314
па́чку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* тютюн; цигарки (Суч.). 431
педа́ла *ім.* (< рум. pedală) педаль (Суч.). 371
пе^{ы}л'о́нки *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рос. пелёнка) пелюшки (Добр.). 551
пентруже́л *ім.* (< рум. pătrunjel) петрушка (Суч.). 451
пе́нура *ім.* (< рум. pănură) абá, домоткане вовняне сукно (Мар., Суч.). 143, 151, 278, 451
Вар.: *пы́нура*.
пе́рви^{е}ї *числ.* перший (Мар., Добр.). 161, 545
перги́ *ім. мн.* підніжки у возі для коней (Бан.). 316
пердéјі *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. perdea) завіси, заслони (для захисту овець від холоду зимою) (Добр.). 600
перемаши^{е}ну́јімо *дієсл. майб. часу 1 ос. мн.* перемелемо на машинці (Суч.). 365
перем·і́тујемо *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* перекидаємо (Суч.). 303, 397
пере^{ы}стира́јем *дієсл. майб. часу 1 ос. мн.* переперемо (Суч.). 559, 585
периче́л'у *дієсл. теп. часу 1 ос. одн.* (< рум. parcela) парцелюю (Мар.). 149
пер'ікуло́зниї *прикм.* = *пер'ікуло́с* (Мар.). 132
пер'ікуло́с *прикм.* (< рум. periculos) небезпечний (Мар., Суч.). 135, 375, 376
пер'ікуло́сна *прикм. ж. роду наз. відм. одн.* = *пер'ікуло́с* (Мар., Суч.). 135, 375
пер'ікуло́сно *присл.* небезпечно (Мар.). 135, 137, 375
Вар.: (Суч.) *пер'ікуло́зно*.
пер'іно́к *ім.* (< рум. perinoc) верхня рухома подушка на передній осі воза; коловорот (Суч.). 401, 402
Вар.: *пір'іно́к*.
пер'іну́цу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* зменш. до укр. *пери́на* (Суч.). 529
пер'ійо́да *ім.* (< рум. perioadă) період (Мар.). 289

пеᵘрм·íс'іjу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. permisie) відпустку (Мар.). 129
пéрну *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. pernă) подушку (Мар.). 127
персикутáли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. persecuta) переслідували (Добр.). 596
перст *ім.* палець (руки) (Мар.). 109, 145
Вар.: *пирст'*.
пéрстики *ім. ж. роду наз. відм. мн.* персики (Добр.). 549
пет *дієсл. майб. часу 3 ос. одн.* піде (Мар.). 144
пéтик *ім.* (пор. рум. petic) верхній одяг із домотканого сукна з вовняним начосом зверху (Мар.). 119
пи́нд'іл' *ім. ч. роду знах. відм. одн.* частина у возі, що накладається на задню вісь (Бан.). 316
пи́нду *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. pândă) засаду, підстерігання (Мар.). 137
пир'íнте *ім. ч. роду кл. відм. одн.* (< рум. părinte) отче (Суч.). 479
пи́ску *ім. ч. роду род. відм. одн.* загнутої частини полоза (саней). (Мар.). 147
пид *прийм.* під (Мар.). 547, 548
Вар.: (Добр.) *пит*.
пити́ц'а *ім. ж. роду наз. відм. одн.* верхній жіночий одяг (Мар.). 119
пиў *числ.* пів (половина) (Суч.). 350
пи́ўниц'а *ім.* погріб, льох (Мар.). 112
п·іᵘдкол'íнниц'і *ім. мн.* штани зі сукна (Суч.). 392
п·íзнашно *присл.* видно, помітно (Суч.). 423, 468
п·ікáнка *ім.* вид рибної страви (Добр.). 583
п·ілáф *ім.* (< рум. pilaf) плов (Добр.). 569, 607
п·íт'а *ім.* курча (Мар.). 291
п·ітп·íнк'і *ім. ч. роду наз. відм. мн.* опеньки (Суч.). 425
п·ітухи́ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* глухарі (Мар.). 116
п·íц'іко *присл.* мало, трошки (Мар.). 148, 149
п·ішл'áк *ім.* носище для бруска гострити косу (Мар.). 108
п·ішкóти *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. pişcot) бісквіти (Добр.). 568
плакáж *ім.* (< рум. placaj) фанера (Мар., Суч.). 163, 424
плантáтиї *дієприкм.* (< рум. plantat) насаджений (Добр.). 595

плантáт' *дієсл.* (< рум. plantá) садити (рослини); засаджувати (ліс) (Добр.). 595
плáсу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (пор. рум. plasă) сітку для просіювання зерна (Добр.). 620
пласýjу *дієсл. теп. часу 1 ос. одн.* просіюю зерно через пласу (Добр.). 620
плат *ім.* фартух (Мар.). 152, 159, 277, 296
платúᵉнка *ім.* хусточка (Суч.). 528
плач'íнта *ім.* (< рум. plăcintă) вид пирога; плачинда; налисник (Мар., Суч.). 121, 283, 491, 543, 555, 564, 569, 602, 605
Вар.: (Суч.) *плич'íнта,* (Добр.) *плач'íнда, плачúнда.*
плач'ép'y *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. plăcere) задоволення, приємність (Суч.). 446, 451
плашч'іўнúц'a *ім.* плащаниця (Суч.). 507
пл'ац *ім.* (< нім.Platz) 1° місце. 2° базар (Суч.). 118, 372, 398,
Вар.: (Мар.) *пjац* (2°). 491
плод *ім.* урожай (Мар.). 293
плóтит' *дієсл.* платити (Добр.). 551, 555
плутонúр *ім.* (< рум. plutonier) старшина (Добр.). 193, 322,
Вар.: (Мар., Бан.) *плоʸтунéра, плотонéра.* 624
пл'умбájут'c'a *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* (< рум. a se plimba) гуляють, прогулюються (Добр.). 556
побирáтиᵉси *дієсл.* одружуватись (Суч.). 416
повелúцени *присл.* після Великодня (Суч.). 456
пов·із'ітеруваў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду = пов·із'ітуваў* (Мар.). 192, 226
пов·із'ітуваў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* (< рум. vizitá) відвідав (Мар.). 226
поʸвóску *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рос. повозка) віз (Добр.). 547
пôґóн *ім.* (< рум. pogon) поґон (міра поверхні = 5012 м²) (Бан.). 310
погáр *ім.* (< мад. pohár) (Мар., Суч.). = *пагáр'*. 153, 212, 239, 255, 535
погарад͡жáт' *дієсл.* (< рум. hărăgi) підпирати тичкою (Добр.). 626
погармáниў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* (< тур. harman) помолотив бутуком (Добр.). 561
подарáчим *дієсл. майб. часу 1 ос. одн.* (< рум. dărăci) почешемо (вовну) (Добр.). 486
подáрок *ім.* (< рос. подарок) подарунок (Добр.). 553, 554

пода́рочок *ім.* (< рос. подарочек) подаруночок (Добр.). 555
подла́ш *ім.* підлога (Мар.). 288
по́длу *прийм.* (< пол. podług) відповідно (Суч.). 384
по́д'і *ім. ч. роду місц. відм. одн.* горищі (Мар.). 141
под' *дієсл. нак. сп. 2 ос. одн.* ходи́! приходь! (Мар.). 200, 221
Вар.: (Бан.) *по́т'!*
пожалона́ли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. jalona) поставили віхи, трасували (Добр.). 627
позапр'и́тувала *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ж. роду* поприбирала (Суч.). 468
поја́на *ім.* (< рум. poiană) поляна, галявина (Суч.). 367
пока́ *присл.* (< рос. пока) поки (що) (Добр.). 579
покази́ла *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ж. роду* пошкодила, зіпсувала (Мар.). 115
по́к'іў *присл., спол.* поки, покіль (Суч.). 474
поко́ўтач *ім.* дятел (Суч.). 425
покро́вец *ім.* (< мад. pokróc) килим (Мар.). 151, 277, 278
пол'ац'о^{у}ва́ў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* наклав (прибив) лати на покрівлю хати (Мар.). 271
по́лзу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рос. польза) користь; вигода (Добр.). 594
по́л'зуємо *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* (< рос. пользовать) користуємо (Добр.). 578
по^{у}ли́бич'ок *ім.* діжка, кадіб (Суч.). 314, 345, 407
Вар.: *пол'і́бич'ок.*
полови́к *ім.* шуліка, яструб (Мар., Суч.). 116, 134, 188, 425
Вар.: (Мар.) *половы́к.*
полови́ц'а *ім.* половина (Мар.). 146, 178, 238
Вар.: *половы́ц'а.*
половыч'ки́ *ім. мн.* туфлі, черевики (Мар.). 277
полонізáре *ім.* (< рум. polenizare) запилення, обпилення (Мар.). 292
поло́ўник *ім.* ополоник, полоник (Мар.). 153
полтора́ *числ.* (< рос. полтора) півтора (Добр.). 558
пол'ува́рник *ім.* мисливець, полювач (Суч.). 511
по^{у}лу́дне *ім.* полудень (Суч.). 433
по^{у}лучáт' *дієсл.* (< рос. получать) одержувати, отримувати (Добр.). 549, 551

пома́ну *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. pomană) милостиню (Суч.). 456, 470, 503, 507, 542
понадв·і́р'у *присл.* по подвір'ю (Суч.). 486
пон'а́ли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рос. понять) розуміли, зрозуміли (Добр.). 553
по́но^{у}ж'і *ім. мн.* підніжки кросен (Суч.). 409
попаприку́ju *дієсл. теп. часу 1 ос. одн.* присмачую страву паприкою; поперчу (Суч.). 453
попа́циў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* потерпів, потрапив у біду (Суч.). 444
попо́ру *ім.* (< рум. poporul) народ (Бан.). 301
попр'іка́ш *ім.* (пор. мад. paprikás, рум. papricaş) ґуляш (Мар.). 150
популя́р *ім.* (< рум. popular) народний, сільський: сва́ту популя́р "сільрада" (Суч.). 466
по́популя́ц'ійу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. populaţie) населення (Бан.). 319
по^{у}пулу́дн'у *присл.* після полудня; пополудні (Суч.). 528
Вар.: (Бан.) *попо́лудн'у*, (Мар.) *пупулу́дн'у*.
пореcылу́jу *дієсл. маб. часу 1 ос. одн.* потру (на терці) (Мар.). 276, 277
порк'ін^{і}и́ц'і *ім. мн.* чоловічі полотняні штани (спідні) (Суч.). 432, 472
порн^{і}е́ли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. porni) рушили (Суч.). 377, 435, 439, 440
Вар.: *порн·и́ли*.
по́рти *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. poartă) воріт, брами (Мар.). 156
порти́шч'а *ім.* весільний стрій молодої (Мар.). 118
Вар.: *порти́ш'ш'а*.
порт·і́ца *ім.* (< рум. portiţă) хвіртка (Суч.). 483, 504
Вар.: *порт^{і}и́ц'а*.
по́ртош *ім. ч. роду знах. відм. одн.* рівне місце для депозитування та вантаження дерева на вагони (Мар.). 266
порті́чка *ім.* зменш. до *порт·і́ца* (Суч.). 471
по́ру́г'і *прикм.* круторогі (вівці) (Бан.). 314
по-румунц'ки^{е} *присл.* по-румунському, по-румунськи (Суч.). 479
по́рц'ійу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* чарку; чарку горілки (Мар., Суч.). 247, 442, 522
порц'і́у́н'а *ім.* (< рум. porţiunea) = *парчи́ла* (Суч.). 434

Вар.: (Добр.) *парц'ýн'а.* 620
пóрчеᶻну *прикм. ж. роду знах. відм. одн.* (< рос. порченый) зіпсовану, попсовану (Добр.). 561
пóсибил *прикм.* (< рум. posibil) можливий (Мар.). 135
пос'íб·іл *ім.* (пор. рум. posibil) (Бан.) = *пос'íб·ілітáт'а.* 333
пос'іб·ілітáт'а *ім.* (< рум. posibilitate) можливість (Суч.). 399, Вар.: *пос'ібілітáте.* 400, 455, 528
посл'ідного *прикм. ч. роду род. відм. одн.* останнього (Мар., Суч.). 140, 452
посмóтриш *дієсл. теп. часу 2 ос. одн.* (< рос. посмотреть) (оказ.) подивишся, глянеш (Суч.). 446
посо̂р'а *ім.* назва вівці (Бан.). 314
пострадáт' *дієсл.* (< рос. пострадать) постраждати, потерпіти (Добр.). 595
пóсуд *ім.* рибальські приладдя (Добр.). 592
потлад͡жéле *ім. мн.* (< рум. pătlăgele) помідори (Суч.). 531, *Вар.: патлад͡жéр'іў.* 532, 679
пóт'а *ім.* курча (Мар.). 110, 122, 134, 138, 160, 173
пот'áта *збірн. ім.* курчата (Мар.). 264
пóто̂к *ім.* сукало (Мар.). 143
потóм *присл.* після того, потім (Суч.). 498, 500, 502, 504 Вар.: *потóму.*
пóўн·іᶻц'а *ім.* дарування на весіллі (або на христинах). Див. ще *клáд̯ка, склáд̯ка, проᵘпýї.* (Суч.). 410, 452, 455
пóфту *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. poftă) охоту, бажання (Бан.). 333
по-хахлáс'ки *присл.* по-українському, по-українськи (Добр.). 594
по-царáнцк'і *присл.* (пор. рум. ţăran) по-селянському, по-селянськи (Суч.). 500
почк·и́ *ім. мн.* нирки (Суч.). 465
пошти́ *присл.* (< рос. почти) майже (Добр.). 586
поjáна *ім.* (< рум. poiană) поляна (Суч.). 367
пр'а *присл.* (< рум. prea) дуже; надто (Мар.). 110, 112, 130, 150, Вар.: (Мар., Бан., Добр.) *пре.* 154, 302, 586
пражи́н *ім. ж. роду род. відм. мн.* (< рум. prăjină) мір площі (1,25 ара) (Суч.). 534
пражити *дієсл.* смажити (Мар., Суч.). 155, 451, 456, 466, 467, 484, 503, 541
прас *ім.* (< рум. praz) цибуля-порей (Добр.). 600

пра́ше^{н}нку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* сапання (Добр.). 632
праўдика́ц'ійу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* байку; казку (Мар.). 142
пре^{н}да́ли^{е} *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. preda) передали (Добр.). 623
пре^{н}пара́јет'с'а *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. se prepară) готується; приготовляється (Добр.). 550
пресáза *присл.* (< рум. precis) точно; якраз стільки (Мар.). 144
преч'íс *присл.* (< рум. precis) точно (Добр.). 595
прешед·íнте *ім.* (< рум. preşedinte) голова (сільради) (Мар., Бан.). 161, 303, 326,
пр'ếчут *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* хоронять (Мар.). 159
при́^{е}долоᵭ *ім.* дишель плуга, гряділь (Мар.). 110
приж'ітýри *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. prăjitură) тістечка (Суч.). 412, 453, 468, 473, 484-85, 530
Вар.: *праж'ітýри, прижитýри.*
прилáту *ім.* (< рум. prelată) брезент (Суч.). 435
принч'іпáлне *прикм. с. роду наз. відм. одн.* (< рум. principal) головне, основне (Мар.). 131, 132
прир'іхтóвује *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (пор. нім. richten) готує, приготовляє (Суч.). 493
приш·ікоᵘвáў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* роздобув (щось) (Бан.). 301
пр'ів·ізонáре *ім.* (< рум. aprovizionare) постачання продовольством (Мар.). 182
прімар'íјі *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. primărie) сільради, сільського правління (Суч.). 494, 625
Вар.: (Добр.) *прие$^{}$мар'íју.*
пр'íму *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. primă) грошову премію (Добр.). 621
пр'íч 1° *присл.* загально; вповні (Мар.). 2° *присл.* попри; скрізь (Суч.). 3° *част.* аж (Мар.). 111, 112, 154, 163, 374
прогрáм *ім.* (< рум. program) програма (Суч.). 376
прозáру *ім. ч. роду род. відм. одн.* (Суч.) = *апрозáр'*. 502
проᵘл'уфтóвујет_си *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* провітрюється (Суч.). 345
проᵘпýї *ім.* = *пóўн·і^{ц}ц'а.* Див. ще *клáдка, склáдка* (Мар.). 205
протежáта *прикм. ж. роду наз. відм. одн.* (< рум. protejat) протеже (Добр.). 579
прóт'іў *присл.* проти (Суч.). 540

проца́п *ім.* (< рум. proţap) дишель (Добр.). 563
прошти́н'а *ім.* (< рум. prăştină) вичавки (з винограду) (Добр.). 628
проје́кт'їли *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. proiectil) снаряди (Мар.). 130
пу́дрога *числ.* півтора (Мар.). 129, 276, 281, 295, 318
Вар.: (Бан) *п·у́дрога.*
пу́ж'но *присл.* (пор. пол. późno) пізно (Суч.). 401
пу́їкы *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. діял. puică) індички (Мар.). 283
пу́їчата *ім. ж. роду наз. відм. мн.* індичата, індиченята (Мар.). 283
пу́нґа *ім.* (< рум. pungă) гаманець; торбинка (з грішми) (Суч., Добр.). 530, 553
пут^{і}е́р'а *ім.* (< рум. putere) сила, міць (Суч.). 142, 400
Вар.: (Мар.) *путе́^{и}р'а,* (Суч.) *пут^{і}е́ре.*
пу́тери *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. діял. putiră) = *пу́тина* (Мар.). 116, 221
путе́рно *присл.* сильно, міцно (Мар.). 108, 270
пу́тина *ім.* (< рум. putină) (дерев'яна) посудина для молока або для виготовлення овечого сиру (Мар., Бан.). 116, 315, 396
Вар.: (Суч.) *пу́т·іна.*
пу́тн'у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* бляшане відро (Суч.). 439
пуцу́јеме *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* (< нім. putzen) чистимо (Мар., Суч.). 148, 267, 359, 370, 385, 400, 439
пуча́с *ім.* половина години; півгодини (Мар.). 148, 276
пу́шка *ім.* головка у дерев'яному колесі, в яку набиваються спиці (Бан.). 316, 317
пу́шку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (пор. рум. puşcă) рушницю (Мар., Бан.). 133, 140, 298, 322
пушкаш'і́ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. puşcaş) стрільці, бійці (озброєні рушницею) (Мар.). 132
пч'о́ли *ім. ж. роду знах. відм. мн.* (< рос. пчела) бджоли (Добр.). 629
пшоў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн.* пішов (Суч.). 340, 352, 353

Р

рабо́тали^{е} *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рос. работать) працювали (Добр.). 631

раваш'і́ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. răvaş) зарубки на палиці (кусочку дерева) для позначення чогонебудь (Мар.). 247
ра́вно *присл.* (< рос. равно) однаково, рівно (Добр.). 547
рага́т *ім.* (< рум. rahat) рахат-локум (Добр.). 553
р'адо́ван'а *ім. с. роду род. відм. одн.* приготування різного посуду для роблення на полонині бринзи та урди (Мар.). 221
радро́м *ім.* аеродром, летовище (Мар.). 130
ра́зн'і *прикм. наз. відм. мн.* (< рос. разный) різні (Добр.). 564
ра́зу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. razǎ) рентгенівські промені (Суч.). 345
ра́їзу *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< нім. Reis) рису (Суч.). 320, Вар.: *ре́аїсу*. 346, 347, 363, 420
рака́ш *ім.* (< мад. rakás) 1° купа спущеного дерева (все разом). 2° шлях, яким спускають дерево (Мар.). 132, 268, 285, 295
рак'і́wу *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. rachiu) горілки (Бан.). 329, 331, 332, 333, 335
ра́мпи *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. rampă) вантажної платформи (Мар.). 131, 144
ра́нґу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. rangă) залізний лом (Мар.). 194
ранта́ш *ім.* (< рум. діял. răntaş) заправка з олії і муки (для страви) (Мар., Суч.). 160, 174, 199, 213, 261, 276, 281, 451
рантухý *ім. ч. роду род. відм. одн.* тонкої бавовняної тканини (Суч.). 459
ра́н'ше^{и} *присл.* (< рос. раньше) раніше (Добр.). 587, 594, 598, Вар.: *ра́нче, ра́н'ч'е*^{и}. 599, 617, 624, 625, 628, 631
р'а́нту *ім. ж. роду знах. відм. одн.* ганчірку (Мар.). 266
р'а́нт'а *ім.* одяг (Мар.). 243, 245, 266, 288
Вар.: *р'а́н'т'а*.
рап *ім.* (пор. нім. Rappe) шкірна хвороба тварин, подібна на коросту (Суч.). 492
рат[1] *ім. ч. роду знах. відм. одн.* ряд, рядок (Добр.). 582
рат[2] *ім. ч. роду знах. відм. одн.* свиняча хвороба (Суч.). 469
р'ат *ім. ч. роду знах. відм. одн.* черга (в полонині або вдома на пасовиську) йти за бринзею згідно з кількістю овечого молока, удоєного на мірі. Див. ще *м·і́ра, бри́*^{е}*нза, ýрда* (Мар.). 220
ра́тиц'у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* збіжжя ярого посіву (Добр.). 560
ра́тку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (Добр.) = [1]*рат*. (Добр.). 582

р'а́тц'і *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (стояти в/на черзі (за харчами) (Добр.). 554

ра́т'і *прикм. мн.* рогаті вівці з білим писком (Бан.). 314

раф *ім.* (< мад. ráf) залізний обруч колеса; шина (Мар., Бан., Суч.). 270, 316, 317, 371, 380, 401

рафо́к *ім.* зменш. до *раф* (Бан.). 317

рев·і́сти *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. revistă) журнали (Мар.). 177

револю́ц'іја *ім.* (< рум. revoluţie) революція (Мар., Бан.). 244, 320

регула́т *прикм.* (< рум. regulat) рівномірний, регулярний (Суч.). 447

ре́гул'і *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. regulă) порядку (Мар.). 187

ред͡ж'име́нт *ім.* (< рум. regiment) полк (Бан.). 165, 312
Вар.: (Мар.) *ред͡жиме́нт.*

ре^{и}д͡ж'і́мови *ім. ч. роду місц. відм. одн.* (< рум. regim) режимі (Бан.). 300

ред͡ж'і́на *ім.* (< рум. regină) королева (Суч.). 476

ред͡ж'істра́ў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* (< рум. înregistra) вніс у список, зареєстрував (Суч.). 489

ре́ж'іле *ім.* (< рум. regele) король (Суч.). 476

резіст·е́нца *ім.* (< рум. rezistenţă) опір (Суч.). 435

ре^{и}з'іструва́ла *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ж. роду* (< рум. rezista) опиралася (Суч.). 526

ре́їсу *ім. ч. роду знах. відм. одн.* рижу (Суч.). 346, 363
Вар.: *ре́^{а}су.*

ре^{и}ко́лта *ім.* (< рум. recoltă) урожай (Добр.). 630

реколта́јут *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* збирають урожай (Добр.). 597

ре́клики *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (пор. мад. rékli) суконні безрукавки (Мар.). 151, 277
Вар.: *реклыкы́.*

рекуно́штере *ім.* (< рум. recunoaştere) розпізнання. (Суч.). 433

релó́н *ім.* (< рум. relon) синтетичне волокно (для тканин, трикотажів) (Добр.). 593

ремаша́ґ *ім.* (< рум. rămăşag) заклад, парі (Суч.). 478

реморкы́ *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. remorcă) причіпні вагони (Мар., Суч.). 131, 186, 377, 379
Вар.: (Мар.) *ремаркы́.*

ре́ндешно *присл.* (пор. мад. rendes) порядно, точно, нормально (Мар.). 187
репара́ти *дієсл.* (< рум. repara) направляти, поправляти, справляти (Добр.). 564
репартíц'їjі *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. repartiţie) розподілу; призначення (Суч.). 447
р'еп·ет·е́нт *ім.* (< рум. repetent) учень другорічник (Добр.). 579
реп·ітóр *прикм.* (< рум. răpitor) хижий (Мар.). 136
репартізуwа́лиᵉ *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. repartiza) розподіляти; призначати (Суч.). 399, 424
ретр'іф·іка́ре *ім.* (< рум. electrificare) електрифікація (Бан.). 302
респонза́б·іл *ім.* (< рум. responsabil) відповідальний; шеф (Суч.). 443
ре́сту *ім.* (< рум. rest) решту, залишок, остачу (Добр.). 548, Вар.: *ри́сту*. 626
ресылу́вы *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< мад. reszlö, рум. діял. răsălău) терки (Мар.). 264
ре́тыкы *ім. мн.* деталь воза (Бан.). 316
ре́ўкаў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* видавав рев; ревів (Мар.). 133
реᵘформа́лиᵉ *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. reformá) реформували (Добр.). 629
реᵘформа́т *прикм.* (< рум. reformat) реформований (Добр.). 629
рехт'іўника́ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* робітники, що готують дерево для спуску ризами (Суч.). 390
ри́зи *ім.* (< нім. Riese) жолоб для спуску дерева (Мар., Бан.). 163, 268, 313, 328
рикв·ірува́ти *дієсл.* (< нім. requirieren, пор. мад. rekvirál) реквізувати; забирати (Мар.). 243
рико́вище *ім. с. роду* збіговище оленів та інших диких звірів після 15 вересня; період запліднення (Мар.). 136, 138
римури́ти *дієсл.* (< рум. lămuri) пояснювати, розяснювати (Суч.). 445
ри́нд *ім.* (< рум. rând) ряд (Мар.). 122, 315
Вар.: (Бан.) *рынд*.
ри́ᵉнд͡зи *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. діял rândză) воло (у птахів) (Суч.). 394
риндуjа́лу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. rânduială) порядок (Суч.). 530

ринк·и́ᵉ *ім. ж. роду знах. відм. мн.* (пор. пол. rynka) металеві каструлі (Суч.). 535, 542
Вар.: *ри́ᵉнку*.
рипиру́је *дієсл. теп. часу 3 ос.одн.* (< рум. repara) лагодить, направляє, ремонтує (Мар.). 231
рихт *ім.* (< нім. Recht) право (Суч.). 415
р'іжéну *прикм. ж. роду знах. відм. одн.* забілену (сметаною) (Суч.). 347
р'íкл'у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< нім. Röckel) сукно (Суч.). 452, 473
р'íпа *ім.* картопля (Мар.). 109, 111, 148, 174, 272
р'íпки *ім. ж. роду род. відм. одн.* зменш. до *р'íпа* (Мар.). 119
р'íпл'анка *ім.* суп з картоплі (Мар.). 174, 199, 249, 276
Вар.: *р'íпл'ênка*.
р'íўно *присл.* все ж таки, однако (Суч.). 426
р'іхтува́ти *дієсл.* (< нім. richten) 1° готувати, приготовляти. 2° ремонтувати (Суч.). 390, 455-56, 525, 528, 530, 535-36,
Вар.: *рихтýјімо*. 542, 544
р'íшкаш'і *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< мад. rizskása) рису (Мар.). 121, 154, 199, 208-10, 276-77
р'ішчи́н'ê *ім.* христини (Суч.). 452
ро́в·ін' *ім. ж. роду знах. відм. одн.* рівнину (Мар.). 192, 255
ров·íтки *ім. мн.* жителі долин (Суч.). 407
роды́ *ім. мн.* рідня, родина (Мар.). 273
рожде́ний *прикм.* народжений, уроджений (Добр.). 547
розгова́р'уваті *дієсл.* (< рос. разговаривать) (оказ.) розмовляти; говорити (Суч.). 436
розм·íтуᵒвали *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* розкидували (Мар.). 108
роʒтᶦе́рхуваті *дієсл.* розв'ючувати, розвантажувати (Суч.). 396, 397
ро́йты *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< мад. rojt) торочки, бахрома (Мар.). 280
ро́ндел' *ім.* (< пол. rondel) бляшана посудина для варіння картоплі свиням (Суч.). 505
рос·íс'кое *прикм. с. роду наз. відм. одн.* російське (Бан.). 294
роск'íп *ім.* дишель волового воза (Мар.). 109, 110
рота́р' *ім.* (< рум. rotar) колісник, стельмах (Суч.). 400, 401
ротаре́вої *присв. прикм. ж. роду род. відм. одн.* колісникової (Суч.). 400

руба́шка *ім.* (< рос. рубашка) сорочка (Добр.). 625
руґза́к *ім.* (пор. рум. rucsac, нім. Rucksack) рюкзак (Суч.). 511
ру́ґы *ім.* храм церкви (Бан.). 300, 307
руди́ни *ім. ж. роду знах. відм. мн.* довгі ялові дрючки, якими зноїшується сіно до копиці або оборога (Мар.). 188
ру́ду *ім. ж. роду знах. відм. одн.* дишель (Мар., Суч.). 110, 190, Вар.: *рут.* 402
румýнц·кої *прикм. ж. роду род. відм. одн.* румунської (Суч.). 488
ру́мц'і *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рос. рюмка) чарці (Добр.). 551
ру́но *присл.* 1° рівно. 2° весь час (Мар.). 288, 292
ру́ра *ім.* (пор. пол. rura, нім. Rohr) духовка (Суч.). 371, 427, 469
рускáл' *ім.* залізна лопата, заступ (Суч.). 407, 448
рыфу *ім. ч. роду род. відм. одн.* міра довжини (= приблизно 80-90 см), вживається у ткацькому виробництві (Мар.). 279

С

са‿апробува́ло *дієсл. мин. часу 3 ос. одн.* (< рум. a se aproba) затверджено (Мар.). 266
саб·і́нами *ім. ж. роду ор. відм. мн. = цап·і́ноў.* (Мар.). 131
са́бл'а *ім.* шабля (Мар.). 139, 144, 148
сабý *ім.* (< мад. szabó) кравець (Мар.). 143
с'а‿ве́рли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* кинулись (Бан.). 322
с·а‿депласáў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* (< рум. a se deplasa) відправився, поїхав (Суч.). 378
сак *ім.* 1° (< рум. sac) міх, мішок. 2° жолоб для спуску дерева (Мар.). 198, 268
саламýра *ім* (< рум. salamură) розсіл, ропа (Добр.). 467, 604
Вар.: (Суч.) *сарамýра ім.* (< рум. saramură).
салáр *ім.* (< рум. salar) заробітна плата (Суч.). 379
салар'ійáти *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. salariat) службовці (Добр.). 593
салвáре *ім.* (<рум. salvare) рятування, порятунок, швидка допомога (Суч.). 377
салцісóн *ім. ч. роду знах. відм. одн.* сальтисон (Суч.). 505
са‿напýдиў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* перелякався, настрашився (Мар.). 134
сáму *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. seamă) увага; розуміння; *брáли[е] сáму* "були уважними"; *не здаў соб·і́ сáму* "не здав собі

справи, не зрозумів"; *на своjу́ са́му* "для себе" (Мар., Суч.). 123, 258, 283, 377, 428, 445
самукы́ша *ім.* кисле молоко, з якого зібрана сметана (Мар.). 258, 283
санiти́ц' *ім.* санітар (у армії) (Мар.). 223
сантíм *ім. ч. роду род. відм. мн.* сантиметрів (Добр.). 546
сантін'е́ла *ім.* (< рум. santinelă) вартовий, караульний (Мар.). 117
санч'и́ви *ім. мн.* вид саней для транспортації дерева (Суч.). 396
санч'íў *ім.* = *санч'и́ви* (Мар., Суч.). 208, 396, 397
сара́ка *ім.* = *сара́ку* (Суч.). 515, 522
сара́ку *ім.* (< рум. săracu) бідолаха (Мар., Суч.). 208, 444
Вар.: (Мар.) *сара́кый*.
сарда́к *ім.* рід верхнього суконного одягу (Суч.). 385
Вар.: *сирда́к*.
сарма́ле *ім. мн.* (< рум. sarmale) голубці (Добр.). 525, 581
сармалу́ц·і *ім. мн.* (< рум. sărmăluţe) зменш. до *сарма́ле* (Суч., Добр.). 524, 581
сарса́му *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< мад. szerszám) знаряддя, приладдя, інструмент (Мар.). 171, 270
са́рч'іну *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. sarcină) завдання (Суч.). 424
са‿спу́диў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* злякався, перелякався (Мар.). 115
с'а‿сервjа́т *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* (< рум. a se servi) подаються на стіл (Добр.). 583
с'ат'а́т *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* святять (Мар.). 124
са‿тра́фл'иў/са‿ўтра́фиў (каз) *дієсл. мин. часу 3 ос. одн.* траплялась (нагода), трапивсь (випадок) (Мар.). 117, 132, 138, 164
са‿удаду́т *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* пригодяться (Мар.). 153
са‿ўш'а́нит *дієсл. майб. часу 3 ос. одн.* народить (про вовчицю) (Мар.). 138
са́хар *ім.* (< рос. сахар) цукор (Мар., Добр.). 283, 550
са‿чедава́ла *дієсл. мин. часу 3 ос. одн.* (< рум. cedá) уступалася, віддавалася (про територію) (Бан.). 311
сват *ім.* (< рум. sfat) рада (сільська); сва́ту популя́р "сільрада" (Мар., Суч.). 161, 164, 174, 184, 357, 385
свад'бува́ти *дієсл.* гуляти на весіллі; справляти весілля (Мар., Бан.). 203, 332
Вар.: (Бан.) *свад'бова́ли*.

сва́л'ба *ім.* весілля (Мар., Бан., Добр.). 119, 123, 174, 203, 328, 332, 335, 553, 554, 555, 565, 570
Вар.: (Мар.) *сва́д'ба.*
све́клу *ім. ч. роду знах. відм. одн.* буряк (Суч.). 467
сви́ᶜн'а *ім. ч. роду род. відм. одн.* дикого кабана, вепра (Суч.). 341
сего́дн·и *присл.* сьогодні (Суч.). 408, 479, 498, 559
Вар.: (Добр.) *сего́дн'а,* (Суч.) *сагóдн·і, сеᵘго́дн·і, сего́дн·і.*
сеᵘл'о́тку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рос. селёдка) оселедець (Добр.). 593
се́мешо́лмо *ім. с. роду знах. відм. одн.* (< мад. szemesalma) сорт яблук (Мар.). 267
сеᵘмпера́тно *присл.* = *сепера́т* (Мар.). 172
сепара́ме *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* (< рум. separa) розлучаємо, відокремлюємо (Суч.). 359
сепара́т *присл.* (< рум. separat) окремо (Суч.). 375, 379
се́рбанку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* вид борщу, супу (Мар.). 148
серби́торимо́ *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* (< рум. sărbătorí) святкуємо (Суч.). 475
серв·і́ч *ім.* (< рум. servici) служба, посада (Мар., Суч.). 164,
Вар.: (Мар.) *сирв·і́ч.* 168, 450, 479
сеᵘрвја́јут' *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* (< рум. servi) подають до столу (Добр.). 551, 552, 554
сес *займ.* цей (Мар., Бан., Суч.). 117, 134, 321, 322, 327, 334, 347, 367, 450
с'е́тка *ім.* (< рос. сетка) сітка (Добр.). 548, 593
Вар.: *с'и́ткоју.*
си‿апука́је *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. a se apuca) береться (за щось), розпочинає (Суч.). 480
си‿вако́је *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* штукатуриться, тинькується (Мар.). 191
сиᵘ‿готариᵉмо́ *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* живемо в сусідстві, межуємося (Суч.). 423, 496
си‿др'іш'ш'ити *дієсл.* провиднюватися, зоріти (Суч.). 449
си‿експлоту́је *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. exploatá) використовується, йде на експорт (Мар.). 187
си‿зав'у́рдит *дієсл. майб. часу 3 ос. одн.* перетвориться в сир (Суч.). 393
с'и‿збу́жит *дієсл. майб. часу 3 ос. одн.* провудиться (Суч.). 467

си‿зрибда́ти *дієсл.* (< рум. răbda) стриматися, утриматися; витерпіти (Суч.). 368
си‿информа́је *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* формується, створюється, організується (Суч.). 394
си‿ку́таје *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* доглядається, тримається все впорядку (Суч.). 361
си‿л'іберува́ў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* (< рум. a se libera) звільнився в запас (з війська) (Мар., Бан.). 182, 310
си‿л'уфтува́ло *дієсл. мин. часу 3 ос. одн.* провітрювалося (Суч.). 345
си^{е}‿лови́ло *дієсл. мин. часу 3 ос. одн.* (калька з рум. a se prinde) зсідалося (про молоко) (Суч.). 427
с'име^{и}ти́ў *ім.* (< рум. S.M.T.) машинно-тракторна станція (Добр.). 626
си^{е}‿напу́діли^{е} *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* перестрашилися, перелякалися (Суч.). 394, 429
си‿нерваў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн.* хвилювався, злостився (Суч.). 479
си^{е}нт^{і}ерywа́ли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* взяли в рекрути, рекрутували (Суч.). 386
си‿обу́д'е *дієсл. майб. часу 3 ос. одн.* провудиться (в диму) (Суч.). 361
си‿прир'іхто́вује *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* готується, приготовляється (Суч.). 493
си‿пра́жит *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* = *пра́жити (Суч.).* 345
си‿про^{у}л'уфту́је *дієсл. майб. часу 3 ос. одн.* провітриться (Суч.). 345
сипте́мбра *ім. ч. роду род. відм. одн.* вересня (Мар.). 136
сипунар'і *ім. мн.* (< рум. săpunári) порода картоплі (Суч.). 423
си^{е}‿р'іхту́ји *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* = *си‿прир'іхто́вује* (Суч.). 452
с'ис'і *займ.* ці (Мар.). 107
си‿стак'іка́т *дієсл. майб. часу 3 ос. одн.* зноситься, проноситься (Суч.). 376
си^{е}тар'і *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. sitar) вівчарики (птахи) (Суч.). 425
си‿токми́ли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* приставали на угоду, домовлювалися (Мар.). 195
си‿трафји́је *дієсл. 3 ос. одн.* стається, трапляється (Суч.). 375

си‿ферúў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* (< рум. a se feri) охоронявся, оберігався (Суч.). 378, 439
сілóз *ім.* (< рум. siloz) силос (Мар.). 253
с'íмплу *присл.* просто (Добр.). 583
с'ітуáц'іја *ім.* (< рум. situaţie) становище (Мар., Суч.). 130, 445
скам *ім.* (< рум. scamă) ворсинки; волосисто-мохові наростки на яблуньках, на дереві (Мар.). 145
скамéїки *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рос. скамейка) стілець, крісло (Добр.). 579
склáдка *ім.* весільний дарунок (грішми). Див. ще *пóўн·іц'а, проупýї*. (Бан.). 330, 331, 332
скапáў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* (< рум. scăpa) врятувався, визволився (Суч.). 378, 444, 445, 470, 515
сконструјýјі *дієсл. майб. часу 3 ос. одн.* (< рум. construi) збудує (Суч.). 399
скопели́чила‿са *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ж. роду* народила позашлюбну дитину (Мар.). 157
скопéц *ім.* посудина (Суч.). 396
ско́ре[п] *спол.* якщо (Суч.). 427, 455, 457, 463-4, 478, 484, 486, Вар.: *ско́ро*. 491-493
скорцáр' *ім.* (< рум. scorţar) вовняний настінний килим (Суч.). 527
скорцú *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. scoarţă) = *скорцар'* (Суч.). 468
скрос' *присл.* скрізь, всюди (Добр.). 556
скут'íре *ім.* (< рум. scutire) звільнення, увільнення (Мар.). 192
слабóн'к'і *прикм. наз. відм. мн.* слабенькі (Суч.). 425
слáтину *ім. ж. роду знах. відм. одн.* солону воду, ропу (Суч.). Вар.: *слат'íну*. 356, 493
слáткого *прикм. ч. роду род. відм. одн.* (< рос. сладкий) солодкого (Добр.). 554
слúмбуш *ім.* слимак, равлик (Мар.). 212
слóб·ідно *присл.* вільно; можна (Мар., Добр.). 116, 117, 134, Вар.: *слóбудно, слóбудно*. 233, 564
снóчи *присл.* учора ввечері (Мар., Бан.). 268, 306 Вар.: (Суч.) *снóч'ї*.
соб·ірáт' *дієсл.* < рос. собирать) збирати, зібрати (Добр.). 559
сóб·і[1] *ім. ж. роду місц. відм. одн.* 1° (< мад. szoba) житловій кімнаті (Мар.). 157, 191
сóб·і[2] *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. sobă) піч (Добр.). 602

сове́їка *ім.* (< рум. suveică) човник (ткацького верстату) (Добр.). 580
сої *ім.* (< рум. soi) порода; сорт (Суч.). 423
со́ji *ім. ж. роду наз. відм. мн.* сойки (Мар.). 134
сôка́чка *ім. ж. роду наз. відм. одн.* (< мад. szakács) кухарка, куховарка (Мар.). 157
соко́тиме *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* доглядаємо, стережемо (Мар., Бан., Суч.). 115, 116, 137, 315, 349, 513
сокоти́ти‿са *дієсл.* берегтися, остерігатися (Мар., Суч.). 117, 349
сокоче́ниї *дієприкм.* захищений; охоронений (Мар.). 187
соломожаки́ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* матраци, сінники (Мар.). 187
солони́на *ім.* сало (Мар., Суч.). 125, 194, 274, 346, 454, 466, 492, 493, 532, 533, 544
Вар.: (Мар.) *солоны́на,* (Суч.) *солон^{i}и́на, солони́^{e}на.*
солон^{i}и́нку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* зменш. до *солони́на* (Суч.) 453, 465
сôлу́ц'іja *ім.* (< рум. soluţie) розчин (Мар.). 254, 293
сос *ім.* (< рум. sos) соус, підлива (Суч.). 532, 542
соснија́к *ім.* (пор. рум. sâsâiac) кукурудзосховище (Добр.). 545
соф·іjа́н *ім. ч. роду знах. відм. одн.* прикраси для шкіряного кожуха (Суч.). 428
спенса́ту *ім. ч. роду род. відм. одн.* = *діспунзары́* (Суч.). 499
спеч'іjа́л'ну *прикм ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. special) спеціяльну (Мар.). 136
спе́^{и}ч'іjі *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. specie) породи; ґатунки (Мар.). 131
сп·італи́ *ім. ч. роду місц. відм. одн.* (пор. рум. spital) = *сп·іта́л'н'і* (Суч.). 378
сп·іта́л'н'і *ім. ж. роду род. відм. одн.* лікарні, шпиталю (Мар., Бан.). 165, 312
спу́з'і *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. spuză) попелі (Мар., Бан.). 186, 266, 312
спу́ма *ім.* (< рум. діял. spumă) сметана (Суч.). 395
стаб·іл·і́рного *прикм ч. роду род. відм. одн.* стабільного (Мар.). 137
ст'аг *ім.* весільний прапор (Мар., Бан.). 118, 333
Вар.: (Бан.) *ст'аґ̯.*

ст'аґар'á *ім. ч. роду род. відм. одн.* того, кому доручено нести весільний прапор (Мар.). 118
ста́жамѐштер'а *ім. ч. роду знах. відм. одн.* старшину (Бан.). 322
станку́ца *ім.* (< рум. stăncuţă) галка (Добр.). 594
старин'á *ім.* батько з матір'ю; батьки (Мар.). 118
ста́рош'ш'ин'і *ім.* підготовче весілля для сім'ї жениха і нареченої (Суч.). 410
стат *ім.* (< рум. stat) держава (Мар., Бан., Суч.). 170, 232, 301, 339, 378, 526
ста́т·іви *ім. мн.* побічниці кросен (Мар., Суч.). 279, 409
Вар.: (Мар.) *ста́тывы*.
стац'ійу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* вокзал, станцію (Суч.). 439
ста́ц'кими *прикм. ор. відм. мн.* державними (Мар.). 254
ста́ја *ім.* житло на полонині, де живуть пастухи влітку і переробляють молочні продукти (Мар., Суч.). 116, 394
ст'а́wу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. steauă) зірку (Суч.). 475
стиґлува́ти *дієсл.* (< мад. tégla) облицювати зовнішню стіну будови або каміну тиглою, тобто цеглою (Бан.). 308
ст^{і}и́н'і *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. stână) літній вівчарні в полі (Суч.). 426
стипы́н *ім.* (< рум. stăpân) хазяїн, власник (Мар.). 290, 481
Вар.: (Суч.) *сте́^{и}пин*.
стира́т' *дієсл.* (< рос. стирать) прати (Добр.). 585
сто́л'ко *присл.* (< рос. столько) стільки (Добр.). 548
столо́вої *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рос. столовая) (оказ.) їдальні (Суч.). 442
стома́к *ім.* (< рум. stomac) шлунок (Суч.). 452
сто́у́ку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* сотню; сто леїв (Мар.). 296
страт *ім.* (< рум. strat) шар, верства (Суч.). 395
стриї *ім.* старий гуцул, старший чоловік; батьків брат (Суч.). 365, 367, 368
стрикурато́ри^{е} *ім.* (< рум. strecurătoare) цідило (Суч.). 394
стринсу́ру *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. strânsură) розваги, танці (Суч.). 484, 530
стри́шка *ім.* вівця (Мар.). 180, 220, 285
Вар.: *стры́шка*.
стру́гур' *ім.* (< рум. struguri) гроно винограду (Мар.). 270
струнґа́р' *ім.* (< рум. strungar) вівчар, який заганяє вівці для доїння (Мар.). 116

стрыїчаник *ім.* земляк (Бан.). 326
сту́два *присл.* звідти (Добр.). 588
студине́ц *ім.* холодець (Мар., Суч.). 214-15, 406, 453, 456, 468-69, 502, 505, 530-32, 534, 536, 541-42
Вар.: (Суч.) *студе^{ч}не́ц, студе^{ч}н^{і}е́ц, студ^{і}ине́ц, студ·ін^{і}е́ц.*
сту́д'ін' *ім.* (сильний) холод (Мар., Бан., Суч.). 112, 320, 407
Вар.: (Суч.) *сту́д·ін'.* 463
сту́пи *ім. ж. роду наз. відм. мн.* пристрій бити вовняну тканину в сукно (Мар.). 143, 278
Вар.: *сту́пы.*
суб̯локотено́нент *ім.* (< рум. sublocotenent) молодший лейтенант (Бан.). 300, 301
су́лоп *ім. ч. роду знах. відм. одн.* свого роду спідниця, яку носили жінки замість штанів (Мар.). 143
супа́рний *прикм.* (пор. рум. supărat) сердитий; засмучений (Мар.). 251
супорта́ти *дієсл.* (< рум. suporta) зносити, витримувати (Суч.). 377
сусці́нере *ім.* (< рум. susţinere) підтримка (Суч.). 433
суфер'а́ти *дієсл.* (< рум. suferi) терпіти, зносити, витримувати (Мар.). 117
суф·іч'ієнт *присл.* (< рум. suficient) доволі, достатньо (Добр.). 575
су́шн'а *ім.* спеціяльний пристрій або приміщення для сушіння фруктів і овочів за допомогою диму (*курна́ су́шн'а*) або пари (*парна́ су́шн'а*); сушарка. Див. *шу́шн'а* (Мар.). 114

Т

т *прийм.* до; *т‿хат'і* (Суч.). 412
та́блоју *ім. ж. роду ор. відм. одн.* (< рум. tablă) бляхою (Добр.). 597
та́блу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* широка склеєна дошка, на якій розтачують тісто або тримають м'ясні вироби (Мар.). 210
т'абу́ру *ім. ч. роду род. відм. мн.* (< рум. chiabur) куркулів (Мар.). 288
т'аґ *ім.* (< рум. chiag) висушений шлуночок маленького ягняти, що використовується для вурдження молока (Добр.). 601
т'аґа́јут' *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* перетворюють молоко на сир, звурджують (Добр.). 601
тада́ *присл.* (< рос. тогда) тоді (Добр.). 582
тад' *спол.* але, але ж; *тад' јак?* "але ж як?" (Мар.). 247, 275

т'аз *ім. ч. роду знах. відм. одн.* тяга, тягар; тяжкий камінь, яким прикладається квашена капуста в бочці, діжці або в іншій посудині (Мар.). 213

та́їстри *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. діял. taistră) вовняна торбина, яку носять через плече (Суч.). 126, 200,
Вар.: (Мар.) *тра́їсти.* 205, 220, 417

тако́је *займ.* таке (Бан.). 328

талпи́ *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. talpă) полози саней (Мар.). 188, 190

тамади́ти *дієсл.* (< рум. tămădui, мад. támad) лікувати (Мар.). 201

та́нд͡жор *ім.* (< мад. tányér) тарілка (Мар.). 149, 198-99, 205,
Вар.: *та́нд͡жур, та́нд͡ж'ір.* 208-09, 264

тарґи́ *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. targă) носилки, ноші (Суч.). 438

та́рд͡жоли *ім. ч. роду наз. відм. мн.* тарілки (Мар.). 123, 149,
Вар.: *та́рд͡жули.* 153, 205

т'аск *ім.* (< рум. teasc) прес для видавлювання соку з винограду (Добр). 485

т'аску́јемо *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* видавлюємо сік із винограду (Добр). 485
Вар.: *т'аску́јем.*

таjо́ри *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. taior) жіночі костюми (Добр). 584

те^{и}л'і́ги *ім. ж. роду род. відм. одн.* розтягнутого воза без коша (Мар.). 110

темиту́ *ім.* (< мад. temető) кладовище (Мар.). 108

т'е́мн'у *дієсл. теп. часу 1 ос. одн.* пам'ятаю (Мар.). 193

темпла́р *ім.* (< рум. tâmplar) столяр (Мар.). 171

те^{и}пи́рки *присл.* тепер (Мар.). 160, 252, 256, 291, 292, 303,
Вар.: (Бан.) *те^{и}пи́р'(кы),* Суч.) *те^{и}пе́р'ки.* 305, 307, 529

те́пшаник *ім.* кукурудзяний хліб (Мар.). 210

тепш'і́ *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< мад. tepsi) посудина пекти хліб (Мар.). 121, 124, 148, 198, 208, 263, 276, 281
Вар.: *тапш'і́, тапч'і́.*

тер'ітор *ім.* (< рум. teritoriu) територія (Мар.). 259

те́ртиц'і *ім. ж. роду наз. відм. мн.* дошки; драниці (Суч.).
Вар.: *т^{і}е́ртиц'і.* 338, 383, 399, 403

тер'ха́ти *дієсл.* вантажити (Мар., Бан., Суч.). 131, 144, 170, 328, 397

те́цу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* піднос, тацу (Мар.). 198

те́ше^{и}мо *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* теребимо, чистимо (картоплю) (Мар.). 174
тиґа́н'ку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* зменш до *тиґан'у* (Мар.). 121
тиґа́н'у *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. tigaie) сковороду, пательню (Мар., Суч.). 208, 264, 273, 282, 355
Вар.: (Мар.) *теґа́н'у, тыґа́н'у.*
ти́ґли *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< мад. tégla) цегли (Мар., Бан.). 231, 259, 307, 308, 319
ти́жл'а *ім. ч. роду род. відм. одн.* дерев'яної осі у возі (Бан.). 316
т^{і}ири́ну *ім. ч. роду знах. відм. одн.* (< рум. teren) інше місце (якоїсь площі) (Суч.). 484
ти́їку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* зошит (Мар.). 252
тикн'а́ло [тикн'а́је, тикн'а́ти] *дієсл.* вживається тільки в *3 ос. одн. теп. і мин. часу* та *інф.* смакувало, припало до смаку (Мар.). 238
тинс'у́н·а *ім.* (< рум. tensiune) напруження (Суч.). 373
тирнако́п *ім.* (< рум. târnacop) мотика, кирка (Суч.). 448
тир'ха́ *ім. ч. роду род. відм. одн.* вантажу, в'юка (Мар.). 109
ти́ти *дієсл.* товстіти, набирати ваги/сили, міцніти (Мар.). 297
тіґлазо́вом *ім. ч. роду ор. відм. одн.* (< мад. діял. téglázóu) праска (Мар.). 206
тіґлазу́јемо *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* прасуємо (Мар.). 206
тім·іл'ју *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. temelie) фундамент (Суч.). 423
т·інер'е́т *ім.* (< рум. tineret) молоді тварини, молодняк (Суч.). 400, 406
тір'а́за *ім.* (< рум. teraz) виноград нижчого сорту (Добр.). 629
тіфо́н *ім.* (< рум. tifon) марля, серпанок (Мар.). 284
ті́фус *ім.* (< рум. tifos) тиф (Суч.). 392, 393
тко *займ.* хто (Бан.). 298, 315
ткос' *займ.* хтось (Бан.). 301
то́бу *ім. ж. роду знах відм. обн.* (< рум. tobă) барабан (Добр.). 556
товариш'і́ја *ім.* (< рум. tovărăşie) об'єднання, товариство (Мар., Суч.). 132, 250, 445
това́р'і^{и}та *ім.* худоба (Суч.). 455
тогд'і́ *присл.* тоді (Мар.). 109, 469, 490, 534
Вар.: (Суч.) *тогд^{і}й,* (Мар.) *тогды́.*
токан·і́цу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. tocăniţă) зменш. до *тока́ну* (Суч.). 408

токáну *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. tocană) м'ясну страву з цибулею і перцем (Суч.). 406

тóкму *ім. ж. роду знах. відм. одн.* угоду (Мар.). 195

тóл'ки *присл.* (пор. рос. только) тільки; лише (Добр.). 562

топáнки *ім. мн.* черевики (Мар.). 160, 197, 277
Вар.: *топáнкы*.

тот *займ.* той (Мар., Суч.). 140, 453, 481, 509

тотí *займ. наз. відм. мн. = тот* (Мар.). 109, 510, 529
Вар.: (Суч.) *тот'í, тот'ій*.

тотó *займ. с. роду наз./знах. відм. одн. = тот* (Мар., Бан., Суч.). 124, 135, 158, 166-67, 192, 207-211, 218, 220-234, 247, 250, 289, 308, 323, 344, 346, 348, 354-356, 359, 361, 363-366, 381, 387, 391, 402, 406, 409, 432, 434, 436, 439, 441, 445, 448,
Вар.: (Мар., Бан.) *тôтó = тот*. 107-8, 110-11, 113-16, 126, 132-34, 138, 140, 142-45, 147-51, 154, 156, 157-58, 163, 164, 184, 186, 188, 191, 194, 198-89, 201-02, 297, 300, 303, 305, 309-311, 313-318, 325-336

тоўчéники *ім. мн.* галушечки із півжареної і привареної свинини (Добр.). 578

тóч'іт *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* меле, роздрібнює (зерно) (Мар.). 140

тра *присл.* треба, потрібно (Суч.). 340

травéрзи *ім. ж. роду знах. відм. мн.* (< рум. traversă) поперечні бруси, шпали (Мар.). 164

традатóри *ім. мн.* (< рум. trădător) зрадники (Добр.). 600

траншéў *ім. ч. роду знах. відм. одн.* (< рум. tranşee) траншею, окоп (Суч.). 434

трáфиў *дієсл. мин. часу 1 ос. одн.* натрапив, потрапив, удав (Бан). 527

трач *ім.* лісопильня, тартак; дворучна пила, якою дві особи розпиляють дерево вздовж на частини або на дошки (Мар.). 193

трип·ітáн *ім.* кличка на вовка, який шкоду робить (Мар.). 191

трип·ітн·ікí *ім. ч. роду наз. відм. мн.* підосичники (гриби) (Суч.). 425

трбўґера *ім. ч. роду род. відм. одн.* носилок, нош (Мар.). 227

ту́дыш *присл.* (< мад. tudes) також (Мар.). 263

ту́ї(ки) *присл.* тут (Мар.). 124, 160, 193, 289, 305, 313, 402
Вар.: (Мар., Бан.) *ту́ї(кы)*, (Суч.) *ту́їкиᵉ*.

туфл'áк *ім.* подушечка (Добр.). 555

у́беру *дієсл. теп. часу 1 ос. одн.* виберу (Мар.). 261, 272
уб·іга́ли[е] *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* утікали (Добр.). 631
уви́сн'і *присл.* весною, навесні (Мар., Бан.). 169, 318
у́вон *присл.* = *вон* (Мар., Бан.). 112, 265, 318
увóрóс'і *присл.* разом, гуртом (Мар., Бан.). 217, 220, 319
Вар.: (Мар.) *увóрох.*
угóдиў *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ч. роду* потрапив (кулею у дикого кабана) (Мар.). 133
у́готери́ли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* (< рум. hotărî) ухвалили, вирішили (Суч.). 435
уд *прийм.* від (Мар.). 107, 130-33, 136, 156, 207, 219-21, 232,
Вар.: (Мар.) *уд,* (Бан.) *ут.* 240, 268, 272, 327, 336
у́д'а́кованиї *дієприкм.* задоволений (Мар.). 296
удни́ну *присл.* вдень (Мар., Суч.). 115, 476
у́жмакају *дієсл. майб. часу 1 ос. одн.* виперу (руками) (Мар.). 266
узара́н'і *присл.* зранку, зрання (Мар.). 149, 274
у́їко *ім.* 1° брат матері або батька; дядько. 2° (незнайомий) старший чоловік (Мар., Бан., Суч.). 171, 172, 260, 298, 441,
Вар.: *вуїко.* 534
у́їна *ім.* 1° дружина батькового або материного брата; дядина.
2° (чужа) жінка старшого віку (Суч.). 534
Вар.:*вуїна.*
ўк'и́те *дієприк.* зрізане, зрубане (Суч.). 399
уламари́ти *дієсл.* (< рум. lămuri) пояснятй, роз'ясняти (Суч.). 447
умфла́ц'іја *ім.* (< рум. inflaţie) інфляція (Бан.). 305
ун *займ.* він (Мар., Бан.). 133, 290, 298
уóс'ін'оў *присл.* осінню, восени (Бан.). 315
ўпро́че *присл.* (< рос. впрочем) а втім, зрештою (Добр.). 562
ўракаши́ *присл.* вкупі; разом (Мар., Бан.). 257, 286, 297
Вар.: *ўрака́ш.*
у́рда *ім.* (< рум. urdă) сир, виварений з сироватки (Мар., Бан., Суч.). 116, 212, 221, 285, 315, 395
Вар.: (Суч.) *шу́рда.*
у́рисылу́ју *дієсл. майб. часу 1 ос. одн.* (пор. мад. reszel) подрібню на терці (Мар.). 277
у́рлоп *ім.* (< нім. Urlaub, пол. urlop) відпустка (Суч.). 431

урмари^{е}мó *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* (< рум. urmări) слідкуємо (Суч.). 426
ус'íгди *присл.* завжди; завсіди (Мар.). 115, 150
ўс'о *займ.* все (Суч.). 407
утем·íст *ім.* (< рум. utemist) член Союзу робітничої молоді (в Соціалістичній Румунії) (Мар.). 294
утеркýју *дієсл. майб. часу 1 ос. одн.* подрібню на терці; потру (Суч.). 343
ýтки *присл.* звідки (Мар.). 252, 276
Вар.: *ýткы.*
ýтти *присл.* звідти (Мар., Бан.). 124, 141, 221, 225, 228-29, 231,
Вар.: *ýтты.* 236, 239-40, 242, 248, 273, 297-98
уц'ý *ім. ж. роду знах. відм. одн.* вівцю (Мар.). 143, 278
ýцци *присл.* звідси (Мар.). 139, 226, 240, 244-45, 259, 308
Вар.: (Мар., Бан.) *ýц'ц'і.*
учар'і *ім. ч. роду наз. відм. мн.* вівчарі (Мар.). 116
уч'ін·íк *ім.* учень (в ремеслі) (Суч.). 382
ушоре́но *присл.* упорядковано (Бан.). 330
ушори́ли *дієсл. мин. часу 3 ос. мн.* упорядкували (Бан.). 334
ўшы́тко *займ.* все (Бан.). 325
уjош'і *ім. ч. роду знах. відм. мн.* чоловічі сукнянні одяги, сюртуки (Мар., Бан.). 286
Вар.: (Мар.) *шýjош.*
уjýм *ім.* (< рум. uium) 1° плата натурою за користування державним приладдям для роблення горілки. 2° плата за помел (зерном або борошном) (Бан., Добр.). 304, 561

Ф

фаїне́^{ш}н'ко *присл.* зменш. до *фáїно.* (Мар., Суч.). 149, 530, 531
фáїниї *прикм.* (< нім. fein) гарний (Мар., Суч.). 109, 135, 146,
Вар.: (Суч.) *фáїні*^{ї}. 149, 151, 350, 422, 424-25, 465, 530-31, 537
фаїни́н'ка *прикм. ж. роду наз. відм. одн.* зменш. до *фáїниї* (Мар.). 150
фáїно *присл.* гарно (Мар., Суч.). 123, 136-37, 139, 148, 149, 150, 152, 344, 348, 355, 357, 359-61, 381, 447, 452, 453, 460, 464- 66, 471, 485, 486, 524, 525, 527-28, 530-31, 537-39, 542
фáлч'і *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. falce) одиниці виміру площі (Суч.). 384, 448, 534

фамéліја *ім.* сім'я; родина (Мар.). 164, 167, 293, 305, 340, 410, 415, 418, 527-28, 530, 534-35, 546
Вар.: (Мар.) *фамúліја*, (Суч.) *фам·íліја*, (Добр.) *фам·íл'ија*.
фáнде^{п}лу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (пор. нім. Pfánne) сковороду (Мар.). 209, 263, 276
Вар.: *фáндилу*, *фáндылу*.
фáнку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (пор. нім. Phánnkuchen) пампушку (Мар.). 262
фантéріјі *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (< рум. infanterie) піхоті (Мар.). 183
фапт *ім.* (< рум. fapt) факт (Бан.). 319
фáру *ім. ж. роду знах. відм. одн.* будинок, в якому живе священник (Мар.). 230, 301
фасýнок *ім.* (<нім. Fássung) заробітна плата; пáйка (Мар.). 248
фатáје *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* хватає, хапає (Добр.). 547
фáц'ку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* ляпас, поличник (Суч.). 390
фебруáр'а *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. februarie) лютого (Мар.). 109, 136, 248
Вар.: *фебрувáра*, *фебрувáр'а*.
фелéгу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* старий, зношений верхній одяг (Суч.). 430
фéлтартáш *ім. ч. роду знах. відм. одн.* (< мад. feltartás) тримати порядок (на зайнятій військом чужій території) (Мар.). 142
фéрд'іл' *ім.* (< нім. діял. fyrdel) міра сипких тіл — четверик (Мар.). 201, 202
ферар'íјі *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. fierărie) кузні (Суч.). 370
фест *присл.* (< нім. fest) дуже, сильно (Суч.). 227, 345, 433-34, 444, 449, 482, 500, 508, 513, 516
Вар.: (Мар., Суч.) *фист*, (Суч.) *фиїст*.
фестýнок *ім.* (< нім. Féstung) фортеця (Суч.). 389
фéшт·ір *ім.* (< нім. Fŏrster) лісник (Суч.). 342
фил' *ім.* (пор. рум. fel) 1° порода; сорт. 2° блюдо (Мар., Суч.). 113, 135, 160, 231, 232, 254, 264, 266, 276, 482
Вар.: *ф'íл'*, *фыл'*.
фиргúїс *ім. ч. роду знах. відм. одн.* частина у возі для коней, яка накладається почерез дишель і прикріплена до передньої осі зі зовні коліс (Мар.). 234
ф·іксáт *прикм.* (< рум. fixá, fixat) точний, рівний (Мар.). 276

ф·іксо́во *присл.* (< рум. fix) нерухомо, точно, рівно (Суч.). 381
ф·іли́нов·і *ім. ч. роду дав. відм. одн.* (< рум. *filiân) = *ф·і́на* (Мар.). 123
ф·ілідо́р'ійу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* низьку вежу, вишку (Мар.). 157
ф·і́на[1] *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. fin) хрищеника (Суч.). 411
ф·і́на[2] *прикм. ж. роду наз. відм. одн.* (< рум. finĕ) тонка (Бан.). 314
ф'і́нд͡жа *ім.* (< мад. findzsa) чашка (Мар.). 153, 205
ф·і́ну *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. finĕ) хрищеницю (Суч.). 411
ф·і́ра *ім.* (< нім. Fuhre) віз (Суч.). 347, 427, 445, 449, 491, 535
Вар.: (Суч.) *ф·і́ᵘра, фи́ра.*
ф·і́риса *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< мад. fürész) пилорами, лісопильні; механізованої пили (Мар.). 144
ф·ірису́ских *прикм. род. відм. мн.* (< мад. fürész) розпилених (дощок) механічною пилою (Мар.). 114
ф·і́ртал' *ім.* (< нім. Viertel) чверть (чогось); одиниця земельної площі, яка дорівнює ¼ голда = *голд.* (Мар.). 261, 266, 275
ф·іска́рыш *ім.* (< мад. fiskális) адвокат (Бан.). 305
ф·ійо́ўку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< мад. діял. fijóuk) висувний ящик, шухляда (Мар.). 153
флаке́ви *ім. мн.* (< рум. flăcău) парубки, хлопці (Суч.). 475
фл'а́нцу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* розсаду (Суч.). 501
флойи́рку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (пор. рум. діял. floierĕ) сопілку (Суч.). 367, 419
фоґ'іўники́ *ім. мн.* столярські інструменти (Мар.). 171
фолоси́ᵉт *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. folosi) використовує (Суч.). 338, 425
фолоси́т‿сиᵉ *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* користується (Суч.). 425
фолосни́ї *прикм.* корисний (Мар.). 134
фонт *ім.* (< мад. font) 1° півкілограма. 2° фо̇н, тло (тканини), на якому виділяються інші кольори (Мар.). 151
форесте́ра *ім.* (< рум. forestierĕ) назва газети (Мар.). 164
форма́ло‿с·а *дієсл. мин. часу 3 ос. одн.* (< рум. a se forma) створювалося (Мар.). 129
форт *присл.* (< нім. fort, пол. furt) завжди, постійно (Суч.). 129, 165, 194, 198, 307, 313, 430, 438, 446, 456, 463-65, 469,
Вар.: (Мар., Бан.). *фурт.* 471, 490
фо́ршуш *ім.* завдаток, аванс, двотижнева зарплата (Мар.). 267

фошилу́јімо *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* чешемо (вовну) (Суч.). 461
фра́йтер *ім.* (< нім. Gefreiter) (військовий чин) — єфрейтор (Мар.). 223
франзе́ли *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. franzelă) довга булка, батон (Суч.). 507
францу́за *ім. ч. роду род. відм. одн.* французького ключа (Суч.). 371
фри́на *ім.* (< рум. frână) гальмо (Мар., Суч.). 164, 377
фр'і́ґа *ім.* страва з підсмаженої цибулі та бринзи (Мар.). 160
фр'іптура *ім.* (< рум. friptură) жарене м'ясо, печеня (Суч., Добр.). 408, 457, 468-69, 484, 554-55
фунд *ім.* (< рум. fund) задня частина коша (у возі) (Суч.). 401
фунікула́ри *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (пор. рум. funicular) фунікулери (Мар.). 131, 163, 225
Вар.: *фун·і^{и}ко^{у}ла́ри, фурнікула́ри.*
фурґалі́ній *ім. ч. роду род. відм. мн.* (< рум. fulgarin) дощових плащів, дощовиків (Добр.). 584
фуркуле́ц'і *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. furculiță) виделки (Суч.). 460
фурнізо́р *ім.* (< рум. furnizor) поставщик (Суч.). 491
фурту́на *ім.* (< рум. furtună) буря; шторм (Добр.). 595
фу́стку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* хустку (Суч.). 535
фу́сточку *ім.* зменш. до *фу́стку* (Суч.). 535
фу́сту *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. fustă) спідницю; хустку (Суч.). 477

Х

харо́ши^{е}ї *прикм.* (пор. рос. хороший) добрий, хороший (Добр.). 545-47, 549-50, 553-54, 558, 564
харашо́ *присл.* (пор. рос. хорошо) добре, хороше (Добр.). 545, 546, 549
харимé *дієсл. теп.часу 1 ос. мн.* наводимо порядок, прибираємо (Мар.). 292
ха́шч'і *ім. ж. роду род. відм. одн.* дерева (Бан.). 308
хашч'і́ну *ім. ж. роду знах. відм. одн.* густу вітку (з дерева), хащину (Мар.). 134
хи́блашна *прикм. ж. роду наз. відм. одн.* неякісна, ушкоджена (Мар.). 150
хи́жа *ім.* хата (Мар.). 118, 137, 159, 264-66, 271, 301, 327-28

Вар.: (Мар., Бан.) *хы́жа*.

х'ір' *ім.* (< рум. діял. hir) позолочені нитки для вишивання (Суч.). 392

х'ітар *ім.* (пор. рум. hotar, мад. határ) межа між двома селами (Мар.). 184

хлопчи́шче *ім.* хлопець-підліток (Мар.). 217

холо́шн'і *ім. мн.* чоловічі штани з домотканого товстого сукна (Мар.). 277, 278, 286

хоро́ми *ім. мн.* сіни (Суч.). 400, 468

хо́сна (і **хосна́**) *ім.* (пор. мад. haszom, рум. hasnă) 1° користь. 2° користування, оренда (Мар.). 114, 170, 285

Вар.: (Мар.) *хусны́*.

хоснува́ти *дієсл.* вживати, використовувати (Мар.). 128, 150

хот' *спол./част.* хоч (Мар., Бан., Суч.). 200, 276, 300, 318,

Вар.: (Мар., Бан.) *ход'*. 472, 509, 529

хпа́је *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* пхає (Мар.). 143

храм *ім.* храмове свято; народний празник (Суч.). 469, 470, 475

храму́јемо *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* святкуємо (день храму церкви). Див. *храм* (Суч.). 470

хре́мзлики *ім. мн.* теруни, бараболяні пляцки (Мар.). 160

хрест *ім.* складена у вигляді хреста купка з 15 снопів жита, пшениці (Добр.). 561

хри́н'у *ім. ч. роду род. відм. одн.* хріну (Мар.). 150-51, 215-16, 264, 293

хуле́тику *ім. ж. роду знах. відм. одн.* хуліганство, розбишацтво (Бан.). 323

хышкы́ *ім. ж. роду наз. відм. мн.* змеш. до *хы́жа*. (Бан.). 327

Ц

ца́лком *присл.* (пор. пол całkiem) цілком; зовсім (Суч.). 500

цапа́р *ім.* кілок завдовжки 120 – 130 см, який забивається в сіно з обох боків воза або саней, і в гористих похилих дорогах одна людига тримає за кілок то з одного боку, то з другого, щоб віз чи сани зі сіном не перевернувсь (Мар.). 188

цап'і́ноў *ім. ж. роду ор. відм. одн.* (пор. нім. Zappin) важелем із загнутим металевим кінцем для пересування або підтягування колод (Мар., Бан., Суч.). 222, 313, 396, 397

цара́нц'ка *прикм. ж. роду наз. відм. одн.* (пор. рум. ţăran) селянська (Добр.). 581

ца́ри *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рум. ţară) країни; рівнини (Мар., Бан., Суч.). 165, 168, 300, 480

ца́рин'і *ім. ж. роду місц. відм. одн.* (пор. рум. ţarină) поле; пасовище (Мар., Суч.). 160, 268, 269
Вар.: (Мар.). *ца́рыну*

ца́рну *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. діял. ţarnă) громадське поле (Суч.). 455, 462

ца́рок *ім.* (< рум. ţarc) відгороджене місце у хліві для молодих тварин (Мар., Суч.). 238, 400

це́л'іну *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. ţelină) селеру (Добр.). 604

цембра́ш *ім.* (< рум. діял. ţimbraş, sămbraş) співучасник; гуртківець (Суч.). 396

це́нту *ім. ч. роду род. відм. мн.* (< нім. Zent) сантиметрів (Мар.) 135, 136

цес *займ.* цей (Суч.). 370, 371

ци *част.* чи (Суч.). 486

ци́нтар' *ім.* цвинтар (Мар.). 120

цира́н *ім.* (< рум. ţăran) селянин (Суч.). 526

ци́шкôў *ім. ж. роду ор. відм. одн.* цідилом (Мар.). 125

ц'іґаре́тлики *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (пор. рум. ţigaretă, мад. cigaretta) = *ц'іґа́ры*. (Мар.). 221

ц'іґа́ры *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. ţigară) цигарки (Бан.). 302, 351
Вар.: (Суч.) *ц'іґа́ри*.

ц'і́ґлу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. ţiglă) черепицю (Добр.). 584

ц'іл'і́ндер *ім. ч. роду знах. відм. одн.* частина приладу у формі спіральної трубки, через яку при варенні борговту проходить пара, яка через конденсацію перетворюється у горілку (самогонку). Див. *борго́т* (Бан.). 304

ц'і́мбор *ім.* (< мад. cimbora) друг, приятель (Мар.). 206, 274

ц'і́мбру *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< нім. Zimmer) кімнату (Мар.). 225

ц'іпа́јеме *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* тіпаємо (Мар.). 286, 287
Вар.: *ц'і́племе* = *ц'іпа́јеме*.

ц'іфрошáґу *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< мад. cifraság) окраси, прикраси (Мар.). 171

цóли *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. ţol) вовняні різнокольорові ковдри (Мар., Суч.). 178, 417, 418

ц'óмби *ім. ж. роду наз. відм. мн.* курячі ніжки (Мар.). 149

цýґу *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< нім. Zug) поїзд (Суч.). 243,
Вар.: (Мар.) *цух.* 440

цýґл'ами *ім. ор. відм. мн.* частина у возі (Бан.). 316

цýїку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. ţuică) слив'янку; горілку (Мар., Бан.). 232, 303

цýксф·ілера *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< нім. Zugführer) старшини (Бан.). 322

цýрав·і *прикм. ч. роду наз. відм. мн.* драні, обідрані (Мар.). 158

Ч

ча *виг.* (< рум. ceа!) уживається для повертання волів (чи корів) ліворуч (Бан.). 317

ч'арч'áф *ім.* (< рум. cearceaf) простирало (Добр.). 580

чáст'і *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рос. часть) частини (Добр.). 562

чéл'ад' *збірн. ім.* 1° жінки; жіноцтво (Мар.). 2° натовп, люди (Бан.). 3° молодь (Добр.). 125, 126, 146, 159, 308, 318, 608, 610
Вар.: (Мар.,Бан.) *чúл'ад'* жінки і дівчата разом.

чеᴮллúн'і *прикм.* червоні (Мар.). 274

ч'елýлиᴱ *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< рум. celulă) чашечки (в бджолиному щільнику) (Добр.). 630

челулбзу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. celuloză *целюлози* (Мар.). 185, 186
Вар.: *ч'ілулбза*

ч'émшу *дієсл. теп. часу 1 ос. одн.* обрубую гілля від стовбура (Суч.). 404

чентімúтри *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. centimetru) сантиметри (Мар.). 171, 626
Вар.: (Добр.) *чинтімúтри.*

чентр'іфýґа *ім.* (пор. рум. centrifugă) центрифуга (Добр.). 630

чéнтру *ім.* (< рум. centru) центр (Бан., Добр.). 302, 556

ч·éрере *ім.* (< рум. cerere) прохання, просьба (Суч.). 370, 373, 378, 447

ч'ép'іт *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рум. cere) просить, потребує, вимагає (Суч.). 339

черле́ниї *прикм.* червоний (Мар., Суч.). 113, 114, 135, 212,
Вар.: (Мар.) *че^{ц}лле́ниї, че^{ц}рле́н'і, чирле́ниї.* 373, 381, 411, 416

че^{ц}ти́на *ім.* (пор. рум. cetină) хвоя (Мар.). 187

чил'ади́на *ім.* жінка (Мар.). 108, 112, 125, 128, 159, 227, 278
Вар.: *ч'ї^{ц}л'ади́на, чі^{ц}л'ады́на, ч'їл'ади́на.*

чил'а́дник *ім.* людина (Бан.). 323

чил'ады́нска *прикм. ж. роду наз. відм. одн.* жіноча (Мар.). 279

чи́таво *присл.* здорово, сильно (Мар.). 239

ч'ї́зми *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (пор. мад csizma, рум. cizmă) чоботи (Мар.). 160, 277
Вар.: *ч'ї́жмы.*

ч'ї́логи *ім. мн.* (пор. мад. csilog, csillag) (воєнні) чини (Мар.). 243

челуло́зу *ім.* (< рум. celuloză) целюлоза (Мар.). 185-6
Вар.: *ч'їлуло́за.*

ч'їкốлôjі *ім. мн.* сорт яблук (Мар.). 267

ч'ір *ім.* (< рум. cir) рідка каша з кукурудзяного борошна (Мар.). 146, 459
Вар.: (Суч.) *чир, ч'ир.*

ч'іркула́ри *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< рум. (ferstrău) circular) елктрична дискова (кругла) пилка (Суч.). 491

ч'їстриті *дієсл.* чесати (вовну, прядиво) (Суч.). 359, 408, 409, 448, 523, 537, 538

ч'їчк·и *ім. ж. роду наз. відм. мн.* квітки (Суч.). 428, 429

ч'оба́н *ім.* (пор. рум. cioban) чабан, вівчар (Мар., Суч.). 116, 117, 394, 396, 402, 404,

чобốта́р'е *ім.* назва вівці (Бан.). 314

чока́н *ім.* (< рум. ciocan) молоток (Мар.). 235

чолан'е́ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. ciolan) дерев'яні ободи у колесі воза (Суч.). 401

ч'опи́ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* 1° дерев'яні цвяхи. 2° пришчепа, живець (Мар.). 3° дерев'яні кілки (Суч.). 145, 397

чôпо́к *ім.* зменш. до *ч'опи́* 1° (Мар.). 153

ч'опуjу́т *дієсл. теп. часу 3 ос. мн.* б'ють чопи (Мар.). 144

ч'о́рба *ім.* (< рум. ciorbă) борщ; юшка (Мар., Суч.). 276, 438

чоти^{е}рле́ja *ім. ж. роду одн.* частина плуга; пристрій, за допомогою якого при оранні можна збільшувати або зменшувати величину борозни (Мар.). 110

чофли́нки *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (пор. рум. cioflânc, мад. csafling) залізний гак (переважно прикріплений до ланцюга), яким можна тягнути по снігу дерево з лісу. (Мар., Суч.). 144, 339, 402

чулки́ *ім.* (< рос. чулки) панчохи (Добр.). 569, 614
Вар.: *ч'ýлку.*

чу́шку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (<болг. чушка) лютий перець (Добр.). 627

Ш

шандар'і *ім. ч. роду наз. відм. мн.* жандарми (Суч.). 415

шандраму́ *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. şandrama) комора при хаті (Суч.). 453

шанте́ⁿр'у *ім. ч. роду місц. відм. одн.* (< рум. şantier) дров'яному складі (Бан.). 313

шанц *ім.* (пор. нім. Schanze, рум. şanţ) рів; окіп (Мар.). 112,
Вар.: (Суч.) *ша́нец', ша́ніц.* 375, 407, 408

ша́нч'ік'і *ім. ч. роду наз. відм. мн.* зменш. до *шанц* (Суч.). 454

шапро́ни *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. şopron) приміщення для сільськогосподарського реманенту (Добр.). 628

шара́не^{ⁿ}ц$^{(')}$ *ім.* (пор. мад. діял. sarampó) стовп (у плоті) (Мар.). 257-259

шара́нцы *ім. ч. роду наз. відм. мн. = шара́не^{ц}ц*$^{(')}$ (Мар.) 258, 271

ша́рґашаґ *ім.* (< мад. sárgaság) сорт яблук (Мар.). 114

ша́тра *ім.* (пор. мад. sátor, sátra) ґанок (вздовж хати), веранда (Мар.). 239, 259

шваїцу́јеш *дієсл. теп. часу 2. ос. одн.* (< нім. schweissen) спаюєш (Суч.). 371

шва́ру *ім. ж. роду знах. відм. одн.* міцний шнурок (Суч.). 493

шве́стерка *ім.* (< нім. Schwestér) медсестра (Мар.). 227

шед'і́нца *ім.* (< рум. şedinţă) засідання (Бан.). 230, 309
Вар.: (Мар.) *шид'і́нца.*

шервице́ли *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. şerveţel) паперові серветки (Добр.). 583

шест' *числ.* шість (Мар.). 132

ши́^{е}на *ім.* (пор. пол. szyna, нім. Schiene) рейка (Суч.). 401

шир'і́нку *ім. ж. роду знах. відм. одн.* хустину, хустку (на голову) (Мар., Бан., Суч.). 160, 174, 333, 353, 468
Вар.: (Суч.) *ши^{е}р'и́нку.*

широ́које *прикм. с. роду наз. відм. одн.* широке (спорадично) (Бан.). 317
ш'істо́ван'ê *ім. с. роду знах. відм. одн.* частування, приго—щання (Суч.). 477
ш'і́фу *ім. ж. роду знах. відм. одн* (< нім. Schiff) корабель (Бан.). 324
ш'іфоне́р *ім.* (< рум. şifoner) шафа (Мар.). 153
шкаберка́ми[e] *ім. ж. роду ор. відм. мн.* трісками, скалками (Суч.). 363
шкафува́ті *дієсл.* вичиняти, білити шкіру (Суч.). 428
шлаїфирува́ла *дієсл. мин. часу 3 ос. одн. ж. роду* чистила (кишки) (Мар.). 210
шла́јер *ім.* (< нім. Schleier, мад. slájer) вуаль (Мар., Суч.). 174, 417
шлі́феры *ім. ч. роду наз. відм. мн.* шпали (Мар.). 267, 268
шл'ак (би тебе́ тра́фиў) *вислів* біда би тебе забрала (Мар.). 226
шма́т'а *ім.* військовий одяг (Мар.). 165
Вар.: *шма́т'ê.*
шоїт *ім.* сальтисон (Мар.). 210
шонаїфа́їн'і *прикм. наз. відм. мн.* щонайкращі (Суч.). 345
шор *ім.* (< мад. sor) ряд, черга (Мар., Бан.). 150, 215-16, 276, 315, 350-52, 384, 398
шо́риками *ім. ч. роду ор. відм. мн.* зменш. до *шор* (Мар.). 219
шо́ру *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (пор. пол. szor) ремінну упряжу (Суч.). 401
шо́ўар'і *ім.* сорт яблук (Мар.). 232, 263
шо́ўдор *ім.* вуджений свинський клуб (Мар.). 206, 207, 263, 274, 277
шош *займ.* щось (Суч.). 338, 340, 352, 361, 407, 412, 487
шош'а́ўа *ім.* (< рум. şoseaua) шосе (Суч.). 433
шпарга́т *ім.* (< нім. Sparherd) чавунна кухонна плита (Суч.). 342, 363, 427, 451, 466, 471, 525
шпа́рґу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< мад. spárga) міцний шнурок (Мар.). 265
шпор *ім.* (< мад. spór) плита (кухонна) (Мар., Бан.). 125, 148, 155, 197, 209, 238, 271, 275, 282, 328
Вар.: (Мар.) *шпур.*
шра́ту *ім. ж. роду знах. відм. одн.* підстерігання (на полюванню) (Мар.). 137
шру́би *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (пор. нім. діял. Schrübe) шруби (Суч.). 401

штанд *ім.* (пор. рум. діял. ştand, нім. Stand) місце стріляти в тварин, птахів (спеціяльно влаштоване при полюванні) (Мар.). 132, 133

штат *ім.* (< рум. діял. ştat) держава (Мар.). 134, 232

шта́тне *прикм. с. роду наз. відм. одн.* державне (Мар.). 232

шта́ц'ійу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (пор. рум. діял. ştaţie) залізничну станцію, вокзал (Мар.). 166, 192, 243, 256

штелу́нка *ім. ч. роду род. відм. одн.* (< нім. Stellug) траншеї, окопу (Мар.). 165

шт'им *ім.* (< рум. ştim) коротка вовна, що залишається після первинного обробітку; покидь вовни (Суч.). 143, 523, 538
Вар.: (Мар.) *штим, штым.*

шт'и́ре[в] *числ.* чотири (Суч.). 364, 426, 465, 471, 477-78, 492, 497, 502, 534, 539, 540

штіл'ва́га *ім.* поперечна жердка до дишля (у возі) (Суч.). 380, 402

штімова́ти *дієсл.* (< нім. stimmen) пасувати (Бан.). 336

шт'іу́ка *ім.* (< рум. ştiucă) щука (Добр.). 589

шт'і́ци *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< нім. Stütze) деталь воза (Суч.). 380, 402

што *спол.* що (Мар., Бан.). 107, 116, 143, 290, 298, 301-02, 309,
Вар.: (Мар.) *ште.* 320-21, 326

штоби́ *спол.* щоб, щоби (Мар.). 109, 303
Вар.: (Мар., Бан.) *штобы́.*

што́кўў *ім. ч. роду род. відм. мн.* (< нім. Stock) поверх, етаж (Бан.). 323

што́ли *ім. ж. роду наз. відм. мн.* (< нім. Stollen) цвяхи, шипи на підкові (Суч.). 375

што́с(?) *займ.* щось (Мар., Бан.). 113, 150, 151, 159, 301-02, 321,
Вар.: (Мар.) *што.* 327, 324

што́фа *ім.* (< рум. діял. ştofă) матерія, тканина (Мар., Добр.). 151, 624

штранґи́ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. ştreang) посторонки (в упряжці) (Мар.). 147

штри́ка *ім.* (< нім. Strécke) залізнична колія (Мар.). 169, 191,
Вар.: (Суч.) *штри́ха.* 193, 342, 432

штр'іба́н'е *ім.* перегородка (у хліві) (Суч.). 400

штр'і́ки[е] *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< нім. Strick) = *штранґи́* (Суч.). 401

штру́кц'ійу *ім. ж. роду знах. відм. одн.* (< рум. instrucţie) муштру (Бан.). 309

штул (мн. *шту́ли*) *ім.* старий одяг (про старі *холо́шні*); старе лахміття (Мар.). 143

шу́бер *ім.* (< нім. Schieber) засувка для перекриття димоходу (Мар., Суч.). 198, 343, 484

(н'і́гда) шу́ган *прис.* (пор. рум. діял. şuhan, мад. soha n[em] ніколи (Мар.). 227

шумили́н'і *ім. ж. роду місц. відм. одн.* листя з кукурудзяного качана; кукурудзяні стебла (Мар.). 210, 219

шу́нка *ім.* (< рум. şuncă) шинка (Суч.). 467, 505, 563

шур' *ім.* (< рум. şură, пор. нім. scher, діял. schur) частина хліва, в якій тримається сіно та різний господарський реманент; стодола (Мар.). 233, 271, 272

шу́ти *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. şut) удари по м'ячу (Суч.). 512

шу́тыр *ім.* (пор. пол. szuter, нім. Schotter) щебінь (Бан.). 309

шуфлеjі́ *ім. ч. роду наз. відм. мн.* глиняні глечики (Мар.). 275

шушен^{і}и́ц'і *ім. ж. роду наз. відм. мн.* сушені фрукти (Суч.). 493

шу́шн'а *ім.* = *су́шн'а* (Мар., Добр.). 219, 549

шчалу́је *дієсл. майб. часу 3 ос. одн.* обма́не, обма́нить (Бан.). 298

ш'ш'е *присл.* ще (Мар., Суч., Добр.). 109, 111, 113, 117, 126, 340, 353, 366, 383-84 392, 441-42, 444-47, 448-49, 454, 476, 480, 482, 492, 495, 508, 513-15, 521, 523-24, 529, 534, 537, 543, Вар.: *иш'ш'е́, іш'ш'е́*. 546-48

ш'ш'і *спол.* ще (Суч.). 347, 405, 466, 472, 521, 532

шшо *займ.* що (Суч.). 378, 523

шыриґл'і́ *ім. мн.* продовгуватий ящик як частина воза, який вживається замість бокових драбин; деталь воза (Бан.). 316

шыск' *числ.* шість (Суч.). 426

Я

jа́ґер *ім.* (< нім. Jäger) лісничий (Мар.). 134, 138, 164

jа́же^{в}ме́ *дієсл. теп. часу 1 ос. мн.* в'яжемо (Бан.). 318

jаӡ *ім. ч. роду род. відм. мн.* полів (Суч.). 348

jакшто́ *спол.* якщо (Бан.). 303

jануа́ри^{е} *ім.* (< рум. ianuarie) січень (Суч.). 426

ја́рдо̂ў *ім. ж. роду ор. відм. одн.* (< мад. járda) тротуаром, хідником (Бан.). 323

ја́ре *спол.* (< рум. iară) але (Мар.). 118, 120

ја́фына *ім.* (< рум. afina) назва вівці (Бан.). 314

је́год'і *ім. мн.* суниці (Суч.). 412

јеро́ди *ім. ч. роду наз. відм. мн.* (< рум. irod) масковані колядники (Суч.). 476

јесл'і́ *спол.* (< рос. если) якщо, коли (Добр.). 590

јест' *дієсл. теп. часу 3 ос. одн.* (< рос. есть) є (Добр.). 561-64, 567, 571-72, 581, 585, 587, 592-95, 597-98, 605, 612, 616-18, 622, 626-28, 630-32

јо́бан *присл.* дуже, жуже сильно (Мар.). 222

јоӥ *виг.* ой (для вираження здивування, захоплення,переляку) (Мар., Суч.). 125, 473, 510

јо́лки *ім. ж. роду род. відм. одн.* (< рос. ёлка) ялинки (Добр.). 562

јо́ўнатан *ім.* (< мад. jonatán, рум. ionatan) сорт яблук (Мар.). 114, 231, 292

јо́ўшка *ім.* назва барана (Бан.). 314

јубаж'і́ја *ім.* (< рум. iobăgie) кріпацтво (Мар.).162

* * *

СЕЛЕКТИВНА БІБЛІОГРАФІЯ

Al. Arbore, *Aşezările lipovenilor şi ruşilor în Dobrogea,* "Arhiva Dobrogei", 1, Bucureşti, 1920, стор. 20.

Частина діялектного матеріалу зібрана в с. Бродині й опублікована в "Atlasul lingvistic român", serie nouă, vol. I-II (1956), vol. III (1961), vol. IV (1965), vol. V (1966), vol. VI (1969), vol. VII (1972), Editura Academiei R.P.R., картографічний п. 366.

Атлас української мови. Середня Наддніпрянщина і суміжні землі, т. I, Видавництво «Наукова думка», Київ, 1984.

Атлас української мови. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі, т. II, Видавництво "Наукова думка", Київ, 1988.

С. П. Бевзенко, *До характеристики складу лексики українських діалектів,* "Діалектологічний збірник", Ужгород, 1957, т. XXV, вип. 2, стор. 173, 174.

С. П. Бевзенко, *Про діалектні відмінності української мови на синтаксичному рівні,* "Мовознавство", Київ, 1976, № 4, стор. 46, 47.

С. П. Бевзенко, *Українська діалектологія,* Видавництво «Вища школа», Київ, 1980.

Gh. Bolocan, *Cu privire la corelaţia de sonoritate în graiul bulgar din comuna Brăneşti,* "Studii şi cercetări lingvistice", №4, Bucureşti, 1958, стор. 493.

Ioan Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare,* vol. I, Bucureşti, 1913, стор. 160, 205, 243, 404, 407, 410, 416; vol. II, стор. 167.

Л. А. Булаховський, *З історичних коментаріїв до української мови,* "Мовознавство", Київ, 1952, т. X, стор. 93.

І. Верхратський, *Дещо до говору буковинсько-руського,* "Zbornik u slavu Vatroslava Jagića", Berlin, 1908, стор. 423-432.

J. Werchratskij, *Über die Mundart der Marmaroscher Ruthenen,* Stanislav, 1883.

A. Vraciu, *Note de dialectologie slavo-române,* "Romano-

slavica", VII, Bucureşti, 1963, стор. 132-139.

Е. Врабіє, *Место славянских говоров на территории РНР в системе славянских языков и их значение для славянской диалектологии,* "Romanoslavica", IX, Bucureşti, 1963, стор. 196-197.

E. Vrabie, *Cu privire asupra localităţilor slave din Republica Populară Română,* "Romanoslavica", VII, Bucureşti, 1963, стор. 76-77.

Олекса Горбач, *Мараморoська говірка й діялектний словник с. Поляни над р. Русковою (Румунія)* (1977), "Зібрані статті. VIII. Історія мови. Діялектологія. Лексикологія", Мюнхен, 1997, стор. 276-323.

Олекса Горбач, *Південнобуковинська гуцульська говірка й діялектний словник с. Бродина, повіту Радівці (Румунія)* (1977), "Зібрані статті. VIII. Історія мови. Діялектологія. Лексикологія", Мюнхен, 1997, стор. 123-275.

Олекса Горбач, *Південнобуковинська говірка с. Мелешовць бл. Радовець (Румунія)* (1977), "Зібрані статті. VIII. Історія мови. Діялектологія. Лексикологія", Мюнхен, 1997, стор. 324-376.

Олекса Горбач, *Діялектний словник південно-добруджанської говірки с. Муругиль над Дунаєм.* "Записки Наукового товариства ім. Шевченка, том. 185. Збірник філологічної секції", том 34, Ню Йорк-Париж-Торонто, 1969, стор. 59-83.

D. Horvath, *Graiul ucrainean din Crăciuneşti şi Tisa (judeţul Maramureş),* Bucureşti, 1978 (автореферат докторської дисертації).

П. Ю. Гриценко, *Моделювання системи діалектної лексики,* Видавництво «Наукова думка», Київ, 1984, стор. 24, 31, 101.

П. Ю. Гриценко, *Ареальне варіювання лексики,* Видавництво «Наукова думка», Київ, 1990.

Г. Гузар, Я. Закревська, У. Єдлінська, В. Зеленчук, Н. Хобзей, *Гуцульські говірки. Короткий словник.* Відповідальний редактор Я. Закревська, Львів, 1997, 232 стор.

Й. О. Дзендзелівський, *Конспект лекцій з курсу української діалектології, ч. І. Фонетика*, Ужгород, 1965.

Й. О. Дзендзелівський, *Лінгвістичний атлас українських говорів Закарпатської області УРСР (Лексика)*, ч. І, Ужгород, 1958; ч. ІІ, 1960; ч. ІІІ, 1993.

Й. О. Дзендзелівський, *Назви молочних продуктів вівчарства в закарпатських українських говорах,* "Територіальні діалекти і власні назви", Київ, 1965, стор. 84-85.

Ilie Dan, *Un vocativ regional,* "Limba română", Bucureşti, 1963, № 3 , стор. 527.

Ф. Т. Жилко, *Фонологічні особливості української мови в порівнянні з іншими слов'янскими*, Київ, 1963, 36 стор.

Ф. Т. Жилко, *Нариси з діалектології української мови*, Київ, 1966.

М. А. Жовтобрюх та ін., *Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика*, Видавництво «Наукова думка», Київ, 1969, стор. 259.

А. М. Залеський, *Вокалізм південно-західних говорів української мови*, Київ, 1973.

N. Iorga, *Chestia rutenească în Bucovina,* "Revista istorică", 1-2, Bucureşti, 1915, стор. 49-50.

Історія Української РСР, т. І, Київ, 1951, стор. 370-371.

Л. Э. Калнынь, *Корреляция твёрдых и мягких согласных фонем в украинском языке*, "Учёные записки Института славяноведения АН СССР", XXIII, Москва, 1962, стор. 63-103.

Л. Э. Калнынь, *Опыт моделирования системы украинского диалектного языка*, Москва, 1973.

Б. В. Кобилянський, *Про залишки перфекта в південно-західній групі діалектів української мови,* "Українська мова в школі", Київ, 1953, стор. 69-71.

Б. Кобилянський, *Гуцульський говір і його відношення до говору Покуття,* "Український діялектологічний збірник", кн. І, Київ, 1948 , стор.1-92.

Calendarul Românului, anul XLVIII, Caransebeş, 1936,

стор. 14-15, 124.

M. Costăchescu, *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare,* vol. I, Iaşi, 1931, стор. 298-307.

П. М. Лизанець, *Із спостережень над орудним знарядля з прийменником з (из, с, ис) у закарпатських говорах,* "Міжвузівська наукова конференція з проблем синтаксису української мови", Чернівці, 1965, стор. 117-121.

П. М. Лизанець, *Угорсько-українські міжмовні контакти* (На матеріалі українських говорів Закарпаття), Ужгород, 1970, 250 стор.

Ioan Mihályi, *Diplome maramureşene din sec. XIV şi XV,* Maramureş-Sighet, 1900, стор. 9, 42, 43, 65, 75, 85, 99, 168, 169,175, 314, 315, 467.

T. Morariu, *Maramureşul în organismul etnic şi politic al Ţării Româneşti,* Bucureşti, 1942, стор. 28.

А. М. Мукан, *Українські наддунайські говори,* "Діалектологічний бюлетень", вип. VII, Київ, 1960, стор. 44.

М. Ф. Наконечний та ін., *Курс сучасної української літературної мови. Том І (1. Вступ, 2. Лексика, 3. Фонетика, 4. Морфологія, 5. Наголос),* Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа», Київ, 1951, стор. 149.

З. Р. Неедлы, *История Закарпатской Руси до XIV ст.,* "Известия АН СССР, Серия истории и философии", т. II, № 4, Москва, 1954, стор. 218.

В. В. Німчук, *Ступенювання у верхньонадборжавських говірках,* "Питання граматики і лексикології української мови", Київ, 1963, стор. 24-26.

Н. Павлюк, *Украинские говоры Мараморощины,* Харьков, 1958 (автореферат кандидатської дисертації).

М. Павлюк, *З історії українських сіл Мараморощини,* "Новий вік", № 134-136, Бухарест, 1957.

М. Павлюк та І. Робчук, *Очерк фонологических систем украинских говоров в Румынии,* "Revue roumaine de linguistique", tome X, № 6, 1965, стор. 595-617.

М. Павлюк, І. Робчук, *Фонологічні системи українських говірок Румунії,* "Праці XII республіканської діалектологічної наради", Київ, 1971, стор. 114-126.

М. Павлюк, І Робчук, *Словозміна іменників в українських говірках Румунської Добруджі,* "Українська діалектна морфологія", Київ, 1969, стор. 140-152.

N. Pavliuc, *Morphological Peculiarities of the Ukrainian Dialects of Northern Moldova (Romania),* "Living Record. Essays in Memory of Constantine Bida", University of Ottawa Press, 1991, стор. 403-417.

І. Панькевич, *Українські говори Підкарпатської Руси і сумежних областей,* ч. І., Прага, 1938.

І. Панькевич, *Говір сіл ріки Рускої був. Мараморошa в Румунії,* "Науковий збірник тов. Просвіта", X, Ужгород, 1934, стор. 185-216.

I. Pătruţ, *Fonetica graiului huţul din valea Sucevei,* Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1957.

И. Перени, *Из истории закарпатских украинцев, 1849-1914,* "Studia Historica", 14, Будапест, 1947, стор. 39.

E. Petrovici, *"Depalatalizarea" consoanelor înainte de* **e** *în Muntenia, sud-estul Transilvaniei şi în dialectul istroromîn,* "Cercetări de lingvistică", Editura Academiei R.P.R., №1-2, 1960, стор. 9-21.

В. А. Прокопенко, *Обласной словарь буковинских говоров,* «Карпатская диалектология и ономастика", Москва, 1972, стор. 336.

I. Reboşarcă та ін., *Glosar dialectal ucrainean din comuna Rona de Sus (Maramureş),* Bucureşti, 1977.

А. Реґуш, К. Реґуш, *Прислівники в українських говірках Сучави,* "Обрії", Видавництво «Критеріон», Бухарест, 1984, стор. 187-203.

C. Reguş, *Consideraţii privind graiurile ucrainene din judeţul Suceava,* Bucureşti, 1976 (автореферат докторської дисертації).

Janusz Rieger, *A Lexical Atlas of the Ukrainian Language,* Wydawnictwo Naukove «Semper», Warszaw, 1996.

В. Ріцко, *Фонетичні особливості української говірки села Чукурови в румунській Добруджі,* "Територіальні діалекти і власні назви", Видавництво «Наукова думка», Київ, 1965, стор. 10-15.

В. Ріцко, *Морфологічні особливості української говірки села Чукурови Тульчанського повіту,* "Обрії", Видавництво «Критеріон», Бухарест, 1982.

I. Робчук, *Interferenţe morfologice româno-ucrainene,* "Actele celui de-al XII-lea Congres Internaţional de Lingvistică şi Filologie Romanică", II, Bucureşti, 1971, стор. 1109-1112.

I. Робчук, *Вивчення українських говірок в Румунії,* "Обрії", Видавництво «Критеріон», Бухарест, 1979, стор. 222-227.

I. Robciuc, *Raporturile lingvistice româno-ucrainene*, Bucureşti, 1996, стор. 91-92.

I. Робчук, *Студії і статті*, Видавництво «Мустанг», Бухарест, 1999.

И. И. Срезневский, *Материалы для словаря древнерусского языка,* Москва, 1972, т. I, шпальта 586.

G. Y. Shevelov, *A Historical Phonology of the Ukrainian Language*, Heidelberg, 1979.

Український діалектологічний збірник, книга 3, Відповідальний редактор П. Ю. Гриценко, Видавництво «Довіра», Київ, 1997, 472 стор.

I. Faiciuc, *Vocativul termenilor de înrudire şi al prenumelor în graiul maramureşean,* "Cercetări de lingvistică", № 1, Cluj, 1973, стор. 71-73.

A. Filipaşcu, *Istoria Maramureşului,* Bucureşti, 1940.

Н. Хобзей, *Гуцульська міфологія: етнолінгвістичний словник,* Відповідальний редактор П. Ю. Гриценко, Львів, 2002, 216 стор.

А. В. Щерба, *Русские гласные в качественном и количественном отношении,* СПб., 1912.

* * *

UKRAINIAN DIALECTS IN ROMANIA
DIALECTAL TEXTS
(Summary)

1. In the "Introduction" (pp. 9-10), it is stated that this book, which is dedicated to the study of Ukrainian dialects in Romania, consists of two parts: "A General Characteristic of the Ukrainian Dialects in Romania" and "Dialectal Texts". The second part of the book forms its basis. The authors emphasize that the study of the Ukrainian dialects in Romania and the publication of the results of the undertaken research becomes an obvious necessity due to the gradual loss of Ukrainian dialectal speech in Romania.

2. In "Historical-geographical" data (pp. 19-21), the authors affirm that according to Romanian historical sources Ukrainian villages in Maramuresh and Suceava were already mentioned in the XIV-XV centuries. Most likely, they were established much earlier.

To the category of newly created Ukrainian villages in Romania belong the villages of Dobrogea, which were established at the end of the XVIII century as a result of the destruction of the Zaporozhian Sich (1775), and the villages of Banat, whose inhabitants arrived basically from Transcarpathia at the end of the XIX and beginning of the XX centuries.

3. The belonging of the researched local dialects to the specific dialect [sub-dialect] or dialectal group of Ukrainian language is defined for the first time in the chapter "Classification of Ukrainian dialects in Romania" (pp. 21-26). According to their phonetic, morphological, syntactic and lexical characteristics, all local vernacular dialects belong to two basic Ukrainian dialectal groups – southwestern and southeastern.

4. In the chapter "Phonetic Peculiarities" (pp. 27-37) the authors give a general characteristic of sounds from the researched dialects, as compared to literary language and other Ukrainian dialects. It is noted that in the stressed position vowels

in all the dialects are pronounced clearly if they are not influenced by soft consonants. The exception is the Hutsul dialects in which stressed vowels [e, и] before hard consonants, especially in a forced pronunciation have a considerably lower articulation: [е] is pronounced as [ä] *(колáшн'а, клáн)* and [и] as [и^{е}] or [е] *(си^{е}н, кале́на)*.

In the Hutsul and Bukovinian dialects, after soft consonants, vowel [а], indifferent to position of stress comes closer to the frontal sounds [ê, и, і] *(уз'ếті, ш'и́пка, ч'існóк)* and in some of the steppe dialects of Dobrogea, the unstressed [а] changes to [і] in some numerals *(дéс'ім', чутирнáц'ім')*.

Unstressed vowels [е, и] (with a lower articulation, especially in Hutsul and Bukovinian dialects) reciprocally approach one another *(ве^{ц}снá, ви^{е}нó)*.

In the studied dialects, unstressed [о] before a syllable with a high vowel [у, і] (and sometimes even before a syllable with other vowels) approaches the sound [у] or coincides with it: *го^{у}лу́пка, уну́ч'і, по^{у}жáр*.

In some Transcarpathian dialects (Maramuresh and Banat), the old eastern Slavic [ы], especially in a stressed position, is kept even though greatly changed in its phonetic realization: *мы́ло, ры́ба*. As for the old [о] in newly closed syllables, instead of this vowel a series of reflexes appears in the studied dialects. Thus, in the Transcarpathian dialects (Maramuresh, Banat), the old [о] can have the reflex [у] *(кун', стул)* or [ӱ] *(бӱк, кӱн')*, while in the Hutsul dialects of the Suceava region, (besides [і]) the following sounds can appear: [и] (*вин, плит* "fence"), [ы] (*кыт* "cat"), [ӱ] (*бӱп* "bean", *вӱӱ* "ox"), [ӱі] (*бӱік, вӱіӱц'і*), [ӱи] (*мӱист, дв^{ӱ}ир*), [ы$\widehat{\text{і}}$] (*къ$\widehat{\text{і}}$н', къ$\widehat{\text{і}}$л'ко*). The vowels with non-uniform articulation [ӱі], [ӱи] are none other than labialized sounds. Only [ы$\widehat{\text{і}}$] is a real diphthong. The presence of this diphthong in Hutsul dialects brings up the question of the transition of old [о], [е] into [і] through the diphthongal stage and in the southwestern dialects.

In the steppe dialects of Dobrogea, instead of the etymological [o] in newly closed syllables, besides the reflex [i] which is most frequently used, the vowels [и] (*пидгортáт'*) and [о], appear under the influence of Russian (*сол', пóзно*).

The consonants of the studied dialects are also characterized by a series of specific peculiarities.

In some Hutsul and Bukovinian dialects of the Suceava region, after dental consonants [д, т, н], the stressed vowels [е, и] are pronounced as a diphthong (*д^{i}éхто, т^{i}éмно, н^{i}úтка*).

The transitional element [^{i}] between consonants and the following vowels [е, и] belongs by nature to the consonant inasmuch as it indicates the weak palatalization of this consonant. At the same time, this transitional element also belongs to the vowel because it marks the beginning of this vowel. The tendency of merging the nonsyllabic element with the vowels that follow marks the completion of the dispalatization of these consonants.

In the Hutsul and Bukovinian dialects of the Suceava region, soft dentals [д], [т] shift their articulation in the place of velars [г'], [к'] in different positions: *г'íйка, г'éкувати/і/, лáс'к'ê, багак'óх, д^{i}éс'ік'* . In these dialects, fricatives [ж, ш] and affricate [ч] are pronounced hard and soft in different positions: *сáж'а, пр'úж'а, душ'á, дóш'ка, кýч'а.*

In the Transcarpathian, Hutsul and Bukovinian dialects, sonor [р] keeps the old palatalization (*косар', учáр', гýр'ко, вепéр', бäр', вер'х*) in contrast to literary language. In the steppe dialects of Dobrogea, consonant [р] is pronounced hard not only at the end and in the middle of a word, but also in many cases before back vowels [а, о, у], whereas in literary language this sound is pronounced soft (*бурáк, орýт', трох*).

5. In the chapter "The Phonological Structure" (pp. 37-56), the authors analyze the phonological particularities of the studied dialects which do not pertain to the basic elements of phonemic structure (e.g., the correlation of the consonants according to hard-soft and voiced-voiceless opposition in which lies the unity of the dialects with literary language), but also the phonemic

structure, the peculiarities of their manifestation, the weakness and loss of their differentiated characteristics, functional "loading" of some phonemes and the consonantal cluster, that is, frequency of their use.

To have recourse to the patterns of the phonological system, the authors establish three types of vocalic systems of Ukrainian dialects in Romania: a six-phoneme system (/і/, /е/, /и/, /а/, /о/, /у/), a seven-phoneme system (/і/, /е/, /и/, /а/, /о/, /у/, /ы/), and an eight-phoneme system (/і/, /е/, /и/, /а/, /о/, /у/, /ӱ/, /ы/).

Certain distinctions are observed regarding the correlation of hard-soft and voiced-voiceless consonants. Thus in the Hutsul and Bukovinian dialects, according to the hard-soft correlation, there are five more consonantal phonemes than in the literary language (/ж'/, /ш'/, /ч' /, /ґ'/, /к'/), and another four more consonantal phonemes based according to voiced-voiceless correlation (/ж'/, /ш'/, /ґ'/, /к'/).

6. In the chapter "Morphological Peculiarities" (pp. 57-75), there is no doubt that the preservation of the archaic declensional morphemes and the extension of some innovations deserve our attention. Thus in the Transcarpathian, Hutsul and Bukovinian dialects in Romania, nouns of the I-st declension with a soft and sibilant consonantal stem in dative and locative singular preserve the old phonetically changed ending *-и*: (*на*) *оран*^{і}*и́ци*^{е}, (*на*) *души́*. In these dialects, the instrumental singular lost the intervocalic [j], while [y] after a vowel changed into [ў]: *ногóў, зе*^{и}*мн*^{і}*éў*. In the steppe dialects of Dobrogea, the distinction between hard and soft stems in the instrumental case disappeared as a result of the penetration of the hard stem endings: *молоди́ц'оју, одéжоју*; a similar phenomenon also occurred in the Transcarpathian dialects (Mar. and Ban.): *уц'óў, душóў*.

In the Hutsul and Bukovinian dialects, the masculine and neuter nouns of the II-nd declension dative singular have phonetically changed endings *-ови*^{е}, *-еви*^{е}: *брáтови*^{е}, *ýїкови*^{е} *кон*^{і}*éви*^{е}); in all the other dialects, the same ending appears in a

majority of cases despite the noun stems: *сúновиᵉ, конʹó/é/виᵉ, імнʹóвиᵉ* (some Transcarpathian dialects); *бáтʹков·і, гóсцʹов·і, сеᵘлóв·і* (steppe dialects).

In the Transcarpathian, Hutsul and Bukovinian dialects, nouns of the III-rd declension keep the phonetically changed endings of old -ĭ- stem in the genitive, dative and locative singular: *рáдости, лʹубóви.*

As to the innovations, it is necessary to mention that in some Ukrainian dialects in Romania one observes the tendency to unify the verb paradigm. Thus, in the Hutsul and Bukovinian dialects one notes the influence of the I-st conjugation on the ending of the 3-rd person plural from the II-nd conjugation: *б·іжýт, сóлʹут.* Nevertheless, although this process here is very extensive, in many cases, the parallel functioning of two basic variants is recorded: *варʹýт/варʹé, фáлʹýт/фалʹé.*

Of great importance are also contacts with the neighbouring Romanian dialects that influenced some parts of speech in the researched dialects. For example, the comparative of adjectives (and adverbs) in the Transcarpathian, Hutsul and Bukovinian dialects is formed by the addition of the particle *маї* (Rom. *mai*): *маї фáїни/ы/ї, маї дорогúї, маї блúᵉско.*

The superlative of adjectives (and adverbs) is formed by the addition to the positive form stressed particle *мáї* or the phrase *шчé маї*, but only in the dialects of the Transcarpathian group (Mar., Ban.): *мáї дорогú/ы/ї, мáї рáно; шчé маї дорогúї, шчé маї дóбре.*

7. In the chapter "Syntactic Peculiarities" (pp. 76-84), we indicate the various causes for the appearance of dialectal differences on the syntactic level in the Ukrainian dialects in Romania. In the first place among them appears the old construction of the dative case with the prepositions *д, ид, иʲд, іᵘд, ід, т, ит, їт,* that occur in the Transcarpathian, Hutsul and Bukovinian dialects: *неᵘ вúїшла д‿нéму, привíй ја ід копʹітáновиᵉ, пáдала д‿гóрʹї, прийшлá т‿хáтʹі, ун пушóй ит кýрв·і, ужé ит хáтʹі; мýси їти ид жʹíнцʹї, пʹішóй т‿хлóпцеви*

and so on. The above-mentioned prepositions are none other than phonetic variants of an old preposition *къ* that were lost long ago by the majority of the Ukrainian dialects and that were not inherited by the contemporary Ukrainian literary language.

In all the Ukrainian dialects in Romania the conjunction *де* can be used accordingly with the literary phrases with the conjunction *куди* indicating direction: *де ти їдеш?*

Speaking about syntactic differences that appeared on the dialectal base, we can state that such differences are observed in different phrases or in the organization of sentences, especially in compound clauses. For example, in some of the Transcarpathian dialects conditional subordinate clauses are joined to the main clause by the conjunction *аж (аш)*, which in other Ukrainian dialects and literary language expresses other syntactic relations: *аж мáйут д'áку — прúйдут.*

Among the syntactic differences that appeared as a consequence of continuing linguistic contacts, note should be taken of the sporadic construction of the instrumental with the preposition *з* (*ис, іс*) in the Transcarpathian dialects (Mar.): *рубáје хл'íб із ножóм; іс фурнікулáром го нeцсé почерéз гóриe*. Most likely this construction is owed to the influence of Romanian.

8. In the chapter "Lexical Peculiarities" (pp. 85-101) attention is drawn to the fact that words in the dialectal lexicon are better understood if they are seen from the point of view of the lexical differences.

Non-contrasting differences (mainly ethnographic dialectisms or terms connected with specific branches of the economy) are less important for the characterization of the structure of Ukrainian dialects; considerably more important for the establishment of the relationship between local dialects, their features in the lexical field are contrasting dialectisms: *р'íпа* (Transcarpathian dialects), *барабýл'а* (Hutsul and Bukovinian dialects), *картóшка* (steppe dialects).

Among the contrasting lexical differences, semantic

dialectisms merit special attention. They consist in the fact that words that sound the same, in different dialects have a completely different meaning. For example, in the Transcarpathian, Hutsul and Bukovinian dialects, the familiar word *будúти (буд'úти)* meaning "to smoke (meat)" is not used with that meaning in other Ukrainian dialects and in literary language.

In the structure of dialectal lexic, from the point of view of its origin, there are archaisms (e.g.: *в·íно* "dowry"), local dialectisms (e.g.: *дохторкы́н'а* "(lady) doctor") and borrowings from other languages.

Regarding the borrowings from other languages, they are distributed in the following way: Romanian had the most important influence on all the researched dialects; then in the Transcarpathian dialects Hungarian predominates, to a lesser degree German; in the Hutsul and Bukovinian dialects especially noticeable is German, and to a lesser degree Polish and Hungarian; while in the steppe dialects Russian predominates with lesser Turkish and Bulgarian influences.

9. In the chapter "Principles of Editing the Dialectal Texts" (pp. 102-105) we indicate: (1) the methodological principles according to which the dialectal texts were recorded, (2) the number of villages, informants, and their division by age and sex (from 9-14 years, between 25-50, between 50-60, and over 60), etc. are given.

10. The "Dialectal Texts" (pp. 106-632) are the main part of the book. As mentioned previously, the texts that form this chapter, were recorded basically between 1962-1965 by the researchers of the Linguistic Institute "Iorgu Iordan"; also taking part in the recording of the texts were professors of Bucharest University.

In this chapter materials are presented from 32 villages in Romania inhabited by Ukrainians. In the recording of the texts special attention was given to the older informants/generation inasmuch as their language reflects to a greater extent the traditions, customs and productive processes that are already

going out of use or are specific to the researched regions.

In order to maintain a certain balance in the "Dialectal Texts", a considerable quantity of materials was also gathered from both middle aged and younger people.

This chapter ends with the addition of both a "Glossary" (pp. 633-718), which is indispensable for the understanding of the transcribed texts, and a "Selective Bibliography " (pp. 719-724).

A list of villages, informants, and three maps are given in the "Appendix" (pp. 749-754:

1. A map of Romania indicating the four regions in which a compact Ukrainian population lives;

2. A map of Romania in which the Transcarpathian, Hutsul, Bukovinian and steppe dialects are indicated; as well as their belonging to the two basic dialectal groups of Ukrainian – southwestern and southeastern;

3. A general map of the Ukrainian dialects showing their area of expansion not only in Ukraine, but also in some neighbouring countries.

* * *

GRAIURILE UCRAINENE DIN ROMÂNIA
TEXTE DIALECTALE
(Rezumat)

1. În "Introducere" se arată că această carte, consacrată studierii graiurilor ucrainene din România, se compune din două părţi: "Caracterizarea generală a graiurilor ucrainene din România" şi "Texte dialectale". Baza cărţii o formează partea a doua. Autorii subliniază că studierea graiurilor ucrainene din România şi publicarea rezultatelor cercetării întreprinse de ei constituie o necesitate evidentă datorită faptului că aici limba ucraineană dialectală dispare treptat.

2. În capitolul "Date istorico-geografice" (p. 19-21) se afirmă că satele ucrainene din judeţele Maramureş şi Suceava sunt menţionate în surse istorice româneşti încă în secolele al XIV-lea şi al XV-lea. Este însă mai mult ca sigur că ele au existat cu mult timp înainte.

Din categoria localităţilor ucrainene nou înfiinţate fac parte satele din Dobrogea, apărute la sfârşitul secolului al XVIII-lea, după lichidarea Sicei Zaporojene, şi cele din Banat, ai căror locuitori s-au strămutat aici mai ales din Transcarpatia la sfârşitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea.

3. Apartenenţa graiurilor studiate la un anumit subdialect sau dialect al limbii ucrainene este stabilită pentru prima dată în capitolul "Clasificarea graiurilor ucrainene din România" (p. 21-26). Din punctul de vedere al particularităţilor lor fonetice, morfologice, sintactice şi lexicale toate graiurile aparţin celor două dialecte ucrainene de bază: sud-vestic şi sud-estic. Din primul dialect fac parte graiurile transcarpatice din Maramureş şi Banat, graiurile huţule din Maramureş, Banat şi Suceava şi cele bucovinene din Suceava. Din dialectul sud-estic fac parte graiurile de stepă din Dobrogea.

4. În capitolul "Particularităţi fonetice" (p. 27-37) este prezentată caracterizarea generală a sunetelor din graiurile studiate, evident, comparativ cu limba literară şi cu alte graiuri ucrainene.

Se menţionează faptul că în toate graiurile vocalele în poziţie accentuată se pronunţă clar dacă nu sunt influenţate de consoane moi. Excepţie fac graiurile huţule în care [e, и] neaccentuate înainte de consoane dure, mai ales în cazul unei pronunţii energice, au o articulaţie mult mai joasă: [e] se prononţă ca un [ä] (*колäшн'а, клäн*), iar [и] ca un [и^{e}] sau ca [e] (*си^{e}н, кале́на*).

În graiurile huţule şi bucovinene, după consoane moi, vocala [a] se apropie, indiferent de accent, de sunetele seriei anterioare [ê, и, і] (*уз'ёті, ш'ýпка, ч'існóк*), iar în graiurile de stepă din Dobrogea, la unele forme de numeral, [a] neaccentuat trece la [і] (*дéс'їт', чутирнáц'їт'*).

Vocalele neaccentuate [e, и] (cu articulaţie mai joasă, mai ales în graiurile huţule şi bucovinene) se apropie în toate graiurile una de cealaltă (*ве^{и}снá, ви^{е}нó*).

În graiurile studiate [o] neaccentuat, înainte de o silabă care conţine o vocală cu ariticulaţie ridicată [y, і], uneori şi înainte de silabe cu alte vocale) se apropie de sunetul [y] sau se confundă cu acesta: *го^{у}лýпка, ун́ýч'і, по^{у}жáр*.

În unele graiuri transcarpatice (Mar., Ban.), se păstrează, mai ales în poziţie accentuată, vechiul sunet est-slav [ы], dar modificat în mare măsură sub aspectul realizării fonetice: *мы́ло, ры́ба*. În ceea ce priveşte vechiul [o] în silabe nou închise, în locul acestei vocale apar în graiurile studiate numeroase reflexe. Astfel, în graiurile transcarpatice (Mar., Ban.) vechiul [o] poate avea reflexele [y] (*кун', стул*) sau [ÿ] (*бÿк, кÿн'*), iar în cele huţule din judeţul Suceava pot apărea, în afară de [і], următoarele sunete: [и] (*вин, плит "пліт"*), [ы] (*кыт "кіт"*), [ÿ] (*бÿп "біб", вÿÿ "вІл"*), [ÿі] (*бÿік*), *вÿíÿц'і*), [ÿи] (*мÿист, двÿир*), [ы$\widehat{і}$]; (*кы$\widehat{і}$н', кы$\widehat{і}$л'ко*). Vocalele cu articulaţie neuniformă [ÿі], [ÿи] nu sunt altceva decât sunete labializate. Numai [ы$\widehat{і}$] este un diftong adevărat. Prezenţa acestui diftong în graiurile huţule ridică problema trecerii vechiului [o], [e] la [і] prin stadiul diftongilor şi pe teritoriul dialectului sud-vestic.

În graiurile de stepă din Dobrogea, în locul lui [o] etimologic în silabe nou închise apar, în afară reflexului [і] (cel

mai frecvent), vocalele [и] (*пидгортáт'*) şi [о] sub influenţa limbii ruse (*сол', пóзно*).

Consoanele din graiurile studiate se caracterizează şi ele printr-o serie de particularităţi specifice.

În unele graiuri huţule şi bucovinene din judeţul Suceava, după consoanele dentale [д, т, н] vocalele [е, и] se pronunţă ca un diftong (*д^{i}éхто, т^{i}éмно, н^{i}úтка*).

Elementul de trecere [^{i}] , aflat între consoane şi vocalele [е], [и] care urmează, aparţine, de fapt, consoanei, deoarece el indică o uşoară palatalizare a acesteia. Dar elementul de trecere menţionat aparţine şi vocalei, marcând începutul acesteia. Tendinţa de contopire a elementului nesilabic cu vocala care urmează indică încheierea procesului de depalatalizare a acestor consoane.

În graiurile huţule şi bucovinene din judeţul Suceava, dentalele moi [д], [т] îşi deplasează articulaţia în locul velalelor [г'], [к'] , în diferite poziţii: *г'íўка, г'éкувати/і/, лáск'ê, багак'óх, д^{i}éс'ік'*. Tot în aceste graiuri, fricativele [ж], [ш] şi africata [ч] se pronunţă dur şi moale în diverse poziţii: *сáж'а, пр'úж'а, душ'á, дóш'ка, кúч'а*.

Spre deosebire de limba literară, în graiurile transcarpatice, huţule şi bucovinene [р] sonor îşi menţine vechea palatalizare (*косáр', учáр', гúр'ко, венéр', бäр', вер'х*); în graiurile de stepă din Dobrogea, consoana [р] se pronunţă dur nu numai la sfârşitul şi în interiorul cuvântului, ci, în multe cazuri, şi înainte de vocale posterioare [а, о, у], poziţie în care în limba literară acest sunet se pronunţă moale (*бурáк, óрут', трох*).

5. În capitolul "Structura fonologică" (p. 37-56) se analizează particularităţile fonologice ale graiurilor cercetate care nu privesc elemente de bază ale structurii fonematice (de exemplu, corelaţiile de timbru şi de sonoritate ale consoanelor în care constă unitatea dintre graiuri şi limba literară), ci structura fonemelor, particularităţile manifestării lor, particularităţile slăbirii şi pierderii trăsăturilor lor de diferenţiere, "încărcătura" funcţională a unor foneme şi grupuri de consoane, respectiv, frecvenţa folosirii lor.

Recurgând la modelarea sistemelor fonologice, autorii stabilesc trei tipuri de sisteme ale vocalismului graiurilor ucrainene din România: sistemul cu şase foneme (/i/, /e/, /и/, /o/, /a/, /y/), cu şapte foneme (/i/, /e/, /ӣ/, /o/, /a/, /y/, /ы/) şi cu opt foneme (/i/, /e/, /и/, /o/, /a/, /y/, /ÿ/, /ы/).

Se constată unele deosebiri în ceea ce priveşte corelaţiile de timbru şi de sonoritate. Astfel, în graiurile huţule şi bucovinene numărul fonemelor consonantice după corelaţia de timbru este cu cinci foneme mai mare decât în limba literară (/ж'/, /ш'/, /ч'/, /ґ'/, /к'/), iar cel de foneme consonantice după corelaţia de sonoritate cu patru foneme mai mare (/ж'/, /ш'/, /ґ'/, /к'/).

6. În capitolul "Particularităţi morfologice" (p. 57-75) atenţia este concentrată, evident, asupra păstrării morfemelor arhaice ale flexiunii şi pătrunderii inovaţiilor. Astfel, în graiurile huţule şi bucovinene de pe teritoriul României substantivele de declinarea I cu tema terminată în consoană moale şi şuierătoare păstrează la dativ şi locativ singular vechea terminaţie, modificată fonetic –и: (*на*) *оран*^{i}*и́ци*^{e}, (*на*) *души́*. În aceste graiuri, instrumentalul singular şi-a pierdut [j] intervocalic, iar [y] după vocală a trecut la [ў]: *ногóў, зе*^{u}*мн*^{i}*éў*. În graiurile de stepă din Dobrogea, diferenţierea temelor dure şi moi la instrumental a dispărut prin inducţia terminaţiilor temelor dure: *молоди́ц'оjу, одéжоjу;* un fenomen similar s-a produs şi în graiurile transcarpatice (Mar., Ban.): *уц'óў, душóў*.

În graiurile huţule şi bucovinene, substantivele masculine şi neutre de declinarea a II-a au la dativ singular terminaţiile modificate fonetic: *-ови*^{e}, *-ови*^{e} (*брáтови*^{e}, *ýїкови*^{e}, *кон*^{i}*éви*^{e}); în celelalte graiuri apare, în majoritatea cazurilor, o singură terminaţie indiferent de tema substantivelor: *си́нови*^{e}, *кон'ó/é/ви*^{e}, *імн'óви*^{e} (unele graiuri transcarpatice, Mar.); *бáт'ков·і, гóсц'ов·і, се*^{u}*лóв·і* (graiurile de stepă).

În graiurile transcarpatice, huţule şi bucovinene substantivele de declinarea a III-a păstrează la genitiv, dativ şi locativ singular terminaţiile vechilor teme -ĭ-, modificate fonetic: *рáдости, л'убóви*^{e}.

În ceea ce priveşte inovaţiile, trebuie menţionat faptul că în unele graiuri ucrainene din România se constată tendinţa de unificare a paradigmelor verbale. Astfel, în graiurile huţule şi bucovinene se observă influenţa conjugării I asupra terminaţiei persoanei a 3-a plural din conjugarea a II-a: *б·іжу́т, со́л'ут.* Deşi acest proces este foarte extins, în multe cazuri se înregistreză funcţionarea în paralel a celor două variante de bază: *вар'у́т/вар'ế, фа́л'ут/ фал'ế.*

O mare importanţă au şi contactele cu graiurile româneşti vecine, care au influenţat unele părţi de vorbire din graiurile cercetate. De exemplu, gradul comparativ al adjectivelor (şi adverbelor) în graiurile transcarpatice, huţule şi bucovinene se formează prin adăugarea la forma de pozitiv a particulei *маї* (rom. *mai*): *маї фа́їни/ы/ї, маї дорогúї, маї блúᵉско.*

Gradul superlativ al adjectivelor (şi adverbelor) se formează prin adăugarea la forma de pozitiv a particulei accentuate *ма́ї* sau a sintagmei *шче́ маї,* dar numai în graiurile transcarpatice (Mar., Ban.): *ма́ї дорогú/ы́/ї, ма́ї ра́но, шче́ маї до́ўгиї, шче́ маї до́бре.*

7. În capitolul "Particularităţi sintactice" (p. 76-84) se indică cauzele apariţiei deosebirilor dialectale la nivel sintactic în graiurile ucrainene din România. Dintre aceste deosebiri se evidenţiază, în primul rînd, construcţia veche a dativului cu prepoziţiile *д, ид, uⁱд, iᵘд, ід, т, ит, іт,* întâlnită în graiurile transcarpatice, huţule şi bucovinene: *неᵘ вúїшла д‿не́му, прив·íў ја ід коп·іта́новиᵉ, па́дала д‿го́р'і, приїшла́ т‿ха́т'і, ун пушо́ў ит ку́рв·і, уже́ ит ха́т'і; му́си ї́ти ид ж'і́нц'і, п·ішо́ў т‿хло́пцевиᵉ* etc. Prepoziţiile menţionate mai sus nu sunt altceva decât variante fonetice ale vechii prepoziţii *къ,* dispărute demult din majoritatea dialectelor ucrainene şi nepreluate de limba ucraineană literară.

În toate graiurile ucrainene din România conjuncţia *де* poate fi folosită corespunzător construcţiilor literare cu conjuncţia *куди,* indicând direcţia: *де ти ї́деш?*

Vorbind despre deosebirile sintactice, apărute pe fond dialectal, se poate spune că ele se observă în redarea sintagmelor sau în organizarea propoziţiilor, mai ales a frazelor. De exemplu, în unele graiuri transcarpatice propoziţiile subordonate condiţionale se leagă de propoziţia principală cu ajutorul conjuncţiei *аж (аш)* care în alte graiuri ucrainene şi limba literară exprimă alte raporturi sintactice: *аж мájут д'áку — прúїдут.*

Dintre deosebirile sintactice, datorate contactelor lingvistice îndelungate, trebuie evidenţiate construcţiile sporadice ale instrumentalului cu prepoziţia *з* (*ис, іс*) în graiurile transcarpatice (Mar.): *рубáje хл'іб із ножóм; іс фурнікулáром го нeцсé почерéз гóрuе*. Această construcţie se datorează, probabil, influenţei româneşti.

8. În capitolul "Particularităţi lexicale" (p. 85-101) atenţia este atrasă asupra faptului că cuvintele din lexicul graiurilor sunt înţelese mai bine dacă sunt privite prin prisma diferenţelor lexicale.

Diferenţierile n e c o n t r a s t i v e (de obicei, dialectismele etnografice sau termenii legaţi de ramurile speciale ale economiei) sunt mai puţin importante pentru caracterizarea structurii graiurilor ucrainene; mult mai importante pentru stabilirea relaţiilor reciproce dintre dialectele locale, a specificului lor în domeniul lexicului sunt dialectismele c o n t r a s t i v e: *р'íна* (graiurile transcarpatice), *барабýл'а* (graiurile huţule şi bucovinene), *картóшка* (graiurile de stepă).

În cadrul deosebirilor lexicale o atenţie deosebită prezintă dialectismele s e m a n t i c e. Este vorba despre cuvinte care au aceeaşi formă, dar al căror conţinut diferă de la un grai la altul. De exemplu, în graiurile transcarpatice, huţule şi bucovinene există cuvântul *будúти* (*дудʲúти*), care înseamnă "a afuma (carnea)"; în alte graiuri ucrainene şi în limba literară acest cuvânt nu se întrebuinţează cu sensul menţionat.

Din punctul de vedere al provenienţei în structura lexicului dialectal apar a r h a i s m e (de exemplu, *в·íно* "zestre"), c u v i n t e d i a l e c t a l e l o c a l e (de exemplu, *дохторкьúн'а*

"doctoriţă") şi împrumuturi din alte limbi.

În ceea ce priveşte împrumuturile din alte limbi, acestea se ierarhizează astfel: cea mai importantă influenţă asupra dialectelor cercetate a avut-o limba română; urmează elementele maghiare şi mai puţin germane în graiurile transcarpatice; în graiurile huţule şi bucovinene predomină elementele germane şi mai puţin cele polone şi maghiare, iar în graiurile de stepă — ruseşti, mai puţin turceşti şi bulgăreşti.

9. În capitolul "Principiile alcătuirii textelor dialectale" (p. 102-105) se indică (1) principiile metodologice, potrivit cărora au fost înregistrate textele dialectale, (2) se dă numărul satelor, informatorilor, precum şi împărţirea lor pe grupe după vârstă şi gen (de la 9 – 14 ani, între 25 – 50 de ani, între 50 – 60 de ani şi peste 60 de ani) etc.

10. Baza cărţii o formează "Texte dialectale" (pag. 106-632). După cum s-a mai arătat, înregistrarea textelor cuprinse în acest capitol s-a realizat în anii 1962 – 1965 de către cercetătorii Institutului de Lingvistică "Iorgu Iordan"; la înregistrări de texte au participat, de asemenea, cadrele didactice ale Universităţii din Bucureşti.

În acest capitol se prezintă materiale din 32 de localităţi din România în care trăiesc ucraineni. La înregistrarea textelor au fost preferaţi informatori mai în vârstă, deoarece limba lor reflectă mai bine tradiţiile, obiceiurile şi procesele de producţie care ies din uz sau sunt specifice regiunilor cercetate.

Pentru menţinerea unui anumit echilibru, "Texte dialectale" cuprind şi numeroase materiale culese de la informatori de vârstă medie şi mică.

Capitolul se încheie cu un "Glosar" (p. 633-718), care constituie un instrument necesar pentru înţelegera textelor transcrise şi cu o listă a "Bibliografiei selective" (p. 719-724).

În "Anexe" (p. 749-754) se prezintă: a) lista satelor şi informatorilor, precum şi b) trei hărţi:

1. Harta României cu indicarea celor patru regiuni, în care trăiesc compact ucraineni.

2. Harta Romîniei cu indicarea graiurilor transcarpatice, huţule, bucovinene şi de stepă, precum şi apartenenţă lor la cele două grupuri dialelectale de bază ale limbii ucrainene – sud-vestic şi sud-estic.

3. Harta generală a graiurilor ucrainene cu indicarea răspândirii lor atât în Ucraina, cât şi în unele ţări vecine.

* * *

УКРАЇНСЬКІ ГОВОРИ РУМУНІЇ
ДІЯЛЕКТНІ ТЕКСТИ
(Р е з ю м е)

1. У «Вступі» (стор. 9-10) зазначається, що книжка, присвячена вивченню українських говірок Румунії, складається із двох частин: «Загальна характеристика українських говорів Румунії» і «Діялектні тексти». Основу книжки становить її друга частина. Автори підкреслюють, що вивчення українських говірок Румунії і опублікування результатів проведених досліджень стає очевидною необхідністю, маючи на увазі поступове втрачання української діялектної мови в Румунії.

2. В «Історико-географічній довідці» (стор. 19-21) стверджується, що за румунськими історичними джерелами українські села Мараморощини та Сучавщини вже згадуються в XIV – XV ст. Напевно, вони були засновані набагато раніше.

До новостворених українських сіл в Румунії належать добруджанські села, які постали в кінці XVIII ст. у зв'язку з ліквідацією Запорізької Січі, та банатські села, жителі яких прибули в основному із Закарпаття в кінці XIX — на початку XX ст.

3. Приналежність досліджуваних говірок до певного говору чи діялектного типу української мови визначається уперше в розділі «Клясифікація українських говорів Румунії» (стор. 21-26). За своїми фонетичними, морфологічними, синтаксичними та лексичними особливостями всі говірки належать до двох основних українських діялектів — південно-західного та південно-східного. До першого належать закарпатські говірки у Мараморощі та Банаті, гуцульські у Мараморощі, Банаті та Сучаві і буковинські говірки у Сучаві. До другого, південно-східного діялекту, належать степові говірки в Добруджі.

4. В розділі «Фонетичні особливості» (стор. 27-37) подається загальна характеристика звуків досліджуваних говірок, звичайно, порівняно до літературної мови та інших українських говорів. Відмічається, що в наголошеній позиції голосні звуки в усіх говірках вимовляються виразно і ясно, якщо немає впливу м'яких приголосних. Виняток становлять гуцульські говірки, в яких наголошені [е, и] в позиції перед твердими приголосними, особливо при енергійній вимові, мають значно обнижену артикуляцію: [е] має вияв звука [ä] (*колä́шн'а, клäн*), а [и] — звука [и^{е}] чи [е] (*си^{е}н, кале́на*).

Після м'яких приголосних голосний [а], незалежно від наголосу, наближається в гуцульських та буковинських говірках до звуків переднього ряду [ê, и, і] (*уз'ếті, ш'и́пка, ч'існо́к*), а в частині степових говірок Добруджі ненаголошене [а] > [і] в деяких числівникових формах (*де́с'їт', чутирна́ц'їт'*).

Ненаголошені голосні [е, и] (з більш обниженою артикуляцією, особливо в гуцульських та буковинських говірках) взаємно наближаються у всіх говірках один до одного (*ве^{и}сна́, ви^{е}но́*).

В досліджуваних говірках ненаголошене [о] перед складом з голосним високого піднесення [у, і] (часом і перед складом з іншими голосними) наближається до звука [у] або й збігається з ним: *го^{у}лу́пка, уну́ч'і, по^{у}жа́р*.

У частині закарпатських говірок (Мар., Бан.), особливо в наголошеній позиції, зберігається давній східнослов'янський звук [ы], хоча й значно змінений у своїй фонетичній реалізації: *мы́ло ры́ба*. Щодо давнього [о] у нових закритих складах, то замість цього голосного наявна велика варіятивність рефлексів у досліджуваних говірках. Так, у закарпатських говірках (Мар., Бан.) давнє [о] може рефлексуватися як [у] (*кун', стул*) або як [ӱ] (*бӱк, кӱн'*), а в гуцульських говірках Сучавщини можуть виступати, крім [і] такі звуки: [и] (*вин, плит* "пліт"), [ы] (*кыт* "кіт"), [ӱ] (*бӱп* "біб", *вӱў* "віл"), [^{ӱ}і] (*б^{ӱ}ік*, в^{ӱ}і́ўц'і), [^{ӱ}и] (*м^{ӱ}ист, дв^{ӱ}ир*), [ы͡^{і}] (*кы͡^{і}н', кы͡^{і}л'ко*). Голосні неоднорідної артикуляції [^{ӱ}і] , [^{ӱ}и] є не що інше, як

лябіялізовані звуки. Тільки [ы͡і] є справжнім дифтонгом. Присутність цього дифтонга в гуцульських говірках порушує питання про перехід давніх [о], [е] в [і] через стадію дифтонгів і на території південно-західного діялекту.

В степових говірках Добруджі на місці етимологічного [о] в нових закритих складах, крім рефлексу [і] (найбільш поширеного), наявні голосні [и] (*пидгортáт'*) та [о], підтримуване російською мовою (*сол', пóзно*).

Приголосним звукам досліджуваних говірок теж властиво ряд специфічних особливостей.

У частині гуцульських та буковинських говірок Сучавщини після зубних [д, т, н], наголошені [е, и] вимовляються з дифтонгічним забарвленням (*дʲéхто, тʲéмно, нʲúтка*).

Перехідний елемент [ⁱ] між приголосними та наступним голосним [е], [и] належить, по суті, до приголосного, оскільки він вказує на слабе пом'якшення цього приголосного. В той же час цей перехідний елемент належить і до голосного, тому що свідчить про його початок. Нахил до злиття нескладового елемента з наступним голосним відбиває процес завершення депаляталізації даних приголосних.

У гуцульських та буковинських говірках Сучавщини м'які зубні [д], [т] пересувають свою артикуляцію на місце задньоязикових [ґ'], [к'] у різних позиціях: *ґ'íйка, ґ'éкувати/і/, лáс'к'ê, багак'óх, дʲéс'ік'*. В цих же говірках фрикативні приголосні [ж, ш] та африката [ч] вимовляються твердо і м'яко в різних позиціях: *сáж'а, пр'úж'а, душ'á, дóш'ка, кúч'а*.

На відміну від літературної мови у закарпатських, гуцульських та буковинських говірках сонорний [р] зберігає давню м'якість (*косáр', учáр', гýр'ко, вепéр', бäр', вер'х*); у степових говірках Добруджі приголосний [р] вимовляється твердо не тільки в кінці та середині слів, а й у багатьох випадках перед голосними заднього ряду [а, о, у], де в літературній мові даний звук виступає м'яким (*бурáк, орýт', трох*).

5. В розділі «Фонологічна структура» (стор. 37 – 56) розглядаються фонологічні відмінності досліджуваних говірок, які не стосуються основних елементів фонематичної структури (наприклад, кореляцій приголосних за твердістю-м'якістю і дзвінкістю-глухістю, у чому полягає єдність говірок з літературною мовою), а складу фонем, особливостей їх вияву, особливостей послаблення й занепаду їх диференційних рис, функціонального «навантаження» окремих фонем та сполук приголосних, тобто частоти їх вживання.

Вдаючись до моделювання фонологічних систем, автори виділяють на рівні репертуару одиниць три типи систем вокалізму українських говірок Румунії: шестифонемну систему (/і/, /е/, /и/, /а/, /о/, /у/), семифонемну (/і/, /е/, /и/, /а/, /о/, /у/, /ы/) та восьмифонемну (/і/, /е/, /и/, /а/, /о/, /у/, /ў/, /ы/).

Деякі відмінності спостерігаються у виявленні кореляцій твердости-м'якости і дзвінкости-глухости. Так, склад приголосних фонем за твердістю-м'якістю в гуцульських та буковинських говірках має більше, ніж у літературній мові, на п'ять м'яких фонем (/ж'/, /ш'/, /ч'/, /ґ'/, /к'/), а склад приголосних фонем за дзвінкістю-глухістю — на чотири м'які фонеми (/ж'/, /ш'/, /ґ'/, /к'/).

6. В розділі «Морфологічні особливості» (стор. 57-75) заслуговують, безумовно, найбільшої уваги збереження архаїчних морфем словозміни і поширення деяких іновацій. Так, у закарпатських, гуцульських та буковинських говірках на території Румунії іменники І-ої відміни з основою на м'який і шиплячий приголосний у давальному і місцевому відмінках однини зберігають давнє, фонетично змінене закінчення *-и*: *(на) оранʲи́цие, (на) души́*. У цих же говірках орудний відмінок однини втратив інтервокальний [j], а [у] після голосного перейшов у [ў]: *ногбо́ў, зечмнʲе́ў*. У говірках степового типу (Добр.) розрізнення твердих і м'яких основ у орудному відмінку зникло внаслідок перемоги індукції закінчень твердих основ: *молоди́ц'оју, оде́жоју;* аналогічне

уподібнення відбулося також у закарпатських говірках (Мар., Бан.): *уц'бў, душбў*.

У гуцульських та буковинських говірках іменники чоловічого та середнього роду II-ої відміни у давальному відмінку однини мають фонетично змінені закінчення *-ови^{е}, -еви^{е} (брáтови^{е}, ýїкови^{е}, конiéви^{е})*; в усіх інших говірках, незалежно від основ іменників, переважно виступає те ж саме закінчення: *сúнови^{е}, кон'ó/é/ви^{е}, імн'óви^{е}* (деякі зак. говірки); *бáт'ков·і, гóсц'ов·і, се^{и}лóв·і* (степ. говірки).

У закарпатських, гуцульських та буковинських говірках іменники III відміни зберігають фонетично змінені закінчення давніх *-ĭ-* основ у родовому, давальному і місцевому відмінках однини: *рáдости, л'убóви^{е}*.

Щодо іновацій, то слід відзначити, що в деяких українських говірках Румунії спостерігається тенденція до уніфікації дієслівних парадигм. Так, у гуцульських та буковинських говірках стає помітним вплив I дієвідміни на закінчення 3-ої особи множини II-ої дієвідміни: *б·іжýт, сóл'ут*. Однак, хоч цей процес тут значно поширений, у багатьох випадках зафіксовано паралельне функціонування двох основних варіянтів: *вар'ýт/вар'ê, фáл'ут/фáл'ê*.

Велике значення мають також контакти з сусідніми румунськими говірками, які позначилися на деяких частинах мови досліджуваних говірок. Наприклад, вищий ступінь порівняння прикметників (і прислівників) у говірках закарпатського, гуцульського та буковинського типу твориться шляхом додавання до форми позитива частки *маї* (рум. *mai*): *маї фáїни/ы/ї, маї дорогúї, маї блúе*ско*.

Найвищий ступінь порівняння прикметників (і прислівників) твориться додаванням до форми позитива наголошеної частки *мáї* або словосполучення *шчé маї*, але тільки в говірках закарпатського типу (Мар., Бан.): *мáї дорогúй/ы/ї, мáї рáно; шчé маї дóўгиї, шчé маї дóбре*.

7. В розділі «Синтаксичні особливості» (стор. 76-84) вказується на різні причини виникнення діялектних

відмінностей на синтаксичному рівні в українських говірках Румунії. Серед них у першу чергу виділяється старовинна конструкція давального відмінка із прийменниками *д, ид, иⁱд, іᵘд, ід, т, ит, іт*, що зустрічається в закарпатських, гуцульських та буковинських говірках: *неᵘ вúйшла д‿нéму, прив·íй ja ід коп·ітáновиᵉ, пáдала д‿гóр'і, прийшлá т‿хáт'і, ун пушóй ит кýрв·і, ужé ит хáт'і; мýси їти ид ж'íнц'і, п·ішóй т‿хлóпцеви* і т. д. Згадувані вище прийменники є не що інше, як фонетичні варіянти колишнього прийменника *къ*, які вже давно втратились більшістю українських діялектів і не стали надбанням нової української літературної мови.

У всіх українських говірках Румунії сполучник *де* може вживатися відповідно до літературних конструкцій із сполучником *куди* із значенням напрямку: *де ти їдеш?*

Говорячи про синтаксичні відмінності, що виникли на діялектному ґрунті, можна сказати, що такі відмінності спостерігаються у вираженні різних словосполучень або в організації речень, особливо складних. Наприклад, у частині закарпатських говірок підрядні умовні речення приєднуються до головного сполучником *аж (аш)*, який у других українських говорах і літературній мові виражає інші синтаксичні відношення: *аж мáйут д'áку — прúйдут.*

Серед синтаксичних відмінностей, що виникли внаслідок тривалих міжмовних контактів, слід відзначити спорадичні конструкції орудного знаряддя із прийменником *з (ис, іс)* у закарпатських говірках (Мар.): *рубáje хл'íб із ножóм; іс фурнікулáром го неᵘсé почерéз гóриᵉ*. Ця конструкція пояснюється, мабуть, румунським впливом.

8. В розділі «Лексичні особливості» (85-101) звертається увага на те, що слова в лексиці говірок сприймаються шляхом лексичних розрізнень.

Непротиставні розрізнення (звичайно, етнографічні діялектизми або терміни, пов'язані із спеціяльними галузями господарства) мають менше значення для характеристики складу українських говірок; значно більше значення

для визначення взаємовідносин місцевих діялектів між собою, їх специфіки в галузі лексики мають протиставні діялектизми: *р'їпа* (зак. говірки), *барабу́л'а* (гуц. та бук. говірки), *карто́шка* (степ. говірки).

Серед протиставних діялектних відмінностей у лексиці окремої уваги заслуговують семантичні діялектизми. Вони полягають у тому, що слова, які звучать однаково в різних говірках, мають зовсім відмінні значення. Наприклад, у закарпатських, гуцульських та буковинських говірках Румунії відоме слово *буди́ти (буд'и́ти),* яке означає "вудити (м'ясо)"; у інших українських говорах і літературній мові це слово з таким значенням не вживається.

У складі діялектної лексики з погляду її походження виділяються архаїзми (напр., *в·і́но* "придане"), місцеві діялектизми (напр., *дохторкы́н'а* "лікарка") і запозичення з інших мов.

Щодо запозичень з інших мов, то вони розподіляються в такий спосіб: найбільший вплив на всі досліджувані говірки помітний з боку румунської мови; потім у говірках закарпатського типу переважають мадяризми, менше — германізми; у говірках гуцульського та буковинського типу особливо помітні германізми, менше полонізми і мадяризми; у говірках степового типу — русизми, менше тюркизми і болгаризми.

9. У розділі «Принципи укладання діялектних текстів» (стор. 102-105) вказується: (1) на методологічні принципи, на основі яких записувались діялектні тексти, (2) на кількість сіл, інформаторів і їх розподіл на групи (покоління) за віком і статтю (від 9 – до 14 років, між 25 – 50 років, між 50 – 60 років та понад 60 років) та ін.

10. Основну частину книги становлять «Діялектні тексти» (стор. 106-632). Записи текстів, що ввійшли до цього розділу, в основному були зібрані, як уже згадувалось, протягом 1962-1965 рр. науковими співробітниками Інституту

лінгвістики імени Йорґу Йордана; брали участь у записах також викладачі Букарештського університету.

У цьому розділі подаються матеріяли з 32-ох населених пунктів, у яких живуть українці Румунії. При записах текстів приділено особливу увагу інформаторам старшого покоління, оскільки їх мова відбиває в більшій мірі традиції, звичаї і виробничі процеси, що вже виходять з ужитку або є специфічними для обстежуваних областей.

Для утримування певної рівноваги «Діялектні тексти» охоплюють і значну кількість матеріялів від інформаторів середнього і молодшого віку.

Розділ цей закінчується наведенням «Словника» (стор. 633-718), який є необхідним інструментом для розуміння транскрибованих текстів, та "Селективної бібліографії" (стор. 719-724).

В «Додатках» (стор. 749-754) подається: а) список населених пунктів та інформаторів та б) 3 карти:

1. Карта Румунії з позначенням чотирьох регіонів, в яких компактно проживають українці в Румунії.

2. Карта Румунії з позначенням закарпатських, гуцульських, буковинських і степових говірок та їх приналежність до двох основних діялектних груп української мови — південно-західних та південно-східних діялектів.

3. Загальна карта говорів української мови з позначенням їх поширення як на території України, так і в деяких сусідніх країнах.

* * *

ДОДАТКИ

СПИСОК СІЛ ТА ІНФОРМАТОРІВ

Назва села	*Прізвище інформатора*	*Вік*
	МАРАМОРОЩИНА	
Поляни	*Прішта Іван*	*62 р.*
	Біліч Марія	*27 р.*
Кривий	*Катерлез Николай*	*45 р.*
Русково	*Николайчук Ярина*	*47 р.*
	Уздулич Олекса	*54 р.*
Бистрий	*Коренюк Георге*	*66 р.*
	Олашин Марія	*59 р.*
	Пережук Юлча	*35 р.*
	Коренюк Дмитро	*11 р.*
Вишавська Долина	*Папариґа Петро*	*51 р.*
	Луцак Анна	*40 р.*
Луг	*Мийсарош Анна*	*41 р.*
	Маляр Анна	*37 р.*
	Лазарчук Андрій	*70 р.*
	Корсюк Николай	*14 р.*
	Лазарчук Марія	*12 р.*
	Павлюк Штефан	*77 р.*
Кричунів	*Ґерлан Павло*	*76 р.*
	Марущак Николай	*43 р.*
Вишня Рівна	*Семенюк Анна*	*38 р.*
	Семенюк Іван	*40 р.*
	Бобота Марія	*51 р.*
Ремети	*Бринзанюк Іляна*	*47 р.*
	Мороз Василь	*64 р.*
	Немещан Анна	*54 р.*

БАНАТ

Кричово	*Брюхович Йосиф*	*62 р.*
Зоріле	*Гречин Василь*	*63 р.*
	Гречин Іван	*48 р.*
Копачеле	*Ковач Василина*	*12 р.*
	Росоха Дмитро	*82 р.*
Корнуцел-Банат	*Гуменюк Іван*	*42 р.*

СУЧАВЩИНА

Бродина	*Готопіла Матей*	*47 р.*
	Глодик Ірина	*52 р.*
Кунунське	*Дарійчук Василина*	*10 р.*
	Поляк Дмитро	*11 р.*
	Суцеґа Івна	*9 р.*
	Галиця Олена	*52 р.*
Ізвори Сучави	*Гірýла Катерина*	*46 р.*
	Стасюк Петро	*14 р.*
Молдова-Сулися	*Синочко Іван*	*45 р.*
	Ріцко Штефан	*72 р.*
	Васинюк Петро	*77 р.*
	Гарасинюк Гапія	*36 р.*
	Жéкало Петро	*66 р.*
	Жéкало Фрозиня	*38 р.*
Палтін/Валя Боулуй	*Медвідь Юр'юк Матрона*	*68 р.*
Марицея	*Василинюк Дмитро*	*39 р.*
	Козм'юк Домніка	*45 р.*
	Сав'юк Григорій	*81 р.*
Дарманешти	*Кушнір Емілія*	*35 р.*
	Стрілчук Вірджінія	*40 р.*
	Кідовець Анна	*49 р.*
	Вінярський Емілія	*35 р.*
Данила	*Ткачук Василина*	*54 р.*
Мелешівці	*Марусяк Адам*	*36 р.*
	Косован Андрій	*31 р.*
	Маскал Родіка	*39 р.*

Щербівці	*Марчук Василь*	*52 р.*
	Мельничук Іван	*51 р.*
Негостина	*Шовкалюк Ґізела*	*51 р.*
	Маликовська Фрозіра	*54 р.*
Балківці	*Петращук Філя*	*13 р.*
	Гарасинюк Василь	*13 р.*
	Мельник Василь	*14 р.*
	Лукіян Василь	*14 р.*
	Боднар Валерія	*14 р.*
Вашківці	*Костюк Катерина*	*46 р.*
Роґожешти	*Корнійчук Ілена*	*43 р.*

ДОБРУДЖА

Кілія Веке	*Гурієнко Василь*	*60 р.*
	Драґульські Оксана	*67 р.*
Летя	*Гончаренко Ґригорій*	*55 р.*
	Пащенко Віктор	*44 р.*
	Дам'ян Настя	*70 р.*
Крішан	*Тийк Євдокія*	*58 р.*
	Рійопі Іваночка	*39 р.*
	Лежа Йоан	*70 р.*
Караорман	*Смирнов Іван*	*68 р.*
	Якучук Івона	*40 р.*
Гамчарка	*Тріфан Параска*	*60 р.*
	Ковалів Николай	*68 р.*
	Тертиш Олекса	*54 р.*

* * *

ПОШИРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРІВ У РУМУНІЇ

КАРТА УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРІВ РУМУНІЇ

КАРТА ГОВОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

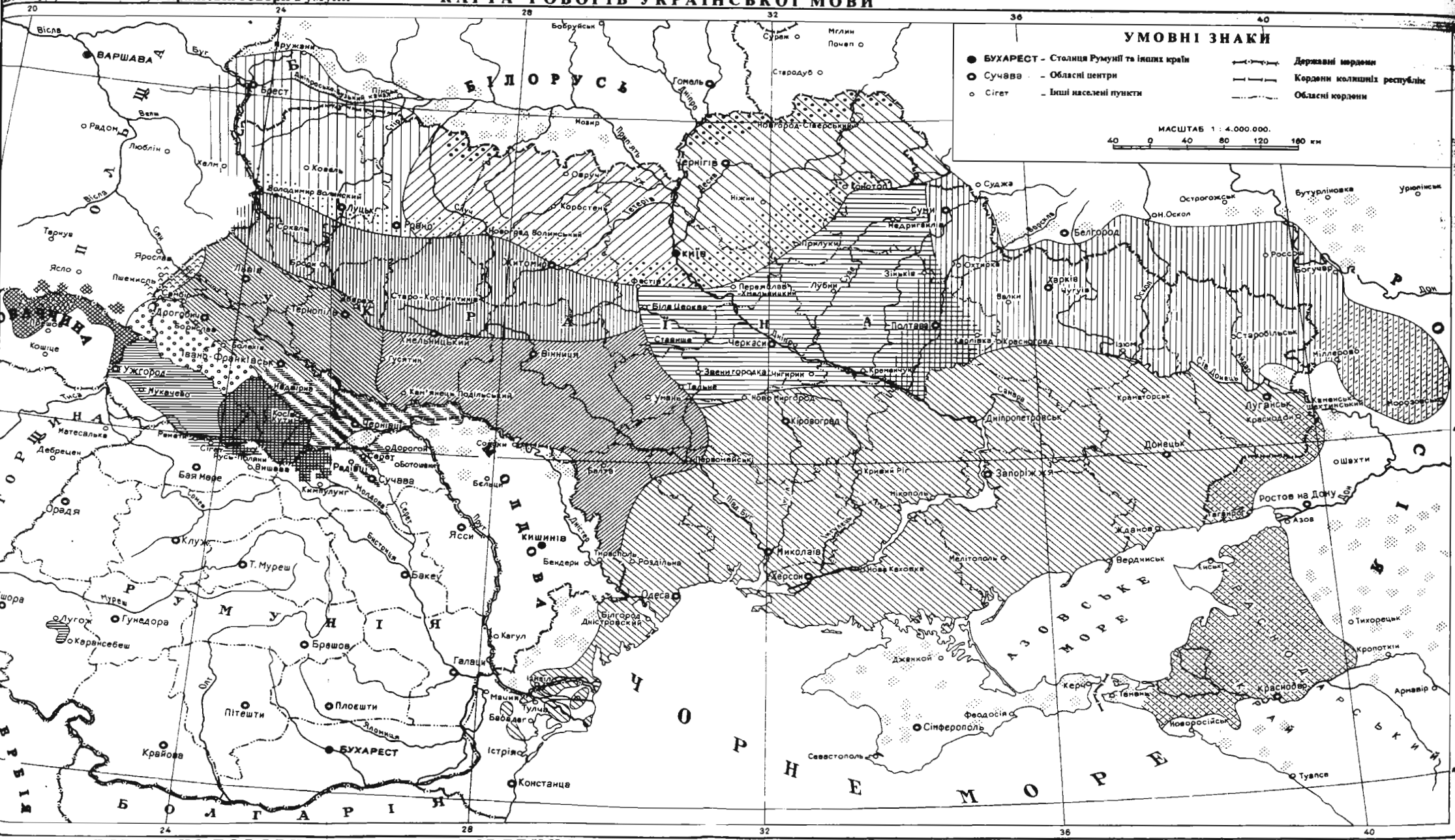

ПІВНІЧНІ ГОВОРИ

- Східнополіські говірки
- Середньополіські говірки
- Західнополіські говірки
- Перехідні говірки до південно-східних говорів
- Перехідні говірки до південно-західних говорів
- Перехідні говірки до білоруських говорів

ПІВДЕННО-ЗАХІДНІ ГОВОРИ

- Наддністрянські говірки
- Надсянські говірки
- Гуцульські говірки
- Буковинсько-покутські говірки
- Подільські говірки
- Волинські говірки
- Бойківські говірки
- Закарпатські говірки
- Лемківські говірки

ПІВДЕННО-СХІДНІ ГОВОРИ

- Середньонаддніпрянські говірки
- Слобожанські говірки
- Степові говірки
- Говіркові масиви в оточенні російської мови
- Окремі говірки української мови серед інших мов

ЗМІСТ

Introduction ..... 5 — 6
Introducere ..... 7 — 8
Вступ ..... 9 — 10
Фонетична транскрипція ..... 11 — 14
Умовні скорочення ..... 15 — 16

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРІВ РУМУНІЇ

1. Історико-географічна довідка ..... 19 — 21
2. Клясифікація українських говорів Румунії ..... 21 — 26
3. фонетичні особливості ..... 27 — 37
А. Вокалізм ..... 27 — 31
Б. Консонантизм ..... 31 — 37
4. Фонологічна структура ..... 37 — 56
А. Голосні фонеми ..... 39 — 45
Б. Приголосні фонеми ..... 45 — 56
а) Кореляція твердости-м'якости ..... 45 — 49
б) Кореляція дзвінкости-глухости ..... 49 — 56
5. Морфологічні особливості ..... 57 — 75
6. Синтаксичні особливості ..... 76 — 84
7. Лексичні особливості ..... 85 — 101

II. ДІЯЛЕКТНІ ТЕКСТИ

Принципи укладання "Діялектних текстів" 102 — 105

А. Записи текстів із *Мараморощини* ... 106 — 296

Село По́ляни/Русь-По́ляни (рум. Poienile de sub Munte) ..... 106 — 128

Прішта Іван ..... 106 — 118
Юнацькі роки, військо і домашнє господарство
Заснування села
Сінокоси
Коса та її частини

Сани
Розвоження гною
Орання
Сінокоси (продовження)
Плуг та його частини
Борона (смик)
Овес
Жнива
Як садити картоплю
Пивниця
Господарські знаряддя
Садівництво
Лісові дерева
Дикі звірі і птахи
Вівчарство: молочні вироби
Біліч Марія ..... 118 — 128
Вінчання
Христини
Святвечір
Різдво
Великдень
Вечірниці
Сінокоси
Сапання картоплі
Сапання кукурудзи
Ва́рення повидла
Варе́ння зі слив
Як пекти пасху
Як робити палачінти (столовий пиріг)
Як пекти хліб
Як робити голубці
Як садити і квасити капусту
Як садити і квасити (маринувати) огірки
Про квочку
Як робляться джерги́ (ковдри)
Як робиться полотно
Весілля

Христини
Картопляний суп
Квочка
Клака
Орання
Білення стін у хаті
Великодні свята
Дитячі роки та одруження
Буденна робота жінки
Коноплі та сорочки
Вовняний одяг
Гриби
Квіти
Буденна робота жінки (продовження)
На Андрія
Про мертвих
Село Кривий/Русь-Кривий (рум. Repedea) ..... 129 – 147
Катерлез Николай ..... 129 – 147
Дитинство та юнацькі роки
Про військо
Про Довбуша
Село та його частини
Сорти дерев
Полювання
Птахи
Звірячі шкіри
Вироблення шкіри
Птахи (продовження)
Про життя людей
Про Довбуша та опришків

Про сильну людину (велетня)
Про вівці
Село
Одяг
Лісова робота
Одруження, господарка і садівництво
Порося, свиня й солонина
Сани
Село Русково (рум. Ruscova) ..... 148 – 164
Николайчук Ярина ..... 148 – 161
Пе́чення хліба
Пе́чення налисників
Суп
Голубці
Студенець (холодець)
Пе́чення курицi
Вирощування та маринування огірків
Квашення капусти
Вівці та овеча вовна
Коноплі
Ткацький верстат (кросна)
Господиня (ґаздиня)
Сватання
Роблення домашньої ковбаси та кишки
Вечірниці
Навроки
Стародавні звичаї
Казка про царя
Смерть людини
Одяг
Щоденна робота жінки
Уздулич Олекса ..... 161 – 164
Юнацькі роки та військова служба
Про історію села
Топонімічні назви села
Лісорубство
Село Бистрий (рум. Bistra) ..... 165 – 181

Коренюк Ґеорґе..... 165 – 171
Юнацькі роки
Про війну
Про село
Спогади про давнину
Топонімічні назви (полони́ни)
Дикі звірі
Птахи
Сінокоси
Коса
Скрипка та дзунґура (гітара)
Столярські інструменти
Олашин Марія ..... 171 – 177
Сватання
Христини
Вечірниці
Як варити суп (ріплянку)
Як варити голубці
Юнацькі роки
Пережук Юлча ..... 177 – 179
Буденна праця
Як пекти налисники
Вирощування огірків
Вирощування капусти
Вовняні ковдри
Ткацький верстат (кросна)
Коноплі
Похорони
Коренюк Дмитро ..... 179 – 181
Казка про одного чоловіка і змію
Село Вишавська Долина /Вíшовильдь (рум. Valea Vişeului) .. 182 – 202
Папариґа Петро ..... 182 – 194
Юнацькі роки
Військова служба
Топонімічні назви села
Дещо про заснування села

Про назву «ґу́цул»
Лісова робота
Лісові дерева
Дикі звірі
Птахи
Сінокоси
Коса
Весняні роботи
Плуг
Сани
Колеса
Ґрапа (борона)
Як будується хата
Ще про диких звірів
Праця в лісі
Весняна праця
Зима
Про військо
Різні дерева
Про повінь
Про грабунок пошти
Драчування (розпилювання) дерева на дошки
Різання свині
Про роботу в Бельгії
Луцак Анна ..... 194 — 202
Казка про одного чоловіка та жінку
Як пекти хліб
Палачінта (паляниця)
Бараболяний суп (ріплянка)
Палачінтошка
Як варити голубці
Казка про бідного та багатого чоловіка
Село Луг (рум. Lunca la Tisa) ..... 203 — 254
Мийсарош Анна ..... 203 — 213
Весілля
Плетення вінків
Христини

Підготовка до Різдва
Підготовка до Великодня
Храм церкви (на Покрови)
Як пекти хліб
Як робити голубці
Як пекти налисники
Як різати свиню
Як сіяти коноплі
Ткацький верстат (кро́сна)
Як маринувати огірки
Вирощування та квашення капусти
Про квочку (клу́чку)
Маляр Анна ..... 213 – 222
Сербанка (суп) з картоплі (рі́плянка)
Сербанка-фасолі
Печення хліба
Гриби й страва з грибів
Холодець (студенець)
Квашення капусти
Квашені гарбузи
Квашені (мариновані) огірки
Христини
Вечірниці
Весняні роботи
Грядки
Переробка садовини (переважно яблук і слив)
Плекання скотарства
Вівці
Лазарчук Андрій ..... 222 – 235
Лісова праця
Про військо
Побудова нової церкви
Топонімічні назви села та навколишностей
Весняні, літні та осінні роботи
Будова хати
Хлів для худоби
Сінокоси

Віз та його частини
Плуг та його частини
Коса та її частини
Господарські знаряддя
Корсюк Николай ..... 235 – 237
Казка про рибалку
Казка про одного багатія та його слуг
Лазарчук Маріка 237
Один день у школі
Павлюк Штефан ..... 237 – 246
Домашнє господарство
Про похорон дружини
Про майно, що залишилось по той бік річки
Про військо
Одруження
Село Кричунів (рум. Crăciuneşti) ..... 247 — 260
Ґерлан Павло ..... 247 — 250
Про село
Плуг та його частини
Про Першу світову війну (1914 року)
Весняні роботи
Топонімічні назви
Марущак Николай ..... 250 — 260
Казка про барона і хитрого селянина
Дитинство
Життя у війську
Садівництво
Скотарство
Веснування
Про садівництво (продовження)
Лісова робота
Птахи
Звірі
Про голубів
Про військо
Як робили давно хати
Про одяг

Про Різдво та коляду
Село Вишня Рівна/Вишня Рона/Вышна Руна (рум. Rona de Sus) 261 – 280
Семенюк Анна ..... 261 – 266
Як пекти хліб
Картопляний суп (ріплянка)
Голубці з крупами
Сватання
Народження і хрещення дитини
Різдво
Великдень
Як пекти налисники
Храм церкви
Коноплі і ткацький верстат (кро́сна)
Вівці
Квочка
Квашена капуста
Про хатні речі
Вечірниці
Про похорон
Прання білизни
Про городину
Семенюк Іван ..... 266 – 273
Дитинство та юнацькі роки
Про військо
Господарювання після одруження
Садівництво
Лісова робота
Дикі звірі
Птахи
Сінокоси й осінні роботи
Плуг та його частини
Коса та її частини
Віз та його частини
Знаряддя, що вживається у господарстві
Виногра́дарство
Будова хати

Будова хліва
Веснування
Топонімічні назви
Прислів'я та приказки
Бобота Марія ..... 273 – 280
Весілля
Христини
Різдво
Новий рік та Одорщі
Великдень
Храм церкви
Як робити масло (маслоробство)
Як робиться сир
Пе́чення налисників
Як пекти хліб
Як варити картопляний суп (рі́плянку)
Як робляться голубці
Одяг
Про вівці
Про мі́ру
Коноплі
Пряжа
Ткацький верстат (кро́сна)
Одяг домашнього виробу
Кисла капуста
Село Ремети (рум. Remeţi) ..... 281 – 296
Бринзанюк Іляна ..... 281 – 288
Пе́чення хліба
Ва́рення борщу
Як робити галушки
Як робити мармеляду (повидло)
Як пекти курку
Квочка
Кухонне нача́ння (посуд)
Як робити палачінту (паляницю)
Вирощування і маринування огірків
Вирощування і квашення капусти

Про вівці, вовну та вовняні вироби
Коноплі
Ткацький верстат (кро́сна) та його частини
Коноплі (продовження)
Мороз Василь ..... 288 — 293
Дитинство та юнацькі роки
Про Першу світову війну
Село та деякі топонімічні назви
Лісова робота
Птахи
Звірі
Сінокоси
Весняні роботи
Садівництво
Як варити (робити) горілку
Бджільництво
Немищан Анна ..... 293 — 296
Про породи
Про одруження
Христини

Б. Записи текстів із *Банату* ..... 297 — 337

Село Кричово (рум. Criciova) ..... 297 — 299
Брюхович Йосиф ..... 297 — 299
Про Довбуша
Село Зоріле (рум. Zorile) ..... 300 — 319
Гречин Василь ..... 300 — 306
Храм церкви
Про лісову роботу
Частинна мобілізація до війська
Про будову церкви, фари і школи
Про будову нового магазину
Розповідь про своїх дітей
Веснування: орання
Роблення цу́йки (сливовіци) та вина
Гриби та черешні

Про заснування села Зоріле
Одруження
Гречин Іван ..... 306 – 319
Депутатські обов'язки
Храм церкви
Про школу та будинок культури
Про військо
Праця в лісі
Вівці та назви овець
Про міру (злучення овець весною)
Як робити бриндзу
Про молочний податок
Віз та його частини
Назви домашніх тварин
Плуг та його частини
Ґрапа (борона)
Виноград
Про деякі громадські справи
Село Копачеле (рум. Copăcele) ..... 320 – 328
Ковач Василина 320
Розповідь учениці
Росоха Дмитро ..... 320 – 328
Розповідь про російську революцію
Військова служба
Лісова робота
Село Корнуцел-Банат (рум. Cornuţel-Banat) ... 329 – 337
Гуменюк Іван ..... 329 – 337
Весілля
Вінчання
Весільні дари (складка)
Другий день весілля
Другий день після весілля (поправини)
Сватання
Плетення вінків
Весняні роботи

В. Записи текстів із *Сучавщини* .... 338 — 544

Село Бродина (рум. Brodina) ..... 338 — 349
Готопіла Матей ..... 338 — 342
Лісова робота (бути́н)
Служба в наймах
Про військову службу і домашнє господарство
Два роди Готопілів
Пригода з вовками та ведмедями
Глодик Ірина ..... 342 — 349
Як пекти хліб
Як варити борщ
Борщ з мамалигою
Як маринувати огірки
Як квасити капусту
Як робити голубці
Як різати курку
Печиво
Сінокоси
Копання картоплі
Як робиться ба́лмуш
(мамалига зварена на сметані)
Село Кунунське (рум. Cununschi) ..... 350 — 362
Дарійчук Василина ..... 350 — 351
Про дівчину та її маму
Про робочий день учениці
Пісні
Поляк Дмитро ..... 352 — 353
Казка про лінивого хлопця
Суцеґа Іван ..... 353 — 354
Про цибулю та пастаю
Про заняття дня
Числівники
Дні тижня
Галиця Олена ..... 354 — 362
Молочні вироби
Як варити борщ

Мамалига з бараболею
Гуслянка
Голубці
Студенець
Кисла капуста
Миття білизни
Весілля
Христини
Храм церкви
Вечірниці
Клака (гуртова робота за могорич)
Про вівці
Ткацький верстат
Коноплі
Білення хати
Різдво
Новий рік
Великдень
Писанки
Опинка́
Як ріжеться свиня
Рушники
Робочий день жінки
Село Ізвори Сучави (рум. Izvoarele Sucevei) .... 363 – 377
Ґіру́ла Катерина ..... 363 – 365
Як робити голубці
Бараболянник
Як варити борщ
Цибуля
Холодець
Як ріжеться свиня
Стасюк Петро ..... 365 – 369
Казка про стрия та й бабу, які мали 12 дітей
Казка про одного хлопця та його матір
Село Молдова-Сулиця (рум. Moldova-Suliţa) ... 370 – 413
Синочко Іван ..... 370 – 382
Праця коваля на селі

Ковальський міх
Про дерев'яне вугілля
Ковальські молоти
Кування коней
Кування волів
Лісова праця
Дорожній випадок
Праця коваля в лісі
Віз та його частини
Ріцко Штефан ..... 382 – 387
Лісова робота
Будування хати
Сінокоси
Косіння за могорич (пригощення)
Кісся
Огорожа на сіно
Як робляться постоли
Як робиться сардак
Лісові дерева
Дикі звірі
Про забаву
Про Довбуша
Оповідач говорить про себе
Бджільництво
Вулики
Васинюк Петро ..... 388 – 391
Про дітей і батьків
Весілля
Про давнину
Будування хати
Парубоцтво
Гарасинюк Гапія ..... 391 – 393
Як робиться гуслянка
Як робиться масло
Як робиться студенець
Як робляться опинки́ (запаски́)
Як робиться масло і бриндза

Одруження
Же́кало Петро ..... 394 – 405
Про вовка
Вівчарство
Кляґ (шлунок теляти)
Як робиться вурда
Жентиця
Бриндза
Транспортація дерева на призначене місце
Як рубається та оброблюється дерево в лісі
Сорти дерев
Сорти овочів
Хата
Хлів
Віз та його частини
Ко́рси (тип коротких саней)
Сани
Будка
Пліт
Ґражда
Міст, мосток
Же́кало Фрозиня ..... 405 – 413
Як пекти хліб
Студенець
Суп
Вареники
Робота в господарстві
Грядки
Квашена капуста
Як садити капусту
Як садити бараболю
Бараболянник
Мамалиґа з картоплею
Свинина
Вовна
Коноплі
Клоччя

Кужівка та кужіль
Весілля
Сватання
Придане
Христини
Кумá (хресні батьки)
Писанки
Вечірниці
Квочка
Сорти овочів
Маринування овочів
Село Палтін /Валя Боулуй/ Рус-Боул
(рум. Paltin/Valea Boului/Rus-Boul) ..... 414 – 421
Медвідь Юр'юк Матрона ..... 414 – 421
Дитинство та юнацькі роки
Сватання
Весілля
Придане та запрошення на весілля
Христини
Храм церкви
Святвечір
Як писати писанки
Село Марицея (рум. Măriţei) ..... 422 – 450
Василинюк Дмитро ..... 422 – 426
Про дитинство, військо та лісову працю
Домашнє господарство (праця в полі)
Як садити бараболю
Про городину
Про село
Будування хати
Лісова робота
Птахи
Дикі звірі
Козм'юк Домка ..... 426 – 431
Юнацькі роки
Господарські роботи
Молочні вироби

Вівчарство
Домашні квіти
Похорони
Приказка
Казка (Јек Іва́н служи́ў у па́на)
Сав'юк Григорій ..... 431 – 450
Відбуття військового обов'язку
Полон
Повернення з табору додому
Колгоспи
Врятування полонених у таборі від голоду
Втеча з табору полонених
Повернення додому з табору полонених.
Домашні гаразди
Перша фаза в організуванні колгоспів — товаришія
Про пенсію та розвал колгоспів
Пошуки золота
Відмовлення від пропонованої праці
Село Дарманешти (рум. Dărmăneşti) ..... 451 – 461
Кушнір Емілія ..... 451 – 453
Як варити борщ
Як дівчина знайшла коханця
Весілля
Вагітність. Дитина
Як різати свиню. М'ясні вироби
Кишка
Ковбаса
Паприкована солонина
Храм церкви
Стрілчук Вірджінія 454
Як пекти хліб
Як сіяти й маринувати огірки
Як садити капусту
Голубці з капусти
Кідовець Анна ..... 454 – 460
Хрещення дитини
Щоденна робота господині

Піст перед Вликоднем
Поминки мертвим
Храм церкви
Квочка
Гусята
Як різати гуску
Ворожіння
Коноплі
Овеча вовна
Ткацький верстат
Як робиться полотно
Як миється повісняне полотно
Як пекти хліб з пшеничної та житньої муки
Як садити городину
Вінярський Емілія 461
Як стригти вівці
Село Данила (рум. Dănila)..... 462 – 474
Ткачук Василина .....462 — 474
Хатні й кухонні речі
Щоденна праця господині
Квочка
Гуси
Про свиню і м'ясні вироби
Храм церкви
Ворожіння
Миття (прання) білизни
Про одяг
Великодній піст і Великдень
Село Мелешівці (рум. Milişăuţi) ..... 475 — 487
Марусяк Адам ..... 475 — 478
Про релігійні свята
Різдво
Великдень
Весілля
Христини
Про смерть
Косован Андрій ..... 478 — 483

Казка про попа та одного чоловіка
Казка про одного чоловіка та трьох синів
Маскал Родіка ..... 483 — 487
Храм церкви
Ва́рення голубців
Пе́чення калачів
Коноплі
Кросна (ткацький верстат)
Село Щербівці (рум. Şerbăuţi) ..... 488 — 497
Марчук Василь ..... 488 — 489
Юнацькі роки, військо і господарство
Мельничук Іван ..... 489 — 497
Юнацькі роки
Веснування
Праця на фабриці
Про свиню
Святвечір
Новий рік
Маланка
Йордан
Лісова робота
Клака (гуртова праця)
Про село
Про ліси
Село Негостина (рум. Negostina) ..... 498 — 508
Шовкалюк Гізела ..... 498 — 504
Юнацькі роки
Заручини і весілля
Христини
Про навроки
Як пекти хліб
Пироги
Галушки
Борщ
Маринування огірків
Квашення капусти
Про цибулю, моркву, петрушку і часник

Квочка
Похорон
Малиновська Фрозіра ..... 504 — 508
М'ясні вироби
Різдво
Новий рік
Йордан
Великдень
Храм церкви
Село Балківці (рум. Bălcăuţi) ..... 509 — 520
Петрашук Філя ..... 509 — 511
Казка про царя і царицю
Шкільний день однієї учениці
Гарасинюк Василь ..... 511 — 515
Казка про цигана і попа
Казка про одного чоловіка і корову
Мельник Василь ..... 515 — 517
Пригоди одного хлопця
Лукіян Василь ..... 517 — 519
Розповідь про одного чоловіка і трьох хлопців
Боднар Валерія ..... 519 — 520
Казка про діда і бабу
Село Вашківці (рум. Văşcăuţi) ..... 521 — 539
Костюк Катерина ..... 529 — 531
Коноплі
Ткацький верстат (кросна)
Про вівці
Як варити борщ
Як робити голубці
Про хліб та домашні гаразди
Весілля
Христини
Храм церкви
Як робиться студенець
Село Рогожешти (рум. Rogojeşti, judeţul Botoşani) ..... 532 — 544
Корійчук Ілена ..... 532 — 544

Дитинство та юнацтво
Як варити борщ
Як пекти хліб
Як варити голубці
Як робиться студенець
Як жарити м'ясо (печеню)
Молочні вироби
Як пекти пасху
Заручини і весілля
Христини
Коноплі
Огірки
Капуста
Ґоґошари
Квочка
Гуси
Курячий суп
Як різати гуску
Різдвяні свята
Святвечір
Новий рік
Йордан
Великдень

Г. Записи текстів із *Добруджі* ..... 545 — 633

Село Кілія Веке (рум. Chilia Veche) ..... 545 — 559
Гурієнко Василь ..... 545 — 550
Одруження і весняні роботи
Весняний посів
Як зберігати зерно
Як пекти хліб
Як садити картоплю
Походження свого роду
Рибальство
Садівництво

Драґульські Оксана ..... 550 – 559
Про уродини
Христини
Про ро́ди
Одруження і весілля
Різдво і Новий рік
Великдень
Квочка
Клака (гуртова праця за могорич)
Вирощування і маринування огірків
Квашення капусти
Як варити голубці
Як пекти плачинду
Як варити борщ
Жарена риба
Миття (прання) білизни
Село Летя (рум. Letea) ..... 560 – 571
Гончаренко Григорій ..... 560 – 565
Весняні роботи
Млин
Як садити картоплю
Плуг
Пувоска (тип воза)
Сінокоси
Лісові дерева
Про кабана
Про повінь
Вироблення цегли і побудова печі
Садження соняшників
Храм церкви
Господарські знаряддя
Пащенко Віктор ..... 565 – 569
Весілля
Пе́чення хліба
Руський борщ
Як варити голубці
Як робити холодець

Холодець з риби
Жарена риба
Про вівці
Про квочку
Про качки
Вирощування і квашення капусти
Вирощування і маринування огірків
Різдво
Новий рік (щедрування)
Великдень
Храм церкви
Грядки
Дам'ян Настя ..... 569 – 571
Про ро́ди
Христини
Весілля
Про похорони
Село Крішан (рум. Crişan) ..... 572 – 591
Тийк Євдокія ..... 572 – 578
Весілля
Сватання і христини
Храм церкви
Борщ із риби
Як жарити рибу
Як пекти хліб
Про буденну працю
Про квочку
Про качки
Про гуси
Про вівці
Про свиню
Варення голубців
Про сарамýру
Про кислу капусту
Рійопі Іваночка ..... 579 – 588
Розповідь про себе
Сватання і весілля

Ткацький верстат
Грядки
Про порося
Вирощування яринá і овочів
Холодець
Як робити голубці
Плачинда зі сиром
Пиріжки з овочами
Борщ із рибою
Жарена риба
Кухонне начиння
Гуси і кури
Про взуття і одяг
Хатні речі
Будова хати
Прання білизни водою з Дунаю
Виноград і виноградне вино
Муратура (квашена городина)
Квіти
Святвечір і Новий рік
Великдень
Про похорони
Лежа Йоан ..... 589 – 591
Назви риб
Птахи
Про мисливство
Село Караорман (рум. Caraorman) ..... 592 – 619
Смирнов Іван ..... 592 – 601
Одруження
Рибальство
Жаби і раки
Рибальські приладдя
Дунайські птахи і дикі свині
Природний парк
Про бурі на ріці й на морі
Про ліс
Про село

Про багатство села
Про лодку
Будова хати
Повінь (наводнення)
Топонімічні назви села
Храм церкви
Про одяг
Про будову хати (продовження)
Частинна мобілізація (кончентра́ре)
Огородництво
Вівчарство
Скотарство
Якучук Івона ..... 601 – 619
Печення хліба
Плачинта
Пиріжки
Як варити борщ із риби
Як жарити рибу
Як робляться голубці
Вирощування і засолювання огірків
Квашення капусти
Про свиню
Різдво
Новий рік
Великдень
Храм церкви
Весілля
Ро́ди і христини
Про квіти
Про смерть і похорон
Поминки на кладовищі
Вовняні вироби (килим)
Ткацький верстат
Придане
Про квочку
Миття (прання) білизни
Кухонне начиння

"Одруження"
Село Гамчарка (рум. Hamcearca) ..... 620 – 632
Тріфан Параска ..... 620 – 624
Про молодість
Праця в колективі
Квашення капусти
Винагорода за працю
Про мерця
Плачинда
Вівці
Сім'я
Христини
Про городину
Знаряддя для весняних робіт
Дикі звірі, лісові птахи, гриби та печериці
Весілля
Дівування і одруження
Як пекти хліб
Паляниця (вертута, палачинта, перемазаники)
Про вівці (продовження)
Коноплі
Про квочку
Варення голубців
Про одяг
Про кумів і христини
Ковалів Николай ..... 624 – 629
Домашні гаразди
Весняні роботи у колгоспі
Виноград і вино
Праця в колгоспі з овочами і яриною
Про виноград і вино (продовження)
Праця в степу і в лісі
Птахи
Про створення села
Тертиш Олекса ..... 629 – 632
Про військову службу
Праця в колгоспі

Про бджільництво
Порядок місяців і днів тижня
Про заснування села
Лісорубство і хліборобство
Дикі звірі і птахи
Виноград
Ґ. Словник діялектних текстів ..... 633 – 718
Д. Селективна бібліографія ..... 719 – 724
Summary ..... 725 – 732
Rezumat ..... 733 – 740
Резюме ..... 741 – 748
Е. Додатки ..... 749 – 754
Список населених пунктів та інформаторів
Три карти
Зміст ..... 755 – 782

* * *

Наукове видання

Павлюк Микола
Робчук Іван

УКРАЇНСЬКІ ГОВОРИ РУМУНІЇ

ДІЯЛЕКТНІ ТЕКСТИ

Підписано до друку з готових діапозитів 10.09.2003 р.
Формат 70x100/16.
Умовн. друк. арк. 34,1. Наклад 500 прим.

Поліграфічний центр
Видавництва Національного університету "Львівська політехніка"
вул. Ф. Колесси, 2, м. Львів, 79000

Павлюк Микола, Робчук Іван

Українські говори Румунії. – Едмонтон – Львів – Нью-Йорк – Торонто: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2003. – 784 + XVI (Серія "Діалектологічна скриня").

ISBN 966-02-2916-X
ISBN 966–02–2982–8 (серія)

Книга має велике наукове значення для української діялектології, історії мови та культури мови загалом. Особливо цінні діялектні дані тих говірок, територія яких протягом тривалого часу була у складі інших держав. Ці говірки функціонували у відриві від українського мовного середовища. Саме такими є українські говірки Румунії. Вони зберегли низку архаїчних особливостей у фонетиці, морфології, синтаксисі, особливо в лексиці. Збір і публікація матеріялів українських говірок Румунії на сучасному етапі стало доконечною потребою, оскільки останнім часом спостерігаємо інтенсифікацію впливів румунської мови на ментальність усіх поколінь мовців, що позначається й на структурі українських говірок.

ББК 81Г57

Микола Павлюк / Nicolae Pavliuc народився 1927 року на Мараморощині (Румунія). Вищу освіту здобув на філологічному факультеті Харківського університету, де 1958 року закінчив аспірантуру й захистив дисертацію "Українські говірки Мараморощини в Румунії". У 1958–1974 роках працював у Бухарестському університеті (Румунія), де викладав курси сучасної української мови, історії та діалектології української мови, порівняльної граматики східнослов'янських мов. У 1976–1995 роках проф. Павлюк працював у Торонтському університеті (Канада), де читав курси з фонетики, морфології, синтаксису, історичної граматики, стилістики української мови.

Іван Робчук / Ion Robciuc народився 1936 року на Сучавщині (Румунія). 1960 року закінчив українське відділення Бухарестського університету. Доктор філологічних наук, старший науковий співробітник Інституту мовознавства ім. Йоргу Йордана Румунської Академії, професор Плоєштського університету.

Фахівець у царині української діалектології та українсько-румунських мовних контактів, автор понад 100 наукових статей та студій, зокрема книг: *Raporturile lingvistice româno-ucrainene* (Bucureşti, 1996), *Статті і студії* (Бухарест, 1999), співавтор етимологічного словника румунської мови (понад 100 словникових статей).

Микола ПАВЛЮК, Іван РОБЧУК

Українські говори Румунії